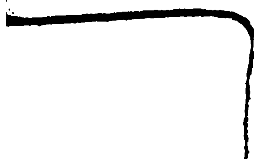

C. a k. dvorní litogr. A. Haase v Praze.

STŘEDOVĚKÁ HOSTINA.

Dle miniatury Romana Renauda z Montaubanu, 15. století.

(Ku článku „Rukopisy s miniaturami.“)

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XIV.

KNIHA XXVIII.

PRVNÍ POLOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1892.

OBSAH.

Strana

Mythem a dějinami. Z nových epických básní Jarosl. Vrchlického . . 2, 505
Vůně. Ze zápisků na cestách Julia Zeyera 8, 159, 281, 383, 513
Blouznivci našich hor. Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek . 15, 136, 262
416, 547, 658
Z nových básní Elišky Krásnohorské 31
Pod větřákem. Obraz večerní krajiny. Napsal V. Mrštík 36
Román o čtyřech synech Ajmonových. Napsal Julius Zeyer 40, 128, 295, 407
542, 632
Čiperův samolet. Fantastická povídka. Napsal Fr. Procházka . 47, 178, 254, 396
Na věži. Veselá episoda z pruské války. Úryvek z delší básně Ladislava Quisa 56
Z pospolitého života mravenců. Dle novějších pozorování sděluje Boh. Bauše . 63
Kterak konšelé za starých časů hospodařili. Kus historie kulturní z 15. a 16. věku podává dr. Zikm. Winter 77
Na kraji světa. Ze života sibiřských domorodců. Sepsal Mikuláš Semenovič Leskov. Přeložil dr. Pavel Durdík 95, 208
V říši Panny. Cestopisný obrázek ze Švýcarska. Napsala Anna Řeháková. . 103
192, 319, 493, 604
Rukopisy s miniaturami. Napsal Quido Mansvet Klement. . . 108, 234, 367
442, 588
Narodil se Kristus Pán! Vánoční novelka. Napsal Gustav Schoedler. Přeložil Julius Pachmayer 113
Z Národního divadla. Referuje Anežka Schulzova 119, 496
Zrcadlo. Báseň Elišky Krásnohorské 150
Hostem u básníků. Z nových překladů Jaroslava Vrchlického . . 152, 423
Z „Biblických zvěstí" Adolfa Heyduka 173, 260
Zima v městě. Báseň Ant. Klášterského 187
Civilisace. Báseň Aug. Eug. Mužíka 188
Bez lásky. Báseň Růženy Jesenské 188
Z básní A. Sovy 189
Český sněm r. 1650. Napsal Ferdinand Menčík 197
Antonín Chittussi. Napsal Karel B. Mádl 241, 338
Z cyklu: Věčný román. Od Jaroslava Vrchlického 275
Minulost. Báseň Ant. Klášterského 302
Z cyklu „Návštěvy". Od Františka Heritesa 303
Proměny. Báseň Al. Škampy 314
Z veršů Fr. Pečinky 315
Ze sbírky veršů „Záplaník" Karla Červinky 318
Dva mučedníci. Napsal Félix Pyat. Přeložil Pavel Projsa 324
Na Helgoland. Cestopisná črta Otakara Mokrého 345
O podobiznách a pravé podobě Jana Žižky z Trocnova. Ze širších studií o Žižkovi podává dr. Hugo Toman 350, 472, 567
Žena v Tunisu. Causerie z cest. Napsal dr. Jiří Guth. 357, 465, 580
Za uměním. Napsal A. A. Sokolov. Přeložil Václav Znojemský 363
O zvířatech, chovaných od starých Čechů pro zábavu. Podává dr. Čeněk Zíbrt 372, 457
Komenský na břehu mořském. Báseň Karla Legera 380
Mír. Báseň Aug. Eug. Mužíka 393
O bezúčelné vycházce. Pouliční genre od J. Arbesa 432
Otcovská a mateřská péče u ryb. Napsal dr. Frant. Bayer 448, 613
Cesta tří mušek. Napsal Maxime du Camp. Přeložil Eman. Chvátal . . 454

Strana
Santa Barbara. Napsala Ouida. Z angl. přeložila Marie Kalašova . 482, 596
Dvě ballady Ant. Klášterského 531
Ze zápisků Phil. stud. Filipa Kořínka. Studie k novellám. Prozrazuje Martin Havel. **Rodina Janebova** 533, 639
Když zemřela školačka. Báseň A. Sovy 561
Lví dráp. Napsal François Coppée. Přeložil Albr. J. Kroupa 619
Chopin a George Sandová. Napsal Arnaldo Lucci. Z italského přeložil Václav Hanus. 624
Oženěný. Napsal A. A. Sokolov. Přeložil Václav Znojemský 627
Sursum corda! Svatovítská pohádka Otakara Mokrého 652
Bratr Klimachos. Napsal Ranieri Aiazzi, přeložil Jar. Vrchlický . . 674
Z básní Teodora Aubanela. Z provençalštiny přeložil Zikmund Bouška . 678
Když se připozdívá... Obrázy z podhorského života. Napsal Karel V. Rais 682
Dvě zápasiště. Báseň Růženy Jesenské 696
Upomínka na bratra Miloše. Příspěvek k našim literárním a politickým dějinám. Napsal Otakar Červinka 697
Pražské obrázky. Na základě archivních zápisů podává dr. Zikmund Winter 704
Let hmyzu a ptactva ve světle novějších bádání. Napsal Boh. Bauše . . 718
Theorie kosmogonické. Podává O. Frant. Vaněk. **Domněnky o vzniku a zaniknutí světa.** 730
Několik římských obrázků. Napsal J. L. Turnovský 741
Perpetuus jurassor. Povídka od K. Šandora-Gjalského. Z chorvatského přeložil S. Beran 746

Vyobrazení: Středověká hostina. Barvotisk dle miniatury románu: Renaud z Montaubanu. (15. století.) — Dívčí hlavy. Studie Jos Ženíška. I.—V. — Illustrace článku „Z pospolitého života mravenců": Mravenec přenáší neposlušného. Průřez tykadlem mravence. Holeň mravence v podélném průřezu. Nitro mraveniště. Uspořádání vajíček. Vajíčko, larva a pupa. Stavba tunelu. Hnízda mravenců. Vchod se uzavírá. Hřbitov mravenců. Mravenci při toilettě. Mravenci zápasící. Lubbockův pokus. — Illustrace článku: „V říši Panny": Ženský kroj z okolí Interlakenu. Interlaken a Panna. „Vysoká cesta" v Interlakenu. (2 obrázky.) Sříceniny hradu Unspunnen. Panna. Mnich a Eiger. Zámek Thunský. Bönigen. Vyhlídka s Heimwehfluh na Thunské jezero, Niesen a Stockhorn. Stanice Scherzlingen u Thunského jezera. Brienzské jezero. — Illustrace článku „Rukopisy s miniaturami": Illuminator. Sen egyptského Josefa. (Vídeňská Genesis.) Laokoon z Virgila vatikanského. „Noc" ze žaltáře v Paříži. Dvě irské miniatury. Minuskule **b**. Iniciala **N** z „Mater verborum". Miniatura z Egbertova kodexu v Treviru. Z kodexu „Hortulus deliciarum" abatyše Herrady. Iniciala **B** ze žaltáře Ludvíka Svatého. Iniciala **V** z vlašského kodexu. Z „Tristana" v Mnichově. Inicialy **I** a **C** z kodexu jaroměřského. Z bible krále Václava. Nizozemská iniciála **D** Miniatura z kodexu „Hortulus animae" ve Vídni. Z modlitební knihy císaře Maximiliana I. od A. Dürera. — Slovinský kroj z Krajiny. Dva barvotisky dle maleb Adolfa Liebschera. — Illustrace článku: „O podobiznách a pravé podobě Jana Žižky z Trocnova": Žižka v čele svého vojska (dle miniatury rukopisu Gotingského). Žižka v nebi (dle miniatury rukopisu Jenenského). Replika „Žižky v nebi" (dle kancionálu Táborského) Hufnaglova rytinka dle Čáslavského obrazu Žižky, zvětšená. Hlavička Táborská (2 vyobr.) — Illustrace k národní písni Kreslil M. Aleš. — Illustrace článku: „Let hmyzu a ptactva ve světle novějších bádání": Osmovitá čára, jakou křídlo v letu opisuje. Mžikové fotografie letící volavky. Mžikové fotografie dvou tiplic, jedné sedící, druhé letící Vosa Cerceris, kmitající křídly, aniž by se vznesla od země. Tiplice v letu, okazující různé polohy křídel. Mžikové fotografie letící včely. Mžikové fotografie letící volavky (10 obrazů za vteřinu) Mžikové fotografie pelikána v letu (10 obrazů za vteřinu). Mžikové fotografie letícího holuba (se strany). Šroubovité skroucení křídel při letu holubice.

Dívčí hlavy. Studie Jos. Ženíška.

I.

Mythem a dějinami.

Z nových epických básní Jar. Vrchlického.

Fragoletta.

Černé oči snivé, vlasy havraní,
bože, kdes již dříve v lesním ústraní,
z oliv listů šedé popelavých,
z oranžových snětí plody žhavých
smál se na mne tento profil bílý,
smál se, smál a duše moje šílí
v lásky zoufání.

Týž jak v rámci listů v sladkém usmání
v knihách Trecentistů, v loutny drnkání;
na trávník si sedly v družném kolu,
povídky si vyprávěly spolu
a z nich smál se tento profil bílý,
smál se, smál a duše moje šílí
v lásky zoufání.

Dřímá duše v skutku v divém sálání
očí těch, v tom smutku, bledé na skráni?
Nahlas dí: Jsem tvoje, hleď se vtípit!
V taji dí však duši: Chci tě vypít!
Poznáš, jak lže ten můj profil bílý,
že jsem žena, jak se tvoje oko mýlí
v lásky zoufání!

Proč se tvoje hlava kloní v dumání?
Ňadra tvoje, láva, se víc nebrání.
Pamatuješ, v té povídce jedné
kdes na konci světa, v mlze ledné
ženy jsou, též mají profil bílý
a kdo k nim se schýlí, jistě šílí
v lásky zoufání.

Tak jim planou oči v blesku míhání,
k ňadrům tak se točí vlas jim havraní;
v kámen zvráti tebe jejich rysy . . .
Harpyje to a z nich jedna ty jsi!
Vím to dobře, znám ten profil bílý . . .
Vypij tedy duši, když již šílí
v lásky zoufání!

Jazyk.

Neumřel prý Alfred velký, v Äthelmy kdes žije,
za myslivce přestrojený v lesích prý se kryje.

Starý Norman, v klášteře jenž sloužil jako hajný,
vyprávěl to mnichům, u nichž sám skryt, rebel tajný.

Jednou v letě, pozdě bylo, bouře s hor se hnala,
a již blesky jako z kuší do borovic prala.

Hajný z obchůzky se vracel a než promok zcela,
z klestí bouda úzká před ním na cestě se tměla.

Vlezu tam, hned pomyslil si, uchráním snad záda,
počkám, nežli přežene se nebeská ta váda.

Leze v boudu. Ale hrome! Kdos tam již se krčí,
s klobouku mu ručejemi voda valem crčí.

Vítr kvílí, k zemi chýlí staré stromy v lese.
— Snad tam oba, bručí hajný, ještě vejdeme se.

Vlezl v boudu. Chvíli ticho mezi nimi bylo,
jenom z dálky vítr hučel, s oblohy se lilo.

Cizinec tu pravil: Kmotře, jak vám teď se daří?
— Kdož ví, jakou zase kaši u dvora nám vaří!

— Máte mír a svatý pokoj! cizinec děl znovu.
— Ano, mír a ticho máme jako na hřbitovu!

V tom blesk projel sosen vrškem, sinou šleh k nim září,
Norman poznal, s kým to mluví, po kroji a tváři.

Cizinec však rovněž cítil, že jest poznán hajným.
— Jste mi stále hrdým lidem, spurným, nepodajným.

Udělal jsem pro vás všecko, dal vám zákon, řády,
upravil vám cesty v lesích mezi vodopády;

Vystavěl vám hlavní město, průchod zjednal právu,
opsal pro vás písně věšteů a v nich vaši slávu;

Spojil v národ různé rody a všem dal jsem chleba.
Dík chci za to, uznání chci! — Co vám ještě třeba?

Ušklíbnul se na to Norman: Vše to vtip je špatný,
když jsi jazyk z úst nám vyrval, co nám chléb tvůj platný?

Hurisky.

Kdo jsou? Odkud sem se vzaly?
Nikdo po tom neptá se,
jsou tu, aby v život svály,
jenž je boj a pochod stálý,
stín na květné oase,
aby tančily, se smály.
Jsou jak sorbet po kvase.

Gruzinky snad s bílou šíjí,
černobrvé Řekyně,
Srbky, jež se mihnou zmijí,
v tom co blesky oka zpíjí
a v své rdí se nevině;
dcery pouště s poesií
hvězd a noci na klíně.

Jsou tu, perly Alahovy,
divem krásy milenci,
hýří vděky, skoupé slovy,
v každém kroku půvab nový,
ať spí růží pod věnci,
jak se mihly Prorokovi
v mystických snů růženci.

Původ jich i cíl jest krása,
rozkoš s víček padá jim;
srdce, slavík, jenom jásá,
když v sny jeho růže střásá
skrze hůky vonný dým
jejich lehkonohá chasa
prstíčkem svým růžovým.

Jak se jejich ňadra chvějí
od šíje až k poupatům!
Tam se v tvrdé pýše stkvějí
bez citu, tím kouzelněji,
citrony skrz listí tlum,
tu jen kypí a se smějí
našim tužbám, našim snům.

Lístky jasminu jich paty
znají tance hbitý rej,
o kotník kruh cinká zlatý,
pohár kypí vrchovatý —
hoď svůj den i duši v něj!
lehké co rozpíná šaty
láska jim, ten čaroděj.

Děti snů a děti touhy,
lehkokřídlé jako sen,
démanty vy z žití strouhy,
z číše klidu doušku dlouhý,
úpalem když sálal den,
ať jste sen ať přízrak pouhý,
buď váš fantom veleben!

Vy jste slétly Mohametu
v rhamazanu dlouhý půst,
poušť že viděl plnou květů,
na skále jak na sametu
snil a cítil v srdci růst
sílu k podmanění světů
a žár něhy z vašich úst.

Omar jako Ali stejně,
když již krví mokval meč,
ve vašem zas okřál hejně
silou božskou čarodějně,
že lvem v novou hřímal seč;
obr v ní — však u vás chvějně
zvedal šat a pletl řeč.

Nejste lidských matek dcery,
děti hříček, rozmaru,
mlhy zrodil vás krov šerý,
etherný dech jiné sfery
stvořil vás, sám bez tvaru,
Sylfy, Dryady a Peri
kol rozkoše poháru.

Vám i mudrc rád se podá,
básník hýří v sladkých snech,
s vámi vládne lad a shoda,
ohnivým jest vínem voda
purpurných vám na ústech;
smích váš jako včelka bodá,
lákajíc, bys v růži dech.

Hříchu andělé a děti,
útloboké hurisky,
točte se kol v divé změti,
ve vrkočů ať žhnou spleti
šíjí vašich narcisky,
zvoňte, co váš vír kol letí,
všemi ňader penízky!

Rychle, dokud trvá mládí,
pokud vše je sladká báj;
však i starci šedobradí
s vámi rozlušťují rádi
lásky žhavý jinotaj.
Sadi to i Hafiz radí:
S vámi jen jest celý ráj.

Legenda.

Bůh v lidském těle kdysi světem kráčel,
své svaté nohy vedrem poušti vláčel.
Hnán zvěří a přepaden kočovníky
cizího města bránu postih právě,
než zavřeli ji, hned v zbrojenců davě
byl veden v palác, pohostěn byl fíky
a mlékem, strdím, umyli mu nohy.
Pak sedl k jeho stolu stařec mnohý,
jenž vyptával se na vše divná města
a jejich lid, kudy jej vedla cesta.
A za řečí, co mluvili tak spolu,
Bůh ptal se, co jim nejvíc dělá bolů.
I řekli: Smrt! — On usmál se jen tomu.
Pak spat jej vedli do králova domu.
Dne druhého když dále chtěl již jíti,
tu pravil k města nejstarším: „Jsem Žití!
Smrt, kde já dlel, tam nemůže mít místa,
tož vaše obec před Smrtí jest jistá,
k vám nepřijde; u vaší brány vždycky
se zastaví, zde svatý život lidský,
zde žijte, jak vám libo, Smrti svízel
vás netkne se.“ — A jak to pravil, zmizel.
A lidé v městě onom žili, žili,
než Methusalem ještě starší byli,
vše poznali, co život dáti může.
Jich ženy již si zošklivily muže
a muži vnadami žen byli syti.
Jim nechutnalo více jíst a píti
a kojenec u prsu mladé ženy

ve očích kmetů více neměl ceny
a stařec málo v očích mládí platil.
Z nich každý zla i dobra pojem ztratil
a budoucnost jich byla děsně chudá,
neb vedle prázdnoty v ní byla nuda.
Tu nejstarší z všech kmetů rozpomněli
se na to boží slovo. Za zdí města
Smrt jistě čeká — z brány krátká cesta,
však báli se tam jít, až večer ztmělý
když v stínech přišel, dva nejstarší kmeti
se odvážili z brány vyjít. Třetí
stál ukryt v stínu mezi veřejemi
a za starci se dlouho díval němý,
zřel vlněné jich bílé pláště nocí
vlát mezi tamarišky malou dobu,
pak cítil cos jak chladné vání, mdlobu,
a nemoh její odolati moci . . .
Pak něhu cítil v těle — napjal zraky
a plášťů nebylo již pod oblaky
i volal. — Ticho . . . Volal zas a zase.
Mdlý ohlas pouze v jeho zmíral hlase,
ti kmeti oba znikli v noc a chmůru.
I pomyslil: To není přec tak děsné!
a zadíval se dlouho do azuru,
jenž hvězdami se začal jiskřit zvolna.
V tom vlastní tělo bylo mu tak těsné,
dál kráčel nocí, kam, nevěděl ani,
jen cítil, Smrt že není zlá a bolná.
Tři muže tyto vyšli v chvíli ranní
pak jiní hledat — též se nevrátili.
Za těmi jiní šli a večer pílí
již celý průvod z města, ženy, děti
a muži v květu let, v jich zhynu kmeti
a všickni zmizeli. Tak týden celý
se z města průvod bral. V sled osiřelý
kmet slepec hmataje se dostal z brány
a zmizel rovněž. U východní strany
pak začlo svítat. Město prázdné zelo,
jak otevřený hrob se celé tmělo;
do pustých ulic plné slunce pralo,
do vyschlých cisteren se chvíli smálo,
na zvířat stáda bez pánů, jež kolem
se roztoulala. Slunce žehlo polem
a se zdi města spadnul první kámen.
Pak druhý, třetí . . . Hádě tu jen zbylo
se slunic zahledělo v slunce plamen,
kde do písku Smrt prstem psala: Bylo!

VŮNĚ.

Ze zápisků na cestách Julia Zeyera.

(To the ever-present to my soul and the ever-absent from my sight.)

V jedné staré indické pohádce přeruší žena, nahnuta nad nádobou, v níž se připravuje mocný jakýsi čarovný nápoj, účinek a sílu jeho tím na vždy, že z klenotu, jejž na hrdle nosí, perlu v něj uroní. Zhoubnou tuto moc, přerušiti kouzlo, které duši jímá, které ji do přeludných sadů vzletu a nadšených závratí vznáší, jako Borak, okřídlený kůň, Mahomeda v hloub sedmi nebes nesl, zhoubnou tuto moc má bohužel většina lidí! Není jim třeba uroniti perel, místo těch padne jim jen jedno neb několik slov ode rtů, a kouzlo našich duší je to tam! Na štěstí však že ne na vždy, jako v té indické pohádce.

Dobrý Bukara, můj průvodce a tlumočník v Tunisu, byl jeden z těch rozptýlečů kouzel.

Seděl jsem k večeru ve svém pokoji, odpočívaje trochu a zavíral jsem poněkud oči, ne k spaní, ale abych tím živěji v zrcadle své paměti znova viděl všechny ty úchvatné obrazy, jež se od rána toho dne byly mých zraků dotknuly, hned od časného rána, když mne loď, plující ze Sicilie, k břehům africkým donášela, kdež jsem spatřil v zálivu karthaginském nejdříve vysoké skalní břehy punického mysu s bílou jako křída vesnicí Sidi-bu-Said, pod níž leží zříceniny Karthaginy. V povzdálí na pevnině čněly majestátní hory, temné, spočívajícím na nich ještě stínem, jen sem tam jako růžemi a fialovým nachem poházené, a blíže za velkým lapislazulovým mořem, po němž jsme pluli, jevilo se moře druhé menší, bledší: blankytné jezero el Bahira. V amethystové průhledné mlze, chvějící se nad jeho hladinou, začínajíc od jeho břehu budovalo se amfitheatrálně, v čarovné eurhythmii bílé město Tunis s celým bohatstvím kupol svých mešit, s celým lesem stepilých minaretů, s nejvýše strmící tiarou své staré Kasby!

Karthago! Tunis! Komu by nezatlouklo srdce živěji? Kdo nevzpomněl by na velkou tragedii punických válek, neb na Didonu a Salammbô? Kdo nevzpomněl by na svatého Augustina? Na svatého Ludvíka a jeho sedm tisíc rytířů, pohřbených v té věčně památné zemi, o němž Saraceni bájili, že se stal jejich souvěrcem? Takový měli pro něho obdiv, že jej mezi svoje počítati chtěli! Kdo nevzpomněl by na svatého Vincence z Pauly, který křesťanskou svou láskou úctu a slzy dojmutí svým nepřátelům vynutil? To vše hrnulo se mi v paměť, když jsem zorou ozářený spatřil africký břeh.

Od rána po celý den bloudil jsem pak bílým, posvátným městem Tunisem, jež Arabové, nevím proč, „zeleným“ nazývají. Chodil jsem po

celý den v těch úzkých, křivých, středověkých ulicích kol mešit a paláců, bloudil bazary (které se zde „suky“ nazývají), plnými vůní, plnými překvapujících dojmů a obrazů, plnými ruchu a lidí v nejmalebnějších krojích, v jejichž hlučném hemžení se ob čas, jako pro zvyšování původního rázu místního, klidně a němě kráčející velbloud objevil. Chodil jsem takto od rána k večeru, v které dobé jsem s drolících se zdí staré Kasby, toho tuniského Vyšehradu, celé to bílé město, vystavené u caerulních toků nejzářivějšího snad na světě moře, za ním pak ty k nebi pyšně strmící, teď temně amethystové hory, tu žlutou pláň, která ztrácela se plna zahrad a jasných vsí až v neurčitu, ještě jednou a v idealní apotheose zapadajícího slunce spatřil — nuže a teď, když jsem v šeru své komnaty na to vše vzpomínal a v čaru těch vidin tonul — vyburcoval mě pojednou můj dobrý Bukara z opojných upomínek otázkou, která mě střemhlav srazila v rutinu a nudu nějakého Kolína nebo nějakých Budějovic.

„Nechtěl byste poslechnout „Trubadura“?“ tázal se Bukara. „Máme, zde malou italskou společnost“ —

„Ne!“ řekl jsem krátce a určitě. Už nebyla ve mně gloriosní neděle, byl střízlivý pondělek. Den, kdy se v Čechách prádlo pere. Ach, bylo mi, jak mi bývalo ve škole před lety a lety, když jsem pod lavicí dychtivě o králi Artušovi neb o Harun al Rašidovi čítal a náhle nenáviděný kantor mi knihu bral a mě nemilosrdně do inferna arithmetiky neb mluvnice hnal!

Můj dobrý Bukara se trochu divil, pak se usmál; myslil asi, že je mi „Trubadur“ příliš vážnou zábavou a vytasil se s návrhem lepším. Byl zde též Café-Concert, umělci a umělkyně zpívali s velikým „chicem“ nejoblíbenější v Paříži chansony. Dle mé grimasy uhodl tlumočník, že pochodil opět zle a mlčel chvilku trochu zmaten. Abych jej potěšil, řekl jsem mu tedy: „Víte co, příteli, chcete-li mě vésti do kavárny, pak mě zaveďte do nějaké maurské, hodně hluboko do motanic nejužších ulic, co možná daleko od čtvrtí Franků, někam, kde jiných lidí než v burnusech a s turbany neb šešii na hlavě ani vidět není.“

„Snad do nějaké, kde se kouří hašiš a povídají pohádky?“ tázal se tlumočník.

„Umíte hádat jako čaroděj!“ zvolal jsem nadšen. „Do takové mě veďte kavárny!“

„Ale v té to nebude jako v oněch na boulevardech,“ varoval mě Bukara, jenž se byl své dosti dobré a velmi srozumitelné frančtině v Paříži naučil.

V úsměvu jeho bylo něco jako mírné opovrhování dávnými domácími zvyky.

„Což by mi to stálo za cestu, kdyby byla kavárna vaše taková?“ odpověděl jsem s týmž opovržením pro naši evropskou všednost.

„Řekl jsem snad něco hloupého?“ smál se Bukara, který byl dosti důvtipný.

„Komu se cos podobného ještě nestalo?“ těšil jsem jej.

„Ó, ty kavárny jsou velice zajímavé,“ řekl nyní tlumočník, „cizinci tak tvrdí a dychtí je vidět.“

Zdál se docela nadšen, obzvláště když jsem mu řekl, že škodu z toho míti nebude.

„Vždyť jsem vás na tu zvláštnost chtěl upozornit," řekl teď docela přesvědčivě. „Sám, ostatně, ob čas rád tam chodím."

Nebyl ten dobrý Bukara zrovna jako velký Prorok sám? Ten měnil mínění své také někdy, aspoň dle tradice, tak k. p. náhled svůj o poesii. Jednou řekl prý: „Lépe ještě míti břicho plné morových ran než plné veršů."

Ale když později nejslavnější dva básníci v Mekce se pro jeho nauku nadchli, opravil se Prorok tak daleko, že velkodušně připouštěl, že báseň může býti dobrá — je-li dobrá, že je však cos špatného — je-li špatná. Proti tomu nelze ovšem ničeho namítati.

Přemýšlel jsem mezi večeří o tom výroku Mahomedově a trochu též o moudrých výrocích našich doma proroků a co mstivý poeta střelil jsem, vrátiv se se svou meditací zase do Mekky, ještě šípem za jediným Prorokem božím, poznámkou, že té jím nemilované poesie po čertech málo do svého koranu přibral, zajisté však jen z umíněnosti, a ne z nedostatku nadání. Nebo patří ta nepoetičnost koranu na účet archanděla Gabriela, který Mohamedovi „súry" jeho diktoval? Snad to chtěli rabinové svou skrytou ironií naznačit, když prý prorokovi řekli, že by zákon jeho přijali, kdyby archanděl Michael, jejich anděl ochránce, mu byl jeho kapitoly zjevoval na místě Gabriela. Myslili si pod archandělem Michalem v zářící zbroji démantové tu plamennou poesii, šlehající z každého verše bible? Snad. Ale vina je přece jen na Mohamedovi a jeho vrozeném suchopárném racionalismu a ne na archanděli. Důkaz je snadný a skvělý. Stačí otevříti nový zákon a přečísti si těch několik slov, Gabrielem pronesených: „Zdrávas Maria, milosti plná . . ." Nezáří z nich celá bílá a čistá poesie večerní hvězdy? Nevtělila se, jednou zazářivši, pak na dále do svatých, nehynoucích výtvorů, tak vroucích a tak čistých? Ó Fra Angelico! Ó Luca dela Robbia! A nechvěje se nyní už po staletí denně večerním šerem, hlásena legióny stříbrozvukých zvonů, po celém křesťanství, rozechvívajíc ještě hlouběji než ten vzduch, sladce, snivě a zbožně lidské duše? Ó, zajisté že chory andělské, všichni ti serafové a cherubíni, trůny a mocnosti, knížata a panovníci, celá ta třpytně okřídlená nebes hierarchie velkému lyrikovi Gabrieli korunu z liliově bíle planoucích sluncí, z modravě kmitajících lun a růžově svítajících zor k nohám položila, když se z Nazaretu po stříbrobledé mléčné dráze v nekonečnost prostoru navrátil!

To tanulo mi na mysli, když tlumočník se pro mne dostavil. Byla teď už úplná noc a brali jsme se těmi točivými, každých deset kroků lomenými uličkami, které v stínu ještě mnohem zajímavější se mi zdály než při denním svitu, šli jsme kol dřímajících mešit, kol ze sna šumících oliv, stojících sem tam na úzkých náměstích, kol zasmušilých domů, tajuplných paláců, vystavených částečně z trosek staré Kartaginy. Byly úplné bez oken v průčelích, obrácených v ulice, jež nemají větším dílem jmena, jak ony domy nemají na prosto čísel, což je tak neskonale vzdaluje ode vší magistrátní banalnosti! Nemíti čísla! Jak by to k. p.

poetům a umělcům v Čechách slušelo! Ale to je utopie, mysliti na takovou anarchii! — Fiakr bez čísla? Ano, proč ne? Ale poeta? Ne! — Toho esteticko-kritická policie nikdy nedopustí. Šli jsme tedy mlčky usínajícím městem. Jak se ty uzavřené dveře a vrata na nás chmuřily, jak neurčité, podivné příběhy daly tušiti za svými dubovými čely! A jak divný dojem dělaly v tom šeru ty červeně neb černě na stěnách domů namalované ruce! Takovou stopu zanechala snad Klytaimnestra v Agamemnonově lázni, když jeho krví zbrocena se rukou o zeď podpírala, nebo lady Macbeth v ložnici zavražděného Dunkana, tam v tom starém barbarském hradě, trčícím z tůně těch příšerných severních mlh, když se nad ním nahnula, držíc se stěny, by ještě jednou si připomněla jeho podobu s vlastním jejím otcem. V Tunisu mají ty na stěnách namalované krvavé ruce s roztaženými prsty význam mystický: rozptylují čaromoc uhrančivých očí, a chrání takto dům před vstupem neštěstí do jeho vnitra. Uhrančivé oči, toť postrach a noční můra východu; vždyť sám Prorok prý řekl, že kdyby na světě mohlo něco býti osudu silnější, že by to bylo pouze uhrančivé oko. —

Město zdálo se jako vymřelé, nepotkali jsme téměř nikoho, jen sem tam mihl se člověk, vynořil se ze tmy jako zjevení, a zmizel jako takové opět ve tmě, a ta byla všude, neboť nikde nebylo stopy nějakého osvětlení, jen temný azur nebes byl poset zářícími konstellacemi, planoucími jako démanty a perlami, rubiny a topasy vyšité verše koránu na tmavém blankytu mešitné clony. Také slyšet nebylo ničeho, jen sem tam dlouhé, vzdálené vytí psa nebo tlumené zvuky jakýchsi tamburin u vnitř některého z těch tajuplně uzavřených, kabonících se domů. Teď ale kmitalo nám přece pozemské jakési světlo vstříc. Uzavíraje slepou uličku, stál před námi dosti nízký dům; přízemek jeho spočíval na sloupech v průčelí polozazděných, široké dveře byly otevřeny, tak že úplně do vnitř viděti bylo, kde se dvě prostory jako dvě malé sluje do sebe hloubaly. Nad vchodem houpala se rozsvícená lampa. To byla naše kavárna. Stáli jsme teď těsně před ní a prohlížel jsem si ji zvědavě. Dům byl též bez oken jako ostatní, jen nahoře u samé střechy byl madšrabijah, cos jako vyčnívající v ulici výklenek, opatřený hustým starodávným, dřevěným, soustruhovaným a vyřezávaným mřížením. Sloupy pocházely patrně z Karthaginy, byly nestejné, docela už bez tvářnosti, už jen jako silné kamenné kmeny; jeden jen měl otlučené fenické hlaví z porfyru, na polo zapuštěné v obílenou zeď. Také kamenný práh měl stopy bývalého punického nápisu; bývala to nějaká deska, ale nápis její byl kroky vcházejících do domu lidí už teměř celý vyhladěn. As tři kroky před vchodem stála nízká dřevěná nenatřená skříň, na ní třpytila se měděná mísa ušlechtilého tvaru, — tam házely se při vstupu peníze za kávu a kouření. Vedle té mísky byl okřín z pálené hlíny, bílý a temně hnědý, připomínající barvou i technikou podobné nádoby etrurské, jen ovšem že nebylo na něm figurálních kreseb a že provedení bylo primitivní; byl pln čerstvé vody, v které se nacházelo množství překrásných, temně červených karafiátů, vonících nocí a tlačících se částečně nad okraj nádoby, jakoby temnorudým okem v ty hluboké stíny zírati chtěly, které libým dechem svým poetisovaly.

Vešli jsme. Přední prostor byl úzký a dlouhý; po obou stranách podél prostě bílených stěn stály široké a vysoké kamenné lavice; tenké, elegantně černě a bledožlutě spletené rohožky z alfy, úponkovité to rostliny, v severní Africe prý velmi rozšířené, pokrývaly lavice a stěny do jisté výše a též z hlíny udupanou podlahu. Hosté seděli na lavicích, majíce nohy po orientalsku známým způsobem křížem složeny; zuté jejich babuše stály dole na podlaze v stínu, z něhož se některá z nich zlatem neb stříbrem vyšitou kytičkou, jasným tónem hlásila. V rembrandtovském přítmí prostory rozeznal jsem několik krásných, typických podlouhlých tváří, plných finessy, lidí mladých i starých. Ti starší s těmi bílými, dlouhými vousy, s těma velkýma očima, s orlími nosy, snědí, vážní, vysocí a neshrbení, vypadali věru jako patriarchové. A zajisté že se ten jejich typ a ten jejich kroj od dob Abrahamových jen málo změnily. Jak jim ty jejich bílé turbany slušely, zrovna jako těm mladým ty jejich koketně nasazené červené šešie, neměli-li totiž také turbany jako ti staří. A jaká harmonická stupnice barev panovala v tom šeru! Barev živých, ale diskretních, odstínů jemných a lahodných: žluť slonové kosti, přišedlá zeleň pistacie, delikátní rdění bengalské růže, zelenavé modro aquamarinu. Všemi těmi barvami pestřily se gandury, burnusy a široké, řasnaté spodky přítomných lidí a přece bylo to vše tisíc mil od křiklavé trivialnosti operetní výpravy vzdáleno, nebylo tu stopy známého divadelního orientu, nic nepřipomínalo směšný nevkus barbarský „zlatého domu" nad Vltavou.

Druhý prostor byl ještě trochu šeřejší prvního; v jednom jeho koutě byla podkovovitě sklenutá malá pec; na velkém braseru svítalo v ní nakupené množství řeřavého uhlí, v němž trčelo několik měděných nádob, plných vody. Nad pecí na římse stály koflíky, krabice s rozemletou kávou, pak ty malé měděné, graciósně prohnuté hrnky s dlouhými železnými držadly, v nichž se káva, každý koflík o sobě pro každého hosta zvlášť uvaří. Nasype se totiž na prach rozemletá mokka s minimální přísadou cukru do toho vodou plněného hrnku, kauafedži jej postaví do výhně, drže jej za to železné dlouhé držadlo, když skypí, přeleje celý obsah do koflíku a poslouží hostu aromatickým tím nápojem, jenž v tom okolí má tolik poesie jako víno k. p. v římské campani, pod Vesuvem neb v Taragóně, jež ji v našich střízlivých vinárnách též ztrácí.

V té druhé síni byla jakási ne příliš vyvýšená estráda, z prken sbitá, pokrytá rohožkami, na nichž sedělo několik starších lidí, hrajících v karty a v šachy. Za dne viděl jsem hráče sedící prostě na ulici na rohožkách asi tam, kde bývají u nás chodníky.

Usedli jsme v první komnatě na kamennou lávku; sedl jsem jak ti ostatní, jen že jsem své střevíce nezul. Nikdo z přítomných nepodíval se nápadným způsobem na mne; jen sem tam potkal jsem se s trochu zvědavějším pohledem, který se pak odvracel, jako by byl jen náhodou ke mně zabloudil. Seděl jsem blízko vchodu, viděl jsem na hvězdy, vůně kytice z karafiátů na ulici před kavárnou nesla se ke mně každým slabým zavanutím větru. Z prostoru, kde se káva připravovala, vyšel nyní stepilý, nad míru graciósní mladík, cele bíle oděný. Prorok miloval prý bílou barvu šatů. Mladík vzal měděné vykuřovadlo, plné rudého uhlí,

na něž položil několik pastil zápalného parfumu a chodil pak pomalu kavárnou, by ji lehkým dýmem voňavky naplňoval. Pak přinesl nám kávu a čibuk s hašišem a tabákem, která smíšenina se v Tunisu „takuri“ nazývá. Zároveň přišel hoch, nesoucí mísku s uhlím, kterým si hosté čibuky a cigarety zapalovali. Točili si cigarety sami a obdivoval jsem se těm krásným malým měšcům, z kterých svůj tabák brávali; byly z těžkého hedbáví, neobyčejně bohatě a vkusně vyšitého, byly to pravé bibeloty a patrně dary jemných, dlouhých rukou, zbarvených na koncích prstů šťávou rostliny „heném“, neboť neviděl jsem takové měšce nikde na prodej, ač jsem později bedlivě po celém městě po nich pátral. Můj tlumočník řekl nejbližším sousedům několik arabských slov a ihned podávali mi s nejvybranější dvorností, s roztomilými úsměvy, klidně beze vší důvěrnosti, ty vyšívané tretky, bych si je pohodlně, z blízka prohlédnouti mohl a klonili s novým milým úsměvem lehce hlavy, nebo dotýkali se rukou zdvořile čela, když jsem jim za jejich ochotu děkoval. Kouřili jsme pak chvilku a srkali výtečnou kávu, když ten bíle oděný mladík se opět objevil. Tenkráte nesl na hlavě mělký, široký, ze zažloutlé alfy vkusně spletený košík, plný kytic z bílých planých růží a živě červených karafiátů. Všici přítomní kupovali si po malé kytici; někteří ji podrželi v ruce, někteří si ji zastrčili do turbanů tak malebně, že jim buď do čela visely neb graciósně nad uchem se jim rděly a bělaly. Nemohl jsem oči nasytiti tím neobyčejně ladným ve své prostotě obrazem, pohledem na ty krásně skupené muže tak výrazných tváří, tak harmonicky, jemně zbarvených rouch, na ty lidi mající kytice v rukou a sedící s tak vážným klidem v tom šeru jako pod závojem z průhledného, modravého dýmu, vzniklého z tabáku a parfumu, který se pomalu v hustších a tenčích vrstvách ven vznášel v azurnou noc, protkanou paprsky bílých hvězd a prosáklou svěžím pachem krvavě červených karafiátů. —

„Čekají všickni na povídkáře,“ řekl mi Bukara, a za chvíli přišel malý, ne již mladý člověk s rozsvícenou lucernou v ruce a s malým balíčkem pod paží. To byl on, ten všemi očekávaný povídkář. Nastal jakýsi ruch a vítající úsměv byl na tváři všech. Hráči odkládali karty a pozvedali zraky od šachovnic. Jak jsem tomu povídkáři záviděl to jeho obecenstvo! Jak byli všickni jeho, toho pohádkáře, když mluvit začal! Jak visely všechny zraky na něm! Věřím dle toho, co se vypravuje o marabuovi Sidi-Abu-Medienovi (budiž milost a přízeň boží věčně s ním!), že totiž když koran nebo tradicionelní výroky Proroka vykládati začal, mnozí z jeho žáků nadšením zemřeli zapomínajíce dýchati! Ba i ptáci, letící nade dvorem, kde vykládaje seděl, že let svůj zastavovali, by mu naslouchali, jako někdy též sv. Františku z Assisi, a někteří že mu též mrtvi, jak ti jeho žáci, k nohám padali!

Ó šťastné pokolení východu, které zná ještě tu snivou lenost rostlinného světa, přístupného v úplné zahálčivosti radosti slunečných proudů, vlnícího se vzduchu, chladícího stínu, radosti stoupající mízy! Šťastné pokolení, kterému pohled na ten náš zimničný shon, brutalisující naši námahu, činící z nás poznenáhla jen stroje peníze shromážďující, výrok vynutil: „že Frankové pracují, jako by nikdy zemřít neměli!“ U toho pokolení

není porovnání o liliích polních posud utopií. V snících jejich duších vznikl nejsladší ideal lidstva: myšlenka o království božím! A výsledek našich snah a prací? Všemohoucnost kapitálu! Tak vzdychal jsem, a díval jsem se na ně jako na děti, když jsem je viděl, jak tu svou kávu bezstarostně srkali, s pravým tichým nadšením aroma její čichem ssáli, za modravým kouřem v prázdno se dívali a potom celou duší právě jako děti pohádce naslouchali! Jak poetická byla ta jejich lenivost těla a prostota ducha! Jaká finessa byla v jejich úsměvech, jaké nadšené svítání někdy v jejich očích, jaká snivost někdy na jejich tvářích!

A zase záviděl jsem tomu povídkáři jeho obecenstvo! On však byl úplně klidně svou kávu vypil, svou lucernu shasil a z hedbávného šatu sešit jakýs vyňal, jejž na klín si položil a pak začal vypravovat, aniž by zrakem o tu knihu zavadil, leda sem tam, jaksi jen na oko. Poněvadž arabsky nerozumím, nemohl jsem ho sledovat a vyptával jsem se tedy šeptem diskretně tlumočníka na obecenstvo i na pohádkáře. I tento i jeho posluchači byli pouzí řemeslníci a drobní kupci. Některý povídkář improvizuje prý úplně, jiný píše zase své pohádky, než do kavárny se vydá, tak jako ten náš. Byl tkadlec a skládal své výtvory mezi prací. Představoval jsem si jej živě, jak stojí u stavu ve své dílně, deset kroků vzdálené od nějakého minaretu, palmě podobného, v sousedství plané, silně vonící olivy, jak tam stojí a ty krásné tuniské látky tká, jejichž lehké hedbávné modré pruhy se střídají s bílými z hrubé, ale, nad míru měkké vlny, a jak mezi tím dvojím šerem, dílny a jeho duše, přeludy a zjevení s třpytem idealu táhnou, jako soumračným nebem bílá oblaka, zlacená zábleskem slunce! Pak prohlížel jsem si znova ty jeho posluchače. To že byli řemeslníci a drobní kupcové? Ti lidé s tou klidnou, sebevědomou důstojností, s těmi jemnými úsměvy, s tou prostou, vrozenou noblessou pósy, v těch skulpturálních draperiích rouch, tak delikátně zbarvených? Ne, věru, zdálo se mi spíše, že sedím v nějakém shromáždění emirů!

V toto moje rozjímání mísil se zvučný, ač jednotvárný hlas, pronášející pohádku v jazyku plném hlubokých hrdelních zvuků a sonórních samohlásek; bylo to jako bublání fontánu, a že jsem nerozuměl jedinému slovu, to mělo též svůj zvláštní čar, obzvláště když teď někde v dálce kdosi hrál táhlou, též jednotvárnou východní melodii, melancholickou a snivou, jak jsem je již z Krymu znal. Ty dvě hudby, flétny znějící z daleka, a toho lidského blízko hlasu, majícího pro mne též jen význam nástroje, poněvadž mi obsah slov zůstal neznámým, zvyšovaly podivný čar a dojem toho neznáma, v němž jsem se ocitl tak náhle; bylo mi tak cizosvětsky v tom šeru plném vůně, pod pláním velkých, bílých hvězd, v tom opojení mně posud neznámého hašiše, které mi jako pára lehce a pomalu do hlavy stoupati začínalo, působíc mi zrychlené klepání srdce. Bylo to všechno věru jako sen, a patří tuniská ta kavárna mezi nejpoetičtější dojmy, jakých jsem kdy na cestách svých zažil!

Mezi návratem domů dal jsem si pak od svého tlumočníka onu povídku vypravovati. Opakuju ji nyní zde, ne však dle suchého sdělování dobrého Bukary, nýbrž pouze na základě jeho chatrného překladu. Opakuju ji zde s osvětlením a barvou všech svých z Tunisu nabytých dojmů, s osvětlením

a barvou svých upomínek na vše, co jsem tam viděl, slyšel a zažil, pokud se to do rámce tohoto vypravování vpraviti dává. Nevím, jak dalece ta povídka tomu tkalci, jenž ji v kavárně recitoval, a jak dalece snad nějakým všeobecně známým pramenům náležela. Podávám ji, jak se zjevila mně, jak se ve mně přetvořila vlivem mého tuniského okolí, vlivem mé vzrušené obraznosti a vlivem mého vlastního uměleckého pojmutí. Nepatří tedy, jak zde stojí, pouze tomu povídkáři, ale též mně. Ale buď jak buď, přinesl jsem ji z Afriky na památku jako hrstku těch rudých karafiátů, které tak snivě tenkráte společně s těmi planými růžemi voněly, při bílém třpytu hvězd, bdících nad spícím Tunisem. Snad neztratila se z ní všechna vůně a všechen pel a všechen třpyt? Snad přijde někomu přece ve chvílce umdlení vhod, kdy trochu snění, trochu vzruchu obraznosti a citů bývají tak vítány?

Protož následuje zde její obsah.

(Pokračování.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

I. Rytíř Boch.

1.

Dostanu lístek do Vysokého? Je ještě místo?" — ptal se mladý muž na Semilské poště výpravčího, jenž seděl ve veliké, klenuté přízemní jizbě u dubového stolu za skleněnou přepážkou.

Výpravčí se právě chystal odpovědět, když na místě něho ozval se za mladým mužem hlas: „Všechna místa zadána; leda byste chtěl sedět vedle kočího; pohoda je krásná, pršet nebude." Neznámý se obrátil. Před ním stál staroch s hubenou tváří, prořídlým šedivým vousem, tmavými okuláry, s kulatou na hlavě čepičkou se zlatým třepením, jakou zde onde nosívají na venkově hostinští; v rukou držel stříbrnou tabatěrku a za řeči nabízel šňupec. Byl to sám pan poštmistr Hruška. „Jaká pomoc" — pravil mladý muž, „sednu si třeba vedle kočího."

Dali mu lístek. Mezi tím co cestující platil, prohlížel si ho poštmistr od hlavy k patě, a líbil se mu: byl štíhlé postavy, oblečen dle nejnovějšího kroje, ale nikoliv nápadně, a činil dojem člověka uhlazených mravův, jaké vídati jen při lidech, kteří žili dlouhý čas v hlavních městech.

„Kdo pak vlastně jste?" tázal se Hruška.

Neznámý chtěl ho změřiti zrakem, a dáti mu na neomalenou otázku patřičnou odpověď. Starý Hruška to zpozoroval, neboť, ač krátkozraký, byl bystrý, drbaný, a celý podšitý liškou. Aby umírnil nepříjemný dojem, dodal: „Ptám se tak každého, kdo se mně líbí." — Řekl pravdu, jen že ne celou; měl ještě dodati: „A kdo se mi nelíbí, toho ptám se také tak."

Neznámý se usmál a pravil: „Jmenuji se Bouček a jsem nově jmenovaným notářem ve Vysokém, kam se právě ubírám."

„Poštmistr Hruška," představoval se na vzájem staroch, poklonil se, sundal čepičku a dodal: „Máme dost času; pošta jede o dvanácté v poledne, a je teprve půla. Je-li libo, posedněte na lavičku před domem."

Bouček přijal nabídnutí, a Hruška se posadil vedle něho. Byli v stínu před parným červnovým sluníčkem, a zvědavý i navzájem povídavý staroch zapředl rozhovor.

„Nevybral jste si dobré místo," vypravoval novému známému, a vykládal vše, co nepěkného věděl o Vysokém; neměl sousední město rád, neboť nechuť ku svému tam soudruhu v úřadě přenesl na celé místo, ba na celý okres

„Prosím vás, co chcete v městě, kde měšťané pijou podmáslí i syrovátku, a přikusujou k tomu brambory?" vysmíval se Hruška, a za malou chvíli znal notář polovici Vysokého počínaje od starosty a prvního radního až do posledního náhradníka. Na každého něco věděl, a nesmlčel. Bylť zlá huba daleko široko pověstná, a byl by celou půlhodinku klepal, kdyby ho nebyl vyrušil nový příchozí, muž blízký padesátce, který mimo ně ubíral se na poštu.

Staroch šel za ním do síně a vida, že vchází do úřední jizby, vkročil i tam. Neznámý chtěl jeti taktéž do Vysokého, a Hruška, nemaje více místa na poštovním voze, nabídl mu zvláštní příležitost za pět zlatých.

„Pět zlatých nedám; půjdu raději pěšky," pravil pocestný klidně, ale rozhodně.

I jemu podal poštmistr šňupeček ze stříbrné tabatěrky, i jeho si mezi řečí znaleckým okem prohlížel a viděl, že byl vysoký, šedivými látkami velmi prostě oděný; v ruce držel slaměný širák, jakoby přicházel přímo z Afriky, neb Ameriky; pohyby i řeč byly nenucené, ale odměřené, ba skoro pánovité, tahy obličeje tuhé, hrdé, oko pronikavé. To vše bystrý staroch hned pozoroval, a nečekaje, až se dohodnou o cenu, spustil naň obvyklým způsobem:

„Kdo pak vlastně jste?" Ale při tom nedodal: Ptám se tak každého, kdo se mi líbí" — neboť nový příchozí se mu naprosto nelíbil.

Neznámého muže otázka ta nijak nepřekvapila ani neurazila, a beze všech oklików odpověděl: „Jsem doktor Voborský, nově jmenovaný městský lékař ve Vysokém".

Tím věc nebyla vyřízena, a o cenu povozu nedohodli se přece.

„Půjdu pěšky," rozhodl se doktor a odcházel.

„Inu s pánem bohem," zabručel Hruška, a zlobil se, že se mu tentokráte nepodařilo, jak obyčejně, povoz svůj hodně draho udati.

Voborský šel po malém hrbolatém náměstí vzhůru, zabočil na pravo do postranní ulice, a odtud dále za město na úzkou cestu, kudy se chodí pěšky do hor. Patrně mu bylo okolí dobře známo.

Staroch ze zlosti se již ani nevrátil k Boučkovi; šel přímo do svých pokojů, mumlal něco mezi zuby, a když se žena ptala, vypravoval, co a jak a dodal: „Nějaká žebrota.“ Tím byla událost odbyta; celý svět měl proň jen potud cenu, pokud z něho mohl těžit peníze; s lidmi, z nichž nebylo co brát, aneb z nichž už sebral, co mohl, nezabýval se jinak, než že je pomlouval.

S radnice v levo na náměstí odbila dvanáctá a z kostela, který stál přímo proti poště, vyhrnul se zástup lidu, neboť byla právě neděle; s věže zvonili všemi zvony a starý kulhavý kočí Pacholík loudavě zapřahal kulhavou herku do rozsápané, černě a žlutě natřené bryčky, v níž už seděli čtyři pocestní. Když bylo vše hotovo, vyskočil Bouček na kozlík, kočí několikráte křikl na koně, jenž se po dlouhém rozmýšlení a otálení rozhoupal, a povoz se houral nahoru po náměstí a odtud na levo na Vysockou silnici. Mladý notář z dlouhé chvíle prohlížel si nejprve koně i kočího a nelíbili se mu. Nemile ho zaráželo, že kočí mluvil s ním jen tak ledabylo, jakoby se sobě rovným, a nezdál se nijak míti před ním zvláštní úctu, ani zvláštní ohled, ba jednou mu i po sprostu řekl, aby si sedl trochu dál, že mu překáží. Marně se mračil, marně zahlížel, marně prohodil, že přijíždí z Prahy, a že je notářem. Starého Pacholíka to nedojímalo, ba ani nezajímalo. U něho byl člověk jako člověk; na svém kozlíku cítil se svrchovaným pánem všech pocestných, a pravdu povědět, byl mu ten vyfintěný panáček i proto nepohodlný, že dnes nemohl přibrat nikoho na slepo. — Jinak neměl smysl než pro svého koně, jenž kývaje sem tam hlavou, těžce supal do kopce.

Kůň i Pacholík patřili k sobě; byli oba kulhaví, a zlý svět říkal, že jsou stejně staří. Oba žili z minulosti a z ovsa, který Pacholík bral pánovi, jinak by byli oba umřeli hlady. O žádném z nich svět nevěděl, kolik mu je let, nebo koňovo stáří zapíral, a o svém nikomu nepověděl. Běda člověku, kdo by byl pohaněl starou herku. „Jak vy budete také jednou plesnivým dědkem“ — bylo nejmenší, čím odtrumfl takovému všetečkovi. Za svého miláčka nejen myslil a cítil, ale také někdy tahal, aneb alespoň tlačil, když kůň do kopce nemohl. A divil-li se tomu někdo, měl hned sto omluv i výmluv, a vychvaloval, jakým byl z mládu znamenitým koněm a jaké kousky prováděl. Byl zároveň živou jeho kronikou: věděl, kde se vylíhl, u kterého kde byl pána, kolikrát byl prodán, zač i na kterých jarmarcích a kde co utáhl neb uběhl. Jmenovitě rád vypravoval, což bylo vrcholem slávy jeho i koňovy, že jednou z Vysokého na Semilské nádraží dojeli spolu za třicet minut, ač se obyčejně jezdívá sedm čtvrtí hodin. V životě je osud dvakráte svedl; dvakráte byli spolu u jednoho hospodáře. Což div, že k sobě přirostli, a svět si starého, olezlého, kulhavého šimla bez starého, šedivého, kulhavého Pacholíka, a Pacholíka bez šimla nemohl myslet ani představit.

Boučkovi i kůň i podivný poštovský kočí se zprotivili, dřív než se povoz vyhoural nad město do silničného úkliku.

Z dlouhé chvíle se rozhlížel po vůkolí dosud mu neznámém, a vida se silnice níže pod městem velikou továrnu, ptal se, komu náleží.

„Němcům“ — byla stručná odpověď.

„A čí je tamhle ta továrna nad městem?“ tázal se dále, ukazuje prstem nahoru.

„Také Němců,“ odvětil kočí.

„A komu patří ta krásná veliká rozloha po pravém břehu Jizery?“

„Všechno Némcům,“ zabručel Pacholík.

„Kterým Němcům?“

Poštovský byl v rozpacích, neboť ho nikdy nenapadlo, aby se optal, jak se vlastně jmenují ti Němci, které znal jen pod obecným jménem pánů. Pomohl si, a zamumlal: „Pánům Němcům,“ při čemž se tak mrzutě tvářil, jakoby zároveň chtěl dáti na jevo, že má toho zbytečného vyptávání již po krk.

Mladý notář dal podivnému starochovi i s jeho herkou pokoj, a pro ukrácení chvíle počal si všímati spolupocestných, obrátiv se k nim napolo obličejem. Nejblíže za ním seděl krejčí Mach z Poniklého, jenž zaslechl, kam Bouček jede a čím je. Byl rád; přišlo mu právě vhod, že si mohl pohovořiti s právníkem. Beze všech okolků počal vypravovatí o své dědičné záležitosti se strýcem Tarantem.

Ten strýc Tarant byl totiž hudebníkem, pocházel z Přívlak, zatoulal se do Kahýry v Egyptě, nabyl tam podivuhodným spůsobem velikého jmění, vrátil se, oženil se ve Vídni s chudou Němkou, a když ta na něm vylákala závěť, v níž ji ustanovil za jedinou svou dědičku, umřel. Že umřel, to krejčího nemrzí, ale že po něm nic nedědil, to ho bolí již dvacet let; dvacet let jezdí a chodí za tím, mluví a píše o tom a dosud nevěří, že by mu byl strýc Tarant nic nezanechal. Jistě to všechno šlo s podvodem, a konečně kdož ví, zdali strýc dosud někde nežije.

Ubohý notář musil chtě nechtě vyslechnout všechny krejčíčkovy bolesti; na čele mu vyvstával únavou pot, ale neměl tolik ráznosti, říci dolézavému Machovi, aby mu dal pokoj. Konečně ho přece odbyl a obrátil se zády k dědici, jenž s blaženým úsměvem šeptal Boučkovi do ucha tak, aby to všichni slyšeli: „Mně toho připadne alespoň padesát tisíc; vám dám pět, vyhrajete-li.“

Pacholík slyšel celou krejčovu tlachaninu, kterou uměl již dávno nazpamět. Jeho mladý soused, před nímž beztoho neměl valné úcty, klesl před ním ještě níže, proto že Macha trpělivě vyslechl. „Člověk snad dobrý, ale nezkušený jako chlapec“ — šeptal si v duchu mrzutý staroch, a divil se, že takového mladíčka udělali notářem, třeba jen v nepatrném městečku, jaké je Vysoké, k němuž měl větší nenávisť, než jeho hospodář a pán. Dle svého názoru představoval si každého notáře jako osobu vážnou s dlouhým šedivým vousem, a zároveň jako člověka chytrého, drbaného, světem prohnaného, zrovna jako jejich pan Volech v Semilech. Ale takhle? . . . „Pořád se okolo sebe jako dítě dívá, na všechno se vyptává — co pak tam pořídí mezi horáky“ — myslil si Pacholík, jenž měl nechuť ke všem lidem, kteří se buď mnoho vyptávali aneb mnoho povídali.

Vyjeli na Ropratické vrchy, odkud je krásná vyhlídka; viděli hned před sebou městečko Vysoké, a kolem do kola na konci rozsáhlého obzoru vysoké hory. Mach spustil a vykládal Boučkovi: „Tamhle na pravo jsou Kozí Hřbety; za nimi je Sněžka, ale není ji vidět; tuhle je náš

Kokrháč; podle něho poznáváme počasí: má-li ráno kuklu, bude pršet, nemá-li, bude hezky; na levo od něho Čertova Hora, za ní Nový Svět, kde dělají sklo; tamhle víc v levo Bílá Skála, nahoře městečko Přichovice.“ — Milý krejčíček spustil na notáře spoustu jmen, a vyříkal mu všechny hory a vesnice, kde kterou bylo vidět.

Mezi tím, co Mach takto bavil Boučka, kráčel Voborský pěšky k místu svého povolání. Cesta ho vedla pěšinkami. Nad Škodějovem zabočil na levo a ubíral se starou vozovou, nyní pro silnici zapomenutou cestou k Ropratickým vrchům. Každý strom, každý keř, každé místečko byly mu v krajině povědomy; on znal vše, ale jeho tu neznal nikdo více.

Byl ze Staré Vsi, malé vesnice pod Vysokým; jda nyní vzhůru po stezce vodními přívaly vymleté a málo schůdné, měl po levé straně rodiště své, jež bylo ukryto před ním v hluboké rokli a nebylo ho vidět. Minulo málem dlouhých třicet let, kdy byl naposledy v rodné dědině své. Jeho otec míval tam na potoce mlýn; když synovi bylo asi deset let, prodal jej a koupil statek v Knižnicích u Jičína. Mladý Voborský tam chodil do škol, a stal se pak lékařem; ale divný osud věsil se mu na paty. První rána stihla ho roku šedesátého šestého ve válce prusko-rakouské. Bylo na konci června; Prušáci valili se po bitvě u Podola k Jičínu po Turnovské silnici, vedle níž leží Knižnice. Syn, jenž tenkráte dlel v Praze, pospíchal k otci a matce, být jim ku pomoci radou i činem. Přišel domů právě na večer před bitvou u Jičína. Druhý den ráno opouštěli obyvatelé domy a kryli sebe i dobytek ve vůkolních lesích. I otec a matka chtěli se zachovati dle příkladu jiných. Přiměl je, aby tak nečinili a zůstali doma, neboť přijdou-li prý Prušáci a nenaleznou nikoho, kdo by jim dal, čeho potřebují, zničí a potlukou vše a snad i vypálí; naopak najdou-li doma lidi, kteří jim poskytnou, čeho budou žádati, ušetří vše. — Bylo v oné válce opravdu tak; rada byla dobrá, ale obrátila se ve zlé. Rakušané měli obsazena Brada, návrší nad dědinou; aby Prušáci nemohli vesnicí tou postupovati, počalo tam naše vojsko náhle a neočekávaně stříleti z děl a pouštěti granáty. Dům Voborských stál právě u silnice; oknem přilétla střela do světnice, a na smrt ranila otce, jenž seděl při kamnech u měděnce. Skoro v témž okamžiku zapálil granát dochovou střechu a s ní celé stavení. Syn vynesl na zahradu polomrtvého, jenž v několika okamžicích skonal v jeho náručí; pak společně s matkou vyváděli dobytek z chlévů, aby zachránili alespoň něco z trosek svého majetku. Kule a granáty fičely vedle nich zarývajíce se hluboko do kypré půdy a do osení, jež bujně zelenalo se za hořícím domem. Zde onde i v osení praskl granát a vypálil je na veliký kus kolem sebe. Voborský, všecek zoufalý nad smrtí otcovou, byl by nejraději vše zanechal plamenům; ale pohled na matku, která jakoby nedotknuta ani náhlou pohromou, ani strachem před smrtí, hleděla spasiti, kde se co dalo, přiměl jej, aby jí pomáhal. Byla ženou neobyčejné dělnosti, ale i neobyčejné bezcitnosti. Podařilo se jim, zachrániti se s dobytkem do blízkého lesa, jenž nebyl vojskem obsazen. Matkou i synem zmítala zoufalost; jím nad ztrátou otce, jí nad ztrátou jmění. Ale nejhroznější proň pohromou byly její výčitky, že on jest vinen vším neštěstím.

Slunce zapadlo, bitva byla pro Rakušany ztracena; ustál hukot děl, a jen ze strany Jičína slyšeti bylo čas od času praskot posledních výstřelů. Obyvatelé Knižnic vraceli se z okolních lesů do vypálené dědiny a mezi nimi i Voborský s matkou. Hrozný byl pohled na mrtvého otce a na spoustu, která kolem zela; ani obraz mrtvol a raněných na bojišti, jejž viděl druhý den, nevyvážil hrůzy onoho večera. Okamžiky ty nevymizely mu nikdy z paměti a upomínka na ně dosud jej děsívá ve spaní hroznými sny.

Bylo mu tehdy málem třicet let, když stihla ho první tato veliká rána v životě. Druhá následovala. Postoupil vše, co mu po otci připadnouti mělo, matce, jež brzy potom provdala se za zhýralého venkovského mladíka. Ale ten za krátkou dobu promarnil všechno jmění a utekl pak do Uher. Ubohá sklamaná žena pustila se pěšky za ním, nedošla však daleko; již v Pardubicích na cestě sklála ji náhlá smrť, a Voborský, pochovav ji, zůstal sám. Neměl na celém šírém světě ani jediného příbuzného, ba ani jediného přítele. V jeho povaze bylo cosi odpuzujícího; nezískal si nikoho. Ani v lékařském povolání nedařilo se mu valně. Byl nejprve v Praze, ale nemohl v ničem a nikde vyniknouti. Dostal nechuť ke hlavnímu městu, ba k celé rodné zemi, a odstěhoval se do Ameriky. V novém světě se mu nevedlo lépe, i vymohl si od ruských úřadů povolení, aby provozovati směl lékařství mezi českými osadníky na Rusi. Ani tam se mu dlouho nelíbilo, i vrátil se za několik let do Čech. Jest mu nyní přes čtyřicet let a dosud nemá ani jmění ani jména, ba ani ženy, kterou získati je přece věcí nejsnadnější. Není povahou těkavou, nestálou, a přece se nemůže nikde vkořeniti; je jako strom, který krní, dokud nenajde vhodnou sobě půdu.

Jarní slunéčko a pohled na krajinu, kde jako dítě dlel, rozechvívají jej, a vzbuzují v něm bolestné city. Vše jest tak, jako před třiceti lety bývalo; zdá se mu, jakoby byl opustil vše teprve včera, jakoby byl vše viděl včera. Hle, ti samí skřivánci, kteří pějí a vznášejí se nad jetelem; ty samé vrány, které krákorají v povětří; ty samé pěnkavky, které s vrcholků stromů cvrlikají; ba i ti samí čmeláci, kteří bzučí po mezích. Tam týž jasan, zde týž javor, onde týž jeřáb — a všude ta samá vůně mateřídoušky. Nic se nezměnilo: jen domky se mu zdají menší; a zde onde porazili starý strom, zde onde postavili novou budovu, a tam vyrostlo březové mlází. Jak krásný jest rodný kraj, byť i byl chudý, pustý, prázdný! —

Voborský není citlivůstkář, ba spíše je povahy drsné a tvrdé; ale dojímá jej pohled na vůkolí, kde jako dítě běhával, kde znal každé políčko, každou mez, každé ptačí i čmelí hnízdo, každou vosí báň. Od paty až k hlavě probíhá mu čivstvem mrazivé chvění; probouzejí se v něm vzpomínky mládí, pak celého života a v směsi citů i myšlenek vynořuje se vědomí, že dosud ničeho nevykonal ani pro sebe ani pro jiné. V trudných myšlénkách kráčí ku předu a přichází na Ropratické vrchy. Hle, před ním trčí k nebi kříž, sbitý ze dvou velikých trámů; je starý, vetchý, šedý, napolo setlelý, mechem obrostlý; ani obraz spasitelův jej nezdobí; je prázdný a pustý, jako celý kolem kraj. Jen k patě jeho položen čerstvý, malý, zdobný věneček ze žlutých tolit,

protkaný modrými nezabudkami, dar dítěte neb mladé dívčiny — jen děti a dívky pletou vínky. Na vršku kříže sedí pěnkavka a semo tamo sebou kroutí; blíže vedle něho sklání se k zemi stará borovice — skrčená, smutná, ponurá. Mimo jde cesta, po které jako malé dítě chodíval s babičkou do Víchové k strýci. Kdykoliv chodíval mimo, poklekával se staruškou u kříže a modlíval se s ní známou modlitbu: „Pochválen buď, kříži svatý!"

Veliké dvě slzy vyhrkly mu z očí a tekly po tváři; bláhový se za ně stydí, a rychle je i s potem utřev, usedl v stínu staré borovice, jako ondy si tu odpočíval s babičkou. Ani na vetchém stromu se za třicet let ničeho nezměnilo: zmizel s něho jen obraz bohorodičky, který na něm býval zavěšen. Před sebou vidí Vysoké, kam by mohl doraziti za půl hodinky. Ale nechce se mu ku předu; nemůže odolati, touží spatřiti dříve otcovský krov, vstává, a jde na levo po známé cestě k domu, kde se narodil.

Staroveský mlýn leží na malém potoku v hluboké rokli, mezi dvěma příkrými stráněmi, z nichž severní porostlá jest vysokým lesem. Netrvalo dlouho, a Voborský stanul před ním. Ve mlýně právě mleli; žlabem hrnula se voda na kolo, a s kola pleskala dolů. Staré olše a vrby vroubily potok a struhu; v sadě kvetly třešně i jabloně, a na nich prohánělo se ptactvo. K polední straně na výsluní stály prastaré tři ouly, vydlabané dle dávného spůsobu z tlustých špalků; pokryty byly šindelovými střechami, na nichž rostl mech a netřesk. Vše z venčí bylo, jako před třiceti lety; ba blíže stájí i ta samá psí budka, u níž si hrával se starým psem Filaksem. Byl proti svému zvyku radostně rozčilen; zdálo se mu, že ho celý svět tady zná, znáti musí; byl by rád každému vypravoval, že se zde narodil; byl by rád každému povídal všechny své kousky z mládí, jak lezl po střeše, po stromech, chodil do lesa na houby, chytal na podzim čermáčky do skřínek a na jaře rajčáky na lep, jak měl v pohyblivé kleci malou, čipernou veverku, jak pásal po stráních jalůvky a telátka; vše by byl dnes sdílel, jen kdyby měl, kdo by chtěl poslouchat. Vešel do světnice; seděli tam stárek se ženou, mládek a děvčata; samou radostí ani v prvním okamžiku nepozoroval, že jsou všickni podnapilí kořalkou, jež ve veliké láhvi stála na okně. Sedl si bez pobídky za těžký dubový stůl s trnožemi, jenž byl jeho starý dobrý známý; našel na něm ještě v jednom rohu písmena V. V., která byl jednou velikým otcovým .zavěrákem do desky vyřezal, když se je poprve ve škole psáti naučil. Ta byla začáteční písmena jeho jména a příjmení; říkali mu Vojtěch. Matka ho za tento nezdárný pokus chtěla přetáhnouti vařečkou, kterou právě u kamen míchala zelí, ale tatínek samou radostí nad jeho převelkým uměním zachránil synka před hrozícím trestem. Po straně na desce byl vyřezán křížek, délka od rohu stolu až ku znamení tomu byla staročeský loket, na něm matka měřívala plátno, když je přinesli z bělidla, neb kanavas, když koupila od podomního obchodníka.

To vše jediným mžikem padlo mu do očí, a přelétlo mu přes mysl; v druhém okamžiku se ptal již po hospodáři a hospodyni; řekli mu, že nejsou doma: on že je na Vysokém v jakési schůzi a ona že šla na pobyt do Melkovic k tetě. Teprve nyní zpozoroval, že chasa jest opilá;

bylo mu náhle nevolno mezi lidmi, o nichž se mu zdálo, že se mu vysmívají. Chasa si opravdu vedla drze; byl tím nemile dojat. Voborský zdvihl se a měl se k odchodu. Pohlédl ještě jednou do kouta za stůl — nebylo na stěně více obrazu Vambeřické panenky Marie, který tam za jeho dětství visíval; pohlédl ke dveřím — nebylo u nich více cínové kropenky, v níž mívala babička svěcenou vodu. Pohledl za kamna na prostrannou pec, které nebožka matka, jež byla z kraje, říkala pekýlko. Vzpomněl si, jak tam za zimních večerů líhával a před spaním naslouchal povídkám, jež mu vyprávěla buď babička neb stárek.

Na peci té zažil kus dětské poesie, a proto si ji důkladně prohlížel, je-li dosud tak, jak bývala. Spatřil tam jakéhosi starocha, jenž ležel na huních. Voborskému se zdálo, že jej zbudil ze spaní, neboť počal sebou kroutit, pozdvihl nejprv hlavu, pak celou svrchní část těla, tak že bylo viděti do vráskovitého jeho obličeje, zakašlal chraplavým hlasem a upřel mdlý zrak na neznámého mu muže. — I Voborský se na něho zadíval, a ptal se ho:

„Nejste Boch?“

„Ale ba to že jsem!“ odpověděl staroch, slézaje s pece na podlahu.

„Neznáte mne už?“

Dědous podíval se sivýma očima a po krátkém rozmýšlení zavrtěl hlavou na znamení, že nezná.

Mezi tím napilý stárek volal na Bocha: „Je dědku čas, abys táhl; kliď se zas někam jinam, jinde lidi posužovat.“

Staroch se zastyděl, a dobráckým, chlácholivým hlasem pravil napilému: „Jen se nezlob, Toníčku; právě jsem se chystal sám odejít. Zaplať vám za všechno pán bůh, a hospodáře a hospodyňku pěkně pozdravujte.“

Bylo na starochovi vidět, že přemahá pláč; sáhl rukou na pec, kde měl u stěny svázaný malý raneček, pověsil si jej na hůl, kterou měl v koutě za hodinami, a vyšel ze světnice. Voborský vyšel za ním, až octli se oba na cestě, vedoucí vzhůru k Vysokému. Žebravému ubožákovi bylo divné, že tak veliký pán, jakým se mu Voborský zdál býti, vedle něho kráčí s patrným úmyslem, zapřísti s ním rozhovor. Dodal si odvahy, a tázal se, odkud ho zná.

„Právě jsem vám chtěl říci, že jsem Voborský, syn mlynáře, u kterého jste stárkoval, když tady byl ve mlýně.“

Shrbený staroch se poněkud vzpřímil, stanul zaražen, upřel naň zrak, a podávaje mu za chvilku vráskovitou, suchou pravici, pravil pohnut:

„I ty milý božínku — Vojtíšku, můj drahý Vojtíšku!“ Chtěl mu tykat, ale vzpamatovav se dodal: „Za živý svět bych vás nebyl poznal, vždyť je to doba .... a vy jste poznal hned Bocha, rytíře z Krásného Dolu, posledního svého rodu“ ... A hned se dal do pláče, který měl bez toho jež dříve na kahánku.

Žebravý staroch byl opravdu Prokop Boch, rytíř z Krásného Dolu, poslední svého rodu.

2.

Boch nechodil vždy o žebrácké holi. Otec Stanislav zanechal synu Prokopovi veliký mlýn v Jablonci na Jizeře a dlouhý meč se starým podáním, jež dědilo se od pokolení na pokolení, že Bochové pocházejí z rodu rytířů z Krásného Dolu. U předků bylo podání pouhou vzpomínkou a meč pouhou věcí, jež jako drahý rodinný klenot visela na komoře, jednou do roka, totiž o velkonocích, se sundávala a pořádně vyleštila. — U našeho Prokopa měla se státi myšlenka činem a meč zbraní. Nejprve mu jeho nejlepší přítel, učený farář Dufek v Branné, udělal rodokmen, vypsaný ze starého Paprockého a z kostelních matrik celého pohoří. Byla v něm dlouhá řada jmen: samý Prokop a samý Stanislav. Táta se jmenoval dle patrona kostela Jabloneckého Prokop, syn dle patrona kostela Loukovského Stanislav, vnuk zase Prokop, a tak se ve mlýně Jabloneckém od staletí střídali bohatí Prokopové s bohatými Stanislavy. Všickni věděli, že jsou rytířové, ale žádnému z nich nepřišlo do hlavy, nechati mlýna, chopiti se meče a dobývati ztraceného šlechtictví. Nápad takový měl teprve náš Prokop. Sotva otec zavřel oči a syn stal se vlastním pánem, sebral meč i rodokmen a jezdil světem, aby rytířství jeho bylo uznáno. Býval ve Vídni, býval v Praze, dokazoval, žádal, prosil, platil, až konečně jeho dlouhý rodokmen byl opatřen gubernialní pečetí, pod ní jakýmsi nečitelným podpisem a vedle doložkou: „Ingrossirt“. Myslil, že to stačí, a od té doby — bylo to dávno před rokem čtyřicátým osmým — počal se psáti „Prokop Boch rytíř z Krásného Dolu“. Sám sobě říkal rytíř Krásnodolský a žil s rodinou dle své hodnosti šlechtické.

Stalo se mu, co v rodině jejich již od věku se nepřihodilo: narodili se mu po sobě tři synové. O jméno prvního bylo postaráno: rozumí se, že dal mu říkati po dědečkovi Stanislav. Ani jméno druhého syna mu nedělalo starosti: nebylo to sice zcela v pořádku a staletá řada byla tím přerušena, ale musil to být přece Prokop. Otázka však, jak má jmenovati syna třetího, vrtala mu mozkem. Prohlížel nejprv svůj rodokmen prastarých předků: nebylo v něm nic vhodného, byli to samí Mikulášové a Ondřejové, Sáhl proto po kalendáři: ale ani v něm nenašel, co by se mu líbilo. Ptal se o radu Paseckého učitele Metelky, starého písmaře, a ten ze žertu navrhl mu jméno Romulus. Bochovi se zalíbilo a tak měl z manželky Kateřiny Stanislava, Prokopa a Romula.

Manželka Kateřina byla krajačka ze Smrkovin. Horáci mají přísloví: „Ženu z hor, krávu z kraje“. Dle přísloví toho ženili se v Jabloneckém mlýně od nepaměti, a byli po přeslici příbuzní se všemi mlynáři v Krkonoších. Prokop pojal ženu z kraje a odchýlil se první od pravidla toho ku svému a své rodiny neštěstí; bylať Kateřina lenivá, mlsná, pyšná, marnivá, avšak spanilá, krásná žena.

Po Jablonci, ba daleko široko v okolí se říkalo, že prý u Bochů ve mlýně bylo od dávných dob převeliké bohatství, a o Prokopovu otci, nebožtíku Stanislavovi, se dokonce i vyprávělo, že prý měříval staré stří-

brné dvacetníky na soudky, a tvrdé pruské tolary na věrtele. Alespoň stará Boháčková ze Tříče, která tam sloužila za děvečku, dušovala se, že na vlastní oči skrze klíčovou dírku viděla, jak nebožtík pan otec v zadní, vždy pod třemi zámky uzavřené komoře věječkou přehazoval stříbrňáky, až prý to po půdě zvonilo. Prokop s bohatstvím tím nemilosrdně zatočil, a měřil-li táta dvacetníky a tolary na soudky i věrtele, měřil syn své dluhy na koše. U Bochů pili, jedli, hodovali, dobrou vůli spolu měli, a dýmem z komína vyvařilo, vypeklo, vyškvařilo a vyčoudilo se rychle vše, co předkové nastřádali. Milý rytíř Prokop ani sám nevěděl, jak se stalo, že mu jednoho dne dali mlýn na buben, a že ho tam odtud vyhnali. Nezachoval z jmění ničehož, než rytířský meč, gubernialní pečetí opatřený rodokmen, pozlacený malý křížek, který zdědil po faráři Dufkovi jako milou památku, a housle, které mu jako chlapci pořídil nebožtík otec. Uměl na ně dosti slušně hráti. K tomu stihla ho i pohroma, že mu umřela žena Kateřina; lidé pravili, že jí hořem puklo srdce. Přese všechny vady miloval ji Prokop nade vše, a smrt její dodala mu ránu největší.

Jsou lidé, na něž musí přijíti veliké neštěstí, aby se v nich probudilo nejvnitrnější nitro. Takovým člověkem byl Prokop. Ztráta velikého jmění, lidský posměch nad rytířem, kterému ničeho nezbylo, smrt milované manželky, nevděk přátel, úšklebky příbuzných smetly jako bouřný příval příměsky duše, odkryly vlastní jádro, a jádro to bylo zdravé a nezkažené. Objevilo se, že rytíř Prokop jest muž neobyčejně dobrý. Nežádal ničeho od příbuzných, ač skoro všichni z nich byli mu zavázáni díky za mnohé služby, a šel pracovat jako stárek do staroveského mlýna k Voborským — šel i se třemi syny, z nichž nejstaršímu nebylo ani deset a nejmladšímu ani pět let.

Mlynář Voborský byl hodný a milosrdný muž; lidé o něm říkali, že je Staročech, což za oněch dob bylo jménem člověka naskrze poctivého. Bochovi bylo u něho dobře. Vykázali mu na půdě komůrku; do kouta tam složil truhýlku, do ní schoval rodokmen, na stěnu pověsil meč, nad postel pozlacený kříž, u dveří na hřebík housle, a žil i pracoval jako každý jiný obyčejný stárek, při čemž s pomocí hospodyně opatroval a vychovával malé děti své. Činil vše bez trpkosti, bez bolu a zármutku, bez výčitek sobě i světu, beze vší okázalosti, tiše, klidně, spokojeně, jakoby ani jinak nemohlo býti. V tom záležela nejkrásnější jeho stránka; v konání jeho nebyla tupá necitelnost ani vymudrovaná resignace, ani vrozená lehkomyslnosť ani hrdý vzdor ba ani neobmezená oddanosť do vůle prozřetelnosti s velikými slovy Jobovými: „Pán Bůh dal, pán Bůh vzal, budiž jméno páně pochváleno.“ V jeho povaze skrývalo se něco, čemu neumím dáti pravého jména a co nacházíme při českém člověku: něha i síla zároveň, něha bez slabosti, síla bez okázalosti — obě prosté, nelíčené. Kdo viděl, jak ve všední den Prokop v kabátě zaprášeném a umouněném běhá po mlýnici, nasypává, váží, pytle přenáší, měří, s mleči jedná, žertuje, aneb ve světnici u společného stolu vážné i veselé kousky vypravuje, a jak v neděli odpoledne, sundav housle, hraje buď dětem ve své komůrce aneb velkým v hrubé světnici, nebyl by řekl, že je týmž mužem, jenž jezdíval do Vídně i do

Prahy za svým rodokmenem, rokoval s pány, utratil celé bečky tvrdých tolarů se stříbrnými dvacetníky, a promarnil veliký mlýn.

Jeho chování vynutilo lidem jakousi úctu: nevysmívali se mu ani do očí ani po straně; jen ho pomlouvali. V tom bylo již veliké vítězství, neboť horský a vlastně každý lid jest uštěpačný, škodolibý výškliba.

V trudném postavení bylo mu největší útěchou přátelství mlynáře Voborského; hospodář a stárek přilnuli k sobě vzájemnou upřímnou náklonností. Zlí jazykové dokonce tvrdili, že prý také mlynářka dle příkladu svého muže, má ráda stárka, a že s ním drží. Pomluva nebyla žádnou pravdou; roztrousila se tím, že hospodyně, o níž bylo známo, že je tvrdá jako křemen, ujímala se Bochových synů, byla jim skoro jako druhou mámou a vychovávala je zároveň se svým malým Vojtěchem. Milosrdenství takové neuměli si jinak vysvětliti při ženě, o níž se vypravovalo, že vyhání žebráky bez almužny.

Malému Vojtěchovi bylo tenkráte asi pět let a rostl společně s dětmi Bochovými. Hoši přilnuli k sobě jako jejich otcové, ba ještě více; společně chodili do školy i do lesa, společně hledali ptačí hnízda, chytali čermáky a sýkorky; společně trhali v letě sousedu Skrbkovi ranné hrušky jakubky, které jako veliká vzácnost v horách lákaly je silou neodolatelnou, a společně dostávali za to výprasky: nejdříve od souseda, který je obyčejně přistihl, po tom od otců, kterým to žaloval, a konečně od učitele, který se o tom dozvěděl.

Dokud Voborský měl mlýn, bylo dobře; hůře bylo po tom i otci i synům. Boch musil opustiti Starou Ves, a stárkoval tu tam, tu onde, při čemž se dětem dařilo nevalně. Stanislava vzal si k sobě do kraje starý Vejnar, dědeček se strany matčiny, jenž měl v Smrkovinách mlýn. Dal ho učit hudbě nejdřív u vesnického učitele a po tom v Praze na varhanické škole; když ji ubohý mladík dokončil, umřel na souchotiny. Dědeček pak povolal k sobě mladšího Prokopa, a ač byl hoch již dospělejšího věku, poslal ho na Jičínské gymnasium; jsa sám velice pobožný, chtěl z vnuka míti kněze. Vše šlo dobře, ale kluk kouřil, a dědeček byl největším nepřítelem všech tabáků a dýmek; netrpěl ve své domácnosti to, co nazýval bohaprázdnou kuřbou, o níž tvrdíval, že ji vynalezl sám čert, a že kouřiti jest sloužiti ďáblu. Jednou na prázdninách přistihl po západě slunce mladého Prokopa, jak za stodolou z dlouhé dýmky bafá. Starému Vejnarovi stoupla hněvem krev do hlavy; počal mu činiti trpké výčitky, hrozil, že ho vezme ze studií a dá na řemeslo. Aby dodal hrozbě většího důrazu, ptal se hned, jaké si řemeslo vyvolí. Vnuk, jemuž bylo tenkráte málem sedmnácte let, odpověděl v klukovské náladě, že se bude učit „fajfkářem“. Po slovech těch se dědeček rozpřáhl a vyťal mu notný políček. Výrostkovi se vzbouřila rytířská krev, i utekl ještě téhož večera do Bydžova. — Oba brzy litovali: dědeček facky, vnuk útěku; ale oba byli tvrdohlavci. Starý si nepřišel pro mladého, mladý neodprosil starého, a konec konců byl, že lehkomyslný mladík dal se k jakési německé kočující divadelní společnosti. V letech padesátých, v době tak zvané Bachovské potulovali se němečtí komedianti po větších městech českých, a dost dobře se jim při tom darilo.

Jakmile dědeček uslyšel, co se stalo, odřekl se vnuka navždy. Děd Vejnar hněval se proto, že pokládal herectví rovněž jako kuřbu za čertův hříšný vynález. Ani otec nechtěl ničeho slyšeti o nezdárném mladíku, který po delších toulkách utekl do Ameriky, když se měl staviti k odvodu. Tam zmizel beze stopy, a nikdo neví, umřel-li a neb je-li dosud živ. Nepsal nikdy, aniž dal o sobě věděti.

Třetí, Romulus, vyučil se od otce mlynářství, a zůstal věren zděděnému řemeslu. Jsa dvacetiletým jinochem, mládkoval v Mezivodském mlýně na Kamenici. Jedenkráte mazal olejem stroje, když šly, a přiblížil se neopatrně k hrubému kolu; byl jím zachycen, těžce pochroumán, a skonal za několik hodin v hrozných bolestech.

Byl otcovým miláčkem a zároveň jeho jedinou nadějí. Po ztrátě tak bolestné ulehl smutek na jeho duši. Ač tehdy hodně již ve věku, stárkoval dále po různých mlýnech, pracoval tuze, ale ještě více se modlil, a kdykoliv měl pokdy, hrával si na housle pobožné písně. Rozrušen tolikerými pohromami míval v noci vidění: někdy chodila jeho nebožka Kateřina v bílých svatebních šatech po světnici, kde ležel; jindy kýval na něho nebožtík Stanislav smyčcem od houslí; ale nejčastěji zjevoval se mu a rozmlouval s ním Romulus. Nejhůře mu bylo, když ho strašil jeho vlastní otec, starý Stanislav; ukazoval se mu v noci s rozhněvanou tváří, a hrozíval mu věječkou v pravici. Jen syn Prokop se mu nezjevoval nikdy; z toho soudil, že není dosud mrtev.

O viděních těch nezmiňoval se nikomu, aby ho lidé nepokládali za blázna; svěřil se jen panu faráři, a i ten kroutil povážlivě hlavou. Tak věci šly obyčejným chodem, až chudáku rytířovi docházela sedmdesátka. Síly ho opouštěly, slábl, a nebyl s to dále stárkovat. Styděl se za svou nemožnost, nutil se, ale marně: stáří bylo silnější než dobrá vůle; musil nechat vší práce. Říkával o sobě, že mu neslouží ani hnáty ani dech. Modlil se ještě více, chodil ještě častěji do kostela, potaji plakával, aby ho lidé neviděli a přemýšlel, co dělat, aby nemusil žebrat. Na stára kolena si nezachoval ničeho, neboť v dřívějších letech stály ho děti hromadu peněz, a mimo to neuměl nikdy šetřiti. Osvědčilo se na něm sice staré české přísloví, že Dalibora naučila nouze housti, ale hospodařiti a spořiti nenaučil se nikdy. Vrozená lehkomyslnost, nakládati s penězi jako s plevami, neopustila ho ani v stáří; jakmile míval nastřádaných několik zlatých, zjednal si za sebe pomocníka, a hajdy na nějakou dobu do světa: buď v letě na pouť do Vambeřic, a neb v zimě do kraje k příbuzným. Nejraději býval v Praze, kam chodíval pěšky i v době železnic; měl po Čechách mnoho známých mlýnů a mlynářů, u každého se zastavil, pohovořil a vyzvěděl, co ve světě nového. Jakmile se přiblížila svatojanská pouť, míval rytíř Prokop trhání ve všech údech, a bylo-li náhodou něco v kapse, šel a utratil do poslední vindry. Byl i v stáří dětinský; státi v předvečer svatého Jana na kamenném mostě, a dívati se odtud na praskající rachejtle, bylo mu největší zábavou; choditi po pražských chrámech a obdivovati se stříbrné rakvi Nepomuckého svatého, bylo mu největší blažeností; proseděti za stolem „u modré štiky“ při šunce a chladivém ležáku, bylo mu největší lahůdkou.

Při takovém spůsobu života nezachoval si ovšem ani haléře, a na stára léta lámal si hlavu, co činit, aby nemusil žebrat. Obrátil se nejprve na bohaté příbuzné; ale zakusil tolik pokoření a ponížení, že plačky se od nich odvrátil. Slzy byly mu jedinou útěchou — a chudák plakal často. Konečně se mu zdálo, že svatý duch vnuknul mu šťastnou myšlénku. Slýchával od otce, že jejich rodina má dosud právo ku Krásnému Dolu, neboť rytířové krásnodolští nebyli po bitvě na Bílé Hoře odsouzeni a knížata Vallenburkové zmocnili se prý jejich statků násilným bezprávím. „Budu se soudit o dědictví svých vznešených předků“ — pravil si Boch po dlouhém přemítání i uvažování, a celou duši pronikla myšlénka, že jako poslední svého rodu dobývati bude ztracených práv. Sebral starý svůj rodokmen, dal jej do pevného pouzdra, který si z hrubého papíru sám urobil, vstal jednou v neděli před východem slunce, šel dalekou cestu do Jičína, přišel tam po osmé ranní hodině, namířil rovnou cestou k advokátu Hrdličkovi, vykládal mu své šlechtictví, přednesl, že nazpět chce od knížete Vallenburka zemský statek Krásný Důl, který náležel jeho předkům, a chtěl, aby mu zástupce ku právu dopomohl žalobou. Marně mu advokát vysvětloval z občanského zákona nauku o vlastnictví, držení, vydržení, o obmyslnosti a bezelstnosti. Jakoby na zeď házel hrách: rytíř Prokop trval na svém, že chce statek svých předků. Když se nemohli dohodnout, pomyslil si advokát o starochovi, že je blázen, staroch o advokátovi, že ničemu nerozumí, a rozešli se. Maje v ruce pouzdro s rodokmenem, kráčel unavený Boch se smutnou tváří a sklopenou hlavou po podloubí Jičínském směrem ku kostelu svatého Ignáce. Bylo ráno a neděle na počátku května; z chrámu zazníval zpěv studující mládeže, shromážděné tam k službám božím. Zpívali právě píseň: „Otče náš, milý pane, dejž nám ducha svatého“. Boch vešel do kostela, a ohlížel se po nějakém místě, kde by usedl; vše bylo obsazeno; jen dole v pozadí byla řada prázdných zpovědnic; ušlý a zemdlený vlezl i s rodokmenem do jedné, jež stála blíže dveří, a usadil se v ní. Jako malý chlapec učil se v Jičíně nejprve na hlavní škole a po té na gymnasiu; chodil do „parvy“ a do „principie“, ale dál to nepřivedl; nebožtík otec ho vzal brzy domů, protože synovi latina nešla jak se patří do hlavy. Znal proto Boch i vůkolí i město i kostel, a věděl, že po písni: „Otče náš, milý pane“ bude kázání, jemuž za jeho mládí říkalo se exhorta. Nemýlil se; za malou chvíli vystoupil kněz na kazatelnu a četl evangelium sv. Jana z kapitoly šestnácté: „Amen Amen pravím vám, že zač byste koli prosili otce ve jménu mém, dáť vám“. Při slovech těch tanul Bochovi na mysli Krásný Důl, a marně se namahal, aby světskou myšlenku tu zapudil a obrátil pozornost ku slovům kazatelovým. Pořád si představoval, jak vypadá asi ten statek, neboť nikdy nebyl v krajině, kde ležel. Slyšel jen, že je v Táborsku a že ho drží Vallenburkové. Viděl před sebou zámek s velikou kolem zahradou a v ní rybník, po němž se proháněji krásné labutě. Napadlo mu, že si labutě koupí, nebudou-li tam. Pojem panského statku byl u něho spojen s představou bílých labutí, plujících po vodě. Hned zas před zraky se mu míhal prostorný dvůr; na dvoře byly po jedné straně stáje a konírny, po druhé straně pivovár. Z pivováru se kouřilo, neboť byla právě várka,

a vůně sladu nesla se k jeho čichu. Trhl sebou, zdvihal víčka, otvíral násilně oči, napínal sluch, aby pochopil, co kněz káže, ale marna byla všechna námaha: hlava klesala, každý hnát byl těžký jako olovo; sladká dřímota po tělesném i duševním umdlení obestírala mu všechny smysly, a dlouhou řadou táhly před ním sny, do nichž se jako z daleka mísil kazatelův hrozebný hlas. Viděl soka Vallenburka proháněti se koňmo po širokých stezkách zahrady Krásnodolské; hned v druhém okamžiku stal se z knížete starý učitel Antoš, který ho ve škole zkouší skloňovat mensa mensae. Tu zas se mu zdálo, že hraje s ostatními spolužáky na pláni u Kartous míč, že rektor Kudrna hraje s nimi, že před nimi běhá, až se mu kutna kolem těla hází — a dlouhá motanina spletených vzpomínek divnými obrazy plnila starostmi zmítanou duši. Pohřížen v spánek potýkal se ve snu nejvíce s Kudrnou, někdejším přísným rektorem gymnasia Jičínského, což mu bylo s podivením, neboť si byl vědom, že je dávno, pradávno mrtev ten zlý muž, který ho ve školách tak nemilosrdně sužoval, a on sám že je již sedmdesátiletým starcem.

Bylo hodně dlouho po službách božích, když Bocha v prázdném kostele burcoval kostelník slovy: „Co pak, dědku, nevíte, kde jste?"

Staroch Boch se probudil, vymlouval se a dal se do řeči; slovo k slovu, a za malou chvíli věděl kostelník Těšina, kdo a odkud je Boch a proč přišel; ba i rytířův rodokmen si důkladně prohlédl a pročetl. Konečně se oba o tom dohovořili, že nebožka Těšinova matka bývala na Jičínském podloubí překupkou, a že si od ní Boch kupoval jako školák jablka, hrušky a švestky. Známost byla hotova; kostelník, který také sám byl hodně při letech, pozval nového známého k sobě a počaly porady, jak by bylo nejsnáze dobýti Krásného Dolu. Těšina byl podivný mudrlant, jenž věřil nejen v zázraky, ale i v strašidla, a nenáviděl všechno, co nebylo staré neb starodávné. Neměl proto ani advokátů v lásce, o nichž říkával, že jich nyní je jako kavek na kostelní věži. Dovedl Bocha k pokoutníku Pajkotovi na Nové město, aby ten mu vymohl panství na knížeti Vallenburkovi.

Pokoutník Pajkot, malý, tlustý, obstárlý človíček s čistě oholenou tváří, vybledlou vlásenkou, ušňupaným nosem a zlatými brejlemi, hned na první pohled pochopil, že nechytil kapra a že ze starého Bocha nevalná mu kyne kořist. Vyslechl ho klidně, a pak mu oznámil, že jeho právo ku Krásnému Dolu je jasné jako sluníčko, že podle všech i božských i dobře mu známých lidských zákonů každý rytíř Krásnodolský jest a musí býti také vlastníkem Krásného Dolu, ale on, ubohý Pajkot, že tuto rozepři přijmouti nemůže; že je sice pravdivý a upřímný zastance lidu, ale právě proto že vydán jest nepřátelství a pronásledování všech zlých, kteří to s lidem nemyslí upřímně, jmenovitě advokátů, kteří zastupují většinou jen lež a nepravdu; že kníže Vallenburg je veliký a i u dvora mocný, ale zlý pán, že on se s ním nemůže měřit, a že se bojí, aby ho kníže nedal zavřít; to že by bylo jeho neštěstí, neboť prý jest otcem šesti nezaopatřených dětí. Ještě toho mnoho napovídal, a oba starochové poslouchali ho jako děti i věřili všemu. Aby však přece neodešli s prázdnou, nabídl se, že vymůže Bochovi právo chudých; pak že se bude moci souditi bez kolků a poplatku, že dostane advokáta,

který ho musí zadarmo zastupovat, a v tom že leží hlavní věc, aby nemusil napřed platit velikých nákladů. Když oba přisvědčili, napsal pokoutník před jich očima žádost, přiložil k ní Bochovo vysvědčení chudoby, které týž měl již u sebe, zapečetil vše, napsal adressu na advokátní komoru v Praze, odevzdal dopis rytíři Prokopovi, aby jej dal na poštu, slíbil, že bude míti na budoucího zástupce dobrý pozor, aby nic nepokazil, vylákal od ubožáka poslední peníze, a propustil oba dětinské starochy, kteří opravdu myslili, že hlavní věc je hotova a Krásný Důl že napolo je už jejich. Starý Těšina pokládal se v duchu za společníka Bochova a Boch si předsevzal, že, vyhraje-li, dá z toho kostelníkovi hodný podíl; ale druh druhu s myšlenkami těmi se nesvěřil a oba kráčeli mlčky z Nového Města přes Cidlinu po mostě, na němž stojí sv. Jan Nepomucký. Pohled na sochu přivedl rytíři na mysl pouť; hned si umínil, že po poště nebude nic posílat a že si přijde sám do Prahy pro vyřízení. Těšina mu úmysl takový pochválil, zavedl ho do hospody „u beránků", poseděl s ním u piva, vypravoval mu, že nebožtík rektor Kudrna v kostele sv. Ignáce straší, a jemu samému že již několikrát se zjevil; vyprovodil ho pak za město do lipového stromořadí, kudy Boch směrem ku Kartousům ubíral se domů do hor, a konečně se s ním srdečně rozloučil. Když byli hodný kus od sebe, ohlédli se oba a oba si v duchu šeptali: „To je nějaký hodný člověk!"

3.

S rozveseleným srdcem a umdlenými hnáty došoural se rytíř Prokop do Roztok blíže Jilemnice, kde byl tenkráte na podruží u Kavanů. Ještě téhož večera prosil hospodyni, aby mu půjčila něco peněz, a když mu Kavanka potaji, aby muž nevěděl, poskytla, co chtěl, dal jí do zástavy celé své jmění, totiž truhýlku, starý meč, pozlacený křížek i housle, a druhý den časně z rána vydal se milý staroch, ozbrojen rodokmenem, na cestu do Prahy, kam se šťastně dostal na tři dny před svatým Janem. — Hned po svém příchodu podal si sám žádost k advokátní komoře, chtěl čekati na vyřízení a počal zaměstnanému tam úředníku vyprávěti svůj případ. Úředník ho zkrátka odbyl, že mu po tom nic není, a vyřízení že odešle se mu písemně. Rytíře Prokopa přivítání takové nemálo zamrzelo; roztrpčen vyšel z komory, namířil rovnou cestou na František, kde měl známého kravaře Rydvála, vyptal se, kde bydlí kníže Vallenburk, a když se dozvěděl, že ve svém paláci na Malé straně, umínil si, že k němu druhý den dojde a dožádá ho, aby mu dal po dobrém, co mu dle práva náleží.

Celou noc se mu po tom zdálo o palácích, knížatech a bílých labutích, a když se ráno probudil, měl strach. Za mladých let hovořil ba i obcoval s velikými pány, ale nyní je starým ošumělým chuďasem, kterého si málo kdo všimne, málo kdo vyslyší, a kdo si všimne neb vyslyší, jen se usměje aneb vysměje.

Boch, jakým býval za mladých let, když jezdíval za svým rytířstvím a utrácel peníze, a Boch, jakým je nyní, byli naprosto dva rozdílní lidé. Mnoholetá, namahavá práce dělnická; stálé útrapy, starosti a časté po-

hromy rodinné; společnost, v níž jako prostý stárek se protloukal; stěhování z mlýna do mlýna, život při tom nestálý a na mnoze potulný; trpký nedostatek, ba často i nouze a bída, to vše nesetřelo sice s ducha jeho ani vrozený jemnocit, ani jakýsi idealní nádech a mysl nábožnou, povznešenou nad úroveň obyčejných lidí; ale světské vzdělanosti, uhlazenosti a praktického rozumu, jehož ostatně nebylo u něho nikdy nadbytkem, neměl na stára kolena ani za mák. Jeho zevnějšek a způsob nenasvědčovaly, že měl v mládí lepší vychování, než nejsprostší muž z lidu. Nedostávalo se mu naprosto rozmyslu, který bývá ozdobou starců i nejobyčejnějších. Jakmile se mu uzdálo, že by něco mělo býti tak a ne jinak, hned byl i přesvědčen, že opravdu vše je takové, jak si myslí. „Co by mělo býti, v skutečnosti je“ — bylo jeho zásadou, dle níž i jednal. Neměl tolik vzdělání, aby si názoru toho byl vědom; takové dětinské ponětí o světě a lidech bylo u něho spíše jen neuvědomělou představou. Zkušenost, o níž se praví, že je nejdražší učitelkou, po celý život ho nenaučila ničemu. A přece právě nyní mu pravil jakýsi vnitřní hlas, že to, co koná, je pošetilé. Ale potlačil v sobě i vnitrné hnutí i strach, šel se pomodlit do týnského chrámu, zastavil se „u modré štiky“ na ranní polívku, a šámal se pomaličku přes kamenný most na Malou stranu. Na mostě znal každou sochu; u každé se zastavil, skoro u každé se pomodlil, ba i u sochy s Turkem se pokřižoval, a hledal palác knížete Vallenburka. Konečně jej našel, se všech stran si jej prohlédl, a při obchůzce mu napadlo, že vlastně si ani dobře nerozmyslil, co poví panu knížeti. Počal si v duchu skládat a přeříkávat řeč; nešlo mu to. Nehoda ta na chvilku ho zarazila; chtěl se vrátit, aby důkladněji uvažoval, ale náhle se mu zdálo, že mu svatý duch vnuknul ne snad myšlenku, co by měl přednésti, nýbrž slova evangelisty Matouše: „Nebuďtež pečliví, kterak aneb co byste mluvili, dánoť bude zajisté vám v tu chvíli, co budete míti mluviti“. — Od té doby, co přestal stárkovat, četl doma pořád evangelia, která uměl nazpamět. Nevěřil, že průpověď ze svatého Matouše padla mu na mysl jen tak náhodou; viděl v tom prst boží a nepřemýšlel dále. Strach jakoby byl s něho spadl, i šel obodlaně ku předu. U vchodu paláce ho zastavil vrátný, a ptal se, co chce. Rytíř Boch dobře si pamatoval jestě z mladých let, jak se s těmi lidmi musí mluvit; vjela do něho nezvyklá odhodlanost a ráznost. Šťastně prošel řadou hladce oholených, drzých lokajů, kteří po něm házeli jizlivými úšklebky, a ježto kníže byl náhodou doma, a Boch dal se ohlásiti jako rytíř Krásnodolský, byl předpuštěn, když služebnictvo bylo se přesvědčilo, že nepřichází žebrat, nýbrž v jakési důležité záležitosti jednat.

Staroch byl nemálo překvapen, že kníže Vallenburk naprosto jinak vypadá, než si ho představoval. Myslil si, že uvidí pánovitého, nepřístupného, přísně a pyšně pohlížejícího muže se zlatými skřipcemi na pronikavých očích, a viděl před sebou letitého pána s klidným vzezřením, zdravou, červenou tváří v obyčejném občanském obleku, který sedě v křesle, pokojně čekal, co mu neznámý přednese.

Slova evangelia se při rytíři Prokopovi neosvědčila; zajíkal se, koktal, mluvil nesouvislá slova, a dlouho trvalo, než ze sebe s těží vy-

pravil, co chtěl přednésti. Předložil rodokmen, vykládal své právo a žádal, aby kníže nazpět dal mu jako jedinému potomku a pravému dědici rytířů Krásnodolských statek, jenž předkům bezprávně byl odňat po bitvě na Bílé Hoře. (Pokračování.)

Z nových básní Elišky Krásnohorské.

Život.

My v souladu jsme snášeli se oba,
já a ten život matný,
a dlouhá, dlouhá neschvátila doba
té shody v proud svůj chvatný.

Vždy svornými jsme soudruhy si byli,
ač protiva to živá:
on plný klamů, svodný, potměšilý —
a já vždy důvěřivá.

Ni strastmi neskrocen a nepotlačen,
vždy samý žár a plání,
on plynul v tužbách, opojení lačen,
a já vždy v odříkání.

On sliby na rtech sladce lichometných
a v mladém oku záři,
vždy letmo těkal po paloucích květných,
a já vždy v potu tváři.

On v boje slavné, v půtky nepověstné
mě s sebou nesa kvačil,
on za své rány trofeje vzal čestné,
mně sled mých jizev stačil.

Teď plýtval hojností, teď želel mála,
jak ubožec kdy strádá;
co mé, co jeho, všeho jsem mu přála
vždy bez hoře a ráda.

Tak jsme si zvykli, a tak dobře bylo;
ať tvrdá jeho ruka
mě hnětla, úsměv zlahodil to milo
a slůvka polozvuká . . .

Tak prošla spolně roků dlouhou řadu
pouť naše nebezpečná;
já za ves klopot, mnohý bol a zradu
jsem přec mu byla vděčna.

Svým druhem, přítelem jsem život zvala,
v něj prostou majíc víru;
já ničeho jsem na něm nežádala,
a tak jsme žili v míru.

Až kdysi z jitra na té pouti světem
luh perlami se zrosil,
má duše žíznivým se stala květem,
jenž o jedinkou prosil.

Dím: „Příteli! jen jednou — nechci více —
dej, dej mi krůpěj blaha!"
Tu zřela jsem, jak tajně sáhl k dýce —
a poznala jsem vraha.

Sníh.

Sníh padá, v slunci mihotá se v letu
jak z jara spadající prška květů,
jak upomínka na vše to,
co odkvetlo, co s duše svěží
nám k nohám skleslo naseto
a v slunci mrtvo leží.

Hle, vločků stotisíce kol se chvějí
jak drobných křídel živých v bludném reji,
jak tužeb, jež cos hledají
a nemohou to najít v letu
i padají, i padají
jak po odkvětu.

Hra jest to sličná, sníh ten padající,
když paprskový úsměv slunka lící
ji vzdušným zlatem protkává, —
hra smutná, když, co květem zdá se
neb křídlem, stuhlé sprchává
a zmírá ve své kráse.

Co hvězdy z démantů se vločky lesknou,
tak vyzdobeny na svou dráhu tesknou,
jak letěly by na slavnosť;

vždy víc a hojněji co chvíli
ten rozhozený padá skvost —
květ nebes jasně bílý.

A každý vloček, jak se v letu třpytí,
toť jako jedno chvělé, bludné žití,
jak jedno srdce úzkostné,
jak jeden osud, jenž se třese
a ve své touze žádostné
si hvězdu nese.

Dlaň jakás přísná, tajná, obrovitá
to rozhodila vše, co kol se kmitá,
ty vločky, hvězdy, naděje,
ty losy a ta křídla chvělá,
ty paprsky a závěje,
ta žití odumřelá.

Směs jedna jest to, jedno chvějné chmýří,
co mezi nebesy a zemí víří;
nic více život neváží
než vloček sněhu, jenžto vlaje
a v paprsku, jejž obráží,
v dol padnuv, taje.

Kéž jsem jen tolik, takým vločkem bílým!
Kéž po svém zmítání se k zemi schýlím
ji přikryt, až se zahřeje;
kéž paprsky tak slunné piji,
až jako jedna krůpěje
se v půdu vliji.

Zátiší.

Přes březový můstek, jenž by slušel krásně
na obrázek ladný, jde můj volný krok;
nakloněná vrba zelené své třásně
spouští hustě dolů přes něj na potok.

A ten potok tolik, tolik písní umí,
každá vlna jinou, stále pěkněji,
až jak plna ptactva duše v ohlas šumí,
až v ní plynou písně jako v ručeji,

Svěží, jak ty rybky pod blysknavou vlnou,
myšlénky se volní ze svých dumných pout.

Hle, ta voda v běhu skáčíc chutí plnou
náhle zastavuje bujarý svůj proud.

Jak by neprodlela v líbezném tom koutku?
Kdož by netoužil zde dlouho, dlouho snít?
Háj ten kolem léčkou z čarovných je proutků,
ráj to malý, odkud těžko dále jít.

Nad zátoku lesklou, něžně zastíněnou,
po níž tančí vánek utajen a tich,
stromy jako kytky koruny své klenou,
tisíc bílých zvonků svlačce kane s nich.

V zátoce té luzné tušil bys, že víly
v zlatém polostínu koupají se jen,
však i prostých kačic zástup sněhobílý,
plovoucí tu družně, zdobí obraz ten.

Jsou tu jistě doma, pokojné ty kačky.
Kamenitá cesta vede dále v les, —
hle, již za houštinou chaloupky jak hračky,
víska, nad níž skály pnou se do nebes,

Jako hříbky v mechu chaloupky ty sedí
v rokli řadou vzhůru podél bystřice,
spěchající tam, kam okénka jich hledí,
v stříbrotkaný údol Tiché Orlice.

V pravo, v levo, jako háďat lesklá těla
přes pěšinu v potok hrčí praménky, —
snad mi jimi skála něco říci chtěla,
vyronit své slunné, vroucí myšlénky.

Šumno kol a přece ticho, jako svato;
slyš, tu silný, tvrdý rozléhá se hlas;
zaštěkal to hafan, skalin ohlas na to
opodál se ozval mírně zas a zas.

Od chaloupky mnohé z plůtku ven se řítí
chundelatý strážce, když mě blíže zřel;
z povinnosti štěká, ale dobře cítí,
že to nepřichází žádný nepřítel.

Zavrčí, však nechá přistoupit mě blíže
přes dvoreček těsný na chudobný práh;
odemknou se nízké dvéře bez obtíže,
ani živé duše není v sedničkách.

Jenom ve předsíňce v slámě vážně trůní
kvočna obklopená svými kuřátky,
jenom s okna muškát vítá mě svou vůní,
však po hospodářích ani památky.

V příbytku tom němém lidí nepřítomných
příroda jen vede výmluvnou svou řeč;
rozešli se všichni po svých cílech skromných,
všichni ve svou práci — jistě v senoseč.

I ta nemluvňata odnesly si matky,
kolébky jich prázdné slunko vyhřívá;
ani dětská chasa u jediné chatky
nevybíhá v cestu, nehrá, nezpívá.

Do školy šly děti, — kdož ví v jakou dáli
a jak pozdě až se vrátí za šera,
tajemnou až roklí v lesném klíně skály
provodí je stinná báje večera.

Nikoho tu není, ale ve předtuše,
jak by prorocký mně dar byl náhle dán,
zřím je jako živé, prostinké ty duše,
otevřené jak ty chatky dokořán.

Důvěra jest bytem pod střechami těmi,
dobrota v těch srdcích zloby neznalých;
pověděly mi to chatky, třeba němy,
že tu nevědomo lidem, co je hřích.

Odevzdali statek ten svůj skrovný, chudý
příchozímu jako bratru na milosť;
ať tu odpočine, znaven svými trudy;
nechť jich doma není, svatým jest tu host.

Mníte, že ty chatky brání pes jen bdělý
a jen stružek v cestě křivolaký klus?
Ne, mně zdá se, že tu chranně zlobám čelí
velký, svatý, čistý lidu genius.

Zdá se mi, že o čem sníme v tužbách svojich,
čeho na budoucnu žádá lidstva vzdech,
bez bojů nám bludným, odchovaným v bojích,
žehná v nestřežených, smavých chatkách těch.

Pod větřákem.

Obraz večerní krajiny. Napsal V. Mrštík.

líižila se hodina sedmá, — chvíle, kdy velebníček obyčejně smeknul černou čepičku se stříbrné hlavy, ohmatal šosy, má-li oba šátky v nich, sáhnul do kouta pro hůl, oprášil klobouk měkkoučkými prsty a vydal se na obvyklou svoji procházku. Bílý Cukrle běžel před ním.

„Tak, kam půjdeme dnes?“ obrátil se na rozumného svého psa a vyšed před faru, položil mu důmyslnou tuto otázku po druhé.

Cukrle zatočil se na třapatých prackách na pravo, na levo, na všechny strany a mimo obligátní „haf haf“ nevydal ze sebe žádné jiné rady.

„No teď toho vím!“ usmál se jeho pán a pohladiv prsty svůj orličí nos, stáhnul klobouk do čela a rozhlížel se kolem, kterou stranou by měl dnes vyjíti. K Nikolčicům? K Martinicům? Co tak přemýšlel, v očích pojednou se mu cosi zablýsklo, jakoby se před ním převrátil stříbrný nůž rychle dvakrát za sebou. Usmál se. To slunce zavýsklo milou předzvěstí západu. Sotva se pohnul, slunko plnou září opřelo se mu do tváří — rysy kolem rtů zahrály mu v milém usmívání. Měl plné oči světla, duši jako vyzlacenou, srdce jakoby ohřál. Nerozmýšlel se dlouho a zamířil kolem zámecké zahrady ku větřáku na Šitbořickém kopci, odkud pohled na západ je nejkrásnější. Krokem šedesátiletého mladíka spěchal vzhůru a ve chvilce měl dědinku za sebou. Cítil se tak lehkým, mladým v májovém tom vzduchu, každým vdechnutím jakoby mu do těla nalil nové krve, nových sil. A jaký byl vznětlivý a živý, už ani nehlídal — kámen nekámen, strouha nestrouha, chvátal rovno po hrbolaté cestě k vinohradům. Zámek, park, lesy, luka, pastviny, celé údolí, všecko už měl za sebou a před sebou viděl jen bleděmodré nebe a nehybný pruh zlata, na němž jako vříznuty tměly se černé stromy. Slunce se krylo za Šitbořický vrch.

Stařec pružně stoupá do výše a již jen nízký, mírně nadrchaný hrb odděluje oči od volného rozhledu do širého kraje.

Velebníček přidal ještě do kroku, aby přestoupil poslední tu hráz. Již skoro běžel. Podobal se člověku, který zmeškal obvyklou hodinu sedmou, kdy začíná divadlo; v duchu vidí už, jak opona rychle letí nahoru, spěchá, div do lidí nevráží, jako po paměti vyhýbá se nárožím a stromům a skoro bez dechu dopadá na své sedadlo právě, když doznívá poslední akkord předehry a jeviště se plní nádherou bohatě vypravené hry. S toutéž nedočkavostí spěchal velebníček na vrchol kopce. Konečně poslední přehrada smekla se mu s očí a jakoby se mu bělmo

roztrhlo na povrchu zřítelnic, země se před ním náhle provalila, půda se slehla a — — — — —

Obraz široký, volný, bez hrází rozepjal se před jeho očima — pláň širá, nekonečná, vrchy věnčená, posetá bílými vískami, řítila se pod ním dolů a velebníček, stoje na pokraji velikého toho divadla, v němém úžasu hleděl do nesmírných krajin jižní Moravy. V tu chvíli nevěděl o sobě, zapomněl utříti si pot a šátek drže v ruce, opřel se o černou svoji hůl.

Už přes třicet let žil v této krajině, a přec, — kdykoliv ji viděl poznovu, vždycky jakoby rozevřel starou zamilovanou knihu, ve které našel nová, posud nepovšimnutá místa skrytých půvabů. S utajenou rozkoší díval se zas dolů a bylo mu divně u srdce, když viděl smutné ty dálky, jak se tak jedna hora vrší za druhou, kopce stále kalnější a smutnější tratí se v dál. Znojemské hory, Žebětínské vrchy, Babí lom, Bílá hora — i Brno bylo vidět jak vyvržené na malý kousek země — jakoby je z kapesníku vysypal. Na všechny strany všemi směry vinou se světlé obruby těch hor, až v kalných, jen jako nadechnutých vlnkách vzadu se opírají o bledě modré nebe. A za horami bledly zase hory, hory, hory a zase hory čeřily se v dál, až mizely, rozplývaly se v ozářených mlhách, šedé, snivé jako pohádka. A kde země přestávala, na úpatí nebes zas mraky stavěly své skály, na skalách hrady se vypínaly a kolem nich pohoří se pnulo, bílé a velké, hrdě vyklenuté jak smělé divy Alp. A na ty hory, na ty skály s hora kanul bílý, jasný svit, s hory přeléval se na horu a tichem němého prostranství nebe a země snášel se dolů, ozařuje v dálce skromné vesnice, osamělé dvorce a zelené pásy jarních niv. Obrysy země v mizivých těch končinách ztrácely svůj pevný tvar a právě tam, kde rozloha kraje byla největší, u Rajhradu, Měnína, Vranovic, kde s nebe se snášel nejprudčí lijavec světla, — tam jakoby už ani země nebylo, ale vody tam ležely, ve vodách vlny se blýskaly, nad vlnami páry se vznášely a kolem dědin rozkládaly bělоučký svůj tvar.

Velebníček osušil si šátkem tvář a těkaje očima po širých rovinách utkvěl pohledem na ramenatém mlýnu větřáku, který stál na samém pokraji kopce. Jak podivným se mu zdálo jeho vzezření dnes! — Jakoby ze země vyrůstal, z pola ozářen sluncem, z pola zahalen stínem, podobal se černé, příšerně ozářené stráži země, která rozpjatými svými křídly hrozila klidnému nebi. Pod vrchem na dolním konci Šitbořic vystoupily na slunci nahé stěny hřbitova a proti nebi zaleskl se zlatý kříž . . . — Paterem prochvěl na okamžik jakýsi stesk, duše se v něm schoulila jako v hrsti chycený pták.

Ale již zase rozjasněným zrakem zahleděl se do klidných dálek, kde bílé věžky k nebi výšily své kříže, vzadu továrny dýchaly a od Sokolnic ku Slavkovu vlak uháněl přes svaté pole sbitých a vítězů katastrofy slavkovské.

Ale pojednou zmizely vesnice, kříže, pahorky, vzduch potemněl. Bylť se slunce ukrylo za husté mraky. Hluchá prázdnota barev zavládla celou krajinou; zdálo se, že horizont potrvá takto do skonání dne.

Ale v tom už v olověných vrstvách mraků objevily se světlé trhliny. Massy začaly povolovat, tmavé jejich tvary začaly se rozkládat. Už

i žlutá háďata provalila se v jejich skupeních a slunce samo kryla už jen tenká, zlatožlutá plena s oranžovým zbarvením. Konečně i ta se roztrhla a slunce žhavé, posud ještě mraky zakalené, jako velká těžká krůpěj rudého vína vykáplo z černých tvarů mračen a zvolna, zvolna stékalo po rozžhavené půdě západu — Světlo rozlilo se po horách a v malé chvíli zatopilo celou jižní Moravu.

Jak zkrásněl nyní celý svět!

Luka, stráně, paseky, pole, nivy, všechno byla jedna barva, jedna zář. Slunce zžířilo v podvečerní slávě a odhodivši stranou všechny svoje závoje, dvojnásobnou silou uhodilo do prsou země. Zahořely stromy, zahořely lesy, kopce, roviny, zahořel i mlýn; celý nebesklon vznítil se ohromným požárem. A požáry ty se šířily, rostly do větší a větší šířky, i Brno zasáhly ohnivými svými křídly. Okna zkrvavená vyšlehla odraženou září. Vzplanuly vrchy, vzplanuly chaty, blesk za bleskem tu stíhal zrak — až úzko bylo člověku při pohledu na hroznou tu spoustu světla a barev. A jako na poplach, jakoby opravdu chytala celá země, po okolních dědinách zvony se rozhlaholily večerní modlitbou, napřed jeden z Nikolčic, potom druhý se ozval z Moutnic, a za chvíli už celý kraj se rozezněl, celý kraj zvučel smutnými chorály večerní písně. Bylo cosi nevyslovitelně krásného, velebného, povznášejícího, a strašného zároveň ve zmateném tom zápolení blesků, barev a hučivých ran, které se srážely, rozlévaly, umíraly a chvílemi zas rostly a jednotvárným hlasem v nadšeném souzvuku vzhůru se vznášely k nebesům.

Nevím, byla-li toho příčinou neobyčejná krása dnešního večera či zvláštní nálada, kterou jaro vnášívá do teskniocí a toužící duše: Velebníčkovi slítnul klobouk s hlavy, kolena jeho klesla k zemi tak náhle, že Cukrle polekán uskočil stranou, ruce sepjaly se křečovitě a chvějící se rty odříkávaly třaslavým hlasem do širých polí a tichých vinic večerní modlitbu . . .

Lidé se zastavovali na cestě z polí, s podivením hleděli chvíli na klečícího, pak zavrtěli hlavou, jakoby chtěli říci, že „to už s panáčkem rychle jde s kopce,“ a ubírali se svou cestou k domovu. Velebníček neviděl, neslyšel — jen hlasitě modlil se dále.

Pojednou všechno kolem ocitlo se v nádherném osvětlení purpuru, na blízku i v dáli, kde jako na povel neviditelné moci nové obzory, nové rozlohy rozevřely se na sever i na jih. Krví jako zbrocena leskla se luka, stráně, lesy, pastviny; každý keř v poli, každý list na stromě jakoby krví se potil. Vrabci, ozářeni toutéž barvou jako nebe a země, s šílenou radostí opouštěli osvětlené koruny stromů a přenášeli se kamsi na druhou stranu. Na konec skřivánek se vznesl, proti slunci zatřepotal křídloma, zazpíval v jasných výšinách, převrátil se dvakrát, třikrát na slunci a krváceje po celém těle, klesl pojednou, zapísknul naposled a jakoby si byl křídla popálil v plameni nebes, jako bez duše dopadnul země — —

Zvony už dozněly, ale velebníček dosud se modlil, kleče na vrchu s obnaženou hlavou, jejíž stříbrné vlasy též zrudly záplavou večerní. V tom lehounký vítr protáhnul hlubokým tichem krajiny, pohladil starou

tvář a vdechl do ní opojnou vůni rozkvetlých luk. Velebníček vstal a zahleděl se na poslední okamžiky západu.

Slunce svým pádem jakoby stlačovalo zem. Jako lodička na vodě nahnula se stranou, východ se pozvednul, západ klesl a záře tím bohatěji rozlila se po nivách. Už nebylo možno rozeznati, kde přestává obzor a kde začíná slunce, všechno v jednu záři, v jeden jas zalepila rudá jeho pochodeň, která však už na cestu svítila noci —

Mraky čekaly právě na tento poslední okamžik dohořívajícího dne. Až posud přikryty oslepující září sluneční čekaly, — nyní vyhouply se nad obzor a zahájily s mocí slunce litý boj. Rázem změnily své vzezření: V podobě beztvárných potvor, kroutících se háďat, rozplesklých žab a ještěrů natáhly se k slunci, zaťaly pazoury do jasné jeho podoby a chlemtajíce rozteklou jeho krev, užíraly jeho tváře. Menší mráčky ustupovaly už stranou, svinuly se v klubko, pak po nebi se roztáhly po celé své délce a jako ostrůvky lehly si zas do tmavé tůně západu. Jiné, větší tlačily se na jejich místo a za chvíli slunce už jen jako pokřivená, vyžraná, ohlodaná střepina bleskotalo v jejich průrvách a rozebrané na kusy zvolna padalo pod hasnoucí obzor. Naposled se zalesknul na hřbitově kříž, naposled vzplanula světla, naposled zahořely kopce, lesy a stráně a pojednou židlochovský chlum zčernal na uhel — poslední jiskřička slunce zmizela s povrchu země.

A země, jakoby si ulevila, pohnula se na západ, stromy zašuměly, chladivý vítr protáhnul krajinou — — —

Velebníček obrátii se na zpáteční cestu a zpozoroval teprve nyní, že drží klobouk dosud v ruce.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

Část druhá.*)

Jar bylo deset uplynulo as,
když ráno jednou v palác císařský
host vejel mladý, sličný nad míru.
Na bílém koni seděl arabském
a sokola per třpytných jako list
vždy chvějící se lindy stříbrné
měl na pěsti, a plavých vlasů proud
se vlnil mu na lesklé brnění
z pod přilby stříbrné. Jak dívka byl,
neb ani chmýří ještě nebylo
nad jeho rtem, kde pyšný úsměv dlel.

Pod portálem z bílého mramoru
teď seskočil a letěl po schodech,
jak perutě na patách kdyby měl,
a směle řadou prošel dvořanů
a vrazil v síň, kde Karel na trůnu
pod baldachýnem seděl s královnou.
Tam poklonil se třikrát hluboce
a řekl pak: „Jsemť, pane, Emeri,
syn Ernaltův, vévody z Bólandu,
děd můj jest Garin z Montglanu, můj strýc
jest Žirár z Viany, a přišel jsem
ti nabídnouti, pane, služby své.
Jmen oněch sláva buď ti zárukou,
že nehodného nepřijímáš v dům.“

Tak pravil Emeri, a Karel řek:
„Buď vítán mi, ty milý hoste můj!
Ta jmena jsou mi drahá, přízeň má
vždy tvému rodu byla údělem,
buď vítán mi, buď vítán královně.“

Však Floribella sebou nehnula,
při zvuku Žirárova jmena tvář

*) Poznámka pro nové odběratele: Část první, uveřejněná v ročníku předešlém, obsahovala první tři zpěvy a polovinu čtvrtého, v nichž líčí se hlavně odboj synů Ajmonových proti Karlu Velikému, mládí Rolandovo a jeho první hrdinské činy. *Red.*

jí vzplanula a na to zbledla hned
a bylo jí, jakby ji uštknul had,
neb dávná nenávist se pohnula
jí na dně srdce, chmura sedla jí
na čelo temné. V noci nespala
a chodila jak přízrak palácem,
a jednou večer, když byl Emeri
v té komnaté, kde Žirár bydlil kdy's,
a klidně večeřel a krájel chléb,
tu vklouzla zahalena v temný plášť
do síně královna a opřela
se jako tenkrát o kamenný sloup,
jak tenkráte, když lásku vyznala
svou Žirárovi, smysly puzena.
A udiven jal kahan Emeri
a svítil na tu bledou, krásnou tvář,
jež nořila se z pláště černého,
a věřit nechtěl, že to královna.
Však ona náhle hlavu vztýčila
a řekla s trpkým na rtech úsměvem:
„Jsi plachý jako Žirár z Viany,
tvůj pyšný strýc . . . Zde, v této komnatě
mne urazil, však já se pomstila,
a pomsta má zde v této komnatě
teď uzraje a sklidit ovoce
své nenávisti, k tobě přicházím.
Ty hrdých otců hrdý potomku,
znej ponížení svého plemene! —
Den nejkrásnější mého života
byl onen, hold když Žirár z Viany
za léno svoje skládal císaři —
neb hlavu svou když skláněl k polibku,
tu, věz to, nohu nahou vznesla jsem
až k jeho rtům, a nohu políbil
ne jako vasal králi, v obřadu,
ne, líbal nohu jako otrok té,
jíž pohrdal a kterou urazil!
Tak všem vám v onen den jsem na šíji
na hrdou šlápla, v potupu vám všem!“

Tak zvolala a vydral hrdý smích
se z hrdla jí a zazněl komnatou
jak ďábla posměch. Něm byl Emeri
na okamžik, však schvátil, vášní slep,
nůž, kterým chléb byl krájel, mrštil jím
po královně a zařval: „Při sám Bůh,
ty jednala jsi jako nevěstka!“
Nůž mihl kolem hlavy královně,

však nezasáh ji, v útěk dala se,
a bouřil chodbou nyní Emeri,
se schodů letěl, dvoru dosáhl,
na koně sed a bled jak mrtvola
do noci uháněl jak šílenec
a stále volal hlasem hromovým:
„Hoj, do Viany! Pomsta krvavá!“

A Žirár netušící v domě svém
ve krásné Vianě u okna stál,
u okna planoucího malbami,
a u nohou dva jeho synové
si hráli spolu; vesel, kliden byl,
když náhle zahlíd v hlubém údolí
na bílém koni jezdce bez přilby,
ve větru plavé vlasy vlály mu,
trysk jeho oře zdál se šílený,
prach letěl před ním, jiskry skákaly
zpod podkov koně plašícího se,
a přímo k hradu jel a bleskem byl
na mostě, na dvoře, pak na schodech,
na chodbě porážel, kdo vkročil mu
do cesty, by jej zdržel, vrazil v síň
a křičel s prahu: „Žirár z Viany
kde jest, kde jest? Ať zbraně chopí se,
čest jeho poskvrněna, naše čest.“

„Jsi smyslů zbaven!“ zvolal hradu pán.
„Kdo jsi a co mi chceš? Jsemť Žirár sám!“

Tu teprv oddychl si Emeri
a řekl pak: „Jsemť tvého bratra syn,
syn Ernaltův a byl jsem v Paříži . . .
A královna se smíchem ďábelským
mi mluvila o nenávisti své,
o urážce, kterous jí učinil
a o pomstě, o které nevíš však . . .
Ó nešťastný, když skládal jsi svůj hold
za léno toho města, když jsi klek
a hlavu svou když skláněl's k polibku,
tu nahou nohu vznesla královna
až ke tvým rtům! Ty nohu políbil's
ne králi jako vasal v obřadu,
ne, oné ženě, jíž jsi pohrdal,
jsi nohu líbal v mrzkém otroctví!
A všem nám na šíj v prokletý ten den
ta žena šlápla k věčné potupě!“

Tak zvolal Emeri a vrávoral
a Žirár zařval zraněný jak tur
a chytl Emeriho za hrdlo.
„Ty slyšel's to a ty's ji nezabil?“
Tak vzkřikl bled a z úst mu pěna šla,
však Emeri jej stranou odmrštil
a řekl klidně: „Chtěl jsem zabit ji,
však uklouzla jak zmije. Dosti slov,
teď sluší jednat.“ — Žirár odvětil:
„Ty pravdu děl's! Do boje! Do boje!
Nás čtyr jest bratrů, rychle se mnou pojď,
tož nejdřív jeďme k Reniéovi,
pak k Milovi a k otci tvému sléz.
My čtyři povalíme Francii!“

A bez odkladu v sedla vrhli se
a jeli, jeli, bouř jak žene se
a nejedli, nepili, nespali,
až u vrat stáli domu v Ženevě.
A Renié byl v své síni z mramoru
a s ním byl jeho syn, jun ztepilý
se zrakem velkým, vlahým, unylým
a s čelem čistým, duše panenská
a plná snů na polo andělských,
na polo bohatýrských. Renié
po drahných letech když teď bratra shlíd',
vstal prudce, ruku stisk mu, líbal jej
a zvolal pyšně: „Hle, můj Žiráre!
Toť syn můj, drahé ženy dědictví!“

Tu na okamžik Žirár zapomněl
na pomstu svou a rodu potupu
a řekl: „Jak mu říkáš, bratře můj?“

„Po matce své se zove Oliviér,“
řek Renié a Žirár usmál se:
„Je statný,“ pravil, „je nám podoben!“

A objali se s bratrem, náhle však
se vztýčil Žirár, hlasem hromovým
vše vyprávěl a soptil Renié
a volal s Žirárem a s Emerim:
„Do boje, do boje! Mstu krvavou!“

A v sedlo nyní vrh se Renié
a Žirár, Emeri a letěli
dřív k Milovi a k Ernaltovi pak
a všickni čtyři bratři naposled

se bouří hnali k otci Garinu,
jenž posud v Montglanu žil, vetchý kmet.

A vjeli v hrad a spěli do věže
kde Garin snil o dobách minulých,
Teď střásl sen svůj téměř stoletý,
by naslouchal těm divým výkřikům
svých synů, s vášní vypravujících
o učiněné rodu potupě.
Jen pomalu vše chápal, řekl pak:
„Nuž, svolejte mých manů hromadu,
a veřejně mi opakujte vše.“

A stalo se, jak Garin rozkázal,
a koupali jej, dali z nachu plášť
mu na ramena, vedli k stolci jej,
kde sedl v rukou berlu třímaje
jak mocný král a Žirár hřímavým
teď hlasem do podrobna líčil vše,
co bylo stalo se a rytířů,
jež byli zvali, tisíc slyšelo
tu velkou, neslýchanou potupu,
a bouře hněvu hradem zatřásla;
však Garin kmet svou berlu pozdvihl
a bylo ticho, on však mluvil tak:
„Jest králem naším Karel, dřív než zbraň
svou pozvednem, o smír se pokusme!
Snad neví, co ta žena spáchala?
Ať složí na to slavnou přísahu.
A tehdy jen, když zdráhat bude se,
boj počneme, boj velký, nesmírný,
pak krev ať teče třeba řekami
a města ať se kouří v požárech.
Pak mrtvých bude, vdov a sirotků,
a bědování velké, smyta však
s nás bude skvrna, kalící nám čest.“

Tak Garin děl a mnozí reptali,
však nikdo neměl smělost hlasitě
se ozývati, pouze Emeri
svou nemoh potlačiti nevoli
a zvolal: „K čemu váhat, odkládat?
Nač vyjednávat? V žilách dědovi
krev zmrzla už a s tíží roztaje,
když ani hanba nezbouřila ji.“

Tak reptal nahlas mladý Emeri,
děd jeho však ho zasáh berlou svou

a mezi ramena jej udeřil
a řekl hlasem zvučným doposud:
„Když slyším koně řehtat, řinčet zbraň,
hned obživuji, bohatýrem jsem
a posud boj jest pravým živlem mým —
však tenkrát jen, když se mnou právo jest.
To, chlapče, věz a mlčky poslouchej!“

A mlčel Emeri a všichni s ním
a stalo se, jak Garin stanovil.

Sám se svými jel syny k císaři
a tisíc rytířů se přidalo
a chvěl se palác koňů dusotem,
když dorazili k sídlu Karlovu
a visela nad domem právě bouř
jak věštba hrozivá a temný mrak
se ob čas zachvěl, rudě zašlehl
kmit blesků v něm, jak ob čas zasvitne
zrak chorého, jejž smrti kryje stín.
A v záři příšerné té zaplály
vždy přílby, krunýře a brnění
jak bludných světel mihot mátožný
a tváře zdály se jak zsinalé,
jak umrlců, a císař na trůnu,
když oknem viděl chmurný průvod ten,
řek potřásaje hlavou: „Zdá se mi,
že mrtví vstali z hrobů, útokem
že na nás ženou se na živoucí?“

Tak dojel Garin k domu, ve smutku
stál před trůnem a jeho synové
a Emeri a mnozí z rytířstva,
co místa bylo v síni obrovské,
s ním vešli zároveň, a císař děl:
„Zrak-li mě neklame a paměť má,
pak stojí Garin starý přede mnou,
můj dávný druh!“

Řek Garin: „Uhod jsi!“

A Karel ruku svou mu podával
a pravil: „Ve smutek jsi zahalen,
kdo zemřel ti?“

„Čest moje,“ Garin děl,
„a k tobě přišel jsem, bys křísil ji.
Co žalobník zde stojím před tebou!“

„A kdo se odvážil tě zneuctít?“
se Karel tázal. V tom se záclona
u dveří odhrnula, královna
v síň vstoupila a klidně po boku
si sedla vedle svého manžela.

Hrom první zahřměl slabě nad domem
a starý Garin mlčky ruku vztáh
a prstem na královnu ukázal,
a jako zahučení vichřice
bouř hlasů zvedla se a zanikla
a v tichu opětném řek' Garin teď:
„Ta žena na mou sáhla, králi, čest!“

Bled Karel vstal a řekl: „Smělým jsi!
Či smyslů svých jsi zbaven, Garine?“

A Floribella taktéž povstala
a řekla pyšně: „Nedůstojno mne
tam prodlévat, kde stáří chorobné
v snech horečných tak divně blábolí.“

A Žirár, uslyšev tu potupu
v tvář jeho otci drze vrženou,
tak prudkým hněvem vzplál, že vrávoral,
a hlasem rachotícím jak ten hrom,
jenž právě opět zahřměl nad střechou,
tak zařval, vášní slep a záštím zpit:
„O důstojnosti mluvit smělost máš,
ty ženo, v jejíchž prsou frejířských
stud nikdy nebyl hostem, jejíž tvář
jen chlipných chtíčů kryje ruměnec?
Kde nechala jsi tenkrát důstojnost,
když vilnost tvá tě slepě v komnatu
mou zavlekla, kde marně žebralas
o lásku mou?“

Ta slova dohřměla
a tisíc mečů z pochvy v obranu
té potupené ženy letělo,
jíž poprvé nach studu pokryl tvář
a zakryla si pláštěm obličej
a klesla na trůn jako zlomena.

(Pokr.)

— — —

Čiperův samolet.

Fantastická povídka. Napsal Fr. Procházka.

dpolední klid nedělní ve vsi přerušil náhle buben. Zvuky jeho odrazily se od bílé, vysoké školy a zatřaskaly hluše, mísíce se zmateně s ozvěnou.

Psi zaštěkali, děti se sbíhají, staří vycházejí na prah a před dům. Ze zástupu dětí na vsi před kapličkou vyčnívá jako dub vykáceného pokolení nad novým mlázím strýc Pivoňka s velikým bubnem. Ukazuje, že ještě nezapomněl rozličné druhy bití z vojenské školy a potrhuje při tom nervosně tváří, porostlou bílým strništěm vousů, což po něm mládež dovedně napodobí. Je to stařík již bezzubý s chromou nohou a pokorným vzezřením. První úhonu přinesl si z vojny, druhému naučily ho trampoty života vzhledem k mocným osobám v obci, jejíž chléb jedl. Byl zároveň obecním poslem i zvoníkem, polním hlídačem i ponocným. O výkonnou moc dělil se se svou ženou a ještě nestačili, za to z příjmů hubeněli oba.

Druhdy nosíval od domu k domu kroužených paličku, černě olakovanou, k níž přivázán býval výnos představenstva. Úřední cit jeho urážel však, když z výnosu přinášíval nazpět jen čáry a to ještě pomazané. Proto k návrhu jeho koupen jest přede dvěma lety buben po komediantovi, který svou bludnou pouť života zde dokonal, a Pivoňka dostal se zase k oblíbenému nástroji svému. Při něm vyroste vždy jeho postava a ještě více zvážní. Krok nabývá vojenské pevnosti a prsty se chvějí rozčilením, pohrávajíce po napjaté kůži i za chůze. Dnešní oznámení jest krátké a pronáší je z paměti nosovým nejasným hlasem:

„Oznamuje se váženému obecenstvu, že dnes odpoledne ve dvě hodiny bude dobrovolná dražba na věci pozůstalé po panu inženýru Vlasákovi ve dvoře domku čís. 24. u Křikavů.“

Buben zahrál zajímavý přechod od lehkého víru do zvuků prudkého útoku, při němž postupoval bubeník, s vypjatou hlavou na vychudlém žilnatém krku, napadaje levou nohou. Rozhlížel se vážně v pravo a v levo, sahaje časem paličkou po vojensku k čapce s jablíčkem, když potkal osobu pozoruhodnou a usmíval se skromně k pochlebným výrokům mládeže, hrnoucí se za ním v pokřiku a smíchu.

Víření bubnu a povznešený hlas vyvolávačův zaznívá vždy slaběji a slaběji z druhého konce roztroušené vsi. Nedělní klid ukládá se opět všude kolem pod modrým jasným nebem, s něhož září několik bílých obláčků jako proudy stříbra, směje se ze zahrad těžkých ovocem, ze zahrádek vonících vrátičkou, šalvějí a balšámem, ze svěžích trávníků, na nichž usedlo hejno husí v uspávavém štěbotu, a chvěje se i na tom řídkém kouři, stoupajícím volně vzhůru ze všech komínů. Klid ten slavnostně vyhlédá z umetených dvorků, z bílých košilek umytých dětí, ze

šťastných vyholených lící a svátečního šatu dospělých. Je to ten blažený klid odpočinku, jehož štěstí nezná ten, kdo těžce nepracuje.

Z nenáhla trousí se volným krokem lidé s týmiž spokojenými tvářemi tichou návsí. Sousedé pozdravují se, jakoby se dávno již byli neviděli, sbližují se a hovoří. Některý jest ještě rozespalý krátkým odpoledním odpočinkem. Skoro všichni berou se jedním směrem přes dřevěný most u Křikavů a prohlížejí si tam nábytek rozestavený ve stínu pod kůlnou. Dvorkem po rozházeném smetišti pobíhají ryčně dvě selata, plašíce drůbež a překážejíce příchozím. Starý hospodář plaší je a zahání do chléva kapesním modrým šátkem za pomoci hocha, jenž ani při té práci neustává foukati do harmoniky.

Od Křikavů vyšla na dvůr sestra zesnulého inženýra, starší již dívka, opálená v líci a upracovaných rukou. Přechází v nepokoji po dvorku i pod kůlnou, pozdravuje, vítá přicházející a odpovídá k jich dotazům. Časem přejede šátkem sežloutlou tvář a oči, nebo oprašuje květovanou odřenou lenošku a ostatní nábytek, nesoucí stopy lepších časů.

Dvorek oživnul již pestrým shromážděním a dražba počala se jednotvárným vyvoláváním obecního posla. Všechno skupilo se kolem něho. Prohlížejí ještě, přihazují, smějí se a hádají, nebo čekají mlčky, až dojde na věc vyhlédnutou.

I ta nejživější dražba má vždy do sebe něco, co připomíná metání losů pod křížem. To, zdá se, cítil právě mistr Čipera, jenž neúčastnil se vlastního děje. Malý ten mužík v plátěném šatě a měkkém plátěném klobouce usednul uprostřed dvorku na převrácenou konev a nachýlil se zamyšleně, podepřev hlavu do dlaní.

„A co vy, příteli, tak stranou a nevesel?“ přistoupil k němu učitel, jenž ku dražbě byl vyšel s nějakým cizím mladým mužem, hostem svým.

Čipera zvolna povstal, zdvihl klobouk a stiskl klidně podanou mu ruku.

„Přemítal jsem právě o nebožtíku inženýrovi“, pravil tichým, sympatickým hlasem, „jak vzácný muž nadáním a povahou skončil svůj život ve kruhu lidí, kteří ho neznali a oceniti ani nemohli. Jméno jeho, které chtěl snad proslaviti celým světem, zanikne nyní na hřbitově našem beze stopy jako kámen do vody vržený. Snad ani na nápis pohrobní, jaký se každému chuďasu opatří, u něho nedojde.“

„Vy ovšem, mistře Čipero, jste mohl poznati povahu jeho i nadání,“ pokývl učitel hlavou. „Zesnulý stýkal se snad jedině s vámi a všem jiným zůstal cizincem. Vy byste snad mohl pověděti, proč zesnulý nezůstal spíše ve velkém městě, kde možno vedle samoty míti i po ruce všeliké pomůcky vědecké.“

„Věc ta se mi zdá dosti jasnou,“ usmál se Čipera. „Inženýr hnal se za jakýmsi vynálezem a když se jeho značné prostředky vyčerpaly až na málo, opustil Prahu a přišel k nám, doufaje, že se zbytkem zde vystačí do ukončení svého díla. Bohužel, zemřel před dosažením cíle. Nejvíce as mu ztrpčilo konec, že obětoval marným plánům i jmění té dobré, oddané duše, své sestry.“

„Nevíte, co na tom pravdy,“ šeptal učitel, „že se otrávil?“

Čipera pokrčil rameny. „Zemřel nad puklou retortou, usmrcen jedovatým plynem — toť vše, co známo. Byl-li v tom úmysl či nehoda,

jen Bůh by nyní mohl rozhodnouti. Nalezen byl již stuhlý a listu nezůstavil žádného.“

„Nechci nikomu ubližovati,“ omlouval se učitel; „domýšlel jsem se jen špatných konců, když slečna před několika dny šperk svůj takřka za fatku nabízela. Bylo viděti, že při vší skromnosti obou došlo přece až na bídu.“

„Můj Bože,“ podivil se Čipera, „a já o ničem nevěděl! Jak snadno a rád byl bych jim vypomohl. Nevíte, jak je mi toho líto.“

„Byli příliš hrdi; myslím, že by byli nepřijali almužny.“

„Máte pravdu, jinak byla by slečna dojista přišla nejdříve ke mně, který zesnulému tolik byl povinen vděčností.“

„Ještě něco, mistře,“ ztišil učitel hlas, vida blížiti se ostýchavě ženu Čiperovu — „v čem záležela fixní idea inženýrova?“

„Nač toto slovo, pane učiteli?“ mrzel se Čipera. „Značí vždy stupeň duševní choroby a zesnulý měl až do posledka tak jasný, pronikavý rozum, jakým se kdo jen honositi může. Že se mu plány jeho nepovedly (ostatně, zdaž oba můžeme říci, že nepovedly), zavinily snad jen okolnosti, — snad právě nedostatek prostředků peněžitých.“

„Prominťe slovo, mistře, co chtěl tedy vlastně vynalézti?“

„Nesvěřil se mi s tím nikdy a já se nechtěl vtírati zvědavostí. Jen jednou, když mne poučoval o lučbě, uklouzlo mu několik slov, z nichž mohu hádati. Zmínil se tehda posměšně o prvcích; nazval je živly druhého stupně, k nimž prý posud lidstvo dospělo v poznávání hmoty. Tato prý je dojista jednotna — toliko v různém seskupení částic. O dvou kovech podařilo prý se mu již totožnosť dokázati. Kdyby jedním z nich bylo zlato, — dodal s tajemným úsměvem, měl bych prostředky již ke všemu ostatnímu důkazu.“

„Tedy kámen mudrců v novém rouše,“ usmál se učitel pozdravuje na odchod.

Čipera pokročil laskavě vstříc své ženě, která netroufala si ze skromnosti rušiti rozmluvu jeho s pány.

„Prosím vás, kdo je to? tázal se nedočkavě učitele jeho host.

„Mistr Čipera, náš obuvník.“

„A mluví o prvcích a lučbě?“

„Milý mladý příteli,“ pravil vážně učitel, „ten švec by dovedl mluviti ještě o mnohém jiném, čemu byste ani vy ani já nerozuměl. Nechci měřiti s ním sebe. Já na vesnici při svém zaměstknání a kupě dětí vlastních dávno již přestal obírati se knihami vědeckými, ale bez ublížení vaší učenosti myslím, že by vás přikryl ve všech ohledech.“

„Žertujete.“

„Dokonce ne. Poznáte-li ho blíže, řeknete to sám a rád, ručím za to. Toť přednosť Čiperova, že převaha jeho nikoho neuráží, spíše vábí a přitahuje. Zesnulý inženýr vážil si ho velice a kdysi pronesl o něm v nadšení, že Čipera v jiných poměrech byl by se dojista stal chloubou svého národa.“

„Žasnu. Studoval někde?“

„Arciže a více než kdokoliv jiný. Čipera studuje denně několik hodin, někdy i celou noc, dále všechny neděle a svátky a to již více

než třicet let. Studium je jeho zábavou, jeho útěchou, jeho jedinou vášní. Studuje všechno bez rozdílu, co mu jen přijde pod ruku a k tomu s chápavostí a pamětí, jimž snad není rovných. Odtud jeho všestranné vědění, které tolik vzdělaných lidí již překvapilo."

„Mluvíte o něm se skutečným nadšením."

„Vším právem. Čipera jest naší zvláštností a chloubou, která nám ještě nikdy neselhala. Mnohý se již nedůvěřivě usmíval našim chválám, až se sám přesvědčil a žasnul."

„A kde nabral knih a návodu?"

„Kdo hledá, najde. Čipera byl již jako školák chloubou mého předchůdce a to jak v hudbě tak i v literním. Později, když spolužák jeho, nyní doktor v Lihově, začal studovati, dlužil se o prázdninách od něho a pak i od jiných knihy školní. Čím se studenti mořili po celý rok a mnohý ještě snad marně, Čipera probral hravě za prázdniny a vedle své výtečné paměti uložil ve svých zápiskách. Má jich celý stoh a to tak přesně roztříděných, že za okamžik vyhledá vše, čeho potřebuje. Knih zábavných nevezme nikdy do ruky — odbývá je pohrdlivě jménem smyšlenek. Za to spatří-li kde knihu vědeckou, ať jedná již o čemkoliv, nedá jinak, až se jí domůže a ji prostuduje. Není knihovny daleko široko, ať u doktora, kněze, professora, nebo knihovny veřejné, aby ji byl již neprošťáral. Také má mnoho příznivců na všech stranách, kteří mu knihy opatřují a vysvětlení a návod podávají. Nikdy nelitoval cesty pro poučení. Když mu neznalosť němčiny zavírala přístup ke mnohým knihám, chopil se Čipera směle grammatiky a slovníku. Sedě u verpánku při šití, louskal pravidla i významy, jichž denně až sto naučil se na zpaměť. Za tři měsíce četl první německou knihu bez obtíže."

„A naučil se řeči dokonale?"

„Rozumí všemu, ale nemluví. Učil prý se jen pro svou potřebu, odmítal vždy vyzvání k německému hovoru a mluviti u nás touto řečí je prý buď dětinská chlouba nebo zbytečnosť, která může zvyšovati v prostém lidu váhu této řeči. Čipera je totiž také vlastenec — radikál a Havlíček prvním jeho svatým. Ano, počkejte, nabízel se v takových případech, že bude mluviti rusky, ale to žádný z nás nezná. Naučil se tomu za ruského hnutí v letech sedmdesátých. Vy tuším rusky znáte, můžete se o tom přesvědčiti."

„A zná i latinu?"

„Ne, leda nějakou frasi, kterou si dal vyložiti a počátky. Byl totiž tak opatrným, že se hned napřed studentů vyptal, jaké knihy jsou v latině a řečtině psány. Když pak slyšel jen o samých básnících, odsoudil latinu i s řečtinou docela. Jsou prý to zlaté a stříbrné nástroje pro okrasu a ne ku práci. — Nejvíce baví ho nyní počty a fysika, snad vlivem nebožtíka inženýra, s nímž každý večer besedoval. Z dřívějších dob, kdy mu přístupnějšími byly jen spisy populární, zůstal mu miláčkem Kodym a Kronika práce. Dle doktorova atlasu lékařského doplnil si tělovědu Kodymovu a vyřezal, slepil a nabarvil tak dovedně modelly kostry a svalstva, že je doktor s nadšením jako zvláštnosť ve svých kruzích ukazuje. Podobně překvapil inženýra sestaviv modely strojů dle pouhých výkresů v jeho knihách. Knihu pročísti a znáti jest u Čipery totéž. Pro-

fessor, který tu bývá o prázdninách, půjčil mu jednou tlustou knihu. Čipera přečetl ji za noc a druhého dne s díky ji vrátil. To bylo professorovi přece jen mnoho. Člověče, povídá mu, vždyť já ji sám pilně četl týden — to mi ani nepovídejte, že jste ji přečetl, toť fysicky nemožno. — Ano, praví na to Čipera, před deseti — patnácti lety byl bych ji četl nejméně čtrnáct dní, ale nyní je mi skoro všechno v ní už známo. Děje se mi to k mé lítosti u mnohých knih. Na to jal se obraceti kapitoly v knize a jmenovati knihy, odkud je část tato skoro beze změny, odkud je tuto většina a kde zase četl totéž ve stručném jasném výtahu bez té záplavy slov a opakování. Professor se přesvědčil a uznal, že tomu skutečně tak. Zkrátka, každý vzdělaný člověk, který měl příležitosť Čiperu poznati, podivil se buď rozměru jeho vědomostí, aneb aspoň překvapujícím jeho úsudkům. Každý byl dojat jeho velikou touhou po vědění."

„A co z toho učeného plahočení má?" smál se učitelův host. „Dojista sám nic a zákazníci jeho špatné boty."

„Nebylo by to nijak ku podivu, kdybyste měl pravdu," přisvědčil učitel; „ale to je skutečně zvláštní, že Čipera je i při své učenosti výtečným ševcem a pilným pracovníkem, který na verpánku sedá od časného rána do večera a kterému přes to zbude ještě času, aby měl znamenitě zařízenou školku ovocnou a zahrádku květinovou s pěknými růžemi, aby dále dobře vzdělal své políčko a po práci si při soumraku zahrál na housle tak, jak to v naší krajině dovedl snad jen můj předchůdce."

„Obdivuhodné!"

„Zajisté, ale obdivuhodnější jest mi ještě povaha tohoto člověka. Já sám se přiznávám: kdybych tolik věděl, stal bych se domýšlivým, aneb aspoň sebevědomým — zkrátka bylo by to na mně viděti, ale Čipera při všem obdivu, s jakým se setkává i u vzdělanců, při vědomí převahy své nad sousedy, které člověk tak bystrý přece míti musí, zůstal tak skromným jako dítě, nebo, chcete-li, jako filosof. V ničem nezměnil svého chování ani ku své ženě, ani k chase, ani k spoluobčanům. Vždy je to týž skromný, usměvavý, ke službám ochotný obuvník Čipera a soused a nic více.

Jednou stalo se — bylo to takhle na počátku školního roku —, že se v hostinci nedohodli pan farář s doktorem o nějakou školní vzpomínku. Nevím již, byla-li předmětem sporu vzdálenosť od země k slunci, nebo k měsíci. Chvíli poslouchal jsem celý ten spor mlčky, až jsem konečně navrhnul, abychom dali rozhodnouti mistru Čiperovi. Oba páni zasmáli se srdečně mému nápadu a poněvadž je celá ta věc bavila, vstali jsme všichni od sklenice a rovnou k Čiperovi. Mistra totiž v hospodě nebylo. Krom své vášně studijní nemá žádné jiné — snad, že by ztrácel času tím: nekouří, nepije lihovin, nehraje a proto také je mu hospoda místem neznámým. Nalezli jsme ho došívajícího při lampě jakýsi příštipek, na který již malé děvče čekalo. Vyzval nás přívětivě a nijak nejsa překvapen návštěvou, abychom usedli a omlouvaje se, že děvče spěchá, zarážel dále cvoky. Mistrová za to šukala po domě celá překvapením pomatena a snášela k uctění nenadálých hostů co mohla.

Mezi tím dali jsme mu nenápadně, jako mezi řečí dotyčnou otázku a mistr zodpověděl ji s jistotou a klidem, jakoby počítal zarážené cvoky. Žádný z obou pánů neměl pravdu. Když vyslovena pochybnosť s jejich strany, zarazil Čipera poslední cvok, otřel ruce o zástěru a rozevřel své zápisky. Ukázalo se, že mistrovo číslo bylo správné. Na to vysypal takřka z paměti celou spoustu číslic o jiných hvězdách, jich velikosti a vzdálenosti. Vytáhl desku z jakéhosi starého atlasu, kde byla mapa hvězdného nebe, rozžal lucernu a vyšel s námi ven. Byl již chladný zářijový večer, ale mistr s vyhrnutými rukávy u košile necítil chladu. Ukazoval souhvězdí, určoval, kdy vycházejí, mluvil o planetách, jich barvě a době oběhu. Zkrátka my jsme úplně zapomněli na prvotní komický dojem, který nás k němu přivedl, že švec v usmolené zástěře a vykasaných rukávech a trepkách na bosých nohou poučuje tři vesnické kapacity o hvězdách a s upřímnou úctou stiskli jsme mu upracovanou ruku na rozchodnou."

„Mistr Čipera má tedy asi veliký vliv na své spoluobčany?"

„Zajisté, ale mohl by míti ještě větší, kdyby mu na něm záleželo. Rád dá každému radu, kdo o ni přijde, ale nikdy ještě neradil sám od sebe a nedbá také nikterak, řídil-li se kdo radou jeho či ne. Zajímavo jest viděti ho při schůzi obecního výboru, jehož jest členem, nebo o volbách. Vždy usedne skromně stranou, tak že se malá jeho postava ztratí úplně. Nikdy ještě neřečnil a přece jest on duší celého shromáždění. Sedí při celém jednání mlčky a usmívá se klidně, ať je toto třeba sebe pohnutější. Jen někdy nakloní se k některému sousedu, nebo k tomu, kdo právě mínění jeho vyhledává a pošeptá mu svůj náhled. Zdá se, že ho těší to, co následuje: Myšlénka jeho obejde totiž nyní tiše kruhem a pojednou, jakoby již každý s takovým přesvědčením byl přišel do porady, stává se výsledkem rozpravy a základem obecního snešení.

Na mnoze nikdo neví, že myšlénka byla Čiperovým majetkem a pyšnívá se jí ten, kdo se s tím vytasil, ale na tom Čiperovi nezáleží. Usmívá se a odchází tiše, spokojen sám sebou i výsledkem porady.

Jednou, pamatuji se, věc se týkala vody tekoucí z lesa velkostatku do obecních polí, vzdělaných nedávno z pastvin. Usnešení na základě mínění Čiperova stávalo se již skutkem, když se tomu opřel správce velkostatku celým svým vlivem, jaký v obecní radě má, tak rozhodně, že nebylo pochyby o jeho vítězství. Strana protivná nedočkavě pohlížela na Čiperu, jak bude hájiti své přesvědčení, které tentokráte sám vyslovil. Seděl jako vždy klidně, hledě k zemi a usmívaje se, ale pozorně naslouchaje. Pojednou chopil klobouk a k našemu překvapení odešel. Mysleli jsme již, že před správcem couvnul i on a opustil pole, ale již vchází Čipera opět do dveří a nese pod paží tlustou knihu, již vyhledal v knihovně obecní, chované u starosty. Rozevřel ji, zpřevracel několik listů a ukázav mlčky jakýs paragraf, položil ji na stůl před správce. Tento čte zpočátku nahlas, pak přechází v šepot a červená se. Bez další rozpravy zůstalo nyní při prvním snešení a Čipera, aby se vyhnul chvále a hlučným řečem, vytratil se nepozorovaně ze schůze.

O jeho převaze duševní a dobrotě svědčí tato událost. Rolník Kohout tamto na kraji z výstavného statku, povždy veliký sudič a hrabivec, táhl se brzy po smrti souseda Jonáše k malému jeho paloučku mezi svými polmi vklíněnému, na tom základě, že ho po více let užíval s tichým svolením zemřelého. Sirotci, ač měli poručníka, přišli přece s prosbou k panu mistrovi, aby se jich zastal.

Čipera s obvyklou ochotou přislíbil a vyplnil. Prohlédl napřed mapu katastrální u obce i u okresního soudu, nahlédl do knih a dojel i do Prahy na poradu k advokátovi.

Kohout zarazil se, vida Čiperu proti sobě. Až posud totiž nikdy neradíval Čipera rád ve věcech soudních. Obyčejnou radou jeho býval smír. „Vyhrajete oba," říkával; „budete bez starostí, pochůzek a útrat a k tomu ještě zbude vám vědomí, že jste jednali křesťansky, kdežto soud plodí jen hněv a mstu." Když se nyní věci takým způsobem chopil, bylo všem z toho zřejmo, že věc sirotků pokládá za příliš křiklavou a spravedlivou. „Přišla kosa na kámen," těšili se lidé a přáli to Kohoutovi. Tento mluvil sice i dále zarputile, ale neměl již obyčejné své odvahy a byl tudíž tím více překvapen, když ho Čipera spolu s jinými sousedy a poručníkem sirotků zavolal ke schůzi u řečeného paloučku.

„Pantáto," oslovil Kohouta, „soud již začal a já vás znám jako neuvolného, který věc povede všemi instancemi. Než také tato strana nemůže couvnouti, neboť právo její je nade všecku pochybnost. Soud potáhne se tedy po mnoho let a nehledě k jinému bude státi obě strany velké peníze. Stojí za takový spor ten ždibec půdy?"

„Ať stojí nebo ne," vypínal se Kohout, ač bylo znáti, že již změkl.

„Budiž, vám na dvou třech stovkách nezáleží, aspoň zde před námi, ale sirotkům ano. Sousedé, co stojí dle vašeho odhadu tento cípek louky?"

„Padesát, šedesát zlatých," odhadovali hospodáři.

„Tedy tolik, co by stáli již dvě kommisse. Hleďte, pantáto, dnes je ještě čas k rozmýšlení, než vzrostlý hněv obě strany učiní zarputilými. Byl jste zemřelému bratrancem — nedělejte sobě i sirotkům třikrát takovou nejméně škodu, než zač stojí ta louka, a sobě ještě posměch prohry. Stojíte o louku, nuž dejte za ni šedesáte zlatých a vyděláte ještě dvě stě padesáte, nečítaje starostí a pochůzek."

Kohout rozmyslil se a svolil. Smlouva Čiperou již připravená podepsána. Tu přiběhli sirotci — již výrostkové a s pláčem protestují proti prodeji. Je prý to dědictví po otci a to nedají za žádnou cenu.

Poručník byl na rozpacích, všichni byli jsme trapně dojati, jen Čipera zůstal klidným a hladil hlavu staršího chlapce. „Milé děti," těšil je, „louka bude zase vaše."

„Jak to?", zarazil se Kohout. „Vy jste mne tedy podvedl?"

„Nikterak, louka je vaše, ale vy ji sirotkům zase vrátíte."

„To bych se podíval. Já ji koupil, nikoho jsem neošidil. Tu je smlouva a svědci. Rád bych věděl, proč bych ji vracel?"

„Proto, milý hospodáři, že je tento prodej na sirotcích vynucen. Neprodali z dobré vůle, jak víte, ale aby ušli většímu zlu. Poručníkem vrchním všech sirotků jest Bůh. Dejte pozor, Kohoute, co vám povím. Tato louka vás nebude těšiti dlouho. Jste stár a jako že věřím v Boha, který nás slyší, není daleko doba, kdy nebudete moci pro tuto křivdu zemříti. Poslyšte ještě, povím vám, co uděláte: Zavoláte k sobě sirotky a louku jim vrátíte. S Bohem, sousedé!"

Mohu vám říci, že jsme stáli jako vraženi do země a Kohout, ač se snažil posmívati se tomu prorokovi, byl při slovech jeho bled jako plátno.

Celá ves si opakovala tvrzení Čiperovo a každý byl přirozeně zvědav, co bude na proroctví pravdy. Každý jakoby byl na Kohoutovi sledoval, — schází-li, — mění-li se — a vskutku, Kohout se měnil. Chodil jaksi zaražen a nepodíval se nikomu dobře do očí, jakoby všude viděl otázku: No brzy-li to na tebe přijde? Louka ho skutečně pranic netěšila a kdyby byl mohl bez posměchu lidí, rád by se jí byl zase vzdal. Chasa slyšívala ho mluviti sama k sobě a při holení v neděli celou hodinu přehlížel rostoucí šediny a vrásky. Stal se zamyšleným a chodil častěji do kostela. Bylo to druhého roku na podzim, když se roznemohl na smrt. Hned jak ulehl, ještě večer poslal pro sirotky s poručníkem a louku jim vrátil."

„A zemřel?"

„Ne, žije dosud. Jakoby cent byl s něho spadl, pozdravil se rychle a zdráv je jako Rus. Nějaký čas se mu lidé smáli, pak se na to zapomnělo jako na vše, ale sudičství přešlo ho, zdá se, na dobro."

Za této rozmluvy, která se vedla na lávce před školou, končila se zvolna dražba u Křikavů. Poslední kousky nábytku odnášeli si lidé a odváželi na trakařích, až zůstala slečna sama. Usedla na pluh přiložený ke sloupu a tisknouc šátek k očím, rozplakala se usedavě.

Na tento okamžik čekal asi Čipera. Stál posud podepřen o plot nad bujným pletivem tykvových lodyh a listů, dívaje se na kvetoucí záhony okurek. Zaslechnuv štkání dívčino, přistoupil tiše k ní a ujal přátelsky obě ruce její. Těšil ji výmluvně, sám maje slzy v očích, až konečně ustala v pláči. Vida tento obrat, začal Čipera o věcech jiných, o příbuzných, k nimž se slečna chtěla odebrati a dovedl se tak obratně vyhnouti všem vzpomínkám na zesnulého, že dívka nabyla opět mysli veselejší a zasmála se i nahodilému žertu. Rozmlouvali tak dlouho, až konečně Čipera, s výsledkem spokojen, měl se k odchodu a slečna vyprovázela ho s díky ke dvířkám.

„Ale zajděte k nám ještě, pane mistře, prosím vás," zastavila ho. „Mám sice obydlí nyní jako po vyhoření, když je nábytek pryč, ale ve studovně bratrově jsou bedny, na nichž možno také poseděti. Je mi tak hrozně smutno nyní. Ostatně jsem ráda, že budu tuto noc již spáti jinde; měla jsem po všechny ty dni tak hrozná vidění."

„Vidění?"

„Snad sny, Bůh ví, co to bylo, ale nechtěla bych ani za svět míti ještě jeden."

„Není divu," pravil Čipera, prohlížeje si pozorně různé křivule, kelímky a nástroje chemické, uložené nyní na zemi. „Ztráta, kterou jste utrpěla tak náhle, stačí rozčíliti i mysl nejotužilejší. Věci tyto a knihovnu," obrátil zase řeč, „prodáte nepochybně v Praze, pravda?"

„Hodlám tak, — ach, vzpomněla jsem si právě — kdybyste si některé knihy vám vhodné chtěl vybrati — tu jsou všechny na hromadě. Skříň koupil pan učitel. Složíme je všechny ku stěhování tuto do té velké bedny."

Čipera ohledl se po bedně, na níž stál jakýsi předmět přikrytý šátkem. Zvědavě shrnul ho a spatřil nebožtíkovo těžítko, jemuž se již častěji, ale ze vzdálí obdivoval. Byl to kus znamenité, neobyčejné práce z kovu, as na píď vysoký. Mužík s lysou hlavou, v modré bluse a režné košili, rozhalených na kosmatých prsou, seděl na stroji, krásně v podrobnostech pracovaném. Mezi nohama, rozkročeně visícíma se stroje a obutýma v punčochy a střevíce s přeskami, nalézal se ciferník hodin s barokovým zlaceným rámcem, jaký objímal také podstavec stroje. V pravici s vysoko vyhrnutým rukávem na svalnaté paži měl mužík kladivo a v levé ruce zlacené kružítko s bodci dolů obrácenými a o stroj opřenými. Celá práce byla z kovu, těžka, s hojným zlacením a emaillováním.

Čipera chtěl cosi o těžítku říci, ale zpozorovav jediným pohledem jakousi zaraženost na dívce, která se zúmyslně odvracela, postavil ve svém útlocitu ihned těžítko na předešlé místo a obrátil pozornost ke knihám. Vybral si svou zamilovanou Kroniku práce a některé české spisy — vše již dávno mu známé z půjček — a svázal vše dohromady motouzem.

Přijati knihy v dar na památku odmítl vlídně, ale rozhodně.

„Mám po zesnulém památku větší, než si myslíte," pravil vděčně, „a budu na něho i na vás rád vzpomínati."

Ostatně řeč mezi nimi jakoby byla uvázla. Čipera nemohl najíti nikterak nit, aby tísnící mlčení přetrhl a podobně vedlo se asi slečně. Nebo se jí do rozmluvy nechtělo? Mistr povstal a rozloučiv se krátce, vyšel ven.

Slunce již zvolna zacházelo za hřebenem hory, zlatíc obrubu jedlového lesa a na nivy po stráních padl stín. Na návsi honila se mládež kolem hromady země a dobytek za bučení a práskotu bičů i kejhající husy vracely se z pastvy. Zamyšleně a se sklopenou hlavou ubíral se Čipera návsí se svým břemenem. Úsečně děkoval za pozdravy a pozdravoval na vzájem. Z mysli nechtělo mu živou mocí inženýrovo těžítko. Proč se asi slečna odvracela, když je bral do ruky? Tak krásná, jemná práce! Jest asi hodně stará — již sloh rámce to jeví. Nepochybně z minulého století — — — Co asi slečna myslela, když je vzal do ruky — proč se jen odvracela? Myslela snad — — ne, to není možno, vždyť Čiperu zná každý, že by o nic nepožádal. Tak jemná, bohatá práce! A ten obličej, — ještě nikdy nevšiml si ho tak z blízka. Toť věru nápad šílený, dáti geniu práce nebo vynálezů a pokroku tak škodolibý, jedovatý výraz, tak ledově krutý, výsměšný, židovský, ba přímo ďábelský. — — — Ale proč se slečna odvrátila — proč — toť ne-

pochopitelno — zastavil se v zamyšlení před svou chalupou, nevida ani ženy své, na prahu již ho čekající. „Je jí snad tak milou památkou, že se bála i pouhé nabídky? Proto snad je zastřela šátkem?"

„Co jsi se tak zamyslil, Josefe?" smála se žena, odebírajíc mu břemeno. „Pojď, večeře je na stole."

Čipera trhnul sebou a usmál se laskavě na ženu. Uchopil se podané její ruky, již pohladil a vešel do síně. Chasník s učedníkem seděli již u stolu před kouřící se mísou. Čiperovi dětí neměli. Jediný syn zemřel jim odrůstaje škole a od těch dob oba manželé veškeru lásku, kterou druhdy srdce jejich překypovala k jedináčkovi, přenesli na sebe. V chování jejich k sobě byla neobyčejná na vsi něžnosť, která blahem plnila jich obydlí a vešla ve vsi až v přísloví, zavdávajíc mnohým příčinu k posměchu. (Pokračování.)

Na věži.

Veselá episoda z pruské války. Úryvek z delší básně Ladislava Quisa.

Dvéře k věži, jindy pevně zamčené
ku lítosti hořké pánů kluků,
byly nyní otevřeny dokořán.
A snad nikdy po schodech se točitých
přistavené vížky, šnekem zvané,
nerozléhal kroků tolikerých hřmot
jako dnes. To muži, starci, ženy,
ale především ta mládež všetečná,
jíž teď nikdo nebránil, se šplhali
po schátralých stupních v polotemnu
k výši závratné, by zřeli v rovinu
onu nepřehlednou, již věž ovládá.

Já též pod ní stanul. Zrak můj padl
na místo, kde nad gotickým oknem
kaple podvěžní zeď vylámaná .
na prostoru malém kámen jevila.
Víc než před věkem tu Fridrich „velký"
zasaditi kázal orla pruského,
po bitvě, v níž Slezska dobyl sobě.
A ta jizva kamenná, to všecko,
co tu po něm zbylo. Zda ji vyplní
nyní jeho potomci, až donesou
v pýše vítězné sem svoje prapory?

Po schodech jsem smutně vystupoval,
po nichž jako dítě v skoku veselém
často jsem se hnával vzhůru ke zvonům,
k Piovi a výše k Marii a Petru.
Se strachem vždy tajným z šneku vystoupiv,
kradl jsem se prvním, prázdným patrem.
Nebylo tam zvonů a my zvali
pustý prostor ten, v nějž jednou okenicí,
z části jenom otevřenou, z hlubokého
výklenku jen sporé světlo padalo,
komorou jsme Žižkovou. A odtud
po závratných bez zábradlí schodech
ke zvonům jsem lezl, v dvou jež patrech
visí tu. Ty zdály se mi tehdá
více nežli mrtvým jenom kovem,
a já plaše hleděl na jich koruny,
jejich srdce železná a na tajemné
na nich nápisy. Leč když se rozhučely
o velikých svátcích v mocném akkordu,
nejprv malý Pius, posléz velký Petr,
jeden po druhém v tu píseň vpadajíce
známým hlasem, když se mohutnými
zvuku vlnami vše vůkol tetelilo,
ba i věž se zdála třásti v základech,
když se zvony houpaly, jich srdce
bila hlučným rázem, že v tom ztrácely
zvoníků se hlasy a jich dupot,
tu jsem zachvíval se do srdce až hloubi
mocným citem a zas milou bázní.
Tu mně bylo, jak by s těmi tony
jásavými mladá moje duše
letěla v ten širý, požehnaný kraj,
který dole rozpínal se v šíři,
až k těm modrým horám dalekým,
hřebenů těch táhlých, tamto na jihu,
jak by obletovala ten starý hrad,
v rozvalinách do pláně jenž shlížel.
Bylo mi, jak přes šumící Labe
letěl bych s tím zvukem ku Bezdězu,
dál a dále až tam k tomu mráčku
mizícímu na obzoru, k Sněžce.

Jindy zas, kdy dospívalo slunce
svého vrcholu, jsem na kamenném
sedadle, jež ve výkleku okna
ze zdi vyčnívalo, drsné, šedé,
v zadumání seděl u velikých
zvonů, tichých teď a nehnutých.

Mlčení tu bylo, z dola nedolítal
z opuštěných ulic nahoru ni zvuk,
a jen cvakot obrovského kývadla
hodin věžních nad hlavou mi tepal.
Dole šedaly a červenaly se
přímo pode mnou a dál a dále
střechy domů, nad něž kouř se vznášel,
za těmi pak sady plné zeleni.
V středu dole zelo pusté náměstí
bez stromku a stínu, jehož velkostí
právě tak jak vysokostí věže
rodáci se rádi chlubívali.
Tak jsem, hoch, tu seděl na kamenném
sedadle a hleděl dolů na město
a mou duší dětskou táhly sny, až zvolna
mhouřil se můj zrak. V tom strašný rachot
poděsil mne s hora, že jsem vyskočil.
Hrkla závaží a pádné kladivo
na cimbál již bije čtvrtě a již druhé
první ránu tluče ze dvanácti.
Kavky vyplašené kolem věže krouží
kvákajíce, a již také Marie
rozhoupaná pulsantem se mísí
do těch zvuků náhle rozpoutaných,
táhlým hlasem pějíc „Anděl páně!“
A jak ze sna probouzí se město.
Dole tam tak směšně malí lidé
po dlažbě se batolí. Ille, kancelista
starý, vychrtlý se šourá ze soudu,
a jest vidět, jak jím kašel zmítá.
Za rohem se zjevil tlustý purkmistr,
napřed ovšem bříško kulaťoučké.
U patníku zastavil se, šňupnul
a pak mrknul bystrým hledem k věži,
však ne bystře tak, jak já jsem vsunul
vystrčenou hlavu v temnosť ochrannou.
Běda, spatřil-li mne! Těžké hromobití
uvítá mne doma, zbloudilého
na zapovězené cesty. Ale ne!
Na hodiny se jen podíval a řídí
zlatou, přetěžkou dle nich svou cibuli.
A já hledím dole na ty trpaslíky,
ze svých děr jak, z úřadů a dílen,
chvatně vylézají jeden po druhém,
na ty služky, menší loutek, mrštně
spěchající s džbány, a vše mi tak malým,
vše tak směšným zdá se, já tak velikým
obrem sobě, nad vše povzneseným.

Nerozuměl tehdá jsem, že stanovisko,
s jakého se na svět rozhlížíme,
vše nám velkým jeví nebo malicherným.
Teprv pozdě jsem ten doved chápat klam,
a to vepsal v srdce naučení:
Nehleď na lidi ni příliš s vysoka,
ani příliš z nízka, stav se v rovcň jim,
tak jen soudit můžeš bez omylu.

Vzpomínky ty tanuly mi na mysli,
když jsem po letech teď stoupal vzhůru k zvonům.
Ale kterak jinak bylo tady dnes!
Okenice severní, jež vždycky
pevně zabedněna byla, do kořán,
rovněž východní, a v ostrém průvanu
lidé se tu tísní hlava na hlavě,
a co chvíli vynořuje nová
z otvoru se v podlaze. A hlasů lidských
nezvyklý zde hlahol zvučí místo zvonů.
Ruce rozkládají, ukazují
v dálce cosi neviditelného,
ti se prou, ti bědují, ti křižují se,
ženy vzdychají a vše se mísí
v neurčitý hukot, jaký z oulu
slyšeti, kdy roj se chystá k letu.

Vyhlédnul jsem, klidně prostírala
v letním slunci přede mnou se dálná,
drahá mi ta pláň a nic než stíny
lehkých mráčků po blankytu plujících,
po vlnách se klasů dozrávajících,
po zelených luzích nehonilo.
Prázdná bílou vinula se nití
silnice, až znikla na obzoru,
nikde ani známky ruchu, života.
Nikde známky hrůzy, sloupy dýmu,
nikde zbraní lesk; jen vodní zrcadla
třpytila se v slunci tu a tam. Vše
mírem dýše, klidem jako jindy,
Jenom sen ta strašná, děsná válka,
jenom sen to vraždění, ty porážky,
těžký sen to pouze. Proč však bědují
zde ti lidé, ženy ruce lomí?
Ne, vše pravda, na nás teprv čeká
hořký kalich toho utrpení,
jejž již pili bratři naši severní.
„Ach, můj bože!“ volá ustrašený
hospodář, zrak upíraje k lánům,

vlnícím se bujným zlatým klasem,
„smutné žně to budou!“ — „Zbude-li jen,“
druhý dí, „co klíditi. Kdo z nás to věděl
při setbě, že sijem pro kopyta koňská,
že, co vzejde, zdupá noha Prušáka!“ —
„Což,“ děl třetí, „kdyby jenom zničili
naši úrodu, to spraví se zas rokem,
ale plenit budou, pálit, vražditi!
Tak prý všade činí, aby vyplnilo
proroctví se mládence již slepého.
V poušť má obrátit se česká země,
na kopytech koní bude roznešena,
krev má téci potoky a řekami,
nezbude z měst našich kámen na kameni,
a kde Praha stála, bude sedlák orat,
a když forman kdysi tudy pojede,
bičem zapráská a zvolá hlasem:
V těchto místech kdysi stála Praha.“ —
„Nu snad nebude tak zle,“ děl s pohrdlivým
úsměvem jak šňůra tenký kupčík;
„povídačkám těm dnes ani děti
nevěří — proč pak by Prušák ničil
tuto zemi, byl by proti sobě.
On též umí dobře počítati,
on ji sobě vezme se vším bohatstvím.“ —
„A též s námi?“ zvolal hřmotný kovář.
„Hrome! to snad ne, my máme býti Němci?
To se nestane! My nedáme se!“ —
„Nestane se,“ do řeči se vmísil
mistr švec, „co pak by Napoleon
toho dopustil? Či snad by k tomu svolil
ruský císař? Vždyť jsme Rusům bratři;
ti nás neopustí.“ — „A vy toho víte!“
ozval se mu pomoučněný krupař.
„Potentáti se už asi dávno
o vše rozdělili, každý vezme kus.
To už bylo všecko napřed ujednáno.
Což si myslíte, že směl by Prušák
takhle z ničeho nic na nás padnout?
A že naši před ním ustupují,
věřte mi, to také není jenom tak.
Vždyť nás přece aspoň jednou tolik,
vždyť je nemuseli ani pustit sem,
kdyby nechtěli, nu, tak to vidíte,
že v tom vězet musí něco jiného.“ —

„Támhle jdou!“ v tom vykřik tenkým hlasem
výrostek, jenž v usmolené zástěře

na výstupku stoje z okna vyhýbal
hlavu ježatou a levicí se drže
křečovitě vrátně, ukazoval
v dáli pravicí. — Vše stichlo, vše jen zřelo.
A hle! vskutku, tam kde k Praze silnice
za mostem se ze druhého úvalu
k vrchu zvedá, zřetelně se vznášely
mocné prachu kotouče a mezi nimi
hemžilo se cosi v značném zástupu,
který zvolna sestupoval níže.
„Prušáci!“ vše křiklo jedním hlasem. —
„Spěšte! Máme je tu za půl hodiny!“
volá kdosi, a již se strmých se schodů
kde kdo řítí, jeden přes druhého
ve zmatku a křiku, nedbanlivý pádu,
novinu by městu zvěstovali,
ukryli, co dosud neukryto.
Ale k zvonu Petru skočil kovář,
a již chytil těžké jeho srdce,
úderem by jako při požáru,
městu hlásal blížící se hrůzu.
Jej však zdržet namahá se kupec
třesa se a bledna: „Nechte toho, jářku!
Považte jen, mistře, zda-li nepřítel,
uslyší-li poplach, nepomyslí,
že se ve zbraň svoláváme na něho,
nebo znamení že dáváme tím našim?
Nerozvážný! Nevíte, že děla
k městu namíří a rozstřílí je,
dřív, než kdo by vysvětlit moh' omyl?“
Ale kovář, nedbaje, už houpal
srdcem, již chce udeřit, an krupař
zvolal: „Zadržte! To nejsou Prušáci!
Vždyť to stádo volů, pohleděte
jen tu v dalekohled, vizte dlouhé
rohy, bílé plece, neblázněte!“ —

Kovář ztichnul. — „Na mou věru, voli!“
zvolal kupec, oddychnuv si ztěžka,
hledě v rouru s chvějící se rukou.
„Chvála bohu! Však ten milionský kluk
duši vystrašil by z člověka!
Kdybych tebe!“ — Ale kdež byl učedník!

Dole zatím rozmáhal se povyk.
Zmateně vše běhá, křičí: „Prušáci!“
Marně krupař k ústům ruce přiloživ
křičí dolů: „To jsou jenom voli!“

z plných plic, až zardívá se v tváři.
Z dola zaznívá jen povyk: „Prušáci!“
Teprve když kupec bílým šátkem
jako parlamentář z okna kývá,
utišil se hluk a krupař v ticho houknul:
„Jsou to voli . . .!“ Místo utišení,
vřava nová dole však se rozmáhá,
pěstě hrozí, pozdvižené ruce
vzhůru k věži, odkud krupař stále,
ochraptěv už křičí: „Voli! Voli! Voli!“
Vida marným svoje namáhání,
nemoha již volat, zvedá krupař ruce
ku hlavě a stisknuv obě pěsti
na čelo je nasazuje. Ale
pantomima jeho, ku podivu,
s horším výsledkem se ještě potkává.
Povyk roste, hole, ruce hrozí,
kamení se chápou, ba houf uličníků
posuňky si dovoluje nectné,
leč tak výrazné, že posléz krupař
také chápe řeč tu mezinárodní.
Ale rychle vztekem třesoucího se
krupaře tu kovář odstrkuje,
mává rukama, jak zaklínač, až ticho
zjednal sobě, a pak hlasem Stentora
zahřměl v hlubinu: „To nejsou Prušáci,
ale stádo volů!“ každé děle slovo.

V odpověď mu zazněl z dola smích a jásot.

Z pospolitého života mravenců.

Dle novějších pozorování sděluje Boh. Bauše.

Každý z nás má své malé zkušenosti v pozorování mravenců. Svým množstvím, stateeností a pospolitým životem hrají mravenci důležitou úlohu v hospodářství přírody; jich zvyky, počínání, soužití s jinými tvory, všechny ty „krátké pablesky přemítajícího a pochybujícího rozumování“, jak Forel se vyjadřuje, zaujaly ode dávna pozornosť četných přírodozpytců, kteří genialními methodami a vytrvalostí poznali stránky v životě jejich, upomínající věru na mnohá zařízení ve společnosti lidské.

Pospolitý život mravenců tvoří nyní nejpůvabnější a nejpodivuhodnější kapitolu ze zvířecí psychologie, při čemž arci zjevy, jako jsou otrokářství, odvislosť bojovníků od pěstitelů, smíšené kolonie různých druhů a podobné, zůstávají hádankami. Přenášíme rádi své názory, city a subjektivní svůj život duševní do obstupující nás přírody; při líčení povah zvířat setkáváme se pak mnohdy s přehnaným anthropomorfismem, kterémuž se tuto dle možnosti vyhneme. Ale úplně objektivně dal by se život mravenců líčiti jenom tehdy, kdybychom měli smysly mravenců a tím i jejich názor světa; ježto pak tomu tak není, upadáme bezděky v názor svůj vlastní, porovnávajíce život lidský s počínáním jejich. Zde pokusíme se dolíčiti objektivně, jak v tomto století genialní Pierre Huber k poznání života mravenců cestu razil (Recherches sur les moeurs des fourmis indigènes 1810), a kterak po něm Forel, Mac Cook, Lubbock, André, Wasmann a j. úžasný materiál v té příčině snesli.

Povšimněme si nejprve zjevu jednotlivého mravence. Vzezření jeho jest věru nepatrné. „Ingenium formicae male habitat“ t. j. duch mravence vězí v nepatrné schránce, pravil starý jeden auctor paroduje výraz Laeliův o řečníku Galbovi.

Velikosť jejich sáhá od několika millimetrů až (nejvýše) ke 3 centimetrům a to ještě pouze u tropických tvarů; tuhý chitín jejich těla jeví odstíny od světle žluté až do hnědočerné barvy. Hlava jest různé velikosti, ale u některých kast jest nepoměrně veliká. Tato velká hlava neznamená zde snad vyšší intelligenci, jako Boussenard líčí lidské pokolení budoucnosti, nýbrž jen vyšší hrubou sílu; neboť velikosť její pochází od svalů čelistí, jež u dělnic-vojáků nejsou toliko nástroji míru, nýbrž tvoří také část ozbrojení. Hlava nese dvě lomená tykadla, která jsou ústrojem k obcování nevyhnutel-

Mravenec přenáší neposlušného.

ným. Dotýkáním poznávají se soudruhové téže kolonie, úderem tykadel sdílejí si pocity, vyměňují si „myšlénky“, je-li dovoleno o těchto mluviti.

Nemajíce podobných ústrojů nerozumíme řeči tykadlové; vidíme jen, jak jemnými pocity hmatu a čichu („odeur au contact“) poznávají se jedinci nejen téže kolonie, ale i různých druhů pohromadě bydlících. Jako slepý spoléhá na hmat, tak u mravence vidíme z nervosní hry tykadel, že spoléhá na pocity hmatu více nežli na své oko. Z různých zjevů lze souditi, že mravenci pomocí tykadel se dorozumívají, ku pomoci se vybízejí, na poplach se svolávají. V boji válčících kolon pozoroval Forel, že signál válčícím sdělený okamžitě změnil taktiku jejich. Neposlechne-li někdy zpurný soudruh, nezdržuje se mravenec dlouhým

Průřez tykadlem mravence.
V pokožce *d* vězí štětinky tří tvarů *b' b'' b'''*, k nim přiléhají nervová vlákna *n*, *ch* ústroje podoby zátky z láhve šampaňského, *f* ústroje láhvovité, *l* jsou průdušnice.

výkladem, ale uchopí ho, jak André vypravuje, do klepet jako kočka své kotě a donese jej na místo určené. Je-li cesta odbyta, vrátí se oba domů a nosí tak dlouho posilu, až jest dostatek sil pohromadě.

Tykadla hmyzu jsou dle různých pozorování a pokusů sídlem čichu, ba snad i sluchu. Připojený obrazec ukazuje nám průřez podivuhodného ústroje tohoto s různými konečky nervů. Vidíme zde jemné chloupky a vedle nich dýkovité a silně zahnuté štětinky, pak útvary upomínající na zátky šampaňské láhve a opět láhvovité ústroje s točeným krkem neznámého výkonu. Nejčetněji leží na posledním článku tykadel a ústí kruhovitým otvorem na povrch těchto. Jedni vidí v nich čichadla, druzí sluchadla neb žlázy. Podivná tato ústrojí nalezají se i u jiných blánokřídlíků, ale účel jejich zůstává zatím temný. V štětinkách ústí zauzliny nervové.

Složené oči mají u samečků více facett, než u samic, a u těchto více nežli u dělnic. Větší ještě rozdíly příslušníků téhož druhu jeví se

v okřídlení: samci opouštějíce pupu, mají vždy křídla, samice obyčejně, dělnice jich nemají nikdy.

Již Aristoteles označil názvem ζῶον πολιτικόν člověka, včelu a mravence za jediné tvory pospolité; skutečně ještě mimo termity, čmeláky a vosy (u těchto jen přes leto) není v celém živočišstvu spolčení trvalého, kteréž by na státní zařízení člověka upomínalo. Mravenci jsou nejintelligentnější z členovců; stát jejich udržují dělnice. Okřídlenými stávají se mravenci hlavně ku svým svatebním výletům, a v těch se dělnice nesúčastňují. Při šukání v úzkých podzemních chodbách a při hledání potravy, hlavně po zemi, křídla by jim jenom překážela. Proto samice vracející se z výletů snubních ztrácejí křídla, aby chuť k dalším záletům jim zašla, když nastávají jim důležitější starosti o potomstvo. Samci jsou jen zjevem saisonním; umírajíť záhy po rojení. Dělnice jsou zvrhlé samice; ve stadiu zakuklení zakládají i na křídla, která později zvrhnutím zakrňují. Ony však živí a brání stát.

Třetí část těla, zadek, spojen jest s hrudí tak štíhlým pojidlem, že jest ku podivu, jak touto taillí prochází jícen, cévstvo, nervstvo i svaly. Konec zadku, jenž proměňuje se v ústroje rozplozovací, ukončen jest u jedné části mravenců (Myrmicid) v ostré žihadlo; druhá část, Formicidy, nemá žihadla, ale za to mohutně vyvinuté žlázy s jedem. Mravenci tito kousnou čelistmi a vpustí do rány libovolné množství jedovaté tekutiny ze zadečku do předu obráceného.

Mravenci vládnou však touto zbraní i bez předchozího kousnutí metajíce čpavou tekutinu proti nepříteli i do značné dálky. A nepřítelem jest jim každý cizinec, jako u starých Římanů h o s t i s znamenalo cizince a zároveň nepřítele; útočí statečně na každého a boje jejich jsou pověstny od dob Eneáše Sylvia, pozdějšího papeže Pia II., jenž první v 15 stol. boj mravenců kdesi u Bologni pozoroval a potom popsal.

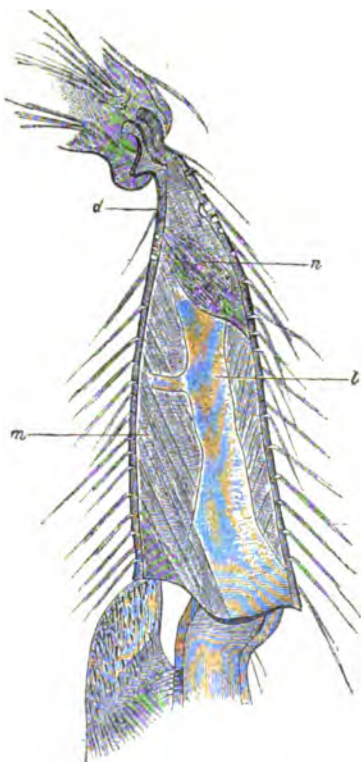
Každý může se přesvědčiti na hromadách červenými mravenci lesními snešených, že, poklepe-li rukou neb holí na mraveniště, rozčilení mravenci vystřikují jemné paprsky jedu až na 12 decimetrů do výše, což proti zapadajícímu slunci zvláštní obraz poskytuje.

Některé druhy pouštějí jed jen v podobě pěnové bublinky, ale účinek této jest značný. Blíží-li se na př. k černému mravenci, pod kameny u nás hojnému (Tapinoma erraticum), jiný červenohnědý (Tetramorium caespitum) s rozevřenými čelistmi, obrátí se onen k nepříteli zadkem a vypustí kapku, která na červenohnědého tak účinkuje, že se válí po zemi, drbe se na postižené části a zůstane jako mrtev ležeti.

Tekutina jedovatá, kyselinou mravenčí zvaná, jest dle rozličných druhů různě složena: liší se vůní i jedovatostí a účinkuje též různě na tvorstvo. Na lidské kůži u osob citlivých na př. u žen a dětí vzbuzuje silné svědění; líh mravenčí jest oblíbeným prostředkem k dráždění kůže. Lázně mravenčí připravují se z mravenců s jehličím spařených v horké vodě. Jsou lidé, kteří jedí neb rozkusují červené mravence lesní chválíce jich aromatickou a občerstvující chuť. Šátek, v horký den položený na mraveniště, po celé hodiny zachová občerstvující a oživující zápach. Jeleni znají a oceňují též občerstvující vůni mravenišť: rozhrabují tato a s rozšířenýma nozdrama vdechují jejich pikantní odeur.

Lesníci nedovolují proto vybírati v oborách mraveniště, vážíce si mravenců, dále i pro jejich účinky na ostatní hmyz.

F o r e l přenášel v pytli mravence na různá místa a pozoroval jich počínání. „Nic není zábavnějšího," praví „nežli přenésti plný pytel polního mravence (Formica pratensis) na pokosenou louku, a pozorovati, jak zde místo opanuje. Všichni cvrčkové prchají nuceni jsouce i díry opustiti; koníci, saranče a dřepčíci zachraňují se skoky na všechny strany; pavouci, střevlíci a jiní draví brouci jsou mnohdy nuceni kořisť svou ostaviti, aby sami těm malým čertům nepodlehli."

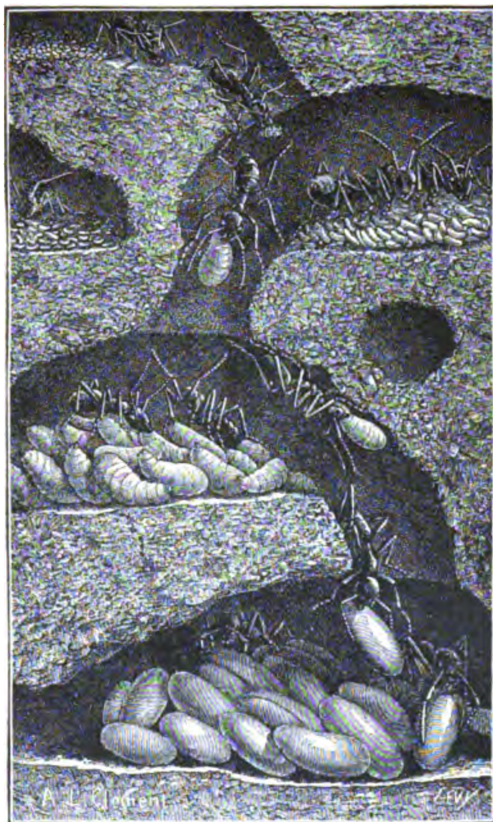
Holeň mravence v podélném průřezu. *d* pokožka, *l* průduch, *n* zakončení nervu, *m* svaly.

V horkých krajinách váží si lidé návštěvy mravenců, neboť tito očisťují obydlí od štírů, pavouků, štěnic, švábů i od myší, potkanů a vší neřesti, která na lodích, kam mravenci nemohou, v tropech strašně se rozmnožuje.

L i n c e c u m, jenž líčí život mravenců v Texasu, vypravuje, jak si po osm let liboval v kolonii mravenců na dubě, blíže příbytku. „Mravenci vnikali každé noci, pokud bylo teplo, do všech částí domu, prolezli a proslídili všechny kouty, jen látkám tkaným se vyhýbajíce. Neměli jsme blech, ani štěnic nebo podobné neřesti. Jakmile strom odumřel a mravenci se odstěhovali, vnikla všechna ta neřesť znova do bytu." Russel vypravuje o jiném zvláštním použití mravenců v rozsáhlých prériích severní Ameriky. Četní dělníci a trhani, pracující v těchto odlehlých končinách, nemají času dbáti čistoty, a do šatstva nasazuje se jim hojně hmyzu. Jsou-li již příliš znepokojováni, svlékají všechen svůj „oživený" oblek a kladou jej na mraveniště. A to s nejlepším výsledkem, neboť mravenci ihned se vším všudy vyhubí staré, mladé i vajíčka.

Nadvláda mravenců nad ostatním hmyzem jest patrna již ze stavby jejich mozku; jako u vyšších ssavců četné záhyby zvětšují povrch mozku, tak i zde poměr hmoty mozkové k ostatní hmotě tělesné u porovnání s jiným hmyzem jest značně rozdílný. Jen jeden příklad dle Leydiga: poměr hmoty mozkové ku hmotě celého těla u mravenců jest 1 : 191, u brouka potápníka naproti tomu jako 1 : 4200. Vedle silně vyvinutého čichu nejeví se zrak zvláště dokonalým, zejména u dělnic a druhů po tmě žijících. Odkryje-li se hnízdo, prchají mravenci s larvami a pupami

do temnoty. Lubbock zkoušel, jak různé barvy na ně účinkují; a tu viděl, že skla fialová, skoro neprůhledná aneb paprsky ultrafialové, kterých my vůbec již nevidíme, účinkovala na ně jako jasné světlo, kdežto pod žlutými a zelenými skly, která nám se zdají světlá, počínali si jako v temnotě.

Nitro mraveniště. Uspořádání vajíček.

Vajíčko, larva a pupa.

Nikdo z pozorovatelů mravenců nepochybuje, že tito mají jakousi řeč mezi sebou, ne snad hláskovou, nýbrž spíše znaménkovou, asi jako se hluchoněmí dorozumívají. „Un langage antennal“, řečí tykadlovou nazval ji Huber, však i tato řeč povznesla společnost mravenců k oněm zvláštnostem, jež se jeví hlavně v těchto rysech: bezohledné vlastenectví „jeden za všechny, všichni za jednoho“, slepá udatnost v útoku, vzorná píle a neunavná čilost, pohnutlivá a obětavá starostlivost o potomstvo. „Formica virtutum magistra“, mravenec jest učitelkou ctností, napsal o nich svatý Chrysostomus. Ale i mlsnost a silný pud k nápodobení vyznačuje jejich povahu. Slyší-li mravenci? Pokusy měly výsledek záporný. Možná, že slyší tóny, kterých naše ucho nevnímá. Jedni hledají ústroj sluchu v tykadlech, jiní na nohách, jako bylo u některých rovnokřídlých nalezeno. Zde nalezají se zvláštní tyčinkovité konečky nervů, kteréž by mohly vnímati vlny zvukové, při čemž by veliká průdušnice holení probíhající sloužila za půdu resonanční. Obrázek náš ukazuje zvětšenou nohu v průřezu. Zvuky mohly by vznikati třením drsného povrchu článku zadku, jež ovšem my slyšeti nemůžeme.

V počínání mravenců viděti jest nejpodivnější zařízení lidským po-

měrům podobná; poměry pána a sluhy, spojenství a soudružení není nikde v živočišstvu větší; ve složených hnízdech a smíšených koloniích panuje vrchol pudů socialních.

Tělesným rozlišením na kasty a následkem toho větším dělením práce vznikly společnosti rázu republikánského a demokratického; kdežto u včel na př. psychickým středem celého roje jest královna, udávají v mraveništi tón hlavně dělnice.

Užíváme-li slova intelligence na rozdíl od pouhého slepého mechanismu instinktu, jest tato u mravenců samozřejmá. Vzájemné si vypomahání občanů jednoho státu může každý při práci mravenců pozorovati. Mravenci unavení nešeni bývají od statnějších soudruhů; vleče-li

Stavba tunelu.

jeden tíži, kterou sám nemůže unésti, bývá od soudruhů jistě podporován. Loupeživý jeden druh jihoamerický (Eciton legionis), který delší výpravy podniká proti ostatním spolubydlitelům na řece Amazonské, počíná si tak, že všichni nenesou kořisť, nýbrž část běží vedle a ihned napomahají, vede-li cesta do kopce. Malý druh mravenců na Madeiře počíná si při nesení břemen jako člověk; přední táhnou, zadní strkají, a pak zase všichni zároveň odpočívají, aby po přestávce ihned opět práce se chopili.

Wasman uvádí za rozdíl od lidské udatnosti, že mravenci napomahají si vždy jen při útočení, ale nikdy nepřispěje jeden druhému při obraně.

Nelze však upříti, že jednotlivý mravenec lesní obětuje bez rozmýšlení život svůj v boji proti společnému nepříteli. Bylo též pozorováno, že mravenci jen ty raněné a pošramocené soudruhy ošetřují, u nichž jest naděje na brzké zotavení; těžce raněné a nebezpečně nemocné odstraňují z hnízda a zůstavují je osudu. Jeví se v tom kus spartánského kommunismu: „pryč se vším, co mraveništi jen překáží a prospěti nemůže!“ —

Všichni mravenci nemají pevných sídel. Jsouť mezi nimi kočovníci, kteří jen ob čas na krátko se zastavují k vůli slehnutí některé královny. Své pupy i larvy vlekou s sebou a vývoj jejich „kultury“ jest též na nižším stupni. Americký druh Eciton poskytuje příklad takový. Za dne štěrbina skalní stačí jim za skrýš, jen v noci nebo za chladných dnů táhnou dále. Jsou-li nuceni v slunci cestovati, staví přes cestu klenby z kousků hlíny, které slinou jako cementem slepují. Na přímém úpalu slunečním hynou. Bates viděl, kterak mravenci afričtí podobné tunely s úžasnou rychlostí stavěli.

Hnízda mravenců.

Mnohé druhy, jak níže vysvětlíme, jsou nájemníky nebo vetřelci jiných mravenišť aneb se zahnizďují v prázdných chodbách vos pilatek nebo tesaříků.

Ale to jsou jen výminky, všichni ostatní staví si příbytky, hrabou dlouhé tunely a umělé cesty. Ve stavbách těchto jest veliká volnosť, přizpůsobivosť k místu a rozmanitosť i u téhož druhu; ony nalezají se buď při zemi, nebo ve dřevě, aneb shotoveny jsou z látek rostlinných na větvích a listech stromů. V tom liší se ráz staveb jejich od tuhé pravidelnosti staveb včelích a vosích, ač ani chodby a buňky jejich nejsou beze vší pravidelnosti. Příčinou toho jest nejenom, že nemají stavební material jako jest papír neb vosk, ale také, že jedinci v republice jejich mají větší volnosť. „Každý jedinec staví o své újmě; co jeden vystavěl, může druhý strhnouti.“

Známe několik typických staveb mravenců, jež Forel z architektonického stanoviska rozdělil na takové, které jsou z čisté hlíny zbudované, ve dřevě vyhlodané, složené neb abnormálně založené. Tropický druh Polyrhachis staví na spodní straně listů na stromě úhledná kulatá hnízdečka s otvorem ve středu. Ve dne v noci staví čilý druh Tapinoma caespitum kuželovité kopečky z hlíny; ve Východní Indii staví někteří visutá hnízda z trusu kravího, kdež chodby ukončeny jsou kopulí klenutou.

Nejpodivnější zjev zaznamenal Mac Cook o stavbách mravenců-rolníků Západu. Aby tyto na noc chráněny byly, zazdívají mravenci tito každého večera vchody do hnízda štěrkem, větvičkami a malými kaménky. Opozdilci, kteří docházejí po uzavření brány (as o půl 7. hod.), snaží se někdy násilím vstup si vynutiti a vznikají rozmarné scény, na naše domovníky upomínající.

Pohřbívání mrtvých líčí sice u mravenců Plutarch, Plinius i některé novověké, citupiné spisovatelky jako Misstress Treat; ale jen

Vchod se uzavírá.

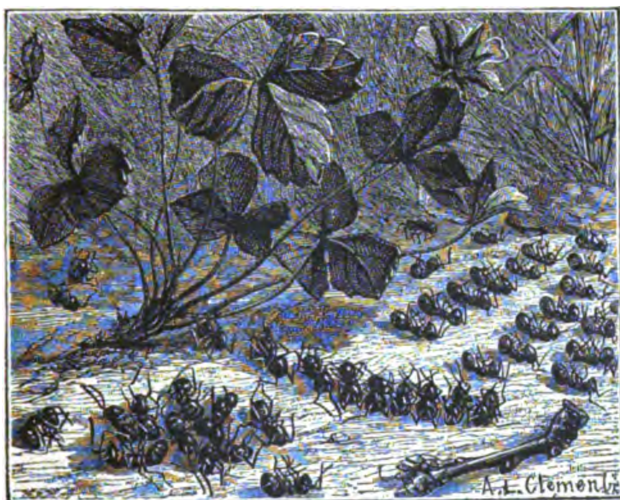
o jednom případě nelze pochybovati, jejž líčí střízlivý badatel Mac Cook. Týká se zajímavých mravenců medonosných v Mexiku. Tito odsuzují některé dělnice státi se živými medovými hrnky, které v zásobárnách na zimu neb dobu dešťů na strop zavěšují tak, že se od plástev včel jen tím liší, že jsou živé. K nim přibíhají hladoví samečkové, samice i dělníci ostatní, aby jistou manipulací kapku medu jim z jícnu vytlačili, kterou hltavě polykají. Když medonoska násilně někým byla porušena, zanechali dělníci larvy i pupy jim svěřené a vrhli se horlivě na nový pramen medu. Zhyne-li medonoska přirozenou smrtí, oddělují sice zadek od hrudi, ale jen proto, aby snáze mohli ji z hnízda odkutáleti. Zakládajíť mimo mraveniště zvláštní coemetaria, pohřebiště, kamž pochovají všechny části i soudečkový zadeček medem naplněný.

Mají snad zkušenosť, že med odumřelých mravenců nabývá třeba škodných vlastností, nebo jest to jakási pieta, jež ve státech jejich stala se pudem? —

Na zajatých mravencích lze pozorovati mnohdy velkou úzkosť, jak zbaviti se druhů zemřelých. Zvláštní hřbitov, kde mravenci zesnulé soudruhy v malých houfcích ukládají, pozorovala dáma výše uvedená u mravence krvavého. Hřbitov zakládají prý dosti daleko od hnízda a jen panujícím dostane se řádného pochování; otroky odhazují prý ledabyle do kouta.

V poslední době E. Wasman zkoumáním hnizd a kolonií mravenčích mnohou temnou stránku z biologie jich objasnil.*) Složeným hnízdem nazývá mraveniště, které dvě neb více kolonií různých druhů hostí. Pohleďme, jak se to stává!

Malý mravenec drnový jest u nás tak obecný jako hnědočerný

Hřbitov mravenců.

Lasius niger po všech cestách; a tu stává se, že setkají se hnízdy svými s většími druhy n. p. s dravým mravencem krvavým. Při odkrytí hnizd těchto viděti někdy, jak mezi krvavým panstvem a jich šedočernými otroky vyrojí se plno malých mravenců drnových, kteří ihned na velké se vrhají, do noh je kousajíce, načež tito statečně se brání a jedem útočníky postřikují. Tím, že obě strany obydlí své rozšířily, staly se bezprostředními sousedy. Setkání nebylo přátelské. Dělníci setkavše se, prudce spolu bojovali, takže na obou stranách byli padlí i ranění. Na rychlo vystaveny příčky; velcí, ač silnější mají kusadla a žlázky jedové, nezmohli malých, kteří jsou četnější a dobře obrněni; snáze vnikají též do chodeb mravenců velkých, čehož tito na oplátku činiti nemohou.

*) E. Wasman S. J. Die zusammengesetzten Nester u. gemischten Kolonien der Ameisen. Münster 1891.

Příměří netrvá dlouho, neb záhy tu i tam obnovují se podzemní styky a tím i potyčky. Na povrchu země zachovávají zdánlivý klid. Jen v čas páření, když malí mravenci okřídlené samce a samičky na povrch doprovázejí a v ten čas vůbec vše jest rozčileno, počínají zuřivé šarvátky; malí útočníci vrhají se na velikány, zuřivě se jim do noh zakusujíce. Tito překusují je vejpůl a kyselinou ze zadku zakřiveného polévají. S velkými ztrátami opanovali malí; velcí vlekou s sebou zakousnuté nepřátely a bezděčně nosí mnohdy kolik dní hlavy útočníků, do nichž se byli pevně zakousli. Malí zavlekují rádi velkého nepřítele přemoženého do svého hnízda a zde jej slavnostně sežírají.

Vedle těchto nahodilých složenin, kde malí mravenci octnou se obklíčeni velkými a tvoří tak stát ve státě, jsou jisté druhy mravenců-zlodějů jako jest nejmenší středoevropský žlutý druh Solenopsis fugax, který jiné mravence okrádá, tímto průmyslem domácnost svou vydržuje a k tomu cíli sklepní byty pod cizími mraveništi si zakládá.

Již toto obývání jest podezřelé. U jiných mravenců stává se, že vtáhnou do opuštěného mraveniště n. p. mravence lesního, poněvadž tam nalezají teplo a mají ušetřenu práci. Jinak počíná si náš zlodějský mravenec. Chodby a hnízda nikde nestýkají se se sousedem, ač obyvatelstvo jejich někdy na statisíce dělnic a více královen čítá.

Pak představuje hnízdo jejich daleko rozloženou síť s uzounkými podloudnými cestičkami, kterou hnízdo jiných mravenců v polohruhu obkličují. Obyčejně kutí jen pod zemí a drží si zde i svůj dobytek, totiž malé kořenné mšice, jež olizují, by sladkou šťávu z nich vyloudili.

Ale to není hlavním jejich zaměstnáním; ač spády jejich temnost podzemní zakrývá, zpozoroval Forel, kterak pod kupkou kokonků mravence lučního najednou tisíce zlodějských mravenčíků vyrazilo, pupy navrtávalo a sežíralo. To provádějí pod zemí častěji, avšak jenom šťastná náhoda dovoluje pozornému zpytateli při činu je přistihnouti.

Proč trpí větší druhy mravenců takovou holotu ve svém sousedství? Zajisté že nemohou se jich zbaviti již pro úzké jejich chodby. Ale malí žlutí trpaslíci jsou též tajemně strašným nepřítelem mravencům, váhou a silou padesátkrát větším. Spolehajíce na nesmírný svůj počet vrhají se vztekle a odvážně na nepřítele. A tento jinak tak statečný a bojechtivý druh, sotva že na nohách neb tykadlech ucítí neviditelné žihadlo, již křečovitě sebou škube a brzy na to hyne.

Zdá se, že velcí mravenci bledožluté trpaslíky jim tak nebezpečné ani dobře nevidí, jak i pokusy dokazují a tak nemohou se zbaviti nepřátelských skřítků, kteří bez trestu na jejich útraty žijí.

Obraz míru naproti tomu poskytují hnízda složená, v nichž jeden druh zvaný Formicoxenus nitidulus hostem bývá u mravence rezavě červeného, Formica rufa. Štíhlý něžný host tento, jehož tykadla jsou ustavičně v nervosním třesení, žije v poměru mírumilovném se svým domácím. Byt je oddělen, jenom některé chodby jsou společné; jinak chovají se k sobě host a hostitel lhostejně. Jen někdy trpívá slabší host ústrky od silnějšího hostitele a tyto snáší trpělivě, což jest u zlostných jinak mravenců velkou výminkou. Co je vede asi k tomu, aby se uhostili u hranatých a silnějších mravenců lesních? Bezpochyby příjemná

teplota jejich hnízda a ochrana, kteréž tu požívají před útoky nepřátel.

Obraťme se nyní ku zvláštnímu zjevu, smíšeným koloniím, v nichž různé druhy spolčily se ve stát, v němž stavbu hnízda, získání potravy, vychování plemene, obranu hnízda atd. považují všichni bez rozdílu pohlaví a schopností za věci společné.

Poměry „otroctví“, pomocníků, spolubydlitelů atd. jsou v takémto hnízdě velmi složité.

Zde se vyvinulo právě ono památné „zvrhnutí“, že mravenci bojovní a statní tak jsou vychováním rozmazleni, že neumějí se při plných mísách ani nažrati, nýbrž že hynou hladem, nejsou-li otroky svými krmeni.

Mezi takovéto otrokáře náleží mravenec krvavý, F o r m i c a s a n g u i n e a, jenž se u nás v pasekách v pařezích hojně nalezá; za otroky mívá obyčejně dělníky druhu fusca a rufibarbis.

Mravenci při toilettě.

Každý mravenec považuje se tam za příslušníka, kde spatřil světlo světa t. j. kde z pupy vyklouzl. Proto pracuje otrok duší a tělem pro stát, v němž se vylíhl a prospívá tím kolonii značně.

Odtud tedy vášnivé honby na otroky amazonek (Polyergus rubescens) a mravenců krvavých. Loupeživé výpravy tyto dějí se náhle a prudce; k vyloupení hnízda 20 metrů vzdáleného nepotřeboval bojovný houfec amazonek dle Forela více nežli 35 minut. Zřídka kladou mravenci jimi o nejdražší svůj majetek, totiž pupy (t. j. mravenčí vajíčka), oloupení nějaký odpor. Amazonky jsou nejhroznějšími bojovníky ze všech mravenců, mají zjev nejpůvabnější; štíhlé tělo barvy pálené sienky jest hbité a ohebné; čelisti okazují již, že jsou jen b o j o v n i c e m i, nikdy d ě l n i c e m i; do boje táhnou bez otroků samy, k výživě jich však nutně potřebují. V hnízdu jejich jest co do počtu $^7/_8$ otroků; v mraveništi, jež Wasman doma několik let pozoroval, přišlo na 900—1000 amazonek 10.000 až 12.000 otroků.

Průběh honby na pupy líčí Forel takto: „Amazonky jisté kolonie (Polyergus fusca) vytáhly jednoho dne a asi 20 kroků od hnízda zara-

zily. Však nerozptylují se, nýbrž tykadly pečlivě po zemi hledají, nevzdalujíce se od sebe. Pojednou nastává mezi nimi veliké hnutí směrem k malé okrouhlé díře, kudy by semenec neprolezl; tudy amazonky vnikají jedna po druhé; trvá to však příliš dlouho a zbytek bojovníků hledá mezi tím dále. Pojednou mocné hnutí jiným směrem a všechny vrhají se do hustého trsu trávy. Tam zmizí poznenáhla ostatní zástup a nic více není viděti. Kdoby sem právě přišel, netušil by, že se vůbec pod zemí něco děje. Konečně po 5 minutách vyrazí z trsu amazona s kokonem v čelisti, za ní druhá a celá řada, ale nikdy dvě najednou. Druhá řada vynikla z místa prvějšího, obě řady se spojují a táhnou

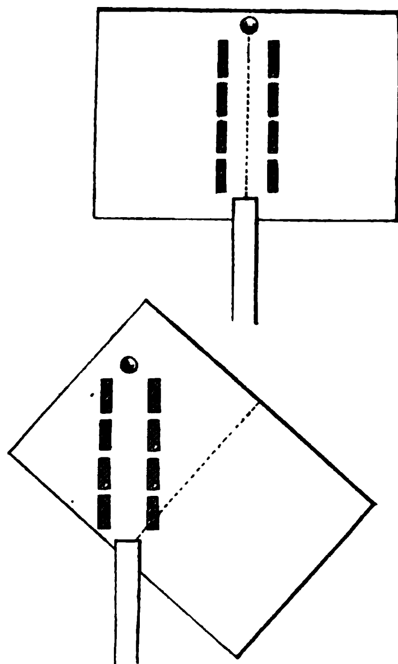

Mravenci zápasící.

k svému hnízdu. První dorazily již domů, když poslední ještě vylézaly; každá měla uchvácenou kořisť, ani jedna nešla s prázdnou.

Jiný obrázek. Asi v $3^1/_2$ hod. odpoledne táhnou amazonky silné kolonie Polyergus rufibarbis podél silnice. Asi 50 kroků od svého hnízda předáci armády pojednou zarazili — na decimetr od nového hnízda mravenčího — a vysílají emissary, kteří s báječnou rychlostí do hlavní armády a zadního voje se vrhají. V několika vteřinách shromáždila se celá armáda před hnízdem a druhým pohybem s nevyrovnatelnou rychlostí vrhá se na jeho povrch. Nebylo to bez příčiny; obyvatelé hnízda zpozorovali příchod nepřítele a také oni v několika vteřinách pokryli vrchní stavbu svými obranci. Následuje muchlanice k nepopsání, ale hlavní voj armády vniká přece všemi otvory do cizího hnízda. V témž okamžiku vyhrnul se proud přepadených, kteří vlekou na sta kokonů, larv i pup, prchají na všechny strany a vylézají na stébla trav; při tom odstrkují poslední amazonky, které ještě nevnikly. Jest to nej-

památnější scéna, jakou kdy možno spatřiti. Amazonky nezůstávají ani minutu v hnízdě, nýbrž vynořují se v zástupech ze všech děr, držíce v čelistech každá kokon, larvu nebo pupu. Ale sotva že přední členové armády nastoupili zpáteční pochod, mění se scéna znova. Jakmile oloupení spozorují, že nepřítel prchá, vrhají se vztekle na něho, uchvacují amazonky za nohy, a hledí jim pupy vyrvati. Jestliže oloupená uchopila kokon unášený, sjede amazonka kusadly až k ní, načež tato pustí; nepustí-li, přijde o hlavu.

Lubbockův pokus.

Takto postupuje předvoj a střed armády v řadách, kořistí obtěžkán a oloupenými znepokojován; zadní roj ocituje se však v kleštích. Amazonky podlehají zde přemoci, zůstavují kokony a unikají ještě šťastně, povraždivše část nepřátel. Několik jich zůstává usmrcených na místě. Ale přes to vrhají se některé amazonky i pak ještě zoufale na nepřátele, vnikají také do hnízda a unášejí odtud s podivuhodnou zručností několik kokonů. Jiné, opustivše kořisť, vrhají se na nepřítele a osvobozují družky, jež se v nebezpečí ocítily. Po desíti minutách opustily všechny amazonky vyloupené hnízdo, pronásledovány asi do půl cesty; utíkajíce rychleji než nepřítel, unikají tomuto. Doma zanesou kokony do hnízda a toho dne již se neobjevují. Druhého dne vypravily se tytéž amazonky na vyloupení téhož hnízda.“

Smělí tito lupiči, kteří odnášejí slepě vždy jen menší pupy dělnic, neboť kokony okřídleného pokolení nemohou dobře do svých čelistí uchopovati, poskytují ve svém soukromém životě obraz málomocných slabochů.

Neumějí stavěti hnízdo, ani vychovati své plémě; jejich srpovité čelisti činí je k tomu neschopnými. Odkryje-li se hnízdo jejich, chopí se černí otroci pup, amazonky pak běží s prázdnem za nimi. Jedině to bylo pozorováno, že mladé měkké mravence, z pup vylíhlé, pohyby úst čistí.

Ačkoli by svými čelistmi mohly snadno loviti housenky, pavouky a podobné, nečiní ničeho; zásobování přenechávají otrokům mšice dojícím. Nevycházejí-li na lup, což se děje jen v několika měsících roku, v teplých hodinách odpoledních, lelkují a zahálejí doma; oddaly by se úplně onomu „dolce far niente“ ale čilá jich povaha jim nedá; zabývají se tedy větší část života svého — toilettou!

Mravenec sedě důstojně s pozdviženým vrchním tělem, zadní nohy maje roztaženy, čistí si tykadla, hladí si nohou ústa, upomínaje na olizující se kočičku. Větší rozčilení pozorovati jest na pochodu. Ale ani v boji nezapomíná na svou frizuru. Pojednou vrhá se červená bojovnice na hřbet neb na stranu, okartáčuje se rychle nohami a hned zas počíná divý tanec. I Sparťané česali se před bojem, o toilettě hrdin XIX. věku před parádou ani nemluvě.

Zvláštní zjev v pohnutém životě mravenců jest náklonnost jejich ku hrám. Jako laškující kozlíci na pastvě, hrají si i mravenci. Tykadly i nohami vyzývá bojechtivý soudruha k boji. Stojíce na zadních nohách, objímají se předníma a pohybují rychle hlavou a čelistmi. Pak se nadzvedají, převalují a klidně se rozcházejí. Ale nevždy jsou hry tyto tak nevinné. Již u amazonek při hrách vniká někdy čelisť hluboko do článků hrudi a laškovná hra končí škubající sebou obětí v posledním tažení. I zuřivé souboje na život a na smrt, odbývané před tváří vojsk, byly pozorovány.

Četné práce domácnosti, jak nám je obrázek na str. 67. znázorňuje, vykonávají buď dělnice samy aneb mají pomocníky v otrocích. V obou případech vykonávají povolání své s obětavostí, jíž v lidské společnosti není rovno. Vajíčka třeba jest vynášeti občas na slunce, chrániti je před světlem a vlhkostí, larvy třeba krmiti a nahromaděné pupy ve zvláštní vrstvy rozděliti.

Dokonale vyvinuté smysly podporují paměť mravenců. Vede-li je při orientování více zrak neb čich, nelze rozhodnouti. Fabre konal pokusy s amazonkami, poznají-li stopu svou po čichu. Polil cestu, kterou mravenci prošli. Když tito se vraceli, zarazili se nerozhodně u potopené cesty. Konečně statečnější odvážili se do vody, používajíce kamínků, kousků dřeva neb listů jakožto mostu. Takto dostihli protějšího břehu a kráčeli dále k domovu. Ani listy máty na cestu položené je nespletly ve směru.

Po čichu poznávají se občané téhož mraveniště po letech, kdežto cizince i téhož druhu usmrcují.

Lubbock a Cook dělali pokusy s mravenci lihem opojenými; když je dali do jejich hnízda, bylo obyvatelstvo z počátku udiveno, ale věnovalo jim pak péči vzornou, zaneslo je do zvláštních místností, aby zde z opojení se vyspali; přesazeni však do cizího hnízda, byli opilci ihned vyhozeni se známkami ošklivosti.

Jak čich mravence na cestách vede, dokazuje pokus Lubbockův. Badatel tento spojil s mraveništěm pomocí mostu papírového prkénko a na samý konec tohoto nakápl medu. Cestu od mostu k medu obložil špalíčky dřeva. Když chtěli mravenci ku své lahůdce, bylo jim za mostem projíti mezi plotem špalíčků. Cesta jejich jest takto oku zjevna. Ale jak zachovali se mravenci? Když zvykli na cestu přímou, pošinul Lubbock prkénko a tím i stopu jejich. Pro oko zůstala cesta tatáž, mravenci mohli jen přímo za nosem cestou ohraženou dostati se k medu. Tito však přišedše k rohu ohražení, zarazili se a slídili kolem. A místo aby jako dosud šli přímo, zahnuli stranou sledujíce svou dřívější stopu a byli udiveni, že na konci této kapku svou nenašli. Zde vedl je patrně čich po stopě.

Život mravenců může trvati dle Lubbocka 7 let, ba Lubbock choval dvě královny, z nichž jedna 13., druhá 15. roku se dožila. Zima aspoň u nás přerušuje čilý život v mraveništi, obyvatelstvo jeho vyhledává hlubší místa, a zde skrčeně s přitaženými tykadly a nohami stuhne.

Prošli jsme některé zjevy pospolitého života živočišstva nejčilejšího, svou pílí a všudepřítomností k pozorování povzbuzujícího. Již moudrý Šalamoun praví v knize Přísloví (6, 6—8):

„Jdi k mravenci, lenochu, shlédni cesty jeho a nabuď moudrosti, kterýž nemaje vůdce ani zprávce, ani pána, však připravuje v létě pokrm svůj, shromažďuje ve žni potravu svou.“

Kterak konšelé za starých časů hospodařili.

Kus historie kulturní z 15. a 16. věku podává dr. Zikm. Winter*

Naše města mívala již od prvních dob svého bytí pěkné důchody. Nemíníme jich v přítomném článku vypočítávati zevrubně pro strach, že by milý čtenář, chtěje se pobaviti, naposled se nám nepoděkoval. Ale kratinký přehled obecných důchodů městských čtoucímu, byť byl sebe nevrlejší, neodpustíme.

K stálým důchodům slušely nejprve roční platy z gruntů, k obci náležitých. Za všechen čas přibývalo městům nových všelikterakých pozemků. Již od 14. věku obce kupovaly celá sedliště, vesnice i s lidmi, ba větší město nezřídka koupilo si k plnému panství městečko menší. Lidé, tím způsobem městské „komoře“ poddaní, přinášívali roční platy, úroky zvané, obyčejně ve dvou lhůtách; platívali desátky, vykonávali práce čili roboty, v kupních smlouvách zevrubně zapsané, pomáhali měšťanské své vrchnosti nésti břemena vojenská i berní.

Z těchto „pozemských“ statků a lidí býval městské pokladnici jediný znamenitější bezpečný a stálý důchod. Skrovnější váhu měly stálé úroční platy z krámů městských, z najímaných lázní, z kuchynek obecných, a plat židovský. V starších dobách vybírána k důchodům městským také úroční daň z domů; ale dosti brzy přestala tato daň býti stálou, sousedé ji platili jen v nouzi a ne bez odporu. Na místě jejím stala se jiná daň obvyklou a stálou, daň, kterou zřídili konšelé pod titulem ponůcek nebo hlásek.

Kategorie „případných“ důchodů bývaly rozmanitější a ouhrnkem daleko hojnější.

---

* Čerpáno z pramenů původních, z pražských archivů a z archivů těch měst, o nichž řeč. Kromě toho užito výpisů p. Merze z Loun a p. Šimáka, kand. professory, jimž dvěma vzdávám dík srdečně.

Na předním místě byly důchody z mýta a ze cla nebo z ungelta městského, kteréž přicházely městské komoře propůjčením královským a vrchnostenským. K nim družilo se tržné, vybírané od přespolních obchodníků o trzích a jarmarcích. Dobrý důchod přinášel obcím prodej soli. Města zřizovala sobě „obecní solavy“ nebo solnice, kupovala sůl z Prachatic, z Vltavotýna a zo severních měst rozvozovanou, a prodávala ji svými „slanaři“ drobným prodejem.

Některou kopu grošů přijímaly komory městské z varů pivných a ze „šenků“ piva i vína, domácího a cizího čili „hostinského“. Nejedna obec měla i svůj pivovar a sladovnu konkurujíc takto se sousedy u výrobě a při výstavu pivném. Také z mlýnů, šlejferen, pil, valch a jiných závodů obecních býval roční důchod případný potud, pokud je konšelé měli ve vlastní správě.

Ale obyčejně je pronajímali na roční plat. Též tak případný čili nejistý a nestejný důchod býval z obecných dvorů, pokudž je spravovali konšelé svými úředníky.

Dobrý příjem mívaly obce z hospodářství rybničného; něco připadalo také z řeky a z ostrovů, jež najímaly se obyčejně rybářům nebo mlynářům. V některých městech i les poskytoval obecní komoře pěkný důchod. Podle těchto znamenitějších důchodů síla byla drobných. Byly to důchody z vápenic, z cihelen, za písek; důchody za služby obecní, na příklad za zvonění pohřebné, za vodu, za městskou váhu, za koně obecní. V Prachaticích užili k důchodu takovému i „obecního provazu“, jímž tahaly se žleby na domy. Lze tou příčinou říci, že finančníci měštští ničím nezhrdajíce snažívali se kde čeho užiti na prospěch komory obecné.

Naskytá se otázka, kolik že mívala města ročního příjmu ouhrnného?

K tomu odpověď jen při těch městech snadna, kde si spočítali konšelé ouhrnek sami; kde počítá v rozběhlých listech a nesouvislých knihách historik, tu při největším pozoru se mýliti může. Uvedouce několik bezpečných příkladů spojíme je s ouhrnnými summami obecního vydání, aby hned vynikl zisk v pokladnici. Spočítáme všude jen kopy, drobných grošů nečítajíc.

V Hradci Jindřichově měli za rok 1488 jen 277 kop příjmu a 138 kop vydání. Z toho je patrn přebytek roční; tedy hospodařeno s výsledkem zdárným, ač uvnitř v počtě jsou rubriky i některé podivné. Na příklad zapsal si purkmistr: „příjem z vola, kterého jsme dali zabíti, za kůži 40 grošů“, což zajisté za celého vola poněkud málo; nebo r. 1511 čteme vydání purkmistra Rýmara toto: „Vydal jsem 15 grošů, zač, to jsem zapomenul.“

Ve Stříbře r. 1513 purkmistři přijali ouhrnem 921 kop a vydali 955 kop. Zajímavo počítati dvacet sedm let později, oč vzrostl příjem i vydání. R. 1540 totiž přijali purkmistři Stříbrští 1687 kop a vydali 1604 kopy.

Poučné jsou ouhrnné počty Pardubické, poněvadž se zachovaly od r. 1530 až po r. 1588 rok co rok; vybéřeme jen desátky let pro příklad. R. 1530 přijato míšenských kop 677 a vydáno 470 kop. Po deseti letech přijato 2340 kop a vydáno 984; zase po deseti letech přijaty 3004 kopy a vydáno 1197 kop. V Mladé Boleslavi vybrali r. 1595

3680 kop 21 grošů, ale vydali 3367 kop a 23 grošů. Však do r. 1619 polepšili svoje hospodářství valně. Počítajíť roku právě psaného 445 kop zisku. Příjem hrubý tehda byl ve 4675 kopách. V Mělníce byl r. 1599 všecek příjem 1370 kop a summa všeho vydání byla 1369 kop 51 grošů, takže příjem převýšil vydání pouze o 12 grošů a 2 denáry! Ne jináč bylo r. 1589 v Nymburce. Všeho příjmu bylo 1150 kop 47 grošů — a vydání spočetli konšelé 1150 kop a 14 grošů — byl tedy všecken zisk obecního hospodářství za rok svrchu psaný třicet tři groše! V Prachaticích přijali r. 1562, 2942 kop a vydali 2768 kop — „v komoře zůstalo 174 kopy“ užitku. Tento zisk vzrostl Prachatickým do r. 1598 na 852 kop. Hospodařili tedy pěkně.

V Praze za spojení obojího města Starého i Nového, spočítán úhrnný příjem v radním počtě r. 1527 v 7340 kopách 19 groších, a vydání v 7329 kopách 25 groších — zisk byl 10 kop 54 grošů a 2 denáry! Na konci století — r. 1591 — měla jediná Stará Praha příjmu 18784 kopy. Kolik vydala, nedobrali jsme se.

Z příkladů těch viděti, že nehospodařili všude stejně; důchody městské byly nemalé a dlením doby rostly; ale proti příjmům leckde také rostla vydání tou měrou valnou, že stěží konšelé udržovali jakou takou rovnováhu v městském hospodaření. Vpadl-li do městského finančnictví některý výdaj veliký, nečekaný — ohněm, vodou, těžkým processem právním nebo jinou pohromou — potom snadno stalo se město na kolik let passivním.

Za příklad buď Chrudim. Tať upadla všelijakými nešťastnými příhodami v polou 16. věku v takový nezdar finanční, že nemohla než bráti ode dvou králů, od Ferdinanda i po něm od Maximiliana, za kolik roků na „poníženou prosbu svou při veliké nemožnosti své“ 50 kop grošů českých podpory z královského panství Chlumeckého, poněvadž neměla „nač kněze, žakovstva, chudých vychovávati a zdí městských opatrovati“.

Po těchto předmluvách zajímavo bude promluviti o městském vydání ročním, z něhož se již světle pozná, kterak naši dobří otcové hospodařili a kde je škorně tlačily.

Důchody obecní byly rozmanity, však vydání rozmanitější. Nejprve vydáváno bylo na všecky a všelikteraké statky a kapitály obecní, které užitek nésti měly, a vydáváno na ně mnoho. Tu se čistily a opravovaly rybníky, tu se nasazovaly plodem; co rok na zimu vozen mech a hnůj o množství vozech na přikrytí trub, jimiž voda do města tekla; do mlýna přes tu chvíli bylo platiti za nějaké správky, tu za cévy, za babice, tu za kámen žernový, za duby, habří, tu za lůj a jiné věci.

Na mosty a můstky obecní dosti často bylo pořizovati nové mostnice; k pivovaru nestačívali kupovati konšelé potřeb, i silnice a ulice hlavní, mělo-li býti mýto trochu oprávněno, musily býti opravovány, sypány, bity, dláženy. Do městských dvorů bylo pořáde pořizovati tisíceré potřeby a přineslo-li Mělničanům na příklad r. 1599 městské hospodářství viničné asi 740 kop, byla outrata a náklady na ně více než 400 kop.

Druhé byly náklady na městské statky, nevýnosné hradby, brány, školy, farní domy, chrámy a jiná obecná stavení. Potřeby do radnice

rok co rok strávily summy nemalé. Tu byly všelijaké opravy na sklech a na zdech i nářadí; žádného komínu obecního nevysmejčil branný ani jiný člověk jináče nežli za dobré zpropitné. Do kanceláře čím dále tím více papíru a knih kupováno; a co vosku spotřebováno!

Počítá se potřeb kancelářských v Mladé Boleslavi za jediný rok 1619, 14 kop grošů! A co říci tomu, že v Staré Praze ročně vydávali v prvních létech století 17. jen za dříví k palivu do rathouzu vožené sto kop českých a víc! Ale výklad víme: kradlo se. A kradlo se tak nemírně, že sám úřad šestipanský r. 1615 žaluje radě, že „služebníci právní, když se dříví k rathouzu veze, buď do vězení dolejšího neb hořejšího, do několika polen ustraňují, takže nejen byt sobě vytopiti, ale i jiným teplem posloužiti mohou.“

Třetí byly náklady na služné purkmistrův, ouředníků, sluhů, až po biřice. Na tom místě připojiti jest obšírnější zmínku o platech, jimiž pokladnice městská odměňovala službu kněží a školních officiálů. Duchovenstvo městské mívalo „stojecí“ plat čili „stanci“ a podle toho ročního platu všelikteraké příměnky, jakožto pivo, ryby, beránka, vepře, polety, mýdlo, obilí, sůl, máslo, „bochy“ sýrů, palivo a ledaco jiného dle zvyku, krajiny a vedle dobré mysli konšelské. Na ty příměnky i platy měl farář chovati na stravě kaplana a farní učitelstvo. Peněžité stance posložtež za příklad jenom některé. Kouřimský děkan brával v konci XV. století „ročního lůnu“ (t. j. mzdy) 12 kop českých, začátkem 17. věku vzrostl ten plat do 110 kop míšeňských. Kolínskému děkanovi platila obec koncem XV. věku 30 kop č. Stříbrští počátkem 16. stol. dávali svému knězi 16 kop č. stojecího, kromě toho tele, kozle, půl kopy Štědrého večera a jiné ještě drobty. Od polovice věku byla stance téhož děkana v 48 kopách míšenských, a kaplan dostával 14 kop. Pardubičtí uvolili se r. 1543 platiti svému děkanovi měsíčně po 4 kopách, a „z milosti“ slíbili mu ještě 3 kopy k posvícení; kaplan měl bráti 8 kop ročně. Do r. 1580 narostl plat pardubického děkana do 100 kop. Prachatického děkana plat r. 1561 byl ve 40 kopách. Mladoboleslavští platívali na počátku 17. století děkanovi 160 kop a několik grošů, „mladému“ knězi 8 kop, celkem stála je fara i s duchovními za rok na 200 kop. Pražský farář Staroměstský u sv. Mikuláše měl r. 1554 hotového platu 76 kop; půl století potom bral již 120 kop a příměnky mu cenili v 27 kopách. Kaplanu dávali 12 kop. Týnský „hlavní“ farář měl téže doby 200 kop stance, kaplan 12 kop.

Které platy obec dávala učitelům městským, byly též na penězích i na deputátě. Ale obojí pospolu bývaly skrovničky až běda. Na poznanou položíme z nich některý. V Hradci Jindřichově míval na hraně 15. a 16. století školní „bakalář“ — tedy řiditel školy — ročně 8 kop. V polou 16. století vydávala obec Táborská všem školním officialům dohromady 20 kop ročně! Rakovničtí ustanovili se r. 1567 dávati rektorovi školskému 26 kop. miš; kantorovi 16; sukcentorovi 4 kopy. Na 20—26 kopách při větších městech mnohých zůstávalo. V Horšově Týně však brával ještě počátkem 17. věku rektor školní jen 12 kop 48 grošů, kantor 8 kop 16 gr., sukcentor 4 kopy. Za to ovšem míval o něco víc deputátu nežli jinde. Od r. 1567 začaly některé obce ze

svého měšce nahrazovati školním officialům koledy, po domech žebrané, což obtížilo městská vydání ročně o 6 až 14 kop míšeňských. K outratám školním na konec připojiti jest v městě kde kterém některý groš za minuci nebo kalendář, jejž učitel podával radě v dar nového roku. Výdaj ten obnášel od 4 grošů do kopy. Ze všeho již nadbytkem patrno, že pokladnice obecní platy officialskými nikdež a nikdy se příliš nenamáhaly.

K ouřadům od obce placeným v 16. století přibyl venkovským městům advokát čili městský „jorgeltník“, jehož úlohou bývalo dbáti právních věcí toho města, jež mu „jorgeltní“ list vydalo a ročně platí o. Lounští měli svého jorgeltníka již r. 1517: byl to mistr Václav kancléř (první písař) „pánů Pražan“, dávali mu ročně 10 kop. Ale byl najat jen na dobu soudů, které měli Lounští se šlechtou městskou. Královéhradečtí platí již počátkem 16. století dvěma jorgeltníkům v Praze po 3 a 4 kopách půlletně a kromě toho platí roční „solarium“ 20ti kop i nějakému doktoru v lékařství, Leonardovi Krenczhejmovi, jenž obci lékařstvím posluhoval. R. 1548 najali si na místě odstouplého doktora Pražáka na ročních 10 kop českých, 20 sáhů dřeva a 7 korců žita lékaře Pretoria Pelhřimovského, o němž zvlášť si zapsali, že byl zběhlý jazyka českého.

Též Lounští a Litoměřičtí — a snad jiní také — těmi dobami svého medikusa městského mívali. Litoměřičtí snesli se o něho r. 1606, „znajíc velikú potřebu při takové obci míti člověka rozumného a lékaře“. Lounští ho měli dřív. Měli ho již r. 1564, slul doktor Filip Pyreneus. Smluvili s ním 30 kop ročního platu. Na přistěhování dali mu 10 kop. Sotva že se přistěhoval, o vánocích dostal housci za 22 grošů. Kromě toho zjednali mu světničku v podruží, pak ho přestěhovali do mlýna, začež zaplatili 18 kop 45 gr. nájmu. Naposled mu koupili k bydlení dům. Za rok propálil dotčený fysikus za 12 kop dřeva! Byl tedy velmi zimomřiv. R. 1567 odešel do Žatce.

Čtvrté bývaly outraty, které nejedno město vydalo na veřejnou v kraji bezpečnosť. Kde popadli lupiče, vždy ho podali městu nejbližšímu, aby nad ním popravilo. Rakovničtí vydali za utrácení paličů domnělých i skutečných r. 1595 sta kop! A málo kdy které město došlo náhrady z peněz zemských. Také konání spravedlnosti domácí stálo peníze, a v každé knize městských počtů jsou zápisy o zvláštním platu katovi za výkony jeho a jiné případnosti.

Páté byly roční outraty na podkomořího, outraty o slavnostech a nemírná vydání za pití a jídla konšelská. Chudinství městské do roka strávilo drahný peníz. Také mnohý groš z obecního důchodu připadl ročně do rukou všelijakých potulných žebráků všech stavů a národů. Žebrali u nás r. 1520 i nějací lidé z Indie; r. 1610 žebrali tu mniši z hory Sinaiské; takoví podobní po daleku chodívali za všecken čas pro český groš.

Připomínáme, že též některá nemnohá kopa do roka přicházela podpoře literní a jiné umělecké. Nebylo města, aby poetové, spisovatelé všelijakých knížek a zpěvů nebyli sobě u městské rady požebrali, buď jen exempláře některé prostě darem odsylajíce. A nebyli to jen literáti

naši. I cizí vzdálení nastavovali ruku. Na příklad Budějovickým poslal r. 1600 velikou báseň latinskou, přezvanou „Querela justiciae“, Rudolphus de Buchsellis, eques Belgae, poeta laureatus. Ani malinkých Třebechovic neušetřeno literaturou! Čtemeť v počtech r. 1598, že vydali Třebechovičtí půl osma groše „jednomu, který kroniku novou spisoval.“ Z toho zápisu je mimoděk patrno, kterak váženo bylo spisovatelovo jméno. Konšelé k literním prosbám a dedikacím nemívali stejný spůsob odpovědi: Jednou nedali nic, jindy dali s urážlivým napomenutím, a do třetice odměnili literata s povděkem.

Nejsrdečněji a nejštědřeji zachovali se konšelé rakovničtí, když jim r. 1598 mistr Matiáš Grillus z Grillova, písař radní v Žatci, odeslal 14 exemplářů knížky, zvané „Strom rodu knížat a králů Českých“, kterýž spis kdysi sepsal básník český Krinitus a vytisknouti dal otec Gryllův.

Rakovničtí odměnili dar ten 15 kopami přičinivše k penězům pěkný list, v němž nejprve pochvalují nebožce Krinita. „Že nadepsaným Stromem jest nemálo i nejsprostnějším lidem posloužil a rod knížat a králů českých vymaloval, kdoby toho nechválil? Protož ustavičně před očima majíce vymalovanou práci i vypsanou každým pohlédnutím jeho (Krinita) sobě i pana otce vašeho, že jest ten Strom k tisknutí dal a od zahynutí jeho zachoval, práce a nákladu v tom nic nešanovav, připomínáme a jemu pochvalu připisujeme.“ Nymburští vydali málo kdy co za literaturu. Ale když podali literatovi dar, byli zdvořilí. Na příklad r. 1562 poslali i nějakému Němci, registratorovi v Chebě, Janovi Schonsteterovi za melodie, na česť Maxmilianovu sepsané, dva tolary s latinským poděkováním. Mladoboleslavští nezavřeli obecního měšce svého literatům ani v těžkém roce 1619. Tehda jim poslal pražský Jan Ophimates 18 exemplářů o večeři Páně, a kněz Matěj Krocín Chrudimský podal jim „Výklady na modlitbu Páně“, a oba literati podarováni jsou po čtyřech kopách. I vdovy po umělcích posílaly městským radám díla svých mužů, aby za ně dárek vzaly. Prachatičtí na příklad r. 1598 dali z obecních peněz kopu Anně Mayerpekové z Prahy, vdově po Wolfgangovi M., „který k impressí rytiny na mosazi strojil,“ za to, že jim poslala „strom králů českých pěkně barvami illuminovaný.“ Na konec nelze nepověděti, že některý literat uměl na měšec obecný s důrazem i s hrozbou útokem hnáti a hřměti. Pěkný doklad z Hory. Matouš Valkmberský z Valkmberka čili Philomates Matouš Dačický, poeta laureatus a praeceptor dítek nejvyššího komorníka Jana z Valdštejna, poslal r. 1580 kutnohorským schválního posla s knižkami, zvanými „Kořen Jesse rozkvetlého spasení“. Když se mu posel vrátil s prázdnou a bez odpovědi, dopsal uražený spisovatel Horským list, v němž toto: „Nemohu věděti, jsou-li vděčně přijaty čili jinak knihy mé, než tomu srozumívám, že páni na mne zapomínají, snad za tou příčinou, že mne někteří mali artifices pánům komendují. Jest mi s podivením, že p. purkmistr a páni mých darů literních ano i nákladů na inpressí tak málo sobě všímají, že posavad mlčí; qui dat ad daudum invitat. Protož toho posla k Vašim slovutným opatrnostem naschvál odsýlám, jsa té naděje, že to, jak jsou vděčně dary mé literní přijali, skutkem bez vejmluv a odta-

hův daremných dokáží.“ V dalších slovech varuje jich „nevděčnosti nelidské, o níž já nyníčko knihu spisuji a ji nevděčným patronům zejména připíši; než nedomýšlím se, aby Vaše opatrnosti v počtu takových šeredných lidí a mrzkých patronů se najíti dáti ráčili.“ Datum v Praze.

Velikou summu peněz v městských počtech zajímaly pocty, dary „alafance“ čili „koláče“ do Prahy a leckams jinam přes tu chvíli posílané. V Praze nebylo ouřadečku ani ouřadu, ba v předních úřadech zemských nebylo ni sluhy ni vrátného, aby mu konšelé i velikých měst venkovských nemusili ob čas polichotiti všelikterakým dárkem na získanou přízně. I duchovní a universitní úřadové chtívali městských „koláčů“. Nechtělo-li město býti bez faráře, bez školních officialů, musilo při znamenité tehdejší nestálosti kněžstva i učitelstva přes tu chvíli do Prahy posílati dary mimo obvyklé pocty Zeleného čtvrtku, Štědrého večera a jiných hodů božích.

A nepodařila-li která městská rada ouředních pánů pražských za dobu poněkud delší, dopsali sobě o dárek sami. Zvláště se domlouvali páni „patroni“ přespolní, když chystali se k nějaké rodinné případnosti nebo k slavnosti. Tu pod způsobou pozvánky vymodlili vždy nějaký dar. Na příklad i nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic oznamuje r. 1603 Rakovničanům a jiným městům královským všem, že „z vnuknutí pána Boha všemohoucího k stavu svatého manželství“ paní Polyxenu Rožmberskou si oblíbil. Poslali mu tedy Rakovničtí „pro dostatečnější pánův a přátel uctění“ 2 věrtele piva s prosbou, aby v potřebách jejich byl milostivým patronem. Povědomý pan Adam ze Šternberka oznámil Rakovnickým r. 1590, že jest otcem a při tom požádal, aby „bez meškání“ paní šestinedělce poslali soudek piva, kteréž jest „při lahodě“ a šestinedělce se hodí. Některý podarovaný pán, dostal-li málo, bez ostychu vyjevil svou nespokojenosť. Na příklad Jiřík z Berbišdorfu, J. M. C. rada a rentmistr v království Českém, požádal r. 1589 Rakovnických za sud piva na křtiny svých dvojčat. Když mu konšelé na místo sudu, jejž cenili v 12 kopách, poslali ctí a darem půl věrtele jen, rozhněval se rentmistr a slovy důtklivými domlouval se ještě o jeden soudek. Tehda odvětili Rakovničtí: „Měli jsme za to, že Vám, poněvadž se z upřímnosti odeslalo, vděčné bude, ale že se pak jináče zvedlo, nevíme tomu, co říci.“

Páni „patroni“ nepohrdali sic nižádným dárkem — i sýrem brávali za vděk — ale obyčejně domlouvali se o takové dary, jimiž toto a ono město zvlášť proslulo. O pivo rakovnické si psávalo tolik lidí, že vyčítáním jich hrubá kapitola by se vyplnila. Jiná města zase jiného rázu dary odesílala. Prachatičtí posílávali „dobrým pánům“ pstruhy šumavské, ačkoli r. 1561 přijal nejvyšší purkrabě v Praze od nich také za 10 kop železa. Když se r. 1564 vdávala dcera kancléře na Helfemburce, poslali na žádosť kancléřovu Prachatičtí půl třetí kopy pstruhů, ale k tomu i 10 kapounů, 55 ptáků, jeřábů a kuroptví, láku sladkého pití a nad to musili půjčiti k svatbě s deset loží peřin. Ovšem požádali uctivě, aby pán ráčil po svatbě ty ložní šaty vrátiti. Královéhradečtí nestačívali posílati svých mihulí. Posílávali je „v báních“ a za každou „báni“ platili sami po českém denáru. Ale neposílali jen proslulých

mihulí, i kapry a „plece“ udívali a roznášeli je po úřadech a přátelích v Praze. R. 1605 přišel si posel podkomořího pro ryby do Hradce, musili mu dáti od cesty a poslali po něm parmy na Košumberk přes to, že nedávno k hodům Velikonočním plecí a jeřábků navezli do Prahy drahně. Aniž to bylo ještě všecko, co vydali na poctách dotčeného roku. Štědrého večera poslali na Opočno, do Pardubic a ví Bůh kam ještě „húsce“ a konečně požádal nejvyšší pan hofmistr, aby mu Hradečtí dali koně, „hřebici“. Koupili tedy konšelé 6 loket plátna „na dek“, loket po půl druhém groši, pět čtvrtí sukna „na týž dek“ po 6 groších, a Matějovi, poslu přísežnému, jenž vedl hřebici ustrojenou do Prahy, dali na cestu 30 grošů.

Kolínští zase přečasto musívali posílati darem své výborné melouny na všecky strany a o plných vozících; r. 1550 žaluje jim podkomoří Geršdorf, že melouny od „potvorníka“ kočího dostal pozdě, takže nemohl jimi hostí uctíti. Jindy zase, když nebylo melounů, chtívali vysocí páni od konšelů kolínských míti bobry labské, a když nebylo těch, spokojovali se konečně také štikami, raky a berany. Ale nesmělo jich býti málo. O velikonoci aspoň 30 beranů chodilo z Kolína do Prahy. Také Nymburští přes tu chvíli i králům posílávali své melouny. Co by jiného posílávali byli Mělničané „za alafanc“ do Prahy nežli víno? Jako o Rakovnickém pivě, takž o mělnickém a litoměřickém víně, darem a ctí z obce posílaném přes pole, byla by kapitola brzy plna.

R. 1600 chtěl i Florian Humburk, služebník při kanceláři v komoře, maje svatební veselí s šlechetnou pannou Annou Šmidkou konati, na Mělničanech víno. I poslali soudek a k němu jednu ovci jalovou. Někdy posílávali Mělničané víno své i v hroznech za dar do světa. Panu Jiřímu Funkovi, sekretáři, téhož r. 1600 posílají víno s přáním, „kterýmikoli jeho požívati bude, aby v dobrou krev obráceno bylo.“ Také Berounští hned od prvních let století XVI. v knihách mají zápisy, že na všecky strany darem posílávali víno. R. 1509 poslali i králi Ludvíkovi svoje víno v hroznech.

Ovšem podávali též jiné dary. Na příkl. r. 1508 úředníku Vraždovi u podkomořího dali 30 šípů, kancléři pražskému zajíce a zvěřinu; panu Skuhrovskému r. 1509 podali v dar i „pobíječku“, kterou koupili u kováře za 10 grošů.

Stříbrští odesílali nejčastěji med svým dobrým patronům do Prahy, ale r. 1536 přijal Jakub Fikar, hofrychtéř, od nich dva sejry, za něž Stříbrští sami dali půl kopy grošů, a r. 1554 dostal od nich arcikníže Ferdinand kapouny za 6 kop.

Plzeňští, kteří tehda ještě nemívali tak proslulého piva jako dnes, dávali darem sýry, dobytky i hotové peníze. Příkladem r. 1570 píší „učenému obojích práv doktoru“ Janovi Bannovi z Fenixfeldu, sekretáři při komoře, když se ženil s vdovou Ludmilou, dcerou Benjamina z Vlkanova, že „nemohou na ten čas naspěch jiného nic přichystati nežli 10 tolarů a k tomu tři sejry presované.“ Tím spůsobem lze bylo by vyčísti ještě z jiných měst dary přes tu chvíli z nákladu obecního pro přízeň odsílané.

I panovníci nebo v jich jméně komora občas dopisovala do měst královských o všelicos. Ferdinand I. na příklad o lososy nejraději a dosti často psával do Litoměřic. R. 1546 z Řezna psal, že jednu dceru k stavu manželskému vydávati bude, „pročež vás žádáme milostivě poroučejíc, že několik lososů dobrých a některou lampredu zjednáte, aby nám na poště čerstvé a nezkažené přinešeny byly konečně zde v sobotu příští na noc aneb od dneška v témdni tím zázeji. Vám to milostí naší královskou zpomínati a nahrazovati ráčíme.“ (Neděle po bož. Těle.) Spolu psal radám komorním, aby opatřily angrešt zelený v jahodkách. Ale Litoměřičtí se s darem opozdili a takž tentokráte ženich, kníže Klévské, nejedl lososů litoměřických o svatbě. I píše král z Řezna ve středu po sv. Prokopu r. 1546 zase, že oněch pět lososů poslali pozdě, teď že bude vydávati druhou dceru, aby tedy poslali 6 lososů a některou lampredu a dadouce je do ledu spěšně aby je odeslali. Kdo poveze ryby a „salát v hlávkách“, jejž objednati uložil komoře, aby jel dnem i nocí spěšně.

Váhalo-li některé město s darem žádaným, bývali páni v komoře královně daleko nevrlejší nežli král. Což to bylo r. 1590 drsné psaní, kterýmž komora vytýkala Plzeňským, že neposlali ovsa do Prahy, jakož jim poručeno. „Obyčejně na psaní naše málo dbáte, vlastní poručení J. M. Císařské při Vás v malém pozoru držáno jest!“ Na konec slibují „komoraté“, že císaři neochotu Plzeňských požalují „poníženě“.

K darům nejdražším, ale ovšem jen řídko kdy posílaným přidati jest stříbrné a zlaté nádoby a jiné cenné věci, které každé město královské posílalo o korunovaci do Prahy. Berounští si do register svých nejstarších perem nakreslili koflík, jejž podali Ludvíkovi při korunovaci. Dali zaň 42 kopy 6 grošů. Tož je dosti peněz, uváží-li se, že každé město mimo dar takový spraviti musívalo ještě berni korunovační na penězích. Ovšem Berounští pod koflík, načrtaný perem a podobu vysokého kalicha s příklopem mající, připsali ještě jiný dar, který svědčí o zajímavém úmysle stran povinné korunovační berně: stojí tu „za dvě ručnice vydali jsme dvě kopy, kteréž jsme dali pěstounu krále Ludvíka a panu Košateckému, aby přímluvcem býti ráčili za nás k králi, aby nám ráčil některou summu odpustiti“.

Též Lounští zapsali sobě r. 1522, že dali královně při korunovaci koflík, jenž vážil 6 hřiven — dali zaň 58 kop miš. V oučtech Lounských hned po koflíku onom píše se, že král požádal na všech královských městech lindiše, drahá sukna. Lounští mu tedy koupili v Žatci půl páta postavu červeného lindiše za 59 kop. Prý potřeboval jich, když se švagrem svým Ferdinandem se sjíti chtěl.

Královská města o korunovaci musila kromě toho všeho přispívati seč byla do kuchyně. R. 1615 do Trutnova dopsala si komora, aby ke korunování paní Anny, římské císařovny, na království České přivezli, kolik mohou, pstruhů, lipanů, štik, všecko živých; které by zemdlely, ať je vykuchají a přivezou přec, že se jim ten dar „časem milostivě vzpomene“.

Umřel-li král neb králová, musívala města posílati hromady suken ku pohřbu.

Na konec zmíniti se jest, že Pražané pro stolici královskou mívali nad ostatní města některá vydání zvláštní. Nosívali o výročních hodech božích zlaté nebo stříbrné dary na zámek z uctivé povinnosti. Na př. r. 1538 dali nového léta králi tři koflíky, z nichž jeden vážil 5 hřiven 13 lotů, druhý tolikéž skoro, a třetí vážil nad půl čtvrté hřivny. Kromě toho bývali Pražané voláni i k službám dvorským a k nemalým outratám mimořádným. Na příklad r. 1547 poručil král po smrti dobré králové Anny Staroměstským a Novoměstským, aby s vozy svými a padesáti koni provodili královské dcerušky z Prahy na půl cesty do Inšpruka.

Že také poddanská města svým vrchnostem pocty dávala, to již rozumí se samo. Konšelé podávati musili v rozličné výroční svátky a kdykoli se ve vrchnostenské rodině nějaká radostná příhoda zvedla, nejrozmanitější dárky; někteří dávali i pepř, šafrán, kmenty, ba i hotový groš. Bylo-li město z bohatších, podalo někdy také stříbrný a pozlatitý koflík, jako na příklad učinili Prachatičtí r. 1562, když se stal přínos nevěsty knížecí.

Veliká roční vydání mívali konšelé všech měst poctami hostí do města příchozích. Ovšem nebývají v počtech městských rubriky poct příliš valny, ale groš ke groši dá-li se, a uváží-li se, že přes tu chvíli do města všelikteraci hosté přibývali, jež bylo ctíti kvasem, toť pak ouhrnkem ty drobné rubriky vydaly hodný peníz do roka. Na pohled jsou počty a outraty dotčené malinky a něžny, obzvláště v starší době. Na příklad čtěmež některé z Berouna r. 1510. „Honorantes dominum Leonem (Lev z Rožmitála) za vína pět pinet a 9 žejdlíků 8 grošů; honorantes hospitem nostrum Procopium Pero et Vitum de Montibus Cuthnis (z Kutné Hory) pro vino 40 grošů, pro lepore 8 grošů.“

R. 1513 zas tak: „ctíce pány Táborské vydali za víno 5 grošů, za jablka 4 groše, staré pivo 11 denárů; ctíce hejtmana z Točníka sedmi žejdlíky piva za 17 denárů, ctíce Pražany vydali 5 grošů; ctíce pana Lichvici, když jel z Uher, a pány Klatovské, s kterými jel Kovář na sněm do Prahy, vydali za 14 žejdlíků po 5 denárech, ctíce Litoměřické vydali za 2 pinty vína groš“ — a tak podobně dál. V Lounských počtech bývá někdy o tu rubriku více, že konšelé hostem zaplatili i muziku. Na příklad r. 1523 čteme: „Trubači, když troubil na pány Pražany v hospodě, 4 gr.“

V druhé polovici století 16. již bývají jednotlivé pocty „hostinské“ o summách větších. R. 1563 píší sobě Pardubičtí v registra, že vydali za štiku a víno, „když pan hejtman přijat byl,“ a což za víno dáno, „když pan Berka do Uher za paní maželkou jezdil,“ 3 kopy.

Prachatičtí propili r. 1598, když je navštívil „pan regent“, na jedno posedění s hostem 27 kop a snědli 47 a půl libry kaprů! Za libru dali 15 peněz.

Začátkem století následujícího jsou pocty ještě větší. Na příklad r. 1619 počítají Mladoboleslavští jen malých drobných poct za 25 kop 49 grošů! Na veliké pocty mívali registrum zvláštní. Z drobných poct na poznanou vizme tyto: Když přijeli dva prokuratoři z Prahy (Štefek a Čába), ctili je 18 žejdlíky vína po 4 groších žejdlík; když přijel kníže Minstrberský, ctili ho 64 žejdlíky a 12 pomoranči (po 3 groších)

a třemi citrony (po 8 groších); když Burian Šlechta, vejběrčí krajský, činil počty s nimi o posudné, utratili na jeho poctu, patrně aby berníka obměkčili, dvě kopy 49 grošů; pány professory pražské universí ctili Boleslavští 42 žejdlíky vína, a summou vydali na jich poctu 2 kopy 33 grošů.

Takové pocty příchozích hostí byly přes svoji srdečnosť staročeskou přece jen zlořád, a to zlořád tak nákladný, že na příklad i malá Týnice Labská r. 1601 počítá ve svých registrech za pocty dvacet dvě kopy! Někdy spůsobily městské pokladnici outratu osoby vznešené, kterých konšelé ani jmenovati neuměli. Na příklad r. 1604 píší Trutnovští Dvorským, že k nim přijela „jedna osoba ženského pohlaví z vznešeného knížecího rodu pošlá a velmi těžkou nemocí obtížená, majíc při sobě 40 mužů, kteří ji vyprovodili.“ Trutnovští oznamují, že ta osoba pojede přes Dvůr na Prahu, aby jí tedy Dvorští schystali stravu, peřiny, stráž a koním obrok „očekávajíce od Pána Boha toho hojnou odplatu.“

Náklad na pocty vzrostl daleko nad míru, když stalo se, že do města přijel člen královské rodiny nebo sám král, což obojí nepřiházelo se zřídka, obzvláště ne těm městům, kteráž bývala buď na ráně, buď přiléhala kdes k lesu královskému, kamž dvůr přicházíval honit. Při takové případnosti město musilo všecku všudy outratu pořizovati samo. V Pardubicích kupovali, kdykoli přijel arcikníže Ferdinand sem, i „louče k noci a svíčky rytířské.“ Náklad na královské návštěvy, ač již v starší době byl poměrně znamenit, časem vzrůstal až do set! Ze starších počtů příkladem buď návštěva krále Vladislava v Kouřimi r. 1484. Přijel tam dne sv. Václava, měšťané vystavěli prkennou kuchyni na rynku, a ctili krále rybami, zajíci, ptáky, masem hovězím, ovcí, jablky, ořechy a vydali za všecko i s přípravami kychyňskými, za víno a za 10 sudů piva (po 17 groších sud) dvanácte kop č. grošů.

V neděli den sv. Lidmily r. 1509 přijel král Vladislav se synem svým z Karlštejna do Berouna na oběd a na noc. Berounští nalovili mu štik, nalapali a nakoupili ptáků — zvlášť kosů a drozdů. Koupili 2 koroptvy za 4 gr., zajíce a řeřábka za 8 gr., břeskve, krupici, 22 husí, řepu či ředkvičku (pro raphano), polet slanin, věrtel jablek za 10 grošů, tele, med, tré jehňat po 8 groších, kozla za 22 gr., 7 skopců po 18 groších, ovoce a cibuli za půl kopy. Toť byla tedy jídla na královské tabuli.

K pivu a vínu svému městskému, jehož v oučtech nepočítali, přikoupili též ještě některý věrtel, a tak vzešla všecka outrata na krále a jeho družinu nad 22 kop. Činili, seč byli, aby vhod učinili se nejen králi, ale i mocnému podkomořímu, jenž před příjezdem královým „k slušné poctě“ napomínal. Podle krále všelijak ctíti musili i přítomného biskupa uherského, kancléře králova, a sluhám uherským, zvlášť tomu, „jenž hospody rozdával“, bylo dávati zpropitné. Sena a ovsa snědli koně královští s několik vozů. Král Vladislav učinil na městského písaře takový dojem, že si ho neumělým perem do knihy počtů načrtal. Je bez brady, holý, ale vlas má dlouhý. Oděn je kaftanem pošitým šňůrkami spínacími, jako bývá na čamaře.

Když r. 1527 přijel do Hory král Ferdinand s královnou, koupeny 33 slepice, kapounů, hromada a jiného jídla síla; 20 vozů dřev do kuchyně, 159 korců ovsa koním za 11 kop; největší část outraty dotýkala se tehdáž úpravy Vlašského dvora a pokojů, v nichž měl Ferdinand bydliti. Pokoje ty jsou dláženy a vápnem obmítány v nově, koupeno 14 stolic, 8 stolů, 6 okenic, 6 loží nočních; zámečník udělal 14 klíčů k pokojům královým, v lázni opravena skla a naposledku i „sekrét" vyčistěn a vyklizen králi. Ouhrnné summy vší outraty neznáme, ale to patrno, že byla hruba, poněvadž vítání královská byla tehdá již z míry slavnostní.

Plzňané r. 1538 čekajíce krále Ferdinanda vydali 13 kop jen „za věnce zlaté a tykytu; zlatem ozdobili kytice, atlasem je opremovali." Ba později — r. 1567 — k vítání královu vyslali 20 zbrojných, 6 mládenců, 2 radní — a mládenci dotčení byli oděni a vyšňořeni „podle malování!"

Lounští, majíce r. 1520 proti králi vypraviti dva jízdné, koupili na ně lindyše k sukním a nohavicím, stuhy, štamit, barchan a polouatlas. Stálo to 20 kop! R. 1522 kupují zase nějakým jízdným, proti králi vypraveným, 32 lokte sukna červeného, 12 žlutého, 13 loket bílého. Krejčí šil k té výpravě jízdným „šaty s barvami". Z těch zpráv je světle patrno, že na vítání králů svých Čechové nespořívali grošem a ledaco vymýšleli jiným ku podivu a sobě na pochvalu.

Jiného rázu náklady obecní a velmi hojné i veliké bývaly na pojezdy konšelů nebo jiných vyslaných obzvláště do Prahy k soudům, do komory nebo k jakým věcem koli jinačím. Největší outraty bývaly při pojezdech k sněmům. Bývaly tak valny, že se mnohdy jen proto sotva třetina poslů na sněm dostavila. Mnozí sotva že přišli, již zase odbíhali. A sněmů konáno dost! Některý rok i dvakráte sněmováno. Venkovští žárlili na Pražany, že jsouce při dvoře královském nenesou na posly své tolik outrat.

Ovšem, obyčejně bylo tak. Ale nekonány všecky sněmy v Praze; a konán-li sněm mimo Pražská města, nemohli Pražané odbyti vyslání své dvěma třemi posly, jako města venkovská činívala. Na příklad do sněmu v Budějovicích r. 1614 vystrojili sedm poslů!

Další vydání obecná dotýkala se berní zemských, komorních platů ouročních nebo šosovných platů královských a vrchnostenských i outrat na dluhy královské, za něž bývali měšťané rukojmími. Tou příčinou nejžalostnější ouzkosti bývaly za císaře Rudolfa. Města nevycházela „ze zatčení" pro takové dluhy.

A teď naposledku otázka: pořádně-li sobě vedli sousedé v počtech a v hospodářství obecném? K tomu odpověď, že ze všech měst a ze všech dob zachovány jsou zprávy o neupřímném nebo aspoň nepořádném zacházení s důchody městskými.

Nejčastěji stěžováno do nesprávy důchodů zádušních.

V nich obyčejně ourazem bývali ti dobří lidé, kteří k špitálu a ke kostelu přispívali penězi na vosk a víno a jiné potřeby, s tou prosbou, aby ouředníci zádušní nikomu „nepravili" o tom daru. Tedy ouředníci nepravili ani nezapsali, a byli-li honni a lakotni na peníze, nechali sobě. Jindřicho-Hradeckým pro nepořádek v těch důchodech sám Joachim

z Hradce r. 1557 přísně poroučí, aby vydali ze sebe dvě osoby, a ty aby všecko pořádně zapsaly, co k špitálu, co ke kostelu náleží. V Praze hospodářství zádušní bývalo při osadách farních. „Kostelníci“, ze sousedů volení, měli na sobě finanční správu. Ale vedli sobě někteří v tom tak zle, že se konšelé a obce všech tří měst r. 1584 odhodlaly k rozhodné nápravě. „Nalezše, že od několika let počtů žádných se nedrží a penězi zádušními ne tak, jak by býti mělo, se šafuje,“ nařídili, „aby k tomu byly knihy obzvláštní, a každého roku každé osady ouřadníci aby vstoupili do rady a žádali, aby dva páni z rady k počtu mezi ně byli vydáni a ti páni aby pak v radě dali relaci.“

Jiného spůsobu nesnáz bývala, že přečasto po učiněném v radě počtě zůstávali úředníci obci přebytek dlužni. I po známém Paškovi z Vratu zůstaly dluhy k obci. Viněna jest r. 1535 vdova po něm Kateřina, že nebožtík nezaplatil za cihly a vápno, a že za ním zůstal vůz valní. A vdova soudně připuzena k náhradě.

Ve Stříbře svolili se r. 1527 konšelé a obecní starší jednomyslně o to, kdožby koli plat neb důchod obecní vybíral, aby z toho časně počet učinil, nedostane-li se peněz, aby dal své, ne-li, aby šel na věž. Ale i potom nejednou se přihodilo, že ouředník po vypršení roku a skonání počtů musil hotový přebytek k obci drahný čas spláceti. Na příklad r. 1547 stojí psáno v knize o Janu Vavákovi, „že dlužen ze správy bílého piva 40 kop; i na přímluvu pana podkomořího a hofrychtéře Václava Vora, že pan purkmistr a páni tu lásku jemu učinili, aby nadepsané zůstání každý rok při sv. Havle po 5 kopách míš. platil.“

V Turnově, rozděleném v obce dvě, totiž v stranu Skalskou a Rohozeckou, dohlížely vrchnosti dvě, a přes to zůstávaly do r. 1589 „zadržalé restanty za úřadníky od násobných let.“

V Pardubicích odhodlali se konšelé v druhé půlce 16. věku leckdy k tomu, že podobné nedoplatky sousedských ouředníkův na domy jejich kladli.

Obyčejně sváděli ouředníci „restanty“ své na dlužníky z obce. Prý mnohý soused dlužen pozůstal a neplatí, čímž oni sami stejně tak nemohou býti právi. Že v tom hlavní příčina nezdárnosti městského důchodu, to uznala r. 1536 všecka obec Písecká. Poznalitě roku onoho „v společném shromáždění všickni, že ničímž jiným důchody obecné od mnohých let nevycházejí, než že ti lidé, kteří co k obci dlužni bývali, majíc v tom folk od ouředníků nad důchody, jim platiti časně nedbali; ovšem prý také úředníci majíce některý díl peněz sebraných za sebú ke škodě obecné zdržovali za dlúhé časy a tudy obecné dobré nedostatek trpělo.“ Tenkráte usnesla se obec, aby ouředníci odváděli peníze v určitý čas, a čeho nevyupomínají na sousedech pilně, aby zaplatili sami. A purkmistru i radě uložena povinnosť, kdyby „nepřidržali všech ouředníků na časy uložené k tomu, aby úřady očisťovali,“ nechať zaplatí za ouředníky. Posléze připadli na prostředek poněkud podobný tomu, který nařízen v Praze teprve r. 1584, totiž ten, aby každý úředník, „kdykoli mu rozkázáno bude“ — třeba v měsíci několikráte — ihned ukázal registra a položil hotové peníze v moc hospodářům obecním, a ti purkmistru.

Některé nedostatky v hospodaření městském vznikaly také tím, že ten onen úředník neopatrně a nedbale zdělal registra oućetní.

Na příklad v Turnově měli obecní slanci, Jiřík Krčma a Bartoň Lexa r. 1525 svoje solní počty tak ledabylo zapsané, že písař Mikuláš, jemuž konšelé uložili kontrolu, spočítal 105 kop užitku, a druhý písař, Mach, napočetl 137½ kopy.

Na rozsouzenou sešla se obec. Slanci postavili za sebe hromadu přátel, aby se k obci přimlouvali. Vyznávali, že byli neopatrni, počet Mikulášův ani Machův že „nenaříkají", oba počty že za pravé mají, ale prosili, aby směli platiti podle počtu Mikulášova, mimo to aby jim konšelé v placení čas volný dali.

A „starší i všecka obec váživše jich podání a slušná slova a přímluvu za ně, k tomu své povolení dali, aby již podle počtu Mikulášova a ne podle Machova k nim hledíno bylo" — a konšelé z té summy jim na konec ještě 5 kop 16 gr. 5 denárů ulevili!

Příklad nedbalého účetnictví podali r. 1522 také úředníci mladoboleslavští. K jich omluvě buď jen to, že tenkráte registra jednotlivých důchodů záležela ještě v cedulkách prostých, nesvázaných a nepořádných.

Roku právě psaného bylo pro ty cedule v městě takové jitření, že musila sama vrchnosť — Kundrát z Krajku — smiřovati. Nejprve viněn byl soused Škopek, jenž byl ouředníkem nad solným clem, že prý žena jeho béře clo a v počtech nedokládá. Škopek říkal, že cedule jeho jsou správny, a že mnoho vydal na svačiny pánů, a proto že v cedulích leccos vymazal, co za svačiny vydal.

Pán vyslechnuv obě strany poručil, „aby o to s obou stran pokoj měly nyní i na budúcí časy".

Potom hned vzal do rukou pan Kundrát druhou při; ta byla zmotanější; naříkaliť se čtyři sousedé vespolek z toho, že cedule a registra vymazávali klamavě.

To srovnal pán takto: prý „vyrozuměl, že v registrech skrze nedbanlivé chování k vymazání přišlo jest, a proto že mezi osobami těmi domnělé nářky jejich zdvihá a v nic obracuje".

V třetím sporu, že totiž dva úředníci falešně nezapsali berni králi vybranou, rozhodl pán do třetice též tak, aby si dali pokoj, obci že sic ujmu učinili svým zanedbáním, ale aby se „takové věci ani k té podobné více nedopouštěli". A příčinou těchto trojích v obci škod a křiků nařídil pán konšelům i starším, aby všecky cedulky shledali, do jedné kopertury svázali a ve zvláštní truhlici chovali o „dvojím zamýkání", a konšelé bez starších aby do truhlice nemohli; když do truhlice budou konšelé i starší chtěti, aby ohlásili pánu.

Rakovnickým konšelům přihodila se r. 1543 s registry znamenitá a vzácná neupřímnosť.

Když konány hlavní počty, někdo všecka registra ukradl. „Jiřík Malý purkmistr nemoha se doptati, vznesl tu ztrátu na primasa Jana Bendu, a ten poručil, aby se oznámilo vší obci".

Obec tedy svolána a purkmistr oznamoval. „Kladl nevinnu svou, řka, že ne pro neopatrnosť a nebedlivosť k tomu přišel, že mu registra jsou ukradena, ale lstmi a nenadálými ouklady." Z toho byl nepokoj

v obci a „mnozí rozdílové proto povstávaly“ i bouře. Svolána konečně obec zase, aby devíti osobami z rady a devíti z obce věc byla vyšetřena a mocně urovnána. Ubrmané či mocní smluvci nenalezli ovšem také nic bezpečného a proto nařídili v obci pokoj slovy, že „ztráta register nebyla na ublížení důchodu, než že někdo, žízniv jsa nevolí, rozdílů a svárů, taková registra zničil, a ta ztráta tedy že nemá býti osobám, které na počtě seděli, na ublížení poctivosti“. Ale trvalo dlouho, nežli věc usedla. Dlouho viněn byl Diviš Rubin, přední z měšťanů a v létech potom často i primator, že ukradl registra, aby skryl v nich podvody svoje.

O nářku rakovnického Diviše v létech čtyřicátých najdeš stopy v knihách komorních i v knihách appellačních měrou až nápadnou.

Další chyba v hospodářství obecném vznikala tím, že nejedni konšelé sami mezi sebou rozpůjčovali si městské peníze, kteréž pak za nimi zůstaly. O konšelech v Hradci nad Labem vypravuje se v soudě komorním, že v létech třicátých 16. věku „nadělali mezi sebou z obecních peněz tmavých dluhů do sedmi neb osmi tisíc“.

Dcera nebožtíka Lorence z Deršperka, konšela znojemského, prosí r. 1604 císaře za přímluvu k Znojemským, aby odpustili dluhu 800 zlatých peněz obecních, které otec její měl na svědomí.

Kutnohorské konšely stihla pro takové dluhy „tmavé“ r. 1613 přičiněním mincmistrovým ta pohana, že na čas nesměli se městského důchodu ani tknouti. K té události dokládá kronikář: „Předešle sami šephmistři a konšelé, jak se jim líbilo, počet činili, a někteří obecními penězi se zakládali a dlužni zůstávajíce s počtem umírali, sami sebe neupomínajíce podle přísloví: Mlč ty a já také, pod tím beřme přece, však z obce krev nepoteče.“

Jednotlivým neupřímným lidem, kteří byli některé obci ku škodě, již nemíníme zvláštní pozornosti věnovati. Byli v městech našich už za panství německého, byli u nás i potom, a byli nejen u nás; neupřímný konšel nebo primas neb ouředník vyskytl se občas všude jinde, kde měli na ně štěstí. Prý „nepořádní“ pokladníci a tajemníci ani po tu chvíli nevymřeli dočista.

Více než takoví páni zajímá nás to, co neupřímnému zacházení s důchodem městským říkal vrchní úřad, co páni starší, zástupcové obce.

Vrchní úřad podkomořský obyčejně konšely kryl; míniltě tím předejíti v obci neposlušenstvo. Aby podkomoří do očí veřejně vyčetl konšelům podvody, jako to učinil r. 1535 mincmistr Kutnohorským, toho příkladů nebude mnoho.

Však i ten mincmistr, Albrecht z Kukštejna, učinil tak jen z hněvu osobního, an při obnově konšelů zlostně k nim volal: „Bylo 8000 kop českých hotových peněz a vy jste je všecky utratili a do Prahy projezdili, a co v Praze utrácíte 30, 40, 50 kop, z toho žádného počtu nečiníte!“ Více jest dokladů o tom, že podkomoří držel ruku konšelům, ač měl ovšem každý podkomoří jiný v tom spůsob. To vidíme nejsvětleji z toho, kterak si podkomoří vedli, když je došla od některého nespokojeného souseda žaloba na konšelské nehospodářstvo. Jeden vyslechl žalobníka nebo přečetl klidně jeho denunciaci, vyslechl odpor

konšelů a žalobníka zavřel. Jiný podkomoří vyšetřoval důrazněji, obzvláště dodána-li žaloba až samému králi; ale obyčejně po bouřce vyjasnilo se libě zase, a udavač měl nepřívětivé v městě následky. A jiný konečně rád tomu byl, byla-li v obci některá nepokojná štika, poněvadž se dověděl o leččems, což by jináče ho bylo zůstalo tajno: protož laskavá příchrana podkomořího rozdělila se na obě strany: podkomoří neublížil hrubě konšelům, aniž dal ubližiti udavači.

Některé příklady z městského života všecko to osvětlí.

Když r. 1533 přijel podkomoří do Nymburka sadit konšelů, Šimon sladovník předstoupil před pána a žaloval následující věci. Primas Jakub Mráček prý na jednom počtu, který obci nepřinesl nic více nežli 5 kop grošů, s ouředníky, počet ten vydávajícími, protrávili celé dvě kopy, „ješto toho nikda nebejvalo, aby takové braní mělo býti jako za tohoto primasa“; dále, že peníze po smrti Vrbičky primas z rathouzu bral a na ně sobě kolací dělal, potom že lati obecní bral, ve mlýně že rozkázal sobě půjčovati, dávati bez vůle ouředníků; louku zádušní, jsa písařem, že jest na obci vymluvil, že skrze nepřihlídání k ouředníkům zmořeny jsou ryby v rybníku; husy plemenní že z mlýna pobral, „neb i ty pokoje před ním míti nemohly.“ Toť zajisté na jediné hromádce žalob síla. Podkomoří vyslechl pěkné a vyslyšev, podal věc na „prostředky z obce“, které sám vybral a ti prostředkové nalezli, že „z nezbednosti a zášti než z jaké spravedlnosti Šimon ty věci před se bral“. Pozval si tedy podkomoří žalobce do Prahy k určitému dni a tu ho zavříti dal v „trestání krále“.

Méně okolků nadělal podkomoří r. 1577 v Lounech s Hanušem krejčířem, jenž naříkal pány z nespravedlnosti v obecních důchodech; bylť se rozhněval podkomoří proto, že při vybírání berně krejčí konečně volal a „k ouřadu se domlouval slovy pána Krista: Jděte zlořečení do ohně věčného“. Pro ta slova „k vzbouření se schylující“, pro křik a nenáležité posuňky brzy po příchodě páně podkomořího bez vyšetřování zavřen jest. Na odpor tomu veliké přízni hofrychtéře Matesa Prekla těšil se rakovnický soused Benedikt Sekyra. R. 1598 nařekl ouřad, že jsou nepoctivi, že kradou. A konšelé nemohli býti nikterak s něho, poněvadž ihned suplikace psal i osobně do Prahy jezdil k Preklovi, kdykoli ho konšelé nějak stížiti chtěli. Kterou zlosť z toho měli Rakovničtí konšelé, to nejsvětleji čísti v listě jejich po schválním poslu Preklovi zaslaném; prý neuměli na to ani pomysliti, aby pan hofrychtéř přijímal omluvy (rozuměj pomluvy) Sekyrovy v Praze bez jejich přítomnosti; že by neměl on tak snadně při omluvě své zůstaven býti, a „my abychom na tak jalovou domluvu jeho v takovém zlehčení, posměchu a nářku ležeti měli. My, což jsme na p. podkomořího vznášeli, to pravdivé učiniti, a v čem jsme tak s pečetí městskou zlehčeni, potupeni, nařčeni, to s sebe svozovati a jemu Sekyrovi to vše v jeho hrdlo aneb na hlavu jeho vecpati se uvolujeme. Paklibychom při Vás náležitého opatření dostati nemohli, museli bychom se, ač neradi, v ta místa utéci, kdežbychom ho užiti mohli.“ A naposled dovedli konšelé proti Sekyrovi tak málo, že nepokojného toho souseda mezi sebe v konšelství musili přijíti. Jediná pomsta na Sekyru dokročila v pozděj-

ších časech jen ta, že spolukonšel Jelínek mu vyčetl před lidmi, že „jest také obecním zlodějem, že kradl sejr a maso“.

Plzenští touže dobou také měli svého Sekyru, jenže slul Antošovic. „Nikda se nestalo snesení ouřadu, kteréhož by nevolchoval a neštrafoval, mnohokrát sám je pomahajíc zavírati a uvažovati“. Posléze udal, že „páni spoluradní mezi sebou krčmáře obecní rozdělili“ a bezpochyby též jiné viny na ně uvrhl. Pan podkomoří, ačkoliv jim vždy velmi přál, přece chtěl věděti, kterak se věci mají. Plzeňští se tedy čistili psaním, v němž praví stran hospodářství obecního, „žeby se ouřad do nejmenšího peníze v těch létech přijatého dostatečně spraviti mohl.“ Co prý vydali na školu, to neučinili pro osoby, které v ní bydleti mají, ale pro poctivosť města; na varhany a zdi městské také že nemálo bylo vydati; pšenice že do 80 kbelců a jiného obilí na půdě že jest nemálo a mimo to že „do 3000 kop miš. summa peněz v radě zůstává.“

Také vrchnosti v městech poddaných konšelů hájily spíše než aby je před obcí zahanbovaly. Někdy nespokojence, jenž žaloval, s konšely smířily, někdy ho i trestaly, ale vždy ho rády slyšely. V Dašicích na příklad řekl r. 1611 Matěj Sedlák o konšelech, „že neví kam se sbírka dívá, a když na šperloch přikrytí k vozu sukna ouřad koupili, že na sebe a dítky kabátů nadělati dali.“

Ťenhle nářek, hodně silný, vrchností smířen jest. Odpustili si. Naproti tomu v Rychnově Jan Pára r. 1567 musil odprositi ouřad „pro pána Boha jednou, druhé i třetí“, aby mu odpustili, že „nenáležitě o outratách obecných mluvil.“ Ještě hůře zvedlo se na příklad Václavu Musilovi, sladovníkovi, jenž r. 1564 Mladoboleslavské nařekl nějakou suplikou ne u vrchnosti (bratří z Krajku) alébrž v Praze, u arciknížete Ferdinanda; pro tuto svoji všetečnosť byl od vrchnosti i od konšelů tuze vězněn a posléze propuštěn na zápis, v němž dí, že „hodně a spravedlivě na hrdle trestán býti mohl, ale že milostí při hrdle a zdraví zachován jest, a proto že slibuje takových věcí se vystříhati a v domě svém, přes práh z domu nevycházeje, vězněm zůstávati, a poněvadž neumí rukou svou se podepsati, že tedy přísahu na to učiní“.

Někdy odhodlali se také obecní starší k žalobě na konšelské hospodářstvo. Žalovali u vrchnosti, když jich opravné návrhy a „vejstavky“ při konšelech nenalezaly klidného přijetí. Pokud konšelé volně k sobě přijímali stížnosti starších, třebaté potom nenapravili nic, bývalo klidno.

Ale ouhrnem pochodili starší u vrchnosti tak málo jako žalobce soukromý. Jen vyšetřování a čištění bývalo obšírnější. Příklad. Rakovničtí starší r. 1599 žalovali v Praze, že konšelé o důchody obecní mezi sebou se sdělují. Podkomoří poslal žalobu konšelům s rozkazem, aby mu odpověděli, co v tom pravdy. Odpověď psali konšelé dlouhou, předlouhou. Zapsána jest v archivě podnes asi ve třech knihách, což svědčí, kterakou práci sobě konšelé dali, aby se očistili. Jádro její stojí v slovech, „že všickni počtové u přítomnosti starších ročně se činívají; jestliže nějaký neřád nalezen byl, tehdy to na obojí radu vznášejí, aby se to vyhledalo; restanty, které se při počtech nacházejí, samému purkmistru do příjmu jdou, a každý purkmistr dává služebníkům přísežným své příjmy a vydání zapisovati, že ani malej peníz za žádným zůstati nemůže.

O počtech našich při obnově ouřadu konšelského na dotázku pana podkomořího pořádnou relací činíme; jestli že by se tedy v důchodích obecních skrácení dálo, tehdáž by měli starší obecní k nám se domlouvati a na nás žalovati, ne nyní z nějaké své závisti.“ Na konci praví: „Učiníme z počtů všech při obnově úřadu pořádný regiment a nadějeme se, že ti páni, kteří nám za vrchnosť vystaveni jsou, budou věděti, co k této neuvážlivé všetečnosti starších obecních říkati.“ Když potom přibyl podkomoří do města k obnově ouřadu, vyšetřoval věc ještě poněkud a pak nechal toho.

Někdy podařilo se konšelům, že svými přívrženci poštvali obec na obecní starší, s financemi městskými nespokojené.

V Hradišti r. 1539 se to povedlo konšelům tak pronikavě, že byla veliká v obci bouř, jež nevzala dříve konce, až král přísně rozhodl: poněvadž obec proti starším svévolně se pozdvihla, protož aby vůdce Václav, Filipův syn, a některé jiné osoby do dvou měsíců z Hradiště se vystěhovaly.

Však bouře proti starším byly vzácny. Spíše vznikaly pro nehospodářství obecní proti konšelům bouřky, druhdy v 15. věku i krvavé. V 16. století vláda i městští úřadové drželv nespokojené obce tužeji na uzdě.

K bouřím nebylo tak snadno odvahy. Za to tím spíše a tím častěji lípány o hříších konšelských zrádné cedule, listy odpovědné a pamflety na pranýře, na radnice, na brány. Leckde vydařil se některý soused, jemuž „zrádná cedule“ nejpohodlnějším byla útokem na konšely. Zpráv o zrádných cedulích zachovalo se dosti, ale cedulek samých málo. Zajisté byly hněvem ouředním všude rozsápány. Kutnohorští zachovali si v archivě až posavad zajímavý list zrádný. Je to veliký arch po délce popsaný; ve čtyřech rozích dosud znáti černé lepidlo, jímž byl na zeď připevněn. Psal Ondřej Rohovec nebo Roháč tu „ceduli lepavou“ proti ouřadu. Některý řádek stůj tu na poznanou. Hned na počátku dí nespokojený Rohovec, že nepíše těm, „z ouzké rady, kteří sou se podělili platy obecnými a špitálními,“ ti že mu za psaní nestojí; ti každého souseda, jenž mluvil „proti nepravosti, neřádu a záhubě obecní, hledí zkaziti,“ a proto on pod jich „neřádnú a nespravedlivú správú nebude.“ Dále s hněvem připomíná, když s kterým sousedem rozmlouval, kterak důchody „nepořádně jiným v ruce jdú,“ tehdy hned na ty sousedy klatbu dávali, „z té příčiny toto psaní musím přibiti na bránu a na dvéře.“ V řádcích, potom jdoucích, zove svoje protivníky v městské radě „rotou,“ kteráž v obci vládne a „svoje věci působí“ před lidmi, kteříž neodmlouvají, „než po nich amen říkají.“ A teďjme se jim vyčítati některé viny volaje: „Jak praví, že sem buřič v obci, já pravím, že sou oni loupežníci obce a záhubce hor komory královské, to na ně provésti chci před králem, a jestli žeby na svědomí dosti nebylo, ku právu hrdlem na hrdlo chci provésti. Zatajiti nemohli, jak sou se Jandovským statkem dělili; na chudých vdovách a sirotcích své zisky mají; při kšaftích když Zachovi a jeho pomocníkům nic nesvědčí (když jim se nic neodkáže), tehda kšaft ten místa nemá a tvrzení dojíti nemůž.

Statek po Pavlovi z Koňského trhu byl vyžádán k obci na králi Vladislavovi slavné paměti, avšak Zach skrze chytrého Jindřicha Bakaláře z Chocemic jsú přivedli, že čtvrté léto po Pavlově smrti kšaft v knihy všel a tak Zach s pomocníky jsou svědkové i poručníci.“ Tím způsobem vede svou dále a na konec městu „odpovědníkem“ se činí. Slibuje, že bude sousedy za pomoci dobrých přátel chytati a stavovati. Na konci připsáno: „Dán na den Božího vstoupení 1525. Odpovědi žádám.“

Na kraji světa.

Ze života sibiřských domorodců.

Sepsal Mikuláš Semenovič Leskov. Přeložil Dr. Pavel Durdík.

I.

Byly vánoce. Seděli jsme večer ve velkém hostinském sále archijerejského (arcibiskupského) domu a pili čaj. Bylo tu sedm hostí, osmý byl náš hostitel, archijeréj, tehdy již velmi letitý, neduživý a slabý člověk. Hosté byli vzdělaní lidé. Brzo se rozpředl zajímavý hovor o naší víře a naší nevěře, o našem kazatelství v chrámech a činnosti našich missionářů na Východě. V rozmluvě se účastnil námořský kapitán B., velmi dobrý člověk, který však ostře dorážel na ruské duchovenstvo. Tvrdil, že naši missionáři jsou zcela nespůsobilí ku svému povolání a byl rád, že vláda dovolila nyní šíření slova božího cizozemským evangelickým pastorům. B. předpovídal pastorům ohromný úspěch; prý dokáži, jako že dvakrát dvě jsou čtyři, neschopnosť ruského duchovenstva k missionářské činnosti.

Náš ctěný hostitel mlčky sledoval hovor. Seděl ve svém hlubokém křesle, maje nohy pokryty plaidem a patrně myslil na něco jiného. Ale když B. skončil, stařičký církevní hodnostář vzdychl a řekl:

— Zdá se mi, přátelé, že marné by bylo, popírati slova pana kapitána. Myslím, že má pravdu. Cizozemští missionáři zcela jistě budou u nás míti velký úspěch.

— Velmi mne těší, vladyko*), že se přiznáváte k mému mínění, odvětil kapitán B. — Vy znáte lépe než já vady ruské církve, ona má ovšem v duchovenstvu též lidi velmi rozumné i velmi dobré — nehodlám tomu odporovati, ale ti sotva asi pochopují Krista. Jejich poměry a tak dále . . . nutí je, že vysvětlují vše . . . příliš úzce.

Arcibiskup pohledl na něho, usmál se a odpověděl:

---

*) Vladyka je titul archijeréje (arcibiskupa).

— Ano, pane kapitáne, možná, že znám všecky neblahé stránky církve zrovna jako vy, avšak prohřešil bych se proti pravdě, kdybych s vámi souhlasil, že v Rusku pochopujeme Krista Pána méně, než v Tubingách, Londýně nebo v Ženevě. Hned vám to vysvětlím.

A při tom vzal se stolu veliké album, okrášlené řezbou ze slonové kosti a otevřev je, řekl:

— Pohleďte sem! Zde jsem sebral mnoho rozličných vyobrazení božího obličeje. Hle, On sedí u studnice se ženou Samaritánkou. Umělec, jak dlužno předpokládat, pochopil i obličej i význam děje. Velmi krásná to práce!

— Ano, i mně se zdá, vladyko, že je to řádně provedeno.

— Ale počkejte. Není-li zde v božském obličeji zbytečné měkkosti? Nezdá se vám, že Jemu již příliš je lhostejno, kolik tato žena měla mužů a že muž, jehož nyní měla, není její muž?

Všichni mlčeli. Arcibiskup to spozoroval a pokračoval:

— Trvám, že by nebylo pravdě na ujmu, aby sem vložen byl poněkud přísnější výraz.

— Ano, máte dobře! ozvali se hlasové.

— Pohleďme dále. Opět veliký mistr. Krista zde líbá Jidáš. Jak se vám líbí tento obličej boží? Není-li pravda, výtečný obraz.

— Ano, velmi krásný!

— Avšak není-li tu již mnoho úsilí, aby na obličeji nebylo viděti nelibost? Hleďte: levá tvář, zdá se mi, se chvěje a na ústech je viděti jako ošklivosť.

— Ano, tomu je tak.

— O, ano. Jidáš jí zasloužil. Jakožto zrádce a pochlebník mohl ji vzbuditi u každého . . . jenom ne u Krista, jenž nikoho neměl v ošklivosti, nýbrž všech litoval. Zde je opět Kristus: též veliký umělec jej maloval — Tizian. Před Pánem stojí lstivý farisej s denárem. Hleďte, jaký to zlomyslný stařec, avšak Kristus . . . Kristus . . . Ach, obávám se! Jen hleďte; není-li opovržení na jeho obličeji?

— Ano, a mohlo též býti.

— Mohlo, připouštím. Stařec to protivný, avšak já, modle se, nemyslím si Pána s takovým výrazem, to není, trvám, přiměřeno. Není-li pravda?

Přisvědčili jsme, shledávajíce, že nenáleží představovati s takovým výrazem obličej Kristův, zvláště když k němu vznášíme své modlitby.

— Tak vidíte! Pojďme dále. Zde je kopie krásné hlavy od sochaře Kaucra. Je hezká, hezká! Pranic nenamítám, ale řeknu přímo, tato akademická hlava mi nepřipomíná Krista, spíše Platona. Zde je ještě jeden . . . Jaký to trpitel . . . jakou úžasnou podobu dal mu malíř Metsu. Oči opuchlé, všude krev a modřiny, všechen duch, zdá se, z něho je vybit, a na pouhé rozedrané tělo je až strašno hleděti. On zde vzbuzuje pouze soustrasť a nic více. — Zde je Lafont, jenž zvláště dámám se líbí; on pochopil Krista jinak než všickni předcházející: postava pěkně rostlá, půvabná, výraz očí dobrý, holubičí, krásné čisté čelo, lehce vlní se jeho kadeře, pěkně se kroutí a libě k čelu přilehají. Je to krása, ano! — a v ruce jeho plá srdce, ovinuté trnovou větví. Je

to „Sacré coeur“, jak je hlásají otcové jesuité; oni prý též přiměli umělce, aby obraz v tomto duchu nakreslil. Jen se podívejte, jak effektně tu Kristus vyniká z úplně tmavého pozadí, za ním není těch proroků, kteří všem byli na obtíž, běhajíce ve svých hadrech, hlásajíce pravdu ano i chytajíce se za královské kočáry. — Nic takového tam není — čirá tma, tma fantasie. Přiznávám se vám, tomuto modernímu, šviháckému Kristu nedal bych ani přednosť před touto silně židovskou hlavou Krista od Guercina, ačkoli mi připomíná pouze dobrého a nadšeného rabína, jehož — dle úsudku pana Renana — bylo lze milovati a se zálibou poslouchati . . . Vidíte, kolik tu rozličných způsobů pochopení a vyobrazení Krista. Zavřeme nyní album — a obraťte se k straně, k níž jste obráceni zády. Vidíte tam tvář Kristovu, jeho opravdivou svatou tvář. Je to výrazné ruské vyobrazení Pána: pohled přímý a prostý, téměř povznešené, jež jak známo vyjadřuje vznešenou zbožnosť, v obličeji jest výraz, není však vášní. Jak naši staří mistři dostihli tohoto zvláštního umění ve vyobrazení, zůstalo jejich tajemstvím, jež spolu s nimi umřelo. Nelze si ani mysliti nic prostšího v umění: rysy jsou lehounce naznačeny, a dojem úplný; obličej jest drsný, pravda, ale při tom všem vnucuje nám úctu — a suďte si o tom jak libo, dle mého mínění náš prostomyslný umělec nejlépe pochopil, koho měl kresliti. Drsný jest, opakuji vám to — a do aristokratického petrohradského salonu tohoto Krista by nepozvali, ale co z toho? V jaké podobě se kde objevil, v takové též tam chodí — v rouchu prostém přišel k nám, a tak chodí též mezi námi, tichý a pokorný srdcem, nemaje kde by hlavu svou položil od Petrohradu do Kamčatky. A jako naše národní umění prostěji a správněji pochopilo zevnější stránky vyobrazení Kristova — tak duch našeho lidu rovněž pravdivěji postihl i vnitřní rysy jeho povahy. Chcete-li, budu vám vypravovati událosť, v níž je zahrnut ruský názor o Kristu.

— Ach, vypravujte, vypravujte . . .

— Dobře! Avšak žádám vás, abyste mne nevytrhovali, začnu-li vypravovati poněkud zdaleka.

Odkašlali jsme si, pohodlně se usadili a arcibiskup začal.

II.

Vmyslete se, pánové, do minulosti. Je tomu mnoho let, když jsem co mladý ještě muž jmenován byl biskupem ve velmi vzdálené osadě sibiřské. Od přírody byl jsem povahy prudké a býval jsem rád, když jsem měl mnoho práce. Nyní jsem mohl dokázati svou horlivosť. Měl jsem totiž na zřeteli ty slabé výsledky našeho missionářství, o nichž pan kapitán na počátku našeho hovoru se zmínil. Odebral jsem se tedy do své osady, stále přemýšleje, jak bych provedl obšírné své úmysly. Než málem bych byl sám vše pokazil, kdybych byl nedostal náležitého poučení. Udály se tu věci zcela zvláštní, podivuhodné, přímo zázračné.

— Zázračné! zvolal kdosi z přítomných, zapomenuv na slib, že nikdo nebude přerušovati vypravování. Náš shovívavý hostitel se neroz-

hněval a odpověděl: — Ano, zázračné! Jen slyšte dále. Hned po příjezdu do své polodivoké biskupské osady nabyl jsem zcela zvláštních zkušeností. Nejdříve jsem vyplenil rozličné nešvary, jež se byly ujaly při bohoslužbě v této vzdálené končině. Ale nikdo mi z vás neuvěří, co mne to stálo práce a zlosti, zvláště člověka tak netrpělivého, jakým jsem tehda byl a jakým, ku své hanbě, dosud jsem.

Tehda v Sibiři byla zcela obyčejná věc, že kostelní sluhové, žalmisté, zvoníci, zpěváci neuměli čísti a že, držíce knihu před sebou, zpaměti zpívali modlitby. Velel jsem, aby se učili čísti knihy nejen tištěné, ale i psané; rozumí se, že hrozně si na mne naříkali i dali mi přezdívku „ukrutný“. Potom nastala mi perná práce se žáky duchovní školy. Žáci byli spustlí, opíjeli se, páchali neplechy a neznali kázně. Všecky jsem svou „ukrutností“ skrotil. Ale co mne to stálo namahání! Konečně přišla toužená hodina, že jsem mohl věnovati svou činnosť zušlechtění divokých ovcí svého stáda, pasoucího se bez pastýře. Jal jsem se prohlížeti měsíční zprávy missionářů. Byl jsem s nimi ještě více nespokojen, nežli s činností svého farního duchovenstva. Obrácených na křesťanství bylo velmi málo, a při tom bylo patrno, že dobrá část těchto obrácení stala se pouze na papíře. Skutečně někteří novokřtěnci znovu se vraceli ke své předešlé víře — k lamajské nebo šamanské; a ostatní dělali ze všech těchto věr podivnou a nejapnou směs, modlíce se ke Kristu s jeho apoštoly a k Buddhovi s jeho buddhisidy a tengeriny anebo k plstěným tobolkám se šamanskými angonami. Dvojí tuto víru vyznávali ne pouze kočovníci, ale vůbec všickni v mé osadě. Osadníci byli smíšeninou rozličných plemen jevících velikou chudobu v jazyku, zvláště co se týče pojmů a obraznosti.

Vida tento chaotický stav svého missionářského působiště, pozbyl jsem vší vážnosti ke svým spolupracovníkům, i choval jsem se k nim netrpělivě a surově. Stal jsem se velmi popudlivým, a dané mi přezdívky „ukrutníka“ poznenáhla jsem si zasloužil úplně. Zvláště pocítil mou prchlivou netrpělivosť chudičký malinký klášter; jej jsem zvolil za své bydliště a zde jsem chtěl založiti školu pro domorodce Jakuty.

Od mnichů jsem se dověděl, že z řeholníků mluví jakutsky pouze jeden, a sice stařičký kněz Kiriak. Ale ten, praveno mi, nepůjde kázat domorodcům; spíše prý zabíti se dá.

— Jak se opovažuje neposlouchati představených? Hned mu vyřiďte, že to nebudu trpěti.

Jeden z řeholníků mi odpovídá, že má slova budou marná, že i moji dva předchůdcové přísností hleděli jej k tomu pohnouti, ale on se jim opřel a stále opakoval:

— „Duši za svého Krista položím rád, ale křtíti tam (to jest v pustinách) nebudu.“ Dále sám prý žádal, aby ho zbavili raději kněžské důstojnosti, avšak tam aby ho neposílali. Za tuto neposlušnosť bylo mu mnoho let zakázáno konati bohoslužbu, ale tím ani dost málo se netrápil, naopak, s radostí na se přijal velmi prostou službu: jednou byl hlídačem, podruhé zvoníkem. A všichni ho milují, i řeholníci, i světští lidé, ba i pohané.

— Jak to? divím se. Opravdu — pohané též?

— Ano, vladyko. Přicházejí k němu i mnozí pohané.

— Za jakou příčinou?

— Mají ho z minulých dob ve vážnosti, když ještě jakožto missionář k nim jezdil kázat. Měl velký úspěch, mnoho lidí na křesťanství obrátil.

— Proč nechal své kazatelské činnosti? Čím se to stalo?

— Nelze to pochopiti, vladyko! Najednou se mu něco přihodilo: vrátil se ze stepí, postavil na oltář nádobu s křižmem a nádobu s Tělem Páně a řekl: — Zde jsem to postavil — a nevezmu to zpět, pokuď nepřijde hodina.

— Co tím chtěl říci?

— Nevím, vladyko. Vyzvídali jsme, co tím míní, stále jen odpovídá: „Ne, dítky, to není žert . . . To je strašno, já na to hleděti nemohu.“ Více jsme z něho dostati nemohli.

Hned jsem si dal zavolati tohoto nevázaného Kiriaka, a nepřestávaje na tom, že jsem byl již dostatečně znám jako hrozný a ukrutný, ještě jsem se hodně mračil, hotov jsa pustiti se do něho. Avšak přede mne vstoupil chudáček mnich, tak malinký, tak tichý, že jsem neměl nač zlostně pohlížeti. Měl ošumělé kolenkorové roucho kněžské a kapuci tlustým suknem pokrytou. Podlouhlý jeho obličej jevil ostré rysy. Vstoupil bodře, bez všeliké poníženosti a první mne vítá:

— Zdař Bůh, vladyko!

Neodpovídám na jeho pozdrav a začínám zhurta:

— Jaké to kousky tropíš, příteli?

— Jak to, vladyko? Odpusť, poněkud nedoslýchám, všecko jsem neslyšel, — odpovídá mi.

Ještě hlasitěji jsem to opakoval.

— Nyní jsi rozuměl?

— Ne, odpovídá, nic jsem nerozuměl.

— A proč nechceš jít kázat domorodcům a nechceš je křtíti?

— Já, praví, jsem k nim chodil a je křtil, pokud jsem zkušeností nenabyl.

— Tak vida! A nabyv zkušeností jsi přestal?

— Přestal.

— Jaká je toho příčina?

Vzdychl a odpovídá:

— V srdci mém je ta příčina. Znalec srdcí ji vidí, že je velmi důležitá, že přesahuje mé slabé síly . . . Ano . . . Nemohu jinak!

A zároveň poklonil se mi až do nohou.

— Neukláněj se přede mnou a vysvětli mi vše. Což jsi o tom vnuknutí měl nebo jsi s Bohem samým mluvil?

— Nesměj se mi, vladyko, odpovídá s mírnou výčitkou. Nejsemť Mojžíš, abych s Bohem mluvil. Není dobře, že to myslíš.

Styděl jsem se za své přenáhlení a řekl jsem již mírnějším hlasem:

— Co tedy? Mluv! Proč neodpovídáš?

— A proto neodpovídám, že nejsem Mojžíš, že jsem nesmělý a že vím, co síly v sobě mám. Z pohanského Egypta ještě dovedu vyvésti

ale Červeného moře nerozrazím a z pouště nevyvedu, jenom pobouřím prostá srdce pohanů i budou reptati na úkor Ducha svatého.

— Tys tedy žádných zázraků neviděl?

On neodpovídal.

— Tys tedy viděl zázraky?

— Kdož, vladyko, neviděl zázraků?

— Nuže tedy?

— Kamkoli pohledneš — vše je zázračno. Voda je v oblacích, vzduch zemi drží jako pírko. Ty a já jsme prach a popel, a přece se pohybujeme a myslíme. To jest mi jako zázrak. A když zemřeme, prach se rozsype, a duch půjde k Tomu, jenž jej do nás vložil. A to je mi zázrakem: jak duch nahoru se povznese? Kdo mu křídla dá, jako holubici, jak poletí a kde odpočine?

— Nu, toto rozumování ponecháme jiným, řekl jsem. A nechtěje s ním hned na poprvé se příti a doufaje, že později od něho pomaloučku všeho se dozvím, propustil jsem ho, přikázav mu, aby chodil od zítřejšího dne ke mně a učil mne tunguzskému a jakutskému jazyku.*)

III.

Jestliže vůči Kiriakovi jsem upustil od své surové přísnosti, tím rázněji vedl jsem si vůči ostatním mnichům svého malinkého kláštera, u nichž, abych pravdu řekl, jsem neshledal ani Kiriakovy prostomyslnosti, aniž nějaké horlivosti u vykonávání missionářského povolání. Trávili život zcela klidně jako v nějaké zapomenuté a nehybné baště uprostřed pohanů, o nic se nestarali a nic, lenoši, nedělali — ba nebylo ani jediného, jenž by se byl přiučil tamějšímu jazyku. Domlouval jsem jim v jejich celách, konečně i s kazatelny jsem se na ně obořil plamennými slovy biblických proroků.

Kiriak přichází ke mně druhý den, aby mi hodinu dával a vrhá se mi přímo k nohám.

— Co to? pravím, pozdvihuje ho. — Nesluší se učiteli, aby učedníku svému k nohám se ukláněl.

— Ne, vladyko, tys mne tak potěšil, tak potěšil, do nejdelší smrti jsem se nenadál takové radosti.

— Rci přece, příteli milý, čím jsem Tě tak potěšil?

— Tím, že velíš mnichům učiti se, že jim poroučíš, aby tuzemce nejprvé ve víře vyučovali, a potom teprv je křtili, zrovna jak to velel Kristus. Křtíti mohou mnichové všichni, ale učiti slovu božímu a kázati — toho nejsou schopni.

— Náš kníže Vladimír velel též předky naše křtíti, nečekaje, až by u víře poučeni byli, namítal jsem.

*) Jakutové, plémě ve Východní Sibiři, živí se chovem dobytka a lovem, jsou kmene tatarského. Tungusové jsou mongolský kmen ve východní Sibiři a v Amursku V jakutském okrsku bydlí ještě Jukagirové a Čukčové, kočující plemena. Vyznávají šamanismus Je to náboženství podobné fetišismu a čarodějství. Kněži jeho, šamani, jsou čaroději, zaklínači a věštci. Pozn. překl.

Ale on mi odpovídá:

— Ech, vladyko, možná, že by bývalo přece lépe, kdyby předkové naši ještě před křtem byli něco více věděli o víře, již přijímali. Bez předcházejícího vyučování křtíti se nemá. Neboť je psáno, že pouhý křest vodou nestačí, aby lidé, víry neznající, dosáhli života věčného.

Pohledl jsem na něho a promluvil vážně:

— Poslouchej, otče Kiriaku, ty kacířské názory vyznáváš!

— Ne, odpovídá, s kacířstvím ničeho nemám. Ale vím, že pouhá voda nečiní křesťanem. Vzpomeň, že psáno jest: Budou křtění, kteří uslyší slovo Jeho: „neznám vás" — a budou nekřtění, kteří ospravedlníce se ze skutků svých, vejdou do království božího, neboť ostříhali pravdu a spravedlnosť. Což i tato slova zamítáš?

Nu, myslím si, nechme této besedy a dím:

— Pojďme se učit jazyku divošskému a nezlob se, jestliže hned nebudu chápati.

— Nezlobím se, vladyko, odpovídá. — A skutečně, byl to neobyčejně dobromyslný a upřímný stařeček, a velmi dobře mne učil. Obratně a rychle objevil mi všecky tajnosti, jak lze postihnouti tuto mluvu, tak chudou a máloslovnou, že sotva zasluhuje jméno jazyka. Jeť to jazyk spíše zvířecího, nežli duševního života, a přec je velmi těžko si jej osvojiti: Obraty ruské řeči velmi znesnadňují překládání do této mluvy; text, upravený dle pravidel jazyka vypracovaného, se složitými periodami a podřízenými větami, činí překladateli veliké obtíže. Výrazy básnické a přenešené nelze vůbec přeložiti, neboť samé ponětí těchto slov zůstalo by tomuto ubohému lidu nesrozumitelno. Jak vysvětliti jim smysl slov „Buďte opatrní jako hadové a prostí jako holubi" — když ni hada, ni holuba neviděli a ani si jich představiti nedovedou. Nelze jim nalézti slov pro ponětí: mučedník, křtitel, předchůdce Páně — a jestliže přeložíme Pannu Marii jejich slovy šočmo Abia, to nebude nikdy naše Rodička boží, nýbrž jakási šamanská modla, bohyně. O záslužné krvi Kristově a o jiných článcích víry je ještě nesnadněji s nimi mluviti; řekněte jim jen slovo o početí panny bez muže, tu buď tomu neporozumějí a to je ještě nejlépe, anebo přímo do očí se vám vysmějí.

Všecko to Kiriak mi vykládal tak dokonale, že spolu s duchem jejich jazyka postihl jsem též veškeru duševní obmezenosť tohoto ubohého lidu. A mne samého zajímalo zvláště to, že Kiriak způsobem zcela nepozorovatelným mne odnaučil mé přetvářené surovosti. Mezi námi nastaly styky velmi přátelské a žertovné. Na konci jazykových svých hodin dal jsem uvařiti hrnek kaše, položil naň stříbrný rubl a balíček černého sukna na kněžský oděv — a vše to jsem přinesl, co vyučenec, Kiriakovi do cely.

On bydlil pod zvonicí v tak malinké celi, že jak jsem tam vstoupil, nebylo místa pro dvě osoby, strop přímo mi na témě naléhal. Ale bylo zde čisto; ba i na polotmavém okně s mřížemi kvetla astra v rozbitém kuchyňském hrnci.

Kiriaka jsem zastihl při práci. Cosi navlékal z rybích šupin a vyšíval to na kus plátna.

— Co to zde, pravím, robíš?

— Šperky to budou, vladyko!

— Jaké šperky?

— Pro malé divošky budou to šperky. Děvčátka přijíždějí na trh, a já jim tyto dary rozdávám.

— To tedy nevěřícím pohankám radost děláš?

— Ej, ej, vladyko! Přestaň stále opakovati „nevěřící“ a „nevěřící“. Všecky jeden Bůh stvořil. Třeba jich slepých litovati.

— Osvítiti, chceš říci, otče Kiriaku, zušlechtiti je, aby prozřeli.

— Osvítiti, řekl, ano, to je dobře, osvítiti. Osvěť je, osvěť, — a zašeptal: „Tak svěť světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré“.

— A já, pravím k němu, přišel jsem ti děkovat a za vyučování přináším ti hrnek kaše.

— Dobře, dobře, řekl. Sedni si tedy ke kaši, buď mým hostem.

Posadil mne na malý špalek, sám sedl na jiný, postavil mou kaši na lavici a pravil:

— Nu, pochutnej si u mne, vladyko! Snažně tě o to prosím. Nedej se pobízeti. — Jali jsme se jísti a rozhovořili jsme se.

(Pokračování.)

Ženský kroj z okolí Interlakenu.

V říši Panny.

Cestopisný obrázek ze Švýcarska.

Napsala Anna Řehákova.

Odpočívala jsem po delší potulce čarovným krajem Bernských Alp.

Neznám sladčího pocitu nad ten, když výlety utrmáceni a uplahočeni zavítáme pod útulnou střechu dobrého hostinského bydla, o jakéž ve Švýcarsku není nouze, a užíváme zde pro nějaký čas klidu, pohodlí, milé společenské zábavy. A pakliže stanice odpočinku zove se Interlaken, tu stane se náš pobyt rájem, jemuž ani had nechybí, totiž velké, ba nesnesitelné ceny hôtelní.

Interlaken, vzácné klimatické místo polohy divokrásné, východiště nejvděčnějších horských výprav a výletů v Bernské Alpy, jest střediskem

skvělého cizinského života a podává tudíž dokonalý obraz zábavného a zajímavého reje turistického. Cestující všech stavů a národností, nejrůznějšího společenského zbarvení dostavují se k mezinárodnímu sjezdu na toto místo přírodních požitků a společenských radovánek.

Lidé vypravili Interlaken comfortem až v přepych přecházejícím, a příroda přímo plýtvala svými dary, když Interlaken tvořila.

Stará bernská báj vypravuje:

Byl ráj na rozkaz rozhněvaného božství zemi vzat a skryt v kraje daleké, ubohému lidstvu neznámé. Služební duchové, odnášejíce ráje tíž na bedrách svých, na cestě přes Alpy stanuli prý obdivem, když octnuli se tváří v tvář majestátní Panně, jíž u nohou jako kouzelné zřítelnice tajuplného horského světa zářil dvojí azur jezerní. Vzdali hold svůj úchvatnému obrazu tím, že uštědřili mu nebeských vnad z bohatství ráje jim svěřeného, složivše na úpatí Panny v objetí dvou jezer kraj krásný, vděkuplný, eden pozemský — inter lacus.

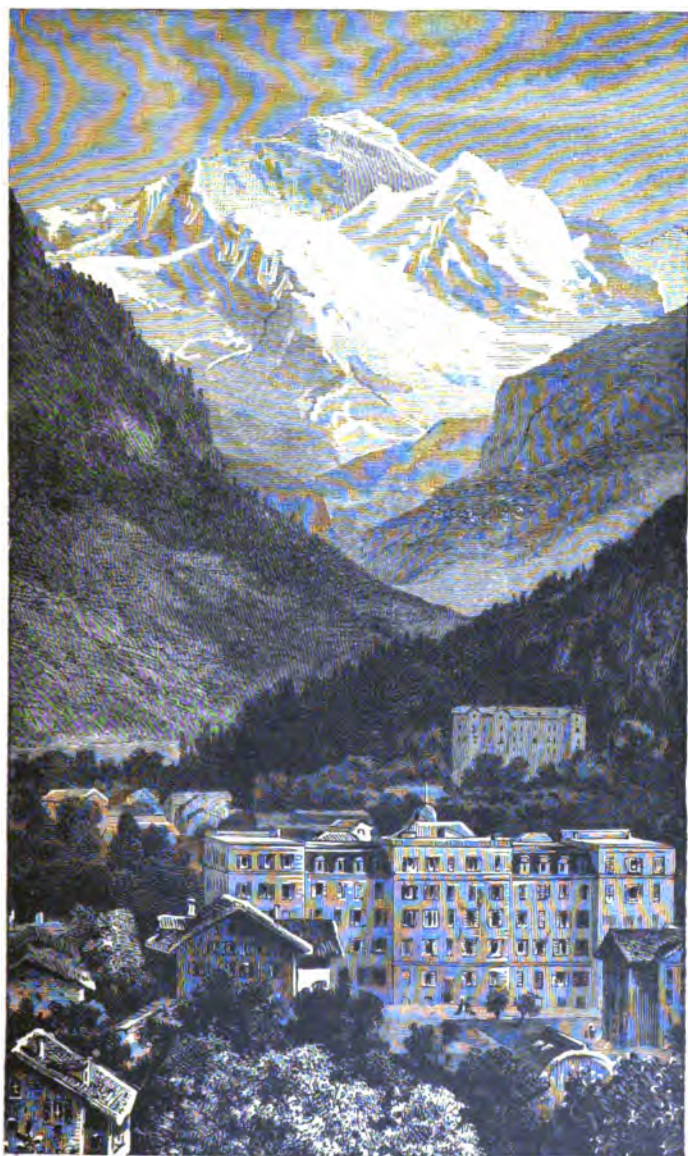
Takž promlouvá báj; než nyní poslyšme, co sděluje skutečnost o vzniku Interlakenu. Praví se, že v dávných dobách obě jezera, na západě Thunské, na východě Brienzské, mezi nimiž rozkládá se Interlaken, byla jedinou vodní hladinou. Než naplaveniny, přihnané prodlením času divokými proudy horských bystřin, rozdělily jezero a nasadily v místech těch pevnou, úrodnou půdu.

První, kdož ocenili vzácné to horské zákoutí a jeho se zmocnili, byli mniši augustiané. V století XI. zbudován tu jimi klášter a kostel, k nimž později přibyl i klášter ženský. Když o bydlo bylo postaráno, pomýšleno na zabezpečení břehu zvláštní té osady. Potok Lomský, spadající v jezero Thunské, hlavně pak vody Lütschiny, spějící z neurvalých končin Panny v jezero Brienzské, přinášely vždy nové a nové spousty zemin a skalin, pustošíce takto požehnané nivy interlakenské. Tu mniši odvážnou rukou chopili se práce. Vykázavše smělými vodními stavbami divokým proudům břehy, poručili jim, by náklad svůj nesly a složily do jezer. A vody poslušny jsou po dnešní den mocnému povelu lidského důvtipu. Často za úplného bezvětří rozvlní se mohutně hladina Brienzská — to Lütschina smetla v jezero vrstvu svých naplavenin.

V pozdějších létech páni klášterní nežili již práci, ale oddali se bujným radovánkám. I zrušen ještě před reformací ženský klášter; r. 1528 následovalo uzavření mužského asylu. Teď jedno křídlo klášterní budovy hostí chudinskou nemocnici; v ostatních částech umístěny jsou úřady. Klášter ženský jest přeměněn v trestnici. Kostel pak stal se svatyní, v níž nalézají útulku různá vyznání náboženská. V hlavní jeho lodi modlí se katolíci; v kaplích pobočních vykonávají pobožnosť svou francouzští protestanté, pravoslavní a skotská církev; chor ponechán jest anglikánům.

Ale nade všemi vládne jeden Bůh!

Dlouho, dlouho zůstalo Interlaken ostatnímu světu utajeno. Příroda, jakoby nechtěla vydati v plen všednímu obdivu vznešený ten horstva div, znesnadnila velice přístup k němu. Od severu z Bernu vedla sem cesta daleká a z Lucerny nutno bylo vydati se přes sedlo Brünigu. Na jihu pak divoký přechod Grimselský ve výši 2164 m. a nebezpečný přesmyk

Interlaken a Panna.

Gemmi vysoký 2329 m. chránily vstup do Interlakenu oproti pohodlným cestujícím. Moderní komunikace zmírnila, na mnoze odstranila všechny tyto překážky. Odvážné, pro stavbu svou obdivuhodné horské silnice, upravené cesty a stezky horské usnadňují příchod od jihu; z Bernu a Lucerny pak dostaneme se drahou až k jezerům, kdež nás přejmou četné, krásné parníky, by nás převezly na „Bödeli". Tímto lichotivým jménem, které znamená as tolik jako líbezná, malá rovina, nazývá zdejší lid celý prostor, měřící přes 3 km. délky, na němž rozkládá se po obou březích Aary Interlaken se svými vůkolními obcemi: Aarmühle, Matten, Unterseen, čítající 4116 obyvatelů, jimž všem přináší daň obživy ohromný dav cizinců.

U přístaviště čekají na nás salonní elegantní vlaky, jezdící po celý den sem a tam přes Bödeli, by sprostředkovaly spojení mezi jezerem Thunským a Brienzským, a tak hravě dostáváme se v Interlaken, jemuž jest kolkolem pověkou hradbou sbor nebetyčných olbřímů.

Již na nádraží cizinský rej na nás doráží ohlušujícím a rozrušujícím povykem. Perron, čekárna jsou přeplněny nejrůznějším velkým a malým cestujícím panstvem.

Vystoupíme z nádraží a vřava jest ještě větší.

Množství posluhů, nosičů a všemožných zřízenců nabízejí dotěrně své služby; kočí a kondukteři vnucují své vozy, omnibusy, koně a osly; vrátní velkým hlasem ohlašují své hôtely; prodavači novin, knih, květin, alpských holí a jiného a jiného zboží hledí vzbuditi pozornosť svým křikem. Na všech stranách plno zmatku a hluku, jež zvyšuje až nesnesitelný hlahol zvonců, kterýmiž dle bernského mravu všichni koně hojně jsou ověšeni a notně plašeni. Jest to pravý turistický Babylon, jemuž neschází ani zmatenosť lidských jazyků.

Hned u nádraží počínají hôtely, jichž v Interlakenu nalézá se bezmála tolik co domů. Jsou to ohromné, nádherné paláce, zbudované s elegancí a vkusem ve všech možných i nemožných moderních a švýcarských slozích. Opatřeny jsouce namnoze až rozmařilým comfortem, ujímají se hostě svého s podezřelou laskavostí.

Kdo ví, že se musí zaplatiti ve Švýcarsku všechno, ale všechno, ba i ten zdvořilý úsměv, ten hádá a hádá bohužel správně z vlídnosti obsluhy na vysoké účty a chystaje si tobolku, na niž dějou se v Interlakenu strašlivé v pravdě útoky, přeje si, by té blahosklonnosti služebných duchů bylo jen tolik, mnoho-li jest jí na nejvýše třeba.

My, sestra má a já, neubytovaly jsme se v samotném Interlakenu. Žádaly jsme si pro svůj delší pobyt stanice tišší a levnější a protož usadily jsme se v nedaleké vesničce Wilderswylu, ležící uprostřed nejkrásnějších procházek interlakenských. Zde pak použily jsme výhody zařízení pensionatního, kteréž u milé protivě k vydřidušským cenám hostinským zabezpečuje za mírný peníz dobré a příjemné bydlo.

Pensionům švýcarským náleží všechna česť a chvála; jsou elegantní, útulné a poměrně i velice levné a takž poněkud odčiňují křivdy, jichž se hôtely dopouštějí na turistech. Pension „Schönbühl", půl hodiny od Interlakenu vzdálená, byla sice jen skromnou, měšťanskou hostitelkou, než nechybělo jí elegance a solidnosti. Společnosť zde shromážděná byla

četná a pestrá. Chladné a nepřístupné Angličanky, resolutní a společenské Američanky, přísné a puritanské Skotky tvořily většinu, k níž pojilo se několik čilých Francouzek a pedantických Němek. Slovanek mimo nás dvě, jak zdálo se, nebylo žádných. Pánův čítal náš kruh poskrovnu. Mužský svět, vyhledávající ruch a šum, nemiluje tichého zátiší pensionatů a utíká se pod jeho střechu jen jako odevzdaný ve svůj osud průvodčí své rodiny, jako ubohý churavec aneb jako zvláštním slidivým pudem nadaný a podnikavý vynálezce a ničeho se nelekající dobyvatel bohatých nevěst. Za to dámy, zvláště samy cestující, velice si libují v poměrné společenské uzavřenosti pensionatů.

Hovor při stole jen úryvkovitý rozproudí se teprve v saloně a čítárně, kam hosté vždy se uchýlí po jídle, by buďto četli, hráli v šachy, karty, neb provozovali zpěv, hudbu, obcovali sdružující společnosti.

Prvý den svého pobytu trvaly jsme ve vyčkávací a pozorovací posici. Usedly jsme k osamělému stolku, sdělujíce si své dojmy a úsudky o společnosti, při čemž, tak musím se kajícně přiznati, hřešily jsme na to, že naší mateřštině nikdo nerozumí. Ale chyba lávky! Již při stole, naslouchav po nějakou dobu naší rozmluvě, s úklonou obrátil se k nám náš nejbližší soused, zajímavý mladý, ale chorý muž, jehož jsme byly zlomyslně přezvaly Mefistofelem pro jeho sice výraznou, ano duchaplnou, ale přece jen ďábelskou fysiognomii, a představil se nám jako pan Walter, výmarský dvorní herec a důvěrný přítel našeho krajana H . . . . ., výmarského dvorního koncertního mistra. Rozmluvou octli jsme se brzy v Čechách, v Praze.

V saloně pak přisedla k nám v naše ústraní stará dáma a češtinou prapodivnou, ale přece jen češtinou prohlásila se naší krajankou. Co dítě osiřevši dostala se z Prahy, svého rodiště, do ciziny ku příbuzným, kdež se provdala za bohatého velkoobchodníka do Frankfurtu. I hned představila nám svého syna a dceru, jimž pravila, aby naslouchali našemu hovoru, který prý je může poučiti o lahodnosti české řeči. Paní F . . . . . vzpomínkami oživla, stala se důvěrnou a byla nám i se svou rodinou příjemnou společností, již mile doplňoval dvorný pan Walter.

(Pokračování.)

Rukopisy s miniaturami.

Napsal Quido Mansvet Klement.

Čtení a psaní považovati za našich dob za nějaké umění, nikomu zajisté ani nenapadne; avšak byla doba, kdy jen úzký kroužek lidí vyvolených honositi se mohl touto vzácnou vymožeností kultury. Ten však, kdo uměl zobrazovati výjevy z dějů lidských a vyznačoval názorně, co v listině nebo knize bylo vypsáno, požíval za starých časů jména muže proslulého a úcty nevšední. „On maloval každého tvora tohoto světa tak, že byl zdánlivě živoucí a okolní země se obdivovaly jeho umu; byl ctěn a vážen ode všech“. Tato slova nalezáme v kodexu ze stol. 13. Na dvorech velmožů zaujímali písaři a illuminatoři rukopisů vynikající postavení a rytířstvo pokládalo si za velikou česť, mohlo-li na cestách doprovázeti takového slavného malíře knih. Však podívejme se na malý výjev ze středověku.

Úzkým výsekem, mezi staletými duby mohutného lesa ubírá se četa pěti jezdců a za těmito kráčejí zvolna dva soumaři, jež popohání muž selského vzezření. Tři z jezdců zahaleni jsou od hlavy až k patě v háv rytířů stol. dvanáctého, jenž pozůstává ze železných šupin, na podklad obleku z jelení kůže připevněných. Hlavy mají kryté konickou přílbou s chránícím onosníkem a drátěná, kroužkovitá halenka obmyká dosti těsně bezvousé obličeje a zadní česť hlavy. Dlouhá kopí, veliké meče a vysoké, dole špičaté, nahoře široké, polookrouhlé štíty tvoří mohutnou výzbroj těchto statných mužů. Ostatní dva jezdci liší se značně od svých soudruhů, neboť spodní šaty a obuv jejich jest z kůže jelení bez šupin, krátká bunda z hrubé hnědé vlny a nevelký plášť téže barvy a látky, připevněný na levém rameni, splývá s beder na zadní česť vysokého sedla. Malá, do špičky vybíhající čepička pokrývá jen částečně dlouhý černý vlas každého z nich a krátký černý vous vroubí osmahlou a výraznou tvář těchto dvou mužů, kteří nemají žádné výzbroje. Jsou to mniši illuminatoři knih, jež doprovází, jako čestná salva guardia, stráž rytířů ze starého působiště k novému.

Brzo se octli na pokraji lesa, tak že se jim pojednou otevřel vábný pohled do širokého, bystrou horskou říčkou na dvě části rozděleného údolí, na jehož svazích úrodná pole a podél břehů kypré lučiny se prostíraly. V celém okruhu rozsáhlých, mírně spadajících svahů tvořily mohutné bory tmavý pás, jenž pokrýval všechny výšiny, na pohled neproniknutelně. Těsně nad břehem strany protější, uprostřed celé v odpolední oslňující jas sluneční ponořené krajinky, vystupovala široká, na tři strany co nejpříkřeji spadající, tu a tam jen v zářezech křovinami porostlá skála, na jejíž mírně stoupající pláni v nesouladné směsici se rozprostíral větší počet na tehdejší dobu velmi statných budov, v jich středu větší

kostel, zbudovaný ve slohu románském. Celou tu pláň s budovami i pěknou zahradou obmykala mohutná hradební zeď, postavená těsně nad skalnatým srázem; tato zeď byla dle zvyku oněch dob opatřena střílnami, věžmi a v tomto případě jedinou branou se zdvihacím můstkem.

Tak asi vypadal ve dvanáctém století monastýr Silvanigra na horním Rýně, sv. Petru zasvěcený. Pomalu sjížděli jezdci po mírném svahu k říčce, koně prošli zvolna brodem, zabočili po levé straně na širší stezku a jeden za druhým brali se ku klášterní bráně, jejíž můstek byl spuštěn. Projeli bez závady branou a stanuli hlučně ve velkém nádvoří, kdež je věžníkem dříve již zpravení mniši kláštera očekávali. V čele jich byl sám převor, pak následovali lektor, cirkator, hospodář a vrátník; ba ani frater sklepmistr nescházel. Očekávaná návštěva byla tedy velmi vzácna a dle vřelého, úctyplného uvítání také co nejvíce milа. Hned uvedeni příchozí do síně konventní, kdež se všem po namáhavé cestě dostalo vydatného občerstvení, po němž se ozbrojení průvodčí se svými svěřenci srdečně rozloučili, nepřijavše pozvání převorova, kterýž je vybízel aspoň k nočnímu odpočinku. Vsedli v klášterním dvoře na své těžké flanderské komoně a za soumraku již opouštěli klášter Silvanigru.

V klášteře uvedeni pak mniši do vzdušných, co do zevnějšku nejlépe upravených cel, kam dříve již uložena byla zavazadla příchozích a nežli se převor vzdálil, prohodil jeden z hostů: „Tedy zítra již počneme vykonávati svůj úkol!“

První z obou mnichů, jemuž vzdávána pocta největší, byl tehdejší doby znám jakožto vynikající „pulcher scriptor“ a značný počet klášterů benediktinských ucházel se o získání slavného Damasia, ba nabízeli mu, arciť marně, na mnoze i hodnosť převorskou, ale proslavený „miniator“ byl nepokojným duchem a zřídka kdy vydržel dva roky na jednom místě. Putoval z kláštera do kláštera a jedinou zálibu nalezal v tom, že vyučoval nadané fratery v umění illuministickém a rubrikatorském. Vycvičil takto značný počet benediktinů v řečeném, za oněch dob velmi vzácném a velké vážnosti požívajícím umění. Damasius byl především znamenitým illuminatorem, tedy malířem miniatur knihových, kdežto jeho soudruh, bratr Jan, byl velmi dobrým písařem textu, aneb jak je tehda jmenovali, „rubrikatorem“.

Druhého dne vykázána oběma mnichům velká světlá komnata, zvaná „scriptorium“, a bez odkladu započali svou práci. Z velké bedny, obsahující množství hladkého, bílého, pravého flanderského pergamenu, vytaženy veliké archy, pak připraveny barvy, štětce, kolečka a hned započato na velké ploše stolní nanášením podkladu, pozůstávajícího z prášku kostního popele. Na preparovanou takto půdu vyměřeny prostory řádků pravítkem co nejpřesněji, na to vytečkovány ozubním kolečkem a rubrikator počal malovati brkovým perem a veverčími štětečky, namáčeje tyto do smíšeniny sazí a arabské gumy. Někdy se také přidávaly klih, fíkové mléko a j. v. Illuminatoru ponechány dle jeho přání pro čelní velké obrazce, initialy (začáteční velká písmena), ornamentalní vroubení, vzorkovaná pozadí, drobné arabeskové a všechny ostatní, velmi rozmanité okrasy prázdné prostory. Dle nádhery díla malován velmi často větší počet velkých obrazů po celé straně. Často byl illuminista zároveň

také písařem čili rubrikatorem, (pictor et scriptor), pracoval tudíž celou knihu sám a jen někdy dával si, aby mu šla práce lehčeji od ruky, od fratera „armaria“ diktovati. K náčrtkům kreseb užíváno lité olověnocínové tužky, pak nanášeny barvy na podklad vody temperové a bylo-li užito také zlata nebo stříbra, hladilo se nebo leštilo („brunírovalo“) různými polodrahokamy, slonovinou nebo „brunírními“ zuby kančími. Drobnomalba knih vyžadovala, jak samo sebou se rozumí, neunavné píle, velké vytrvalosti a na mnohých velmi vzácných knihách, jež psány a illuminovány byly na objednávku korunovaných hlav, pracováno několik roků. Z kostelních knih takto zhotovených jmenují se nejčastěji: „antifonarium“ se zpěvy pro bohoslužbu; „apostolicum“, obsahující psaní nového zákona; „breviarium“, statě pro sedm kanonických hodin; „benedictionale“, žehnací a světicí řád; „calendarium“, jména svatých a jim zasvěcené dni v měsících celého roku; „catena patrum“, církevních otců výklad sv. písma; „diurnale“, malý breviář; „epistolarium“, epištoly; „evangeliarium“, evangelia; „evangelistarium“ pro bohoslužbu; „homiliarium“, kázání; „horarium“, modlitby pro věřící; „lectionarium“, statě biblické; „legenda“, život a působení svatých; „menologium“ t. j. passionale Řekův; „missale“, mešní kniha; „pontificale“, biskupská řízení; „plenarium“, úplná kniha mešní; „passionale“ nebo-li „martyrologium“, život mučenníků, a „rituale“ čili „agenda“ t. j. obřadní kniha. Vedle těchto knih kostelních psána a krášlena malbami díla vědecká, dějepisná, básnická a j. v. Nejdrahocennější přikovávány pro jistotu v knihovnách klášterů, zámků nebo velkých učilišť na dlouhé řetězy, jež připevněny byly na dubové police skříní.

Bratři Damasius a Jan vykonali prodlením dvou roků své poslání s výsledkem nad očekávání skvělým, neboť vycvičili v klášteře silvanigranském několik nadaných mnichů, kteří pak započatá díla dle návodu těchto mistrů dokončili, a tato výtečná průprava byla znamenitým a pevným základem ku zdatnému rozvoji knihového písma a drobnomalby v tomto klášteře. Uvedl jsem tyto dva mnichy jen proto, abych poukázal na velikou úctu a vážnosť, jakéž za oněch časů illuminatoři požívali a zároveň na spůsob rozšiřování znalosti písma a illuministiky. Tak a podobně dělo se i na jiných místech a zdárný rozkvět objevil se za nedlouho v tomto drobném umění, a dosáhl takové výše, že i slovutní malíři doplňovali řady illuminatorů, což mělo za následek, že utvořeny na mnoze cechy malířů knih, kteří pak arciť neměli s klášterníky nic společného. Vynálezem knihtiskařství převedeno toto umění prodlením času postupně na jinou dráhu, zaniklo zcela a nebude vzkříseno, o tom zajisté není pochybnosti, nikdy více. Žel Bohu, že právě tyto přeskvostné památky následkem válek, požárů, z příčin náboženských a nemálo také z bezpříkladné lehkomyslnosti byly ničeny, což zejmena my v Čechách, kde toto umění co nejzdárněji vzkvétalo, přetrpce jsme zakusiti musili. Pro nás mají tyto památky v nejednom ohledu dalekosáhlý význam. Připomeňme si naše nynější skvostné práce knihtiskařů, kteří čerpají z bohatého zdroje starých knih nejskvostnější okrasné vzorce a razí takto tomuto našemu průmyslovému odvětví novou dráhu rozkvětu. A poklady starých miniatorů nebudou tak snadno vyčerpány! Však to vážilo by

nejméně. Knihová drobnomalba má za našich dnů dalekosáhlý význam a zahloubáme-li se do této zlaté studnice, otevírají se nám věrné rozhledy do staletého vývoje a rozvoje národností, zaniklá období osvěty, mravy, šat, obyčeje vidíme jasně před sebou a často nám vysvětluje mžikem malý obrázeček illuminovaného kodexu více, nežli celá spousta učených knih. Studium knihové drobnomalby jest tudíž bez odporu jedno z nejzajímavějších a kdo si je oblíbil, stává se brzo vášnivcem. Takový vášnivec si z chorobného pudu i rád zapadělá, někdy mění také text v ten spůsob, že starý smyje a vlastní znění, zdánlivě lepší, na ona místa vpašuje. Ba na miniaturách velmi rád si něco i přimaluje a zejmena rád vyplňuje prázdné stuhové okrasy vymyšlenými poznámkami. Proto, a to vším právem, má býti bedlivosť a dohled kustodů sbírek, kde se tyto památky nacházejí, co nejpřísnější, již z té příčiny, že ani kradení a vyřezávání malovaných částí není zrovna žádnou zvláštností. Cena starých illuminatorských a písemných památek odhaduje se v poměru k jich důležitosti a zvláštnosti dosud dosti nízko; však není pochybnosti, že se časem zmnohonásobí.

Již nejstarší památky drobnomalby, jakými jsou bez odporu ohromné dvacíti až sedmdesátistřevícové papyry egyptské (nejvzácnější v Kaiře a v Louvru), omšené stářím až čtyř tisíc roků, kreslené třtinovým pérem a na mnoze malované zářivými barvami, předvádějí nám celou tu objemnou látku pohřebních obyčejů a stěhování se duší co nejjasněji, ba pod obrazci některých nalezáme zaznamenané i úmrtní modlitby rituelní. Veliké spousty takových papyrů zničeny v hrobkách egyptských při hledání pokladů ziskuchtivými Araby, ale na vzdor tomu zachováno jich značné množství a zejména prodlením posledních padesáti let objevena několikráte objemná pohřebiště, kdež nalezeny spousty podobných listin, které ve svém sbaleném, rozmačkaném a potrhaném stavu nám dokazovaly, že zde dříve již hrabivé ruce řádily. Staroegyptská drobnomalba provedena buď velmi hrubě pouze v obrysech, aneb velmi pečlivě po spůsobu malování na stěnách a sloupořadích velechrámů starých Theb (1600—1400 př. Kr.) v nynějším Luksoru, nebo v různých hrobkách králů a velekněží. Každý vzdělanec zná, jaký dosah měly v každém ohledu tyto památky při bádání na poli staroegyptské osvěty, kterouž vidíme v těchto pracích co nejjasněji znázorněnu a dosud rok co rok odkrývají nám odborníci nové rozhledy do života tohoto slavného národa.

Po těchto památkách egyptských dlužno uvésti po řadě knihomalbu ve slohu byzantinském, kterou začali prováděti mniši řeckého původu. Co do techniky nalezáme při bližším prozkoumání těchto prací, že užívali nejdříve barvy temperové, s klihem nebo voskem při malé přísadě louhové a nanášeli je vlažné na tenkou sádrovou půdu listu, a teprve v stol. pátém počínali užívati barev vodových. Výjevy z bible a nového zákona jsou na onu dobu zajisté skvostně podány; však nedovedu se přece pro ně tak nadchnouti, jako Waagen, kterýž tvrdí, že na př. motivy ve vídeňské „Genesis“ hodny jsou Rafaela. Jeden chatrný exemplář Virgila v Milaně a druhý ve Vatikánu, dále Terencius v Paříži, pak syrská Evangelia psaná mnichem Rabulou (586) a latinská biblí řeckého mnicha Okyrise Serbanda, na niž pracoval v Amiatě nedaleko Sieny

(nyní v knihovně sv. Vavřince ve Florencii), jsou asi nejstarší památky toho druhu. O padělcích této první doby není dosud nic známo, ačkoliv byl učiněn jednou pokus, který se však padělateli nezdařil; poněvadž jsem tohoto mistra šalby osobně znal, a poněvadž se mi zdá věc dosti zajímavou, povím čtenáři následující: Za svého prvního pobytu v Jerusalemě 1872—1873 seznámil jsem se tam s pověstným židovským starožitníkem Š. Shapirou, kterýž se potloukal delší dobu v Jordánské nížině a na jihovýchodním cípu Mrtvého moře, kdež za biblických dob sídlili Moabitští, a hledal tam starožitnosti tohoto národa. (Prodal je pak v Berlíně za 28 tisíc marek a později shledáno, že to byly padělky.) Po jedné z našich výprav přichvátal Shapira v nejrůžovější náladě do kláštera františkánů, našeho bydliště, a pozval nás do svého soukromého bytu u jednoho z jeho souvěrců, kamž jsme se arci neprodleně odebrali. Tam celý u vytržení vytáhl ze skříně dlouhé, úzké pruhy nějaké staré teletiny, na kterých tu a tam viděti bylo okrasy a velmi zašlé písmo v původní hebrejštině. Udával, že tuto starožitnosť nalezl v malé kobce vedle zbytků mumie (?) v krajině Dibonské, na východu Mrtvého moře, a že nález ten pochází z dob Moabitského krále Mesi. (Poslední dobou nalezen tamtéž vítězný sloup znějící tomuto panovníku v řeči semitské 896 př. Kr.) „Je-li tomu tak“ — pravil jsem — „pak máte million franků v kapse!“ „Co million franků“ — odvětil — „million liber sterlingů!“ Dodal, že bližší prozkoumání listin ponechává učencům v Evropě, ale že jest to rozhodně nález z dob biblických. Pamatuji se, že jsme zapíjeli pak tento biblický nález a tu spoustu sterlingů co nejdůkladněji. Shapira zmizel na to se svým pokladem z Jerusalema a já naň později v severní Africe docela zapomněl. Po svém návratu do Čech čtu pojednou celé statě a podrobná pojednání v různých časopisech o úryvcích II. knihy Mojžíšovy, psané na teletině a nalezené u Mrtvého moře mistrem Shapirou (psal se také Schapira) a o žádané ceně jednoho millionu liber sterlingů. Nejlepší znalec hebrejštiny, Dr. Günzburg v Londýně, rozluštil ta prapodivná znamení a starožitníci byli u vytržení. Utvořili se strany pro a proti, boj zuřil na celé čáře a trval tak dlouho, až jej rozsoudil francouzský badatel Clermont Ganneau touto pozoruhodnou sentencí: „Kůže pochází ze židovských thor asi tři sta let starých, z nichž text vymazán a nové písmo na jeho místo vepsáno.“ Nezvratný důkaz proveden tím, že nové písmo na několika místech vymazáno a pod ním nalezeny rysy péra textu thorového. Tak odhaleno dílo klamu, které dle všeho Shapira v Jerusalemě samém padělal a preparoval. Za nedlouho skončil smělý ten falsifikator samovraždou.

(Pokračování.)

Narodil se Kristus Pán!

Vánoční novelka.

Napsal Gustav Schoedler. Přeložil Julius Pachmayer.

u, řekni, opravdu, přijde Ježíšek?"

„Ovšem, že přijde, moje zlato. Avšak zatím, nežli se vrátím, budeš hodna, viď; budeš hajat?"

„Budu, budu! Víš, bratře, bratříčku, že jsem vždy hodna a že tě nezlobím, viď!"

„Ano, andílku, vím, jsi vždy tak dobrá a poslušná!"

„Nu, a proto tedy, že jsem hodna, Ježíšek přijde jistě, viď! Měl bys vidět, jak jsem vyleštila střevíčky, aby měl Ježíšek ze mne radost, aby viděl, jak jsem přičinliva... A budu se modliti! ... o tak modliti! ... víš, z celého srdce! ... neboť ráda bych, ach tak ráda, aby mi přinesl hodně velkého panáka, toho, který hýbe nohama, rukama i hlavou... nu, takového, jakého jsme dnes v bazaru viděli!"

„Vím, vím, dušinko má, jen spinkej nyní a ať se ti něco hezkého zdá!"

A Jiří Delahaye, vyprostiv se něžně z objetí děcka, polovztýčeného na loži, políbil ho na čílko a položil zpět rusou hlavičku jeho na polštář; po té obrátiv se pozvedl trudné oči, v nichž odrážel se výraz neskonalé únavy, ku staré ženě jakési, jež stála u lože.

„Mohu se na vás spolehnouti, sousedko, není-liž pravda? Budete u ní bdíti?"

„Buďte bez starostí, mladý pane, můžete odejíti beze strachu, nehnu se od lože, dokud neusne; — a bavte se dobře!"

„Díky — a na shledanou tedy!"

I odešel po té rychle, a za ním na chodbu ještě ozval se lichotný hlas děcka, jež volalo radostně: „Víš, až uslyším Ježíška přicházeti, zavru oči a budu se tvářiti, jako bych spala... ale ty domluv mu, aby mi jen přinesl toho panáka!..."

Venku povzdechl si mladý muž smutně, a zahaluje se do ošumělého zimníku, z něhož čpěl ještě benzin, kterým byl se snažil staré skvrny odstraniti, zamumlal k sobě:

„Ubohé dítě! zlatý můj andílku! Ano, Ježíšek přijde i k tobě. Budeš míti velikého, pestrého panáka... a celého pozlaceného! ... Budeš ho míti, jako děti šťastných! ... jako děti bohatých!"

A téměř rozlícen opakoval: „Ano, budeš ho míti! Budeš... a kdybych i měl..."

Avšak nedořekl, vzlykot udusil mu hlas.

Veselý lid plnil živou třídu de Clichy, vše kvapilo, hrnulo se i naráželo na se, všichni skorem spěchali, aby nakoupili poslední k hostině štědrovečerní, do níž už jen několik hodin scházelo, a lahůdkářské krámy

byly plničky. Trapně dojímán okázalou téměř veselostí chodců, Jiří kráčel tím rychleji, prodíraje se občas ostatními, zavíraje téměř oči a při tom vzpomínaje celé své minulosti, dosud tak kratičké, a přece již tak trudné, tak trudné!

Otec jeho, jenž býval truhlářem v Rouenu, nepochodil tam se svým obchodem; chtěje uniknouti pohrdání a úštěpkům jiných a nemaje dosti energie, aby se opět vzpružil, přestěhoval se nazpět do malého domku, kterýž měl na rozkošném pobřeží normandském mezi Etretatem a Brunevalem. Tam také narodil se Jiří, uprostřed velkolepé té přírody, oproti velebné mohutnosti moře, jež duši povznáší k ideálu. Byl umělcem z pudu, narodiv se jím. Pomáhaje otci i matce při práci, kterouž se živili, kreslíval, sám od sebe se tomu naučiv a vyvoluje si za model na zdař bůh vše, co měl před sebou; maje jakýs přirozený cit pro pravdu i krásu, nekopiroval staré rytiny na zdi zavěšené, nýbrž jal se kresliti záhy hned domky, stromy, zvířata, slovem vše, co v přírodě ho zajímalo a mluvilo k duši jeho. Často oči jeho, svítíce odleskem ducha rychle vyspělého, sledovaly se závistí četné malíře, jež kraje tyto hojně navštěvují.

Jeden z nich, starý krajinář Jacques Lebrun, očarován půvabem pobřeží v místech těch, usídlil se zde na celou sézonu. Jiří toulával se rád kol stánku malířova a v brzku následkem své ochoty a probudilosti získal sobě i přátelství malíře. Vyzradiv mu slovy nadšenými svou neodolatelnou náklonnosť k malířství, ukázal mu své hrubé výkresy; a od chvíle té učil se tak, že když sézona byla u konce a Lebrun k odchodu se chystal, nabídl tatíku Delahayovi, že odvede jeho klučinu a že učiní z něho svého žáka.

Opojen radostí, Jiří provázel malíře do Paříže.

Pracoval horlivě: neurčitá záliba jeho změnila se nyní v jasné poznání vrozené vlohy. Dosáhl šestnáctého roku stáří, když, sotva měsíc za sebou, obdržel dva listy velmi rozdílné: první, veselý, oznamoval mu, že přibyla mu sestřička, druhý s černou obrubou, věstící neštěstí, sděloval, že otec jest mrtev!

Od toho dne štěstí, jež se naň pousmálo, jakoby ho bylo úplně opustilo. Sotva rok na to zemřel i jeho dobrodinec, zanechav ho bez prostředků v Paříži, pokročilého sice velice v umění, ale ni z daleka ještě dokonalého.

Avšak Jiří nedal se odstrašiti; energie, jíž se otci jeho nedostávalo, měl on dostatek, i přísahal si, že musí se propracovati, děj se co děj! Na štěstí měl krásné písmo: pomahal jistému kopistovi divadelnímu opisovati, maloval i štíty na krámy, jsa rád dokonce, když mu dopřán byl někdy taký výdělek. Činil se na všech stranách, v každém ohledu, neštítě se ničeho a někdy mohl dokonce i několik sous poslati domů, statečné a dobré své matce, jež nyní sama takřka nádenničila a namahala se do úmoru, aby vyživila a vychovala drobnou dcerušku svou, jež byla jejich andílkem!

Po několika letech podařilo se mu uchytiti se, ano stal se i kresličem malého týdenního listu jednoho, sotva známého, jenž tiskl zrovna tolik as exemplářů, kolik jich musil odevzdat po bankovních závodech, jimž uveřejňoval reklamy méně cenné; Jiří však dostával za kresbu svou

každého týdne sedm franků: co chcete, pro počátek dosti mnohoslibné!

Avšak největším štěstím bylo pro něho, když Nabot, slavný umělec, kterýž vyniká v malbě podobizen a celou řadou děl v přední řady umělců vstoupil, svolil přijati ho z velkodušnosti mezi žáky svého atelieru.

Tam aspoň, vydělávaje si jinak na živobytí, mohl vážně pracovati. Leč zatím čekala naň poslední hrozná rána; matka jeho, umírajíc, volala ho k sobě. Kvapil domů, a přibyl právě v čas, aby od umírající přijal s posledním vzdechem jejím, s posledním jejím pohledem jediné dědictví, jež mu zanechávala: malou sestřičku, která též vzlykajíc, až jí srdéčko usedalo, zavěsila se křečovitě na nohy jeho.

Ode dávna již malý domek byl téměř předlužen a proto, sotva bylo po pohřbu, bylo v něm vše zapečetěno. Jiří vzal děcko do náručí, poceloval je láskyplně a slíbil mu věčnou oddanosť.

Sestřička jeho čítala sotva sedm jar, on dvacet tři. I považoval se jako za otce jejího a ve velké jizbě jeho, kterou si byl najal na konci slepé jedné uličky v Batignolles, byla ona jeho radostí, vším, co ho k práci poutalo, byla mu sama celým životem.

Leč boj o život stával se krutším, neboť chtěl, aby byla dobře vychována, aby nic jí nescházelo, a pro ni, aby jí mohl koupiti třeba jen nové šatičky se stužkami, v nichž vypadala tak roztomile, odříkal se rád všeho, někdy i sousta pokrmu.

V atelieru Nabotově věděli o nouzi jeho, avšak tvářili se, jako by ničeho nepozorovali, ze strachu, aby ho neurazili, neboť od té doby, co měl sestru u sebe, na místě aby si byl stěžoval, projevoval vždy nemalou hrdosť. Nicméně všichni cítili k němu, dojati, živé sympatie a jeho soudruhům bezděčně vytryskly slzy do očí, když spozorovali, jak ubohý hoch, když někdy zády se k němu obrátili, pojídá kousky chleba, jež byli, syti již, v atelieru zde a onde odložili.

V den ten Jiří při práci své v atelieru byl neskonale zarmoucen a koutky úst jeho chvílemi hořce se stáhly. Dnes, ano dnes bylo 24. prosince, štědrý večer, a sestřička jeho po celý týden už neustávala mluviti o veliké události té. Po celý týden už cídila a leštila střevíčky své o překot, aby přímo zářily, až skloní se s nebe Ježíšek s dárky svými, a každé chvilky co tu bylo klábosení, samá otázka, samá naděje skvělá; co těšení a nedočkavosti! A zatím Jiří měl v kapse poslední zbytek všeho jmění svého, celých deset sous!

Došel si dnes sice na týdenník svůj, aby mu dali zálohu, ale odvětili mu, že pokladna jest prázdna, poněvadž podniku nedaří se nijak skvěle. Obrátiti se na soudruhy? To bylo by nepochybně marno bývalo, neboť od rána již hlásali a žalovali si na vzájem, že jsou dnes bez grešle a celý rozhovor jejich točil se kol otázky, kde který z přátel a příbuzných byl by tak šlechetným, že by se dal „pumpnouti,“ aby si mohli vystrojiti hody štědrovečerní.

Jiří vyrušen byl ze svých myšlének neveselých mistrem svým, jenž přiblíživ se k jeho podstavci prohlížel si práci jeho mumlaje:

„Není zlá, naopak : . . zvlášť kresba jest znamenitá.“

A pohlednuv mladému umělci do tváře, bledší než kdykoli jindy, pravil náhle:

„Ach, ano, co chtěl jsem ještě říci, Delahay . . . zvu vás dnes na večeři k sobě, na sedm hodin. Přijímáte, není-liž pravda?“

Po té nečekaje odpovědi mladého muže, jenž povstav, stejně jsa udiven jako dojat, nemohl než zamumlati cosi nesouvislého, obrátil se mistr na podpatku a kráčel dále, by slovem úsečným radu dal žáku jednomu, a aby povzbudil druhého . . .

A nyní kráčeje stále ještě ulicí a nic kolem sebe nevida než sníh, jenž vzduchem počal poletovati, Jiří roztrpčen myslil na posledních svých několik sous, za které byl si musil nakoupiti benzinu, aby starý svůj zimník jakž takž očistil.

Přibyl před dům mistra svého, jenž nalezal se v malé elegantní jedné ulici v okolí Vítězné brány zcela na blízku Elysejských polí. Zachvácen bojácností velikou vstoupil ostýchavě krokem nejistým a krev se mu vhrnula do tváře, když sluha v černém fraku, svléknuv mu ošumělý zimník, hlásil tónem slavnostním, jak byl mu již zvykl:

„Pan Jiří Delahaye!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

. . . A poznovu kráčel Jiří sám po Elysejských polích a byl smutnějším ještě, než při odchodu svém ze starého domku v Batignolles, vzdor tomu — což se mu již dávno nestalo — že byl tak skvěle častován.

Pravda, mistr byl roztomilý, vlídný, slovem: otcovsky laskavý; chválil jeho práci, hovořil s ním mnohoslibně o příštím Salonu, a dal mu na jevo, že čeká ho budoucnosť, ozářená slávou úspěchů. A madame Nabo tova, jak dobrou, jak starostlivou se mu projevila, a jak prostou, i při svém oslňujícím zjevu vzorně elegantní dámy; on odpovídal máló, ostýchaje se, rozpačit, nenalezaje pravých slov. Jedině když tázala se ho po jeho sestřičce, rozehřál se, dal se unésti a s rozkoší líčil podobu, zjev andílka toho, avšak srdce náhle se mu sevřelo, když madame Nabotova podotkla, že v této chvíli as děcko tone v nejsladších o tom snech, co jí Ježíšek nadělí! Zbledl hrozně, pot zrosil mu spánky, zrak jeho se zakalil a ruka chvěla se mu tak, že sklenici porazil.

Sněhu napadlo vysoko mezitím, co byl u mistra dlel; nyní ustal již padati, ale s výše polí Elysejských bílý háv jeho zářil tisícerými brillanty a v lesku luny, jež rudou zdála se býti tam v nebeské výši, rozkládal se do nekonečna, dodávaje takto slavnostního rázu všemu kolem kol v tento večer posvatný!

„Hodní to lidé!“ děl si Jiří v duchu. Ano, ještě v okamžiku, když již odcházel, mistr, povšimnuv si, že s pravou rozkoší jeden doutník vykouřil, vstrčil mu pod páži koženou schránku na doutníky a madame Nabotova řekla mu s úsměvem: „Zakuřte si po cestě; bude to váš Ježíšek, vy . . . dětinko!“

V oné chvíli bylo mu, jakoby musil jí říci svá muka, své útrapy, své úzkosti, jistě nebyla by váhala, poskytnouti mu pomoci . . . avšak slova nebylo v hrdle jeho: tlumený vzlykot byl je udusil . . . v mozku vše mu zavířilo, i odešel nepoděkovav ani, boje se, by tu nepropuknul v pláč! . . .

Muselo býti pozdě, velmi pozdě; ale co jemu na tom záleželo!

Mohl-li se vrátiti tak, s prázdnýma rukama? Ne, ne, nikdy. Pozvolna sestupoval po Elysejských polích a plížil se vrávoraje takřka kol domů ulice Royale, kol chrámu de le Madeleine; vše chvělo se a bujelo veselím, věstícím počátek chvil slavnostních; restaurace samé světlo, samá zář, za záslonami z muselínu viděl osoby kvapně a čile semo tam přecházeti; v zákoutí jednom stála řada elegantních vozů a kočí, zabalení v mohutné teplé kožichy, plnili blízkou vinárnu, do kořán otevřenou.

Náhle se všech stran rozhlaholily se zvony, jeden druhému jako v odpověď, a velebný hlahol zvučel a zněl vzduchem jásavě, jakoby nad městem obrovským milliony hlasů skeptické Paříže v náhlém citův unešení plesaly vstříc zrození — Spasitele.

Před Jiřím vztyčoval se mohutný chrám, jejž sníh obetkal vábně jako stužkami bělostnými. Bezděčně vystupoval po schodech k chrámu a vstoupil jedním z pobočních vchodů, avšak nemohl učiniti již ni kroku ku předu, chrám byl lidmi přeplněn; zůstal státi v pozadí a viděl toliko přes tlum tisícerých hlav hlavní oltář tonouti v moři světel, ve zlaté záři. Varhany rozzvučely se — v okamžiku již z tisícerých úst zazněl lodí chrámu jediným hlasem velebný zpěv naděje a vykoupení:

Narodil se Kristus Pán,
veselme se!
Z růže kvítek vykvět nám,
radujme se!

A Jiří, zachvácen hněvem šíleným, prchal, prchal odtud, nechtěje nic slyšeti, cítě potřebu neskonalou: proklínati! Jak, tito všichni — prý křesťané? Tito šťastní, nadutí, přebohatí! Jdětež! Byl-liž jeden mezi nimi, který by mu přispěl v jeho úzkosti a bídě. A Spasitel světa, zdaž ho spasí, jeho, tak bídného!

Nechť jen pějí, slaví svého Vykupitele! Jeho osud, parie, byl štkáti; a jeho právo: Kletba jen! A přece, aniž pozoroval, srdce jeho plnilo se náhle výčitkami svědomí, výčitkami zlého skutku spáchaného, byť v myšlenkách jen, zrak jeho hořel a náhle .. slzy veliké začaly mu kanouti po tváři. Mozek jeho, napjat horečně, tím došel úlevy, pravda však, pravda: tolik byl nešťasten. Andílek, jenž čeká ho tam dole, jenž tam doma sní sny tak překrásné, maje na rtech šťastný úsměv slíbené slasti! Má jemu srdce prokláti? Viděl ji, jak sní v slastném zanícení a vzpomínal sám svého napjetí dětinského, když čekával příchod Ježíška, nemoha oka zavříti, chvěje se při každém zašelestění a představuje si ho, Dobroděje neskonalého, jak putuje od chýše k chýši, s dlouhým vousem a velikými botami. A jest to on, on sám, jenž své drahé a ubohé sestřičce odníti má svaté illuse dětinské!

Ne, ne, ó ne, třeba by krásti ...

Zastavil se, neodvažuje se dokončiti, domysliti: zmaten, rozechvěn myšlenkou tou, stydí se, děsí se sám před sebou. Ne, ne, krásti, ne, nikdy, za žádnou cenu! ... Vykročil prudce v před, schránka na doutníky, již držel posud pod páží, vypadla při tom náhle na zemi. Zvedl ji a když se vztyčoval, namanula se mu myšlenka: což kdyby prodal doutníky ... Ano, avšak komu! Můj bože, chodcům zde, komukoli.

Doutníky byly jeho, bylo to jeho právo, a kdyby měl být za žebráka pokládán . . . nuže! tím hůře! . . . Avšak aspoň sestřičce Ježíška se dostane!

I rozhodnuv se, opřel se o blízký jeden kandelábr a otevřel, stisknuv knoflík, schránku na doutníky.

Při blikavém plápolu světla plynového nahledl do vnitř a myslil, že jest hříčkou snů: v očích se mu zajiskřilo, jakoby byl oslepen, v spáncích bušila mu krev silou neslýchanou, zachvěl se od hlavy k patě a vzkřikl. Avšak, ne, ne, nemýlil se . . . můj bože! Jeho oči dobře viděly! Dobře, dobře!! Tam na doutnících, zahalujíc je skorem zúplna, rozložena byla bankovka stofranková. A on stále byl ještě oslněn, zrak jeho, ač zkalený slzami, četl uvnitř víčka slova, ženskou rukou načrtnutá:

„Pro sestřičku.
Ježíšek."

A v návalu vzkypělého citu a vřelosti nesmírné Jiří sklesl na kolena uprostřed sněhu a s přízvukem nevystihlým, do něhož vložil všechnu vděčnost svou, celou duši svou, celé srdce své, zapěl tu vzníceně:

Narodil se Kristus Pán,
veselme se!
Člověk jest vykoupen,
radujme se!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

S lety zlé doby minuly a Jiří Delahaye nalezl s vírou i energie v životě, dosáhl úspěchů i bohatství.

A každého roku, o štědrý večer, maje po pravé straně choť svou a po levé straně sestru svou, nyní krásnou mladou ženu v plném květu, slaví hluboce dojat zrození páně.

Před sebe, na čestné místo, klade pak malou schránku na doutníky, již uchovává jako reliquii svatou, a hlasem pohnutým, jenž slzami se chvěje, slzami vděčnosti, slzami naděje, pěje jako modlitbu nezapomenutelnou:

Narodil se Kristus Pán,
veselme se!
Člověk jest vykoupen,
radujme se!

Z Národního divadla.

Smrt Hippodamie. Melodram o 4 jednáních. Báseň napsal Jaroslav Vrchlický. Hudbu složil Zdeněk Fibich.

Geniální myšlenka Fibicha a Vrchlického, jež jako tajemný výrok čaroděje sloučila v nerozlučný svazek básnictví a hudbu, že ze spojení jejich zrodil se umělecký výtvor dokonalé, skvělé krásy a bujné, kypící síly, ta myšlénka dospěla nyní, posledním dílem trilogie „Smrtí Hippodamie“, ku svému zakončení a rozvila se před námi v celé své majestátní velkoleposti. Ten plný, přesvědčivý, povznášející, čistě umělecký dojem, jejž prožili jsme při této melodramatické trilogii, jež vyrůstala před námi do mohutných rozměrů a nesla se mocnou gradací k vrcholu krásna a poesie, mohl by s těží býti dovršen některým jiným odvětvím umění dramatického. Pod tímto dojmem nové, povznášející nálady chápeme jasně ty líbezné doby sofokleovské, kdy krásno, umění, bylo zároveň náboženstvím.

Smrtí Hippodamie dopředeno ono tragické pásmo činů, vin, hříchů a běd, vinoucí se životem dcery barbarského krále Oinomaa, té vášnivé, démonické, divukrásné krotitelky ořů, již básník náš nakreslil rysy tak geniálními, velkolepými v čele své antické trilogie. Život Hippodamie a její smrt spjaty krvavými pouty viny a nutností neodvratného fatum s osudy nešťastného rodu Tantalova, jehož mythus sloužil básníku našemu za podklad děje. Však Vrchlický nejen že zachytil zevnější formu antiky, že v sytých a svěžích barvách oživil kolorit starověku, že dovedl, ovšem dle vlastní, mohutné individuality básnické, tvořiti v těch rysech, jež doba antická postavila celému pokolení lidskému jako věčný vzor, nýbrž on dovedl proniknouti a obsáhnouti též tak dokonale veškerý život mravní a umělecký doby antické, veškery názory, celé bohatství poesie, že uměleckému výtvoru svému, nesoucímu velké a čisté obrysy antické, vdechl též život a ducha antiky. Však básník náš, třeba by v poesii jeho byla ožila veškera krása Hellady, jest přec duchem moderním, duchem tvořícím pro moderní společnost. Toho byl si básník vědom plnou měrou, a proto nad tajemnou, neuprosnou mocí antického osudu, jenž vede k rozřešení celé to mohutné drama vyrostlé z viny, hříchu, kletby a krve, rozepjal vznešenou gloriolu vyššího řádu mravního, řádu všelidského, jenž silou a výmluvností podivuhodnou mluví k nám, obecenstvu modernímu, aniž tím ruší antický ráz celého veledíla.

Tato vyšší morálka, dodávající síly neskonale povznášející celému veledílu, vyjádřena nejvýmluvněji slovy Hippodamie, jež stojíc nad hrobem svého života a svého štěstí, jež otráveny byly vinou a hříchem, loučíc se se synem ubírajícím se do vyhnanství, praví:

„Jen jedno dát ti mohu na cestu:
Hleď zachovat si pro vždy srdce čisté,
toť nad královský trůn i nad lásku.

Ó, já to nyní cítím — — —
Jeť život moře ze dna vzbouřené,
kal chrlící a lodí, mrtvol tříšť,
a čisté srdce perlou pouze v něm..

Poslední díl trilogie uvádí nás do rodiny Pelopovy o dvacet let později. První jednání odehrává se před palácem královským v Olympii. Důmyslným a jasným způsobem zasvěcuje nás básník v rozhárané, bouřlivé poměry královského rodu. Hippodamie, nyní již matka dvou dospělých synů, Atrea a Thyesta, zachovala stále svou vášnivou, nezkrotnou, divokou povahu. Místo lásky chová nyní k Pelopovi zášť, jež živena stále vzpomínkou na vinu, jež spojila ji s chotěm, pak nedůvěrou a lhostejností Pelopovou a vroucí láskou jeho k Chrysippovi, synu Axiochy, jehož Hippodamie nenávidí. Též mezi syny Pelopovými panují nesváry, jichž hlavní příčinou jest sličná Airopa, dcera krále Eurysthea, již Pelops byl přivedl z Mykén v zástavu míru a k níž všichni synové jeho vzplanuli láskou. Pelops založil hry ku poctě Héry na oslavu vítězství svého nad Oinomaem. Jest den slavnosti. Kněži, zápasníci, vojsko, lid, shromáždí se před palácem za zvuků velkolepého pochodu, jenž bohatstvím, silou a skvělou barvitostí patří k nejkrásnějším místům hudebním díla. V středu lidu stojí mohutný Pelops s Hippodamií a s bujarými syny svými. Rod královský jeví se zde v celé své slávě a moci. Však símě krvavé viny, jež byla založila dům Pelopův, bujelo zatím a rostlo ve tmách zapomenutí pod ochranou neuprosného osudu a dozrálo nyní k odplatě. Myrtillos, jediný svědek zrady a viny, jež spojila Hippodamii a Pelopa a dopomohla tomuto k vítězství nad Oinomaem, nezahynul ve vlnách mořských, kam Pelops ho byl uvrhl, nýbrž zachránil se, žil vzdálen a nyní vetchý, slepý stařec, sledem okolností se objevil, aby byl nástrojem v ruce osudu a pomstu vykonal. „Jen svědkem dřív, než budeš mstitelem,“ konejší své rozbouřené nitro. Hoch vodící ho najde mu skryté místo, odkudž může vše vyslechnouti. Tato scéna jest koncipována geniálně a působí hlubokým, symbolickým kontrastem svým mohutný dojem: Před palácem zde v moci své a slávě stojí vinníci, jejichž vina krvavá zakryta temnou rouškou tajemství, a stranou na balvanu v rozedraném šatě choulí se ten vetchý stařec s tváří utrpením zbrázděnou, se zrakem vyhaslým; slepý jako osud sám, jenž vede sem kroky jeho. Grandiosní velkosti jest hudba provázející objevení se Myrtilla. Zbudována jest z motivu Myrtillova ovšem dle nynějšího významu vozatajova mistrně přeměněného a charakteristicky zabarveného. Již tato jediná ukázka by postačila na důkaz jak ideálním tlumočníkem krásy a velkosti antické jest hudba Fibichova, jejíž zvuky temné, tragické zaznívají tu jako drtící kroky osudu. Pelops projeví vůli, aby při dnešních zápasech nezúčastnil se nikdo z jeho rodiny, aby pouze lid dobyl si věnce vítězství. Lstivý Thyestes, chtěje pobouřit Pelopa proti Chrysippovi, poštve vznětlivého, důvěřivého syna Axiochy, aby vrhl se v zápas proti zákazu otcovu. Po činu již, když otec rozhněván opustil hry, poznává Chrysipp, jak pochybil dav svésti se Thyestem. Přemýšlí o svém osudu, rozpomíná se na celý svůj neblahý život v domě otcovském: „Proč jen v cestě jsem svým bratrům, a proč v zášti královna mne chová?“ —

A hudba odpovídá mu jemně motivem jeho, spojeným s tklivým motivem jeho nešťastné matky. Tyto odpovědi, otázky, vysvětlení, vzdechy, jásání, žalostné i blažené záchvěvy srdce, jež prokmitují hudebním průvodem, jsou pravé perly hudebního umění. —

Ovšem Chrysipp jest krev sokyně královniny, sokyně, na niž vášnivá barbarka žárlí i když byla zapudila ji mezi stíny Erebu a proto jest nenáviděn. Myrtill za skálou ukryt vyslechne lkání Chrysippovo a promluví na něho. Seznámení se synem Pelopovým zdá se mu vhodnou příležitostí k pomstě. Myrtill prohodí několik poznámek o pověsti, jež krajem jde o rodě Pelopově a o jeho vítězství nad Oinomaem. „Čím dále zvědavost mou napínáš; kdo vlastně jsi a jak jsi oslepnul?“ táže se Chrysipp. Odpověď Myrtillova náleží k nejkrásněji básněným i komponovaným místům díla. Jest to čarokrásná metaphora básnická. Myrtill předstírá, že Heliovi kdysi rouhal se, že vydrží v tvář jeho hroužit zrak, on ranil však ho střelou ohnivou, že pozbyl zraku a slunce zář již nepozdravil. A k slovům jeho víže se líbezná, vroucí hudba utkaná ze spanilého motivu Hippodamie a z motivu lásky z prvního dílu trilogie, kdy krásná dceř Oinomaova byla ještě svěží, panenskou růží a kdy Myrtill, mladý, odvážný vozataj, osmělil se pozvednouti zrak svůj s horoucí, bezměrnou láskou k ní, k svému slunci, kterouž smělost zaplatil štěstím celého života. — —

Chrysipp táže se Myrtilla, co chtěl říci o jeho rodě. Myrtill vymlouvá se, že mohli by býti slyšeni zde a vybídne ho, aby ho doprovodil v chatu rybářskou, morem vyprázdněnou, kde přebývá. „Ó, milerád tě v chatu dovedu, zřím, věční poslali tě bohové,“ praví Chrysipp.

„Máš pravdu, poslali mne bohové,
již vinu trestají a ku světlu
z tmy vedou kroky lidských osudů.“

A mohutný, vysoce výmluvný motiv viny doprovází tato slova Myrtillova a jeho tragickými zvuky končí první jednání. Tato scéna závěreční mezi Myrtillem a Chrysippem, se svým zakončením tajuplným, hrozivým, jež zdá se náhle rozprostírati temný mrak nad osudy všech bytostí, podává vysoce výrazný obraz viny, té hrozné, antické viny, jež zrozená z jednoho zárodku zločinného rostla jako lavina a živila se stále novými zločiny a stále čerstvou krví nových obětí, až konečně dopadla celou zdrcující tíhou na hlavu vinníkovu.

Druhé jednání uvádí nás do hodovní síně v paláci Pelopově. Síň jest bohatě ozdobena k slavnostní hostině. Přichází Atreus a Thyestem povzbuzen vyzná Airopě svou lásku a jest vyslyšen. Blažený Atreus sdělí štěstí své přišedšímu otci a tento, ačkoli trochu překvapen tou volbou — myslilť, že Airopa miluje Chrysippa — svolí k sňatku. Mezi tím scházejí se již lid, kněží, zápasníci, dívky, soudcové ku kvasu za bujné, jásavé hudby. Pelops pak oznámí všem volbu Atreovu. „Mám věřit sluchu? Tedy oklamán? Nač šetřit ještě svojich odpůrců?“ praví zrazený Chrysipp stranou a zároveň ozve se chmurný motiv Myrtillův jako temná předtucha blížící se katastrofy. Pelops vítá všechny příchozí, kteří provolávají slávu Airopě a Atreovi a vybízí, aby užívali darů, jež bůh poskytuje dlaní přehojnou.

„Jeť život krásným darem, přátelé,
a hřích je s vráskou jen a žalobou
se květnicemi jeho ubírat.“

V těchto slovech spočívá výtečné vystihnutí antického ducha. I Pelops tak krutě zkoušený a osudem pronásledovaný zachoval si stále ten sladký, jasný názor o životě, jímž vynikali Helléni.

K úplnému veselí schází již jen pěvec, „jeť píseň záře v minulosti tmy“. A pěvec, šedobradý kmet, předstupuje, rozzvučí struny lýry a recituje ku hře o slavném vítězství Pelopově nad Oinomaem. Jak mladý, čacký syn Tantalův přišel do Pis, spatřil čarovnou dceru královskou, mocnou láskou k ní vzplanul, s otcem jejím vešel v zápas, jak Poseidon pomocí svou byl s ním, oře dva mu propůjčil, Harpinu a Psyllu, které z tůně slaného moře kopytem tryskly hbitým a jak pomocí jich zvítězil a získal ruky spanilé Hippodamie. Toto opěvání vítězství Pelopova jest velmi šťastná a duchaplná invence básnická. Náš básník zde znázornil, jak kolem prostých činů pověsť a fantasie lidu opřádala gloriolu nadpřirozeného a báječného a jak skutky lidské vzrůstaly v mythy.

Až posud jest ráz celého jednání jasný, veselý, radostný, a tím uchvatněji působí pak vysoce tragické zakončení. Chrysipp, žárlivostí pobouřen a vínem rozohněn, povstane náhle a prohlašuje, že vše co pěvec pravil jest lež, že zradou pouze a lstí Pelops zvítězil:

„lstí pouze vyhrál Pelops,
báj to je pes, on vylámal mu zuby,
by kousat nemoh, a pes líže teď —
on jazyk vytrh mu a dal mu jiný,
by jeho slávu rozhlašoval v svět.
Však zatím tato dcera Oinomaa
vlastního otce krví koupila
od vozataje, jenž slul Myrtillos
zlé vítězství.

V této scéně grandiosní, tragiky velebné a mistrně motivované, kdy syn otci svému a maceše, před lidem shromážděným, vrhne v tvář děsné obvinění, vrcholí drama a vlastně celé to tragické pásmo dějů. Zdá se vám, jako by v tu chvíli kráčel jevištěm veliký, chmurný stín Osudu.

„Tak necháš urážet mne v domě vlastním? Nemám chotě již ni synů, by mou obhájili česť!“ volá Hippodamie v hněvu. Však Chrysipp neumlká a tu Atreus s Thyestem vrhnou se na něho a protknou mu prsa. Chrysipp dokoná. Když umírá, radí ještě Atreovi, by pozor dal na Airopu, aby nezradila ho též.

Celé ťoto jednání jest pravý skvost hudebního a dramatického umění a působí dojmem úchvatným. Od Oidipa krále nezažili jsme v divadle tak zdrcujícího dojmu.

Úvod ku třetímu jednání tvoří dojemná smuteční hudba. Tyto zvuky provázející Chrysippa na hranici a otvírající duchu jeho, pout pozemských sproštěnému, cestu do Elisejských niv, jsou důkazem přeskvělým, že mistr Fibich jest rovněž tak geniem básnickým jako geniem hudebním. Ta velkosť, opravdovosť Smrti, ten majestátní klid, ten neskonalý smír, to splynutí ducha s věčností, s nekonečností, jež jest věčnou

hádankou bytosti lidské, ten smířlivý, posvátný akkord, jímž Smrť končí všechny disharmonie života, vše to vyznívá z té velebné hudby řečí čarovně výmluvnou. A zároveň chvěje se v těch tonech slza žalu kanoucí z oka otcovského i bolestné lkání roditele nad mladým zmařeným životem milenéhó dítěte. Několikrát zaznívá hudbou smuteční líbezný motiv Axiochy, jakoby stín matky vznášel se kol hranice dítěte. Tím skladatel oživuje též mocně vzpomínku na nešťastnou první ženu Pelopovu a staví nám na mysl jasně spojitosť mezi osudem matky a dítěte; až pak motiv Axiochy a Chrysippa zazní v združení líčíc, jak ty dvě duše Osudem štvané došly konečně míru a spojení ve velké, mlčelivé říši Smrti. — Pelops pátrá, kdo mohl vyzraditi Chrysippovi děsné tajemství o vině jeho a Hippodamie. Doví se, že syn byl viděn posledně s divným starcem jakýmsi, jenž bydlí za Alfeem v sešlé chatrči rybářské. Předtucha, že Myrtill žije posud, probudí se v něm opět a s ní ozve se v celé síle též děsné podezření, jež léta živí v srdci svém, že totiž žena jeho podplatila tehdy v Pisách vozątaje sladkou službou lásky. Chce zvědět pravdu. Umíní si, po pohřbu Chrysippově, až soud vynese nad vrahy jeho, že navštíví onoho starce.

Slova umírajícího Chrysippa, že Airopa bývala jeho milenkou, otráví lásku Atreovu, jenž kruté výčitky dělá ženě své, že ho podvedla a slovy potupnými, hanlivými ztrhá pouto lásky, jež je vázalo. Této roztržky použije lstivý Thyestes, líčí Airopě muka čekající ji po boku muže, jenž ji nemiluje a jí pohrdá, nabízí jí za chladné, drsné srdce Atreovo svou vlastní lásku horoucí a přemluví konečně Airopu, by prchla s ním dříve, než Pelops pronese nad ním svůj soud pro vraždu bratra.

Hippodamii zbývá již jen syn Atreus, její miláček, a toho Pelops chce nyní souditi. Královna přichází prositi za milost pro syna, neb i v jejím drsném, hrdém nitru, vinou a hříchem zatemněném, pučí něžný květ lásky mateřské, jíž průvod hudební charakterisoval motivem čarovné krásy a dojemné vroucnosti. Pelops nechce povoliti prosbám jejím, nevěří, že by i oběť smrti Chrysippovy uvedla smír v dům jeho:

„Ó vidím, stará těžká kletba lpí,
tvá, Oinomae, kletba na tom domě,
jenž zradou založen a proněvěrou.“

Však Pelops tak děsně zkrušený neodvratnou nutností osudu, tak bouřně zmítaný tajemným spojením fatality a vášně, které jako zhoubný vichr lomcuje a zmítá loďkou jeho života, neztrácí přec v smutných temnotách těch světlý paprslek naděje. Uvedeme toto místo, protože jest nejvýš charakteristické pro geniální vystihnutí básníkem naším ducha a názorů antiky:

„Či možno, tak by k lidstva utrpení
moh zatvrzen být Olympických rod?
Ó, nikoli, jsou bozi spravedliví,
hřích trestají, však v posled z mraku jeho,
ó, zřím to, slunci spásy pokynou!
Ó v duchu zřím, jak mého rodu krev
kdys štvána sborem litic jako já
zas oltář smírný šťastna obejme,
jak láskou ženy v zhoubu sklán rod můj,
zas ženy láskou bude usmířen.“

Při slovech těch, vyrostlých tak bezprostředně z mravního života Hellady, zdá se jako by ten smutný, chmurný obraz osudů Tantalova rodu se náhle vyjasnil paprskem zbožné naděje, a jako by v šeré budoucnosti objevil se cíl, k němuž spěly víra a morálka antické, a jenž zářil v čele všech dramat antických. Jak, člověk nutností veden k vině a přec zodpověden za své skutky byl by bez vykoupení uvržen pod drtící kola osudu? A vina byla by pro věčnost zpečetěna zákonem, jenž žádá krev za krev, zločin za zločin? Tomu nemohl věřiti duch Helléna. Jeho vysoký smysl pro krásu a harmonii života vedl ho k hledání usmiřující myšlénky spravedlnosti božské i v smutných temnotách neštěstí a viny. Zdrcen, zkrušen, hrůzou a strastí obklopen, neoddává se přec zoufání. Čím krutější a temnější zdá se mu vůle božstev, čím tajemnější záhady jeho života, tím mocněji vzplane jeho víra: bohové nemohou chtíti zlo; jakkoli tvrdou zdá se mu jejich dlaň, přec jest zajisté dobročinnou.

Jest zajisté obdivuhodné, jak hluboké kořeny zapustilo dílo básníka našeho v ducha Hellady, že lze čerpati z něho i mravní principy antické.

Těmto slovům Pelopovým věštícím smír nešťastného rodu jeho dodal mistr Fibich dalekosáhlého významu připojiv k nim hudbu z Gluckovy „Iphigenie na Tauridě“, vztahující se na osud Oresta a Iphigenie, potomků to Pelopových, jimiž vzešel smír štvanému rodu. Vysoce duchaplná a šťastná to zajisté myšlenka, jež svědčí, v jak úzkém zpříznění myšlenkovém i citovém tvoří oba umělci. Pelops nedá uprositi se Hippodamií, nýbrž vyřkne nad Atreem přísný soud, vypověděv ho z vlasti. A dříve ještě hluboce a bolestně urazí ženu svou, vrhnuv jí v tvář černé podezření, že přec byla milenkou Myrtillovou. Tou urážkou serval vše co poutalo ženu jeho posud k němu, a ve vášnivé, démonické duši barbarky vyklíčí úmysl, aby zavraždila chotě svého: „Jen dobro kdys mi činil otec můj a musil zemřít, když jsem chtěla tomu; zlem, hanbou, urážkami, potupou mne zasypává nyní manžel můj a měl by žíti dál a bez trestu?“ Neodvratná síla osudu počíná vystupovati již v celé své moci a vede ruku její k vraždě chotě, k vůli němuž byla kdysi otce smrti vydala. Hippodamie vyzývá Atrea, aby jí pomohl vykonati pomstu, však tento zamítá a slíbí jen, že dříve než dle rozkazu otcova opustí vlasť, ji zprovodí do chaty, kam za soumraku chce též Pelops se dostaviti.

Jednání čtvrtému předchází velkolepá bouře v orchestru, připomínající bouři ku konci prvního dílu trilogie, „Námluv Pelopových“, kdy Pelops utkal se poprvé s Myrtillem u jeskyně v Gerastických horách, když tento žádal odměnu za službu krvavou, a kdy do moře ho uvrhl. Nyní octnou se opět tváří v tvář. Símě viny zatím rostlo a bujelo v temnotě a setkáním jejich má dozráti v plod. Vulkán síly a vášně burácí v těch zvucích, jež mistr velkolepým uměním svým přivolal z říše hudby. Bouře osudů a vášní, zmítajících životy těch bytostí, v nich vře a víří a z těch rozpoutaných, zbouřených vln moře zvukového zaznívá mohutný motiv viny celou svou zdrcující tíhou. Za dozvuku bouře objeví se před námi v šeru nočním, slabě zbarveném bledým světlem měsíce, z mraků se prodírajícího, pustý, sešlý vnitřek chaty rybářské. Posledním jednáním

korunováno umění, jež mistr Fibich vložil v hudební část trilogie. Smutné, mrtvým svitem měsíce prodchnuté šero spočívá na jevišti a takové též mrtvé šero zdá se obestírati ty zvuky bolestné a grandiosní. Jest nám, jako by před námi vynořovaly se Doréovy illustrace k Danteovu peklu: Strže příšerné, divokými orkány prorvané, plny zasmušilých stínů a beznadějného žalu, údolí hluboká, temná, žaluplná, obemknutá tesy skal mohutných a gigantických rozměrů, a jen v dáli prozařuje mdle zákmit světlejšího obzoru, ale i to světlo jest zasmušilé, mrtvé a obestírá zsinalým nádechem ten beznadějný smutek, to věčné temno... Taková jest ta podivu hodná hudba, jež obestřena též jakýmsi příšerným, zsinalým nádechem, prorvána orkány zoufalství, tragických osudných vášní a bolu a ztemněna zasmušilými stíny beznaděje, žalu a utrpení... Přichází Hippodamie s Atreem a žádá syna, aby až stařec se vrátí, vydal se za Chrysippa a vyzvěděl, zda vskutku to Myrtill. Stařec přijde a Hippodamie z řeči jeho s Atreem a z rysů tváře pozná vozataje otcova a jediného svědka její viny. Atreus mu sdělí, že Pelops přijde sem, a že chce zvědět od něho, za jakou cenu dal v Pisách podplatit se dcerou Oinomaa. „To už mu povím, dobrá, ať jen přijde,“ směje se Myrtill příšerně. Však nyní stařec jest již unaven, a než Pelops přijde, chce odpočinouti si na lůžku. Úkol Atreův vykonán zde, on rozloučí se s matkou a odchází do vyhnanství. Hippodamie zůstane tu sama, v chatrči bídné, kde dlí ten stařec slepý, nešťastný, jenž krvavými pouty viny spjat s jejím osudem a v myšlenkách obrací se k životu uplynulému, jenž byl jen řetězem strastí, běd, vin a hříchů, a dojemná lítosť proniká do temného nitra jejího: „Já srdce nemám čisté, ani dlaň. Na duši mé je stínů taká noc, o jeden míň, že den tím nevzplane.“

Přichází Pelops Jolem provázen. Hippodamie odhodlána k činu. Ještě jednou prosí Pelopa, aby odpustil Atreovi a povolal ho zpět, Pelops žádosť její tvrdě zamítá: „Teď pozdě již — zde jiný úkol můj, než odvolávat soudu nálezy, tam osud náš.“ A ukazuje k lůžku, kde spočívá Myrtill. Blíží se, aby ho zbudil. Hippodamie chce ho zadržeti. „Proč zdržuješ mne? Ženo, ty se chvíš! Tys vinna.“ — „Já vinna? Kdo vinen zde — to my jsme obadva, já lásky hřešila jsem nadbytkem, ty lásky nedostatkem! Myrtille, vstaň z hrobu vln! Ó, žel, že slepý jsi a nevidíš, proč žil jsi dosavad.“ — „Žil, aby tvoji hanbu dosvědčil!“ — „On ovšem žije, abys umřel ty.“ A Hippodamie vrhne se s dýkou v ruce ze zadu na Pelopa, však Jolos zachytí její ránu. Pelops probudí Myrtilla a zaklíná ho, aby jmenoval cenu, za kterou Hippodamie získala pomoc jeho. „Nic nepovím — žij s červem v duši dál!“ praví Myrtill posměšně. „Tedy zhyň!“ A stařec klesá rukou Pelopovou, ještě v umírání ho proklínaje. Hippodamie cítí, že nemožno, by déle žila s Pelopem, život a štěstí její zmařeny, láska k choti změněna v krvelačnou nenávisť; sto jí ve světě sama, bez chotě, bez synů, s duší otrávenou, se srdcem zdeptaným. Nač tedy žíti? Ještě jednou ohlíží se k životu svému zpět. Vzpomíná na mládí svoje čisté, veselé, na jízdy s větry o závod, na tance. Pak na příchod Pelopův, na mocnou, vášnivou lásku svou k němu, na vinu, jež šla jí v zápětí, na všechny strasti a hříchy, jež z ní se zrodily: „Však jedno slyš na prahu Erebu: — svou kletbu družím

k Oinomaa kletbě! — Ó, Pelope, já proklínám tvůj rod, — ať zatracen je celý po věky. — Buď zvrhlé vše a bídné, proradné — neb z viny vzalo všecko zde svůj vznik. — Ó, vidím v budoucnosť! — — Zřím rod tvůj kráčet drahou krvavou, jak bratři proti bratrům vstávají, jak vražda s podvázanou čelistí, — bys neslyšel ji, kterak zuby skřípá, — se choulí v stínu u vrat domů tvých, — jak nevěra se plíží ložnicemi — tvých dcer a synů, zatím krvavé — a zvířecí co vstává krvesmilství — by dokončilo, klam co započal. — Toť stíny Hadu jsou mi milejší, než taký život.“ A proklane si dýkou ňadra. — —

Nyní, když mistrná stavba básnická trilogie dokončena, když geniální myšlenka dramatická, rozvíjející se v mohutné gradaci, dopředena, objevuje se umění básníka našeho v celé své vznešenosti.

Základ celého veledíla tvoří vina, ta hrozná vina antická, jež zrodila se z tajemného spojení fatality a vášně, z osudné záhady volnosti a otroctví lidské vůle. Z jednoho zárodku viny rodí se vždy nové viny a hříchy, vedené tajemným zákonem mravní mocnosti a spojené neodvratnou, logickou souvislostí, která jako železné okovy svírá životy bytostí vinou poskvrněných. A po stupních těch hromadících se vin, hříchů, běd a strastí, básník vede nás k povznášejícímu stanovisku mravní očisty.

Postava Hippodamie, tvořící osu trilogie, jest jeden z nejzajímavějších výtvorů básnických. Jest to žena vášnivá, démonická, bytosť, v níž vášně rozvinuty v celé velkoleposti a síle; jakási dcera Klytemnestry... Velkolepá zločinná vášeň ovládá její skutky, rve a bičuje její duši, a jako výheň horoucí ničí a hubí žárem osudným životy kol ní. Žene ji k prolití krve otcovy, k zničení života Myrtillova, zahubení Axiochy, první ženy Pelopovy, i syna jejího Chrysippa, k otrávení života Pelopova, k vražednému útoku na něho a konečně vráží dýku smrtící ve vlastní ňadra její. A přec vznešeným uměním básníkovým stává se nám žena ta sympatickou a budí v nás lítosť a soustrasť se svým osudem. Neboť v činech jejích cítíme stále tajemnou, neodolatelnou moc „fata“, jehož obraz básník byl tak mistrně vykouzlil v pozadí svého díla. Hippodamie jest žena, jež před opovržením, které by mohl buditi v nás zločin její, vražda otcova, se zachraňuje téměř šíleností, bezměrností své lásky, a pak zoufalstvím, chmurou beznadějnosti, které jsou jí v zápětí. Jest to bytosť milující až k zločinu, až k vraždě, bytosť schopná jen citu a ne myšlénky; bytosť nepřístupná důvodům rozumovým neb hlasu spravedlnosti: Žena.

Anežka Schulzová.

Dívčí hlavy. Studie Jos. Ženíška.

II.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Však Karlův hlas nad všecku bouři hřměl:
„Meč pouze můj smí píti jeho krev!
Zbraň skloňte před mou vůlí! Sklesne lhář
v prach pouhým vzmachem toho ramena!“

„Lež nešla nikdy se rtů synů mých!“
řek pyšně Garin. „Kárám Žirára,
že ženu tvoji tupil veřejně,
však proto spravedlnost žádám přec,
čest moje drahá mi jak tobě tvá!
Nuž, přísahej mi tedy, císaři,
že nevíš o té velké potupě,
v niž vrhla rod můj celý královna,
by na Žiráru pomstu konala.“

A Karel z pola jen když naslouchal
ve velkém bolu svém a k odchodu
když obrátil se, aby odvedl
svou ženu bledou, hanbou zničenou,
tu za plášť v horlivosti své ho jal
teď starý Garin, stále volaje:
„Nuž přísahej nám slavnou přísahou!“
A vida Dán to, jeden z rytířů
na dvoře císařském, tak rozhorlen
jej káral: „Starče, hříšně drzým jsi!
Jak, nestoudný, ty odvažuješ se
se pláště císařova dotknouti?“
A rozzloben za vous chyt Garina,
za dlouhý, stříbrný. Však Emeri
tu viděl potupu a tasil meč
a bleskem hlavu srazil Dánovi,
tak svého děda pomstiv; tryskla krev
a rudým proudem stupně zasáhla,
kde trůn stál zlatý, krytý purpurem,
a mžikem nastala hned krutá seč
a zároveň se na dům snesla bouř
a rachot byl tak velký, nesmírný,
soud poslední jako by nastával

a Garin zbraní hrozně mávaje
si cestu klestil s mladým Emerim
a za ním čtyři jeho synové
se k dveřím drali, mrtvých kupíce
kol sebe' val a v krvi brodíce
se po kotníky, venku vrhali
se na koně a uháněli v noc
při svitu blesků, v hustém lijáku
a Karel stál na domu cimbuří
a burácením vichru hrozil jim:
„Za vámi přijdu s hojným vojskem svým
a draze zaplatíte urážku
a každou krůpěj krve prolitou
v mém zneuctěném domě!“

Zvolal tak
a stoupal s cimbuří a vešel v síň,
kde královna na loži ležela.
Trud hluboký mu duši rozrýval,
o vině její mluvit přišel s ní
a těžké obžalobě Žirára.
Stál vedle lože. Ženy jeho tvář
však skryta byla spoustou temných kštic,
jež s temena se byly svezly jí
a bez pohnutí, tiše ležela
jak věc, jak kámen, strom jak skácený.
A pohnut Karel žalem jejím byl
a schýlil se a šeptal: „Ženo má,
rci pravdu celou mi, ó nešťastná!“
Však ona ani údem nehnula
a ruka její, kterou nyní jal,
jak kámen těžká, chladná jako led,
bez známky žití jemu zdála se
a mimoděk když polekaně trh
tou rukou bezvládnou, tu svezly se
jí s tváře vlasy — byla zsinalá
a její zrak byl jako skleněný
a vytřeštěn a plný hrůzy byl.
Král zaúpěl, neb viděl, mrtvolu
že jímá v náruči, svým závojem
se byla uškrtila královna:
soud vykonala sama nad sebou. —

A mezi tím co Karel veliký
nad ženou truchlil, Garin z Montglanu
a jeho synové a Emeri
se zastavili v lese hlubokém,
kde čtyři cesty křižovaly se

a oddychli si nyní v jistotě
a Garin řekl vnuku: „Emeri,
zde poklekni,“ a když tak učinil,
meč vytáhl a reka pasoval
na rytíře při větru šumění
a zmírajících hromů dunění
a řekl: „O statného bude víc
nám nyní rytíře.“ Pak objali
se vespolek a Garin pravil dál:
„Teď rychle každý domů ujeďte
a sbírejte svá vojska hrdinná,
pak do Viany na to spěšte hned
bez odkladu, neb brzy přitáhne
tam Karel jistě. S námi budiž Bůh!“

A loučili se. Každý z bratrů táh'
za krátko pak do pevné Viany,
svou doma zanechaje rodinu,
jen Renié si řekl: „Zemru snad
v tom boji, který krátkým nebude,
a nemám více vidět dětí svých?
Můj Olivier jest nyní rekem už,
ač mladý jest, ten se mnou půjde v boj —
však Alda moje, dcera předrahá?“
A zamyslil se, pak ji zavolal
a řekl: „Dítě moje spanilé,
chceš zůstat zde v tom klidu, v jistotě,
u modrých vod pod stromy květnými,
však odloučena dlouho ode mne,
neb žádá srdce tvé být se mnou vždy,
však v úzkých zdech, kol kterých zuřiti
smrt bude děsná, bouřit divý boj?“
Tu Alda zpola ještě dítětem
se zarmoutivši, odvětila tak:
„Proč mne se tážeš, když jsi netázal
se Oliviera, co by činit chtěl?
Což tobě méně patřím jako on
a snaděj mne než jeho postrádáš?
Když tobě snadno žíti beze mne,
tož mně to těžko, pouze násilím
mě zdržíš zde, chci s tebou žít a mřít
a s Olivierem, sladkým bratrem svým.“

A tedy s nimi šla a přijeli
do Viany a Alda s bratrem svým
se zdáli v čele vojska hvězdy dvě,
a v tentýž den též Garin dorazil,
a brány města těžce zapadly,

neb z druhé strany Karel táhl už
a v čele vojska jeho hvězda též
se třpytila jak slunce na nebi:
To Roland, proslulý byl bohatýr.

A nyní dlouhý počal onen boj,
v němž tolik krve teklo hrdinské,
že země rděla se jak ruměncem!
Co bohatýrů padlo s obou stran,
co velkých činů bylo konáno!
Dvě jmena však se skvěla nad všechna,
svět jejich velkou slávou plnil se
a bez obdivu nikdo vyslovit
je nedoved, ta jmena Olivier
a Roland slula. V bojích nesčetných
se setkáli, jak blesky jasné dva,
jichž divukrásná, hrůzyplná zář
se mraky lije, celý nebes kruh
do ruda nítíc. A kdo viděl je,
jak na se vrhli se jak mladí lvi,
ten zapomínal válčit se sokem
a zadíval se na ten jejich boj.

A vždy když Roland znaven vracel se
na večer do tábora, Karlovi
tak pravíval: „Můj ujče velebný,
mně k pláči je, že není Olivier
mým přítelem a bojovníkem tvým.
On celé vojsko by ti vyvážil.
Mě bolí vždy, když v zracích jeho čtu
to zášti jeho velké proti mně,
v těch zracích, které přece dívají
se sladce tak a něžně, laskavě
na celý boží, mimo mne jen, svět!"

A Olivier když domů přicházel
do chladné síně z vedra bojiště
a polomrtev klesal únavou
a když mu sestra jeho spanilá,
ta plavovlasá Alda, stírala
pot s čela šátkem měkkým z hedbávu
a přilbu snímala a brnění,
vždy otci svému v dumě pravíval:
„Proč Rolandův musím být nepřítel?
Jak musím k zášti k němu nutit se!
Jest největším na světě hrdinou,
a chtěl bych, abych bratrem jeho byl!"

Však bílá Alda vlasů zlatistých
a šerých očí, vzplála nevolí
a zvolávala: „Nenávidím jej!
Hrot jeho meče míří bezbožně
na srdce tvé!“ A v slzách tonula,
však naslouchala přece dychtivě,
když bratr její líčil zápasy,
a s nadšením když velkým blouzníval
o Rolandovi. Ve snu vídala
pak velkou jasnou juna postavu,
jež jako anděl mečem ohnivým
voj celý hnala k branám Viany,
a z davů prchajících jedině
čněl druhý jun, byl stejně spanilý
jak vítěz sám, a to byl Olivier
a úsměv jeho jako úsvit plál
a byl to krásný odlesk úsměvu
na tváři Rolandově . . . Aldina
se duše celá světlem plnila
a ozvěnou jak hudby nebeské,
a s tlukoucím se srdcem vzbouzela
a zadumána pravívala si:
„Kéž jednou vskutku tvář tu uvidím,
jež vtírá se mi směle do mých snů!
Jsemť jista, že je klamný obraz ten,
že Roland žijící mne naplní
jen ošklivostí! Lživý jeho zjev,
ten ze snů mých, pak snadně zapudím,
až v pravdě spatřím vraha Vianských.
Ó zapudím ten přelud, vím to, vím,
jak kamenem bych vlka plašila,
jenž nocí by se plížil k příbytku!“
Tak dívka pravívala nutíc se
v zášť plamennou a v divou nenávisť.
A jednou z rána zahalivši se
v plášť temný těsně, skryla závojem
líc spanilou a dívkám pravila,
jež sloužily jí: „Vzhůru, družky mé,
na valy města! Zbraní zaznívá
až do komnaty hrozné řinčení,
mně úzko je v těch kobkách dusivých!“

A spěchala a družky její s ní.
Kde bratr její asi zápasí,
to věděla, neb mluvil na večer
o místě, které zítra hájit chtěl,
kam útoky se hnaly každý den
a věděla, kdo jeho soupeřem. —

Prach letící jak mračno bránil jí
hned na začátku zřejmě rozeznat,
co dálo se pod strmou stěnou bašt,
však vítr zavál, a tu zahlídla
na zlaté přilbě chochol bílých per
jak peruť labutí a tuniku,
jež dlouze splývala z pod brnění,
též bělotřpytnou jako padlý sníh,
a stříbrnými květy protkanou,
dar její byl to, bratru činěný,
vždyť sama tkala ji a vyšila
tam daleko v tom šťastném domově,
než začala ta válka osudná.
Však nad tou přilbou blesky mihaly
se náhle teď, a Aldě stydla krev:
To v prudký boj se pouštěl Olivier.
Zrak dívka zavřela, však bušení
těch mečů v štíty bylo hrozné tak
a nejistota tak ji tížila,
že otvírala oči. Bratrův sok
byl štíhlý, hbitý, chrabrý, útočný . . .
To Roland byl? Ten Roland hrdinný,
o němž tak často, mnoho slýchala?
Ten Roland, jejž se chtělo spatřit jí?
A k předu spěchala a těsný plášť
do trávy spad a závoj dusící,
a stála Alda v plné kráse své,
pod slunným nebem s vlasy plavými,
jež vály větrem, páskou drženy
ze zlata bledého a zdobenou
jak duha kamy pestrobarvými,
a vztáhla ruce proti bratrovi,
a zahledši v tom řebřík visící
s bašt vysokých na spuštěný teď most,
v svém úžasu, v své bázni o bratra
po příslech dolů rychle stoupala,
nic nedbajíc, že dívky křičely
a ruce lámaly a plakaly.
Bez dechu stála nyní pod baštou,
a zdálo se jí, Olivier že couv',
že temné blesky záští koršely
zpod přilby hledím toho soupeře,
jenž zajisté byl Roland slavený,
a tlukot srdce se jí zastavil
a bezsmyslně k předu vrhla se
a chopila se náhle kamene
a silou větší mnohem zajisté,
než dlela v útlých údech spanilých,

a která přišla jí jak zázrakem,
tím kamenem po muži mrštila,
jenž útokem na Oliviera hnal.
A kámen letěl, jak by křídla měl,
a zahřměl o přilbu. Tu omámen
byl ranou na okamžik hrdina,
s nímž v zápase se měřil Olivier,
jenž ve chvilce, kde onen kámen pad'
na jeho soka, právě udeřil
mu silně v meč, jejž z ruky vyrazil
mu osláblému. A tak zajal jej
a ved jej k bráně města. Nebyl však
to Roland, jak to Alda myslila,
ta v omylu svém ale jásala
a chtěla k bratru svému běžeti,
jenž posud blízkost její netušil,
v tom ale Roland v pravdě přicválal,
na bílém koni svém jak archanděl,
a vida onu dívku neznámou,
tak krásnou jako z luhů rajských zjev,
se zarazil a nach mu polil tvář
a zatřásl se mocně. Nikdy tak
se nebyl zachvěl smrti hledě v tvář!
Dech jeho těžký byl, když šeptal si:
„To přelud mámí mě? Či pravda to?
Tvor dýše takový? Neb rozplyne
se vidina ta moje jako dým?“
Což kdyby rychle tak mu zmizela,
jak z nenadání zjevila se mu?
To domysliti ani nemohl,
strach pojal jej a velké leknutí,
a láska nesmírná jej schvátila
jak prudký bol, jak bouř, jak nadšení
a v bázni, aby neunikla mu
ta bytosť zázračná, za roucho chyt
ji větrem vlající, za vlasů proud
a pozdvih na koně ji v náručí,
a k srdci svému jásajícímu
tisk' dívku tak, že dech se tajil jí
a Alda něma posud úžasem
teď vzkřikla zoufale a uslyšel
ten výkřik Olivier a zanechav
svým lidem vězně svého, přiletěl
jak orel sestře svojí na pomoc
a udeřil Rolanda v hlavu tak,
že přilbu srazil mu, že omráčil
jej na dobro a Roland vrávoral
a pustil kořisť svou. Hned vrhla se

tu Alda k bratrovi, jenž pojav ji
s ní uháněl před davem nepřátel,
jenž Rolandovi přispěl na pomoc.
A Alda prchající ohlédla
se na toho, jenž byl ji uchvátil,
a jako dříve on, teď ona zas
se zachvěla, a nach teď polil ji
a skryla tvář na prsa bratrská
a slzy padaly jak hojný dešť
jí ze zraků a bylo sladce jí
v té úzkosti a v touze mlhavé.
Však ani slova nepromluvila
ni Olivier, v němž jakés tušení
o tom, co v jejím srdci dálo se,
teď svítat začalo, a útrpnost
s ní kázala mu, neprozradit jí,
že ten, jehožto obraz v srdce pad
jí mocně tak, byl ze všech nejkrutší
jim nepřítel.

Tak Aldu dovedl
do tiché její, stinné komnaty
a ptal se pouze, jak se dostala
na bojiště a něžně líbal ji,
když vše mu prostě řekla a pak šel,
by odpočinul chvíli, spěchal pak
zas ku bráně, kde Žirár, jeho strýc,
jej čekal. Tajeplnou výpravu
dnes chystal, důležitou, rozhodnou,
jíž ukončiti válka měla se.

(Pokr.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

(Pokračování.)

Kníže Vallenburk byl muž bystrého ducha a obsáhlé životní zkušenosti, jíž nabyl mimo jiné i v dlouholeté službě diplomatické. Pochopil hned, že má před sebou blouznivého chuďasa. Setkání to bylo mu velmi nepříjemné; vyrušovalo ho z obvyklého klidu a aristokratické duševní pohody, povznesené nad všední životní starosti. Ač při letech, byl letory dosud popudlivé, a troufalost i smělost, s kterou Boch mu přednášel žádost svou, vehnala mu mrak nevole do tváře. Již chtěl zazvoniti a beze všech výkladů dáti služebnictvem vyvésti drzého vetřelce, ale pohled na ubohého starce s rozloženým rodokmenem a zrakem slzami oroseným vzbudil v něm hned i soustrast. — Věděl, že po Čechách je na sta lidí v témž položení, jako Boch; chodí od archivu k archivu, převracují staleté farní matriky, hrabou se ve starých zápisních knihách městských, jsou postrachem farářův, šťourají v deskách, hledají ztracené šlechtictví a se šlechtictvím i statky předkům odejmuté. Mnohým z nich se podaří z rumu a trosek rodinné slávy vykopati a spasiti alespoň důstojnost šlechtickou s hmotnými i mravnými výhodami, které spojeny jsou s jménem šlechtice. Znal tři vzory lidí takových: bohaté statkáře a kupce, jimž jde jen o titul; lidi ze střední české intelligence, jako jsou notáři, advokáti, lékaři, učitelové a jiní, jimž jde i o titul i o hmotný prospěch, jehož očekávají hlavně pro své děti; konečně ubožáky, jimž běží jen o zaopatření. — Věděl, že takových čekanců je množství, a že kdyby v Čechách nazpět nabyl své bezdůvodně ztracené neb v zapomenutí přišlé šlechtické důstojnosti každý, jehož předkové byli řádní šlechticové, vstala by jako z hrobu nová česká rodová šlechta. To vše mu bylo známo, a lidé ti byli mu do duše protivní. Nepříjemný pocit ten byl přirozený při muži z rodiny, jež přistěhovala se do Čech po pohromě bělohorské, a nabyla velikého jmění výhradně ze statků zabavených. Každý takový čekanec, byť i byl, sebe větší ubožák beze vší váhy a vlivu, byl mu jako vtěleným protestem proti všemu, co stalo se po Bílé Hoře u nás proti nám. Šukání a hledání ztracených jmen šlechtických a statků s nimi spojených bylo mu trnem v oku.

A přece ho jímala soustrast s podivným starochem; nehodil se mu do představy, kterou měl o takových lidech, z nichž mnohé z blízka i dopodrobna znal. Dáti se s ním do výkladu a rozhovoru, bránila mu vrozená aristokratická hrdost; dáti ubožáka ven vyvésti, bránila mu mysl jinak ušlechtilá a dobrosrdečná. Pomohl si, jako vždy v případech,

když nevěděl co dělati: řekl, že takovými věcmi sám se nezabývá, k tomu že má své lidi, a odkázal rytíře Prokopa, aby se hlásil odpoledne u doktora Hahna, který byl jeho advokátem; ten že s ním o té věci pohovoří a dá mu odpověď.

Bochovi bylo sice s podivením, že Krásný Důl nestojí knížeti ani za rozmluvu, ale poklonil se hluboce a šel.

Mezi tím dal Vallenburk svému zástupci náležité rozkazy, a když odpoledne staroch přišel do kanceláře doktora Hahna, věděl týž, oč jde. Vedl Bocha do svého pokoje, a tam počal důkladný výklad. Ten to uměl jinak, než Jičínský Hrdlička! V podstatě neřekl vlastně pranic jiného, ale slova se mu sypala z úst jako zrníčka, a to zrníčka samá stříbrná a mnohá i zlatá. Vysvětloval, jak všemocné jest prodlení času pro právo; rozbíral dějiny české; vykládal, co je bezpráví; zkrátka měl, jak mu to byl kníže nakázal, přednášku, a sluší přiznati, že dobrou přednášku, aby vyvedl rytíře Prokopa z bludu. Při tom ovšem jako zkušený znalec lidí hned při prvním pohledu na Bocha správně pochopil, že nesmí mu vykládati suché paragrafy občanského zákona, ale že musí postaviti se na stanovisko vyšší, na stanovisko etické. Boch poslouchal, pozorně poslouchal; za hodnou chvíli byl již na vážkách a příjemnými i úlisnými slovy přesvědčen, že mu Krásný Důl nenáleží, a že je Vallenburk v právu, podrží-li si jej. Věc byla by se ukončila ke spokojenosti obou, kdyby kníže nebyl se dopustil chyby, která mu jinak byla ke cti. Dal totiž rozkaz, aby rytířovi prostřednictvím advokáta bylo darováno dvě stě zlatých; advokát hned poznal, že v této případnosti zjevná štědrost nepovede k cíli, a že by bylo lépe poslati hrdému chuďasovi peníze jako almužnu od neznámého dobrodince. Ale jednati proti rozkazu knížecímu nebylo radno, a proto učinil, jak mu bylo uloženo. Bocha peníze zarazily; v prvním okamžiku měl z nich dětinskou radost, neboť tolik peněz najednou neměl snad od té doby, co mu prodali mlýn; ale již v druhém okamžiku mu padla do duše pochybnosť o šlechetném úmyslu dárcově a pravdomluvnosti advokátově. — „Proč mi dávají tolik peněz? . . . Snad mne chtějí uplatit, abych za dvě stě zlatých upustil od svého práva“ — myslil si Boch, a k tomu v duchu dodal: „Ne, to neudělám. Krásný Důl stojí za víc!“

Nevzal peněz, ač se mu nad nimi ruka třásla a srdce klepalo, a odešel od advokáta se slovy: „Budu žalovat!“

Tím byla pro knížete i jeho zástupce věc odbyta, a dále o ní nepřemýšleli. Tím více přemítal Boch. Hlava se mu motala z toho, co napovídal doktor Hahn. V mysli i na jazyku se mu pletla slova: staleté prodlení času, promlčení, vydržení, vlastnictví, držba, bezelstnost, obmyslnost, a bůh ví co ještě právních výrazů jiných, jež mu do ucha bzučely jako včely. Dlouho se z nich nemohl probrat, až si konečně řekl: „Eh, co! Právo zůstane právem, byť i tisíc let se o ně nikdo nehlásil“ — a pomalu se šoural nazpět ku kravaři Rydválovi, u něhož měl noclehy.

Přišla svatojanská pouť, a rytíř Prokop divil se, že ho netěšily rachejtle, ba že ho nedojímala ani stříbrná rakev ani neporušený jazyk Nepomuckého svatého — jen pražský ležák u „modré štiky“ chutnal mu jako jindy. Nevěděl sám, jak mu přišla myšlenka, že vlastně by

náleželo, aby si Krásný Důl dříve prohlédl, než oň počne soud. Svěřil se s nápadem tím svému hostiteli, jenž byl původem horák od Jizery. Kravař Rydvál obcoval již třicet let jen s kravami, které mu dávaly mléko a s pražskými hokyněmi, které mléko od něho kupovaly. Měl rozum jen pro svůj boží dobyteček a srdce jen pro své milé penízky; vše ostatní na tom světě bylo mu lhostejno. Svým známým horským krajanům poskytoval někdy nepatrné pohostinství, když zavítali do Prahy. Boch mu býval hostem vždy nemilým; pokládal ho za člověka výstředního, a každá výstřednost byla mu odporna. Poslouchal ho vždy jen na půl ucha a jakoby nechtě. Ale když mu ošumělý rytíř vypravoval o rozmluvě s Vallenburkem a nabídce doktora Hahna, počítal kravař takto: „Kdyby na Bochově věci nic nebylo, byl by ho dal kníže pán prostě vyhodit; nabízel-li mu dvě stě zlatých, nestalo se tak nadarmo ani zadarmo — na tom dědkovi by se dalo něco vydělat.“ Proto s neobyčejnou laskavostí zapůjčil svému hostu dvacet zlatých, aby si mohl prohlédnouti Krásný Důl, a dal si od něho podepsati směnku na zlatých sto. Rytíř Prokop byl v takovém duševním rozpoložení, jako za mladých let; chtělo se mu pořád jen vytahovat peníze na Krásný Důl, a kdyby byl našel lidi, kteří by byli půjčovali, byl by Krásný Důl málem již tak zadlužen, jako před časy jeho Jablonecký mlýn. Na neštěstí našel se jen kravař Rydvál, který na celé panství poskytl dvacet zlatých. Bochovi zatím stačily; opatřil si Rydválovou pomocí seznam míst a měst, kady musí jíti, čili, jak tomu říkal, maršrutu, pomodlil se ještě jednou před hrobem svatého Jana; pochutnal si pak „u modré štiky“ na sklenici ležáku a na pražské šunce, a takto duševně i tělesně posilněn vydal se pěšky na cestu. Marně mu radil rozšafný kravař, aby raději jel, že ho jízda nebude tolik stát. To to — Boch si nedal říci, a šámal se pěšky, jsa pevně přesvědčen, že ušetří mnoho peněz.

Cesta trvala hodně dlouho, neboť staroch byl zdlouhavý a hnáty mu již valně nesloužily. V každém baráčku, kde se zastavil, v každé hospodě, kde jedl, pil neb přenocoval, zvěděli od něho, kam a proč jde; všude vypravoval, co se mu přihodilo, a odkud koliv odcházel, všude se za ním jako za podivným mužem dívali a posuzovali dle toho, jací kde byli lidé. Většinou utržil si jen posměchu.

Konečně jednoho krásného dne dobral se při západě slunce do Jedlovic; věděl, že za tou dědinou je Krásný Důl jen asi dvě hodiny a byl by tam rád dorazil na noc. Ale byl hrozně unaven, a nemohl z místa. Posadil se na trávník u kapličky, jež stála vedle cesty, odpočíval a přemýšlel, kam na nocleh. Za malou chvíli přišel a přisedl k němu žebravý šumař s ranečkem na zádech, s klarinetem v ruce, odětý od paty k hlavě hrubým, cuckovým plátnem. Po celé cestě byli mu žebráci nejmilejšími společníky, neboť v nejvnitrnějším nitru svého srdce cítil se býti jim roveň, ač v hlavě mu vířily zlaté sny.

Příchozí byl o mnoho mladší, ale slabý, vychrtlý, rozcuchaným vousem porostlý a plešatý muž, z něhož nouze a špína křičely na sto kroků. Boch se s ním dal do hovoru a vyptával se po nejbližším mlýně; neboť nocovati a poseděti i pohovořiti mezi mlýnskou chasou bylo mu

sladkým zvykem. Žebravý šumař mu pověděl, že do nejbližšího mlýna je daleko, že v Jedlovicích není hospody, ale že ho zavede do chalupy pod lesem, kde hospodář je hodný člověk, jenž dává chudým pocestným nocleh.

„A co to tady máte?“ ptal se zvědavý žebrák, ukazuje na papírové pouzdro, v němž byl schován rytířův rodokmen.

K šumařově otázce spustil milý Boch na celé kolo, a za malou chvíli dozvěděl se muzikant o celém jeho životě od kolébky až do této hodiny; vyndal i rodokmen a ukazoval jej novému známému, jenž ku podivu zdál se věci rozuměti. Přátelství bylo brzy uzavřeno, ač žebrák byl v řeči zdrženlivější a méně důvěřivý než Boch, jenž každému otevřel srdce do kořán.

Slunéčko zapadalo za lesy, ale starochům se nechtělo vstávat z měkkého trávníčku, kde seděli vedle sebe; bylyť dni již teplé a večerní vzduch po denním úpalu chladivý, svěží a příjemný. I cizí příchozí se pomaličku rozehřál, a počal na vzájem vyprávěti také život svůj. Osudy jeho byly neméně zábavné, ač ne tak romantické, jako osudy rytířovy. Jmenoval se Kocourek, pocházel od Přelouče a byl před dávnými léty podučitelem v jakési vsi na Šumavě, ale již přes dvacet let se potuluje po světě. Kocourek měl proč, skrývati se s pravdou, a proto lhal, že ho pronásledoval pan farář i s vrchností, tehdy skoro všemohoucí; že za příčinou piklů proti němu strojených musil nechati kantorování a chytiti se hudby. Měl říci pravdu, že byl věčně žíznivým nedopitkou a močhubou, pak nenapravitelným pijakem, jehož konečně jako ochlastu vyhnali z učitelství; že potom šel bratrům Rusům pískat muziku a že, vrátiv se bez peněz domů, klesal od stupně k stupni, až se z něho stal potulný, žebravý šumař s klarinetem v rukou, malým ranečkem pro almužny na zádech a věčnou žízní ve sprahlém chřtáně.

Když Kocourek dokončil vypravování, vyndal z kazajky opletenou láhev, tak zvanou čutoru, v níž měl „breberku,“ a učiniv z ní notný doušek, podával soudruhu. Boch nepíval nikdy kořalky, ale zdálo se mu, že odmítnouti bylo by urážkou, a klutl si také. Po tom se oba starochové zdvihli, a zdlouhavým krokem se šourali přes dědinu. Odvázaní psi doráželi na ně v pološeru se všech stran. Boch byl povahy klidné, ale Kocourek honil se za nimi s klarinetem, jenž mu byl i hudbou i holí i zbraní. Svítily již hvězdičky, když se dobrali za dědinu pod les do osamělé chalupy zrzavého Čurdy, o němž bylo známo, že přechovává tuláky a syčáky. Příchozí našli ve spoře osvětlené světnici hospodáře s hospodyní a čtyři ošumělé chlapy, z nichž jeden seděl za stolem při láhvi kořalky a tři váleli se na slámě, po podlaze k noclehu rozprostřené. Rytíř Prokop viděl, že padl do pelechu; vrátiti se nezdálo se mu však radno; tvářil se, jakoby ničeho nepozoroval, ale strachy trnul. Poprosil hospodáře s hospodyňkou o nocleh, zaplatil jim zaň pět krejcarů, jak si požádali, ulehl na slámu, ani se nesvléknuv, a tvářil se, jakoby byl tvrdě usnul, drže pevně oběma rukama svůj rodokmen. Ale nespal, a při silném tlukotu srdce naslouchal, co se bude díti. Jsa vznětlivé obraznosti, představoval si, že konati se budou hrozné věci, ba viděl téci již i krev; bál se o svůj život, bál se o Krásný Důl, ale především

se bál o svůj rodokmen, jenž mu v tomto okamžiku byl i životem i Krásným Dolem zároveň.

Bázeň jeho byla lichá; neznal pravidel syčáckých pobudů, kteří by si pokládali za největší hanbu, okrásti člověka, jenž s nimi leží ve společném pelechu, aneb na těle ublížiti osobě, která vedle nich spí na slámě. Každý stav, i tulácký, má své zvyky, svou mravouku, svou čest. Krev netekla, ale kořalka.

Syčák za stolem byl starý kovářský chasník Korábek od Libochovic; asi před rokem ukradl někde pracovní knížku na jméno pekaře Tydlidáta z Muncifaje; popis osoby se výborně na něho hodil, a proto měl potěšení z knížky té, jež mu působila radost i pro krásná dvě jména: Tydlidát a Muncifaj. Pod cizím jménem potuloval se po Táborsku, a ukrýval se před ramenem spravedlnosti, které ho již přes rok hledalo pro tucet spáchaných krádeží. Dosud se neprozradil ani před soudruhy a společníky, které učeně nazýval svými kolegy. Žebravý šumař ho znal a byl mu rád, neboť Lži-Tydlidát z Muncifaje neskrblil s kořalkou, kterou Kocourek nade vše miloval. —

Milý pobuda měl již pořádně v hlavě, a vybídl hned Kocourka, aby zahrál. Šumař se nedal dlouho pobízet a počal pískat. Ostatní syčáci vstali se slámy, a posadili se za stůl, při čemž hospodář naléval kořalku, pro kterou chodil za dům do jakési tajné skrýše. Tuláci s muzikantem zunkali, a počalo býti ve světnici veselo — jen chudáku Bochovi na podlaze bylo úzko, ačkoliv se z prvního strachu trochu vzpamatoval.

Hovor točil se okolo kryminálů a četníků. Každý z pobudů vypravoval ze svého života nějaký pěkný kousek, který se mu podařil, a na nějž byl hrdým. Jen Kocourek neměl, co by o sobě povídal; dosud nekradl ani neseděl.

Bylo již hodně pozdě, když syčáci prohlásili, že žádný z nich nemá ani krejcaru více; propili vše, co měli, a Čurda na dluh nikdy nenaléval. — „Probuď toho dědka, ať dá také na kořalku“, pravil Tydlidát šumaři, a ukazoval k Bochovi na slámě.

Kocourek burcoval starocha, který bez toho nezamhouřil ani oka, a chtěl na něm peníze. Rytíř Prokop byl rád, že tak lacino odbude strach a dal. Pilo se nanovo, a milý Boch chtě nechtě musil píti s nimi, ač ošklíbal se za každým klutem, jakoby polykal ježky. Nebyl zvyklý breberce, a za malou chvíli byl chudák zpitý na maděru. Z počátku mu kořalka rozvázala jazyk, a jal se vypravovati, kdo a odkud je, a kam jde; ba i rodokmen vyndal z pouzdra, a ukazoval jej i vykládal své pěkné společnosti. Opilí pobudové se nemálo divili, a za několik okamžiků byl rytíř Prokop v tak veselé náladě, že by byl třeba syčákům rozdal krásný Důl, kdyby jej byl již měl. Ale bujná nálada u starocha dlouho netrvala, a změnila se brzy v naprosté pomatení smyslů; hlava mu šla kolem; neznal, co se s ním děje, před očima se mu mihaly mžitky, všechny oudy i smysly mu vypověděly službu, a jen ruce svíraly křečovitě pouzdro s rodokmenem. Ani sám nevěděl, jak se dostal na slámu, a když ho hospodyně probudila ráno brzy po východě slunce, aby vstal, točil se s ním celý svět, hlavu měl jako střep, a každý hnát

jako olovo; v uších mu šumělo, v očích měl mlhu a v žaludku hrozné bolení. Stál sotvy na nohou, dovrávoral se ke studnici nad Čurdovou chalupou, a chladil žhavou, napolo plešatou lebku studenou vodou. Ale nic naplat — hlava mu třeštila, a půda se pod ním houpala, jako rozvlněné moře. Namočil šátek, zavázal si hlavu, a ulehl za domem vedle cesty pod jabloň, jež právě dokvétala. Sluníčko sotvy vyšlé rozmile hřálo, vlašťovičky lítaly kolem domu, ptactvo cvrlikalo a poskakovalo po stromech, sedmihlásek zpíval v blízkém jedlovém mlází, někde v dáli ozývala se kukačka, a právě nad ním na vrcholku jabloně spustila zpěvavá pěnkava — horáci takové pěnkavce říkají rajčák. Všude šum a ruch; mladý Franta Čurdů, drže veliký, tvarohem namazaný krajíc chleba v levé a bič v pravé ruce, hnal po cestě na pastvu dvě krávy, tři telata a jednu kozu. Krávy bučí, telata poskakují, koza prská, Franta práská bičem, přikusuje k tomu chleb s tvarohem a hulákâ brzy na krávu „deš sem“, tu na telata „deš zas“, a hned na kozu „huš“.

Starochovi bylo všechno protivné i boží sluníčko; nejvíce ho však zlobil hulákající kluk s dobytkem po cestě a zpívající rajčák na jabloni. Rytíř Prokop byl dnes rozhodně zlý, a kdyby byl býval s to, byl by Frantovi vypráskal bičem, a po pěnkavě byl by hodil kamenem; ale chudák nemohl hnout ani hnátem. Byl sklíčený a rozmrzelý tak, že i blízkost Krásného Dola byla mu lhostejná; ba i rodokmen s pouzdrem zapomněl na slámě ve světnici.

Franta naň šklebil zuby, a vida ho nataženého pod stromem v trávě, křičel: „Vidiš, dědku, nemusils v noci tolik zunkat.“ — Staroch něco zabručel, otočil se na druhý bok, zahmuřoval oči, a namahal se usnout, ale marně. Vrtěl sebou chvíli se strany na stranu, a když počalo ranní sluníčko ještě více hřáti, vstal a došoural se do světnice, kde zastihl všechny čtyři pobudy i s žebravým šumařem; čekali na něho, až se trochu probere z motalky, neboť chtěli jít s ním a prohlédnout Krásný Důl, budoucí jeho slávu. Včerejší vypravování Bochovo dnes, když vystřízlivěli, nešlo jim do hlavy; ale pomyslili si, že čert neví, co pán bůh uštědří a měli touhu po nové kořalce s nadějí, že Boch jim na ni dá. Přivítali ho jako starého kamaráda, a počali mu tykat. To rytíře nejvíce mrzelo; styděl se, že s takovými pobudy pil včera na bratrství, a nad to ještě ošklivou kořalku! Mohl se jich hned odmítavým slovem zbavit; ale byl po celý život člověkem, jenž raději vždy sobě způsobil sterou škodu, než by byl jinému učinil malou nepříjemnosť. Cítil hnusnost svého postavení a těžce je nesl, ale přece nebyl s to jim říci, aby ho nechali s pokojem a táhli, odkud přišli, ač po noční opici byl v mrzutém rozpoložení mysli, a lidé v takové náladě bývají náchylni k bezohlednosti a přísnosti. — Vzal z lavice rodokmen, a syčáci s Kocourkem vedli ho ku Krásnému Dolu. Cesta šla do kopce a pak s kopce přes dlouhý smrkový les, který náležel k budoucímu jeho panství. Pobudové mu nemálo vychvalovali krásu a velikost lesa toho, a vypočítávali, co by za něj utržil, kdyby ho vykácel a dříví prodal. Mluvili tak polo do opravdy, polo žertem, jako lidé, kteří nevěděli, zda-li Boch je potřeštěným bláznem anebo nešťastným rytířem, který domahá se svého práva. Ale starocha nic netěšilo: ani černý les se staletými, jako svíčky rovnými kmeny,

ani pochvala a výpočty jeho společníků; milým mu byl jedině svěží, ranní vzduch, v němž trochu pookřál, ač ho hlava brněla a půda se pod ním houpala.

Z vozové cesty vybočili na úzkou pěšinku, aby prý si nadešli, a ztráceli se v huštinách, až přišli k malé studánce, kolem které byla měkká, mechem porostlá půda; usedli si tam, a Boch pil a chladil bolení hlavy novými studenými obkladky. — Lži-Tydlidát věděl, že je u něho ještě něco peněz. Měl sto chuti, dáti ostatním znamení mrknutím oka, vrhnouti se na ubohého rytíře, a pobrati mu, co má; přílišného namahání by to bez toho nestálo, neboť Boch byl sesláblý jako moucha po svatém Bartoloměji. Ale přemohl syčácké vnuknutí v jakémsi okamžitém návalu šlechetnějšího hnutí, a žádal ho pouze, aby dal na kořalku, že je k tomu nyní nejvhodnější chvíle. Staroch věděl, že kdyby tak neučinil po dobrém, byl by donucen po zlém, a nerozmýšleje se dlouho, vytáhl papírovou zlatku, odevzdal ji Tydlidátovi a selhal, že dává poslední, že mu zbylo jen ještě něco málo drobných. Pravil to takovým hlasem, že mu věřili, a majíce, čeho žádali, hleděli se zbaviti nepohodlného jim dědka. I jeho navzájem pojal hnus před novými přátely; sebral poslední síly, zdvihl se a pospíchal ku předu. Ostatní šli za ním, a celá společnost za nedlouho přišla do malé dědinky, za níž ve vzdálenosti asi půl hodiny ležel Krásný Důl.

Syčáci i s nedopitkou Kocourkem zastavili se u první kořalny, rozloučili se s Bochem a zanechali ho osudu. Staroch byl rád a kráčel sám ku předu. Srdce v něm bušilo jako kladivem; působila naň nezvyklá kořalka, z které se dosud neprobral, a rozčilovalo ho také neobyčejné duševní pohnutí. Radoval se, že uvidí sídlo svých předků, o němž po celý dlouhý život myslil a snil; divil se nemálo, že tak pozdě přišel mu nápad, prohlédnouti si Krásný Důl. Býval na poutích, chodil k příbuzným, a jezdil za mladých let i do Vídně. Proč nebyl dávno již v Krásném Dole? — Hněval se sám na sebe, že si nechal tak důležitou návštěvu na stará kolena, a ještě více se zlobil, že v tak bídném stavu se blíží místu, které mu bylo posvátné. Byl přesvědčen, že předkové s hůry se na něho dívají, a že s nelibostí od něho odvracejí tvář. Kořalka a Krásný Důl — kam dal včera rozum! Ubohého rytíře Prokopa zle bodaly výčitky svědomí.

4.

Konečně vidí před sebou vesnici v dolině a za ní zámek, bělající se mezi stromovím Pospíchá přes dědinu, nevšímá si polonahých dětí, křičících mezi domy, ani hrochavých vepřů, válejících se v návesních kalužinách, a pílí přímo k svému cíli. Přichází k otevřeným branám a vchází do velikého, prostranného dvora. Opravdu vypadá vše tak, jak si v duchu byl dávno představoval: na levo po jedné straně je panský zámek o jednom poschodí s dlouhým průčelím a řadou oken; naproti zámku pivovár, kde se právě vaří, neboť vůně sladu a chmele doráží

až k jeho čichu. V zadu jsou stáje, konírny a ratejny; na pravo od brány patrový dům pro úředníky; na dvoře blíže pivováru kašna, do níž z podzemního potrubí teče voda; vedle kašny veliké sudy, které právě bednář požahuje; kolem stádo kejhajících hus a káchajících kachen; do jich skřeku mísí se od ratejny hulákající hlas šafářův s lomozem dvorní čeládky a z pivováru volání chasy; opodál za dvorem jsou veliké stodoly, za stájemi sad a zahrada zelenin, za zámkem veliký park, jehož mnohé stromy vyčnívají nad zámeckou střechu. Rytíř Prokop si všechno důkladně prohlédnul, a nikdo mu v tom nebránil. Byl ve várně, nahlédl skrze otevřené dvéře do koníren a kravínů, spočítal na dvoře všechny sudy, husy a kachny, u zámku všechna okna, a byl by se vrátil z výpravy té beze vší pohromy. Ale napadlo mu, že si prohlédnouti musí takì park, je-li v něm rybník a prohánějí-li se na něm krásné, bílé labutě. — Viděl, že se tam jinak nedostane, než skrze zámek; šel, otevřel starožitná, dubová vrata, sestoupil do prostranné, klenuté, tesanými kameny dlážděné síně, v níž se každý krok rozléhal a odrážel o mohutné sklepení, a viděl již skrze zadní otevřené dvéře zeleň parku. Neohlížel se ani v levo ani v pravo a kráčel ku předu.

V tom slyšel za sebou hlas: „Kam pak?"

Boch se ohlédl. Byl rozčilen, před zrakem dělaly se mu mžitky, a skrze jich mlhu spatřil jen červenou vestu s dlouhou řadou lesklých žlutých knoflíků. Staroch soudil správně, že ve vestě té vězí nějaká osoba; neprohlížel si ji blíže, odvětil: „Do parku" — a šoural se po rozlehlé síni k zadním dveřím. Ale člověk s červenou vestou nebyl s odpovědí tou spokojen; popošel k němu blíže, změřil ho od paty k hlavě a ptal se: „Co tam?"

Teprve nyní si Boch neznámého blíže povšiml, a shledal, že stojí před ním osoba s tlustým kulatým obličejem; patrně zámecký vrátný. Staroch nebyl v rozpacích, a počal dle svého zvyku vypravovati, kdo je, odkud je, a že si přišel prohlédnout sídlo svých předků, které bez toho co nejdříve bude jeho; na důkaz tvrzení chtěl mu i rodokmen ukazovat, a vyndaval ho z pouzdra.

Na místě odpovědi osopil se naň vrátný s výkřikem: „Člověče, vy jste nějaký starý blázen!"

Slova ta přivedla Bocha do rozpaků; ale vzpamatoval se a proti svému zvyku odsekl zhurta, narážeje na vrátného červenou vestu: „A vy jste nějaký starý krocan."

Slovo k slovu a počala hádka. Konec konců byl, že vrátný, vyskočiv na dvůr, zavolal na šafáře, a že šafář, veliký, hranatý chlap v koženkách, vystrčil milého rytíře ze zámku na dvůr. Na dvoře se sběhla dvorecká i pivovárská chasa, a co by napočítal deset, byl ubohý staroch ze dvora venku na cestě. Ještě dobře, že člověk s červenou vestou byl rozšafný muž. Když totiž chasa, domýšlejíc se, že má pod rukama zloděje, počala Bochovi pěstmi nakládat na záda, vrátný ji chlácholil, vypravoval, co se stalo, a volal: „Neubližujte mu; je jen blázen!" Chasa se počala smát, a s chechtotem vyhazovala rytíře za vrata. Opět se mu dělaly před očima mžitky, a ze sídla svých předků vystrčen, neviděl v prvním okamžiku před sebou ničeho, než stádo kejhajících hus, které

si za dvůr na cestu vyšly na procházku a právě táhly dlouhým řadem mimo starocha. Vystřízlivěl úplně, a pojala ho zlosť. Zdvihl nejprve pravou ruku, v níž držel chodeckou hůl, pak levou, v níž měl pouzdro s rodokmenem, a oběma hrozil proti zámku a dvoru. Hrozbu opětoval několikráte po sobě, mumlal něco o pomstě, a šel pěšinkou, vedoucí podél nevysoké zdi, kterou byl obrouben park. Šel v chládku, neboť stromy přečnívaly přes zeď, a cítil líbezný chlad i vůni. Kráčel hodnou chvíli, než se dobral na konec, neboť zeď byla dlouhá a park rozsáhlý; ležel na mírném svahu a za ním se prostíral borový les, na jehož kraji byl starý, rozložitý javor. Boch, námahou všecek usupaný, usedl do jeho stínu a přemítal. Nikdy nebyla jeho touha, nabyti Krásného Dolu, tak živá, jako nyní. Obraznost jeho, vždy snivá, byla nyní rozpálena; představoval si, jak se ve vítězoslávě vrací do zámku; jede na kočáře přes ves, lidé dívají se naň okny, ukazují prsty, a šeptají si: „To je nový náš pán!“ Vjíždí do dvora, všichni jej pozdravují, všichni se před ním ukláněji, ale on se mračí a přemýšlí o pomstě. Při této myšlence narazila Bochova obraznosť na překážku, i počal si lámat hlavu nad tím, jak se pomstí. Nyní pod dojmem prvního hněvu byl by nejraději dal vysázet pětadvacet ran každému, kdo naň vztáhl ruku, a tomu kolohnátu šafářovi dal by jich dát padesát. Ale hned cítil, že by pomsta taková nebyla rytířská, a on že se musí pomstit šlechetně, snad i velikomyslně. Žár vzníceného hněvu uhasínal, a obestřely ho jiné, příjemnější obrazy, do nichž ukolebával ubohý rytíř i duši i srdce. Na paměť mu přišly bílé, po rybníku plující labutě; nemohl od nich odtrhnouti mysl; mihaly se mu na jevě před očima, jak půvabně vinou táhlé krky, a proháněji se po vodní planině. Položil se do trávy, lehl si na znak, díval se vzhůru mezi javorové větve a lupení; napolo poslouchal, jak ptáci cvrlikají, jak opodál čmelák bzučí a v listech větřík šumí, napolo se pohroužel do vzpomínek, a dřímota, usedši na víčka, rozlila sladkou unavenosť po všech údech. Labutě, husy, kachny, červená vesta a šafář zapletly se v jedno klubko zmotaných představ, z nichž vynořila se ještě poslední jasná myšlenka, že si zařídí za dvorem na pláni vlastní chmelnici, a hned upadl ubohý, na duchu i na těle utrmácený rytíř do hlubokého spánku. Spal tvrdě asi půldruhé hodiny, a když se probudil, cítil, že okřál. Vytáhl z kapsy u kabátu krajíček chleba, snědl jej, zdvihl se pak, a dal se rovným směrem přes pole ku kostelu, který stál mezi vysokými lipami na vršku za dědinou. Vedle kostela prostíral se hřbitov; byl právě něčí pohřeb: zvony zvonily a venkovští šumaři vřískali nebožtíkovi smuteční pochod. Boch přišel, když po skončených církevních obřadech vynášeli truhlu z kostela na hřbitov, a šel tam také. Příbuzní plakali a Boch s nimi; jeho měkká povaha byla dle toho, že vždy plakal s plačícími, a pohled smrti dojímal ho pokaždé smutně. Po tom se vrátil do kostela dosud otevřeného, usedl v zadní lavici, a vroucně se modlil. Modlitba mu byla i útěchou i ulehčením. Tentokráte trvala déle, než obyčejně. Zbyl v chrámě sám, a kostelník naň již netrpělivě čekal, chtě zavříti dveře. Byl zároveň ševcem, a měl dnes došívat boty Josovi Bouchalovic, který má zejtra oddavky s Anežkou Košťálovic; oddavky se nedají odložit, a boty musí být; proto pospíchá, a myslí si o neznámém staro-

chovi, že je velikým hříšníkem, že se ve všední den tak tuze modlí. Švec kostelník byl zvyklý, že se u nich v kostele lidé modlili jen v neděli; přistoupil k Bochovi, zaklepal mu na rameno a pravil: „Pomodlete se před kostelem; mám došívat boty a musím zavřít; beztoho bude co nevidět poledne.“

Boch hned pochopil tuto důležitou příčinu a měl se k odchodu; ale dříve se optal, zdali tento chrám nevystavěli rytířové z Krásného Dolu. Švec znal rytíře jen z pohádek, a nikdy se po tom netázal, kdo založil zdejší kostel. Otázka mu však byla přece s podivením, a proto ji hned navzájem otočil řka: „Proč se ptáte?“

„Protože rytířové z Krásného Dolu byli mými předky“ — vykládal staroch.

Švec kostelník podíval se naň udiveně, ale hned se vzpamatoval a ukázal si pokradmo prstem k hlavě, šeptaje si v duchu: „Aha, na mysli pomatený; proto se tak dlouho modlil.“ — Slýchával, že prý člověk s blázny nejlépe pochodí, když jim ku všemu přisvědčí; pamatoval si to a pravil:

„Ano, ano, rytířové z Krásného Dolu, vaši předkové, založili tento kostel.“ — Ale protože se bál dalšího rozhovoru a mimo to i nedošité boty mu tanuly pořád na mysli, dodal hned k tomu: „Prohlédněte si jej z venčí, pospíchám domů.“

Boch byl v radostném vytržení, a ještě jednou se ohlédl po celém kostele. Zrak mu utkvěl několik okamžiků na obraze hlavního oltáře, kde byl obraz svaté Kateřiny. Vzpomněl si na svou nebožku ženu, jež měla jmeno po této svaté mučednici, vzpomněl si na své ubohé děti, vzpomněl si na své všechny předky, které z rodokmenu uměl dávno nazpamět, a dal se do pláče. Pláč mu byl zevnějším výrazem každého tklivého hnutí.

Starochovy náhlé slzy byly kostelníku novým dokladem, že v hlavě neznámého muže není vše v pořádku; hleděl se ho honem zbaviti, vyšel s ním rychle ven, zamkl dveře a pospíchal došívat svatební boty. Doma vypravoval ženě, jakou měl příhodu s člověkem na mysli pomateným; žena šla povídat to do druhé světnice podruhyni, podruhyně vybrala se na táč k sousedovi, a za malou chvíli vědělo půl dědiny, že po vesnici chodí člověk blázen, který myslí, že je rytířem. Druhá polovina vesnice dověděla se ostatní od šafářky ze dvora, jež za tepla schválně běžela do nejbližšího statku ku kmotřince Košťálovic, a než bylo poledne, věděli už i kluci ve škole o bláznivém rytíři. —

Boch mezi tím chodil okolo kostela, prohlížel si jej se všech stran, a zdálo se mu, že i on, jakožto potomek zakladatelův, má na něm podíl. Pak mu napadlo, že opomenul zeptati se, který z jeho předků chrám ten postavil, a že se ani nepodíval, kteří z rytířů Krásnodolských jsou pochováni v kryptě kostelní. Opomenutí to vrtalo mu mozkem, a za nic na světě by se nevrátil, dokud se o všem nepřesvědčí. Jíti k nevlídnému kostelníku se mu nechtělo; šel za tím na zdař Bůh ještě jednou na hřbitov, jenž zůstal otevřen, a zastihl tam starého plešatého hrobaře, kopajícího nový hrob. Pomyslil si, že snad ten něco ví, a dle zvyku dal se s ním do řeči.

Hrobař Šimák byl starý voják, starý kořala, starý karbaník, a lidé si o něm vypravovali, že je i neznaboh; nevěří prý ani v panenku Marii ani ve svaté. Pokud neměl v sobě několik žejdlíků kořalky, byl protivným, hrubým nemluvou; a když měl v sobě kořalku, byl protivným, hrubým mudrlantem.

Polední sluníčko hřálo, s hrobníkova osmahlého obličeje kapaly krůpěje potu, a z daleka svítila se mu lysá lebka, po které si čas od času čmáral hrubými prsty, jakoby si ohmatával pleš, je-li na starém místě. Při práci neměl nikdy na hlavě, ať slunce pražilo ať padal dešť. Polovicí těla vězel ve vykopávaném hrobě, z něhož vyhazoval hlínu s kusy shnilé staré rakve a setlelými kostmi nějakého nebožtíka, na jehož místo měl se dostat jiný. Vedle měl položenu svléknutou kazajku, na ní kus suchého chleba k obědu a kořalky velikou láhev, která byla s dobré dvě třetiny již prázdna. —

Rytíř Prokop, ač stařec, jenž na světě mnoho zkusil, byl přece jako dítě nezkušený a neznal lidí. Byl opravdu dle průpovědi jakéhosi starého mudrce sám sobě mírou a měřítkem celého světa, a o lidech myslil, že jsou všichni, jako on. Protože v něm každý chrám vzbuzoval myšlenky vždy zbožné, a každý hřbitov posvátnou vždy hrůzu, domníval se dětina, že totéž je při kostelních a hřbitovních sluzích. Jmenovitě si představoval hrobaře tak, jak jsou v přemnohých starých povídkách a divadelních kusech, totiž jako starce plné citu a zbožnosti. A přece věděl, že na horách jsou všichni mu známí hrobníci největšími kořaly a lidmi neurvalými i surovými. Ale aby si z toho sebral zkušenost, že tak bezpochyby je asi pravidlem všude v tomto slzavém údolí — to to! Vzal si do hlavy, že jsou dle svého zaměstnání lidmi pobožnými, nad všechnu světskou marnosť povznesenými, a při tom i trval. Ne snad že to četl, neboť přečetl v životě velmi málo knih, ale proto, že se mu zdálo, jakoby tak mělo být.

Pozdravil Šimáka a přál mu: „Pomahej pán Bůh!"

Hrobař neměl ještě dopitý čtvrtý žejdlík kořalky; byl právě v prostředku mezi protivnou nemluvností a hrubým mudrlanstvím; ani se neohlédl a mrzutě odsekl příchozímu: „Člověče, pomoz si sám, a pán Bůh ti pomůže."

Boch se nedal odstrašit a ptal se, pro koho kope nový hrob.

„Pro nebožtíka" — zabručel Šimák, sáhl po láhvi s kořalkou, a vyprázdnil její obsah až na dno. Tím byla jeho míra dovršena, i vstoupil zcela do nálady hrubého mudrlanství.

S ošklivostí pozoroval rytíř Prokop, že i tento hrobař zunká kořalku, která se mu od včerejška stala protivnější než dříve a nesl s nelibostí, že ani tentokráte jeho názor o hrobnících se v skutečnosti neosvědčuje. Učinil poslední pokus, zapřísti moudrou rozprávku a dozvěděti se, co mu leželo na srdci. Tázal se proto, zdali ví, kdo z rytířů Krásnodolských pochován je v zdejším kostele. Při tom prozatím opatrně zamlčel, že je jejich potomkem.

Napilý Šimák, z něhož lihovina páchla na mnoho kroků, opřel se levou rukou na lopatu, druhou rukou si utřel pot s čela, poškrábal se

pak nehtem pravého palce na lysé lebce, a spustil zhurta na milého Bocha:

„Eh, co, jací rytíři! Po smrti není žádných rytířů, žádných knížat ani hrabat, ba ani sedláků a chalupníků; po smrti jsou jen nebožtíci; umrlec jako umrlec. Kopu tady díry již pětadvacet let; vykopal jsem za ten čas moc těch jam, a překopal moc těch umrlčích hnátů, že bych z nich mohl narovnat veliký kopec, ale ani na jednom jsem neviděl, jestli za živa náležel pánu nebo nepánu. Hnát jako hnát!"

Rytíř Prokop neměl, co by podstatného namítal proti hrobařovu mudrování; ale chtěl přece dojíti cíle a tázal se dále:

„Já myslím, jestli ve vašem kostele nejsou nějaké kamenné pomníky a památky po zemřelých rytířích z Krásného Dolu."

Hrobař se podíval na Bocha, jakoby se divil, co tomu ošumělému starochu vlezlo do hlavy, že se pořád vyptává na nějaké rytíře, a nepřestal hubáceti: „Eh, co pomníky! Co je mně do toho, jak se který nebožtík jmenoval, kdy se narodil a kdy umřel. Je to bez toho všechno napsáno ve farních matrikách — k čemu pak škrabat ty věci ještě jednou na kámen nebo na plech! Umře, je tam; na ostatním pranic nezáleží, nanejvýš že máme z něho nějaký ten vejdělеček — já a truhlář — truhlář má vždycky více, ač má práce je těžší, a to je nespravedlivé. Jděte mně s pomníky — samá chvála, samá lež! O každém tam namažou, že umřel v pánu, ale je jich stokrát víc, co umřou v čertu a jdou k ďáblu. — Ostatně čerti vědí, jestli nějací ďábli jsou!"

Rouhavá slova vzbudila v pobožném Bochovi hrůzu a ošklivosť. Pomyslil si, že člověk ten je právě tak hrubý, jako známý mu hrobař v Roztokách, jenž nosívá ze hřbitova do svého baráku prkna ze starých vykopaných rakví a vařívá si jimi kyselo a brambory. Zároveň se přesvědčil, že se od opilého mudrlanta nedozví, po čem pátrá, a podraviv: „Buďte tu s pánem bohem," odcházel ku hřbitovním vratům.

Šimák zabručel za ním něco, čemu nebylo rozuměti, a dal se na novo do práce.

Mezi tím bylo dvanáct hodin; švec kostelník pilně došíval boty, a poledne vyzváněla žena. Krásnodolská mládež s obyčejným štěbotem valila se houfně ze školy, jež stála blíže kostela a byla dřevěná a stará. Odtud vycházel i pan páter, vysoký, hubený a bledý muž; šel přímo na faru, jež se bělala v stínu košatých lip naproti kostelním dveřím. Boch, uzřev kněze, přiblížil se k němu, uctivě ho pozdravil a sahal mu po ruce; chtěl mu ji políbit. Neměl to ve zvyku, a činil tak jen výminečně, když něčeho požadoval. Kněz odtáhl ruku, a vida, že staroch upřeně naň hledí, myslil, že tímto spůsobem mlčky prosí o almužnu. Sáhl proto do kapsy, a podával mu malý dárek. Boch s díky odmítl, a pustil se s ním chutě do rozhovoru. Za malou chvíli věděl páter vše a rozumí se, že i rodokmen konal při tom zvyklou povinnosť. Kněz byl muž vždy k milosrdenství náchylný, a vycítil z jeho vypravování, že staroch je člověk sice dětinský, ale dobrý, poctivý, neznající přetvářky ani falše. Vyváděti ho z bludu a otevřeně mu říci, že pouští se za klamnými přízraky, nezdálo se mu vhodno; bořiti právě v tomto slavném okamžiku chuďasovy velkolepé naděje, bylo by přímým ukrutenstvím. Řekl mu pouze, že pod-

niká dílo velice obtížné; vyprávěl, že zdejší kostel skutečně vystavěl v druhé polovici šestnáctého století rytíř Mikuláš Boch z Krásného Dolu na poděkování Bohu, když se vrátil z tureckého zajetí, a potvrdil, co staroch tušil, že zakladatel byl pochován uvnitř chrámu a jeho z kamene vytesaná socha že je ve zdi vedle postranního oltáře na pravo.

Vedli rozhovor na cestě ze školy do fary ve stínu lip. Když kněz dokončil své výklady, pozval rytíře Prokopa k obědu, neboť byl po smrti farářově administrátorem, a slíbil, že po jídle provede ho po kostele, a ukáže mu pomník jeho předka. Boch byl v radostném vytržení; děkoval mnohými slovy, a přijal rád pozvání i nabídnutí.

Na faře ho uvítala kuchařka nepříliš vlídně, a staroch dobře zaslechl, když vyčítala potaji páteru administrátorovi, že zve k obědu každého pobudu. Byla ženština v stáří „mezi dvaceti a čtyřiceti lety,“ vyzáblých tváří, a měla na zádech něco, o čem se obecně říká, že to člověku nikdo nevezme. Oblečena byla po městsku a vedla si po pansku. Rytíře Prokopa uštipla její poznámka jako vosí bodnutí, ale přemohl se a dělal, jakoby ničeho neslyšel. Farské kuchařky, kterých za mladých let mnoho poznal, byly mu i bez toho odjakživa do duše protivny, a byly jediným druhem lidí, kterých opravdu nenáviděl; házel je všechny do jednoho koše. Proto si nebral její slova ani příliš k srdci, usedl s mnohými nemotornými poklonami za stůl k obědu, otevřel celou duši, celé nitro, a překypoval vděčností. Bylo mu dobře, bylo mu skoro blaze, ba mile ho dojímalo i to, že kuchařka, když uslyšela, že Boch je rytířem Krásnodolským, natáhla jemnější struny, a byla k němu zdvořilejší. Šlechtic, byť ošumělý, sešlý a na žebráckou hůl přivedený, měl zvláštní přítažlivosť pro ženštinu, která jinak byla osobou zlou, tvrdou a jedovatou. Jemu se ani potom nelíbila, když stala se přívětivější; za to milý hostitel získal si všechnu jeho lásku.

Páter administrátor Vorel byl knězem neobyčejným; běh jeho pohyboval se sice v pravšední, vytřelé koleji; jako chalupníkův syn potýkal se ve školách se stálou nouzí, a dostal se do Krásného Dola, kde kaplanoval málem dvanácte již let; ale čím chudší a jednotvárnější byly zevnější události jeho života, tím bohatší a rozmanitější byl jeho život vnitrný. Procítil a promyslil sám jediný více, než sta jiných vzdělaných lidí dohromady. Jinak byl samotářem, a nejmilejší společností byly mu knihy; při tom však neztratil smysl pro skutečný život, neboť zkušenosti trpkého mládí a obcování s lidem byly mocnými svazy, jež nedaly mu utonouti v moři pouhých snivých myšlenek. Znal lid, znal jeho potřeby a bolesti, a miloval jej i se všemi vadami, před kterými nezavíral oči. Ač stranil se veškerých styků s ostatním světem, byl přece dobrý znalec lidských povah a bystrý pozorovatel. Kněži spolubratři pokládali ho za člověka podivína.

Muži tomu byl rytíř Prokop s ošumělým zevnějškem, s obnošeným rodokmenem, s dětinskými nadějemi a hovorným, rozvláčným vypravováním osobou, která v něm vzbudila soustrast. Bylo mu ho líto, a poslouchal pozorně, aniž mu odporoval. Staroch spustil na celé kolo; vykládal všechny svízele, které měl s advokáty, ostře si na ně vyjel, a ptal se přímo svého hostitele, co myslí, jak dlouho bude trvat, než stane se

pánem Krásného Dolu. Páter odvětil, že takové rozepře táhnou se do nekonečna, a dal na srozuměnou, že se snad konce ani nedočká. Ale když spozoroval, že hosta dotýká se to nemile, obrátil rozhovor ku kostelu a rytířovým předkům, jen aby starochovi nemusil způsobiti bolest. Neměl odvahy, říci mu pravdu.

Když poobědvali, šli do chrámu, kde Boch dlouho se díval na kamennou sochu svého předka s latinským nápisem; nemohl od ní ani očí odtrhnouti a dal se zas do modlení a do pláče. Páter ho nechával, a když staroch do sytosti se naplakal, vyložil mu latinský, již napolo nečitelný nápis, a odvedl ho pak nazpět do fary. Rytíř se s milým hostitelem rozloučil, podal ruku také kuchařce, která před ubohým potomkem pánů Krásnodolských čím dále tím více měkla, a odcházel. Kněz ho vyprovázel až ke škole, mimo kterou starochovi bylo se ubírati, a tam se srdečně rozloučili. Rytíř Prokop byl mile rozjařen, a podávaje Vorlovi ruku, silně mu jí potřásal, a několikráte po sobě opakoval: „Na shledanou, velebný pane, na shledanou opět zde v Krásném Dole.“ —

Kněz se vracel do fary. Boch šel cestou přes dědinu; když byli od sebe malý kus, oba se ještě obrátili. Páter si šeptal: „Ubohý stařec!“ — a rytíř si vzdechl: „To je nějaký hodný kněz.“ Hned pak k tomu dodal: „Toho udělám farářem, až budu patronem zdejšího chrámu!“

Staroch neměl ani tušení o tom, že potkal v životě poprve a snad naposled člověka, který jej do nejvnitřnějších útrob pronikl, citem celou jeho duši pojal, porozuměl mu, vše mu odpustil, ba hned si ho i zamiloval. —

Boch kráčel s veselou myslí po vsi, a vítězoslavně se díval k zámku. Ale lidé, vidouce ho, vybíhali ze stavení, dívali se za ním, a povídali si: „To je ten blázen, co myslí, že je rytířem!“. Na štěstí neslyšel, co si zevlující za ním vesničané vypravovali, a statně si vyšlapoval, jako nějaký mladík. Vykonal, co si byl předsevzal, a nastoupil zpáteční cestu. Chtě nechtě musil jíti přes Jedlovice, kde včera nocoval. Na návsí potkal zrzavého Čurdu, jenž si právě nesl od kováře naostřený hák. Zastyděl se před ním; ale, cítě se po návštěvě Krásného Dolu jaksi očistěn a povznesen, nedal se s ním ani do rozhovoru; jen ho pozdravil, dávaje na jevo, že si nepřeje s ním porozprávět. To Čurdu dopálilo; odplivl si, otočil se za starochem, a posměšně na něho volal: „Nevídáno! Jalový rytíř!“ — Staroch, jakoby neslyšel, pospíchal dále, jen aby měl Jedlovice hodně za zády.

(Pokračování.)

Zrcadlo.

Mám za protějšek ženu,
jar mnohých květ jí minul asi;
líc růží pozbavenu
a jiním prokvětlé má vlasy.

Ta stává mnohou chvíli
a před sebe zří bez pohnutí,
zas hlavu stranou chýlí
a na tvář smutnou úsměv nutí.

Teď šíji hrdě přímí
a vyzývavě, pyšně zírá,
teď prsty vyhublými
cos na líci — snad slzu stírá.

Zas trpitelka tichá
tkví zrakem strnulým tam kdesi
a zdá se mi, že vzdychá,
když beznadějně hlavu věsí.

Již dlouho jsem si přála
žal její tklivý uhodnouti,
až chvilka nenadálá
mi pověděla, co ji rmoutí.

Kdys jitra záblesk zlatý
v to tajemství mi vnesl světlo,
jež oknem do komnaty
k ní na výzvědy bystře vlétlo.

I přeletělo kmitem
skráň vráščitou a líce zvadlé,
pak utkvělo svým třpytem
jak zrádce v šeru na zrcadle.

Tam tíhne její oko,
tam zkoumá, vzpomíná a touží
a žalně přehluboko
se za zrcadlo v dálku hrouží.

Tam hledá, hledá mládí!
Zda svitne z minulosti kouta

v tom skle, jež zraky svádí
a bolným kouzlem k sobě poutá?

Zda na té lesklé ploše
zas dávná vidina se zjeví,
již uzřít bez rozkoše
lze nebývalo, — krása děví?

Hle, na témž rámci zlatém
luk téhož křídlatého hocha
týmž hrozí spustit hmatem,
a táž v něm blyskotavá plocha.

Týž hled a táž v něm touha,
a na obraze jaká změna!
Či snů to šalba pouhá,
ta upomínka utěšená?

Kam se to všecko dělo,
ty jiskry očí hvězdám rovných,
to liliové čelo,
ten úsměv na rtech očarovných?

Kam líčka, jichžto rdění
svou hrozbou zvýšil bůžek lásky?
kam zniklo zobrazení
té něhyplné zlatovlásky?

Teď na zrcadle skvělém
zjev taký oko hledá marně;
již pod zvraštělým čelem
to nikdy nerozkvěte jarně.

Žár líbezný a mladý
již nebude z té líce pláti,
ten obraz plný vnady
se v zrcadlo již nenavrátí.

Ni stopa nezakmitá
již na hladině jasně skvělé;
jak malba duchovitá
zjev zmizel a s ním štěstí celé.

Vše dala kdysi v sázku
na prchavý ten obraz na skle,
naň přísahali lásku,
proň zněly struny dávno prasklé.

Zaň krásná žití meta
jí slíbena jak v rajském dolu;
teď po obrázku veta
a veta po písničce spolu.

Teď dávno zapomnělo
i zrcadlo i srdce mnohé,
jak se kdys líčko rdělo
té zvadlé ženy přeubohé.

Jak zrcadlo, tak oni,
kdo se kdy klaněli té kráse,
teď ušklíbnou se po ní,
když do očí jim podívá se.

V jich mysli obraz děví
dlel kratčeji než na zrcadle,
jež aspoň souhlas jeví,
když smutek chví se v líci zvadlé.

A proto snad tak ráda
se do zrcadla ještě dívá,
vždyť z dob, kdy byla mláda,
ten jediný jí přítel zbývá.

Eliška Krásnohorská.

Hostem u básníků.

Z nových překladů Jaroslava Vrchlického.

Jules Lemaître.

Dvojí dým.

Jak modrý je a roztomilý,
jak fialky je modrý dým,
jejž z vonné cigaretky chvíli
v kotoučku luzném vypouštím.

Zřím za ním, ve volném jak letu
se vznáší v kroužkách vlnivý —
však dým, jejž pouštím se svých retů,
je celý šerý, šedivý.

Ach proč je zabarven tak temně,
kams dal svůj azur, pěvče, kam?
Co modré, vše zůstalo ve mně
a z toho svoje snění tkám.

Femina.

Své ruce Vulkán s mračnou skřížil skrání.
Vás něco trápí, na procházku jděte!
Venuše řekla. — Ó mne nespletete,
milence čekáte dnes, Milostpaní!

Však mrtvého jej brzy naleznete! —
Na oči dýchla jemu v usmívání,
jej laskala, až zvolna klesnul v spaní,
na loži necítil víc, co jej hněte.

Královna Paphu s úsměvem kol zřela,
pak zakašlala třikrát, otevřela
se malá branka, co choť chrápal statně.

Pod přilbou načesán Mars vešel chvatně.
Na rohy Vulkána, když pás kles zlatý,
své s klidným kynem pověsila šaty.

Jeanne Loiseau.

Vítězství Ramsa IIho.

Boj skončen. Pod Libanu černým bokem
tisíců končí chmurné umírání,
Smrt v nachu večera a v krve pláni
se v mrtvých očích zhlíží chladným okem.

Na voze Rhamses neudolán sokem
rád věděl by, co horami i pláni
zde mrtvých leží, hojné krve tokem
jichž odboj ztrestal v hněvu mocnou dlaní.

Je dlužno na zeď chrámu ve Luxoru
jich vepsat jmena, jak tu padli v sboru,
pro budoucnost, jež ráda k slávě něma.

Tož písařů tlum před králem se snaží
spočítat množství usekaných paží,
jichž hora k nebi rostouc konce nemá.

Nestálá láska.

Jak vlaštovka je láska v našem žití,
je leto s námi, jak přilétla v máji,
co její křídlo v sobě duše cítí,
s ní lítáme a šťastni jsme jak v ráji.

Pak opustí nás jak ta vlaštovice,
však sotva z duší prchne nevěrnice,
již věčnou zimou naše srdce sténá,
strom života se dvakrát nezelená.

Tmavé růže.

Zde stojí přede mnou váš bouquet žhavý.
v hedbávné manšetě pln záře, jasu;
ty květy mluví, bože, co jen praví,
jak vaše oči hledí na mne v žasu.

Snad strachu mne a chmurných pochyb zbaví,
dost smělé jsou, jak na jejich zřím krásu
květ každý křičí: Miluj! do únavy.
Tak sladké to a lehké v krátkém času.

Ó víc mi nedávejte květy divé,
jich lístky krvavé jak rty jsou živé
a šeptají a pokouší mne v tichu.

Mám třeba síly v tuto hroznou půtku,
ta roztála by v jejich sladkém smutku,
chci zachovat svůj sen i svoji pýchu.

Philippe Gille.

Figurka.

Zas poznávám tě, ty figurko milá;
kdys po večeři z drobtů chleba čile
a na rtech s úsměvem tě urobila
a zhnětla ve své malé ručce bílé.

A jak jsi stála, do smíchu se dala,
tys padala, tvá hlava kroutila se,
tvé groteskností se až k slzám smála —
ó jaký smích to zvonil v její hlase!

Dnes ubohé tvé tvary usušené —
ach, ne ten smích, co zbožně tebe zvedám,
v tvých údech křivých, hlavě nakloněné
jen otisk její drahých prstů hledám.

— -

Konrad Ferd. Meyer.

Noční jízda.

Loď plula mořem. Příboj šumně vřel
u přídy kol. On hledal Pylu břeh,
u kormidla jun zasmušilý bděl,
jenž záhy bez otce žil v starostech.

Ten štěstí žíznivý slul Telemach.
Za plachtou zřela duše stísněná
a vážný soudruh jeho cest i snah
s Mentora tahy byla Athena.

Hvězd zástup nesměrnem tu zahoří,
ti jasní chodci znají dráhu svou, ...
dí dcera Zeva tmavém na moři:
„Svou vzývejme teď bohy modlitbou!“

I roztáhla své ruce do noci
a jako prachu syn se modlila;
pak ubohému spěla k pomoci,
za kterého tu sama prosila.

—

Dušička.

Na Alpě v trávě ležel jsem
a zíral v modro do dálky,
tu bylo mi, jak po ňadrech
by cos mi tiše hmatalo.
Já úkosem zřel, motýla
shled na šedém jsem svrchníku.
To duška má v let schystána
se chvěla křídla vzpínajíc.
Jak měla křídla zbarvená?
Ach, bílá s krve kapkami.

—

Otto Ludvig.

Příliš tichá láska.

Dva milovali se; však sobě říci
to nechtěli; jen líbali se plaše
na rtech jednoho děcka, v jeho očích
se zhlíželi, rty jeho hovořili.
Tu dítě zemřelo i nemohli
se líbat, vidět se a spolu mluvit,
tu každý z nich jen do sebe se zabral
a cizejší se stali denně sobě
a při tom stále se víc milovali
a v touze po pohledu, po polibku,
po sladké řeči zemřeli v sled oba.

Felix Gras.

Jacoumina.

(Z romancera provençalského.)

I.

Mné, otče, necháš samotnou?

Sekeru vyhledat jdu svou.

Mne v zámku bázeň uchvátí.

Jdu dlouhý nůž svůj hledati
a zítra v lesní scestí
chci na hon tebe vésti;
já pozdě přijdu, spat jdi teď.

Tu hrabě dal jí odpověď,
šel milenku svou v noci klínu
zlou navštíviti Jacouminu.

II.

Kdo klepá v okno? Ký to shon?

To já jsem, hrabě Antheron.

Mně ukaž dcerku mrtvou, dříve
tvé neotevru touze chtivé.

Odvahy nemám prokleté,
dlaň skoupat v krvi dítěte.

Tvé dítě? řekla vzteklice,
již rvala vášně vichřice,
rci sluhu svému přeci,
ať upeče je v peci!

Dnes nepekli jsme chleb.

Pak zahrabej je v sklep!

Ach, otevřít mi pojď!

Dřív do studně je vhoď!

To řekla Jacoumina
ku otevření líná.

III.

Pan hrabě navrátil se v hrad.

Můj pekaři, měj chvat,
v pec hodně klestí vléci,
dnes mnoho budem péci.

Co, pane, pekař děl,
co dnes bych péci měl?

Upečeš toho v jitra době,
kdo první přijde k tobě
a bude čerstvý chleb chtíti,
dám tebe jinak pověsiti
na nejvyšším z všech stromu.

Jde k dceři do svého domu,
jde zbuditi ji ze sna,
neb touha rve jej děsná.

Má dcero, rychle vstaň,
stkví mladým dnem se stráň,
za sluncem čas vstát hbitě,
jít na honbu, mé dítě!

IV.

S psi stavěcími chvíli
a s chrty v lese byli.

Tu hrabě k dceři praví:
Jsme, dítě, bez potravy,
spěš k peci, co nám třeba
ať pekař dá ti chleba!

V.

Ta dcerka vlídná byla
a ochotná a milá.

Hned k výhni zpátky spěla,
tam na svém koni jela.

Však sotva dveřmi hlédla,
tu děsem k smrti zbledla.

Pak hned se obrátila
prchajíc, co jí síla.

Na vlastní zřela oči,
jak v potu tváře točí
ve výhni zářící
svou pekař vidlicí,
by pohřbil v ohně klínu
ukrutnou Jacouminu.

VŮNĚ.

Ze zápisků na cestách Julia Zeyera.

(Pokračování.)

V jedné z nejpodivněji se klikatících ulic u samé paty vrchu, na němž stará kasbah posvátného, bílého města Tunisu se sluní, žil bohatý kupec, jmenem Abdurrahman, s jediným synem svým, Nurrudynem.

Nebylo, věru, v oné době v celém městě vážnějšího měšťana. Každý jej pozdravoval už z daleka, a s kým se zastavil, ten cítil se poctěn. Nebylo to pouze bohatství jeho, co mu té důležitosti dávalo, ale též důstojné jeho chování, štědrost jeho ruky, zbožnost jeho srdce. Mimo to věděl každý, že samý bej byl téměř důvěrným přítelem spravedlivého Abdurrahmana. Neobmezená přízeň a přátelská náklonnosť bejova pocházela z dávných dob a vzala počátek svůj z příběhu zvláštního.

Abdurrahman nežil tenkráte ještě v Tunisu, nýbrž na vzdálené oase, kvetoucí jako kytice uprostřed vyprahlé krajiny. Tam stál u chladného pramene bílý jeho dům, nejkrásnější a největší v tiché pod datlovými palmami vsi. Byl už tenkráte dosti zámožným a karavany jeho vydávaly se až do samé Medyny. Žena jeho, Džamina, byla jako luna krásná a oba jeho synové, Ibrahim a Nurrudyn, byli jako souhvězdí doprovázející lunu, mlčenlivou tu sultánu nebes. Lidé ve vsi nazývali jej Abdurrahmanem „šťastným“.

Tou dobou konal bej na zapřenou cestu říší svou a zavítal jednoho dne, znaven, žízniv, prachem pokryt, s malou družinou svou v onu ves. Nikdo jej neznal, nikdo netušil, že muž ten v prostém, hrubém plášti, jenž se vydával za kupce z Kairuánu, byl samým pánem země. Bej zaklepal na dveře Abdurrahmanovy, které se mu hostilibě otevřely do kořán. Abdurrahman zářil radostí nad příchodem pocestných, častoval je skvěle po dva dny, a úsměv nezmizel s tváří jeho po celý ten čas. Když však při loučení kupec z Kairuánu se ptal, kolik má dětí a nemohl-li by je viděti, zbledl Abdurrahman velice a odpověděl hlasem poněkud se chvějícím: „Dva syny porodila mi žena. Přivedu ti mladšího Nurrudyna. Starší spí, spí velmi hlubokým spánkem, nemohu jej zbuditi.“

Přivedl Nurrudyna a bej obdařil jej nad míru skvostným prstenem a loučil se na to s hostitelem svým, který jej až před dům doprovodil. Na prahu však se zastavil a zavrávoral, zbledl opět smrtelně, pak kývl rukou a zmizel v domě. Služebníci Abdurrahmanovi doprovázeli beje až na tři hodiny za ves a po té cestě dověděl se konečně bej, co to podivné dvojí zblednutí hostitele jeho znamenalo: Starší jeho syn Ibrahim byl náhle zemřel a Džamina, jeho žena, skonala žalem nad mrtvým dítětem

svým. To stalo se hodinu před příchodem bejovým do domu kupcova. Vida hosta, potlačil však Abdurrahman nesmírnou bolest svou, neprozradil se slovem, aby příchozího nezasmušil a plakal pouze v nitru svém, nutě úsměv na svou tvář. Sluhům svým pak kázal, aby byli veselými. „Bůh nenávidí ty, kteří jsou nevlídného vzezření u přítomnosti hostů," pravil jim, a oni poslechli dle možnosti příkladu svého pána. —

Bej, uslyšev to, byl velice dojat, neprozradil se však vůči sluhům hostitele svého, ale vrátiv se do Tunisu, napsal Abdurrahmanovi list, nazýval jej přítelem svým a zval jej, by se stěhoval z místa, kde tolik neštěstí jej potkalo, do staroslavného sídla bejů tunisských, kde v něm, v beji, najde věrného, upřímného a oddaného příznivce. —

Abdurrahman poslechl za tři měsíce s radostí toho pokynu. Sotva že do Tunisu přišel a bej se o přítomnosti jeho dověděl, došlo ho ihned pozvání do paláce. Když se dostavil, vedli jej do malého dvora, vroubeného sloupením z bílého mramoru, nesoucím lehké, prolamované oblouky; stěny byly kolem až po římsu deskami z jemné, pestré fajanse pokryty, dlažba byla z velkých porfyrových čtyrhranů a prostřed dvoru, v stínu kvetoucích jasmínů, byl fontán, jehož stříbrný trysk se v slunci třpytil a s jasným šelestem do vodojemu z mozaikovaných kamenů padal. Bej chodil pomalu pod sloupením a požíval vonného chladu. Jakmile zahlédl kupce, zastavil se, a když tento se mu přiblížil, děkoval mu s vlídným úsměvem opětně za jeho hostinnost a dával obdiv svůj na jevo nad velkým hrdinstvím, jímž Abdurrahman tak krutou bolesť, jakou jesti ztráta ženy a syna, potlačiti a skrýti dovedl. Konečně pak pravil mu: „Není možné, bych zůstal dlužníkem tvým. Chci ti přízeň svou dokázati hned. Vyslov tři přání, a slibuji ti, že je vyplním."

Abdurrahman nebyl těmi slovy překvapen, naopak očekával je s jistotou a byl o nich už dříve, než do paláce povolán byl, bedlivě přemýšlel. Abdurrahman byl člověkem řádným, byl velkodušného hnutí schopen, jak to v den smrti své ženy a svého syna dokázal, ale byl kupec, byl opatrný, měl mnoho chladného rozumu, a zisk a prospěch ležely mu už k vůli jedinému nyní dítěti velmi na srdci. Hned když bej ho do města zval, tušil, že mu skvělé nějaké nabídnutí učiní, a den před svou návštěvou v paláci byl se radil s jediným přítelem, kterého v Tunisu měl. Byl to muezzin Humam, muž mnoho zkušený, který někdy úřad svůj v džamii v oné vsi zastával, kde kupec Abdurrahman žil. Humam pravil mu při té poradě: „Přízeň mocných toho světa jest věcí, z které v čas kořistiti sluší. Je to něco jako dávná modla kmene Beni Hanifa, modla, kterou měli, než Muhamedem hlásanou pravdu poznali. Byla z těsta. Ctili ji a opatrovali jako zřítelnice svoje — ale když přišel na ně jednou velký hlad, tu v nouzi své boha svého snědli! Hlodej též modlu svou, ale dej pozor, bys nezačal neopatrně u nohou, svalila by se ti, než bys se najedl." A smál se, mžouraje očima, až se tuk na celém jeho těle třásl. Abdurrahman smál se s ním, a nyní když před bejem stál, řekl si tiše: „Smělosti a opatrnosti, stůjte obě při mně a držte si rovnováhu!" Pak sebral celý svůj klid a všechnu chladnost svou a pravil: „Velmožný pane můj, vedle džamie Tří růžových stromů, pod samou kasbou, je krásný dům na prodej. Není to palác ale není to také chaloupka. V té

džamii je můj jediný přítel muezzinem. Chtěl bych býti jeho sousedem, Kup mi ten dům. Zval jsi mě v město, a nemám kde pohodlně bydleti."

„Ten dům je tvůj," řekl bej.

„Buď blahořečena tvá ruka, která dává," řekl kupec a položil dlaň na sklopené své čelo.

„Co žádáš ještě?" tázal se laskavě bej.

„Tři měšce zlata," řekl směle a klidně Abdurrahman, „abych, zacházeje moudře s tou zálohou, brzy se stal prvním kupcem v bazaru."

Bej se trochu zakabonil, vyjasnil však opět svou tvář a pravil s úsměvem: „Vidím, že přání tvoje stoupá čím dál tím výš. Bude třetí ještě obsažnější?"

„Ano, pane," řekl kupec, „neboť žádat na tobě málo, zdálo by se mi urážkou tvé osoby a praví Bůh: „Buď štědrým, ó synu Adamův, abych mohl s tebou také štědrým býti!" Přání moje třetí je tedy nesmírné, a leží mi na srdci více než dvě předešlá. Splnění těch třeba odvolej, ale to třetí, pane, vyplň mi!"

„Slíbil jsem," řekl bej s jistým nepokojem v hlase. „Nuž řekni smělé, čeho si žádáš!"

„Dej mi ruku svou," řekl kupec klekaje, „a dovol mi, bych políbil turban tvůj na znamení neskonalé k tobě úcty!"

Tu usmál se bej, podal mu ruku, sklonil hlavu, by se mohl kupec rtoma turbanu jeho dotknouti a od té doby měl Abdurrahman plnou jeho přízeň.

Takový byl tedy základ štěstí a zdaru onoho kupce v Tunisu. Měl ten dům, kterého si byl přál, vedle džamie Tří růžových stromů, a brzy měl též první místo v bazaru.

Abdurrahman neoženil se po druhé, celou lásku svou ponechal nerozdílně jedinému svému synovi, jedinému svému dítěti, Nurrudynovi. I v rodině své byl šťasten jako v životě veřejném: Nurrudyn rostl jako krásný strom, stal se mužem silným, vysokého vzrůstu, spanilé tváře, jasného rozumu. Jako otec jeho, byl kupcem výtečným, mužem dobrým, bez jediné vášně.

Když přišel čas, pravil mu jednou otec: „Je mi divné, že nejevíš přání, míti svou rodinu vlastní."

Nurrudyn byl poněkud překvapen a řekl: „Což nejsi ty mou rodinou?"

„Stav svobodný," odpověděl otec, „není muži prospěšný ani přiměřený a jest pln nebezpečí, o kterém, zdá se mi, nemáš ani tušení. Tím lépe, nepoznáš-li je nikdy. Manželství je vyšším způsobem života. Prorok pravil: Ožení-li se muslim, zdokonaluje své náboženství."

„Ožením se tedy," řekl syn klidně. „Vyhledal jsi pro mě snad nevěstu?"

„Nevyhledal posud," odpověděl kupec, „ale promluvíme hned s naším sousedem."

Myslil totiž na muezzina Humama, jenž byl posud nejlepším jeho přítelem a jenž posud žil při džamii Tří stromů růžových, jejíhož minaretu stín do dvora kupcova v jistou hodinu padal. Byla právě doba modlitby Aser, modlitby třetí a Humam stál na vrchu minaretu, obrácen

proti východu držel otevřenou ruku na každé straně hlavy s palcem na skráni a silný, zvučný, posud jasný jeho hlas volal do těžkého, sluncem prosyceného vzduchu vyzvání k modlitbě: „Bůh jest veliký! Modlete se! Klaňte se! Není jiný bůh než Bůh, a pán náš Mohamed je božím prorokem!“

Otec a syn se pomodlili, pak vstali a zavítali do příbytku Humamova. Když seděli na koberci podél bílené stěny, řekl bez prodlení Abdurrahman: „Přišel jsem, bych tě prosil o dar.“

„Poskytnu jej s radostí,“ odvětil muezzin, „ale víš, že jsem člověk chudý. Mohu tedy dáti pouze málo.“

„Málo, přichází-li od přítele, je příteli vždy mnoho,“ řekl kupec, „a žádám o věc, kterou, ač jsi chud, mi dáti můžeš, a která není věru nepatrna. Žádám o radu tvou.“

„Oč se jedná?“ ptal se Humam.

„Chci oženiti svého syna.“

Humam pohledl na Nurrudyna, který lhostejně se před sebe díval.

„Co říkáš ty, Nurrudyne?“ tázal se muezzin. Nurrudyn se usmál: „Neřekl bych ničeho,“ pravil, „ale napadlo mi teď, že's mi jednou pravil, maželství že jest radostí na měsíc a starostí pro celý život.“

Humam se smál, klátil sebou, mžoural očima a zvolal: „Milý hochu, na to nedbej, co jsem řekl, pamatuj raději na to, co řekl prorok a dle jeho výroku je manželství povinností. Ostatně, jsi-li dnes lhostejný, nebudeš jím vždy. Zajisté přijde to na tebe jako na každého, budeš žádati si ženu. Je to osud nás všech.“

„Ale mluvíš tak, jako bys si přál býti svobodným,“ řekl jinoch. Muezzin se opět zasmál a pravil: „Synu, pamatuj si toto podobenství: Manželství jest jako obléhaná pevnost. Ti, kteří jsou venku, chtějí tam, a ti, kteří jsou uvnitř, chtějí ven!“

Abdurrahman však řekl vážně: „Příteli, zanech smíchu a žertu. Přišel jsem k tobě, bych tě prosil, bys pro mého Nurrudyna hledal nevěstu. Na rozšafnost tvou spoléhám.“

Humam byl teď též velmi vážným a pravil: „Jaké si žádáš snachy? Hledáš bohatství?“

Kupec zatřásl hlavou a řekl: „Opakuji slova moudrého muže, hledajícího ženu pro svého syna: „„Ať krása její září již z daleka, ať je z blízka lásky hodna povahou, ušlechtilá nad družky své, dobrá proti každému, milující svého manžela.““ Jsem bohat sám a nehledám bohatství.“

„Pak,“ zvolal Humam, „vím ženu pro tvého Nurrudyna! Jest to dcera přítele, o kterém jsem ti častěji mluvil, přítele z mého mládí, jejž nyní ovšem málo kdy vídám. Jako já, je rodič z posvátného města Kairuánu. Má jediné dítě, dorostlou nyní dceru. Chůva její říká o ní, že je krásná jako palma u vody, ramena její že jsou hladká jako žerď ze sloní praporu v Mekce, vlasy její černé jako pera pštrosa, slunícího se v poušti. Otec její mluví pak o ní takto: Zakrývá-li země bídu svou poklady svými, jak velký jeden marabú tvrdil, pak jest dítě moje jeden z těch útěchu dávajících pokladů! Zajisté, kdo ji poznal, nezapomene jí nikdy! Jest jako růže, jejíž vůně nepomine z prostoru, z něhož ji oddálíš!“

Nastalo ticho.

„Požehnán buď otec toho dítěte a dítě toho otce," pravil konečně kupec. „Jmenuj mi toho člověka."

„Nazývá se Salahud-dyn," odpověděl muezzin, „a žije v Arianě. Matka však, která Majmunu zrodila, leží už v stínu cypříše a čeká, až archanděl Izrafil do trouby zaduje, by mrtvé zbudil, Izrafil, jenž má nejsladší hlas ze všech tvorů, které stvořil Bůh."

Všickni tři muži mlčeli opět chvilku, klonili hlavy ku předu. Pak podal Abdurrahman muezzinovi ruku a řekl: „Přijdu zítra opět a umluvíme vše."

Na to šel se svým synem domů. Nurrudyn neměl nyní už tak úplně lhostejnou tvář jako na počátku toho vyjednávání a oči jeho svítily živěji: ač povahy chladné, byl představou té neznámé dívky okouzlen, zjev její bílý s temnými vlasy jako pera pštrosa, slunícího se v poušti, dotekl se jeho obraznosti a jmeno její zdálo se mu ku podivu sladké. Rty jeho jevily teď cosi jako snící úsměv, něco u něho docela nového.

Uplynula nějaká doba, dosti krátká, a ve čtvrtek jednou řekl Abdurrahman svému synovi na cestě z bazaru domů: „Zítra pojedem do Ariany na námluvy, nebo pátek jest nejlepší a nejslavnější ze všech dnů, v nichž slunce vychází, vždyť jest to den, kdy Adam byl vzat do ráje a z něho vyvržen, den, v němž činil pokání, den, v němž zemřel, a bude to den velkého z mrtvých vstání!"

„Jeďme tedy ve jmenu božím," odvětil syn, a dali se na druhý den na cestu, jedouce hned z rána z Tunisu na bílých oslích svých, majících na čelech modrou kytku a na bocích po délce šedé, hvězdně vzorkované pruhy ozdobně vytetovány.

Dva dni před tím byl už Humam hned po ranní modlitbě do Ariany jel, aby Salahud-dyna, otce nevěsty, na blízkou návštěvu ženichovu připravil a odevzdal dle starého zvyku Majmuně předběžný dar příštího jejího manžela: malý z alfy pletený košík, v němž se nacházely nádoby s voňavkou, s líčidlem, s hennéh na barvení konců prstů; v druhém malém košíku ze sítí bylo medové pečivo hahda a krmě smažené sfendž. Abdurrahman a jeho syn dorazili nyní do datlových hájů, v nichž Ariana leží, jeli kolem bílých paláců tunisských velmožů, kol zahrad jejich, v nichž citronníky a pomerančníky květly, kol zelenajících se vinic, kol štěpnic, plných fíků a mandloňů, hruší a jabloní, kol sadů, v nichž jasmín a nesčíslné keře růží voněly, růží, pro které Ariana slavnou jest a z nichž se vyrábí nejvzácnější olej. V tom přívalu šumícího listí, omamujících sladce květů, bělá se Ariana, ukolíbána zpěvem ptactva a Nurrudyn nepochyboval o nebeské kráse dcer takového ráje. Salahud-dynův dům stál v stínu četných mandloňů a za ním šířila se, obehnána zdí, stará zahrada, jejíž vysoké stromy nad terassovitou střechou jeho kývaly. Jezdci přivázali své osly k mandloni a setřásali se sebe prach.

Nurrudyn ve své karmasínové, zlatem vyšité habaje, ve svém lehce přehozeném, dlouhém, bílém haiku, jehož cípy graciosně svázané na prsa mu splývaly, s bílým turbanem svým, zdobeným květem bledé růže a topazovým šperkem, byl si spanilosti svého zjevu vědom a hleděl s pozvednutou hrdě hlavou k husté zamřížené mašrabiji prostřed domu,

prokvetlé rudými karafiáty, tušil za tou mříží Majmunu, hledící asi zvědavě na příštího svého chotě.

Salahud-dyn vyšel ze dveří, stál na prahu domu a vítal hosti. Vedl je do své prosté sednice. Byla plna příjemného chladu. Okno její šlo do dvora, jemné, bíle ohvězděné větve myrty se tlačily mříží do komnaty, a dva venku kvetoucí staré oleandrové stromy plnily ji mandlovou vůní.

Salahud-dyn trávíval obyčejně celé dny v mystickém rozjímání a zapomínal velmi často na to, že má dceru, což mu stará Zajnába, chůva její a pěstounka, někdy trpce a s povýšeným hlasem vyčítávala. Ale dnes nerozjímal Salahud-dyn o ničem, ani o tom ku příkladu, který z četných názvů ráje jest nejvhodnějším: či Zahrada věčnosti neb Příbytek pokoje, či Zahrada rozkoše neb Kvetoucí útočiště nebo snad Domov, který nepomine?

Nerozjímal dnes ani o tom a myslil jen na sňatek své Majmuny, která mu byla přese všechno hloubání o věcech věčných nejdražším ze všech tvorů podrobených smrti. Naslouchal pozorně všemu, co mu Abdurrahman povídal, kýval vlídně hlavou a usmíval se na Nurrudyna. Byl docela pozemskými záležitostmi zaujat a ani jednou nezabočil do výkladů svých nejmilejších básníků mystiků, Dželaleddyna Rumiho a Muslihedyna Saadyho, nedotýkal se slovem ani knih ani ústních podání bohoslovných; jen jednou, když Abdurrahman podotekl, že doufá, že láska bude na vždy, věrná a velká, přebývati v domě novomanželů, nezdržel se a poučil své hosti o tom, že dle zjištěného výroku Prorokova, Bůh veškerou lásku světa na sto částí rozdělil, devadesát devět z nich že pro sebe podržel a z té jediné, kterou lidem ponechal, že nyní celá a veškerá mezi nimi láska pozůstává!

Nurrudynovi zdálo se, že té lásky tedy málo na světě, a přál si, by mu Bůh ještě některou z těch devadesáti devíti částí dal, by jí svou nevěstu obdařiti mohl.

Salahud-dyn usmál se, vida, že mluví jinoch pouze v prostotě svého srdce, nerozuměje jeho slovům, která nepoměrnou velkost lásky boží líčila. Nurrudyn se mu ostatně líbil velice, zdál se mu skromným a dobrým. Dal nyní přinésti pokrm a ovoce, jedli spokojeně a klidně pospolu, jen že se Salahud-dyn nedotekl melounu, poněvadž svatý jeden šejk už dávno před ním se byl o tom vyslovil, že úplně neznámo, jakým způsobem Mohamed toto ovoce pojídal, zda s kůrou či bez ní? A nevědělo se ani, lámal-li je či krájel! A jísti melouny jinak než prorok boží — tomu se Salahud-dyn zbožně vyhýbal.

Když se zapalovaly čibuky a všechno už ujednáno bylo, vyňal Nurrudyn tiše ze zpod svého haiku, stranou ležícího, malou skříň z vonného dříví, zdobenou perletí a tyrkysy: v ní ležel prsten s opálem, krásným jako duha, tři tenké zlaté náramky a náušnice ze safírů. K té skříni přiložil Abdurrahman malý, přebohatě malovanými arabeskami zdobený, zlatem psaný korán v deskách stříbrných, zaobalený v rouško z nejvzácnějšího hedbáví. Byly to dary pro nevěstu.

Salahud-dyn zavolal starou chůvu Zajnábu, a ta, zářic radostí, nesla to třpytné bohatství své drahé Majmuně, s květnatým pozdravem ženichovým.

Majmuna seděla ve svém malém, chladném pokoji na koberci mezi rozházenými kolem sebe polštáři, když jí chůva dary přinesla. Vedle ní stál nízký stolek z cedrového dříví, vykládaný perletí, na něm leželo množství hedbávných, zlatých a stříbrných nití, a na klíně měla dívka své vyšívání, dlouhý a široký zažloutle bílý gazový pruh, celý pokrytý vyšívanými hedbávím narcisy, kterýž květ symbolicky oko znamená, neboť slabá lodyha té rostliny sklání se nyvě pod břemenem svého květu a připomíná takto nyvost oka. Mezi těmi narcisy rděla se sem tam skvěle vyšívaná růže, znamenající v mystické mluvě obraz božské krásy, která jest duši předmětem milovaným. K ní obrací se oko i zevní i vnitřní ve věčné touze a láska pozemská jest proto také božskou, proto že nejlépe poměr mezi tvorem a tvůrcem vyjadřuje: věčnou po spojení touhu! — Mezi těmi květy skvěla se zlatem a stříbrem provedená slova tohoto výroku: „Taj lásky poznati lze, jako Boha, pouze v duši zjevením.“ Vyšívání leželo dívce na klíně, byla roztržitě jehlu pustila a hrála si nevědomky se svými těžkými, svlečenými prsteny; hlava její klonila se ke zdi zpět a polozavřené, temné její oči, jako dřímotou zastřené, těkaly po jemně skulptovaném, štukovém, zažloutlém stropě, kde vniklý z venku paprslek slunce po vyrudlých barvách zašlého omalování bloudil. Stařena sypala jí lesklé šperky ze skřínky do klína a podávala jí malé ruční zrcadlo. Líně, jako by se pomalu zbouzela, navlékala si Majmuna zlaté náramky a Zajnába pověsila jí náušnice do uší.

„Jsi šťastna mezi šťastnými!“ horovala chůva. „Ženich tvůj je bohatý jako emir! Má oči krásné jako klidné hvězdy noci, je vysoký a ztepilý jako strom, a v hlase jeho chví se něha holubí!“

Majmuna hleděla na sebe do zrcadla, safíry zářily jí v uších, tváře její nítily se růžovým přídechem a usmála se nevědomky a snivě na svou vlastní krásu. Na dvoře bylo slyšeti kroky. Stařena položila si prst na rty, vzala Majmunu za ruku. Dívka vstala poslušně a stařena vedla ji podél stěny, pokryté fajansovými deskami živých barev, až ke mříži okna, kde karafiáty červené, bílé a růžové hustě kvetly, a ukázala mlčky na dvůr. Laštovky míhaly se švitořivě kolem okna a šerem zelených listů, prosáklým aromatickou vůní karafiátu, spatřila Majmuna nyní Nurrudyna. Vysoký a ztepilý, kráčel pomalu mezi svým otcem a Salahud-dynem, který hosti své do zahrady vedl, by v stínu jejím pookřáli. Zraky jeho bloudily k oknu Majmuny, kterou tam as tušil za červenými, bílými a růžovými hvězdami těch květů, tak sladce v stínu páchnoucích, a Majmuna viděla tedy ty jeho zraky, o nichž Zajnába blouznila.

Stařena dívala se tázavě na dívku.

„Je krásný, věru,“ řekla Majmuna, když Nurrudyn pod obloukem dveří do zahrady vedoucích zmizel. Ale hlas její byl tichý a klidný. Sklopila oči a mlčela. Srdce její bylo zabušilo, když ji chůva k oknu vedla, ale nyní tlouklo opět tiše a bez rozčilení. Stála chvíli zamyšleně a řekla pak: „Sluší za ty dary něco mu poslati?“

„Ano,“ odpověděla stařena. „Pošli mu to vyšívání, které beztoho bys mu dala v den svatební. Dej mu je hned teď.“

Zraky dívčiny pohledly na zlatá a stříbrná slova, třpytící se mezi růžemi a narcisy jako hrstka rozmetaných hvězd. „Taj lásky poznati lze, jako Boha, pouze v duši zjevením.“

Čtla ta slova a rty její zašeptaly je pod dechem. Zatřásla hlavou.

„Vyšívání není ještě docela skončeno,“ řekla a hledala pak mezi svými klenoty ten, jenž se jí zdál nejvzácnější, a pravila: „Tu jehlu zde mu odevzdej a připevni mu ji na turban s touto kyticí.“ Ulomila několik karafiátů. Stařena šla, by poslechla.

Majmuna usedla opět na koberec mezi polštáře, oči její byly ještě snivější, ještě zastřenější dřímotou, hlava klonila se úplně zpět na stěnu a spočívala tam dlouho bez pohybu.

Abdurrahman a jeho syn vrátili se posléze do Tunisu. Bylo opět ticho v domě. Večer vyšla Majmuna na dvůr, podpírala se o veřeje dveří a hleděla tiše na vycházející hvězdy. Zajnába mluvila jí neunavně o ženichu. Pojednou podívala se mlčící Majmuna od hvězd na usmívající se tvář stařeny a řekla hlasem podivně bezezvučným: „Zajnábo, raději bych se nevdávala.“

Zajnába lekla se velice. „A co bys chtěla?“ tázala se téměř rozzlobeně.

„Co bych chtěla?“ odpovídala dívka pomalu a snivě. „Nevím! Ano, přece, chtěla bych bloudit, bloudit někam do nedozírna . . Těkat bezměrnou dálkou! Letět někam jako pták, vanouti někam jako vítr . . Bouřit jako vítr do neznáma, a zmírati tam pak někde tichým vzdechem jako on!“ . . . .

„Ty blouzníš!“ zvolala Zajnába. „Ty nejsi ani vítr ani pták! Zmírat! Děcko! Proč nechce se ti raději žít? Což nechápeš štěstí lásky?“

Majmuna mlčela. Cítila v sobě nesmírnou žízeň lásky, práhla po ní jako gazela po vodě, kterou tři dni už marně v písku pouště hledá. Ale vzpomínka na Nurrudyna byla jí, jakoby chladný dech jí k srdci vanul. Neřekla však chůvě o tom slova. Poslouchala trpělivě její výklady o štěstí manželském a když stařena konečně odešla, stoupala dívka zamyšleně vzhůru na plochou střechu domu a hleděla s malé té terassy, odkud bylo daleko viděti v širý kraj, na všechny strany, tam kde pláň se ztrácela v mlhách večerních, tam kde temné hory zrakům meze kladly, tam kde moře, kmitající se pod hvězdami, dlouhý světlý tvořilo pruh. — Tam na střeše domu stála tedy Majmuna pod nebem, planoucím hvězdami. Tam stála krásná jako jedna z těch žen v ráji, o nichž věřící bdíce snívají, jedna z těch žen luznějších než jacinth a perle, z těch žen, které kráčejí nedotknuty ani člověkem ani duchem, v stínu temně zelených zahrad, kde chladné vody tryskají, neb které odpočívají ve stanech z koberců, na polštářích ze zeleného hedbávu. Tam stála Majmuna v celé kráse své, bledá pod démantně kmitavou oblohou. Uvolněné vlasy její padaly kolem ní jako černý dlouhý, měkký a vonný plášť, líbající lemem svým stopu jejích nohou. Hleděla v dřímavý kraj, ruce její byly skříženy na prsou a duše její zářila jí tajuplně z očí. Vlnění citů a myšlenek jejích stoupalo v ní jako vody, sahající jí až po samé hrdlo. Rty její se chvěly a propustily nejdříve dlouhý a hluboký vzdech, pak tichý a sladký šepot. „Láska! Milování!“ ševelila. „O, nyní je mi zjevno, vše!

Ne tvoru, ale stvořiteli patří moje láska! Nebudu milovati muže, miluji celou silou duše svého Boha! Jemu patří tlukot mého srdce, jemu touha nesmírná mé duše! Bloudit! Těkat! Jako vítr, jako pták! Ano, toho žádá si mé tělo, neb tam je to táhne k velkým, tajuplným svatyním v Medyně a Mekce! Zmírat, jako dobouřivší vítr zmírá! Ano, toho žádá si duše moje, bouřiti k tobě, Bože, a naleznouc tě, v tebe zapadnout, v tobě se rozplynout a zmizeti, jako vichru utišený dech, v neobsáhlé tůni modrého, až k slunci, až ku hvězdám sahajícího vzduchu, jímž všecko žije, dýše, jest! — — Patřiti tobě jen, tobě, a tvoru žádnému! Bytí moje začíná a končí v tobě, tak vešla jsem ve sňatek s tebou a jiného si nežádám!" Sklonila hlavu, pozvedla ji však za okamžik a rty její volaly s nadšením v tichou noc: „Rabia! Rabia!"

Jméno té velké, božstvím nadšené ženy, která žila v druhém století hedžiry, bylo jí jako jménem nejdražší přítelkyně. Znala celý život Rabiin z vypravování svého otce, toho neumorného hloubatele v tajemstvích skrytého učení, jemuž často přečítávala divuplné spisy a básně, dýšící láskou božskou, nadzemskou. Majmuna ssála opojného, závrať působícího ducha těchto děl v sebe jako rostlina vedro sluneční, kdežto zároveň vypravování, písně, pověsti o lásce pozemské, které stále od svého nejútlejšího dětství tu od staré Zajnáby, tu od družek svých slýchala, na ni působily jako rosa a chlad, jimiž květina po vedru okřívá Mezi těmi dvěma proudy lásky nadzemské, trhající ji až k hranici svatého šílení, a té druhé, pozemské, budící neurčité, ale sladké sny, kolíbala se duše její, plynul život její, na venek tak klidný, a přece uvnitř tak plný mocného vlnobití, plný zápasů velkých hlubokých tužeb se snivým, nyvě úsměvným tušením. Mysl její vznášela se mezi těmi dvěma ráji lásky jako večerní bílá hvězda mezi vlnícím se mořem a bezedně hloubajícím se nebem. Zdálo se jí často, že prošla a poznala všech sedm nebí božích jako někdy Prorok sám, že v každém z těch sedmi nebí stanula: v Ráji, v Bráně věčnosti, v Domě pokoje, v Blahu, v Domově zlatého světla, v Zahradě radostí, u Podnože trůnu! Vzlet její obraznosti byl jí tam nesl, jako Mohameda okřídlený jeho oř. Proto byly zraky její naplněny světlem, skvělejším než paprsky slunce a vídala často, co zrakům jiných, naplněným pouze světlem dne, zastřeno zůstati muselo.

Jednou, když se těžké mraky směrem k moři valily, a polekaná Zajnába se jen bouřky bála, rozeznala Majmuna oněch tři tisíce andělů, jedoucích na bílých a černých koních, kteří Mohamedu na pomoc v bitvě u Badru byli přispěli a vítězství islamu rozhodli. Viděla určitě na bohatýrských, nebesky krásných hlavách jejich bílé a žluté turbany, jejichž konce na prsa jejich, hvězdami krytá, splývaly a byla oslněna hroznými blesky jejich smrtonosných mečů! —

Jindy zase, když se jednou v šeru večera s otcem na soumaru z rozvalin kartaginských, u moře snících, vracela, kam Salahud-dyna svatý jeden marabú k starodávným cisternám na důležitou rozmluvu byl zval, vzkřikla překvapeně přitlumeným hlasem a ukázala před sebe prstem. Otec její neviděl než osamělý, temný, věkem k zemi se klonící strom, jehož polámané větve kolem něho jako tmavozelený plášť se skládaly — ale ona poznala krále Šalomona, klesajícího k zemi . . . Tak úplně líčilo

jej ústní podání, jak jej spatřily teď její oči! Cítě, že život jeho na sklonku, a věda, že chrám, jejž Hospodinu pomocí podrobených mu duchů stavěl, by po smrti jeho sotva skončen byl, prosil Boha, by ti duchové před dovršením svatého díla se o skonu jeho nedověděli. A mezi tou modlitbou, podepřen o svou berlu a skloněn ku předu, zemřel král Šalomon a Bůh vyslyšel jeho prosbu. Duchové nepozorovali ničeho a chrám boží byl jimi dostaven v přítomnosti nehybného, stále se ku předu klonícího, na berlu se podepírajícího krále. A za rok teprve zlámala se červem prohlodaná berla a mrtvola Šalomonova padla v prach . . .

Těma neviditelné věci vidoucíma očima zírala nyní Majmuna v temnomodrou, hvězdnatou noc.

„Rabia! Rabia!“ šeptaly opět a opět její rty, a pak opakovaly slova té velké ženy, chápající Boha jako málo kdo, opakovaly tato slova její, dýšící láskou nadzemskou: „O bože, teď umlkla vřava dne a v úkrytech těší se spolu mnozí milenci, ale já o samotě s tebou se raduji — neb ty jediný jsi milován mou duší! . . .“

Majmuna napřáhla ramena k nebi, jakoby čekala zjev.

„Miluji tě, bože, slyšíš?“ šeptala vášnivým vzruchem těžce dýchajíc, a zavírajíc oči dodala pak, zachvívajíc se svatou hrůzou: „Zjev se mi, ó Pane!“

Zdálo se jí, že slyší hučení velkých vod, zakryla si tváře rouchem a klesla na tvář v pokoře. Zpomněla si opět na Rabiu, i ona byla jednou tak boha prosila, jdouc nivou, a byla řekla: Touha po tobě mě zžírá, skála a hlína to's také ty — ale o sobě tě vidět, toť žízeň moje prahnoucí! A bez pomoci hlasu všelikého ozval se v srdci jejím na to takto velký bůh: O Rabio, ty slyšela's, že tenkráte, když Mojžíš toužil uviděti boží tvář, tu jediná že jiskra slabého paprsku z velebnosti boží padla na horstvo, a horstvo to že puklo! Buď jmeno moje tobě dostatkem!

Na to Majmuna si vzpomněla. Pozvedla pomalu tvář a řekla v modlitbě: „Promiň mi pýchu moji, bože! Tvé nebe a tvá země jsou odleskem tvé krásy, což nemají mně stačiti?“

A tichý, divukrásný kraj, pln ševelu stromů a třpytu hvězd, s tím kmitajícím pruhem moře a s temnými obrysy hor v dáli, dojal ji nyní hluboce a plnil ji nadšením. Obraznost její těkala do nedozírna. Tam za tím svítavým mořem, kam všickni ptáci táhli a pozlacená oblaka, tam někde čněly paláce Stambulu, sídla velmocného ochránce islamu! Tam, vystaveny z bílého mramoru, zrcadlily se v jasu vod ty paláce velké jako města, s bludištěm chladných síní, pod jejichž stropy ze smaragdů lůžka ze stříbra a sloni stála . . Na těch odpočívaly dívky bílé jako lilie s očima velkýma, tak velkýma, že jejich tma ty bílé tváře pohlcovala a dívky ony kráčely k oknům, a průhledné jejich ruce mávaly dlouhými závoji krásným bohatýrům, ztepilým, silným, zraků nyvých jako lunné světlo, rekům táhnoucím ve svatý boj za Prorokovu víru.

A tam na východě, daleko za pouštěmi a oasami ležela Mekka! To město, jehožto jmena zvuk jest čarovnější než písně slavíků! Tam daleko, odkud slunce denně jako zázračný, ohnivý pták přilétá, stojí Mekka, na místě, kde dva tisíce let před stvořením lidského pokolení

andělé první chrám boží na zemi stavěli! A to dle vzoru, jejž stvořil bůh sám, se sloupy z jaspisu a s kupolí z rubínů!

Majmuna napínala zraky a zdálo se jí, že pronikají noc, že přemohly všechny překážky vzdálenosti. Viděla zřejmě bílé, posvátné město v záplavě plného měsíce, velká mešita se sedmi věžmi čněla vysoko k temnému jako lapis lazuli nebi, na velkém nádvoří chrámu strměla svatá Kába, ta nevěsta Mekky, v závojích svých slavnostních, mlčící jako hrob, temná jako křídla smrtného anděla. Velký měsíc stál nad ní, bílé jeho paprsky smykaly se po černém mramoru jako mihotání démantných blesků, černé závoje, vyšívané stříbrem, plynuly těžce s říms posvátné budovy, pod nimi skládaly se bílé se zlatým lemem a dosahovaly země! Větřík nezaševelil plameny v zlatých lampách kol kolem hořících, světla sebou nehnula, taková byla tiš a přece, ejhle, nadouvaly se svaté záclony a van tichý a sladký jako dech probouzející se zory, chopil se jich a zvedal je a zachvíval jimi pomalu: byl to van perutí celého voje neviditelných andělů! Tu počal proud nesčíslných poutníků, bílé oděných, své nekonečné kolem Káby kolování, tisíc rukou dotýkalo se svatých závojů, a tlačilo jejich lem ke štkajícím rtům, a tisíc poutníků vrhalo se k zemi a s pláčem nadšení tiskli svá hlasitě tlukoucí srdce k posvátným budovy kamenům!

Majmuna štkala též a zvolala: „Ó bože Ibrahima a Ismaela, já tě miluji! Co jest mi celý mimo tebe svět? Jako Rabia kdysi, volám: co jest mi konečně i Kába sama, mám-li Pána jejího?... Jak mohla bych jinak smýšleti než Hagar, když s dítětem v poušti, v úzkosti své viděla opouštějícího ji Ibrahima odcházeti ... „Kdo se mnou zůstane, odejdeš-li ty?“ zněl výkřik mužem zavrženého, osamotnělého jejího srdce. „Jedině Bůh!“ řekl odvrácen a bolestně Ibrahim a Hagar náhle klidna, měla úsměv. „Jsemť spokojena! Nejsem sama, jsem-li s Bohem svým!“ Tak zněl výrok její duše!“ ...

Tak blouznila Majmuna, však pojednou bylo jí ku podivu smutno, neb při blahé myšlence o své samotě s Bohem, zjevila se jí z nenadání tvář jejího ženicha. Perutě její modlitby, jejího nadšení klesly náhle jako v únavě. Sáhla si na čelo a tělo její ucítilo teď chlad noci.

„Být ženou toho muže?“ tázala se sama sebe, a něco se v ní vzpíralo a bouřilo. Však odpor ten netemenil tak z mystického blouznění, jež ji před chvílí ještě ku hvězdám vznášelo, jako z horování jiného, které se tak často duše její zmocňovalo, z horování o pozemské lásce, jak se snivé, nezkušené její duši zjevovala v záři rajské luznosti. A proti tomu snu stála nyní představa manželství se synem toho kupce! Pohrdlivý jakýs úsměv zahrál dívce kolem rtů. Tak si nebyla nikdy posud muže myslila, jenž by ji na své srdce tiskl v nadšení. Byl se jí ráno sice sličným zdál, ale nyní cítila jen odpor proti němu. Hledala v paměti své obraz muže dle svých snův a představ. Zahloubala se takto do vidin docela jiných, než byly ty, v nichž před chvílí ještě tonula a s jejichž výše tak náhle na zem stržena se cítila.

Jak často, rozjímajíc o pouti do Mekky, snila o oné krásné turecké otrokyni, která tam putovala, tam se sultánem mocným a rekovským se setkala, jehož milenkou se stala, a po jehož smrti pak docela co vdova

jeho na trůn egyptský dosedla. Vídala ji ve snění svém na hřbetě bílého velblouda poušti kráčejícího, ležící v nosítkách z černého brokátu se střechou, zdobenou zlatým obrazem mešity o sedmi minaretech v Mekce. Zelené hedbávné pruhy, vyšívané zlatem a perlami, vroubily temný hedbáv nosítek a velbloud třpytil se stříbrnými třapci a zlatými úzdami . . . Od doby kralování té bývalé otrokyně, konal co rok bílý velbloud s takovými nosítky pouť z Kahýry do Mekky, jakožto symbol a památka. Majmuna nesnila sice nikdy o možnosti trůnu, ale obraznost její plnila se zjevy bohatýrů takových, jakým byl onen sultán, jenž velkou láskou jat, z té otrokyně královnu učinil . . . Činy, konané reky nadšenými pro spanilosť vyvolených žen, zdály se jí jedině zasluhovati odměnu hluboké a věrné lásky. Muž a bohatýr byl pro ni týž pojem. Jak ráda, a jak často vzpomínala kalifa Al Mutasima. Ten seděl jednou při kvasu a nesl pohár ke rtům, když cizinec jakýsi se v kruhu hodovníků objevil a vyprávěl, že jistý smělý Řek unesl dívku arabskou, že ji zavlekl do svého města a že surově, ji bránící se, udeřil. Tu vzkřikla dívka v potupě své jako na boha: „Ó Mutasime, pomoz mi!“ A Řek se smál a pravil s posměchem: „Jen ho volej, on přiklusá na plavém koni svém!“ Uslyšev smutnou tuto zvěst, nepřiklonil Mutasim pohár svůj už ke rtům, učinil přísahu a ráno hned vsedli on a sedmdesát tisíc rytířů s ním na plavé koně své a vyjeli. Dobyli města a Mutasim se slovy: „Zde jsem!“ ubil surového Řeka, vrátil té dívce volnost, pak sňal pečeť se svého poháru a dopil víno své, volaje: „Teď dobré jest!“ — —

Tak myslila si Majmuna muže! Takový měl být, neb jako Antar, ten pravzor všeho rytířstva, Antar, jenž miloval Iblu svou tak neskonale! Iblu, o které hlásala píseň, že krásná byla jako slunce na úsvitě, že měla vlasy temné jako stíny noci, oči, v nichž se zrcadlily ráje, ňadra, která byla mocným čarem! Chůze její že byla jako pohyb tamarisky, když sladký vítr vane . . . Láska, jaký to zázrak! A jak často byla Majmuně chůva slibovala, že přijde někdy láska i na ni jako vichr a že ji strhne v závratné opojení, sladší rájů všech! A hle teď přišel pro ni ženich, žádal o ni, aniž ji byl uviděl a odešel tak klidně, jak byl přišel! Ona jej viděla, zdál se jí sličným, byla se zarděla, srdce její bylo rychleji zatlouklo . . . To byl tedy muž! A to byla ta pozemská láska? To bylo vše? Kde zůstalo to opojení, kde byl ten ráj? Majmuna byla k smrti smutna, cítila proti Nurrudynovi téměř nenávist. Proč stavěl se mezi ni a lásku k Bohu, když snům jejím o recích tak málo se podobal. Jemu náležeti?

„Nestrpím to!“ řekla si rozčileně a sestupovala rychle se střechy domu. V komnatě své potkala Zajnábu. Zloba jakás se jí zmocnila. Slzy se jí tlačily do očí.

„Ty's mě klamala!“ vyčítala chůvě trpce bez vysvětlení.

„Nerozumím ti,“ divila se chůva.

„Láska není radostí!“ zvolala dívka ještě trpčeji.

Zajnába zavrtěla hlavou.

„Ach,“ řekla posléze, „vidím, myslíš, že jej milovati nebudeš. Ó, rozmarné, nevděčné dítě! Není krásný? Není mladý? Není bohatý?“

„To není on, jehož jsem čekala!“ zaplakala dívka.

„Na koho čekáš?“ tázala se chůva. „Myslíš, že přijde snad al Chýzr pro tebe?“

Majmunou to trhlo, zachvěla se mocně. Ze všech postav bohatýrských, o nichž kdy polodětská její duše byla blouznila, zbožňovala přede vším jako modlu, celou vroucností svých nezkušených citů, právě onu tajeplnou postavu, jejíž jméno chůva nyní posměšně pronesla. On, záhadný ten zjev, vlastně bezejmenný, jejž jen al chýzrem (zeleným) z nedostatku jiného určitějšího jmena nazývali, záhy se zmocnil obraznosti její, a bez počtukráte unavovala otce otázkami svými o té tajuplné bytosti. Salahud-dyn, ač učený, nevěděl o něm přece mnohem více než každé dítě, které pohádkám naslouchá, a každá žena, která je vypravuje: Al Chýzr byl rekem, byl prorokem. Někteří jej měli za anděla, ale to jest omyl. Al Chýzr je z rodu Noemova a synem královským. Žilť už v době Abrahamově a žije do dneska, věčně krásný, věčně mladý, neboť nalezl pramen života a napil se z něho. Žije posud a bude snad žíti do soudného dne. Někteří svatí marabuové jej viděli na vlastní oči v místech bohům posvěcených, v Jerusalemě, v Mekce. Koran se o něm zmiňuje, ale úplně beze jmena, ani „zeleným“ jej nenazývá a jen zasvěcenci vědí, který verš o něm mluví. Al Chýzr, al Chýzr! Což neměla Majmuna kdysi smělý sen, že on, ten člověk, jenž je polo andělem a polo bohatýrem, ten tvor zastřený svatým šerem nejhlubšího tajemství, s ní se někdy setká, on, jenž mocný nad mocnými přemohl smrt a věčné krásy i věčného mládí sobě dobyl? Věčně mladý, věčně krásný, nemohl jíti životem a věky bez čaru lásky! Jak často tlouklo srdce její jemu vstříc! Jak často naslouchala v tišině noci, neozývají-li se zlaté podkovy jeho vichrům podobného koně? A nyní v té chvíli, kdy celá její bytosť se bouřila proti myšlence, státi se ženou pouhého kupce, nemyslícího než na mrzký zlata zisk, nyní v té chvíli, když myšlenka, žíti tam v Tunisu, v úzké nějaké ulici, uzavřena v domě se všední starostí o pohodlí a blahobyt toho její lásky nehodného muže, jí působila úzkost smrti, v té chvíli dotekla se chůva posměšně nejpyšnějšího, nejsmělejšího jejího snu! Majmuna se vzpřímila. Hleděla tak hrdě a odhodlaně chůvě v tvář, že ta celá zmatena oči sklopila a mlčky stranou odstoupila, neb Majmuna, spořádavši si kvapně svislé své vlasy a upevnivši je na hlavě svým závojem, spěchala z komnaty. Šla přímo v pokoj svého otce, jenž v rozjímání pod lampou seděl, se starým jakýmsi rukopisem na klíně. Vrhla se k němu tak prudce, že vlasy její se opět uvolnily a zase jako plášť ji temně halily. Tulila se k němu a dusila svůj pláč, jejž konečně úplně přemohla a hluboko v prsou svých uvěznila.

„Co to znamená?“ tázal se Salahud-dyn překvapen a polekán.

„Raději bych se nevdávala,“ řekla mu nyní dosti klidně dívka, jako dříve chůvě.

Otec její jevil posuňkem poněkud nespokojenost s tím výrokem, ale odpověděl též klidně: „A co ti překáží?“

„Láska!“ řekla zamyšleně dívka. Salahud-dyn hleděl přísně.

„Což znáš muže jiného než Nurrudyna? Koho miluješ?“ A hleděl jí zkoumavě do očí.

Nesklopila je a řekla: „Při živém bohu, neznám nikoho.“

„Koho tedy miluješ?“

„Chtěla bych milovati Boha . . . nebo, nebo . . . stín.“

Slovo „al Chyzr“ jí nešlo se rtů, neměla odvahy, bála se pojednou posměchu. Nebyla se před chvílí chůva smála?

„Nerozumím ti, věru,“ řekl otec.

Tulila se těsněji k němu a zašeptala s hlubokou dumou v temných zracích svých: „Nerozumím si sama a nemůže mi snad nikdo nyní rozumět. Nepravils mi, že Prorok jednou řekl: „Mám doby, kdy mě ani anděl ani cherub chápat nemůže?“ Snad má chvíle takové člověk každý.“

Salahud-dyn, jenž chápal všechny tajnosti a záhady mystiků, nerozuměl svému dítěti. Dovedl se vnořiti v hloubi nebes, v tůň moudrosti a v studeň učenosti odvěké, nedovedl pohlédnouti v prosté, zanícené, tušením velké lásky opojené srdce dívky.

„Nenávidím rozmary!“ zvolal přísně, „a za hřích pokládám, užívati svatých výroků pro nesvatou a všední potřebu! Sňatek tvůj jest uzavřen, a vím, že budeš šťastna. Jdi, nevyrušuj mne!“

Majmuna cítila opět klesnutí perutí své duše. Ruce její svezly se jí po bok. Vstala. Nevzdávala se úplně, ale byla unavena bojem. Salahud-dyn vzal ji za ruku a hlas jeho byl měkký a oko jeho zavlhlo, když tiše pravil: „Boj se boha, neb otec tvůj je stár.“

Tu vyhrkly jí slzy, tou narážkou na svou možně blízkou smrt zlomil na okamžik všechen její odpor. Mlčky políbila mu obě ruce. To bylo cosi jako slib. Vyšla mlčky z komnaty. Na cestě do svého pokoje zastavila se na malou chvilku na dvoře, chlad jí vanul v tvář a oči její se pozvedly k výši nebes. Zraky její utkvěly na konstellaci zářící světlem nadzemsky krásným. Byl bílý ten kmit na temně modrém plášti noci velebný jako ten klenot z démantu a perel, pocházející prý z ráje, jenž na cloně u hrobu Proroka v Medyně připevněn jest a jejž nazývají „souhvězdím perlovým“. A kolem ty žluté hvězdy, nesvítily jako zlaté lampy v medynské svatyni, kol kobky, kde Mahomedův popel dlí? Majmuna rozpjala náručí a zírala, až závrať se jí zmocňovala.

„K tvému hrobu putují,“ šeptala v noc, „hledajíce útěchu, ó Proroku! Není pro mě útěchy též tam za tou clonou nebes, kmitající se hvězdnými klenoty?“

Tu zdálo se jí pojednou, že tmavý azur oblohy sebou hnul, jako závoj, zaduje-li vítr, a hle, za tím azurem byla tůň démantného světla, jako bílá zahrada, plná paprsků měsíčních, a stromy ze slunečního svitu tam kvetly a pod sklenutými jejich korunami jel rytíř na koni takovém, jak jej Mahomed tomu sliboval, jenž se ho tázal, najde-li v ráji též koně: byl celý z rubínů, měl dvě křídla a vznášel se jako pták! A bohatýr té vidiny byl tajuplný jako al Chýzr sám a měl oči nyjící jako Antar, plné lunných paprsků, a vzezření jeho bylo rekovné jako kalifa Mutasima, jedoucího v čele sedmdesáti tisíc rytířů, by města proto dobyl jen, že neznámá mu ženština ve své úzkosti jej na pomoc volala! —

Majmuna se usmála a skvělý, zázračný zjev zmizel.

„On přijde,“ řekla si náhle šťastna a vešla v komnatu. Zajnába

tam seděla, na klíně měla mísu s kuskusem a pojídala klidně. Bílá její velká kočka seděla vedle ní a občas brala si pokrmu z mísy. Stařena ji neodháněla: Ajiša, žena prorokova, neštítila se mísy, z které byla kočka jedla a Prorok sám upotřebil vody z nádoby, z které se byla kočka napila — nemohlo to zvíře tedy býti nečistým! —

Zajnába, vidouc dívku klidnou, usmála se spokojeně.

„Dostala jsem hlad,“ pravila. „A ty? Zdáš se mi teď docela utišenou.“

„Dostalo se mi útěchy,“ řekla Majmuna s úsměvem záhadným. „Naděje vrátila se mi do duše.“

„Jaká naděje?“

„Nalézti lásku.“

Stařena vzdychla.

„Zajisté poznáš ji v manželství svém,“ řekla pak. „To hledání lásky! Myslíš, že milovat znamená vždy jen šťastným býti? Nuž, buď jak buď! Je-li to osudem tvým, by's šťastnou byla, budeš jí bez lásky nebo s láskou. Osudu neujdeš. Stojí psáno: kol hrdla člověka jest pověsen svinutý list a na něm psána jeho sudba. Z ní ani slova nelze vymazat.“

Majmuna kývla hlavou a mlčela. Sedla a složila ruce křížem na prsa. Co mohla činit? Doufat a čekati splnění své sudby. — (Pokrač)

Z „Biblických zvěstí“

Adolfa Heyduka.

I.

Asia.

V klín věčnosti se pátý snášel věk,
čas běd a útrap, výkřiků a stonů,
co kletý Israel svá pouta vlek’
při budování hrobek faraonů.

Jen Mojžíš mírnil lidu krutý bol,
an královskou měl dceru ku pomoci,
tu štíhlou Asii jak lotu stvol,
s níž problouznil i prolkal mnohé noci.

Jí krocen býval král, když rozpálen
dal potápěti židů plné lodě,
leč zradě padla krasavice v plen
a za oběť je dána „svaté vodě“.

Stesk znova rosť jak v zimě mlhy niv,
a žal jak z jara Nil, jenž nedbá mezí,
a Mojžíš, jenž své bratry chránil dřív,
prch', zabiv zrádce, tajně k Jetře knězi.

A dumal bez odvahy zas a zas,
tu pod palmou, tam v pastýřské své chýši,
leč stále zdálo se mu, v noční čas
že od severu pláč a nářek slyší.

To pláč a nářek bratrů ubohých,
vzdech utopené Asie snad z Nilu,
již v ňadrech měl dřív květem tužeb svých,
a hvězdou ku spasnému bratrů dílu.

A často zrosila se jeho tvář,
a těžká hlava na prsa mu klesla,
když za večera zlatá slunce zář
na moře pláň a na břehy se snesla.

Těch chvílí kdys keř viděl v plamenech,
a z keře mluvil Jahveh: „Neleň déle,
je mrtev tyran tvůj, tož stáda nech
a z otroctví mi vyveď Israele!

Či zapomněls, co toužil jsi a chtěl,
a neznáš bratrů trápení a bídy?
Zda v Mizraimu jsi lidu neviděl,
jenž břímě vlek' a stavěl pyramidy?

Jdi k Meneftovi králi, neváhej,
a nepřej oddechu mu ani klidu,
ať pustí jatce své, než hrůzy rej
v něm zrodí se i ve všem jeho lidu.

Mým jménem jdi, chci být ti pomocen,
a mými ústy mluv, nechť hněvem vzplane
a pyšen vzdoruje, však svitne den,
v němž z vůle mé se po tvé vůli stane!“

Leč Mojžíš váhal přec: „Tvé sliby znám;
z nich posud nesplnil se ani jeden . . .“
I zvolal Bůh: „Jdi, Asii ti dám,
jíž jako ondy opět budeš veden!“

„Ta mrtva přec!“ „Pak zjeví se ti duch,
k ní pospíchej přes dálné pouště žáry;
jí k tobě budu mluvit já tvůj Bůh,
an více věříš v lidskou moc a čáry.

Zda půjdeš?“ „Jdu!...“ A Mojžíš hrdě vstal,
a nechal stád a navrátil se k Nilu
a při měsíci místa vyhledal,
kde druž mu vrhli v kořist krokodilu.

A zaúpěl zře teskliv v hloubku vod:
„Proč Nilu temné komnaty tě kryjí?
O vstaň!“ ... A lotus vyplul s ženou spod,
a Mojžíš zdiven hleděl na Asii.

A z hloubky ňader vydral se mu vzdech,
když ze rtů siných slyšel milá slova:
„Buď zdráv, můj vyvolený, v krajích těch,
kam poslala tě vůle boží znova!

Pán vstát mně kázal z Nilu tuto noc,
a v Nil zas mlhou z jeho vůle skanu,
bych čarovnou v tvé ruce dala moc,
jež skryta je v mém zlatém talismanu.

Viz prsten můj, v němž kámen plá jak krev,
dej na svůj prst a otoč jím v čas nouze,
a znikne rázem zloby každý zjev
a nikdo bránit nebude tvé touze.

Zpět do Kanaán vyvedeš svůj lid,
a zahynou, kdo stíhat by vás chtěli;
buď připraven a o bratrů dbej klid,
by na modlitbách trvali a bděli.

Než vyjdeš však, z mé vůle přikaž svým,
by vzali vše, co Egypťanům patří,
i to, co královo, a slyš, co dím:
Král zhyne Menefta i jeho bratři!

Chceť Jehova to pomstou za můj žal
a lásky smrť, již zhynula jsem v hoři,
a chce, by mocným zas tvůj lid se stal
a rozmnožil se jako písek v moři.

Již neváhej, v čas spatříme se zas,
ač naposled v tom letu žití plachém!“ ...
A znikl zjev, a znikl květu jas,
a Mojžíš vzkřik', a měsíc rděl se nachem.

A na prstu, hle, prsten! Je to sen
či skutečnosť? Snad příští den mu poví. —
Té noci v myšlénkách dlel pohroužen,
a z rána hrdě kráčel k Meneftovi.

„Pusť židy,“ děl, král ale zaryt byl,
lid israelský dále pouta vlekl,
tu Mojžíš prsten na půl otočil,
a Nil jak krve rudý příval tekl.

A rost a rozléval se šíř a dál,
a Samum žhavý písek k zemi ronil,
a v temném nebi anděl ohněm vzplál
a morného hrot meče k městu sklonil.

I slétl do Egypta útrap roj
a hrůza tisícerá v děsném svodu;
kam anděl Asrael svou šinul zbroj,
tam noci té byl křik a nářek v rodu.

Syn domu nejstarší — o hrozný den —
byl ranní doby s pláčem nesen k rovu,
ať z ženy královy byl narozen,
ať z děvky pracující při žernovu.

A vzúpěl farao, když uviděl,
co stalo se, a země jak se děsí,
že prvence, v nichž lid svou pýchu měl,
zlou pokutou mu zardousili běsi.

A Mojžíšovi velel říše pán:
„Pryč ještě dnes mi vyjděte, jak ždáte,
však zbroj i zbraň i brav i skot i stan
mně za výplatu v zemi zanecháte.“

A slíbili: „Aj pane, k čemu nám
ta různá břemena as k dálné cestě?“
Leč v noci vybrán všaký sklep i chrám
i dům i chýš i chlév, jež byly v městě.

A na velbloudy, koně, skot i brav,
vše klenoty, jichž sotva mohl zmoci,
vzal otrok židovský, a moře hlav
v dál z krajů Nilských vyšlo o půlnoci.

A Jehova, Bůh, zlatým sloupem sám
jim v tvrdé cestě svítil k snadné chůzi,
leč nežli přišli pouští do Etham,
lid v městě obraný lál klamu luzy.

„Žid vrátit musí vše,“ děl hrdý král,
„již řaďte se a přichystejte vozy,
v ráz na lupiče pospíšíme v dál,
ať moci naší poznovu se zhrozí.

Již pospěšte! Než zmizí slunce zář
tam z velké sfingy mohutného lebí,
zpět přijdem zas!“ . . . Leč sochy skalná tvář
Meneftě v jitra zášeru se šklebí.

Blíž moře s lidem svým král židy stih';
tu k prstenu sáh' Mojžíš vojska v čele,
a z vod zjev velký Asiin se zdvih'
a sivým mrakem zastoup' Israele.

A z mraku bílou ruku k moři vztáh',
a chomol vln, v ráz zmetešeným spěchem,
— až zachvíval se břehu dálný svah —
výš k nebi vystupoval bouře vzdechem.

A ve dvě stěny jako soutěs skal
vod siná spousta zázračně se dělí,
a k břehu úvalem tím pospíchal
kdo za Mojžíšem byli zástup celý.

A farao když spatřil, na pospěch
vtrh' za nimi: „Aj zla se nenadáli,
šli suchou nohou na druhý-li břeh,
tož půjdem též!“ . . . A vody posud stály.

Zřel Mojžíš ustrašen, jak těsně král
i s vozy ustrnulým mořem kvapí,
sáh' k prstenu; zjev družčin před ním stál,
a ruce vznes' — a z vodních stěn jsou slapy.

Zpět prchnouti chce král, leč nelze již —
o, tajemné jsou Jehovovy svody —
vzad hubí jej i v před a tisknou níž
zas v jedno shluknuvší se mořské vody.

Rost' kletby křik i nářek, pláč i sten,
a Mojžíš s břehu králi berlou hrozí,
ten zaúpěl a stich' . . . Je pohlcen
i všechen jeho lid i zbrojné vozy.

A nad vodami v bílých oblacích
duch Asiin zpět k domovu se vrací . . .
Tak Mojžíš v posled družku zrakem stih'
a na zem tváří k modlitbě se kácí.

A když svou hlavu zved', děl s oblak Pán:
„Že kouzlům věřils víc než mému slovu —
to trest je tvůj — nespatříš Kanaán
ni ti, kdo s tebou vyšli z robských krovů.

Jich děti až!“ „Tys Jahveh; králův král,
nech orel hněvu Tvého krev mou střebe,
jen když můj lid té dojde vlasti v dál,
již miloval jsem více snad než Tebe!...“

A v Memfidě se modlil kněží sbor,
by velký Menefta se vrátil v slávě,
leč místo něho přilít' Chamsin s hor
a Memnon lkal té noci usedavě.

Čiperův samolet.

Fantastická povídka. Napsal Fr. Procházka.

(Pokračování.)

nes Čipera večeřel mlčky. Snad nevěděl ani, co se ve hliněné hluboké míse nalézá. Marně pokusil se i chasník o nějaký žert, aby přerušil neobvyklé ticho a otevřel pramen mistrovy zábavnosti. Ještě nebyli s večeří u konce, když přiběhlo Křikavů malé děvčátko všecko udýcháno a vyřizovalo od slečny, že prosí pana mistra, aby k ní ještě na chvilku zašel. Čipera okamžitě položil lžíci a vstal.

„Počkej, Josefe!“ domlouvala mu žena. „Najez se prve, vždyť slečna tak nespěchá a večeře ti vystydne.“

„Hned Andulko přijdu, hned,“ odpovídal mistr zamyšleně, sotva věda, co žena řekla. Vzal klobouk s lavice a vyšel chvatně ven.

„To bude to těžítko,“ pravil si cestou nějak rozčileně a radostně. „To je jistě k vůli těžítku.“

A bylo.

Slečna přivítala ho s mnohou omluvou a řečí, při níž Čipera dlouho trpělivě čekal, kdy konečně zabočí ku vlastní příčině, proč ho zavolala. Netrpělivost jeho vzrůstala, ale byl příliš zdvořilým a pln ohledů, aby jí neklid svůj dal na jevo. Konečně nastala závažná pomlčka. Čipera se usmál, vida ve významném tichu úvod k věci. „Ty ženské!“ myslil si.

„Ach, pane mistře —“ vzdychla slečna.

„Hle, i vzdechy musí při tom býti,“ usmál se opět Čipera v duchu.

„Nevíte, jak je mi za těžko promluviti o věci, kterou mám na mysli. Ve dne zdá se mi, že jsem dětinskou, hloupě pověrčivou, že se mi každý musí vysmáti, ale jakmile nastává noc, je mi všechno hned tak pravdivé, že nelze ani pochybovati.“

„Ah, chcete mi něco vyprávěti o svém vidění?“ pravil mistr kleslým hlasem, jsa patrně zklamán ve svém očekávání. Ale v přirozené své dobrotě rychle se upokojil a nutil se k účastenství. — „A proč je vám zmínka o tom tak těžka, slečno?“

„Víte, pane mistře — již věc sama, její dojem a pak ta okolnosť s bratrovou smrtí. Nevyprávěla bych to nikomu jinému než vám. Jste osvícený člověk, který nevěří v duchy a pověry, — pomyslete, jaká pastva-by to byla pro obecný lid! Vždyť měli mnozí bratra za spolčeného se zlým duchem, že ho vídali v noci při světle přepalovati a taviti kovy a že obličej jeho jednou ozářen byl zeleně a po druhé žlutě.“

Čipera se usmál. „Máte pravdu,“ souhlasil; „jsem nechápavým, že mi to nepřipadlo.“

„Prosím vás, pane mistře, poraďte mi, pomozte mi!“

„A v čem?“

„Týká se to toho — vidíte — toho těžítka tam, ale zde se již tmí, pojďme raději ven, pane mistře, pojďte, prosím — je tu tak dusno a abych nezapírala — bojím se tu.“

Čipera při zmínce o těžítku zrudnul v líci radostným vzrušením.

„A čeho se bojíte?“ smál se pod dojmem tím vesele, až bujně a ohledl se vycházeje po předmětu tom, zakrytém opět šátkem. Smích jeho a čerstvý vzduch venku osvěžily dívku. Usmála se také a otřela čelo šátkem.

„Co je s tím těžítkem?“· vyzvídal rychle mistr, aby ušli novým průtahům.

„Nevím si s ním rady. Chtěla jsem je zničiti, ale jak? Zahoditi — někdo by je našel. Zničiti? Bojím se ho. Zbývá te mi jen vy ku pomoci.“

Čipera zadíval se beze slova pln úžasu na slečnu.

„Nebojte se, nešílím ještě,“ usmála se nuceně, „ale neříkám dvakráte, že bych zůstala při zdravém rozumu, kdyby nynější stav potrval ještě několik dnů.“

„Prosím vás, slečno, neukvapte se v této věci,“ rozohnil se Čipera. „Jste rozčilena, máte předrážděné nervy — toť jasno, ale to je také vše. Nač zahazovati a ničiti tak vzácné dílo, které má vedle ceny umělecké i cenu starožitnosti? V Praze tu věc prodáte jistě za slušný peníz.“ Čiperovi se při posledních slovech jaksi sevřelo srdce a mimovolně pohledl oknem do světnice, kde na bedně stálo zakryté těžítko.

„Nikdy, — nikdy!“ zvolala prudce slečna. „Vysmějte se mi třeba, ale ten nešťastný předmět nedostane se z mé ruky pod niči střechu, aby i tam snad nevnesl neštěstí.“

„Opravdu, nebývám zvědavým, ale vy dovedete již zvědavosť vzbuditi. Jaké neštěstí mu chcete přičítati?“

„Nuže poslyšte. Těžítko to stalo se majetkem naším asi před šesti lety. Byli jsme s bratrem na letním bytě v dědince Záluží, kterou jsme si oblíbili pro její lesnaté okolí. Jednou jdeme oba na procházku lesem a tu — vidím to ještě v duchu jako dnes — u potoka pod olšemi leží jakýs muž ve trávě v takové poloze, že jsme se mu ihned kruhem vyhýbali, tušíce v něm nepříčetného opilce. Tu však člověk ten pozvedne ublácenou hlavu, a obrátí k nám sešlý, vyhublý, ale intelligentní obličej.

„Jsem nemocen," sténá, „pomozte pro Boha!" Ustrnuli jsme oba nad jeho stavem. Od dětí, sbírajících jahody a houby, zvěděli jsme, že tam ležel již včera a že se mu také vyhýbaly, majíce ho za opilce. Bylo to již k večeru. Bratr pospíšil ihned do vsi pro vůz, za tím co jsem já nemocnému omyla tvář a hlavu a sebrala různé balíky, po kterých se ohlížel s trapnou úzkostlivostí a které ležely rozmetány kolem něho. Dovezli jsme ho do svého bytu, který byl na štěstí za tehdejších našich poměrů dosti prostranný. Také prostředků bylo dosti, než abychom ubohého po radě vesničanů byli nechali dopraviti do pražské nemocnice. Dojista nebyl by tam živ již dojel. Ošetřovali jsme ho dle možnosti jako svého — vy jste znal mého bratra, jak byl dobrý.

Ubožák byl nám také za vše nesmírně vděčen. Bylo to viděti v jeho řečech i vroucích pohledech a snaze třesoucích se rukou, aby kde jen mohl tiskl ruce naše. Mluvil již těžce — šetřili jsme ho tedy a o osudech jeho zvěděli jsme teprve z papírů jeho, kterých nosil u sebe celý balík, pečlivě uložených ve dvojnásobném kaučukovém obalu. Papíry ty chtěl stále u sebe míti v loži a i ve spaní držel na nich ruku. Bylo s ním stále hůře. Lékař určoval již konec i dali jsme ho zaopatřiti. Na otázky o příbuzných odpovídal rozhodně, že jich nemá i nečinili jsme tedy žádných kroků v tom směru. Tu den po zaopatření jeho časně z rána slyším pokřik služky, která mne ve bdění střídala a spěchám k nemocnému. Vidím starce státi u stolu, tak jak se vyvlekl z lože, a bíti tímto těžítkem o stůl. Přikvapil i bratr mnou přivolaný a uložil nemocného na lože. Křečovitě držel ještě ve slabé pěsti těžítko a s hněvem upíral na ně zapadlé oči. Nemohu vám říci, co vše v tom pohledu spočívalo. „Zničte ďábla," chroptěl, „každého zahubí, jako mne zahubil!" Bratr chtěl mu odníti těžítko, které ho patrně dráždilo, ale prsty nemocného byly křečovitě zaťaty. Tu sebou trhnul a zemřel.

Byla jsem velice dojata a ustrašena. Nepochybovala jsem nikterak jako bratr můj, že umírající blouznil, ale nemohla jsem se přece nikdy na mužíka s kladivem podívati jinak, než s největším odporem. Zdálo se mi vždy, že to podoba opravdového ďábla. Bratr sám, který byl vždy dalek nějaké blouznivosti, přiznával, že má soška zlý výraz v obličeji, ale smával se mé nechuti k ní. Oblíbil si ji naopak velice pro znamenitou práci, jakou vyniká; i ten ďábelský výraz líbil se mu pro podařenost svou. Ne každý dovede zobraziti zlo, smával se, neschopný myslí, že vytvořil zloducha a vyrobil opici nebo hastroše, který vzbuzuje smích. — Těžítko nechal si po zemřelém, jemuž vystrojil pohřeb svým nákladem."

„A co bylo v oněch papírech?"

„Ach, ty papíry! Jen si pomyslete. Zesnulý býval bohatým lékárníkem. Najednou se však chytil jakýchsi nebezpečných spekulací a vynálezů. Objevil léčivý pramen a vystavěl u něho nákladné lázně, od nichž si sliboval milliony, ale kterým se každý smál a ztratil v tom celé své jmění. Pak hledal drahé kovy a uhlí. Na jednom místě nalezl rudu stříbrnou, jinde uhlí a jinde opět platinu. Že však neměl k těžení peněz, bloudil světem hledaje kapitál a společníky. Na vše nosil s sebou plány, rozpočty, mapy, žádosti o dovolení ke kutání, nabídky ke společnému

těžení a rozvrhy na akciové společnosti. Vedle toho vlekl s sebou vak a balíky plné různého kamení, rud a škvárů. Jak to ten stařec unesl po svých cestách, je Bohu povědomo."

„Byl asi šílený?"

„Nevím, chování jeho v nemoci bylo úplně rozumné, i spisy všechny byly sepsány tak přesně a s důmyslem, že bratr nevycházel z podivu a vžil se na neštěstí naše do nich skoro se stejným zápalem, jako onen nešťastník. Prozkoumal osobně popsaná místa a nalezl vskutku vrstvy a kamení, z jakých se hádati dalo na vzácnou rudu a uhlí. Na toto jal se i dolovati a nalezl je, ale v míře tak nepatrné, že celé své značné jmění prodoloval. Zbývalo mu arciť ještě výnosné jeho postavení, ale aby neštěstí naše bylo úplné, nenechal ani potom osudné cesty již nastoupené a pustil se za novými přeludy a spekulacemi. Snažil se nalézti laciný způsob těžení hliníku, pak přecházel vždy k jiným věcem, až konečně doufal vykořistiti ještě jednou nakupené haldy škvárů u příbramských hutí, v nichž vedle značných zbytků stříbra viděl i kov posud neobjevený. Z nálezu toho sliboval si nesmírné bohatství. Konec jeho znáte, ale to nevíte, že jsem ho ráno nalezla mrtvého s oním těžítkem v zaťaté pěsti a že na ně pohlížel vytřeštěným, vyhaslým zrakem stejně jako onen ubohý lékárník. Nuže, co tomu říkáte?"

„Pochopuji nyní úplně, že tato hrozná shoda okolností otřásla vaší duši až do hlubin. Dvakráte viděla jste tutéž věc v ruce člověka umírajícího v okolnostech nešťastných — sobě zcela podobných, neboť oba po bývalém blahobytu a vážnosti zemřeli v chudobě, stiženi i podezřením šílenství. To stačí, i v muži nejpevnějších nervů vzbuditi příšeru pověry a způsobiti, že mu v samotě noční mráz tělem projede. A přece, milá slečno, jsem nyní právě tak jako před vaším vypravováním dalek toho, přikládati ubohému tomu krušci zpracovaného kovu i nejmenší vliv na osud člověka. Poslyšte, jak si věc tu vysvětluji. Onen zlý výraz v obličeji sošky, jenž je asi úplně nahodilý, neboť jinak nebyl by při předmětě tomto ani vysvětlitelným, stačí již sám u lidí s bohatší fantasií, kteří se nad to ještě dlouho do noci duševní prací rozčilují, vzbuditi a oživiti různé ony báchorkové představy z mládí, které dospělý člověk má za dávno již vyhlazené a nemožné. K tomu přimyslete ještě i tu neblahou okolnosť, že podoba ta je na těžítku, tedy v největší blízkosti a stálém pohledu pracujícího a pak ještě i to, že odvážný hráč — jakým je konečně do jisté míry i každý vynálezce — nad jiné bývá přístupen pověře: tu jest na snadě domněnka, že lékárník onen snad hříčce této, tomuto těžítku přikládal asi moc přinášeti štěstí, podobně jako mnohý i osvícený člověk nosí u sebe falešný peníz ze stejné příčiny. Vždyť i nejhazardnější ze všech hráčů — velký Napoleon — byl pověrčivý jako nejprostší jeho krajan. Když pak lékárník onen viděl, že jest opravdu v koncích nešťastných, chtěl, rozhořčen zklamáním svým, těžítko zničiti. Že zesnulý bratr váš se uchopil jeho plánů, mohl by pověrčivý člověk snadno přičítati nešťastnému dědictví těžítka a přece jest docela jasno, že tím byly vinny jen ony jasné, přesvědčivé plány a studie lékárníkovy. —"

„A moje hrozná vidění v těchto nocích. — Ten mužík, a jeho rejdy po všech koutech?" —

„Můj Bože, znám lidi a to ne snad jen ženy, kteří by sešíleli, kdyby měli sami s mrtvolou aneb den dva dny po pohřbu v témž bytě spáti. Přízraky děsily by je ihned se všech stran a vy se divíte tomu, že se vám něco zdálo, když se přidružily ke všemu ještě okolnosti, které pověru takořka za vlasy přivlékají?“

„Nevím, byly-li to sny, pane mistře.“

„Možná, že nebyly!“

„Jak, chcete mne poděsiti?“

„Ne, nikterak. Jest druh zdání, který není obyčejným snem a přec stejného původu s ním — totiž z obrazotvornosti. Rozdíl je mezi nimi toliko ten, že ve snu fantasie pracuje nestřežena rozumem a odpočívajícími smysly, tak že i největší nesmysl a spleteninu představ přijímáme za pravdu a možnosť, kdežto při velikém předráždění čivů představí se nám podobné zjevy při otevřených očích a bdících ostatních smyslech — pod úsudkem bdícího rozumu. Smysly v takovém případě buď přisvědčují fantasii, potvrzujíce to, čeho není, anebo stojí po straně rozumu, popírajíce je. Následek těch sporů jest pak ustrašení a hrůza. — Vzpomeňte jenom na onoho pobudu a kořalečníka, jemuž lid, nevím proč, říkal „Bismark“. Je tomu dvě léta, co ho vezli stiženého deliriem opilců do pražské nemocnice. Všude viděl a hmatal žáby, myši, ještěrky atd. I mně samému se něco podobného přihodilo. Jednou pozdě v noci ubíral jsem se ku spaní, rozčilen čtením a tu se mi zdálo, že mám tak tlusté rty, že jich nemohu ani od sebe zvednouti. I hlavu, cítil jsem, že mám velikých rozměrů a když jsem užaslý z lože povstal, připadal jsem si jako žok chmele; ramena rozbíhala se mi až téměř ku stěnám. A přece mne zrak v zrcadle a hmat prstů přesvědčil, že se na mně nic nezměnilo.“

„Mluvíte krásně, pane mistře, ale pověru mou, jak to nazýváte, jste přece nevyvrátil. Rozhodně nechci ten nešťastný předmět více viděti.“

„Tedy ho prodejte!“

„Ne, řekla jsem vám již, že toho neučiním a kdyby se mi sebe více nabízelo. Jsem přesvědčena, že je to věc nešťastná, snad prokletá, a nikoho nesmí již uvésti do záhuby.“

„Škoda, že jste se o tom nezmínila ve dne,“ mrzel se Čipera, „byla by s vámi as jiná řeč než za dojmu večera. Co jste mi tedy vlastně chtěla?“

„Prosit vás, abyste ho zničil.“

„Nikdy!“ odmítl Čipera prudce. „Byl by to hřích, surové vandalství.“

„Doufala jsem jistě, že mne neoslyšíte a ušetříte mne v mém usoužení. Vidím však, že to sama již musím učiniti.“

„A co učiníte?“

„Hodím těžítko do studny.“

„A neotrávíte zase lidi?“ posmíval se Čipera. „A což až studnu budou cíditi a někdo ďasa najde?“

„Nuže donesu je kováři, aby je rozbil a spálil.“

„Ten si ho nechá — prodá ho.“

„Musí ho rozbiti přede mnou.“

Čipera se zlobil. Tato dětinská tvrdošíjnost ho rozčilila a zároveň vzbudilo se v něm nepochopitelně mocné účastenství s předmětem a obava o něj. O život lidský, propadající zkáze, nebyl by se více mohl zasazovati. V dojmu tom přikročil ku provedení myšlénky, která ho již delší chvíli zaměstnávala, ale kterou odmítal. „Klameme také děti,“ dodával si odvahy, „je-li to jim i jiným ku prospěchu. Zachraň tu krásnou práci!“

„Když tedy jinak nechcete,“ pravil po delší pomlčce, ukrývaje silné zardění, „zničím těžítko sám.“

Slečna přijala s díky jeho nabídnutí, ale Čipera sotva slyšel její slova. Těžítko zachráněno — ale on lže a podvádí . . .

„Lháři!“ šeptal si jda pro těžítko do světnice. „Kruť si věc jak kruť, lžeš přece.“

Zastavil se a odhrnul šátek s těžítka. Radostí zachvěla se mu ruka. „Je to jen v její prospěch,“ vymlouval se. „Neodcizíš ničeho. Vyptám se v Praze na cenu a nějak nenápadně to nahradím; zachovám vzácnou památku.“

Když vyšel s těžítkem ven, pozoroval na slečně nějaké rozpaky. Zdálo se, že jí tytéž myšlenky připadly, které právě probíhaly hlavou Čiperovou, a to ji polekalo. Ještě aby dobrému příteli zanechala právě takové dědictví —

„Ale zničíte je, pro Bůh, pane mistře, dojista, ano?“

Čipera se zarděl a nemohl promluviti.

„Odpusťte, prosím vás!“ odprošovala ihned slečna, vykládajíc si mylně tento zjev. „Nechtěla jsem vás uraziti pochybností o vašem slově. Vím, že co vy slíbíte, je svato, jakoby jiný přísahu složil.“

Čipera pomaten něco promluvil — něčím ujistil a stál při tom jako na trní. Dal slečně s bohem poukazuje na rostoucí tmu a vzdálil se chvatně. V kapse kabátu tiskl těžítko, jakoby se bál, že mu ho kdos ještě odejme, zároveň však cítil neobyčejné pohnutí duševní a trpkou nespokojenost se sebou samým.

„Lháři,“ vyčítal si, „znič to! Zakopej hluboko v poli, nyní je pomalu tma a zítra to již ani ty ani druhý nenajde. — „Jak?“ pravil si zase překvapen. „Odkud mi přišla taková myšlenka? Je to již kus pověry, anebo dětinská snaha, zachovati planý slib, daný osobě pověrečné? Ne, ne.“ Otřel si čelo a zasmál se.

„Hle, v jakých okolnostech se člověk někdy octne. Kde bych si byl pomyslil, že tak dovedu lháti a klamati. Zdá se, že uhodla mé myšlenky. Ta víra její mne bodla — —“

Ještě když šel okolo staré obecní studny, na polo zavalené, z níž po léta již se voda nebrala, napadlo mu, aby tam těžítko hodil. „Nebudeš si míti čeho vyčítati —“ šeptal si. „Ne, ne, byl bych bláznem a surovcem. — Nikdy!“ Nespokojen sám sebou a přece zase pln radoti z nabytého skvostu, vrátil se domů. Večeře se již nedotekl. Rozžal lampu a rozevřel si jeden ze svazků Kroniky práce. Nebylo mu však nijak do čtení. Maně očisťoval brejle a převracel listy. Myšlénky jeho v neklidu přebíhaly a stíhaly se. Uvažoval o osudech inženýrových, přešel na lékárníka a nemohl se od dojemných těch příběhů vzdáliti.

V tom opravdu bylo něco děsného, shodného a tajemného, co mohlo ve slabším člověku vzbuditi bouři pověrečných představ a přeludů. — Za jeho dumání žena po několika nezodpověděných otázkách ulehla s povzdechem na lůžko v přístěnku za širokým prádelníkem. Chasník s učedníkem již dávno po večeři odebrali se spat na půdu do sena. Mistr osamél v síni, kde ozýval se jen pravidelný tikot hodin a časem hlasitější dech spící ženy.

Ještě jednou prohlížel si dlouho a důkladně těžítko při plném světle lampy a rozhlédl se pak pátravě, kam by mistrovské dílo nejvýhodněji umístil. Rozhodl se pro nízký prádelník, pokrytý květovaným ubrusem a pyšnící se množstvím sklenic a skleniček, malým oltáříčkem s papírovými květinami a různými drobnostmi z porcelánu. Postavil těžítko mezi porcelánového andílka a voskového zajíce s nůší vajíček na zádech — památky po nebožtíku synáčkovi a učinil jinde místo dvěma nálevkám, prve tu stojícím. Prohlédl ještě novou ozdobu bytu s různých stran a nemohl od ní odvrátiti očí.

„Skvostné, vzácné dílo!“ podivoval se, podpíraje lokty na rozevřenou knihu před sebou. „Jen to je zvláštní — a záhadné, kdo to byl, v jaké náladě a s jakým účelem, kdo ti dal tak zlou podobu, můj plešatý hochu! Je to něco jako smrt a něco jako ďas, co ti hledí z těch zapadlých očí a z toho jedovatě škodolibého výrazu úst pod jestřábím nosem. Tak asi dívá se žid na ožebračeného, dražbou ze statku vyhnaného sedláka, který se druhdy v bujnosti posmíval jeho ranci. Tak dívá se as pavouk na mouchu, uváznuvší v síti a kočka na myš, jíž přepadla vzdálenu od ochranného otvoru. Ten obličej tak vyzáblý! Co si asi umělec myslil, když tě začal tvořiti? Či je to jen náhoda, je to okamžitý nápad — jiskra myšlenková, která jindy vyšlehne a hned zase zanikne a zde nahodile kovu byla vtisknuta? Je to ona snaha po dojmu, kterou mívají vypravovatelé báchorek a hrůzných historií? Nebo je tu něco vážnějšího? Snad zoufalec dal tu výraz úmyslně svým myšlénkám? Zosobněnému důmyslu a pokroku modernímu dal tvář smrti s výrazem pekelné zloby. Člověk ztracený, zneuznaný, v bídě hynoucí — vymstil se snad touto škraboškou duchu pokroku, který ho zničil a ušlapal. Čím se asi zahubil? Vynálezy, důmyslem svým, rozpoutaným bez uzdy v honu za něčím nedostižným? Anebo to byl malý průmyslník, pilný, dovedný, umělý, kterého pokrok strojový a tovární rozdrtil, jako koleso rozmáčkne červa? Snad lpí na díle tomto kletba života zmařeného — nebo již i více životů?“

Čipera mimovolně povstal. Snad následkem pověrečné poslední myšlénky se mu zdálo, anebo stalo se tak odrazem světla lampy na emaillu — že v očích sošky se pohnulo a zajiskřilo.

„Hle,“ pravil si, „opravdu mne zamrazilo a pak se divme ubohé slečně! Pouhý odlesk lampy stačí pohnouti i mnou. Ostatně jest bláhovo jednou rukou švihati koně a druhou jej krotiti. Vypravování slečnino mě dojalo, to nelze popříti a kdo dráždí fantasii schválně myšlénkami takovými, nesmí se diviti, když mu zrcadlo její ukáže pak i něco, co mu není vhod.“

Povytáhl lampu a přesedl jinak, aby neviděl na prádelník. Dal se násilně do čtení. Otevřenu měl právě partii o vzduchoplavbě. Věc jemu tak známá. Kolik blouznivých plánů a snů prolétlo mu již hlavou nad pokusy bratří Montgolfierů a jich následovníků, většinou tak nešťastně skončivších. Zrak jeho zastavil se u vyobrazení, představujícího Kadeřávkův Samolet český. Usmál se, přelétaje očima řádky příslušného výkladu.

„Bláhovosť," zabroukal pohrdlivě, „věc úplně nepřirozená a nemožná. Kde pak kdy lítal pták máchaje střídavě křídloma! Proč nedatí jeden elektromagnet naboru mezi křídla a druhý dolů — toť přec jedině správno. Při přerušení proudu nahoře přitáhnou se křídla dole a naopak — tak je to jedině možno a myslitelno, pane Kadeřávku!" pokračoval prudčeji, jakoby se hádal. V neklidu svém zul obuv a tiše chodil, aby své živosti vyhověl, po světnici. „Divím se nyní, jak mne tehdy tento kulhavý nápad mohl tak zajímati, že jsem se jím obíral jako možností — ba více ku podivu jest ještě, že to bezmyšlenkovitě uveřejnili i v takovém díle, jakým jest Kronika práce. Pouhý nápad, myšlénka bez pokusu skutečného, jako v nějakém románě pro pobavení. To bych se styděl i já sám někam poslati. Ha, ha, ještě abych se já také o něco takového pokoušel! —

A proč ne? Proč by to zrovna nemohl býti Čiperův samolet český? Nejsem dosti vzdělán a schopen? Kdybych byl v Americe, kde se netážou po vysvědčení a školách, ale dají proniknouti schopnosti a podnikavosti, byl bych snad nyní boháčem, řiditelem nějakého velkého podniku nebo vynálezcem podobným tomu genialnímu muži, který naučil elektřinu mluviti lidským hlasem a jazykem. A co mi brání i tu, abych těžil ze své hřivny, což u nás neuznají skutečný platný vynález tak dobře jako v Americe? Jen duch podnikavosti nám tu schází a nic jiného. Někomu napadne, aby se na špičky dětské obuvi přibily plíšky proti ukopání. Pravá hloupost — nic více — a člověk ten je boháčem. Pařížan slyšel na venku, jak srp lupák zvoní při stisknutí. Nalezl krikri a je snad milionářem. Více než hloupost. Smáli se tomu a přece to kupovali o překot. Jen my budeme skromni, i když důvěřujeme silám svým, že stačí na věc velikou? Proč bych se nemohl pokusiti o vynalezení létacího stroje — a povznésti tak sebe, národ svůj i pokrok světový? . . ."

„Čipero, Josefe!" pamatoval se, chladě si na okně hlavu. „Jaké tě to zaplavily myšlenky! Kde je tvá skromnosť a rozvaha, klid a spokojenosť se svým postavením, prostá zavisti ke komukoliv, k níž jsi se tak pracně povznesl jako ku pravému cíli života na základě dlouhého přemýšlení? Jaké to dobrodružné myšlénky, odkud tato pýcha, to pohrdání tím, kdo ti kdysi příjemné chvíle způsobil, třeba jen návrhem neprovedným . . ."

„A proč neprovedným?" rozčilil se opět. „Takto jest arciť nemožným, pouhé blouznění bez ducha a rozumu. Dokážu bohdá, já Čipera, že se věc ta provésti dá — provésti musí — — ale ovšem jinak! Jen směle k tomu, odvahy trochu a uvidíme, že nemusí býti člověk právě v Americe, aby něco kloudného dovedl. Nad vlastí českou vzlétne poprve létací

stroj pravý, ne bublina vzdušná, unášející člověka proti jeho vůli, kam vane větru proud, ale stroj řízený rukou lidskou bezpečně jako paroloď na vodách. Bude to bohdá také Čech, který jí vykáže dráhu bez ohledu na reje vzduchu, jako Ressel lodním šroubem ovládl vody, a velikány železné naučil čelo nastavovati vlnám, proudu i větru. Vítr v samém domově svém, ve výšinách nebeských, přinucen bude sloužiti člověku, vůle lidská učiní ho svým otrokem jako všechny ostatní živly. A v pokroku světovém budu míti podíl i já, nepatrný švec. Jaká to bude rozkoš, až vyletím poprvé nad osením a sady ozářenými sluncem, nad vodami a městy, lesy i nejvyššími horami našimi! Orel nepluje klidněji a jistěji za vytčeným cílem. Jméno moje bude zlatým písmem zapsáno vedle velikánů našeho národa i vedle Havlíčka" — pohledl hrdě k obrazu, visícímu u okna proti podobizně Palackého — „i o mně řeknou krajané s chloubou: to byl člověk náš! Jméno české bude proslaveno v cizině. Všechen zisk zůstane národu. Zřídíme akciový podnik světové pošty mezi hlavními městy celé zeměkoule, prozkoumáme zbývající Afriku a Asii, fotografiemi zřídíme nejdokonalejší mapu zemského povrchu — —"

„Co chceš, Josefe, přál jsi si něčeho?" tázala se mistrová, sedajíc v loži.

„Ne — což jsem mluvil?"

„Arciže, křičel jsi, jako bys se hádal."

„Podivná věc. Jen spi!"

Čipera přecházel dále prudkými kroky sem tam po světnici. Časem zastavil se náhle a šeptal. Samomluva jeho nabývala pomalu opět hlasu. Ruce měl složeny na prsou, ale časem je rozhodil, jakoby vykládal živě; oči se mu leskly. Chvílemi zadíval se v jedno místo a usmíval se chytře, s jakousi dobráckou vítězoslávou, jakoby kohos tvrdošíjného o pravdě byl přesvědčil.

„Řeknou, že je Čipera blázen," mluvil opět hlasitě. ‚Kam se ten švec žene?' řeknou, chce potrhlý vynalézti létací stroj, co se již tisícům bystrých hlav před ním nepovedlo. A měli všechny prostředky k tomu — a co má on? Co však mi po tom, — po úsudku lidí. Jak dlouho tomu již, co mi je lhostejným?" Duch jeho znovu rozmáchnul perutě do končin bez mezí a utonul ve spoustě myšlének, jež jevily se celou hrou svalů v jeho obličeji a v přimhuřování očí do kouta upjatých.

Tu slyš — po podlaze, zdálo se mu, jakoby byl slyšel drobný, ale pevný kovový krok, právě jakoby kladívkem na podlahu ťukal. Chvíli naslouchal Čipera těmto zvukům jsa ještě pohřížen do svých fantasií, až opětované pobíhání učinilo ho pozornějším a vytrhlo jej ze zamyšlení.

(Pokračování.)

Zima v městě.

To zima v městě: Všecko bílé,
jak tiše padá čerstvý sníh,
jenž v záři lamp a světel síle
se jiskří — pláň hvězd nesčetných.

Jak opona nad tichou řekou
mha skrývá proud již spoutaný,
na třídy rohu, jak se pekou,
ti zavoní vstříc kaštany.

A chodců krok i vozů řada,
vše stlumeno je do ticha . . .
Hle, po chodníku dáma mladá
s kukátkem v ruce pospíchá.

Má dlouhý plášť a šátek měkký,
jenž zasněžen až do vlasů;
pod šátkem tušíš růží vděky,
pod pláštěm život z atlasu.

Jde zruměněna, v plášť se tulíc,
jde s úsměvem tak koketním:
Ach, první sníh pad' v dlažbu ulic,
co radostí a plesu s ním!

Jde v chůzi tančíc, s bílým dechem,
až tam, kde zhalen mlhou břeh,
jde v bílém kyprém sněhu spěchem,
jak šla by bílých po květech.

A jak tak cupe sněžnou nivou
a šustí pláštěm z hedvábu,
ty mníš, žes potkal zimu živou
v tom městském jejím půvabu.

Ant. Klášterský.

Civilisace.

Sochu zřel jsem kdysi, mistr posvěcený
vytesal to obraz krásné, hrozné ženy.

Obrovská to socha byla, z hrubé žuly.
Plece dvě jak vrchy do výše se pnuly.

Přes mohutné boky šat se lehký valí.
Pata mocná s půdou z jedné slita skály.

To je žena—Sfinga, to je pochyb dcera,
v očích plá jí jakás vášeň zlá a šerá.

O popelnic trosky opírá si nohu,
levicí svou drtí kříž a sochy bohů.

Pravice tu s žhavým luntem k ráně stojí,
dělo hrozné v zástup vypálit se strojí.

Stranou Indián tam leží, proklán v boku,
opilý se Negr šklebí v blázna skoku.

Dole zlatý nápis mluví ku člověku:
‚Civilisace to dvacátého věku.‘

Aug. Eug. Mužík.

Bez lásky.

Bez lásky bylo probuzeno k žití,
jak bez slunečna kdesi chudý květ,
z mateřských prsou nedostalo píti
rozkoše první blaženosť a jed.

Měkkého nepoznalo matky klína,
kolébkou byl mu tmavý v jizbě kout,
a kletbou matky smrť a otce vina —
a budoucností drsný žití proud.

Bez lásky vešlo pod nebesa jasná,
jak motýl z kukly na den vyletí,
a západ probuzen neb v růže hasna
mu jediného nenes objetí.

Tam venku v polích, lesích krásu zřelo,
však při ní věčný zápas, boj a pád,
i jemu někdy krví zbarvil čelo,
a bez útěchy ke své zdi šlo spat.

V hlubokých nocích samo v jizbě dusné
se krčilo před nepozvaným snem,
tam nikdo nečekal, až dítě usne,
jen andělé na nebi hvězdnatém.

Bez lásky rostlo mezi ptáky, květy,
než ono každý dojista měl víc,
však srdce se mu otevře snad s léty,
neb uzavře se navždy — zoufajíc.

Bez lásky půjde muž, jak přešlo dítě,
neb budoucnosť mu všecko nahradí?
dovede milovati hluboce a skrytě,
když dřív ho měli všickni neradi?

Na všecko v lásce láskou zapomene,
a bude jiným ve svém srdci žít,
či paměť poutí jeho kámen sklene,
by za dítě muž nechtěl — odpustit?

Ať tak neb tak — vždy ostrý žiti kámen,
jenž v jeho smutný krok se zarazí,
mu vinu sejme s obtěžkaných ramen,
hvězd na ně vmete světlé odkazy.

Bez lásky žít, v tom osten sudby vězí,
jenž každou vinu mírní, každý hřích
a není poražen, kdo nevítězí
tak bídný jsa v těch řadách nešťastných.

Růžena Jesenská.

Z básní A. Sovy.

Nedělní jitro.

Nedělní jitro je právě,
lesy tak zeleny jsou,
rosné vrou krůpěje v trávě,
z vesnic teď do chrámu jdou.

Přes brody, kde se jen smrčí
ponuře zrcadlí,

kolesky ze vsí teď hrčí,
do lesů zapadly.

Cesta se točí a níží,
zlatý se vzdouvá jen prach,
a pláň se šíří a šíří
a nové lesy jdou v snách.

A já jak ztracený světu
jitra ta chtěl bych zas žít,
koní běh pobádat k letu,
náladou svátku se spít!

Praskotem biče běh divý
pobádat běloušů svých,
zříti, jak zcuchané hřívy
dubnových větrů rve smích,

předhonit myšlenky líné,
pod nimiž ztěžka se hnu, —
stavit krev, z ran jež se řine,
pavučím jarního snu! . . .

Po letech doma.

Mne zase oslní pláň táhlá v bílém jasu
a šero večera par spousty dýchající,
ves v kouři černavém a jako věčně spící,
a ostré linie rozlehlých, polních pásů.

Vlak mijí stanice . . . Je noc. Řad stromů stuhlý
a ploty plaňkové mi v pozdrav zase kývnou
a prvých domků řad mou zkojí touhu divnou,
kde do tmy večerní žhou okna jako uhly.

A rybník hladinou rozlívá světlo luny
po ledě modravém a měnícím se sněhu
a domky prchají i hráze nízkých břehů,
tyč telegrafní blíž zní jako záchvěv struny.

A domky prchají, až pošta v letu staví.
Čepičkou v ústrety poštmistr kývá lehce,
co sestra líbá mne a odloučit se nechce
a otec z daleka již vítá mne a zdraví.

Tu v teplém pokoji vše kouzlem starým hne se,
ty růže za oknem, ty známé kamelie,
a keřů lískových prut do okna mi bije,
zvuk varhan kostelních se v jizbu moji třese.

Tu na mne nebožka se s podobizny dívá,
má matka dívá se, jak cos by chtěla říci, —
— však jenom smějí se ty oči hovořící,
a láska pohrobní v těch mrtvých očích zpívá . . .

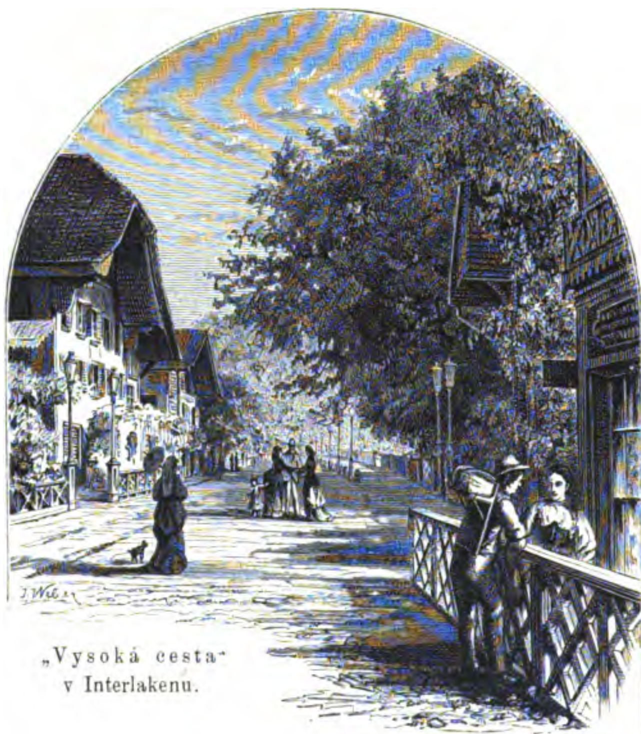
Řeka.

Ve spleti arkýřů, ticho kde splývá,
do okna holé mi kývají akáty,
věží řad pochmurný v okno se dívá
hodiny bijí tu jako snem zaváty,
řeka jen hučí a bouří a kvílí
poslouchám růsti vždy divoký šum,
a vždy tak na jaře večerní chvílí
její hlas přehluší ticho mých dum.

V předjarní noci, když hukot ten roste,
příval když divoký tančí a naříká,
jak sloky mohutné, zvolněné, prosté,
je mi, jak zaslech bych ve hvozdě slavíka,
jakobych střemchy zřel bělavé květy,
zelené trávy a motýlů let,
cítím, že blízko jsou ptáků již čety,
a že tam venku se probouzí svět. —

Cosi se přivalí s vlnami z jihu,
probouzí srdce mé kadencí divokou,
spáče zas probudí v jediném mihu,
světlo v hruď vrhne mi rozlohou širokou,
a jsem tak citliv, že poznávám břízy
voněti ve vzduchu, kývat se z trav,
zelených lísek a olšoví řízy
shlížet se v rozpadlý, nahnilý splav. —

„Vysoká cesta“ v Interlakenu.

V říši Panny.

Cestopisný obrázek ze Švýcarska.

Napsala Anna Řehákova.

(Pokračování.)

ábavný náš kroužek osvědčil se znamenitě, neboť pomohl nám odevzdaně, ano vesele snášeti špatnou povětrnosť. Po tři prvé dny našeho pobytu v Interlakenu v údolí jen se lilo, na horách důkladně sněžilo, následkem čehož dostavila se pořádná, citelná zima. Výlety a procházky staly se naprosto nemožnými. Hned z rána po snídani opustili jsme všichni své studené pokojíky, bychom si usedli v saloně kolem kamen, v nichž se topilo na konci července jako u nás o vánoce. Každý zaháněl nudu a zlosť nad ohavným počasím, jak jen mohl. My zasedly k lektuře. Na chvíli vyšly jsme si na balkon, bychom podívaly se, co nám nebe dobrého slibuje. Vracejíc se do salonu, postihla jsem, jak mladičká dáma má naše české knihy v ruce a prohlíží je zvědavě.

S uzarděním knihu položila a rozpačitě řekla: „Je Vous prie, Madame, excusez moi,“ načež ve spěchu odešla. Nedbala jsem té pranepatrné příhody.

Téhož dne k polednímu konečně se vyjasnilo a vše, ať přelctaví turisté ať příslušníci zdejší velkopanské obce stálých pobytníkův, vyhrnulo se ven, by užilo pěkného dne. Spěchaly jsme také i my, bychom obhledly sobě pro začátek nejbližší procházky.

Ve čtvrthodině octly jsme se u zřícenin hradu Unspunnen a zažily pohledu neobyčejně krásného. Vzduch byl jasný, slunce zářilo, nebe klenulo se azurem nad krajinou, jež, oděvši se uprostřed léta v královský hermelín, skvěla se v celé své kráse a nádheře. Vrcholky nižší, prosté sněhu, svou svěží zelení pojily se k bílým stráním a stěnám hor vyšších a tyto opět přilehajíce ku gigantickým hradbám Panny, měnily okruh ledovcův v nepřehledné pláně sněhové a ledové.

A dále šla cesta naše.

Nová čtvrthodina dovedla nás k výšině Rugen, po jejíchž úbočích rozkládá se vysoký les, přeměněný v rozkošný park. Před padesáti léty lesník Kasthofer upravil vzácné ty sady, v nichž hleděl soustřediti všechny druhy lesních stromů, rostoucích ve Švýcarsku.

K vrcholku není nám třeba mnoho stoupati. Interlaken leží 568 m. vysoko, Rugen měří 739 m. Cesty jsou pohodlné, nenáhlé, všude postaveno plno sedátek, zvláště pak v místech, kde při odpočinku výseky lesními můžeme se pokochati stále se měnící vyhlídkou na Bödeli, údolí Lauterbrunnské, na Pannu, Mnicha, Schwalmern.

Požitek přírodní, abych tak řekla, rafinovaně připravený čeká nás, kdy dostihly jsme pavillonu, na temeni Rugenu zbudovaného. Umělými výseky hustého hvozdu hledíme tu pojednou na tři strany. Přímo před námi v rámci tmavé zeleni objevuje se obraz půvabů kouzelných, toť Panna, jež jako vidina pohádková k nám shlíží. Blankytná hladina Thunská se strany jedné, křišťálové jezero Brienzské se strany druhé hledí nám vstříc z tajemné houštiny lesní. Všechna ostatní krajina jest zakryta mohutným stromovím, čímž zvyšuje se dojem neobyčejně lepého zjevu, jakým mocně účinkují vzácné ty tři obrazy z přebohaté galerie alpské přírody, malířky nedostižné.

Bohudíky nikým nerušeny užívaly jsme rugenského zátiší, nad něž v Interlakenu krassího není. Jen v nejbližším sousedství za křovinami postřehla jsem dvě dámy, z nichž jedna si nás nápadně prohlížela, ano, jak se zdálo, i našemu hovoru naslouchala. Poznala jsem v ní svou zvědavou mladičkou dámu z naší pension. Bylo mi sice trochu s podivením její trochu nepatřičné chování; však na cestách člověk setká se s ledačíms. A protož popatřivši na dámy tázavým nevlídným okem, nedbala jsem jich dále. Ony pak jako v odpověď mému pohledu krátce na to odešly.

Dlouho nemohly jsme se rozloučiti s Rugenem. Konečně daly jsme se na zpáteční cestu stinnou roklí Vagnerenskou, oblíbenou procházkou Interlakenských. Po čtvrthodině octly jsme se v Interlakenu. Zaměřily jsme ku „Höheweg“ (Vysoké cestě), hlavní třídě městyse, kde se soustřeďuje všechen společenský a turistický život.

Sříceniny hradu Unspunnen.

Vysoká cesta, 2500 m. dlouhá, jest v nejhlavnější své části, ve středu svém, okrášlena stromořadím obrovských, staletých ořechů, zamilovaných stromů lidu švýcarského.

Na severní straně Vysoké cesty zvedá se hôtel vedle hôtelu, jeden nádhernější druhého. Mezi nimi nalézá se uprostřed pěkných sadů nápadné svou jednoduchou, ale rozmilou stavbou v čistém bernském slohu kasino společnosti interlakenské. V jeho sálech a galeriích skvostně vyzdobených scházejí se cizinci již za rána, by zde pili žinticí, naslouchali hudbě, nahlédli v časopisy různých jazyků, pěstovali styky společenské, vyslechli staré a přičinili se o nové klepy, zapřádali různé milostné románky. Již ranní schůzka bývá skvělá a hlučná; však večerní promenada, při níž od 8—10 hodin hudba hraje, přímo oslňuje. Dámy v nejvybranějších, začasté i nejbizarnějších toiletách, páni v saloním obleku procházejí se v šerém stínu mohutného stromoví; k nim druží se turisté ve svém praktickém, jednoduchém šatě a „bergfexové" mužského i ženského pohlaví, vyzbrojeni horskou strůjí, zabíhající často až v směšnou, titěrnou přílišnosť a protivnou koketerii. Za neděle pak mísí se mezi vysoké panstvo i lid bernský, který svým národním krojem mile dojímá. Zvláště dívky, ztepilé pěkné postavy, zamlouvají se nám ve své sváteční vkusné výzdobě. Chvíli co chvíli zastavujeme se na své procházce, bychom prohlédly si některý z velkolepých skladů, v nichž nejpřednější závody evropské vystavily na obdiv a výhodný prodej nejvzácnější výtvory umění a průmyslu.

Především poutají naši pozornosť obchody, v nichž vyloženy jsou umělecké práce řezbářské a truhlářské, díla zdejších horalův. Bernský kraj tvoří hlavní sídlo proslaveného švýcarského řezbářství.

Unaveny hlukem, díváním hledáme místo k odpočinku a nalézáme šťastně prázdnou lavičku ve střední části Vysoké cesty, kde jest tato na jedné své straně a to k jihu otevřena. Ač se využitkuje každé příhodné místečko v Interlakenu ke zbudování hôtelův, zde se nestaví, stavěti nesmí. Jen bujné lučiny se tu rozkládají, by uchována byla volná vyhlídka na Pannu, jež jeví se zde jako vládkyně, obstoupená hradbami obřímů horských, svých vasalův, nad něž pozvedá velebně své témě, okrášlené zářnou náčelenkou věčného sněhu a ledu. Svým imposantním, vzletným zjevem stala se Panna královnou Bernských Alp. — Finsteraarhorn sice ji předstihuje výškou, měříť 4275 m.; ale navzdor tomu Panna vítězí, jest první.

Vzpomínám slov Byronova Childe-Harolda:

„— — Hle — Alpy nade mnou,
tvé paláce, o přírodo, jež halí
lbi sněžné v mračnou výši tajemnou,
kde věčnosti trůn božský lepý vzpjaly —
však ledový. Tam vzrůstá a se valí
strž děsná, sněhový ten hromoklín.
Tím rozpoután, však zlekán duch náš malý:
hle, země — zdá se — vniká v nebes týn,
a marný člověk jen zbyl dole, schoulen v stín.

„Vysoká cesta“ v Interlakenu.

A z hloubi duše mně mluví básník, kdy pěje:

„. . . . .
Žel, příliš četný všední dav tu dlívá,
bych nepobouřen velebnosť tu zřel,
však v brzký poklid samota mě vzývá
zpět k dumám drahým, jimiž duch můj vřel,
než k stádu v ohradu mě styk s ním uzavřel.

(Byron: Childe-Haroldova pouť. Překlad E. Krásnohorské.)

Po celá staletí neodvážil se nikdo vniknouti v tajemnou říši hrdé Panny, kteráž jen zřídka hustý závoj mlh a mračen odhaluje s velebné tváře, pročež jí zdejší horalé říkají „věčně zastřená“. Rovněž ledová její cimbuří Silberhorn (3705 m. vys.) a Schneehorn (3415 m. vys.) odolaly dlouho všem lidským útokům.

Konečně r. 1811. bratří Meyerové z Aaravy dostoupili vrcholku Panny, 4167 m. vysokého. Montblanc, nejvyšší hora evropských Alp, měří 4810 m.

Až do r. 1856. jen pětkrát opakována velice obtížná a nebezpečná výprava na vrchol Panny. Teď, kdy vzestup jest usnadněn ochrannými chýšemi, podniká se slézání Panny každou saisonu. Než proto přece zůstává partie ta exkursí velice namahavou a mohou ji podniknouti jen znamenitě vycvičení turisté horští prvního řádu. (Pokračování.)

Český sněm roku 1650.

Napsal **Ferdinand Menčík.**

Roku 1650 byl v Praze důležitý sněm odbýván. Mnoho věcí potřebných bylo projednati a zvláště náboženskou otázku, která sice patenty na jaře toho roku vydanými byla do proudu uvedena, ale dosud nebyla rozřešena, protože vyžadovala jednak spolupůsobnosti stavův, jednak i dokonalého prozkoumání.

Sněm zemský svolán byl ke dni 24. října do Prahy. Císař zamýšlel mimo jiné předložiti mu některé proposice, které se týkaly upravení financí, a poněvadž se dalo očekávati, že nová břemena a daně by se setkaly s odporem stavův, měl sám za dobré, aby se obrátil zvláštními dopisy k některým vynikajícím osobám. V první řadě patřil k nim primas království, kardinál Harrach, podlé něhož obyčejně první stav zemský, totiž kněžský, se řídil. Jemu poslán list obsahu následujícího:

Vysoce důstojný kníže, příteli milý!

Nečiníme T. L. tejna, že z publicirovaných patentů tomu také vyrozuměti mohla, že jsme z jistých a vysoce důležitých příčin věrným

a poslušným stavům království našeho dědičného českého sněm obecný k dvacátému čtvrtému dni přítomného měsíce a léta na hrad náš Pražský rozepsati dáti a k témuž urozeného Krištofa Ferdinanda Pople z Lobkovic, radu naši, komorníka nařízeného nejvyššího a nejvyššího sudího desk lenních dvorských v dotčeném království našem Českém, věrného milého za principála, a vedlé něho též urozeného a statečného Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat a na Tejnci, naši radu a komory naší české presidenta a Voldřicha Sezimu Skuhrovského z Skuhrova na Lounovicích a Zvěstově, též naši radu a podkomořího měst našich v království Českém, věrné milé, za naše císařské a královské kommissaře s jistou instrukcí k přednešení týmž věrným pánům stavům a poddaným našim některých pilných, důležitých a nevyhnutelných i od nás všeobecného dobrého, tak i jich samých se dotýkajících potřeb deputirovati a vyslati ráčili. Jakž bychom tedy rádi tomu byli, aby milostivému mínění, vůlí a žádostí našich císařských a královských ve všem zadosti se stalo, a týž sněm co nejdřívěji k zavření svému a intentu našemu přijíti mohl: tak také z té milostivé k L. T. mající důvěrnosti toto psaní číníce té celé a dokonalé naděje býti ráčíme, že T. L. netoliko od osoby své k spůsobení a objednání všeho toho, což by tak k dobrému nám obecnému prospěchu a milé vlasti se vztahovalo, všemožně se přičiniti nepomine, alebrž i to při jiných věrných a poslušných stavích našich, aby vše k vinšovanému cíli a konci přijíti mohlo, dle známé prozřetelnosti své cooperirovati a říditi nápomocna bude, což my zase T. L. milostí naší císařskou a královskou vzpomínati chtíti ráčíme.

List dán jest v Ebersdorfě, letním sídle císařově u Vídně, a podepsán byl od kancléře Jiřího hraběte z Martinic.

Než sněm dne 24. císařskými kommissary byl zahájen, odbýval každý ze čtyř stavů mimo sněmovní místnosti poradu, ve které voleno bylo po dvou osobách, které pozvati měly kommissary do sněmu a sem je uvésti. Zároveň při poradě té vyřízeny i formalie, týkající se toho stavu. Největších obtíží bylo vždy při stavu duchovním, a zvláště tenkráte byla zase neshoda mezi některými opaty, kteří sobě přednosť osvojovali před jinými: Tak se přel opat Osecký se Želivským, a každý z nich dokládal se větším stářím svého kláštera. Matouš Sobek z Bilenberka, opat u sv. Mikuláše na Starém Městě, byl v neshodě s Karamuelem z Lobkovic, opatem na Slovanech, kde od roku 1636 sídlili řeholníci španělští. Posléz opat Strahovský Kryšpín z Hradiště přál si míti přednosť před opatem Broumovským, poněvadž byl zároveň sufraganem. Kardinál Harrach vzal sám urovnání toho sporu na sebe, protože mu Martinic důtklivě na srdce vložil, aby nikoho do sněmu nepřipustil, dokud záležitost vyřízena nebude, aby se předešlo mnohým nářkům. Byla tudíž i schůze stavu duchovního neúplnou, ale zvoleni přece probošt kostela sv. Víta František Raš z Ašenfeldu a opat Sobek, aby s druhými delegáty stavovskými kommissaře uvítali.

Delegáti sešli se ve sněmovně a o desáté hodině vyjeli ve dvou krytých kočárech k domu Kolovratskému na Hradčanech, kde královští kommissaři bydleli; hrabě Slavata uvítal tyto jménem všech stavů, a pozval je do chrámu a do sněmu. Vsednuvše na kočáry jeli kommissaři

do sněmovny; odtud ubírali se, napřed poslové městští a naposledy kommissaři, do chrámu sv. Víta, kde u samých dveří je přivítal s ostatními pány purkrabí hrabě Martinic a doprovodil do přichystaných stolic. Obřad církevní započal kardinál vzýváním sv. Ducha. Po skončené mši ubírali se stavové v témže pořádku do síně sněmovní. Kommissaři zatím zůstali ve chrámě, kde s nimi kardinál rozmlouval. Po malé chvíli přišli stavovští delegáti opět pro kommissary a doprovodili je do sněmu, kde pro ně uchystáno bylo místo vyvýšené, zatím co druzí sněmovníci zasedli na místech jim vykázaných. Poslední do sněmu přišel kardinál.

Když již všickni byli shromážděni, povstal Krištof z Lobkovic, pozdravil sněm malou řečí a odevzdal pověřující listiny císařské a instrukci Martinicovi, který jakožto purkrabí sněmu předsedal jsa jeho ředitelem a maje na základě moci dané od císaře první hlas. Sekretář Smolík předčítal instrukci nejprve jazykem českým, potom německým, a když čtení ukončeno bylo, podal Lobkovic ujištění čili „královskou assekuraci“, že královské postuláty privilegiím království nemají býti na ujmu. I toto bylo veřejně čteno a listina zase vrácena byla kommisařům. Po uvedených formálnostech odpověděl krátce purkrabí Martinic, a ustanovil druhou schůzi na devátou hodinu dne následujícího, načež kommissaři od delegátů do svého obydlí byli doprovoděni.

Dne 25. nejprve každý stav důvěrně se radil, a potom účastnili se při sv. mši. Když do sněmu přišli, přečtena byla odpověď nejvyššího purkrabí na císařskou instrukci, a stavové ji schválili. A nyní teprve přešlo se ku předlohám. První proposice císařská, již přečetl sekretář Smolík, týkala se „rozmnožení a utvrzení svatého, pravého, samospasitelného náboženství katolického římského“. Ale nebylo dnes o ní jednáno, a hr. Martinic toliko stavy vyzval, aby o předloze přemýšleli, by druhého dne hlasy své dáti mohli. Mimo to zvolena zvláštní kommisse, která měla býti toho bedliva, aby věrně bylo zapsáno, o čem ve sněmě se jednalo, aby to v desky zemské mohlo zanešeno býti. Zvoleno po dvou členech z každého stavu. Konečně vykázána byla každému stavu v zámecké budově místnosť, kde se před sněmem vždy scházeli a radili.

Předloha náboženská týkala se velkou měrou stavu duchovního a jemu tudíž bylo třeba ji bedlivě uvážiti. Proto záleželo mnoho na tom, aby neshoda mezi některými preláty byla vyrovnána a jim cesta do sněmu byla připravena. Zvláště nápadným bylo, že nedostavil se Karamuel z Lobkovic, který přece velmi o protireformaci se přičiňoval. Věci celé ujal se kardinál, kterému podařilo se přiměti opata Kryšpina, že se dostaví do sněmu, a ustoupí zatím opatovi Broumovskému. Vzaty tudíž neshody ty na přetřes v poradě, která před schůzí sněmovní dne 26. října o 8. hodině v ustanovené síni byla konána. Dovedeno tu toho, že i opat Osecký ustoupil Želivskému, ale ohradil se tím, aby Želivský dokázal, že klášter jeho jest starší, a nedokáže-li toho, že Osecký bude míti přednější místo ve sněmu.

Mnohem větších obtíží činil spor Karamuelův s opatem Sobkem. Tomuto přáli druzí preláti a i u kardinála byl zvlášť oblíben. Ale proti jeho důvodům dovolával se Karamuel výsadních předností a svého před-

chůdce v opatství. Mírně mu Sobek odpovídal, že oba kláštery mají stejná privilegia a proto i jejich opatové jsou sobě rovni, nikdo větší a nikdo menší, a také listinu danou klášteru, který ze Slovan ke sv. Mikuláši byl přenesen, a potvrzenou císařem Ferdinandem III. přečetl; dovozoval, že stala se sice cessio, když klášter slovanský mnichům španělským byl přenechán, ale tím nepropuštěna ještě sessio, protože práva a privilegia odtud přenesena byla ke sv. Mikuláši, a opat bývalý slovanský změnil pouze název, nazývaje se nyní opatem u sv. Mikuláše. Na základě této jednoduché repliky přiznána od prelátů shromážděných přednost opatu Sobkovi a potvrzena i kardinálem, z čehož Sobek velmi se děkoval. Tím celá věc byla skončena.

Ale jednalo se ještě o jedné formálnosti. Probošt staroboleslavský Rudolf Roder z Felsbergu neměl dříve ve sněmu místo; dostav nyní infuli a tak jsa schopným podlé zemského zřízení choditi do sněmu, toho se domáhal, aby předcházel přede všemi opaty klášterů. Dlouho bylo jednáno a posléz ustanoveno, že mu patří ve sněmě místo poslední za všemi preláty dosud zasedajícími, a všichni ti, kteří by po něm přišli, mají v pořádku za ním následovati.

Nyní teprvé jednáno o předloze náboženské, s kteroužto věcí od jara zvláště kardinál se zanášel. Již před sněmem dne 23. září sestavil si zvláštní rozvrh, o němž jednati chtěl s Karamuelem. Zejména mu šlo o to, aby na všech panstvích podrobný popis obyvatelstva se učinil, a při tom zvláště se vyzvědělo, kdo se zpovídá a kdo z jakýchkoli příčin se vzdaluje; dále měl se učiniti popis far, jmění farního a desátků, jak kde jest fara obsazena, zdali farář jest dobrým kazatelem a kolik zná řečí, jsou-li na farách mladé kuchařky nebo podezřelé, zdali farář spravuje více far a jak od sebe jsou vzdáleny, a zdali v sousedství jsou kazatelé. I také císaři podal třinácte stejně znějících návrhů, a chtěje je se vší rozhodností za panujícího míru provésti, žádal, aby nejvyšší purkrabí upřímně všecku možnou pomoc mu poskytnul. Proto také snadno bylo učiniti ve stavu duchovním návrhy, jež ve sněmu předneseny býti měly. Zněly:

1) aby J. M. C. nařiditi ráčila patenty, aby nekatoličtí úředníci z panství vůbec byli odstraněni a na místě nich dosazeni katolíci, kteří by církevním osobám pomáhali nekatolické poddané ke službám božím honiti a kazatele vyháněti;

2) aby reformace pravidelným krokem ku předu se brala a na žádné osoby při tom aby se neohlíželo, také aby zvláštními patenty bylo ustanoveno, aby vystěhovalci z Čech do dědičných zemí císařských ani do Uher přijímáni nebyli, o což také postaráno býti mělo u saského kurfirsta;

3) aby kazatelé nekatoličtí zvláště na hranicích českých ve knížectví Svidnickém, Javorském a Münsterberském byli vypuzeni;

4) aby se pomýšlelo, jak by chudobě far a farářů spomoženo bylo.

K tomu navrhováno, aby zvolena byla hlavní kommisse z prostředka stavův, mající sídlo své míti v Praze; od ní odvislé měly býti kommisse zřízené v jednotlivých krajích. Úlohou jich bylo, aby vyhledaly, kde jaké nedostatky při farách, a učinily návrhy, jak by farářům se mohlo pomoci

a postavení jejich zlepšiti. Neboť podle mínění primase bylo očekávati, že mladíci spíše se budou věnovati stavu duchovnímu, vidouce, že se mu lépe vede, a tak snadno mnohé těžkosti se odstraní.

Dne 26. o deváté hodině počal sněm. Purkrabí Martinic požádal kardinála, aby nejdříve on k císařskému postulátu odpověděl, avšak ten postoupil místa prvního purkrabímu, jenž na to přednášel mínění, které s malými změnami bylo totéž, jako stavu duchovního. Po něm zase kardinál postulát podporoval, pravě, že jest to proposice moudrá, nutná a hodná, aby byla přijata; dokládal se nedostatkem farářů, z nichž někteří tři až i sedm far spravují a přimlouval se, aby fundace kostelní neprávem odcizené podle urbářů vyšetřeny a farám navráceny byly. I ostatní dva stavové nemnoho se lišili ve svých návrzích. Pročež zvolena kommisse hlavní, do které povoláno po třech osobách z každého stavu. Když tato věc byla odbyta, přečten druhý postulát. Císař požadoval od stavů, aby ze všelijakého obilí toho roku naklízeného každý čtyřicátý mandel mu byl povolen, z čehož na vojsko dosud v království zůstávající do pevností polovice měla býti odvedena a druhá část aby na hotovosti byla vyplacena. Purkrabí, vloživ všem na srdce, aby o věci této přemýšleli, odložil schůzi na sobotu dne 29., poněvadž v pátek připadal svátek apoštolů Šimona a Judy.

V sobotu ráno každý stav se radil v místnosti proň ustanovené. Ve stavu duchovním byly dva náhledy; aby se povolil jen padesátý mandel, nebo aby mandele vůbec zamítli, za to však vydržování vojska docela na sebe přejali. Poněvadž se náhledy tak různily, nestalo se žádné dohodnutí. Také mezi druhými stavy narazil požadavek na odpor, což bylo viděti v plné sněmovní schůzi.

Pan Martinic, když mu kardinál opět místo postoupil, pronášel svůj návrh, který se žádným souhlasem se nepotkal, ač třikrát o něm bylo hlasováno. Posléze pronesen návrh, kterým proposice zaměněna byla, a povolován jen padesátý mandel. Jednání odloženo na pondělí. Druhou otázkou, o níž toho dne se jednalo, bylo „obdankování“ vojska, čehož si stavové vřele přáli, vidouce v tom veliké polehčení, protože náklad stále vzrůstal. I shodli se v tom, aby si císař někde peníze vypůjčil, ty že budoucím sněmem budou splaceny a na dani z piva „poraženy.“

Dne 31. října jednalo se o téže věci zase nejprve v soukromých poradách. Rozmlouváno o tom, jak nejlépe počet mandelů by se dal vyšetřiti. Při tom v duchovním stavu souhlas s návrhem se jevil, aby se i padesátý mandel odepřel, ale za to stavové vydržení vojska na sebe vzali; země by dala podle toho o 9543 zl. více, ale ušlo by se mnohým nepříjemnostem.

Co se vyšetřování týče, navrhováno, aby každá vrchnosť ponechala třetinu obilí za sebou, protože bylo obtížno dovážeti je do skladů (magacínů) vojenských a odtud opět za vojskem; pšenice a ječmene odváděna býti měla míra rovná, ovsa a žita vrchovatá. Do pevností odvésti se mělo obilí bez obtěžování lidí poddaných.

Ve sněmovně první slovo o celé věci pronesl purkrabí Martinic. Když jiní mluvili, naléhali na to, aby vůbec se odvolal padesátý mandel. Ale Martinicovi zdálo se býti protizákonné, aby usnešení jednou učiněné

hned ve schůzi následující se zrušilo. Dokládal se, že otec jeho kdysi také navrhl císaři, aby dovolil nejmilostivěji změniti usnešení v záležitosti, o které sněm nedostatečně se poradil, však ten odpověděl, že co jednou usnešeno, nemůže se zrušiti. Protož navrhoval, aby zvláštním memorialem se císaři vyložilo, proč stavové sami vojsko docela vydržovati chtějí, a když všichni souhlasili, napsána prosba, a kommissaři ji do Vídně odeslali.

Následující proposice týkala se kontribuce domovní a vojenských nedoplatků. Podle úmyslu vlády mělo berně použito býti k opatření a zachování hradů a pevností pohraničných v království uherském, jakož i k zaplacení některých úřadníků jako zemských chirurgů a pod.; proposice na odpor nenarazila, a povoleny byly 4 groše.

Za to však návrh vlády o vyupomínání restů vojenských odročen až na rok budoucí, a to z důvodu, aby věc důkladně byla prozkoumána. Zvolena pak ze stavů zvláštní kommisse, jež by vyšetřila výši nedoplatků a jich obnosy, roztřiďujíc při tom dluhy dobytné od nedobytných, spravedlivé od nespravedlivých. Výsledek pátrání měl ve zvláštní spis uveden a odevzdán býti ještě před budoucím sněmem císaři, aby na jeho základě do budoucího zasedání nová proposice podána byla. Při jednání přednesl stav duchovní stížnosť, že rozdělování daní nespravedlivě se děje, načež ustanoveno, aby v každém kraji stáli krajští hejtmané v té příčině pod dohledem dvou osob zvolených ze stavu duchovního a světského (krajští deputovaní).

Následující schůze byla teprve dne 3. listopadu, a čteny tu čtyři proposice. Předně žádal císař na zaplacení nákladu válečného v nedávno minulých bouřích, na zachování a doplnění fortifikací i pevností a k opatření munice daň z piva a vína. Aby požadavek jeho nebyl odporný, těšil stavy, že ze zvláštního vnuknutí božího míní zase ve stav manželský vstoupiti a místo daru svatebního ještě větší pomoci milostivě vyhledávati, a také své milé dědičné království královskou přítomností obradovati a zde residenci svou co nejdříve držeti. Daň ze čtyrvěderního sudu piva ječného nebo pšeničného navrhována ve výši 1 zl., z vína 20 kr. O tom pronesl se opět nejprve Martinic, přimlouvaje se za daň z piva 30 kr. a z vína 10 kr; ale většina sněmovníků byla vůbec proti dávce této, za ponižující a těžké břemeno ji pokládajíc. Také i ukazováno k tomu, že vybírání daně pivné děje se příliš tyransky a že s vrchnostmi se příliš otrocky zachází. Jen někteří klonili se, že se přece něco povoliti musí, chtěli však nápoj pro vlastní potřebu od daní osvobozený míti. Byli, kteří rozhodně stavěli se proti každé dani z vína tvrdíce, že od toho času, co víno dani jest podrobeno, vinice v Čechách mrazy a jinými pohromami trpí, že se téměř podobá, jakoby sám Bůh daň z vína zatracoval. Důvod tento ovšem celý sněm rozesmál. Tu pak učinil jeden vynikající pán návrh sprostředkující, aby se daň pouze na rok povolila, ale nápoj pro domácnosť vrchnostenskou aby byl osvobozen. Ku konci přijat návrh Martinicův, ale zároveň resoluce, aby nediskretní vymáhání této berně vůbec přestalo, špehouni neb udavači, kteří pídili se po přestupcích v té příčině, odstraněni byli a aby proti liknavým poplatníkům jen s dovolením místodržících se exekuce prováděla.

Jednáno potom o Petrovských či loupežnících, kteří za války předešlé velmi se rozmnožili a veškeré silnice přepadali, že nebezpečno bylo cestovati, poněvadž obecné lidi i šlechtice obírali a často i poštu napadali. Bylo jich tolik, že tvořili prý celý regiment; náčelníci jejich dávali si jména po známých vojevůdcích císařských i švedských. Byli mezi nimi: Piccolomini, Colloredo, Montecuculi, Wrangel, Königsmark a Wittenberg, a j. Proto doplnili stavové císařský patent vydaný dne 7. srpna 1650, i usnesli se o způsobu, jak má býti vykonáván. Každá vrchnosť byla vyzvána, aby své poddané odzbrojila, za to však měl jistý počet služebníků panských býti ozbrojen zbraněmi a spolu jim měly vydány býti „pascetle", listy opravňující k nošení zbraně. Poněvadž nejvíce se zdržovali loupežníci v lesích, bylo nařízeno, aby lesy, háje a křoviny z obojí strany silnice a cest královských na dobrou ránu z pistole aneb „co by se vůz se šesti koňmi mohl volně obrátiti" byly vysekány; ale dříví nemělo se nechat ležeti, nýbrž odstraniti, aby se tu loupežníci ukryti nemohli. Ježto pak se častěji přiházelo, že lesní zřízenci buď ze strachu aneb z dorozumění loupežníkům nadržovali, rozkázáno bylo dále, aby fořtmistrové, lesníci a polesní nepáchali žádných násilností, jako bylo střílení dobytka v lesích pobloudilého, nýbrž lupiče za určitou odměnu schytávali. Došlo při tom i na krosnaře. Tito sem a tam v zemi chodíce netoliko mívali spolek s Petrovskými, ale přijímali někdy od nich loupeže jejich a vyměňovali je za jídlo, nápoj, prach a olovo. Nyní nikde trpěni býti neměli, leč by žádné podezření na nich nelpělo.

Pro lepší dohled byly ve městech zřízený osoby, obyčejně purkmistr a městský písař anebo dva starší, kteří pocestným pro „fedrunk obecného dobrého vydávali palety," v nichž jméno a řízení, místo, odkud přicházejí a kam se ubírají, jakož i čas, kdy odcházejí, byl poznamenán. Kdo podobným lístkem se vykázati nemohl, neměl býti puštěn do města zavřeného ani z něho propuštěn. Majitelům vinic přikázáno, aby ani predikantům ani Petrovským ve svých boudách a „lisích" noclehu nepopřávali ani jiným osobám podezřelým, ale spíše pomáhali městským rychtářům lidi potulné chytati.

Na loupežníky vysazeny byly dosti vysoké ceny. Osoba, která je vydala, měla obdržeti polovici jmění loupežníkova a neměl-li žádného, 10 kop grošů od vrchnosti; loupežníkovi, který svého tovaryše buď živého neb mrtvého dodal, mělo býti odpuštěno a nad to dostal slíbenou odměnu.

Odměny placeny z peněz zemských a z pokut, které se scházely, když někdo nedbal nařízení týkajícího se mýtění křovin; neboť každá vrchnosť byla povinna zaplatiti za každý provazec*) nevymýtěného lesa 30 zl. rýnských. Chycený loupežník byl hned ze světa sprovozen, a města, jimž právo hrdelní náleželo, a vrchnosti mohly bez odkladu ortel vykonati.**)

Třetím odstavcem byla proposice, kdo by ve městech a vesnicích

*) Míra někdy 52 loket, jindy 72 loket obnášející.

**) Ještě r. 1666, bylo na Petrovské ve sněmě rozpočteno 30.000 zl. a za deset let r. 1676. nová summa byla ustanovena.

spustlý a v zkázu uvedený dům anebo statek chtěl obnoviti a obývati, aby povinných kontribucí na tři léta pořád sběhlá zouplna osvobozen byl; kdo by po jiných pusté grunty ujímali, aby tolikéž prázdni byli všech zastaralých úrokův a platův. Stavové pouze k tomu přidali klausuli, obnoví-li kdo s pomocí vrchnosti pustý statek a jej zaplatí, že má sice kontribucí prázden býti, ale nikoliv platů vrchnostenských.

Posledním bylo čtení o „generálním moratoriu čili příročí“, a obšírně bylo vykládáno, kde vlastně má místa míti. Za předešlé války vzrostly totiž úžasnou měrou dluhy soukromé, a již na sněmě r. 1640 ulehčení v té věci poskytnuto způsobem, že všecky úroky zasedělé do roku 1636. se platiti nemají; od toho roku však do roku 1640. pouze dvouletní úrok a ostatní až do této doby vycházející. Příročí povoleno na jeden rok aneb na tak dlouho, dokudž by nyní svolená kontribuce nevyšla.

Přitom požádali zástupcové Starého a Nového města pražského, aby pro dluhy jedné i druhé obce povoleno bylo zvláštní moratorium, s čímž stav duchovní a panský celkem souhlasil. Avšak ve stavu rytířském bylo pozorovati samé kyselé obličeje; vytýkáno, že by tím způsobem obecných privilegií ve prospěch jednoho stavu bylo zneužito, a dovolávají-li se obě města věrnosti při obraně Prahy roku 1648 osvědčené, prokázal stav rytířsky toho léta stejnou oddanosť. Nejvíce nechuti dávali na jevo rytíři proti velikému privilegiu r. 1649 Pražanům udělenému, kteréž dle jejich domnění zkracovalo práva šlechticů, majících v Praze domy.

Rytíři nalezli spojence i ve stavu duchovním; neboť někteří preláti byli uraženi tím, že zástupcové měst prudce šlechtě odpovídali. Aby tudíž rozpálené hlavy utišil, vložil se do sporu purkrabí Martinic, a uloživ oběma mlčení, dal přečísti ještě proposici o „dluzích zemské komory“ a odročil schůzi ke dni 5. listopadu.

Dne následujícího byl svátek sv. Karla Boromejského, a proto nebyla žádná schůze. A právě této přeryvky použil stav rytířský, jemuž požadavky měst pražských nepřestaly v srdci hrýzti, aby se o to pokusil, by k sobě připoutal některé osoby ze stavu duchovního a tak spojenými silami návrh podkopali. Radili se častěji a sice mimo místo poradám vykázané, zamýšlejíce vyslati zvláštní deputaci k císaři s protestem proti privilegiu i proti požadovanému zvláštnímu příročí, leč nikdo k poselství z nich se nehlásil. Posléz i někteří preláti, méně příznivého výsledku z toho očekávajíce, znenáhla více od opposice se odtahovali. Mimo tuto palčivou otázku přetřásali stavové císařskou proposici o velikých dluzích královské komory.

Věc tato vzata v poradu hned v sezení dne 5. listopadu. Mnohým ze stavů zamlouval se způsob, jakým se zemské finance ve Slezsku urovnaly; zde byl prohlášen bankrot a s jednotlivými věřiteli stalo se narovnání tak, že každý se prohlásil, mnoho-li v hotových penězích chce vzíti za svůj požadavek. Takovým prý způsobem tisíc zlatých zaplaceno bylo jedním stem! K tomu navrhoval purkrabí Martinic, aby kommissaři, kteří starati se měli o stavovské příročí, svolali všecky dlužníky a jich tím směrem se dotazovali; oni také vyšetřiti měli věrnou sumu všech komorních dluhů a kterak dluhové ti povstali. Ale větší bylo obtíží,

odkud vzíti peníze, jimiž se měla zaplatiti ona částka, na jakou se stalo narovnání? Toho proposice právě se dožadovala. Nicméně stavové odročili žádost na dobu, „až království české ode všech obtížností vojenských a na ně vycházejících nákladů dokonale osvobozeno bude", že pak podlé své nejvyšší možnosti ku pomoci přijíti poddaně se vynasnažiti nepominou. S tím sněm celý souhlasil; aby však věřitelé, kteří byli v nouzi postaveni, upokojeni byli, vyzván císař, aby 50 nebo 60 tisíc pro ně ze stávajících příjmů vykázal.

Následující proposice jednala „o vybytí židů" ze země. Té doby na židy byly stesky všeobecné a všude propukal lid ve volání „ukřižuj"; neboť za volnosti a svobody, která za válek panovala, zmohli se židé znamenitě, a usadivše se ve všech větších městech v království, křesťanským řemeslníkům a dělníkům chléb od úst téměř utrhovali. I v Praze byly poměry takové, že již všechna řemesla a každý poněkud slušnější obchod v jejich moci se nacházel, a křesťané obojího pohlaví v jejich službách byli. Proto ochotně přijata proposice a usneseno, aby nikdo bez povolení císařského na svém panství nepřechovával židy kromě těch, kteří tu již r. 1618. byli osazeni, aniž jim cla nebo mejta a grunty svěřoval, nýbrž do čtyř měsíců je vybyl; ve městech, kde byli usazeni, neměli provozovati jiných živností a obchodů kromě těch, které by místodržící ustanovili, aby se v tom zavedl stav předešlý. Zároveň bylo židům zapovězeno, aby křesťany do služeb nepřijímali; jestli který žid zdržel křesťana ve službě, měl potrestán býti poprvé 30 kopami grošů neb vězením po dva měsíce; a jednal-li by proti zákazu i dále, měl býti cejch jemu na čele vypálen a on vypovězen býti ze země. Tím jednání bylo skončeno, a odložena schůze ke dni 7. listopadu.

Toho dne měly pouze čteny býti zápisy o sněmovním jednání. Ale bylo toho tolik, že písaři pro množství věcí nemohli býti hotovi, ač stavové v zápisech málo opravovali. Příčina toho byla i jiná. Od těch dob, co cizozemci do sněmů mohli docházeti, sepisovaly se zápisy sněmovní v jazyku německém, a potom do českého teprvé byly překládány, čímž vždy jednání se protáhlo. Takto sepsané artikule sněmovní předloženy byly kommissarům, ale poněvadž ti neměli moci, aby je potvrdili, poslány spisy všecky do Vídně. To stalo se hned 9. listopadu, a zároveň purkrabí Martinic odročil schůzi ke dni 14., připomenuv všem sněmovníkům, aby bez zvláštního dovolení z města neodcházeli, poněvadž něco neobyčejného vždy ještě mohlo se přihoditi, kdy je také svolati chtěl. —

Po všechen ten čas neustalo rytířstvo od svého odporu proti městům a neustále se radilo o svých záležitostech. Doufali, že císař privilegia jejich vezme v ochranu. Avšak on, zpraven byv o poměrech v Praze dopisy důvěrnými, odpověděl jim nepřímo, ale zřetelně. Neboť dne 11. listopadu přišly listy purkrabímu Martinicovi, přísně ho kárající, jakoby nedbanliv byl svého úřadu a dopouštěl tajné schůze, a spolu vysloven podiv, že dva z místodržících, kteří radili k udělení privilegia Pražanům r. 1649, jsou nyní proti němu.

Dopis ten přečetl hrabě Martinic ve sněmu dne 14. listopadu, zakázal jim schůze po čas sněmu mimo místnost pro porady jich ustano-

venou, a přivedl tím stav rytířský k mlčení. Dne toho přečtena byla petice abatyše u sv. Jiří na hradě pražském; žádala, aby k rozšíření kláštera postoupen byl dům nejvyššího zemského písaře, a aby jemu nový dům mohl se zakoupiti, by uložena byla jistá dávka z plátna, mléka a jiných potravin do Prahy přivezených, jak to již roku 1644. bylo ustanoveno. Stavové v zásadě svolili povoliti 5000 zl. splatných po částkách v desíti měsících; nejvyšší písař měl za ně buď nový dům ukoupiti nebo se spokojiti úroky z těch peněz jdoucími. Avšak k tomu měla býti vložena klausule o doprošování. Druhý den jednati se mělo o tom návrhů; usnešení bylo již celé přečteno, ale nedostavil se kardinál Harrach, patrně s onou klausulí nespokojený. Proto odložena schůze na zejtří dne 16. listopadu. Purkrabí předem vysvětlil, že vložená klausule, že „toto usnešení od jiných duchovních k žádnému příkladu a následování taženo býti nemá“, rozuměti se má tak, aby druzí církevní hodnostáři vedeni tímto příkladem, co k obecnému dobrému patří, jen od císařské milosti a od stavů žádali. Tím spokojil se také stav duchovní a svolil k této klausuli.

Jednání sněmovní bylo skončeno a čekáno toliko, až přijde císařská resoluce. A po té také stavové neradili se více v místnostech pro ně vykázaných, nýbrž v soukromých. Dne 18. listopadu byla taková porada u kardinála a v ní jednalo se o sněmovním usnešení. Svolal ji proto, poněvadž dostal od císaře dopis ze dne 14. listopadu, v němž mu na srdce bylo vloženo, aby se o to přičinil, aby stavové proposice královské v původním znění přijali; neboť ve snešení sněmovním jsou prý některé odstavce, které se s „beztoho mírnými požadavky císařovými nesrovnávají a proti kterým by se nutně musil obrátiti.“ A jako na stav duchovní hleděl císař muži oddanými či vládními působiti na ostatní stavy.

Dne 19. listopadu byla oznámena odpověď císařova. Císař všecka usnešení stvrzoval, toliko žádal: 1) aby domovní daň se zvětšila, 2) aby daň ze sudu piva obnášela 1 zl., z vína 20 kr. aniž by z toho vyjmut byl nápoj pro domácnost; 3) aby kontribuce židovská neobnášela více jak 12.000 zl. Spokojoval se tím, aby stavové místo padesátého mandele přijali celé opatření vojska.

Ale ve sněmu trvali na svém usnešení, jen někteří souhlasili, aby se 6 grošů k berni domovní přidalo. Poněvadž sněmovníci dali se spíše v soukromí přemluviti, a lépe s nimi se mohlo jednati, odročena byla schůze. A tak do 24. listopadu byla i tato práce hotova, a císaři poslána konečně usnešení o proposicích královských.

Než k nim císařova odpověď došla, odbývány po tomto dni schůze každého dne, ale nejednáno v nich mnoho a tudíž také dlouho netrvaly. Purkrabí je ukládal pouze proto, aby se sněmovníci z Prahy nerozutekli; proto přece někteří preláti, vzavše dovolení od kardinála, domů odejeli, ustanovivše jednoho, který by na jejich místě snesení sněmovní ratifikoval.

Poněvadž pak stavům dovoleno bylo od císaře, aby společně promluvili a se poradili, co by ku „vzdělání dobrého politického řádu sloužilo a zemi prospěšno bylo,“ stalo se ještě několik menších usnešení: Předně, aby žádné jiné míry v království se neužívalo, mimo „královskou na rathouze Starého Města pražského vycejchovanou,“ a hejtmané krajští aby bedlivé k tomu přihlíželi; aby se nikdo do prodeje lesů zvláště na sa-

ských hranicích bez zvláštního povolení nepouštěl; dále o napravování silnic, mostův a jezův na vodách ustanoveno, aby, kdo mají výsady na vybírání cla, silnice spravovali a v dobrém pořádku udržovali tak, aby po nich každý bezpečně jíti a jeti mohl, ale zároveň byli povinni privilegia svá prokázati.

Posléze podána byla sněmu petice, aby země udělila nějaký „graciál" aneb odměnu těm osobám, které se o zjednání právě zavřeného míru v Osnabrücku přičinily. Byli to: hr. Trautmansdorf, Octavio Piccolomini, hr. Lamberg a hr. Ferdinand Waldštejn. Avšak stavové petici nevyhověli, davše za odpověď, že dosti v těch věcech, které J. M. C. žádal, dostatečně byli štědrými, proto aby císař každému podle zásluh se odměnil z daně pivní a z vína.

Dne 5. prosince přišla císařská resoluce, kterou všecka usnešení byla potvrzena. Proto zavření sněmu ustanoveno na den 7. prosince. Toho dne v 8 hodin ráno byli císařští kommissaři do sněmu týmže způsobem přivezeni, jako se stalo při otevření sněmu. Když pak všichni byli shromážděni, předčítalo se snešení sněmovní nejprve česky, potom německy. A když skončeno, četl sněmovní sekretář jména sněmovníků kardinálem počínaje až k poslancům z měst a každý sněmovník, třebas česky ani neznal, pronášel česky: „Přiznávám se."

Potom vzdal českou řečí díky kommissař královský Krištof z Lobkovic, načež delegáti doprovodili kommissaře k jejich obydlí. Usnešení sněmovní pak dali nejvyšší písař zemský Přibík z Újezda na Březnici a Tochovicích a místopísař Václav Jezberovský z Olivé Hory vytisknouti „v Starém Městě Pražském v impressí Jiříka Šípaře u Červeného jelena v Železné ulici."

Na kraji světa.

Ze života sibiřských domorodců.

Sepsal Mikuláš Semenovič Leskov. Přeložil Dr. Pavel Durdík.

(Pokračování a dokončení.)

IV.

nyní mi řekni, jak lze obrátiti domorodce na naši víru?

— Především třeba učiti je víře a při tom dobrým životem příklad jim dávati.

— Proč je tedy sám nechceš učiti?

— Nemohu. Nehodím se k tomu.

— Proč? Snad ti ďábel překáží?

— Ďábel ne, toho lze pomocí kříže učiniti neškodným, avšak dravci — ti jsou vším vinni, proti nim ničeho nesvedeš, ni modlitbou, ni postem.

— A jací jsou to dravci?

— Úředníci naši.

— Budeš tedy křtíti tak, jako jiní to činí.

— Ne, nebudu, rozhodně odpověděl Kiriak a křečovitě se usmál.

— A jestli ti to poručím?

— Neposlechnu, odvětil, usmívaje se již dobromyslně, a důvěrně poklepav mi rukou po kolenu, řekl:

— Myslím si, vladyko, že my všichni k jedněm hodům jdeme. Já a ty, oba jsme křtěni, nám tím jakoby byl dán vstupný lístek ku hostině, i víme, že jsme zváni, neboť máme k tomu lístek.

— Nuže?

— Nuže, a nyní vidíme, že vedle nás váží si tam cestu človíček bez lístku. Myslíme si: „Je to hlupáček! Marně tam jde, nepustí ho tam! Přijde a vrátní ho ven vyženou.“ A přijdeme i uvidíme. Vrátní ho vyhánějí, že lístku nemá, ale hospodář jej uvidí a možná, že rozkáže, aby byl vpuštěn. Řekne: „Nic nevadí, že nemá lístku — já ho i tak znám, jen vstup sem!“ a uvede ho sám a možná ještě lépe jej vyčastuje než toho, kdo s lístkem přišel.

— Ty jim vypravuješ takové věci?

— Ne. K čemu by to bylo? Ve svém nitru pouze tak uvažuji. Avšak jim pravím, co srdce cítí. Čemukoli je učím, vždy se ptám: Bude to ke cti Kristově?

— To je tvůj hlavní katechismus?

— Hlavní i nehlavní, vše je v tom obsaženo a pro prostého člověka srozumitelno. Poslyš: kořalkou se opíjeti není ke cti Kristově, krást a práti se není ke cti Kristově, člověka bez pomoci opustiti ne-

lze . . . A divoši tomu brzo rozumějí a chválí to: „Dobrý, říkají, je váš Kristusek — je spravedlivý —“ tak své mínění vyjadřují.

— Nu, třebas — i tak to je dobře.

— Ano, dobře. Ale hned povím, co není dobře. Novokřtěnci přijdou do města a vidí, jaké neplechy a šmejdy dělají tam křesťané a táží se: „Lze to činiti ke cti Kristově?“ Co jim odpověděti, vladyko? Kéž by aspoň naši obchodníci nedávali pohoršení pohanům! — dodal, slzy maje v očích.

— Je pravda, že domorodci posud k tobě přicházejí?

— Věří mi a přicházejí. Prosí, když se pohádají, abych je rozsoudil, jak tomu učí Kristusek.

— A ty je rozsuzuješ?

— Ano, znám jejich obyčeje a hledím je rozsouditi v duchu Kristově. Řeknu jim, co mají činiti.

— A oni tvou radu přijímají?

— Přijímají. Oni Kristuska a jeho spravedlnosť milují. A leckdy i nemocní přicházejí a posedlí. Prosí, abych se nad nimi pomodlil.

— Ty tedy z lidí nemocných ďábly vyháníš?

— Ne. Pomodlím se nad nimi a nemocní cítí úlevu.

— Uměním, vyháněti ďábla, prý šamani vynikají?

— Ano. Ale i šamani, když nemohou pomoci, nemocné ke mně posílají.

— Jak jsi nabyl takové přízně u šamanů?

— Takto. Lamové, kněži Budhy, najednou začali pronásledovati tyto šamany, podplatili naše úřadníky a ti mnoho šamanů do vězení posadili. A ve vězení je teskno divokému člověku, s mnohými Bůh ví co se tam děje. Nu, já jsem chodil do vězení, nosil jim housky, jež jsem u kupců vyškemral, a těšil jsem je.

— Nu, a oni?

— Byli vděčni. Kristus vám to posílá, dím. A oni to berou a Jeho chválí, jak je hodný, dobrý! Nenamítej ničeho, vladyko: oni sami netuší, že kraje Jeho roucha se dotýkají.

— Ale jak se dotýkají? pravím. — V tom není smyslu.

— Proč tak zhurta soudíš? Dílo boží pokračuje samo sebou, bez kvapu. Kristus je největší divotvorce a i ten slepému židovi dříve na oči plivnul a potom zrak mu otevřel, a tito zde jsou ještě slepější než žid. Jak lze najednou mnoho od nich žádati? Nechť se drží za kraj Jeho roucha — nechť dobrotu Jeho cítí, a On je sám k sobě „přivleče“.

— Jakých nemístných slov užíváš!

— A čím nemístných? On, náš dobrodinec, nebyl z bojárské rodiny, z lidu prostého pocházel. On s pastýři chodil, s hříšníky obcoval a prašivou ovcí nepohrdal. Kde ji najde, nechť je svrabovitá, složí si ji na svatá ramena a jde k Otci: Nu, a Ten . . . co má dělat? — Nechce Syna, jenž tolik vytrpěl, zkormoutiti — a špinavou ovečku k vůli němu pustí do ovčince.

— Dobře tedy! Když to tak pěkně umíš vykládati, pošlu tě křtít.

Kiriak byl tím všecek pobouřen.

— Proč, pravil, hodláš mne nutit? Kristus ti to zapoví. Z toho nebude nic, nebude!

— Proč?

— Nebude a nebude! Jestliže mne donutíš, tož pouze lidem ublížíš a ducha svatého urazíš. Posloužíš jenom úředním zpravodajům, aby mohli ve svých zprávách více lháti a více se vychloubati.

Odešel jsem od Kiriaka, ale jeho slova „Kristus ti to zapoví“ — začala na mne účinkovati. V té době dostal jsem, jako naschvál, z Petrohradu oznámení, že dle tamějšího rozhodnutí bude u nás v Sibíři rozmnožen počet buddhistických chrámů, a počet lamů že bude zdvojnásobněn. Jakožto zrozenec ruské země jsem sice zvyklý všelikým překvapujícím a převráceným rozkazům, avšak toto vládní opatření mne úplně pomátlo, nejen mne, ale ještě více novokřtěnce a missionáře. Buddhisté jásali — a radostná zpráva rozlítla se po celém kraji. K jejímu rozšíření uháněli koně, uháněli sobi, uháněli psi — aby Sibíř zvěděla, že „vše překonavší a vše zavrhnuvší“ bůh Fo v Petrohradě „překonal a zavrhl též Kristuska.“ Lamové vítězoslavně tvrdili, že již naše nejvyšší vláda a sám náš Dalaj-Lama, mitropolita,*) přijali buddhistickou víru. Nemohl jsem lhostejně hleděti na své ubohé křtitele, mezi nimiž byli lidé velmi svědomití a snaživí, kteří ze stepí pěšky se ubírali ke mně s velkými těžkostmi. Pouze pro ně nebylo po veškerém kraji ni jediného mizerného koně, ni jelena, ni psa. Oni Bůh ví jak lezli pěšky přes sněžné závěje — přišli ke mně roztrháni, zamazáni, jako toulaví mrzáci, a ne jako sluhové nejvyššího Boha. — Úředníci a vůbec veškerá administrace, bez výčitek svědomí, poskytovali lamům ochranu.**) Byl jsem nucen zápasiti s gubernátorem, aby tento křesťanský velitel poněkud poučil podřízené mu úředníky, aby aspoň otevřeně nepodporovali buddhismus. Gubernátor, jak obyčejně, byl uražen a nastala mi s ním perná půtka. Žaluji mu na jeho úředníky — on si vyjíždí na mé missionáře, že „nikdo jim nepřekáží a že sami jsou líní a neobratní“. A moji uprchlí missionáři zase mi píší, že jim, pravda, ústa násilně nezacpávají, ale že jim nikde ni koní, ni sobů nedávají, protože domorodci po stepích všude se bojí lamů.

„Lamové,“ říkají domorodci, „jsou bohatí — lamové úředníkům peníze darují, a my nemáme co darovat.“

Jak jsem měl těšiti své apoštoly?

Stěžovali si mi: „Nám je líto divochů, jsou úplně pomateni. Nyní my je křtíme, zejtra je lamové na svou víru obracejí a za trest jim vše, co se namane, berou. Ubohý lid je skoro na mizině, nejen se svým

*) Mitropolita je nejvyšší církevní hodnostář. Jsou tři: moskevský, kijevský a petrohradský.

**) Největších práv dostalo se buddhistickým lamům r. 1853, kdy byrokracie vydala „Řád o lamajském duchovenstvu ve východní Sibíři“, kterýž platí dosud jako zákonné ustanovení. Buddhismu dán tu význam a privilej státního náboženství t. j. víry státem chráněné a podporované. A přece buddhismus je nepřátelský ruské říši; jeho snahy a sympatie stále budou se nésti k Tibetu a blízkému Mongolsku.

Pozn. překl.

skotem, jenž mu byl pobrán, ale i se svým skromninkým rozumem. — Všecky víry si spletli, na obě nohy kulhají — a na nás si naříkají.“ —

Kiriak často se mne tázal: Co ti píší dravci? aneb: Co jsi dravcům napsal? — Jednou přišel ke mně s prosbou: Až budeš dravcům psáti, poraď se se mnou. Tuto prosbu vznesl ke mně tehdy, když gubernátor mi věděti dal, že v sousední osadě v týchž okolnostech, v jakých já jsem byl postaven, kázání a křtění prý má velký úspěch, při čemž mi ukazoval na missionáře Petra. Tento Petr byl Zyrjanského plemene — finské toto plémě bydlí ve Vologdské gubernii. Petr křtil domorodce celými davy.

Ptal jsem se sousedního arcibiskupa, zdali tomu tak? Ten odpověděl, že skutečně u něho působí Zyrjan, pop Petr, jenž dvakráte konal missionářskou cestu a poprvé vypotřeboval všecky křížky (každý novokřtěnec dostává totiž křížek na krk) — a že po druhé vzal s sebou dvakráte tolik křížků a opět se jich nedostávalo — tak že křížek s jednoho druhému na krk věšel.

Kiriak, jak to uslyšel, rozhorlil se velice a se slzami v očích zvolal:

— Bože můj! K tolika neřestem ještě se vyskytl tento úskočný škůdce! Požádej, vladyko, arcibiskupa, aby odvolal tohoto svého sluhu, jenž ničí tam sémě na budoucí časy. Vím, co tam nyní tropí v stepích. Tam koná službu ne Kristu, nýbrž dravcům. Dravci na sto let ubohý lid od Krista zaženou*).

Rozumí se, že jsem Kiriaka neposlechl. Naopak, požádal jsem arcibiskupa, aby mi svého Zyrjana poslal na výpomoc. Zyrjan přijel. Byl hodně vousatý, tlachavý, úlisně hladký jako z másla. Hned jsem ho vypravil do stepi a již za dvě neděle poslal mi radostnou zvěsť: že křtí lid na všech stranách — a že se obává, že ani nebude stačiti křížků, ačkoli jich vzal s sebou hodnou krabici.

Nu, myslil jsem si, konečně se mi poštěstilo dostati horlivého a pravého apoštola. I byl jsem velice potěšen. Nechť tedy křtí všecky napořád . . .

Než Kiriak nebyl mého mínění. Jednou jdu večer přes dvůr z parní lázně a potkávám ho. Zastavuje a vítá mne:

— Zdař Bůh, vladyko. Dobře jsi se umyl?

— Dobře, odpovídám.

— A Zyrjana jsi též umyl?

Rozzlobil jsem se.

— Jaké hlouposti to mluvíš?

A on znovu na Zyrjana dorážeti se jal.

— Zyrjan je nemilosrdný. Křtí u nás nyní tak, jako křtil za Bajkalem: k vůli úřadníkům; úřadníci týrají jeho novokřtěnce, dary z nich vydírají, a ubozí potom na Krista si naříkají. Běda všem a tobě především, vladyko, že to trpíš!

---

*) Burjaté stali se ze šamanistů buddhisty a Kirgizové — mohamedány, čímž jejich splynutí s Rusy navždy je učiněno nemožným. Lamové a imamové více nás budou podplacovati než křesťané — pomyslili si úřadníci a působili ve prospěch cizích, ruské říši nepřátelských náboženství.

Pozn. překl.

Pokládal jsem Kiriaka za hrubiána, ale slova jeho přece mi utkvěla v duši. Takový poctivý stařec nebude mne bez důvodu vystříhati. Proč Zyrjan má úspěch, kdežto Rusové úspěchu nemají, a proč příčinu toho dosud nevím? V čem záleží tajemství?

I chodil jsem, takto přemítaje, po svém prázdném, teskném pokoji, chodil jsem celý večer, až náhle mi přišla myšlénka: abych sám do stepí jel a na místě o tajemství se přesvědčil.

Na cestu potřeboval jsem soudruha — jsa nezkušený v tomto kraji — jenž by dobře znal jazyk domorodců. Dal jsem zavolati Kiriaka, řekl jsem mu o svém rozhodnutí a nařídil mu, aby se připravil na cestu.

On neodporoval. Naopak, dle všeho, byl tomu rád a, usmívaje se, opakoval:

— Pomáhej Bůh! Pomáhej Bůh!

Druhý den časně ráno, odslouživše mši svatou, oblékli jsme úplný domorodský oděv ze sobích koží, zahalující celé tělo a vyjeli přímo k severu, kde můj Zyrjan apoštoloval.

V.

Rychle jsme uháněli první den na trojce. Milý Kiriak vypravoval mi pověsť domorodců o pěti stech cestovatelích. V této pověsti se zrcadlí jádro i duch náboženské fantasie tohoto lidu. Pět set Jakutů jalo se putovati po zemi ještě za onoho času, když bůh Sigumeni, překonav říši ďáblovu, přebýval v Širvase. Poutníky vedl mudrc, jehož nazývají domorodci obušija. Potkávají ducha, jenž chtěje poutníky zastrašiti, béře na sebe úžasnou a velmi hnusnou podobu a táže se: „Jsou u vás takové obludy?“ — „Jsou ještě mnohem strašnější,“ odpovídá obušij. — „Kdo jsou to?“ — „Všichni, kteří jsou závistiví, lakotní, lživí a mstiví, stávají se po smrti obludami ještě ošklivějšími než ty.“ — Duch zmizel a změniv se v člověka tak suchého a vyzáblého, že i žíly přiléhaly k jeho kostem, opět se objevil před poutníky a praví: „Jsou u vás takoví lidé?“ — „O ano, jsou ještě vyzáblejší, jsou to všichni, kteří baží po poctě a hodnostech.“ Později zjevil se jim duch v podobě hezkého jinocha a praví: „A takové máte též?“ — „Ovšem,“ odpovídá obušij, „jsou to ti, kteří jsou ducha bystrého a žijíce skromně, nikomu neubližují. Ti jsou tak krásní, že vedle nich tvá krása je ničím.“ Duch, rozhorliv se, již se neukázal. —

Dlouho jsme ještě hovořili o divoších. Kiriak shledával, že třeba jim hlásati hodně málo dogmat, hodně málo obřadů, neboť jejich slabý duch nemůže chápati ponětí odtažitá a nadsmyslná. Naopak, dlužno jim prostě vypravovati o životu a zázracích Kristových, aby vše jim se jevilo pokud možná v živých obrazech, tak aby jejich chudá fantasie měla se zač uchopiti. Avšak největší váhu kladl na to, aby domorodci viděli u kazatele život řádný a spravedlivý, potom prý pochopí Krista brzy. Při tom netřeba pospíchati, třeba dříve sázeti, jiní přijdou, budou zalévati a Bůh dá, že sémě vzejde ... Není-li pravda, vladyko, tak apoštolové víře učili?

Nastal večer. Přenocovali jsme u ohníčka v jurtě, t. j. v chýši ze slabých trámů, zemí a drnem pokryté.

Druhý den ráno uháněli již s námi sobi. Počasí bylo divukrásné. Jízda se zapřaženými soby velmi mne zajímala, ačkoli mne poněkud sklamala. Jako dítě rád jsem hleděl na obrázek, kde byl namalován Laponec na sobech. Ale ti sobi na obrázku byli lehčí, bystronozí, rychle jako vichr pádili, hlavu k zadu měli vypjatou, s větvitými parohy, a já tehdy si přával: „Ech, kéžbych aspoň jednou se tak projel. Jaká bystrosť musí to býti při takovém běhu.“ Ale nyní, ve skutečnosti tomu nebylo tak. Přede mnou nebyli ti rohatí a rychlí jako vítr běhouni, nýbrž bezrohé, tělnaté nemotory se svěšenými hlavami a masitými rozpláclými tlapami. Pádili nejistým a nerovnoměrným během, sklonivše hlavy a tak těžce dýchali, že mi jich až líto bylo, zvláště když nozdry jim ledem zamrzly a oni ústa otevřeli, z nichž brzy dlouhé rampouchy visely. Výdech jejich jako hustý oblak kolem nich se vznášel a dlouho se držel za námi v mrazivém vzduchu, jako hustá vrstva. A ta jízda v mrtvém tichu a žalostná jednotvárnosť pustého a zmrzlého kraje kolem nás činí dojem tak trapný, že člověku ani do řeči není. Já a Kiriak, jedouce dva dni se soby, ani jsme téměř nehovořili.

Třetí den k večeru přestala i tato cesta. Sníh stal se kypřejším. Místo neohrabaných sobů zapřáhli nám psy — takové sivé, s huňatým ocasem a bystrým sluchem, jako vlčí mláďata; oni též málem jako vlci hafají. Zapřahají jich mnoho, asi patnáct a více; saňky jsou velmi lehké, ale tak uzoučké, že nám dvěma nebylo lze na nich seděti. Rozdělili jsme se tedy. Na jedněch jel jsem já s průvodčím, a na druhých jel Kiriak také s průvodčím. Průvodcové zdáli se býti oba rovné hodnoty. Dle obličeje nerozeznal bys jednoho od druhého, zvláště když se zaobalili do svého oděvu ze sobích koží; oba byli stejně krásní. Ale Kiriak našel v nich rozdíl a důrazně naléhal, abych si sedl s tím, jenž se mu zdál spolehlivějším, ale v čem shledával tuto spolehlivosť — neřekl.

— Tak učiň, pravil ke mně. Tys nezkušený v tomto kraji, vladyko. Proto mne poslechni a jeď s tímto zde!

Za tato slova, sebevědomě pronešená, jsem ho neposlechl. — Sedl jsem si s druhým. Zavazadla jsme si rozdělili, já si vzal k nohám uzlík s prádlem a knihami, a Kiriak připjal na sebe nádobu s křižmem a Tělem Páně, položil si k nohám pytlík s ovesnou moukou, sušenými rybičkami a ostatní naši prostou cestovní potravu.

Usedli jsme, zahalivše se do oděvu ze sobích koží. Svrchu přes kolena zapnuli jsme si ještě kůže a dali se do jízdy. Jízda tato byla mnohem rychlejší, než jízda se soby. Avšak asi za hodinu měl jsem záda jako rozbitá — tak špatně sedělo se mi v saňkách, jimž jsem nebyl zvyklý. Patřím na Kiriaka — ten sedí nehybně jako do země vtlučený sloupek, kdežto já se klátím na všecky strany. Hledě se udržeti v rovnováze, nemohl jsem ani se svým průvodčím promluviti. Dověděl jsem se pouze, že je pokřtěný a že ho křtil nedávno můj Zyrjan, ale zkoušeti ho z náboženství — ne, to nebylo možná při tak vratkém sedění. K večeru byl jsem tak unaven, že nemohl jsem se na nohou udržeti. Stěžoval jsem si Kiriakovi.

— A vše je to tím, odpovídá mi, že jsi mne neposlechl. Nejedeš s tím pravým, s nímž jsem tě z počátku usadil. On lépe řídí psy, pokojněji. Buď tak laskav, přesedni si zítra.

— Dobře, řekl jsem. Budiž, přeseduu si.

Přesedl jsem si a znovu uháníme.

Nevím, zdali jsem si zvykl od předešlého dne těmto vidlím, či tento průvodce při jízdě se psy lépe řídil svou zápřež tyčkou, které zde užívají. Slovem, seděl jsem nyní mnohem pohodlněji, tak že jsem mohl hovořiti se svým průvodčím. Táži se ho, zdali je křtěn čili nic?

— Ne, odpovídá. Báťko, já nekřtěn, já šťasten.

— Čím jsi tak šťasten?

— Šťasten, báťko; mne, báťko, Dzol—Dzajagači dala, báťko. Ona mne, báťko, chrání.

Dzol—Dzajagači je u šamanistů bohyně, darující děti a starající se o štěstí a zdraví těch, kteří jsou u ní vymodleni.

— Tedy řekni mi, pravím, proč se nedáš pokřtíti?

— To ona, báťko, nedává mne pokřtíti.

— Kdo to ona? Dzol—Dzajagači?

— Ano, báťko, nedává.

— Nu počkej, dám tě naschvál pokřtít, ať se zlobí tvá Dzol—Dzajagači.

— Proč to, báťko? Proč budeš zlobiti Dzol—Dzajagači? Ona se rozzlobí — začne vichřici.

— Co je mi do tvé Dzol—Dzajagači! Pokřtím tě — a konec!

— Ne, báťko, ona nedá mi ubližovat.

— Čím ti bude, hlupáku, ublíženo?

— Jak, báťko, mne pokřtíti? — mnoho budou mi ubližovati, zajsan (pohlavár domorodců) přijde, — mne pokřtěného bude bíti, šaman přijde — opět mne bude bíti. Lama přijde — i ten bude mne bíti a soby mi odežene. Veliká, báťko, bude má škoda.

— Neopováží se ti ublížit.

— Jak, báťko, že se neopováží? Opováží se, báťko, vše mi vezmou; mého strýce, báťko, již na mizinu přivedli . . . Ano, báťko, i bratra na mizinu přivedli, báťko.

— Máš pokřtěného bratra?

— Jakž ne, báťko, je pokřtěný, dvakrát pokřtěný.

— Co? Dvakráte pokřtěný? Což dvakráte lze křtíti?

— Jakž ne, báťko, i dvakráte lze křtíti.

— Lžeš!

— Ne, báťko, opravdu. Jednou za sebe se dal křtíti, a jednou, báťko, za mne.

— Jak to, za tebe? Jakou hloupost mi tu vypravuješ?

— Jakou hloupost? To není hloupost. Já, báťko, schoval jsem se před popem, a bratr se dal za mne pokřtíti.

— Proč jste se dopustili takového podvodu?

— Proto, báťko, že je hodný.

— Kdo je hodný? Bratr tvůj?

— Ano, báťko, bratr. On řekl: „Po mně je již beztoho veta,

jsemť pokřtěn, ale ty se skryj — já se dám ještě za tebe pokřtíti." A já se skryl.

— A kde je nyní bratr tvůj?

— Opět, báťko, běžel dát se pokřtíti.

— Kam ten darebák běžel?

— Tam, kde nyní vousatý pop jezdí, lidé o něm vypravují.

— Hleďme! A co mu je do popa?

— A u nás žijí naši lidé, hodní lidé, báťko, ano . . . on jich lituje, báťko, lituje . . . a běžel dát se za ně pokřtít.

— A jaký to prohnaný chlapík, ten tvůj bratr. Jak to smí dělat?

— A co báťko? Zlé to není, jemu je, báťko, vše jedno: Teď naše lidi, báťko, zajsan nebude bíti a lama soby jim nevezme.

— Nu! Ale tvého obratného bratra budu si pamatovat. Řekni mi, jak se jmenuje?

— Pavla — Šima.

— Pavel nebo Šimon?

— Ne, báťko — Pavla — Šima.

— Ty to pleteš, jsou to dvě jména.

— Ne, báťko, jedno.

— Já pravím — dvě!

— Ne, báťko, jedno.

— Nu, ty to lépe víš!

— Jakž ne, báťko, já lépe vím.

— Kdy ho pojmenovali Pavlem nebo Šimonem, při prvním nebo druhém křtu?

Vyvalil oči, vidím, nerozumí tomu, a když jsem mu to opakoval, rozmyslil se a odpověděl:

— To bylo tak, báťko: když se za mne dal pokřtíti, tu ho začali škádliti jménem Pavla—Šima.

— Nu, a po prvním pokřtění jakým jménem ho škádlili?

— Nevím, báťko, já to zapomněl.

— Ale on to snad ví?

— Ne, báťko, i on zapomněl.

— Dám ho zavolat a vyptám se ho.

— Vyhledej ho, báťko, vyhledej, on také řekne, že zapomněl.

— Ale já ho, jak jej najdu, vašemu pohlaváru odevzdám.

— To jedno, báťko; nikdo mu nemůže teď ublížiti — on je ztracen.

— Proč je ztracen? Proto, že se dal pokřtít?

— Ano, báťko, šaman ho pronásleduje, lama mu soby vzal, z našich lidí nikdo mu nevěří.

— Proč mu nevěří?

— Nelze, báťko, pokřtěnému věřit — nikdo mu nevěří.

— Proč mu nevěří?

— Nelze.

— Co to hlupáku povídáš? Proč nelze křtěnému věřiti? Což křtěný člověk je horší než vy modláři?

— Proč, báťko, horší? — je to týž člověk!

— Tak vidíš, sám díš, že není horší?

— Nevím, báťko, — ty pravíš, že není horší, i já tak pravím — ale věřit mu nelze.

— Proč mu nelze věřiti?

— Proto, báťko, že mu pop hřích odpouští.

— Nu, je v tom něco špatného? Což je lépe zůstávati bez odpuštění?

— Ne, báťko, bez odpuštění nelze. To nelze. Třeba prositi za odpuštění.

— Nu, o čem tedy se hádáš?

— Tak, báťko, pravím: křtěný ukradne, řekne to popovi a pop mu, báťko, odpustí; ale on, když kradl, skrze to u lidí bude špatný.

— Jaké to tlachy! A ty myslíš, že se to nehodí?

— U nás, báťko, se to nehodí.

— A dle vašeho mínění, jak to má býti?

— Tak, báťko; u koho jsi něco kradl, tomu to zpět přines a pros ho za odpuštění.

— A proč pop by nemohl odpustit?

— Proč by nemohl i pop odpustit? I pop může — kdo popovi něco ukradl, tomu i pop může odpustit.

— A když někdo okradl jiného, pop nemůže mu odpustit?

— Nemůže, báťko; odpuštění to neplatí, on zůstane špatný.

Ach, myslím si, ty tvore ohyzdný, jaké věci jsi tu vymyslil? — a táži se ho dále:

— A ty jsi slyšel něco o Ježíši Kristu?

— Jakž ne, báťko, slyšel.

— Co jsi o něm slyšel?

— Po vodě, báťko, chodil.

— Hm, dobře — chodil. A co ještě?

— Stádo vepřů v moři utopil.

— A co více?

— Nic více, báťko. Dobrý, útrpný byl, báťko.

— Útrpný? Co tedy dělal?

— Slepému na oči, báťko, plival — slepý hned viděl; chlebem a rybičkami lid krmil.

— Vidíš, ty mnoho víš.

— Jakž ne, báťko, mnoho.

— Kdo ti to všecko vypravoval?

— Lidé, báťko, to vypravují.

— Vaši lidé?

— Ano, naši, naši.

— A ti od koho to slyšeli?

— Nevím, báťko.

— A nevíš, proč Kristus na zem přišel?

Přemýšlel, přemýšlel a nic neodpověděl.

— Nevíš? pravím.

— Nevím.

Vysvětlil jsem mu učení naší víry, on chvílemi poslouchal, chvílemi neposlouchal — a při tom ustavičně na psy houká a dlouhou svou tyčkou máchá.

— Rozuměl jsi, co jsem ti pověděl?

— Jakž ne, báťko, rozuměl. Stádo vepřů v moři utopil, slepému na oči plival — slepý hned viděl, chleb — rybičky lidem dal.

Uvázlo mu v hlavě toto stádo vepřů, slepý a ryby — a dále nemůže... I vzpomněl jsem si na slova Kiriakova o jejich ubožácké obmezenosti a na to, že sami nepozorují, jak kraje roucha Jeho se dotýkají. Možná že i tento kraje se dotekl, ale již doslovně, pouze se dotekl — sotva o kraj zavadil, ale jak učiniti, aby lépe zaň se chytl? I zkusil jsem to tedy a co možná prostě k němu mluvil o dobrotě Kristova příkladu a účelu Jeho utrpení. Ale můj posluchač stále s týmž klidem tyčkou máchá. Vidím, že ničeho nechápe.

— Nic, táži se, jsi nepochopil?

— Nic, báťko — pravdu máš, jest mi Ho líto. On je hodný, Kristusek.

— Hodný?

— Hodný, báťko, nesmí se mu ubližovat. Já ho mám rád.

— Nu, teď se mi líbíš.

— Děkuji, báťko.

— Nyní zbývá ti jedno: dáti se pokřtíti, On též tebe spasí.

Divoch mlčí.

— Proč, dím, jsi umlkl?

— Ne, báťko... Nespasí mne. Skrze Něho zajsan nás bije, šaman bije, lama nám soby béře.

— Ano, to je hlavní nesnáz!

— Nesnáz, báťko.

— A ty trp nesnáz pro Krista.

— Ne, báťko, proč? On, báťko, jest útrpný: jak pojdu hladem, On sám bude mne litovat. Proč bych mu ubližoval?

Již jsem mu chtěl říci: „Budeš-li věřiti, On může tě zachránit“ — ale zdržel jsem se, abych opět o zajsanovi a lamovi neslyšel. Patrno, že Kristus byl u tohoto člověka v počtu jeho dobrých, a to velmi dobrých bohů, ale ne silných. Je dobrý, ale není mocný — nezastane se, nezachraňuje ani od zajsana, ani od lamy. Jak jsem měl o jiném přesvědčiti divocha, vidoucího, že nikdo víry Kristovy se neujímá, kdežto jiné víry mají mocné ochránce. Jistý kazatel, chtěje prostým lidem ukázat velikosť oběti Kristova příchodu na zem, porovnával to tak, jakoby někdo ze svobodných lidí, z lásky k vězněným zločincům, sám s nimi uvězniti se dal, aby jejich zlobu trpěl. Toť velmi hezké. Ale můj posluchač nezná větší zločince, než ty, od nichž utíká strachem, aby ho nepokřtili. A jeho bydliště je mnohem strašnější, než vězení. Massilon, Bourdaloue, Eckartshausen — sebe větší řečníci nic by tu nepořídili. Hle, jak tu přede mnou do sněhu hned tyčku vráží, hned jí máchá! Obličej jeho, jako kus mýdla, je beze všelikého výrazu; v jeho malých, hluboko ležících černých očích, mžourajících bez ustání, není ani jiskry duševního světla; spodní čelisť, neobyčejně silně vyvinutá,

trčí v před; nízké od přírody čelo je vtlačeno do zadu, neobyčejně široká ústa a ohromné uši, od hlavy odstávající, dodávají obličeji něco pitvorného. Ba i zvuky slov, vycházejících z jeho hrdla, jsou zvuky mrtvé. Nechť v hoři, nechť v radosti — vždy týmž způsobem slyšíš je pronášeti, mdle a bez veškeré vášně. Polovic slova ze chřtánu vyhrkne, polovic v zubech zdrmolí. Jak má hledati takovými prostředky odtažité, vyšší pravdy? Nemá o nich tušení — a je snad právě proto šťasten. A nestaraje se o nic, vráží svou tyčku do sněhu na pravo, do sněhu na levo, dle toho jak je třeba k řízení sáněk a potahu. Neví, kam se mnou ujíždí, proč se mnou ujíždí a proč mi svěřuje, jako upřímné dítě svá nejskrytější tajemství ku vlastní své škodě . . . Malou dostal hřivnu . . . a dobře mu, že též málo od něho bude žádáno . . . A pořád uhání, uhání do neobsáhlé dálky, pomáhaje při běhu tyčkou. Tyčka, mihající se pravidelně před mýma očima jako kývadlo, začala na mne účinkovati. Její odměřené rozmachy poznenáhla mne uspávaly; přišla na mne dřímota, až jsem tiše a sladce usnul — usnul pro to, abych procitl ve strašném stavu, od něhož Hospodin nechť chrání všelikou duši živou.

VI.

Spal jsem velmi tvrdě, asi hodně dlouho, ale náhle se mi zdálo, že někdo do mne vrazil, i sedím, nahýbaje se na stranu. V polosnění chtěl jsem se natáhnouti, ale cítím, že mne opět někdo do zadu strčil — a kolem je hučení a lomoz. Co to? — Chci to vidět, avšak — oči se mi neotvírají. Volám svého divocha.

— Ej, příteli, kde jsi?

A on mi u samého ucha křičí:

— Probuď se, báťko — probuď se hned! Zmrzneš!

— Ale co to, — pravím — nemohu oči otevřít?

— Hned, báťko, je otevřeš.

A s těmito slovy — co byste myslili? — naplil mi do očí a potom je třel svým rukávem z jelení kůže.

— Co to děláš?

— Oči ti, báťko, protírám.

— Jdi mi, hlupáku! —

— Ne, počkej, báťko — nejsem hlupák, budeš nyní vidět.

A opravdu, jak mi svým jelením rukávem třel obličej, roztála moje k sobě přimrzlá víčka a otevřela se. Ale k jakému cíli? Co bylo viděti? Nevím, zda v pekle může býti něco strašnějšího! Kolem mne byla čirá, neproniknutelná tma, a všecka byla jako živá, třásla se a chvěla, jako netvor — hustá hmota ledového prachu byla jeho tělem, mráz, život ničící — jeho dechem. Ano, byla to smrt v jedné z nejhroznějších podob a ocitnuv se s ní tváří v tvář, byl jsem jat děsem.

Vše, co jsem mohl promluviti, byla otázka: Kde je Kiriak? Ale mluviti bylo tak těžko, že divoch nic neslyšel. Tu jsem pozoroval, že on, mluvě, ke mně se nahýbal a křičel mi u čepice přímo do ucha. Jal jsem se mu křičeti pod čepici:

— A kde jsou naše druhé sáňky?

— Nevím, báťko — nás to rozehnalo.

— Jak to? rozehnalo?

— Rozehnalo, báťko.

Nemohl jsem tomu uvěřiti. Chtěl jsem se ohlédnout, ale nikam, na žádnou stranu, nebylo viděti; byla kolem černá tma jako v podzemí. Vedle mého boku u saní cosi se chumlalo a hemžilo, ale co to bylo, nemohl jsem viděti. Ptám se divocha. On odpovídá:

— A to, báťko, pejskové se k sobě tlačí — hřejí se.

A hned potom učinil jakýsi pohyb v této tmě a řekl:

— Padej, báťko!

— Kam padat?

— Semhle, báťko — do sněhu padej.

— Počkej, pravím.

Pořád jsem ještě nevěřil, že jsem ztratil svého Kiriaka, i povstal jsem ze saní, chtěje na něho volati. Ale v tom okamžení mi bylo, jakoby někdo hrdlo mé zacpal a mne dusil — tak se do mne vedral ledový prach. Svalil jsem se do sněhu, při čemž jsem se uhodil hlavou o prkno u saní. Neměl jsem síly, abych se pozdvihl. A divoch můj přidržel mne ještě u země a praví:

— Lež, báťko, tiše lež, nezdechneš; sníh nás zavěje, bude teplo, jinak zdechneš. Lež!

Nezbývalo než ho poslechnouti. Ležím a nehýbám se. On svlékl se sáněk sobí kůži, hodil ji na mne, a sám pod ni vlezl.

— Teď, báťko, bude nám dobře.

Ale toto „dobře" bylo tak ošklivé, že hned jsem se musil co nejrychleji na druhou stranu odvrátit od svého souseda; výpary jeho v blízké vzdálenosti byly mi nesnesitelny. Vředovitý a za živa hnijící Job nemohl odporněji smrděti, než tento živý člověk. To bylo horší než puch mrtvoly — byla to směs smrduté sobí kůže, čerstvého člověčího potu, koptu a mokré hniloby, sušené ryby, rybího tuku a špíny... Ó Bože, jak mi byl protiven tento dle Tvého obrazu stvořený člověk a bratr můj! Ó, s jakou radostí byl bych vyskočil z toho smradlavého hrobu, do něhož mne tu vedle sebe kladl, kdybych byl jen mohl na nohy povstati v té pekelné vichřici! Marné bylo moje namáhání, pokorně musil jsem tu ležeti.

Můj divoch zpozoroval, že jsem se od něho odvrátil, a řekl:

— Počkej, báťko, tys dobře nepoložil tlamu, sem se obrať tlamou, spolu budeme dýchat — teplo bude, jako pejskům.

Již slova jeho byla mi hrůzou. I tvářil jsem se, jakobych ho byl neslyšel, ale on najednou jaksi se vymrštil, převalil se přese mne a lehl si přímo nosem k mému nosu, a jal se dýchati přímo do mého obličeje strašnými svými nozdrami a smrdutými ústy. Dmuchal neobyčejně jako kovářský měch. Nemohl jsem to snésti.

— Dýchej — pravím — méně hlasitě!

— A co? Nestarej se, báťko, já nepřestanu, já ti báťko, tlamu hřeju.

„Tlamou“ jeho jsem nebyl uražen, neboť domorodci neznají ještě takových zbytečných jemností, aby rozeznávali tlamu zvířecí od lidských úst, oni těchto slov ani neužívají. Všecko je tlama. On sám má tlamu, žena jeho má tlamu, jeho sob má tlamu, a jeho bůh Šigemoni má tlamu — proč bych i já, arcibiskup, neměl míti tlamu? To by byla maličkosť, ale co bylo hůře: snášeti jeho dýchání, v němž bylo cítiti smradlavou sušenou rybu a ještě jiný ošklivý zápach — nejspíše smrad z jeho vlastního žaludku. To jsem nemohl vydržet.

— Dosti toho, pravím, přestaň, zahřál jsi mne, nyní na mne již nedýchej!

— Ne, báťko, budu dýchat, — tepleji nám bude.

— Ne, ne, není třeba!

— Nu, není třeba, báťko. Nyní budeme spáti.

— Spi.

— I ty, báťko, spi.

A v témž okamžení — jako vojenský dressovaný kůň, jenž náhle do trysku se dává — divoch najednou usnul a hned chrápal. Ale jak vám chrápal ten nemrava! Od dětství svého jsem nepřítelem chrápání a je-li v pokoji jediný člověk, jenž chrápe, již nemohu usnouti; též v seminářské škole mnoho znamenitých chrapounů jsem slyšel. Ale nynější můj divoký soused spustil takovou hudbu, jakéž jsem nikdy ještě neslyšel, zrovna jako by hustý roj včel hučel a o stěnu suchého zvučného úlu jemně se odrážel. Tak pěkně se to rozléhalo, pádně, pravidelně, odměřeně: u — u — u — bum, — bum, — bum, — u — u — u — bum. Dlouho jsem to snášel, konečně nemohl jsem se zdržeti — šťouchl jsem ho do žebra.

— Nechrápej! — dím.

— A co báťko, proč nemám chrápat?

— Ty chrápeš až strach, nedáš mi usnouti.

— A ty sám chrápej!

— Já neumím chrápat.

— Ale já, báťko, umím. — A již zase se rozléhal jeho chrápavý hukot.

Odvlekl jsem se od něho, jak jsem mohl, poněkud na stranu, prostrčil stěží ruku pod kabát a stiskl své repetýrky: hodinky zazvonily tři hodiny a tři čtvrtě. Byl tedy ještě den, vichřice potrvá asi celou noc, možná i déle . . . Sibířské vichřice trvají dlouho . . . Stav můj byl čím dále trapnější. Tam nahoře nad námi jistě bylo hodně sněhu, a v naší brloze bylo nejen teplo, ale až dusno. Odporné, smradlavé výpary stávaly se hustšími a svíraly mi dech — škoda, že mne to nezalklo najednou, nebyl bych zkusil ani malou část těch muk, jež jsem cítil nyní, bez všeliké oblevy, neboť spolu s Kiriakem ztratila se mi i má láhev s rozředěným koňakem a všecka naše potrava. Viděl jsem, jestli se nezadusím v této brloze, že mne čeká nejstrašnější ze všech smrtí — smrť hladem, smrť žízní — a žízeň mne již počala trápit. Ó, jak jsem litoval, že jsem raději nezůstal venku nahoře, abych tam zmrznul. Proč jsem zalezl do tohoto sněžného hrobu? Leželi jsme zde

v takové tísni a pod takovým tlakem, že vše mé úsilí pozdvihnouti se a vstáti bylo marné.

S nesmírným namáháním podařilo se mi dostati kousky sněhu zespod ramene svého a dychtivě jsem je polykal, jeden po druhém, než, — ach! — to mi neukojilo žízeň, naopak, spůsobilo mi těžkosti v žaludku a hrozné pálení v hrdle, a zvláště okolo srdce; vzadu v hlavě cítil jsem trhavé bolesti, v uších mi znělo, v očích cítil jsem tak bolestný tlak, jakoby do čela se chtěly protlačiti. A při tom pořád jsem slyšel chrápavý, nesnesitelný hukot mého souseda. To trvalo, až mé hodinky zazvonily sedm — a co se potom dálo, již nepamatuji, pozbyl jsem vědomí.

To bylo pro mne veliké štěstí. Alespoň mne nemučily nyní myšlénky o tom, co mne čekalo. A čekaly mne útrapy, jež byly horší všech výmyslů poděšené, rozpoutané obrazotvornosti.

VII.

Když jsem přišel k sobě, viděl jsem, že ležím na dně hluboké sněžné jámy. Ležel jsem na dně s natažnýma rukama a nohama, necítil jsem nic, ani mráz, ani hlad, ani žízeň — zhola nic! Pouze má hlava byla tak těžká a tupá, že mne stálo mnoho práce, než jsem si vše připomenul, co se tu se mnou bylo dálo. První myšlénka moje byla, že můj divoch procitl dříve než já a že vzal nohy na ramena, nechav mne tu samotného.

A nebylo by divu, kdyby mne byl opustil. Včera jsem mu vyhrožoval, že ho pokřtím a že jeho bratra Pavla-Šimona vyhledám. Pohan však zachoval se jinak. Sotva jsem hnul stuhlými údy, abych si sedl na dně své odhrabané mohyly, již jsem ho spatřil asi třicet kroků ode mne. Stál pod velkým, jiním pokrytým stromem a dělal velmi směšné posuňky. Nad ním na dlouhé větvi visel pes, z jehož rozpáraného břicha se valila teplá střeva.

Dovtípil jsem se, že přináší oběť, či dle jejich pojmenování tailgu. Aspoň tato oběť ho zde zdržela, myslím si, že mne neopustil spícího. Byl jsem přesvědčen, že pohan musí míti takový nekřesťanský úmysl a nepřál jsem toho otci Kiriakovi, že má nyní u sebe ve své bídě aspoň člověka pokřtěného, tudíž spolehlivějšího, než byl můj nekřtěnec.

Možná, že mi otec Kiriak schválně nastrčil pohana a sobě si vzal křesťana, přihlížeje k tomu, že křesťan spíše mu pomůže při nehodách na cestě. Stydím se nyní za toto podezření, jež jsem tehdy proti Kiriakovi choval, ale přiznávám se, že jsem toto podezření měl.

Vylezl jsem ze sněžné jámy a zamířil k divochovi. Uslyšev, jak sníh zaskřípal pod mýma nohama, obrátil se, ale hned opět pokračoval v tajemných svých výkonech.

— Nu, přestaň již kývati hlavou. Nemáš toho ještě dost? řekl jsem, chvilku na něho hleděv.

— Dost, báťko, — a hned šel k saním a jal se zapřáhati do řemenů psy. Byl brzy hotov a jeli jsme dále.

— Komu jsi pejska obětoval, Bohu nebo satanovi-šajtanu?

— Šajtanu, báťko, ano, šajtanu.

— Proč jsi ho jím uhostil?

— Proto, že nás nezamrazil; za to jsem mu, báťko, pejska dal, ať jej shltne.

— Hm! nechť jej shltne — což je o něho! Ale pejska je mi líto!

— Proč líto, báťko? Pejsek byl špatný, brzo by byl zdechl. Ať si jej vezme na shltnutí.

— Tys mu polozdechlého dal? Tys chytrák!

— Jakž ne, báťko.

— A rci mi, kam nyní jedeme?

— Nevím, báťko, stopu hledáme.

— A kde je pop, můj společník?

— Nevím, báťko.

— Kde ho máme hledati?

— Nevím, báťko!

— Snad zamrzl?

— Proč by zamrzl, báťko. Je sníh, pod sněhem nezmrzl.

Opět jsem si vzpomněl, že Kiriak má s sebou láhev se zahřívajícím nápojem, a potraviny — a upokojil jsem se. Já však s sebou neměl nic k jídlu, a jísti chtělo se mi velmi.

Celý den jakž takž jsme jeli a točili se v kruhu. Poznával jsem to, ovšem ne dle bezvýrazného obličeje svého průvodčího, ale dle nepokojného, nestejného a polekaného chování psů, kteří stále jaksi poskakovali a pořád se strany na stranu se vrhali. Můj divoch měl s nimi velkou práci; nezměnitelná, bezcitná lhostejnost neopouštěla ho ani na chvilku, pouze pracoval svou tyčkou poněkud pozorněji. A toho bylo třeba, jinak mohli jsme býti tento den asi stokráte ze saní vyhozeni a byli bychom pak zůstali samotni uprostřed stepi nebo u kraje lesů, mimo něž jsme jeli. Neboť jak je kdo ze saní vyhozen, tu psi, cítíce oblehčení potahu, letí dále s báječnou rychlostí s prázdnými saněmi, a nikdo je nedovede zadržeti. Čekalo nás však jiné neštěstí. Najednou jeden pes strčil nos do sněhu, vyhodil zadníma nohama a upadl. Divoch, rozumí se, lépe než já věděl, co to znamená; nejevil však strachu ani nevole. Jako vždy vrazil tyčku pevnou rukou do sněhu, a dal mi držeti tuto kotvu naší spásy, sám spěšně sestoupil se saní, vyprostil dokonávajícího psa z chomoutku a táhl jej zpět, za saně. Myslil jsem, že chce tohoto psa dorazit a někam odhodit, než ohlédnuv se vidím, že pes visí již na stromě a z něho již opět lezou dolů krvavé vnitřnosti. Ošklivý pohled!

— Co to zase? vzkřikl jsem na něho.

— To je pro šajtana, báťko.

— Nu, příteli, již druhého psa dáváš šajtanovi Za den dva psy — to je šajtanovi mnoho.

— Ať je hltá, báťko.

— Ne, ne! — Budeš-li tak pokračovati, všecky psy mu ještě zabiješ.

— Já, báťko, dávám mu ty psy, kteří scípají.

— Lépe, kdybys je nakrmil.

— Není čím, báťko.

Odpověděl to, čeho jsem se bál. Krátký den chýlil se již k večeru, a ostatní psi patrně byli unaveni, pozbyli zcela sil a začali jaksi divoce chrchlat a se zastavovat. Tu najednou ještě jeden padl, načež ostatní vesměs, jako dle úmluvy, sedli na ocasy a vyli, jakoby za něho tryznu slavili.

Můj divoch vstal a chtěl pověsiti šajtanovi třetího psa, ale tentokrát rozhodně jsem se tomu opřel.

— Nech toho, dím, nechť pes scepení, nedotýkej se ho.

On neodmlouval, za to však s nevyrušitelnou svou klidností vyvedl jiný kousek. Mlčky zarazil do sněhu tyčku svou před saněmi, odvázal všecky psy a pustil je na svobodu. Vyhladovělí psi zakňučeli, přitlumeně zaštěkali a pádili pohromadě v jednu stranu a v okamžení zmizeli v lese za dalekým úhorem. Vše to stalo se neobyčejně rychle. Z našich nedávno ještě tak čilých psů zůstal u nás pouze jeden, zdechlý, jenž se válel u našich nohou ve svém chomoutku.

Divoch stál tu mlčky, podpíraje se o tyčku, a s týmž výrazem bezcitnosti hleděl si na nohy.

— Proč jsi psy pustil? vzkřikl jsem.

— Hltat, báťko, budou; až si chytnou zvířátko, budou hltati.

— A vrátí se k nám zpět?

— Ne, báťko, oni zdivočí.

— A co my budeme hltat?

— Nic, báťko.

— Ach, ty obludo!

On jistě neporozuměl a nic mi neodpověděl, načež zaraziv do sněhu tyčku, odcházel. Křičel jsem, aby se vrátil. On však, pohlednuv na mne svým tupým zrakem, zařičel: „Mlč, báťko!“ a dále se ubíral. Brzo též zmizel za krajem lesa a já — zůstal sám a sám.

Mne pojala hrůza. A přece jsem na nic jiného nemyslil než na to, že mám hlad, že bych i po vlku shltal drobty se zvířecí žravostí. Vytáhl jsem hodinky, stiskl péro, ale hodinky již nešly. Chvějícíma se rukama vstrčil jsem do nich klíček a přesvědčil se, že přestaly jíti proto, že došly, a ony šly asi čtyřicetosm hodin po jednom natáhnutí. To znamenalo, že nocujíce pod sněhem, leželi jsme ve své ledové mohyle přes dvacetčtyři hodiny, možná dvakráte, ba možná i třikráte dvacetčtyři hodiny. Již jsem se nedivil, že tak strašný hlad mne trápil.

Jíst, něco jíst! — třeba něco nečistého, ošklivého, ale jen jíst! — Toť vše, co jsem chápal. Zoufale jsem otáčel kolem zraky s výrazem nesnesitelných muk.

VIII.

Stál jsem na ploském, povýšeném místě. Za mnou byla ohromná, nekonečná pustina a přede mnou její neohraničená rozsáhlosť; na pravo prostírala se nížina, zanesená sněhem, v dáli na obzoru modral se pruh lesa, v němž zmizeli naši psi. Na levo táhl se jiný kraj lesa, podél

něhož jsme jeli, pokud náš potah za své nevzal. Nedaleko mne byla velká závěj sněhu, jejž vichřice navála na pahorek, pokrytý vysokými, až k nebi trčícími jedlemi a sosnami.

Mučen jsa hladem, stydl jsem, sedě na kraji saní a ani jsem nespozoroval, kdy se vrátil můj divoch, jehož jsem nyní spatřil seděti vedle mne. Seděl, položiv si tyčku přes kolena a ruce pohroužil do teplého spodního oděvu. V jeho obličeji nic se nezměnilo. Oči jevily klidnou a tupou pokoru.

Já ho neoslovil — a on, jenž nikdy sám hovor nezačínal, mlčel též. Tak nastoupil večer, tak jsme proseděli vedle sebe nekonečnou temnou noc, nepromluvivše slova.

Ale sotva se začalo poněkud šeřiti na nebi, divoch tiše vstal se saní, hlouběji pohroužil ruce za ňádra a opět odcházel podél kraje lesa. Viděl jsem, jak kráčel a stále se zastavoval. Stane — a dlouho, dlouho po stromech se rozhlíží a zase dále se vleče. Konečně zmizel mým zrakům, a potom opět tiše a mlčky se vrátil, vlezl pod sáně a začal tam cosi dělat.

— Co to děláš? ptám se, a při tom shledávám, že jsem ztratil hlas. Můj hlas zcela se změnil, seslábl, kdežto můj divoch stále jako dříve mluvil, překuloval zvuky a chrlil slova z hrdla.

— Sněžnice (brusle do sněhu) vytahuju, báťko. Hned poběhnu.

Ach, ty darebo! myslím si. — Kam poběžíš?

— Na pravo, báťko.

— Proč tam poběhneš?

— Hltat ti přinesu, báťko.

— Lžeš! — pravím. Chceš mne opustit.

Ale on nijak se nezarazil a týmž hlasem odpovídá:

— Ne, přinesu ti něco k hltání.

— A odkuď to vezmeš?

— Nevím, báťko.

— Nevíš, kam poběhneš?

— Na pravo.

— Kdo je tam na pravo?

— Nevím, báťko.

— A nevíš, proč tam běžíš?

— Znamení jsem našel — je tam stan.

— Lžeš, necháš mne zde.

— Ne, hltat ti přinesu. Proč, báťko, lhát? Není dobře lhát.

— Není dobře, příteli, — ale ty lžeš.

— Nelhu, báťko. Pojď, ukážu ti znamení.

A uchopiv sněžnice a tyčku, táhl je za sebou — pak mne vzal za ruku, přivedl k jednomu stromu a ptá se:

— Vidíš, báťko? Na velké sněti je větvička na větvičce, vidíš?

— Nu, co z toho? Vidím. Je tam větvička. Vítr ji sem zanes.

— Jaký, báťko, vítr! To není vítr, dobrý člověk ji tam položil. — V tu stranu je stan, jsou tam naši lidé, Jakuti.

Bylo mi zřejmo, že buď on mne klame, nebo sám se klame, ale co dělat? Měl jsem ho násilně zadržeti? A proč bych ho zadržel?

Není-li vše jedno, umru-li hladem a mrazem sám, anebo ve společnosti s ním? Nechť běží a zachrání so, může-li se zachrániti. I volám k němu: „Zachraň se, bratře!“

A on klidně odpovídá: „Děkuji, báťko.“

Po těchto slovech připevnil si sněžnice, dal si tyčku na ramena, rozjel se jednou nohou, rozjel se druhou — dal se do běhu. Za minutu již ho nebylo viděti. Zůstal jsem sám a sám, uprostřed sněhu a mrazu, cítě strašné bolesti od mučícího mne hladu, který mě úplně již vysílil.

IX.

Krátký zimní sibiřský den jsem ztrávil okolo saní. Hned jsem sedal a hned znovu vstával, jakmile mráz překonával má nesnesitelná muka hladu. Toulaje se blíže místa, kde mne můj divoch opustil, nejednou jsem se přiblížil k tomu stromu, na němž mi ukazoval význačnou větvičku. Pozorně jsem ji prohlížel; ale čím dále, tím více jsem byl přesvědčen, že je to prostě větvička, zanesená sem větrem s jiného stromu. A což, myslil jsem si — nemám mu to za zlé. Proč by měl se mnou zahynouti?

Ó, kdybyste věděli, jak trapným a bolestně dlouhým zdál se mi tento kratičký den. Nevěřil jsem, že bych mohl býti zachráněn, a čekal smrti. Proč nepřichází? Co se ještě natrápím, nežli bude konec mým mukám! . . . Tu jsem začal pozorovati, že zrak můj chvílemi slábne, že najednou všecky předměty splývají a mizí v jakési šeré mlze, ale potom opět najednou že nabývají jasnosti, a že lze potom opět daleko viděti. Slunce náhle za dalekými pahorky asi na hodinu se objevilo a zalévalo sníh těchto pahorků podivuhodně čistým růžovým světlem. Na večer, když slunce rychle se skrylo, růžové světlo přešlo v zázračně krásné modro. Kolem mne na blízku vše zmodralo, jakoby safírový prášek vše zahaloval. Všude, kde byla rokle, kde stopa nohy, nebo kde sníh holí byl rozhozen — tmavomodrý dým se vznášel. Avšak již za krátkou dobu tato kouzelná, nevýslovně krásná skvělosť barev najednou vzala za své, vše pokrývala opět šerá mlha.

V této mlze unavené oči mé viděly rozličné podivuhodné stepní zjevy. Všecky předměty začaly se mi jeviti v ohromných rozměrech a obrysech, naše sáňky trčely jako kostra korábu, zdechlý pes, pokrytý jiním, zdál se býti velkým spícím medvědem, stromy jakoby byly obživly a začaly přecházeti s místa na místo. Vše to dělo se přímo přede mnou, i nemohl jsem se na to dosti nadívati . . . .

V tom mne vytrhlo z mého pohřížení něco, co mi nahnalo notný strach a spolu ve mně vzbudilo pud sebezachování. Před mýma očima v dáli, v polotmě, cosi se zamihlo jako tmavá střela, potom druhá střela, potom třetí, a hned potom rozléhalo se ve vzduchu táhlé, žalostné vytí.

Hned mi napadlo, že to jsou vlci, nebo naši na svobodu puštění psi, kteří jsouce puzeni hladem snad si vzpomněli na svého zdechlého soudruha a nyní běží sem, aby ho sežrali. Nebylo by lépe, aby mne

roztrhali najednou, nežli abych se mučil hladem do smrti? — Avšak pud sebezachování zvítězil. S obratností a rychlostí, jakéž jsem v sobě ani netušil, vylezl jsem ve svém těžkém sobím oděvu na samý vršek stromu jako veverka a vzpamatoval jsem se teprv, když výše nebylo kam lézti. Přede mnou prostírala se neobsáhlá končina, spousty sněhu, temné, zakalené nebe, na němž skrze dalekou hustou mlhu se rděly načervenalé, nezářící hvězdy. Zatím co jsem se takto rozhlížel, strhla se dole pod stromem povšechná rvačka, sténání, trhání... a opět mihly se ve vzduchu střely a rázem všecko utichlo, jakoby ničeho bylo nebývalo. Nastalo tak hluboké, hrobové ticho, že jsem slyšel tlukot svého srdce a svůj dech; byl to šum jako při hrabání sena a kdykoli jsem silněji vzdychl, tu zrovna jako elektrická jiskra zvučně to praskalo v nevýslovně rozředěném mrazivém vzduchu. Vzduch byl tak suchý a tak studený, že moje vousy na bradě naskrze promrzly, že píchaly jako dráty a lámaly se. Ještě nyní cítím při této upomínce mrazení v těle, zvláště v nohou, jež od té doby na vždy mi seslábly. Dole pod stromem bylo snad o něco tepleji, obávaje se však útoku dravců, umínil jsem si, že celou noc zůstanu na stromě. Vybral jsem si široké rozvětvení a usedl si do něho jako do pohodlného křesla, tak že bych nebyl spadl, ani kdybych si byl zdříml. Pro větší jistotu objal jsem ještě oběma rukama tlustou větev a ruce jsem ještě strčil hodně hluboko pod oděv. Seděl jsem zde jako stará sova; zevnějškem byl jsem jí jistě podoben ve svém tuzemském zimním oděvu. Ze svého sedadla viděl jsem velmi krásně Oriona a Plejády — nebeské tyto hodiny, dle nichž bylo mi lze stopovati běh času a trvání mých muk. Dlouho, dlouho jsem upíral zraky na tyto podivuhodné hvězdy, zářící na úplně černém nebi, až začaly slábnout, až ze zlatých staly se měděnými a konečně zcela se zatměly a shasly.

Nastalo ráno, rovněž šeré a neradostné. Hlad mi působil nevýslovná muka, pocit lačnosti již přestal, a cítil jsem pouze bolesť hladu. Můj prázdný žaludek svíjel a kroutil se ve mně jako provaz, což bylo provázeno strašnou bolestí.

Nemaje naděje, že najdu něco k jídlu, slezl jsem se stromu a jal se choditi. Zdvihl jsem v jednom místě ze sněhu obyčejnou jedlovou šišku, rozlomil jsem ji a polykal její zrnka, avšak smolný zápach z ní vanoucí byl tak protivný, že můj prázdný žaludek nemohl tato zrnka snésti, a tím bolesti mé ještě se zhoršily. Tu jsem zpozoroval, že okolo opuštěných našich saní bylo mnoho čerstvých stop v rozličných směrech a že náš zdechlý pes zmizel. Takový osud čeká i mne nyní! myslil jsem si. Jen kdy to asi bude? Kdy přiběhnou vlci, aby mne roztrhali? Za den? Aneb za několik dní? Umírati hladem uprostřed mrazivé stepi — toť hrozné! Sil mi ubývalo. Již jsem se nemohl zahřáti ani chozením i sedl jsem si na saně. Znenáhla pozbýval jsem vědomí o svém strašném osudu, cítil jsem na víčkách stín smrti, souvislosť myšlének mých se trhala, nemohl jsem ani odříkávati obyčejná zbožná slova modlitby a litovati svých hříchů před nastávající smrtí. Tuto svou skleslosť jsem seznával a zhluboka vzdychl jsem si v těžkosti své.

Pane Bože! nemohu činiti pokání, ale Ty sám odstrčil jsi s místa mou lampu, Sám též račiž za mne ručiti, až mne souditi budeš.

To byla všecka má modlitba, již jsem mohl sestaviti ve své hlavě, a potom již nevím, jak minul tento den. Pouze se mi zdálo, že jsem ten den viděl v dáli dva živé tvory, dva ptáky s ošklivým huňatým peřím, jako straky velké. Před západem slunce slétli se stromu na sníh, procházeli se a odletěli. Snad se mi to jen zdálo v mých předsmrtných viděních, ale zdálo se mi to tak živě, že jsem sledoval jejich let, že jsem viděl, jak se skryli kdesi daleko, jakoby roztáli. Unavené mé oči, došedše do toho místa, utkvěly tam s ustrnutím. Najednou totiž — kdož by se toho byl nadál! — začínám znamenati v tomto místě jakousi podivnou tečku i zdálo se mi, že se pohybuje. Pohyby její byly tak nepatrné, že jsem je viděl spíše svým vnitřním tušením než očima, ale já byl přesvědčen, že se hýbe vpřed.

Naděje v zachránění vzrůstala ve mně dle toho, jak tato tečka rostla. Čím déle, tím jasněji byla tečka viditelna v tomto podivuhodném, něžně růžovém pozadí. Je to vzdušný přelud, jenž je tak častý v těchto mrazivých pustinách při jejich proměnlivém, rozmarném osvětlení? Anebo skutečně něco živého spěchá ke mně? Již to nespěchá, ne, — letí, letí to přímo ke mně. Již rozeznávám podobu — vidím nohy — jak cválají v před jedna za druhou a . . . znovu a opět od radosti přecházím k zoufalství. To není člověk, to není též zvíře. To je kouzelný, fantastický výtvor houstnoucího, mrznoucího vzduchu. Snad je to duch? Jaký? Kdo jsi? Snad otec Kiriak spěchá pro mne z říše mrtvých? Anebo jsme již oba tam? Jak by to bylo dobře! Avšak duch stále ke mně tíhne, blíže a blíže. Hrnula se ke mně křídlatá, ohromná postava; od hlavy do noh byla oblečena v háv stříbrného brokátu a všecka se jiskřila; na hlavě měla převeliký, asi na sáh, jak se zdálo, vysoký šperk, jenž hořel, jakoby byl posázen nesčíslnými brilianty, zrovna jako u indické modly; a od nohou té zázračné postavy vzlétaly jiskry stříbrného prachu, na němž jako na lehkém oblaku se vznášela.

A zatím, co jsem ho prohlížel, tento podivný duch ocítil se již blízko u mne, zcela blízko — ještě okamžik — a již zarazil přede mnou své kouzelné žezlo, zahalil mne celého do sněhového prachu, a zvolal:

— Buď zdráv, báťko!

Nevěřil jsem svým očím, ani sluchu svému. Podivný ten duch byl — můj divoch! Teď již nebyla mýlka možna. Ano, pod jeho nohama jsou tytéž sněžnice, na nichž odběhl a na ramenou má ještě jedny; přede mnou je zaražena do sněhu jeho tyčka, a na rukou má celé medvědí stehno, celé, i se srstí a s pazourovitou tlapou. Ale jak je ustrojen, jak je přetvořen?

Nečekaje, až odpovím na jeho přivítání, strčil mi medvědinu k obličeji a zaričel:

— Hltej, báťko! — sedl na sáně a jal se snímati sněžnice s nohou.

X.

Vrhl jsem se na medvědí kýtu, hryzl a ssál syrové maso, abych ukojil hlad — a spolu jsem hleděl na svého vysvoboditele. Co to měl na hlavě, na níž pořád trčel týž podivný, lesklý a vysoký šperk? Ptám se ho: Poslouchej, co to máš na hlavě?

— A to, — odpovídá, je proto, že jsi mi peněz nedal.

Nerozuměl jsem, co tím míní. Pozorněji si ho prohlížím i vidím, že tento jeho vysoký briliantový šperk není nic jiného, než — vlastní jeho dlouhé vlasy: všecky byly proniknuty drobounkým sněžným prachem. To bylo tím, že při běhu se jeho vlasy rozvívaly a zmrzly mu rozježené v jeden vysoký snop.

— A kde máš čepici?

— Nechal jsem ji tam.

— Proč?

— Proto, že jsi mi peněz nedal.

— Nu, pravím, ano, zapomněl jsem ti peněz dáti, to je pravda, a nedobře jsem učinil. Ale jak ukrutný je ten hospodář, jenž ti nedůvěřoval a v takovém mrazu čepici ti vzal.

— Nikdo mi čepici nevzal.

— A jak to bylo tedy?

— Sám jsem ji tam nechal.

A vypravoval mi, že dle znamení na stromě celý den běžel a jurtu (jakutskou chatrč) našel. V jurtě zabitý medvěd leží, a hospodář doma není.

— Nuže?

— Myslil jsem si: „budeš dlouho čekati, báťko, zdechneš."

— Nu?

— Medvěda jsem rozsekl, tlapu vzal a zpět běžel, a jemu jsem tam čepici položil.

— Proč?

— Aby o mně zle nemyslil.

— Ale ten hospodář tě ani nezná.

— Tento, báťko, mne nezná, ale jiný zná.

— Jaký jiný?

— A ten hospodář, jenž s výše hledí.

— Jenž s výše hledí?

— Ano, báťko, jakž ne; vždyť On, báťko, všecko vidí.

— Vidí, bratře, vidí.

— Jakž ne, báťko. On, báťko, nemá rád toho, kdo zle činí.

Nu, brachu, myslil jsem si, i ty blízko království nebeského kráčíš! — a zatím, co takto uvažuji, převalil se můj divoch na sníh.

— Měj se dobře, báťko, pravil, ty hltej a já budu spáti.

A zachrápal jako obr, jak ve zvyku měl.

Bylo již temno. Nad námi opět se prostřelo černé nebe a po něm, jako jiskry na smole, zajiskřily se paprsků prosté hvězdy.

Tehdy jsem již byl poněkud syt, to jest spolkl jsem několik kousků

syrového masa a stál nyní s medvědí kýtou u spícího divocha. Tázal jsem se sama sebe:

— Jakou tajuplnou pouť vykonává tento čistý, vznešený duch v tomto neohrabaném těle a v této mrazivé poušti? Proč je vtělen zde a ne v krajích, požehnaných přírodou? Proč má tak chatrný rozum, že nemůže znáti Tvůrce v širším a jasnějším objemu toho slova? Proč, o Bože, není mu dána ani možnosť, aby Tě poznal ve světle víry, ve světle Tvého evangelia? Musí přece v tom býti Tvá vůle! Jestliže Ty mu vštěpuješ v jeho smutném stavu paprslek světla svého, tož věřím, že tento paprslek jeho ducha je dar Tvůj! Vládce věčný, nedej, abych urazil tohoto nelíčeného a čistosrdečného sluhu Tvého!

A v tomto rozjímání jsem nepozoroval, jak po nebi náhle se rozlila čarovná severní záře. Světlo čarovné obklíčilo i nás a všecko opět začalo se jeviti v ohromných, fantastických rozměrech. Můj spící zachránce zdál se mi býti začarovaným báječným bohatýrem. Nahnul jsem se k němu a začal jej prohlížeti, jakobych ho nikdy před tím byl neviděl — a víte, co vám řeknu? — jevil se mi vznešeným. Chudičká je jeho řeč, za to každé slovo je jako jiskra, plynoucí ze srdce jeho. Jak výmluvná je ctnosť jeho svou prostotou! Kdo se osmělí zarmoutiti ho? Nechť mi rámě odpadne od těla, nechť ruka má se odlomí od lokte, jestli ji pozdvihnu na tohoto chuďasa, na ubohé plémě jeho! Odpusť, blahoslavený Augustine, že se neshoduji s tvými slovy, že prý „i ctnosti pohanů jsou pouze skvělé mrzkosti.“ Ne! Tento zde, jenž mi život zachránil, neučinil to z jiné pohnutky, leč ze ctnosti, z obětavé útrpnosti a šlechetnosti. Nevěda o našich biblických přikázáních, nasadil život svůj k vůli mně, svému nepříznivci, a dobřečinil mně. Zanechal svou čepici a běžel celý den v ledovém náhlavku, ovšem puzen jsa ne pouze přirozeným citem útrpnosti ke mně, nýbrž maje též náboženství, neboť se řídil vnuknutím toho Hospodáře „jenž s výše hledí“. Co s ním budu nyní dělati? Mám mu vzíti toto náboženství a zmařiti mu je, kdežto jiného, lepšího a utěšitelnějšího nemohu mu poskytnouti při obmezenosti jeho rozumu? Mám strachem ponoukati, anebo výhodami vábiti tuto mírnou duši, toto čisté srdce? . . . Nechť mu zůstanou milé tyto sněžné hroudy jeho plání, nechť ukončí klidně svou pouť! Až přijde hodina jeho, ať střese se sebe život jako divoká oliva kvítek svůj. Nebudu to já, jenž postaví do klád jeho nohy, já ho nebudu pronásledovati na cestách jeho, když sám Bůh prstem svým napsal zákon lásky v jeho srdce a jej odvedl od skutků zlých. Pane Bože, nyní věřím, že jsi se dal jemu znáti, pokud mu třeba, a on Tebe zná, jako Tebe všecko zná . . .

A já hluboko se poklonil spícímu divochovi a pokleknuv žehnal jsem mu. Pokryl jsem jeho zmrzlou hlavu svým oděvem a spal jsem vedle něho tak, jakobych spal vedle anděla.

XI.

Mám vám dopověděti konec? Konec je tak podivný, jako počátek.

Jakmile jsme se probudili, divoch přispůsobil mi přinesené jím sněžnice, osekal notnou tyčku, strčil mi ji do ruky a ukázal, jak ji držeti

mám; potom upevnil mi okolo pasu provaz, vzal jej za konec a vlekl mne za sebou.

Tážete se: kam? Především platit dluh za medvědinu. V začazené jurtě našeho věřitele čekalo mne ještě jedno poučení o mé budoucí činnosti. Stalo se totiž, že hospodář, jemuž byl můj divoch čepici zanechal, nebyl tehdy na honbě, když přiběhl k němu můj osvoboditel. — On odešel, aby zachránil mého Kiriaka, jehož našel — opuštěného jeho pokřtěným průvodcem — uprostřed stepi. Ano, zde v jurtě blíže odporně čadícího ohně našel jsem svého poctivého stařečka — ale v jakém strašném, srdcervoucím stavu! On všecek obmrzl. Namazali ho sobím olejem i byl ještě živ, avšak dle úžasného zápachu, jenž mi svíral dech, když jsem k němu přistoupil, soudil jsem, že duch, bytující v tomto těle, chystá se k odchodu. Pozdvihl jsem sobí kůži, jíž byl přikryt a — strnul jsem. Zmrzlé maso jeho nohou odpadlo od kostí, ale on ještě hleděl a mluvil. Poznav mne, zašeptal:

— Zdař Bůh, vladyko!

Chvěl jsem se. Hledě na něho, nemohl jsem slova promluviti.

— Čekal jsem tě, a tys přišel. Nu, chvála Bohu. Viděl jsi step? Jak se ti zdála?... Neškodilo ti to — Na celý život zkušeností jsi nabyl.

— Odpusť mi, otče Kiriaku, — prosil jsem jej třesoucím se hlasem, — že jsem tě sem zavedl.

— Co z toho? Blahoslaven buď tvůj příchod sem. Nyní máš zkušenosť, řiď se dle ní, a mne rychle vyzpovídej.

— Dobře, pravím. Hned to učiním. Kde máš Tělo Páně? — Vždyť jsi měl s sebou schránku.

— Měl jsem, odpovídá, ale již nemám.

— Kde jest?

— Divoch vše snědl.

— Co to pravíš!

— Ano... snědl. Co si na něm vezmeš — nevzdělaný člověk, má spletený rozum. Nemohl jsem ho udržeti... praví: „Popa potkám — on mi to odpustí“... Vše si to v hlavě spletl.

— Což skutečně i křižmo snědl?

— Všecko snědl, i houbu na vytírání kalicha snědl, a schránku na Tělo Páně unesl, a mne opustil... věří, že „pop mu odpustí“. Co tu budeme rozebírati... mozek má popletený... Odpustíme mu to, vladyko. Ať jenom nám Kristus odpustí. Dej mi slovo, že nedáš hledati toho ubohého... aneb, jestliže ho vyhledáš, žádám...

— Abych mu odpustil?

— Ano, pro Krista mu odpusť a... když přijedeš domů, prosím tě, „dravcům“ o tom se nezmiňuj. Oni, chytráci, dali by svou úřadní horlivosť na jevo pronásledováním toho ubožáka. Prosím tě, nic jim nevypravuj.

Dal jsem mu slovo a pokleknuv vedle umírajícího, jal se ho zpovídati. A v téže době do jurty, naplněné lidmi, skočila statná šamanka v pestrém čarodějnickém kroji a udeřila na buben; ji provázeli jiní hudbou

na dřevěných hlučících nástrojích, zavířily bubny, klapačky, rolničky, mezi to se rozléhal hlahol divoké písně. Chvílemi byl ohlušující řev.

Toto modlení bylo za nás a za naše zachránění. Spíše měli se modliti, aby se nás zbavili — a já, arcibiskup, byl jsem přítomen tomuto modlení a při něm otec Kiriak odevzdával svou duši Bohu, modle se k Němu a chvílemi Jemu domlouvaje jako kdysi Jeremiáš prorok.

— „Buď milosrdný, šeptal... Přijmi mne nyní, jako jednoho z nájemníků svých! Přišla má hodina poslední... vrať mi můj dřívější obraz a dědictví...“

Oddechl si a opět prosí:

— „Ježíši... o dobroto... prostoto... lásko!... běžím k Tobě, jako Nykodem, v noci... všimni si mne, otevři mi dvéře... dej mi slyšeti Boha, chodícího a mluvícího!... Roucho Tvé mám již v rukou svých... rozdrť ledví mé... ale já Tě nepustím... pokud nepožehnáš se mnou všem.“

Miluji tuto ruskou modlitbu, již nám odkázal náš Jan Zlatoústý — abychom se modlili nejen za souvěrce své, ale i za jinověrce, aby se obrátili k Bohu. Kiriak též takto se modlil — za všecky osmělil se prositi: „Všem, pravil, požehnej, jinak Tě nepustím!“ — Co budete dělati s takovým podivínem?

S těmito slovy nahnul se v před — jakoby se vlekl za Kristovým rouchem — a vypustil ducha...

Tak se mi jeví i dosud: drží se pořád roucha Kristova, na něm visí a po něm sahá, prose: „Žehnej všem, jinak Tě nepustím!“ Smělý stařeček snad dosáhne, zač prosí, a On při své dobrotě prosbu jeho nezamítne, neboť u nás obracíme se ke Kristu in sancta simplicitate, ve svaté prostotě, jako to je zvykem mezi členy rodiny. Zdali Ho chápeme nebo ne, o tom si rozumujte jak chcete, ale že my s Ním obcujeme zcela prostě, o tom nemůže býti sporu. A právě On prostotu srdce miluje velmi.

XII.

Pochoval jsem Kiriaka pod hrudami země, na břehu zamrzlého potoka. Zde jsem zvěděl od divochů hnusnou novinu, že můj horlivý Zyrjan křtil... hanba to říci — s uhostěním, to jest každého, kdo se dal pokřtit, častoval kořalkou... Proto měl tedy takový úspěch! Styděl jsem se za takové neřesti, a nechtěje již tohoto křtitele viděti ani o něm slyšeti, vrátil jsem se zpět do města, abych v klášteře ke knihám si zasedl. Svaté dílo, myslím si, nelze podnikati jen tak ledabylo — lépe ani se ho nedotýkati, nežli je konati nedůstojně a násilnicky.

Tak jsem též učinil — a vrátil se do kláštera, jsa zmoudřelý a přesvědčiv se ze zkušenosti, že mnohotrpící moji missionáři jsou lidé dobří a chvála Bohu, že jsou tací a ne jiní.

Nyní jsem zřejmě viděl, že dobrosrdečnou slabosť spíše lze odpustiti, nežli horlivosť, která se neřídí rozumem — u konání díla, při

němž nemožno použiti horlivosti rozumné. A že rozumná horlivost u nás jest nemožna, o tom mne přesvědčil úřadní přípis, který mne v klášteře očekával. Bylo mi dáváno na „vědomost“, že v Sibiři kromě 580 budhistských lamů, již dosazených při 34 modlárnách, povolují se ještě lamové mimořádní. Což? Měl jsem snad odporovati tomuto vládnímu nařízení? Vždyť nejsem Arsenij Macievič*) — jsem kněz školy nové a s roubíkem v ústech v Revelu seděti nechci, jako Macievič seděl, — a tím bych také zlo neodvrátil. Vzal jsem tedy zprávu o rozmnožení budhistických kněží „k vědomosti“ a hned jsem povolal Zyrjana ze stepí nazpět a uděliv mu za úspěch obyčejné u nás vyznamenání (nábedrník, podlouhlý to šátek, jenž duchovnímu při bohoslužbě na bedro splývá) nechal jsem ho v městě při kostele jakožto opatrovatele rouch kostelních a svatých obrazů oltářních. Svých poněkud lenivých missionářů jsem již nestíhal a od té doby náležitě cením jejich dobrotu.

Za celého ostatního dlouhého pobytu v Sibiři nikdy jsem se již nermoutil, když tichá práce mých kazatelů nejevila přílišných výsledků, jež tak milují petrohradští náboženští horlivci. Když nebylo takových úspěchů, byl jsem pokojný, že vše je v pořádku, že „vodojemy znenáhla se naplňují“, ale když u některého missionáře najednou se objevila veliká cifra novokřtěnců . . . tu, přiznávám se, jímala mne úzkost . . . Hned mi přišel na mysl můj Zyrjan, nebo známý gardský křtitel Ušakov, nebo státní rada Jarcev, kteří byli ještě ráznější, užívajíce surových opatření a zastrašujících prostředků, četníků, žalářníků a katanů, tak že domorodci ještě před příjezdem missionářů prosili, aby byli pokřtěni... A jaký byl následek tohoto kvapu a surového strašení? Ohavnost spuštění se zahnízdila ve svatých místech, kdež byly křtitelnice těchto ukrutných, úřadnických křtitelů . . . V divé směsici všecko se tu splétalo, i rozum, i srdce, i ponětí lidí, a já, špatný arcibiskup, nemohl jsem ty mrzkosti a převrácenosti napraviti, ba ani dobrý arcibiskup tu ničeho nepořídí, pokud . . . budeme farisejsky se chlubiti svou vírou, místo abychom s vážnou opravdivostí jí se obírali a na paměti měli, že všecko učení církve je založeno výhradně na lásce a milosrdenství k bližnímu. Hle, jak těžké postavení máme my ruští missionáři, a to není proto, že bychom nechápali Krista, ale právě proto, že Jej dobře

*) Petr III. vzal duchovenstvu dědičné statky. Žena jeho Kateřina užila ku svému prospěchu nenávisti duchovenstva proti Petrovi III., a svrhla s trůnu manžela svého. Jakmile se stala císařovnou, vrátila duchovenstvu statky, avšak za dva roky podplatila metropolity, kteří žádali, aby statky byly vzaty duchovenstvu ve prospěch státu. Žádosti podplacených církevních hodnostářů bylo ihned vyhověno. Toliko jeden z nich protestoval. Byl to Macievič, metropolita Rostovský, muž ducha znamenitého, povahy přísné a velmi rázné. On obvinil kolegy své z prodejnosti. Ti ho prohlásili za buřiče a velezrádce a zavřeli do vzdáleného kláštera. Tam, byv pod dohlídkou, prořekl se, t. j řekl veřejné tajemství, že totiž Kateřina a Pavel, vdova a syn po Petru III. — kterýž sám byl synem nemanželské dcery Petra I., Anny Petrovny — žádného práva k ruskému trůnu nemají. Macievič byl jat, kněžství zbaven a pod novým jménem Ondřeje Lháře zavřen do Revelské pevnosti, kdež seděl patnáct let, do samé smrti své, ve vlhké a studené kazematní komůrce, na jejímž jediném malém okně ležel stále železný zámek, kterýž mu slibovali naraziti na ústa, bude-li ještě dále mluviti proti Kateřině. *Pozn. překl.*

pochopujeme a že nechceme, aby jméno Jeho bylo tupeno u pohanů a jinověrců. Bývalá má horoucnosť ochladla, a sám raději nesl jsem křížky, jež Bůh na mne posílal, a z nichž nejpozoruhodnější byl ten, že jsem byl všeobecně pokládán za tajného buddhistu. Stalo se tak přičiněním mého pomlouvačného Zyrjana, jenž tímto spůsobem všem vysvětloval mé horlivé studování buddhismu. A tato pomluva mi navždy zůstala, ačkoli jsem svému Zyrjanovi v jeho činnosti nepřekážel, ponechávaje mu volnosť, aby užíval týchž prostředků jako kníže Andrej Bogolubský, jenž dával pohany voditi do kostelních šatnic k nádherným oblekům kněžským — nechť prý vidí naše pravé křesťanství. I já jsem Zyrjanovi dovolil, aby si vodil, koho chce, do šatnice, aby mu důkladně ukazoval všecky sebrané tam předměty našeho „pravého křesťanství". Ale Zyrjan brzo své horlivosti nechal. Omrzelo ho to. Zdálo se mu nudným, křtíti po dvou, po třech lidech, kdežto dříve, dle svého nekalého spůsobu, najednou křtíval celé zástupy.

Naši moderně vychovaní lidé pořád opakují: „Ech, špatní jsou naši arcibiskupové! Ničeho nedělají . . ." — Nechci všechněch hájiti, mnozí z nich jsou málo činní, ale táži se vás: Co je přinutilo k této nečinnosti? To, že tyto arcibiskupy vláda obrátila v úřadníky, byrokraty, správce — tak že pravé, zdárné činnosti ani věnovati se nemohou. Nynější arcibiskup ani se nemůže poraditi o své činnosti se svým sousedním arcibiskupem, za něho přemýšlejí úřadníci v Petrohradě a on je toliko povinen vládní příkazy bráti „k vědomosti" a dle nich slepě se říditi. — — Chvála Bohu, že dobrá věc sama sebou prospívá, jak jsem viděl na konci svého pastýřství v Sibiři. Přijel ke mně jednou missionář a pravil, že zastihl kočující domorodce na tom místě, kde jsem svého Kiriaka pochoval; prý tam u potoka celý dav pokřtil ve jménu „Kiriakova Boha", jako kdysi byl křest vykonán ve jménu „Boha Justinova". Tuzemci nad hrobem dobrého starce si oblíbili a pochopili Boha, stvořivšího tak dobrého člověka, a sami chtěli témuž Bohu sloužiti.

Za to dal jsem na hrob Kiriakovi postaviti mohutný dubový kříž, dvakráte větší, než byl celý Zyrjan — a to byl můj poslední rozkaz za mé sibiřské pastýřské činnosti. Nevím, kdo tento kříž skácí nebo již skácel, zdali buddhističtí lamové, nebo ruští úřadníci, — což ostatně bylo by zcela jedno.

* * *

Jsem u konce. Suďte si o nás jak chcete — ale tolik pravím, že můj prostý Kiriak chápal Krista jistě zrovna tak dobře jako vaši přijíždějící kazatelé, kteří jako cymbál znějící břinkají ve vašich aristokratických salonech a dvorních zimních sadech. Co jsou nám platni tito ulízaní řečníci? Oni nerozlijí světlo víry, ni sladkosť útěchy do mlhy naší otčiny, v níž všude i do nejodlehlejších míst chodí náš Kristus, dobrotivý, dobrý a hlavně tou měrou trpělivý, že každého, i sebe špatnějšího sluhu svého naučil s pokorou hleděti na to, jak se kazí a maří Jeho dílo právě těmi, kteří především měli by mu napomáhati. My ke všem nešvarům se chováme trpělivě, neboť naše duchovenstvo jest již utuženo

v této ctnosti. Ale to jest urážlivé a nevděčné, že mnozí vysokopostavení vládní hodnostáři ani si nevšímají této naší skromnosti a trpělivosti a necení jí. Oceňte alespoň vy, přátelé, svatou skromnost naší víry a uznejte, že jistě v sobě má ducha Kristova, jestli trpí vše, co Bohu jest vhod, aby trpěla. Již tato pokora je chvály hodna, a její neúmornosti dlužno se diviti a Hospodina za ni chváliti.

Všichni jednohlasně jsme odpověděli: Amen.

Rukopisy s miniaturami.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

ři dalším postupu této studie uznávám za nutné, upozorniti na jména „unciala“ „majuskule“ a „minuskule“, kterých se často nesprávně užívá. „Unciala“ má svůj původ ve slově „uncia“ t. j. dvanáctinu střevíce vysoká byla z počátku latinská písmena římská, z kteréž se vytvořila pak začáteční veliká písmena „majuskule“ jakožto protiva malé písmeny „minuskule.“ Slovo „iniciala“ zdomácnělo u nás pro pojem velké krášlené začáteční písmeny v čele textu knihy neb odstavce a znalci rozeznávají dle provedení několik druhů: „Staré, jednoduché inicialy,“ barvy červené, při malém černém písmě, „jednobarevné velké,“ kteréž zachovávají přesně tvar písmeny, „rámcové,“ do nichž se malovaly výjevy v textu obsažené, „vystupující“ neb à jour, jež uvnitř obrysů nemají barevné náplně, „mosaikové“ neb musirované, jichž půda jest vzorkována, dále květinové, tečkované, zvířecí, řetězové a šperkové, jejichž ozdoba udána již jménem samým.

Laskavý čtenář mně tuto důležitou odbočku odpustí; nyní vrátím se opět k illuministickým pracím původu byzantinského, jež můžeme rozvrhnouti na dva oddíly: na starší a mladší. Starší mají v provedení, abych tak řekl, jakési souznění forem s antikou, a některé z nich jsou takřka klassické. Nejvíce zračí se skvostná, částečně antiky se přidržující faktura v řasovitých záhybech oděvů, v přirozené jednoduchosti jakož i v nenuceném držení těla zobrazených osob, při kresbě na mnoze bezvadné, kdež také zpod šatu obrys těla vyniká. Druhá část má příznak dřevěné ztrnulosti a jakousi ledovou nehybnost, někdy také děsnou vyzáblost těl, kteréžto vlastnosti žádného badatele k obdivu nenadchnou. První část jest tedy jaksi rozkvětem byzantinské illuministiky, kterou prováděli vyškolení mistři, kdežto druhá v úpadku se nalezá, řemeslná jest a prostá půvabu. V nejstarších nacházíme mnohdy skvostná zosobnění měsíců, dnů, cností, neřestí, ba zemí i krajin v pojmutí zrovna

duchaplném. Ďáblové a duchové jsou tam již v barvách černí neb šedí, ba čert tam má už i kopyto a také dosti často druhou nohu v orlí spár končící; žehnající Bůh jest tam poprvé vyznačen onou pověstnou rukou, která jest prostrčena skrze oblaky, a v kodexu Řehoře Nazianského (stol. 9. Knihovna Pařížská) nalézáme poprvé ukřižovaného Krista, jehož nohy spočívají vedle sebe na zvýšené podnožce, každá hřebem přibita. Postupem doby užívalo se nádherně zdobených okrajů čelních, závěrkových, ba i meziřádkových vignet, při veliké bohatosti motivů okrasných, zejmena květin, ovoce a malebně sestavených festonů, jež obmykaly často pěkně provedené obrázky z bible nebo výjevy z evangelií, na nichž vidíme nebe vždy jen v barvě zlaté. Ve stol. 12. zavládla také v těchto okrasách ona chorobná orientalská obrazotvornosť, která nasazovala ptactvu lidské hlavy a lidským postavám prazvláštní údy potvor. Ještě později ztratili illuminatoři i schopnosť, v kresbě ovládati větší skupiny postav, tak že nalezáme tu a tam v kodexech obrázky, na kterých má patnácte postav jenom dvanácte noh, nebo řada dvaceti vojínů v bitvě jest tak do sebe vmáčknuta, že vidíme jen čtyry ruce, a nepřítele — kteréhož měl dle způsobu, jak jej vyznačil, asi v největším opovržení — zobrazil umělec třinácti, za obrysem jakéhosi pohoří vykukujícími hlavami s pěti špicemi hrotů. Zvláštností nazvati dlužno ony illuminatorské práce Byzantinců, které pocházejí z dob, kdy malířům z náboženských důvodů zapovězeno bylo, zobrazovati figuralní výjevy a ve kterých si pak umělci pomáhali, jak mohli, tedy nejvíce ornamenty, festony květin, s přídavky z říše zvířeny, ba i architektonickými, štíhlými sloupovími, do jichž mezer text byl vepsán. Nejznámějšími a nejvzácnějšími starožitnostmi toho druhu z dob, ze kterýchž badatelé dosud nejvíce čerpali, jsou: skvostný žaltář z 9. stol., z něhož vyňat obrázek „noc“; kodex Řehoře z Naziance, jehož miniatury jsou na zlaté půdě malovány; pak podle všeho as nejstarší evangeliář ze stol. 8., jehož ozdoby jsou jen na začátečních písmenách; a potom několik méně důležitých památek ze stol. 10. — vesměs v knihovnách pařížských. Ve Vatikánu nachází se několikalistový výklad Isaiáše ze stol. 8., císaře Basilia II. Menologium Graecorum (roku tisícího psané), dále kniha „o stupnici cností a neřestí,“ Klimax zvaná, (11. stol.), rukopis řečí Řehoře Nazianského, a jiných více v Benátkách, Florencii, v Londýně a ve Vídni. Četná jsou také díla z úpadku illuministiky byzantinské, z dob po dobytí Cařihradu

Illuminator.

Sen egyptského Josefa. (Vídeňská Genesis.)

křižáky (1204). Někteří badatelé nazývají také arménskou drobnomalbu knihovou velmi zajímavou zvláštností, avšak dle vlastního přesvědčení, nabytého v Cařihradě a v Jerusalemě, soudím, že jsou to práce více méně drsné a hrubé, v barvách co nejkřiklavěji provedené a ještě o stupeň horší, než byzantinské z doby největšího úpadku. Jsou psány ve staré, nyní mrtvé řeči Armenců nebo-li Haiků, jak sami se jmenují. Bible jejich jsou psány vesměs dle překladu Katolika Miesroba (zemřel 441). Z dob nadvlády Byzantinců nad Armény (od roku 1080 do 1250) přechovávají se dosud v nejstarších klášterech arménských illuminatorské památky, jež jsou krášleny spůsobem shora vyznačeným. Z pozdějších století běd a útrap tohoto národa pode jhem Mongolů, Egyptských sultanů (1375) Turkomanů (1468), Peršanů a Turků (ve stol. 16.) zachovalo se jen několik kodexů a to jsou práce velmi slabé, na mnoze (konec 16. stol.) také orientalskými okrasnými motivy zdobené. — To asi jest to nejdůležitější, co o byzantinské illuministice pověděti lze.

Laokoon z Virgila vatikanského.

V době, jíž děkujeme za skvostné památky cařihradského umění, z nichž nejznamenitější asi dali psáti císařové Konstantin a Justinian, zrodila se — čí pomocí, nedá se zjistiti — ve starém Erinu nebo Hibernii, v říši Piktův, v nynějším Irsku, nad míru zvláštní, skvostná, svérázná a jako z jednoho kusu litá knihová drobnomalba. Spůsobilo to snad několik orientálských mnichů, přišlých s hibernským biskupem Palladiem, jehož byl papež Celestýn r. 431 jakožto apoštola křesťanské víry ku Skotům a Piktům poslal, či snad po smrti tohoto se sv. Patrikem, kterýž měl bardy, velkého vlivu požívající, na křesťanskou víru obrátit? Marné pátrání! Dosud nezodpověděl nikdo tuto záhadnou otázku. Jisto však jest, pohlížíme-li na ty zrovna zázračně pracované spleteniny stuhových arabesek, jimiž se proplétají často drobnůstky z květeny i zvířeny, že pojednou před naším duševním zrakem vystupují původy těchto rozmanitých motivů z dálného východu, že nám z nich kynou (poněkud podobné) vzorce, jakých užíváno v Egyptě, ba částečně i u Assyřanů. Okolnosť tato nasvědčuje, že původci této drobnomalby mohli býti jenom mniši z Alexandrie; avšak vývoj její na místě samém děl se pak zcela samorostle, dle názorů a myšlenek keltických. S úctou hledíme nyní na

tyto s ohromnou pílí vzorně pracované ornamenty, kteréž dělíme na mosaikové, ještěrčí, hadí, ptačí a t. d. dle toho, odkud okrasný základní motiv vzat byl. Lidských postav nalezáme v irské illuministice velmi po řídku; použito-li jich tu a tam k vůli rozmanitosti, dělo se to jen v malých rozměrech a někdy takovým způsobem, že činí postavy ty dojem karikatur, čemuž se arciť diviti nemůžeme, považíme-li, že znalosť podání lidského těla u těchto mnichů na nejnižším stupni se nalezala. Za to však jsou arabeskové, ornamentální a fantastické okrasy provedeny s takovou pečlivostí, že vzbuzují u badatelů i laiků největší obdiv. Při všech jest viděti vzorně provedený základní výkres perem brkovým, často jsou i černé písmeny ohraničeny červenými tečkami a zhusta bývají krášleny nad hořejší částí hlavičkami nejrůznějších zvířat, arci jenom na první řádce začátku nebo nového odstavce, a tato řádka se také liší od ostatních tím, že mívá mnohem větší písmeny nežli následující. Také nacházíme tu a tam velké inicialy, malované v ten spůsob, že mívají ve svém vnitřním prostoru aneb okrasně vpleteny ostatní písmeny začátečního slova. Barvy jsou dosud velmi svěží a poněvadž měly vesměs příměsky silných pojidel, odolaly skvěle hlodavému zubu času mnohá století, což vidíme nejlépe na žaltáři sv. Augustýna v museu britském, který pochází ze století šestého a jehož miniatury nejsou dosud ani dost málo vybledlé a také se jich nijak netklo pozvolné zvětrávání, jež pozorujeme na barvách illuministických okras z věků mnohem pozdějších. Jedna okolnosť vysvětluje z valné části znamenité zachování u těchto rukopisů a drobnomaleb: že pozdější pokolení těchto knih co nejméně užívalo, poněvadž byly tahy a zkrouceniny irského písma těžce čitelny, a tak se i stalo, že se jich mnohdy po celá století nikdo ani nedotekl, ba ni nepovšiml. Téměř všechny irské kodexy jsou na velké kvartové listy psány a v některých, zejmena v evangeliariích, nacházíme vedle latinského textu také anglo-saský. Nejskvostnější památkou toho druhu jest bez odporu „kniha Kennansaská“, evangeliarium to ceny nesmírné; co do bohatosti výzdob a rozmanitosti okrasných motivů není druhého podobného a stejně památného díla na světě. Na všech skvostných ornamentech a arabeskách této knihy vidíme nejlépe tu zdánlivou podobu s assyrsko-perskými motivy, jakých užíváno na východě při okrasách zbraní, nádob a různého nářadí, avšak při bedlivém, podrobném prozkoumání a porovnání zůstávají tyto práce přece jen zcela samostatně vytvořenými vzory.

„Noc“ ze žaltáře v Paříži.

Irská miniatura.

(Viz obrazec ornamentu z této knihy). V téže knihovně „Trinity College v Dublině“ viděl jsem poprvé 1871 vedle této památky ještě jinou práci znamenitou, totiž evangeliarium, které náleželo v sedmém století klášteru Durrovskému a jež napsal dle poznámky do vnitř vložené sv. Columban (zemř. 598), opat z Joni, za dvanácte dní, o čemž bych si ale dovolil silně pochybovat, poněvadž to není v době tak krátké prostě ani možné, ačkoli jsou výkresy a malba hrubší, než kdekoliv jinde. Několik let později marně jsem hledal „knihu Durrovskou“ na místě, kde jsem ji byl poprvé spatřil. Nějaký starožitník trpící kleptomanií postaral se, aby zmizela a nikdo již knihu neuzřel. Do podrobného popisu všech těchto zajímavých památek nemohu se zde pouštěti, poněvadž by věc vystoupila z rámce této studie, a proto uvedu jen místa, kde se nacházejí nejdůležitější díla illuministiky irských mnichů: Tři kodexy v Bodleianské knihovně v Oxfordu, mezi těmito anglosaský žaltář Vossianův, v kterémž jsou výborné minuskule (viz obr. minuskule *b*); v britském museu evangeliář Kutbertský, zbytek bible Gregorianské a staroirský kodex, v němž se nalezají také miniatury dle vzorců byzantinských; dále v klášteře Svato-Havelském ve Švýcarsku pět překrásných, bohatě krášlených knih a větší počet zbytků ze dvaatřicíti kodexů irských, které tomuto klášteru v devátém stol. patřily. Po jediném kodexu mají města Petrohrad (tento jest prý jedním z nejskvostnějších), Trevír, Paříž, Cambridge, Stokholm, Utrecht (stará kopie starší skvostné práce), Curych, Bern, Boulogne, Basilej a Fulda. Dle tohoto malého počtu — a myslím,

Irská miniatura.

že jsem uvedl takřka vše — usoudí čtenář, že je illuministických památek irských velmi málo; v soukromém majetku, vyjma dva anglické lordy, nenachází se ani jediný kodex a takž můžeme směle říci, že jsou tyto knihy neocenitelnými. Z Irska, kteréž mělo značné množství klášterů, kde se toto umění dokonale provádělo, posílány později, když tam byla víra křesťanská nejplodnější kořeny zapustila, mniši do jiných zemí a takž stali se tito poslové náboženství zároveň šiřiteli illuministického umění v Belgii, Francii, Duryňsku, Sardinii, Švýcarsku a Frýžsku. Avšak podivuhodno jest, že se irská faktura drobnomalby na pevnině neujala; hned z počátku se přispůsobovala novému ovzduší, které mělo silnější proud, a počala se míchati s byzantinskou tradicí, která za nedlouho také veskrze pronikla. Na kodexech z let 950 až 1050 jest tato proměna nejpatrnější. Miniatoři přidrželi se ducha času, který žádal jiných tvarů, tedy jinými slovy: Irská drobnomalba se přežila, zastarala a moda žádala novotin, kterých se jí také dostalo.

Minuskule *b*.

Na pevnině nastalo vlastně již dříve proudění, které se jevilo na jihu v italském a byzanckém, dále k severu však v kelto-germánském názoru, a takž nacházíme některé velmi cenné památky umění illuminatorského, v nichž viděti lze spojení dvou, ba i všech tří podání, kteráž dle zvláštnůstek každého velmi lehce rozeznati lze. Celou tuto dobu, v níž se tři tradicionelní slohy illuministiky takřka pospolitě pěstovaly, jmenujeme smíšenou aneb ještě určitěji karolingickou, poněvadž císař Karel Veliký byl jejím největším podporovatelem a taktéž císařové Lothar a Karel Holohlavý dali větší počet znamenitých kodexů vypracovati. Zakladatelem této karolingické epochy byl vlastně diakon Godescalc, který maloval a psal na dvoře Karla Velikého díla illuminatorská ve hrubém a velmi tvrdém obrysu, vždy v barvě červené nebo černé, čehož se i jeho následovníci ku konci osmého století přidržovali. Na první pohled poznáváme nehybný způsob byzantinský v části figurální, který zápolí na mnoze s antikisující tradicí v postavách, a hned vedle toho nám připomínají řemínkovité a stubové spleteniny v iniciálách vliv irského slohu. Tento směr vidíme nejlépe na drobnomalbě Godescalca sama v jeho evangeliariu, které dokončil v roce 781 (nyní v knihovně Pařížské) na objednávku Karla Velikého, dále v evangeliariu téhož císaře v Abbevillu a ještě lépe v Bamberské vulgatě v knihovně dómu, která, jak poslední dobou nezvratně dokázáno, pochází z Toursu a týmž mnichem psána jest, který pracoval r. 850 o bibli Karla II. Holohlavého. Wessobrunnská legenda o nalezení sv. Kříže, do které jsem přede dvěma roky v Mnichově nahlížel, má několik drobnomaleb co nejhruběji provedených, které poněkud upomínají na vzorce starších miniatur ze stol.

sedmého a ačkoliv jest v roce 815 malována, nenáleží do této řady prací z doby Karolingů. Od polovičky stol. devátého až snad do roku 1000 stoupal z nenáhla, ale jistě pokrok v kresbě a celkové úpravě, přidržující se poněkud slohu byzantinského; za nejlepší dílo tohoto období uznává se obecně bible Karla III. (zvaného Tlustý) u sv. Calixta v Římě, jakožto závěreční bod nejlepšího vývoje periody Karolingické. Jest krášlena přeskvostně mnichem Ingobertem a dle všeho odevzdána Karlu III. při jeho korunovaci v Římě r. 881. Také evangeliář Lotarův 849 a ještě jedna bible Karla Holohlavého (?) z téže doby, obě v Paříži, nesmí zde býti opomenuty. Jakožto zvláštnosti užíváno v této době dosti často krásného purpurového pergamentu, miniatury zdobeny bohatě zlatem, zejmena na šatstvu při označování světel, a tvář Kristovu krášlí zde již častěji vous, ačkoliv zcela bezvousá není žádnou zvláštností. Také v Praze máme z doby karolingické vzácný kodex tohoto míchaného slohu, evangeliarium kapitulní knihovny z konce desátého stol. Na loňské jubilejní výstavě vyložen byl ve skříni XVII. pod číslem 2. a udán mylně jakožto práce irská, což není již z toho důvodu správné, že původní irské rukopisy s miniaturami postrádají — jak obecně znalcům známo jest — ozdob v barvě zlaté, kteréž irští mnichové nikdy neužívali. — Bez velkého významu jest několik málo rukopisů z počátku doby Karolingické, k jichž inicialám vzaty motivy ze zvířeny, což jsem k vůli úplnosti této studie chtěl ještě podotknouti. (okračování.)

Antonín Chittussi.

Napsal Karel B. Mádl.

dokoli je tak šťasten, že honositi se může větším, hlubším zájmem o umění a umělce, nežli je pouze ten, viděti nebo snad i míti ve vlastním majetku obraz, který se mu právě líbí, bude vděčen oné skupině přátel Ant. Chittussiho, kteří sebrali material a upravili jej v bohatou výstavu. Každý jim bude vděčen, kdo chce znáti pokud možno celého umělce, kdo chce jíti od jedné práce ke druhé a z jich požitku ustáliti si přehledný obraz nadání a činnosti jich původce, kdo si chce v paměť vrýti jeho tvářnost, prohlédávající jeho výtvory. Bude jim vděčen každý, kdo cítí potřebu a nutnost uctíti dokonaný, ukončený, uzavřený život věnovaný cele zdárné práci. A je to vskutku krásná pocta, vzdávaná mrtvému, předvede-li kdo v úhrnu výsledek jeho života, kdo naň všem ukáže, aby v paměť si mohli vrýti jeho jméno, jeho podobu, sumu jeho života.

Kdo cítí, že má literarní povinnosti vůči našemu umění, dovede snad ještě lépe oceniti snahu poradatelů postumní výstavy. Kusý a nevy-

vinutý náš život umělecký nečiní plnění oné povinnosti právě snadným. Velmi z těžka, úryvkovitě a zrovna jen jako náhodně lze si, jaksi mosaikovitě, sestaviti tu kterou podobu umělecké osobnosti. Co přijde na veřejnost, jest jen malý a ani ne vždy právě karakteristický zlomek vší umělecké tvořivosti a proto každá výstava této podobná zavazuje ty, kdo s perem v ruce stopují a sledují soudobé naše umění, pokusiti se o více, nežli může a někdy také jenom smí obsahovati pouhý referat pro denní potřebu. Tam stačí snad naznačiti náležitě obsah výstavy, vyzvednouti zvláště některá její čísla a upozorniti návštěvníky na jich přednosti. Takováto práce informační povahy málo však vydá pro budoucnost. Kde, jako zde, stojíme obklopeni prací celého života muže, o němž již dnes je rozhodnuto, že jeho jméno vždycky nalezne místo na některém listu dějin našeho umění, tam nutno chopiti se poskytnuté vzácné příležitosti a učiniti pokus o vylíčení celé jeho podstaty, o zachycení jeho podoby, jak se nám jeví, o vyznačení jeho uměleckého karakteru.

Praveno, že konání takové povinnosti není u nás právě snadné a řídké jsou též pokusy sem spadající. Kolektivní výstavy jsou vzácné, ať obsahují práce umělců ještě tvořících a žijících, ať jsou to výstavy posmrtné. Pokud paměť naše sahá, jen tři byly dosud uspořádány, ale žádná z nich z různých příčin nemohla se honositi patřičnou úplností. Tak při výstavě Jar. Čermáka museli jsme se spokojiti jen atelierovými zbytky a mechanickými reprodukcemi, ale ovocem jejím přece byla jen pěkná a obšírná monografie M. Tyrše. Výstava prací Jos. Manesa před několika lety obsahovala pouze majetek obchodníka s uměleckými předměty a výstava děl Jos. V. Myslbeka, kterou jaksi sám si uspořádal, byla přirozeně jen obrazem jeho plné zralosti, ne také prvních a předchozích počátků, a mnohé oko ji ani dobře nepostřehlo, aniž v její celistvosti ocenilo, poněvadž se mu ževně nejevila dosti samostatně a proto její obsah považovali jen za jednotlivá čísla seznamu Výroční výstavy, k níž se bez pretensí přidružila. Není tedy u nás výstavního materialu ku karakteristice umělce žádný nadbytek.

Avšak mnohem ještě hůře má se věc, kdy jde zároveň o karakteristiku člověka, které nelze pominouti při kresbě podoby umělcovy. Několik sporých a mnohdy jen po výtce náhodných dat životopisných, připojených k jeho podobizně v některém ilustrovaném listě, je vlastně vše, s čím možno počítat. Ze vší té spousty biografické, jaká se prodlením let nahromadila, pamatujeme jen jednu jedinou, pozvedající se nad ono nízounké niveau literarní, jednu obsahující nejen několik trefných slov karakteristiky umělce, ale také případné zprávy a projevy osobní, problysknuvší v přátelském rozhovoru nebo dopisu. Je to krátká stať, kterou napsal Jos. Thomayer k podobizně V. Hynaise ve „Světozoru". Ostatně o nic lépe nevede se v té příčině umělcům literarním. Náš slabý, nepatrný a nevyvinutý život společenský, povaha vzájemného obcování jsou tím asi vinny. Zdá se, jako bychom nevedli žádných vážnějších rozhovorů, žádných obsažných korespondencí, anebo není pro myšlenky tam pronesené paměti, pro listy s dostatek ne-li piety, aspoň vědomí jich ceny. A právě tyto dva druhy osobních projevů vždy a všady jsou lešením, pomocí jehož budujeme stavbu, anebo spíše ještě organickou

její výzdobu. Ale u nás nic není známo z listů Mánesových nebo Čermákových, nám nikdo nezaznamenal, zdali a kterakým spůsobem se o svém umění vyslovovali. Postrádáme dosud všech intimních detailů jich životopisů a také mnohých ještě jiných.

V tom pramení ne-li jednostrannost aspoň kusost a neúplnost každého dosavadního pokusu karakteristiky a jak věci jdou, jistě že dlouho asi budeme ještě trpěti podobným nedostatkem.

Přistupujíce k vylíčení Antonína Chittussiho jako umělce, pocítili jsme výhody kolektivní výstavou poskytnuté i obtíže z nedostatku jiných pomůcek živěji nežli kdy jindy a naznačili jsme je úvodem s plnou otevřeností.

I.

Sjížděli jsme za letní krásné pohody s příkrého svahu Brd do čáslavské nižiny. Za námi byly šedavé ruiny lipnické, ale ze serpentiny, vinoucí se po úbočí hor, přehlíželi jsme jedním pohledem živnou plochu nižiny, prostoupenou temnou žlutí obilí a plnou zelení stromových řad. Téměř na obzoru vrcholila vzdálená silueta Žleb se svými zubatými obrysy na zdech a věžích, dole prostoupená několika světlými skvrnami městysových domků. Prostřed pláně, jako hnízdo v poli, sedí malá osada. Její podoba je tak typická pro české vsi a města! Z hustých chumáčů zeleně, jejíž kraje vysoké slunce barví do stříbrna, vytyčují se tenké stonky topolů. Šedivé střechy doškové a temně rudé tašky jako s obtíží prodírají se houští listoví vzhůru a bílené stěny domků daleko září každou průlinou. Právě prostřed hnízda bílý hranol kostelní věže. Sejdete dolů, vstoupíte do osady a český typ její ještě s větším důrazem se hlásí. Malé náměstí kol kostelíka protíná hlavní tepna, běžíc jako nejširší ulice od jednoho konce města ke druhému. Ostatní úzké prostupy jen jako náhodně tu onde, malým přítokům podobny, do ní zabíhají.

U malého domku jsme se zastavili. Přízemní štít a dvě okna do ulice, záhrobec, dvůr a zahrádka po boku. Městys jmenuje se Ronov a v domku ničím od sousedů se nelišícím narodil se 1. prosince 1848 Antonín Chittussi. Zde ztrávil leta svého dětství a když se jednalo o jeho vyšší vzdělání, nešel příliš daleko. V Čáslavi a na Horách Kutných uveden byl do tajů různých věd realných a odtud přišel osmnáctiletý do Prahy rovnou nohou na školu technickou. Jeho budoucím povoláním mělo se státi buď strojnictví, buď stavitelství silniční a vodní, jen že jiné touhy a tužby záhy nadobro přervaly Chittussiho dráhu technickou. Zajisté že snahy umělecké z mládí již ozvaly se v jeho duši, sic jinak by se dobře nevysvětlil náhlý přechod z Karlova náměstí do zastrčených síní třetího patra Klementina, kde tehdá (1866) sídlila akademie výtvarných umění za vedení Trenkwaldova. Vedle něho vládl zde ještě A. Lhota a život byl, jaký jen malý ústav podobný s nepatrnými prostředky a nehojnými silami dovede poskytnouti. A přece jen právě v tyto doby za M. Trenkwalda a později za J. Swertse vyrůstala zde všechna naše nyní tak

zdatná generace umělecká. V těch letech počali F. Ženíšek, V. Brožík, E. K. Liška, M. Aleš, J. Schikaneder, J. V. Myslbek a jiní zde zkoušeli první kroky. Arciže po většině neodnesli odtud mnohem více, nežli nejnutnější základy, ne bezmezerné, jež teprv později, tu vlastní houževnatou pílí, onde na jiných místech, uměleckému vzrostu výhodnějších, bylo jim doplňovati a ku zralosti přiváděti. Jak málo toho bylo, čím akademie pražská přispěla k rozvinu Chittussiho jako umělce, dosvědčují dodnes jeho kresby „Z vojny“, hlavy vojáků a kouty kasáren, z nichž nikdo nevyčte, že by pocházely z ruky tři leta cvičené na vysoké škole umělecké. Stále jsou to ještě spíše pokusy nadaného hocha z touhy po umění, nežli akademika, který tenkráte, pokud čas mu dovoloval, mimo službu navštěvoval akademii ve Vídni, kde sloužil. Odtud vrátil se do Prahy a k prvním svým učitelům. Ale i tenkráte ještě nebyl A. Chittussi na své pravé cestě, ještě sám se nebyl nalezl a místo poetických tišin krajinářských vězely mu v hlavě zcela jiné idealy malířské a snad by se nebyl ani kdy dostal z ovzduší genru anebo tehdá zálibně pěstovaného historického genru, kdyby roku 1877. nebyl býval přinucen školu opustiti.

Příčinou toho byla známá „aféra Woltmannova“.

Chittussi, opustiv školu, ocitl se nehotov a přece na vlastní síly odkázán v proudu života. Uchýlil se v podkrovní atelier svého přítele F. Ženíška a pustil se s horlivostí a úsilím sobě vlastními do samostatných studií. Jich předmět ale značně se změnil a několik listů kreseb na výstavě naznačuje nový jich obor, totiž krajinu. Zákoutí pražská, kde staré domy prostoupeny a obklopeny jsou zelení, pak okolí města staly se cílem jeho vycházek a studií. Nebylo se o koho opříti, nebylo koho, kdo by aspoň závažnou a autoritativní radou vedl nezkušenou v novém působení ruku. Nenalezl se ani, kdo by byl jako kdysi Corot svému hluchoněmému učni byl napsal velkými písmenami memento třikráte podtržené „Conscience“. Chittussi zdá se, že si je napsal sám. Několik kreslených studií stromů z Prahy a Troje na výstavě jsou dosud svědectvím této pile a horlivosti a přece zůstával A. Chittussi, nyní již třicet let stár, v samých začátcích a dosud nebyly mu patrně jasny umělecké cíle a také neměl pravého vodítka. I bylo mu k štěstí, že mohl, péčí a přičiněním přátel, opustiti Prahu a odejeti do Paříže. Zde teprve nalezl, co dříve byl jen snad tušil; rokem 1879. počíná proň teprve vlastní život umělecký a odtud také jeho pro nás význam. A začít musel od začátků, neboť co před tím byl vykonal, nebylo vlastně ničím, a hlavně nebylo vhodnou přípravou pro Paříž.

Jeho „Žižka před Rabím“ a všechny ostatní předchozí pokusy figurální již proto nemají váhy, že nemají zralosti. Kam asi cílil v krajině, lze stopovat na několika ukázkách první jeho produkce. Když totiž skončil rok vojenské služby a opustil akademii vídeňskou roku 1871., vybral se na cestu do Uher a z dojmů i studií zde sebraných vznikly některé obrazy, v nichž figuralní výprava a krajinářské okolí někde si drží rovnováhu, jinde krajina má převahu, nebo tvoří také výhradný předmět práce. Širé pláně pusty, pokryté blátem nebo travinami, bažinou, v jejímž rmutném povrchu blýští se obraz žlutého nebe, pak samoty dvorců a

statků nevesele se budují pod těžkou oblohou. I ve své mladické nehotovosti, zejmena v technické, řemeslné stránce, ve své neuvědomělé nezralosti přece prozrazují již dvě vlastnosti, jež později pěkně vyspělé postřehneme v úhrnu činnosti Chittussiho: je to nálada tonem vyjádřená a sice nálada spíše k melancholii nežli k jasnému a usměvavému projevu se klonící. Jinak arci lpí na všem neurčitá špinavá barva, bez náležité rozhodnosti po ploše se šířící a jsou ony krajiny spíše jen bezděčným problesknutím pravého jádra umělcova talentu, nežli cíle svého vědomé projevy. Ostatně první čas samostatného studia před pobytem pařížským nebyl pro Chittussiho ani dlouhý ani nerušený. Spadáť sem doba první okupace Hercegoviny a Bosny (1878), kterou s torbou na zádech a puškou na rameni byl nucen také prodělati, ale podivno při tom, že ačkoli nepřišel odtud jako umělec s prázdnem, přece divoko romantický Krasový kraj nezanechal v jeho nitru žádných trvalých dojmů a že od oněch rozsochatých skal a divukrásných strží ihned mysl odvrátil, jakmile noha jeho jejich okres opustila. Jiného druhu kraje jej zaujaly a když se mu hned na poprvé zdařilo 1879. vystaviti v pařížském „Salonu", byla to česká krajina labská, kterou se neznámý zde uvedl.

Šest let pobyl A. Chittussi v Paříži téměř nepřetržitě a leta ta byla vyplněna studiem a prací více nežli která jiná. Patrno, že teprve zde nalezl sám sebe, nalezl vůdce, jakých druhdy si asi přával. Nevstoupil zde k žádnému učiteli, do žádného atelieru, ale veřejné sbírky, velký ruch výstavní, přímý styk umělecký a pak všechno rušné ovzduší stalo se mu pružinou i vodítkem zároveň.

Podle uvedených již projevů krajinářských dá se očekávati, kam se v Paříži Chittussi přiklonil. V tamějším krajinářství zřejmě nalezl, co doma jen temně tušil. To naučilo jej ctíti a milovati přírodu v každičké její části, ba v motivech prostých a jednoduchých více nežli ve velikých vedutách. Nalezl a uvědomil si, že všady i v nejnepatrnější travince proudí teplý život, že kraj dýše a se hýbe, že jeho barva a jeho ovzduší, jeho tony jsou daleko intimnějšími projevy tohoto života nežli jeho hmotné útvary. V Paříži také na svých vzorech naučil se teprve vládnouti štětcem, široce a energicky, zde také vštípena mu takměř nenávist ku hmotné barvě. Nešlo vše rychle. Ještě na „Nábřeží de la Conférence", které roku 1882 v „Salonu" vystavil, nevystupují jeho umělecké principy se zamýšlenou rozhodností a ráznosti. Za to již v obraze ze Salonu následujícího „Z českomoravského pohoří" vládne ruka mysli i srdce poslušná. Okolí Paříže, břehy Sekvany, a ovšem Eldorado pařížských krajinářů, Barbizon a les ve Fontainebleau, pak Bretagne, Normandie a některé části Holandska byly mu zamilovanými místy.

V Paříži žil umělec velmi skrovně; jeho podkrovní atelier byla nevelká komůrka, sotva že se člověk otočil a bylo třeba odestaviti podstavec malířský stranou, aby mohla návštěva ode dveří dostati se do vnitřku, který byl dílnou, příbytkem i ložnicí v jednom. Obrazy, množící se pod pilnou a neunavnou rukou, nenalezaly vždy ochotného kupce a hromadily se tak, že bylo ob čas nutno pomýšleti na hromadný výprodej, buď v Paříži, buď venku jako na př. v Rouenu. Zprávy, jaké se u nás

o nich šířily, psány v neznalosti poměrů umělcových i pařížského trhu uměleckého, arci neodpovídaly pravdě a skutečnosti. Po roce 1884 počal A. Chittussi častěji a na delší dobu zajížděti do Čech a zde obyčejně vydal se na pouť po kraji, vraceje se odtud s hojnou kořistí. Bylť on nejen vytrvalým a pilným pracovníkem, ale také nadšeným. Celé dny trávil venku sedě na nízké stoličce před svým podstavcem a vracel se vždy hned s několika studiemi nebo i hotovým již obrazem k večeru domů. Seznam výstavy aspoň z hruba naznačuje kraje české, jež Chittussi byl se štětcem v ruce prošel. Rodný okres v pahrbkovitých částech českomoravské vysočiny, kout v ohybu labském u Pardubic, kraje jižních Čech v okolí Jindřichova Hradce, rybníky rožmberské byly jeho polem. Zacházel sem ku svým přátelům a známým a v jich blízkosti byl stejně horlivým v práci, jako by byl býval samoten. Při svém návratu z Paříže uspořádal na podzim 1885 výstavu svých prací v Praze. Jako vždy setkávaly se tu kraje francouzské s českými, ale hlavní bylo, že jejím souborem uvedl se s náležitou vahou opětně českému obecenstvu, hotový a zralý. Pak zůstal trvale v Čechách, ale o jeho posledních letech nelze více pověděti, nežli co obyčejně platí o muži cele svému umění věnovanému: Strávil a vyplnil je prací, dokud zákeřná nemoc nepodetla jeho sílu na dobro. Nedlouho ležel na loži bolesti a zemřel dne 1. května 1891.

V domovině byl A. Chittussi jist uznáním svého umění, plným velkým uznáním a neušel, jako jiní, ani frásovitě nadšenému velebení vlastností, jimiž se mohl honositi, i kterých vůbec neměl. Po všechen čas, umělcova života stálo jeho umění v popředí tam, kde šlo o vyčtení našich prvních výtvarníků. Jeho produkci stopovali mnozí bedlivě a práce jeho byly v ceně. Tak vžil se interes o tohoto umělce ve společnost, že takměř patřilo i patří k dobrému tonu míti v salonu svého „Chittussiho“. Umělec osobně sám rád snášel popularitu svého jména, která začasté se projevovala třeba jen novinářskou lokalkou, ale vedle této více do šířky nežli do hloubky jdoucí pověsti nescházel hlouček lidí, kteří z dobrého přesvědčení váží si a cení jeho prací podle jich pravé hodnoty. Prostá, přímo vyslovovaná, vyjadřovaná jejich poesie, zdravý a svěží poměr umělce ku přírodě v nich projevovaný nalezá příslušný ohlas v duších spřízněných a v jemném citu a porozumění pro nelíčený obraz kraje. Jestli kde snad ocenění jeho šlo přes míru, pak dlužno hledati toho příčinu zajisté v tom, že A. Chittussi u nás první a ve své spůsobě jediný líčil nám obraz přírody s nového stanoviska, vnitřního a hlubšího, nežli ti, kdo před ním lpěli jen na její zevní formalnosti, že nad útvar kraje vědomě pozvedl vnitřní její život. Slovem A. Chittussi byl nám krajinářem moderním, dnešnímu na přírodu nazírání odpovídajícím. Odtud ono široké i užší uznání a ocenění, jeho slušný materielní a krásný moralní úspěch.

Jsou arci mladí umělci, kteří s podivuhodnou vytrvalostí stále básní cykly o zneuznaných umělcích, kterým nevšímavost, netečnost a nedostatečná „podpora“ již z mládí vyráží štětec z ruky a je zatlačuje z dráhy umělecké do dílny řemeslnické. Zapomínají, že život jest a zůstane bojem a stálým zápasem a že na konec vždycky jenom skutky a ne zámysly

podrží svoji cenu. Takové cykly zůstanou romantickými básněmi, přestřelujícími svůj cíl a v niveč se rozplývajícími před skutečnými poměry. A nejméně mají pravdu, kdy předvádějí dokonce „Kritiku“ v rouše katanském, která prý v zášti a zlomyslnosti talent a genija ubíjí. Ubohá kritika!

Ve skutečnosti jí není a vyskytne-li se kde, zda má u nás jaké váhy? Kdo smí říci, že se jí kdy zdařilo, před očima našeho obecenstva někoho pozvednouti, koho si toto nepřálo? Kdo může tvrditi, že se jí podařilo ubiti i jen prostřední talent, neučinil-li tak sám? Tak daleko my ještě nejsme v časích, kdy malíři ještě se skořápkou školní zváni jsou mistry aneb aspoň obdrží čestné epiteton „chvalně známý“, kdy referenti ochotní a z ochoty v každém žáku akademie vidí budoucího velikána. A na kolik se materialní stránky týče? Má-li který umělec v té příčině důvod k nářku, jistě to není tak umělec výtvarný, jako spíše literární a hudební. Štětec i dláto, které nelení, v nynějších poměrech aspoň uživí svého pána, jest ale veřejným tajemstvím, že z umělecké produkce literarní nebo hudební tři, čtyři z celého velkého tlumu našich umělců mohou býti živi, ale jen živi. S kvalitou práce stoupá u výtvarného umělce její peněžitá cena v těchže dnech, kdy první pokusy literarní jsou stejně podle plochy placeny, jako díla prvních umělců.

Je tu tedy mýlka z neznalosti poměrů, anebo zastaralá tradice...

Jaký byl člověk umělec Chittussi?

Kdo se kdy s ním stýkali, dobře vědí, že křivdou by bylo klásti na misky váhy některé projevy předrážděného citu v posledních letech jeho života. Pravá podstata jeho povahy měla jindy své správné projevy, ne tenkráte, kdy snad umělec byl popouzen každým druhým slovem a náchylným k trpkosti pro domnělé nedocenění své práce. Neznal-li kdo Chittussiho osobně, z jeho obrazů snadno pozná jemné jeho cítění, ba sensitivnost jeho nitra. Ocitnul-li se venku vůči vegetabilní zeleni a modru nebes, byl věru zosobněným citem a má-li pravdu báj o šťastných lidech, kteří rozumí řeči rostlin a zvířat, pak jistě že byl A. Chittussi jeden z nich. Pak není divu, že měl dobré srdce. V úzkém kruhu přátelských rodin nezdařilo se ani jeho cholerické a vybuchující povaze zabrániti, aby tuto stránku své duše široce nebyl vyložil. Jako člověk milující své umění a v netajené své k němu vážnosti, býval popuzen každou všedností a rozčilen a rozhořčen každou nízkostí. Jeho bezohledná přímost, málo přístupná důvodům i z faktického stavu věcí plynoucím, neuchránila jej od trapných a nitro jeho pobuřujících nárazů. Srdce mu bylo vším, jeho hnutí neodvolatelným příkazem, jím se jedině spravoval, je pokládal za jediný a výhradný motor všeho konání a všeho umění. Naplnilo-li se hořkostí, vybuchly city se stejnou vášnivou silou, jako kdy hnulo se upřímností a světlou náladou. Kdo by byl hledal typ sensitivního cholerika, mohl jej nalézti v Chittussim. Přátelé znali dobře tyto stránky jeho povahy, v nichž byla často omluva mnohého jeho jednání, a znajíce je, nezazlili mu ani, když v posledním čase pro různé domněnky se jim vyhýbal.

A výmluvným byl. Ne příliš sdílným a vykládavým, ale proudem šla mu řeč, kdy hájil svoje přesvědčení, svůj názor o umění a světu

proti náhledům sporným a nepřátelským. Pak se stával plastikem. Pádné, případné a neobyčejně řízné obraty, pojmenování, označení byly mu na snadě a překvapující byl jeho dar ve vynalezání karakterisujících přívlastků, jejichž pádnost se zvyšovala stoupajícím zápalem.

I co člověk vycházel tedy z míry a nebyl zjevem obyčejným.

II.

Po malých, krátkých projevech v oboru malby genrové, figuralné, stal se A. Chittussi výlučně krajinářem. Ony přeletavé projevy, spadající téměř venkoncem v leta studijní, akademická, sluší spíše bráti za mladickou nejistotu sebepoznání, nežli za nějaké zkoušení a vybírání cesty umělecké. Ale když se Chittussi jednou ocitl na dráze krajináře, nejen že ji více neopustil, ale věnoval se jí tak výhradně, že přímo vše perhoreskoval, co nebylo volnou přírodou, že často též násilně, vždycky ale z pevné zásady vyloučil z ní v první řadě člověka. Corot, jeho zbožňovaný vzor, dával aspoň, dle vlastních slov, své stafaže ku krajinám pod cenou, přídavkem. A. Chittussi bez milosti vyhnal člověka z kraje. Jemu stačily hory a lesy, role a pole, stromy a květy, skály a vody, domy a chyžky a bylo mu přímo blasfemií oživiti lidskou postavou obraz kraje. Jeho mluva, jeho řeč a výraznost mu stačila úplně. Pohrdal stafaží a k smíchu mu byla možnost, jakoby stafaží krajina mohla se státi živější nežli bez ní, k smíchu mu bylo, že by vhodně volená stafáž mohla sesíliti výraz nálady kraje. Chittussi byl vášnivým milovníkem a vší sílu svého afektu, všechno srdce své obětoval předmětu svého zbožnění: přírodě, v níž nebylo lidí. Pak mluvilo k němu všecko, svým zrakem postřehoval výraznost každého jejího elementu a byl s to v hájení svého principu, své výlučnosti jíti až do krajnosti. Stával se krátkozrakým při tom a nebýval přístupen žádnému důvodu a nehrozil se ani komiky. Ztrácel rozvahu ve slovné při nepostřehuje ani, vedla-li ji druhá strana žertem či do pravdy.

Jednou končil podobný spor asi takto:

— Ale, můj milý, připustíš, že přece člověk, i jen dle běžné fráse, je korunou všeho stvoření a pánem přírody.

— . . . . .

— Připustíš, že zobraziti živoucího člověka, nejen v jeho zevní, ale také vnitřní pravdě, je přirozeně těžším uměním nežli zachytiti obraz mrtvé přírody.

— Ne. V přírodě, v každé její části, ve stromu i jeho ovoci, je stejný proud a ruch života jako v člověku.

— Budiž. Ale jak zcela jiný, očitý a každým postihnutelný je jeho projev u člověka. Bodni jej nebo sekni a uvidíš, jak bolest naplní jeho tvář, změní nadobro jeho rysy. Rozřízni jablko, a zůstane jak bylo, beze všeho výrazu.

— Ne a ne. I to rozseknuté jablko mění obličej, projeví pocit bolesti.

Smích kolem.

— Ano, zkřiví se bolestí. Ale vy, vy to nevidíte. Já, já to vidím! . . .

Z této výlučnosti, z této s lety rostoucí vášně pro přírodu vyvinula se u něho averse proti malbě figuralní a dospěla málem k naprosté negaci. Ocitnul-li se kdy na poli dějin malířství, nastalo hotové krveprolití; jeho cesty označovaly spousty velikých mrtvých. Málo kdo obstál před jeho útočným návalem a je pochopitelno, že tak naprostému ctiteli a obdivovateli volné přírody a nelíčené skutečnosti bylo hrůzou jen pomyšlení, že jsou lidé malující výjevy historické. V jich dvořanech viděl nemotorné, směšné divadelní statisty, v jich rytířích hasiče; Řekové a Římané připomínají mu strašidla z „Mlynáře“ a jeho vynalezavost v epitetech a případných obrazech byla věru podivu hodná.

Stafáž v plném a vlastním smyslu, oživení kraje lidskou postavou, v popředí nebo prostředí hloubky prostoru se nalezající a jakýmkoli již konáním zabranou, nalezneme jen na nejstarších pracích umělcových. Procházíme sta obrazů ve výstavě, doplňujeme jich řady vzpomínkami na ty, jichž tu postrádáme a všady hlavní, ne-li výlučné a výhradné slovo vede příroda sama. Města jsou prázdná, jako vymřelá, dvorky jsou pusté, na rybníku plove opuštěná kocábka. A postřehnete-li přece někde v dálce na pastvinách, nebo v temnu lesa co živého, pak jistě jen s jistým namaháním vlastní fantasie lze pestrobarvé ty skvrny a skvrnky sceliti a doplniti v lidskou postavu. Na sklonku svého života vymítil A. Chittussi i tyto slabounké zjevy lidského života, a zbylo pouze něco poletujících ptáků v povětří, nebo divokých kačen na rybníce, až i jejich řadu zavřel dvěma zajíci na fialovém jetelišti. Ale druhdy také zvířatům popřával více místa, ano v „Ptačím sněmu“ drží si hejna kosů na tenkých větvích chvějící se břízy s prvky krajinářskými úplnou rovnováhu.

Nedostatečný školský výcvik, neúplné školní vzdělání umělecké pociťuje umělec ve své zralosti více nežli před tím. V prvním mladickém útoku na pole zvoleného oboru zřídka si bývá vědom, co ruce a oku jeho ještě schází. Kvapný let myšlenek přenáší jej přes úskalí, arci klopýtajícího, ale to jej nezadržuje a kde přece nedovede si zapříti formalní nedostatky svého mladického ještě umění, upokojuje a přemlouvá sebe rád tím, že druzí pro jeho idealný cíl technickou nezralost a nevyspělost mají ne-li cele odpustiti a přehlednouti, tož aspoň nad ní milosrdné oko zamhouřiti. Ale v letech pozdějších, kdy cíle jsou již pevně vytýčeny, kdy dráha jest zrale uvážena, začasté stávají se zmíněné mezery ve školním vzdělání tížícími řetězy, přes něž klopýtá a padá všechna ostatní jinak zdatná dovednost. Také A. Chittussi trpěl tímto nedostatkem a my máme soucit s ním, postřehnuvše, že není jím zaviněn. Velmi zřetelně, ba až příliš patrně vystupuje tato mezera v jeho uměleckém vzdělání všady tam, kde zasedá před obraz města, před výtvory architektonické, aby jejich zjev přenesl na plátno. Je věru až bolno pozorovati, kterak kreslící ruka se vzpírá, neposlouchá, klade překážky volnému letu a citu a zadržuje ho při každém kroku. Při volné krajině slabá kresba snadno bývá zakryta, zacloněna poesií barvy, ale při složitém obraze architektonickém, po většině mnohem střízlivějším ve svém jádře, nežli je kus světlem oblité přírody, každý poklesek a každé prohřešení proti správnosti kresby, proti akuratese perspektivné, proti formalní přesnosti stává se mnohonásob očitějším.

Víme dobře, že to u Chittussiho bylo vinou školy, kterou prošel. Na pražské akademii nekladli druhdy patrně náležitou váhu na tuto součásť umělecké mluvy, na tento v budoucnosti vysoce důležitý instrument umělecký, jehož význam a absolutní nutnost mladí adepti arci nesnadno si uvědomují a rádi se mu vyhýbají. Zdá se jim, že střízlivá ta věda o bodech hlavních a úběžných a zákonech horizontal a vertikal, zbytečně se staví jim v cestu, po níž se domnívají přijíti nejdříve k prvnímu touženému cíli: malovati obrazy. Přes to zůstává to na vrubu školy a jejího vedení, opouští-li ji chovanci bez náležité znalosti discipliny, jejíž seznání a vyzpytování přece jen kdysi stalo se jednou z podstatných příčin renesančního zkvětu umění.

A. Chittussi vždy těžce nesl pravidelně se opakující neúspěchy svých architektonických obrazů, ale jistě že hlavní jich vinu nesla neúplná jeho k nim příprava, kterou mu škola, již navštěvoval a kde nabýval základů svého umění, zapomněla dáti, a ne momenty, jež snad sám pokládal za vlastní příčinu svých uměleckých zklamání.

Již výhled z atelieru M. Eug. Jettela na Paříž přes střechy quartier Bréda k Velké opeře, jejíž mlžná silueta sedí jako koruna na vlnách mansard, prozrazuje v popředí nepevného kresliče.

Stává se často, až příliš často pro všechny, kdo dobře cítí s talentem a jeho uměním, že umělec se vší možnou energií, veškerým náponem sil a také se vší, jaksi zúmyslnou samolibostí vrhá se na předmět a obor, který je rozsahu jeho nadání cizí, který leží mimo jeho rámec. Všichni tuší a předvídají, kterak se všechna ta snaha marně vynaložená rozbíti musí a bojí se okamžiku zklamání pro umělce, který přijíti musí a který, žel, se také dostavuje. Ba zhusta zakládá si člověk na některém svém konání, které v očích zcela objektivných a nepředpojatých je pravé diletantství a jehož přece jen, aspoň na chvíli, pokud se jím zabývá, výše si cení nežli vší své práce, jež je třeba i s to učiniti jej proslulým, neb nesmrtelným. Zpomínáme si klasického případu podobného třeba jen chvilkového poblouznění a pochybeného sebe oceňování. Když vstupoval v život L'Artiste, časopis věnovaný umění výtvarnému a literarnímu, byli přední umělci francouzští dožádáni o příspěvky. Také Victor Hugo a Gavarni je zaslali, ale k neskonalému úžasu redakce poslal básník V. Hugo kresbu, slavný karikaturista Gavarni dostavil se s básní a oba na smrt byli uraženi, že jejich příspěvky dobře míněné, do nichž se více domýšleli nežli do čehokoli ze svých prací ostatních, s díky byly odmínuty.

A. Chittussi opět a opět se vracel k obrazům architektonickým, ba více: jeho nejrozměrnější obraz, dílo, v něž kladl největší naděje, jež mělo na dobro upevniti jeho slávu, spadá do tohoto kruhu a jeho slabý úspěch doma i jinde, poněvadž v pravé své příčině nepoznán, těžce se dotekl jeho sensitivní mysli. Dva, třikráte dal se v útok na svůj předmět, pustil se v zápas s ním se vší sobě vrozenou silou, energií, se vší houževnatostí a se vším nadšením, jehož byl schopen a rovněž tolikráte vše to bylo marné, poněvadž si nedovedl uvědomiti, že umění architektonického obrazu nezapustilo u něho kořene, že zmoci je není v jeho moci.

Z prvu spokojil se s konvencionelním pohledem na Prahu. Pravíme-li

konvencionelní, nechceme, aby tím bylo snad rozuměno, že by byl trivialní; naopak ví každý, že prospekt ve středu města rozevírající se oku k Malé Straně obrácenému je a zůstane na vždy karakteristickým pohledem města. Ne proto, že bez počtukráte jej malíři a kresliči v různém stupni dovednosti na papír a plátno byli přenesli, ale že obsahuje všecku malebnost Malé Strany, všechen velebený majestat Hradčan, klid zeleného Petřína a život proudících vod Vltavy. Velikolepý amfiteatr této poloviny Prahy má nejenom výhodu přirozeného pohledu z dola do vrchu, ale nad to je vždy pln obdivuhodných efektů světelných a těžký je mezi nimi výběr. Jednou rýsuje se vše v jasné plastice, vystupuje v jasném průhledném vzduchu. Všechna rozmanitost zeleně, různobarvých staveb, bání, zelenou plísní pokrytých, temně rudých prejzů zvyšuje jen jasnost a zřetelnost obrazu. Když pára nebo vodní mlhy obejmou a prostoupí jeho součásti, vyniká nový půvab sharmonisovaných barev, mírných, jemně ztlumených tonů; pak zase k večeru sílí markantní silueta zámku a dómu rýsující se s neobyčejnou určitostí na západě, tekutým světlem prosyceném.

První „Praha" Chittussiho vypadla tvrdě a neohebně. Umělec byl příliš zaujat plastikou obrazu, obtíže architektonické kresby příliš upjaly jeho pozornost na zjevy stavitelské a neuvolnily s dostatek štětec vystihující jich barvu i ton. Než pro umělce samého měla malba dvě nevýhody, jimž budoucně hleděl se vyhnouti: pohled, a tedy všechen obraz, byl mu předmětně příliš vychozený, příliš běžný, známý a často opakovaný a pak nebyl to obraz celé Prahy, všeho města, veškeré jeho krásy a půvabnosti. Mimo to pohled neposkytoval rozenému krajináři dosti motivů krajinových a proto se znovu usadil v zahradách strahovských, na straně zcela opáčné, kde měl před sebou sady v plném květu klonící se dolů v popředí, zelenavý horizont kolem v pozadí a všechny části města mohl jedním pohledem obejmouti. Pro tuto výhodu ztratila se arci karakteristika, osobní známka Prahy, amfiteatr a silueta Hradčan a Petřína. Arci jako pravý krajinář hleděl A. Chittussi poskytnouti náladu prvního zkvětu přírody. Různým svahem spadají do prostředí zahrady strahovské, přímočaré řady stromů, obalené hustým bílým květem, vyrůstají z koberce trávy v první zeleni, ale je třeba přenésti oko přes několik nevábných skříní domových, nežli může spočinouti na obraze města, které arci s této strany je spoustou domů, stopených v parnaté mlze, z níž ostře vyniká několik hrotitých věží a kulatých kopulí. Při prvním menším náčrtu, jenž sloužil pak za podklad velkému obrazu, drží si architektonická kresba s nasazenými tony v celku rovnováhu a také všechna plocha má dobré držení, kdežto při velké práci, právě pro neustálou péči o nepodajnou formu, drobí se obraz v neurčito. A co nejvíce je na podiv: postrádáme tu, co jinde je zvláštní silou štětce Chittussiho, šťavnatosti a přímé pravdy barvy, jasnosti, zřetelnosti a výraznosti jejích tonů.

Není tedy jinak, nežli že pohled, který se sveze s dlouhých řad svěžích, ano poeticky procítěných krajin na obraz této velké „Prahy", shledává, kterak zde, na poli neobvyklém a nepravém, lomila se síla umělcova.

Nicméně i po „Praze“ vracel se umělec k pohledům na města česká, ovšem že vždy v okolí krajinářském, ne co k pouhým vedutám a dva z nich zasluhují zvýšené pozornosti: Prachatice a Jihlava. První v zeleni, druhý ve sněhu, ale v obou leží jich cena jen v několika místech, kde umělec šťastně zachytil a vystihl jemnost a delikatesu tonů a pravdivost ovzduší.

Jinak zasvětil A. Chittussi svůj štětec volné, svobodné přírodě a zde, v tomto oboru, ve vší řadě prací sem spadajících je také vše proň karakteristické od volby předmětu počínaje až po fakturu, po způsob technický, jímž nám je předvádí. Zde uloženo jest jeho pravé credo, vyznání víry, které ochotně převzal v Paříži, poněvadž jeho cítění a myšlení bylo nejbližší a nejpříbuznější.

V zásadě každičký kraj, každá jeho část, ať široce rozložená nebo jen pouhé intimní zákoutí, bylo v jeho očích stejné ceny, a hodno uměleckého podání. Táhlá lada, plochá pole, vlnivé hřbety hor právě tak jako útulný koutek při vodě a lesu a každý strom stejně jako která travina. Ale v praksi přece jen učinil výběr, poněvadž přirozeně jisté motivy barevné i náladové dotýkaly se citlivěji jeho umělecké mysli, ano je dokonce i zřetelno, že v jistých obdobích a patrně že za určitých vlivů i povšechný ráz jeho předmětné volby se měnil. Bylo by lze tuto fluktuaci přesněji a určitěji stopovati a vyznačiti, kdyby nesly obrazy Chittussiho datum svého narození, jehož naznačení jim však z pravidla schází. Bylo by pak též každému zřejmo, že i vedení štětce i povaha krajinné nálady nebyly u něho vždy stejné, ba že i to, co v obecném a běžném smyslu se považuje za obraz, to jest celek v sobě formalně uzavřený na rozdíl od libovolného výřezu a výkroje z panoramy přírodní, teprve v poslednějších letech jeho tvoření hlásí se důrazněji ke slovu.

(Dokončení.)

OPRAVA.

Podpis barvotisku v lednovém sešitě měl správně zníti takto: středověká hostina. Dle miniatury románu: Renaud z Montaubanu a t. d.

SLOVINSKÝ KROJ
(Z KRAJINY.)

Dívčí hlavy. Studie **Jos. Ženíška.**

III.

Čiperův samolet.

Fantastická povídka. Napsal Fr. Procházka.

(Pokračování.)

odivné zvuky!“ pravil mistr udiven. Drobný krůček jako kuřete a těžký jako v botkách okovaných. Maně napadl mu mužík z těžítka. Pohledl na prádelník — a přejel si čelo, ustav rázem v myšlenkách. Cosi nevysvětlitelného událo se, nač jsi se mohl jen v úžasu dívati, a nikoli o tom klidně uvažovati.

Strojek s orlojem byl prázden — mužík zmizel. Čipera podepřel se v okamžité závrati o pelesť své postele, nespouštěje oka se stroje. Pak zdvihl levici a protřel si oči. Pochybnosť ta byla prvním hnutím myšlének, které se ihned přehnaly hlavou Čiperovou jako příval protrženou hrází. Čipera byl příliš tuhý kmen, než aby podlehl první ráně. Často při hlídce zemčat svých vyspal se nebo probděl noc pod hřbitovní zdí nebo sedě na ní díval se po řadě křížů, osvětlených měsícem — vždy bez bázně. Nevěřil v nic nadpřirozeného a pověrou pohrdal jako zneuctěním zdravého rozumu. Bázni z mrtvol se smával jako vypěstěné vychováním. Toť týž pocit hrůzy před smrtí — říkával — jakou se třese kůň a vyje pes, když cítí pohodného. Záhuba vlastní, jejíž možnost vidíme v konci jiného, děsí nás. Vždyť divoši australští mrtvoly jedí — těm není mrtvý předmětem hrůzy, ale radosti, jako když chuďas nalezne mrtvého zajíce, nebo srnce, který je ještě k jídlu. Přihodilo-li se mu i něco v životě, co nemohl pochopiti, neuprchl nikdy, třeba jím i hrůza zalomcovala, ale zvolal sám na sebe jako velitel: „Stůj! přesvědč se. Jsi tím povinen sám sobě.“ A skutečně, vždy byla to věc všední a prostá, co nalezl. Jednou svatojanské mušky na prohnilé vrbě, po druhé opilý člověk s lucernou, jindy pytlák v houštině stahující srnce a konečně dostaveníčko dvou mladých lidí za zdí hřbitovní.

Tuto arciť byla věc docela nová, jiného druhu.

Protřel si znovu oči a rozhledl se po světnici. Lampa hořela zamrkle a prskla časem. Petrolej patrně v ní docházel, ale proto přece bylo světla dosti, aby i nyní se přesvědčil, že je strojek prázdný. Jako na potvrzenou ještě ozval se drobný kovový krok znovu a mužík s lysou hlavou v rozhalené halene s kružítkem v levici a kladívkem v pravé ruce vyšel z kouta, kde ležely odřezky koží a stará obuv, prošel temným stínem pod stolem a vstoupil do světla lampy. Ohledl se a oči jeho zaleskly se pronikavě jako prve odleskem světla. Drobným krokem zašel pod pícku a odtud ozvalo se harašení dřeva k palivu naštípaného a složeného, jako by pes neb kočka po něm lezli. Čiperovi rázem vytanul na mysli „Bismark“. Viděl, jak se s hrůzou ohání na všechny strany proti

záplavě domnělých myší, žab a ještěrek — viděl, jak se mu lidé smáli. „Toť zrovna totéž," pravil si Čipera pevně, „třeba z jiných příčin, než u něho."

Myšlenkou tou posilnil se ku klidnější úvaze. „Není strašidel ani duchů, vše nadpřirozené jest nepřirozené, nemožné. Proto představa tato není skutečnou; jiný člověk by tu neviděl ničeho, než kovové těžítko celé, na svém místě. Toto vidění žije jen v mé hlavě a kdybych sáhnul nyní na strojek, jistě na něm mužík bude seděti jako vždy. — — — Ač možná, že by mne i hmat klamal, jako nyní zrak. „Bismark" bral skutečně myši a žáby do ruky — oškliviI si je při tom a zahazoval — šálil ho tedy i hmat. Ostatně se mýlíš i v tom, že bys klidně uvažoval. Kdybys byl kliden, všechno vidění by zmizelo. Jsi patrně rozčilen, o tom není pochyby. Tak as vídali svatí poustevníci ďábly a netvory ve svých samotách po svém bdění a postech v předráždění nervů. — I toto jest vidina, pouhá vidina!" křičel hlasitě, aby sám sebe spíše přesvědčil. „Chorobná vidina, majetek mé hlavy," zlobil se, pohlížeje na mužíka, jenž se nyní šoural kolem štoudve s vodou, klepaje na měděnou obruč. „A kdybys se na hlavu postavil, vím, že nejsi ničím, a že by jiný člověk našel těžítko celé a tebe seděti na něm. Jsem rozčilen, jsem předrážděn, toť vše."

Pohlédl na hodiny. Stály. Ukazovaly půl desáté. Již z toho viděl, jak jest rozčilen; nebylť ani zpozoroval, že hodiny zůstaly státi. Jindy bylo by ho jich umlknutí probudilo i ze sna. Jak dlouho asi stály? Kolik je hodin? Čipera schválně upíral k nim všechnu pozornosť, aby se vzpamatoval na tomto známém předmětě. Měl pocit, jako by se duše jeho topila, jakoby se rozplývala v jakémsi děsném prostoru bez konce a dna a hynula. Míval takové pocity za mladých let, když se příliš zabral v myšlenku o věčnosti nebo o nekonečnosti prostoru. — — Hlava se mu zatočila z pravidla a před studenou rukou šílenství, které se zdálo naň sahati, upírával maně zrak i mysl na nějaký obyčejný předmět: na nůž, na kámen, na kus dřeva — tak pevně, křečovitě a ustrašeně, ako se tonoucí do břehu zarývá.

Tak si nyní sliboval pomoc od těchto začernalých starých hodin se zašlými malovanými květy okolo ciferníku. Díval se na motouzy, které byl ještě odpoledne natřel smolou, aby po odřených hřídelech neklouzaly a viděl, že dole byly spleteny. Tím se patrně hodiny zastavily. Bylo to tou dobou, kdy se zul, neboť obuv odhozená přitiskla motouzy ke zdi.

„Co to, lampa uhasíná? Dochází jistě petrolej." — Předměty všeckny temněly víc a více, světlo rudlo a nad lampou vystupoval čadící kouř.

„Půjdu a doleju petrolej," poručil si Čipera pevně a jako voják když k útoku postupuje proti ústí namířených pušek — očekávaje stále plamen s výbuchem a ránu, — ale přece postupuje, pokročil Čipera k prádelníku. Vyhnul se pohledem místu s těžítkem a vytáhl ze zadu láhev. Poznal ji více čichem než zrakem, neboť po světnici prostřelo se šero. Zdála se mu jaksi lehká. Zatřepal jí v ruce — byla prázdna.

Žena Čiperova sténala ze sna.

„Proklatá hříčka náhody!" zasipěl mistr. „Všechny okolnosti se spiknou ke klamání smyslů." Cítil, že se ho po tmě v blízkosti těžítka

zmocnila mrazivá hrůza. Ruka, blízko toho předmětu se nacházející, třásla se mu, jako když se svaly namáháním přepnou, vlasy se mu zvedly a víčko levého oka počalo mu křečovitě mrkati rychlým škubotem. Ale v Čiperovi jako vše bylo neobyčejné, tak i síla vůle.

„Stůj!“ zaryčel ze sevřeného hrdla a chopil pevně těžítko. Cítil prudké udeření do prstu a rachot sklínek. Patrně naň narazil. Byl pevně přesvědčen, že tam mužík bude. A byl. Vítězným dojmem i hrůzou se třesa nesl těžítko k dohořívající lampě. Vytáhl čadicí knot vzhůru, až zaplápolal v začernalém hořáku a zadíval se na ně z blízka. Chtěl i smysl zrakový železnou vůlí svou usvědčiti z klamu.

„Hle, že to byl výplod mé mysli!“ smál se rozčileně a bez konce. „Každý snad jiný na mém místě byl by uvěřil v ďábla a strašidlo. Jen vůle dosti a člověk vždy se přesvědčí o nesmyslnosti pověry. Byl jsem patrně hrozně rozčilen. Již vypravování slečnino mne dojalo — pak to mé nerozumné bdění — spávám tři čtyry hodiny za noc a posledních několik nocí jsem již nemohl usnouti. A ty plány a blouznivé sny dnešního večera. Nebylo by divu, kdyby nervy konečně — Co to, ještě nějaká čertovina? Je to možné?“ Rychle vytáhl knot hasnoucí podruhé do výše, až plamen vyšlehl. Lampa v třesoucí se ruce jeho zaklátila se až na zvrhnutí. —

„Je to možné?“ šeptal dívaje se na mužíka. Nedbal jeho škodolibého pohledu, ale co ho poděsilo více nežli vše dosud, byla okolnosť, že mužík držel v levé ruce kladivo a v pravé kružidlo. Čipera zachvěl se na celém těle. „Ještě nemám smysly v pořádku,“ napadlo mu. Viděl přece těžítko již mnohokráte a dnes všiml si ho tak pozorně a důkladně. Věděl určitě, že mužík měl kladivo v pravé a kružidlo v levé ruce. Nebo by se byl přece mýlil? Nevšiml si toho dobře? Snad ho viděl s opáčné strany. Však ne, vždyť se kladivo ani jinak nedrží než v pravici. Nemýlí se nyní? Neklame ho zrak? Nebo mate se mu pravá a levá strana? Šílí?

Bouchnul těžítkem na stůl a odvrátil se.

„Andulko!“ zakřičel ze všech sil, jat dojmem opuštěnosti, v němž každý hledá účastenství živé duše. Ale jakoby již dnes všechno mělo býti zvláštní, neobyčejné, žena jeho, kterou jindy probudil každý šelest, spala dále jako mrtva. Přiskočil k ní v nejhlubším děsu a vší silou zatřásl jí rukou, jíž po tmě dosáhl.

„Maria Panno, co se stalo, Josífku?“ vytrhla se žena jeho ze sna. „To jsem se lekla — aáh,“ zívala hlasitě a dlouho, mnouc si obličej a usedajíc v loži.

Čipera se vzpamatoval. Zastyděl se, že by on, příkrý karatel vší pověry, měl ženě své vypravovati o strašidle, — neboť jinak ona by tomu nerozuměla. Měl říci, že se bál?

„Lampa shasíná,“ pravil v rozpacích, rád jsa tomu, že na něco vzpomněl.

„A proto mne budíš tak, jakoby hořelo?“

„Nemohl jsem tě jinak probuditi, spala jsi ku podivu tvrdě.“

„Ano, mám údy jako zdřevěnělé. Petrolej je v láhvi na prádelníku. Počkej, doleju do lampy.“

„Jen lež,“ zadržel ji Čipera, „láhev je prázdna, přesvědčil jsem se.“

„Zapomněla jsem ho tedy koupit. Nehněvej se a jdi spat, bude as již pozdě.“

Čipera přál si pokračovati v rozmluvě. Držel ruku manželčinu ve svých rukou, ještě se zimničně chvějících a přisedl na pelesť jejího lůžka.

„Ale máš ty studené ruce!“ podivila se mistrová. „A třeseš se zimou — proč jsi se již dávno nepoložil? — Věru, máš ruce studené jako — mrtvola.“ — Mistr se otřásl.

„Teď si vzpomínám,“ pokračovala, „měla jsem hrozný sen, jsem tomu opravdu ráda, že jsi mne vzbudil. Zdálo se mi o nebožce mamince. Podobný sen jsem měla, než nám náš Pepíček, dej mu Bůh nebe, zemřel. Přišla, ubohá matička, ke mně tak bledá a smutná. Měla na sobě moji modrou jupku s kvítky a šedivou kartounku a na šíji korále. Přes sebe měla tvou ušpiněnou zástěru. Proč máte tu zástěru, maminko? Slzela a nemluvila ničeho. Jen hlavu mou si položila na klín a česala mě jako za dětské doby, hladila, líbala a plakala. Proč pak pláčeš, maminko? ptám se a pláču také. ‚Milé děti,‘ povídá, ‚potká vás veliké neštěstí.‘ — A jaké maminko? tážu se. Tu jsi mne vzbudil. Ale proč pak necháváš lampu bez petroleje tak čaditi a dohořívati? Je tu nyní kouře a zápachu k udušení.“

Čipera poslouchal vypravování ženy jako ve snách. Nyní vstal a stáhl lampu docela. Ještě chvíli bylo viděti vytažený žhoucí knot dohasínati. Na to otevřel okno, naraziv cestou na židli. Chladný vzduch noční ovanul mu konejšivě skráň, v níž krev hučela. Ležel tak dlouhou chvíli v okně, vyhýbaje se úzkostlivě všem myšlénkám. To ho poněkud upokojilo. „Ještě se umyju,“ umínil si; „to mne vzpamatuje docela.“

Nabral do plecháčku vody z konve stojící u dveří a nad škopíkem, který byl umývadlem rodiny Čiperovy, pustil si několikráte za sebou zvolna studený proud na hlavu. Opět postavil se k oknu do chladného proudu vzduchového a naslouchal, jak z mokrých vlasů padají kapky na papír pod květináči prostřený. „Nyní je vše v pořádku,“ pravil si a s malým jen mrazením, jakoby mu mravenci lezli po těle, přistoupil ke stolu a vztáhl ruku po těžítku. Vše bylo skutečně na svém místě. Mužík měl kladivo v pravé, kružidlo v levé ruce.

„A nyní půjdu spat,“ rozhodl Čipera sám s sebou spokojen a svlékl šaty. Přivřel napolo okno a šeptaje krátkou modlitbu před spaním, ulehl pod peřinu na malé lůžko, kde spával od smrti synkovy. Jemu stačilo úplně. Stáhl pokrývku až k bradě a obrátil se tváří do podušky, ale usnouti nemohl. Převládajícím jeho pocitem byla jakási vítězná spokojenost se sebou samým, že rozum jeho zvítězil po těžkém zápase nad klamem smyslů, že nepodlehl pověře.

„Vše je tak samozřejmo,“ vykládal si polohlasně, „tak jasno, jako bych to viděl zde na dlani. Upracoval jsem se duševně, přepínal jsem síly již dlouhou dobu a v posledních nocích přepadla mne již i bezesnost. Co jsem mohl činiti za mladých let, nemohu již dělati teď. V mém věku je to již nerozumné hospodaření s duševní silou, vymrskávání půdy, po němž může nastati úpadek, neúroda. Tak začíná cesta k šílenství. K tomu přistoupil ještě velký dojem náhlé smrti inženýrovy, vypravování

slečnino, ten ohyzdný výraz sošky a má bezuzdná fantasie dnešního večera. To vše dohromady je tolik jako rána kladivem na hlavu. Poruší se někde něco v hodinách mozkových, překrví a již ukazuje rafie něco docela jiného, než co ve skutečnosti je možno. Ostatně kdyby nebylo při tom toho děsu, povstalého nad klamáním smyslů, který podobá se zcela onomu, když někomu půda pevná mizí náhle pod nohama, bylo by konečně i zajímavo, sledovati takový přelud mysli. Co by byl mužík asi dále vyváděl? Ale ne, chraň Bože! Jde tu o rozum. Ještě nikdy jsem nebyl tak na samé jeho hranici a před hrozným bludným prázdnem za ním, jako dnes. Ale proč na to myslím? Rozčiluje mne to opět. Což dnes nedovedu již upjati mysl k čemu já chci?

Jsem již tak ve vleku svých pomyslů?"

Ze chléva, který byl jen dveřmi a krátkou předsíňkou od světnice oddělen, ozvalo se prudké zařinčení řetězu, zabučení a nárazy, jakoby se krávy trkaly.

„Ta čertova Plavka se jistě zase odvázala a trká jalovici!" pravil mistr povstávaje v loži a naslouchaje. „Jen aby ji nebodla!" —

Nahmátl trepky pod postelí a sešel do chléva, klopýtnuv rázně se schodků za dveřmi. „Stokráte tudy jdu denně a zapomenu, že tu jsou schody," zlobil se hledaje odlétnuvší trepku. Nalezl ji a vešel do chléva. Bylo tu úplně ticho. Obě krávy i jalovice ležely tiše přežvykujíce, a hluboký, mocný dech jejich ukazoval k úplnému odpočinku. Čipera stanul překvapen. Byl to také přelud? Na půdě mluvil chasník něco ze spaní a sípal, jakoby se dusil. „Je to také přelud?" tázal se mistr sám sebe. „Václave, Václave!" volal nahoru ze všech sil. Samomluva chasníkova umlkla. Bylo opět úplné ticho, jen pes na dvoře zdlouha, žalostivě zavyl. Mistr cítil, že mu krev opět hučí ve spáncích.

Tu hle! — po zděném žlabě přeběhlo to známým drobným, těžkým krokem. Zastavilo se to u něho samého — tak blízko, že i po tmě musil to jistě dosáhnouti. Je to také přelud? Se stejným namáháním i mdlobou, jako se ve snu bráníme, křičíme nebo prcháme, vztáhl Čipera neposlušnou, bezvládně dřevěnou ruku po těžítku. Byl jako bez sebe. Když se poněkud vzpamatoval, poznal, že v ruce drží těžítko studené, kovové, těžké. Celé těžítko — nejen figurku. Pot zarosil mu čelo, před chvílí ještě vodou schlazené. Zachvěl se tak, že div neklesl.

„Šílím již přece, Bože můj?" zasténal zlomeně. „Zdá se, že všechna má rozvaha je marna, že nedočkám již rána se zdravým rozumem. Co je tu nyní přeludem a co není? Jak se tu octlo toto těžítko? Patrně jsem je sem přinesl sám a postavil je na žlab rovněž nevědomky jako jsem je nesl. Ale zde jsem vědomí o něm musil míti, jinak bych nemohl tak jistě po tmě po něm sáhnouti. Jak se stalo, že jsem o něm ničeho nevěděl po té cestě — vždyť jsem oběma rukama hledal trepku. Bylo to cupání tedy přeludem. Ale co je tu nyní vůbec přelud a co skutečnosť? Který smysl mne klame a který ukazuje správně? Či klamou již všechny? Klamu se i tu, když myslím, že se přesvědčuji? Jsem vůbec ještě rozumem zdráv? Snad se ani nenacházím ve chlévě, ale u stolu a to všechno — i to klopýtnutí — byl jen klam smyslů." Pojala ho závrať. Klesl na ležící krávu, která v uleknutí vstávala neobrabaně a s hlukem.

Mistr povstal, chytiv se jejího rohu a vracel se schvácen do světnice. Nedůvěřoval již více svým silám a pevnosti své vůle. Jen tu myšlenku pojal cestou, že hmátne po stole, nalezne-li tam těžítko ještě jedno. Bude-li tomu tak, pozná sám, že nemůže na žádný smysl spoléhati — — že — šílí — bál se domysleti. Sevřel pevně levicí neblahý předmět a pravou hmátl po stole. Místo bylo prázdné. Oddechl si z hluboka a postavil tam těžítko. Vratkým krokem došel k posteli a ulehl těžce. „Pane Bože," modlil se, „dej mi zemříti se zdravým rozumem. — Dočkám-li rána," umínil si pevně, „nechám na dlouhý čas všech knih a duševního namáhání. Žádná přílišnost neujde trestu — toho přesvědčení mohl jsem již dávno nabyti i bez této trapné zkušenosti."

Opět mu přišel na mysl „Bismark." „Pomozte mi pro Boha, ať mne nesežerou!" bránival se kořalečník ten domnělým myším, štírům a žabám za posměchu lidí. „Oheň sem, do ohně s nimi!" a házel je s ošklivostí od sebe, sbíraje je se svého těla. Toho patrně klamaly všechny smysly. Kdyby byl viděl strašidla, byli by se pověrčiví lidé báli — tak se mu jen smáli. I toto nemůže býti než podobné blouznění. Ale vždyť se přesvědčil, že na stole nic nebylo. Kdy asi se stolu vzal těžítko — snad už je měl při sobě v loži — nevěda o tom. Kdy a v čem se vlastně klamal? Ale proč na to myslí? Co s tím? Zbytečně se jen zase rozčiluje. Bude mysliti nyní na něco jiného. Probere třeba v duchu všechny způsoby očkování pláňat. Přišla právě Jakubská míza. Bude třeba, zahradníka knížecího poprositi o nějaký vzácný druh štěpných oček —

Pes Huňáč zavyl na zápraží zdlouha a pronikavě. Pomlčel a zavyl zase pod oknem. Snad proto, že právě vychází měsíc ze mraků, jež vítr protrhl. Okno zaskřípalo, pohnuto větrem. Z povzdálí odpověděl slabší hlas psa druhého a pak třetího docela v dálce. „Kdo má jednou strach, bojí se i psího hlasu," zlobil se Čipera na to, že sebou při zvucích těch mimoděk trhnul. Nyní zavyl Huňáč znovu pod oknem a jakoby mu to ještě nestačilo, postavil se tlapama až na samé okno a zavyl ohlušivě do světnice.

„Půjdeš, bestie," zahnal ho Čipera a přirazil prudce okno. Ve spáncích mu opět vřela krev. „Teď patrně zase něco uvidím," bručel zlostně, uléhaje opět na lůžko.

Měsíc osvítil celou světnici slabým, nejistým světlem. Čipera nemohl odolati, aby nepopatřil po těžítku. Strojek byl prázdný a místo, kde měl seděti mužík, lesklo se neobyčejně, jakoby bylo hlazeno. Mužík běhal po podlaze čile jako myš a vláčel za sebou rozličné balíky, knihy a bedny, jakoby se stěhoval.

Mistr přiskočil ke škopíku a chopiv hrnec s police, nabíral ze štoudve a lil na hlavu jeden hrnec za druhým. Cítil, že ho studený proud pálil do temene jako plamen. Voda mu crčela potůčky po zádech i po prsou, mokříc noční oděv a rozlila se kaluží i daleko po podlaze.

Když konečně odstoupil, dělaje kaluže každým šlápnutím bosé nohy, bylo všechno opět v pořádku. Zjevení zmizelo, těžítko bylo zase úplné — i kružidlo i kladivo na svém místě. „Hle, že to bylo jen v mé hlavě," šeptal Čipera. Sáhnul ještě na ně. Bylo studené jako led.

Jakoby na mrtvolu sáhl — otřásl se a mnul ještě dlouho v loži studenou ruku.

Kdosi zaklepal na okno.

„Kdo to?“ tázal se mistr.

„Já, Pivoňka, ponocný,“ ozval se hlas. Čipera otevřel okno.

„Viděl jsem ještě před chvílí u vás světlo, pane mistře,“ pravil ponocný huhňavě; „proto jsem myslil, že ještě nespíte. Co to, prosím vás, dnes ten váš pes vyvádí? Napadlo mi, jestli se k vám nedobývá zloděj a obešel jsem opatrně celé stavení. Fuj, až mráz člověka přejede. Nemáte kalíšek višňovky, pane mistře? Vaše žena umí připraviti tak znamenitou, že člověka zahřeje jako u pece.“

Čipera zasmál se zámince ponocného. Vyhledal ochotně láhev a nálivku a naléval ponocnému jednu za druhou.

Pivoňka se rozveselil a i mistr byl spokojen. Jeden kalíšek za druhým zahříval útroby ponocného, rozplývajícího se chválou višňovky, zlatého učeného pana mistra a dovedné mistrové. Konečně chválil i obezřetného Huňáče samého, nepochybně pro vhodnou záminku, kterou mu podal k napití.

„Kolik je hodin?“ tázal se mistr. „Nám se hodiny zastavily.“

„Troubím jednu,“ pravil Pivoňka, odcházeje za stálých díků, „ale abych řekl pravdu, nevím jistě. Zdřímnul jsem si po dvanácté v kopce sena a nešel se domů podívat na hodiny. Tu mne váš pes vzbudil.“

Mistr zavřel okno a ulehl. Bylo mu zima. Za nedlouho se však zahřál a tvrdě usnul. (Dokončení.)

Z „Biblických zvěstí“

Adolfa Heyduka.

II.

Návrat.

Na cestě do Kanaan v poušti Sinu
lid Israelův roztáh' plátna stanů,
a vzdorný Sared seděl v palmy stínu
a mračil se a reptal proti Pánu.

„Dost strádal jsem a bratry viděl strádat;
rci, Jahve, mluv, co s námi dále míníš,
tvým synem jsem, a právem mohu bádat,
proč ustavičně bezpráví nám činíš?

Proč z Mizraimských jsi vylákal nás domů
v tu širou poušť, v to žhavé písku moře,

ty vždy se skrývající vládce hromů,
a proč že stále množíš naše hoře?

Či před lítou nás tady chráníš zvěří,
jež porůznu lid odnáší svou tlamou?
Já nevěřím, ať kdo chce ještě věří,
mne Mojžíšovy sliby neoklamou.

Tam vodili nás k práci v ranní době,
ty v noci trmácíš nás cestou bludnou;
ej, důvěřovals příliš mnoho sobě,
viz, naše údy schnou a oči rudnou!

Dnes v celé velikosti chápu Kaina
a jsem mu blízek myslí pohněvanou;
nač hlad, nač mor, nač vše ta trýzeň bajná?
Máš radosť z nich a proto neustanou.

Z tvých planých slibů není splněn žádný,
vše bylo klam, co Mojžíš pravil lidu,
syt v otroctví byl každý, zde je hladný,
tam v noci měl, zde nikdy nemá klidu.

Tam ruce naše zmozoleny byly,
zde z nohou opálených krev nám tryská;
tam u Nilu jsme sladkou vodu pili,
zde stojatou a hořkou z třasoviska.

Tam bylo vše, co k žití zapotřebí,
a povždy masa v soli uschovaná,
a hojnosť ryb a melouny a chleby,
zde mana dnes a zítra zase mana.

A stále mana jen a mana stále;
nač v písku věčně řežavém se brodit?
Mám dosti již a nehodlám jít dále,
já vím, že nemíníš nás vysvobodit!

Spíš Amalech, jenž k Rafidim již kvapí,
nás roztříští a choré zrubá hlavy;
vždyť chabci — běda, jestliže nás lapí —
jsou Káleb s Josuem, již vodí davy.

Zde hynu jen a strádám, srdce hoří,
půl v útrapách, půl v trpkém hněvu tonu;
ať — chce-li — brat můj dále se ti koří,
já zpět se vrátím v zemi faraonů.

A mohli-li jsme ondy přejít vody,
tož přeplouti je dovedu tím spíše;

kdo chceš, měj dále na maně své hody,
já se stejnými do nilské chci říše. —“

A prchlo na sto reptajících z lidu,
by žernov robství uvázali k týlu,
a Farao, když zřel je, děl pln klidu:
„V Nil vrhněte je krmí krokodilů!“

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

(Pokračování.)

5.

Nastalo putování ku Praze; bylo zdlouhavé a pomalé; vracel se toutéž cestou, kterou přišel, stavěl se v týchž hospodách a domech, a všude vypravoval, co se mu nového přihodilo, při čemž ovšem se nepřiznal ani ku kořalce u zrzavého Čurdy ani k vyhazovu ze dvora Krásnodolského. Bylo právě svatodušní pondělí, když všecek utrmácen a upachtěn dobral se do Zbraslavi na noc. Ráno již nemohl pěšky ku předu, neboť nesloužily mu ani dech ani nohy. Dal si pověděti od hospodáře, u něhož nocoval, a jel na parníku po Vltavě dolů ku Praze. První jeho tam chůze byla do advokátní komory. Oznámili mu, že má již dávno doma v Roztokách vyřízení své žádosti, a že mu ustanoven pražský advokát Guldenes za zástupce v zamýšlené rozepři o Krásný Důl.

„Pro Krista Pána, snad není žid?“ ptal se Boch, jenž se ulekl toho jména, jak mile je uslyšel. Ale byv z hurta odbyt, a nevěda, na čem v příčině té je, odešel a šámal se loudavým krokem ku kravaři Rydválovi. Přišel k němu všecek nešťastný, že má žida za zástupce, a bědoval, jakoby se blížila poslední jeho hodinka.

Ale Rydvál se do něho pustil slovy: „Na vás je vidět, že ničemu nerozumíte. Buďte rád, že se tak stalo. Jeden žid strčí do kapsy pět křesťanů, a vyhraje vám to spíše, nežli jiný.“

A nyní počal milý kravař chlácholiti a přesvědčovati ulekaného starocha, že advokáti židé jsou chytřejší, a že jeho věc mu nejlépe provede Guldenes, jemuž na tom bude záležet, aby vyhrál a pak si pořádně dal zaplatit.

Výklady ty nechtěly Bochovi do hlavy; byl vždy nepřístupen rozumným důvodům, jakmile odporovaly citu, a jeho cit mu pravil, že tak

svatou a křesťanskou věc, jako jeho, nemůže vésti žádný žid. Celá jeho duše byla naplněna zlými přetuchami. Ale Rydvál, jemuž šlo přede vším o stozlatovou směnku, hučel do něho a nepřestával ho těšiti. Staroch se konečně trochu upokojil pod dojmem domluv těch, a uvažoval v duchu, co dělat dále; zmítán starostmi nespal celou noc.

Ráno vstal, vyptal se po bytu svého zástupce, posilnil ducha modlitbou v týnském chrámě, tělo polívkou „u modré štiky", a šel k advokátu, který bydlel na velikém nábřeží.

Doktor Guldenes provozoval své zaměstnání ve velkém skoro po továrnicku, a zaměstnával přes dvacet lidí, z nichž bylo šest pomocníků. Od advokátní komory bylo mu již oznámeno, že panu Prokopu Bochovi rytíři z Krásného Dolu uděleno bylo právo chudých a že ho má zastupovati v rozepři proti knížeti Vallenburkovi o Krásný Důl, s ním věděla to celá kancelář a všichni byli nemálo zvědavi, jak rytíř Krásnodolský vypadá. Konečně přišel, zaťukal na dveře, vstoupil do velikého pokoje, kde bylo asi deset písařů, a dle obyčeje svého pozdravil: „Pochválen budiž pán Ježíš Kristus; pán Bůh rač pozdravit; přeju dobrého jitra." Písaři na místě poděkování dali se do smíchu. Bocha nezdvořilosť taková zarazila, a ucítil v sobě silné hnutí, podobné hněvu. Rozhořčen oznámil, kdo je, a ptal se po doktoru Guldenesovi. Řekli mu, že v druhém pokoji vyjednává s jinou osobou, a tropíce si úšklebky, vyzvali ho, aby počkal, ale židli k sezení mu nenabídli. Starocha chytila zlosť, když pozoroval šepty písařů a jich málo utajovaný smích; bez pobídky si sedl na židli vedle dveří, opřel chodeckou hůl o zeď, držel oběma rukama rodokmen a netrpělivě čekal déle než hodinku; měl hrozně dlouhou chvíli a krátil si ji zíváním, kašláním, překládáním nohy přes nohu a uvažováním, jaký asi jeho zástupce bude a co mu řekne. Předpustili ho konečně, a shrbený, ošumělý staroch se šoural do druhého pokoje, kde Guldenes měl zvláštní pracovnu. Chuďas byl příliš sám sebou a svými myšlenkami zaměstnán, a neměl ani dost času ani klidu, aby si svého zástupce důkladněji prohlédl. Viděl jen před sebou kmitati se na advokátově vestě dva veliké zlaté řetízky, po každé straně jeden. Neviděl nikdy nic takového, a pomyslil si: „Vida, nějaká nová moda!" Nemohl od zlatých řetízků odvrátiti ani oči ani myšlenky; působily naň týmž dojmem, jako ondy červená vesta v Krásnodolském zámku a čekal, brzy-li se do něho spustí, jako tenkráte se do něho dala červená vesta. — Počalo jednání.

Doktor Guldenes hleděl na věc rytíře Prokopa toliko se svého stanoviska. Vida, že vymahání Krásného Dolu je holým právnickým nesmyslem, a že nevydělá ani vindry, dbal jen, aby se Bocha zbavil rychle s nejmenší ztrátou času, a aby toto nevýnosné číslíčko jeho kněh honem bylo odklizeno. Zdálo se mu, že bude nejlépe, aby se s člověkem tím nepouštěl do dlouhých rozhovorů, aby mu jeho názory a náhledy ani nevyvracel ani nepotvrzoval, nýbrž prostě sepsal, čeho sobě podivný staroch přeje, předložil pak spis ten advokátní komoře, a žádal, aby byl sprostěn uložené sobě povinnosti. Dle toho se zachoval. Vyslechl beze všech poznámek a námitek žádost Bochovu, aby mu byl vrácen Krásný Důl; stejně lhostejně, ale pozorně vyslechl i rytířovy právní dů-

vody, že se domáhá dědictví po svých předcích proto, že knížata Vallenburkové nabyli ho bezprávně po bitvě na Bílé Hoře a on sám že je jediným potomkem rytířů Krásnodolských. Napsal vše, co mu rytíř k dotvrzení svého práva vykládal, dal si to od něho podepsati, a věc byla odbyta.

„Jsme již hotovi?“ ptal a divil se rytíř Prokop, když podepsal.

„Ano, jsme již hotovi,“ odvětil mu suše advokát.

„To bylo krátké,“ liboval si staroch.

„Ano, takové věci odbývají se zkrátka,“ ušklíbl se doktor Guldenes. Boch se podíval ještě jednou na dva zlaté řetízky, které se klátily zástupci po obou stranách vesty, a odešel. Teprve na ulici počal o všem důkladně přemýšleti.

„Vida, vida, ti židé nejsou tak zlí, jak jsem si myslil. A jaká rychlost!“ — šeptal si staroch. Ale při tom nemohl v sobě potlačiti červa pochybnosti, který mu stále uváděl na mysl, že není ani možné, aby jeho věc, ač spravedlivá, odbyla se tak rychle, tak snadno. Nejvíce mu vrtalo mozkem, že Guldenes proti všemu nadání neučinil ani zmínky, ba ani narážky, co mu bude dlužen za vyhraný Krásný Důl, a že k dotvrzení jeho práv na dědictví předků nevyžádal si rodokmen, ba že si ho ani neprohlédl. Zástupcova nevšímavost k nejdražšímu skvostu jeho života znepokojovala ho nejvíce.

Došámal se na František k Rydválovi a vypravoval mu, co a jak. Přihlouplý kravař myslil, že Boch za několik měsíců bude pánem na Krásném Dole; vysvětloval mu opětně, že židovští advokáti jsou nejen chytřejší, nýbrž i rychlejší, zapůjčil mu druhých dvacet zlatých, a dal si podepsati druhou směnku na stovku. Jak mile rytíř Prokop cítil v kapse penízky, bylo mu hned veseleji, ba i hlodavý červ pochybnosti jakoby mu byl zmizel z útrob. Pozval si milého kravaře na pivo, a oba hodovali a veselili se „u modré štiky“; oba byli v dobré míře, oba při ležáku strojili plány do budoucnosti, a oba se na noc vraceli domů hodně při kuráži . . .

Druhý den si Boch vzpomněl, že se neoptal, kdy vyjde rozsudek, i navštívil opětně svého zástupce, jenž ho krátce, ale zdvořile odbyl, jen aby šel domů do Roztok a tam aby čekal, že mu nález přijde písemně. Rytíř se tím spokojil; ale nápadná stručnost a úsečnost jednání trápila ho velmi.

Rozloučiv se s Rydválem, vracel se domů do hor; cestoval obvyklým spůsobem pěšky, a pomalu zavadil o všechny známé mlýny, namlouval sobě i světu, že Krásný Důl bude co nevidět jeho, a nemálo se mrzel, že každý, komu se s tím svěřil, povážlivě kroutil hlavou. Konečně dorazil po dlouhém putování do Roztok právě ten den před svatým Janem Křtitelem. Byl čas, aby nezmeškal pouť v Jablonci, kde byl chrám jeho patrona svatého Prokopa.

6.

Sluněčko klonilo se k západu, a osvětlovalo zlatými paprsky příkrou stráň, pod níž stálo Kavanovo stavení, kde rytíř Prokop měl podruží. Po stráni shůry dolů táhla se bílá pěšinka, a vedle ní vysoký břeh, jenž byl porostlý hlohovými a šípkovými keři, chumáči bodlavých pupav, kvetoucí mateřídouškou, voňavými marulemi a jiným jarním kvítím. Malá sedmiletá Aninka Kavanova vyhrabávala tam malinkými prstíčky opatrně bodlavé pupavy, aby se nepopíchala, sbírala mateřídoušku s marulí, a trhala do klína se šípkových keřů červené lístečky divoké růže. Chystala dle horského zvyku jarní postýlku, aby ji donesla domů, rozprostřela pod stůl, pokryla obrázky a čekala, co jí svatý Jan nadělí. Byla zabrána do práce, shrnovala při tom osmahlou ručkou rusé vlásky s čela a přemítala, jaké bude nadělení; zdali marcipán, svatojánský chléb a nebo kus perníku. V tom spatřila na šípku tečkovaného broučka, kterému se říká na horách bedruňka, vzala ho na dlaň, zdvihla do výšky a tenkým hláskem zpívala: „Bedruňko, vzlítni na zelený kvítí, na kterou stranu, tam já se dostanu“ ... Brouček rozepjal křídla, vznesl se do vzduchu a letěl nahoru do kopce. Děvčátko se za ním dívalo a zahlédlo starého Bocha, jak těžkým krokem šáme se dolů pěšinkou. Hned ho poznalo, a usupaný staroch z daleka na ně křičel:

„Aninko, něco ti nesu z pouti.“

Děvčátko nechalo pupavy, mateřídoušky i lístků divoké růže a běželo mu naproti. Staroch vytáhl z ranečku, jejž nesl na holi o rameno opřené, dva svaté obrázky, kus marcipánu a rohlík, dal jí to, a holčička opomenuvši děkovati, běžela zpět, sebrala do klína natrhanou zeleň a utíkala radostně domů.

Hospodář Kavan seděl před chalupou na náspi a kouřil z krátké, dřevěné dýmky, maje nohy skříženy přes sebe. Po chvílkách přendával dýmku v ústech z koutka do koutka a neopomenul při tom zároveň pokaždé přeložit i nohy. Byl sám se sebou i s ostatním světem dokonale spokojen. Krávy dobře dojí, telátko nedávno vylíhnuté se má k světu, len sousedu Hamáčkovi sežloutl a nic z něho nebude, na žito souseda Vrabce padla rez, sedláku Votrubcovi pošel vůl a Vedralovi přišla chalupa na buben; to všechno Kavanovu srdci mile lahodí.

Malá Aninka přiběhla a vypravovala, že Boch se vrací z Pražské pouti. Kavan jen zabručel: „Toť je dost, že ho již čerti nesou“ — přeložil pravou nohu přes levou, přendal dýmku z pravého koutku do levého, a bafčil spokojeně dál.

Mezi tím se přišoural rytíř Prokop s ranečkem na holi a pozdravil hospodáře, ale dlouho se u něho nezdržel, neboť se navzájem neměli rádi. Šel do světnice ku Kavance, jež byla u kamen a připravovala večeři, podal jí na přivítanou ruku, rozvázal raneček, vyndal z něho modlitební knížky, klokočový růženec a kusy marcipánu, dal jí to dárkem z pouti, a ptal se, co nového.

Hospodyně poděkovala a vypravovala mu, že má u starosty „lejstra“ od nějakého úřadu, a že starosta několikrát vzkazoval, aby si pro ně přišel.

V Bochovi zabušilo srdce; myslil, že přišel již rozsudek. „Ta rychlost, ta rychlost! Vida vida, ti židé!“ — šeptal si, a rozčilením nemohl ani mluvit. Kavanka ho pozorovala a ptala se, co se mu přihodilo. Umdlený staroch zapíral, že nic, sedl si na lavici blíže dveří, kde měl své místo, a chtěl žádati malou Aninku, aby mu došla k starostovi pro spisy. Děvčátko kladlo nasbíranou mateřídoušku a růžové lístky pod dubový stůl nahoře v pravém koutě světnice, a ani nemukalo. Rozčilený podruh díval se na ni a rozhodl se, že dojde k starostovi sám. Zatím odpočíval a zdlouha i zhluboka oddychoval. Kavanka, otáčejíc se kolem kamen, dívala se na něho po straně, dodala si ducha, přikročila k němu a upomínala ho šeptem:

„Jak pak, pantáto, s mými penězi?“

Boch se na ni dobrácky usmál, položil jí pravou ruku na levé rameno a taktéž šeptem odvětil:

„Nebojte se, hospodyňko, budete je mít co nevidět.“

Měl při tom sto chutí, vypovědět jí všechno od začátku až do konce, že se soudí o Krásný Důl, a že rozsudek již bezpochyby přišel k starostovi, ale zdržel se a vstav za malou chvilku, ubíral se pro spisy.

Starosta Jodas měl statek v hořením konci dědiny hodně daleko od chalupy, a konal právě svůj úřad. „Rezek“, zamilovaná koza baráčníka Nováka, pochutnala si asi před hodinkou na zelí koláře Návesníka; kolář kozu chytil, zajal, dovedl k rychtářovu domu, uvazoval ji tam k jablůnce u koryta, a chtěl pak jít do vnitř žalovat a dovolávat se práva. Za ním přiběhl baráčník Novák, všecek upachtěný i uřícený, a pevně si umínil, že milého svého „rezka“ živou mocí vyprostí ze zajetí a vítězně odvede domů. Počal koláři spílat, a před rychtářovým domem nastala hádka a zuřivý boj o kozu; kolář ji držel za provaz a za rohy, baráčník ji pochytil za hřbet, a ze vší síly se o ni tahali. Koza mečela, soupeři křičeli, po vsi se rozlehal rámus, starosta vyběhl ven ze světnice, a lidé se sbíhali se všech stran zvědět, co se děje. —

Mezi tím přichvátaly také obě ženy: Novačka za kozou, Návesnice za mužem. — Baráčník pustil kozu, zavolal na ženu: „Barko, drž rezka,“ a dal se do koláře. Kolář odhodil provaz, křikl na svou: „Francko, nepouštěj,“ a dal se do baráčníka. Muži se vochlovali, ženské se sápaly o ubohého „rezka“, se všech stran přiběhlí lidé povykovali, a rychtář si nevěděl rady. Konečně silnější kolář povalil do trávy slabšího baráčníka a nastala přestávka, v níž starosta hleděl oba vášnivce skrotiti i smířiti. Vida, že sám nic nepořídí, poslal pro dva radní, aby mu přišli na pomoc. Právě když na ně čekal a soupeřům důtklivě domlouval, přišámal se Boch a žádal o spisy. Starosta s ním odešel do světnice, vydal mu „lejstra“, dal si příjem potvrditi, poučil starocha, že jedna zásilka přišla dříve a druhá teprve předevčírem, a šel opět ven k rozvaděným sousedům. Vítězství se klonilo ku straně kolářově, neboť nejen že přemohl baráčníka, ale také Francka, kolářova žena, uhájila rezka, který zůstal v jejím „držení“. Porušené právo bralo vrch.

Bocha pálila půda pod nohama; nečekal, jak se soud skončí, a pospíchal pryč. Na cestě potkal dva radní, kteří pospíchali starostovi ku pomoci; za sebou slyšel křik a vádu, která patrně mezi soupeři

nanovo vzplanula; ale to ho nedojímalo ani nezajímalo. Šel ani se neohlížeje, vybočil z vozové cesty na pěšinku, která opodál vesnických stavení vedla zeleným obilím k plané hrušni na Soukupově mezi, usedl si pod ní a počal se zabývati svými „lejstry".

Den byl dlouhý, a slunéčko zacházelo právě za Sedláčkův les; za vysokou, planou hrušní táhl se dlouhý, tenký stín; v její lupenech cvrlikaly ještě pěnkavky, vysoko ve vzduchu proháněly se vlaštovky; z daleka z lesa ozývala se kukačka; vzduch byl prosycen vůní mateřídoušky, divokých růží a marule. Žito vlnilo se pod křídly větříku, pel jeho květu dul jemným, žlutavým práškem a hemžil se nad osením v povětří. Čmeláci ještě bzučeli, a zde onde opozděná včelka poletovala nad mezí.

Boch byl rozčilen a necítil vůně, jíž naplněn byl vzduch. Sedě pod hruší, vytáhl z kapsy pouzdro, z pouzdra brejle a rozpečetil první spis. Četl v něm, co již věděl, že doktor Guldenes ustanoven mu za zástupce. — To ho nezajímalo, to bylo již odbyto. — Srdce mu bušilo a ruka se chvěla nad spisem druhým. Rozpečetil a četl; četl po prvé, po druhé, několikráte po sobě, a vždy to samé, že totiž advokátní komora sprošťuje doktora Guldenesa vložené naň povinnosti právem chudých zastupovati Prokopa Bocha, rytíře z Krásného Dolu, protože jeho nárok na Krásný Důl nemá patrně nižádného právního základu.

Do Bocha jakoby uhodil hrom; byl omráčen, před očima se mu dělaly mžitky, ruce i hlava klesly, mrazivý pocit probíhal celým tělem, a v nose ho šimralo. Konec konců byl jako obyčejně, že mu vyhrkly z očí slzy. Utřel je rukou a přemítal; vlastně nepřemítal, nýbrž odevzdával se citu a obraznosti, jež jím dlouho zmítaly. Slunéčko již dávno zapadlo, a ubohý rytíř pořád ještě seděl jako na zříceninách svého štěstí. Teprve za dlouhou chvíli ucítil po celém těle chlad, vstal a pomalým, šouravým krokem blížil se svému příbytku.

„Žid! žid!" byla jediná jasná myšlenka, která v něm uzrála. Byl svatosvatě přesvědčen, že doktor Guldenes dal se podplatiti od knížete Vallenburka. Vjela do něho hrozná nenávisť ku všem židům, a Guldenes stal se mu jejich pravzorem. Ustanovil se na tom, že půjde zejtra do Jičína k Pajkotovi, a ten že dá radu. Přišel k chalupě, kde bydlel; starý Kavan byl na pobytí u souseda Hamáčka, aby s ním pohovořil o sežloutlém na poli lenu, a Kavanka seděla s Aninkou u síně na práhu.

„Co vám chtějí od ouřadu, pantáto?" ptala se Bocha, když se přišoural.

Staroch se zarazil a nevěděl, co odpovídat. Ale jeho zvyklá hovornost zvítězila; sedl si na práh vedle hospodyně a počal vyprávět vše od počátku až do dnešního dne. Zamlčel jen, že ho v Jedlovicích u Čurdů opili kořalkou, že ho pak vyhodili z Krásnodolského zámku, že se vypůjčil od kravaře Rydvála čtyřicet zlatých a že dnes dostal prohru.

Kavanka byla jako u vidění. Slyšela sice, že jejich podruh je nějakým „rytířem", ale nevěděla kale, co rytíř vlastně je; teprve nyní pochopila, že každý, kdo je rytířem, má právo k panství, a Bochovi že patří Krásný Důl. Věděla, že každá rozepře stojí mnoho peněz; věděla to proto, že

její muž prosoudil krávu a bejka, než vysoudil proti sousedu Vrabcovi kus břehu, jenž nestál ani pětku. Ptala se proto Bocha:

„Ale pantáto, kde jste vzal peníze na soudy a na cestu?“

„Inu, dobří lidé . . .“ prohodil Boch, narážeje na kravaře Rydvála. Konec konců důvěrné rozmluvy té byl, že Kavanka půjčila rytíři ještě patnáct zlatých, které měla ustřádány za mléko a sýr. Když mu dávala peníze, prosila ho pro Boha, aby mlčel, a muž aby se o tom nedozvěděl. Boch měl nyní patnácte zlatých, a bylo mu veseleji. Šel spat, a když se ráno časně probudil, vydal se do Jičína k Pajkotovi. Cestou tou počala pro ubohého starocha smutná doba strastiplného putování od pokoutníka k pokoutníku, od dohazovače k dohazovači; jeden mu radil to, druhý ono, každý bral, některý i načmáral nějaký nesmysl a podal k úřadu anebo i přímo k císaři pánu, ovšem marně a k úsměšku všech rozumných lidí, a Boch chodil a chodil jako bludný rytíř od města k městu, od dědiny k dědině, prodal a promrhal svůj poslední majetek, a přesvědčení, že mu dle všech božských i lidských zákonů patří Krásný Důl, že ale kníže Vallenburk podplatil celý svět, jen aby on ubožák nedodělal se svého práva, bylo v jeho srdci pevné jako skála. Běda rozumnému člověku, který by mu byl chtěl hrozný omyl ten vysvětlit neb vyvrátit; takového hodil blouznivý staroch mezi ostatní, kteří jsou podplaceni anebo proti němu spiklí. Myšlenka o svatém právu k panství Krásnodolskému utkvěla v něm jako balvan; okolo ní točily se všechny jeho city, všechny touhy, všechno chtění i konání.

Bývalo, že potkal nějakého známého prosťáčka, který mu vypravoval, že vyhrál proti sousedovi rozepři o krávu nebo tele. Ptal se ho, kdo mu psal žalobu, a jakmile uslyšel, že nějaký pokoutník v některém městě, hned se k němu došoural, dal mu poslední, co měl, a myslil o něm, že, vyhrál-li strýci Mikšovi tele, že jemu vyhraje Krásný Důl. —

V té době neumorného putování ubohý staroch ještě více sešel a ošuměl. Dbal sice vždy úzkostlivé čistoty, ale u svého jediného kabátu neměl již ani knoflíku, a zapínal si jej na provázek skrze dírky prostrčený. Štěstím mu byla hospodyně Kavanka. Kdykoliv mu došly peníze, vracel se do Roztok k ní, a ona půjčovala, půjčovala a pokaždé pro Boha prosila, aby nikomu nic neříkal, a muž aby se to nedozvěděl. Byla dobrá, milosrdná žena a měla stejné, jako Boch, přesvědčení, že podruh její je v právu, že musí vyhrat, a že jí dluh skvěle oplatí.

Je svatého Václava odpoledne a krásný, slunný den podzimní. Kavan sedí na náspi, kouří a častěji, než jindy, přendává v ústech dýmku z koutka do koutka. Je po dlouhou již dobu mrzut, neboť mu dávno vrtá mozkem myšlenka, proč žena letos odvádí málo peněz od dobytka; krávy jsou dojné, píce je výborná, máslo platí, o mléko, sýr, tvaroh a podmáslí se lidé derou. Ať počítá, jak počítá, dopočítat se není s to. Ví, že v tom něco vězí, ale je těžkopádný, jako jeho vůl strakáč, za to ale stejně důkladný, a jakmile na to padne, bude to jistá pravda. Že se Boch toulá po po světě a hledá člověka, který by mu vyhrál panství Krásnodolské, ví u nich v Roztokách každé dítě, a že nemá ani krejcaru peněz, cvrlikají si vrabci na střeše.

„Snad by má žena s tím dědkem . . . aby hrom do toho . . . nu počkej“ — rotí Kavan a myšlénka, že jeho Apolena drží s Bochem a vydržuje ho penězi, projela mu všemi oudy od hlavy až k patě. Vyndává z úst dýmku, v níž mu tabák dohořel, vyklepává z ní popel, strká ji do kapsy u nedělní kazajky, pomalu se zdvihá, a jde do světnice. Je vždy zdlouhavý, vypočítavý a rozšafný, i v zlosti.

Apolena, nic zlého netušíc, sedí u rohu stolu blíže okna a čte staré modlitební knihy. Muž, vstoupiv do světnice, hledá něco na peci za kamny a vytahuje tam odtud kšandu od trakaře. Žena se diví, k čemu to ve svátek, a chce se ho ptát. Ale již Kavan stojí před ní, počíná ji tlustým popruhem nemilosrdně obkládat přes záda a ramena, a Apolena bolestí se svíjí i pláče. — Trvalo hodnou chvíli, než se jí zeptal: „Tejď mluv, mnoholi ten dědek od tebe dostal!“ Žena se zpovídala, že všehovšudy padesát zlatých, a lakomý Kavan, slyše o toliku peněz, pral ji ještě víc, až sám byl unaven a přestal. Kšandu hodil na pec, odplivnul si, zarotil, pohrozil, že dědka roztrhá, až se vrátí z vandru, narazil si na hlavu placatou nedělní čepici, jež visela vedle police na hřebíku, a šel do hospody pít na zlost. Apolena zůstala sama doma, zavřela dveře, svlékla svrchní šaty, prohlížela si velmi důkladně bolavé modřiny na ramenou, plakala, a nářek její rozlehal se po světnici. Když byla s prohlídkou ran hotova, oblékla se zas, otevřela domovní dveře, ponaříkala ještě hodnou chvíli a pak si vzpomněla, že odstavenému nedávno bejčkovi má dát sena. Vylezla na půdu, vzala do zástěry otavy, donesla do chléva čipernému telátku, jež bečelo po pici, hladila je po hřbetě a pro radost nad zvířátkem zapomněla na bolest.

Právě, když vycházela ze stáje a počala opět naříkat, přiběhla malinká Aninka a vesele vypravovala, že pantáta jde domů a je již na pěšince nad stavením, kady obyčejně vracíval se ze svých potulek. Apolena utřela si zástěrou slzy, přestala bědovat a sedla si s děvčátkem na násep. Za chvíli přišoural se utrmácený Boch a podával z kapsy Anince kousek marcipánu, neboť i při největší nouzi nezapomněl na ni nikdy.

„Jak je, hospodyně?“ ptal se staroch, jenž při své nevšímavosti ku všemu, co se kolem něho dálo, ani nepozoroval, že jeho přítelkyně je uplakaná.

„Byla jsem pro vás bita“ — pravila s výčitkou. Pak vypravovala, co se stalo, a dodala: „Bude nejlépe, když se od nás hned vystěhujete. Muž šel do hospody pít na zlost, a zastihne-li vás, bude zle. Můžete za tím přenocovat třeba ve mlýně, než najdete nové podruží.“

Staroch poslechl. Stěhovat neměl, co by stálo za řeč. Měl jen pouzdro s rodokmenem a malou truhýlku, v níž kromě starých, bezcenných cárů ničeho nebylo. Vzal ji na pravé rameno, rodokmen do levé ruky, pohledl významně na Kavanku a měl se k odchodu. Hospodyně porozuměla jeho pohledu, vybídla ho, aby chvilku sečkal, vyběhla honem na půdu, otevřela starou almaru, vyndala zastavené jí věci, totiž rytířský meč, housle a zlatý křížek, sběhla s nimi dolů a podávala je Bochovi.

„Pán Bůh vás pozdrav, hospodyně!“ děkoval staroch a přijal drahé mu zástavy. Pak se podíval na malou Aninku, dal jí do rukou zlatý

křížek, pravil, aby si ho nechala na památku, podal Kavanové ruku na rozloučenou, děkoval se za všechno, slíbil, že na ni nezapomene, až vyhraje panství, a odcházel. Oba plakali, a děvčátko s nimi. Kavanka se za odcházejícím dívala, a když byl kousek od domu, volala naň:

„Pantáto, počkejte, Aninka vám pomůže nést.“

Děvčátko poskočilo, vzalo do rukou housle i pouzdro s rodokmenem a vyprovázelo Bocha. Staroch se těžkým zdlouhavým krokem šoural k mlýnu na potoce nedaleko Kavanovy chalupy. Mlynář vyhlížel právě z okna a vida se blížiti rytíře, otočil se do světnice se slovy k ženě:

„Starý Boch se stěhuje od Kavanů, a čert ho nese k nám.“

Neměl Bocha rád; aby se s ním nemusil ani sejít, vzal čepici, šel do hospody a při odchodu nařizoval ženě:

„To ti povídám, ať mně s dědkem neděláš žádných okolků.“

Staroch měl u ženských štěstí; pokud byl mlád, měly ho rády, a teď na stará kolena měly s ním alespoň útrpnost. Když přišel, přivítala ho mlynářka proti mužově rozkazu vlídně, uschovala mu věci a dala se s ním do hovoru. Boch s ní byl dobře znám, neboť před lety v mlýně tom stárkoval.

„Můžete u nás pobýt, jak dlouho se vám bude líbit,“ těšila starocha nová hospodyně. —

„Beztoho půjdu zas brzy po svých“, — odvětil Boch a počal rozkládati a rozvláčně vypravovati, co se s ním v poslední době přihodilo. Mezi tím přišel do světnice sedlák Plichta, jenž tam právě mlel. Byl známým sudičem, a každý rozhovor o rozepřích ho zajímal, jako pohádky baví děti. Mnohý volek a mnohá kravka praskla mu na soudy; byl proto ve věcech takových honěný a pozorně poslouchal, co Boch vykládá. Největší chloubou celého života mu bylo, že vyhrál na sousedu Dvořákovi pěšinku po louce, o niž vedl při asi čtyři leta. Pěšinka ta byla drahá, samými zlatkami vykládaná. Věděl, že rytíř Prokop domahá se panství, a proto mu radil:

„Zkuste německé advokáty; jsou jinší chlapíci, než naši čeští. Měl jsem prohráno i v Jilemnici i v Praze. Dvořák si pěšinku s loukou plotoval, abych tam nemohl chodit, a při tom si zpíval a bušil do kolů, jež zarážel, až se rány sekyry rozlehaly po vsi; Dvořačka se mně šklíbila a pokřikovala na mne, děti jejich skákaly mně před okny, vyplazovaly jazyky a strouhaly mně mrkvičku; má žena brečela, já klel — a co nejhůře: měl jsem přes čtyry sta zlatých útrat. Zdálo se, že zlostí puknu a hanbou se propadnu. Učinil jsem poslední pokus, došel jsem si do Liberce k doktoru Kurzovi, a než minulo půl roku, přišla z Vídně výhra. Dvořák musil plot shodit, zaražené do pěšinky koly vytrhat, a teď já jsem byl na koni. Tak tak, zkuste německé advokáty.“

Boch poslechl a nechav meč, housle a prázdnou truhličku v mlynářčině uschování, vydal se druhý den do Liberce. Na cestu mu mlynářka půjčila deset zlatých, aby muž nevěděl. Ani tentokráte se neuchýlil od svého zvyku a cestoval pěšky. Šel přes Semily, kam dorazil v pravé poledne. Cítil unavení i hlad, ale v hospodě se nezastavil, aby nemusil ničeho utratit z peněz, kterých šetřil. Měl v kapse kus chleba; sedl si na břeh Jizery, namáčel ve vodě suché kurky a tak poobědval. Po

jídle se sebral a šoural se těžkým krokem ku předu, až za dva dny došámal se do Liberce. Uměl trochu po německu, vyptal se na doktora Kurze a hned ho navštívil.

Doktor Kurz poslouchal ho velmi netrpělivě a roztržitě; když byl staroch prostřed nejlepšího vypravování a vykládal svůj rodokmen i své svaté právo na Krásný Důl, přerušil ho slovy:

„Tohle všechno je holé bláznovství; dejte mně s takými věcmi pokoj, nemám času.“ Sotvy to dořekl, obrátil se k starochovi zády a nevšímaje si ho více, šeptal svému pomocníku: „Ten člověk je zralý pro blázinec!“

Boch slova ta zaslechl, a bylo mu náhle, jako by ho byl uštknul had. Sebral rodokmen a utíkal pryč; utíkal z Liberce, utíkal z Němec a nezastavil se až v Zásadě na české půdě. Posadil se na palouk nad dědinou blíže lesa, odkud byl do Čech široký rozhled. Bylo odpoledne, a podzimní sluníčko mile svítilo. Pěnkavky lítaly v stádech, chystajíce se k stěhování do teplých krajů, kavky a vrány kvákaly, babí léto mihalo se v povětří a věsilo se na šípkové i hlohové keře; po polích pásl se zde onde dobytek, skotáci topili si ohýnky, pekli při nich brambory a práskali biči. Unavený staroch ničeho neviděl, ničeho neslyšel a cítil jen hrozný smutek, skličující tesknotu a hoře. Natáhl hnáty, zavřel oči, vyhříval se na podzimním sluníčku a přál si, aby usnul a více se neprobudil, aby naň přišla smrt. Usnul opravdu a spal přes hodinu. Když se probudil, bylo mu lépe, i počal přemýšlet o tom, co se mu dnes v Liberci přihodilo.

„Němec! Němec!“ byla jediná jasná myšlénka, kterou měl. Byl svatosvatě přesvědčen, že doktor Kurz je od knížete Vallenburka podplacen. Jako ondy proti židům, vjela do něho nyní hrozná nenávisť ku všem Němcům, z nichž mu byl Kurz nejprotivnější.

Přemítal dále, a vedle nenávisti k Němcům chytil ho i strach, že ho chtějí strčit do blázince. Slýchával a před lety v jakési staré kronice i četl, že mocní tohoto světa dávají zavírat do blázinců své odpůrce. Kurz je jistě jedním z náhončích knížete Vallenburka.

„Můj bože . . . můj bože . . . snad nejsem opravdu . . .“ šeptal si, a červ pochybnosti počal ho hlodati na duši. Jakýsi vnitřní hlas mu pravil, že je velikou pošetilostí, ba přímo bláznovstvím všechno, co podnikl a podniká. Potlačoval a dusil v sobě hnutí takové, ale nedařilo se mu to, a něco v něm šeptalo, že pachtění po Krásném Dole je čirým nesmyslem a hloupostí, on sám pak že je opravdivým bláznem. Zhrozil se, a opět se ho zmocnila nevýslovná tesknota a skličující hoře.

Dlouho tak seděl a přemýšlel. Měl touhu, se vroucně pomodlit, ale nemohl, a bylo mu, jako by někdo svíral jeho srdce i hrdlo a překážel mu v modlitbě.

„Pokušení ďábelské“ . . . děsil se Boch. Ale přemahal strach a pomyslil si, že nic zlého neučinil, že jeho právo ku Krásnému Dolu je jasné, jako sluníčko, a že ho Bůh v těžkém boji neopustí. Tak se potýkaly v ubohém rytíři dva vnitřní hlasové, a zvítězila, jako vždy, mysl zbožná, mysl věřící. Umínil si, že se půjde co nejdříve vyzpovídat, a byl jen na rozpacích, kam. Nejraději by tak učinil na nějaké pouti, ale nyní

na podzim již žádných není. Rozhodl se, že půjde na Vysoké do chrámu svaté Kateřiny, patronky nebožky ženy, na kterou vždy vzpomínal s citem něžnosti; tam že vypoví své hříchy i muka svá, a že vloží vše na Boha i na jeho svatou mučednici. Po úmyslu tom okřál, a zdálo se mu, že s něho spadlo těžké břemeno.

Chýlilo se k večeru. Staroch, jemuž bylo lehčeji a u srdce veseleji, vstal z palouku a kráčel po polích k Zásadě; viděl jíkavce poskakovat po stromech, a vzpomněl si, jak za mladých let vždy na podzim se zabýval čižbou a lapal ptáky na čihadle do spádů; všiml si i pasáků, a hned si představoval, jak i on za dětských let pásával stáda otcova a topíval si při nich ohýnek; jda pěšinou po bramborovém poli, vyplašil stádo koroptví, a přišlo mu na mysl, jak ondy, když byl bohatým mlynářem, chodil a jezdil na hory, střílel zvěř a po lovech hodoval s velikými pány. Ale nade všemi těmi příjemnými obrazy visela jako chmura slova Němcova: „Ten člověk je zralý pro blázinec!“ —

Dobral se do dědiny a zašel k známému sousedu Benešovi, jenž býval mlynářem na Kuchelském potoce u Semil a nyní v Zásadě sedlačí. Hospodář nebyl doma, byl ještě na poli; zastihl jen hospodyni, která ve světnici zatápěla a připravovala večeři. Požádal o nocleh a zpozoroval, že Beneška je uplakaná; dosud jí tekly slzy po tvářích. Ptal se proč, a hospodyně počala vypravěti, že jejich študent Jeník, co má osm škol, nechce se jít učit knězem, a že pozejtří pojede do Prahy učit se advokátem; to že ji rmoutí.

Boch matce přisvědčoval a počal ostrými slovy doráželi na všechny advokáty, k nimž choval velikou nechuť. Oba se rozhovořili; ale když byli v nejlepším, vstoupil do světnice sám Jeník. Přicházel z honu a měl přes rameno přehozenou ručnici. Pověsil ji na hřebík u dveří a pozdravil.

Mladík byl hezký; štíhlý jako mladá jedle, zdravý jako buk a silný jako dub. Měl černé kučery a pod nosem malý knír, jenž se proklubával k životu a Jeník si ho pořád levou rukou hladil a popotahoval. Tváře měl plné a červené, oko barvy ocelové a pleť lesklou, trochu nahnědlou. Jakmile vstoupil do světnice, zavoněl lesní svěží vzduch a z celé postavy dýchala jarost, veselí i sebevědomí. Všechny holky bláznily se po něm, a mladík o tom věděl. Srdce měl plné růžových nadějí a hlavu plnou velikých plánů. Byl šťasten, jak dovede šťastno býti mládí. Všichni ho měli rádi, a byl chloubou otcovou; jen matka s ním nebyla spokojena. Byla osobou dosud nestarou, ale stále nespokojenou, kňouravou a uplakanou. Protože často sedávala u růžence, říkali jí lidé „modlavá Růža“. Pocházela ze Sklenařic, a dle způsobu své rodné dědiny i mluvila. Muži nepřála piva a karet, synovi nechtěla trpěti zábavy honu a rybolovu. Smutná a uslzená si naříkávala sousedkám po sklenařicku: „Muž je samý piviště a kartiště; a hošiště je samý flintiště a rybiště.“ — Ale nebylo to s pravdou; i otec i syn užívali zábavy s mírou, a nelíbili se mateři proto, že neseděli pořád u růžence.

Jakmile vstoupil Jeník do světnice, zarazila se Beneška a umlkla; byla zvyklá naříkati jen po straně, a neměla nikdy odvahy, činiti muži neb synovi výčitky přímo do očí. Mladík poznal Bocha, jenž před lety

u otce v Kuchelském mlýně stárkoval, a dal se s ním do řeči. Nábožný staroch cítil s matkou, a jala ho nechuť k mladíkovi, protože nechtěl jít na kněžství.

Ale i přes to nemohl se zdržeti, a vyprávěl mu od počátku do konce svou při. Student pochopil, že celá věc je holým nesmyslem, a pachtění rytířovo po Krásném Dole že je čirým šílenstvím; dle způsobu bezohledného mládí netajil se tím, a řekl Bochovi upřímně, co o tom soudí. Starocha to zabolelo; zabručel něco o nezkušenosti a všetečnosti nynější mládeže, odmlčel se pak, přesedl si do kouta vedle police, zadumal se a za malou chvíli požádal hospodyni, aby mu buď ve stodole nebo na půdě vykázala místo k noclehu. Marně ho Beneška prosila, aby posečkal a s nimi povečeřel; umíněnému a rozmrzelému rytířovi stal se veselý a otevřený mladík odporným, přímo nesnesitelným. Přál si, aby ho ani neviděl, a byl by šel nejraději pryč; stál proto na svém, že půjde spát bez večeře. Beneška ho dovedla na půdu nad světnicí, ustlala mu tam na seně a přinesla mu kus studeného svítku, jenž zbyl od oběda. Staroch byl rád, najedl se, pak se dlouho modlil a ulehl, ale usnout nebyl s to. S půdy slyšel, co se děje dole ve světnici, neboť strop byl z tenkých prken. Domácí lidé s čeládkou večeřeli a při tom rozprávěli. Mluvili o něm, ale nevěděl co. Dráždilo a znepokojovalo ho to; vstal, odhrnul na jednom místě seno, dal ucho k stropu a upjal pozornost. Slyšel smích, mezi smíchem zaslechl jmenovat své jméno, ale co se mluví, nemohl vystihnouti. Napjal ještě ostřeji ucho a zaslechl mezi rozhovorem slovo „starý blázen“. Zlostně sebou škubl, ulehl zas, a po celém těle ho cosi šimralo, jakoby mu mravenci jezdili po všech hnátech. Představa, že stal se terčem posměchu a úšklebku, ho dráždila i rozčilovala k hněvu a nedala mu spáti. Obracel se s boku na bok, stará krev se v něm bouřila a probíhala žilami jako oheň; zdálo se mu v okamžiku tom, že má velikou sílu a že je s to, aby se pomstil nad všemi nepřátely i pošklebníky. Svatosvatě si sliboval, že tak učiní.

Byla již dávno tma, a domácí lidé šli spat. Jeník šel lehnout do komory na zadní straně půdy a vesele si prozpěvoval. Staroch by mu byl nejraději nařezal důtkami, jako činíval svým synům, když byli neposlušni. Dvě mladé, kypré děvečky stlaly si postel vedle půdy na srubě, a bylo je slyšet, jak se při tom chechtají, dovádějí, zamykají za sebou dveře, a rozmlouvají skrze tenké stěny s jakýmsi mladíkem, jenž stál před srubem a prosil, aby pustily ho k sobě. Byl by nejraději pochytil hůl a spráskal děvky ty, že nedají v noci pokoje. Lidé ve statku usnuli za malou chvíli, ale za to kočky a koťata probudily se k nočnímu reji; počaly se honit po půdě, vylezly pak na střechu a mňoukaly, prskaly i naříkaly vedle komína. Vzdechy jejich rozlehaly se daleko široko, a Boch byl by nejraději pobil všechny i s kocourem. Trvalo dlouho, než kočičí sněm utichl a někam se rozešel; toho si všimly myši a počaly na stropě pracovat. Zvláště jedna hlodala se vším úsilím v koutě právě Bochovi za hlavou, a myš ta byla německá, protože se neulekla, ani když Boch holí počal šramotit, aby ji zahnal. To to — myš vedla svou, a staroch marně praštil i vyzutou botou k straně, odkud se ozývalo

hlodání. Klel proti zvyku a byl by myši celého světa poslal na advokáta Kurze, jenž mu nešel z hlavy.

Bylo již po půl noci, když myši ustaly od práce. Ale staroch neusnul přece, neboť z konírny slyšel dupání a frkání koní, z kravína bučení krávy, které dnes odstavili tele, a za domem štěkal pes. Tomu všemu byl zvyklý; jindy by si toho nevšímal a tvrdě spal, ale dnes ho dráždil i nejmenší šramot.

Konečně utichlo vše, a jen voda zurčela do kamenného koryta pod statkem. Mírné a jednostejné šumění vody ukonejšilo starocha a mírnilo jeho podrážděnost. Zlost v něm chladla, hněv se tišil, a duší ovládla obraznost, ovšem velmi rozčilená. Představoval si vše, co v tomto rozpoložení lahodilo jeho nitru; představoval si, jak je pánem Krásného Dolu a má ohromné bohatství. Staví veliký parní mlýn, dává přivážeti spousty obilí z Ameriky a Ruska, činí veliké podniky, vše se mu daří a všichni se mu koří; žije v nádheře a mstí se nade všemi, kdo mu ublížili. Student Jeník je na mizině a prosí ho o podporu; ale staroch zatvrzuje srdce a dá mu ji teprve pak, až protivný mladý všetečka svatosvatě a pokorně slíbí, že se půjde učit knězem. Za to udílí hojně těm, kdo ho neopustili v nouzi.

Takovými obrazy konejšil dětinský rytíř rozbouřené srdce, až usnul, unaven a umdlen vykouzleným štěstím. Spal tvrdě a probudil se pozdě ráno, když domáci lidé rozešli se již po práci. Zůstala doma jen hospodyně; dala mu snídaní, ponaříkala si, pofňukala, a Boch, když s ní pohovořil chvíli, nastoupil další cestu. Šámal se za dědinu a cesta ho vedla mimo mladý les. Zahlédl tam Jeníka, jenž časně z rána vyšel si s ručnicí na hon; skrčen za hromadou kamení, mířil právě do divokého holuba na strnisti. Střelil a trefil. Byl proto v dobré míře a zočiv starce, jak se pomalu šourá po pěšině, chtěl se s ním dáti do řeči. Ale staroch mrzutě pozdravil a nevšímaje si mladíka, šel dále po svých. Jeník se za ním chvilku díval, usmál se a zmizel v lese.

Boch dorazil druhého dne na večer do Roztockého mlýna, kde měl nové podruži. Zastihl tam Plichtu, a týž se ho hned ptal, jak pochodil. Rytíř se styděl, přiznati pravdu, a pravil na oko lhostejně: „Ten váš Němec hoví jen malým kouskům luk a pěšinkám; ale velkým panstvím, jako Krásný Důl, nerozumí ani za mák.“

„Škoda,“ odtušil Plichta a chtěl rozepřísti další hovor. Boch byl však unaven, mrzut, sklíčen a šel bez večeře spat. Celý týden po tom byl skormoucený, mlčenlivý, četl v bibli, hrál si na housle pobožné písně a přemítal o tom, že v neděli půjde se vyzpovídat. Přišla sobota, a hned časně z rána vydal se na cestu. Volným krokem šámal se přes Zimrov u Kundratic, odtud přes les Strážník, pak dolů k Sytové, tam po lávce přes Jizeru, dále na horu k Ropraticům, kde si u kostela odpočal, a dorazil na večer před západem slunce do Vysokého, k cíli své pouti. Asi deset minut před Vysokým ve vsi Tříči měl známého krejčího Vrabce, k němuž šel na noc. (Pokračování)

Z cyklu: Věčný román.

Od Jarosl. Vrchlického.

Na knihu písní.

List po listu bez lásky v knihu žití psán
je smutná píseň bez flétnisty,
líp věru, kdyby hned byl roztrhán,
neb raděj kdyby zůstal čistý.

List po listu však s láskou v knihu žití psán
a nechť i všady ne, jen místy,
benátským zlatem budiž lemován
a v rozích amethysty.

Život vteřiny.

Já neřek: Pohleď v oči mé jen jednou!
Však musila to cítit mnohem líp;
dost na tom, hruď že resignací lednou
jí projel náhle teplý slunce šíp.

Já neřek: Dej mi k rozloučení ruku,
a sama dala mi ji mlčící
a ruka ta se chvěla ve souzvuku,
s mou palčivou ta chladem vraždící.

A konec všemu. Leta prošla dlouhá,
já zapomněl, jak, nevím dobře sám,
však v nocích bezsenných, kdy zve mne touha,
se Sfingy, minulosti, vždycky ptám:

Proč uhodla má všecka tajná přání?
Proč podala mi ruku? Její led
proč roztál tenkrát, proč až k hrdé skráni
jí purpurový motýl s tváří vzlet?

Proč? Byl to soucit se mnou s ubožákem,
či všední frašky akt jen poslední?
Či štěstí záblesk, jenž se mihnul ptákem?
Co nutilo ji: Jen se ohledni!?

A cítím, totéž bylo to, co síly
mi posud v dlouhém dává zápase:
v té vteřině jsme jeden život žili
a proto její ruka chvěla se . . .

Jarní sedmikráse.

Ty prostá nivy sedmikrásko,
tak plna rosy, svěžesti,
kdo utrhne tě, svatá lásko,
nes on, ty ne, vše bolesti.

Neb tys tak dobrá, pošetilá;
tak naivně zří do trávy
tvá korunka tak jasně bílá,
ten okraj temně krvavý.

Kveť dále, ale pouze sobě!
Jen svou by tebou zdobil hruď,
kdo urve tě, v té umři době,
kdo zašlápne tě, proklet buď!

Jsou duše . . .

Jsou duše, jiný svět jest jejich,
než naše nízké hemžení,
ty plují světla na peřejích
ve ustavičném nadšení.

Co nám je namahavé, pracné,
ty vášní svaté záchvěvy,
co v žití veliké a vzácné
jen jednou se nám objeví:

To život jejich — láska pouhá,
to křídlo jejich — stálý vzlet;
jeť málomocná naše touha,
je pochopit, jim rozumět.

Však proto jsou, nechť nechápeme,
a věčně klidné žijí dál,
jen v přeletu je zahlédneme,
kdy cit ku srdci srdce spjal.

Tys jednou z nich. Ó budiž zdráva
mým vzdechem, tužbou, modlitbou,
bůh v srdci mém tvým jmenem vstává,
tys důkazem, že duše jsou . . .

— —

Nožka.

Nožko bílá, nožko malá,
tys mi věru udělala,
s elfy ty jsi ve vrb stínu
v tymianu, rozmarinu
skákala a tancovala.

Nožko malá, nožko bílá,
koketně jsi teď se skryla,
abych snil, že ve vrb stínu,
v tymianu, rozmarinu
odpočívá z ráje Víla.

—

Kohouti.

Zpěv kohoutů, věř, nemám rád,
tak příliš časně pějí
a z tepla vždy mne v ranní chlad
od tebe vyhánějí.

Tvá poduška je bohata
na sny jak ve pohádce.
Ó já se vyspal do zlata!
Ó já se vyspal sladce!

A věř, že spal bych ještě dýl
skráň v tvoje vlasy noře,
vždyť šel jsem k tobě dvacet mil
jak poutník k Svaté Hoře.

A věř mi, spal bych do pěti
a třeba i den celý,
kdyby ti kohouti prokletí
tak příliš nekřičeli!

—

Sloky.

Rtů pohár měkký, temně krvavý,
pln sladkých něh a palné, dlouhé touhy,
stál v snění mém již skoro u hlavy,

já viděl za ním dlouhé krve prouhy.
Ó k němu svoje ústa přiblížiti!
ó z něho píti
buď zatracení své anebo žití,
to jedno, jen jej mít a tisknout k sobě
pln sladké únavy.

Rtů pohár . . . Duše jistě — já ji zřel —
se chvěla vážkou jeho na pokraji.
Proč splašila se? Motýl odletěl
a lásky celá idylla jest bájí.
Rtů pohár temně krvavý jen svítí,
však chvím se, píti,
zpět duši volám . . . Darmo! Vidím tmíti
se kolem svět, na vlastním stojím hrobě
a v duši mráz a žel.

—

Večer.

Kdy k sobě přisedneme,
až v jizbu padne večer
co z ulic matné stíny
se okny pořinou?

Kdy v zrak si pohlédneme
a ruku stisknem večer
a srdcí do hlubiny
rty k rtům se přivinou?

Kdy všecko sobě řeknem?
Ach, život za ten večer!
Ó slyš, jak smutně zvony
sem duní z předměstí!

Vlastních se stínů leknem,
jež v jeden splynou, večer
ať cítí za nás ony
pohádku o štěstí . . .

—

Lilie.

Já pil tvé slzy žhavé,
z tvých víček jsem je pil,
já k bolesti řek: Ave!
a při tom šťastný byl.

V mou duši ony padly,
v ní každá rozvíjí
nad chmurnými dum bradly
se v prales lilií.

Tam kvetou v žití lednu,
jich vůni dýchám sám,
však utrhnouti jednu,
ó věř, se obávám!

Tam kvetou v denní hluši
hloub, než se naděješ,
svou, vím to, s nimi duši
že vytrhnul bych též!

Píseň.

Jen v letu stisknout ruku,
to, dítě, nestačí,
toť v novou pouze muku
a zas jen ku pláči.

Přec v letu chytit ruku,
se hlava otáčí,
vždyť duší ve souzvuku
jen v tom jsme boháči.

Sloky.

O jak jsme moudří! Honíme jen stíny
a leta mučíme se pro vteřiny
a leta propláčem ve dlouhém trudu
a jako dítě řekneme si znova
ta stokrát stará a zas stokrát nová,
ta mystická a čarodějná slova:
Já ještě šťasten budu!

V tom, co nám ještě silou oko září,
na skráně sahá šedinou nám stáří,
tu procitáme ze dlouhého bludu:
však v tom co rakev stínem svým vše schová,
z dna jejího slyšíme zníti znova
ta mystická a čarodějná slova:
Já ještě šťasten budu!

K vůli tobě.

Ó jestli na jiné se hvězdě splní
vše naše marné, nevysněné touhy,
co krásných ňadcr se tu pro nás zvlní,
jak věčnost bude sladký sen a dlouhý!

Jak mladí bozi v ustavičném světle
žít budem, vše mít, co jsme oželeli,
nám svadlé všecky růže vzplanou zkvětlé,
vše písně zazní, jichž jsme nedopěli.

A všecky ženy, jež jsme milovali,
nám budou věčně ležet ve objetí,
to bude polibků jen triumf stálý,
jež nebudou si nikdy překážeti.

Ó sladký sen! — by mohl pravdou býti,
jak těšil bych se na to snění v hrobě,
a kdybych, dítě, věř, je mohl sníti,
pak bude skutkem — pouze k vůli tobě.

Píseň - epilog.

Větrům v plen hoď písně svoje,
srdce lásce hodit spěš,
oboje zas v konec boje
s bezpečností nalezneš.

Srdce, písně svadlé celé,
samá rána, krve nach,
pivoňky, o Božím těle
kudy slavný průvod táh.

VŮNĚ.

Ze zápisků na cestách Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Čas plynul, slunce vstávalo a zapadávalo, týden míjel za týdnem a Majmuna žila neustále v té dřímavé nečinnosti, sedíc na koberci mezi polštáři, hrajíc si se svými prsteny, dokončujíc své vyšívání, a čekajíc, nevěděla určitě nač, na vyplnění své sudby! Zajnába konala sama všechny přípravy k nastávajícímu sňatku, jehož ustanovený den se blížil. Hledala v zaprášených skříních, v temných koutech domu, zapomenuté šperky, nedotknuté staré látky, plné stříbrných a zlatých blesků, průhledné indické závoje a perské voňavky v dlouhých úzkých jako prst, křišťálových láhvích, pokrytých zlatem malovanými arabeskami a zátkovaných hrubě broušenými drahokamy. To vše zbylo z pozůstalosti Majmuniny matky. Stařena měla plné ruce práce a mluvila málo s dívkou, beztoho úplně zamlklou.

V samý předvečer svatby, když Zajnába mlsky z medu a ze sésamových zrnek připravovala a před Majmunou s plnou mísou v ruce stála, vychloubajíc se svým uměním kuchařským, pozvedla pojednou dívka hlavu, odložila kytici růží, jejichž listy pozlacovala a již měla zítra svému ženichu podati zároveň s tím vyšitým, také právě dokončeným šatem z gázu, skvějícím se hedbávnými narcisy a růžemi, třpytícím se zlatem a stříbrem slov průpovědi rozmetaných jako hvězdy mezi květy, pozvedla hlavu a pravila: „Zajnábo, je to divné. Je mi, jakoby se dnes ještě měl můj osud vyplnit."

„Dnes ne," odpověděla stařena, „ale zítra, sladká duše moje, až přijede pro tebe Nurrudyn."

„On?" odpověděla Majmuna a pokrčila rameny. Otevřela dveře, Večer se skláněl na zem. Vzduch byl nevýslovně lahodný, pln vůně, chladu, zlata, pln tušení blížícího se šera. Majmuna stála mezi dveřmi ve svém prostém temnomodrém rouše, splývajícím jí od hrdla rovně k nohám, s úplně volným černým širokým pásem, složeným z měkké vlněné látky. Vedle dveří visel velký hliněný džbán na řemenu. Majmuna vzala svůj dlouhý červený závoj, hodila jej nedbale na temeno hlavy, odkud se jí svezl v týl, zavázala jeho konce, splývající v zadu s ramen, lehce v uzel, postavila si džbán na hlavu, držíc jej jednou rukou a vyšla dvorem a zahradou z domu. Jen málo kroků dále byla veřejná cisterna ve stínu několika starých, široko košatých karubníků, temnolistých, politých teď zlatem večera. Slunce bylo už zapadlo, žlutá záplava lila se nebem, prosévala se karubovými stromy a padala jako po hrstkách házený poklad topasů, na křidově bílou zeď Salahud-dynovy

zahrady. Dvéře její byly pootevřeny, vůně levandulí a jasmínů, lilií a karafiátů linula ze zeleného jejího soumraku. Bylo ticho kolem. Nebylo živé duše ani u cisterny, ani blízko ní. Jedině vlaštovky, mihající se pod karubníky, zašvítořily ob čas hlučně jako náhlou radostí. Majmuna naplnila džbán a postavila jej na obrubu ze šedého kamene, pak hleděla zamyšleně do tmavé tůně studně, kde po čeřících se vlnkách, vzrušených jejím čerpáním, odlesk nebes roztříštěn pohybem vody, se skákající hře jisker podobal. Dusot koňských kroků ozýval se nejdříve neurčitě, pak docela blízko, anižby Majmuna byla dbala, ale posléz ovanul ji horký dech zvířete. Ohlédla se. Kůň krásný a pyšný, bílý a lehký jako oblak, stál tři kroky od ní a oči jeho, plny duše jako lidské, oči jako Boraka, onoho oře, jenž Mohameda donesl do nebes, a jehož zraky byly nyvé jako krásné ženy, hleděly na ni. Od nich povznesla udivená dívka pohled svůj na jezdce, sedícího na hřbetu koně v sedle, třpytícím se stříbrem a červenými kameny. Byl to mladý muž; smědý jeho obličej jemných tahů byl stíněn kápí jeho dlouze plynoucího bílého pláště, převázanou na temeni kafijou z tmavěrudého hedbáví. Oči jeho noci černější plály pod čelem jako souhvězdí na mraky krytém nebi. Za pasem trčela mu dýka a po boku visel mu meč, jehož pochva byla posázena perlami a tyrkysy. Na příč sedla ležela jeho karabina z temného dříví, vykládaná sloní. S toho čela, z těch očí, zářilo nevýslovné kouzlo mládí a mužná jakás pýcha mluvila z nich vzletně o touze po bohatýrských podnicích. Když se však ohnivé ty smělé zraky setkaly nyní se zrakem Majmuniným, skrotly náhle a staly se nyvými jako světlo luny.

„Antar?“ myslila si dívka a sklopila oči a halila se rychle v úplně průhledný závoj svůj. Srdce její tlouklo mocně. Antar? Kalif Mutassim? Sám al Chýzr? Ne, ne! Odbyla vzpomínky na ty zjevy s úsměvem. To byly stíny, a nyní věděla náhle dívka, jaký to rozdíl mezi snem a jeho uskutečněním. Viděla před sebou muže, reka, dýšícího s krví v žilách, s vášní a něhou v očích, v očích, které výmluvně jevily obdiv, zbuzený vlastní její krásou! Něco v ní zvolalo hlasně: „Toť on, toť on!“ On? Kdo? Ten očekávaný! On, o němž snila, po němž toužila! Teď měla touhu jednu: Skrýti se. Byla by ráda odběhla, však nemohla. Sáhla po svém džbánu.

„Dej mi pít!“ řekl cizí muž, a hlas jeho byl jí novým opojením. „Toť on! toť on!“ jásalo to v ní znova a podávala mu džbán rukou chvějící se divou jakousi radostí.

Pil, rty jeho hltaly vodu žíznivě, ale zraky jeho hltaly krásu její ještě žíznivěji, pronikaly vášnivě její závoj a padaly jí jako dešť ohnivý do hloubi srdce.

Vrátil jí džbán a ona pustila jej opět v cisternu a lila čerpanou vodu do koryta pro koně. Seskočil rychle a pomahal jí; když bylo pak koryto plné, přivedl tam koně.

Nikdo z nich nemluvil. Muž pustil džbán na posled do studně a postavil jej pak plný na kámen obruby. Sáhla po něm třesoucíma se rukama, cítila, že nutno odejíti.

Muž stavě jí džbán na rameno, řekl nyní tiše, svým hudebným, plným mužným hlasem: „Díky tobě za každou krůpěj občerstvující vody,

dívko, jejíž velké a temné zraky jsou krásné jako perly, skrývající se v lastuře."

Sáhl si za pás a vyňal kytici nejsladčeji vonících květů pouště, květů traviny, zvané al šaja. Vůně ta měla cosi snivého jako samota, hluboká samota, v níž byly se rozbřeskly pod polibky žhoucího slunce a chladícího, věčně putujícího větru.

Kytice byla svázána zeleným hedbávím, a na konci té stužky visel starý stříbrný amulet, pokrytý vrytými slovy.

Podával dívce tu kytici. Vzala ji. Ten amulet nosíval zajisté na té stužce kolem hrdla, než jí ty květy pouště svázal! Byla Majmuně ta stříbrná hříčka náhle dražší než vlastní zřítelnice.

„Jsou vzácné ty květy," pravil; „trhal jsem je s nebezpečím života nedaleko brlohu lvího ... Vezmi je s mým díkem."

Jednala jako ve snu. Dotekla se tou kyticí čela, srdce a zastrčila ji za pás. Pak pozvedla oči k němu. Z těch jeho zraků linul také jakýsi divný sen a když viděly, že se ona chystá k odchodu, zasmušily se, byly jako zrak zvěře, zastřený vždy dojímavým, němým, nikdy neuhodnutým truchlením.

Odvracovala hlavu, bylo jí teskno, k pláči.

„Chtěl bych hlas tvůj slyšeti," plynulo s jeho rtů tak toužebně. „Ty mlčíš! Hlas tvůj není stvořen pro marná, prázdná slova! O, ano, Bůh chtěl, by jen pronášel pozdrav andělů u rajských bran, znějící: Pokoj! Mír! Rci mi ta slova na rozloučenou!"

Rozloučenou! Zachvěla se, ale mluviti nemohla.

„Hledám střechu", pravil muž, „pod kterou bych na chvíli odpočinul. Nuž, buď pokoj s tebou!" Dotekl se lehce její ruky, jako ruky přítele. To bylo loučení! Bylo jí, jako by mdloba na ni šla. Sebrala veškeré síly své a řekla nesměle, chvějíc se strachem, aby neodešel: „Proč, pane, minul bys střechu mého otce? Je nízká a dům náš chudý, ale host je v něm vítán vždy." A ukázala na zahradu. Pak dodala poněkud směleji: „Za rohem je vchod. Tam zaklepej."

„Dík!" odpověděl a držel ruku její pevněji, zraky jeho staly se ještě smutnějšími. „Odejdu po krátkém odpočinku," pravil. „Neuvidím tě v domě tvého otce, a pak neuvidím tě nikdy, nikdy více!"

Srdce její se svíralo, ale pak zvolal hlas v nitru jejím: „Toť nemožné, by zmizel tak náhle, jak se objevil! Vždyť není stínem ani zjevem!"

Zazářila naň temnýma očima, jako by říci chtěla: „Jak mohl by's ode mne odejít?" Však neřekla už ani slova, vymkla mu ruku svou a vklouzla do zahrady. Zavřela za sebou dveře. Ale stála tiše za nimi a naslouchala. Slyšela, jak mluvil s koněm svým, vázal jej k stromu, pak slyšela kroky jeho. Teď šel kolem zdi, teď zahnul za roh, teď klepal na dveře domu. Spěchala tam, jako stín vklouzla do své komnaty. V síni domu slyšela jeho hlas.

„Žehnáno buď jméno Pána tvého, jmeno plné slávy a vznešenosti" — tak zdravil jejího otce. Slyšela otcovu odpověď a volání na Zajnábu. Pak, když muži vešli v komnatu, neslyšela ničeho více. Zavřela oči a ssála dychtivě vůni těch květin z pouště. Za chvíli vešla Zajnába

a oznámila, že jim přišel host. Dívka kývla vážně hlavou a zdála se úplně klidna. Starala se horlivě o častování přibylého. Lila chvějící se rukou nabiz, víno z datlí, prorokem dovolené, do krásné hliněné nádoby, naplnila malou mísu kunafou, přidala jinou, naplněnou sladkým pokrmem, plným jader granátových jablek, postavila to vše na cedrovou desku, a kázala chůvě, by to opatrně hostu donesla. Zajnába uposlechla. Bylo už úplné šero a rozsvítila tedy vysokou hliněnou lampu o třech plamenech. Zapálila konečně vůni ve staré mosazné kaditelnici a nechala hosta a hostitele o samotě.

Salahud-dyn bavil cizince, mezi tím co tento jedl, a uspořil mu opatrně každou odpověď, by jej nerušil.

„Pocházím z Kairuanu,“ vypravoval mu, „z města posvátného a mnohdy se mi stýská zpět do míst plných upomínek. Ve snách vídám někdy valy svého rodiště, jak červeně strmí z plání, jakoby z žluté jejich půdy vzrůstaly. Za zubovitým jejich cimbuřím stojí celý les minaretů proti temně modrému nebi. Po takovém snu bývám pak neurčitě, smutně rozechvěn, jako bych byl dávno zaniklý hlas svých rodičů slyšel, na mě volajících. Kairuan! Je to město starců a svatých. Mnozí tam putují z daleka a široka, aby kosti svoje složili ve stínu svatých mešit, slavných a velebných. I mně chtělo by se, věru, někdy sníti tam věčný sen.“ A stařec se zamyslil. Zatím vykradla se Majmuna tiše ze své komnaty. Zahalila se do temné kukle a postavila se na dvoře ke mříži okna, jímž chlad a vůně jasmínu do vnitř Salahud-dynova pokoje vnikaly. Bylo venku tma a byla jista, že její obrys za mříží pozorovat snadně nebylo. Dýchala sotva, strachem, by ji neslyšeli.

Host byl pojedl. Zapálili hliněné dýmky s jasmínovými trubkami. Salahud-dyn tázal se nyní hosta: „Jaké jest jméno tvoje, jaký tvůj rod? Odkud přicházíš a kam jedeš? Odpověz tak daleko pouze na moje otázky, jak tobě vhod.“

„Jmenuji se Mansur,“ řekl host, „a otázky tvoje nedotýkají se žádných tajemství. Odpovím ti na ně. Jedu do Tunisu, na dvůr bejův. Nesu mu vzácný dar z dědictví své rodiny.“

Při těchto slovech vyňal z pod bílého svého pláště, jenž nedaleko vedle něho na nízkém stolu se zbraní jeho ležel, nevelkou skříň z ebenu, jemně vyřezávanou, vykládanou stříbrem a posázenou perlami. Byla pevně a tak zvláště uzavřena, že nebylo ani zámku ani nejmenší stopy skuliny jejího těsně přiléhajícího víka viděti.

„Co je v té skříni?“ tázal se Salahud-dyn.

„Vůně,“ odpověděl Mansur.

„Vůně?“ divil se stařec, „a jaká?“

„Vůně zvláštní, žádné jiné na zemi podobná,“ odpověděl Mansur. „Pochází z Indie. V horách, nedaleko Mankiru, v kraji zlata, stojí velký, starý, jediný svého spůsobu strom, podobá se ořechu, ale květy jeho růžím. Jsou temně červené, na každém však jejich listu stojí bílými písmeny takto psáno: „Není boha než Bůh a Mahomed jest božím prorokem“. A to je od přírody, aneb znamená je snad takto prst některého z archandělů. Květy ty rozvíjejí se jednou za sto let. Vůně jejich jest taková, že prý jen v ráji podobnou si mysliti lze. Opojuje ne pouze smysly

člověka, ale též jeho duši, které vzletu dodává. Vůně, která se z těch květů vyrábí, jest vzácnější než zlato a démanty. Víš, že řekl Prorok: Tři věci pozemského světa miluji, ženy, vůni a koně. Ženy? Myslil Kadidžu a Ajišu, ženy své. Koně? Myslil okřídleného oře Boraka, jenž jej nesl nebesy, a vůni — nuž, myslil vůni tu, již nesu v této skříni bejovi."

Salahud-dyn naslouchal pozorně, pak tázal se: „Ssál jsi čichem kdy rozkoše té nevšední? Znáš onu vůni?"

„Neznám jí," odpověděl Mansur. „Skříň tato nebyla nikdy otevřena. Po smrti mého otce přinesla ji má matka do Medyny, odkud pocházela, a kam co vdova se mnou, děckem, se vrátila. Bohem nadšený jeden marabu předpovídal matce mé, že v den, kdy ona vůně vnikne v můj čich, hrozí mi největší nebezpečí mého života. Úzkostlivě tedy střežila a skrývala tu skříň a když umírala, pravila mi takto: Neprávem chováme vlastně tuto věc u sebe. Král Attar odevzdal onu vůni v skříni jednou tvému otci, aby ji doručil tunisskému bejovi. Bývalo to ode dávna zvykem v rodině krále Attara, posílat vzácné dary bejům tunisským, ve zvláště uzavřených skříních, jejichž zámku tajemství toliko bejům známo jest. Král Attar posílal tedy tvého otce do Tunisu — smrt, která schvátila tak náhle a neočekávaně i krále i otce tvého, zamezila odevzdání skříně na místo patřičné. Nyní dosáhl jsi stáří, kde ti lze tak dalekou cestu podniknouti. Slib mi, že hned po mé smrti se vydáš do Tunisu. — Přítomnost té vůně ve tvém domě, té věci, která tě prý uvrhne někdy v nebezpečí, snad v smrt, trápila mě po celý život, a trápí mě umírající. — Tak pravila mi matka a já slíbil, a jak vidíš splňuji svůj slib. Nevím, patří-li vůně tato v skutku bejovi, zdá se mi, že matce především na tom záleželo, by skříň ta ode mne se vzdálila. Chtěla takto nejspíše hrozící mi zlý osud odvrátit."

Mansur se zamlčel a Salahud-dyn zatřásl hlavou. „Osudu svému neunikne nikdo," pravil, „a viděl-li onen svatý marabu tvou zkázu jasně, příteli, pak jí neujdeš. Hleď, bylť Enoch, Noemův předek, prorokem velikým, znal stavbu nebes, tajemství kolování hvězd, měl všechnu vědu, měl sílu lidí-obrů a měl k tomu všemu ještě za přítele anděla. Ale osudu neunikl. Četl ve hvězdách, že anděl smrti na zemi jej nepotká, a že zemře přece jako lidé ostatní. Tu pravil si Enoch: „Nezemru-li na zemi, nezemru nikdy, vždyť za živa přec nelze opustiti zem?" A smál se osudu. Tu stalo se, že jeho přítel anděl, jenž o tom všem nevěděl, jej navštívil, když Enoch tvrdě spal. A vzal jej nebeský jeho druh v náruč svou a nesl jej do nebes, neb miloval jej tak, že slávu boží chtěl smrtelným jeho zrakům zjeviti. Když přišli v nebe čtvrté, které se Blahem nazývá, probudil se Enoch a hleděl udiven a nadšen kolem sebe. A hle tu stál pojednou anděl smrti proti němu a anděl druh Enochův tázal se Asraela: „Rci, jak dlouho bude Enoch můj na zemi ještě živ?" Odvětil Asrael: „Hledám právě Enocha, kde jest? Mám rozkaz, bych mu odňal dech." Tu padl Enoch v náruč svého přítele anděla a zemřel v objetí hvězdných jeho perutí, podroben svému osudu, zkusil trpkost skonu a ponížení všeho, co z prachu jest."

Tak vypravoval Salahud-dyn a hrál si zamyšlen s perleťovým růžencem, jejž stále v ruce míval. Mansur hleděl chvilku mlčky, snivě před sebe, do modrého, lehce se kroužícího dýmu, vycházejícího z kaditelnice a z čibuku a pravil pak: „Nikdy nemyslil jsem na to, uniknouti svému osudu. Poslouchám pouze rozkazu matky své. Ostatně předpovídal onen marabu možnou zkázu mou jen tenkráte, poznám-li vůni zde ukrytou. Nejspíše však, že ji nikdy nepoznám. V rukou bejových bude mi daleka. Proroctví to mne celkem netíží. Těžším břemenem je mi upomínka na podivnou smrt mého otce, a myšlenka oprávněná, že kletba boží leží na celém rodu mém. Jsemť poslední potomek bohatýrů slavných nad všechny a jmeno jejich končí snad se mnou."

„Synové tvoji budou po tobě," řekl stařec.

„Nemám ženy," odpověděl Mansur, „a do nedávna jsem po ní netoužil."

Tichý vzdech nesl se po těch slovech od okna pokojem, a Mansur náhle vzrušen, pohledl bystře ku mříži. Oči jeho zaplály, jakoby tušil, že tam venku po tmě někdo stojí v záři hvězd, ve chladu večera, ve vůni jasmínu, a jakoby tušil, kdo to stojí tam. Majmuna klekla a klonila hlavu, by ji vidět nebylo a šeptala si radostně: „Do nedávna po ženě netoužil! Do kdy?" A srdce její odpovídalo: „Do okamžiku, kdy uviděl tebe v stínu karubníků!"

Salahud-dyn nemaje sluch než pro svého hosta, nepozoroval ničeho a tázal se: „Rci, z kterého pocházíš to rodu?"

Mansur vztýčil hlavu, krásná, hrdá jeho tvář bohatýrská a plná kouzla mládí zaplála jako slunce a hlas jeho, tak hluboký a mužný a sladký zároveň, chvěl se mu v prsou, když odpověděl takto: „Pocházím z nejstaršího, ztraceného kmene Arabů, z kmene, jehož praotcem byl Ad. Ad usadil se, jak víš, po zmatku jazyků v poušti. Který kmen arabský byl hrdější, bohatýrštější, ušlechtilejší, slavnější než kmen Bajdak? Adův syn byl Šadad. Jméno to pojí v sobě slávu a velikost nadlidskou, pýchu Satana a hluboký pád. Šadad vystavěl v poušti město své plné paláců, a dům svůj, nádherný nad všechen lidský pomysl, obklopil zahradou, jež zahanbiti měla samý ráj blažených. V té oboře seděli na stromech ptáci ze zlata a rubínů, naplnění aromaty, tak že při každém zavanutí větru nebeská vůně ze zlatých těch okřídlených obrazů vycházela. Ráji tomu dal Šadad jméno Iram. O divech jeho zpívá se do dneska. Šadad byl tak mocným králem, že pýchou šílel: kázal lidem, by se před ním klaněli jako před bohem! Tu rozhněval se světa pán, blesk zabil Šadada, lid jeho byl rozehnán, říš jeho byla rozkotána, ale město jeho zůstalo v liduprázdné poušti co pomník šílené pýchy, zůstalo však zastřeno zrakům smrtelným. Jen jednou, za doby kalifů, ukázalo se zlaté město se svými paláci a rajskou zahradou, prostému člověku, hledajícímu v poušti zbloudilého velblouda. Ukázalo se mu na mžik, a od té doby neuviděl je už nikdo."

„Chválen buď Bůh spravedlivý," řekl Salahud-dyn, „Šadada zastihl trest zasloužený."

„Chválen buď Bůh ve výši!" odpověděl Mansur. „Šadad hřešil a byl potrestán. Rod jeho byl rozptýlen a nikdy více nedosáhl moci. Pokolení

střídalo se s pokolením a nikdo z něho pocházející nedosáhl velkého štěstí, štěstí trvalého. Nereptám proto. Buď se mnou jako s ostatními dle vůle boží. Nevím, kolikátým potomkem Šadadovým můj otec byl, ale osud jeho byl jako osud jeho předků. Zasmálo se štěstí na něho — a náhle přišla bouř. Zemřel mlád a smrtí smutnou. Zemřel rukou vlastní, ač ne vinou svou."

Mansur svěsil hlavu a vzdychl z hluboka. Salahud-dyn pravil mu soucitně: „Ulehčí-li slova tvému bolu, mluv. Jak zemřel otec tvůj?"

Mansur se vzmužil a vypravoval takto:

„Jakkoli podivně to zní, přec jest to pouhou pravdou, můj otec, slavný šejk a bohatýr, zemřel vlastní rukou k vůli modrému papoušku se stříbrným chocholem! Můj otec dostal se záhy ke dvoru jednoho z nejmocnějších králů v Indii, který jej štědře přízní svou a všelijakými dary a velkými poctami zahrnoval. Konečně stal se otec můj balaůdžerem toho krále, krále Attara. Vysvětlím ti, co slovo balaůdžer znamená. Králové indičtí mívají kolem sebe jakýsi pluk vybraného rytířstva, který s nimi všechnu slávu, všechnu moc a všechno bohatství sdílí. Jsou mezi sebou a s králem sbratřeni. Přijme-li král nového balaůdžera, podává mu v den přijetí vlastní rukou pokrm a bétel, a nový balaůdžer porani se a vyleje před králem něco krve své: od toho okamžiku jej takřka už ani neopouští. Balaůdžerové jedí s králem z jedné mísy a pijou z jednoho poháru, zve-li je ke stolu. Král jest jako jejich duší. Zemře-li, zemrou s ním. Upálí-li se, upálí se s ním, je-li nemocen, mučí se na vzájem, aby trpěli též, když trpí on! V bitvě tvoří kolem něho kruh, jejž nikdo nepronikne. Dříve musil by je ubít do posledního. Nuž jedním z těch balaůdžerů krále Attara byl tedy otec můj, muž krásný, bohatýrský a mladý. Žil po leta šťastně u dvora, slaven, bohat, mocen, pojal matku mou, pro kterou si až do Medyny, svého rodného města zajel, a když se mu syn jeho, já, zrodil, neměl více žádného přání. Avšak tu přikvačil mrak osudu.

Král Attar stárnul a měl doby, v nichž duch jeho, věru, slabým byl. V takové neblahé chvíli seděl jednou uprostřed několika balaůdžerů a pojídali ovoce. Na proti králi stála klec a v ní byl modrý papoušek se stříbrným chocholem; ptáka toho miloval král Attar vášnivě. „Pojď a pojez se mnou!" řekl král, ale pták, jenž lidské řeči rozuměl, tloukl úzkostlivě křídloma a hleděl ustrašen na mladého tygra, jenž ochočen, nedaleko krále na koberci spáti se zdál.

„Neboj se!" řekl král. „Spolehej se na mé slovo. Jsem balaůdžerem tvým od tohoto okamžiku, usmrtím se, zemřeš-li."

A pozvedl proti ptáku granátové jablko, jehož polovici byl snědl, píchl se do prstu a vylil před klecí několik krůpějí krve své. Pták byl zatím vyletěl, by se zmocnil jablka. V tom ale vyskočil náhle tygr a jediným vzmachem své tlapy zabil papouška a rozsápal jej spáry na kusy.

Král Attar byl hluboce zarmoucen. Uložil zbytky ptáka s drahým kořením do zlaté nádoby, sedl na černého koně, jezdil ve smutku oděn od města k městu, celou říší svou, a všude kázal, by lidé truchlili pro zavražděného jeho balaůdžera. To trvalo pět let. Tu předstoupili však

konečně tři nejstarší balaúdžeři s některými z předních hodnostářů království před Attara a pravili: „Ty králi, nečiníš dle povinnosti své. Hanba jest nám míti krále, který svému slovu nedostál. Ty řekls ptáku: Jsem tvůj balaúdžer, a tedy jím také jsi. Řekls mu: zemru s tebou, zemřeš-li. Tedy zemři. Čiň co činit sluší, sice svrhneme tě s trůnu a dosadíme na tvé místo krále jiného. Muži, ať je králem či nekrálem, dlužno dostáti slovu."

Král Attar mlčel. Na druhý však den kázal vykopati velkou jámu, naplnil ji dřívím z aloes a santalu, zapálil tu hranici a třímaje zlatou nádobu s usmrceným ptákem, vrhl se v plameny, kde zahynul. Dle jeho příkladu jednali teď jeho balaúdžeři a stalo se tedy, že zahynulo v onen den v plamenech tisíc nejlepších a nejchvalnějších mužů, probodnuvších si srdce vlastními dýkami, a to vše jen proto, že Attar král ve slabé chvíli pouhému papouškovi řekl: Budu tvým balaúdžerem!"

Nastalo mlčení. Mansur svěsil hlavu a slza tekla mu pomalu po tváři. Majmuna zaštkala hlasitě, vidouc Mansurův bol a dusila pak své vzdechy závojem. Mansur povstal.

„Nastala noc," pravil tiše. „Odpočinul jsem a dám se opět na cestu. Buď mír a přízeň boží s tebou, Salahud-dyne."

Majmuna chytila se za čelo a nohy její se třásly.

„Chceš odcházeti? Kam! Ó, zůstaň, zůstaň!" úpěla v hloubi duše a zalomila rukama.

Salahud-dyn domlouval však svému hostu.

„Neopouštěj tak záhy můj dům. Zůstaň do zítřka. Slavím zítra svatbu jediné své dcery. Buď hostem naším při té slavnosti."

Zdálo se, že temný stín lehl na čelo Mansurovo a že oči jeho byly ještě smutnější, než když o smrti svého otce mluvil. Tentokráte byl však ten výraz bolesti a smutku Majmuně sladkostí! On truchlil, uslyšev, že ona má jinému náležet! On miloval ji též, jako ona jej, láskou náhlou jako blesk, silnou jako smrt! Nuž ovšem, jak mohlo by jinak býti? Bůh stvořil duše jejich jednu pro druhou!

„Zůstaneš?" tázal se Salahud-dyn.

Mansur potřásl smutně hlavou, jako by říci chtěl: „Nač to?" Pak pravil tiše: „Pojedu ještě dnes. Pojedu hned."

A nyní děkoval vřele svému hostiteli, který mu už dále nedomlouval, by nejezdil. Majmunu mrazila krev. „On odchází?" zašeptala udiveně. Nemohla uvěřiti! Pak se vzchopila náhle a běžela do své komnaty. Tam vzala pozlacené růže, připravené pro ženicha, vzala vyšívaný růžemi a narcisy šat, v jehož řasách se zlatá a stříbrná slova průpovědi o lásce třpytila a vyšla tiše pod šeptající u cisterny karubníky, kde kůň jeho stál a pokojně se pásl. Tam čekala, tam musila jej uvidět! Ale náhle zmocnila se jí plachost divoká, nepřemožitelná. Přistoupla rychle k oři, vzdušná její ruka jej hladila, chvějící se její rty líbaly táhlé jeho hrdlo. Pak připevnila mu svou zlatotřpytnou vonnou kytici k čelence stříbrným filigranem zdobené a připnula k jablku sedla vyšívaný, dlouho vlající ten šat, jenž se večerním nyní vánkem vlnil. Oči její zvedaly se ku hvězdám. Nebe bylo tak nesmírné, tak velebné, tak svaté! Ale láska, to cítila velkým jejím vnuknutím, byla něčím ještě

mnohem, neskonale mnohem větším, světějším a luznějším! Láska byla něco jako bohu podobný zjev anděla Gabriela, když přišel k Mohamedu, by jej vedl všemi hlubinami nebes: tak úchvatný byl asi tenkrát anděl jako nyní lásky její nadšení a tak třpytilo se asi jeho tři sta křídel, jako hvězdy této noci, která znala lásky její zrození a jak nyní lásky perutě ji pozvedaly z prachu země, letěl anděl s prorokem tenkráte v nekonečno, v nedozírno! Ale ji nesla láska ještě dál a výš, někam do závratna, kde srdce blahem bíti přestává a samé myšlení pozbývá významu! Majmuna vztýčila, naslouchajíc jeho krokům, hlavu. Bylo ticho v tom třpytu hvězd. Z dálí jen slyšela volání hlídačů na valech městyse. Zavírali brány a volali v modrou, stříbrnými paprsky protkanou tiš: „Jest někdo z věřících mimo města zdi?“ Ale teď blížil se krok. V panenské, divé plachosti své utekla rychle do zahrady. Stála za přivřenými dveřmi. Teď musil vidět její kytici, teď zahlédl zajisté už vyšívaný její šat! Vždyť mluvil tiše se svým koněm a líbal jej jako přítele. Dotekl se jeho ret místa, kam ona vtiskla oři polibek? Usmála se a vztýčila hlavu. Vždyť musil se teď po ní ohlížet, když dary její našel, musil teď zpozorovat, že dveře zahrady jsou pouze přivřeny, musil uhodnouti, že za nimi na něho čeká. Proč váhal? Proč neletěl k těm dveřím, proč ji neschvátil bohatýrskou silou svou, by ji odnesl daleko, daleko! Za hory a řeky a samoty, až tam někam do Medyny! Kamkoli, jen když bude s ním a spasena od toho muže, jejž zvali jejím ženichem! Ó, jak se zachmuřil při zmínce o tom kupci! Teď zdálo se, že Mansur se blížil. Zakryla tváře rukama, tváře planoucí studem, štěstím a vášní!

Co to? Neslyšela kroky. Ruce jí klesly. Naslouchala. Nešeptal už koni... Ale dusot toho koně se ozýval, ozýval se, však vzdaloval. Zkameněla leknutím, trhla sebou, stud její zmizel, strach jí lomcoval a zoufalství sáhlo jí ledově na srdce. Otevřela dveře zahrady prudce do kořán. Kůň a jezdec mizeli v stínu noci, jen ten bílý vyšívaný šat, na němž se slova lásky zlatem a stříbrem třpytila, vlál šerem jako pokyn na rozloučenou!

Tu stáhla jí ukrutná, hrozná bolest hrdlo, avšak Majmuna ji přemohla a hlasem úzkostlivým jako ve vodách tonoucí, zvolala: „Mansur, Mansur, Mansur!“

A bylo ticho, jen volání těch strážců bran bylo zase slyšeti. Pak ozvalo se skřípání zrezavělých stěžejí. Otvírali mu bránu městyse! Mansur vyjížděl z Ariany! Majmuna zaúpěla tak, že chůva ji v domě slyšela. Vyběhla a vtáhla dívku násilím do komnaty. Majmuna tiskla květy pouště, památku po něm, ke rtům a vrhla se na zem. Stříbrný amulet dotekl se chladně jejího čela jako prst mrtvoly. Mimoděk pozdvihla hlavu a pohledla na něj. Čtla slova tam vyrytá. „Nemiluj nic, co pomine,“ stálo tam psáno. „Vše pomine, jedině Bůh se nemění!“ —

Slzy, které jí stoupaly do očí, se zarazily, jako by byly umrzly. Cítila velké prázdno v duši své, a tmu, jako by v nitru jejím bylo světlo shaslo. Odhodila amulet: nemilovala už Boha, jenž, zdálo se, že byl káravě k ní takto promluvil, chtěl pro sebe jen všechnu lásku a žárliv, trestal ji, vzplanula-li pro některého jeho tvora. —

Majmuna ležela pak jako kámen, nehnula sebou a Zajnába myslila,

že spí, neboť oči její byly zavřeny. Nespala však ani nebděla. Krev kolovala jí žilami jako oheň a pak zase jako led, a mozek její byl těžký a tupý jako olovo. Myšlenky její vyšlehaly z něho ob čas jen jako jiskry, bloudící uhasínajícím troudem, rozpadajícím se v popel.

„Jsem mrtva, mrtva," myslila si nejasně Majmuna. „Ležím v hrobě . . . Teď odešli všickni, kteří mě doprovázeli při pohřbu. . . . Ach jaká muka! Smrt není konec všeho! Je začátek nové bolesti! Jaký spáchala jsem as velký hřích? Ano, ano, vím. Nemilovala jsem Boha, milovala jsem jeho, jeho, toho, který o mne nedbal. Proto zavrhl mě Bůh. Už slyším ten hrozný šum orlích křídel! To letí Munker a Makir, ti dva temní andělé trýznitelé, k mému hrobu. Vzezření jejich je hroznější než sama smrt, hlasy jejich jsou strašnější než řev divých lvů a burácení Samumu! Teď vyčítají mi můj hřích! Nuž, a já se chlubím jím! Ano, vězte to, více než boha miluji toho syna cesty, poutníka, jenž zastavil se v domě mého otce, jejž zahlédla jsem krátký jen okamžik! Cítím, ó ukrutní andělé, biče vaše, jimiž mě šleháte, jsou na polo z ohně, na polo ze železa! Ale trhají pouze pleť mou v cáry, on však, on, jenž odešel a o mne nedbal, on rozdupal mi srdce a to bolí více, více, a tak se vám směju, neb necítím šlehy vašich bičů, postrach ten lidí všech!" . . .

A smysly opustily ji na prosto. Když se jí za dlouhou dobu vracely, hřmělo jí cos do sluchu.

„Israfil hřmí," řekla si poloprobudilá, „volá k velkému z mrtvých vstání! Soud počíná".

A byla to hudba, která zbouzela dům nevěstin.

Otevřela oči, do nichž pronikavá vnikala zář.

„Plameny pekel," řekla Majmuna. A svítal to její svatební den!

Dívka se vzpamatovala. „Žiju!" řekla si, „toť hůř než pekla trýzeň!"

Dveře se otevřely — vešla Zajnába a bývalé družky Majmuniny, aby ji strojily. Bez vůle, beze síly, bez myšlenky oddala se jim, by jednaly s ní jako s věcí bez duše. Ani představa, že pro ni přijde Nurrudyn, nepůsobila jí už hrůzu, strach a ošklivost. Co záleželo na životě a co na smrti? Na obzoru jejího myšlení nebylo než jediného pojmu, stálého, nezměnitelného: Ona byla zde v smutku, v bolesti, v úzkostech a v muce, a on, on byl daleko, daleko, na vždy a usmíval se snad v té chvíli, a neštěstí její, ba její zničení nebyly mu ani stínem na srdci! Nebylo to s ní jako s hvězdou osamotnělou na nebi? Tu loučí věčně stejná vzdálenost od ostatních, které ji nikdy nedohoní, nikdy k sobě nepřitáhnou, byť by staletí a tisíciletí bez počtu dále tím temným nebem kolovaly! Mezi Mansurem a ní leželo ach, více než všechen prostor a všechna doba od počátku světa do konce! Mezi nimi bylo něco stejně velkého jako Bůh, byl mezi nimi osud. A přece vtěsnala se ta neskonalost bolů a utrpení do věty krátké a prosté: Ona jej milovala a on nemiloval ji. Ach všechna horstva světa nebyla tak těžká, všechny tůně moří nebyly tak hluboké, všechna černost noci nebyla tak temná a všechna trýzeň a muka pekel nebyly tak beznadějné, zničující jako obsah těch mála slov! — —

Mezi tím, co taková rozjímání jako zimničné záchvaty jí duši brzy bouřila, brzy líně a těžce se jí znaveným mozkem vlekla, napouštěly ženštiny tělo její oleji vonícími růží a cinnamonem a proplítaly jí temné, modrolesklé vlasy květy trávy al šaja, sladkodýšícími těmi květy pouště, jichž jí Mansur včera malou kytici byl daroval, kterou nyní pod svým rouchem skrývala jako klénot, určený vejíti s ní do hrobu. Ta památka bylo vše, co jí zůstalo z toho rychle zmizelého snu o štěstí! Štěstí, jehož krátký, klamný úsměv nyní dlouhým trpkým pláčem celého života zaplatit měla!

A dívky kolem ní žertovaly, natírajíce bledé její tváře líčidlem, rysujíce krásně sklenuté její obočí ještě přísněji ryzejší linií, a ověšujíce ji starodávnými, těžkými šperky. Když ji byly takto ustrojily, že se podobala některé z těch tří set model, jež byl Mohamed svého času v Medyně do prachu skácel, vedly ji na dvůr, kde okamžik si oddychovati směla. Hleděla na tu tvrdou, temně modrou bez oblaku oblohu, a blankyt toho smavého nebe zdál se jí výrazem nesmírného smutku. Otec její přišel nyní k ní, a dojat žehnal jí a přál jí štěstí. Tu neodolala a usmála se. Nezpozoroval trpkosť toho úsměvu a jal se napomínati ji, by v blahu svém, v domě svého muže, nezapomínala na Boha a na vroucí k němu modlitby.

„Věřící," pravil Salahud-dyn, „jest Bohu nejblíže, když se modlí. Řekl toto velké slovo sám Prorok: Země a nebesa neobsahují mě, dí Pán, ale srdce nábožně modlícího se mne obsahuje! Na to, Majmuno, pamatuj vždy."

Majmuna slyšela slova, ale nedbala o jejich obsah. Byl Prorok něco řekl? Byl Bůh něco promluvil? Ach, ano, zajisté, ale pro ni to nemělo významu. Prorok a Bůh mluvili k žijícím, a ona byla popel. —

Ozvaly se zpěvy, zvučela hudba. Ženich se blížil. Majmuna zavřela oči a vrátila se do komnaty. Klesla na polštáře. Od toho okamžiku nevěděla už ničeho, co se s ní dálo. Rebbeby o dvou strunách naříkaly a gaspa, flétna z rákosí, plakala táhlým, jednotvárným tonem svým a temné dunění bubnů připomínalo jí vzdalující se dusot koně, odnášejícího Mansura v dál. Zpěvy před jejími dveřmi porovnávaly ji s hvězdou, porovnávaly ztepilou její postavu s minaretem z bílého mramoru, jenž z daleka už všechny zraky zbožných k sobě poutá, chůzi její s vděkuplným kolíbáním se třtiny u vody, oči její se zbraní, mířící na srdce a ranící je nezhojitelně. Schýlila tváře své do dlaně. Byla opravdu krásná? Co na tom! Jej spanilost její nedojala. A cítila trýzeň novou. Bylo jí, jako by kdo nůž v ráně její obracel. A venku hodovali a veselili se, jezdili na koních, stříleli, a to trvalo vše tak nekonečně dlouho, až bílý, bledý měsíc nad zahradou vycházel. Vešli nyní do komnaty, upevnili jí na hlavě závoje, dlouhé, bílé, vzdušné, které jí splývaly hustě až na kolena, pak podporovali ji, neb klesala slabostí, a vedli ji před dům. Při jásotu, při hudbě a střelbě vedli ji ulicí, tvořenou lidmi, držícími hořící pochodně, velbloud klečel pod stromem a usadili ji do hlubokého sedla na jeho hřbetě. Krotké, mírné zvíře vstalo poslušně a dalo se, vedeno dvěma muži, na pochod. Velbloud kráčel pomalu k městu, stříbrné zvonky cinkaly mu na uzdách, a bílé závoje nevěstiny třpytily

se nocí. Dav mužů na koních letěl před ní, stříleli vzhůru k zlatým, mlčenlivým hvězdám, mihali se v dál, ztráceli se tam, vraceli se zpět a vířili kolem velblouda, neměnícího trpělivý, líný svůj krok. A za sebou slyšela Majmuna výkřiky žen, divoké, studu prázdné radosti. Proč se tak radovaly? Proč tak plesaly? Nad jejím neštěstím? Co jim učinila? Žalobně pozvedala Majmuna tvář svou k měsíci, jenž jedině s ní cítiti se zdál, neb byl bled a smuten jako ona sama. Lil své bílé světlo na město, které nyní nevěsta před sebou viděla s neurčitým vidmem vysoko sídlící Kasby s trčícím lesem minaretů, s mohutným vlněním nesčetných kupolí a s temnými obrysy věkovitých stromů sem tam mezi domy na vyvýšených místech. V lunném světle bylo město jako zsinalé a mělo fantomalní vzezření. Bloudila jeho ulicemi strašidla? Vyli šakali v pustých jeho domech? Skoro si toho Majmuna přála, nevěděla proč. Hrůza byla jí jaksi příbuzným živlem. Ale teď byla už v těch ulicích, kde nebylo strašidel ani šakalů. Velbloud nesl ji náměstím, kolem prázdného bazaru, kolem tryskajícího fontánu, jehož voda ku hvězdám letěla jako někdy její duše, a do prachu a nicoty zpět padala též jako její duše. Velbloud klekal, Zajnába, vyskytnuvší se zde jako zázrakem, jala Majmunu za ruku a vedla ji do domu. Šla kolem neznámých tváří, kryta pořáde závojem, šla šerými chodbami a pak byla náhle oslněna.

„Kde jsem?“ tázala se jako ze spaní.

„V domě svém,“ řekla Zajnába.

Mimovolně rozhlédla se dívka. Sloupy, ztepilé a graciósní, ze zarůžovělého mramoru, nesly klenutí z bílého štuku, jemně prolamované, pozůstávající ze samých arabesek. Několik stříbrných lamp viselo se stropu a šířilo jasné, jakoby hvězdné světlo. Na podlaze z mramoru stály vázy plné vůně dyšících květů a z bronzové pánve kroužil modravý, sladce opojující dým. Zajnába vedla nevěstu k divanu, pokrytému kobercem živých barev a hedbávnými polštáři, naplněnými listy z růží. Chůva nutila Majmunu na divan a když sedla, pokryla ji rouchem z lehkého hedbávu zlatožluté barvy, vlnícím se bohatými řasami dívce od hlavy k patě

„Bůh žehnej ti,“ šeptala Zajnába. „Poslyš. To slovo ‚Bůh žehnej ti‘ řekneš svému ženichu, až na tě promluví, sejmuv ti to rouško, jímž tě přikrývám.“

A pojednou byla Majmuna sama, však ne na dlouho, neb Nurrudyn hledal ruku její a strhl žlutý hedbáv ji zakrývající a pozvedl bílý její stříbrotřpytný závoj.

„Ve jménu Boha milosrdného a plného soustrasti,“ šeptal zároveň ženich, a spatřil takto nyní poprvé svou nevěstu. Krása její překvapila jej, ač ji očekával, zazářil radostí a otevřel Majmuně svou náruč vstříc.

„Žehnána buď sladká tato noc!“ zašeptal a blížil se jí těsněji.

Majmuna povstala. Teď měla říci: „Bůh žehnej ti.“ Však hrdlo její bylo jako sevřeno a oči její byly plny úžasu. Blesk nenávisti šlehl z nich a Nurrudyn couvl o krok zpět. Ruka její hledala cos v pásu, dýku, která tam nebyla, avšak pod rouchem svým ucítila Majmuna tu malou kytici z květů pouště. Nesmírná, nesnesitelná bolest pronikla jí srdce jako bodnutím, a srdce to zastavilo svůj tlukot. Tma kryla jí oči,

ruce její se zvedaly, jakoby hledaly podpory, neb cítila, že ji opouštěly síly. Nurrudyn usmál se, myslil, že nyní ona se mu blížiti chce. Ten blesk z jejích zraků nebyl přece než okamžitý strach a dívčí plachost. Vzal ji kolem pasu a ona se vzdechem, o němž nevěděla, padla jako mrtva na jeho prsa. Pokryl ji polibky, které necítila, a vítězoslavně držel ji co drahou kořist svou. — To byla tedy ta její sudba! —

Dni plynuly Majmuně v domě Nurrudynově pomalu, jednotvárně, smutně. Jedině snesitelnou dobou celého dne byly jí hodiny, které muž její trávil v bazaru. Tu byla úplně sama a mohla se hluboko, hluboko do své těžkomyslné dumy nořiti. V domě nebylo než Zajnáby, která zůstala v její službě a domácnost její s pomocí najatých sluhů obstarávala, kteří pouze na objednání přicházeli, bylo-li jich třeba. Abdurrahman byl se odstěhoval do menšího domu, nedaleko bazaru, a přicházel jen ob čas na krátké návštěvy. Příbytek její nový líbil se Majmuně jen tak dalece, že v něm bylo ticho a šero jako v nějaké hrobce.

Na Nurrudyna neusmála se mladá žena ani jednou, nemluvila téměř s ním a opovrhovala jím celou duší, neboť, tupý, nezpozoroval ani její k němu odpor. Tím méně tušil její bol, její úzkost, horečnou její touhu po muži jiném, jehož obraz oči její věčně v prázdnu hledaly a spatřovaly.

Krátkozraké oči Nurrudynovy jevily stále spokojenost a neporozumění, ale zraky staré chůvy byly prozíravější.

„Ty nemiluješ svého muže,“ řekla jednou Majmuně, „a vidím, že jej milovati nikdy nebudeš. A hleď, on je tak dobrý a tak skromný! I s tím málem citu, co mu dáváš, je spokojen.“

„Nemyslíš tedy, že je nešťasten skoupostí mé lásky?“ odpověděla Majmuna s opovržlivým úsměvem.

„Vždyť pravím ti, že je šťasten!“ řekla chůva.

„To jej odsuzuje v očích mých úplně,“ odvětila zamyšleně mladá žena. „Pojem, jejž si muž dělá o štěstí svém, je snad měřítkem toho, čeho zasluhuje od té, kterou dle svého domnění miluje. Muž pravý, bohatýr mých snů, žíznil by stále po lásce ještě větší, ještě hlubší, ještě plamennější, než ta, která by z duše mé se lila jako žár sto sluncí, která by jako samum pouště jemu stále bouřila vstříc“ —

„Jak oči tvoje sálají!“ lekla se chůva. „Co to mluvíš, Majmuno? Bohatýr tvých snů? Jsi ženou Nurrudynovou, o kom smíš sníti mimo něho? Buď opatrna. Nejdříve hřeší obraznost, pak přijde vlastní hřích, kterému ona cestu upravuje! Buď rozumná. Buď šťastna s tím, co máš, neblouzni stále o té lásce bouřlivé a plné požárů, nehledej v ní štěstí. Je to staré rčení plné moudrosti, že v sadu lásky kvítko štěstí neroste“.

Zajnába odešla potřásajíc hlavou, a Majmuna pokrčila rameny. Stála chvilku zamyšlena v komnatě a pak vyšla na dvůr, kde panoval libý chlad. Sloupení ze šedivého, zvětralého kamene stálo na třech stranách prostoru, uprostřed byl fontán, na jehož obrubě bílí holubi seděli a vrkali. Zjev Majmunin je vyplašil, vzlétli vzhůru, vysoko, vysoko do azuru nebes. Zraky její je sledovaly závistivě a když se vracely k zemi, zahlédly na výši skal, trčící nad domem, zdi staré Kasby, která sluncem polita, pyšna se dívala v široký kraj, na modré moře, na v mlze se ztrácející pláň, na obrovské hory. Pojednou zatlouklo Majmuně srdce prudce. Jakýsi

blesk jí projel duši. Jak mohla býti jen tak tupou a nikdy na to nemysleti? Neřekl Mansur, že jede do Tunisu, že jede na dvůr bejův? Kdo ví tedy, nedlí-li posud v městě, a kde jinde bý pak se zdržoval bohatýr, než mezi rytíři stráže bejovy, tam v té staré Kasbě, celé zlaté sluncem, nad níž obláčky pluly, kolem níž větry zpívaly a ptáci se mihali? Kráčela pomalu sloupením v stínu a zastavila se na jeho konci u úzkých schodů, vedoucích na terassu. Odtamtud byl rozhled širší, stoupala tedy vzhůru. Chvíli byla jako oslněna prudkým světlem, odrážejícím se od toho moře bílých domů, mešit, minaretů, které nyní spatřila rozloženy po svahu, rozestaveny po pláni až k modré hladině jezera El Bahira; ale pak odvrátila se od toho krásného divadla a upřela zraky na Kasbu, upřela je tam s divou, dobrodružnou touhou uviděti zjev, jejž v pravdě uviděti přece ani doufat nemohla, a jejž přece proti vší naději tvrdošijně ždala a tam hledala! Na jednom místě byla se zeď stářím sesula a mezi kameny uchytilo se tam semeno, z něhož vyrostl ztepilý strom, mladý a svěží, jenž nyní v slunci vesele a bezstarostně zelenými svými větvemi potřásal. Něco se tam náhle zabělelo u jeho pně. Byl to obrys muže v bílém plášti. Majmuna klesla leknutím a překvapením na kolena. Byl to Mansur! Neklamala se, byl to on, byl to on! Zdvihala k němu ruce, což necítil její upřený zrak? Což neměl tušení její blízké přítomnosti? Ach, neměl, neměl! Zíral někam v širý kraj, odvracoval se od ní směrem opačným, neviděl ji blednout, lámat rukama! Vstala. Jako tenkráte v noci, když odjížděl z Ariany, chtěla naň volat: „Mansure!“ — však v tom okamžiku zašuměly mocně ptačí perutě. Holubi, kteří byli z dvoru odlétli, byli se usadili na blízkém minaretu džamie, kde Humam byl muezzinem, a vzlétli znova k azuru, neb muezzin je vyplašil, stoupaje na výši minaretu, by volal k modlitbě. Majmuna vrhla ještě pohled poslední ke Kasbě a pospíchala s terassy, by ji Humam nezahlédl. Prchala do vnitř dvoru, do své komnaty a polomrtva klesla na divan. — (Pokračování)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování)

Byl špehy zvěděl mladý Emeri,
že císař půjde v lesy hluboké
dnes kance honit, boj až ustane,
neb Karel náruživým lovcem byl.
A Žirár řekl: „Půjdem do hvozdu,
též na lov půjdem, ale vzácnou zvěř
tam ulovíme! Skončen bude spor,
až císař zajat v ruce padne nám.“

A sebral nejchrabřejší hrdiny
a mlčky, tiše, tajně vyjeli
a v sluj se skryli, blízko doupěte,
v němž kanci dřepěli. A nedlouho
tam čekali, když přišla smečka psů
a na arabském koni císař sám
jen s malou družinou, a štěkot psů
hned z brlohu ty kance vyplašil,
a Karel zvolal: „Hojnou nám tu zvěř
pan Žirár chová, zasloužil můj dík!“

A bodl koně, v tom však za úzdu
jej zachyt vyskočivší Emeri
a všichni ostatní se zjevili
a obklopen byl Karel zpurníky,
a Žirár, Ernalt, Mil a Renié
jak sloupy stáli před ním, hrozivě
se zraky jejich bodaly mu v tvář
a Žirár řekl: „Králi, ztracen jsi!
Jen dobře hleď, kdo stojí před tebou!
Ty myslils as, že ve Vianě spím?
Pojď s námi, pane, jsi mým zajatým.“

Tak Žirár děl, však Karel nezbledl,
hrd seděl na koni a veleba
šla z očí jeho, z čela, kliden byl
a v pohrdání mlčel. Emeri
však divoce tak zvolal: „Strýče můj,
zab císaře, ó zab jej, zab jej hned,

toť nejkratší jest konec válčení
a nejjistější!“ Zvolal tak a zved
zbraň proti Karlu. Žirár srazil však
jak bleskem dotknut, Emerimu zbraň
a zvolal: „Toho chraň mne věčný Bůh,
bych na krále sáh drahé Francie!
Jest pánem mým a rád to uznávám,
jen křivdu pomstíti jsem bažil vždy
a spravedlnost jeho hledám jen.
Ať poskytne ji a jsem jeho man.
Už dosti teklo krve, přisám Bůh,
a toužebně si přeju Boží mír.“

A poklekl a zřel na císaře,
jenž zraky svoje na něj upíral,
tak plné dojmutí a dobroty,
a začal opět mluvit: „Císaři,“
řek' hlasem chvějícím se pohnutím,
„ó odpusť, že jsem drze zajat chtěl
tvůj majestát. Jdi, Karle, volným jsi!
Já přišel pln jsa zášti v temný hvozd,
však Bůh mi srdcem v prsou mocně hnul,
když velebnou jsem spatřil tvoji tvář
tak zblízka zas, po době předrahné.“

Tu císař oči pozved k nebesům
a řekl: „Nehodný, ó Bože, jsem
tvé velké milosti!“ A Žiráru
pak pravil: „Vstaň, ó drahý příteli,
i mně ta válka jesti břemenem
a proti tobě boj teď nemožný,
ty ušlechtilý muži statečný!
Ó, odpusťme si křivdy na vzájem,
buď se mnou zas a milovati vždy
já budu kdo ti drahým, běda pak
buď tomu, koho nenávidíš ty.“

A podal ruku Žirárovi teď
a Ernalt klek a Mil a Olivier
a všickni s nimi, které hostil hvozd
v té slavné chvíli, Emeri jen stál
jak dub a mračný byl jak těžká bouř
a Karel pravil s dobrým úsměvem:
„Ty sám chceš se mnou válčit, Emeri?“

Děl na to s čelem chmurným Emeri:
„Když otec můj a ujci poklekli
a moci tvé se podrobili tak,

sám s tebou válčit, věru, nemohu . . .
Jsem tedy manem tvým jak ostatní.“

Však oči jeho blesky metaly
a otec jeho strh jej volaje:
„Nuž poklekni, což, chlapče, nevidíš
že miluje nás Karel vespolek?“

A opět císař s dobrým úsměvem
mu řekl: „Vstaň, já svěřím příště ti
svůj prapor bílý, v bojích přede mnou
jej nosit budeš, není poskvrny
v tom jeho sněhu, slunĕ třpytivém!“

Vstal Emeri a s hrdou radostí
řek: „Díky, pane, hodným stanu se
tak velké cti . . . Však jak to může být?
Je prapor bílý, věru, beze skvrn —
rod můj však není posud skvrny prost!
Což na něm nelpí pohanění to,
jež v boj nás vehnalo? Ty smířen jsi —
však jmeno naše čisté není přec!
Ty nechceš boj, a mír chce otec můj
a ujcové . . . Jak ale soudí svět?
Dle vůle tvé ať válka skončena,
však mého rodu vyžaduje čest,
by dokázáno bylo před Bohem,
by dokázáno bylo před lidmi,
že právem začali jsme bojovat.
Ty soudcem jsi, nuž souboj ustanov,
to bude konec hodný obou stran,
ať ze soupeřů padne ten či ten.“

Tak Emeri děl tajně doufaje,
že zvolen bude k tomu souboji,
však Žirár pravil: „Pravdu jinoch má,
svol císaři,“ a Karel hlavou kýv
a Žirár pravil: „Bratře Renié,
ty svolíš, aby Olivier, tvůj syn,
při naši hájil?“

Vzplanul Olivier
a zvolal: „Otče svol, bych zemřít směl
neb zvítězit v té rodu mého při,
leč jiný hodnější-li volby tvé.“

A jedním hrdlem bratři zvolali:
„Ty největší jsi ze všech hrdina,
v tvou ruku dána budiž naše čest!“

A Karel řekl: „Vyvol soka si
v mém chrabrém vojsku.“

„Volím Rolanda,“
řek hrdě Olivier, „on největším
jest bohatýrem, věru, na světě!
Ať přijde s ránem tedy za dva dni
na výspu zelenou pod Vianou,
ve prostřed bílé pěny ležící.
Tam sami dva se dáme do boje —
tam dobuď slávy, komu dá ji Bůh!“

A řekl Karel: „Děj se dle tvých slov!“
A kynul jim a odjel s družinou,
a oni vrátili se do města,
a veselo jim bylo, Emeri
jen hlavu svěsil, sklamán hluboce. —

V den druhý v obou byla táborech
zvěst hlášena o velkém souboji
na výspě pod hradbami Viany,
a Olivier se oděl v hedbáví,
vzal nejskvostnější na se brnění,
by k císaři jel poklonit se mu
a Rolanda vyzvati osobně.
Dřív ale pravil tomu rytíři,
jejž včera zajal a jenž Lambert slul:
„Ze zdvořilosti, pane, k císaři,
ti vracím svobodu a prosím jen,
bys dřív, než se mnou k němu odjedeš,
se před mou sestrou Aldou poklonil,
neb jinou paní v srdci nenosím.“

A Alda vešla, růží rděla se
a zraky klopila a v zmatku svém
ni jediného slova nenašla,
až konečně, když Lambert poklekl,
mu pravila: „O pane, odpusť mi,
co včera ruce moje spáchaly!
Mě láska k bratru, strach mě unesl.
Zde na památku však ten malý dar,
jejž tatáž ruka pilně strojila,
jež proti tobě kámen pozvedla.“

A podala mu prapor hedbávný,
jejž byla tkala, šila, zdobila,
v nějž jmeno své též stříbrem vyšila.
Vstal Lambert dojmut, díky vzdávaje,

a rozvinul ten prapor hedbávný,
a nad svou hlavou nechal vláti jej,
když s Olivierem do tábora jel,
kde Roland čekal už a Karel s ním,
a vítali se oba rekové
a meče svoje k zemi klonili
a vzdávali si počest, druhu druh.
Děl Olivier: „Ty přijdeš, Rolande,
na výspu zítra s prvním úsvitem?
Boj smrtný žádá s tebou povinnost,
ku zkáze tvé mě pudí rodu čest,
však duše moje k duši tvojí lne,
a před tvou hrdinností kořím se."
A Roland řekl s tichou snivostí:
„Boj přijímám a hrd jsem volbou tvou,
neb rekovnost tvá k úctě nutí mě.
I moje duše tvé se chvěje vstříc,
jak v lese strom se kloní ku stromu,
když korunami jejich táhne van.
Ne záští zbraň nám v ruce vnutilo,
my jdeme, kam nás šine vyšší moc.
Jen těla naše v zápas postaví
se proti sobě . . . Žel, že přátelství
nám na zemi zde není souzeno!
To vykvete nám v sladkém ráji kdys,
kde věčný mír a žádných bojů víc!"
A oba hleděli si do očí,
tak hluboko, až vláha stoupala
jim do zraku, pak ale vztýčili
zas hlavy mužně, vážně kynuli
si meči svými a pak odjeli
na různé strany, každý v tábor svůj. —

A v městě bylo ticho, v okolí,
jak boží by byl hod, a na lukách
a v lesích, v polích, všude svatý klid
se usmíval po dlouhém válčení
a večer zlatý byl a vůně pln,
pln vlašťovčího svistu, štěbetu.
Tu vyšla Alda v snivé kráse své
na starou baštu, šedou, omšenou
na straně řeky proti ostrovu,
kde boj měl zuřit zítra rozhodný
a sestoupila dolů na pavlán
a zadumána opírala se
o drobící se, šedé zábradlí
a mysl její plaše těkala:
na bratra myslila a na ten boj,

však brzy obraz luzný zjevil se
jí v duši tiše jako paprslek,
a viděla ty oči blankytné
jež byly včera na ni zíraly
tak plny vášně, plny něžnosti,
a srdce v hloubi prsou chvělo se
jí touhou, uviděti zas tu tvář
a řekla sama sobě po tichu:
„Hněv cítit měla bych, vždyť urazil
mě smrtelně svým hrubým násilím,
a přece, Bože, touhou po něm mru!
Stud kryje tvář mi! Jak jsem nešťastna!
Mě bolí tak ta rána, mířená
na jeho hlavu drahou bratrem mým . . .
Ten mroucí jeho zrak a zbledlá líc
mi srdce rozrývají . . . Kdo as byl
ten bohatýr?“ . . .

A hlava klesla jí
do dlaní těžce v dumě bolestné.
A časem tím jel Roland po břehu
a hleděl na ten ostrov zelený,
kol něhož bílá pěna kroužila,
na ono místo, kde měl bojovat;
tu zahléd na pavlánu postavu
tak spanilou, jak byla včera ta,
jež mžikem láskou uchvátila jej
a poznal vlasy její vlající,
tak plavé jako měsíc v úplňku,
a srdce jeho mocně zatlouklo
a bodl koně, k baště blíže jel.
V tom ona pozvedla svou lepou tvář
a zahledši jej, slabě vykřikla
a ruměnec jí zaplál na líci
a stála jako v sochu změněna,
v svém sladkém zmatku a v svém leknutí.
Tu nezdržel se Roland, promluvil:
„Ó panno,“ řekl, „krasší nad hvězdu,
ó promiň mi, že oslovuji tě!
Však nelze jinak! Zemru zítra snad,
smrt hrdinům je stále po boku, —
a suď, jak trpká byla by to smrt,
když odpuštění tvoje neměl bych!
Já urazil tě včera, schvácen tak
tvým byl jsem pohledem a krásou tvou!
Ty zářící v čistotě liljové
a hodna stát po boku andělům,

hoď slovo mi jak perlu almužnou!
Rci: ‚Odpouštím!' a budu blaženým."

Tu nahnula se Alda s pavlánu
a vzala bílou růži z vlasů svých
a dolů hodila ji s úsměvem
a zardělá, a klopíc cudně zrak.
Blíž ještě k baště Roland koně hnal
a růži připevnil si na přilbu
a řekl pak: „Jsem šťasten! Tobě dík!
Však pověz mi, kdo jsi? Ó jmeno tvé
zvuk zajisté má ladný jako květ,
jak ptáka zpěv neb vanu šumění!
A rodiče tví ušlechtilí jsou,
na čele tvém to čtu a v zracích tvých!"

A Alda hrda cítila se hned
na bratra svého zpomínajíc si
a smělost přišla jí a pravila:
„Ty nemýlíš se, pane, jest můj rod
z těch nejpyšnějších v celém křesťanství;
proč skrývat měla bych to? Otec můj
jest Renié, vévoda ženevský,
a Žirár z Viany mým ujcem jest,
rek Olivier pak drahým bratrem mým,
mě ale jmenem Aldy pokřtili."

„Žel!" šeptal Roland tiše v nitru svém.
„Žel, svého soka sestru miluji,
buď jeho krev mou ruku potřísní
neb padnu jeho mečem. Prohlubeň,
žel, zeje mezi námi na věky!"

A svěsil hlavu, Alda smělá však
teď jeho tichou, něžnou skromností,
jak pták se dala v štěbot lahodný
a pravila: „Já odvětila ti,
ó pane, na to, co jsi vědět chtěl.
Teď odpověz též na mou otázku:
Rci, odkud jsi? A jak se nazýváš?
Jak krásný je tvůj kůň! Jak bílý jest!
Jak růže, kterou jsem ti hodila!
Jak říkáš mu? A máš jej dlouho už?
A meč tvůj jasný, tvoje brnění,
toť záře zlatých hvězd! Jak pyšný jsi!
Ó zajisté ty's velký hrdina."
A náhle co's jí píchlo u srdce
a ani nevědouc, co pravila,

tak zašeptala: „Krásná as je ta,
jíž jmeno v srdci nosíš s nadšením . . .“

A Roland slyšel to a zašeptal
tak tiše jako ona: „Krásnější
na celém světě není, neboť ty,
ó sladká paní plná milosti,
jsi onou, o které se zmiňuješ!“
A vánek zas ta slova dones jí,
však Roland na hlas nyní řekl tak:
„Jsemť Roland, jehož jmeno slýchalas,
a myslím, že se zardít nemusím?“

Tu zbledla Alda. „Roland onen jsi,“
se tázala, „s nímž zítra Olivier
chce bojovat? Ó jak se strachuji!
On silným jest! S ním bude vítězství!
Ó, Bože můj a nemám mu je přát?
Ó, jaké slovo ze rtů vyšlo mých?
Vrah nemá, věru, viny větší mé!
Však jemu přát, jest tebe odsoudit!
Ó bože můj, jaké to neštěstí!“

A skryla tvář do dlaní, spěchala
v stín komnaty a neohlédla se
po Rolandu, jenž v blahu zajásal,
neb viděl lásku její velikou
a sladký byl mu život, sladká smrt
s tím vědomím, jí že jest milován! —

(Pokr.)

Minulosť.

Je naše minulosť jak skála věkovitá,
kde balvan na balvan se kupí. Blesky zrytá,
tak z věků do věků ční, práce plod i ducha,
a tu tam otců krev lpí ještě na ní suchá.

Nechť kolem nenávisť či vztek ať kolem hne se,
tou skalou nepohne, tou skalou neotřese,
ji moře nespláchne a větry nerozboří,
je naší k radosti a ku slávé a k hoři!

Jen na ní velcí jsme, my jináče tak malí,
jen na ní jisti jsme, kdy vlny kol se valí,
a na té věčité a obrovité skále
chcem být, chcem bojovat a budovat chcem dále!

Ant. Klášterský.

Z cyklu „Návštěvy“.

Od Františka Heritesa.

I.

Amálie.

ic zlého netušíce, manželé seděli proti sobě u stolu. Navečeřeli se výborně a Baruška postavila před ně důkladný bílý džbánek, z něhož dole, za vraty, svému kaprálu šlechetně popřála hluboký doušek, aby odměněn byl poněkud za dlouhé čekání dnešní i věrnou svoji lásku vůbec.

Tam na postýlce, za hustou mříží, jako nebezpečný dravec leží malý Vlaďouš a vedle něho, při zemi, ve vytaženém šuplíku z peřin se noří hezká hlavička Růženčina.

„Podívej se“ — upozorňuje manžela panička, s něhou a pýchou sama pohlížejíc na děti. „Jako dva andílci!“ rozplývá se v citech mateřských, zapomínajíc docela, kolikrát během dne právě uplynulého přirovnala je k jiným méně nebeským bytostem, jimž některou chvíli oba skotačiví čerti skutečně spíše se podobali.

To víte, že málem bylo by došlo k slzám pro studené mužovo „hm“ — kterým odpověděl na manželčino horování, hledě si pilně své sklenice. Byl v celku rád, že po mnohém křiku a hřmotu děti konečně usnuly i neruší večerní jeho odpočinek; nebyl nijak pohnut k okázalým snad výlevům své lásky otecké. Proto však přece pozdvihl se trochu v lenošce a šlehnul okem po zlatých vláskách Růženčiných i rozpálené tvářince Vlaďoušově, který z peřin se vymrsknul jako když s někým se pere a zase upadl pak ve svůj sladký dětský spánek. Obrázek opravdu dosti roztomilý!

Ale následující „hm“ — ačkoliv bylo o něco teplejší, nedovedlo přece zadržeti výbuch podrážděnosti, v jakou tak rády upadají mladé maminky, když někdo není hotov vystoupiti s nimi do růžových oblak zázraků, v nichž ony vidí i domnívají se viděti ty, jež nosily pod srdcem — obzvláště je-li ten někdo manžel.

Také zde dostavil se proud výčitek o necitelnosti, lhostejnosti, ukrutenství.

Avšak obžaloba ze zločinů tak ošemetných vzala na sebe podobu koketního škádlení, když ruka mužova vztáhla se po štíhlém pasu ženušky a přitiskla k vousaté tváři bujné, kypré její poprsí, zapnuté jen lehce do hebké, tenké pavučiny nového županu.

Anděl štěstí, nezkaleného tichého štěstí, letěl rájem skromné domácnosti milujících se dosud manželů . . .

Tak bylo útulno a milo v tom vytopeném pokoji s lampou na stole, vůní cigaretty dokouřené právě, ozvěnou mlaskavé hubičky, jež padla patrně na blízku, s dvěma postelemi vedle sebe, které byla Baruška již odestlala, aby mohla přáti „dobrou noc“ a vykrásti se pak tiše dolů do průjezdu, kde posud věrně na stráži stál její vojín.

Nalezala se již v jeho objetí, když dveře z pokoje do kuchyně zavřely se na klíč. Panička, vykonavši tento skutek, s úsměvem roztouženým a očima zářícíma, po špičkách a vybízejíc k opatrnosti svým hezkým prstíkem, pozdviženým k červeným, zdravým rtům, vrátila se spěšně k manželi.

Zdá se, že hubičková ozvěna láme se jako hromadný výstřel ve vzduchu a odráží se ku podivu vždy silněji a hlasitěji od stěn a stropů.

Jakési šeptání a šuškání plní mlčelivou samotu — —

Pojednou panička odskočila od muže.

Zastavila se a střihla drobnýma ouškama, jako králík, když tuší nebezpečí, nevěda jaksi, odkud a kterak by dostati se mohlo do jeho nepřístupné, zabedněné skrýše.

Venku na ulici rozléhá se hlomoz, ozývá se hluk neobyčejný.

„Někdo přijel,“ povídá panička.

„Co nám po tom,“ skorem mrzutě se tváří manžel. „Pojď sem ke mně raději!“

„Hned! Hned!“ slibuje. „Jen co se nepodívám z okna. Omnibus zastavil před domem,“ oznamuje, když byla pohledla sklem do světlé zimní noci. „Zrovna pod našimi okny.“

„Eh!“ bručí již muž u stolu, ochlazuje se posledním douškem piva, který zbyl ještě ve džbánu.

„Slézá nějaký důstojník“ — sděluje se od okna. A jako ve strachu, že by ty zlaté dvě hvězdy na růžových výložkách mohly snad proniknouti zamrzlým sklem, jako tam družky jejich na obloze a utkvěti výzvědně na ní, paní zapíná cudně na ňadrech knoflíčky županu, které neznámou náhodou byly se tu rozepjaly.

„Za tebou přece nepřijel.“

„Ale muži! Kterak to mluvíš?“

„A kdo by k nám vůbec jezdil? Nikoho nečekáme. Nikoho nepotřebujem ani nechceme.“

„To je pravda,“ přisvědčuje panička. „Ale proč zastavil omnibus zrovna před námi? Proč zajel zrovna k nám?“

Manžel byl přistoupil taktéž k oknu, ale ne aby rozřešil tuto záhadu, ale aby ženušku obejmul a vtisknul polibek na její krček, jehož svůdná běl stápěla se ve zmotaném pletivu rozcuchaných vlasů.

„Můj bože!“ zvolal pojednou, pohlednuv přes hlavu paničky oknem ven, do noci.

„Co se stalo? Co se děje?“ zvolala ona uleknuta.

Z vozu za důstojníkem vyskočili dva jiní páni a za nimi pomalu ještě někdo se šourá dvířky. Po zpátku, není mu viděti do obličeje, ale nahoře, v okně, muž vykřikl: „To je Amálie!“

„Amálie!“ ve stejném zděšení opakovala panička.

A jako by dole na ulici bylo slyšeno, na potvrzení radostného poznání, otočil se černý čepec, dvé máslových očí pozdvihlo se a upřelo vzhůru v průvodu sladkého úsměvu. Pak ruka v odřených a stokrát spravovaných rukavicích vyplavala z vypelichaného rukávníku, přiblížila se k sešpuleným milostně rtům a něžný polibek letěl do okna na přivítanou.

„Je to ona! Není pochyby!“

„Na — še Amá — lie,“ — hlasem mdlým, jako zmírajícím zaúpěla panička.

Muž tvářil se jako člověk, kterému z nenadání padla cihla na hlavu.

„Jděte otevřít dům, Baruško!“ — konečně zněl ke dveřím rozkaz pánův, provázený povzdechem.

„Mohu si pomoci?“ obrátil se k manželce.

„A mne — myslíš snad, že mne to těší?“ odpovídá jemu pohled její.

Dívají se jeden na druhého, jako by na vzájem vinu sobě dávali, že neodvrátili pohromu, která je stihla.

„Ani snad nejsme vůbec příbuzní!“ manžel rozumuje. „Jest-li ano, tedy asi ze šestého kolena. Ale co dělat!“ ukončuje své plané úvahy. „Když je jednou tady, je tady“ — —

„Baruško!“ — konečně vzpamatovala se i panička; otáčí klíč ve dveřích a volá do kuchyně. „Snad už se zas netoulá, spropadená holka —“ povídá k sobě, když nedostala odpovědi.

„Já?“ hned se ohražuje proti podezření Baruška.

Vůz zastavivší před domem také ji vyplašil z objetí toho, kterého zvolilo srdce její. Vystrčila jej ze vrat, že málem byl by vrazil do pana poručíka a úprkem, po dvou schodech najednou, letěla nahoru i vklouzla do kuchyně, kam dveře měla podložené polenem, aby zrádně nevrzly při návratu. „Vždyť jsem tady,“ hlásí se — „a na krok jsem se nehnula celý večer. Už jsem ležela v posteli.“

„Vstaňte, Baruško! Skočte dolů otevřít“ — přívětivě žádá paní. „Hoďte jen něco teplého na sebe, Baruško!“ soucitně napomíná. „Zejmena na nohy něco vezměte! Je venku zima“ — upozorňuje. „Mohla byste se nastudit, Baruško . . . Přijela nám Amálie.“

„Ta!“ málo nadšeně Baruška přijala sdělení. Vždyť dobře pamatovala se na její špehy a klepy i mizerné diškerece ještě od poslední její návštěvy; Baruška sloužila vždy dlouho na jednom místě — byla svým paním věrnější nežli svým milovníkům.

„Co ta sem k nám tak z čista jasna ke všem čertům“ — — dovoluje si ostře.

„Inu — je to boží dopuštění, milá Baruško!“ — milostpaní, výraz dávajíc vlastním citům i krotíc zároveň výbuch Baruščiny nevole, zavzdychla.

Netrvalo dlouho a „boží dopuštění“ kroky mladicky svižnými vstupuje přes práh pokoje mladých manželů.

Vchází blažena, radostně pohnuta, s úsměvem nejen kolem úst, ale v celé tváři, s očima slzami štěstí naplněnýma, taštičku na ruce; v druhé si nese škatuli se svátečním kloboukem.

Vzala na cestu jenom všední čepec — vysvětluje. Také šaty má na sobě jenom ty nejhorší. Ostatní všecko nalézá se v kufru. Je trochu veliký, nechtěli jí ho naložit na střechu omnibusu. Prosí, aby ráno poslalo se proň na nádraží. Také pro ostatní zavazadla, která tam nechala, ačkoli nerada; chtěla vzíti všecko hned s sebou do vozu. Je toho dohromady deset kusů.

„Vozím totiž celý majetek s sebou," sděluje po prvních vzájemných políbeních. „Nedržím si ani žádný byt. Nábytek jsem vloni prodala. Neučinila jsem dobře?" táže se, nečekajíc však odpovědi. „Co s tím starým haraburdím, vyšlým dávno z módy!"

Koupila si raději nový costum, elegantní, to nejnovější, co se vůbec nosí — však zítra uvidí, až jenom přijde kufr. Také fotografovat se v něm už dala, v novém svém costumu, s kloboučkem pěkným, zavřeným, jako nosí mladé paničky. Ukáže jim fotografii, hned jak vypakuje — podařila se znamenitě. Budou jistě překvapeni, jako asi překvapeni byli její návštěvou.

„Mohla jsi věru aspoň dříve psát," dost nápadně rozmrzele pán domu dává výraz své náladě.

„Ale k čemu to, Antoníne!" — nijak nepříjemně dotknut, naopak, jako by nejvybranější zdvořilůstkou byl polehtán, švitoří host. „Byli byste mne čekali. Byli byste mysleli jistě, že mi musíte jeti naproti. Večeře by se zvláštní vařila. V celé domácnosti zavládl by zkrátka hotový zmatek. A je-li toho potřebí? Řekni sám Antoníne, jestli toho potřebí? Řekni, Márinko!"

Večeři nechce; navečeřela se již ve voze; zbyla jí od rána čtvrtka holouběte, které dostala na cestu. Nemá žádný hlad — na nejvýš dvě nebo tři vajíčka na másle by ještě snědla; mnoho jíst nesmí vůbec nikdy na noc, nesnese to její žaludek. Jenom skleničku piva by ráda vypila — ale o tu prosí tuze! Jestli totiž hospody nejsou ještě zavřeny, jinak ani to nemusí nutně být, na žádný způsob nemusí být — zamlouvá pronešené přání, jako by prosila za odpuštění smělosti, že vůbec je pronesla.

Z kuchyně, kam Baruška, zaslechši poslední slova, se vytratila, ozývalo se vytrvalé bručení, ale za chvíli v plotně praskal oheň a také ve vratech domovních vrznul klíč; Baruška vycházela a vracela se za nedlouho se džbánkem.

„Nechci vás vůbec nic vyrušovat ve vašem obvyklém pořádku, děti," rozpovídá se návštěva, vysvlekši se z pláště a opětovně objímajíc oba navštívené. „Vždyť mne přece znáte" —

„Ale tady to máte krásné, děti!" volá, rozhlížejíc se kolem a spíná ruce na prsou i pozdvihuje oči, jako u vytržení. „To je vidět, že tady bydlí štěstí a spokojenost! To je jiného něco nežli u Jindřicha. Přicházím totiž od bratra Jindřicha, Antoníne" — vysvětluje. „Byla jsem tam — jak pak dlouho jsem tam byla? Tak asi půl roku — nebo tři čtvrtě — sama ani nevím. Déle jsem to ale nevydržela. S ním, s Jindřichem, bylo by ještě jakž takž snešení," rozpovídá se, když byla usedla ke stolu, na nějž před ní na rozprostřený servít (ačkoli se bránila, nechtíc při-

jmouti nijak takové zbytečné pozornosti) postaven rendlíček a džbánek se sklenicí. „Což Jindřich ujde! Jindřich není zlý! Ale jeho paní za to — ach, děti! To vám povídám“ — snižuje i hlas k důvěrně tajemnému šeptotu; při tom si nalévá pilně ze džbánku, i nahýbá ze sklenice a nožem vyškrabuje ze dna rendlíku vaječnou koru tam speklou, mlaskajíc zálibně jazykem. „No — marno mluvit!“

Následuje jmenovitý výpočet všemožných špatných vlastností. Je nehospodářská, neúklidná, rozmařilá atd. atd. Ani v neděli se nikdy nedostane do kostela, máslo kupuje od překupnice, snad ani neví, zač je dvoukrejcarový rohlík, v salónu má pavučiny a všude vůbec neumeteno a neumyto, ani na sebe punčochu nespraví a muž chodí bez knoflíků, nemluvě o dětech, které snad ani nemají košilek na tělo. „Ubohý Jindřich! Ten si s ní dal, zkrátka! Ten se s ní zabil na dobro! —

Za to zde — ó, Márinka! To je něco jiného! Tady je radost pobýt! Tady bude radost zůstat pár neděl“ —

„Neděl?“ vyhrkne najednou z obou manželů.

Považuje zděšení za blahé vytržení a vděčně je přijímá. „Třeba několik měsíců“ — prodlužuje ochotně připověď. „Vy milí! Vy drazí! Vy nejlepší lidé na světě!“ stupňuje svoje lichoty. „Co jsem se na vás natěšila! Nemohla jsem se nijak už dočkat, až uvidím vás tváří v tvář“ —

Konečně host šťastně odveden a umístěn v hostinském pokoji, pro něho zatím uchystaném.

Manželé osaměli zas ve své ložnici. Ale jak zcela jinak teď bylo jim v té jejich ložnici s těmi odestlanými postelemi, s tím teplem útulným, s tím svůdným tichem — —

Paní Marie dala se i do pláče.

„Přišlo to jako krupobití!“ ulevuje svému hněvu a zároveň odhaluje svoji malomoc vůči tomu, co se přivalilo, pan Antonín. „Proti takovému druhu nehod a pohrom ještě žádná assekurační společnost nevymyslela žádné pojištění.“

Ženuška přitulí se k němu, něžně, oddaně, jakoby chtěla říci: „To víš, že tě neopustím! Že i toto zlo věrně s tebou a trpělivě budu snášeti, jak jsem byla slíbila na stupních oltáře“ . . .

Přitiskl ji k sobě a — najednou mu bylo spíše k smíchu to všecko, co před chvílí tolik jej bylo pobouřilo.

„Tak vida!“ volal v rozmaru veselém náhle, hlasitě se chechtaje. „Naše Amálie! — — Už ji tu máme tedy zase! Došlo zkrátka právě zas na nás! Bude se s pravidelností komety vraceti k nám až do smrti, vždy po dvou letech — —

Ó, že nemám sedm bratří a tolikéž sester,“ mluvil s komickým pathosem. „K tomu několik strýců a tet — dobře postavených, to se rozumí. Třeba i dědouška také ještě a babičku! Turnus naší dobré Amálie byl by alespoň delší“ . . .

II.

Hanzi.

Svazek příbuzenský, který dle slov starého básníka setkán jest ze zlatých nití největšího pozemského štěstí a proházen květy lásky vzájemné a důvěry i svrchované oddanosti — ve skutečnosti často věru nechová v sobě mnoho květů ani zlata a někdy jest zcela obyčejný provaz, z něhož by ti, kteří jsou jím spoutáni, kdyby jen mohli, s chutí největší se vysmekli.

Skorem každá větší rodina má na svém kmeni nějakou housenku, která v pokojném a utěšeném žití jí překáží a hlodá otevřeně nebo skrytě na jejích blažených a šťastných dnech.

Také Hanzi v očích svých krevních milých měl takovou podobu, ačkoli ve skutečnosti jinak byl to vlastně motýl, hezký, smavý motýl, který vesele a půvabně poletoval světem . . .

Hanzi od narození byl miláčkem svých rodičů a mazlíčkem babičky zejmena, která dle zvyku její doby myslíc německy, říkala tak nejmladšímu vnoučeti. Pojmenování zůstalo mu, i když vyrostl a dospěl, zůstalo mu v celém příbuzenstvu, mezi bratřími a sestrami a přeneslo se i na jejich děti, které neznaly ani již babičku a také nemyslely německy.

Hanzi studoval gymnasium, přestoupil na reálku, ale nelíbilo se mu ani nedařilo; shledal sám na sobě povolání k obchodu. Věnoval se mu tak asi čtyři neděle — z dusného comptoiru vypudila jej však láska k umění.

Bude malířem, slavným mistrem. Za dva dny se rozhodl pro sochařství. Poznal však za čtyřiadvacet hodin, že ani zde nenajde ukojení svých tužeb a že mnohem dříve a velkolepěji může vyniknouti v hudbě.

Vystřídal během měsíce všechny hudební nástroje a dospěl k náhledu, že nejlahodnějši ze všech tónů jsou ty, které ukryty jsou v jeho hrdle. Stane se pěvcem operním — prvním tenoristou velké opery. Za krátký čas se rozhodl, že nebude zpěvákem, ale hercem. Vyhledal si výtečného učitele, šel k němu a pobyl s ním chvíli v příjemné zábavě. Ale vstal pojednou a odcházeje volal s ošklivostí: „Fi! Takovým papírovým rekem — — nikdy! Rekem skutečným — ano! Hrdinou opravdovým, se zbraní živou v ruce, kterou možno rozdávat smrt a ne jenom modřiny jako na jevišti!“

Válečné tažení dopadlo v celku dosti mizerně. Za rok a den byl Hanzi z vojny doma.

Stálo mnoho peněz a namáhání, aby byl propuštěn a ozvaly se vážné hlasy proti všem krokům k jeho osvobození z bílého kabátu. Rozhodla vůle babičky a její kožený měšec, plný provrtaných dvacetníků a plesnivých tolarů.

Návrat Hanziho pod rodinnou střechu byl velmi skroušený. Podobal se zmoklé slepici, když poprvé sedl za stůl mezi bratry, jichž káravé pohledy přijímal pokorně. Na otcovu ostrou domluvu, k níž si zavolal

navráceného syna po obědě do svého pokoje, a která vyzněla hrozbami velmi ráznými — odpověděl slzami lítosti a sliby úplného polepšení.

Byl tichý, úslužný, poslušný, skromný; celé tři dny nevyšel ani z domu. Pak ovšem nechal se přemluviti babičkou, aby přec také podíval se mezi lidi i dostal značnou peněžitou podporu na tuto nebezpečnou cestu. K dalším výletům do společností veselých přátel nebylo již třeba přemlouvání, ale ovšem dalších a vydatných příspěvků.

Hanzi ztrávil celý rok doma v nečinnosti, v příjemné zahálce; v letě jednou vyhotovil vlastnoručně papírového draka pro děti jedné ze svých sester — to byla všecka jeho práce.

Byl by zajisté zůstal ještě déle v rodném svém městě, kde se mu tak příjemně žilo, ale po smrti babičky otec zakročil s celou váhou své otcovské autority; nejednalo se o to, jest-li kdo chce nebo nechce. V Rábíně, mezi Vodňany a Netolicemi, byla hospodářská škola knížecí a Hanzi tam dovezen a umístěn. „Aby z něho aspoň něco bylo,“ řekl otec dosti pohrdlivě; měl všechny ostatní syny, když ne opatřené již, tedy na cestě k bezpečnému postavení.

V Rábíně se Hanzimu v celku líbilo; také se ovšem bál stěžovati si. Jenom mamince někdy, tajně, aby otec se nedověděl, psával žalostivé psaní o tom, jak se nadře, co se nalopotí, že ruce má samé mozoly a nohou často necítí únavou — že s pomocí boží však, doufá, vše přestojí a jenom o maličkost nějakou prosí na přilepšenou, které nevyhnutelně potřebuje při těžkém svém a namáhavém zaměstnání.

Ve skutečnosti záleželo v tom, že ani jedinou zábavu v žádném z obou sousedních měst nevynechal — všade byl, kde bylo jaké veselí, každé pitky se súčastnil a s dobrými kamarády dovedl posedět do rána i po případě také vyčastovat celou společnost. Platil všeobecně za výtečného soudruha. Také děvčata z celého okolí se po něm ťantila; tančil znamenitě, uniforma mu padla jako by ulil, mluvil jako anděl plný neviny. Rábíňáci bývali vždycky fešní hoši — ale takový jako Hanzi tam jistě nebyl nikdy ani jeden.

Není pochyby, že byl by dobré místo dostal u knížete; nepotřeboval však žádného místa hledati nikde, žádné služby.

Zemřel náhle otec a Hanzi zdědil značné jmění po něm; objevilo se, že také vše, co zůstalo po babičce, náleží jejímu miláčku.

Nejlépe, když si teď koupí vlastní panství. Velkostatek!

Uvedl všecky nemovitosti, jež mu připadly v majetek v rodném městě, na peníze, aby po ruce měl v každém okamžiku hybný kapitál a že se bratří i sestry proto na něho trochu mračili, odstěhoval se do Prahy.

Vyčká zde, až něco vhodného pro něho se naskytne — —

Najal si prozatimní byt na Příkopech a vzal si sluhu; pak si koupil koně, dva jízdecké a pár do kočáru, který taktéž si pořídil — však bude všeho výborně potřebovat jako statkář. Namanuly se mu i různé jiné věci, které zdály se mu užitečnými a prospěšnými do budoucího hospodářství. Vylicitoval obrazárnu po hraběti, který přišel na mizinu; objednal sbírku orchideí a jiných vzácných květin — zahradu totiž hodlá si upraviti zvlášť krásně na svém panství; bude mít své

skleníky, své orangerie. Také hned prostřednictvím novin ohlížel se po řádném, spolehlivém zahradníku i vybral si z četných uchazečů, nemoře se ani v nejmenším nudným prohlížením přiložených vysvědčení, toho, jehož podobizna nejlépe se mu líbila.

Statek dlouho žádný nekupoval; nemohl se nijak pro něco rozhodnout, k něčemu se odhodlati.

Konečně zdálo se, že nalezen jest předmět obzvláště výhodný; aspoň dohazovač provedl nade všecku pochybnost důkaz ohromné výhodnosti. Aby tučný úhoř z rukou neuklouzl, uzavřena o překot smlouva u notáře. Nový majitel složil závdavek.

A teď — což aby do svého budoucího sídla aspoň se také podíval!

Ovšem otálel dlouho dosti, odkládal odjezd den ode dne, nežli vypravil se na cestu. V Praze bylo mu tak příjemno! Z Prahy se mu vlastně nijak nechtělo — —

Však byl tu za dva dny zase zpátky.

„Nelíbilo se mně tam zkrátka," odpovídal nenuceně v kroužku přátel, zahrnujících jej otázkami. „Ani dost málo ne! Pomyslete si — samé pole a luka! Fi! Nic než cukrovka, pšenice a tráva — jak jednotvárné! K zblázněni by to musel být život! Žádné Příkopy — ani žádná kavárna — — kdo pak by se tak zahrabal? A jediné hezké děvče jsem vám tam neviděl, hoši" — svěřoval důvěrně.

Statek, který koupil Hanzi, byl v stavu úplné sešlosti. Pole nezoraná a nezasetá, lesy vykácené, budovy na zboření, beze střech a pokoje bez oken a dveří — i hřebíky byly vytrhány ze zdí

K tomu shledalo se, že kupec vlastně ani nemá potřebné ku splacení částky na kupní cenu.

„To je ku podivu, kam se tolik peněz tak rychle podělo," divil se Hanzi sám, zcela opravdově.

Zaplatil značné odstupné za zrušení smlouvy a nezbylo mu skorem docela nic.

Prodal za babku koně, kočár i orchidey; nábytek sám neprodal, zabavil mu jej zahradník, kterému zapomněl vypovědět a který se důrazným způsobem hlásil o služné.

„Všecko mne pálí zde pod nohama," postěžoval si přátelům rozmrzele. „Nezbývá mi, než jíti na cesty" — —

Na štěstí byla tu matinka. Matinka sestárla a vůči Hanzimu převzala úlohu babičky . . .

Peníze na cestu přišly, avšak Hanzi rozmýšlel se poněkud dlouho, kterou branou má vyjeti z Prahy.

A zase matinka musela poslat peníze . . .

Tu za mužem a za matkou uchýlila se do hrobky rodinné na venkovském hřbitově.

Hanzi byl zdrcen zprávou v míře nejvyšší. Na pohřeb však nejel — nebyl přítelem takových smutných průvodů. A potom — kterak by se na něho dívali tam venku všichni! Samé kyselé, trpké tváře k sobě obrácené by viděl . . .

Neklamal se o smýšlení bratří a sester i jich mužů a dětí i všeho příbuzenstva.

Postavili se svorně proti němu. Účet jeho vzhledem k pozůstalosti po zemřelé byl velmi jednoduchý. Neměl dostat ničeho více — trojník mu více nenáležel.

Ale usnesli se na konec, že jej přijmou na milost, že se rozdělí i s ním stejným dílem o to, co zbylo po matce. Musel však slíbit, že neprodleně odjede za moře, do Ameriky.

Poněkud ovšem váhal — Chtěl zcela určitě opustit Prahu, Čechy, Evropu, ale měl jakousi slabost pro východ. „Když ty Čerkesky prý jsou tak krásné“ — odůvodňoval svoji nerozhodnost. „Také v Persii a Iranu nalezl bych jistě nesetřené dosud perly ženské spanilosti —“

„Ale co!“ přistoupil konečně na doléhání spoluděděců. „Také Kreolky nejsou k zahození! Ty jejich růžové nehty s černými půlměsíci musí být přímo okouzlující. — Ano, je v nich síla, vášeň — krev zkrátka“ . . .

Hanzi ustanovil se totiž, že půjde na jih zámořský. Projektoval, že si koupí tam někde nějakou velkou farmu, nebo plantáže tabákové s množstvím vybraných otrokyň. Napadlo mu také, že by po případě mohl založiti továrnu nějakou, neví ještě jakou, ale jistě na věc, při níž možno báječné summy vydělat. Či se má věnovat životu loveckému? Střílet a chytat bůvoly, slony, lvy? Anebo se pustí do pralesů, hluboko do hor, jako botanik — — vstoupí do služeb nějaké světové firmy obchodní a bude hledat vzácné novinky pro její trh — — ne! Bude sbírati, ale raději na svou pěsť! Tak možno nejsnáze stát se boháčem v krátké poměrně době. Věnuje svou pozornosť hlavně orchideím — ty jsou moderní a v ohromné ceně. On přec může mluvit ze zkušenosti. Zaplatil kdysi za ně sám kolik tisíc a nemá za to všecko vlastně nic.

Nebylo lze nepřisvědčiti. Ostatně příslušným Hanziho bylo v celku jedno, co bude dělati a čím bude tam na druhém břehu — jen když dostanou jej pryč odtud, z tohoto.

Měl šťastně v kapse železniční lístek do Hamburku, lístek přes oceán, nějakou částku na hotovosti.

Také se rozloučil se všemi. I s přátely svými v Praze.

A neslyšel nikdo o něm celé léto.

Ale na podzim Hanzi objevil se náhle v Praze.

„Považ, že bych se byl stal málem milionářem“ — pozdravoval první známou tvář, kterou potkal; byl to náhodou jeden z jeho bratří. „Vytáhnout jenom trefl'ass místo piqu' a rozbil jsem bank na dobro!“

„Co?“ Strnule, jako by duch byl před ním se objevil, díval se na něho bratr. „Ty's ani moře neviděl?“ — —

„Jak pak ne?“ — s největším klidem a sladce úsměvně odpověděl Hanzi. „Vždyť jest to zrovna u moře. Nad samým mořem vypíná se ti návrší a tam máš Monte Carlo. Z oken herny jest viděti přímo na širou, nekonečnou hladinu. Čarovná vyhlídka! Okouzlující! — Já jsem ovšem sedával zády k oknům“ — —

Hanzi usadil se opět v Praze a zůstal tu. Předešlý byt ovšem byl pronajat — najal si jiný, daleko skromnější.

Ale jinak žil stejně dobře jako dříve, ničeho si neodepřel; žádné zábavy, žádné rozkoše. Vychodil po Příkopech denně své určité hodiny, v kavárně seděl pravidelně na svém obvyklém místě a navštěvoval stále bývalé své restaurace. K tomu se i oblékal nejen slušně, ale dle módy nejnovější vždy, ačkoli nikdo neviděl jej pracovati aniž příati.

Hanzi byl též vždy okázale dobročinným a jistě přispěl na vše prospěšné a užitečné; se žebrákem byl by rozdělil svůj plášť jak svatý Martin. Koupil-li si kytičku fialek na ulici, nedal za ni méně nikdy než desetník ubohému, chatrně oděnému děvčátku, a s úsměvem je pohladil ještě po tváři. Domovník otevíral mu vždy ochotně a sklepníci jej zbožňovali.

Hanzi byl vůbec znám všeobecně jako výborný člověk, který má srdce ze zlata. A jaký byl teprve společník! K pomilování! Každý musel jím být okouzlen. Všade také byl rád viděn.

Jen — ku podivu! Jeho příbuzní se mu vyhýbali zásadně.

Nikdy jej k sobě nezvali a byl-li některý v Praze náhodou, plížil se do svého hotelu jen postranními uličkami; musel-li za poledne jíti po Příkopech, držel se úzkostlivě strany musea a k protějšímu chodníku roztahoval deštník.

Hanzi však měl bystré oči. „Servus!“ volal z daleka, přívětivě kyna rukou. „Chudák!“ poznamenal ku svým průvodcům, když ten, jemuž pozdrav platil, obrátil se a úprkem spěchal pryč. „Chodí jako stín. Inu to dělají poměry — má mnoho dětí, velké starosti. Je mně ho líto!“

A nešťastník, takto poznaný a litovaný, před samým obědem, ničím nedav se zdržeti, změnil hotel, nezapomínaje nařiditi, aby jméno jeho nepřišlo do novin.

Hanzi však jej nehledal. Netoužil se své strany také nijak po osobních stycích se svými milými. Ani na venek nikdy nejel, aby některého z nich navštívil snad.

A přece je navštěvoval . . .

Hanzi navštěvoval všecky po řadě, své bratry a sestry; své švakry, strýce i tetičky do dvou kolen; bratrance, sestřenice, kmotry; svoje synovce po čase a muže svých neteří . . . Jako racek, když se potopí pro rybku do vodní hladiny a zase odletí vesele, svěže dál, aby za chvíli na jiném místě zčeřil pokojné, tiše plynoucí vlny . . .

„Milý, dobrý strýčku!“ — nejednou přišlo psaní. Nebo: „Předrahý švakře a zlatá sestřičko!“ Zasílatel, ve spěchu zajisté, opomenul dopis vyplatiti, nebo jej schválně nevyplatil, aby jistěji došel, jak podotknuto mezi řádky. „Vroucně milovaná, ano zbožňovaná kmotřinko!“

Následuje žádosť o malou výpomoc v okamžité tísni, zabalená ovšem náležitě v květnatý sloh lichot a zdvořilůstek o známé výbornosti srdce strýčkova, švakrova atd.

Nebo k synovci, který ačkoli mlád, vyniká jak povědomo v takových věcech bystrostí a smysly pro praktičnost — utíká se pisatel o radu v jisté velmi nemilé záležitosti, která jej netušeně stihla a do rozpaků přivedla, z nichž on jinak neví si pomoci, nežli jakousi půjčkou, která jistě mu odřeknuta nebude, ano, v uvážení všech okolností, ani odřeknuta býti nemůže . . .

Také bratra — toho neb onoho střídavě z nenadání dojde odporučený list (ten je vždy odporučený), který on poznav rukopis psané adresy, v leknutí schová před ženou, jež bývají v takových věcech méně shovívavé, zejména jedná-li se o dotyčné nepříjemnosti s mužovy strany. Z listu, když potají jest otevřen, vypadne pečlivě složený blanket směnečný — dále netřeba ani čísti. Popsány jsou ovšem plné dva aršíky a snešeny přesvědčivě důvody, které po zralém teprve uvážení a mnohém váhání přiměly k těmto řádkům ... A co se jimi chce? Vlastně nic. Anebo tak dobře jako nic. Pouhé namočení péra a podpis, třeba nedbale načmáraný. „A touto nepatrnou službičkou“ — něžně a poeticky vyslovuje se list — „obsypeš mne, osamělého, bludného poutníka, květy štěstí“ — —

Vrásky na čele se vyjasní, snad i slza vytryskne z oka. Ruka se chvěje pohnutím a jako by to kvítí sypala ...

Přiloženy jsou čtyři pětikrejcarové známky. „Aby si neměl žádných útrat!“ poznamenáno s dojemnou šetrností.

Jaký div, že péro ochotně namočí se do inkoustu. Podepsáno zřetelně, skorem krasopisně, aby v záložně neměli nejmenší pochybnosti. Prsty levice počítají, kdy je směnka splatna a v hlavě se líhnou nesnáze, kde vzíti peněz právě v tu dobu; kdo bude platit, není nejmenší pochyby.

Někdy Hanzi ani písemně není přímo účasten návštěvy. Z ústavu peněžního, po případě z drápů povědomého lichváře, dojde sem neb tam úřadně střízlivá upomínka o zaplacení dlužné častky, propadlé právě k placení. Jindy známá firma obchodní zasílá účet, prostý, ale výmluvný, který svědčí na tolik a tolik a který že zajisté jen pouhým opomenutím, v návalu jiné práce, nebyl dosud vyrovnán — —

„Já že jsem někomu něco dlužen?“ rozzlobí se adressát.

„Já že jsem tomu vydřiduchu podepsal směnku?“

„Já že jsem nakoupila perské koberce?“

„Já že jsem objednal a přijal nové šaty z Paříže?“

„Já jsem na hromice dal rozeslat šest skvostných kytic? Což jsme měli nějakou svatbu? Svátek má jenom moje žena a to přece nebudu bláznit“ — —

„Tyhle cylindry jsem obdržel jako chlapec. Jiných nemám! Nikdy jsem neměl! O nějakých zlatých hodinkách a k tomu s řetízkem, vzatých na splátky, nic nevím! Nechci nic vědět! Kdo v tom vězí ke všem všudy“ —

„To Hanzi.“

„To zase Hanzi.“

„To všecko Hanzi.“

Na všech stranách se zuří. „A kdyby se tu krájel na místě! Ne a ne! Nikdy! To jest přes příliš! Ať mu vezmou poslední košili! Ať si ho zavrou třeba! Odsoudí do kriminálu!“

Ale jméno — —

To jméno, které i on má — —

Jméno rodiny — její čest — její pověst dobrá a nezkalená — —

Racek v půvabných kruzích bezstarostně a roztomile vesluje zas vzduchem ... vesele dále životem ...

Až jednou Hanzi překvapil své milé návštěvou poslední.

Zavítal v podobě noticky časopisecké, v níž oznámeno stručně, že v lázních královských, v koupeli se zastřelil — snad ve svém bytě skončil, nebo jinde a jinou smrtí, na tom nezáleží. Hanzi na konec ze života nenalezl jiného východiště než sebevraždou.

Účastenství o pohřbu bylo veliké. Byl právě oblíben všestranně.

Také všecko příbuzenstvo, smutečně oděné, dostavilo se nyní k tomu, který tak často je navštěvoval; snad pouze aby návštěvy jeho jemu oplatili, jak zvykem bývá mezi slušnými lidmi.

Nepřijal je osobně, jako za živa osobně je nevyhledával. Byl ukryt již pod zabedněným víkem rakve v kapli pathologického ústavu.

Proměny.

Jde život, letí — ani nevíme to,
jak rychle sami pospícháme s ním,
jak zítra dnešek rozplývá se v dým,
jak prchá zima, jaro, podzim, léto.

Svět okolo se mění v každém kroku
a divné změny dějou se i v nás:
kde ráno květ byl — najdem večer mráz,
dnes máme smích — a zítra slzy v oku.

A mine rok — a zapomenem snadno,
a cítíme, jak lhostejnosti chladno
za námi padá hrobním kamenem . . .

Jen na pohádky z dětinského mládí
a na ony, kdož mívali nás rádi —
si tisíckrát a vděčně vzpomenem!

Alois Škampa.

Z veršů Fr. Pečinky.

Pokušitel.

Má hlava trochu usnout chtěla.
Když tratil jsem se v luzných snech,
cos dotknulo se mého čela
jako dech.

Kdo budí mne? Zřím v jizbu tmavou —
ni krok ni hles! Kdo můž' to být?
Snad padl mi to na skráň žhavou
hvězdný svit.

Má hlava znovu usnout chtěla.
Když ztrácel jsem se v luzných snech,
cos doteklo se mého čela
jako dech.

Kdo poznovu mne z klidu ruší?
Chci zaspati svůj věčný bol!
Kol mrtvo. Snad to křídlo muší
vlálo kol.

A potřetí ten pocit známý
mne budí, vane přes mou skráň.
Kdo to? Snad spánky přejela mi
dívčí dlaň.

To nebyl hmyz ni paprsk světla
a dlaň tak není lehynká!
Už vím: to přes mé čelo létla
vzpomínka.

— O vzpomínko, jsem ve tvé moci,
vždy chytáš se jen mojich pat,
dej mému bolu aspoň v noci
klidně spát!

Přirovnání.

Jeť zapomnění jako pavouk tichý,
jenž v srdce přišel na několik chvil,
by rány, z nichž se proudy krve řinou,
obvázal měkkou, chladnou pavučinou
a z polehounku krev tu zastavil.

A pavouk přede, přede bez ustání,
ne bez námahy též a zdlouha dost,
leč, kdy už s prací u cíle se cítí,
vždy ztrhá přízi nedůtklivých nití
mu jakýs krutý, nevolaný host.

Ó vzpomínko! Tys oním ukrutníkem.
Kdo volá tě? Ach nikdo, nikdo z nás!
Vždy přijdeš sama, podobna jsouc stínu,
a ranám strháš lehkou pavučinu,
by bolely a krvácely zas!

Klavír.

To salonek byl útulný a klidný,
zář čarovná se po všem rozlévala,
ve vůni květin celé dlouhé týdny
tam snědá dívka na piano hrála.

A vždy jen píseň veselá a čilá
se probouzela pod těkavou rukou;
ta brunetta, jež těžce chorá byla,
vždy ráda měla píseň sladkozvukou.

Ach žel, tak záhy umřela ta kráska!
Teď klavír mlčí, čeká jen a čeká . . .
za strunou struna za noci v něm praská
a její pláč se nese do daleka.

— Ó srdce mé, jež věčný smutek mrazí,
tys klavírem tím na vždy oněmělým!
Chceš žít a znít — leč nikdo nepřichází,
by probudil tě znovu k tónům vřelým.

Jen vzpomínka — tož duše dívky oné,
jež dřímá v zemi dalekého kraje —
tě navštěvuje, kdy vše ve snách tone,
a tesknou píseň pohřební si hraje . . .

Umírá básník . . .

„Než na vždy zavru oči svoje
— smrť na má prsa sahá již —
otevři okna u pokoje,
mou milenku tam uvidíš.

Otevři dveře — venku stojí
můj přítel. Ach! ten jediný

mně zůstal věren v těžkém boji
až do poslední hodiny."

A jeptiška se tiše zvedá,
by učinila, co chce dnes:
hle, v oknech stojí luna bledá
a mezi dveřmi — smutný pes.

Noci.

Ó noci, ty koketo stará,
chceš se mnou pohrávat zas,
že zdobíš si uprostřed jara
zářivým šperkem svůj vlas?

Chceš, abych ve sladké mdlobě
zapomněl na starý žal,
zas voláš a lákáš mne k sobě,
bych písněmi chválu ti vzdal?

Já nevěřím vděku tvých tváří,
co vidím na tobě kvést,
co zdá se být teplem a září,
líčeno, vylháno jest!

Ty skloníš zas ledová ústa
na skráň mou za krátký čas,
tvá kštice černá a hustá
bude mne dusiti zas.

Zas budeš mne bolestí dlouhou
trápiti v dobách těch zlých,
necháš mne mdlobou a touhou
umírat u nohou svých.

A na slzu, ve pláči tichém
již uroním cítě tvou tíž,
jen odpovíš divokým smíchem . . .
Jdi noci! Já nevěřím již!

Ze sbírky veršů „Zápisník“

Karla Červinky.

Návrat.

Již kola zaskřípla a vůz natřený žlutě
po městském dláždění zahrčel od nádraží
v letní den, budovy kdy dřímou nepohnutě,
a v střechy taškové kdy žhavé slunce praží.

Tu vedlé pensista sňal zvolna svoje brýle
čelo si stíraje; a z ústavu dvě slečny,
že mlčím mrzutě jen hlavu k zemi chýle,
hned také sklopily zrak žárný, nebezpečný.

A pošta hrčela, už vyjeli jsme z města,
císařskou silnici teď zahlédl zrak snivý,
ve sloupu prachovém před námi mizí cesta,
jen zeleň řepniště zřím, pocuchané slívy.

Kol nudné hrčení mně pouze splývá v uchu
a jinak hrobové je skorem ticho všade,
vlaštovky mihají se ve vyhřátém vzduchu,
jak okno otevřel's, prach na šat se ti klade.

A trysk se uvolnil, zmizely prachu sloupy,
les vidím v daleku jak modravý se mihá
a vidím vesnice, a slečinek zrak skoupý
dosavad sklopený se nyní plaše zdvihá.

Mě kouzlo oválo, jež vane z lesních chrámů,
nad námi šuměla teď větví stinná clona,
já obraz krajiny jsem vyňal z duše rámu:
domácí krajina, ach ona je to, ona!

Podzimní obrázek.

Ó, kouzlo bažantnic, kde listnaté jsou lesy
a nízké smrčiny, k nimž zabloudil jsem z rána!
To jitro podzimní mlhavý závoj věší
na les a krajinu, jež mlčí zadumána.

Teď žluna ozývá se někde v lesa hloubi,
křik sojek zaléhá sem z borků nedalekých,
veverky šelestí kdes ve korunách doubí
a mlha zachvívá se ve travinách měkkých.

A proudy paprsků, hle, v bažantnici tekou,
však slunce nevidíš, je dosud mlha, mlha!
Vran hlasy ozvaly se drsné nad pasekou
a listí žloutnoucí už v ranní páře zvlhá.

Na plotě hlohovém už před myslivnou zraje
zde meloun u cesty, jíž z lesa kráčím zpátky...
Ach, cítím zasmušen, jak podzim kráčí v kraje
a vzdychám: Pohádky, proč byly jste vždy krátky!

V říši Panny.

Cestopisný obrázek ze Švýcarska.

Napsala Anna Řehákova.

(Pokračování)

Nejoblíbenější a nejlepší stanicí pro Pannu jest vesnice Grindelwald, krásně položená ve výši 1057 m. v údolí, uzavřeném na jihu nebetyčnými horami Eigrem, Mettenbergem, Wetterhornem, mezi nimiž rozkládají se mohutné ledovce, vzácného zbarvení, zasahující svým úpatím bezmála až ku vesnici.

Za tři hodiny dostaneme se vozmo z Interlakenu do Grindelwaldu, který sám o sobě poskytuje výlet velice vděčný. Zpáteční cestu můžeme nastoupiti zajímavým horským přechodem přes Wengernalp do Lauterbrunn, kterážto partie, vedouc nás podél srázných, závratných stěn Panny, Mnicha, Eigera, podává nejhlubší náhled u velkolepou svatyni Bernských Alp, vynikajících nad jiné složeniny alpské smělou a fantastickou mnohotvárností, jež vykouzlila ve zdejších horách pravé skalní hrady divokých ostrých štítův, bohatého věžoví, mocných hradeb.

V Lauterbrunnech, hlavní obci dolního údolí Lauterbrunnského, 13 km. vzdálené od Interlakenu, se pozdržíme.

Zde stojí za podívanou nedaleké prorvy Trümmelbašské, jimiž si násilně v šíleném spěchu razí průchod ječící, zpěněné odtoky ledovcův Panny. Zajímavý pak jest vodopád Staubbašský ve vesnici samé, jehož proud, spadající přes stěnu skalní, 300 m. vysokou, unášen větrem mění

Panna, Mnich a Eiger.

se ve vzdušnou pršku, kteráž ozářena světlem slunečním neb měsíčním zdá se býti průhlednou třpytnou rouškou horských víl.

Další zpáteční cestou k Interlakenu projíždíme po pohodlné silnici horské rozkošné údolí Lauterbrunnské, jehož povaha naznačena jeho jménem. Na všech stranách, se všech strání a stěn hrnou se vodopády větší menší, údolím ženou se bystřiny, roklemi razí sobě cesty strže a ručeje.

Než, vraťme se z končin Grindelwaldských opětně na corso interlakenské, kde večerem přibývá lidí i lomozu.

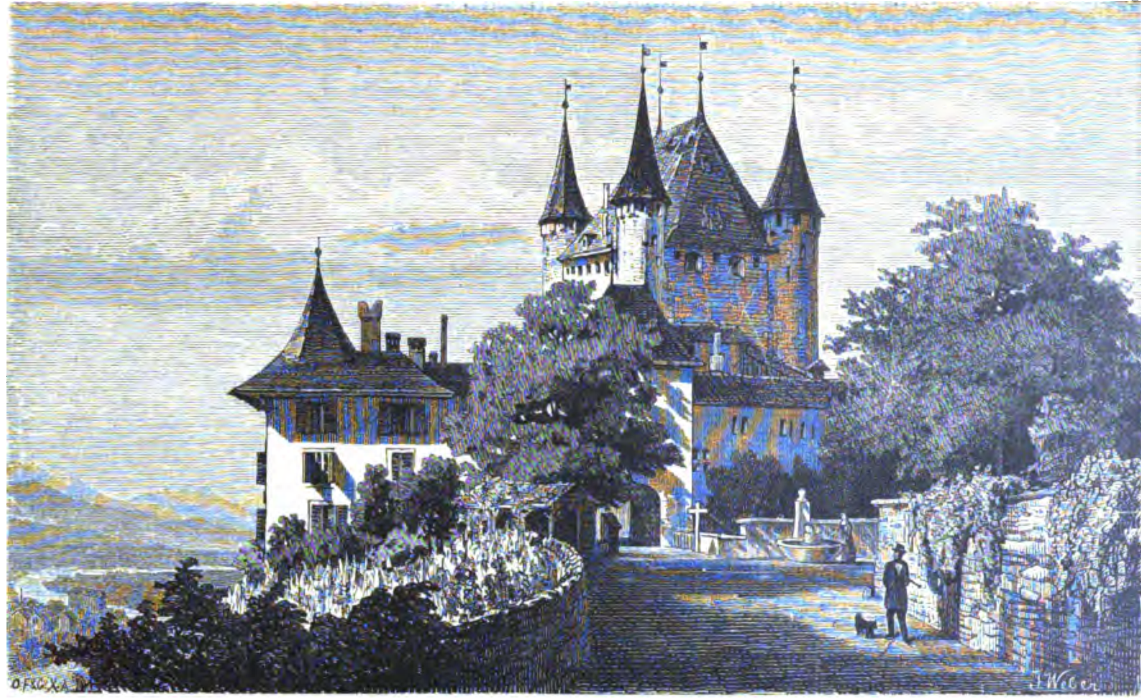
Každý spěchá sem, by využitkoval jasné vyhlídky. Těch dní bývá pořídku, kdy Panna jako dnes dává volně nahlédnouti v taje své krásy. Často nezkušení naivní turisté, kteříž jsouce jednou v Interlakenu chtějí vši mocí Pannu shlédnouti, bývají zdejším lidem krutě oklamáni. Hora Schwalmern, k jihu ležící, jen 2785 m. vysoká, ošemetně se vydává za Pannu. Smutná to náhrada!

I v tom všedním světáckém shluku a povyku lidském zavládne ticho, kdy slunce loučí se s krajinou, celujíc horu za horou. Již celý kraj a všechno horstvo zahaleny jsou v temnotu. Jen Panna plane dosud zlatými ohni. Dlouho, dlouho nemůže se s ní slunce rozloučiti a ještě potom rozlévá po sněžných pláních moře horoucích červánků. Proslulé „Alpenglühen“! Konečně mžikem rudá záplava pohasla; i Pannu obestřela již tma. Však ne na dlouho. Měsíc, ten starý čaroděj, pojednou objevil se nad ní a zahájil divné reje svitů i stínů na polích ledových, odrážejících se bělostí až příšernou od temných úbočí ostatního horstva. Což divu, že zdejší horalé děsivě krásný obraz ten opředli bájemi o zhoubném kouzlu, kterým prý Panna již mnohého pozemšťana vlákala ve svou tajemnou říš a na vždy zadržela v ledovém objetí.

V nynější střízlivé době ovšem i Panna pozbývá svého tajuplného kouzla. Ba jest ubohá i dokonce ohrožena — dráhou. Prozatím svádějí mezi sebou boj různé odvážné, komplikované a millionové systemy železničné; ale jak švýcarskou podnikavosť a vypočítavosť známe, konečně přec jen dojde ku stavbě a majestát Panny bude snížen v prach všedního turistického davu. Vždyť jako na zlověstné znamení minulého léta zbavena Panna svého štítu. Inženýr Simon se svým mladým příručím Emilem Merianem a průvodčím Tischhauserem podnikl 14. července 1890 výpravu na Pannu, by konal zde fotograficko-topografická studia. Dosáhnuv vrcholu, ostrého hrotu, štíhle a vzdušně v modro trčícího, poznal Simon, že jedva tu místa pro jednoho člověka, neřkuli pro jeho soudruhy a fotografický přístroj. Tu všichni, společně pracujíce ze všech sil, po půlhodinném nebezpečném a lopotném díle provedli „stětí Panny.“ Táž stala se o $1^1/_2$ m. nižší, její vrcholek tupější; načež přístroj postaven a panorama pohoří šťastně zachyceno.

Skromný to začátek, slabá předzvěsť, co Pannu v budoucnosti očekává.

Navrátivše se v naši pension, našly jsme všechnu společnosť v salonu. Všichni, povzbuzeni krásným večerem, dělali plány pro příští dny. Nesmíť se v Interlakenu ani chvíle zmařiti, má-li se poznati jeho okolí, ta nevyčerpatelná pokladnice kratčích a delších nejvděčnějších procházek, výletů, výprav horských, které všechny se mohou vykonati nejsnadnějším

Zámek Thunský.

způsobem. Kamkoliv přijdeme, v údolí, na horách, v největších samotách u ledovců, vodopádů, bystřin, jezer, vítají nás velkolepé, vším komfortem opatřené hôtely. Vůdci, nosiči, majitelé povozů, koní, mezků, nosítek nabízejí všude své služby. Dráhy nejrůznějších systemů nastupují pro naše pohodlí krkolomné cesty, nehrozíce se žádných překážek. Pomalu nebude hory ve Švýcarsku, jež by nebyla obdařena čili znešvařena železnicí. Snad také co nejdříve i na ledovce dojde. Saně nějaké báječné konstrukce postarají se zde o dopravu. Ve Švýcarsku je vše možno, jen když jsou peníze.

Nejrůznější jména těch oněch partií zaznívala kolem nás.

Jedni chystali se vystoupiti na Harder, vysoký 1590 m. a smutně proslavený svým srázným a drolivým terrainem, který stal se osudným tak mnohému turistovi.

Druzí doptávali se na vycházku v hořejší údolí Lauterbrunnské, v němž naleză se vodopád Schmadribašský a pověstné Nürren, vesnice 1636 m. vysoko položená, poskytující velkolepý rozhled v Bernské Alpy. A opět jiní umlouvali se o „Scheinige Platte," jednu z nejkrásnějších vyhlídek Bernského území, as čtyři hodiny od Interlakenu vzdálenou. Naše známá, paní F., chtěla si vyjíti na Abendberg. Rozkošná, dvouhodinná procházka lesem přivede nás tu k pěkným pohledům v kraj Thunského jezera, majícího své jmeno od starožitného městečka Thunu s malebným starým zámkem. A ubohý pan Walter se těšil na Beatenberg, kamž pomocí parníku a lanové dráhy dostane se, jakž při jeho plicní chorobě žádoucno, beze vší námahy a únavy. Zcela ztracen ve svůj zítřejší výlet, vypravoval nám historii Beatenbergu, kterouž opět já trpělivému čtenáři sděluji.

V nejprvnějších dobách křesťanství utekl se v odlehlé končiny Thunského jezera, by unikl jakožto šiřitel víry křesťanské v Helvecii pronásledování místodržitele římského v Solothurnu, jeden z učenníkův sv. Petra, Beatus, dřívější vznešený šlechtic britanský Suetonius. Beatus, osvobodiv zdejší obyvatelstvo od hrozného draka, který vše ničil, cožkoli živoucího se mu přiblížilo, požíval od chvíle té u prostých, chudých horalův svaté úcty. I jal se pohanský ten lid poučovati o Bohu, víře křesťanské a založil tu obec věřících, pohlížejících se zbožnou láskou ku svému učiteli, dobrodinci a příteli. Zemřev jako devadesátiletý stařec kolem r. 112, byl po svém přání pochován v jeskyni, z níž kdysi byl draka boží mocí zahnal a v níž měl skromné své bydlo. Jeskyně ta pojmenována lidem „Beatova"; rovněž i hora, čnějící 600 m. vysoko při severním břehu jezera Thunského, v níž se jeskyně tají, nazvána později horou Beatovou. Když pověsť o svatém muži roznesla se po celém Švýcarsku, putovali věřící z celé země ku hrobu Beatovu. Mniši interlakenští dobře si poradili, když nedaleko jeskyně zbudovali kostelík, ale hned vedle také hostinec. Bohaté příjmy tím vzešlé pomahaly uhraditi veliká vydání, jichž vyžadoval veselý život klášterní. Reformace zrušila kostelík; domnělé kosti Beatovy přeneseny do Interlakenu a jeskyně Beatova zazděna. Než praví se, že fanatičtí poutníci ze středního Švýcarska zeď zbořili, načež opět někdejší hrobka Beatova byla a jest dosud hojně navštěvována.

Na táhlém horském hřbetě beatenbergském u výši 1148 m. rozkládá se vesnice Beatenberg, kdež založena v novější době klimatická léčebná stanice pro chudokrevné a choré plicním neduhem. Požívá nejlepší pověsti a po léto hostí mnoho nemocných, kterým poskytuje rozkošného útulku ve svých lesích, sadech, upravených procházkách, z nichž jsou překrásné pohledy v Alpy Bernské od Schreckhornu až po Niesen. Beatenberg jest jedním z nejlehčích a nejvděčnějších výletův interlakenských.

Záhy se všechna společnost rozešla. Každý věděl, že jest mu časně vstávati, má-li se kam dostati, I my chtěly se vybrati na partii ku pověstným vodopádům Giessbašským a proto odebraly jsme se záhy na odpočinek. O jedenácté hodině zavládlo hluboké ticho po celém stavení. Také jedna z výhod pensionních, která na cestách není k docenění. Společnost pensionní, respektujíc poklid svých příslušníků, neobtěžuje jich ani za dne ani za noci pustým povykem, jak se děje často v hôtelích na urážku všeho dobrého společenského mravu a způsobu. (Pokračování.)

Dva mučedníci.

Napsal Félix Pyat. Přeložil Pavel Projsa.

Roku 95 po Kristu, za vlády Domitiana císaře, pavouk — nejspíše křížový — neuctivě obetkal předivem svým nos Jupiterův v samém domě velekněze Rufa Clementa, který podle obyčeje pohanského o vestibul dbal plný penatů a larů. Otrok, jenž na starosti měl obsluhu bohů ve předsíni, nebyl bezpochyby pobožnější pavouka, neboť smetákem napravuje velebnost Jupiterovu, tak důkladně otřel olympský jeho nos, že zúplna odlomil jej od obličeje . . .

Takž spáchána ohromná pohana a strašlivá potupa. Jupiter bez nosu! Pán bohů se spotvořenou chřípí! A urážka učiněna božstvu v jeho svatyni u pontifika maxima! Taková mrzkost nemohla zůstati bez přísné pokuty.

Provinilec odsuzen byl ke strestání pruty. Již dřevěný sloup, k němuž delikvent měl býti přivázán, uchystán byl na samém místě zločinu naproti zohavené soše. Již svalnatí vykonavatelé čekali toliko na příchod veleknězův, aby počali s provedením ortele . . . Otroci, rozestavení v kruh kolem odsuzence, pohlíželi na svého soudruha lhostejně a netečně a nezdálo se, že by pociťovali s ním větší soustrasť nežli se zvířetem v rukou řezníkových němá tvář. Dnes řada na něm a zítra na jiném. Taková byla asi myšlenka, jež jevila se ve stupělých rysech tohoto zástupu lidí bez vůle a bez práva, pro něž nebylo v zákoně lidskosti. Mezi těmito

sníženými tvory, jež Římané počítali k věcem jako truhlu a koně, naskytl se mnohdy muž, jehož krev nebyla schuzena bídným tímto životem a který dokazoval, že okovy svírati mohou tělo, ale že smykají se s duše. Delikvent, který zval se Manes, byl z oněch otroků, nad nimiž pánové nemají nijaké moci a jimž smrt znamená svobodu. Přes to nechal se upoutati k osudnému sloupu bez reptání. Byla mu vyhrnuta tunika a neprosil za milost. Pohlížel na vykonavatele k ráně hotové a nehýbal brvou. Soudruzi jeho, kteří znali jeho statečnost, nedivili se jeho klidu. Než proč pozvedl Manes několikráte pravou ruku svoji k čelu, ke hrudi, k levému rameni, dále k rameni pravému, mumlaje slova, jež slyšeli, ale jimž nikterak nerozuměli?

— Co to činíš a co to mluvíš? tázal se ho nejpodlízavější otrok.

Manes povznesl zraky vzhůru a nedal odpovědi.

— Nevidíte, pravil propuštěnec Glabrion, že podobá se vepři? Křičí napřed, nežli dotkla se ho metla!

— Mýlíš se, Glabrione, odvětil jiný otrok. Chudák se modlí.

— A ke kterému bohu se modlí? Snad k Jupiterovi, jemuž urazil nos?

— Ne! zvolal Manes hlasem zvučným a pevným. Modlím se k jedinému a pravému Bohu . . . k Ježíši Kristu!

Na toto jméno nastal veliký rozruch. Velekněz prodléval a otroci uprostřed penatů dali se ve hlučný rozpor, že Jupiterovi přecházel sluch.

— Živ buď Ježíš!

— Uznávám pouze jednoho Boha v Olympu . . . Krista!

— Ale kdo jest ten Ježíš?

— Běda otroku, který ho nezná! S jeho učením přestává otroctví. S Ježíšem žádného velekněze, jemuž by se sloužilo, žádných bohů, jimž by se poklízelo, ani víc pánů, ani bohatých . . . Ježíš jest svoboda!

— Oh, Ježíš jest můj Bůh!

— Živ buď Ježíš!

Manes, který zasvěcen byl v tajnosti katakomb, usmál se tomuto podivnému a stranickému výkladu křesťanské nauky.

A skutečně, otroci vybírali si z nového náboženství toliko kusy příznivé svému stavu a pamatovali si z Ježíšova zaslíbení jenom bratrství a rovnost mezi lidmi, aniž by bez pochyby tušení měli, že on sám prohlásil zásadu o podřízenosti: „dávejte, co jest císařovo, císaři“.

Glabrion, který zbaven byl jařma poroby a štědrostí Rufa Clementa zbohatl, neměl těchže důvodů, aby se přidržel Krista; naopak spatřoval v učení jedině články nebezpečné právům jeho nedávno nabytým. Všímal si pouze slov Kristových nelibě sluchu zámožného znějících: „rozdělte statek svůj chudým a následujte mne“; „spíše projde velbloud uchem jehly nežli vstoupí bohatec do království nebeského“.

Tak propuštěnec přímo znal se k pohanskému kultu

Otroci bezohledně zvali Olymp zlověstnou peleší.

— Bacchus, volali, jest opilec!

— Živ buď Bacchus! odpovídal Glabrion. Ve sklepech svých mám víno!

— Venuše jest nevěstka!

— Živa buď krásná bohyně!

— Merkur jest zloděj!

— Živ buď Merkur! Chrání můj obchod!

— Pan jest pastucha!

— Mám stáda!

— Ježíš Kristus! Toť pravý Bůh!

— Páh! Bůh, který přikazuje krušné posty, dlouhé pokání a skroušené modlitby! bůh posupný, z něhož jde hrůza, že by vyzábnul každý jako vlčice, která kojila Romula! bůh, který čtyřicet dní na poušti nejedl ani nepil! . . . Co říkáš tomu, Bacche? . . . Bůh, který hříchem činí radost a zásluhou utrpení; věru, horší nežli stoik! . . . Ha! Bůh, který nařizuje sebezapření, zapomenutí urážek a nedovoluje pomstu, božskou rozkoš! . . . Vidíte, že není to bůh! Já pít budu a jíst a smát se, milovat ženy a nenávidět své nepřátele! Jsem dobrým pohanem a pak nemám chuti být pronásledován a dát se upálit jako Vavřinec nebo stít jako Diviš! Pravíte, že Bůh váš za nás umřel . . . Nu, třeba-li mřít pro něho, kde jaký prospěch? . . . .

— Království jeho není s tohoto světa! ozval se Manes.

— Ano, ale my jsme s tohoto světa!

V okamžiku tom objevil se velekněz, opřen o rámě svého syna Flavia Clementa.

Bezprodleně veškeren hovor zmlknul a každý z přítomných uctivě upjal pohled na vážného starce, v jehož tváři obrazil se hluboký rys neoblomné přísnosti.

Velekněz dáti měl znamení k vykonání trestu, leč dříve nežli mohl pokynout, Manes odvážil se k němu promluvit:

— Pomni, co chceš vykonat . . . Rád bych, pokud ještě čas, varoval tě před špatným skutkem; neboť hodláš dopustit se nejprv nespravedlnosti a pak ublížiti svému bližnímu, sobě rovnému a bratru svému před Bohem, člověku, který snad lepším je tebe v očích božích; poněvadž jsem otrok a ty's pán, jelikož jsem chud a ty's bohat, ježto trpím a ty se veselíš a protože konečně první budou posledními a ti, kdo na zemi jsou poníženi, povýšeni budou v nebesích . . . . Řekl jsem!

Kdyby blesk byl sjel na hlavu Rufa Clementa, nemohl být tak ohromen jako neslýchanými těmito slovy, jež otrok pronesl před svým velitelem, před soudcem svého života, před tím, který by odpuštění byl neudělil ani na pokornou prosbu.

Věru, věc velmi podivná! Tuť otrok byl, přivázaný k dřevěnému sloupu, vysvlečený do naha, odsouzený ke strestání pruty za urážku božské velebnosti a na místě, aby s rukama sepjatýma na kolenou úpěl o milost před veleknězem pohaněného boha, opovážlivě povznesl svůj hlas a vedl řeč, jež zcela podobala se pohrůžce. Římana, senatora, pontifika nazýval svým bližním, sobě rovným, svým bratrem před Bohem, bídný onen otrok, koupený na břehu africkém! A kterého dovolával se boha? A jmenem jaké moci hrozil?

Rufus Clemens žasl a nadál se, že pod nešťastníkem rozevře se země, aby jej shltila.

Flavius Clemens nespouštěl s odsouzence zraku.

Otroci se chvěli a Manes a pochopové čekali...

— Slyšel jsem dobře? tázal se posléz velekněz.

— Je to křesťan! odpověděl Glabrion.

Velekněz uskočil jako uštknut hadem.

Bohat a svoboden, Rufus Clemens smýšlel o Kristu rovně Glabrionovi; a dále byl knězem, plným žárlivosti a zášti k víře křesťanské, z níž věděl jenom právě tolik, aby pochopil, kterak nová moc ohrožuje moc starou....

Trest Manesův následkem smělého jeho napomenutí byl zdvojnásoben: na místě pět a dvaceti ran, jež byly mu z prva vyměřeny, obdržel ran padesát....

Nos Jupiterův nebyl tím lépe narovnán ani napraven.

A velekněz vzdálil se zuřivěji popuzen proti křesťanům nežli před tím.

Několik dní po té Rufus Clemens požádal za svolání sboru pontifiků, aby v úvahu vzata byla nebezpečí, jež obklopovala říši a porokováno o prostředcích, jichž mělo by se použít, aby ochráněno bylo uctívání bohů a potlačen byl postup bezbožnosti.

Domitian jako nejvyšší pontifikus předsedal radě — onen Domitian císař, který podobal se Commodovi, který podobal se Neronovi, který podobal se Caligulovi a všem císařům, kteří rovni si byli na vzájem jako tygři mezi sebou.

Rufus Clemens, jenž spoléhal na krutost císařovu, zřejmo požadoval pronásledování křesťanů.

— Nu, vbrzku, zvolal, nastane skvělá doba stoletých slavností na počest velkého božstva! Slavnosti tyto nebyly by milé obyvatelům Olympu, kdyby důstojně nebyly zasvěceny. A jaká oběť vhodnější nad krev křesťanů a nad zničení onoho nepřátelského boha našich bohů! Není na čase, aby v žertvu na oltář přinášely se jehňata a bílé jalovice; není na čase, aby v dar podávaly se květiny a ovoce. Zahubme tyto náboženské přepjatce! Hlas jejich jest vzpoura, jest konec naší vlády, jest rozvrat říše!... Ano, Domitiane, nejsou ohroženy pouze chrámy; zahlazen nebude jedině Capitol, ale také palác císařský. Křesťanský otrok pokládá se za rovna senatoru! Domitiane, panuj, jsi-li s to, křesťanskému lidu! Již opouští své katakomby a vylézá ze země jako hmyz po dešti. Již ozývá se veřejně a v kostelích svých na odiv staví hnusný odznak své víry, židovskou šibenici, na níž náčelník jeho byl ukřižován a umřel. Následujte bezohledně soudu Judských! Bůh, který umírá, není bohem jako králem není král s trnovou korunou!... Smrt tedy učedníkům jako mistru! Zlo vzniklo nízko, ale roste výš a výše a za krátko stihne samy nás! Smrt bez milosti a bez výminky každému křesťanu, kdyby třeba bylo zabít i konsula!...

Domitian schýlil hlavu na znamení souhlasu a úkosem pak letmo pohledl na Perpennu, velekněze Junonina.

Perpenna bezprodleně se zvedl a pravil:

— Nechci nijakž odpírati důvodům kněze Jupiterova, ano poslední jeho slova s důrazem beru za svá. Smrt bez milosti a bez výminky! A kdyby křesťanem byl senátor, konsul, ba vlastní bratr císařův!...

— Takž zbývá jen počít s dílem! přerušil jej Rufus Clemens.

— Nu, pak smrt tvému synu! opáčil Perpenna. Flavius Clemens je křesťanem!

— Lžeš!

— Dávno viděn byl, jak chodí do katakomb!

— Lžeš!

— Ze zbožnosti zanechal pletek s Lupou, záletnou krasavicí.

— Zítra ožení se s dcerou Sabina, velitele pretorianů. Zvu císaře k svatební hostině a ukáže se, zda můj syn odmítne obvyklý přípitek na počest Luciny!

Domitian, na jehož rtech při obvinění mladého Flavia utkvěl jizlivý úsměv, zvážněl a zasmušil se při pozvání otcově. Pak probrav se posléz ze svého zadumání, nařídil ono pověstné pronásledování, jež počítáno jest druhým v historii křesťanství.

Bylo usneseno, že počíti má pronásledování prvého dne stoleté slavnosti; dravá zvířata cirku odtud chována býti měla v klecích o hladu a zavčas sehnati se měl valný počet křesťanů, aby pro kratochvíli římskému lidu podhozen byl v pospas bithynským lvům.

Na to sezení bylo skončeno.

Odcházeje, Domitian šeptem obrátil se k uchu Rufa Clementa:

— Přijímám tvé pozvání.

A v krátku nezůstalo v capitolském Sacrariu po velebnosti císařské a kněžské nežli prázdné polštáře a stolice.

Takž pod mlčelivou klenbou, v prostranství dvaceti kroků v dél i v šíř tucet kněží rozhodlo osud světa. Na čem závisí mnohdy los největších věcí, věr, říší, bohů a králů! Stačilo, že pavouk obetkal předivem svým nos hliněné sochy, že neobratný nebo zlomyslný otrok urazil nos této sochy, aby země zarděla se krví na celém povrchu, aby lidé rozdělili se ve dvě strany, oběti a katany, výrok smrti, vyhnanství a žaláře staly se neuprosným zákonem římského císařství.

Domitian miloval dceru Sabinovu, zasnoubenou Flaviu Clementovi. Žárliv na soka svého, bažil po jeho životě a pokyn dal Perpennovi, aby obvinil z křesťanství syna velekněze Jupiterova. Obžaloba ta ostatně nebyla bezdůvodna. Od několika dnů pozorováno bylo, kterak Flavius straní se zábav, jež byly náboženskou povinností pohanství. Při poslední slavnosti Venušině marně hledán byl v chrámu bohyně; naopak spatřen byl často, jak vychází z kostelů, jak horlivě hovoří s biskupem římským a jak vyhýbá se dávným svým přátelům. Vzdal se všech svých dosavadních zvyků; toga jeho byla méně řasnatá, kadeře jeho méně úpravné a chování jeho mnohem vážnější. Mladý tento muž, uhlazený a krásný, miláček římských žen, k němuž v Cirku do vyhrazené lože obracely se všecky dívčí zraky, pokřtěn prý byl samou rukou Manesovou, téhož otroka, který sbit byl holí k vůli nosu Jupiterově. Pravdou bylo, že táž Manesova slova neslýchaná, jež popudila hněv otcův, vzbudila v synovi obdiv. Jediná příčina v zápětí měla dvojí opáčný účinek a jedva že otec s kletbou křesťanům se vzdálil, syn, dojat úctou k otroku, šlechetně zbavil jej pout a darmo zápasil s bezděčným pohnutím.

— Mane, zvolal, jdu za tebou aneb spíše, pojď za mnou! Nesluší

tobě, abys ométal hliněné sochy.... Otrok! otrok!... Kdež pak je škola, v níž učí se řeči, jakou jsi mluvil?

Manes, který oblekl svůj šat a vyšel s Flaviem z vestibulu, vytáhl ze záhybu své tuniky malou figurku přibitou na kříži a pravil:

— Tázal's se mne, kde jest ona škola... Zde, pane!...

Pak vypověděl mu stručně příběhy Kristovy, jeho život a utrpení, božskou jeho mravouku a hlavní výňatky z evangelia.

Flavius Clemens bedlivě a dychtivě sledoval neobyčejné vypravování otrokovo. Vychován v nejslavnějších akademiích římských a athenských, zasvěcen v mysterie Isidiny, dobré bohyně, bohatý a vznešený, příliš učený, než aby věřil v dogmata pohanská, příliš znechucený, než aby dbal rozmařilých zvyků, mladý tento muž, který cestoval v Řecku, v Egyptě a všady, kde co bylo viděti a čemu se učiti, který navštěvoval přednášky filosofa Niceta, získal přízeň proslulé Lupy, který obcoval s císařem, který svým rodem, svým postavením a svým jměním vše viděl, vše věděl a vše měl na zemi, tento syn velekněžův, tento soupeř Domitianův pozorně stál před otrokem svého otce, aby vyslechl paroba toho, přišlého z daleka, obeznámeného s věcmi novými, netušenými a nikde neprojevenými, ani na školách v Athenách, ani u filosofa Niceta a tím méně u Lupy, aby vyslechl paroba toho, učenějšího veškerých vědců alexandrinských, výmluvnějšího všech řečníků na foru, důstojnějšího nežli sám císař, aby vyslechl křesťana Mana, který poučoval jej, vlažného pohana a pochybovačného rhetora, o tajemství lidské duše a o štěstí víry.

Flavius přišel podívat se na strestání otroka jako na zábavu a vrátil se jako žák téhož strýzněného odsouzence a jako nastávající křesťan. Slepá víra sofisty a tělesná útrapa sybarity utvářily se ke dvojnásobnému paradoxu. Leč paradoxon jest smyslem starých časů a mladých mužů; jest to lidská logika z dob nejistoty a neurčitosti. Zlíbilo se kterémus filosofu zamítnouti svobodnou vůli, kterémus epikurejci zapříti hmotné tělo, tak protivy se stýkají a tak lidský duch jest podivný a rozporný! Láska, jež stačila člověku v prvotním věku, láska prostá a bezelstná, jaká byla mezi dcerou Sabinovou a synem velekněze Jupiterova, nebyla s to, aby naplnila srdce Flavia Clementa, který prožil svých šest a dvacet let v Římě caesarů, kde rychle hasnou náruživosti v přesycení a vzněcují se toliko překážkami jako v celé dávné společnosti, kde náklonnost nejmocnější má vzpruhu v cizoložství. Než Flavius stal se křesťanem! A láska jeho, dosud chladná a odměřená ku sňatku, horoucně vzplanula v jeho duši, jakmile změnil náboženství a sama odstranila nepřestupnou přehradu mezi dcerou pretorovou a urozeným pokřtěncem.

Nevěsta, jež milovala Flavia nade všecko, o všem tom nevěděla ničeho. Vzývala bez přestání Lucinu, jež řídí manželství a obětovala věnce na oltář dobrodějné bohyně. Takž blaženě hleděla vstříc dni, na který ustanoveno bylo spojení s jejím sličným ženichem, synem velekněze Jupiterova.

Den onen, jenž netrpělivosti mladé dívky blížil se nekonečně zvolna, posléze vzešel a nastal — den posvěcený a požehnaný, kdy oznámen býti měl rozkaz o pronásledování, předvečer sám stoleté slavnosti, za níž v žertvu Olympu přineseny býti měly život i smrt křesťanů.

Od časného jitra v domě Sabinově rada brána byla s augury, kteří v dobrém rozmaru nad výnosem pronásledování věštili nejlepší štěstí. Junoně obětována byla zvířata, jimž pečlivě z ledví vyvržena byla žluč. Sto otrokyň obíralo se mladou dívkou; ženy blahopřály jí ke sňatku s nejkrásnějším a nejvzácnějším mladíkem římským. Jedny rozplétaly jí vlasy zlacenými péry, druhé kladly jí na hlavu verbenový věnec, jejž sama uvila; jiné vázaly jí bílý vlněný pás, jejž choť její samoten odepnouti směl po obřadech. Mladá nevěsta posléz oděna byla vlajícím šatem a v líci zastřena jemným závojem. Pak v okamžiku, kdy opustit měla otcovský dům a odebrati se do domu ženichova, vrhla se v náruč své matky, která násilně podle obyčeje byla odstraněna, aby nezdálo se, že nad odchodem dceřiným pociťuje lítosť.

V krátku s velkou nádherou přivedena byla ku bráně manželského domu, jenž vyzdoben byl koberci a květinami. Pod portikem visely pruhy vlněných látek, napuštěné olejem a vlčím tukem za účelem, aby odvracovaly kouzla a čáry.

Dcera Sabinova zaklepala na dveře Flavia Clementa, který otázal se jí, kdo je.

Odpověděla:

— Kde budeš ty, Flavie, budu já, Flavia!

Po tomto proslovu, obvyklém u římských sňatků, nevěsta vstoupila do domu, kdež neprodleně byly jí odevzdány klíče na znamení, že odtud spočívá na ní píle a péče o veškeru domácnost.

Radost zářila se všech tváří. Libá vzácná vůně provívala všemi klenbami. Rozestavená lože čekala hostů, kteří před chvílí určenou k hodům bavili se dvojí událostí dne, sňatkem Flaviovým a rozkazem pronásledování. A v poslední toto opatření kladena byla nejedna slibná a toužebná naděje. Všickni účastníci byli patriciové nebo kněží. Přítomnosť Domitianova dodávala slavnosti tím skvělejšího rázu, neboť vestibul přeplněn byl liktory a otroky. Stolní nádobí palácové, jež císaře sledovalo, pokrývalo a tížilo stoly.

Domitian sezval Perpennu a ostatní pontifiky velkých bohů, přední osobnosti senátu, básníky, tanečníky, své propuštěnce a své milostnice. V síních a v sálech vládly šum a ruch, jemnost a jas nachových tog, nádhera skvostná a přepych neslýchaný, odiv bohatství a krásy, sbor otroků i pánů, mužů i žen, čilý hluk a pestrá směs, jíž příkladu není v moderní společnosti.

Kterak rozeznati v tomto tlumu úpravných a ověnčených hlav jinou líc vedle líce císařovy? Kterak pozorovati jinou tvář zasmušilou, jejíž hluboké skormoucení nepůsobilo větším sledem ve všeobecném tomto veselí nežli krůpěj nejtmavšího vína v proudící vodě řeky? Bylo třeba zraku milenčina, aby uprostřed zářivých těchto čel, usměvavých těchto rtů povšimnul si svraštělého čela a sevřených rtů milencových.

Flavii náleželo, aby postřehla bolest Flaviovu.

Zatím stůl byl prostřen a každý zaujal místo dle svého stavu. Otroci rozestavili se za svými pány, kteří ležíce spočívali kolem stolů . . .

Propuštěnec Glabrion, jemuž přidělen byl úkol číšnický, stanul poblíž novomanželů s Manem, který v rukou držel plné amphory.

Hosté brzy zabaveni byli hodovními písněmi zpěváků a svatebními epithalamy básníků, jež střídavě byly přednášeny.

Ve chvíli té Domitian přiklonil se k lehátku velekněze Junonina.

Okamžik po té Perpenna pozvedl se s polštářů a zvučně ozval se do celého shromáždění:

— Mně sluší jako veleknězi Junonině, abych připomenul snoubencům, čím povinni jsou bohyni, jež řídí a spravuje manželství. Nechť naplní se svatební pohár a nechť počnou přípitky k poctě Luciny!

Domitian zatleskal k pochvale a hodovníci nadšeně projevili svůj souhlas.

Propuštěnec Glabrion naplnil pohár.

V toužebné naději, chvějíc se radostí, nevěsta sledovala každý posuněk ženicha, který — zdálo se — jakoby spočíval na žhavém uhlí.

Flavius váhavě vzal pohár z rukou Glabrionových a obrátil se k mladé své ženě.

V očích jeho jevila se nezměrná láska a tužba.

A pohled nevěstin kynul mladému muži něhou a povzbuzením.

Byla tak krásná a svůdná, dcera Sabinova, že Flavius na okamžení mněl se opět pohanem. Blízek chabé slabosti, setkal se s okem Manovým, pevně naň upřeným jako výčitka, a rázem prudce daleko odmetl pohár.

— Jsem křesťan! zvolal.

— Křesťan! zděšeně rozlehlo se sterým hlasem.

A hosté chvatně a rozčileně rozestupovali se od Flavia na všechny strany a zmatený vzruch povstal v celé síni, jakoby obluda jakás z nenadání byla se ocitla uprostřed společnosti.

— Postříkl mi togu! pravil Domitian.

Ukázal na kapku vína, jež k němu až doletla z poháru, jímž Flavius byl mrštil o zem, a dal se do pošklebného smíchu.

— Nu, veleknězi Jupiterův, ozval se Perpenna, co říkáš svému synu?

— A ty, dcero Sabinova, připojil Domitian, co říkáš svému choti?

Dcera Sabinova ve mdlobách spočívala na lehátku a velekněz Jupiterův vzlykal v slzách. Toliko Manes zachoval klid a oči jeho, horoucně výmluvné a obrácené vzhůru, zdály se vzývati nebe na pomoc Flaviovi.

Skrytý zármutek a žal mladého muže byl vyjeven a vysvětlen.

Takž chápal konečně otec, proč zdráhal se z rána syn podle obyčeje ženichů pověsiti nade dveře pruhy vlněných látek, napuštěných tukem na ochranu a obranu proti čarám a kouzlům — chápal konečně, proč syn smutně hleděl vstříc chvíli, jíž nevěsta dychtivě a žádostivě očekávala!...

Celé dopoledne bouřilo se Flaviovo nitro krutým zápasem a mysl jeho zmítala se neodhodlaností, rozpaky a zmatkem. Vzpomínal na dceru Sabinovu a na svého starého, skormouceného otce a v nesnázích váhal před tolikerou vnadou a hořem . . .

A nyní rozhodl jediný Manův pohled nade vším!

— Věz, synu veleknězův, pravil Domitian, že špatně zvolil's si den k vyznání své víry . . . den, kdy vyhlášen byl rozkaz o pronásledování!...

Pak obrátil se k centurionovi a doložil:

— Nu, proč meškáš s vykonáním zákona?

— Stůj! zvolal Rufus Clemens. On šílí! Nevidíte-li, že třeští? Syn velekněze Jupiterova křesťanem!... Což je to možné?... Je šílenec!...

Perpenna příkře pozvedl svůj hlas.

— Smrt bez milosti a bez výminky! A kdyby křesťanem byl senator, konsul, ba vlastní bratr císařův!... Aj, ty mlčíš?... Vzpomeň si, upamatuj se přec!... Nu, tedy třeba počít jím!... Ty's řekl!...

Velekněz Jupiterův trval bez hnutí a beze hlesu.

A syn jeho zatím ubíral se do žaláře mezi liktory, vedenými centurionem.

Pak palác ten, před krátkem tak plný a hlučný, zůstal prázdným a tichým jako ssutiny Babylonu. Tento náhlý přechod z veliké radosti do veliké žalosti, tato dramatická záměna paláce za vězení, manželství snad za smrt poděsily i hosty, Římany císařství, jež tak lehko co nevyrušilo z lhostejného klidu.

Flavius uvržen byl v žalář, určený pro křesťany, jichž sem přibývalo chvíli co chvíli od prohlášení ediktu.

Když posléz mladý muž osaměl a stanul ověnčen růžemi pod vlhkou klenbou vězení, chladnem a bolem zachvěl se na celém těle. V domě svatebním, pod teplou oblohou římskou v krátké tunice bylo ženichu volno; ale zahrabán být a držán v hloubce žaláře a nemít, čím chránit své údy než lehkou tkaninou a čím pokrýt hlavy než svadlou květinou — trpká ironie!

Posléz temná malátnost zmocnila se Flavia, znavila mu kolena i hlavu a nešťastník spočinul na kamenné dlažbě a usnul spánkem, jenž sladkým býti měl po boku dcery Sabinovy. A ve snu viděl se Flavius po celou noc bývalým pohanem a šťastným mužem, jak v domě svém vítá krásnou nevěstu. Císař byl pozván k svatebním hodům. Pak počala hostina přípitky na počest Luciny, bohyně manželství. Vesele hovořil u stolu s filosofem Nicetem o hmotných atomech Epikurových. Později otec jeho, velekněz, pojal obě své děti v náruč, přitiskl je na své srdce, skropil je slzami a zahrnul požehnáním a děkoval Jupiterovi za otcovské toto štěstí.

Leč za úsvitu jitřní hlas veřejných vyvolavačů, kteří ohlašovali stoletou slavnost, vězně probudil z tvrdého snění. Hlava jeho, zmatená po těžkém spánku, po dlouhém snu a téměř pravdivém — tak živým byl — nebyla s to, aby v souhlas přivedla růžový věnec a hranaté pilíře, hedvábnou tuniku a hliněný žbán, nepostrádatelný odznak žaláře. Konečně při matném zákmitu slunečního paprsku, jenž blednouti se zdál v okenním mřížoví, Flavius rozeznal na zdech, kde se nalezá. Šedé tyto zdi z kvádrového kamene pokryty byly jmeny vězňů a těšivými verši. Flavius četl příjmí Justinovo i Polykarpovo, vyrytá samou rukou mučedníků v době prvého pronásledování. Od těch časů říkalo se — svatý Justin a svatý Polykarp... Pak spatřil srdce s kříži, srdce se šípy a srdce s plameny. A dál viděl žalmy Davidovy: Miserere mei, Deus... De profundis clamavi ad te, Domine...

Posléz upamatoval se Flavius, že jest křesťan a modlil se...

Nenadále zaharašily závory žaláře; dvéře ve stěžejích zaskřiply a do sklepení vstoupili tři muži.

Prvý z nich obrátil se k oběma druhým, ukázal na Flavia a pravil:

— Ecce homo!

Slova ta pronesl žalářník tonem zlovolným a na úšklebek svůj ihned opět se vzdálil.

Druhý byl Rufus Clemens, přicházející za dvojím úkolem: jako kněz, aby vyzval křesťana k oběti bohům a jako otec, aby zachránil svého syna.

Muž třetí byl Glabrion, který dostavil se z vděčnosti ke Clementovi, jenž propustil jej z otroctví.

Otec výmluvným jest, jde-li o hlavu vlastního milovaného syna. Slzy, prosby, vyhrůžky — starý velekněz Jupiterův nešetřil ničím, co slibovalo působivý účinek a dojem. Hanba zvlášť byla mu zbraní důraznou; přidat se ke křesťanství bylo nectné, ničemné a nesmyslné!

A Rufus Clemens pokračoval s horečným rozechvěním a s úpěnlivým steskem:

— Náboženství křesťanské je vyznání lidí bez krbu a střechy, sestárlých nevěstek a bičovaných otroků. V římské společnosti znamená křesťan člověka psance a vyvrhele, tvora směšného i strašného zároveň ... směšného jako střeštěnec a strašného jako lupič! A ty, syn velekněze Jupiterova, ty's křesťan! ... Nešťastníku, ty's zneuctil svého otce .... zmrhal's senátora a potupou pokálel's jmeno staré jako republika! ... Povrhl's bohatstvím, láskou, svobodou, životem ... šílenče! ... Stal jsi se křesťanem jako bídný otrok, jako potulný nuzák, který nemá, co by ztratil kromě svých cárů a útrap ... ty, zámožný a vznešený, ty, muž s budoucností tak vábnou a velikou, ty, občan římský, který paláce máš a poklady, který vládneš otroky a honosíš se nejkrásnější ženou římskou ... ty, ve dvaceti šesti letech! ... Ha, blíže smrti jsi nežli otec tvůj starý a vetchý ... a blíže smrti v cirku s gladiatory a se zlosyny! ... Nešťastníku! ... Šílenče! ....

Stařec klesl k zemi, rval si vous, čelem bil v dlažbu a bílé vlasy své smykal v prachu. Dovlekl se k nohám svého syna a objal vyhublými svými lokty jeho kolena.

A líčil Flaviovi bědu a muku obětí, žaloval mu otcovskou svoji zoufalost, trpce toužil na ztracenou podporu ve starobě, na opuštěnou svoji smrt, kdy v hodině poslední nebude nikoho z blízkých, kdo zatlačil by mu oči.

Což slavnostnějšího a tklivějšího nad starce, který pláče — nad Priama zpět požadujícího Hektora! Tuť arci srdce Achillovo nebylo by odolalo! Žalářník i císař byli by se dali obměkčit — leč křesťan zůstal pevným!

Glabrion, který v slzách vzlykal, zapomněl vůči bolestné této strasti na vlastní chvalořeč ve prospěch pohanství. Poslouchal a slyšel svého pána, který náhle přestal býti otcem a stal se veleknězem.

— Křesťane, zvolal Rufus Clemens hlasem téměř příkrým, kdo spěčuje se obětovat bohům, bude obětován sám! ....

A odešel z vězení.

Když velekněz vrátil se do svého domu, dcera Sabinova čekala jej na práhu portiku, všecka se chvějíc a žádostiva především konečné odpovědi Flaviovy.

— Zdráhal se, pravil trudně kněz, odmítl mne, svého otce!

— Pak na mně jest, abych žádala, neboť musí být zachráněn! odvětila mladá dívka. Nesmí umřít! Dnešní den určen jest k zápasům v cirku .... Oh, však jdu již, čekejte na mne; vrátím se a ne bez něho! ... Chci svého ženicha a mně neodepře ... Špatně volil's svá slova. Vy muži prosit neumíte ... Mě nechte k němu odejít! Prosby a slzy náležejí ženám! .... Svůj pás dám v zástavu, že mluvil's mu o trápení, mukách a potupě; chtěl's přemoci jej strachem, není-li pravda? .... Pak chybil's, otče! Hrůzy tvé jen povzbudily jeho hrdost a odvahu! ... Oh, muži — muži jsou tak kruti! ... Já vím však, co říci třeba a co činit .... Snad neplakal's, snad nezapřísahal's jej svými šedinami! ... Jdu! ... Na paměť uvedu mu lásku a štěstí; obejmu jej svými lokty a skropím jej svými slzami .... Poddá-se mé bolesti a mému zoufalství! ... Buďte beze strachu: vrátím syna otci, ženicha nevěstě, občana vlasti ... Chci tak a stane se! ...

A mladá žena, aniž by dbala hlasu starcova, byla již daleko od domu otcova a chvatně dala se k žaláři synovu.

Přes forum a dvojí řadou paláců dospěla dcera Sabinova na místo, jedva pěstounkou svojí stíhána, a zaklepala na dvéře věznice.

— Vidět chci, zvolala, syna velekněze Jupiterova! ... Otevř!

— Není zde syna velekněze Jupiterova! Zde jsou pouze křesťané.

— Ano, žalářníku, dobře máš .... Vidět chci tedy Flavia Clementa .... Otevř! ... Vezmi zlatý můj náramek ... Vidět ho musím!

Žalářník odemkl těžké dvéře a ironicky prohodil:

— Tlucte a bude vám otevřeno!

Nejprv chopil se zlatého náramku a po té uvedl mladou dívku do žaláře Flaviova.

— Kdo ještě přichází mě rušit? pro sebe mínil vězeň, vida vstupovati ubohou ženu.

Pak zároveň ozvaly se dva výkřiky:

— Flavius!

— Flavia!

A klesli si navzájem do náruče a rozplývali se v slzách i v polibcích.

— Ty's to?

— Ty's to?

A objímali se znova.

Když Flavia uvolnila si v dechu a cítila sílu k řeči, hovořila s ním dlouho o společném dětství, o mladé jejich lásce, o družných hrách ve velkých zahradách Tiburských, o květinách, jimiž každého jitra věnčívali vespolně parohatou hlavu boha Pana.

— Nevděčníku, pokračovala, na vše to sobě vzpomínáš a umřít chceš ... umřít ještě dnes a beze mne! Chceš opustit mne, jedva že stala jsem se tvojí ženou? ... Slyšela jsem mluvit o tvém bohu, o jeho velikosti, o jeho utrpení ... což vím, ještě o čem? ... Jest možná a věřím, že sestoupil s Olympu, že umřel a že tam se navrátil; ale není to žádný z bohů našich ... Přenechme jej starým a chudým ... Bohem mladého našeho věku je láska a manželství ... A včera těžce urazil's Lucinu, neboť odmítl's k poctě její přípitek! .... Proč učinil's

to, Flavie? . . . Vyprázdnit pohár, jediný pohár! . . . Tak málo to, stačil okamžik a štěstí naše bylo úplné! . . . Myslíš snad, že nepohněval's mocnou bohyni? . . . Je žárliva a žárlivější ženy, neboť mně toho líto nebylo! . . . Bývali bychom svoji, Flavie můj! . . . Pak byla bych se stala matkou! . . . Slyš jen . . . ale ty neposloucháš mne, ubohou . . .

— Oh, Bože můj, dej mi zmužilost, abych nepodlehl v této bolestné zkoušce!

— Ukrutníče! . . . . Nevděčníku! . . . . Hleď, nechci tebe lekat strachem před trápením, až křesťané, natření smolou, živými pochodněmi svítiti budou na císařský palác! . . . Pomlčím o tisíci mukách, o dravé a divé zvěři, o gladiatorech! . . . . . Já nebojím se toho a nejsem křesťankou! . . . Vkročíš-li do cirku, půjdu s tebou! . . . Umřeš-li ty, sejdu smrtí také já! . . . Kde budeš ty, Flavie, budu já, Flavia! . . .

— Bože můj! Bože můj! . . . Zmužilost! . . . .

— To slíbil's mi tedy? Neměli jsme žít a umřít společně? . . . . Flavie, ty's mne oklamal . . . Ty's křivopřísežník! . . . Čeho dál očekávat mohu od odpadlíka? . . . Víš-li pak, že otec tvůj zahyne hanbou, že potupa padne na tvé jmeno a strávi je jako rez železo! . . . Oh, odpusť! . . . Bolest mate mi smysly! . . . Dejte mi vnuknutí, bozi! . . . Tak mluvit jsem nechtěla . . . Kde vzíti mám slov, která by jím pohnula? . . . Kde cesta, jež vede k jeho citu? . . . Ha, to není bůh, který ukládá ti, abys rozešel se s vlastí, s otcem a s ženou! . . . Míval's srdce . . . což z těla vyrval ti je tento bůh? . . . Oh, bozi předků mých, kteří viděli jste nás přicházet na svět, kteří vštípili jste nám lásku, jak neskonale jste lepšími! . . .

— Nerouhej se! . . . Smilstvo, cizoložství, vražda, loupež, násilí, opilství, chlípnost, pýcha, vilnost, krádež, ctižádost, všecky vášně, všecky zločiny, všecky nepravosti lidí jsou bohové našich předků! . . . Jmenuj mi zlo, které by nemělo své sochy, špatnost, která by neměla svého oltáře v tomto hanebném mnohobožství! . . . Nebylo dosti, že smyslil si bohů, kolik lidských neřestí, doplnil Řím nad to svůj Olymp z baženišť eufratských a z ponilských krajů krokodilích! . . . Ty však, ženo římská, odpověz, zda chrání Venuše tvůj stud a tvoji cudnost? . . . Jest jediný Bůh pravý, který umřel, aby spasil lidi, který skonal na kříži, aniž pronesl jaký stesk a který vypustil ducha v modlitbě za katany! . . . Tento bůh dal nám příklad pokory a naděje . . . Poručme se jemu a vložme veň všecko svoje doufání! . . .

— Ah, co mně na tom? . . . Prosím tě úpěnlivě . . . vidíš mě plakat a zavrhuješ mne a chceš umřít! . . . Flavie! Flavie! . . . můj Flavie! . . . Jsem jenom ubohá žena . . . neumím rozumovat; nejsem učená, ale prolévám slzy a pláč můj není tobě ničím! . . . Jsem velmi nešťastná! . . .

— Oh, zmužilost moje chabne . . . Bože, který mne soudit budeš, raději zřel bych její hněv než její slzy! . . . Bože můj, proč takto jsi mne navštívil? . . . Ježíši, buď mi pomocen! . . . .

A Flavia dál vzlykala usedavě a prosila vroucně.

Křesťan, zviklán na chvíli srdcervoucím výjevem, nabyl znenáhla opět klidu a rozvahy a neohroženě odolával zoufalosti mladé dívky.

Pak Flavia ustala v pláči a náhle, jako by ozářena paprskem zjevení, vzpřímila se před svým ženichem se zraky vznícenými a planoucími neobyčejným ohněm, s čelem povzneseným, s rukou na srdci a pravila hlubokým zvučným hlasem:

— Zvítězil jsi!... Náboženství tvé musí býti vznešené a Bůh tvůj silný, jelikož mocnější jest naší lásky!.. Pokřti mne, jsem křesťankou!...

A padla na kolena, sepjala ruce a šíji schýlila před mladým mužem.

— Ve jmenu Otce, i Syna, i Ducha Svatého tebe křtím!...

A s těmi slovy Flavius vlil na hlavu mladé ženy poslední doušky vody, jež za nápoj byla mu v žalářní kobce.

Okamžikem tím spojil pevný svazek jejich obě duše, svazek čistý a svatý, prostý veškery příměsi pozemské, svazek andělský a rajský, předtucha nebe, jež cítili nad sebou, jemuž blízko byli, jak vysoko vzlétli nad vezdejším světem.

Pak z dálky ozval se tlumený hlahol hlasů a ob chvíli jasněji zaléhal v temný žalář.

A vězňové zřetelně slyšeli hlasatele, vyvolávající na veřejné ulici:

— Dnes, prvního září, počínají stoleté slavnosti, jež konají se toliko jednou za sto let. Jděte do Cirku, Římané; súčastněte se svátků, jakých živoucí smrtelník neviděl aniž uvidí! Hekatomba křesťanů přinesena bude na počest bohům! A velekněz Jupiterův předsedati bude slavnostem!...

Strašlivé toto provolání rázem vrátilo dvě duše ubohým jejich tělům a svrhlo je s nebeských výšin do hlubin pozemských.

Flavius zvlášť všecek byl sklíčen a zničen. Od té chvíle, kdy nevěsta jeho stala se křesťankou a vydána byla stejnému osudu, poklesal zmužilostí a odvahou. Bez hrůzy nebyl s to, aby představil si Flavii ve drápech lvů nebo katanů. Modlil se, ale bez vroucnosti a zanícení. Byl hotov rouhati se Bohu, klnouti spravedlnosti nebes a zapříti Ježíše Krista. Mladé dívce radil, aby rozvážila svůj krok a z poblouznění aby obrátila se k prvému svému náboženství. Důrazně vložil jí na srdce, aby nepřiznávala se ke křesťanství, aby vyhnula se smrti a zemřít jej nechala samotného...

Leč tutéž dostával odpověď:

— Kde budeš ty, Flavie, budu já, Flavia!...

To byla její víra a její pravé vyznání: jejím Kristem byl Flavius!

Snad nebyla si toho vědoma, snad klamala se... ale umříti s ním chtěla, jak mínila s ním žíti; žádala si téhož losu, téhož náboženství, téže myšlenky a téhož konce. Žena nechtěla odloučit se od svého muže — stala se křesťankou...

Flavius, který pochopil, že proměna mladé dívky pochází spíše z člověka nežli z boha, že srdce její spíše jest oddanější nežli zbožnější, splakal nad ní a žehral téměř na nebe, jež snaze jeho odpírati se zdálo přispění.

V brzku dostavil se centurio s liktory, aby odvedl vězně podle rozkazů císařových do Cirku.

— Vezměte také mne, věřím v téhož boha jako můj ženich zvolala Flavia.

Flavius váhal a kolísal se na vratkých nohách.

Mladá dívka chvatně k němu přikročila, uchopila jej za rámě, aby poskytla mu podpory a pravila:

— Zmužilost! . . . Ježíš umřel, aniž pronesl jaký stesk! . . .

Při východu ze žaláře vlažný větřík teple ovál Flaviovu tvář a jasné světlo poledního slunce oslnilo jeho zrak; živá zeleň stromů, jasný blankyt oblohy, rozsáhlé panorama Říma s mramorovými jeho paláci a s čilým jeho lidem, všechen tento ruch, život a shon v den slavnosti působily naň jímavě a bolně, že trpce zažele1 své smrti.

A nebyl dalek okamžik, kdy toto srdce křesťanovo, nepřístupné hrozbám a prosbám otcovým, ani slzám a lásce ženy, zjihnouti mohlo jako led na slunečních paprscích.

Blížili se k Cirku. Vnitř čekalo je v amfiteatru sto třicet tisíc diváků a v areně čtyři lvi. Nejnetrpělivějšími nebyli lvi a lvi hladověli ode dvou dnů. A zdálo se, jako by se byl postil lid. Sto třicet tisíc hlav, stupňovitě skupených nad sebou, podobalo se ohromné hromadě kulí v obrovské zbrojnici. Místa zaujata byla podle stavu a rodu přítomných: senátoři na polštářích právě nad příkopem, jenž ohrazoval zápasiště; výše na holém mramoru rytíři; dál nahoře na tesaném kameni patriciové a ještě výš na plošině prostí plebejci.

Všickni účastníci dle svého postavení chovali stejný zápal pro krvavé divadlo. Tleskali v ruce a projevovali svoji nedočkavost bouřlivým pokřikem.

— Kdy přijdou?

— Zde jsou!

— Ah, lvi!

— Konečně shltnou chutné sousto!

— K poctě Jupitera!

— Chtěl bych být na jeho místě tam dole na zdi uprostřed Cirku, Vidí mnohem lépe nežli my!

— Oběť platí Jupiterovi, ať vidí!

— Spíš chtěl bych být v loži císařově před klecemi zvířat!

— Tam bezpečněji nežli na zdi Jupiterově!

A hlaholivé hlasy diváků mísily se v hlučný šum a ve vířivý ruch.

Vyhladovělí lvi zvolna přecházeli mezi stromy Cirku a zdáli se téměř jehňaty u porovnání s krutým a sveřepým tímto lidem, jenž netrpělivě žádal si „chleba a křesťanů.“ Čtyři lvi s hřivou zježenou a s tlamou zející ob chvíli z dlouha plazili rudé jazyky, v přestávkách sípavě zívali a chtivě pohlíželi vzhůru k visutým ložím, spadne-li dolů žitný pecen či malé dítě.

A lid, aby podráždil je, házel jim pouze kamení, zlořečil jim slovy a plival po nich slinami, jež sotva zaletaly do prostřed příkopu.

Konečně otevřely se nízké kované dveře vedoucí do areny a skřipot jejich přehlušil radostný jásot z celého amfiteatru.

Mladý nahý muž pevně pokročil lvům v ústrety; před nejbližším stromem poklekl, skřížil na prsou ruce a zůstal bez hnutí.

A náhle ticho téměř bez šelestu zavládlo veškerou prostorou rozsáhlých kruhovitých galerií.

Toliko na okamžení zraky diváků odvrátily se od areny a utkvěly na loži císařově, kamž vešla mladá dívka slnivé krásy a bledosti.

Mladý muž, který v cirku skláněl se na kolenou, rovněž pozvedl směrem tím mdlý pohled a hrdlu jeho unikl pronikavý výkřik. A zároveň pocítil žhavý dech lva, jenž supavou chřípí na krok očichával jeho bedra.

Na výkřik odsouzencův s císařské lože, jež vyčnívala nad zákopem, mladá dívka skokem vrhla se do prostřed areny.

Domitian pozdě volal o pomoc — byli spojeni.

V brzku dva kusy zedraného a skrveného masa, v nichž nebylo známky lidské, ani tvaru, ani života, choulely se v písku a v prachu a čtyři lvi sápali a drali se lačným chrupem o svoji kořisť.

Domitian a Perpenna mlčky a strnule pohledli jeden na druhého.

A lid tleskal a jásal pochvalou.

Marně rozkazem císařovým oba snoubenci měli být od sebe odloučeni; spolu přivedeni před velekněze, spolu velebili Ježíše Krista. Marně vydán byl ženich lvům a nevěsta Domitianovi, každý stejné bědě a muce; než jakmile muž vzkřikl a ke společné smrti vyzval svoji ženu, přišla k němu z lože císařovy. Byli spojeni.

Za klidné hluboké noci dostavil se Manes, aby sebral a v posvátnou zemi uložil sporé zůstatky obou mučedníků a svědčil do staroby své, kterak jeden z nich byl upřímné víry a druhá světské žádosti, neboť prvý vypustil ducha s posledním vzdechem „Ježíš“ a druhá s posledním stenem „Flavius.“

Antonín Chittussi.

Napsal Karel B. Mádl.

(Dokončení.)

izme tedy nejprve předmět jeho krajinářské práce ve studiích bezprostředně venku vzniklých i v obrazech na jich základě v atelieru provedených.

V Paříži šel A. Chittussi po stopách svých vzorů, až došel do Fontainebleau, do vnitra lesa, do jeho stínu, do jeho houště a tišin. Les zabírá umělce tenkráte skoro výhradně. Pod jeho šumným krovem se zastavuje, zachycuje jeho přítmí, sporé pablesky, prodírající se změtí listů; pohled jeho utkvívá na tichých vodách potoka. Tiché šero denní není mu však dosti silnou, výraznou náladou, teprve když soumrak padá na kraj, kdy pevné tvary ztrácejí určitost a ostrost svých kontur, zdá se mu, že má les pravý svůj život a je hoden práce a namahání, upevniti jej na plochu plátna. A ještě dále a určitěji působí na Chittussiho pařížské vzory. Rád zasedá pod

večer a na podzim na mýtině, pasece a na místech slatinných, jako před ním Rousseau, a strom, který tento míval v oblibě, rozsochatý dub, stává se jaksi hrdinou jeho obrazu. Vystupuje ze hmoty lesní, v pozadí se tmící, do popředí; zde netísněn a osamělý zvedá svůj mohutný peň z měkké, rmutnou vodou prosáklé půdy, rozkládaje své křivolaké větve po ztemnělém nebi večerním. V Čechách se A. Chittussi vnitra lesa spíše vzdaloval. Jen několik málo studií, ne obrazů, prozrazuje starou zálibu pro zelenou katedralu přírody, a také žádná z nich co do síly, energie pojmutí, vydatnosti a sytosti barvy ani zdaleka nevyrovnává se pohledům z lesa ve Fontainebleau.

A. Chittussi byl totiž několikráte vyšel do Bretagne, Normandie a Holandska a zde lesa již více nenavštívil. Zůstal venku. Velká lada, pole žlutavým obilím vzrostlá, role pokosená, zem pluhem rozrytá, zelení pastvin porostlá vytlačila les z jeho srdce. Výhled se šíří, umělec zamiloval si volný rozhled do daleka, chce míti nebe, mnoho nebe nad sebou, nejde mu již o zajímavý předmět v poblíží, ale o krajinový celek před jeho zrakem se rozkládající. Teď vidí, kterak mluví ne jednotlivý, poloskrytý kout, ale celý kraj a ne jen oku nápadnými tvary, ale každou barvou a každým tonem. Světlo ničím nezkrácené a nezadržované, které se spouští na lada, pahrbky a tlumy zeleně v povzdálí, poznává umělec za buditele života v přírodě. A v tomto poznání je mu již úplně lhostejno, je-li kraj tvarově zajímavý čili nic; jeho studie má se státi obrazem nálady krajiny a k tomu stačí mu pouhá do dálky se táhnoucí a vlnící se zelená pláň, večer nad kterýmsi úžlabím skloněný nebo cokoli jiného. Také tento obrat v duši umělce, tato výměna záliby má svůj původ ve francouzském vzoru, v Daubignym a jeho stoupencích.

Přece však pojem vší malebnosti se v Chittussim tím neutlumil a ku podivu, že právě práce, kde prvky krajinářské nabývají rozmanitosti, kde zajímavost tvarová sdružuje se s poesií vzduchové a světelné nálady, kde maluje umělec skutečný obraz, kus kraje úplně a cele v sobě uzavřený po stránce liniové i barevné, patří zase k jeho nejlepším. „Večer na dráze Orleanské“ nebo tiché zákoutí „Na Oise“ svými krásnými motivy krajinářskými, svým formalním půvabem, krásnou plností barev, pravdivostí a průzračností tonů, zůstanou pro vždy v popředí jeho díla. Jsou také s patrnou láskou, se zřetelným vnořením se a vhloubením v předmět pracovány a takové vlastnosti ceny neztrácejí.

Na tomto stupni duševního vývoje přišel A. Chittussi zpět do rodného kraje a není divu, že hned v prvních časích své zdejší práce zastavil se právě před tím, co tvoří karakteristickou část krajového obrazu země české. Jsou krásné naše hory, jsou obdivuhodné místy svojí romantikou, jsou velebné svými tvary; jejich údolí a strže, jich proudy a prameny, jich šum lesů, i mohutnost pralesů mocně působí na cit, ale vždy zdá se nám, že teprve tam, kde jich táhlá úpatí přebíhají do nižin, začíná kraj významně český. Ne v hlubokých horách, ne mezi nebetyčnými vrcholy, ale tam, kde oko do dálky letí přes pole a lada, přes obdélníky nevelkých lesů, přes pásky stříbřitých vod, přes hřebeny vísek a skupiny městýsů, tam že je pravý kraj český. Jeho mírné rozvlnění do širokých a nízkých chlumů, jeho lučiny prorvané potokem a říčkou s jich lemy

vrb, olšin a ořeší jsou proň tak karakteristické, že rázem je poznáte za své, kdykoli se vracíte z ciziny. Není třeba označovati pro nás pohraniční stanice, není třeba slyšeti teprve zvuk českého slova, abyste se cítili opět v domovině, jediný pohled oka po tomto kraji vše v okamžiku poví lépe. A stejně jako ve velkém pohledu, vyniká týž karakter i v menších krajinných motivech. Je to karakter mírné krásy. Nic v něm není násilného, nic ohromujícího, nic překvapujícího a mysl zdrcujícího, vše se tu rozkládá klidně a mírně v plné živosti, úrodnosti a sytosti, jako kdy před vás vystoupí muž zdatný, v tichém vědomí své síly a jadrnosti, kterou poutá a které využívá, poslouchaje hlasu svého ušlechtilého karakteru.

A. Chittussi vším úsilím snažil se státi se uměleckým interpretem této specificky české krajiny a právě poslední ve Francii získaný a nabytý poměr jeho ku přírodě a kraji činil jej k tomu výborně spůsobilým. V přehojných studiích a obrazech uchycoval pohledy naň. Nejbližší okolí jeho rodiště poskytlo mu začasté motivy zvlněného, téměř jen rozdílným tonem osetých polí členěného kraje. V okruhu Jindřichova Hradce a Třeboně nalezl velké pohledy rybníkové, trochu pochmurné svými nehybnými plochami vod pod širou bání kolkol zaklopených nebes, v poříčí Labe a jeho drobných přítoků útulné motivy drobnější, prostouplé stromy a bílými chalupami v přátelském združení, a jen jednou zašel do hor, do jejich údolí, kde bystřiny přeskakují malá skaliska a drobné kameny v nepravidelném řečišti a není bez významu a důležitosti pro směr jeho cítění, že to byly Hory Orlické, které, dle našeho zdání, také ve svém nitru nejúžeji ze všech se přimykají k podstatnému karakteru českého kraje. Neušel mu také jiný krásný jeho rys, který se tají v neširokých údolíčkách menších našich řek. Zelená lada vyplňují jejich dno svou sytou, šťavnatou barvou, s prava i s leva sledujíce břehy říčky provázené křovím a stromy v nepravidelné rozmanitosti a táhlé chlumy, lesinami porostlé, zakončují tu obraz plný důvěrnosti, intimity a míruplné nálady. Obrazy z poříčí Chrudimky patří k této v pravdě milé a vábné skupině.

K těmto jaksi do šířky jdoucím pohledům a rozhledům druží se pak obrazy zákoutí, drobnější motivy krajinářské v poblíží osamělých mlýnů a statků, obrostlých ze všad malým, řídkým lesem, českých chalup, uložených klidně někde při mírném návrší při tišině veského rybníka, s několika topoly a vrbami. Jejich objevení se v řadě ostatních prací, které ob čas jaksi prostupují, aniž by snad vystřídávaly předchozí skupinu, nikterak neporušuje základný a ustálený již rys umělecké povahy Chittussiho, a dokonce ne tak, jak to činí obrazy měst, jimiž se rád v dobách posledních zabýval.

Ještě jednu náklonnost přivezl si A. Chittussi z Paříže. Prosté, ba předmětem svým všední zátiší J. S. Chardina jej zaujala svojí pravdivostí a prostoduchostí, svojí finesou barvy a tonu a jimavou jednoduchostí, a ve chvílích, kdy nemohl sedati venku pod širým nebem, rád si zasedl před skupinu vinných lahví, kapust, řetkví, cibulí a p. maluje jich obraz. Šťastným na tomto poli arci vždy nebyl z příčin ve mnohém podobných oněm, jež mu trmácely mysl i ruku při obrazech architektonických.

A pak: A. Chittussi přece jen byl umělcem nálady barvy a světla, jak ji volná, širá příroda před ním rozvinovala.

Právě v tom byl umělcem moderního cítění a snažení.

Nepopře nikdo, že dokud oko utkvívá jen na zevním obraze kraje, dokud shledává a vyžaduje si v jeho zákonité rozmanitosti tvarové uspokojení své krasocitné záliby, že poměr člověka nazírajícího i tvořícího ku přírodě zůstává zevní a že teprvé, kdy probudí se smysl pro dech její, pro životní její projevy, nabývá tento poměr na intimnosti a hloubce. Teprvé francouzští romantikové přivodili do umění tento opravdu povznášející rys. Obrátivše zřetel k barvě a jejímu tonu, ku světlu a jeho oživujícím a výmluvným efektům, soustředivše všechen svůj um na vystihnutí, na podání těchto jemnodechých a prchavých projevů života přírodního, specielně rostlinného, mohli opustiti pole formalní potud, že na jeho hojnost, zvláštnost, rozmanitost a úpravnou malebnost nemuseli klásti bývalou váhu, poněvadž byli s to podati zaň náhradu mnohem subtilnější a povznešenější. Světlo, vzduch a ton v přírodě správně postihnouti v jich vzájemném vztahu a se pronikání, v jich soudobé oživující práci hmotnými prostředky malířskými zachytiti a podati, v tom spočívá síla a význam vší krajinářské školy barbizonské a všech jejích stoupenců. Teď přestali upravovati a komponovati krajinářský obraz, poněvadž vše, cokoli v přírodě bylo hodno umělecké práce a námahy a posvátná úcta, jakou měli ku každičkému jejímu prvku, s jakou viděli v nejnepatrnější části dokonalý a jímavý ruch vnitřního jejího žití, přikazovaly jim ničeho neměniti a vše podati a vyprávěti, jak byli venku nalezli. V té příčině jest jejich krajina poetická na realistickém základě. Vychází od skutečnosti a šetří ji, poněvadž vidí přírodu tak vznešenou a velikou v nejnepatrnější její částce, že se zdá jim blasfemií, domnívá-li se kdo, že krásný a jímavý obraz skutečnosti lze lidským duchem ještě povznésti.

A. Chittussi přijal toto stanovisko úplně a bez rozpaku za své a všechny jeho projevy štětcem i slovem měly dokumentovati jeho správnost a nedotknutelnost. K němu příroda mluvila dojímavou řečí, které s úctou a zbožností naslouchal a barvy jeho měly býti mediem, jež by tuto velebnou a intimní poetickou, jímavou a povznášivou mluvu nám spostředkovaly.

Na plátno přenesený obraz krajiny neměl jen podati oku zevní její útvar, sklon a výstup terenu, rozestavení křovin, stromů a domků, podobu oblak a různost barev; vyšší byl jeho cíl: promluviti k nám stejnou řečí, jakou umělec od něho byl zaslechl. A ne pouze povšechnou anebo třeba typickou náladu. Šero podvečera se sice často u něho vyskytuje, ale ne proto, že by to byl večer, pak schází v hojné řadě jeho prací efekt slunce za poledne nebo probouzejícího se jitra, není tu jediné krajiny v dešti nebo bouři. A. Chittussi jako umělec nebyl milovník elementarních zjevů v přírodě, za to dle jeho zásady mělo býti z obrazu vyčteno, že představuje krajinu, jakou měla tvářnost v tu a onu hodinu zcela určitého dne. Patrno z toho, kterak opravdově a vážně mu šlo právě o dech přírody, kterak ohledával její tepnu, zkoumal výraz její tváře, světlo jejího oka ve chvíli, kdy před ní seděl a ji pozoroval, za-

znamenávaje bedlivě její stav duševní a v umělecké své o něm relaci hleděl podati dokonalý a hodnověrný obraz její nálady.

Co působí na obraz kraje? Čím že mění svou tvář a svůj výraz? Velký a povšechný jeho karakter závisí arci v první řadě od jeho celkového útvaru, od seřadění a seskupení jeho částí a ovšem že také od jejich rázu. Ale týž kraj dýše nyní klidem a jindy tváří se hrozivě, nyní je jasné nálady a jindy zasmušilý, teď teskný a jímavý, jindy povznášející a duši uvolňující. Světlo, které jej oblévá teď plným proudem a vší silou, jindy chabě a matně, stín, který přelétne, nebo se těžce zaklopí, to vše dodává mu zvláštního, intimního života, jehož ton sděluje se mimoděk citlivému pozorovateli. Atmosfera světlem tu více, onde menší měrou proniklá, prostouplá, prosycená, ocitá se proto v popředí moderní krajiny a umělec zápasí s tímto nechopitelným eterickým subtilním elementem jako nikdy před tím. Také Chittussiho zřetel byl sem obrácen a jeho snaha se upínala k malebnému zachycení tohoto kraj oživujícího fluida. Ale jen jeden druh nálady stál srdci jeho blízko, kraj v tichu a klidu, v polojasu nebo polostínu a proto mírný nádech melancholie dosti často obestírá jeho obrazy. Klid a mír v přírodě jest jeho domenou, vší větší emoce se střeží. Jen první soumrak večera ob čas sesiluje výraz tohoto klidu a proto se jeho krajiny s tímto všeobecnějším rázem nálady, která u nejmnožších nalezá ohlas, nejširším vrstvám zamlouvají. A jsou také mezi večerními krajinami Chittussiho práce nepochybné a trvalé ceny, které v ohledu tvarového půvabu a svěžesti barev i jejich intensity a hloubky stejně vysoko ceníme, jako pro dumavé jich šero sklánějícího se večera. Sem patří některé pohledy z lesa ve Fontainebleau, pak „Večer na dráze Orleanské,“ „Champigny“ a celá řada studií, jimž ale nebylo popřáno vyrůsti v definitivní obraz.

Zcela zvláštní skupinu o sobě tvoří nemalá řada obrazů zimních. Již počet jejich nasvědčuje, že umělec se zálibou stále se vracející utkvíval pohledem na pláních sněhem pokrytých, tu do modra, pak do fialova, do žluta v nadechnutých odstínech hrajících. Měl-li sdílnou chvíli za jízdy zimní krajinou, ozářenou krásným mrazivým světlem prosincovým, stopenou v unášející záplavě půvabných a jemně rozestřených tint, pak neznal únavy u slovném vylíčování a hlasném vychvalování těchto krás a bylo patrno, kterak každičký záblesk světla a každá silueta na plánu povznáší jeho mysl a vrývá se v jeho paměť. Také tyto obrazy a obrázky nalezly hojného ohlasu v obecenstvu, poněvadž se mu jeví býti pěknými a v miniaturním svém rozměru i provedení milými. Ale se stanoviska čistě uměleckého neuspokojují stejnou měrou, to proto, že jim schází bezprostřednost, že postrádají přímosti, že jejich spojení s přírodou není tak přímé, jak umělec sám u každé své práce si žádal. Umělecká organisace Chittussiho, tak zvláštní a sensitivní, nejlépe se poznává při srovnání prací venku, tváří v tvář přírodě začatých a provedených, s oněmi, jež později, na základě dojmů a studií z venku přinesených, v atelieru povstaly a ku konci přišly. A. Chittussi jako Anteus musil cítiti máti zemi pod nohama, jeho oko muselo se ztápěti v zeleni luk a lesů, v modru nebes a býti oslněno primarním osvětlením; to vše jej povznášelo, okřidlovalo mu ruku a je téměř všady patrno, kterak ve chvatném

nadšení přenášel na plátno bezprostředný dojem obrazu krajinového. Odtud ona svěžest a sytost, ona plnost a šťavnatost barev, jejich odstínů, odtud také i šťastně zachycená a interpretovaná atmosfera. Ale právě tyto vlastnosti a známky pozoruhodného stupně umění, nevždy dovedl uložiti beze změny, kdy šlo zvolna a s klidem provésti větší obraz v atelieru. Nebyly-li dojmy s dostatek intensivní a čerstvé, pak snadno vetřela se v práci zřetelná námaha, patrné zdrobnění a zejména ve vzduchu a obloze uhlazenost, hladkost, kterou se stávala hmotnou a neprůzračnou, těžkou a barvenou. Proti vůli umělcově, který často se stával až nervosní při uvědomělém pocitu, že tyto nepříjemné elementy vnikají do jeho práce. Ach, vzduch dovést malovat, který by byl opravdu vzduchem, světlo, které by bylo světlem, trávu, která by byla travou, bylo cílem všeho jeho snažení a obrazy, kde toho dostihl, značí pak v pravdě jeho pravou výši uměleckou, neboť v nich dostihl svých uměleckých zámyslů. A je jich také řada. V zeleném zákoutí „Na Oise," probouzející se jaro v lese Fontainebleau, pohledy z údolí Chrudimky a z Železných hor, z Českomoravské vysočiny a jiné zůstanou pro umění Chittussiho díla nejen karakteristická, ale také absolutní hodnoty.

Co se obecně jmenuje zajímavým krajinářským motivem, kus přírody, kout zvláštního útvaru, poutavé úpravy po stránce tvarové, tedy více zevnější, stálo u Chittussiho téměř vždy v druhé řadě. Ale souladná rozmanitost barev, výraznost tonů, půvab světla a ovzduší upoutala jeho mysl všady a kdekoli a celistvý dojem těchto v nedílný celek sloučených elementů byl jeho vhodným, ba jediným a výhradným předmětem. Dojem pravdivý a přirozený přírodního života propukávajícího oněmi prvky byl mu vrcholem uměleckého požitku a ne analysa podrobnosti, a jak praveno, byl v tom přísným realistou, který do svého díla nepřijme ničeho, co by nebyl viděl a zažil.

Pohlížíme-li na krajinu, na její do dálky a šířky se rozvinující obraz, nevidíme vše se stejnou zřetelností a určitostí, optický dojem jejího středu je mnohem jasnější a důraznější, mnohem vyslovenější a tělesnější, nežli co leží pod zornou čarou poblíž našich nohou. Z popředí dotekne se oka jen povšechná imprese, několik barev a tonů, tvary plastické se jaksi splošťují a oproti dojmu z prostředí, ba vlastně středu našeho obzoru a rozhledu, máme jakýsi pocit povšechnosti a prázdnoty. I stopy tohoto nazírání nalezneme v pracích Chittussiho a jím vysvětlujeme dobře, proč nejednou popředí jeho obrazu ustupuje co do síly výraznosti před prostředím. Oko lidské prvním a vzdáleným pohledem vždycky sbírá, přijímá dojem celku a je třeba, aby vědomě utkvělo na kterém bodu a detailu, má-li se jen jeho chopiti a tento dojem, který hlavně se projevuje barevně, tvoří vlastní jádro Chittussiho obrazů. Vůbec je patrno, kterak u Chittussiho časem dojem barevný, imprese tonů, nabývala vrchu nad formou a plastikou. Barva na konec někde dokonce utlačovala plastiku tak dalece, že stromy na příklad, a to stromy v samém pobliží pozorovatele, stávají se pouhými plochými roztřepenými skvrnami, jako bíle zkvětlý sad strahovské zahrady v „Praze", nebo činí dojem divadelních kulis za sebou rozestavených.

Než to jsou a zůstaly vyjimky a nebylo by ani dobře, ani správno,

rozpřádati konkluse o podobě budoucích prací umělcových, kdyby mu bylo bývalo popřáno dále tvořiti. Pro pochopení a ocenění uměleckého pracovníka je nepoměrně důležitější, seznati jeho záměsly, jeho cíle, které si byl sám vytýčil, a jichž dosíci hleděl a pak výtvory, v nichž cíle svého byl aspoň nejblíže, nebylo-li mu dáno a dopřáno hned rukou jej chopiti.

A. Chittussi pracoval rychle, ba chvatně a vždy se zápalem, vytrvale a pilně a proto jeho umělecká pozůstalost je tak hojná. Počet jeho studií a obrazů jde do set a počet prací takových, které ukazují umělce na výši jím dostoupené, je velmi pozoruhodný. Máme-li, jak slušno, tyto na zřeteli, nalezneme při nich, vedle vyčtených a naznačených již vlastností, ještě barevnou stránku nejvýše zajímavou. Z pravidla honosí se zvláštní silou, ale více nežli silou, pravdivostí a svěžestí. Nešlo mu o barvu pěknou, skvělou, zářivou, o pikantní kontrasty a překvapující lesk, ale prostě o barvu přírody, o barvu skutečnosti, o upřímný ton, o jeho čerstvost, pel a last not least jeho pravdivost; dbal o to, podati jej nezkráceně a správně, jak sám jej viděl a v přírodě nalezl. Odtud také ona velká rozmanitost tonů jeho palety, poněvadž se neřídil podle zásoby barviv na ní, ale podle barevnosti ve skutečnosti. Jeho zeleň probíhá skalu velmi obsáhlou a dominuje přirozeně všady, zabírajíc nejvíce místa a nejčastěji. Předmět sám toho vyžadoval. K ní druží se šedavá modř nebe. Ale pro některé barvy měl přece jistou náklonnost, jednak pro jejich absolutní sytost, plnost a intensitu, jednak pro jejich oposiční, kontrastovou sílu. Červeň planého máku, pukavce, prostupuje často velmi účinně svým plamenem zeleň travin, něco plné žluti nebo i čisté běli rád ve formě rozesetých kvítků k ní přidružil a vedle nich v masách dosti hojných mírná barva vřesu zabírá značné plochy na písčitých půdách.

Vše to bylo mu však jen jako nástroj, jako prostředek, jímž hleděl svůj umělecký ideal vyjádřiti, vysloviti, k plné platnosti přivésti. O celek mu šlo a vskutku také Chittussiho dokonalé práce mohou se honositi touto vlastností. Působí vždy jednotně a celistvě; pořídku přistihneme umělce, že by kterému detailu, některým částem svého obrazu byl věnoval znatelně více péče, druhých otčímsky zanedbávaje. Cokoli jeho oko zřelo ve přírodě, vidělo jako součást velkého, úhrnného celku, na jehož úplnosti, půvabu a kráse se vším ostatním nedílnou měrou spolu pracovalo. Jednotnost dojmu zůstane nepopřenou předností Chittussiho obrazů, v této vlastnosti přiblížil se nejčastěji svému velkému a obdivovanému vzoru a v ní projevoval se jako pravý umělec.

* * *

Odchází-li navždy, kdo vybojoval sobě platné místo, bezděky ohlížíme se kolem, hledajíce, kdo by schopen byl mezeru vyplniti. Při umělci, jehož umění kterýmkoli způsobem se nám stalo milým, nebo i drahým, bezděky pátráme kolem, kdo že drahou jím nastoupenou a vybojovanou chystá se dále kráčeti.

Umělecké stránky A. Chittussiho příliš těsně souvisí s jeho individualitou, vyrostly z hloubi jeho srdce i ducha, než aby kdokoli jen

z dobré vůle mohl si je osvojiti, Chittussi také vskutku nezanechává ani školy ani stoupenců. Přes valný úspěch, jakému se jeho umění u nás těšilo, nevstoupil dosud nikdo v jeho šlépěje. To by chybou na konec nebylo, ale horším by bylo, kdyby jeho v pravdě moderní, zdravý a intimní spůsob uměleckého nazírání na přírodu měl záhy zajíti, neboť v něm je uložen pokrok. Druhé pak je si přáti, aby nalezl následovníka v pochopení a umělecké interpretaci českého kraje, jeho pravého jádra a karakteru, jeho osobité povahy.

V těchto dvou směrech budeme pociťovati ztrátu umělecké síly A. Chittussiho nejsilněji, nehledě k tomu, že v něm odešel zjev dnes jinak vzácný: poeta, který byl pravdivý, realista, který byl poetou.

Na Helgoland.

Cestopisná črta Otakara Mokrého.

V neděli ráno, v čarovném měsíci růží mrazilo nás až do kosti, když stáli jsme v dešťové plískanici na strmé hrázi hamburského přístaviště St. Pauli, nastupujíce na palubu švarné „Freyi“, kteráž jako pocuchaná labuť kolébala své zmoklé, potřísněné boky na špinavých vlnách labského kanálu.

S věží chrámových odbíjela souhlasně právě sedmá; ještě nedozněl hluboký, melancholický zvuk hodin a již vyrážela ze sebe parní píšťala pronikavé vzkřeky, naznačujíc poslední chvíli před odjezdem. Několik chodců přichvátalo ještě, kropíc nepříjemnou sprchou promoklých deštníků nevrlé spolucestující; prodavačky květin, sličné, tlustoučké, růžolící Vierländky, proplétající se do posledního okamžiku jako mrštná háďata skupinami cestujících v lodních salonech, ucouvly chvatem na můstek a již začaly řinčet řetězy kotvic a jeřábů. — Vjeli jsme plnou parou do rozčeřených, dešťem sešlehaných vln Labe, jehož oba břehy, poseté dokkami, továrnami, skladišti pustých a k zoufání až střízlivých tvarů, v dýmu a čmoudu ztrácely se pod kotoučem sivé mlhy.

Nudné jednotvárné dopoledne trvalo až ke Cuxhavenu. Ač podrobovali jsme již každý kout svižné, elegantní Freyi důkladné, zvědavé prohlídce, ač studovali jsme s řídkou důsledností každou vyhlášku a všecky sazby, nalepené na mahagonových stěnách lodních kabin, ač spočetli jsme již téměř všecky obratle na žhavorudých dřících humrů, kteří odpočívali delikátně v kyprém loži hlávkového salátu na obrovských mísách buffetu: přece hodin neubývalo. Vleklým, hlemýždím krokem bral se čas ku předu a teprvé o poledni smilovalo se nad námi dobrotivé nebe, vyslavši několik nesmělých paprsků z protrhaných mraků.

Břehy labské zatím již zmizely na obou stranách a širokým, valným proudem šuměl veletok, smísen s vlnami nekonečné mořské tůně, jejíž přítomnost prozrazovala ostrá slaná brisa, osvěžující nám líce i srdce, jemuž v té zoufalé nudě počalo býti už do opravdy úzko.

Vlny, čeřené mohutným lodním šroubem, počaly barviti se na povrchu svém akvamarinovým pokostem a když zazářilo do nich slunce žhavějším paprskem, změnil se lehce nadechnutý ten povlak v bledou, průzračnou zeleň, jež kouzlem Proteovým přebarvila se pojednou, když octli jsme se již na širém moři, v tmavozelený, do modra pohrávající zářivý azur.

Jako hluboké, smutné lesy uzavíraly těžké mlhy daleký obzor; pojednou protrhla se dumavá jich clona a v pozadí přenesmírné pláně počaly rysovati se nejasné obrysy obrovské hmoty, jež jako přiklopený zvon zdvihala se z vodního zrcadla.

Zavznělo okřídlené slovo „Helgoland!“ a nezvyklý ruch a šum, jenž vylákal kde koho na palubu, věstil, že dorážíme k cíli cesty. Kontury z prvu jen zhruba na obzoru načrtané stávaly se stále zřetelnějšími. Na strnulé ploše zvonu jevily se brázdy a trhliny vždy jasnější a v krátku rozeznávalo v nich již pouhé oko malebnou skupinu bílých domků pod strmým, světle rudým skalním srázem, jehož zelený povrch zářil smaragdem ve slunných paprscích.

Parník zakotvil na několik honů před ostrovem, poblíž helgolandské dýny, jejíž sypká, téměř sněhobílá písečná poušť vyčnívala sotva znatelně nad spoustu nekonečných vod; několik nedočkavých cestujících prozradilo ihned vlastní účel dnešní své pouti. Sestupujíce po železných schodech parníku do vratké převozní loďky, naznačili ochotným lodníkům přímý směr k výtečné „humrové“ restauraci na dýně, kdežto my ostatní kolísali jsme se, vtěsnáni ve čluny, ku břehům ostrovním. —

Přijetí nebylo pro první okamžik valně příznivé; slaná tůň uvítala nás hned tak upřímným výdechem hnijících alg a chaluh, kteréž jako vazká směs vyvařeného klihu pokrývaly oblázky ploských břehů ostrovních, že dámy naše, jako by se byly umluvily, dobývaly jedna po druhé ze záňadří flacony kolínské vody. —

A ten pochod po dřevěném můstku, tou známou alejí pomluv (Laesterallee, jak podotkl duchaplný gymnasialní profesor ke tlusté své družce života), stal se pro nás pravou cestou „ulicí.“

Jakkoli sluch náš neuvykl ještě dostatečně na hrčivý, řvavý dialekt friesský, přece zaslechli jsme tu i tam jak z úst divných těch, do tmava připražených mořských myší, které v nedělním klidu v čistě vypraných halenách slunily na zábradlí herkulské své údy, tak i z retů krásek ostrovních, jež tu rozvěšovaly právě kolem do kola potrhané sítě pochybných svých půvabů, leckterés ostré, pichlavé slovo. Nebylo by jistě bez významu, kdybychom chtěli upřímně zpytovati svědomí křehkostí a nedostatků osobních.

Na ostrově bylo ovšem uvítání výtečné, ba tak znamenité, že nestačili jsme ani se sladkým, blahosklonným úsměvem s díky odmítati laskavé nabídky těch nesčetných pokojů, pokojíků, pensí, jež činil nám cestou každý kluk, roznášející — jako u nás preclíky — v pleteném košíku lastury a všeliké ty upomínky „souvenir“, „riccorda“ „Andenken“ na vzácný kraj světců.

Slovo to zavádí mne na učené pole, jemuž až dosud úzkostně jsem se vyhýbal. Míním tím dějiny ostrovní.

Slovo „Helgoland“, po vlastním svém významu „heiligenland“, zazvučelo dle prastarých podání na hlučném tržišti dějů světových poprvé před dvanácti sty lety, kdy zabloudil sem po tajůplné pouti mořské svatý Vilebrod, odhodlán hlásati tu slovo boží praskrovnému hloučku domorodců. Apoštolský úkol božského světce zdařil se úplně a od toho okamžiku byl skrovný ostrůvek podnětem pozornosti, ba namnoze i závisti blízkých sousedův vnitrozemských.

Zdá se, že vzhledem k okolnosti té nebyl Helgoland nikdy úplně samostatným, svéprávným, jakkoliv obyvatelsvo jeho náleželo k mohutnému kmeni frýskému, jenž hrával ve středověku, najmě pak ve století třináctém v dějinách Evropy úlohu vynikající, vládna celou oblastí německého severního pobřeží od ústí Rýna až k písčinám Jutska. —

Mnohaletými vládci ostrova bývali vévodové šlesvicko-holštýnští, kteříž ocitnuvše se jednou v nesnázi peněžní svěřili blaho a strast odevzdaných sobě oveček — čítajících sotva kdy více než 2000 duší — za tučnou náhradu dánskému králi, pod jehož žezlem usnuly spánkem spravedlivých červené boky ostrova až do roku 1814, kdy v obecném zmatku porušené rovnováhy evropské ocitl se ostrov pojednou v rukou anglických.

Admirál Russell, neptaje se a nevyzvídaje ničeho, prohlásil jednoduše po bezvýznamné blokádě ostrova týž majetkem velké Britanie, jímž zůstal také až po dny nejnovější, kdy mladistvý ohnivý rozmnožitel přivtělil jej neočekávaně ku svazku zemí sepjatých ve svatou německou říš.

Kolují sice zprávy, že již v dobách, kam paměť dějepiscův skorem ani nesahá, vynikal Helgoland důležitostí nevšední, že na povrchu jeho, který v nejúzkostlivějším počtu představuje nejvýše jednu padesátinu čtvereční míle, prostírala se veliká lidnatá města s nádhernými tržišti a velebnými chrámy — což vše prý pozřela nenasytná hlubina mořská.

Vše to náleží ovšem do říše bájí — darmo hledal by také na Helgolandu básník „nad Vinetou Vinetu“; jisto je toliko, že lačný jazyk vln mořských olízal silně poddajná, hliněná skaliska, jak toho dokladem osamělé dva špičaté skalní hroty, trčící na severním cípu ostrova ze sypké mělčiny, „Mnich“ a „Jeptiška“.

Rovněž bylo podáním ústním i současnými zápisky zjištěno, že souvisel ostrov kdysi s dýnou úzkou převlakou, jejíž výtečná sádra a znamenitý kámen vápenný lákaly tak mocně obchodní smysl ostrovanů, že zmizela celá v krátce na dobro.

Moře jeví však i dnes ještě tajemnou svou bořivou sílu, celý vratký základ helgolandské výspy jest jím na dobro podkopán; jeskyně rozměrů až povážlivých — „kamna“, jak zovou se po vtipu hostí lázeňských — nejsou tu zjevem řídkým, ba ujišťuje se, že na mnoha místech rozhlodal potutelný červ neustálých příbojů červenou hlínu do té míry, že možno tu i tam jako rourou dohlednouti jedním koncem ostrova na druhý.

Četné ty štěrbiny, sluje a skuliny jsou vítaným útočištěm dobrodružné ptačí chasy, jmenovitě okřídlenců přeletavých, kteříž učinili sobě Helgoland oblíbenou cestovní zastávkou. Praví se, že navštěvuje Helgoland

každým rokem asi čtyři sta různých druhů ptactva, z nichž toliko šest odhodlalo se ku stálému pobytu. Ostatní jsou pouhými těkavci. Nejvalnější jich část přichází sem posnídat na cestě z Egypta. Vykonají prý ji za noc, — vylétnouť z Kahýry z večera a z rána již hlásí se hladovým vzkřekem po tučném soustě na travnatém ubrousku ostrovní lučiny. Setkávají se tu se soudruhy a družkami, kteří veslují na hybkých křídlech směrem opačným k Asii a Americe.

Kdo rozuměl by jako ten princ z pohádky divné té řeči ptačí, co nasbíral by tu názorů bizzarních a groteskních, jak pestrý rozhled rozevřel by se tu před užaslým zrakem!

Považme, že na př. krahuj vznese se až do výše 10.000 stop. Jaké to přímo báječné stanovisko, s něhož lze klidně ve chladné oblasti vzduchové sledovati kolotavý ruch lidského mraveniska. Dalo by se postříci každé pocuchání té kupy suchého jehličí, jež zoveme městy a městečky, šum a vír lidských mravenců, hemžících se ve strachu před novým zamáchnutím holí sebe většího ničemy, který v bujném přepychu neví co činiti se silou a mocí, jež svěřila mu ve slabé chvíli ruka Páně. Škoda!

Než, zanechme ptačích úvah a ubírejme se raději, minuvše s přimhouřenými očima famosní ono stromořadí zloby, do vnitř ostrova, nejprvé na Unterland, pak buď po pohodlných schodech nebo po parním vytahovadle na Oberland.

Dolní část ostrova je úzký písečný pás s rybářskými domky, kde na dvoře na bidlech rozvěšeny beztvárné kusy tresek, jež suší se tu všude; vítr pohybuje a haraší jimi jako naškrobeným prádlem — zvláštní zimavý zjev, upomínající na vysoký sever.

Noha kruší hrubozrný písek, promísený nesčetnými odpadky račích klepet, jež rozesety tu všude jako zuby vorvaně; tu i tam smekne se ruka po některé chudičké neleskIé lastuře a škrobovité meduse, kterou vyšplýchla vlna z červenavé rmuti na břeh, několik rozhledů z blízka na malebnou pozoruhodnou formaci hliněné skály Helgolandské a již ocitáme se ve hlavní ulici ostrovního městečka — Falm.

Co domů, tolik restaurací, kaváren a hotelů, výstavní skříně samá tretka, počínajíc prostou krabicí z bílých mušliček až do koketního kloboučku ze vzácného peří a kožešin.

Zahýbáme do uliček postranních, kdež lákají nás bílé, úpravné, jako klícky čisťounké domky, ověšené divokým vínem, s miniaturními zahrádkami před okny, v nichž voní růže a bazalky. Vše omženo tu modravým dechem poesie a to tajemné zášeří útulných světniček sálá kouzlem tak vlahým, jakobychom se hřížili v zajímavou pohádku, ve vypravování tiché přímořské idylly, jak vysnila jich řadu nekonečnou teplá, konejšící obrazivost Flygaré-Carlénové.

V uličkách ovšem nezabloudíme — proto není třeba ani poptávky na pouť další, jež vede nás kolem prostičkého, ne-li přímo chudého kostelíka, bez příkras — i bez slohu, se špičatou vížkou.

Zapadlý hřbitůvek, porostlý vysokou travou, otáčí stěny kostelní; nešumí tu lípa, nesklání tu truchlovrbka kadeřavou haluz na balvan náhrobní a ani ptáče si tu nezatesknÍ, nemajíc nikde snivé křoviny. Smutno

tu, do té duše mrazno — a přece zdá se bludnému chodci, zavanutému sem z krajů cizích, že rád by i tu sklonil unavenou hlavu pod ten kyprý zelený drn — pod ten chudičký trs zakrnělého šípku.

Šuměly by mu zde aspoň neustále do věčného spánku hluboké, konejšivé ty melodie nesmírného moře, jehož blankytnou oblasť přehlíží odtud skabonělý zrak.

Za kostelem prostírá se helgolandská travnatá step, úzká, obmezená tak, že i přes vážnou náladu, v niž vkolébala mysl mou návštěva hřbitova, vzpomněl jsem sobě humoristické poznámky přítele, jenž navštívil Helgoland.

„Kdyby rozběhl se tu člověk zamyšlen, v nervosním rozčilení, v němž myšlenka vlastní jest nepřítelem, před kterým se prchá nejvíce —: spadl by do moře.“

Na štěstí je tu ochranná hrazda a tak nezbývá rozčilenémn i nerozčilenému příchozímu, než kráčeti klidně „bramborovou“ alejí středem zimavé té lučiny, po níž tlusté černé ovce, oděné dobrotivou prozřetelností v huňatý kožich, těkají zvoníce melancholickou rolničkou a vyhýbají se každému důvěrnějšímu styku s člověkem, byť je i lákal solenou skývou nebo vlídným pozevem.

Blížila se hodina odjezdu, zlořečená alej naplnila se zase rázovitým svým obecenstvem, do něhož vjel dnes zvláštní nepokojný ruch.

Přetřásala se silně otázka v době té zvláště palčivá — odevzdání ostrova říši německé.

Obchod uzavřen, jak známo, rychle a hladce. Než probudilo se dva tisíce duší helgolandských jednoho krásného letního jitra ze spánku, nahrazovaly se již odznaky anglického guvernéra černočervenobílými praporci říšskými.

Zlí jazykové tvrdí, že Velikou Britanii omrzel vydej roční na zástupce královny, v jejíž krajích slunce nikdy nezapadá; — nebohý guvernér oddechl si bezpochyby také z hluboka; neboť provésti to, co on vykonal, doveda strávit na ostrově tolik roků v té bohopusté nudě, přerušované jen zíváním, toť věru kousek odvahy přímo hrdinské . . .

Obrat ten rozvířil ovšem klidný až potud povrch ostrovanské společnosti. Ozývaly se hlasy:

„Jak bude na příště nám, kteříž neplatili jsme dosud krejcaru daní a dávek veřejných a nenesli krvavých břemen válečných?“

‚Milostivým rozhodnutím nového panovníka prodloužena lhůta k tomu na třicet roků. Budou to tedy již jenom naši syni neb vnukové, kteří ucítí na krku příjemné to lehtání.‘

„Co stane se s naším kvetoucím obchodem? Budeme ještě dále loviti tučné humry a schovávati je pro příznivý okamžik tržby ve provrtaných bedničkách, jež shromažďovali jsme si vždy v mořských sádkách, svazujíce bujná račí klepeta?“

‚Výhodné sazby dopravní, oživený ruch obchodní a semitská soutěž nahradí vám všechno . . .‘

„A což ty štědré, v pravdě kavalírské, krejcarem neskrbící párky milenců, kteříž sjížděli se sem z celého světa — mnohdy ročně až ke

stu — aby tu na půdě anglické bez mnohých formalit uzavřeli věčný svazek lásky?"

Odpověď se více neozvala. — Tento důvod patrně přesvědčil a opposiční proud vířil hlučněji dále celou alejí...

Freya počala zatím již dýmati celými oblaky uhelného kouře.

Nadešla chvíle odjezdu —, jeden ještě plachý pohled na vlídná skaliska, zahořívající teď do růžova v odpoledním svitu žhavorudého slunka, a již stáli jsme zase v mezipalubí. Krátili jsme si dlouhou ještě chvíli před odjezdem pozorováním kuchtíků lodních, kteří spouštěli do mořské hlubiny udicové provázky, navnaděné páchnoucími zbytky krabů. Pozorování naše stalo se pravým sportem, když ploští ti obyvatelé vodních hlubin jeden po druhém třepetali se na zrádné síti.

Signál lodní zavzněl však pojednou tak povelně, že rozprchli se šťastní rybáři zase do tajemného zášeří kuchyně a my zůstali jsme sami — totiž jen my mužští hrdinně opřeni o dehtové provazy paluby, kdežto družky naše tamtéž vzpomínaly patrně na verše Heineho:

„a ve hruď mou se stále dere
vědomí té strašlivé mizére" —

v plném objetí mořské nemoci.

Následovaly výjevy v pravdě dojemné, hodné břitkého péra Nerudova, který také sám kdysi klonil se tu přes lodní zábradlí...

Znenáhla však přešlo i to. A tak sevřelo nás zase po mnohohodinné jízdě teplé náručí Hamburku v pozdní noční hodině vlídně a přátelsky. Přítel Pastor, který tuto pouť zrádně uspořádal, mne si asi ruce, že nemusil s námi dopíjeti tento poslední doušek hořkého kalicha.

O podobiznách a pravé podobě Jana Žižky z Trocnova.

Ze širších studií o Žižkovi podává dr. Hugo Toman.

Slepý vojevůdce Žižka, jako muž povahy ryzí, rozhodné a neoblomné, měl nejen za života svého, ale i po smrti ovšem také stejně rozhodných přátel i nepřátel. U velké části národa Českého požíval za života svého nejen vážnosti a úcty, ale zvláště také neobyčejné náklonnosti a lásky. Nebylo to nikterak pouhé sobectví, které od muže jeho schopností, vlivu a moci očekávalo pro sebe prospěchů, ale často převládají tak rozhodné projevy něžného citu, že nás v době středověké otrlosti vskutku překvapují. Souditi musíme na mocné kouzlo osobnosti jeho, kterou srdce soudruhů svých sobě podmaňoval: vládlť vzácnými dary ducha i srdce a zajisté i silou slova, které vždy skutkům

jeho odpovídalo. Zpomeňme jen, jak dle svědectví Vavřince z Březové selský lid radostně spěchal pod vítězné prapory jeho a byl jeho ve všem poslušen, jak Praha vítala jej dne 1. prosince 1421, když jako jindy králi zvoněním na velkých zvonech kostelů i radnice a slavným průvodem jemu spěchala vstříc; jak konečně i přijatý vladař zemský, kníže Sigmund Korybutovič, když jej byl blíže a osobně seznal, říkal Žižkovi „otče“ a Žižka knížeti „pane synu“. A po smrti závodilo vše v uctění památky jeho. Hradečtí dali sobě vymalovati podobu jeho, jak za živa jezdil, na válečnou korouhev svoji, jakoby svatého, která důvěru jich nikdy nezklamala, nebo kdykoli pod ní se bili, nikdy prý boje neztratili. Čáslav i Hradec závodily o čest zachovati pozůstatky jeho ve zdech svých.

Nejdojemnější však jest po soudu mém, že bratrstvo a vojsko jeho bolu svému a přesvědčení o nenahraditelnosti osoby jeho tak tklivý dalo výraz, že odtud počali se zváti Sirotky, jako by jim otec byl umřel. A jak vskutku otcovsky spravedlivá musela být pověstná tvrdá kázeň jeho a ruka, když v otužených prsou bojovníků jen cit vděčné oddanosti zanechala!

A i vzdorný Tábor, od něhož Žižka pro výstřednosti kněžstva jeho se byl odchýlil, svoje vlastní bratrstvo a vojsko sobě zřídiv, slavil a zbožňoval ještě roku 1451, jak Eneáš Sylvius dosvědčuje, bývalého hejtmana svého na bráně městské vypodobněného. Však též vrtkavá Praha, kterou Žižka byl několikráte mocně pokořil, ctila neméně památku jeho. I hora Vítkova po něm změnila jméno své. Zvláště Nové město Pražské, sdruženo byvši od r. 1429 se Sirotky, uznávalo zásluhy jeho a darovalo na př. „paní Anně, tetě někdy slovutného Jana Žižky“ dům v ulici Křížalově. Také na Starém městě měl Žižka své ctitele. R. 1463 připomíná se vymalovaný na domě souseda v ulici Michalské v Praze (č. 438.), odkud nazván dům ten „u Žižky“, a ještě roku 1490 se o něm dokládá, že na něm jest Žižka vymalován.

Někdy nedlouho po roce 1463 kreslí sobě starý husita, Bohuslav z Čechtic, zajisté pamětník a stoupenec Žižkův, obraz jeho v čele vojska pod praporem a provází obrázek svůj upřímným povzdechem: „Žižka náš bratr věrný!“ A v téže as době jiný představil nám Žižku, stojícího vedle trůnu boha otce v nebi v jedné řadě s Janem apoštolem a Janem křtitelem, an v jedné ruce drží klíč brány nebeské, v druhé pak vítězný prapor s kalichem.

Ba i odpůrci strany Táborské a Žižkovy neubránili se kouzlu, jaké přímo slepého vůdce provázelo. V tom směru jest nejpozoruhodnější úsudek jediného našeho dějepisce současného o válkách husitských: Vavřince z Březové. Bylť on rozhodným přívržencem přijímajících pod obojí strany Pražské, a stejně horlil proti přijímajícím pod jednou, jako proti Táborům. On všude ve spise svém staví ukrutnosti strany Táborské do nejnepříznivějšího pro ně světla, a stal se proto nejnebezpečnějším jejich žalobníkem, tím více, ani Táboři nemohou se vykázati žádným spisovatelem na obranu svoji. Vavřinec z Březové ale Žižku, hejtmana vojsk Táborských, všude staví opodál ukrutností, knězi Táborskými a vojskem zaviněných. Ba několikráte jmenuje jej mužem nadmíru smělým a udat-

ným, jinde opět horlitelem pro zákon boží obzvláštním. Mám svědectví toto za nejplatnější doklad, jakou silou, ryzostí a neporušeností povahy vládnouti musel Žižka, že ačkoliv přesvědčení i nutnost učinila z něho tvrdého válečníka, bez slitování vůči odpůrci zákona božího, dovedl takovou měrou vzbuditi u přítele lásku a oddanost, u nepřítele pak z velké části i úctu daleko přes hrob jeho sahající. Můžeme říci, že mimo stranu katolickou, u které byl ovšem povždy ve velké nenávisti, zachoval sobě u všech stran pod obojí, ač častěji i proti nim z příčin politických nucen byl zbraní svých vítězných užiti, vážnost a památku vděčnou.

Zmínili jsme se na základě pamětí z doby té vzácných a jen jako náhodou tu a tam se vyskytujících, že nescházelo u současníků pokusů, podobu Žižkovu zachovati v obraze, v podobizně.

Umění za dob Karla IV. dostoupilo v Praze i v Čechách vysokého stupně dokonalosti, jak nemohlo jináče býti v ohnisku kultury středoevropejské a jak památky z doby té, ač následkem hrozných bouří, které v 15. a 17. století v Čechách zuřily, jen v skrovném počtu zachované nám zvěstují. To platí zvláště o představování individualit žijících, o podobiznářství. Máme podobizny královské rodiny Lucemburské zachované na Karlštejně i jinde v obrazích, sochy vynikajících osobností současných v chrámě sv. Víta atd. Umění to však ani během 15. století nezaniklo, ba vynikalo, jako současně ve Vlaších a Flandrech, zvláště přísnou charakteristikou osobností představovaných. Lichocení a idealisování umění tehdejší ještě neznalo. Z tohoto 15. století máme sochy (podobizny) na Staroměstské věži Mostecké, některé podobizny tabulové mužů českých, na příklad pánů z Kolovrat (v Rychnově), krále Jiřího z Poděbrad ve Vídni a jiné. Můžeme tedy směle tvrditi, že bylo zajisté ještě za živobytí Žižkova podobizen jeho dobrých a charakteristických v Čechách, a že i podobizny jeho na branách městských, domech a praporech, o kterých víme, ačkoliv ovšem dle způsobu provedení svého hrubší a více dekorativní, předce věrně představovaly ráz osobnosti i tvář památného muže toho.

Nicméně nezachovala se nám ani jediná stará neb pověřená podobizna ani Žižky ani Husa; vzezření a rysy mužů těch, kteří tak hluboko zasáhli v život národa našeho, že na století osudy jeho určili a dosud památkou svých obětí a činů nepřestávají býti zrcadlem stálosti a neoblomnosti, věrnosti a pravdivosti povahy, kterou učili a dosud učí slabé vítěziti proti hrubému násilí — jsou hlubokým temnem nevděčného zapomenutí pokryty.

Příčiny tohoto pro nás trapného a zároveň překvapujícího zapomenutí jsou různého druhu. Uvážiti sluší předem chudinké literární a umělecké poměry doby před zobecněním tisku a rytectví. Generace v posledních dvou desítiletích 15. stol., která nebyla pamětníkem doby Žižkovy, mohla čerpati názory o době té pouze ze sporých zřídel písemných a ještě vzácnějších památek umění výtvarného, a z těch jakoby v soukromí, poněvadž se jim nedostávalo rozšíření u veřejnosti. Podařilo-li se naproti tomu některému spisu tištěnému v 16. století, třeba by sebe hruběji stranil, opanovati pole veřejnosti, stal se brzo předním zdrojem pravdy pro přítele i nepřítele, a při nedostatku přísnější kritiky v dobách

těch i — autoritou. O tom máme zvláště poučných příkladů na dějepise Českém Eneáše Sylvia a Václava Hájka z Libočan. S těmi ovšem nemohly současné písemné památky z dob Žižkových v úzkém kruhu jim dostupném konkurovati.

Mimo to u nás hned od bitvy u Lipan (1434) zdvihla se mocná reakce šlechtická a církevní proti ideám Velkého i Malého Tábora, která přičiňovala se o potlačení všech tradic a památek jejich, takže brzo Čechové i podobojí v 16. století neuměli o Žižkovi vypravovati mnohem více, leda čeho u Sylvia neb Hájka se dočetli.*) A Sylvius líčí Žižku jako nejohavnějšího tvora a původce všeho zlého, co se po smrti krále Václava v Čechách dálo!

Od nastoupení Ferdinanda I. Rakouského na trůn český reakce ta dostala nové posily a vždy zjevněji a bezohledněji vystupovala. Zajímavá a k posouzení nového proudu velmi poučná jest historka, která přímo předmětu našeho se týká. „V Kutné Hoře dali sobě r. 1539 šepmistři zavolati Matěje Mášu a z rozkazu pana mincmistra mu ztížili, proč na svůj dům dal malovati Žižku. Prý jest to proti zřízení zemskému, strana stranu nemá prý dotýkati. Když se uvolí, že Žižku smaže, že může něco z těch vojáků, nějakou figuru ze zákona dáti vymalovati. A když se k tomu poslušně odhodlal, zavřeli ho pro Žižku.“**)

Jako tedy pravá charakteristika Žižkovy osobnosti v rukou dějepisců již v 16. století vzala za své a změněna byla dle názorů cizích a strannických, tak zajisté i pravdivá podobizna jeho nemohla dlouho obstáti a byla z počátku v táboře nepřátel, později i v táboře přátel jeho přispůsobena představám ovšem novějším o něm panujícím. O pravosti podobizny té neb oné, při nedostatku veškeré hlubší historické kritiky, rozhodoval vždy náhled, jaký ta která osoba měla o povaze a činech Žižkových. O takovém vzniku nového typu podoby Žižkovy, i o příčině, proč byl vzat za pravý a tudy po celé 17., 18. i naše století zůstal panujícím, máme náhodou zachovaná výslovná svědectví.

Zachariáš Theobald, německý spisovatel husitské války (Hussitenkrieg), v druhém vydání díla svého z r. 1621 píše o podobiznách Žižkových (str. 230) takto:

„Podobiznu (Žižkovu) viděl jsem v Čáslavi, na Táboře, Rabí a v Praze na staroměstské radnici, ale jedna druhé se nepodobá, tak že je všecky mám za nepravé. Avšak páni Griespekové mají prastarou podobiznu Žižkovu, kterou mám za nejlepší a tu chci popsati jaká jest. Za prvé: postava těla není příliš vysoká, ale nízká, tlustá a složitá, široká prsa a ramena; hlava jest dosti velká a kulatá; vlasy a vousy jsou přistřiženy jako dnešního dne u Poláků, kníry však jsou jako oheň červené; tvář jest kulatá, nikoliv podlouhlá, s dosti velkou hubou a nosem orličím, čelo jest kulaté (silné), na svislé čelní kosti s ježatým obočím. Na čele jest jen jediná prohnutá vráska, která se dle nauky fysiognomické martialis zve; vrásky mercuriales, které jdou dolů k nosu, má čtyry,

*) Palacký, Děj. Č. III, 1, 532 pozn. 672.
**) Winter, Kulturní obrazy, I., 391 a 392.

jako vrásku Venušinu na nose. Barva tváře jest černožlutá, oblek polský s šavlí a buzigánem. To pro ty jsem poznamenal, kdož na fysiognomii lidskou pozor mají, aneb kdyby ji chtěl malíř namalovati; nebo on byl, jak i jeho nepřátelé praví, divem světa.“ *)

Tento popis podobizny Žižkovy sám o sobě jest podezřelý; nebo kdybychom na základě popisu tohoto dali sobě vymalovati podobiznu Žižkovu, obdrželi bychom podobu, jak ji 17. a 18. století dle vkusu a náhledu svého, ne pro památku věrnou, ale spíše pro vzbuzování ošklivosti dávalo představovati. A kdybychom zůstavili fantasii, aby komponovala podobu nějakého lotra, sotva by dovedla ohyzdnější tvář vytvořiti, než si ji na základě Theobaldova popisu můžeme představiti. Proto mám důvodné podezření, že obrázek pánů Griespeků souhlasil spíše s představou toho o Žižkovi, jenž si jej co obrázek Žižky oblíbil, než jak v skutku dle pravdy Žižka vypadal. Jakákoliv podobizna muže slepého neb jednookého mohla při stavu kritiky v době tehdejší platiti v polovici 16. století za Žižku. Ostatně jsme ohledně pravosti podobizny odkázáni pouze na autoritu starého Floriana Griespeka, nebo spíše na sdělení jeho dědiců, které o podobizně té Theobaldovi učinili. **)

Mimo povídačku, kterou Theobald u Griespeků slyšel, rozhodl u něho důvod zcela patrně lichý. On proto považoval podobiznu u Griespeků za nejlepší, poněvadž podobizny Žižkovy, které on v Čáslavi, Táboře, Rabí a v Praze viděl, mezi sebou se různily a za touto příčinou je také považoval veskrz za nepravé! A předce také různily se od podobizny u Griespeků!

Tyto Theobaldem za nepravé prohlášené podobizny Žižkovy neznáme, až na onu v Čáslavi; o druhé na hradě Rabí můžeme si domysliti, že Theobald měl asi na mysli ono malování na bráně hradu Rabí,

*) „Sein (Žižkas) Bildnus hab ich zu Čáslau, Tabor, Rabí, zu Prag auf'm altstädter Rathaus gesehen, ist immer ein anders gewesen als das ander, also dass ich alle gedachte vor falsche halt. Es haben aber die Herrn Griesbecken ein uraltes Conterfeyt des Žižka, welches der alte Herr Florian Griesbek fleissig aufgehoben, das halt ich vor das beste; wills beschreiben, wie es ist: Erstlichen die Proportion des Leibs ist nicht all zu lang, sondern niederstämmig, dick und untersetzt, eine starke Brust und Schultern, der Kopf ist einer ziemlichen Gröss', doch rund, die Haar und der Bart sein beschoren, wie heut zu Tag eines Polaken, doch ist der Knebelbart feuerrot, das Gesicht ist rund und nicht länglicht, mit einem ziemlichen Maul mit einer Habichtnasen, die Stirn ist beulicht, hängt das Gewölken (čti: Gewölben) mit den Windbrauen, so alle über sich stehen, herab, an der Stirn ist nur ein einige mitten durch krumm gezogene Linea, so juxta doctrinam Metoposcopiae wird martialis genannt, lineas mercuriales, so gegen die Nasen herab sein, hat er viere, wie auch lineam Veneris auf der Nasen; die Farb des Gesichts ist schwarzgelb, seine Kleidung wie eines Polaken, mit Säbel und Pusikan. Welches ich denen hab' melden wollen, welche Physiognomiam hominis in Acht nehmen, oder aber so ihn ein Maler wollt abmalen, dann er ist, wie auch seine Feind sagen, ein miraculum mundi gewesen.“

**) Náhodou jako sběratel starých maleb nabyl jsem zkušenosti, jak daleko, až k neuvěření jde subjektivita majitelů obrazů o ceně umělecké, o předmětu představeném, o provenienci, stáří díla atd., zvláště není-li majitel sám dobrým a zkušeným, zároveň ale též chladným znalcem v umění; vím také, jak od roku k roku ty a podobné náhledy osobní nabývají jistoty v tomtéž poměru, v jakém samy sebou rostou.

kde byl představen Přibík Kočovský pouštěje šipku, kterou prý Žižkovi druhé oko vystřelil, k čemuž byl připojen dialog obou a nějaké latinské verše. Dle popisu obrazu tohoto u Theobalda a Beckovského jest zřejmo, že to byla nějaká pozdní a dosti hrubá malba, která asi vůbec nechtěla být podobiznou, a není tedy divu, že se s Čáslavskou, kterou později seznáme, nesrovnávala. Proč tedy líbila se Theobaldovi lépe podobizna u Griespeků?

Poohlédněme se nyní, kdo byl Florián Griespek? Na tuto otázku odpovídá nám Winter ve svých kulturních obrazech Českých měst.*) Florian Griespek byl důvěrník krále Ferdinanda I., nalézal se v Praze pokud známo od r. 1534, byl přízní královou nad míru zbohatlý a povahou protivný přistěhovalý Němec. Proň byl na sněmu r. 1547 veliký pokřik a známa byla též jeho úplatnosť. Pro všecko to byl u domácích u velké nenávisti. Roku 1588 zemřel. V ovzduší krále Ferdinanda I. panovaly o Žižkovi zajisté představy as takové, jakým podobizna Griespekova podává výrazu a kterou Florian Griespek odněkud za Žižku obdržel a sobě jako sběratel rozličných vzácností, které na svých zámcích choval, oblíbil. Kdyby i právě uvedené líčení charakteru jeho vášní strannickou bylo zbarveno: nechoval jistě Florian Griespek podobiznu u sebe z úcty k památce Žižkově, nýbrž na nejvýš co kuriositu. Sotva by byl podobiznu některou měl za pravou, kdyby nebyla dosahovala oné míry odpornosti, jaké právě tato dle popisu dosahovati musila. Jak konečně král Ferdinand I. smýšlel o Žižkovi, líčí nám anekdota, klerou zachoval Theobald. U příležitosti příjezdu do Čáslavi a zhlédnutí hrobu Žižkova v kostele Čáslavském zvolal prý: Fi, zlá šelma, která ještě po stu létech živé straší, načež ihned kostel i Čáslav opustil, aby tu nemusel zůstati přes noc, jak prve zamýšlel.

Také Zachariáš Theobald byl rodem Němec ze severních Čech, studoval ve Wittenberce a vydal r. 1609 německý spis o husitské válce. Spis tento jeví nekritičnosť doby své, má však některé odjinud neznámé zprávy, sbíralť proň skladatel po Čechách dosti pilně paměti i rukopisné. Ačkoliv v povstání Českém přidržel se Fridricha Falckého a jako protestant nebyl odpůrcem hnutí husitského, neliší se náhledy jeho o Žižkovi valně od těch, jaké v národu jeho zobecněly. Není tedy pochybnosti, že proto dával Theobald podobizně u Griespeků přednost, poněvadž tato hodně odporného lotra představovala, jak si i Theobald Žižku představoval.

Nic méně však spis Theobaldův, který byl vícekráte vydán a i do latiny přeložen, došel tudy značného rozšíření a bez odporu uvedl podobiznu Žižkovu tak, jak ji byl, jak praví, pro budoucí malíře popsal, v obecnou známosť. Tím zjednal jí také tím spíše v širších kruzích víry a uznání, any náhledy doby jeho i pozdější vždy více k představě této o Žižkovi se klonily. Nechybíme zajisté, proneseme-li mínění, že právě dle Theobaldova popisu vznikl velký počet oněch „pravých a přirozených“ podobizen Jana Žižky, které v 17. a 18. století sotva bez úmyslu byly rozšiřovány. K tomu také nemálo přispěl jezuita Bohuslav Balbin, který ve své Epitome (1669) popis podoby Žižkovy dle Theobalda v latinském

*) l. c. passim.

překladě, ale nesprávně uvádí, a hned z počátku nadsazuje a přidává, když praví: „Effigiem veram et genuinam Johannis Žižcae, Griesbekii equites inter cimelia sua servabant, pictam adhuc Žižka vivente.“ *) Slova proloženě tištěná přidal Balbin patrně ze svého domyslu, neboť z citatu jeho jde na jevo, že odjinud o podobizně té ničeho nevěděl a ji sám ani neviděl. **) Nyní uhodneme také pramen, z kterého čerpali malíři dob těch, připisujíce k ohyzdným podobiznám svým, že jsou „effigies vera et genuina.“ Tomu také nevadí, že někteří malovali Žižku plnovouského a vlasatého; jiní opět s přistřiženým vlasem a pouhými kníry. Záleželo na tom, čerpal-li kdo z nedosti jasného popisu Theobaldova anebo z chybného jeho překladu latinského u Balbina, aneb jak si konečně Poláka okolo r. 1620 představoval.

Jest také pozoruhodno, že Balbin nalézá srovnalosť podobizny dle Theobalda s vyobrazením Žižky, kterou prý viděl v Táboře na věži (tedy asi r. 1669). On totiž pokračuje: ***) Ejusmodi est pictura, quam vidi Taborii in turri, quam Žižka pro annona servanda condidit et quae Žižkiana appellatur, eo in loco quo RR. PP. Augustiniani coenobium habent. In ea imagine angelus calicem de coelo porrigit: et ipse interim sinistra manu verticem monachi corona rasum pertentat: dextra vero clavae ictum librat. †) Tento popis obrazu jasně svědčí o původci a době, kdy toto malování Táborské povstalo. Reformace katolická zásadně jednak ničila pravé památky z dob husitských, jinak opět rozšiřovala schvalně podobná malování, jimiž vzbuzovati chtěla ošklivosť a nenávisť k památkám osobností jí protivných. Dost možná, že i k tomuto obrazu na věži Táborské užito bylo popisu podobizny Theobaldovy, což ne příliš kritický Balbin ani nepozoroval.

Palacký pronáší o podobiznách Žižkových tento zcela správný úsudek: „Podobizny jeho, které za našeho věku již téměř zobecněly, jsou smyšlénky onoho ducha, který jej co běsa vtěleného rovnal někdy kyklopům, zapomínaje, že byl kdy dvořanem a milcem královským.“ Nicméně líčí nám Žižku také dle Theobalda takto: „Staré zprávy popisují jej co muže postavy nevysoké ale složité a silné, tváře kulaté, plecí a prsou mohutných; nos prý měl orličí, ústa dosti hrubá, bradu vždy holenou s temnohnědými valousky na spůsob někdy Polákův, oděv a kroj vůbec Polský.“ ††) Srovnáme-li však toto líčení podoby Žižkovy s pramenem jeho, poznáme, že Palacký dobře cítil přílišnosť popisu Theobaldova a že jej proto značně zmírnil. Tomek †††) drží se opatrněji svého zpravodaje.

---

*) „Pravou a skutečnou podobiznu Jana Žižky chovali rytíři Griespekové mezi klenoty svými, malovanou ještě za živobytí Žižkova.“

**) Proto také užívá minulého času servabant, chovali.

***) Epitome. lib. IV. str 464.

†) Podobný jest obraz, jaký jsem viděl v Táboře na věži, kterou Žižka pro sklad obilí založil a která proto také Žižkova slove, na místě, při němž v. o. Augustiniani klášter svůj mají. Na obraze tom anděl z nebe kalich podává, kdežto zatím on (Žižka) levou rukou pleš mnicha ohledává, pravicí ale k ráně palcátem se rozpřahuje.

††) Děj. č. III., 1., str. 532, 533.

†††) Žižka, str. 208.

Výsledek dosavadních úvah těchto jest, že typ podobizny Žižkovy, který nám dle Griespekova obrazu podává Theobald, jest velice podezřelý a to proto, že hoví mínění a představám o Žižkovi, které ponejvíce cizími vlivy postupem 16. století teprve vznikly a v Čechách se rozšířily, kdežto zkoumáním moderních dějepisů českých, ale z částí též i cizích zjištěno máme, že založeny byly na zprávách, vášní strannickou zbarvených, ba úplně převrácených. Veškeré tyto dosti vážné pochybnosti o pravosti typu Žižkova dle Theobalda zůstaly by proti náhledu po tři věky jaksi ustálenému jalovými a bez účinku, kdybychom nemohli dokázati, že typ osobnosti Žižkovy za doby současníků jeho, tedy alespoň ještě v 15. století panující onomu zhola odporuje. Pokusem o důkaz takový obracíme se k positivnímu úkolu práci této vytknutému.

(Pokračování.)

Žena v Tunisu.

Causerie z cest Napsal dr. Jiří Guth.

I.

Mrzí mě nejvíce, že ačkoli už dvakráte jsem byl tam v těch krajích severní Afriky, nevím upřímně, jaká tam jsou děvčata a žádnou pěknou upomínku na stará kolena odtamtud si nepřináším. A jestliže maurská dívka v Alžírsku ukázala mi alespoň svoje velké, černé oko, — žena v Tunisu zakryla nejen přede mnou, ale zakrývá před každým z druhého, rozuměj mužského tábora celou svoji tvář černým, neproniknutelným závojem a svoje vnadné tvary halí do neforemného, odporného hajku tak jako berberský fík příjemné a chladivé svoje ovoce do pichlavé, ošklivé slupky. Neřku-li, že by některá mne byla pustila až k sobě! Spíše bych se byl dostal do království božího než do maurského harému: v jednom i ve druhém bylo by sladkostí bez konce, jen že v prvém sladkostí duševních, povznášejících, ve druhém asi jen pozemských, ale také ne k zahození . . .

Jen úkradkem dostal jsem se kdysi až skoro na jeho střechu a do vnitř, — ale jen par distance. V Tebesse, městečku skoro již saharském provincie Konstantinské, docela blízko při hranicích tuniských, krátil jsem si dopoledne procházeje se po vysokých širokých zdech hradebních, jež v pravoúhelníku objímají městečko. Tady nic není neobyčejného, klopýtneš-li každým druhým krokem o nějaký starořímský sloup, kus zkomolené sošky, starodávnou hlavu . . . archaeologické památky tady jen rostou a všecky balvany, po kterých jsem šlapal a které tvoří teď ochranu města, otesávaly ruce starých gymnasialních přátel ze šerého dávnověku. Na čtyřech rozích a uprostřed každé strany hradbového obdélníku jsou

věže, sic hodně zanedbané, tak že bejlí v nich roste a věci se do nich zanášejí, jež jinde, v kraji civilisovaném, odvádíme co nejdále od města, ale přece přístupné — s náležitou opatrností! — a s každé z nich vidíš nejen na celé město, ale i daleko, na širý, pustý kraj vůkolní. — Pohled na arabské město s hůry není tak zajímavý, jako když díváme se s kostelní nějaké věže na labyrint kamenin, komínů a střech města evropského. Ploské, rovné svršky domků arabských, přerušované tu a tam štíhlým minaretem, splývají zde skoro v jedinou jednotvárnou bílou pláň, kterou oživují jenom sem tam rozvěšené pestré košile, burnusy a prádlo divných, tajemných tvarů, v nichž se nevyznám . . .

Opíraje se o široké krenelování ohrady, rozhlížel jsem se po kraji, jemuž slunce zatápělo po africku; byloť asi nějakých 35° C, už teď, dopoledne, ačkoli byl „chladný" den, pod mrakem. Polní kukátko vytáhl jsem mimě a letím jím přes ty ploské střechy do vzdálených končin. Ale v tom se mi v okrouhlém obzoru mihnou na nějaké terasse dvě ženské postavy a instinktivně pohyb kukátka se zarazil . . . Hledám rychle, abych z toho ještě něco užil a opravdu našel jsem ztracené zjevy rychleji nežli kdy jakou neznámou ve spletité rovnici nějaké. Optický nástroj stanul a utkvěl tedy na té nevelikě terasse, k níž vedly s protivných stran dvoje dveře, patrně ze dvou sousedních bytů, zastřené barevnými a pestrými, lehkými záclonami; na terasse pak dováděly dvě mladé ženštiny, dívky nebo paní, a válela se malá holčice. Ženštiny, asi přece jen mladé paní, byly oděny jen velmi lehce a skoro průhledně, tváře majíce nezakryty a hnědá ramena obnažena, a holčice — tak asi desítiletá — vynikala zvláště krásnými tahy. Příliš neopatrně já zvědavec vystoupil jsem na nejvyšší kámen hradebního zubu, tak že asi silhouetta mého poprsí upozornila dámy na nezvaného hostě a diváka. Mžikem zmizely a já také; za malou chvilku přece zvědavost jim nedala a objevily se znova, — já také, jen že teď opatrně, aby mne nepozorovaly. Zprvu záclona u dveří se nadzvedla a kukátkem viděl jsem jen krásnou ruku bronzovou a rameno, omalované líčidlem, potom oči nějaké se zajiskřily, — a hned zase byla společnosť na terasse. Ohlížely se však pořád v moji stranu, ač už ne tak plaše, spíše šelmovsky, ano trochu vyzývavě. Jedna z obou přiblížila se dokonce ke druhým dveřím a odhrnula záclonu. Na zemi tam ležel třetí milovaný předmět nějakého Araba, jenž ještě o mém objevení nezdál se věděti. Přiblíživši se dáma popadla ležící odalisku rychle za nožky, vyzvedla je rozpustile do výšky (kalhoty jsou tam podstatnou částí dámské toiletty), — ale v tom zase vzkřiknutí a útěk. Můj bílý kašket, který při tom výstupu příliš dychtivě se vyklonil v před, opět mne prozradil. Při tom také vidím, jak mohutný Arab, patrně pán a velitel škorpicích se feminin, vystupuje na terassu a hněvně se rozhlíží.

Ani bys byl neřekl „jahelník," — a už jsem byl dole . . .

To bylo asi tak jediné, málo pikantní dámské dobrodružství, které mne potkalo tam dole, — alžírské Úlad-Najl, o nichž jindy jsem vyprávěl, tady diskretně mlčením pomíjeje.

Ale jak tedy máme psáti o ženách, když o nich jen tohle jsme zvěděli? — Nu, něco více zvěděli jsme přec, nebo turista, chce-li z cesty něco míti, musí umět dívati se i pootevřenými dveřmi a pronikati záclonami

i zamřížovaným oknem. Z toho, a pak ještě z různých okolností a scén, v nichž žena jako herečka se objevila a které přece jen ještě se nám přihodily, můžeme aspoň činiti dedukce a pozorování různá. Mimo to a hlavně jak z domorodých tak i z Evropanů a Evropanek tady žijících o ženách Maurských tahali jsme rozumy, jež tuto ti, čtenáři trpělivý, předkládáme.

Ovšem pokud ženu tuniskou na ulici lze viděti, můžeme podati zprávy vlastní a ani kostum, na ulici zakrytý hajkem, nezůstane nám tajemstvím, neboť rovná se kostumu židovek tamějších a ty s ním veliké drahoty nedělají. Za to o vniterném, domácím životě jen Evropanky mohou dáti zprávy, majíce jen samy přístup do arabského tuscula. —

Hned předem dlužno rozeznávati ženu vznešenou, manželku bohatého kupce nebo vysokého úředníka, od ženy chudé neb od ženy Arabů kočujících, venkovských, která proti měštce chodí často s tváří odkrytou a žije vůbec v poměrech jiných, chudších. My hlavně ženy městské máme na zřeteli. —

Kdežto ženy alžírské obličej zahalují na polo zakrývajíce ústa, tváře a nos, ženy v Tunisu skrývají obličej celý. Žena tuniská nikdy neokáže svoji tvář mimo dům a krása maurských žen je rajským jablkem nejen křesťanům, než i komukoli z cizích mužských sourodáků: jen rodiče nebo blízcí příbuzní mohou znáti její obličej. Zapovězené to ovoce, čím více je nedostižné, tím více bývá předmětem žádostivosti, — často však také sklamání . . .

Ženy nebo dcery bohatých a vznešených vycházejí v Tunisu jen velmi zřídka, tím řidčeji čím větší jest jejich vznešenost, tak že nejvznešenější, totiž manželky a dcery bejovy, nevycházejí vůbec a navštívíš-li palác Bardo, útulek to princezen ovdovělých nebo neprovdaných, nebo když se ti dokonce podaří hoditi okem do nádvoří paláce beje nynějšího v Marse, uhlídáš jen tlustého, neforemného a odporného kleštěnce, který apathicky na polštářích sedě, dělá ze sebe Cerbera: nikdo nesmí ani tam, ani ven. Když už vznešená žena tuniská vyjde na světlo boží, tu stává se to jen v povozech hermeticky uzavřených, — pokud vůbec ženu takto uzavříti lze. Neboť žádná se nezdrží, aby aspoň trochu nepozvedla záclonu a nepodívala se trochu na ten svět . . . Ale nedivme se, vidí ho snad dnes ponejprv, snad naposledy. Jsouť ženy, které vyšly na ulici jen, aby z haremu otcovského přešli v harem nového chotě nebo z města jednou za rok jedou na venek a zpět. Mnohá z nich, zvláště je-li to některá princezna neb i nižšího druhu urozenost, kterou velmi nesnadno je zaopatřit, celý svůj nedlouhý věk protráví v jedné a téže světnici, za všechen život ani nevyšedši! . . .

Podle všeho, co jsme viděli na ženách a dívkách Arabů kočovných, kteří nejezdí v zakrytých kočárech a jichž hadrovité stany nejsou tak tuze neproniknutelnými zvědavému oku, nejhezčí děvčata jsou tak v desíti, jedenácti letech. Ve Sfaxu na tržišti stál jeden takový esteticky skoro dokonalý exemplář u ošatky melounů, a krásnýma očima, nezakrytou tváří, bronzovou pletí, jakož i čárovitou sukní, která sotva kryla rodící se vnady, obracelo to dítě na sebe pozornost i sfakeských mladých pánů arabských a právě tak, jako u nás by se dělo, za chvíli měla svoji ošatku rozprodánu...

Pak tu a tam, když vlak ne příliš rychle ujížděl samotami tuniských severních krajů, často mihla se mi nevelká, štíhlá ještě postava arabského děvčete u špinavého, umouněného stanu, tak že dychtivě, ano až nebezpečně z okna jsem se nahýbal.

S důrazem pravím „postava štíhlá“, neboť štíhlé děvče v Tunisu je zvláštností. Když totiž tuniská městská slečna má čas na vdávání, tedy kolem dvanáctého roku, — ať nepěkně sic, ale nejpravdivěji se vyjádříme: dá se na krmník, aby co možná stloustla. Předkládají jí pak kuskus, národní arabské mastné jídlo, semūl', zvláštní jakési nudle, velmi účinná koňská játra a horribile dictu i psí štěňata, jako dessert med a sladké koláče. Po všechen čas krmení děvče je zavřeno ve tmavé vlhké komoře, kde se nemůže skoro ani pohybovati, nic nepracuje, jen jí, pije, zažívá a spí. Teprvé když objem nabyl rozměrů náležitých, u nás nadpřirozených, formalní estetika tuniská nalezá zalíbení v ženské kráse, s níž i ženich je spokojen. Mimo to tloušťka tělesná u dam je symbolem zdraví a božího požehnání. Z toho následuje, že korset hraje v Tunisu úlohu velmi podřízenou, ano smutnou . . . Z krásek divokých, jež měli jsme příležitost viděti — neboť tyto nezakryty chodí a hajk svůj vysoko vyhrnují, aby nikomu neušlo tlusté, neforemné chodidlo ano i kousek lýtka, jejž hedvábná světlomodrá punčocha obejímá těsně, div že nepraskne — žádná pro svoji korpulenci přenesmírnou nemohla nám padnouti do oka.

V hrozné monotonii haremové dámám tuniským jest příjemným intermezzem návštěva některé paní evropské, zvláště když tato po arabsku hovořiti dovede, což teď již není věcí tak tuze řídkou. Potom brebentění konce nemá; v tom civilisovaná necivilisované nezadá nikterak a zvědavy jsou obě.

Také ženy ze středních, méně vznešených kruhů zřídka vycházejí na ulici, a to ovšem za přísného dozoru sluhů či služek neb aspoň ve přiměřeném průvodu; jdou na hřbitov nebo ku hrobu nějakého svatého, řidčeji na návštěvu neb na koupi. Obecně však musulmanské ženy v Tunisu modliteb se ani nesúčastňují: prý nemají duše a nepotřebují se ani modliti. Nicméně ta duše zneuznaná přece jen je silnější než obecná domněnka zatemněných mužů, modlitba sama proráží ven a i žena musulmanská vzývá boha svého a jeho proroka . . . Prý také ještě jiným způsobem ženská duše se manifestuje: stává se totiž nezřídka, že ve mnohé domácnosti vládne pantoflíček, buď jen jeden, nebo hned několik, malý sice, velmi malý, poněvadž patří k úhlednosti, aby pata přes podpatek střevíčku přesahovala, — ale velmi energický. I lecjaká politická intrika začala, odehrála i skončila se v haremu a často také Araba pokouší zlé svědomí vniternou otázkou: „Co pak tomu řeknou ženy doma?“ — Těm, jichž se týká, budiž útěchou, že nejsou sami a že i v horké Africe mají socios malorum.

Jde-li paní na koupi nebo na návštěvu, služka, která ji provází, nosí za ní buď věci nakoupené nebo na talíři či v košíku zásobu sladkých věcí, jež velitelka přináší své přítelkyni, aby v řídkých těch okamžicích, kdy obě nemluví, měly se čím posilniti a občerstviti.

Žena maurská či arabská, kterou lze viděti na ulici, je tedy ze třídy nižší; je to pak prodavačka nebo překupnice. Z pravidla je jí už přes jede-

náct let, je vdaná, už „vykrmená,“ a ať již zůstala tlusta nebo ne, chudoba asi učinila ji nehezkou, jak soudíme z vrásek, jež na každém, náhodou odkrytém místě postřehneme. Štíhlé postavy, pružný vyzývavý chod a hebká, malá ruka, která by se tě dotkla na znamení bujné lásky, jsou pro turistu v Tunisu pohádkou tím větší, čím více vzpomínám těch babek, které jako kachny kolébaly se po ulici, lezly do tramvaye a čpěly všelijakými parfumy a zápachy. Jedna do konce málem z vozu padajíc i za rameno mne chytla tučnými prsty. Brr!

Závoj, kterým tuniské ženy zakrývají celou tvář, slove hadžar. Je to široký shawl, upevněný uprostřed kolem čela a splývající po stranách; na koncích je bohatě vyšíván a uprostřed je černý, hustý, průhledný pro nositelku, kdežto zvenčí neproniknutelný na prosto. Průhlednosť jeho je však — ať tak díme — lokalisována před obličejem tím způsobem, že žena vidí jen přímo před sebe, nikoli však dolů na půdu, na kterou kročí. Proto dlužno závoj poněkud nadzvednouti rukou, aby nositelka jeho viděla aspoň, kam kročí nohou a také aby volněji mohla dýchati. Jinak všecka je zahalena v bílý šat a z toho černý, zastřený obličej vyniká jako černá zornice z bílého bělma; jde kolem vás tiše a mlčky, jako duch, vzhledem ke svému ustrojení a své chůzi lépe jako chromý pytel.

Na ulici ovšem dámu osloviti nesmíš, ani ne sebe zdvořileji, nechceš-li jmín býti sprosťákem. Ano i když mluvíš s Arabem, pokud nejsi s ním intimněji znám a tvůj styk omezuje se jen na obřadnosti, o ženách s ním nemluv, byl bys nezdvořák; tím méně, abys se optal po zdraví jeho paní. Bylo by to ještě hůře než veřejné přiznání, že po ní okem házíš.

Kdybychom mohli stopovati dámu arabskou až do jejího bytu a dívati se, kterak svléká svůj bílý hajk, podivili bychom se, jak bohatý kroj skrývá se pod řasnatým, neúhledným tím šatem svrchním; kroj bohatý nejen co do quality, ale také quantitativně: každým odloženým kusem šatu objeví se žena v nové podobě. V podstatě oblek ten srovnává se s oblekem židovek, které v Tunisu chodí bez hajku volně a nezakryty; nebojí se tak tuze úkladů a lásky. Jednotlivé kusy ženského obleku maurského lze pak také viděti v bazarech, celému můžeš se obdivovati v některém café chantant .... Evropanky, znající arabské interieury a ženu arabskou v tajemném zákulisí haremovém, vypravují, že pod hajkem někdy i neúhledným ano docela špinavým je celý sklad hedbáví, zlatých bordur a vyšívání; u nás je tomu naopak, hedvábí na vrch, pod tím ucouranou suknicí spodničku atd. beztoho nikdo nevidí. Prsa svírá hedvábná „džaboli,“ přes niž je přehozena „rlila“, lemovaná zlatem, pak „serual“, jakýsi to druh volného svrchníku bez rukávů, na boky zavěšena je pruhovaná, také hedvábná „futa“ a nohy tkví v nohavicích širokých a sevřených nad kotníky. Pod nohavicemi širokými jsou ještě jiné, úzké a přiléhající, jimž věnuje se zvláštní pozornost: vyšívají je uměle zlatem a stříbrem tak, že mohý pár má cenu až několika tisíc franků. Ujišťovali mne mnozí, že některé takové spodky jsou pravý umělecký chef-d'oeuvre. Hedvábné šňůry drží pantalony ve příslušné výši a zakončují se třapci nebo žaludy hedvábnými, protkávanými zlatem;

k tomu hedvábné punčochy a bůh ví jaké ještě nepochopitelné toilettní kousky. — Nevím, učinil-li si z toho čtenář dobrý a náležitý pojem o maurské dámě, však silně pochybuji. Ale prosím vás! V ženské toilettě kdo pak by se vyznal, i když ji viděti a vůbec smysly vnímati může, nercili když je mu tajemstvím nedostižným a když její popis má zase jen ze ženských úst. — Krátce tedy, představte si spoustu hedvábných kabátců, košilek a kalhot barev přepestrých a vyšívaných i vroubených zlatem a máte garderobu maurské dámy; jen suknic a zástěrek postrádáte s bolestí.

Účes ženský končí se ve špičatou „kuffu," kterou lze rozpoznati i na ulici, pod hajkem. Je to kuželovitý čepec, černý nebo hnědý, zlatem vroubený a připevněný ku hlavě dvěma černýma stuhama, jež otočeny jsou kolem vlasů. Z těch jen malý pruh vyniká nad čelem a kolem skrání. Tvář je líčena až odporně: obočí totiž malováno je černě a prodlouženo uměle, spojujíc se nad nosem v obraz letícího mořského ptáka v dálce. Také obočí je barveno antimonem, z kteréž černě vyniká bělmo a v něm opět černá zornice velkých očí. Ruce a zejména nehty některých prstů natírají se zlatohnědým barvivem „hené"; ramena pak i krk krášleny jsou ještě zlatými a stříbrnými šperky, které ach bohužel často nahrazují ženám nejenom maurským zašlou krásu tělesnou a nikdy nebývající krásu duševní . . .

Harem tuniský, bezpochyby jako všude jinde u Orientalců, je prostě soukromé obydlí Arabovo, kam jiný nesmí. Jen ten je asi rozdíl, že v Asii a v Turecku harem jest obydlí žen, oddělené od obydlí mužů, jinak přístupného, v Tunisu pak je haremem celý dům, všecek nedostupný cizinci. Jako každý na světě dle možnosti a poměrů svých doma se zařídí, tak i Arab, a proto harem dle okolností všelijak bývá spořádán. Sami viděli jsme jen několik haremů v opuštěných palácích, neboť v Tunisu palác sultánský, když některý bej v něm zemře, bývá opuštěn a vydán zkáze; nástupce vystaví si pak nový. Všeobecně neposkytuje mnoho rozmanitostí: podél stěn několik pohovek, polštářů a koberců, v koutě nějaká ta truhla, — to je tak celkem vše. A vše jakoby vyzývalo k životu lenošnému, nikde stopy po nějaké práci . . . Říká se, že ženská práce nemá být ani vidět, — zde ji vidět ani nemůžeš. Jen v domech méně bohatých a vznešených žena zahání dlouhou nudu svého života lehkou prací ženskou, vyšíváním nějakým. Polygamie je tady i ženám velkým dobrodiním, neboť žena jediná při tomto způsobu života utrápila by se v osamotnění; takhle volný čas může stráviti se ve všelijakých zábavách, veselých i smutných, neb nezřídka veselé švitoření a dovádivost přechází v hádku, ano i zuřivou pranici, jejímž pravým podkladem i důvodem jest ovšem jenom žárlivost. Dobře, že není tam hrnců, pokliček a smetáků, jež různým domácnostem krajů vysoce civilisovaných ve stavu obležení jsou vydatným arsenálem; sklenice, hrnečky a pokličky jsou zde střelbou lehkou, hole a smetáky slouží k útoku z blízka a když boj nevede ke konci a rozzuří se povážlivě, béře se útočiště ke střelbě těžké a házejí se škopky, dřezy, putynky atd., vesměs s prachem bezdýmným.

Prodavači a podomní obchodníci, na které domácnost arabská jest

odkázana, arci také do domu nemohou; vyvolávají svoje zboží na ulici, po případě zatlukou určitým, již známým způsobem na dveře, krášlené arabeskami a pobité hřebíky, načež služka pootevře dveře, vezme zboží, zaplatí a zavře zase co nejrychleji, jen aby nekoukl nikdo ani tam, ani ven. Klíč od domu chová pouze jeho pán. — Reprodukci tuniského domu snad mnohý ze čtenářů viděl na poslední výstavě pařížské, kde pavillon tuniský stavěl mladý stavitel Henri Saladin přesně dle domácích vzorů; vždyť k tomu účelu nejen sám podnikl několik cest do Tunisu, ale i od samého ministerstva vyučování dvakráte tam byl vyslán. Tak se stalo, že viděli jsme tam na malém prostoru květ tuniského stavitelství: façada hlavní a postranní byly sdělány podle zámku Bardo u Tunisu, dle Súk-el-Bej a Dar-el-Bej, pak dle jakési mešity v Tunisu samém, kdežto façada zadní vypůjčena byla z Keruánu, jednotlivosti pak z celé Tunisie. Arci vnitřek byl upraven pro účely výstavní. My sami dostali jsme se v Tunisu jen do některých domů, které slouží teď jiným účelům než obývání, totiž obchodnickým skladům, průmyslovým závodům a pod. Vnitřek takového domu je dvorec, španělské patio, uprostřed něhož je fontána a kolem ní čerstvé, zelené stromy a květiny, nejčastěji stromy oranžové a citronové, japonská mišpule, strom granátový a také širokolistý banan. Kolem dvorce pod arkadami jsou pak světnice a pokoje, rovněž v prvním poschodí, k němuž ze přízemí vedou úzké, křivolaké schody. Dvůr a zvláště arkady dávají stavitelům maurským mnoho příležitosti vyniknouti svým uměním, — tak jako v Alhambře a Alcazaru, božských palácích Maurů španělských . . .

Za uměním.

Napsal A. A. Sokolov. Přeložil Václav Znojemský.

Anna Semjonovna Kusakova milovala od dětství náruživě divadlo. Matka její byla divadelní švadlenou a sloužila u jedné z dramatických primadon, vládnoucích na divadlech provincií.

Aninka vzpomíná na svoji matku, neustále zaměstnanou, která časně ráno vstávala a probírala se v garderobě primadonny, přehlížela, párala, spravovala, šila a opět ukládala do koše. Poobědvavši na rychlo, vezla koš do divadla, tam vše vyndavala, rozvěsila a opět snímala, prohlížela, očisťovala od nejmenšího prášku. Po divadle vše ukládala do koše a přivezši ho domů, opět vyndavala, protřásala a věšela do skříně.

Sotva nastávalo jitro, začínala včerejší práci, jako veverka v točícím se kole. Jednotvárnosť bývala přerušena jenom změnou kostumů.

Jestliže se včera ukládaly kostumy královny Juany ze „Šílenství z lásky“, přišla na řadu zítra „Adrienna Lecouvreur“ atd. atd.

Končily se pohostinské hry v jednom městě, a opět nastalo ukládání kostumů do vaků, jízda do druhého města, kde vše to se rozvazovalo, protřásalo, čistilo, obnovovalo a pak opět každodenně skládalo a vyndavalo z koše.

Do šesti let sedala malinká Aňa při této práci a teprve v šestém roce počala si práce té více všímati.

V těchto letech byla Aňa vždy kárána, začala-li matce pomáhati, a když jí bylo dvanáct let, byla zase kárána, jestliže v práci ustávala.

Jednou matka její sbalovala pečlivě královský háv Marie Stuartky a klečíc před košem s kostumy náhle upadla tváří do koše a nevstávala.

Aňa přiskočivši chtěla ji pozvednouti, ale běda, matka nežila více.

Pohřbili ji.

Aňa zůstala u primadonny.

— Co jen si s tebou počnu? Matka tvoje mne vždy zapřísahala, abych z tebe nedělala divadelní švadlenu... Nu a co tedy, co jen z tebe udělám?

Primadonna potřásala hlavou, patříc na vyhublou a slaboučkou Aňu, bledolící, se vpadlou hrudí, ale velmi krásným líčkem a rozumnýma zářícíma očkama. Aňa mlčela na otázky primadoniny, sklonila hlavu, ale náhle ze sebe vypravila:

— Učiňte ze mne to, co jste Vy!

Primadonna se vlídně usmála.

— Jak, ty bys se chtěla státi herečkou?

— Ano, plaše a nesměle odvětilo děvče.

Primadonna pomyslila si „můžeme to zkusiti“ — a pravila:

— Nu, uč se čísti a pak uvidíme. Ale někdy také pomoz Matreně (nová divadelní švadlena), jsi tomu již zvyklá.

Aňa začala se náruživě učiti čtení. Učil ji starý napověda Bezborodnik.

Šlo mu na sedmdesátku, ale byl ještě statný muž. Dobře viděl, dobře slyšel a měl ještě dosti silný orgán k plnění svých povinností, ač již asi dva měsíce byl zasmušilý a jaksi náhle začal scházeti. Byl hluboce uražen. Stařík chystal se k jubileu a několikráte zmínil se již o své padesátileté službě, ale nikdo si toho nevšímal, a vůbec nevěnovali práci jeho zasloužené pozornosti. Kolikráte v životě zachtělo se mu vyjíti ze své budky. Promluvil o tom tři- čtyřikrát, urazil se, zvážněl a odřekl se všeho.

V ten čas byla mu svěřena Aňa. K ní choval se srdečně, při ní mizela jeho zasmušilosť, byl hovorný a sdílný a vykládal dívce celou zásobu půlstaletých zkušeností. Vypravuje o jubilejích a poctách, nezdržel se nikdy slz.

Aňa nemohla bohužel rozuměti těmto slzám a říkala mu naivně:

— Nač plakat, Damiane Petroviči, vždyť jim bylo dobře.

— Dobře, holoubku Aňo, ach, jak dobře — stařík již opět tonul v slzách. Naučiv Aňu číst, začal ji učiti úlohám.

Primadonna zapomněla již zcela na přání Aňi, státi se herečkou, a byla spokojena, že děvče tak horlivě pomáhá Matreně.

Kdysi objevila se Aňa u své ochránkyně.

— Poslyšte mne, Marie Konstantinovno, pronesla dívka nesměle.

— Což?... tázala se roztržitě primadonna.

— Poslyšte mne — nastudovala jsem úlohu Ałdory.

Primadonna pohlédla na ni tázavě, pak upamatovavši se na svůj slib, pravila:

— Učila jsi se tedy? Nuže?

Aňa začala číst.

Primadonna, ležíc na divanu, poslouchala z počátku roztržitě, avšak náhle se vzchopila, a upřevši oči na dívku, nespustila jich už s výrazného a krásného líčka.

Aňa skončila.

— Bravo!... A primadonna, přitáhnuvši dívku k sobě, políbila ji.

— Učila jsi se snad sama?

— Ne, s Damianem Petrovičem.

— Z tebe bude časem divadelní hvězda!

Aňa poskočila a začala líbat ruce Marie Konstantinovny.

Večer zastavila primadonna Damiana Petroviče.

— Vy jste výtečný učitel. Vždyť je Aňa gigant!

— Ale ne dlouhověký?

— Jak, ne dlouhověký?

— Což ničeho nepozorujete? Hruď vpadlá, nepřirozený ruměnec na bledé tváři, kašel, hlásek nalomený. Má dědičné souchotiny. Matka i otec její byli oba nemocni.

— Matku jsem znala... Kdo byl její otec?

— I otce jste znala. Vzpomeňte si na herce Lopuchina.

— Byl talentovaný!

— A on právě jest jejím otcem.

— Ubohá Aňa!

— Ano, nedoslouží do padesáti let, jako já dosloužil — učinil Damian Petrovič narážku, ale nedostal odpovědi.

A skutečně, čím dále pokračovalo učení, tím víc a více chřadla Aňa a tím pilněji se učila a vytrvale prosila o debut.

A konečně!

Primadonna naléhala, aby debut byl ustanoven, ač „naivní" společnosti té, Milovská, prohlásila, že zruší kontrakt a ujede, jestli Kusakova bude debutovat v její parádní roli; primadonna naproti tomu rovněž hrozila řediteli, a té on potřeboval více.

Mimo to, kdyby Kusakova měla úspěch, mohla „naivní" opustiti společnosť bez újmy, neboť její místo zaujala by novicka.

Dvě neděle před vystoupením Aňa nebyla svou. Nespala v noci, byla rozčilena, myslila na debut, radovala i rmoutila se.

Usnula-li, blouznila o své úloze, přednášela úryvky, probudila se celá zpocena a znovu upadajíc v náruč spánku, blouznila o debutu,

o své úloze, o intrikách „naivní“, ale pronášela naději, že bůh jí dopomůže k vítězství a štěstí.

Den vystoupení se blížil. Zbýval jen týden. Aňa se začala připravovat, ale náhle musela ulehnouti.

Poslali pro lékaře. Prohlédl ji, proposlouchal, potřásl nedůvěřivě hlavou a na otázku o brzkém uzdravení pravil:

— Na divadlo by neměla ani pomýšleti.

— Ale vždyť je to talent! ubezpečovala primadonna.

— Co na tom. S takovouto nemocí ani talent nedospěje cíle.

Poslali pro druhého lékaře, pravil totéž.

Jak jí to jen říci, že se musí vzdáti jeviště? Spala a viděla toto jeviště. Zahráti si a zemříti — toť byl celý její život.

Odložili debut.

Marie Konstantinovna jí řekla:

— Odložili jsme tvé vystoupení na týden, lékaři zapověděli přílišné rozčilení. Do toho času se upokojíš, bude ti lépe a vše dopadne výtečně.

Minul týden, minul i druhý, Aňa chřadla a ztrácela mysl. Zkáza její rychle pokračovala.

— Pusťte, pusťte mne na jeviště! volala ležíc v bezvědomí na loži. Viděla triumfální ovaci. Tleskají, obklopují, pozdravují ji.

Ó jak sladký to pocit — sláva! Jak něžně zní v uších a jak radostně vniká v srdce toto ohlušující volání a tento potlesk! V hlavě víří, srdce tu bije, tu zmírá.

— Bože, bože, jak je to krásné! vzkřikla Aňa.

Marie Konstantinovna přiběhla z druhé komnaty a tázala se:

— Co pak, co je tak krásné, Aňo?

Aňa neodvětila.

Ležela v posteli, ruce majíc složeny na hrudi a zrak u vytržení kamsi upřený — na rtech jejích hrál blažený úsměv.

— Aňo! zvolala Marie Konstantinovna.

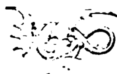
Nové mlčení.

— Aňo, holoubku, co je ti? . . .

Bohužel jí již nebylo. Nedožila se debutu a zemřela náhle v den, kdy debut byl konečně ustanoven.

Hvězdička spadnuvší s divadelního nebe pochována v Sevastopoli.

Dva lidé byli přesvědčeni o jejím úspěchu. Obecenstvo čekalo na ni, ale nedočkalo se. Mluvilo se dva dni o neobyčejném talentu, pak se zapomnělo . . .

Rukopisy s miniaturami.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Iniciala N z „Mater verborum“.

ásledující nepokojné doby ve Francii způsobily, že v klášteřích neměli mnoho chuti do práce, tak že tam knihová drobnomalba v onom čase jen živořila, za to však stoupala záliba v rukopisech s miniaturami po celém Německu a také v Čechách kráčelo toto umění dosti prospěšně ku předu. Celé toto období slohu románského můžeme co do trvání směle vymeziti lety 950 a 1250, kdy nastala doba gotiky, při čemž arciť se jeví velmi závažně vliv byzantinský. Na nejstarších památkách znamenáme nejdříve těžkou práci ruky jako olověné a představujeme si bezděky mnicha, který v potu tváři se plahočil a vzdychal, když neměl při nejlepší snad vůli potřebné schópnosti v podání. Jak jsou ty čáry v kresbě hrubé a ty barvy mrtvé, bez ladu a skladu; ba na mnoze pozorujeme, že kobercovité vzorky jsou hotoveny jakousi patronou aneb tisknuty vyřezávanými vzorci. Míchaný sloh panuje i zde a jsou-li drobnomalby byzantinské, bývají často čelnice a okrajnice karolingické, ba jsou některé mezi nimi, jež zabíhají nazpět až ku starokřesťanským tradicím, zejmena v části figuralní, což nejlépe znatelno na evangeliářích Jindřicha III. (nyní v Bremách) a arcibiskupa Egberta z r. 990. (nyní v městské knihovně v Treviru).

Ten trůnící sv. Egbertus vypadá, jako by byl vzat přímo z některé nástěnné malby katakomb v Římě, kdežto okraj, jak viděti na připojeném obrázku, jest karolingicko-irský. Nejstarší kodex románské doby nalezá se ve dvorní knihovně ve Vídni a jest dle všeho psán na samém konci

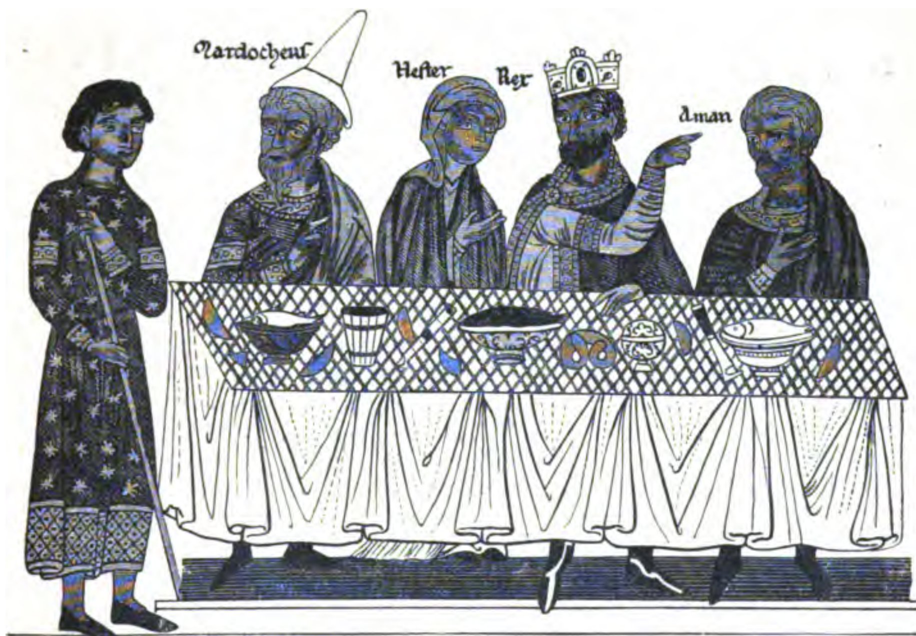

Miniatura z Egbertova kodexu v Trevíru.

stol. 9.; miniator byl asi rozhodný antisemita, neboť zobrazil židy při vjezdu Krista pána (bez vousu) do Jerusalema s nápadně velikými nosy. Rukopisy s miniaturami z dob Ottonů II. a III. v desátém a jedenáctém stol. jsou přesyceny byzantinským slohem, čemuž se nijak diviti nemůžeme, povážíme-li, že pracováno v tomto oboru nejčastěji dle vzorů vý-

chodních. Na počátku stol. 11. psáno a malováno v prohlášené škole v Bamberku dle ztrnulého způsobu byzanckého a také v klášteře Tegernsee, který požíval v mnohém ohledu znamenitého jména, nalezalo se rozsáhlé scriptorium, v němž pěstováno se zálibou toto umění.

Následky obliby rukopisů s miniaturami jevily se čím dale tím více a znenábla nabyl celý sloh, opustiv vzory byzantinské, nové tvářnosti, kterou němečtí badatelé nazývají „germanskou“, ačkoli pojmenování „romanská“ mnohem přesnější jest. Jakožto vzorec miniaturní připojen

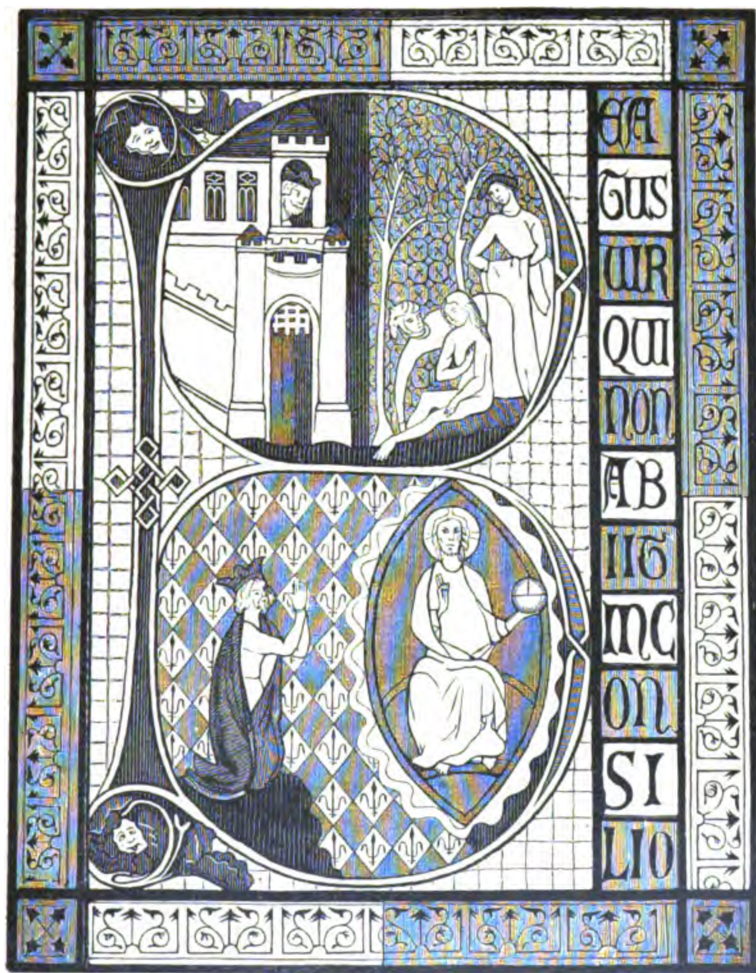
Z kodexu „Hortus deliciarum“ abatyše Herrady.

obrázek z kodexu „Hortus deliciarum“ abatyše Herrady z Elsaska, který za německo-francouzské války r. 1870 ve Štrassburku při požáru knihovny shořel a na kterémž u značné míře vidíme odchylku od drobnomalby byzantinské. Pohyb, výraz tváří a kostumy, částečně soudobé, liší se značně od dosavadních vzorců a paní Herrada, jež tento kodex sama psala a malovala (1159—1175), byla na onu dobu dobrou pozorovatelkou. Na obrázcích, které na štěstí zachovány jsou v popisu dříve o tomto kodexu vydaném, nalezají se velmi zajímavé podrobnosti v pochopení a podání celku. I zde vidíte, že má na př. Mardochai špičatý klobouk židů ze stol. 12., jinde opět činí na nás divný dojem ten spící Šalomoun v posteli s korunou na hlavě, která mimochodem řečeno má tvar starofrancký, a celá řada vojínů z biblických výjevů nese zbroj z dob abatyše Herrady. Zrovna tak zajímavou knihu jako „Hortus deliciarum“ máme v Praze v universitní knihovně a tou jest Vyšehradský

evangelistář, kterýž je nejenom starší, nežli kodex Herradin (kladu jej dle faktury velmi krásných okrajnic a jiných podrobností na konec stol. 11.), nýbrž také jaksi základem a východištěm pro naše dějiny rukopisů s miniaturami. Badatel, který se někdy uváže v úkol napsati dějiny našich rukopisů s drobnomalbami, bude se musit o této památce co nejzevrubněji rozepsati. Na tomto místě nemohu se o podrobnostech šířiti, avšak podotknouti musím, že u porovnání se všemi ostatními památkami toho druhu a z oněch dob, které jsem měl příležitost prohlednouti, tato památka co do provedení miniatur již na první pohled ode všech ostatních se liší. Zvláštní novinkou, která nám okamžitě padá do očí, jest, že illuminator neužíval — jako všichni ostatní — za podklad hlinkovité spájky pro nanášení zlata, nýbrž jakési hmoty tuhové. Co do vlivu vidíme bez odporu stopy prací románských a německých, ale v celku vane tímto rukopisem s miniaturami zcela jiný duch, který se zračí v tolika podrobnůstkách, že jest nám při prohlížení tohoto kodexu téměř jako cestujícímu, který v rychlovlaku prospav noc, ráno pojednou se ocitne v jiném podnebí a jiném ovzduší. Divíte se těm bezvousým obličejům Boha i Krista, tomu zobrazení sv. Václava, těm karolingickým krojům a celému provedení, které se na mnoze valně liší od prací v jiných památkách. Řekněme tudíž zkrátka a dobře: Vyšehradský evangelistář jest bez odporu dílo, jehož hlavní základové spočívají na půdě vývoje národní drobnomalby, která, ačkoli snad nikoli bez cizího vlivu, mnohem dříve již se vyvinovati počala a později značnou svérážností vynikala. Také zde, jako ve studii o malbě na skle, zmíniti se musím o klášteru Sázavském, založeném sv. Prokopem, který psal a illuminoval již na počátku (?) stol. 10. první díl evengelistáře nyní Remešského, kdežto druhý připojený díl pochází od jakéhosi mnicha z kláštera na Slovanech (Emausích) z konce panování Karla IV. Toto dílo přešlo později z majetku kardinála z Lotrinků do majetku města Remeše. Také za Božetěcha, opata Sázavského kláštera, který byl vyhlášeným umělcem v malbě, stavitelství a řezbářství, tedy na konci stol. 11., malovaly se bez odporu rukopisy s miniaturami pod jeho dozorem a myslím, že vzácný 215 stránkový kodex Vyšehradský vyšel ze skriptoria tohoto kláštera. Zcela jinak pohlížeti musíme na kodex, kterýž je majetkem Českého musea, pověstnou „Mater verborum,“ opis to glossáře Kostnického, (r. 920). Mater verborum je psána r. 1102. a pochází tudíž asi z téže doby jako kodex Vyšehradský. Avšak rozdíl malby miniaturní jest při těchto dvou rukopisech veliký. Mater verborum má bez odporu své zvláštnosti, které vězí především v některých motivech, z nichž jakoby nám hledělo vstříc ovzduší pohanské, a to znamenitě provedené **A** na celé první stránce, pod nímž stojí domnělá bohyně Živa (Ceres), vlastně Siva, jest toho ihned dokladem. Veškeré figury inicial kodexu Mater verborum jsou pod velkým vlivem byzancské illuministiky provedeny, ostatní však podrobnosti a to po většině, jeví zvláštní původ, ale rozhodně nikoli týž, jaký se jeví v kodexu Vyšehradském.

Do konce tohoto období illuministiky české školy vřadil bych „biblí Březnickou“, která pochází z druhé polovičky stol. 13. a jež nevyniká snad značným počtem okras, ale za to nad míru vkusnými, z nichž okrajnice obrubné na onu dobu jsou zajisté znamenité.

Miniatoři v klášteřích pokračovali bez odporu s duchem času a když se vrhli, vedle všeho, co se náboženství týkalo, též na profanní drobnomalbu, dodělávali se větších úspěchů a vliv doby počal se zračiti i v tomto hledaném umění. Hrdinnost dobrodružného rytířstva, dávné kouzelné pověsti, přepjatě vyšňořené povídky a výtvory básníků, byly bez odporu

Iniciala B ze žaltáře Ludvíka Svatého.

vděčnou látkou pro malíře miniatur a těch se také umělci na nové dráze s velkou zálibou přidržovali. Romanismus s přívěsky byzantinismu klesal v hrob a gotika v celé své majestátnosti chopila se panovnického žezla, zpočátku arci poněkud ostýchavě (v třetí čtvrtině 13. stol.), ale znenáhla vždy pevněji a třímala jej až do stol. 15. Miniatoři z těchto dob opustili

tradicionelní kroje docela, poněvadž jim byly všechny podrobnosti málo známy a užívali veskrze šatu, nářadí, zbroje a jiných přívěsků ze svého soudobí, ať už práce padala do oboru malby knih náboženských nebo profanních. Následkem toho jsou tato díla nevyčerpatelným zdrojem pro bádání na rozsáhlém poli kulturní historie.

Dříve na příklad, nebyl by se illuminator odvážil, zobraziti svaté v soudobém kroji, leda že na potupu v bibli přioděl jím některého židovského krále, jemuž zároveň přimaloval hodný nos; později však odívali miniatoři své svaté a rytíře šatem své doby a postavili je do svého skutečného okolí. Celá tato doba jest plna skvostných a velice zajímavých výtvorů umění illuminatorského, jimž se obdivujeme v rozličných těch kodexech a románech o sv. Graalu, Parzivalu, Lancelotu, Tristanu a t. d.

Poněvadž stála kolébka gotiky ve Francii, jeví se vliv její záhy na tamější práci illuministické. Největší část památek toho druhu nalezá se v různých knihovnách francouzských zejmena, Pařížských. Zenenáhla začínají tyto miniatury jeviti přesnější kresbu, vyjma některé ukrutné délky v postavách, což nalezáme však po řídku, barvitosť stoupá a mdlé toniny ustupují živějšímu koloritu, až malba pozvolna dostupuje pestré, ohnivé barvitosti. Při pohledu na některé iniciály jest nám, jako bychom měli před sebou malovanou skizu pro barevná okna; celkový nákres proveden byl perem a pak teprve kolorovány veškeré části, což za nedlouho však ustoupilo celkové malbě. Nejznámější práce z prvních dob jsou: básně o panně Marii (konec 12. stol.), žaltář Ludvíka svatého (poč. stol. 13., viz iniciala B), život sv. Dionysia, velká bible, román o slavném rytíři Lancelotu, o Tristanu a krásné Isoldě a t. d.

(Pokračování.)

O zvířatech, chovaných od starých Čechů pro zábavu.

Podává dr. Čeněk Zíbrt.

Bavili se naši předkové rozmanitě. Leckteré zábavy jejich podnes jsou známy a kolují, byvše zdokonaleny a přizpůsobeny požadavkům doby, posud mezi lidem. Řada jiných již vymizela z paměti a čerpáme o nich zprávy ze zápisův archivních, z knih mravokárných a pod. K zábavám zvláštního druhu, s kterými se častěji v dobách minulých setkáváme, patří chování zvířat pro kratochvíl po domácnostech, ve dvořích, v zahradách, oborách. Byla to buď zvířata domácí, obyčejná, často vycvičená, aby svými výkony dovednými hospodáře pobavila, nebo zvířata dravá, vhodně ochočená, nebo zvířata cizokrajná, dovážená z daleka a vydržovaná nákladem velikým. Rozumí se, že ten, kdo se chtěl baviti

napověděným způsobem, pořizoval si zvířata podle toho, jak mu měšec stačiti mohl. Dlouhá to stupnice od prostého psa, kterého sedlák s panským povolením choval, až po zvířata podivných jmén, posílaná darem králům českým nebo zakoupená draze do obor královských.

Sestavujeme v této stati neveliký mosaikový obraz, jaká zvířata chovali pro zábavu staří Čechové. Některé části mosaiky této budou plnější a malebnější, jiné poněkud kusé a snad trochu jednotvárné. Malebnost řídí se tu hojností či málomluvností zachovaných zpráv. Netřeba znova připomínati, že zprávy tyto jako jiné drobty kulturně-historické většinou jsou bezděky zapsány, že zapisovateli vyklouzly z péra spíše mimoděk, než pro udržení paměti o nich. Odtud dlužno vysvětlovati jejich různorodost.

V článku tomto pomineme zpráv o loveckých oborách, kde si páni chovali jeleny, daňky a jinou zvěř pro kratochvíli loveckou a sice proto, že jinde[1]) již o tom šíře jsme se rozepsali. Jen kde toho bude vyžadovati nezbytná souvislost této stati s oním článkem, znova uvedeme vhodné zprávy, kterých jsme se dovolávali již v článku témž.

Psi a kočky. Nejde tu patrně o to, že jmenovaná dvojice zvířat domácích byla chována po domácnostech staročeských z potřeby praktické t. j., že věrně oddaný pes hospodáři střežil statku a kočka lapala myši, na něž stesky často se vyskytují v starých knihách. Obě zvířata bývala také chována jen pro zábavu, zejména mezi panstvem.

Cizí obrázky z věku XIII. a dalších často podávají toho doklad, jak paní chovají na klíně psíčky, všelijak vyzdobené. Stalo se to modou nositi psíčky tyto a s nimi se mazliti. Moda ta i do zemí českých se dostala a tak z míry se tu rozšířila, že mravokárci zle na ni hartusí.

Hus kárá v Postille svoje vrstevníky a vrstevnice, že chudému almužny neudělí, za to neprospěšně nákladem zbytečným chovají psíky, krmí je pečlivě:[2]) „V témž hřieše jest mnoho bohatcuov nynějších, kniežat, pánuov, rytieřuov, vladyk i měšťanuov a měštěk, jenž chlupáčky a masojídky k ničemémuž neužitečně chovají, myjí je, češí, do lázní nosí, maso jim zvláště vařie i skupují, ale chudému i haléře nedadie!“ Vedle psíků tohoto druhu mají psy lovecké a také těmto dopřávají potravy dosyta, žebráky, chodce odhánějíce od sebe. „Tu almužnu, kterúž mají chudí Lazarové jísti, jedí jich psi tuční, chrti, vyžlata a vohaři a také tísty . . .“

V týž rozum hořekuje o zatvrzelosti boháčů Chelčický. Boháči úzkostlivě pečují o své psíky, koupají je, posazují na polštáře a pod., avšak „o milosti chudých tu nemluv; více jie uzřieš k psuom, nežli k chudým. Těchť dosti mievají, chrtuov, vyžlat, ohařuov a hojně je chlebem krmí. Psíky také chlupaté mají. Ty pak na polštářích podle sebe kladú, do lázně je nosí, myjí, češí, maso kupují a vaří jim.“ [3])

Jako jindy, tak i v tomto případě málo staří poslouchali káravého hlasu. Vysvítá to jasně z nových a nových stesků, které tepají mazlení

---

[1]) K dějinám lovu v Čechách, Zlatá Praha, 1899.
[2]) Vyd. v Norimberce, 1563, l. 53.
[3]) Postilla l. 168.

se s psíky. **Šimon Lomnický z Budče** rozumuje v delším rýmování, jakého psa má chovati ve své domácnosti rozšafný hospodář pro užitek, nikoli zbůhdarma. Radí mladému hospodáři: [1])

„Malého psíčka nechovej,
k čemu jest tobě takovej?
Hodí se ten panoám,
královnám aneb kněžnám,
aby s nimi měly své hříčky,
depaly jej do rukavičky,
kůstky z ptáčků aby jídal,
na peřinách pěkně líhal.
Ty by s ním měl větčí práci,
než třebas s Turkem vojáci."

Lomnický napomíná dále, aby choval psy jen jako strážce domu proti zlodějům. Ty aby choval a měl při tom péči, aby neškodili pánu, nehonili zvěře, neplašili ptáků. Za to by pak majitel psa „kukal tři dni u věži." Panských psů pro zábavu aby neměl:

„Vohařů, chrtů, slídníků,
ptáčků a veveřičníků —
těch psů též nechovej sobě,
neb se ti nehodí tobě
Více snědí, než uhoní,
málo méň stojí než koni . . .
než zajíce udáví,
celou krávu s nimi stráví."

Aby prý přál pánům kratochvíle lovecké.

Nebylo po chuti také **Matouši Konečnému**, že hospodáři vrstevníci obírají se věcmi nepotřebnými, kromě jiného hledíce si pilně psů, koček, ptáků. Kárá je: [2]) „Má hospodář křesťanský každý živností zjevně zlých, marných, hříšných a pohoršitedlných, dokonce varovati se, jako sou hry, strojení karet, kostek, pověrných svíček neb překupování a prodávání takových věcí, též knihy, marná a oplzlá vyšívání, k samé pýše a marnosti strojení, obrazů modlářských rýpání, malování a jich prodávání, na draho z lakomství obilé skupování, **psy, ptáky, kočkami** tarmarčení."

Zakořenil se mezi pány nepány uvozovaný již nešvarný obyčej, že si lidé brávali také při jídle k sobě miláčky své, kočku, psíka, a na pohoršení jiným pohrávali si s nimi, uštědřovali jim od svého jídla sousta a pod. Brojí proti nešvaru tomuto **Jiřík Strejc** ve svém poučení mravokárném o chování při jídle: [3])

„Nemravná věc ovšem spáti,
jako i **kočku** hladiti,
aneb se s ní pěstovati,
psíčka na lůně mívati,
neb podle sebe saditi,
jemu krmí postýlati,
s ním se dvorně milkovati."

---

[1]) Naučení hospodáři, vyd. 1586, str. 177.
[2]) Kazatel domovní, vyd. 1618, str. 373—374.
[3]) Mravové aneb naučení mládeži potřebná, vyd. 1600, l. C.

Výčitky tohoto druhu hemží se po mravokárných skladbách věku XVI. a XVII. Z nich všímáme si zejména zmínky u Bartoloměje Havlíka z Varvažova, jenž v proudu řeči o mravech společenských bezděky se dotekl „maltejzských psíčků, s nimiž se rozkošní lidé milkují.“ [1]) Zmínka ta svědčí, že snad vůbec za jeho doby doznávali malí psi „maltezští“ zvláštní obliby.

Maličkým psům, na něž mravokárci staročeští tak často toužili, pečlivě dáván oboječek vyzdobený, jakž svědčí účty zámku Jindřichohradeckého, podle nichž placeno bylo řemenáři r. 1568 za práci: „Psu halspant udělán, aksamitem přetažen“ [2]) a zejména zmínka v inventáři paní Mandaleny z Hradce r. 1580 o „oboječku na maličkého psíčka se zvonečky stříbrnými.“ [3])

Na sklonku věku XVII. a na počátku věku XVIII., kdy pověstné francouzské titěrnosti, „galanizírování“ dostalo se ze sousedství také do Čech, nosili u nás podle mody psíky podpaždí a nosili je všude. I když na mši chodili, nerozloučili se s ním, až kazatel Veselý neváhal bez obalu pověděti: „Někteří psy sebou do kostela nosí a místo modlení je tu chovají, rukama hladí a s nimi hrají. Nějaký kudrnatý, čiperný a potvorný rukávníček a podpaždníček pes jim milejší jest než Bůh sám.“ [4])

U paní západoevropských byli tehda oblíbeni psíkové „bolognšti.“ Nasvědčují tomu posměšné výčitky mravokárců. Jizlivě tepal ženy hlavně Abraham a S. Clara, jak psík rozmazlený má svou kuchyni zvláštní, jak vzácné krmičky pojídá, jak titěrná jména mívá. [5]) Zdá se, že jen žertem líčí potutelný Berckenmayer, chtě čtveračivě smíšky si tropiti z obyčeje panen a paní tehdejších, kterak prý kdesi místo bolognských psíků nosí podpaždí — skvostně vyšňořená selátka. [6])

Titěrky podobné zdomácněly také u nás. Kárá kněz Fabricius vážnými slovy výstřednosti svých posluchačů, zejména kárá „libost v líbání a zahrávání s psíčkami, jimž obyčejně říkávají cukerle.“ Dí, že každému přeje kratochvíle, avšak neschvaluje rozmarné pohrávání si se zamilovanými psíky. Nelíbí se kazateli, že boháči je krmí starostlivě pro nic za nic, kdežto chuďasovi vyhladovělému nedopřejí ani skyvy chleba. Opakuje Fabricius tytéž stesky, jaké Hus a Chelčický již pronášeli, patřice na nemilosrdné boháče, kterým oblíbené zvíře, vybýčkaný psík, je milejší než zubožený, nuzný člověk. Fabricius ostře vyčítá: „Všecky oné paní a panny, které svý psíčky nejlepšími kouskami krmí, když mají ale něco poslati chudému, nemocnému, opuštěnému, tu hned příliš mnoho vychází, tu nepostačuje důchod. Pakli kuchařka polívku, která zbyla, nebo kus zelí, nebo kus chleba chce dáti chudému, tu jest hned křik, že ji na chudobu přivede.“ [7])

---

[1]) O ctném a chvalitebném v světě obcování, vyd. 1613, l. 284 a.
[2]) Archiv Jindřichohradecký.
[3]) Archiv Jindřichohradecký.
[4]) Kázání, 1724, I. str. 197.
[5]) Doklady viz u A. Schulze, Alltagsleben einer deutschen Frau zu Anfang des XVIII. Jhts, Leipzig, 1890, 14?, p. 2.
[6]) Vermehrter curieuser Antiquarius, Hamburg, 1711, I. 131.
[7]) Mravná naučení, vyd. 1761, l. 231.

Ukrátíme již řeči o psíku mazlíčku. Mívali také staří psy ještě jiného druhu, vycvičené, kteří rozmanité umělé skoky provozovali, rožněm v kuchyni točili, věci odhozené pánu přinášeli a pod. Některé aspoň toho doklady položíme. Konrad Hosius rýmuje, jak vesele žebráci skotačili, nažebravše plné mošny, v krčmě:[1])

„Také měli psa jednoho,
s tím plodili smíchu mnoho.
Ten pes uměl tancovati,
přes ruce přeskakovati;
kterémuž se všickni smáli.
Potom jemu jiesti dali,
dobyvše z mošny koláče."

Učelivosti psů věnoval ctihodný Boh. Balbín důkladnou stať.[2]) Kromě jiného vzpomíná, kde jakého psa vycvičeného vídal. Vykládá o psech prostých, domácích, kteří jako v jízdecké škole uměli podle vzoru a obyčeje vycvičených koní běhati, poslouchajíce rozkazů, obvyklých při umění jezdeckém. Jiný pes lísal se ku přátelům svého pána, přinášel jim, když něco pohodili, avšak na protivníky štěkal a kousal je, neposlouchal jich, když mu něco rozkazovali. V jezovitské koleji v Krumlově měli prý r. 1650 v kuchyni dva psy, kteří otáčeli masem na rožni, chodíce v nějakých kolech.

Podobá se, že také jinde obyčej vylíčený nebyl neznám. Také Kořínek ve druhé polovici XVII. věku vypráví o psech, vycvičených pro kuchyňskou práci. Píše: „Mohou-li psi rožeň a pečeni obraceti, což nejednou v kuchyni jsme viděli, proč by kozli nemohli nějakým nástrojem měchu hnáti? Lidé hovada ledačemu naučí." [3])

Zejména vycvičeni byli psi lovečtí, které páni chovali s velikou pečlivostí pro kratochvíli loveckou. Máme po ruce dlouho řadu svědectví z archivu Třeboňského a Jindřichohradeckého, jak bedlivě si hleděli šlechtici výchovy psů loveckých, jak je ošetřovali, za vzácný dar si je vzájemně posílali. V uvozovaném již článku (srv. pozn. 1.) zevrubněji o tom všem bylo psáno. Stavěli páni psům úhledné „psince" dávali jim ozdobné obojky, jak svědčí inventář krámu staropražského z r. 1595,[4]) kdež vedle jiného je zápis „erbův mosaznejch chrtům na obojky", „33 tucny kroužkův pocínovanejch k vobojkuom na chrty", „kroužkův větších na englitské psy". Podobně v účtech zámku Jindřichohradeckého je zapsána položka „za pukle a kroužky na halspant englickýmu psu" [5]) a pod.

Rozumí se, že náklad, jakým chováni byli dovední psi lovečtí, byl veliký. Toužili na to nejen mravokárci (srv. nahoře rýmování Lomnického), nýbrž sám hejtman na Švamberce Ctibor píše r. 1513 Jindřichovi ze Švamberka na Zvíkov pozoruhodný tento list:[6]) „A račte věděti, že se útrata veliká děje s těmi vohaři. Zde nahoře nepostačí jim kbelec tluči do téhodne a korami a drobty ledva se vyžlata vychovají."

[1]) Rozmlouvání Petra s Pánem, vyd. 1585, l. D. 2.
[2]) Miscellanea Regni Bohemiae, I. 143 a d.
[3]) Staré paměti kutnohorské, stř. 203.
[4]) Archiv král. m. Prahy. čís. 1173, l. 300.
[5]) Archiv Jindřichohradecký, sign. VI. R, 1592.
[6]) Archiv Třeboňský, II. 325, 1.

Aby páni trochu peněz ušetřili, dávali lovecké psy „na chování" svým poddaným. Pravidelně bývali to mlynáři. V účtech archivu Jindřichohradeckého často děje se zmínka o „spropití" mlynářům od chování chrtů. Hůře bylo však sedlákům, když jim pán své chrty, ohaře, slídníky tisty lhavé, vyžlice, anglické a nizozemské psy dal na výchovu. Strasti ubohých robotníků, kteří sami mnoho chleba neměli a co měli, panským chrtům musili dávati, líčí drastieky Štelcar Želetavský. Trpce vyčítá pánům, že chudí poddaní poslední sousto chleba psům loveckým jsou nuceni dávati, že obilí psům na tluč nuceni jsou chystati. Uvozuje rýmování Jana Švorcemburského, kterak prý psovodi panští rozkazují sedlákům: [1])

„Tato jest vůle, sedláci, pána mého,
byšte mu vychovali psa vyžlecího,
jenž by se hodil na jelen, na zajíc,
na vepře divokého a nad to víc.
Při vaši i pastýřovi nemají nikam choditi,
leč jsou chromí aneb budou dřevo na hrdle nositi . . ."

Navazujíce na zmínku o chromotě psů selských ve verši předchozím, dodáváme na konec, že prostý lid, sedláci, nesměli míti psy pro zábavu. Ačkoli panským chrtům byli povinni bedlivě posluhovati, nesměli sami chovati svoje psy, leda ochromené. Páni se báli, aby psi selští nelapali zvěře a s nimi sedláci aby nepytlačili. Tím vysvětliti dlužno hejno zápovědí, aby sedláci psů nechovali a kdo chce míti psa za strážce domu, aby jemu nohu zchromil. Pro příklad doslovného znění krutých zápovědí těchto, tak význačně charakteristických pro poddanské poměry věku XVI. a XVII., vypisujeme z dopisu městské rady Trhů Svinových r. 1565 zprávu o poručení panském „strany psů sedlských, aby jeden každý kdo chce jej chovati, aby jemu z přední nohy spáry dal utíti" a psy řeznické aby vodil řezník na oprátce. [2]) Zápovědi tyto několikráte se opakují a na různých místech na př. v selském zřízení Smila Osovského z Doubravice z r. 1571, podle něhož konšel nebo rychtář měli utíti kus nohy psům selským, kteří by zvěř nebo ptactvo honili. [3]) Ba stala se tato věc předmětem jednání sněmovního a r. 1575 vydáno usnesení, aby každý ovčák uťal svému psu „na přední noze prsty" pod pokutou a jiní lidé i řezníci, kdož psy měli, musili se říditi týmž surovým, krutým řádem. [4])

Sněmovní usnesení přišlo dobře pánům vhod. Rytíř Griespek r. 1588 zakazuje vodění psů selských do polí a hrozí, že ten, čí pes je, „každý svého psa na zámek přivésti musí a sám osobně přední pazour jemu utíti přidržán bude". [5]) Podobná zápověď obnovena v instrukci Jana z Vřesovic, nejvyššího jegrmistra království českého r. 1599 atd. [6]) Že při provádění trestů, jimiž zápovědi uvedené vyhrožovaly, přihazela se často divadla šeredná, ošklivá, přiznává sám rozšafný archivář

[1]) O pravé a falešné církvi, vyd. 1589, l. C 8 a d.
[2]) Archiv Třeboňský, II. 85, 1, o.
[3]) Časopis Mat. Moravské 1876, str. 21.
[4]) Srv. Sněmy české. vyd. 1886, IV. str.
[5]) Č. Č. Mus. 1835. str 160.
[6]) Srv. náš článek, Zlatá Praha, 1889.

Rožmberský Václav Březan rozmrzele a s patrnou nevolí, dodávaje, že kat, jemuž vykonání trestu svěřeno, nezachoval se podle poručení, vedl si ukrutně při tom [1]).

Z několika narážek již uvedených patrno, že staří chovali také kočky pro zábavu. Mohli bychom tu dále opakovati drastický výklad Bílovského, jak se páni na začátku věku XVIII. mazlili s kočkami „pro parádu," nikoli s kočkami prostými, které, jak zachován toho z věku XVIII. delší výklad, musily jako psi selští zvláště býti označeny t. j. byly jim uši ustřihovány, „aby prý chytaly myši a ne ptáky".

Kůň. Koně chovali staří kromě potřeby praktické pro rytířské zábavy, pro slavnostní kolby, turnaje, a pak pro závodění, „běhání o základ".

Staří libovali si v koních pěkných. Marně tupí Řehoř Hrubý z Jelení v překladu knihy Petrarchovy v souvislosti textové [2]) koně jako zvíře „nepotočité pánu svému" a haní závody koňské, dávaje mluviti Rozumu: „Vozuov, do kterýchž jsú čtyřie koni upřeženi, kvapnost a koňský dus a kola, ježto prudce a bez překážky v těskných miestech běžie a zápasníkuov rukú tleskánie a v hnáty ujímánie, olej, pot, prach, buďto že jsú ty věci rozkoš očí, buďto uší, nebo chřiepí — zhlúpělé mysli jest to znamenie veliké". Proti tomu doporučoval Adam Huber z Rízupachu v překladu knihy Rantzoviovy [3]) jezdění na koni za cvičení, prospěšné zdraví lidskému a přímo vybízí k němu: „Jezditi na koni a cvičiti se také zdraví prospěšné jest. Nebo tím nad jiná všecka cvičení duchové vnitřní se posilují a smyslové vyčišťují, ale nejvíce žaludku pomáhá a páteř člověka k rovnosti přivodí. Poněvadž tedy takoví jsou užitkové jezdění na koních a urozeným lidem to obzvláště náleží, anobrž i k vykonávání prací a povinností jejich jest jim pohodlné a užitečné, kratochvilné v pokoji, potřebné pak v boji, protož nikoli ho nezanedbávejte, ale slušně ho hleďte a snažnú práci na ně vynakládejte".

(Dokončení.)

[1]) Život Petra Voka z Rožmberka, vyd. Fr. Mareš, 1880, str. 238.
[2]) Vyd. r. 1501. l. 40 a, 37 a.
[3]) Regiment zdraví, vyd. 1587, l. 70, 71.

Dívčí hlavy. Studie Jos. Ženíška.

IV.

Komenský na břehu mořském.

V dálce na západě do mhy, do mračen
slunko ztrácelo se, — světlé pruhy jen
po moři se táhly, plném bílých pěn —
na vlnách pak, jež se hnaly přes písčiny,
přísvit chvěl se divný, záblesk mdlý a siný.

Smutné byly břehy, cizí byl ten svět! — —
Na pokraji moře stanul sivý kmet,
nakloněný žalem, tíhou mnohých let. —
Moře dme se, kvílí. Vlny rvou se. V hoři
kmet pohlíží v dálku a naslouchá moři.

Na východě ve tmách, kde se šeří zem,
kdesi za mlhavým, pustým obzorem
myšlenky se jeho tratí se vzdorem.
Marně zpět je volá. Vzdorně zalétají
jediným jen směrem: — ku rodnému kraji.

Ach, tam v onu stranu mrak se rozpíná,
ve tmách nezableskne hvězda jediná
a kmet do tmy hledí, dumá, vzpomíná.
Vlny rvou se, kypí, přes břehy se válí, —
ale tam v tom šeru? ale tam v té dáli?

Slza maně vstoupla starci do oka. —
Také tam v té dáli bouře divoká,
hučí to a kvílí, sténá z hluboka —
a zuřivý příboj neodvratný, divý
smývá s vrchu země celý národ živý.

Ach, tam rodná země! smutný, hrozný zjev!
Zříceniny, popel, černá, uschlá krev, —
těžce dopadl tam velký boží hněv!
Jako písek větrem rozprchli se bratři, —
vlasť — ta vrahu, Smrti a Temnotám patří.

Věčná noc tam dusí ubohou tu zem,
zakrývá ji černým, těžkým příkrovem
a kříž zkrvácený stojí nad rovem.
Noc je. — Vetchý stařec do tmy pohled hříží:
kdo to úpí, sténá na tom hrozném kříži?

Ach, tam národ zmírá, vbitý na kříž ten! —
Slyšíš, věčný Bože? K nebi do mračen
ze tmy pozvedá se žalný, trpký sten.
Noc je kolem, noc je a než vzejde ráno,
tam v té temné dáli bude dokonáno. —

A temnoty houstnou, mrak se klade níž,
ve tmách rozpíná se dál ten hrozný kříž,
spjal rameny svými celý obzor již.
Zalkal stařec bolem. Trpí tam a zmírá
s lidem na kříž vbita lepší jeho víra.

Vítr černé mraky na obzoru svál, —
příšerný kříž valem vyrůstat se zdál,
po nebi se táhl, šířil dál a dál.
Ramena svá rozpjal a pomalu jima
i to temné nebe i zem obejímá.

A pod jeho tíhou sténá širý svět. —
Svoje ruce k nebi zvedl šedý kmet,
modlitbou se vřelou chvěje jeho ret.
Úzkostlivě pohled do tmy noční hříží:
„Kdo to úpí, sténá na tom hrozném kříži?

Neúpí jen lid můj, víra bratří mých,
lidstvo celé mře tam ve tmě, ve mracích
na kříži, jejž k nebi kdosi hrozný zdvih'.
Tma, noc neproniklá obtáčí je kolem,
lidstvo, celé lidstvo trpí stejným bolem.

Noc, — ni jedna hvězda neplá do šera
a nad duší lidskou jako příšera
nevědomosť stojí, hřích a pověra.
Z hlubin svého bolu volá lidstvo celé,
k Bohu ruce spíná, čeká spasitele.

Kdy přijde a — mocný, — řekne: „Světlo buď!“
Bože velký, Bože, jenom jiskru vzbuď,
ta tma věčná dusí, tíží lidskou hruď.
Nedej lidstvu zajít, zhynout ve tmě noční,
hvězdou nebo bleskem chmury plašit počni!

V temnotách té noci směle bloudí vrah,
neujde mu ani mrtvých svatý prach,
v duši lidské dusí plápol lepších snah.
Učiň, ať v té noci aspoň hvězda vzplane, —
nade svými dětmi smiluj se, ó Pane!“ —

Hledí stařec k nebi, slyší-li ho Bůh. —
Prouhy černých mraků a mha kalí vzduch.
V mlhách dlí On kdesi zamračen a hluch.
Rozhněvaný čeká. Tmou se lidstvo řítí.
Bůh se hněvá! S nebe hvězda nezasvítí. —

A hle, přece, přece zář se kmitla tmou,
pod tou zamračenou, smutnou oblohou
paprsky jak šípy proletují mhou.
Nebe dál se hněvá. Ale zář ta skvělá
ejhle! proudí starci z vrásčitého čela.

Paprslek tmou prolét, za ním druhý v sled.
Hvězdou ve tmách nočních svítí starcův hled
i ty pilné ruce, které k nebi zveď.
A to nebe mračné k zemi, hle, se níží,
usmířen Bůh — zdá se — mezi mraky shlíží. —

Velebný a skvělý, záři obklopen
ve tmách věků stojí velký stařec ten,
člověčenstvu věstí blízký jasný den.
Moře věků k nohám vlny své mu válí
a on hledí, hledí v temnou, mračnou dáli.

Světlo ducha, které plaší tmu i mrak,
lidstvu, lidstvu patří, — velké srdce však
letí tam, kam stále jen se vrací zrak:
v tu zem rodnou v dáli, kde Smrť jde a plení,
kde noc, hrozná noc je a snad jitra není!

Karel Leger.

VŮNĚ.

Ze zápisků na cestách Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Nová pro ni začínala muka. Den co den stoupala nyní na plochou střechu domu a upírala zraky na oslňující, sálající zdě staré Kasby, se smrtelnými záchvaty touhy v srdci, s jmenem Mansurovým na rtech, s ohněm a mrazem v žilách svých, a zírala marně, marně, neboť on se nikdy, nikdy, nikdy nezjevoval! Zničena, zlomena, potlačeným pláčem na polo udušena, sestupovala pak vždy zase do vnitř domu jako do hrobu, když ji buď Humam svým voláním k modlitbě zaplašil nebo Zajnába ji volala, oznamujíc jí, že Nurrudyn se vrací z bazaru. V noci klesala pak v trapný, vždy tentýž, stále se opakující sen: bloudila pustými nějakými chodbami, dlouhými bez konce, vídala v nich v dáli Mansura, prchajícího někam, ztrácejícího se v šero. Volala jej, vztahovala zoufale po něm ruce, ale on prchal dál a dál a nikdy ho nedostihla, nikdy neohledl se na její žaluplné volání! . . . Jako v žití, tak mihal se jí i ve snu!

„Tak nelze žíti déle,“ šeptala si posléz jednou. „Naposled vyjdu dnes na střechu domu. Nezjeví-li se, nespatřím-li jej, zemru.“ Seděla hodinu a neodvrátila zraky své od Kasby, ale nikde stopa lidského tvora; jako vždy bylo všecko její doufání, všecko její čekání, všechny její touhy marny. Majmuna vstala.

„Zemru tedy,“ řekla si odhodlaně. Ohlížela se kolem sebe. Hleděla na sousední dům. Byl neobydlen, rozpadával se dávno v rum. Stará, zarostlá jeho zahrada, temná věkovitými stromy, šeřila se pod ní a několik kroků jen vzdálena byla tam studeň, zajisté velmi hluboká, s obrubou z rozpukaných, drolících se kamenů. Dostati se do té zahrady, k té studni, bylo velmi snadné. Jakási nízká budova, která se byla opírala o zeď terassy, na které Majmuna stála, rozsypala se časem a rum její tvořil nyní mírný svah, porostlý teď už křovím a vysokými travinami, sahající téměř až k samé terasse. Malý skok, a ocitne se na tom vršku. Majmuna seskočila tedy. Pak se ohlédla. Viděla, že do zahrady s minaretu s tíží vidět bylo. Hleděla k studni, která ji lákala. Pak vrhla ještě pohled na zasmušilou Kasbu, jako na rozloučenou. Blesk ji projel a srdce její zatlouklo divoce. Tam nahoře u stromu, na tomtéž místě, kde jej byla poprvé spatřila, stál opět Mansur a v okamžiku tom hleděl směrem k ní. Majmuna, nevědouc ani, co činí, strhla svůj závoj a zamávala jím jako korouhví. Chvíli sebou Mansur nehnul, ale pak rozevřel bílý svůj

plášť a zamával též jakýmsi rouchem, bílým, lehkým, třpytícím se zlatem a stříbrem v slunci. Poznala své vyšívání! Nosil je u sebe. pod rouchem svým! Byla mu ta památka tedy drahá! Oči její se zavíraly mdlobou, neb štěstí její zdálo se jí tak nesmírné jako všechen její minulý žal. Hlava jí klesala zpět a Majmuna tiše padla do kvetoucích, vlnících se, šelestících travin. Mhou své mdloby viděla bílé holuby kroužit nad Kasbou a slyšela, než smysly ji opustily na prosto, volání muezzinovo na minaretu.

Když se vzpamatovala, vyhoupla se lehce na zeď terassy a hleděla opět na Kasbu. Stál tam posud. Mdloba její byla krátká. Zamávla ještě jednou závojem, a plna strachu o své tajemství, sestupovala pak dolů do dvora, odkud Zajnába na ni volala. Nurrudyn vracel se z bazaru. —

Druhý den, když muž její jak obyčejně odešel, vyšla Majmuna opět na střechu domu a hleděla směrem na Kasbu. Mansura tam nebylo. Ale Majmuně nebylo proto smutno, věděla nyní, že smí doufati, cítila jistotu, že Mansur sám bude cestu hledati, by se jí přiblížil. Nemýlila se. Patříc do pusté sousední zahrady, zahlédla bílý plášť mezi stromy v nejhustším stínu. Seskočila do sadu. Tu rozevřely se husté větve kvetoucího keře a Mansur tam stál a zval ji kynutím ruky, by k němu přišla. Opatrně neodvažoval se na stromů prázdné místo, kde by jej mohl asi někdo buď s Kasby nebo s minaretu vedlejší džamie spatřiti. Majmuna porozuměla. Jako gazella letěla vysokou trávou a padla mu bez dechu na prsa. Zavřel plášť a táhl ji za sebou. Cítila, že ji pozvedá, že s ní kamsi sestupuje, pak zase vzhůru kráčí. Bylo jí lhostejno, kam ji nesl. Cítila tlukot jeho srdce, svírání jeho ramenou a jako v nejsladším snu slyšela něhyplný jeho hlas, šeptající tiše, tiše slova horoucí lásky. To byl ráj! Teď spadl jeho plášť, kroky jeho se zastavily a pustil Majmunu. Stála po jeho boku v šeré jakési kobce. Neohlížela se, vzala hlavu jeho oběma rukama a tiskla ji ku svému srdci.

„Já tě miluji,“ řekla prostě s úsměvem krásnějším než plání hvězd a svítání zory. Ale pak propukla v srdcelomný pláč: „Já trpěla, já trpěla!“ A přemožena vzpomínkami na přestálý bol klekla na dlažbu. Mansur plakal s ní. Drželi se pevně v objetí a slzy jejich tekly volně. Nevěděli, roní-li je blahem nebo žalem.

„Prokletí na mou hlavu!“ řekl Mansur. „Ty trpěla's a trpěla's k vůli mně.“

„Buď žehnán i za to utrpení!“ zvolala. „Žal lásky je jako plápol velkého toho ohně, v nějž Nimrud Abrahama uvrhnouti dal. Bůh změnil každé šlehnutí vatry v růži, vonící dechem nejsladším!“

A dusila jej polibky, tak že odpověděti nemohl. Pak řekla se slabým stínem výčitky: „A ty's prchal z Ariany! A ty's mě jinému ponechal! A ty's bez mé lásky klidně žil!“

„Já trpěl muka!“ zvolal Mansur. „Já žil jak zavržený v pekle nejhlubším! Já prchal z Ariany? Nebyl jsem hostem tvého otce? Jak mohl jsem jinak jednati v úctě k jeho šedinám? Tebe hledat později? Nebylo to, klid tvůj rušiti?“

Líbala jej znova, nemyslila už na minulost a zvolala: „Ale ty's mi posud neřekl, že mě miluješ!“

Řekl jí to stokrát mezi tím, co ji k sobě tiskl, co ji líbal, co na ňadrech jejích rozkoší zmučen spočíval. Když byli unaveni štěstím svým, rozhlížela se teprve poněkud v prostoře, kde byli spolu tak nekonečně blaženi. Byla to malá místnost zvláštního vzezření, zdi její byly pokryty fajensovými deskami blankytné barvy, na nichž byly jakési fantastické zámky malovány, s červenými valy a bílými minarety, s jejichž cimbuří dlouhé vlály prapory. Vlys nad římsou ze skulptovaného dříví, byl bohatě arabeskován a plu zašlých stříbrných a modrých veršů z koránu. Zaprášený, začernalý strop, valně porouchaný, měl stopy bohatého pozlacení. Jedna stěna pozůstávala celá z velké, husté, dřevěné mříže, velmi ozdobné.

„Kde jsme! A jak jsi se dostal sem?“ tázala se Majmuna.

„Osud sám přeje naší lásce,“ odpověděl Mansur, „dříve než jsem věděl, že tento pustý dům sousedí s příbytkem, v němž bydlíš, dříve než jsem tušil, že's tak blízka, našel jsem skrytou, do skály tesanou chodbu vedoucí z Kasby dolů v tuto zahradu. Jsme v kubě, v hrobce svatého marabúa. Zde bývala patrně síň, kde se konaly někdy modlitby. Tam za tou mříží je hrob. Časně z rána vcházeli sem někdy pobožní, když muezzin s minaretu volal: Modlitba jest lepší než spánek!“

„A milování je lepší než modlitba!“ řekla Majmuna nadšeně, beze stínu vědomého rouhání.

Políbil ji na oči a pokračoval:

„Hrob tento jest částí bývalého rebatu, útulku pro stíhané dlužníky, kde je věřitelové stíhati nesměli. Zde byli jisti a měli možnost, vyčkati svého vykoupení. Mnohý z rytířů nejchrabřejších upadl někdy do rukou nemilosrdných lichvářů. Hrob ten a zahrada, dům a valy kolem chránily toho, jenž sem se utekl. Někteří z nešťastných byli by snad celý život svůj zde smutně trávili a i skončili, kdyby přátelé rytířstva, nejspíše též rytíři, nebyli onu tajnou chodbu do skály tesali, kterou do Kasby vniknouti a odtamtud pak z města, daleko, do pouště, do cizích zemí uprchnouti lze bylo, kde nový pro zachráněné mohl zkvésti život. A tu polozasypanou chodbu našel jsem, a šťastnou náhodou neprozradil jsem posud nikomu svoje tajemství! Zde v té pustotě, blízko toho hrobu, deset kroků od příbytku tvého, jsme jisti, jako bývali někdy ti, již hledali zde útočiště své!“

„Bůh milosrdný buď chválen!“ řekla Majmuna.

A zase si klesli v náručí, nemohli se nasytit tím štěstím, že se opět nalezli. Konečně však se od sebe odtrhli. S pláčem, jakoby se loučila na věky, vrátila se Majmuna do svého domu a Mansur hledal cestu svou zpět do Kasby. Útěcha jediná byla milencům, že na zítřek opět sejíti se měli.

A scházeli se nyní denně v šeru kobky a v štěstí jejich nebylo nyní už nejslabšího stínu. Jednou však, když oči Mansurovy bloudily po vlysu nad skulptovanou římsou, potkaly se náhodou se zlatým nápisem mezi arabeskami, úplně ještě čitelným. Stáloť tam plamenným písmem: „Hrob jest tma, ale dobré naše skutky jsou světla, která ji rozhánějí.“

Zasmušil se neb cos jako výčitka svědomí se v něm náhle a neočekávaně ozvalo v okamžiku, když ženu jiného k vášnivému srdci tiskl.

Majmuně neušlo to hnutí, oči její sledovaly jeho zraky, čtla nápis a uhodla, co se v nitru milencově děje.

„Což jsi vinen pouze ty?“ tázala se s výčitkou. „Hřích můj jest těžší tvého před Bohem a před lidmi a přece mě netíží. Vzdávám se tobě a netážu se, co bude někdy trestem mým. Hleď, o to je má láska větší tvé.“

Vyrvala se z jeho objetí. Mansur ji pustil, ale pak sevřel ji těsněji a líbaje ji šíleně, pravil: „Ty piješ duši moji a oheň lásky tvé spaluje srdce moje v troud. Hřích můj stal se nejlepším mým skutkem a i každá možná výčitka mění se v rozkoš ve tvém objetí! Krása tvoje je sama sebou ráj. Jiného mi třeba není! Životy naše oba splynuly v jeden a budeme-li spolu zatraceni, změní se i to věčné prokletí v rozkoš sedmi nebes!“

„Ty řekl's to, ne já,“ zvolala Majmuna. „Vyslovil's, co dávno cítím a co dávno jsem si pravila.“

A líbala mu oči, až byl polo slep. Při loučení však mu pravila: „Nevejdu už do stínu toho hrobu. Budem se scházet v zahradě!“

A od té doby sedávali spolu ve stínu stromů, jejichž šum se mísil v dešť jejich polibků, a keře lily na ně květy své a kapaly na ně rosu svou, a když už neměli slov pro štěstí své, péli jim ptáci snivě to, co v srdci jejich věčně znělo i věčně jásalo a nikdy nespalo, i když to ke rtům jejich cestu nenašlo. —

Stávali se denně smělejšími a zapomínali téměř skrývati se pod stromy a za keře. Obzvláště Majmuna neznala žádné už opatrnosti. Stávala ráda na slunci s rozpuštěnými vlasy, splývajícími jí na bílé nahé nohy, jejichž prsty si zdobila prsteny vzácnými, třpytícími se rubíny a perlami. Byly to samé dary Nurrudynovy, jichžto si dříve nebyla nikdy všímala, teď ale navlíkala je ráda neb zdobila se tak pro svého milence a šlapala zároveň dary svého muže v prach. Ve svitu a žáru slunce, kde vlasy její se modraly, bělost její pleti svítila a černá noc jejích očí demonicky bezednou temnotu linula do zlata dne, zdála se Majmuna tvorem krásy nadlidské, avšak magie té krásy měla cos záhadně znepokojujícího, cosi hrozícího jako chmura osudu, omamovala, ale zbouzela též neurčitý strach, jako vše, co se jasně a střízlivě pojímati nedá.

Stála jednou tak před svým milencem a pozorovala jeho náhlé zachvění. Cítila, že něco jiného než láska byla toho původem. Upřela zraky tázavě na tvář Mansurovu. Mansur nemohl jí říci, co mu prolétlo mozkem, nemohl jí říci, že si maně vzpomněl na postrach pouště, na ženského démona Ghul, jenž se poutníkům zjevuje v nejodlehlejších samotách, s očima ohnivějšíma nežli žár slunce v Sahaře, v luznosti nadzemské. Ghul je krásnější než hvězdy a lákavější než smavé vody, ale krutější než lvice a tygr. Ghul jest dcerou samého Iblisa, Satána, a ženy, jiiž bůh pro něho stvořil z bezdymného ohně samumu. Ghul pije krev a duši toho, jenž se jí oddává. To vše nemohl ovšem Mansur říci, ale srdce jeho chvělo se v nepokoji. Nebylo dosti hluboké pro její vášeň a pro bezměrnost její lásky, a proto v bázni se zachvělo a cítilo hluše, slepě, mlhavě osudnost, která jej byla s tou ženou spo-

jila. Bylo to poprve, a lekl se té myšlenky. „Co je ti?“ tázala se posléze, když dlouho mlčel, Majmuna.

„Chvěju se, by tě nikdo nespatřil,“ zalhal, odvraceje zrak.

„Pojď do stínu, nestůj v tom oslepujícím lesku toho slunce!“ dodal.

„To není slunce, co tak sálá, co pozlacuje květy, trávu, keř!“ řekla s úsměvem. „To plane láska moje tak žhavě z očí mých!“

Mansur táhl ji však silou k sobě za ruce; obával se nyní do opravdy, aby je někdo ze sousedství nezahlídl. Padla mu, klopýtajíc, na prsa. „Vždyť se blíží okamžik modlitby,“ řekl Mansur, omlouvaje své násilí, „muezzin vyjde na minaret, bojím se, že odtamtud je viděti sem.“ Ona však se jen usmívala. Vázala mu dlouhými, vonnými proudy svých vlasů ruce jako poutem a šeptala: „Slyšíš ptáka klokotati na stromě? Toť také muezzin, hledící s výše zeleného minaretu! Jeden zve k modlitbě, ten v džamii, a druhý, ten okřídlený jako anděl nebes, zve k milování čarným zpěvem svým!“

Vzala ruku jeho a položila ji na své srdce.

„Cítíš plápolání mystického ohně v bílých ňadrech mých?“ tázala se. „Já měla volbu mezi hříchem a povinností, mezi tebou a Bohem. Volila jsem tebe. S obrazem tvým v duši vzlétám vzhůru do nebes závrať působícího blaženství. Co pro mne ráj? Jen ty. Co pro mne modlitba? Tvé objetí. Co pro mne Bůh? Ty sám!“

A z očí jejích se lila jakási temná a přece světla plná záplava, z bytosti její vycházelo cosi, co jmena nemělo, jakési vábení; nebylo ani pouhým vděkem ani úsměvem, byl to čar plný velikosti smrti, plný bouří smyslů a plný úchvatů duše. Mansur zapomněl na Boha a démony, na ráj a peklo, a všechno štěstí světa a věčnosti bylo jim oběma jen v tom, že sobě náleželi, že byli svoji, svoji, nerozlučně svoji, že bytosti jejich na vzájem se v sobě ztrácely, že sama těla jejich se v šílené rozkoši rozplývati a v jedno jediné spojovati zdála.

Toho dne, když se loučili, řekla mu Majmuna:

„Zítra přijď v můj dům! Sluší bohatýrovi, by vyzýval nebezpečí. Mně hnusí se to věčné skrývání.“

Žasl, ale byla tak hrdá, že se styděl zdáti se opatrným. Byla by se domnívala, že se bojí Nurrudyna, a tu myšlenku odbyl úsměvem. —

Majmuna věděla, že návštěvy jejího milence nemohou zůstati tajemstvím pro Zajnábu, zavolala tedy starou svou chůvu do dvora a řekla jí: „Sivá moje holubice, Zajnábo moje, jejíž láska mi vždy byla jako rosa ranní, rci, smím posud počítati na věrnost tvou, nebo jest přátelství tvoje z těch, která lichá a klamná nás opouštějí v úzkostech největších? Jsi jako palma u vod, pod kterou dobře sedati, nebo jsi jako podlá mimósa, keř, jenž v palu pouště odpírá svůj stín?“

Zajnába hleděla na ni překvapena a řekla: „Divím se, dítě, že se tázat můžeš! Hádám však, že mi něco důležitého povíš, velké nějaké tajemství, a že žádáš o nějakou službu.“

„Uhodla jsi,“ řekla Majmuna. „Povím ti největší své tajemství a žádám na tobě největší služby, kterouž kdy mi prokázati můžeš.“

„Tedy mluv!“ řekla chůva.

Majmuna mlčela chvilku a pak řekla: „Žádám na tobě almužny.“

„Jsi smyslů zbavena?“ divila se Zajnába.

„Které jsou spůsoby almužny“ — pokračovala Majmuna — „dle výroků připsaných božímu proroku? Opakuj mi je!“

„Víš to jako já!“ zvolala stařena. „Rovnati spor mezi rozvaděnými jest almužna, pomahati člověku, sedícímu na soumaru, jest almužna, dobrá slova jsou almužna, úsměv ve tvář tvého bratra jest almužna, přispěti slepci jest almužna“ — „Stůj!“ řekla Majmuna. „Na jednu Prorok zapomněl. Ochraňovati pronásledovanou lásku, jest almužna. A té na tobě žádám.“

Zajnába vytřeštila oči a mlčela. Majmuna vztýčila se hrdě a řekla prostě, ale směle, bez zardění, spíše jako by se chlubila: „Zajnábo, mám milence. Jsem muži svému nevěrna.“

„A za moji ochranu žádáš pro svůj hřích?“ vzkřikla chůva a všecka krev se jí hnala do tváře.

„Ano,“ řekla Majmuna klidně. „Žádám totiž, abys mlčela, až jej zde uvidíš.

„Abych mlčela naproti tvému choti? Ale ta zdánlivě klidná moje tvář znamenala by pak tolik, jako bych Nurrudynovi říkala: Žena tvá je věrná. Což nevíš, že ten, kdo má dvojí obličej, v den z mrtvých vstání bude míti dva jazyky ohnivé?“

„Nuž, tedy prozraď mě!“ řekla Majmuna.

„Neprozradím, při živém bohu,“ vzkřikla s pláčem Zajnába, „ale, dítě satanášovo, spěcháš ve svou zkázu! Spěcháš v plameny a muka! Dítě hříchu, dítě zločinu!“

A stařena zuřila. Majmuna mlčela stále a když zloba Zajnábina dobouřila, sedla vedle ní, vzala ji za ruku ,a pravila: „Ať žádný člověk nesoudí hřích svého bližního a nevolá na něho hněv milosrdného Boha. I andělé padli, a jeden z nich, jenž Bohu přílišné smilování vůči lidskému pokolení vyčítal, padl níže než mnohý z lidí. Víš, že Bůh toho anděla proto poslal na zem, aby zkusil, jaká to tíž, nepodlehnout pokušení. A odložil tedy Harut křídla svá a ztemnil zář svou démantovou a žil na zemi jako člověk. Seděl na soudné stolici, neb spravedlnost jeho zbuzovala obdiv lidí všech, a tak přivedli před tvář jeho jednou ženu krásy zázračné, a ten, jemuž ona byla křivdu činila, byl s ní a řekl Harutovi: „Suď mezi mnou a ní!“ A Harut viděl zřejmě její velký hřích a hodnotu duševní onoho člověka, ale viděl ještě jasněji, že krása její zářila jako luna na nebi, a podmaněn zrakem jejím vábným, mocí kouzelnou, zašeptal: „Buď mou a odsoudím toho člověka!“ Tu zahřměl hrom, až se zatřásl celý dům, až Harut se soudné stolice na tvář spadl, a vichrem volal velký hlas: Ty, jenž jsi lidskou opovrhoval slabostí a Bohu soustrast jeho a smilování vyčítal, buď od tváře mé zahnán, do ráje nevrátíš se a v prachu země zůstaneš až do soudného dne, v tom prachu země, kde jsi se naučil, že i spravedlivý může klesnout do hříchu.“ —

Zajnába plakala tiše.

„Já nesoudím,“ pravila mezi vzlyky, „vždyť byla jsem mladá též, a poznala jsem lásky. Neusmívej se. Já vím, co milování znamená. Nesoudím, nesoudím, ale chtěla jsem svou bílou holubici Majmunu míti beze skvrn! Beze skvrny nevěry!“

„Láska není skvrnou, láska je světlem," odpověděla Majmuna. „A nevěrnou stala jsem se tenkráte, když jste mě dali tomu nenáviděnému Nurrudynovi. Neb milovala jsem v onen den už svého milence. Není na mně poskvrny, mimo stopy proklatých těch manželských polibků!"

Zajnába mlčela a Majmuna tulila se k ní: „Ach, až jej uhlídáš!" šeptala. „Až jej uhlídáš, omládne staré tvoje srdce obdivem a radostí! Ach, jak je krásný! Jak je vysoký! Jak je stepilý, jak útlé jsou údy jeho přes všechnu bohatýrskou sílu svou! Padneš na kolena, až jeho čelo uzříš, kde sídlí hrdost! To čelo jest jako zlatý trůn jeho oblého, jako z bronzu obličeje a temné jeho oči jsou jako dva lvové u stupňů toho trůnu, víš, jako ti lvové, které džinové pro Salomóna urobili a k trůnu jeho postavili, a jsou jako ti orlové, kteří krále stínili svými perutěmi! Ústa jeho mluví o ušlechtilé jeho vážnosti, neusmívají-li se, neboť pak jsou jako úsvit, slibující palčivý žár jeho polibků, rovnajících se celování slunce, jímž se vesna rodí! Každý jeho pohyb mluví o důstojenství jeho duše, o královské krvi, která koluje v jeho žilách! Ah, nešťastná Zajnábo, a ty se odvažuješ, mluviti mi o Nurrudynovi?" Vyskočila při těch slovech a oči její sršely.

„Ale kdo je ten tvůj milenec, odkud, jak dávno jej znáš?" tázala se chůva, aby ji uchlácholila.

„Ty jej znáš!" odvětila Majmuna. „Ty pamatuješ se na hosta mého otce v onen večer, víš, před neblahým mým sňatkem?"

Chůva spráskla ruce. „On?" tázala se, „on?"

„Ano, Mansur, pravý arabský ten rytíř, podobný Antarovi! On, z krve královských Arabů! Z krve čisté, nesmíšené! Ne mogrebin jako ledový ten kupec prokletý!"

V tom ozval se venku na dvoře tichý, přesladký, ač mužný hlas, zpívající nyvým nápěvem kusy milostné písně.

„O hbitý ptáku zamodralých křídel, pluj zlatým vzduchem, pluj a přines odpověď . . . Věje ještě volnou pouští lásky velký dech? . . . Vlají tam ještě luzné panny bílými závoji? A ona nejkrásnější z nich chová posud v srdce hloubi ono tajemství, jehožto polovici v prsou uzavřel ten bohatýr, jenž by jen s životem se toho pokladu vzdal, dražšího nade vše?"

„Toť on, toť on!" zvolala Majmuna a spěchala z komnaty.

„Ó neprozřetelní, ó neprozřetelní!" volala za ní chůva. „A ten starý muezzin, jenž každou chvilku stojí na minaretu, odkud ve dvůr náš vidí? Kdyby uviděl! Kdyby uslyšel! Ah, ti muezzinové, což nejsou věčnými špehy? Dobře mají ti, kteří k onomu svatému úřadu volání k modlitbám navrhují slepce!"

A hleděla mříží na dvůr a utišila se, vidouc, že stáli milenci na té straně, kam s minaretu vidět nebylo. A slzy jí stoupaly pohnutím do očí, když si šeptala: „Jsou oba mladí, jsou oba tak krásní! Bože, bože můj, odpusť jim ten hřích a mně mou slabost!"

Majmuna a Mansur nevzpomínali však ani chůvy ani nebezpečí ani hříchu, byli si jen vědomi svého štěstí, tam v tom stinném dvoře se starými arkádami z šedého kamene, s tím fontánem, kde bílí holubi lesklou pili vodu, sedíce na zvětralé obrubě, v tom tichém dvoře, nad nímž

vysoko v temném blankytu malé obláčky jako dlouhá řada pelikánů pluly slunci vstříc. —

Majmuně zdálo se, že nyní teprve, od té doby, co Mansur do domu jejího přicházel, docela šťastnou jest. Nemusila jej, skrývajíc se, hledati tu v hrobce, tu v té vlhké zahradě; sedávala s ním nyní v komnatě své, chodila s ním pod arkádou dvora, a nebyl-li už přítomen, viděla pak ještě obraz jeho všude, a ty místnosti, které se jí dříve zdávaly tak pusté a cizí, byly nyní pro ni naplněny čarem památek, vůní vzpomínek. Tam byla na polštáři hlava jeho spočívala, zde ležel nedávno na podlaze z mramoru temný jeho stín, zde u toho sloupu byl ji líbal! A ohlas jeho kroků, jeho slov, jeho nyvých vzdechů vězel všude ve vzduchu a mluvil k ní, když Mansur, nepřítomen, mlčel. Blouznili spolu nyní mnoho o budoucnosti, ač jim byla přítomnost tak sladká, že na uskutečnění svých mlhavých záměrů vážně ani nemyslili. Ale jaké kouzlo bylo v tom, rozvinoval-li Mansur před snivým jejím, jako do dalných krajů zírajícím zrakem obraz příštího jejich štěstí! Mansur z lásky k ní dal se už dávno mezi rytíře vřaditi, tvořící tělesní stráž bejovu. Zůstane tedy zatím v Tunisu, ale volný jeho duch nenáviděl služeb! Odletí opět na pyšném koni svém, jenž, dítě pouště, na polo orlem byl, odletí, ale Majmuna bude s ním! Kam uprchnou? Do zemí, kde není hranic, kde není zdí, kde každý králem sám a pánem z lidí nikdo, kde pánem pouze Bůh! Co znal těch krajů Mansur! Pásma, kde černé hory k nebi ční, tak vysoké, že se zdají dotýkati se až nebes, slunce stojí na jich vrcholku jako žhavá váza a lije znoj svůj jako zlaté slapy na vyprahlou zem, která by žízní zahynula zajisté, kdyby z temných boků hory se nevalily stříbrné bystřice k její úlevě. Znal Mansur pouště, žluté jako šafrán, kde sloupy písku jako fantómy bloudí, kde samum tvář ovívá, jako lvů horký dech, kde se hemží divých šelem, a kde lidé kočují, divější než ony šelmy, kde v každém keři číhá smrt, kde samy prameny, temenící se sem tam z pod balvanů, se zdají bublati slovo: „Prchej!“ Lvové zírají tam žlutým zrakem v rudé slunce, závojem oblaků pískových, nebe nad tím krajem plá tak temným azurem, že zdá se černým, hrůza vane z něho. Však v poušti té jsou oasy, plné sladkých vod a palem zelených a stromů, z nichž vůně kapají. A z hájů plných šeptů je tam vidět na žlutou pláň a fialové hory za ní na obzoru, a daleko za nimi zapadá slunce na zrůžovělém nebi, kryjícím se mráčky perleťovými, duhových okrajů! Znal Mansur nivy plné květů, táhnoucí se až k safírovým mořím, nivy plné stromoví, plné vlnících se vrchů, porostlých thujemi a olivami, z jejichžto stínu se tichá města noří, korunovaná bílými Kasbami. Znal samoty, kde půda byla purpurem a jezera fialová a háje smaragdové při tajuplném plání zodiakální záře. Jiné, kde v černé rovině, mezi nesmírnými basaltovými balvany, velbloudi si s těží cestu hledají, kde v noci horký vítr úpí a mléčná cesta bíle na obrysy černého města svítí, vystaveného džiny, pustšího a temnějšího ještě než tato černá pláň. Znal choboty moře, kde osamělá úskalí, celá bílá při zsinalém svitu měsíce, tak strašidelně z vln se budují, že bledne lidská tvář, když na ně patří, a kůň se chvěje jako v horečce! Jak ráda naslouchala Majmuna takovému vypravování a jak tulila se k němu, jak objímala pevně jeho hrdlo svými rameny, často šeptajíc:

„Ó, cestovati, toť vítěziti, dí staré přísloví. Můj vítězi, můj bohatýre, kéž s tebou nebezpečím kráčím, jako plameny!“ —

„Já slyšel o krajině“, pravil jednou, „jíž ze všech nejraději pro tebe bych vyhledal a tam tě unesu! Samý v ní kvete háj a nivy jsou tam kryté růžemi! Věčně šeptá tam vítr dechem nejsladším, nikdy tam není žhavý znoje pal a zlíbalo-li slunce přece příliš vroucně květů kalichy, roní hned oblaka slzy své, by jim barvy a svěžest vrátila. Potoky nepostrádají tam nikdy bohatství svých vod. Kvete tam nesmírná zahrada a v ní stojí dům, jehož sloupy jsou z onyxu, jehož okna propouštějí do vnitř síní světlo mosaikou ze samých drahokamů, světlo šeré, plné tajemství. Kolem domu dýmají po celou noc z ohromných zlatých kaditelnic divuplné vůně, jejichž modrá oblaka se jako mátohy nesou k měsíci, jenž světlo svoje ve dvůr z bílého mramoru lije, na zlaté lůžko, na němž ty Majmuno spočineš. Tam tryská fontán z křišťálu perle a rtuť, a v dýmu vůně a v bleskotu fontánu rodí se zázračné sny. A v houšti sadu stojí polozapadlý prastarý idol z černého basaltu, má oči z topasu, a je celý potřísněn krví dávných obětí. Ale na prstu svém má prsten, v němž zasazen jest hranol kamene Sachrat. Sachrat, toť ono horstvo smaragdové, v jehož středu země naše vězí, jako prst v prstenu. Azur nebes jest jeho odleskem. Kdo pouhé zrno kamene Sachrat má, ten činí divy, Majmuno! Ten vidí, co oko lidské jinak spatřit nemůže! Ten slyší, co sluchu lidskému jinak slyšeti nelze! S prstenem takovým na prstu spatřil kdysi jeden z předků mých duše lidí, před tisíci lety zemřelých, seděly v háji z oliv, ne mnohem mladších než ony samy, seděly při bílém světle měsíce ve velkém kruhu, majestátní jejich zjevy byly ještě bělejší, než luny jas, oči jejich plály slavně a tajuplně jako vlasatice věštící, a rozmlouvaly o věcech budoucích, o soudu konečném. A praděd můj slyšel, jak jedna z oněch duší pravila, že hora Ohod v pravdě, jak to tvrdí podání, do ráje pozvednuta bude v den z mrtvých vstání, neb hora ta skryla Proroka, když smrtí mu hrozili nevěřící; však Džebel Ajr bude za to svržena do pekel, neb skalní úbočiny této hory odepřely Proroku své prameny vod, když žízniv toužil po vláze. Hory mají duši jako rostliny a zvířata, jako andělé a lidé. Sféry mají duši jako naše zem. I slunce i měsíc budou proto někdy bohem souzeny, neb majíce vůli, hřeší a činí dobře dle své libosti . . . To slyšel praděd můj, a hrůza jala jej, když všechna hmota, živa, náhle strašidelnými zraky naň hleděla, i zahodil prsten svůj do hloubi temných vod.“

Mansur se zamlčel a Majmuna se usmála snivě a pravila: „Co jsou všecky ty divy a zázraky proti tomu jedinému největšímu, který se nazývá láska? A čím jiným je ta duše rostlin a kamenů, slunci, země a hvězd než láskou? Tím velkým pudem hnány hledají se hvězdy v modru prostoru jak srdce naše zde! A nemá slunce hlubších v sobě propastí, než srdce naše, a není více ohně v těch jeho prohlubinách beze dna, než v srdcích našich je žáru! Nesmírný dech lásky oživuje vše, jí všechno žije, všechno zmírá. Je láska život a smrt, proto ta rozkoš plna bolesti, ta bolest plna rozkoše! Jak vysoko nese nás, jak daleko! Jak chatrný, jak chudý je proti ní div toho zeleného koberce, jejž utkali džinové pro krále Šalamóna, ten nesmírný koberec, na němž král i celé jeho

vojsko stálo, koberec, který pak vítr nesl, kam král si přál. Plul prostorem jako loď a nekonečný voj orlů tvořil nad ním baldachýn, by vojsko a krále před sluncem chránil. Pokolení a pokolení diví se tomu zázraku! Mansure můj, jediný tvůj polibek má větší čaromoc!“ — —

Mezi tím co milenci takto žili a snili a na vše kolem sebe zapomínali, stávala se s Nurrudynem nenáhlá změna. Začínal prozírati, bylo mu, jako by mu padalo bělmo s očí. Pomalu začal chápati, že manželství jeho nebylo šťastné. Dlouho nebyl chladnost své ženy pozoroval, měl tak málo zkušeností v lásce, ale nyní počal cítiti, že láska jeho, která ovšem vášní nebyla, se potkává na vzájem u Majmuny s čímsi, co se pravému odporu přes příliš podobalo. Konečně chápal s bolestí to ledové Majmunino opovrhování! Nejdříve byl tím překvapen, později však jej to popouzelo a roztrpčovalo nad míru. Přemýšlel a začal býti vypočítavým. Tvářil se též chladnějším a doufal, že se Majmuna toho lekne, ona však ani nepozorovala jeho zdrženlivost, neb duše její byla příliš obrazem Mansurovým naplněna, tak že chotě svého téměř zapomínala. Nurrudyn cítil se hluboce ponížen. —

Sedával nyní zamyšleně v bazaru uprostřed těch vůní, těch látek, těch klenotů, jimiž v Tunisu byl tak proslulým. Přemýšlel tak mnoho o svém domácím neštěstí, že obchod svůj zanedbával. On, jindy tak chladný, který si nebyl nikdy mnoho všímal žen, on, jenž se pouze po vůli svého otce, jen z povinnosti oženil, začal nyní jakousi žízeň lásky cítiti, a čím více po ní práhl, tím více poznával s trpkostí, jak cizí, jak vzdálen Majmuně na věky zůstane!

Jednou na večer zabloudil do temné ulice, obývané ženštinami, jejichž prodajné úsměvy a prodajné polibky mu vždy hrůzu působily. Ale ten den zatlouklo mu nějak podivně srdce, zavířila mu nějak podivně krev, když slyšel, jak naň volají za mřížemi oken, když po něm květy házely, když klokot vábících ptáků nápodobovaly, a když mnohá z nich naň v pravdě vášnivým pohledem zasvítila. Cítil odpor proti nim a bral se rychle ulicí, ale zpěvy jejich o skrytých polibcích ve stínu uliček, kam luny světlo nevniká, letěly za ním a zapalovaly žádost v jeho pleti.

(Dokončení.)

Mír.

Den zasmušilý uhasínal zvolna,
nach červánků již zmíral nad západem
a vzduchem nesla nálada se bolná.
A bledá mračna dýchajíce chladem
se leskla jako kov, jenž srdce děsí,
že Mamon vládne také nad nebesy.
A smutná země, zasypaná sněhem,
již polil večer prázdným světla žehem,
se chvěla v nitru, ždajíc marně rána,
jež teplem, jarem mělo dechnout na ni,
a snila těžce v trapném zadumání,
hruď rozryta a duše na smrt zdrána,
a kolem bylo šera teskné moře.
Pln únavy a sklamání a hoře
již zapomněv svou sladkou, dávnou báj
o spasení, jež vrátí lidstvu ráj,
spal celý kraj.

Tak mdle, tak unyle tu chvíle táhla,
a srdce lidská marným steskem práhla
po neznámém, po sladké jakés smrti,
jež duši vznese, pouta těla zdrtí,
a mysl vadla, mučila se v hrůze,
že ničím je zde láska, cnost i víra,
že člověk ztracen zhyne po zásluze,
a práce, dobro, žití
že v smrti klín se neodvratně sřítí,
že Bůh jest hrob, jenž všecko uzavírá,
že pěnou pouze na věčnosti proudu
jest země, člověk jenom jiskrou troudu.

A celá snaha od jitra až k noci,
jíž touží kletbu nicoty své zmoci,
i vyšší vzlet a msta i odpuštění,
i pokoj duší, vášní bouřné vření
jest stín, jejž věčno vrhá v světů den,
jest sen, jest sen!

A nikde léku, nikde slitování.
A vlastní nitro lidí — peklo muky.
A marně s kříže světlý zjev se sklání

té svaté Krista probodené ruky,
A zkažen, ztracen nešťastný je svět,
a ku hledání svaté pravdy vznět
jest navždy klet . . .

Tu náhle v strži mračen, která letí
a mizí v noc, či kdesi od pobřeží
až jiných světů, které v snění leží,
se ozval hlas — — ples víry, dobra, mládí,
a jako Sinaj, který v blescích svítí,
a jako kříž, jenž s Golgoty se třpytí,
v to smutné, bědné, bludné lidské žití
sáh mocný jas,
a ozářil zla, hříchu vlnobití
ten svatý hlas.

To Boha byla řeč, jíž blaze, jemně
se chvěla v žalu, v pláči tála země,
a lidé na zem klesali tu v lkání,
a hukot zvonu zvučel bez ustání
tak velebně k těm vzdechů hlubinám:
Mír vám!

Jak andělský by sbor to nebem táhl,
a věčné harfy v struny mocně sáhl,
a vítr slavný, širé noci moře
a mhy a mračna vzdušné na prostoře
a celý velký přírody té chrám
pěl slavně v lidstva stesk a trud a hoře:
Mír vám!

Mír vám, jež vede tiché práce cesta
zde budovati krby, chaty, města,
kdož chráníte své rodině a vlasti
svůj pot, svůj plod, se vzdavše jiných slastí,
z čí štědré ruky bratřím požehnání
jak z kypré nivy klasů houšť se sklání,
čí památka, ač vnukům známa není,
přec žehnána je v pozdním pokolení,
již svému Bohu, jehož v hrudi máte,
svět zlý a bídný lepšit pomaháte,
vy děti světla, v světlo zírající
a v mukách žití s usměvavou lící
vždy hledící jen k zářným výšinám:
Mír vám!

Mír vám, kdož svaté překážíte snaze,
kdož balvanem jste lidstvu v jeho dráze,

jalový štěp, jenž plodů nevydává
a jenom prázdným listím ve vzduch mává.
Mír vám, vy vrazi, zloději a rváči,
mír vám, vy chudých krvelační dráči,
vy zlí, vy tvrdí s lačnou zisku duší,
jež vdovy pláč ni prosba nevyruší,
již almužny jste, těchy nepodali,
jež pouze Mamon prázdným leskem šálí.
Vy děti temna, z hrobu ve hrob jdoucí,
svit svaté pravdy snésti nemohoucí,
já nechci zmar váš, já vám život dám:
Mír vám!

Mír vám, vy v hrobě klidným spánkem spící,
pod suchou travou, s ní tak práchnivící,
Ó spěte sladce nad pohaslou svící
svých snah a snů, já nyní pokoj mám.
Co život smlčel, smrt vám směla říci:
Mír vám!

Zmlk zvonu hlas. A ticho bylo kolem,
svit červánků se třásl sněžným polem
a jejich růže chvěly se a bledly.
Na blankyt noci chmury tmy se zvedly
a božské ticho vesmírem se lilo.
Hvězd tisíc čisté nebe vyzářilo.
A modlitbou tu lidské byly dumy
a cit a touha, jež se v ňádrech tlumí,
a lidé v noc a nebe zříce vůkol
tu chápali svůj nesmrtelný úkol,
že k životu jim více třeba není
než dobroty a lásky, odpuštění.
Co andělé kdys pěli na Betlemě,
čím od pravěku chví se celá země,
tím mírem Krista, láskou věčně živou
jsi snila, země,
a s hůry luna září mlčenlivou
té zulíbala jemně.

Aug. Eug. Mužík.

Čiperův samolet.

Fantastická povídka Napsal Fr. Procházka.

(Dokončení.)

Když se Čipera probudil, byl již dávno bílý den. Chasník s učedníkem pracovali pilně. Žena jeho šukala tiše po světnici, hledíc časem starostlivě na muže, proč dnes tak dlouho spí, kdežto z pravidla vstával, sotva že se rozednilo a hned usedal ku práci. Čipera posadil se v loži, maje těžkou hlavu a zardělé oči. V uších mu hučelo a celé tělo bylo malátné jako po nemoci.

Rozpomínal se zvolna na vše, co ho potkalo této noci, a oddychnul si radostně, že zdráv dočkal se rána. Byl to sen? Rozhlédl se po světnici.

Začazená, prázdná lampa — těžítko na stole — stopy veliké kaluže po noční koupeli — mokrá od vlasů podhlavnička — nesprávně ukazující hodiny, které žena ráno spustila — i na trepce byla neklamná známka, že byl ve chlévě.

„Bylo to blouznění," nabyl přesvědčení. „Nyní všechno přemýšlení stranou — všechno čtení a vůbec takové zaměstnání, při kterém se člověk může zamýšleti. Chopím se těžké práce a za čtrnáct dní budu již zase úplně zdráv."

Seskočil s lože a odbývaje žertem dotazy manželčiny, umyl se a oděl s obvyklou hbitostí. Na to přisedl ku snídani.

„Dnes jí nezasluhuju, ženuško," žertoval. „Dnes jsem si na ni ještě nevydělal." Byl i při své malátnosti nějak neobyčejně vesel myšlenkou, že je zase zdráv.

„A co s tebou, ty noční rejdile?" smál se, bera těžítko do ruky. „I krávy mi burcuješ ze spaní. Bude nejlépe, dám-li tě na nějaký čas z očí, abych na tebe zapomněl." Zastrčil těžítko do zadu mezi své knihy a položil na vrch těžký svazek Kroniky Zappovy. „Abys se nemohl ani hnouti," usmál se.

Po celý den na to mořil se Čipera neobvyklými těžkými pracemi. Štípal dříví, vážil vodu, kopal jámy pro kůly nového plotu a k večeru zalil celou zahradu. Utrmácel se tak, že sotva se dočkal večeře. Celou noc na to spal pevně, jakoby ho do vody hodil. Tak pracoval asi čtrnácte dní. V tom čase odstěhoval i svýma kravkama slečnin majetek na nádraží. Když se ho dotazovala po osudu těžítka, odpovídal vyhýbavě, že dal plešatého na zasloužený odpočinek, tam že dá už pokoj.

„Nyní jsem úplně zdráv," ujišťoval se, vybíral pomalu opět knihy a posedával zase nad nimi dlouho při lampě. Zdálo se, že se vrátil úplně ve své bývalé koleje, ale nebylo tomu tak. Na Čiperovi bylo od té doby pozorovati jakési hluboké stálé zamyšlení, jevící se neobyčejnou

roztržitostí, byl-li osloven, a mnohými žertovnými i mrzutými případy, které z toho časem vyplývaly.

Zamyšlen stál třeba po čtvrt hodiny nad konví navážené vody, nad rozdělanou obuví, nebo smolil dratev a leštil botu do nekonečna. I při jídle často spustil pojednou ruku se lžicí na stůl, upřel oči na jedno místo a zabloudil duchem Bůh ví kam.

Ani studovati nemohl již tak jako dříve. Přečetl stránku i dvě a zastaviv se na konci, nevěděl, co četl. Někdy marně se snažil stihnouti smysl praobyčejné věty a pouhým čtením novin, které dostával z města z druhé ruky, unavil se nejednou tak, až ho rozbolela hlava. Často viděli ho, an sepjal ruce nad knihou, stáhl brejle a zamýšlel se na celé hodiny. Jestliže ho někdo vytrhnul, býval mrzut, jako když dítěti vezmeme hračku.

Stěžoval si také na paměť. Ta jeho zázračná, na prosto spolehlivá paměť zmizela. Přišla mu najednou nějaká osoba na mysl — třeba na prosto nepatrná, bez významu, ale že si nemohl vzpomenouti na její jméno, trápil se. Vzpomínal na ni celé hodiny tvrdošijně a urputně, jakoby spasení jeho od toho záviselo, až buď přece vzpomněl aneb chtěj nechtěj musil nahlednouti do svého zápisníku. To jej skličovalo. Chasa jeho těžce pohřešovala mistrův bývalý humor, žena milou pozornost a ochotné ve všem přispění. Ba, ji tížily také obavy. Tázala-li se, nač myslí, usmál se pouze a bylo znáti, že mu otázka jest nemila. Jiné odbyl bezohledněji.

Nějaký čas potom se zdálo, že se stal Čipera velikým přítelem ptáků. Celé hodiny ztrávil pozorováním holubů nebo vrabců po dvoře, jež krmil spolu s drůbeží. Vzlet těžké husy do vzduchu přiváděl jej skoro v nadšení. Chytil kdesi mladou vlaštovku, z hnízda vypadlou, a přivázav jí nožku na motouzek jako rozpustilec, díval se s nevyčerpatelnou trpělivostí, jak znovu a znovu rozpíná peruťky a snaží se vzlétnouti, i jak si křídelkama pomahá, aby zachovala rovnováhu na jeho prstě. Chasník s učedníkem ušklebovali se tomu hraní, ale mistrová v duchu odsuzovala toto trápení zvířátka, divíc se, jak se ten dobrý muž ve stáři stává ukrutníkem. I chrobáky chytal, uvazoval a díval se na jejich těžký let. Později kuchal vrabce a rozřezával těla jejich na malé kousky; i když mistrová zařízla něco z drůbeže, byl by všechno chtěl nožem rozpižlati — a přece se jindy nemohl ani na zabíjení kuřat podívati. Mrtvolu vrabčí dal obrati mravencům a zase se zamýšlel nad těmi čistě ohlodanými kůstkami. Pracovati přestal docela a ani nedohlížel na chasníka a učedníka, kteří klímali a lelkovali při šití, posmívajíce se mu, a ženě nechal za břímě mimo domácnost i celé polní hospodářství. Ani hrušek toho roku sám nečesal. Zdálo se, jakoby byl pozbyl veškeré dřívější píle a přičinlivosti.

Později zanechal náhle ptáků a sedaje bez konce nad archem papíru, kreslil, měřil, stříhal a lepil. Žena jeho, již od delší doby zasmušilá a zamlklá, mlčela i k tomu, potřásajíc prošedlou hlavou. Za to chasník s učedníkem chechtali se, sestrkujíce hlavy a pozorujíce jeho výrobky. Byla to samá křídla a jedno podivnější než druhé. Ta byla netopýří, ta zase vrabčí a ta docela neznámá. Dvě husí kosinky měl mistr roze-

pjaty na starém válečku, kterým kdysi za mladých let mistrová válela nudle, a časem jimi na zkoušku zamáchal. Tu měl chasník, veliký smíšek, co činiti, aby se smíchem nedusil. On i učedník jali se kladivy hned bušiti do čehokoliv a na prázdno, jen aby chechtot svůj zakryli.

Konečně zdál se mistr býti se svým dílem spokojen. Přecházel rozjařen, mnul si ruce a žertoval. Tak ho již dávno veselým nepamatovali. Po večeři vytasil se Čipera před ženou i chasou se svým plánem samoletu.

Vysvětlil posluchačům svým pokusy balonové a jejich podstatu a odsoudil je na dobro. Balon je tolik — vykládal — jako bublina vzduchu, kterou vidíte vystupovati ve vodě, nebo v pivě. Nejmenší nehoda — slabý povlak bubliny praskne — tato se rozplyne a člověk, který k ní život svůj připjal, leží na zemi roztříštěn hrozným pádem. Má jen tu důležitosť, že první povznesla člověka — kus hlíny zemské — do výše vzdušné. Budoucnosti nemá. Již přes sto let tříští se o tento bludný prostředek důmysl lidský, aniž by dospěl o krok dále. Celé lidstvo uzná časem, že se chytilo bubliny a honilo se za ní marně celé století. Je to táž chyba jako ve všem, kde se lidstvo odchýlilo od přírody. Ve vzduchu žádného tvora nevidíme se vznášeti pomocí bubliny. Ve vodě arciť ryby i rostliny tím způsobem plovou. V ní je bublinou i loď, měchýř nebo nadmutý ochranný pás, při němž plovati a plavbu říditi možno, poněvadž není velkého objemu při velké váze vody vytlačené již malým tělesem. Jinak je v řídkém lehkém vzduchu. Tu musí bublina býti ohromných rozměrů a následkem toho stává se hříčkou větrů i s tím, co k ní připjato. Všechna naděje v možnost řízení balonu je sebeklamem. Příroda by byla jistě dávno užila tohoto prostředku. A co vidíme místo toho? Křídla a jen křídla. Křídlo je vzduchu tím, čím vodě lodní šroub. Dává se lehko ovládati a přec nalézá odpor značný ve vzduchu — tím měla větroplavba již dávno býti rozřešena. Člověk jest arci těžší, než pták, motýl, chrobák a nemá té síly ve svalech jako tito, ale vždyť létá ze ssavců i netopýr a jak bystře pomocí pouhé blány, — tak létají i ryby — a člověk by si neměl na totéž troufati, on, který má důmysl, aby jím nahradil, co mu jinde schází? Schází mu síla svalů prsních a lopatkových. Člověk ode vždy víc namáhá nohy a méně ruce, proto jsou tyto slabší a méně vyvinuté, kdežto u opice jsou obojí skoro stejné. Ale podívejme se již na mrzáka, který se musí od malička otáčeti pomocí rukou, jak jsou zmohutnělé. Kdyby si člověk učinil křídla podobná jako má netopýr, bylo by k létání potřebí cviku od malička a teprve některé pozdější pokolení by létalo jako netopýři. První netopýr asi také nelítal daleko. Když jsem v mladých letech cestoval, vídal jsem každý den v jednom městě čápy na protější střeše. Mladí cvičili se na hnízdě denně po celé hodiny máchajíce trpělivě křídloma a tužili svaly, Jak dlouho jim to trvalo, než se jen nad hnízdo a hřeben střechy pozvedli! Jistě i u ptáků byl postup letu zdlouhavý a mám za to, kdybychom malé dítě od malička již cvičili v létání, že by později i obyčejnýma křídloma ku podivu se vzneslo.

Člověk má však důmysl, aby nalezl křídla dokonalejší. Ale ani to není mi posledním cílem. Člověk s křídloma — toť něco leda pro zábavu. Byl by při tom i bezmocným tvorem, nemoha rukou k jinému

užívati. Člověk má na štěstí ještě síly jiné, kterým svěřuje práci těžkou za sebe, sám si ponechávaje jen řízení její. Má páru a elektřinu. Páry tu nelze užiti pro tíži přístrojů a paliva. Zbývá tedy elektřina. Té svěří jednou člověk i pohyb křídloma, ale při nynějším jejím stavu bylo by rovněž třeba křídel dokonalých, aby jim nevadila tíže přístrojů. Přivedu-li k místu perutě takové, že pouhá síla paží postačí vznésti člověka, je záhada ta rozluštěna. Elektřinu k ruce nemám, ale létáním vzbudím jistě tolik pozornosti veřejné, že se jí domohu. Zřídím pak velkou loď, která množstvím křídel hnána unese i více lidí a zboží a nade všechny posavadní létací pokusy bude míti přednost v pevném, bystrém letu a snadném řízení po vzoru ptáků. —

A nyní pustil mistr úzdu své fantasii docela a unesl s sebou posluchače své do kouzelných končin cizích zemí, o nichž tolik věděl, — do jásotu diváků — bohatství, hrnoucího se vynálezci, — slávy, kterou proslyne vynálezem tímto i český národ i Čipera sám, a zajisté i jména jeho věrných pomocníků zapíše historie do své pamětní knihy pro budoucí věk.

Všichni byli jako u vidění. Chasník otevřel hloupá ústa do kořán a sotva dýchal. První části mistrova vypravování nerozuměl jasně, ale létání samo zaujalo ho tak, že po skončení mistrova vypravování vzdychl, jakoby ze skutečného stroje po dokončeném letu vystupoval. Měl vždy úctu k mistrovi — měl ji i když se mu posmíval v poslední době, ale nyní byl na prosto přesvědčen, že mistr je první člověk na světě po Bohu a byl by se na to krájeti dal, že se mu všechno povede.

Učedníkovi zdálo se, že posud letí nade vsí a rybníkem k lesu a k nádraží. Dále fantasie jeho ještě nešla, neboť za nádražím ještě nikdy nebyl.

Čiperová usmívala se opět po dlouhé době, pohlížejíc k učenému muži svému se slzou hrdosti a lásky.

Bez prodlení přikročil mistr od modelu ke skutečnému stroji. Učedník musil při tom pomáhati. Přikrajováno široké řemení, kterým se křídla měla pevně připjati k tělu a pažím. Mistr vyřezával kostru křídel a Čiperová stříhala dle nárysu pevný kanafas, kterým měla býti obšita. I chasník musil posléze přispěti ku pomoci a tím obuvnická práce, která za poslední doby již za mnoho nestála, uvázla docela. Přes protesty všech zákazníků povalovala se po všech koutech.

„Kde pak je na takové věci nyní kdy," říkával chasník s vysoka, vyslovuje „takové věci" s nesmírným pohrdáním.

Konečně byla křídla hotova. Druhého dne v neděli měla býti zkoušena. Všichni málo spali tu noc. Přípravy k letu byly na sadě již hotovy. Od vysoké třešně ku protější hrušce byl napjat pevný provaz ve výši několika metrů a s jeho prostředka visel na krátkém řemenu železný hák, který se měl vzlétajícímu zavěsiti za řemení nad hřbetem. Pod hákem bylo lešení s několika stupni, které se mohly pod zavěšeným již odstraniti.

I po celé vsi věděl již kde kdo, co se u Čiperů chystá. Čiperův samolet byl ve všech ústech. Chasník, vyhledav hnědou barvu, která v hrnci zbyla po natření kostry, napsal velikým křivým písmem na

hladkém prkně: Čiperův Samolet Český. Prkno připevnil vysoko na třešni právě nad létadlem, tak aby již z cesty veřejné bylo viděti. Mistra překvapil tím mile, což opět bylo překvapujícím pro ty, kdož znali posavadní jeho skromnosť. Již časně z rána přecházel po sadě a přehlížel přípravy.

K pokusu nahrnulo se mnoho lidí ke plotu i do sadu. Hned po požehnání odpoledne připjal si mistr křídla za ševelu a smíchu diváků — sám jediný se svou chasou vážně si veda.

„Hle anděl z kanafasu," smál se někdo v zástupu a druzí bouřlivě za ním.

Chasník zaklesl hák do spony a odstavil stupně. Nastalo ticho. Mistr rozmáchnul perutě a dvojím prudkým tepem dotkl se až provazu nad sebou. Hák se vypjal a Čipera snesl se zvolna máchaje křídloma mezi diváky, kteří se chvatně rozestoupili. „Jako vrabec — do čista jako vrabec, když přilétá k zemi!" smál se opět kterýsi v zástupu.

„Však je o málo větší," prohodil jiný. Zástup se smál, ale zájem jeho na létání rostl. Chasník, který s obřadnou vážností nastoupil let po mistrovi, doletěl šťastně až ke plotu zahrady a měřil pak pyšně kroky, jakou vzdálenosť na poprve přeletěl.

„Však vlaštovka, když začne, také dále neletí," hájil se proti posměchu.

Učedník, prováděje při pokuse všeliké čtveráctví, překvapil všeobecně. Jsa lehký a svižný, přenesl se přes plot až do sousedova ovsa.

Zájem diváků, zvláště mládeže, přešel nyní v nadšení. Všechno se hrnulo k samoletu a mistr jedva uchránil svá křídla před účastníky, kteří všichni chtěli lítati. Čipera pozoroval bedlivě výlety své chasy a nalezl na křídlech několik vad, jež potřebí bylo odstraniti. Nový pokus odložen tedy na čas pozdější.

V celé vsi i v okolí byl nyní Samolet Čiperův hlavním předmětem rozmluvy. Smích pochybnosti přestal. Skoro všichni věřili, že se podnik povede, mnozí již i záviděli Čiperovi nastávajících úspěchů. I děti na pastvách byly samé křídlo. Mnohá matka pohřešila doma uložené v truhle plátno ještě po matce, domácí výroby, pevné jako plech, mnohý hospodář kus vozové plachty, který padl za oběť mladým vzduchoplavcům a přinesl jim v zápětí výprask.

Jako u Čiperů tak i jinde čekalo se s napjetím na příští pokus a výsledek oprav. Než druhé vystoupení samoletu podobalo se bohužel na vlas prvnímu a třetí druhému. Vzduchoplavba sevšedněla znenáhla všemu obecensvu i dětem, i chase Čiperově samé. Jediný, koho neomrzela, ano čím dále tím více zajímala, byl mistr sám. Nekonečné byly opravy a nové vynálezy jeho: Kostra křídel pro větší lehkosť složena z dutých tyčí. Kanafas nahražen dykytou. Do křídel zavedeny záklopky — malé čtverečky z dykyty, které při zvednutí křídel propouštěly vzduch, otvírajíce se, aby odpor byl menší, a při machu dolů se zavíraly. Aby lopatkovým svalům ulehčil v práci, spojil křídla nad zády pružnými pery z točeného drátu — na způsob těch, jež zavírají pasti myší. Poněvadž nohy tíží svou a svislou polohou překážely letu vodorovnému, připjal k nim rám, popjatý dykytou, který je skutečně držel více v rovnováze.

Rámem tím nahradil dřívější padák, který se neosvědčil, neboť chasník jednou spadl s výše tak nešťastně, že padák držel mu nohy ve výši a hlavou narazil o zemi, až zůstal chvíli bez sebe. Od těch dob stala se ve hloupém jeho mozku nějaká změna. O létání nechtěl již ani slyšeti a když jen křídla viděl, dostával třesení údů jako v zimnici.

Každý tento nový druh zdokonalení a drahně jiných opět zamítnutých vyžadovaly nové práce, nového nákladu, nových pokusů, které děly se posléze skoro již bez diváků a na mnoze s nevrlostí i samého učedníka, kterého nová hračka již omrzela.

Kdo však touto vzduchoplavbou stal se úplně nešťastným, byla Čiperová. Dobrá ta duše pozorovala mlčky, ale s bolestí vysychající pramen blahobytu posavadního. Co měli pro stará léta ušetřeno v záložně, bylo již dávno vydáno za různé přípravy k samoletu. Slzy jí vstoupily do očí, když pohledla ve staré komoře nebo na půdě na tu hromadu různých křídel pohozených, na ty spousty rozstřihané a pokažené látky, která tu bez užitku ležela, pohltivši jejich pracně nasbíraný majetek. Každé nové zdokonalení vynálezu, které Čiperu činilo blaženým, poděsilo ji jako nová rána, nové ochuzení. Všechno musila si nyní zastávati sama. Druhdy poslal jí muž aspoň učedníka na trávu nebo pro vodu, ale nyní když i tovaryše na zimu pustil, ježto k lítání již nebyl docela a práce obuvnická přestala úplně, potřeboval učedníka výhradně pro sebe. Na stará léta přišlo jí nejtěžší břímě a k tomu ještě starosti, kam to s nimi dojde. Plakávala často na komoře, kde se k tomu zavírala. „Již vím,“ říkala, „jaké to bylo neštěstí, které mi tehda maminka předpovídala.“

I nyní však podařilo se ještě vždy Čiperovi, když truchlivosť její pozoroval, povznésti mysl její svou pevnou vírou a živým líčením.

„Nevěš hlavu, Andulko má zlatá,“ povzbuzoval ji. „Náhoda chtěla tomu, že jsi se stala ženou vynálezce a těm nerostou na cestách růže. Lidé mají mne již za blázna, ale kdyby i všichni ve mne víru ztratili, ty mně věř, to mi postačí. Vždyť podobné nesnáze stihaly všechny vynálezce. Pomysli jen, jaké strasti vytrpěl Ressel, o němž jsem ti čítal. Nebo vynálezce stávkového stroje v Anglii. Co měli ze svého důmyslu bratří Veverkové? Co zkusil za svou myšlenku Kolumbus! Málo je těch kteří něco velkého svedou, aby již v životě klidili odměnu. Často zmocní se jí člověk lecjaký, blatošlap bez zásluhy jen proto, že běží v patách vynálezci. Tak Amerika nazvána ne po Kolumbovi, ale po bídném písálkovi a i tu pouhou slávu bratří Veverků, která jim jedině zbyla, chtěl pro sebe ukrásti karabáčník, Němec Kainz. A to by mne mělo odstrašiti? Což je člověk na světě jen proto, aby se dobře měl a ne, aby svou hřivnou těžil a povinnost vykonal, kterou v sobě cítí? Což na tom, sejdu-li v nouzi, jen když vykonám něco velikého, k čemu cítím síly a co přispěje k oslavě českého jména. Hleď, Aničko, první loď vzdušná bude míti tvé jméno“ —

A již byl opět Čipera na vlnách své fantasie, široké a měnivé jako moře. Žena jeho zapomněla rázem, že ustřádané peníze vylétly samoletem a že místo nich byl tu již — dluh, který s nimi spolu počal jísti z chudé mísy.

Nejvíce dojalo ji politování Čiperovo, že musí s ním sdíleti trpký jeho osud.

„Řekla jsem ti kdy slova, Josefe?" vyčítala slzíc. „Vím, že jsi moudrý a učený a já prostá žena. Co ty činíš, je všechno dobré, třeba bych tomu i nerozuměla a proto za škodné to měla. Děkovala jsem vždycky Bohu za to, že jsem se stala tvojí ženou a byli jsme také až do toho času — — tak šťastni. A nyní, když by mělo nastati jinak, měla bych litovati, že jsem tvou ženou? Jaká by to byla láska? Nemyslím na sebe, nebojím se o sebe, ale o tebe, až ti ničeho nezbude — kam to s tebou dojde. Nechci se dožíti toho času, až bych tě viděla po té vážnosti, kterou jsi všude míval — doprošovati se lidského milosrdenství."

„Kdyby to byl můj osud — Bohu poručeno, snesu i to," pravil Čipera.

„Ale ty jsi druhdy nevěříval v osud. Říkal jsi, že to výmluva slabochů, že si člověk osud strojí sám."

„Toť pravda. Buď bez starosti, Andulko, žebrat nepůjdu," děl Čipera rozhodně.

„Dej Bůh, aby tě tvá sebedůvěra nezklamala."

Tak končívaly hovory o tomto předmětě.

Nezůstalo však jen při zvolném ubývání majetku. Došlo i k neštěstím. Čipera vymknul si při jednom pokuse levici z kloubu a potloukl se. Trpěl mnoho, ale to ho netížilo tak jako výdeje za léčení. I v nemoci dohlížel pilně na opravu křídel, při nichž nyní namáhala staré oči své také žena jeho, vždy oddaná a tichá, přišívajíc a měříc drahou látku, jaké sama nikdy ani v neděli na sobě neměla. Když byla oprava hotova, podařilo se skutečně učedníku, povznésti se až do výše třešně. Mistr jásal. Tu však prasklo cosi v řemení, jež učedník nedbale sešil, a tento střemhlav sletěl dolů na plot, na němž se strhanýma křídloma zůstal viseti. Štěstí bylo, že křídlo přišlo pod něho, ale i tak zlomil si žebro. Po mnoho neděl zůstal ležeti. Jedna z kravek musila na trh, aby zaplatila útraty léčení a náhradu hochovi. Jalůvka byla již dávno prodána. Zbyla tedy ještě stará kráva, která již málo dojila a za niž řezník sotva by byl dal pět desítek — neboť nebylo čím ji vykrmiti. Čiperová sedala opět na komoře, plačíc potají, jen mistr nebyl nijak ani nehodou touto otřesen. Výsledek poslední podobal se pravému vítěznému dokončení samoletu. Nemoha se posud spolehnouti na svou levici k létání, spravoval trpělivě pohmožděné křídlo a večerem přecházel po sadě ve hlubokém přemítání. Nedotkly se ho ani posměch lidí, ani spílání sousedů, ani posměšná písnička se všech stran zpívaná bujnou mládeži:

Čiperův Samolet,
ševcovský Hladolet,
Čert mu ho dal na sobotu,
přivedl ho na žebrotu —
Samolet, Hladolet!

Usmíval se a vynalezal dále.

Hůře bylo mu však nyní, že nemohl ani sám činiti pokusů, ani sehnati učedníka. Nikdo mu nechtěl synka dáti do učení, neboť nešev-

coval již a „na lítání kluka nedá nikdo,“ říkali lidé, když se o to pokoušel. „Ještě aby se zmrzačil a byl sobě k neštěstí a lidem na obtíž.“ Musel tedy po celou zimu přestati na pouhém vymýšlení nových oprav a zdokonalování svého stroje.

Ale do jara vyhojila se poněkud jeho levice, že jí mohl již zase lépe vlásti. I chtěl se spolehnouti sám na sebe.

„Třeba jen zdokonaliti ještě stroj,“ utěšil se. „Ruce mám slabé, ale vždyť možno zužitkovati ještě sílu nohou!“ Myšlenka ta ho sílila. Jednalo se jen o to, aby k dokonalému již stroji nynějšímu připojil přístroj jednoduchý, kterým by křídlům při zdvihu pomáhala jedna noha a při klesu druhá.

Rozjařen dal se znovu do díla. Jen tak tak sehnal ještě peníze — sousedé zdráhali se již ručiti podpisy svými za usedlosť zadluženou.

Při svém pilném zaměstnání přehlédl Čipera, že jeho žena již přes zimu nápadně sešla a schřadla. I on sešedivěl náhle a sestárnul; ale sobě mistr nevěnoval nikdy velké pozornosti.

Překvapilo ho teprve, když věrná jeho družka ulehla. Bránila se tomu dlouho a to urychlilo její konec. Na Čiperu svalilo se nyní vedle ošetřování nemocné i celé to ostatní břímě, které ubohá dosud byla nesla. Musil i ohleděti krávu a drůbež, vařiti, podlahu mýti, práti a choditi k lékaři a do lékárny. I tu však ještě plnil mu hlavu především jeho samolet.

„Co nyní z čelé té slávy a prospěchu, kterých dosáhnu?“ uvažoval smutně u jejího lůžka. „Zemře-li mi ona, koho tím potěším? Něčí uznání nebude pro mne míti té ceny jako její radostný úsměv a obdiv. Ta, která nejvíce si odměny zasloužila, bude odpočívati nevědouc o mých úspěších. Kéž by jen ještě zůstala na živu — pracoval bych s větší chutí. Vždyť věc je skoro již hotova a zdar nepochybný.“

Jedné noci, když mistr unaven bděním usnul, podepřev hlavu o pelesť jejího lůžka, žena zasténala a zavolala Čiperu, že procitl. Byla dlouho všecka ustrašena.

„Ach, Josífku,“ zaplakala. „Měla jsem zlé vidění o tobě. Zdálo se mi o té figurce, kterou jsi si přinesl od slečny inženýrovy. Když jsi tak usnul sedě, dívala jsem se na tebe při světle kahánku, jak jsi sestárnul a sešedivěl a tu — nevím již, zda jsem bděla či snila, menšil jsi se stále a menšil, až jsi nebyl nic větší než ten panáček. Měl jsi na sobě křídla a tu tě chytil třepajícího se ten panák tak divoce, jako pes chytá husu, a nesl tě ke knihovně. Na ní měl řadu malých rakví — všechny zabedněny, jen jedna byla prázdna a tam tě uložil. Chtěla jsem křičeti, ale nemohla jsem vydati hlasu, ani sebou hnouti. Přimáčkl tě víkem a když ti z pod něho ještě křídla čouhala, lámal je a cpal do rakve. Konečně na ní usedl — a tu jsi se probudil zase sedě u mne.“

Čipera se zachvěl a sklonil hlavu ve hlubokém zamyšlení.

„Kdy jsi viděla posledně tu figurku?“ tázal se.

„Než jsem ulehla. Prášila jsem tehda knihy a nalezla ji ukrytou. Ach, otřásla jsem se až, jak škaredě hledí.“

Čipera pokýval opět upokojen hlavou.

„Hle, jakým dojmem působí dokonalé umělcké dílo na slabé nervy!“ usmál se. „Snad je přece lépe takového díla netvořiti, a je-li, zničiti je,“ uvažoval. „I odmyslím-li pověru, zdá se mi, že dílo to způsobilo málo dobra ve světě.“

„Josefe, můj zlatý muži,“ ozvala se opět Čiperová, „již cítím, že zemru.“

Čipera zachvěl se jako v zimnici. „Prosím tě, Aničko, nemysli na to. Tvá nemoc není nebezpečna.“

„Netěš mne, vím to jistě a nebylo by mi líto mého života. Jen to mne mučí na odchodu, že tu zůstaneš tak sám a opuštěn. Kdo se bude o tebe starati, kdo ti uvaří, kdo na tebe vypere a zašije, můj zlatý, drahý muži. Jsi nyní tak ubohý jako dítě a přece jsi býval tak silný — vážený“ — Rozplakala se, bojíc se domluviti, co jí leželo na mysli. Myslela totiž to, co již celý svět říkal, že se Čipera pomátl na rozumu.

„Ach kdybych jen měla nějakého příbuzného, abych tě mu odporučila, aby se o tebe staral, ale takto tě zanechám samotného — — moje dobrá dušinko. Jen kdybys mne ty jednou aspoň v životě chtěl poslechnouti — kdybys se opět chopil šití — jsi tak dovedný, vše bys zase napravil i dluhy zaplatil a měl pokojné stáří. Pak by se jich nalezlo dosti, kdo by se o tebe starali. Prosím tě pro Boha — zanech — zanech — toho — vynálezu.“ —

Čiperova tvář zkřivila se bolestně a oči leskly se mu slzami. Očekával nejvýše, že žena jeho bude litovati, že se vynálezu nedočká, ale že by ho i s jinými lidmi měla za rozumem sešlého — že ztratila v něho víru! — Mlčel, ale žena jeho cítila, že mu zranila duši.

„Odpusť mi, odpusť,“ prosila. „Kéž Bůh tě vezme pod svou ochranu sám. Věřím ti úplně, že bys vykonal, co zamýšlíš, ale nedostane se ti peněz a to zmaří všechno!“

Čipera cítil ještě těžce slova pochybnosti. Hrozným bylo mu pomyšlení, že by žena jeho, bytosť, kterou tolik, nejvíce ze všech lidí miloval, mohla odejíti od něho s myšlénkou pochybnosti v jeho dílo — již takřka hotové — že by mohla vzdáliti se snad s míněním, že je ubohý zaslepenec, který se v pomatení také hnal za bublinou. — —

I rozpovídal se o svém díle úchvatně s dojemnou vroucností. Přinesl k umírající i svá nejnovější zdokonalená křídla a vykládal dlouho, připínal si je a máchnul na zkoušku — líčil postup poslední myšlénky a její překvapující výsledek. „Celá síla člověka tu pracuje, drahoušku — ruce i nohy a proto se to musí podařiti.“

Konečně zdálo se mu, že účastenství její nápadně ochablo, že docela ztichla. Široce otevřený její zrak klamal ho dlouho, jakoby všechnu pozornosť sbírala. — Sáhl jí na čelo a ruku — byly studené. — Tak jak byl, ještě v křídlech, vrhnul se k mrtvole v usedavém pláči. —

Za rakví šel mlčky a jako bez ducha. Na útraty pohřební prodal poslední krávu. Dlouhou dobu nevycházel pak ani ven ze své chaloupky. Bydlel v ní sám jako poustevník. Sám si vařil, pral, šil a pracoval dále na svém samoletu. Pole bylo již také šlo za ostatním na dluhy a tak nevycházel, jen když potřeboval koupiti něco soli nebo omastku k jídlu.

Topil dřívím plotu a zbytečnými i potřebnými věcmi, které nalezl ve své chalupě.

„Čipera mlátí z posledního,“ povídali si lidé. „Vypadá také již jako do hrobu.“

Šel-li ho kdo navštívit, nalezl chalupu uzavřenu. Mistr nebyl pro nikoho doma. Překvapení obecné bylo tudíž tím větší, když Čipera, vyhublý na kosť a bílý jako mléko, vyšel konečně ven mezi lidi a jakoby se nic nebylo přihodilo, ze široka vykračoval si po vsi s hlavou vztýčenou, zastavoval se u známých a hovořil s nimi o všedních věcech. Zašel i do hospody, co jakživ neučinil, dal si nalíti piva a připraviti masitý oběd. Byl to zase ten starý Čipera: sebevědomý a rozšafný; jen stálý úsměv jeho zmizel.

„Mám vše hotovo,“ odpovídal na dotazy zvědavých. „Pokusy mé jsou již přece jednou u konce a uspokojily mne úplně. Hleďte, těmato suchýma, zmořenýma rukama vznesl jsem se pomocí nohou do výše a přeletěl půl zahrady. Hledám jen člověka silnějšího nežli jsem já a všechny mé sny budou vyplněny.“

„To máte radosť?“ tázal se soused, mrkaje na druhého, aby nemyslil, že tomu věří.

„Radosť? hm,“ usmál se Čipera truchlivě. „Pro mne není již radosti. Takhle dříve ano — nyní je to již jen dokonání myšlenky a pak jíti na odpočinek. Já z toho již nebudu míti ničeho. — Žena je mrtva — dětí nemám. Ať z toho aspoň český národ něco má. Pro ten jsem pracoval, přátelé. Ať žije náš drahý národ!“ povznesl sklenici.

„Ať žije!“ přiťukli sousedé, usmívajíce se na sebe. „Hledá někoho ke zlámání vazu“ — šeptali si v koutě. „Ale to si nyní zvláště každý rozmyslí, protože by mu Čipera mohl dáti starého čerta v náhradu. Za krátko již půjde žebrotou.“

Skoro celý týden chodil Čipera po vsi a do hospod. „Verboval na samolet,“ vtipkovali o něm — a verboval nadarmo. Marny byly všechny jeho výmluvné řeči a sliby. V pátek chodil již se svěšenou hlavou a máchal často rukama jako v resignaci. „Hleďte,“ pravil učitelovi, který naň soustrastně pohlížel, „oč se v poslední chvíli může rozbíti nejlepší vynález již hotový. Není důvěry ve mne. Z prvu se ke mně hrnuli, když stroj můj byl nedokonalý a v počátcích. Nyní, kdy je samolet takřka již osvědčen — i mými slabými silami osvědčen jako dokonalý, kdy úraz snad ani není možný, posmívá se mi každý a vyhýbá.“

Ohrnul rukávy svých tenkých vychrtlých paží a třel je zádumčivě.

„Jen se podívejte, pane učiteli! To jsou ruce člověka po nemoci — těmito hůlkami beze svalů mám osvědčiti svůj vynález, není-li to posměch osudu? Vrabec má více síly než já — vždyť sotva chodím. A když se mi věc nepovede, jak by se jinak povésti musila, — řeknou o mně, že jsem byl blázen, že jsem ničeho nesvedl. Jím nyní a popíjím za poslední peníz. Snad přece trochu sesilím a půjde to, musí to jíti. Vždyť je, pravím vám beze chlouby, můj samolet pravý div.“

V sobotu byl již skoro nemluvný a dumal stále se svěšenou hlavou u sklenice piva. Povídal si časem něco a oběda se skoro nedotekl. Byl

velice rozčilen. „Tedy zítra odpoledne, sousedé,“ pravil na rozchodnou. „Bude to poslední výlet — ten rozhodne.“

Té noci přišel ponocný Pivoňka do hostince mezi pozdní hosty a mnoho vykládal o Čiperovi. Chtěl na něho zaklepati po dávném obyčeji, nemá-li kalíšek višňovky. Ale stanul prý u okna celý zaražen. Čipera házel po něčem na podlaze, chytal to na stole a křičel: „Ty mne ukládáš, ďáble, do hrobu? No počkej, tobě udělám konec já sám!“

„To se patrně zbláznil,“ povídali si pozdní hosté.

Ráno v neděli viděli někteří lidé, jdouce na ranní mši, Čiperu vyhřívati se na zápraží v jarním slunci.

Odpoledne po požehnání sešla se přece skupina zvědavců před Čiperovou chalupou. Provaz mezi stromy rozepjatý bylo viděti již z cesty přes nízká vrátka. Přecházeli a čekali, že je Čipera pozve. Když to trvalo dlouho, pokročili sami ke dveřím. Tu všimnul si někdo z nich na vrátkách kusu bílého papíru, navlečeného na rezivém hřebu s nějakým nápisem.

„Snad ohlášení, že se produkce odkládá následkem nepředvídaných okolností,“ smál se.

„Dobří sousedé a přátelé,“ četl. „Odpusťte Čiperovi, čím vás pohoršil.“

Pohledli na sebe zaraženi. „Tuhle je křížek nahoře“, všimnul si jiný. „To je zlé znamení.“ Otevřeli stísněni vrátka, bojíce se zlého podívání. Hned za nimi ležel samolet, rozbitý sekyrou na třísky a cáry. Něco dále na kameně u studny, kam se stavěla konev s naváženou vodou, ležela sekyra a u ní strojek s těžítka. Pod kamenem válela se soška s rozplesknutým docela obličejem a hlavou vraženou mezi nohy rozkročené. Někteří nahlíželi do studně, jiní prohlíželi světnice a půdu. Tu posléz ten, jenž nalezl papír, upozornil je s výkřikem na květem obalenou třešni. Pod silnou větví její visela malá, vyschlá mrtvola Čiperova jako oběšený vrabec. Šedivá hlava i tělo byly posety setřeseným svěžím květem a nad oběšencem jako v ironický posměšek pyšnil se na desce dešti a plískanicemi napolo omytý nápis:

„Čiperův Samolet Český.“

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Noc tichá skanula na boží zem,
však nezavítal tenkrát zajisté
sen sladký v město ani v ležení,
jen hvězdy byly klidny na nebi
a temné valy v němém strmění.
A když se úsvit bělat začínal,
vstal Olivier a sáhl po zbrani
a v rouch se oděl stříbrotřpytný sníh
a v modravé z oceli brnění,
jež celé liliemi prokvetlé
ze zlata bylo; vyšel z komnaty
a s otcem loučil se a se strýci
a objal Aldu pak, jež ve slzách
u dveří stála, bleda, zlomena,
a líbaje tu bílou její tvář
jak hlohu květ, jí řekl: „S Bohem buď!
Ó moje sestro, snad se nevrátím
už nikdy zpět, snad uzříš mrtvého
mě ležet v trávě s ranou krvavou
a oko moje bude vyhaslé.
Ó netruchli pak příliš, vrátíš-li
se sama někdy v starý otců hrad
tam v klíně hor u vody blankytné!
Mou památku však chovej v srdci vždy
a jista buď, že bylas poslední
mou myšlenkou, neb, duše sesterská,
ty's nejdražší mi bytost pod sluncem
a obraz žádné ženy doposud
v mou mysl nevnikl, tam jedině
ty panuješ ve cudné velebě,
a čisté jest mé srdce jako tvé.
Buď šťastna! Dones pozdrav věrně můj
té zahradě, těm lesům otcovským
a tomu domu, kde jsem s tebou rost!“

Tak řekl Olivier, na koně sed
a odháněl, by plakat nemusil
nad žalem nesmírným, jenž jevil se

na tváři Aldy, která v zápasu
se slzami se marně snažila
jen jediného slova promluvit.
A obrátila k stěně obličej
a podepřena o ni zaštkala.

A v stejnou dobu Roland z lůžka vstal
a žlutavou jak měsíc tunikou,
jež jedna byla hvězda stříbrná,
se rychle oděl, krunýř zlacený,
v nějž hlohu květy byly vbroušeny
a bíle plály, připnul, opásal
se mečem, pak si přilbu upravil.
Tak měřil k stanu, kde už císař stál,
a klek a objal jeho kolena
a hleděl vzhůru k jeho velebě,
na bledou jeho tvář, na bílý vous,
na oči velkým hvězdám podobné,
na dlouhé vlasy, které jako sníh
se třpytily, jež vítr rozvlnil
a pozvedal a kolem hlavy zář
z nich tvořil jako nimb, a Roland děl:
„Můj drahý strýče, s Bohem! Žehnej mi!
Ty byl's mi otcem, něžný jako máť,
ty byls mi vším! Tvá láska nebeskou
mi byla rosou! Vroucí měj můj dík!
Snad nevrátím se z toho boje živ?
Tu zemřelo by se mnou tajemství,
jež sladké chovám v hloubi duše své.
Ó dovol, bych je v paměť tvoji vlil,
kde zůstane s mou na vždy památkou!“
A Roland tulil blíž se k císaři
a zarděl se a šeptal: „Miluji! . . .
Jak nebem luna kráčí se sluncem,
tak Alda s Olivierem žitím jdou,
on silný, skvělý, ona spanilá
a snivá jako v lesích ptáka zpěv!
Ji celou duší, ujče, miluji!“
A vzal jej za ruku a prosil jej:
„Jí onu lásku, kterou's blažil mne,
můj pane, poskytni, když zahynu!
Ó, dávno chovám temné tušení,
že krátký bude žití mého běh!
Snad přišla dnes už smrti hodina?“
A zadumán zved k nebi jasný zrak
a zachvěl se, neb zora prosvitla
a se světlem se loučit, bylo žal!

A císař ruce klad mu na hlavu
a deštěm slzy jeho padaly
a pravil: „Miluji tě, Rolande,
víc než své děti! Kdybys zahynul,
žal by mě schvátil v hrob! Já žehnám ti
a zbrani tvé! Dá Bůh ti vítězství!
Bůh žehnal ti už, neboť v žití šer
on lásky úsměv dal ti zasvitnout!
Mé duše synu, dcerou bude mou
tvá Alda spanilá, já spojím vás!“

A objal jej, a Roland, chrabrý rek,
se vztýčil teď a k nebi ruku vztáh
a řekl: „Úsvit volá k boji mne!“
A všechna snivost, všechna tesknota
teď zmizela a bojechtivě chvěl
se Roland bohatýr a k zápasu
na bílém koni letěl jako pták. —

A s druhé strany s větrem o závod
jel k řece Olivier — a zahlédli
se oba rekové a výkřiky
se vítali a oři brodili
se bystrou vodou, výspy dosáhli
a bohatýři stáli tváří v tvář
si na okamžik němě, nehybně,
dvě lepé sochy. Pak se zdravili
a znamenali potom křížem se
a bez odkladu pustili se v boj.

Na valu Olivierův otec stál
a na kolenou Alda ležela,
a celé město v davech tlačilo
se na bašty, a městu naproti
na břehu vysokém a skalnatém
pod baldachýnem císař Karel stál,
a kolem dvůr, a v davech nesmírných
tam celé vojsko shromáždilo se
a oči všech na výspu zíraly
a výkřik jako hrom se k nebi nes,
když první rány zbraní duněly
a hlásaly, že souboj započal.
Mrak písku kolem zápasníků byl
a slunce, které v klidné velebě
teď vycházelo, zraky diváků
tak oslňovalo, své paprsky
v proud vody kolem výspy silajíc,
že marné bylo všechno snažení

boj sledovat; jen mečů bušení
se neslo k břehům, zápas hlásajíc.
Však náhle dutě ozýval se pád
kýs těžký k zemi, něco řinčelo,
a vítr oblak prachu rozehnal
a zakvíleli lidé z Viany,
neb viděli, že ležel zabitý
na písku Olivierův pyšný oř
a mladý rek teď pěšky bránil se
lev jako jarý proti Rolandu,
jenž bušil v štít mu jako kladivem.
A Alda objímala velký kříž,
jenž kamenný na starém valu stál,
a v smrtelné zvolala úzkosti:
„O chraň jej, bože, bratra mého chraň!
Ó poval, bože, jeho soupeře!"
Však jako šílená zas vrhla se
na tvrdou zem a k Bohu úpěla:
„O neslyš rouhavou mou modlitbu!
To zrada byla, oč jsem prosila!
I jeho chraň! Je drahý mi ten sok!
Nad oběma se ustrň, Ježíši!
O bože, vezmi za ně život můj!"
A bolem omdlela.

Však Olivier
o bázni nevěděl, tak klidným byl
a pevně stál a mával mečem svým
jak pravý rek, a útok odrážel,
až přišla chvíle, kůň kde Rolandův
mu v ránu vběhl, v ránu osudnou,
tu po druhé zaduněl těžký pád
a řinčení a zabit ležel oř
a Olivieru z prsou mimoděk
se výkřik vydral jako radosti
a jásot zazněl s bašty vianské.
Dešť olbřimých teď padal těžkých ran
na štíty, přilby, lesklá brnění
a tolik jisker meče křesaly,
že bojovníci v sloupu ohnivém
se zdáli zápasit. Už bez dechu
na březích svědci stáli v němotě,
jen Karlův hlas hřměl velký, zoufale,
když Roland z nenadání v kolena
na krátký klesl k zemi okamžik.
„Ó panno," vzkřikl, „nebes královno,
o nedej zahynouti Rolandu!"
Však Roland vstal a dále bojoval

a zase ticho bylo, Renié
jen, Olivierův otec, k nebi vyl
jak poraněný vlk, když zdálo se,
že umdlen couvnul chrabrý Olivier:
„Ty nesmíš, Pane, mi ho odejmout!
To větší trest by byl než všechen hřích,
jejž spáchat člověk může na zemi!
Buď spravedliv, však nebuď ukrutným!
Já Bohem nejsem, abych nes jak ty
smrt svého syna a si nezoufal!
O bože můj, jak můžeš otcovské
tak mučit srdce?“

Jako sběsilý
tak Renié řval a zakryl pláštěm tvář,
by neviděl ty skoky nesmírné,
to mečů mávání a padání,
ty štíty rozpuklé a přilbice,
ty zápasy tak silné, jakých svět
byl dosud neviděl, a zoufale
v svém těžkém žalu prosil Aldu tak:
„O rci mi, dcero, co se děje teď?
Už nemám odvahy tam pohlížet!
Buď ty mým zrakem, slep jsem slzami.“

A Alda zírala a zírala
a oči odvrátiti nemohla
jak čarem schvácena a do srdce
jí každá vnikla rána hluboko,
ať padla na bratra, ať zasáhla
štít, přilbu, krunýř jeho odpůrce,
a bolestí až smyslů zbavena
tak divé, pronikavé výkřiky
do dáli sílala, rvouc v zoufalství
své plavé vlasy, že ten její pláč
až na ostrov se nes a Roland děl,
hlas její poznav, svému soupeři:
„Má duše plna jesti lítosti,
ach, je mi žel, že vynucuji pláč
té, která pro tebe tak běduje!“
A Olivier mu na to odvětil:
„Dík za tvou soustrast s ní, s tou spanilou,
jež podobna jest v ráji andělům!
Za tebe, věz to, u ní promluvím
svým dechem posledním, soudí-li Bůh,
že pod tvým mečem, reku, zahynu.“
A na sebe se oba usmáli,

jak hvězdy dvě si světlo stříbrné
po nebi posílají pozdravem.

A oddychli si krátký okamžik
a znova vrhali se na sebe
jak balvany dva, které se svahů
se proti sobě řítí se strmých.
A tenkrát osud zdál se drtiti
už Oliviera jistě, naprosto,
neb jeho meč se zlomil! Ztracen byl
a Alda beze vzdechu zsinalá
jak mrtva padla na zem. Roland však
děl klidně s důstojností velikou:
„Ty nemůžeš mě podezřívati,
že zneužít bych neštěstí tvé chtěl?
Že bezbranného chtěl bych napadnout?
Jdi, volej vzhůru na val k strýcům svým,
by nový meč ti rychle podali —
a žádej je o číší vína též,
mě žízeň trápí, popijeme si,
vždyť několik už hodin bojujem.“

A Olivier se k břehu přebrodil
a podali mu meč a vrátil se
a číši zlatou nesl, plněnou
až po kraj vínem. V trávě vysoké
pod keřem planých růží spočíval
a oddychoval Roland, poklekl
mu Olivier po boku, pozved číš
a ke rtům něžně mu ji naklonil,
a Roland pil a opět úsměvem
na sebe zasvítili blouznivým,
pak ale vstali, meče tasili
a krutší prvních počal znovu boj.
A trval dlouhé, dlouhé hodiny
a ticho bylo kolem hluboké,
zvuk jediný už vzduchem nezazněl,
jen zbraní zvuk, neb Karel, Renié
a ostatní jen němou modlitbou
už k Bohu mysl obracovali,
a Alda byla žalem kamenná.
Jen jednou na okamžik přestala
seč neslýchaná, Roland tak když děl:
„Ó Oliviere, nemoc schvacuje
mě nenadálá, srdce tepati
mi přestává, o dopřej okamžik
mi jediný, bych oči zavřel svých
jak ve spánku.“ A Olivier mu děl:

„Spi, Rolande, a věru s radostí
ti větví zavěju, bych ochladil
tě vnořeného v sladkost dřímoty.“
Tu Roland jako zora zazářil
a zvolal: „Ušlechtilý rytíři,
dík, velká duše, za tvou dobrotu!
Má slabost minula, jsem opět zdráv
a čtyři dni bych mohl zápasit!“
„Tím lépe“, řekl prostě Olivier
a radostí byl všecek rozjařen.
A znova začal dlouhý jejich boj.

Pot lil se s čela jim a jasná krev,
a ruce jejich třímat nemohli
už těžké meče, které pustili,
a kolem pasů se teď popadli
a zápas začal nyní olbřímý.
Noc zatím přišla, temná s hvězdami,
a bílé páry z řeky stoupaly
a věsily se jako závoje
kol ostrovu, a z šera dunělo
tak příšerně to těžké dupání
a pády silných těl a volání
těch zápasníků, které viděti
už nebylo, a smutek nesmírný
všech zmocňoval se, kteří čekali,
jak skončen bude boj ten smrtelný . . .

Tu náhle zdálo se, že na nebi
hvězd nových na tisíce vzplanulo,
jich plna byla celá řeka též
a jimi, zdálo se, že zkvétala
zem jako z jara, luhy, pole, les,
a modrou září s nebes linoucí,
se zdálo, že se řítí s rachotem
cos jako vlasatice přeskvělá:
to bleskem sjelo svaté zjevení
a stálo náhle v kráse nadzemské
na ostrově, a byl to archanděl,
a Olivier a Roland pustili
se na vzájem a klekli v pokoře,
a velkým hlasem nocí znělo to
jak zvonu zvuk: „Bůh nechce další boj!
Vy proti sobě státi nemáte!
Buď s vámi mír! Jste oba vítězi!“

A zanik hlas a shasla modrá zář
a hvězdy svítily jen na nebi

ve zlaté kráse své a snivosti,
a jako ze sna probouzeli se
teď Vianští a Karlův mocný voj,
a nikdo promluviti nemohl.

Však Roland Oliviera v náruč vzal
a na rty jeho tiskl rety své
a líbali se mnoho, mnohokrát
a věčné přísahali přátelství
si navzájem a řekl druhu druh:
„Ty's nejdražším mi tvorem na zemi!“
A zanechali meče, štíty své,
a ruku v ruce k břehu kráčeli
a nyní jásot nesmírný se zved
jak ve Vianě, tak též v ležení
a Karel Velký líbal přátele
a Olivier děl šeptem Rolandu:
„Svou sestru dávám tobě za ženu.“
A Roland vstal a řekl s nadšením:
„Já pro ni přijdu si, až na čele
mi pláti bude zlatá koruna!“
A Karel zvolal: „Ta tě nemine!
My dobudeme slunné Španěly
a tobě, Rolande, je dávám zde
v té slavné chvíli . . . Vyrvem pohanům
tu krásnou kořisť, která bude tvou!“
A nový jásot opět k nebi zněl.

Tak mezi Žirárem a císařem
mír nastal konečně a snoubena
tak Alda byla krásná s Rolandem
a Olivier a Roland stali se
tak přátely, jež loučit nemohla
než sama smrt, jež koncem všeho jest.
A z Viany šel Karel Veliký
a Roland, Olivier na onu pouť
do Cařihradu, která památná
se stala Olivierovi, neb tam
mu hvězda vzešla lásky přesladké.

A vše to bylo v letech dálo se,
co Renaldova vzpoura trvala
a jeho bratrů, oni jediní
se Karlovi nechtěli podrobit,
a z Cařihradu vraceje se zpět
do Francie, byl uzřel na skále
tvrz Montobánskou. Proto jeho hněv
tak silně vzplanul, proto sbíral teď

tak velké vojsko proti Renaldu
a proti Ivonovi zároveň.
A proto čekal v touze Rolanda,
neb nechtěl bez něho jet z Paříže.
A konečně se dočkal. Slunný den
plál nad Paříží, Karel před domem
pod baldachýnem seděl z brokátu,
když rytíř přijel s četným průvodem,
na bílém koni, oděn v hermelín
a v zbroji stříbrné — to Roland byl,
a třicet mladíků s ním přijelo,
květ prvních rodů z celé Francie,
a všickni v hedbáví a ve stříbře
a s nimi Olivier; a po schodech
po mramorových vzhůru kráčeli
a před císařem dvorně poklekli,
a Karel vstal, pln hrdé radosti,
a políbil Rolanda na čelo,
pak ale o krok couv a pozvedl
nad hlavu ruce, takto volaje:
„O Rolande můj, pomsti, pomsti mě!
Už není vzpoury v celé Francii,
jen Ajmonovi pyšní synové
ve vzdoru trvají a štítem jsou,
jenž proti mému meči zdvihá se,
by strměl mezi mnou a pohanem,
jenž drzou pěstí buší na vrata
už Francie! Do Španěl nemohu,
dřív než tu vzpouru v prachu udusím!
Dřív Montobán ti nutno strhnouti,
než koruny dosáhneš Španělské,
a dříve Alda tvojí nebude,
než koruna ta zlatě zaskví se
na čele tvém! Už vojsko nesmírné
je připraveno! Tebe čekám jen,
a volám k tobě: pomsti, pomsti mne,
mé duše synu, drahý nade vše!
Jen tobě díkem chci být zavázán!“

Tak zvolal Karel, zraky plály mu
a vysokým se zdál nad obyčej;
a v zlatém plášti svém jak v ohni stál
a hrůza z něho šla a veleba
a Roland nadšením byl uchvácen
a pozved hlasu, který zněl jak zvon:
„Do boje!“ zvolal, „běda každému,
kdo v cestu tvou se staví, císaři!“

„Do boje!“ voláno tu s nadšením,
až dům se zachvěl ve svých základech,
a celé město, celý širý kraj
jak ohlasem volaly: „Do boje!“
A druhý den se vojsko valilo
jak divá řeka do niv pokojných,
tam směrem k jihu, kde stál Montobán,
a vše ta síla proti čtyřem jen
se obracela mužům statečným,
tož synům Ajmonovým, osudně
již proti sobě velký Karlův hněv
a jeho zášť si byli vznítili. —

(Pokračování.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

(Pokračování.)

7.

Krejčí Vrabec byl malý hrbáček, měl vlastní domek a něco zděděných peněz; to ho živilo více než krejčovina, kterou se tuze nenamáhal. Vlastně nemíval ani hrubě co dělat; uměl šít dle starého způsobu jen koženky, kabáty s dlouhými šosy a ženské kanduše. Od té doby, co sedláci přestali nosit brslenky a lid počal se nosit po městsku, pracoval Vrabec jen pro báby a dědky, kteří nenavykli novému kroji, a nejvíce záplatoval. Ale nestýskal si, neboť potřeby jeho byly praskrovné. Byl starý mládenec a podivín; sám si vařil, sám uklízel, a nenáviděl všechny ženské pod sluncem od té doby, co Anežka Kubátová ho zradila a dala přednost zámečníku Vondrovi. Je tomu málem čtyřicet let, ale krejčí na to nezapomněl dosud a na místě ženy zamiloval si kočky. Má v celé vsi nejpěknějšího kocoura, a ten je tříbarevný. Již od mládí mnoho čítával, hlavně pohádky, povídky a romány, na něž se vrhl s dychtivostí člověka, který nemá valně co dělat a přece nechce zahálet. Četba ta roznítila jeho obraznost, a z milého krejčího stal se za mladších let veliký blouznílek; vydržel v létě třeba po celé půldne před domkem ležet pod jabloní, a vymýšlel si při tom, co mu lahodilo. Tu byl spanilým jinochem, do něhož jsou zamilována všechna děvčata, tu zas nějakým králevičem neb něčím jiným; ale vždy pěkným, znamenitým a

především jako svíčka rovným, nehrbatým krasavcem. Dokud byl mlád, byl mu hrb nemilým přívěskem, ba skoro neštěstím; nyní na stará kolena mu již nevadí, a sám někdy mezi známými o něm žertuje.

V měsíci srpnu roku 1864. dostal do rukou překlad Renanova díla: „Život Ježíšův“. Tenkráte umřel ve Třiči študent Vaňoučků, po němž zůstalo mnoho kněh, a ty se prodávaly. Krejčí Vrabec koupil za laciný peníz Renanův spis, nevěda, jaká to kniha vlastně je. Četl poprvé, podruhé, potřetí, pak si ji dal svázat do tuhých desek a četl zas a zas. Přestal louskat povídky a romány, přikoupil si evangelia, a od té doby Renan a nový zákon byly jedinou jeho četbou, která v něm změnila všechny dosavadní názory a způsobila naprostý převrat jeho myšlenek. Stal se z něho mudrlant i blouznivec zároveň; byl svatosvatě přesvědčen, že on, krejčí Vrabec, je široko daleko jediným pravým stoupencem učení Ježíšova, jediným pravým křesťanem; ostatní lidé že jsou většinou buď pohané nebo neznabozi, a kněží že jsou lidé, o nichž je psáno v evangeliu svatého Matouše, že „svazují břemena těžká a nesnesitelná, a vzkládají je na ramena lidská, ale sami ani prstem nechtí jimi pohnouti“. S přesvědčením svým se před nikým netajil. Horský lid, jenž je celkem střízlivý, měl ho za polovičního blázna a říkal mu „praštěný krejčíček“.

Ale milý Vrabec nepřestával na tom; z přívržence názorů Renanových stal se postupem času socialista, jenž z počátku sobě a jiným připomínal mírná slova z evangelia Matoušova: „Snáze jest velbloudu skrze ucho jehly projíti, nežli bohatému vejíti do království božího“. Ale později hřímal ostrá slova z evangelia Lukášova: „Běda vám bohatým!“ —

V nedělích a ve svátcích chodívali k němu na pobyt chudší domkáři, starší usedlejší dělníci a mnozí výminkáři. Krejčí obyčejně rozjímal s nimi o tom, že přijde doba, kdy nebude ani boháčů ani chuďasů, kdy každý bude míti, čeho potřebuje, a to že bude království boží na zemi. Celá společnost vykládala pak své rozumy; všichni přisvědčovali a jen v tom se rozcházeli, kdy čas ten přijde a zdali stane se vše v pokoji a neb po hrozném krveprolití. — Vrabec byl ve skutečném životě povahy mírné a nebyl by ublížil ani kuřeti; ale od té doby, co počínal přemýšleti o chudých, bohatých a o království božím dle svého názoru, klonil se k náhledu, že království to nemůže přijíti bez velikých převratů i bojů, a že předcházeti budou doby hrůz i zpuštění. Obyčejně uváděl z Matoušova evangelia slova, která si dle svých náhledů upravil: „O tom pak dni a hodině té nikdo neví; ale jako bylo za dnů Noe, takť bude i příchod království toho. Nebo jakož za dnů těch před potopou žrali a pili, a nezvěděli, až přišla potopa a zachvátila všecky: takť bude i příchod království božího!“

Byla zvláštní podívaná na společnost, jež v neděli odpoledne scházívala se u „praštěného krejčíčka“ a tam mudrovala o nejvyšších otázkách i záhadách lidského pokolení. Většina seděla na lavicích a bafčila z krátkých dýmek; v malé Vrabcově světnici nahromadilo se kouře, že sotva bylo možno, rozeznati druha od druha. Domácí pán sedával za stolem a při rozhovoru klátil dlouhýma rukama jako dvěma pákami, jež se pohybovaly v povětří; při každém ostřejším slově spustil jednu ruku

a udeřil pěstí o stůl, dodávaje tak důrazu a přízvuku myšlénkám. Jeho nepokojná, popudlivá letora zračila se ve všech údech: svítil šedýma očima, stahoval vrásky čela, supil brvy, rozvíral ústa, kýval hlavou se strany na stranu, ale nejvíce pracoval a házel okolo sebe pažema, jakoby v nich probíhaly všechny jeho city a myšlénky. —

Boch znal již dávno krejčího Vrabce, jenž mu čas od času vypomahal penězi. Rytíř Prokop uměl totiž mistrovsky dělati dluhy. Měl tři dobrodince, kteří mu půjčovali na krátký čas bez úroků, ale vzájemně o sobě nevěděli: krejčího Vrabce ve Třiči, sedláka Havla v Karlově u Paky a perníkáře Burdu v Semilech. Když byl jednomu z nich dlužen, vypůjčil se od druhého, zaplatil prvnímu, a tak, jak se říká, ucpával díru dírou. V tomto kruhu otáčel se již dávno, a tentokráte byli na řadě sedlák Havel jako věřitel, který chtěl peníze, a krejčí Vrabec, který je měl půjčit, a proto si zašel rytíř k němu. Ostatně i jinak se měli oba starochové rádi. Byli sice různých náhledů: Boch byl tělem i duší oddán církvi, v níž se narodil, a přijímal všechny její příkazy, ustanovení a obřady jako svatý zákon, o jehož dokonalosti pochybovati bylo by smrtelným hříchem. Vrabec naproti tomu byl svobodomyslníkem, ač pevně a hluboce věřil v boha, v boží prozřetelnost a v spasitele. Ale oba byli povahy mystické a ve svém nejvnitřnějším nitru lidé dobří, spravedliví a milosrdní; to je spojovalo. Kdykoliv se setkali, vyřídili přede vším obchodní záležitosti: to jest Boch buď chtěl aneb přinesl peníze, a když byli s tím hotovi, dali se obyčejně do hovoru a konečně do hádky. Boch vynadal Vrabcovi kacířů a bludařů, Vrabec Bochovi nevědomých pohanů, kteří myslí, že se pánu bohu zalíbí pálením svíček a brebentěním dlouhých modliteb. V těch věcech druh druha nepřesvědčil; ale konec konců býval, že se zase shodli, když Vrabec obrátil řeč na věci světské aneb na svůj názor o bohatých a chudých. V tom byl Boch za jedno s Vrabcem, neboť i on věřil, že přijde doba, kdy nebude ani bohatých ani chudých, každý bude míti, čeho potřebuje, a to že bude království boží na zemi. — Když se pak rozešli a druh o druhu mluvíval před jinými, říkával Boch o Vrabcovi: „To je hodný člověk, jen škoda, že je bludař“ — a Vrabec o Bochovi: „To je hodný člověk, jen škoda, že je jako svíčková baba.“ — Dnes mělo jich setkání poněkud jiný průběh; oba starochové se dávno neviděli, a krejčí Vrabec stával se s lety jednak čím dále tím větším mystikem, jednak čím dále tím větším socialistou, který častěji, než bylo potřebí, hřímal slova evangelia: „Běda vám boháčům!“

Byl právě počátek let osmdesátých; na krkonošských horách šířil se spiritismus; zabloudil z ciziny do německého Trutnova, tam odtud přišel mezi český lid do okolí Jilemnického, Vysockého, Semilského a pak dále do kraje.

Bylo zajímavo, pozorovati, jak různě jevilo se učení to u Němců a u Čechů. Německému lidu byl spiritismus jakousi zábavou, pouhým ukájením zvědavosti, pouhým citováním duchů, všetečným poptáváním na světské, pozemské malichernosti, pátráním a otazováním se nebožtíků, kdo tu neb onu věc ukradl, kdo ten neb onen zločin spáchal. Ale lidu českému bylo a jest nové učení náboženskou reformací; lid náš je

v sebe pojal se vší vrozenou mu vznětlivostí, ba přímo s plamennou vášnivostí, jakoby mysticismus našich předků, starých českých bratří, ožil a obrodil se v horském současném pokolení.

Vrabec pohlížel na duchověrce a jejich víru z počátku s velikou nedůvěrou, ale přece i s velikou zvědavostí. Došel si schválně jednou po velikonocích do Trutnova k známému dělníku Zámišovi, a ten mu nahučel do uší, až krejčíkovi šla hlava kolem. I spisy mu o tom půjčil; byly sice německé, ale hrbáček si je dal ve Třiči přeslabikovat a přeložit od dělníka Hejrala, který pracoval dlouho v Sasích a uměl po německu. — Vrabec přemítal ve dne v noci a po dlouhém rozpakování odhodlal se, že sám se přesvědčí. Odebral se jednou večer do Jestřabí u Jilemnice, kde byl nejstarší sbor českých duchověrců, dal se uvésti do jejich společnosti, obcoval jejich noční schůzi, a když se vrátil domů, stal se nejhorlivějším přívržencem nového učení a nové víry. Bylo to právě v době, když mu před barákem kvetla zamilovaná jeho jabloň. Od té doby chodil od sboru k sboru, od shromáždění k shromáždění, hledal duchověrcům přívržence a přemýšlel, jak zříditi obec a schůze i u sebe ve Třiči. Byl přesvědčen, že první křesťané byli vlastně spiritisté, a že spiritismus je obnovou původního a čistého učení křesťanského. Jeho názor o království božím zůstal nezměněn, a jeho hněv proti všem boháčům a mocným tohoto světa rostl s novou vírou. Nedělní a sváteční schůzky v jeho baráku měly sice ráz socialistický, ale většina jeho navštěvovatelů věřila již v duchy. Vše bylo připraveno k založení obce, scházel jen ještě „prostředník“ neb „prostřednice“. Tak si totiž přeložil český lid slovo „medium“, jež znamená mužskou neb ženskou osobu, která je tlumočníkem mezi světem duchů a světem pozemských lidí. Krejčí je hledal, ale marně; nebylo ho ani mezi jeho přívrženci ve Třiči ani mezi jeho vrstevníky ve vůkolí.

8.

Vrabcův barák stál uprostřed luk na mírném svahu o samotě; okna hleděla k jihu, a z obecní cesty vedla k baráku pěšinka. Sluníčko zapadlo, a červánky barvily západní oblohu ruděžlutou záplavou, o níž lidé říkají, že věstí veliký vítr; venku bylo chladno. Krejčí topil, a v malé jeho světnici sálalo od starých, kachlových kamen příjemné teplo, smíšené se zápachem syrového smrkového roští. Vedle dveří visely starodávné, učazené hodiny s kukačkou, a jednostejný jich tikot byl jediným zvukem, který bylo slyšeti. Jindy křičíval vedle nich v kleci kanárek, ale dnes již spal.

Krejčí byl po večeři, kterou si byl sám připravil; maje kocoura vedle sebe, seděl u okna a díval se ven. Vlastně se nedíval, ale přemýšlel, kde nalézti osobu, která by rozuměla duchům, o nichž byl přesvědčen, že ho obletují, že s ním obcují a že by se mu rádi zjevili i mnohé krásné věci s ním sdělili, jen kdyby mohli, jen kdyby měli „medium“. Když tak dumal, zahlédl starého Bocha, jak v chatrném oděvu šoural se po pěšince k baráku; byl zimou všecek skřehlý a k zemi

shrbený; záblo ho, a přendával chodeckou hůl z ruky do ruky. Ač venku se již šeřilo, poznal ho Vrabec přece, a hlavou mu probleskla myšlenka: „Snad bude starý Boch duchům dobrým prostředníkem!“ — Nazýval Bocha starým, neboť sám byl asi o patnácte let mladší.

Ošumělý rytíř vstoupil do světnice a pozdravil obvyklým dlouhým spůsobem: „Pochválen budiž pán Ježíš Kristus; přeji dobrého večera.“

Krejčí ho přívětivě přivítal, rozžehl malou lampičku, pobídl hosta, aby odložil, a když se rytíř posadil za stůl, jal se mu připravovati kávu. Sám sebe jí živil skoro výhradně a uctíval jí každého hosta. —

Staroch se zahřál horkým nápojem a počal vykládati, proč přišel; usmívaje se, žádal za půjčku. Bylo jeho zvláštností, že se vždy usmíval dobráckým úsměvem, kdykoliv na lidech chtěl peníze, a různil se tím od ostatních, kteří se dlužívají obyčejně s tváří smutnou, zasmušilou, aneb i plačtivou.

Vrabec mu vyhověl a vysázel na stůl dvacet zlatých, které rytíř potřeboval pro sedláka Havla. Shrábl peníze a v duchu přemítal, jak za půl léta nebo za rok vypůjčí si je u pernikáře Burdy v Semilech, aby je oplatil krejčímu, a jak pak přijde zase řada na Havla a potom po pořádku opět na Vrabce. — Myšlenka ta byla mu patrně nepříjemná, neboť se při tom zamračil. Ale vzpamatoval se a počal hovořiti se svým hostitelem.

Oba starochové měli si mnoho vzájemně sdělovati; neviděli se málem celý rok, a od té doby změnilo se mnoho: z Vrabce stal se duchověrec a z Bocha nápadník Krásného Dolu. — Povídati počal Boch; vypravoval po svém spůsobu od počátku do konce a hodně rozvláčně. Ze svých dějin posledního roku nevynechal ničeho, než historii s červenou vestou na zámku Krásnodolském a historii svých výpůjček; ostatní vyhovořil všechno a nezapomněl ani na hroznou noc, kterou zažil v Zásadě u Benešů, ani na všetečného holobrádka Jeníka. I k tomu se upřímně přiznal, že nyní ani sám neví, má-li právo ku Krásnému Dolu čili nic; že vše skládá na pána boha se svatou Kateřinou a proto že se půjde zejtra do Vysokého vyzpovídat.

Krejčí neviděl v životě tolik světa, jako rytíř Prokop, ale za to měl více chytrosti, kterou se vyznamenávají buď lidé zcela obyčejní a všední, aneb lidé fanatičtí, nějakou myšlenkou posedlí, kteří se neštítí žádného prostředku, aby provedli, co jim leží na duši. Takovým posedlým člověkem byl Vrabec. Pochopil, že Bochovo pachtění po Krásném Dole je holou pošetilostí; kromě toho přílišná žádostivost pozemských statkův odporovala jeho názorům o chudých, bohatých a budoucím království božím. Proto neměl mnoho soucitu s nemoudrými nároky svého hosta, a nevalně ho zajímalo, co o nich široce a dalece vykládal. Poslouchal jen ledabyle, neboť myšlenky mu těkaly jinde. Umínil si, že obrátí Bocha na duchověrství, a že snad z něho udělá i prostředníka duchův. Rád sáhl po tom, s čím se mu rytíř sdělil, a pravil:

„Vaše věc je důležitá a veliká. Dám vám v tom dobrou radu.“ Boch se ptal jakou, a krejčí počal rozjímati o obcování lidí s duchy. Boch slyšel někde něco zvonit, ale neměl o nové víře v duchy správného ponětí. Širší vrstvy lidu nazývali přívržence spiritismu „mediány“,

jejich učení „mediánským náboženstvím“, a povídal si, že každý, kdo chce býti přijat za člena jejich obce neb sboru, musí ve společné schůzi nejprve sochu Krista pána na kříži třikráte bičem mrsknout; pak krví, která prý vždy z ukřižovaného při tom vyprýští, peklu vlastnoručně se zapsat, a konečně obraz čerta třikráte políbit. Boch tomu sice do slova nevěřil, ale „mediány“ měl za hříšníky a kacíře již i proto, že kněži proti nim s kazatelen kázali.

Vrabec chytal starocha zchytra, a myslil si, že nesmí jít na zajíce s bubnem. Ptal se ho nejprve na zemřelé syny, na nebožku manželku, na otce, matku a jiné mrtvé osoby, jejichž památka mu byla milá a drahá. — Když rytíř ve své pravdomluvnosti a prostotě se přiznal, že se mu zjevují někdy v noci, zdálo se krejčímu, že svého hosta již drží. Tak snadno obrat ten sice nešel, ale šel přec. Vrabec vypravoval, že každý ve schůzích duchověrců může s duchy svých zemřelých obcovati, s nimi rozprávěti, v těžkostech o radu jich se ptáti a řečmi, nade všechnu světskou marnost povznesenými, se potěšiti; hovořil i o jednotlivých případech, že duchové svým příbuzným rozkázali, to neb ono učiniti, toho neb onoho zanechati, a že vždy to vyšlo na dobré těm, jichž se týkalo. Konečně udeřil na hlavní věc a vykládal, že zejtra v neděli bude schůze v Jestřabí; tam že s ním může jíti i Boch, a otázati se duchů vznešených předků, přede vším ale ducha svého nebožtíka otce, zdali dosáhne Krásného Dolu čili nic, a má-li svého práva dále se domahati, aneb všeho nechati. Duchové ti že mu dají neomylnou radu, na kterou bude moci spolehnouti.

Při této řeči hrkalo v rytíři, jako v starých hodinách. Byl všecek rozechvěn; krev se mu hrnula k mozku, staré oudy třásly se rozčilením a rty se hýbaly, jako by měly ze sebe vypustiti spoustu slov. Jakýsi hlas v něm sice volal, že mámí ho pokušení ďábelské; ale hlas ten byl slabý proti neodolatelné síle, která jej táhla k předkům, k otci, ale přede vším k Vrabcovi, jehož oči se svítily jako žhavý uhel a z jehož celé bytosti sálal živý oheň. Konec konců byl, že ubohý rytíř podlehl, a svolil k tomu, k čemu jej posedlý krejčí přiměl. Hořel netrpělivostí a přál si, aby již nadešla chvíle, které očekával s rozechvěnou toužebností.

Jakmile bylo ujednáno, že půjdou zejtra do sboru duchověrců, přestalo Vrabcovo duševní napjetí a rozhárání. Chytrý hrbáček otočil rozhovor na jiné předměty, a pozorně se vystříhal každého slova, jež by bylo s to vznítiti vzájemnou rozepři o náboženských otázkách. Bylť pevně přesvědčen, že Boch, jakmile jen jedenkráte bude obcovati schůzi spiritistů, stane se horlivým přívržencem všech jeho názorů, a že rytíře bude pak míti úplně v moci.

Oba šli po tom spat; Vrabec si ulehl na půdě v komoře a jeho host ve světnici na posteli, ale nemohli usnout. — Krejčí přemýšlením, host rozčilením a očekáváním věcí, které se zejtra budou díti. Rytíř zdříml konečně, ale měl hrozné sny; zdálo se mu, že vidí nebožtíka otce, jak mu hrozí vějačkou. Časně ráno za šera vstal, byl však sláb, neboť spánek ho neobčerstvil, a staroch byl umdlenější po noci, než včera po cestě. Chtěl jít do Vysokého do kostela a tam k zpovědi;

ale hrbáček nastrojil vše, aby ho od toho odvrátil, což se mu i podařilo. Boch zůstal doma, a početl si ve svatém Matouši. Venku bylo sychravé chladno, fičel silný podzimní vítr, a oba si sedli na lavici u pece; krejčí při tom topil, vařil kávu, pekl topinky, mazal máslem, předkládal hostu, a starochům bylo u kamen milo a útulno. Tříbarevný kocour seděl vedle nich, třel se o svého pána a spokojeně vrněl i předl. Rytíř při bibli a kávě okřál, rozveselil se, a poříkav si v písmě, počal sám rozhovor o obcování duchů s lidmi. V poledne se najedli krupicové kaše, kterou hrbáček ustrojil, pak si chvilku pospali, a když se probudili, napili se ještě jednou kávy a chystali se na cestu do Jestřabí.

„Koho vyhlížíte?“ ptal se Boch, vida, že krejčí dívá se pořád oknem ven.

„Ani jsem vám neřekl,“ — odvětil Vrabec — „že čekám nějakou ženskou ze Spálova od Semil; jmenuje se Maturová a půjde s námi.“

Sotva to dořekl, blížila se žena ta po pěšince k baráku, vstoupila do světnice, pozdravila a vidouc neznámého Bocha zarazila se.

„I jen se ho nebojte, je náš, půjde také,“ pravil hrbáček a měl se k odchodu. V peci uhasil oheň vodou, pustil kocoura ven, zamkl na zámek dveře od světnice, pak se podíval do chléva, co dělá koza, hodil jí kus píce, zavřel domovní dveře na petlici, zavěsil visací zámek, zamkl, zkoušel, jestli dobře drží, šel před barák pod jabloň, na níž visela zralá jablka, utrhl jich několik, dal tři Bochovi, dvě Maturové, ostatní si nastrkal do kapes a spěchal ku předu, za ním Boch s neznámou mu ženštinou. Když přišli z pěšinky na obecní cestu, zastavil se Vrabec u prvního baráku, zaťukal na okno, zavolal na sousedku Mňukovou, že mu má dát pozor na jablka, aby mu je vesničtí kluci neosápali, a když takto uvedl všechno do pořádku, vykračoval statně do Jestřabí.

Chýlilo se k večeru, když tam dorazili; zamířili přímo do Horáčkova statku, kde se měla odbývati schůze. Hospodář, statný, mladý člověk, vysoké postavy, červených tváří, s oholeným obličejem a modrým, snivým okem, přivítal je na prahu domu a uvedl do menší světničky, ležící stranou světnice hrubé. Bylo tam již plno ženských i mužských, kteří seděli na lavicích a židlích tam rozestavených. Vrabec se vítal s mnohými jako se starými známými a seznamoval je i s Bochem i s Maturovou. Všichni rozmlouvali hlasem přitlumeným a duševní rozpoložení všeho shromáždění bylo slavnostní, napjaté a plné dychtivého očekávání. V koutě visel dřevěný krucifix, a pod ním hořelo olejové světlo v lampičce z červeného skla; kmitalo slabým svitem a spoře osvětlovalo jizbu. Bylo pološero.

Hospodář posadil Vrabce s Bochem pod obrazem umučeného a šeptal jim: „Přijde hned.“ Sotva to dořekl, otevřely se dveře, a do světnice vstoupila ženština zahalená v kukli, a za ní muž.

„Prostřednice“ — pravil Horáček rytíři Prokopovi, ukláněje se k jeho uchu a ukazuje na přicházející.

Ženština odložila kukli, posadila se za veliký dubový stůl v rohu, pohlédla kolem na shromážděné a sezení duchověrců bylo zahájeno.

(Pokrač.)

Hostem u básníků.

Nové překlady Jaroslava Vrchlického.

A. Mary F. Robinson.

(Mme James Darmesteter.)

Rosa rosarum.

Taj srdce svého, drahý, dej mi celý,
bych v srdci svém jej skryla,
by dálka mil, náš život která dělí,
nám duše nedělila!

Tak svěř mi celičký taj svého žití,
ať v srdci mém spí skrytý,
bez bázně, že by slovem uraziti
neb kynem tvé moh žití.

Na procházce my ve klášterním sadu
jsme kolem studny spěly,
tam růži vonnou hodily jsme, v pádu
pak jejím za ní zřely.

My věděly, že z vln se nenavrátí,
by nám to vyčítala,
je mrtva . . . zřely jsme ji dopadati . . .
z dna rudou skvrnou plála.

Tak, prosím, v propast mého srdce temnou
hoď růži, ať tam dříme!
Dej růži mi, ať životem jde se mnou,
dřív než se rozloučíme!

Však tobě, dál až půjdeš alejemi,
dost květin kynout může,
tam plotů s plody, tam niv s liliemi
a s levandulí růže!

Však za celý rok v srdce temnou tůni
jen růže spadne jedna,
tou jasem jitřenky a jara vůní
vzplá hlubá voda ledná!

Vůle.

Můj oděv, jejž nosím, celý je svět,
tma jsou mé vlasy, den je můj hled.

V království prostoru samotná dlím,
v té dlani ráj, v té peklo jest mým.

Můj úsměv je Život, Smrt je můj vzdech,
jsem, byla jsem, budu ve příštích dnech.

I s bohy zmizí ves lidský ruch,
já tvůrce a cíl zbudu, já Vůle — bůh.

Listy topolové.

V ulici prašnou vítr leh,
vše kol se vůní třese,
on listů topolových dech
v žal mojí duše nese.

Ó listy, jaro věštící!
Ó mladý dechu čistý!
Vzruch vytrvat v mou trpící,
v mou duši nesou ty listy.

Les blízko — ač jej nevidím,
kde topolů těch řady,
je stříbrné a štíhlé zřím
se chvěti, jakby tady.

Tak nevidím, co ráda mám,
však v duši mé, jež stůně,
to blízko vzpomínkou, jež tam
vlá z topolů jak vůně.

Friedrich Adler.

Michelangelo.

Od stálých ran mdlá ruka již,
své dláto sochař stranou klade;
den parný mře i jeho tíž,
po hluku, vřavě ticho všade.
Na střechách Florencie žár
mroucího slunce slední leží,
tak jasný, kouzlo nových jar
jak z mraku vzplát by mělo svěží.

V hlubokém okně dílny své
Michelangelo šedý stojí:
„Mřeš, slunce, v kráse zářivé,
svit poslední plá k chvále tvojí!
V úsměvu šťastném zapadáš
v mír toužený, jejž dá noc ztmělá,
v klid splněný — ó již jej máš,
žes vlasti má tak nezemřela!

Ty bědná žiješ srdcím v žal,
jež posud věrně bijí tobě,
svad obličej, jenž krásou plál,
tvé pyšné tělo kleslo v mdlobě!
Lesk divukrásných očí zhas,
za nímž se zpitá duše nesla,
ty, žena bohatýrských krás,
na službu nejnižší jsi klesla!

Jak Lorenzo tě vyzdobil
za město měst ve zlatohlavu,
jen z růží věnec lásky byl
pás, jímž tě vedl cestou v slávu.
Teď zloupen věnec skráni tvé
a víc než otci tobě dali,
ti Alessandro v pychu rve —
ó kéž tě rumy pochovaly!

Já s žhavým mozkem v boj se dal
a kdybych dobyl věnce slávy,
kterak by kol tvé volné plál
a pyšné, věčně mladé hlavy!
Mdlým dohořívám plamínkem,
a nač? — Bych marnost zřel svých prací,
lkal zdrcený pod těžkým jhem
nad žitím, v nic jež vykrvácí.

Ó děs a žal, kdo musí bdít
a snášet mrzkou dobu všední
a duši plnou žluče mít,
s dny rváti se ode dne ke dni!
Ne zřít, ne slyšet, jaký ples!
Ó spáti, spáti v hlubém šeru!
Chci pane domů, do nebes,
mdlá skráň ždá po svém svatvečeru!“

Rozsvítil mistr lampu svou,
s usmáním trpkým zřel své dílo
a v ráz pod rukou mohutnou

se třísek množství dílnou lilo.
Bol svěřil svému kameni,
trud roztál, v práci pohroužený
v svou sochu v slavném mlčení
sen přenes těžce vytoužený.

Tak Angelo vytvořil Noc;
ne bohyni, jež v hoře vlny
svou konejšivou vlívá moc,
dceř trpkou času, zla jenž plný.
V mdlém bolu celá zchvácená
se drží v těžké póse spáče;
dí, velká duše zdrcená
jak nad svou mrtvou vlastí pláče.

Do památníku mladého člověka.

S jásotem v dál nesou davy
opět nové jméno v svět,
ze zástupů tísně, vřavy
k výši smělo zaletět.
A ty pláš a marný cele
zdá se vlastní los ti být,
v jednom velkém díle směle
hledá cíl tvůj žárný cit.

Plaň a snaž se; z vřavy všední
vyčnívat však nechtěj sám,
bezpočtu dnů splyne ke dni,
než laur spleten zásluhám.
Tisícům se zhouba schystá,
než se jeden k moci zdvih,
aby velikán měl místa,
tisíce v noc klesne jich.

V před nech spěti bohatýry,
hleď v jich rozlet bez smutku,
síly dost i prostor širý
k práci máš i ke skutku.
Malý kruh činnosti svojí
vyplň v stálém snažení,
k lidstvu tebe tiše pojí
skutek tvůj, tvé cítění.

Řeč tvá vpadne v srdce šípem,
v nich dál tvůj znít bude hlas,
polo vážně, polo vtipem

pravé slovo řekneš v čas;
bezděky s tvých retů plílí,
avšak našlo vlídný sluch
a snad jednou v těžké chvíli
za ně mdlý se chytí duch.

Vše hleď řádně vykonati,
očí sta zří ve tvou tiš;
i tím, co se marné zdá ti,
cizí snahu posilníš.
Nemůž myšlénka ni chtění
bez ohlasu dozníti,
ba, snad na tvém přemýšlení
genius se roznítí.

Lícha tvá když beze slávy,
nemni, že je úhor snad,
každý lidský život pravý
v příštích dobách bude znát.
Třeba v zářné stopě jedné
by se los tvůj nezjevil,
v tisíci se stopách zvedne
jasný důkaz, že jsi žil!

Felix Gras.

Guihen de Berguedan.

Pan Guihen z Berguedanu přichází ze Španěl.
Estremaduru viděl i kraj Cerdagny zřel;
ať objevil se v horách, či údolím ať spěl,
v manželství velké spory a hádky všady sel,
teď s písní on k nám spěje.

Jest spanilý jak den a s písní k nám sem spěje,
cikáda na klobouku, plášť ve větru se chvěje,
na bělouši sám jede. Hle, tu se před ním skvěje
hraběnky z Dio zámek. Pro mnohé slavné děje
byl znám. On před ním stál.

Otevřte, paní, bránu, on děl, jak před ním stál.
Já Jeanu z Rousillonu a Sanču zanechal
jen pro vás, první v srdci měl Aragonský král,
a druhé Kastilský svou lásku vyznával,
zle v kleče oba lkali.

Ty obě opustil jsem, královépro něž lkali,
i dámu Azalaïs, již kráskou nazývali,

jež sedrala si ňadra, když sliby mé jí lhaly,
i z Lamanonu Klaru, vám k vůli, ó zlé žaly!
    ta zbláznila se hned.

Ta krásná plná růže, ta zbláznila se hned
i Blanka z Aiglemontu, jež choti dala jed,
by mohla jenom za mnou, na skály vyšla hřbet
a v propasť uvrhla se, ó byl to divý let
    s zámecké skály dolů.

Tu Blanči, jež se vrhla s vysoké skály dolů,
já pro vás opustil, i Marii z Blacas v bolu,
jež číše nezvedla, vidličky při svém stolu,
jak zřela, že jest u mne lásky po plápolu,
    až smrť ji spasila.

A ještě neřek ani „až smrť ji spasila,“
kdy paní z Dio ve svém se okně zjevila.
— Ó kamenné ty srdce, to věru spanilá
že serenada tvoje, chceš, bych ji cenila?
    Hned svolala svůj lid.

A v mžiku ve nádvoří stál její všechen lid;
byl s koně Guihen stržen, do naha svlečen v kmit
tak, jako narodil se, byl zbičován a zbit
před zraky paní z Dio, ó věru, těžko žít,
    kdo takou hanbu snese!

A nevěděl též Guihen, jak takou hanbu snese;
trn jedovatý v srdce on vryl si, potom v lese
o teplé jeho tělo s vlčaty svými v plese
vlčice hladová o půlnoci, hle, rve se
    při svitu měsíčném
    tak sladce stříbrném.

Ubohý rytíř.

— Ach, pane zpovědníku,
  svou nazvedněte mříž!
— Jen otčenáš, a v mžiku
  jsem k vaší službě již.

— Ach, pomoc, otče milý,
  ó milosť, kvapí čas.
— Jest jasno jak den bílý,
  hřích velký tíží vás.

— S rytířem, otče, dvorným
jsem známost začala. —
— A k choti mravem vzdorným
jste klesla bezmála.

— Tak skoro bez okolků,
však podmínka tu přec —
— Kdo s ďáblem bývá v spolku,
je ztracen — známá věc!

— Však pohan byl můj milý,
měl turban zelený —
— Přijdete v soudu chvíli
na rožeň s plameny.

— Rytíři, já mu děla,
jsem láskou jata k vám —
— Jak byste žádat směla
o milosť, nevím sám!

— Já řekla v sladké tuše,
jste krásný jako jas!
— Ó kletba, vaše duše
je černá jako ďas.

— Já řekla: Jestli chcete
znát se mnou lásky ples —
— Pryč odtud, rychle, jděte!
Z vás dýchá mor a děs!

— Já řekla: Pobloudění —
vám jest se odříci —
— Za vinu odpuštění
lze vždycky dosíci.

— Já řekla: Boha slávy,
vám Krista v úctě mít —
— Očistce plamen žhavý
můž vaši vinu smýt.

— By dosáh přízně mojí,
vše učinil on hned —
— Vám otevřen ráj stojí,
jak opustíte svět.

— By prost hříšného plání
moh k nebi vzletnouti —
— Ba, milosť boží, paní,
vás nemůž minouti.

— By odletět moh k Bohu —
— Ach, paní, snadno vám
dát rozhřešení mohu,
ctnosť vaše — drahokam.

— Já poslala jsem v mžiku
pro svého manžela,
na čtyry pídě dýku
mu vrazil do těla.

Paní Tibor.

Ach, paní Tibor, na pomoc,
mne láska trápí tuze moc,
ach, spějte k oknu, zajdu v touze žhavé!
V ráz skříply zámku veřeje,
v nich paní Tibor se zaskvěje
a lampu drží ve své ruce pravé.

Ach, jaký to zde troubadour!
Jsem Jordi de Rocamadour,
mé srdce stůně! Spějte chodbou stinnou,
vám pošlu svého pážete,
vy oči svoje zavřete,
ať zatím choť můj lump se baví s jinou.

I poslech, za pážetem sled
jej vedl v hrad, zřel dámu hned,
pad na kolena: Služebník váš, paní! —
Ó vstaňte, k čemu míti strach?
dí dáma dvorně v tváři nach
i povstal a již zadíval se na ni.

Pak sedli spolu ke stolu,
tu Jordi v lásky plápolu
jí ruku vzal, jí všecky prsty zlíbal.
Pak svícen vzala veselá,
a v loži lumpa manžela
on v lásky sladký sen ji ukolíbal.

Vzplál sotva první zory jas,
tu stříbrné zněl trouby hlas
barona Sarrenon až stráně znějí!
Ó miláčku, pryč, v hněvu zlém
hřmí baron sem na koni svém,
vlá jeho chochol dole ve aleji.

— Ach, vaše tvář se ruměni?
— To radosti mé znamení,
kde, barone, jste moh tak dlouho dlíti?
— Však, čí je plášť ten, rozmilá?
— Já sama vám jej vyšila,
to můžete mi přece uvěřiti!

— Však, čí ta loutna, odpověz?
— Svou zahnat nudu právě dnes
jsem od cikánů, kol šli, koupila ji.
— A čí ten kord je? Odvětí:
— Ten páže našlo, hraběti
on patří, vlci jejž sežrali v háji.

— To, paní Tibor, lež, zlá lež!
Kde miláček, mi říci spěš,
ať propíchnu vás oba mečem svojím!
— Zde jsem to já, Rocamadour,
ne zbabělec, však troubadour,
a chystejte se, o váš život stojím.

A oba vztekem zahoří
a oba běží v nádvoří,
muž s milencem žár skojit jdou v boj spolu.
Již skřížily se oštěpy,
krev tekla, zápas sveřepý,
krev muže tekla po oštěpu dolů.

— Že zabil jste mi manžela,
vykřikla Tibor veselá,
to dobrý skutek! — patříc na mrtvolu.

O bezúčelné vycházce.

Pouliční genre od J. Arbesa.

onečně — po mnoha, mnoha nevlídných dnech skličujícího šera vysvitlo slunce.

Dva, tři dny si zalaškovalo a zase zmizelo s oblohy, která se zatáhla jednotvárně šedou clonou par; ale posléze — po celonočním deštíku vysvitlo trvale.

Divotvorná jeho moc účinkovala obvyklým způsobem. V několika dnech slavila příroda odvěký triumf každoročního obrození, opěvaný a vyličovaný v nesčetných dithyrambách veršem i prosou básníky všech národů a všech dob.

Po dlouhé, tuhé zimě vyrojily se jako každoročně v tu dobu davy lidí pod azur oblohy, by pod vlivem osvěžujících paprsků slunečních pookřáli.

Nebyl jsem toho tentokráte svědkem.

Nejprosaičtější příčina: úmorně piplavá a zároveň nevděčná práce byla mne již od několika měsíců přikovala ku psacímu stolku, tak že mně zabranému v pořádání a rejstříkování starých notat a výpisků, vůbec ani nenapadlo pookřáti procházkou na jarním slunci.

Neslyšel jsem tedy ani zvláštního, jaksi ještě nesměle elegického tikání pěnkav, řinčivě jásavého triumfování skřivánků, melancholického pohvizdování kosů a jiných a jiných hlasů přírody . . . Jen jednotvárné cvrlikání vrabců zalehalo občas v tichou, slunečním jasem zpříjemněnou moji pracovnu.

Neviděl jsem ani hnědě a zažloutle lesklých pupenců na lysých ještě stromech a keřích, aniž matně zeleného, našedlého oseníčka, ani svěží, kypré, brčálovité zeleni rostlin nejrannějších . . . Jen chvílemi, když jsem nadzvedl hlavu od práce a mimovolně pohledl k oknu — připomenul mi azur oblohy a zlatý, mnohdy oslňující jas, co asi děje se mimo dům a světnici.

Ale konečně vyšel jsem si přece . . .

Octnuv se před domem na ulici, pocítil jsem cosi jako nevrlost a nechuť. Byltˇ jsem zimnímu životu, strávenému z větší části poblíže kamen buď v matném přísvitu denního šera nebo ve špinavě zažloutlém světle umělém, tak přivykl, že mi byla bezúčelná vycházka v prvém okamžiku skoro odporna. I sluneční jasno bylo mi nepříjemno.

S přimhouřenýma očima učinil jsem několik kroků, ale jaksi nejistě jako člověk, jenž se po dlouhé chorobě octne poprvé zase na čerstvém vzduchu.

Volně ubírám se dále prázdnou ulicí. Bezděky šlehly duší mou některé ze sporých vzpomínek zimních. Připomenulť jsem si, jak zřídka

kdy jsem vycházel, jak zřídka kdy jsem se sešel s některým přítelem nebo známým — vůbec vzpomínky bezvýznamné.

Jen jediná kmitla jaksi svěžeji. Připomenulť jsem si jedinou o minulé zimě návštěvu plesu a kalejdoskopicky mihly se před duševním zrakem mým některé jednotlivosti obvyklého ruchu a šumu plesového.

Z víru tančících vyhoupla se štíhlá postava asi dvacetileté dámy — svěží jako růžové poupě. Líčka sličné tváře bělostné pleti jsou rozpáleny, černé oči rozjiskřeny, kypré rtíky takořka rozžhaveny.

Tančí právě kvapík — a připomíná mi jednu z oněch milých, předrahých bytostí, která před mnoha, mnoha lety . . .

Bezděky zalétám v myšlenkách v dávné doby, jež se nikdy, nikdy více nevrátí, a hned zase vynořuje se v duchu přede mnou obraz ztepilé, zdravím kypící a přece takořka etherické bytosti, která byla před několika měsíci celou moji mysl zaujala, tak jasně a plasticky, že — —

V tom jsem zahnul do jiné ulice a vzpomínky zaplašeny . . .

* * *

Několik jen kroků přímo před sebou zahledl jsem prvního známého — asi čtyřicetiletého muže vysoké, skoro vychrtlé postavy.

Sotva mne shlédl, zazářila výrazná, ale ustaraná jeho tvář radostným překvapením. Zrychlil krok.

„Konečně, konečně!“ zvolal skoro s křečovitým chvatem, když mne byl došel a pozdraviv, podanou ruku upřímně tiskl. „Konečně mi v úřadě přidáno . . . Ovšem jen dvacet zlatých měsíčně; ale prosím vás! — člověk, kterého nechali po dvacet roků dřepět v expeditu a po patnáct roků při každém povyšování pomíjeli — člověk bez protekce — s rodinou — — Vždyť přece víte, že mám pět dětí . . . Nu teď snad . . . Jen kdybych aspoň věděl, kdo a u koho se asi za mne přimluvil, abych se mohl poděkovat . . .“

Stáli jsme právě ve stínu. V pouvadlé, pergamenové jeho tváři všechny žilky a svaly konvulsivně poškubávaly. Šedé, obyčejně matné, skoro bych řekl resignující oko nápadně se lesklo a kolem úzkých, poněkud namodralých rtů s bledě růžovými koutky pohrával úsměv polo vítězný a polo úšklebný.

„Nadešlo vám tedy letos příjemné jaro,“ připomenul jsem, abych vůbec něco pronesl.

„Eh — jaro sem, jaro tam!“ odpověděl náhle úšklebně trpkým tonem. „Pro našince není jara, ani léta . . . Kdo je od rána do večera ukován k pokaňkanému pultu a musí i doma večer, ba v noci dále práci dohánět a smí si vyjít jen v neděli a ve svátek odpoledne — a je rád, má-li jediný slušnější šat . . . Však mi rozumíte? A potom — bez toho je celý ten přídavek jako kapka do moře. Ani zbla nekoupím do domácnosti, věřte! Všechno spolkne úrok a amortisace starých hříchů, spáchaných na účet nejnutnějších potřeb života, vlastně pouhého živoření. Před pěti, šesti lety bylo by mi bývalo snad pomoženo neb aspoň ulehčeno. Ale teď — prosím vás! Se čtyřiceti zlatými jindy a se šedesáti nyní nelze přece žádnou rodinu krmit paštikami . . .“

I rozesmál se oním podivným, polotrpkým a položšklebným smíchem, jímž si z pravidla ulevují lidé svrchovanou měrou nespokojení, když si připomenou, že jest stav jejich naprosto beznadějný. Náhle ustal se smáti a v několika vteřinách jevila tvář jeho zase týž ustaraně resignující výraz jako kdy jindy.

Podal mi ruku, přikývnul na pozdrav — rozloučili jsme se.

Poohledl jsem se za ním. Ubíral se dále krokem neobyčejně kvapným a potřásal hlavou, jako by před chvílí pouze naznačené myšlenky své v duchu dále rozpřádal . . .

Ubíral jsem se dále. Přešed na příč přes ulici do slunce, loudal jsem se těsně podle nových domů s nejfádnějšími průčelími . . .

Sotva však jsem popošel několik kroků, zaslechl jsem za sebou křaplavý hlas volající:

„Počkej přec, kamaráde, počkej!"

Zastaviv se, ohledl jsem se. Za mnou pospíchal zavalitý, na pohled asi šedesátiletý mužík. Boubelatá, zdravím kypící a sporým, cadrnatým plnovousem spíše zhyzděná než okrášlená tvář jevila právě úzkostlivou nedočkavost.

„Vždyť se přec ploužím jako plž," podotknul jsem, poznav starého přítele, jehož bodrý rozmar slavíval druhdy ve společnosti veselých přátel pravé triumfy.

„Jakž pak jako plž! — letíš jako štvaný jelen," opáčil, když mne byl došel, sotva dechu popadaje. „Zahledl jsem tě již tamhle od nároží a letím za tebou, abych se svezl," pokračoval chvatně. „Nu, pojď, pojď — ať někam dojdeme. Jak se máš? Půl století jsem tě neviděl; ani na ulici, ani v hospodě, ani . . . Snad jsi se dal na pokání — co! To by tak — no?"

Zatím, co tak švadronil, šli jsme podle sebe. Nebyli jsme se skutečně viděli po celou zimu, ale první pohled mne přesvědčil, že přítel v podstatě, aspoň ve tváři se nezměnil.

„A což — jak se tobě vede?" optal jsem se nedav na přítelovy dotazy odpovědi.

„Nu, takto bych byl spokojen," odpověděl chvatně. „Obchod jde jakž takž, nemohu si naříkat . . . Chutná mi, rád si přihnu a ještě radši se pobavím . . . Žena je zdráva, děti jako buci, jen na mne to letos trhlo . . ."

„Jdižiž! I na tebe?" podotknul jsem žertem.

„Stárneme, kamaráde, stárneme!" ujal se opět slova s tímže chvatem jako dříve. „Nepřál bych ti to, věř!" dodal náhle trpce. „Člověk se tomu déle půl století smával a teď — abych tak řekl, přes noc dostaví se — suché lámání . . . A ryje a rýpá ti v kostech, jako by ti do nich chtělo vyrýt celé umučení . . ."

„Nu, snad nebude tak zle," ozval jsem se, bych přítele potěšil. „Na štěstí máme teď jaro . . ."

„Jaro, jaro!" vpadl mi do řeči. „Tím mne těší lékař už po celou zimu. A jaro je tu — po celý týden sluníčko hřeje jako na zakázku; ale já a moje hnáty — — Eh! Snad v měsíci — ve dvou . . . Ale

což na plat! Však víme, máme nejen jaro a leto, ale i — podzim a zimu — a proto: těšme se!“

Teprve nyní všimnul jsem si přítelovy tváře bedlivěji. Nebylať již tak hladká a tak zdravé pleti jako druhdy; nesčetné, sotva pozorovatelné vrástičky — tu a tam namodralá žilka a zvláště nápadné rýhy podle koutků úst byly důkazem, že přítel pociťoval často bolesti, jichž dříve neznal. I oči byly mírně zaníceny — patrně následek nepokojného neb aspoň nepravidelného spánku.

Nežli však jsem odpověděl, zahledl přítel proti nám batolivým krokem se ubírající dámu v nejelegantnější a zároveň nejmodernější toiletě.

„Tamhle uvidíš také jeden experimentalní exemplář, na němž si kmotr Hostec už asi po dvacet roků vylamuje své neviditelné zuby,“ zasmál se přitlumeně tonem elegicky škodolibým. „Snad ji znáš — baronka Strazziová, bezdětná vdova po podnikateli železničním, který jí zůstavil nejméně půl milionu . . .“

Byv takto na neznámou mi dámu upozorněn, věnoval jsem jí pozornost bedlivější. Byla velké, statné, skoro majestátní postavy. Z dáli několika kroků jevila tvář její svěžest mladistvé dívčiny. Ale když se přiblížila, neušly mi sice ve tváři té stopy někdejší pravidelnosti, ba skoro tak zvané antické krásy, ale zároveň jsem postřehl, že je přímo vzorně — nalíčena. I vrásky byly uměle vyhlazeny. Nicméně hluboké, odporně skřivené rýhy kolem koutků s umělými alabastrovými zuby a zdánlivě rozprýskanými, nalíčenými rty, pak skoro boulovité masité kruhy pod vypoulenýma matnýma očima prozrazovaly nemilosrdně aspoň přibližně pravé stáří a zdraví, vlastně chorobu.

Batolila se kolíbavě jako tučná kachna; každých pět, šest kroků se zastavovala. A když jsem náhodou pohledl k zemi, neušlo mi, že má na nohou bačkorovitou obuv nepoměrných rozměrův.

Zatím přítel přitlumeně a později šeptmo dále vykládal:

„Skoro po čtvrt století hledá rok co rok úlevy v lázních. Každý lékař, každý felčar a flastromazal ji v letě, na podzim a v zimě těší, že bude snad líp, ne-li dobře, až nadejde jaro . . . Zatím . . . Eh!“

Přítel na chvíli umlknul, až jsme podle dámy přešli, načež trpce podotknul:

„Však já dobře vím, co mne očekává! Do lázní ovšem nemohu; ale nežť! Ať si tam jdou ti, kdož aspoň doufají — já nedoufám . . .“

V tom vyrazil podle hloučku dělníků, kteří se ubírali právě proti nám, jeden z oněch „elegánů“, kteří na „zušlechtění“ svého hranatého zevnějšku věnují více, nežli spotřebuje mnohá, dosti četná rodina na celou domácnost. Znal jsem ho jen od vidění a nevěděl o něm více, nežli že je synem bohatého dřevaře, že od patnáctého roku věku svého privatisuje t. j. snaží se život svůj bezmyšlenkovitě prolelkovat a že hledá již asi po deset roků družku života, která by mu přinesla věnem větší jmění, nežli byl vzorně přičinlivý, ale zároveň také vzorně lakomý otec prodlením celého půlstoletí mozolně nastřádal.

Přímo trulantovitá tvář elegánova prozrazovala rovněž tak dobrý žaludek, jako neocenitelné jeho opatřování se strany kuchyňského umění.

Pozdravil nás ledabyle pouze tím, že svůj cilindr nadzvedl, což stačilo, abychom postřehli obvyklou u něho jarní změnu.

Hlava jeho byla skoro do hola ostříhána, čímž celá fysiognomie nabývala odporného výrazu pravé smrtihlavy.

„Také věštec jara!“ ušklíbnul se přítel. „Jen že nevěstí jaro jak slavíci zpěvem, nýbrž seštětinatěním své kotrby. Až se ožení, zanechá jarního postřihovaní a v brzku bude míti ctihodné sídlo svého rozumu holé jako koleno.“

Elegán byl zatím již tak daleko, že se mohl přítel škodolibě rozesmát. Po chvíli však mávnul odmítavě rukou řka:

„Eh, každý z nás má nějaký defekt — ne? Já na příklad . . .“

Náhle se zarazil, jako by si byl něco důtklivého připomenul.

„S bohem, kamaráde!“ pravil. „Odpusť, pospíchám . . . A ty se vlečeš jaho rak . . .“

„Před chvílí však jsi prál, že letím,“ namítnul jsem.

„Eh! to se mi tedy snad jen zdálo,“ odpověděl a podav mi ruku vykročil s rázným chvatem jako pospíchající člověk, jenž byl překonal překážku, pro kterou se musil ve svém spěchu zastaviti.

Krok jeho byl pružný, ale přece jaksi nejistý. Tělo naklánělo se nápadně k jedné straně, patrně k oné, které nebyl nucen hověti v té míře jako druhé. Dle všeho „prorypoval“ mu hostec kosti nesymetricky.

V několika vteřinách zmizel mi s očí, zahnuv za budku na řetězovém mostě.

* * *

Loudal jsem se dále za přítelem. Octnuv se na mostě, již jsem ho neshlédl.

Jinak mi nebylo pranic nápadno; ani lidé, jež jsem potkával, ani známé okolí, jemuž jsem nevěnoval hrubě pozornosti. Teprve když jsem prošel prvním pilířem malostranským, bezděky jsem se zastavil.

Smaragdová a přece již tu a tam nápadně temná zeleň Střeleckého a Židovského ostrova upoutala moji pozornost. Nesčetněkrát vídaný obraz působil po několikaměsíční pause obvykle milým a upokojujícím svým jarním kouzlem. Bylo mi jako člověku, jemuž byl někdo právě zvěstoval zprávu nejpotěšitelnější.

A jak už někdy bývá — v prvním okamžiku jsem si ani nevšimnul nejkrasší garnitury jarního zelena: bílých a bělavých květů košatých kaštanů a jiných stromů.

A jako kouzelnou mocí váben popošel jsem několik kroků a zase se zastavil, a zároveň poohledl.

Hradčany nalezaly se v plném jasu slunce, odrážejícího se v oslňujícím lesku od četných oken — zeleň Petřína, vyčnívajícího v pozadí nad vysoké nové domy — zeleň zahrad ostrova Kampy — nevystižitelným třpytem se lesknoucí hladina Vltavy — — slovem jedno z nejkrasších panoram.

Po chvíli poohledl jsem se směrem k Vyšehradu. I zde shlédl jsem čarokrásný obraz — vše tak známé a přece v nejpůvabnějším havu nevylíčitelného osvětlení.

A zase jsem popošel . . .

Jako nesčetné sněhové vločky houpal se bílý květ kaštanů Střeleckého ostrova, jejichž větve svěží větřík právě zdouval.

V několika okamžicích prošel jsem i druhým mostním pilířem a nemoha odolati, přešel jsem na příč přes most a zadíval se dolů na ostrov.

Opět obvyklý, veleznámý obraz, ale svěže vábný. Zlatý lesk slunce prokmitá zelenem stromů a keřů. Po trávnících a písčitých stezkách chvějí se měnivě arabeskovité silhouety stínu, z něhož jako různobarvé jiskerky probleskuje odlesk kaménků, zvlhlé kůry a jednotlivých osvětlených lístků nebo démantový třpyt rosy.

Tu a tam osamělý chodec — tu a tam na lavičce nějaká osoba... A na jedné z nejbližších, skoro těsně pod mostem, mladistvá dáma podle chůvy, držící na klíně robátko, zavinuté v bělostnou a krajkovím bohatě ozdobenou peřinku.

Poznal jsem známou mladou paní — svěží, kyprou blondýnku, jednu z oněch vzácných bytostí, jež byly příroda i osud obdařily vším: krásou i duchem, i neúmornou životní svěžestí — před nedávnem ještě jednu z královen pražských plesů a teprve před rokem a několika měsíci šťastně provdanou . . .

Zrak můj smekl se na robátko v peřince. Chorobně bledá tvářinka mizivého výrazu se zamhouřenýma očkama a namodralými rtíky byla jako vosk . . .

Smutný, bolestný pohled.

Zamrazilo mne. Postřehlť jsem neklamné známky sotva vzniklého a již také předčasné smrti zasvěceného života . . .

Odvrátil jsem se jako odpuzen, přešel opět na příč přes most a šel svou cestou, nevšímaje si ničeho kolem sebe — ani lidí, ani předmětů. Ani ostrov Žofínský, ani nábřeží — nic mne již nevábilo . . .

* * *

Teprve čilejší ruch křižovatky předmostí upoutal zase poněkud moji pozornost. Lidé i domy i povozy — vše zdálo se mi býti, abych tak řekl, sváteční. Ve stínu se nalezající průčelí Národního divadla a domů v téže řadě nápadně se lišilo od osvětlených façad protějších domů, kde tu a tam i obyčejně odporná plíseň oprýskané malty leskla se sametově v nesčetných odstínech různých barev.

A každý nebo skoro každý z těch všedních chodců — bohatí nebo chudí — procházející se nebo kamsi chvátající — jeví ve tvářích cosi jako uspokojení, ba i mírné rozradostnění. Pozachmuřené fysiognomie nevlídných šerých dnů zimních jako by byly na vždy zažehnány.

V tom kdosi za mnou drsně zavolal: „Ajta! Stůj!“

Zastavil jsem se a poohledl.

Přede mnou stojí skoro herkulská postava mužská v dosti elegantním obleku. V prvním okamžiku nepozoruju nežli velké černé okuláry, dodávající černým plnovousem zarostlé tváři výrazu skoro až komického. Ale hned po té poznávám přítele — bankovního úředníka, druhdy svým sarkasmem vynikajícího.

„Kam pak?“ oslovil mne s líčenou přísností.

„Kamkoliv! A ty?“

„Já také tam! Můžeme se tedy svézt spolu — ne?“ odtušil důvěrně a vzav mne pod pážím otočil mne.

Šli jsme. Několika obvyklými všedními frásemi zahájena rozmluva.

„Mám teď prázdniny,“ zpovídá se po chvíli přítel; „první prázdniny prodlením celého čtvrtstoletí — dobrovolné nebo nucené — jak chceš... Chef už mručí po celý týden a bude snad mručet po celý měsíc nebo déle... Ať si! Přepínal mé síly; teď to má.“

„Co pak se stalo?“ optal jsem se.

„Dal mi co proto — bestie!“ pokračoval přítel. „Po celou zimu práce nad lidské síly. Musil jsem pracovat nejen v kanceláři, nýbrž i doma — mnohdy po celou noc... Nutná, nalehavá potřeba prý tak kázala... Šlo to — vždyť mne znáš! Člověk pracuje do úpadu, div neklesne. Já ovšem neklesl; — ale to věčné čumění do cifer nebo snad jiná příčina — prudký katar oční byl následek. Nesmím číst, nesmím psát, nesmím ani do hospody, prý pro kouř... ‚Ven, ven — do přírody, do zelena!‘ káže doktor — a já v té přírodě i v jejím zelenu nevidím nežli šeré nebo tmavé karikatury. Každý pes, každá holubice, každý vrabec — jako by's je komínem protáhl. A lidé — samí mouřeníni, mulati nebo kominíci. Komický pohled! A k tomu jako by ti byl někdo pepře nebo papriky do očí vmetl. Nesnesitelná palčivost. Chvílemi jako by i oční nervy mozek pobodávaly. Nepokoj, rozčilení, nervosa... Před několika dny to jestě ušlo; ale teď, co slunce vylezlo... Eh! ďas aby žhavou královnu nebes zavlekl do horoucích pekel! Bez toho snad nemá jiného účele nežli blažit lenochy a onen druh pochybně šťastných smrtelníků, kteří nevědí, co je kancelář a podobné brlohy.“

Takto mluvě byl mne zatáhl na příč přes ulici do stínu, kde nás po chvíli zastavil jiný přítel — obstarožný obchodník, falstafovská figura, vlekoucí se již přes třicet roků životem s nehrubě závidění hodným bachorem. V jedné ruce slaměný klobouk, v druhé mokrý šátek, jímž si neustále stírá pot s bezvousé, rozmrzele blaženým úsměvem zářící tváře, činí bachranaté mužisko, jež je oblečeno v letní volný šat žemlové barvy, dojem plantážníka, jenž byl právě šťastně přestál hrozící živelní pohromu.

„Nu, tohle bych si sám dal líbit,“ spustil fistulkovým hlasem, o němž by's ve tmě nerozeznal, vládne-li jím děvčátko dětským střevíčkům odrůstající nebo hysterická stará panna, „takhle ruku v ruce pohodlně v chládku se procházet! Učinění baroni nebo pensisté nebo tak něco! Nu, já vám nezávidím; ale kdyby vás tak osud přepřáhl do mého jařma, teprv byste viděli, jak perný je ždibek nejnutnějšího chleba.“

„Ty ho nejvíc pojíš!“ vpadl černě obrejlený přítel. „Tak asi bochníček ve dvou, ve třech letech — není-liž pravda?“

„Chleba?“ opáčil bachranáč. „O chleba vlastně tak nestojím; mně je dobrá pečínka — tak snímaná vepřová nebo prorostlé žebírko od jakživa stokrát milejší. Ale kšefty, kšefty jsou teď tak bídny, že člověk sotva na komisárek vytluče. Člověk se hmoždí, lopotí do úpadu... A co z toho má? Stárne od roku k roku, platí i neplatí daně, dává se exekvovat, protlouká hospody, vinárny a kavárny, politisuje, chodí

i nechodí volit — a konečně po všem tom lidském žamputářství objeví se kmotra smrt a jenom ti kývne! A člověk táhne — brr! div člověku v tom děsném parnu mráz neběží po zádech.“

„Mráz po zádech?“ připomenul jsem. „Vždyť je to pouhý následek melancholie jarní saisony — parasolové!“

„Ba že, ba!“ přisvědčil bachranáč. „Po tři čtvrti roku čeká člověk na saisonu; každý den číhá, brzo-li slunce prokoukne z mraků, a vítá první dámičku, když si přijde koupit za pár šestáčků paraplátko, jako spásu závodu ... Ale jakmile začne slunce hřát, dveře se nezavrou a člověk je v krámě jako na obrtlíku. Každý smlouvá na krev, každému je všechno předraženo. Nikdo neuváží, že v době všeobecných stávek jako nátlaku na zvýšení mzdy pracovní musí i obchodník platit všechno dráž. Někdy by's každým druhým zákazníkem vlastně zákaznicí raději dveře vyrazil.“

Po krátké pomlčce, které použil, aby lapnul několikrát po vzduchu, pokračoval s horlivostí člověka, zasazujícího se o přesvědčení nedůvěřivých posluchačů. „A pomyslete, kamarádi! Osud mne pronásleduje, jako bych se byl bůh ví jak na lidstvu prohřešil a měl se státi rekem staromodní tragedie, v které musí býti každá vina po zásluze ztrestána. Jak víte, — měl jsem po leta závod ve velké Karlově ulici a také jsem tam bydlil. Slunce tam ovšem nikdy nezasvitlo — ani do krámu, ani do bytu. Ale žena pořád nalehala, abychom se přestěhovali. Že prý to děti odpykají zdravím; že jsou bledé, nedomřivé atd. Však to známe. Vzpíral jsem se — toť se ví ... Ale když po zřícení kamenného mostu obchod uváznul, najal jsem krám na Václavském náměstí naproti Doušům a byt na Ferdinandově nábřeží. A teď mi praží slunce celý den do krámu a po celé odpoledne až do pozdního večera do bytu. Celou noc jsem jako v ohnivé peci — brr! div člověku —“

„Mráz křížem krážem nesběhá záda,“ vpadnul přítel úředník s úsměvem.

Zatím bylo se kolem nás skupilo několik přátel a známých, kteří žvavému nespokojenci chvíli naslouchali a nyní v přitlumený smích vypukli.

Žváč pochopil. Tvář jeho přelétl mráček nevole. Ale hned na to vpravil se v situaci.

„Vy jste přece jen všickni nenapravitelní posměváčkové,“ připomenul bodrým tonem. „Bůh vás naprav — v mé moci to není!“

A obrátil se k odchodu.

Ostatní provázeli vzdalujícího se více méně vtipnými úšklebky, až více neslyšel. Po té vyměňovány obvyklé všední poznámky a otázky: „Jak se máš? Kde's byl včera? Kam dnes? Co tropí ten a ten? Slyšel's nebo četl's o tom neb onom“ atd.

Rozhledl jsem se při tom kolem. Na každém, na němž zrak můj utkvěl, postřehl jsem nějakou, byť i sebe nepatrnější změnu. Skoro všickni připadali mi v prvním okamžiku sestárlejší. U některého všimnul jsem si i nějaké vrástičky, prošedivělého vlasu nebo vousu, jichž jsem nebyl druhdy nikdy postřehl. I pleť skoro všech zdála se mi býti u některých matnější, jaksi vyžilejší než jindy. Rovněž mi byl celkový výraz různých fysiognomií nápadný. Druhdy usmívavá, svrchovaně spokojená

tvář jednoho byla zachmuřena, kdežto tvář jiného, druhdy z pravidla mrzutá, nyní neobvyklým uspokojením skoro až zářila.

Většina měla již také nový šat, skoro vesměs moderní. Některý vězel však ještě v starém, známém a skoro ošumělém kabátě. Ale všickni jevili gesty i slovy, vůbec celým chováním mírnou jakousi horečnost neb aspoň nesoustředěnost myšlének — nejinak než jako by každý podlehal právě jinému dojmu.

V několika vteřinách vyměněna s chvatnou úsečností řada nejrůznějších dotazů a odpovědí. V každém vřel, jak se zdálo, zcela jiný myšlenkový svět; ale projevy jeho byly úryvkovity, rhapsodistické. Myšlénky — možno-li v nahodilé rozmluvě několika osob mluvit o myšlenkách — rozbíhaly se, abych tak řekl, do všech úhlů světa. V půl hodině byl bych pocítil nejodpornější fadessu.

Na štěstí nás všeobecný neklid, ženoucí každého jiným směrem, po několika minutách rozvedl. Já, skoro rozmrzen, zabočil sám do ulice postranní . . .

* * *

Po nějaký čas bloudil jsem na zdař bůh z uličky do uličky. I zde jsem potkal občas nějakého známého; ale s žádným jsem se nezastavil, ba bylo by mi bývalo nemilo, kdyby se byl zastavil sám. Tak zvláštní náladu ve mně vzbudilo několik nejvšednějších výjevů jarních!

Konečně mne i ploužení postranními ulicemi omrzelo. Zabočil jsem opět do Ferdinandovy třídy a shlédl z dáli zase jednoho z oněch, s kterýmiž jsem byl z osobních důvodů nucen z pravidla po každé se zastaviti.

Na štěstí jel právě kolem tramwayový vůz. Chtěje se vyhnouti opětnému setkání, vskočil jsem na stupátko a po chvíli seděl jsem sám a sám uvnitř vozu.

„Kam račte?“ oslovil mne vstoupivší za mnou konduktér.

V prvním okamžiku nevěděl jsem sám, kam. Nahodile uklouzla mi slova: „Do stromovky!“

Jel jsem tedy, aniž bych věděl vlastně proč — do královské obory. Cestou několik osob přisedlo a později zase vystoupilo; já však nevěnoval nikomu, ba skoro ničemu pozornosti. Nevábilť mne ani živý hovor některých o výstavě, která měla býti v několika dnech již otevřena. Ba když jsme jeli podle samého výstaviště, nevyhlédl jsem ani ven, abych se přesvědčil, jak daleko práce již pokročily — slovem, když jsem konečně vystoupil z vozu, bylo mi podobně nevrle, jako člověku, jenž se přistihl při skutku dětinsky bezúčelném. Pravý div, že nevrátil jsem se do vozu a nejel ihned zase zpět.

A přece bylo vše kolem mne v prvém svěžím rozpuku jara. Kyprá i tmavější zeleň stromů, keřů i trávníků, tu a tam i plno květů a ze všad zaznívající zpěv, jemný i jásavý, svěží i melancholický — vše tak plné půvabů a v pravdě přirozené krásy, ba nádhery.

Sešel jsem níže do stínu a loudal se dále podle restaurace.

V nejútulnějším, nejvábnějším parku pražském nebylo však v tu dobu — krátce před polednem — skoro žádných navštěvovatelů, čímž

obvyklý jeho ráz změněn v té míře, že působily celek i podrobnosti přirozenou zádumčivostí.

Občas však jsem se přece zastavil. Nemohlť jsem odolati — až posléze zmocnil se mne onen přepodivný pocit blahého uspokojení, kterýmž jen chvílemi vlní se i pocit jakési sladce trapné stísněnosti jako v předtuše nemilé nějaké příhody.

Konečně nejníže v hlubokém stínu usedl jsem na prázdnou lavičku. Kolkolem panoval klid, rušený jen šelestem lehce zdouvaných větví stromů a ochabujícím již zpěvem ptactva. Přede mnou na písčitém prostranství a opodál po trávníku chvěly se měnivě arabeskovité šeré i tmavé silhouetty, z kterýchž prokmital v nesčetných odstínech žlutý a oranžový odlesk slunce — vše tak milé, tak vábné, že jako zřídka kdy před tím šlehla duší mojí intensivněji myšlenka, že život lidský přece jen tají více půvabu a kouzla, nežli se nám v klopotech našich zdá . . .

V tom jsem byl z myšlenek vyrušen lehynkým dušeným zakašláním.

Poohledl jsem se. Ale jako nebylo v půlkole přede mnou živé duše, neviděl jsem ani za sebou pro husté, téměř neproniknutelné křoví nikoho.

Po chvíli zaslechl jsem však za sebou šepot a rozeznal ženský hlas. Mimoděk napjal jsem sluch a vyrozuměl následující úrývkovité věty, pronášené tonem důvěrně konejšivým:

. . . „Jen trpělivost, dušinko, trpělivost . . . Před týdnem nebylo ani naděje; ale teď, kdy sluníčko vysvitlo, když příjemně hřeje a všechno okřívá — — Ach, bože! jak jsme po něm práhly — pamatuješ se? . . . Nu teď snad dá bůh . . . Jenom se hezky zaobal, aby větřík . . . Ještě dva, tři dny a vydáme se na cestu do . . .“

Kam — nedoslechl jsem. Hlas přerušen opětným, ale prudčím, namahavým zakašláním.

Nejsem právě z nejzvědavějších; leč tentokráte jsem přece vstal a nevěda proč, loudal se podle hustého křoví po obloučité cestě k místu, odkud jsem byl kašel i konejšivá slova zaslechl.

Po několika vteřinách zahnul jsem k volnějšímu, hustým křovím obklopenému prostranství. Bylo jen z nepatrné části ve stínu; větší část nalezala se v plném jasu slunečním a nejrůznější odstíny zelena působily neodolatelným kouzlem. Po zemi bylo plno opadaného bílého a zažloutlého květu, jejž větřík i nyní střásal se stromů, tak že poletoval ve vzduchu jako drobní bělostní motýlkové.

A opodál v plném jasu slunce sedí na lavičce ve tmavý šat oblečená obstarožná dáma po boku mladistvé dívky v šatě bělavém, odrážejícím se nápadně od tmavozeleného pozadí.

Dívka, majíc žlutavý šál otočený kolem krku, sedí bez hnutí; hlavu má poněkud skloněnu a obě ruce v klíně složeny.

Bolestně unylý výraz pravidelné, skoro možno říci čarokrásné, ale na smrt bledé tváře působí ztrnulostí voskové figury. Líčka jsou pozapadlá, oči přimhouřeny; kolem úzkých, sotva pozorovatelných rtíků chvěje se nejbolestnější úsměv . . . Vše jest zřejmým důkazem, že vidím bytost neodvratné smrti zasvěcenou . . .

V tom se dívka poznovu rozkašlala — prudce a křečovitě. Tvář

hekticky zrudla, víčka očí se nadzvedla a z vlhkého černa zřítelnic šlehl horečný lesk.

Poznal jsem vábnou bytost, kterou jsem byl před několika měsíci o plesu viděl v plné kypící životní síle a jejíž luzný obraz mne byl ještě před několika hodinami obletoval.

Zamrazilo mne . . .

Obrátiv se vzdálil jsem se nepozorovaně, jako jsem se byl přiblížil . . .

Příroda kolem mne slavila i nadále divuplný triumf svého obrození; ale pro mne pozbyla veškerého kouzla. Nemohlť jsem se zbaviti dojmu nejbolestnějšího . . . Neboť — co jest v přírodě bezduchého, vzniká, odumírá, ale zase se obrozuje; — jenom my živoucí tvorové . . .

A poprvé v životě zdálo se mi, že počínám aspoň povrchně chápati nevystihlé tajemství přírody v nejelegičtějším jeho významu . . .

Rukopisy s miniaturami.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Iniciala V z vlašského kodexu.

ýtečné německé kodexy z té doby jsou zejmena: „Historie o Vilému z Oranse,“ psaná Volframem z Eschenbachu, (v Kasselu), „Tristan“ Bohumíra Štrasburského, úryvek „Parzivala“ od Volframa (oba kodexy v Mnichově), jeden lexionář v Řezně, žaltář a pověsť o Alexandru Velikém v Brusselu a. t. d.

Pozoruhodno jest, že krok za krokem stejnoběžné s francouzskými miniatory drželi se čeští illuminatoři, ba původním pojmutím, znamenitým seskupením a nad míru skvostným provedením celkovým namnoze je i předstihli. Pravou perlou v tomto ohledu jest passionál abatyše Kunhuty, psaný kanovníkem svatojirským Benešem dle sestavení dominikána Koldy. Dojem, jaký toto vzácné dílo činí na každého, kdo se poohlednul také po jiných památkách z těchto dob, jest neobyčejně příznivý, neboť veškeré ty obrazy o utrpení Krista Pána jsou nad míru pěkně rysovány

a slabou polohou barev velice jemně malovány; při tom vynikají mnohé postavy zvláštní svérázností a celé dílo svědčí o znamenitém nadání našeho illuministy. Tento passionál, který obsahuje také výklad o obydlích nebešťanů, psán a malován jest v letech 1312—14. Starší dílo bez obrazů jen s inicialami a okrajnicemi, ale roztomilými, jest bible jaroměřská v našem museu, kteráž psána a kreslena byla v roce 1258 Bohušem

Z „Tristana" v Mnichově.

Litoměřickým. Inicialy krášleny jsou na mnoze šprýmovnými figurkami (viz iniciala C), kterýžto spůsob nacházíme také v jiných kodexech, ačkoliv tyto zde jsou ze všech nejoriginelnější. Počtem obrazů (přes 700) a inicial vyniká arci nade všechny biblí Lobkovická — psaná a krášlená na sklonku stol. XIII. Velislavem, mladým dosud illuminatorem, jak z jeho vlastní podobizny na posledním listě (se svatou Kateřinou) souditi můžeme; — avšak co do provedení nejeví té úsilovné píle a umělecké síly, jaké se obdivujeme v passionálu Kunhutině.

Na této dráze postupovalo illuminatorské umění zdárně ku předu. Illuminatoři hleděli pilně k tomu, aby dosavadní vady a poklesky v kresbách

Iniciala I
z kodexu jaroměřského.

odstranili a skutečnosti co nejvíce se přiblížili. Od polovičky století 14. možno stopovati nápadné změny, značící rozhodný a stálý pokrok: shledáváme užívání pestřejších odstínů barev s dodatky hlubších stínů, pěkné modelování hlav a rukou, nepřirozená hubenosť postav ustupuje kulatějším a souměrnějším proporcím a též kostymy jeví větší a pečlivější propracovanost v podrobnostech.

Tento značný pokrok nacházíme postupem 14. a 15. stol. v kodexech francouzských a nizozemských, zejmena však v illuminatorské škole české, která jest v tomto ohledu co nejúžeji spřízněna se školami uvedenými, čemuž se arci diviti nemusíme, uvážíme-li, že naše spojení s těmito zeměmi před Karlem IV. a zejmena za doby tohoto panovníka bylo dosti čilé. Česká škola vysoce vynikala znamenitým stupněm dokonalosti a vzácnou svérázností, kteréž nám ani naši nejurputnější odpůrcové upříti nemohou, navzdor tomu, že poukazují vždy na veliký vliv západních škol illuministiky. Položme prostě tři rukopisné památky s miniaturami vedle sebe: francouzskou, německou a českou, pracované za stejné doby, a hned nám padne do oka rozdílnosť těchto prací a každý nepředpojatý dozná, že škola česká měla toho času ve své zajímavé původnosti dosti předností před ostatními; ba, její vliv působil částečně po delší dobu i na školu německou, čehož důkazem jsou dosti četná díla této školy. Nejpozoruhodnější domácí rukopisy s miniaturami jsou tyto: V universitní knihovně Tomáše ze Štítného „Naučení křesťanské pravdy“ (český rukopis z r. 1376.), v němž nalezáme znázornění různých stavů a církevních obřadů; v kapitulní knihovně „missál biskupa Olomouckého,“ — nemýlím-li se, provedený illuminatorem Břuchatým kolem roku 1360.; ve Vídni evangeliář Jana Opavského, šestisvazková německá bible krále Václava IV. ozdobená přeskvostnými miniaturami, z nichž obzvláštní pozornosti se těší ty, jež představují děvčata krále v lázni obsluhující (nalezáme je — mimochodem řečeno — také v opise zlaté bully z r. 1400), dále missál arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hasenburka, který později tutéž církevní hodnost v Prešpurku (r. 1411) zastával, s výtečnými drobnomalbami svěžího koloritu a nad míru jemného provedení, konečně pěkně krášlené česko-latinské modlitby některé z abatyší u všech svatých a dvoje horaria (1340) arcibiskupa Arnošta s miniaturami,

Iniciala C
z kodexu jaroměřského.

svědčícími o značném stupni tehdejší české illuministiky. Nemohu na tomto místě uváděti veškeré ty skvostné památky, nesmím však opominouti ještě „Orationale“ a „Homiliarium“ (konec 14 stol.), které jsou majetkem knížete Morice z Lobkovic, dále Rajhradský breviář a antifonář královny Alžběty, Rejčky, (poč. 14 stol.) a Žaltář křižovnický, psaný 1354—1356. Že vliv české školy přenesl se do sousední Moravy, do Slezska a na jih do Rakouska, kde v klášteřích psány a malovány rukopisy s miniaturami, toť dokázáno nezvratně několika kodexy na různých místech pracovanými.

Veliká potíž spočívá v udání jmen mistrů, kteří tyto domácí památky pracovali, ačkoliv daří se nám v té příčině mnohem lépe — jak sám Waagen tvrdí —, nežli Němcům vzhledem ke škole v Kolíně n. R. ve stol. 14 a 15, kde badatelé tápají zcela nejisté ve tmách a jen v řídkých případech mohou podati určité zprávy o illuminatorech, kteří to neb ono dílo provedli. Pozoruhodna jest arci také okolnosť, že právě z těchto dob jsou rukopisy s miniaturami v Německu pracované velkými vzácnostmi, z čehož možno souditi, že tam činnost v tomto oboru tehdy byla velice skrovná. V Berlíně chová se Hildesheimská modlitební kniha práce velice slabé a v Bremách homiliář (z počátku 15. stol.) skvělé sice faktury, který však, ač platí za práci německou, jistě pochází od illuminatorů anglických, ne snad proto, že se v kalendáři této knihy nacházejí svatí původu anglického, — jak myslí Bucher —, ale proto, poněvadž okraje a různé kostumní podrobnosti přímo na školu anglickou poukazují. Celkem známe z tohoto období jen osm německých písařů a miniatorů, jichž díla uložena jsou ve sbírkách v Mnichově, Bamberku, Gotinkách, Brunšvíku, Kolíně nad Rýnem a Heidelberku.

Četny jsou za to rukopisné památky původu francouzského, kostelní i profanní, a můžeme z nich čerpati obsáhlou látku k velezajímavému studiu kulturně historickému. Mnohé z nich vzbuzují obdiv zna-

menitými miniaturami, jakými jsou okrášleny. Z kodexu: „Renaud de Montauban“ (stol. 15.), podali jsme již ukázkou miniaturu, představující středověkou hostinu nějaké velmožky na svém zámku, a z barvotisku toho, přiloženého k lednovému sešitu, utvořil si zajisté čtenář sám úsudek o skvostnosti práce do nejjemnějších podrobností pečlivě provedené. „Burgundský dvůr“, nyní v Bruselu, psán a illustrován na konci století 14.

Z bible krále Václava.

a „historie krásné Heleny“ z 15. století, nyní v Paříži, chovají v sobě též mnohý miniaturní skvost, který nám dává jasně nahlédnouti v domácnost oné doby. Z jiných v Paříži se nacházejících kodexů buďtež uvedeny ještě některé vzláště proslavené. „Zázraky světa“ obsahují řadu cestopisů, mezi nimiž nejbohatěji jest krášlena část o čarovných krajinách, které slavný Marco Polo shlédl, při čemž se vyznamenal illuminator až příliš bájnou obrazností. Kristina de Pisan, velice proslulá malířka miniatur, zvěčnila se v několika kodexech, do nichž s virtuosní lehkostí namalovala velký počet obrazů a initial, vynikajících velikou pestrostí;

avšak její nejlepší dílo je svazek vlastních básní s četnými malbami (r. 1407), který se chová v knihovně Oxfordské. Velice zajímavou vzácností jest lovecká kniha rytíře Gastona de Foix. Mnohé z kodexů pracovány jsou jen ve dvou šedých toninách a krášleny zlatem; jsou to především ty, jež prozrazují vliv školy nizozemské. Ve všech těchto uměleckých památkách jest provedení maleb vzorné; vytříbený vkus, pravá francouzská jemnost a lehkost, ušlechtilé pojmutí a celkem i znamenitá svéráznost jsou přednosti, které jim zabezpečují pro všechny doby v oboru miniaturní malby první místo.

Stejnou chválu nemohu vzdáti illuministice anglického původu, která z oněch časů vykazuje jen malý počet prací a to faktury velice slabé; pěstuje se zálibou výjevy allegorické a biblické, mnohdy velmi naivně pojaté a provedené způsobem, který prozrazuje značnou nezkušenost. V britském museu uloženo jest několik žaltářů a biblí z doby až do roku 1350, které toto udání potvrzují. Později zlepšily se i v Anglii poměry malby miniaturní za spolupůsobení illuminatorů z Francie tam povolaných, kteří měli velmi patrný vliv na další vývoj toho umění. Anglické kodexy jsou odtud téměř vesměs prácemi Francouzů tam se usadivších: Guyart du Moulin, Charmenton, Jehan di Grise a Melec jsou z nich nejznámější a bible prvního z uvedených jest nejlepší dílo (r. 1356), které na anglické půdě bylo provedeno.

Vliv byzancské školy působil nejdéle na miniatory vlašské a po samý konec stol. 13. panoval ve skriptoriích italských klášterů tak mocně, že veškeré kodexy z oněch dob na vlas podobny jsou pracím z východu. Teprve ve stol. 14. zatlačovány ty staré tradice znenáhla do pozadí a illuminatorům města Sieny náleží zásluha, že počali dosavádní podání měniti a na nových základech novou školu budovati, z níž se později malířská škola umbrická zrodila. Oderisio z Gubbia, přítel Danteův, Simone de Martino, přítel Petrarkův, a Franco da Bologna byli prvními, kteří počali pěstovati nový směr; lze na něm pozorovati částečně i vliv slavného Giotta, kterého se i někteří z mistrů florentinských přidržovali. V klášteřích mnichů kamaldulenských a cistercienských psány a malovány rukopisy s miniaturami s největším zápalem a větší počet těchto památek ve Florencii, Lucce, Paříži a Vídni z polovičky stol. 15. ukazuje nám pilné a velmi zdařilé práce drobnomalebné, které zejmena v podobiznách italských velmožů nevšední mistrností vynikají. Celkový vývoj pokračoval stejnoměrně s rozkvětem velkého malířského umění a dostoupil v polovici století 16. svého vrcholku. Chorvát Giulio Clovio aneb — jak sám nejraději se podepisoval — Giulio Cravata, žák Girolama dai Libri a Julia Romana, jest nejslavnějším illuminatorem italským a provedl za své téměř šedesátileté činnosti (naroz. v chorvatské Grizani 1498, zemřel v Římě 1578) v Římě, v Uhrách na dvoře krále Ludvíka a v Mantově ne příliš mnoho, ale za to krásných, ba — vším právem možno říci — nesmrtelných děl. Nic skvostnějšího a mistrnějšího v oboru miniaturního malířství nenalezáme v žádné škole soudobé a jeho drobnomalby pod vlivem děl Raffaelových jsou bez odporu nejdokonalejší práce, které vůbec kdy na tomto poli byly vytvořeny. Arci, kde přepínáním tvarů přidržoval se způsobu Michel Angela,

tam jest ranitelný jako tento velikán. Dojem, jaký na pisatele těchto řádků učinilo jeho „Officium de beata Maria“ v Neapoli, jest nezapomenutelný; dílo toto rovná se nejskvělejším výkonům tabulové malby italské. Vedle Londýna, kde se chová největší počet kodexů Cloviem krášlených, honositi se mohou jen Vídeň, Florencie a Milán pracemi tohoto slavného mistra. Buonfratelli, Tramoggiano, Danti Mazzolino a Perino da Perugia, miniatoři na slovo vzatí, nedostoupili těch výšin umění jako Cravata, ale jejich díla representují přece co nejčestněji zlatou dobu renaisance italské. Poklady vlašské illuministiky nejsou dosud z daleka vyčerpány a v mnohých klášteřích nahromaděno jest materialu z několika století, který čeká posud na důkladnou prohlídku badatelů.

(Dokončení.)

Otcovská a mateřská péče u ryb.

Napsal dr. František Bayer.

Omne vivum ex ovo“ — co živého, z vejce se rodí. To zásada v říši živočišné kromě skrovných výjimek (kdy mláďata na těle nebo z těla svých rodičů vznikají pučením či dělením) obecně platná, ač nikoli každému a o všech plemenech zvířat obecně známá. Laik zná vejce ptačí, potěr žab a jikry rybí, nanejvýš pak ještě ví, že se svižná ještěrka a potutelný had líhnou z vajec ptačím poněkud podobných, že lepí drobná vajíčka motýlové a jiní hmyzové na listy a větve rostlin, že nosí samičky raků pod překlopeným ocasem vajíčka, jež rádi pojídají ti, kdož si pro mlsný svůj jazyk nedovedou vymysliti něčeho kloudnějšího: ale komuž hned tak známo na př. o ssavcích, že i jich mláďata v těle matčině vznikají z nepatrného vajíčka? Kdož nečítali v knize přírody, sotva asi vědí, že i tu základem celému tělu zárodkovu jediná buňka nepatrná, jež dělí se ve dvě, čtyři a tak postupem dál, až se z ní vyvinou tisíce a opět tisíce buněk v různotvárné orgány skupených, tak že pak tělo nově zrozeného ssavce jest již spořádaným státem buněk, dělících se svorně o úkoly na ústroje kteréhokoli tvora živého vznesené.

Mezi obratlovci právě nejnižší organismy této veliké tlupy živočišné snášejí vajíček nejvíce; vzpomeňme jen, co mívají v těle jiker samičky ryb (jikrnáči), co uloží jedna žába v kaluž vajec rosolem obalených. Kdyby se ze všech jiker i ryb nejmenších mláďata vylíhla, kdyby se z takového potěru žabího vyvinulo pulců tolik, co v něm tmavých bodů (vlastních vajíček), nestačily by za krátko milliardám těchto tvorův ani

veškery vody celého světa. Ale přece se ještě rodí žab i ryb, ano i ostatních obratlovců — plazů, ptáků, ssavců — takové množství, že jich všech stárnoucí matka země naprosto uživiti nemůže. Nastává tu „boj o život“ (Darwin), nezbytný to následek geometrických poměrů, v jakých se živočichové rozmnožují, nebo lépe řečeno značných exponentů takových poměrů; jedinci téhož druhu živočišného, ba také příslušníci různých druhův a rodů kruto spolu o existenci, o denní chléb zápasiti musejí a příroda sama pomáhá ničiti děti své nepohodou, živelními pohromami, celými zástupy cizopasníkův, zejména nesčetnými drobnými zákeřníky z říše nejnižších přírodnin ústrojných, již v tělo zvířecí se vkrádají a zvolna či náhle je hubí. Pravda to svrchovaná, že „za usměvavou lící přírody“ skryt jen stálý boj a urputná konkurrence.

Ale právě tento boj o bytí, stálé to nebezpečí, jemuž vydána vajíčka a pak i slabí, bezbranní zárodkové obratlovčí, přečetné pohromy, jež hrozí jim u míře mnohem větší, nežli zvířatům dospělým, vše to naučilo je vyhledávati rozmanitých ochranných prostředků na obranu mladého svého pokolení. A co v této příčině podnikli před dávnými věky předkové nynějších plemen, to činili a činí posud jich potomci, to jako ustálený, „zděděný zvyk“ pozorujeme také u nynějších příslušníků každého takového druhu; mluví se sice v takových případech i o „pudu“, ale slovo to ani zde nic neznamená. Jakou péči mají o vejce, o mláďata obratlovci všickni, to vylíčiti do podrobna není účelem přítomného pojednání; my tu hodláme především ukázati, že také ryby umějí jiker i mlaďát z nich vylíhlých ode všeho nebezpečí chrániti a povíme, kterak i sama příroda je v pochopitelné snaze této podporuje.

Nejprve však přece alespoň stručnými tu buď řečeno slovy, kterak se množí a jakou o plod svůj péči mají obratlovci ostatní; pro čtenáře znalce bude to pouhá rekapitulace — ale i ta nebývá často na škodu. Nejlépe jest ovšem zárodek chráněn u ssavců kromě ptakopysků živá mláďata rodících; matka jej nosí drahnou dobu v těle svém a porodivši mládě, krmí je vlastním svým mlékem. Nejvyvinutějšími bývají mláďata ssavců býložravých, o něž rodičové nejméně starostí míti musejí; něžnější a vytrvalejší péče potřebují mláďata z počátku nevidomá (šelmy, někteří hlodavci), pak zvláště nepatrní a slabounci novorozenci ssavců vačnatých, pro něž příroda samici dala zvláštní na břiše vak, ve kterém nejen prožijí prvou dobu života svého, ale také později často před nebezpečím útočiště vyhledávají. Ptáci zase bez výjimky vejce snášejí a téměř všickni pro ně i pro holátka svá stavějí z různého staviva přerozmanitá hnízda (jen kukačky jiným ptákům vejce do hnízd podkládají); samička, zřídka kdy také po chvílích i sameček, vejce i mláďata teplem těla svého zahřívá. Některým ptákům, na př. našim kurům a j., líhnou se mláďata tak vyspělá, že se hned sama vyživiti dovedou, i nemají pak rodičové, hlavně ovšem matka, o ně jiné péče, než že jich od nebezpečí chrání a že jim ukazují, kde a kterak potravy hledati (to ptáci nekrmiví); většina ptáků mívá však pravá „holátka,“ totiž mláďata téměř lysá, ještě nevidomá, tak že je staří až do té doby bez ustání krmiti musejí, kdy je poprvé ze hnízda vyvedou (ptáci krmiví). U plazů vyvíjí se zárodek ve vejci po většině tenkou, blánitou skořápkou opatřeném

již v těle matčině a jen některým (na př. naší ještěrce živorodé, zmiji) zůstanou vajíčka ve vejcovodu tak dlouho, že se z nich mláďata líhnou v téže chvíli, kdy je samice snášeti počne; nejsou tedy „živorodými“ v tom slova smyslu, jako ssavci. Starostí o plod svůj plazi téměř ani nemají; snesou vajíčka na místa ukrytá, z pravidla vlhká a teplá, jen zřídka pro ně jamku vyhrabou, ledabylo je ukryjí a pak si již vajec nebo mláďat více nepovšimnou. Jen o hroznýších se vypravuje, že nad vejci obrovité své tělo svinou v mohutný kotouč, jenž vejce ukrývá i zahřívá. U obojživelníků mláďata všecka podrobena jsou proměně: tělo jejich zařízeno z počátku tak, aby mohli žíti ve vodě, a teprve po delší či kratší době přizpůsobí se také životu na souši. Někteří mloci rodí mláďata živá; po většině však vypouštějí obojživelníci vejce již oplozená (na př. mloci a čolci) nebo ještě neoplozená (žáby) do vody, ale na mělčiny, aby je slunce prohřáti mohlo, a nanejvýše je pro větší bezpečí na listy vodních rostlin lepí. Jsou ovšem žáby cizozemské, jež pro potěr jamky v zemi vyhrabávají, vajíčka i mláďata na určitých místech těla svého neb i v něm (v hrdle) nosí atd. — ale výjimky takové mlčením pominouti kážou nám rozměry i cíl našeho článku.

* * *

Teď zase k rybám se vraťme.

Ty ovšem kromě některých výjimek o povinnostech rodičů k dětem nemají ani tušení. Trouce se, vypouštějí samice nesčetné jikry prostě do vody, mlíčníci je oplodí a tím je po starosti. Přece však i při tom alespoň nepatrné stopy péče o potomstvo nelze neviděti. Aby se totiž z jikry vylíhl zárodek a z toho rybka vzrostla, potřebuje vajíčko tepla, vzduchu, vlastně kyslíku, jejž čerpá z vody, kterou právě jest obklopeno. Kdyby se tato nejbližší vrstva vody neobnovovala, zahynul by zárodek nedostatkem kyslíku a nadbytkem kyseliny uhličité. Že pak si z počátku sám kyslíku opatřiti nedovede, nehýbaje se, ukládají ryby jikry na místa, kde není výměna vody kolem potěru naprosto zamezena, totiž buď na pobřežní mělčiny, jakož se děje na př. ve vodách stojatých, tedy na místa, kde každou chvíli voda až ke dnu se zčeří, buď do proudů, do horských potoků, kde se nad potěrem v čerstvé vodě stále vlna za vlnou střídá. Také do trsů vodních rostlin jikrnáči rádi potěr vypouštějí; známotě z fysiologie rostlin, že tyto při assimilaci z buněk povrchu svého přebytečný kyslík vylučují, jenž ovšem zárodkům ryb na takovém místě nemálo jde k duhu. K tomu dodáme ještě, že se u nás až na skrovné výjimky trou ryby v nejpříznivějších měsících roku, kdy teplé paprsky sluneční na vodu dopadajíce pravidelný rozvoj zárodku podporují, dále že se přečetní druhové ryb stěhují, na dlouhé cesty vydávají, aby došly příhodných pro jikry míst; tak tresky a sledi majíce se tříti přicházejí ze chladných hlubin na teplejší mělčiny pobřežní, losos stěhuje se z moře daleko do řek a dále do horských bystřin, úhoř naopak z nitra zemí do mořských hlubin atd. Ale tím také u většiny ryb uči-

něno dosti povinnostem otcovským a mateřským; jiker ni mláďat svých si pak neteční takoví rodičové ani nepovšimnou.

Jsou však ryby, jež se od ostatních na prospěch svůj liší upřímnou o mláďata péčí; stavějí pro jikry hnízda, hlídají je a ode všech úkladů statečně jich brání, ba za ně smrt podstoupiti neváhají, nebo zase jikry na těle svém nosí, ano i v něm přechovávají, vůbec na ochranu potomstva podobných se chápou prostředků, jako ssavci a ptáci. Jak bylo již shora naznačeno, i příroda některým plemenům ryb u věci té pomáhá, sama o to péči majíc, aby zárodek před časem pohromy nevzal. Opatřujeť na př. vajíčka některých ryb tvrdým obalem, jímžto zárodek slídivému zraku nepřátel ukryt a od všelikých úkladů chráněn. Tak v řádu ryb kruhoústých sliznatka slepá (Myxine glutinosa), v severních mořích žijící, liší se od příbuzných, u nás obecně známých mihulí i tím, že vězí vajíčko její v oválném pouzdru rohovitém (zdélí as 15 *mm*), jež má na obou pólech po chomáčku vláken s háčky; těmi jest pouzdro asi proto vystrojeno, aby se snáze uchytily v trsech řas mořských, v nichž pak klidně visí, nejsouc vlnami unášeno sem tam, při čemž by ovšem snadno na zmar přijíti mohlo. Také ti žraloci, již nerodí mláďat již vyvinutých, snášejí veliká vejce, chráněná obalem nejčastěji podlouhlým, čtyřhranným, jehož hmotu rohovitou vylučují zvláštní žlázy v hořejší, tenčí části vejcovodu. Na svých čtyřech cípech jest toto pouzdro opatřeno dlouhými, spirálně svinutými vlákny, jimiž se na rostlinách mořských vejce snadno zachytí. Žraloci z rodu šírozubců (Cestracion) mají pouzdra kuželovitá, dvěma šroubovitě točenými, rovnoběžnými hranami ozbrojená. Některé chiméry (rod Callorhynchus), ryby mořské se žraloky příbuzné, mají vajíčko ukryto v pouzdru podobném k listu, vlastně k listovité části stélky chaluh (Fucus); v takové kukli nevzbuzuje zárodek pozornosti ryb dravých, nedráždí jich chuti — což to jiného, než „mimicry," nový totiž doklad k tomu, že živočichové zevnějškem k nepoznání pozměněným nepřátely s úspěchem klamati dovedou.

Nejlépe se ovšem příroda postarala o bezpečnosť mladého pokolení u ryb živorodých, u nichž se zárodek z jikry líhne již ve vejcovodu. Není jich mnoho; učiníme tu tedy zmínku o všech rodech, u nichž památný tento způsob rozvoje na jisto jest vyšetřen. K nejznámějším náleží slimule živorodá (Zoarces viviparus), dlouhá a štíhlá rybka tvrdoploutvá z čeledi slizounů (Blenniidae), jež jest domovem v mořích studenějších, zejména v Baltu a severním německém moři, odkudž se často i do řek zatoulá. Již v květnu měsíci mívá samice v těle jikry větší, zarudlé a obalem vajíčka prosvítají dva temné oční body zárodkovy; do podzimku zárodky dozrají a pak samice rodí hned malé, téměř průhledné rybičky zdélí asi 3 *cm*, a to pěkně pořadem jednu po druhé. Nezřídka jí několik samic jiných pomáhá z těla mláďata vytlačiti, ale přátelská ta služba má pozadí trochu podezřelé: ochotné pomocnice totiž rády něco novorozených rybek pohltají! Jindy se lidé domnívali, že drobná mláďata slimule nejsou než mladí úhoři, jichž rozvoj ani po tu chvíli není s dostatek obádán (odtud něm. jméno slimule: „Aalmutter"). Z ryb moří evropských náleží ku rybám živorodým ještě jeden druh tvrdoploutvých okouníků (Sebastes viviparus) z čeledi ryb štítohlavých, pak

četní druhové halančíků (čeleď Cyprinodontidae), drobných rybek měkkoploutvých tvarem těla našim rybám kaprovitým podobných, ale s ústy drobnými zoubky v obou čelistech ozbrojenými. Zejména se vypravuje, ač není věc ještě zevrubně vyšetřena, že rodí živá mláďata podivný čtverook neboli halančík čtyřoký (Anableps tetrophthalmus), malá rybka (15—20 *cm* zdélí) žijící v pobřežních bahnech a v ústích řek ve Guianě a v severní Brasilii. Podivné jméno dáno mu po tom, že má oko proužkem zvláštního pletiva zvenčí přepaženo, tak že se zdá, jakoby měl po každé straně místo jednoho očí dvé. Rodí prý mláďata značné délky 5 *cm* a úplné již vyvinutá. V Tichém oceaně u San Francisca žije Ditrema Jacksoni, ryba srostlohrdlá těla vysokého, u níž mláďata před narozením dorůstají celé třetiny délky těla ryby dospělé.

Památným jest rozvoj žralokův, obrovských těch dravců mořských, jichž neukrotitelná hltavosť i člověku, „pánu přírody", ovšem někdy málomocnému, nezřídka bývá nebezpečna. Nesnášejí totiž všickni vajec s pouzdry prve popsanými; přečetní druhové rodí mláďata vyvinutá, jež se z vajíček líhnou již v těle matčině, totiž v dolejší, rozšířené partii vejcovodu, již tedy dělohou nazvati možná. Zárodek, což také pozoru hodno, opatřen vláknitými žábrami vnějšími a pro výživu váčkem žloutkovým. K takovým živorodým žralokům náležejí na př. někteří psohlavci, zejména psohlav obecný (Galeus canis), pitvorný kladivoun (Zygaena malleus), obroun nosatý (Lamna cornubica), ostroun obecný (Acanthias vulgaris), orloun křídlatý (Rhina squatina), pak z rýnoků rodové pilounů (Pristis), trňáků (Torpedo) a j. Jsou však ještě žraloci, již nám rozvojem svým připomínají přímo obratlovce nejvyšší. Dávnotě známo o žralounech (rod Carcharias), pak o příbuzném k nim hladkounu obecném (Mustelus laevis), žraloku ve všech mořích evropských domácím, že mláďata jejich řečeným váčkem žloutkovým jsou ku stěně dělohy upevněna, že má totiž vak žloutkový na povrchu výrostky, jež zapadají ve vrásky a záhyby sliznice vejcovodu. Komuž by tu na mysl nepřišla placenta ssavčí?

O samicích hladkounů vypravuje Plutarch, že prý novorozená mláďata svá v nebezpečí polykají a zase živá a zdravá z úst vyvrhují; také o žralounech to psáno bývá. Podnětem tklivé sice, ale málo ku pravdě podobné této pohádce o mateřské lásce žraločí, bylo asi to, že nalezena často v žaludku zabitých netvorů takových mláďata nedávno pohlcená a náhodou ještě živá — že by je byla samice pohltila ze samé lásky, tomu nynější přírodozpytci nevěří, dobře znajíce bezmeznou hltavosť žralokův a nepěknou jich povahu vůbec.

* * *

Promluvmež teď o rybách, jež příroda naučila míti o plod péči trochu upřímnější, než u převeliké většiny mlčenlivých těch obyvatelů vod obecně bývá pozorováno.

Řekli jsme prve, že má rohovitý obal vajec žraločích dlouhé přívěsky, jimiž se vejce v trsech řas mořských zachytí, aby se rozvoj zárodků dél v náležitém klidu. Některé naše ryby také jikry své na různé

předměty upevňují. Tak bývá potěr lenivých sumců (Silurus glanis), kteří jej snášejí zpravidla v houštiny rákosové, často na stonky a listí vodních rostlin přilepen; okouni (Perca fluviatilis) vypouštějí jikry na kamení, na ponořená dřeva a na rákosí, na nichž pak potěr bývá zavěšen a upevněn; candáti (Lucioperca sandra) majíce se třiti, plovou na mělčiny pobřežní a vůbec rostlinami porostlé, kdež pak jikry na kořeny olší, ostřic a j. vypouštějí. Jen mimochodem budiž tu připomenuto, že se daří umělé oplozování jiker candátích jen pak, opatří-li člověk potěr výborných těchto ryb týmže způsobem, jako to činí jikrnáči sami.*)

Aby zárodkům zjednaly bezpečné obydlí, vpouštějí některé ryby jikry do pevných lastur a ulit našich i mořských mlžů nebo plžů. Tak bývá ve prázdných už takových schránkách rozmanitých měkkýšův ukryt na př. potěr drobných carounů (Lepadogaster bimaculatus), mořských rybek ostnoploutvých s příssavnou deskou u ploutví břišních; nevypouštějí tam ovšem jiker svých vždycky a všecky tyto rybky, ježto ho tytýž i jen na mělčiny pobřežní snášejí. Za to stará se o bezpečnosť plodu svého a nad to i o stálý proud čerstvé vody podobným způsobem opravdu pamětihodným naše hořavka neboli trepka (Rhodeus amarus), jež jest z nejmenších, ale nejpěkněji zbarvených našich ryb kaprovitých. Kdežto se na jaře sameček stkví ohnivým rouchem svatebním barev duhových, vyrůstá samičce ze bříška kladélko, totiž rourka zdélí 1—5 *cm*, jež pak často vyhlíží jako šňůra perel, ježto jest naplněna velkými, trochu smačklými jikrami o delším průměru 3, kratším as 2 *mm*. A účel podivného toho ústroje, jemuž v celé rozsáhlé říši obratlovců sotva zříti podobného? Ostatní naše ryby vypouštějíce potěr prostě na dno mělčin, na vodní býlí a j., ovšem ho nepotřebují. Jinak jest u hořavky. Sameček totiž na jaře — bývá to od dubna do června — slídí po těch našich mlžích, jež velevruby (Unio) zoveme. Jak víme, mají naše škeble vůbec na zadní části nahoře v plášti dvé otvorů, z nichž jedním proudí voda i při lasturách dokonale uzavřených dovnitř a druhým zase ven; proud přináší zvířeti potravu a žabrám, jež pod pláštěm po obou stranách trupu v podobě dvojitých lístečků jsou uloženy, ve vodě k respiraci potřebný kyslík. A právě tyto žábry jsou kolébkou malých hořaviček. Vypátrav velevruba, přivede sameček k němu samici, tato si mlže zevrubně prohlédne a měla-li posud kladélko prázdné, počnou jí do něho jikry ze bříška pěkně jedna po druhé klouzati; jakmile v něm ucítí prvou, vstrčí konec rourky velevrubu do otvoru v plášti, vajíčko tam pustí a hned na to kladélko z otvoru vytáhne, načež tam sameček ovšem bez kladélka vypouští mlíčí, aby vajíčko oplodil. A to oba opakují, takže bývají mezi žaberními lístky takového velevruba nalezeny oplozené jikry a mladý plůdek rybí v různých stadiích rozvoje.

Když pak byla samička všecky své jikry v bezpečnou tu skrýši uložila, za několik již hodin se jí kladélko až na nepatrnou část bývalé délky zase zkrátí. Jak dlouho trvá rozvoj vajíček a jakou dobu zárodky

---

*) Nemalých zásluh o vyšetření způsobu, jakým se umělý chov candátů díti má, získal si řed. J. Šusta v Třeboni.

hořavek v žabrách velevrubů zůstanou, to posud vyšetřeno není; tolik ovšem jisto, že jsou v prvých chvílích svého rozvoje od hltavosti dravých ryb a hmyzů vodních výborně chráněny a že nedostatkem kyslíku nestrádají. (Dokončení.)

Cesta tří mušek.

Napsal Maxime du Camp. Přeložil Eman. Chvátal.

očetl jsem se nedávno v „Gazette des Tribunaux“ seznamu obchodníků, odsouzených pro falšování potravin; to mne upamatovalo na povídku, kterou jsem slyšel vyprávěti při lovecké snídani pod jedlemi Černého lesa a kterou tuto podávám:

Jedna moucha měla tré dítek. Vdovou právě nebyla, jelikož manžel její, puzen tuláckou náladou, odletěl za dobrodružstvími do kraje a více se nevrátil. Důstojně snášela svou samotu a nešetřila žádné péče, aby dala dobré vychování Mušánkovi, svému synu, a Mušince i Mušičce, svým dcerám.

Když její děti dorostly a všemu se naučily, čemu se od ní vůbec přiučiti mohly, zavolala je a pohlédnuvši na ně s pohnutím, které stěží tajila, pravila jim:

„Nadešel okamžik, kdy třeba vám doplniti své vzdělání tím, že sbírati budete ve světě veliká naučení, jež skytá příroda těm, kteří ji pochopiti dovedou. Cesty jsou mládeži nevyhnutelnou potřebou; rozvíjejí její schopnosti, ukazujíce jí rozmanitosť věcí; utvářejí povahu její, dávajíce jí poznati na sta běd, jimž pokolení much na zemi zde podrobeno. Ale dříve než vás propustím a na skloněná čela vaše položím své žehnající tlapky, poslyšte hlasu něžně vás milující matky, která by vás ráda obrnila proti největšímu nebezpečí, jež vám hrozí. Svět veškeren náleží mouchám, pro ně právě byl stvořen. Všude nalézají hojnost potravy, kterou pečlivá příroda pro ně uchystala. Ovoce, obilí, zvířata jsou vaše; neváhejte užiti dobra, jehož Bůh vám uštědřil; leč pod trestem nebezpečí smrti chraňte se dotknouti se něčeho, co od člověka pochází, od té lité šelmy bez citu, bez milosrdenství, bez šlechetnosti. Nic neprojde rukama jeho neporušeno; všechno je při něm lež, jeho slova, jeho skutky, jeho díla. Nás nenávidí; jakmile jeho děti dosáhnou věku, aby se mohly učiti staré řeči, která latinou slove, dá se jim do rukou kniha, v níž možno čísti ohavné a bezbožné naučení: Puer, abige muscas! O dítky mé, střežte se člověka, chraňte se jeho děl; přísahejte své matce, že v té věci vždy ctíti budete její vůli.“

Mušky přísahaly a matka obrátila se ještě k synkovi: „Tobě pak, Mušánku, svěřuji sestřičky; tys narodil se několik vteřin před nimi, tys jich starší, ty buď jich vůdcem a chovej je jako posvátný poklad, z něhož mi budeš muset klásti účet.“

Na to rozžehnaly se dítky s matkou a vydaly se na cestu.

Jak je svět veliký, jak je širý a jak je krásný! Mušák i mušky výskali nadšením a oči jim nestačily, aby všechno viděli. K večeru usadily se, znaveny namáháním, opojeny obdivem, na stromě fíkovém, jehož listí je chránilo proti nočnímu chladu. Mušinka, která měla hezký hlásek, zapěla ukolébavku, již kdysi matka, uspávajíc je, bzučívala; to je upamatovalo na jich dětství a ve snu, jako tři hodné, malé mušky, nesnily leč o matčině domovu.

Dříve než se z rána daly na cestu, osvěžily se koupelí v kapce rosy, chvějící se na lístku; osušily se na slunci, upravily křídélka a ulétly do končin neznámých. Cestou překvapil je deštík právě v okamžiku, když letěly kolem jednoho zámku; zamířily tedy tam a uchýlily se do jídelny. Bylo tam prostřeno lesknoucím se stříbrem a zářícím křišťálem — patrně tabule vznešeného pána.

Sluha jeden nalil sobě vína, pil a pravil: „Jak šťastni jsou páni, že mohou do libosti píti takového vína, pravého to nektaru!" I naplnil znova svou sklenku, ale ukryl ji rychle, neboť pán právě vstupoval.

Mušinka, která byla velmi zvědava, pohlížela na sklenku a pravila: „Jaká to rozkošná vůně! To musí být lahodné, mám tisíc chutí okusiti toho nápoje." Přísným hlasem pokáral ji Mušánek: „Zapomnělas mateřských napomenutí? Chraň se dotknouti se něčeho, co z lidských rukou pochází!" Mušinka se ušklíbla, nazvedla pohrdavě křidélka a odvětila: „Víno jest darem přírody, která jej tvoří v hroznech. Vzpomeňte si na starého Čmeláka, který nás v neděli po mši navštěvoval: býval vesel, kráčel nohu přes nohu, po straně brával mne kol pasu a zpíval rozpustilé písničky. Když jsem mu pak říkala: ‚Ale kmotře Čmeláku, proč jste dnes tak rozjařen?' odpovídal: ‚Vypil jsem dvě zrna hroznu a to mi naplnilo nitro rozkoší!' Víno není leč šťáva hroznů, v níž člověk nemůže ničeho měniti a proto nedbajíc vaší nelibosti, pane bratře, ochutnám toho."

Vrhla se tedy na okraj sklenky, vnořila sosák do rdícího se moku, pila dlouho a zaujala pak opět místo vedle sestry. Mušánek rozzuřen blížil se k Mušince, aby neposlušnou potrestal, když tu se zarazil, vida, jak ubohá bledne. V očích zračila se jí prudká bolesť, horečka lomcovala jí tělem, až se jí křídélka třásla. Hlasem téměř nesrozumitelným pronesla jméno své matky, záchvat ji zbavil sil, klesla, nožky jí ztuhly, poslední vzdech nazvedl jí hruď, ztrnula na dobro.

Mušinka byla mrtva, neboť víno bylo — zfalšováno.

Mušánek a Mušička, zoufalí, odnesli mrtvolu Mušinky neprozřetelné až do parku pod osamělý cypřiš. Vyhrabali zemi, vložili tam tělo, pokryli je bukovým listem, aby je zabezpečili před žravostí dravých zvířat, jako vrabců a ještěrek, a vzdálili se pak s hořem od truchlivého místa.

Noc byla dlouhá a krutá; žalem zbaveny spánku, zajíkajíce se vzdechy, obě malé mušky mluvily o Mušince, vzpomínaly jejích dětských vnad, její čtveračivosti; představovaly si zoufalost své matky a pravily: „Ne! nikdy nebylo mušek nad nás nešťastnějších."

Byly hodně umdleny bezesnou nocí, když za východu slunce opět na cestu se vydaly. Šly ani nemluvíce, necitelny ku krásám krajiny,

v duši žal, v křídlech ocháblost. Aby sobě odpočinuly, zastavily se u vchodu do hospodářství, ležícího před malým městem. Na dvoře za dohledu hospodářova činili se lidé s naléváním mléka do velikých plechových nádob, které mělo býti dovezeno na trh. Pěnivé, bělostné mléko na pokraji nádob vypadalo tak lákavě, že Mušička, trápena nesmírnou žízní, nemohla se déle zdržeti i pravila bratrovi: „Napiju se, to není přec víno; člověk se toho netknul; kráva, počestná kráva, která mléko dává, není schopna špatného skutku.“ Nevyčkavši ani odpovědi Mušánkovy, šla se napit a vrátila se ku bratrovi. Jedva se mu po bok usadila, již volala: „Jak mne mrazí! Srdce mi stydne, zrak se mi kalí; rci matce . . .“ Nedopověděla. Smrt ji schvátila, neboť mléko bylo — zfalšováno.

Mušánek ztrnul a marně sebe se tázal, proč tolikeré neštěstí na něho se řítí. Obrátil se k beruškám, které se procházely podél staré zdi a poprosil je, aby mu pomohly vypraviti sestře slušný pohřeb. Soucitné ty duše skryly tělo Mušičky pod korou buku; Mušánek jim poděkoval a vrátil se do dvora, téměř nevědomky, v žalu svém nejsa schopen jediné myšlénky.

Posadil se na skříň v síni, kde předla hospodyně. Zdrcen tíhou svého neštěstí, pravil: „Co řeknu matce, až se mne zeptá: ‚Mušánku, cos učinil z mých dcer?‘ Lépe opustiti proklatou tu zemi; chci zemříti, ano zemru!“

Vstoupil hospodář, všecek mrzut; v ruce držel kus slaniny ze tří čtvrtek ohlodané, hodil ji na stůl a pravil k ženě: „To nemůže takto déle trvati, krysy mi pomalu všechno ve sklepě sežerou. Jdi k lékárníkovi a kup jedu pro krysy, ale dobrého, ano nejlepšího, rozumíš; chci jednou pro vždy tu rotu vyplemenit.“

Hospodyně odešla, hospodář láteřil a Mušánek si opakoval: „Chci zemříti.“ Hospodyně se po chvilce vrátila a položivši před muže jakési šedé mýdlo, pravila mu: „Je to nový vynález, překonávající všechny dosud známé; lékárník mne ujistil, že obsahuje utrých, strychnin, cyankali a hrůzu škodných ingrediencí; pravil, že je to tak výtečné, že slon, ochutná-li toho, klesne jako bleskem zasažen.“

Mušánek si pomyslil: „Konečně mohu tedy zemříti; co je dosti mocné, aby zahubilo krysy, ano slony, přemůže zajisté v okamžení tak nepatrné stvoření, jako já jsem.“ Vzpomínka na matku jej nezadržela; ale za to vzpomněl si na modrou mušku, mladičkou, svěží a roztomilou, s níž často trávil blahé chvíle za indickou záclonou; po jejím boku byl by došel štěstí, domácího klidu a dítek, které by mu byly útěchou ve stáři. Zapudil však vidinu možného štěstí a vrhl se na stůl, kde ležela smrtonosná krmě. Vnořil do ní sosáček svůj silou zoufalství, vsál do sebe záhubné šťávy, nacpal se jedem a pak posledním vzepjetím sil zaujal své místo na skříni podle skuliny, kamž by tělo jeho kleslo, zmizelo a uniklo hltavosti pavouků na stropě číhajících.

Nemaje více žádné naděje na tomto ošemetném světě, očekával smrt oddán do vůle osudu, očekával ji trpělivě, očekával ji zuřivě — ale neumřel, neboť i jed byl — zfalšován.

O zvířatech, chovaných od starých Čechů pro zábavu.

Podává dr. Čeněk Zíbrt.

(Dokončení.)

Jak pečlivě staří koně pro závody chovali a jej na závody chystali, svědčí rada v rukopisné snůšce lékařských receptů z polovice věku XVI.,[1]) která podrobně předpisuje přípravy před během koní o závod. Doslovně takto doporučuje: „Nejprvnější den před závodem aby jej v houni oděl a také aby na něm jel do pole, až by se všecek upotil a když zase domů přijedeš, tehdy nech ho státi, až uschne a nedej mu jísti, až jej dobře scídiš. Potom dej jemu hrst semence a směs mu ho s ovsem. Druhý den aby jej zmyl všeho a přikryl jej plachtou, až by zase usechl. Potom vezmi oleje dřevěného a sádla, jednoho jako druhého a tím jej maž mezi nohami napřed, na zad i svrchu, na bedrách a potom jej uvésti v horko a opět dej jemu píti. Třetí pak den aby mu dal běžeti tou cestou, ale lehky, aby se jenom upotil, a když zase ustydne a uschne, tehdy jej dobře vyciď. Potom jej maž jako prve a to potřikrát prve, nežli poběhne o peníze. Také mu dej jeden funt sena dvakrát nebo třikrát vovse jísti. A když by již běžeti chtěl, dej mu dobrou topeničku snísti, omoče ji u víně a také devětsil spolu u víně dáti jísti. Nezůstaneš pozadu — slibuji tobě. Jenom koně nech běžeti a nezdržuj jej".

V XVI. a XVII. pořizovali si páni s úpravou příslušnou podle cizích vzorů svoje jízdárny. Kupovali koně draze z daleka, z cizích zemí, jak by se o tom mohl laskavý čtoucí dozvěděti podrobněji ve „Zprávě o dobytku konském", sepsané od rytíře J a n a D o b ř e n s k é h o, pána na Dobřenici a Březnici.[2]) Cvičili je pro zábavu podle slov jmenovaného znalce souvěkého: „Protož staří velikou pečlivost, aby koně dobře chováni a cvičeni býti mohli, o ně mívali, kunstům všelijakým je učili, jako že jsou před velikými pány, když na ně vsedati neb dolů z nich ssedati měli, klekali. Někteří je naučili nádherně (jakož pak to zvíře od přirozenosti velice pyšné a spanilé jest, což se na vlaských, neapolitských, uherských a tureckých koních spatřuje) choditi, jako šlapí, mimochodem, k běhání do kroužku, kvintanu, k běhání v poli, v karbetích, v kozlových skocích, v běhání v kočím, též povlovně v piuhu, v voze choditi, tak jakž komu potřeba ukazovala".

Že „b ě h á n í d o k r o u ž k u" značí zábavu, jezditi na koních a o závod pokoušeti se navléci na dřevce železný kroužek, ukázali jsme

[1]) Rukopis univ. knih. pražské, l. 105 b.
[2]) Srv. Č. Č. Mus 1843, str. 499 a d.

proti starším nesprávným výkladům v knize o zábavách staročeských. Tamtéž vyložena zábava „kvintana“ pravděpodobně za kratochvíli, při níž páni na koních snažili se bodnouti dřevcem do terče pěkně upraveného, obyčejně na způsob osoby dřevěné. [1]) — —

V dobách starších, často si páni ochočili mládě *medvědí* a vyučili je všelikým zábavným kouskům. V listech šlechticů českých z věku XV. a XVI. posílává druh druhu medvídka darem, často s žertovnými dodatky. Pro doklad vybíráme z listu Markéty ze Švamberka zmínku o věnování medvídka panu Jindřichovi ze Švamberka s patrnou narážkou, že si pán ze Švamberka daru toho bude vážiti: „Teď Vám posielám nedvěda mladého a poněvadž, jakož zpravena sem, že ho chcete rádi mieti, kdyžť polapnú vlka, i tohoť VMsti pošli, budeť jedno podle druhého rovný a počestný dar.“ [2])

Ochočeným medvědům vystavěli páni zvláštní ohradu s boudou a ustanovili jim strážce a krmitele. Jak vysvítá z některých zpráv, bylo někdy neopatrností zaviněno neštěstí, při němž i život lidský býval zmařen. Někdy rozzuřený medvěd usmrtil hlídače svého nebo také jiného člověka, zejména toho, kdo jej škádlil a popuzoval.

Příhoda podobná stala se v Třeboni na začátku věku XVII., jak o tom vypráví souvěký svědek: „Anno 1609 byl na zámku Třeboňském vrátný, jmenoval se Calta. I měl sobě od JMsti pána poručeného medvěda, aby mu jísti dával. Měl ten medvěd boudu udělanou z dubového dříví a na silný řetěz byl k té boudě přikován. Na dobrý sáh mohl z té boudy ke korytu (do kterého se mu jísti dávalo) vylézti; a když někdy z města prasata na zámek vešly a zbytky po medvědu z toho koryta jísti chtěly, medvěd na ně vyskočil, jedno neb dvě popadl, do boudy vnesl a snědl.

Jednoho dne z rána „na štědrý den“ dával Calta medvědu mláto do koryta. Medvěd hladový nemohl vyčekati, dal se do žraní. Calta ho odháněl, maje žilku. V tom nějak přes hubu jej švihne, že se to medvědu nelíbilo a rozhněvav se, popadl vrátného v oupůlky a s ním do boudy. Tam jej mačkal, až jej zadávil. Sládci se s sochorami sběhli a z poručení JMsti pána medvěda utlouci chtěli. Medvěd však rozhněvaný i s tou boudou po nich běhal a kdyby myslivci nepřispíšili a několik ran mu z ručnice nedali, byli by mu sochory málo co udělali. Od toho času žádného medvěda při zámku nechovali.“ [3])

Také v Jindřichově Hradci chovali ve druhé polovici věku XVII. medvědy při zámku. Ze zápisu v účtech patrno, že je lidé škádlili. Aspoň se tak zdá ze záznamu o této pokutě: „Od tovaryše stolaře panského, který spolu s učedlníky zámečnickými na medvěda velkého kamením házeli — — 3 fl. 30 kr.“ [4])

Také v Jindřichově Hradci přihodilo se neštěstí podobné případu v Třeboni, již vylíčenému. V účtech stručně zapsal písař o nákladu

[1]) Viz Z her a zábav staročeských, 1889, str. 85—96.
[2]) Archiv Třeboňský, Fam. Švamberk, 16.
[3]) ČČM. 1858, str. 362.
[4]) Archiv Jindřichohradecký, sign. VI. R, r. 1666.

pohřbu člověka zadáveného od medvěda, nejspíše zámeckého: „Dáno od pohřbu Urbana zahradníka, kterého medvěd zadávil, 3 fl.“ [1])

Prostý lid nemohl si vydržovati vycvičené medvědy v oborách. Bavili se však také lidé ve vsi i v městě tancem ochočeného medvěda, jehož čas po čase přiváděl potulný medvědář. Bývali po západní Evropě proslulí zejména medvědáři polští. [2])

Mat. Hosius již v XVI. věku vedle muzikantů „piskačů, kejdařů“ uvozuje a jaksi na roveň jim staví „medvědáře“. [3]) Pokud možná usuzovati ze zpráv zachovaných, vodili do zemí českých medvědy hlavně Poláci kolem sklonku věku XVII. a ve věku XVIII. Podle jednotvárné hudby pištcovy medvěd tancoval. Bezděčné svědectví o tom zapsal v nábožné knize Račín: „Obyčejně když nějakou nepříjemnou muziku slyšíme, říkáme ‚Ta muzika jednostejně zní, jako když Poláci nedvědy vedou a jim k tanci pískají.‘“ [4])

Jiná zmínka zachována u Libertina, jenž ve svém návodu k chování uctivému takto rozmlouvá o poklonách mladého člověka: „Čeho se má varovati při poklonách? — Aby se tuze neshejbal, neb obyčejně takový poklony Poláci, který nedvědy vodějí, dělají.“ [5])

Medvědáři tito přicházeli asi často, když ve věku XVIII. mohlo vzniknouti úsloví o nevrlosti polského medvěda. Zapsal je Bílovský: „Čeleď reptá co polský medvěd.“ — —

Již Karel IV. měl na Hradě pražském nějakou zvláštní oboru se zvířaty cizokrajnými. Doklad toho zachoval cizinec Marignoli ve své kronice. Líčí, že viděl kdesi v Asii potvorné hady a šelmy, jako má v ohradě své pražské císař Karel. Je s podivením, že o tomto zjevu nikdo ze souvěkých letopisců domácích neví. [6])

Od konce věku XIV. roztroušeny jsou po různých pramenech zmínky o *lvím dvoře* na Hradě pražském. [7]) R. 1395 zapsán je v Hradčanských knihách Matěj strážce lvů, patrně chovaných při zámku královském.

Mikovec vyslovuje domnění, že lvi chováni byli na Hradě pražském od českých králů jako živoucí repraesentanti znaku království českého. Hledá obdobného zjevu ve Švýcařích v Bernu, kde medvědi jsou krmeni „pro oslavení znaku bernského“. Buď jak buď, povšimnutí tu zasluhuje zkazka, kterak před smrtí mladistvého krále Ladislava r. 1457 lvové v královské „lvárně“ jevili neobyčejný nepokoj, řvali několik dní bez přestání a chovali se tak zuřivě ke svým hlídačům, že z nich šel strach a podiv všem Pražanům. [8]) Mikovec neuvádí této zprávy o předzvěsti smrti Ladislavovy; za to dovolává se podobné zkazky pozdější, kterou

[1]) Archiv Jindřichohradecký. l. c.
[2]) Srv. Klemm, Allgemeine Culturgeschichte, IX. 190.
[3]) Kronika Moskevská, str. 208.
[4]) Sněm nebeský, 1712, str. 139.
[5]) De educatione iuventutis, 1715, D VII. č. 3.
[6]) Fontes rer. bohem. III. 509: „Sunt eciam monstruosi serpentes et ferae, sicut habet in clausura sua Pragensi dominus imperator Karolus“ Srv. Dr. J. Kalousek, Karel IV., 1878, str. 199.
[7]) Srv. Mikovcův čl. „Lví dvůr na hradě pražském“, Lumír, 1853, str. 638-640.
[8]) Staří letopisové čeští, str. 167. Srv. Palacký, Dějiny nár. č. IV. 1., str. 365.

zaznamenal Kheuenhiller v annalech Ferdinandových, jak r. 1612 na znamení brzké smrti Rudolfovy nejmohutnější lev a vedle něho dva orlové v královské oboře pražské náhle zcepeněli. Hned potom Rudolf II. zemřel. —

Podobá se, že také při chování lva udály se nešťastné příhody. V záznamu Bartoše z Prachňan k r. 1477 doloženo, jak „lev udávil dítě v Praze". Pravděpodobně vykládá Mikovec, že tu míněn lev z Hradu pražského.

Za Maximiliana II. byl zvěřinec královský v Praze zdokonalován a nákladně zařizován. Témuž panovníku posílal darem zvěř, v Čechách již vzácnou, tury a losa polský král Sigmund II. August, jak svědčí listina z r. 1569, chovaná v archivu místodržitelském v Praze (vyd. K. Köpl, č. 8053).

Šimon Lomnický v pásmu vypravování líčí,[1]) že „byl nějaký král. Ten v své oboře pod zámkem měl lva s lvicí a levharta, kterážto zvířata velmi velice miloval a častokráte po nich, co kdy dělají, patřil . . ." Podobá se pravdě, že tu rýmovník staročeský měl za vzor skutečnou oboru na severní straně pod zámkem královským na Hradčanech, kteráž za jeho věku proslula a byla pořízena i vydržována nákladně, jakž jsou toho svědectví z několika stran.

Rudolf II. kromě proslulých sbírek uměleckých měl pod Hradem pražským nákladně vydržovaný zvěřinec se lvy, tygry, pardaly, levharty a pod. Zprávu o tom zaznamenává Balbín,[2]) a připojuje zprávu o události, jak se Rudolf bavíval pohledem na zvěřinec a při příležitosti podobné za přítomnosti vyslance tureckého císaře na vyzvání Rudolfovo český šlechtic rekovně do zvěřince vkročiv, dobře mířenou ranou proklál srdce rozzuřeného lva. Rudolf odvážného reka odměnil a zároveň dokázána tím byla tureckému vyslanci udatnost českých pánů. Vyprávěl totiž vyslanec, že u Turků jest obyčej, když císař provádí po zvěřinci, že ze šlechticů některý si vyprosí, aby směl bojovati se lvem.

Pomineme zpráv, že k hlídání zvěřince Rudolfova byli ustanoveni zvláštní strážcové a strážkyně se znamenitým platem. Raději vyslechneme jinou ještě zprávu o události ve lvím dvoře za doby Rudolfovy. Zaznamenal ji lékař Hip. Guarinoni a zaslechl ji bez pochyby za svého pobytu v Praze:[3])

„Před několika lety podivná historie v Praze v tichosti se zběhla, která však později mnohým v známost vešla. Poněvadž jistý vlaský šlechtic do krásné české panny zamilován byl, která ne mnoho o něho dbala, čekal jí, všude k službám.

Jednoho svátku vyslídil, že ona za hradem přes most k lvímu dvoru, kterýž za mostem ne velmi daleko ležel, aby s matkou lvy uhlídala, se odebrala. I šelť on nahoru, odkudž se do dvoru na lvy hledí, aby tam panně k službám čekal. Když jej tato spatřila, odvrátila od něho tvář, jako jindy.

[1]) Kupidova Střela, vyd. 1590., l. 136, 137.
[2]) Miscellanea I. 130—131.
[3]) Grewel der Verwüstung menschlichen Geschlechtes, str. 274. Překlad Mikovcův.

Za malou chvilku (nevím, stalo-li se to zvláštně, naschvál) upustila rukavici svou do dvora dolů, kdež lvové leželi. Mladík sotva to spatřiv, přes schody dolů skočil, přemluvil jednoho lvího holomka, aby mu mříži otevřel, a poskytnul mu náležitého zpropitného. Mladík vytasí tulich svůj, zdrží jej za zády a pak dovnitř se vkrada, s velkou hbitostí trhne k sobě se země rukavičku a poněvadž jeden ze lvů se země povstati chce, kvapí on ku dveřím, spustí závaží a vyvře lva do dvora; rukavičku pak políbí a panně podá, kteráž s matkou leknutím skoro mrtvole se podobala. Ona však počala od té samé hodiny mládence toho srdečně milovati."

Jak známo, byla tato i jinde rozšířená látka několikráte poeticky podána. Laskavý čtoucí asi povšimnul si shody pověsti Guarinoniho a básně Schillerovy o rukavičce téhož skoro rozumu.[1])

Lví dvůr na Hradě pražském po bouřlivých dobách na začátku věku XVII. zpustnul. Balbín již jej viděl skoro úplně prázdný, beze zvěře [2]) — —

Místo jiných svědectví, že si páni čeští pro zábavu vydržovali *opice* a že lid neznajé zvířete cizokrajného, pokládal je za zjev podivný, ba za čerta, vzpomínáme žertovné rozprávky, kterou opět Balbín zaznamenal.[3]) Panu Putovi ze Švihova utekla r. 1494 opice ze zámku. Chejnovští po dlouhé honbě zabili neznámého, podivného tvora a nesli jej jako vzácný dar svému pánu, mníce, že to čert. Pan ze Švihova ovšem nepřijal daru toho s vděkem. Za hlupství své Chejnovští pykali a měli odváděti tak zv. „plat opičí".

Jiné svědectví, že staří vedle jiných zvířat chovali opici, podává „Extrakt hlavnějších a přednějších artikuluov z práv saských anebo magdeburských JMsti Cské Maximilianovi II. podaný od Litoměřických" r. 1571. Tam stanoveno: „Kdož by zvěř a živočichy z přirození škodné choval, jako nedvěda, vlka, jelena, o p i c i anebo psa neb divokého vepře, učiní-li který z nich škodu, povinen ji bude nahraditi, kdož je chová . . ." [4])

Ošetřována byla opice pečlivě. Charakteristický je v této příčině list probošta borovanského r. 1561 panu Petru Voku z Rožmberka. Naříká si v ten rozum: „V o p i c e má velmi jest nemocna, že se jest v nohu něčím maličko odrápla v patu a já vo tom nic nevěděl, až jí všecka noha podešla a potom se i na dvou místech provalila. Protož VMsti velice prosím, jestliže ráčíte míti v Krumlově dobrýho lékaře, račte nějaký masti zjednati a po tomto mládenci poslati, neb se vo ni velice starám, aby neumřela anebo chromá nebyla." [5])

Pro posouzení, jaký názor měl lid o opici, zmiňujeme se o tom, že slova „opice" bylo užíváno ve významu opovržlivém, nadávkou. Vznášela na př. paní Kateřina Koukolová r. 1636 na Jiříka Bremsa sládka,

---

[1]) Viz o tom Schranka-Kment, Der Handschuh und seine Geschichte, 1890, 112. ad.

[2]) Miscellanea I. 131.

[3]) Miscellanea, I. 135 a d. Srv. Sobotka, Kratochvilná historie měst a míst v zemích koruny svatováclavské.

[4]) Srv. Dr. Hanel, O vlivu práva něm., str. 44.

[5]) Archiv Třeboňský, Fam. Rymař, 1561. Srv. Sedláčkovy Hrady a zámky III. 20.

„že trestavši jej pro nedbanlivost a nepilnost k práci své, poněvadž víceji ožralství hledí, nežli statečku jejího, a on jí vopic nadal. [1]) — —

Chovali staří pro kratochvíl *ptáky* rozmanité. Nemíníme jednotvárným výčtem čtoucího unavovati, všímajíce si toliko zpráv důležitějších. V uvozovaném již „Extractu hlavnějších a přednějších artikuluov z práv saských . . .“ zaznamenáno o tom, kdyby někdo polapil ptáka chovaného pro kratochvíl, v ten rozum: [2]) „Divoké ptactvo, jako pávi, řeřábi, krkavci, straky, holubi a jiné k tomu podobné, nemající pazouruov svírajících, kteréž sobě někdo pro kratochvíl chová, jestliže do pole vyletí, tehdy sou obecní, a kdož by je nejprv postihl a polapil, opět toho budou, dokudž z jeho obrany neujdou . . . Kdož by pak takového ptáka kterého někomu v domě jeho zabil anebo zatlačil, nechtě, nebude-li mu věřeno, musí to zpraviti a zase jiného takového zjednati. Pakli by to z pychu a zoumysla udělal na potupu a v tom se seznal anebo byl usvědčen, dá páva za páva, řeřába za řeřába, labuť za labuť . . .“

Z řádů těchto, přesně stanovených, vysvítá, že by nebylo potřeba tak určitě vymezovati pravidla a obírati se jednotlivými, možnými případy, kdyby staří nebyli pro kratochvíl chovali jmenovaných ptáků. Klademe toho přímé svědectví, jak vznikla r. 1612 sváda, když měšťan kolínský zastřelil panu Václavu Kinskému labuť. Pan Kinský zle touží na to, že mu „labouna“ zabili. [3])

O labuti bývá leckde zmínka na př. v instrukcí „jagrmeistru“ v archivu Třeboňském, aby pečoval o to, kterak by „při labutěch“ žádného nedostatku nebylo. [4]) Zdá se, že často krášlila labuť svým sličným zjevem rybníky panských sadů.

Vedle labutí stavěli si šlechtici nákladné obory pro bažanty. [5]) V bažantnici bývala někdy také umístěna klec na koroptve, jak svědčí položka v účtech zámku Jindřichohradeckého k r. 1597, podle které „dáno bylo tesaři od udělání klece k chování koroptví v oboře bažantí dvěma za 1 den 8 gr. 4 den.“ [6]) Páni bavili se lovem jmenovaného ptactva.

Často bavili se páni kohoutími závody a proto nákladně i opatrně chovali statné, chocholaté *kohouty* („kokoty“).

Šlechtici hleděli si pilně lovecké kvatochvíle. K ní potřebovali podle tehdejšího způsobu ptáků lovčích, vycvičených pro chytání jiných ptáků. Bývali to jestřábi, krahujci, sokolíci a pod. Jak toužili na přílišnou zálibu lovu s ptáky lovčími mravokárci Waldhauser, Štítný, Hus, jak páni vzájemně za raroby a jestřáby prosili i sobě je posílali, jak v Čechách „sokoláři“ prosluli, kteří sokoly uměli znamenitě vycvičiti, vylíčil jsem zevrubně v uvedeném článku z dějin lovu v Čechách. Pro svědectví, jaké zálibě těšila se lovecká kratochvíle dotčená, budiž jen

---

[1]) Archiv král. m. Prahy, čís. 351, l. 138 a

[2]) l. c., str. 043, 044

[3]) List v archivu města Kolína. Za laskavé sdělení děkuji p. prof. J. Vávrovi.

[4]) Archiv Třeboňský, II. 357, 11, f.

[5]) Seznam „nákladu na voboru bažantí“ v archivu Jindřichohradeckém, VI. R, 1583.

[6]) Archiv Jindřichohradecký, VI. R, 1597.

vzpomenuto, kterak zásobeny byly staropražské krámy „kuklicemi krahulčími neb jestřábími,“ [1]) jimiž hlava iovčího ptáka byla pokrývána, a „zvonečky krahulčími, jestřábími mediolanskými“ a pod., [2]) které k noze jeho byly zavěšovány.

Mimo to chováni byli v klecích a posadách ptáci zpěvaví a vycvičení, aby napodobili řeč lidskou. Řehoř Hrubý z Jelení v uvozovaném již překladu knihy Petrarchovy (l. 74a—75b) vykládá o tom v textové souvislosti: „Ptáky rozličné do klecí jsem vsázel... Sadil jsem do posady tlusté chřestele a hrdličky... Mám, ješto mluvie, havrany, straky... Krásného mám papouška... Mám straku najvýmluvnější... Lahodného hlasu slavíka a zpěvavého jsem dosáhl“...

Papouška mívali v XVI. věku často po bohatých domácnostech staročeských. Paní Anna z Hradce píše Joachimovi z Hradce, že „velmi ráda uslyšela, že ste ty papoušky jednati ráčili. Jen kdo nám bude míti dodati, aby je pěkně nesl a nezmařil.“ [3])

Papouška, jenž býval chován ve zvěřinci Rudolfa II. na Hradě pražském, viděl ještě Balbín. Vypravuje, že Rudolf vedle jiných zvířat měl vzácné ptáky. Z nich vynikali tři, kteří uměli napodobiti smích a chechtot lidský. Byli posláni Rudolfovi prý z Turecka. Jeden potom ulétl neopatrností strážcovou. Mimo ně měl Rudolf papouška velikého jako slepice, barvy bílé jako sníh, s chocholem, jejž při hněvu zježil. Uměl vyslovovati španělská slova a rád si pohrával s dětmi. Když zvěřinec Rudolfův po jeho smrti byl zrušen, přešel — neznámo jak — v majetek Julia Jindřicha vévody Sasko-lauenburského na zámek Slavkov, kdež jej Balbín viděl. [4])

Časté záznamy klecí „na kosa“, [5]) „na křepelku“ [6]) a pod. v inventářích městských domácností staročeských [7]) svědčí, že se zálibou mívali staří Čechové v domácnostech ptáky, zejména ptáky zpěvavé.

Také šlechtici si pořizovali ptáky pěvce. V účtech zámku Jindřichohradeckého zapsána [8]) 1 kopa 30 gr. jakožto plat „Melicharovi Holmanovi za kosa zpěvavého, který jest JMsti Pánu do Prahy poslán“ ... Jindy zase placeno „dvěma poslům, kteří ptáky zpěvavé z Prahy sem nesli.“ [9])

Jak nákladně upraveny byly na Krumlově klece ptáků zpěvavých od Petra Voka z Rožmberka, svědčí souvěký popis kronikáře Březana: „Toho roku (1597) tato díla konána na Krumlově: v zahradě na novém městě zeď k fogelhauzu a v stavení mřeží drátěnných dělána i pavlače na zdech od domu hraběcího, aby mohlo se na fogelhauz jíti a ptáci netoliko slyšáni, ale viděni býti mohli; jakož pak, když to do-

[1]) Archiv král. m. Prahy, čís. 1173, l. 192 b (r. 1590).
[2]) Tamtéž, l. 198 a (týž rok.) Pod. čís 1174. l. 340 (r. 1609).
[3]) Výpisky p. archiváře Tischera z archivu Jindřichohradeckého.
[4]) Miscellanea I. 130. Srv. Lumír, 1853, 638
[5]) Archiv král. m. Prahy, čís. 1174, l 232 (r. 1607).
[6]) Tamtéž, l. 281a (r. 1594).
[7]) Srv článek Dra. Z. Wintra. Ruch. 1886, 246, 247, 263.
[8]) Archiv Jindřichohradecký, VI. R 1593.
[9]) Tamtéž, VI. R. 1569.

hotoveno bylo, rozkošné veselí a rozličný hlučný zpěv od nich ku podivu slyšán.“ [1])

V XVII. století objevují se u nás zprávy o kanárcích. Fr. V. Rulík při líčení slavnostních zpěvů zmiňuje se vedle zpěvu čížků, konopásků, stehlíků, červenek, slavíků, skřivanů, bravníků také o písních kanárův. [2]) Podobně Fabricius píše o „pískání, hvízdání a štěbetání ptáků za oknem visících, jací jsou u nás čížky, stehlíci, kanáři a slavíci...“ [3])

* * *

Mimo uvedená zvířata ochočovali si mnozí porůznu jednotlivá mláďata vlčí, jelení, a pod. Nasvědčují tomu záznamy v účtech zámku Jindřichohradeckého, podle nichž zaplaceno „Řezníkům Hradeckým od uštvání vlka, odchovaného na zámku, na spropitné — 1 fl. 10 kr.“ [4]) Že také jeleny ochočené mívali, svědčí jiný zápis tamtéž: „Za dva zvonce jelenuom do Vondraského dvora — 10 gr.“ [5]) Jindy zapisuje písař: „Za 1 jezcvce mladým pánům hrabatům koupeného 40 kr. — — Mladým pp. hrabatům pro mořské svinky 1 věrt. 1 měř.“ [6])

Jako zvláštnost připomíná Březan, kterak r. 1579 Vilém z Rožmberka si dal udělati „obůrku pro králíky a sice velikú oboru, kteréž rovné v Čechách není, jenž bezmála v okolku dvě míle drží, plotem dřevěným ohraditi.“ [7])

Na konec přidáváme, že časem zabloudili vedle medvědářů do Čech jiní ještě potulní majitelé zvířat cizích, ukazujíce je za peníze. Karel ze Žerotína r. 1612 poznamenal na př.: „Gromld nějaký člověk žádá, aby mu dopřáno bylo za některý den v pokojíku hlavu mořského koně ukazovati za slušný peníz. Povoleno jest ode mne samého, protože to k ouřadu mému přísluší.“ [8])

Případy podobné hlavně ve stol. XVIII. často se opakují. Kromě zvířat „mořských“ a pod. přiváželi do Čech na podívanou zvířata podivně rostlá, vyhlašujíce dryáčnicky lákavým provoláním, jak vypadají. Pražské poštovské noviny přinášely na začátku věku XVIII. rozličné vyhlášky tohoto druhu na př. tuto: „Na vědomí se dává, že tyto dni na Malou stranu do lázně ze Sedmihradské země divoká kráva s šesti nohama, dvě ale na krku zhůru zrostlé na spůsob jeleních, při nichž kopyta jako nějaký radčí klepeta má a takové na poručení z jedné na druhou stranu přehazuje, jakož také nohy jednu po druhé podá a jazyk na $^1/_2$ lokte vyplazí, přivedena byla. Při tom má od ní jedno tele vycpaný s dvouma hlavami a 6 nohami.“ [9])

---

[1]) Život Petra Voka z Rožmberka, vyd. Fr. Mareš, str. 172.
[2]) Jubilate aneb veselé prozpěvování, 1687, l. a 4.
[3]) Mravná naučení, 1761, l. 195.
[4]) Archiv Jindřichohradecký, VI R., 1633.
[5]) Archiv Jindřichohradecký, VI. R., 1591.
[6]) Archiv Jindřichohradecký, sign VI. R., r. 1634.
[7]) Život Viléma z Rožmberka, str. 234
[8]) Zápisy o soudě panském, vyd. Brandl, I. 2. str. 95.
[9]) Sobotní poštovské noviny, 1723, 4. září.

Žena v Tunisu.

Causerie z cest. Napsal dr. Jiří Guth.

II.

ivot haremový, — samá pohádka! Pohádka tím lákavější a tajemnější, čím více místo, kde se odehrává, je nám nepřístupno. Třeba že tedy sám zřídka, velmi zřídka súčastníš se aktivně takové pohádky, přece snadno dozvíš se mnohé z tajů jeho života, když vymůžeš sobě dovolení, býti svědkem nějakého soudního přelíčení. A kdyby i to ne, — hlavním hercem je žena a ta arci nesmlčí nic. V soudní síni rozvine se ti často podivuhodný obrázek tajností haremových, v nichž však čím dále tím více poznáváš rysy známé z domova, — bouřné výstupy, oboustranné klamání, noční kázání a podobné detaily, o nichž klidné zátiší staromládenecké, které proti přístavu manželskému jest jako tišina horského jezírka proti oceánu vysoko vzbouřenému, nemá ani potuchy. Krátce, i arabské manželstvo se pere a hašteří buď jen slovy nebo i skutky, a tato píseň nepěkná vyznívá obyčejně před soudnou stolicí v parodii na manželský ráj.

Jeden takový obrázek ze soudního domu. Průvodčí, je-li trochu k něčemu, ochotně vám přetlumočí květnaté řeči žalujících i obžalovaných.

Do síně vstoupí žalující, muž s vousem poněkud prokvetlým a s tváří bolestně naladěnou. Ukazováčkem pravice ukazuje k nebi: „Vzývám Boha a jeho spravedlnost."

„Do čeho si chceš stěžovati? Mluv!" praví soudce.

„Vzývám Boha a jeho spravedlnost."

„Dobrá, dobrá. Vylič jen, oč běží a stane se ti po právu."

Žalující však po třetí pronikavým hlasem: „Vzývám Boha a jeho spravedlnost."

„Ale u všech všudy! Vyslov se přece a nekřič tak při tom," naléhá soudce.

„Jsem žalobce," křičí však muž onen dále.

„Vždyť to vidím," sudí na to. „Ale rci mi svoji žalobu, abych tě mohl souditi."

„Jsem nešťastník," běduje teď žalobce, „chudý, ale ctnostný, a jenom dobré na světě konám. Jakživ jsem neloupil na silnici, ani nevraždil, ani nelhal a nikoho jsem nezradil. Srdce moje je čisté, pane. Mohl bych ti přivésti celý svůj kmen a všecko jeho sousedstvo za svědky..."

„Nic nepochybuji o tom, co pravíš," ujišťuje soudce, „ale zde neběží o tvé soukromé ctnosti. Naposledy povídám, vysvětli mi, v čem spočívá tvoje žaloba."

„Co? Co je? Co pravíš?“

„Můj Bože! Co bych jiného chtěl, než abys mi řekl, čeho si přeješ? Pořád ti to opakuji!“

„Jest jen jediný Bůh a Muhammed jest jeho prorok,“ tvrdí zase žalobce a opakuje tuto svoji thesi třikrát povýšeným hlasem. Šaúk, tolik asi co náš dráb, vezdy k službám ochotný, zvláště když něco vynášejí, rýpne žalobce poněkud do boků:

„Nekřič tak! Vždyť se až třese celý strop!“

„Co? Kterak? Což křičím trochu?“

„Co trochu! Vždyť řveš. Což pak jsi hluchý?“

„Ne, to nejsem, ale mám neustále strach, že nebudu vyslyšen.“

„U hlavy proroka! Nic se nemusíš strachovat, za to ti ručím. Mluv o polovic tišeji a při sám Sidi Lechal! ještě bude slyšet hlas tvůj odtud až na tržiště!“

„Děkuji za tvoji radu. Budu tedy mluviti tišeji, jak si přeješ.“

„Nu tak řekni konečně, co chceš,“ chápe se opět slova soudce. „Ještě zde mnoho žalujících, mluv, nemám mnoho času!“

„Ano, ano, hned ti vyložím svoji záležitost . . . Žila u mne velmi klidně a pokojně. Jednoho dne jdu na trh kupovat sůl. Vraceje se, vidím, že stan můj prázden jest. Zavolám Fethu. Pravím mu: Fetho! A on: Čeho si přeješ, Sidi? Proč zde není? táži se. On zase: Myslím, že šla buďto do háje nebo k řece. Jdu do háje, jdu k řece, — nikde nic. Počínám už tušiti něco; neboť včera večer on se toulal kolem mého stanu. Jdu tedy k sousedovi Kaddur ben Džarovi, člověku naprosto dokonalému, jakého si jen srdce tvé může přáti. Pravím k němu: O, ben Džare! On mi na to: Čeho si přeješ? Já zase opáčím: Tohle a tohle se stalo. On: Vím; viděl jsem je včera oba jíti okolo; šli směrem Ulad Megerunenů. Dobrá, jdu k Ulad-Megerunenům. Hledám, hledám až do umdlení, — nic. Ptám se všude, — nic. Jsem konečně nucen vrátiti se domů a sám. Po několika dnech dám se na cestu znova. Jdu na východ, jdu na západ, chodím všemi směry. Konečně, po třech měsících bezvýsledného běhání (ať Sidi Bu Krari mi oči vyklube, nebyly-li to plné tři měsíce!) přicházím sem. Člověk jeden ze kmene Ulad-Tan mne potká a praví: Dej mi pět duros a povím ti, kde jest. I dám jemu pět duros a on zavedl mne do jednoho stanu kmene Beni-Krain, kde ji konečně vidím; žijí spolu jako muž a žena. Chci vstoupiti: ale v tom už sypou se na mne rány holí a kamení; psi se na mne vrhají: pohleď jen, v jakém stavu je můj burnus. Krátce jsem nucen odejíti. Ale přicházím k tobě domahati se práva . . . Ó! sultane spravedlnosti, bráno pomoci, podporo utiskovaných, otče sirotků, učiň právo mé žalobě spravedlivé!“

„Mám za to, že jsi měl na mysli svou ženu při té řeči?“

„Jak? Kterak? Což jsem to neřekl? Vždyť jsem mluvil jen o ní!“

„Nu dobrá, nevadí! Hlásíš se tedy o ženu, kterou ti unesl někdo, jehož jméno říci jsi zapomněl.“

„Jak? Což jsem ho nejmenoval? Jmenuje se Mustafa ben Krain ze kmene Ulad-Krain! . . . Ach má ubohá žena!“

„Mají-li se věci tak, jak jsi vyprávěl, stane se ti po právu velmi snadno.“

„Svatyné Mecká! Nic není pravdivějšího nad to, co jsem pověděl... Má ubohá žena, která tak dobře uměla plésti jemný messemen a péci chléb kesseru. Jistě že ten loupežník mocí ji uchvátil a že chudák vší silou se mu bránila.“

„Upokoj se,“ klidní soudce zármutek manžela opuštěného, „tady je kaid kmene Ulad-Krain, který nám usnadní urovnání tvé záležitosti.“

„Ach, jakou ženu jsem to ztratil! Stála mne čtyřicet duros!“ obrací teď žalobník svůj smutek na jinou stránku.

„Slyšel jsem opravdu o této záležitosti,“ ujišťuje kaid. „Jenom že žalobce zapomněl říci, že jeho žena se provdala za svého únosce.“

„Druhé manželstvo neplatí,“ poznamenává přítomný kadi, znalec písma a všech zákonů, „pokud první nebylo zrušeno. Učený Sidi Malek dí o manželství . . .“

„Dobrá,“ zkracuje soudce dlouhé výklady hned na počátku, „jsme přesvědčeni, že žena podle zákona nesmí provdati se za dva muže.“

„Ach, má ubohá žena, . . . ztrácím s ní čtyřicet duros!“

Vzhledem k tomuto vzdechu kaid začne vyjednávati: „Nemohli byste se v dobrotě porovnati?“

„Nikdy! Nikdy! Vzývám Boha a jeho spravedlnost . . . Má ubohá žena!“ a slzy mu tekou po osmahlých lících. „Ach! kdyby mi ji byl násilím neodnesl, měl bych ji dosud, tak dobré to bylo stvoření!“

„Upokoj se, upokoj, chudáku,“ zase soudce intervenuje; „stane se ti po právu a ujišťuji tě, že se nevrátíš odtud bez ženy, kterou tak tuze miluješ.“

„Cože tě stála?“ táže se kaid, neupouštěje od své myšlenky a drže se více peněz nežli ženy.

„Kdo? Co? Má žena? Čtyřicet duros. — Běda! Potěšení mého stanu odešlo s ní! — Čtyřicet duros, klénotů ani nečítaje.“

„Dám ti dvacet,“ smlouvá kaid za únosce, znaje dobře slabou stránku žalobníkovu, který při těchto slovech radostně se rozechvěje.

„Čeho si přeješ? Co pravíš? Snad jsem dobře neslyšel.“

„Povídám, že ti dám dvacet duros za Mustafu ben Kraina, který mi uložil, abych tu věc spořádal.“

„Jak to, dvacet duros? Vždyť jsem za ni dal rodičům čtyřicet!“

„Pravda, dal jsi čtyřicet; ale tehda byla ještě mladá; teď počíná stárnouti a ztrácí mnoho ze své původní hodnoty.“

„Ovšem! Je to pravda! Ztratila mnoho, nemá již té ceny jako dříve. — Dáváš mi za ni dvacet duros?“

„Hned, chceš-li; mám zde dvacet duros ve své kabele. Slyšíš?“ A dvacet stříbrných duros jasně a lákavě zvoní v kožené džebiře. Žalobník nemůže odolati, oči mu jiskří žádostivostí:

„Dvacet duros! — Ujednáno, dej mi je hned.“

„Ale dovolte,“ chápe se opět slova sudí, „dříve nežli se obchod uzavře, musíme se přece otázati ženy. Žalobník ujišťoval, že pro živý svět nechtěla se odloučiti od svého chotě. Jestliže ubohá žena jej milovala . . .“

„Ta že by jej byla milovala?“ vysvětluje kaid. „Doznala přede všemi, kteří to chtěli slyšeti, že by raději se dala rozsekat na kusy, než by se vrátila k muži.“

„Á, to je něco jiného!“

„Věc není nemožná,“ dosvědčuje žalobce sám, „od nějakého času měla hubu zlou, horší nežli se sluší na ženu. Ano, byl jsem přinucen i několikráte tělesně ji potrestati.“

„Ale vždyť jsi právě řekl, že jsi ji tak tuze miloval!“

„Ovšem, ale ona začínala se trochu horšiti: kulhala trochu a na levé oko počínala šilhati. Dvacet duros je cena dosti slušná. Já jsem ctnostný a spravedlivý muž; každý ti to dosvědčí. Nechci nikoho okrádati a žádám jen o to, co mi patří.“

„Jsi tedy spokojen?“

„Sidi Bú Kari! Byl bych špatný chlap, kdybych nebyl spokojen. Budu všude hlásati chválu tvého ducha a tvé spravedlnosti.“

„No, no, dobrá, dobrá.“

Projednaná věc jen ještě se napíše, žalobce opatrně schovává napsanou smlouvu někam do záhybu svého burnusu, jen aby nikdo nemohl mu právo na dvacet duros odřeknouti, a odchází spokojen . . .

Tady nevěrnost manželská dobře se vyplatila. Poněkud jinak a hůře vedlo se onomu manželi tuniskému, o němž průvodčí vyprávěl mi historku následující, kterou ostatek později i kdesi jsem četl; zdá se tedy býti pravdivou, neboť pochybuji, že by černý Mohamed Deby-ben-abd-el-Kader, který po Tunisu mne prováděl, stejnou literaturou se zabýval jako já. — Bohatý onen Tunisan měl sice hezkou, milou ženu, ale neměl na tom dosti a chodil na zálety kamsi do sousedstva k fešné nějaké mladé vdově. Při tom však, divná věc, nepřestával žárliti na svoji choť, která opravdu také se zálibou poslouchala květnaté fráse a výklady jakéhos mladíka, který k ní docházel „ve prázdných chvílích“, totiž když pan manžel u své vdovy byl zaměstknán. Vdovička však takhle nebyla spokojena; chtěla sama státi se paní v domě a k tomu cíli hleděla legalní manželku vyhoditi ze sedla. Nebylo jí nesnadno dozvěděti se o vedlejší lásce hezké choti a neměla teď nic pilnějšího na práci než oznámiti tuto hanebnou nevěru podváděnému, však i podvádějícímu manželi, jen aby tento nevěrnici vyhnal, čímž žádané místo by se uprázdnilo. Manžel nevěřil a chtěl přesvědčivá fakta. Bedlivě tedy jal se stopovati počínání zamilovaného párku a když jednoho dne se dozvěděl, že milovník je v jeho haremu, honem tam spěchal, — ale nenašel nic.

Smutně tedy vypravuje svoji nehodu, která vlastně štěstím býti měla, milované vdově. Ale tato, patrně zkušenější v těch věcech, táže se ho:

„Díval jsi se také do truhly? Honem utíkej!“

Manžel vrátil se tedy do svého obydlí, jež hlídali zatím jeho náhončí. Šel přímo ke truhle, otevřel víko, — milovník opravdu byl tam skrčen mezi hromadou šatstva. Zavřel tedy truhlu, klíč otočil, vytáhl a schoval do kapsy. Také ženu zavřel do světnice sousední a šel rovnou k bejovi stěžovat si do této neslýchané nevěry. Vdova zatím, dověděvši se o zajatých milencích, těšila se již na brzkou svatbu.

Zavřená paní však nemařila času. Byla bezpochyby na podobné zakončení připravena a opatřila si v čas druhý klíč k nešťastné truhle. Okénkem, jímž obě sousední místnosti byly spojeny, prolezla sic ne bez namahání, otevřela truhlu a vzácný pták uletěl na plochou střechu a odtud do sousedstva co nejrychleji. Touže cestou, jakou přišla, dáma vrátila se do svého vězení.

Vdova, jaké už ženské jsou, nemohla doma již vydržeti. Sotva že milenec zmizel, přišla k zajaté paní, chtíc škodolibě těšiti se z jejích rozpaků. Z venčí snadno mohla otevříti vězení a soustrastně tázala se, zda-li muž nenašel milovníka v domě schovaného.

„Milovníka?“ tázala se na pohled udiveně a docela klidně chytrá dcera matky Evy, „nemám žádného, a kdybych měla, jak bych jej mohla uschovati, když není kde?“

„Tady v té truhle!“ upozorňuje vdova, uvedená v rozpaky klidným chováním své sokyně.

„Sem by se ani člověk nevešel.“

„Proč ne?“

„Není možná!“

„Kterak, není možná? Sama snadno se tam schovám,“ naléhala teď vdova vědouc, že v truhle milenec býti musí.

„Zkus to tedy,“ pravila paní a otevřevši druhým svým klíčem truhlu, sama nutila vdovu, nevědoucí udivením co dělat, do truhly. Jakmile vdova se ocítila uvnitř, zapadlo víko a spěšně bylo zavřeno. Paní pak klidně odešla opět do svého vězení.

Za malou chvíli vrátil se oklamaný manžel ve průvodu bejových strážníků, aby věc na místě byla vyšetřena. Všecko bylo na svém místě, truhla zavřena a žena ve vězení. Strážníci tedy chopili se truhly a zanesli ji k bejovi, kdež vinník hned měl býti potrestán; žena musila jíti také.

Když ještě znova Arab svoji ženu obvinil, bej rozkázal truhlu otevříti . . . Poděšený manžel s ustrnutím poznává v jejím obsahu svou vdovu.

Bej byl právě v dobrém humoru, chytil se veselé stránky této scény a upřímně se tomu zasmál. Potrestal jenom pokutou, což tam v těch krajích dlužno pokládati za vyznamenání.

Ale milenci, jednou strachem tak krutě postižení, přece nedali si pokoje a začali se milovati znova. Tentokrát manžel, už silně dopálený, měl se lépe na pozoru a ptáček znova chycený už mu neušel. Teď opravdu předvedl oba vinníky před beje: běželo o smrt obou.

Bej byl však milosrdný a pravil: „Byl jsem dříve, když tvoje příhoda mne tak rozveselila, shovívavým k tobě, — teď musím zase býti shovívavým k těm, kteří té příhody byli původem.“

Načež milovníku onomu udělena byla jenom notná baštonáda a žena byla deportována na ostrovy Kerkenažské. — Vdova tedy dosáhla svého cíle . . .

Co se týká té deportace, nevím, mluví-li naše historka pravdu. Ostrovy Kerkenah, římské Cercina, je skupina ostrovů koralových v Malé Syrtě, Dzira a Kerkena, obývaných rybáři. Prý bývaly sem od-

váženy ženy cizoložné a dívky, které s Evropany se zapletly. Avšak vážní mudrcové, jako na příklad Jean Servonnet a doktor Fernand Lafitte, tvrdí, že to není pravda.

Ovšem podle zvyku a práva arabského oklamaný manžel nemusil hledati trest pro nevěrnou ženu tak daleko. Kdyby břehy jezera či zálivu tuniského dovedly vyprávěti, dověděli bychom se jistě o mnohém truchlivém dramatě, které tam skončilo a jehož hlavní osoby pohřbeny jsou na jeho dně . . . A pak, — co všecko mohlo se odehráti v haremech, kam nikdo nemá přístupu! — Kdo může kdy dozvěděti se, že zmizela žena, která jakživa nevychází a vychází-li, tož všecka zahalena, zakryta a nepoznána?

Dokud nebude v Tunisu zavedena podrobná matrika narození a úmrtí, ještě mnohá žena tam vypustí poslední vzdech pod drsnou rukou, která jí hrdlo stáhne . . . Ale s předsudky a mravem arabským to bude nesnadno! —

Když Arab chce zapuditi svoji ženu, nedá mu to mnoho práce: prosloví jen jistou jako zaříkací formuli a věc je hotova. Jen že formule jsou dvě: první, kde jméno Mohamedovo se vyskytuje jen jednou a ta opravňuje zase k reconciliaci, když oběma rozvedeným stranám začne se stýskati. Hůře je s formulí druhou, v níž jméno Mohamedovo třikráte se béře, čímž formule stává se přísahou nezrušitelnou a manželé jsou rozloučeni. Však přece ne na dobro. Když totiž žena provdá se znova a nový manžel zase ji zapudí, může první manžel si ji vzíti opět, jako vdovu. Logičnosť z tohoto mravu sotva kdo vykouká.

Starý Hamúda vida, kterak mladá jeho žena Aiša trošku poodhrnula závoj a volným okem švihla po mladíku jakémsi, v návalu zlosti třikrát zařekl se prorokem a to před svědky. Nebylo pomoci: Aiša musila odejíti a plačíc odebrala se do domu oteckého, a Hamúda, hned když odcházela, litoval nepředloženého činu: bylať Aiša potěšení jeho starých let a radost jeho stáří.

„Aišo! . . .“

„Pane! . . .“

„Ty odcházíš, Aišo?“

„Odcházím, poněvadž jsi mne odpudil, pane.“

„Bez políbení na rozloučenou?“

„Jakým právem mne chceš líbati, když nejsi již mým chotěm?“

Nicméně Aiša poodhrnula černý svůj závoj — která pak žena dá se dlouho prositi, zvláště když běží o takovouto věc! — políbení dala a odešla . . .

Tím Hamúda rozesmutnil se ještě víc. Bez ženy nemohl vydržeti. Hledal — hledal, — nic nemohl nalézti, co jen zdáli rovnalo by se Aiše.

Jednoho dne, když se byl dlouho a dlouho radil se svým sousedem Muradem, bohatým kupcem, Hamúda sedl na svého osla a za uchem maje kytici jasmínovou, za uchem proto, poněvadž do knoflíkové dírky strčiti ji nemohl nemaje žádné, dojel do vesnice, v níž žila zavržená Aiša.

„Aišo! . . .“

„Pane! . . .“

„Miluješ mne dosud?“

„Mám tady přenáramně dlouhou chvíli.“

„Nechtěla bys, Aišo, viděti náš domek? Od těch dob, co jsi jej opustila, starý jasmín už nekvete a vlaštovky klopí hlavy svoje a věsí křídla.“

„Ráda bych viděla domek, jasmín i vlaštovky.“

„Aišo! Fíky teď zrají, je právě doba svateb a veselí! Našel jsem člověka, který si tě vezme na jeden den a pak tě opět zapudí, abychom znova mohli za sebe jíti.“

„A ten člověk jest?“

„Muž velmi vážený, můj soused Murad.“

„Murad synovec?“

„Ne, Murad strýc.“

Aiša dala se do smíchu.

„Ale ten je starý a ošklivý, celý svět by se mi vysmál. Co se týká synovce, neříkám, že ne; je mladý, hezký, dovedný jezdec, — krátce, slušný manžel.“

Darmo Hamúd se vzpíral.

„Ale co na tom,“ odpovídala Aiša; „když to je jenom pro jeden den.“

Nic na plat, Hamúd, chtěl-li dosíci svého cíle, musil se podrobiti. Bylo ještě ujednáno, že druhý rozvod stane se hned časně ráno a Hamúd čekal netrpělivě přede dveřmi novomanželů. Čekal však velmi dlouho, daleko přes ustanovenou hodinu . . .

Toto vyprávěl zase jiný průvodčí jinému návštěvníku Tuniskému, od něhož to mám.

Podobných podivných aventur, mnohdy ještě podivnějších, bylo by bez konce. Ženy samy je vymýšlejí z dlouhé chvíle, jež v haremu je trápí.

Vznešeného Araba, který pobývaje velmi často v Evropě, zvláště v Paříži, velmi dobře znal naše způsoby a zvyky, ptal se jistý Francouz, proč vlastně zavírají tak úzkostlivě, ano ukrutně svoje dcery a ženy zrakům jiných a proč nechávají je v tak úplné nevědomosti a nečinnosti . . .

„Já se zase upřímně divím,“ odpověděl Arab, „jak vy můžete nechávati svoje dcery a ženy hluboko dekoletované choditi z jednoho veřejného místa na druhé; tam kdokoli chce může vaši choť obejmouti, tisknouti k sobě, mluviti k ní neslyšán a snad věci, jež by vám jakožto jejímu muži nebyly právě vhod.“

Arab divil se právem.

Však život žen musulmanských v Tunisu vrhá své stíny či své světlo i na tamější ženy evropské, jichž od těch čas, co Francouzové zmocnili se régence Tuniské, je mnoho. Ve mnohých rodinách totiž začínají ženy žíti pro sebe, neb aspoň nežijí v takové intimnosti s chotěm, jak v Evropě více nebo méně bývá zvykem, a tvoří nevědomky orientálský harem. Stává-li se tak, má i to vážnou příčinu, hlavně v podnebí a ve způsobu

života, jakému člověk mimoděk tam zvyká. I turista třebas ani nechtěje ve dvanáct hodin, po druhé snídaní usne a zaspí největší horko. Temperatura pak nedopustí, aby ženy strojily se stejným způsobem jako v Evropě tísníce se v korsety, a lehký šat zahání pak ovšem evropskou dámu v diskretní ústraní . . .

O podobiznách a pravé podobě Jana Žižky z Trocnova.

Ze širších studií o Žižkovi podává dr. Hugo Toman.

(Pokračování.)

Někdy za panování krále Jiřího z Poděbrad (1458—1471), ale jak se zdá, teprve po roce 1463 sestavil nějaký horlivý husita sbírku obrázků a opatřil je textem z bible, ze svatých otců a kanonistů, k čemuž i vlastní posudky přidal. Dílo to satyrické zove se: Zrcadlo všeho křesťanstva a má za účel vytknouti protivy v životě Kristově a jeho stoupenců proti papeži a přívržencům jeho.

Spis tento zachoval se, pokud dosud známo, ve dvou od sebe se lišících rukopisných vydáních; jedno starší nalézá se v universitní bibliotéce Gotingské a druhé v universitní knihovně v Jeně. Tento Jenenský exemplář povstal rozmnožením rozličnými jinými přídavky a obrázky podobného směru a později na sklonku 15. století proložen byl šestnácti tištěnými listy, obsahujícími mezi jiným život a psaní Jana Husi z passionálu od roku 1495. Tento rukopis pod signaturou Elect. f 50 b obsahuje 118 listův a 80 obrázkův mimo 40 malých figurek v textu; rukopis Gotingský obsahuje pod signaturou Theol. 182 pouze Zrcadlo všeho křesťanstva a má jen 39 listův in folio.*)

Oba rukopisy Zrcadla života jsou však jen zdělány na základě jediného, nám neznámého originálu a různí se pořádkem obrázků, změnami textu a rozličnými přídavky v rukopise Jenenském. Na listu 84. Jenenského a 38a Gotingského vykreslen jest pérem a barvami illuminován obrázek představující Žižku v čele vojska, kterýžto obrázek v obou rukopisech provázen jest stejným textem. Obrázek Jenenský předeslán jest spisu V. V. Tomka o Žižkovi v r. 1879 vydanému; zde přidáváme opět za příčinou nutného srovnávání k tomu také obrázek Gotingský.

*) O Jenenském rukopise psali z našinců již Dobrovský, Jungmann a Mikovec; Gotingský popsal Jar. Goll v Musej. č. r. 1873, str. 207—209. Z knihovny Jenenské bylo mně sděleno v rukopise kritické srovnání obou vydání z r. 1890. z péra prof. Viléma Meyera v Gotinkách pocházející, kterého jsem k úsudkům svým použil.

Žižka v čele svého vojska

(dle miniatury rukopisu Gotingského).

Popis tohoto následuje zde dle zprávy prof. dra. Pietschmana tamtéž. Popisem tím jest zároveň spůsob a povaha obou rukopisů dobře podána:

„Vyobrazení na listu 38a zdejšího Gotingského rukopisu jest jako ostatní vyobrazení rukopisu tohoto rychle načrtnutá, skoro jen v hlavních konturách provedená, chudě černou, zelenou, žlutou a červenou barvou oživená kresba perová. Pozadí se vzorkem kobercovým, jaké má na příklad Jenenský obrázek, zde schází a popředí jest jen křivou čárou ukončeno, která naznačiti má, že se pochod představovaný v krajině kopcovité odbývá. Nad Žižkou není žádného zvláštního nápisu, pouze nad knězem před ním kráčejícím jest červenou barvou napsáno: kněz. Podobiznu Žižkovu zdejší obrázek ještě méně podává, než Jenenský. Černá páska, která patrně byla míněna, nikoliv ale hledí od přilby *), pak kukla od přilby (t. j. od čepice) přes tváře a bradu na šíji splývající, pouze špičku nosu a horní pysk nezahalují. Oboje vyobrazení, zdejší a Jenenské, srovnávají se, pokud to rozdílná manýra provedení dopouští, úplně a jsou bez pochyby dle téhož předlohy dělána. Odchylky však v charakteristických jednotlivostech prozrazují, že původní předloha v zdejším Gotingském podání při všem pouze povšechném vyjadřování forem v kresbě převládajícím, věrněji jest zachována než v Jenenském. Vyobrazení tohoto posledního rukopisu sotva jest přímo dle originálu děláno, ale spíše dle zběžné nějaké kopie; a tentýž dojem činí i četné ostatní obrázky, pokud v jednom i druhém rukopise souhlasí. Budiž ještě připomenuto, že monstrance, kterou na hůlce před Žižkou nesou, v zdejším rukopise má dvoje paprsky a sice: rovné do špice vybíhající, pak plamenité; že pak na hostii vidíme kříž, jako na hostii, která na kalichu na Žižkově praporu jest umístěna.**) Kněz monstranci nesoucí má spodní šat zelený a bílou komži. Žižka jede na bílém koni s červeným řemením. Hlava pokryta jest snad helmou,***) která jest zeleně pobarvena; modrá barva v celém rukopise se nevyskytuje; kukla tvář, krk a šíji zakrývající jest červená, nohavice úzké, zelené; sukně hodně řásnatá jest nechána bez barvy.†) Palcát, který Žižka v ruce drží, vybíhá na hořejším konci v podobu zavřené pěstě. Muž, který červený prapor nese, není charakterisován jako kněz nebo mnich,††) ale právě tak jako lid jej následující, v selském kroji. Majíť všichni krátkou sukni, úzké nohavice a kuklu na šíji splývající, která jen tvář nepokrývá. S tím také souhlasí zbraně družiny Žižkovy, majíť cepy, pak jednou vidle, palcát, sudlici a partizánu. Avšak helmy na Jenenském obrázku, jakož i brnění vousatého oděnce sotva jsou vzaty z originálu."

Provedení obrázků v rukopise Jenenském jest naproti tomu mnohem dovednější a pečlivější, a prozrazuje nadání umělcovo.

---

*) Srovnej popis u Golla, l. c.

**) Také z kalichu na Žižkově pečeti v Třeboni vystupuje hostie.

***) Je to dojista čepice, jak z dalšího nesnadno uhodneme.

†) Žižka jest na Jenenském obrázku představen v černé čepici se štítem; podobnou prý (dle sdělení bibliotekáře dra. Müllera) jiné osoby na druhých obrázcích rukopisu toho nosí; kukla jest šedivá a dle charakteristiky z látky a nikoliv ze železa neb ocele.

††) Můj zpravodaj omylem má praporečníka na Jenenském rukopise za kněze.

V obou rukopisích Zrcadla činí se zmínka o zločinu jistého kněze, o němž prý Zdeněk Kostka na sněmě r. 1463 v královĕ dvoře držaném se zmiňoval, který zločin dle přídavku rukopisu Jenenského stal se prý v Brozánkách na statku pana Borše.*) Z toho lze souditi, že původní skládání Zrcadla křesťanského nestalo se před r. 1463.**) Na základě podrobností již uvedených soudil jsem nahoře, že rukopis Jenenský jest mladší Gotingského. Nicméně pak ale i Jenenský pochází s jistotou též z 15. století a nejspíše z prvního desítiletí panování Vladislavova, as do r. 1480. Toho důkazem jest charakter zbraně a zvláštní odění bojovníků na listu 63., na němž představena jest bitva husitů s křižáky. Ruka pak illuminatora rukopisu jest ve všech jeho částech tatáž.

Illuminatorem tím byl se vší pravděpodobností jistý Bohuslav z Čechtic. Nelze určiti, zdali vůbec jen dle rodiště, neb zeman dle sídla tak zvaný.***) Stojíť na předním listě Jenenského rukopisu: Bohuslaus de . . sue causa memorie manu propria me fecit.†) Pod obrázkem pak Žižky na listě 84. připsáno jest: Hec Deosolemnisa (Bohuslav) de Czechticz.††) Proto měli někteří Bohuslava z Čechtic za skladatele Zrcadla křesťanského, avšak zajisté omylem, neboť přípisků těch na Gotingském rukopise není a slova propria manu . . . fecit ukazují na práci jen rukodělnou.

Osoba opět jiná srovnala po roce 1495 svazek tento rukopisný, kdežto skladatele Zrcadla všeho křesťanstva vůbec neznáme.

Z popisu a srovnání obou obrázků jde na jevo, že oba rukopisové neb illuminatoři jejich čerpali, jeden snad přímo, druhý nepřímo z téže starší předlohy. Ačkoliv ovšem nelze mluviti o podobizně v pravém slova smyslu, není pochybnosti, že i v těchto nedokonalých vypodobněních osoby Žižkovy zachován nám jest předce typ osoby jeho, jenž se jeví alespoň v kroji a charakterické jeho družině, ve zbrani a zajisté také ve velmi zajímavé okolnosti, že tvář Žižkova, pokud ji lze viděti, jest bezvousá. Že pak vlastně Bohuslav z Čechtic, illuminator rukopisu Jenenského, chtěl Žižku představiti bez vousů, jest patrno z toho, že některé osobnosti družiny jeho bez vousů, některé s vousy a vůbec velmi individuelně nám představuje. Žižkova tvář však právě nemá žádného jiného individuelního rázu, což se kuklou a páskou přes obě oči při vůbec malém měřítku s dostatek vysvětluje. Sluší také připomenouti, že v tomto Jenenském rukopise illuminator mimo Žižku a praporečníka ostatní družinu vypodobnil již ve zbraních v poslední čtvrti 15. století obvyklých.

Máme ale v rukopise Jenenském ještě jedno vypodobnění osoby Žižkovy, pokud se týče tváře i hlavy jeho vůbec mnohem dokonalejší a tudy pro nás daleko zajímavější.

---

*) Boreš z Oseka, seděním na Brozanech v Litoměřicku.

**) Goll, l. c. na str. 209. cituje při tomto ději dle Gotingského rukopisu rok 1458, kdy prý Kostka zmínku o tom na sněmu učinil.

***) O rodu z Čechtic viz v Památkách arch. VI. 163.

†) Bohuslav z . . . pro paměť svoji vlastní rukou mne zhotovil.

††) Toto Bohuslav z Čechtic.

Listy 2. až 8. Jenenského rukopisu jsou sice psány na papíře s tímtéž znamením vodním (korunou a křížem), jako ostatní části Zrcadla všeho křesťanství, obsahují obrázky podobné tendence a obrázky ty jsou toutéž rukou zhotoveny, jako list 84. se Žižkou: předce však obsah jejich není čerpán z přílohy Zrcadla oběma rukopisům společné, nýbrž odjinud; neboť nehledě ani na lišící se obsah textu i způsob obrázků, scházejí listy ty úplně v rukopise Gotingském a texty jsou na nich vůbec latinské. Jsou tedy i obrázky i text kopiemi originálů odjinud vzatých a jak by se zdálo, staršich, než skládání Zrcadla.

Na 7. a 8. listě zmíněném jest v horních polovicích listů představeno nebe jako pevnosť. Na levé spodní straně listu 7. jsou latinské texty, na pravé brána, v které stojí Kristus. Na svrchní polovici listu 8. sedí rodička boží na trůnu, na pravo od ní (se strany pozorovatele) svaté paní a andělé. Spodní polovice listu 8. obsahuje opět texty. Na svrchní polovici 7. listu (viz přidaný snímek listu toho dle fotografie) vypodobněn jest bůh otec na trůnu, a na levo od něho svatí mužové a opět andělé. Přímo vedle boha otce stojí muž v dlouhých hnědých vlasech a podobných vousech bez knírů, na očích bílou pásku, podobnou, jakou má Žižka na listě 84. Vrch čepice jeho jest zelený, štít červený. Muž tento drží v pravé ruce veliký klíč, v levé červený prapor se zlatým kalichem na červené tyči, jako na listu 84. S ramenou mu splývá dlouhé modré roucho a červený plášť podobného kroje, jako ostatních osob; vedle muže tohoto šedivec s knihou, na níž stojí beránek; vedle tohoto mladík s kalichem v rukou; jsou to dle představy skladatele díla patrně tři svatí Janové: Jan evangelista, Jan křtitel a Jan — Žižka, kterému jen místo palcátu dán byl klíč bránu nebeskou otevírající do rukou a jenž oblečen jest v roucho svatých. V očích zbožného husity nic nevadilo Žižkovi, aby nemohl vejíti v nebeské království, ba co božímu bojovníku náleželo mu přední místo mezi vyvolenými.

Mimo zpomenuté již známky tváře i hlavy jeho sluší zvláště upozorniti na charakteristický tvar vousů nepříliš dlouhých: brada až ke špičce a horní pysk jest bezvousý, ačkoliv až ke koutkům zabíhají výběžky z vousů na tváři. Zpodní tvář a líce vůbec jsou značně široké. Kulatá čepice Žižkova, s výkrojem ve štítu jejím, jak se zdá z kožešiny nějaké, aby dle potřeby mohl být ohrnut a oči nezakrýval, nám již odjinud známa jest.

Tento druhý typ Žižkův Jenenského rukopisu neodporuje nikterak prvnímu, nebo představíme-li sobě tuto tvář v kukle, nebude jinak vypadati a bude se zdáti bezvousá, jako jest Žižka na koni v čele svých bojovníkův.

Že pak Žižka v nebi, jak nám jej umělec husitský vypodobnil, nevyskytuje se jen jednou v Jenenském rukopise, o tom svědčí velmi nedokonalé a vybledlé nakreslení v starém kancionále Táborském, o kterém zmiňuje se Tomek *) takto: „V starém kancionále Táborském, jejž chová České museum, jest maličké a bledé nakreslení Žižky, rovněž s palcátem ve pravé, také však korouhví v levé ruce, s dlouhými vlasy, krátkými

*) Žižka, str. 207.

Žižka v nebi

(dle miniatury rukopisu Jenenského).
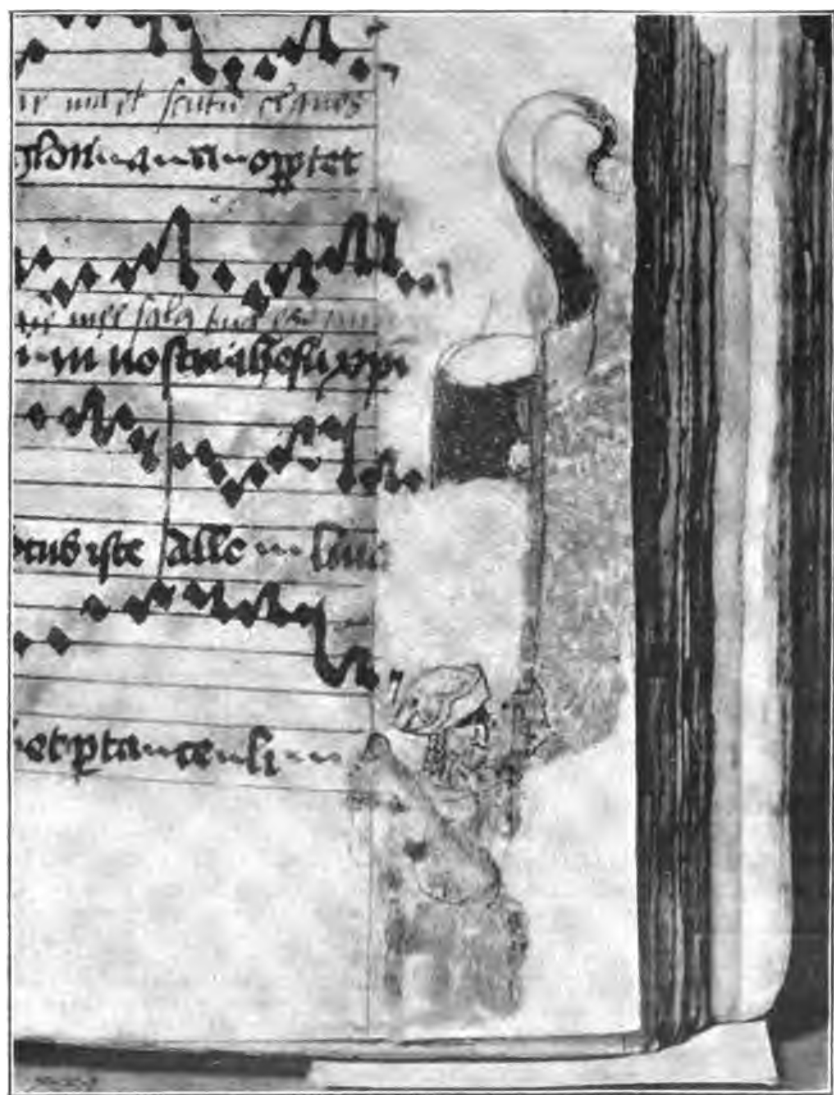
vousy a klípcem přes oko levé; na hlavě čepice podoby do pozdějších časův Polákům oblíbené." Přidávám zde nakreslení to rovněž v obrázku dle fotografie. Seznáme hned, že jest sice velmi neúhledné, ale dle vzoru našeho Žižky v nebi děláno. Nenalézáme však klípec přes oko levé, nýbrž jako pouhé tmavější důlky bez očí; nemá také palcát v levici. Když pozorujeme formu klíče, který Žižka v nebi v ruce drží, poznáme, že i v Táborském kancionále míněn jest veliký klíč. Kancionál tento jest z části latinský, z části český a pochází dle písma z doby as od r. 1440—1460. Není-li nakreslení podoby Žižkovy současné, tedy jen o něco málo pozdější, než rukopis sám. Typ Žižky ve tváři, vlasech i vousech podobá se rovněž Jenenskému, nezdá se však, že by kresba v kancionále Táborském byla dělána dle obrázku Jenenského, ale obě kresby vznikly patrně na základě jediného originálu. Důležita jest okolnost ta proto, že svědčí, že obrázek představující Žižku v nebi nebyl v Čechách jediný, ale snad v dosti četných kopiích rozšířen. Není divu, že se v Čechách ani jediný exemplář nezachoval, právě proto, že byl v očích reformačních komisí nanejvýš pohoršlivým.

Typ Žižky v tváři i obleku, jenž se v rukopisu Jenenském zachoval a sice ve dvou dle původu rozličných obrázcích, jest úplně věrohodný, neboť nejen že jeden s druhým souhlasí, ale oba pocházejí z doby, kdy musel býti ještě velký počet lidí na živu, kteří Žižku osobně znali. Mimo to umělec, který Žižku v nebi nakreslil a jej v šat svatých oblekl, musel hleděti veškeru charakteristiku osobnosti jeho soustřediti v kresbě jeho hlavy. Také Gotingský obrázek souhlasí s oběma Jenenskými.

Přímých a věrohodných písemných svědectví zvláště o tváři Žižkově dle povahy doby ovšem nemáme, nicméně však přece dovedeme vyhledati některých zpráv, dle kterých na věrnost a pravdivost dosavadních vyobrazení Žižky souditi nám bude možno.

Jenenský a Gotingský obrázek představují nám Žižku v čele jeho bojovníkův jedoucího na bílém koni s palcátem v pravici; před ním kněz v bílé komži a v pleši nese svátost v monstranci na hůlce; za Žižkou bezprostředně jde praporečník. Veškeré tyto zde proloženým písmem vyznačené přímětky jsou starým podáním věrohodně dotvrzeny.

Dle kroniky o Žižkovi, vydané r. 1878 drem. Gollem, která povstala někdy okolo polovice 15. století, měli Táboři Žižku dobře v nenávisti proto, že jeho kněží řádně mše sloužili a s pleší a v komži boží tělo nosili v monstranci. V téže kronice potvrzuje se, že Žižka jezdil na bílém koni s palcátem, neboť dali si jej Hradečtí na bílém koni v odění a s palcátem, tak, jak živ jsa jezdil, vymalovati. Že Žižkova obyčejná zbraň byl palcát, vysvítá též z vypravování starého letopisce o bitvě u Hradce r. 1423, kdež prý Žižka toho kněze, jenž z Pražské strany archu nesl, zabil palcátem (str. 57.). Také Pavel Židek ve své Spravovně pro krále Jiřího sepsané zpomíná o Žižkovi, že palcátem mnichy zabíjel (Výb. z lit. č. II., 773.). Že Žižka konečně jezdil vedle svého praporečníka, zajisté dle starého podání potvrzuje Theobald:

Replika „Žižky v nebi“
(dle kancionálu Táborského).

Žižka kehrt sich umb, rufft dem fendrich, neben welchem er allzeit gefaren. *)

Těm, kdož zvykli na základě popisu Theobaldova a jiných představovati sobě Žižku bez vousů, ale se silným knírem, bude asi typ Žižkův dle Jenenského rukopisu podaný méně přístupným. Avšak i těm můžeme sloužiti svědectvím velmi závažným, dle něhož Žižka vskutku knírů v tom způsobu alespoň, jak si představovali, nenosil.

Pražané okolo r. 1420 dle mody zahraničné **) oblíbili sobě nošení knírů ve způsobu asi právě tom, jak Theobald představoval sobě tvář Žižkovu: s kníry, ale ostatní vousy a vlas přistřiženy.

Když ale Táboři v květnu r. 1420 se svými čtyřmi hejtmany a vojenským vedením Žižkovým přitáhli do Prahy, počali hned na zejtří příchodu svého slovem i skutkem horliti proti přepychu a marnostem v Praze se jevícím. O tom vypravuje Vavřinec z Březové, že Táboři procházejíce se v houfích po Praze, mnohým mužům nůžkama horní vousy mocně ostřihovali, podsebitím (pavlačemi) je nazývajíce; mimo to prý ostřihovali též pannám copy a šlojíře paním potrhávali ***); když ale z toho pošlo rozhorlení Pražanů, zakázali hejtmané Táborští ihned přísně všeliké podobné výtržnosti. Není tedy pochybnosti, že Táboři měli horní vousy neb kníry, neb jak je zvali podsebití neb pavlače, v nenávisti. Proč ale kníry? Vždyť kněží Táborští sami, jak vůbec známo, nosili brady? Mám za to, že u Táborů vešlo proto v obyčej, horní pysk holiti, aby při přijímání krve Kristovy zmařením její žádné pohoršení se nestalo. Tomuto zvyku zajisté i Žižka, hejtman Táborský, patrně hověl; neboť nebylo by k uvěření, že by Táboři na Pražanech byli pronásledovali skutkem i posměchem, co by byl i vlastní vůdce jejich, kdybychom měli Theobaldovi věřiti, sobě byl oblíbil.

Sluší zde také ještě zmíniti se o stáří Jana Žižky, na které ovšem z nedokonalých obrázků 15. století souditi nelze. Jediné musíme vytknouti, že na obrázku Jenenském, na kterém Žižka v nebi se představuje, má vlasy a vousy hnědé, tak že by se mohlo souditi, ač jen s výhradou, že nebyl mužem příliš starým v době vystoupení svého. Naproti tomu máme přímých svědectví o tom, že byl Žižka starcem. Když se

---

*) Theobald, l. c. 1609, str. 306.: Žižka ohlídl se, volaje na svého praporečníka, vedle něhož vždy jezdíval. U Palackého (Děj. III. 1. 533) čteme, že prý Žižka od té doby, co u Rabí oslepnul dokonce, dával se vždy voziti uprostřed vojska na zvláštním voze. Tomek o té věci mlčí. Palacký měl zajisté Theobalda na mysli, který citovanému námi místu ještě přidává, že prý Žižka na to ve svém voze se vztýčil a k vojsku svému řečnil. Jak jsme viděli, nejen kronika o Žižkovi, ale i stará vyobrazení představují Žižku sice úplně slepého, ale na koni. Patrně jest v tom nedorozumění Theobaldovo, který maje českou správu před rukama, české jezditi vzal za fahren, kdežto Čechové rozdílu fahren a reiten neznají. Ostatně přisvědčí mně každý zkušený jezdec, že lze na koni jedoucímu třeba i spáti, a jízda mnohem pohodlnější na koni třeba slepému jest, než na voze z 15. století, i kdyby u Žižky jako vojevůdce jen pouhé pohodlí bylo rozhodovalo.

**) Srovnejme na příklad osoby na slavném obraze Štěpána Lochnera v chrámě Kolínském na Rýně, v této době asi malované.

***) Vavřinec z Březové: multis viris barbas forcibibus precidebant quasi cum violentia et presertim barbas superiores, ipsas podsebitie vocitantes.

nám dle známých listin již r. 1378 uvádí jako muž svéprávný, musel býti r. 1419 mužem okolo šedesáti let starým. V té příčině uveřejnil jsem náhledy své na jiném místě (ve Věstníku král. č. spol. nauk z r. 1890 na straně 44 ff, pak 337 ff). K přímým dokladům o tom, čerpaným z dějepisu českého Eneáše Sylvia, mohu zde dodati ještě jednu zprávu téhož dějepisce, která proto zvláště pod toto záhlaví se hodí, poněvadž povstala patrně při pohledu na podobiznu Žižkovu v Táboře.

Eneáš Sylvius (1405—1468), později jako dějepisec český a papež pod jménem Pia II. známý, cestoval v červenci r. 1451 v poslání od císaře Fridricha III. ke sněmu Benešovskému. Zdržel se v Táboře, kdež byl vlídně přijat a pohostěn. Byl u zámožného měšťana Táborského hospodou, z jehož vypravování všelijaké zprávy své čerpal. Na zpáteční cestě byl ještě jednou některou chvíli na Táboře a později hostem pana Oldřicha z Rožmberka na Krumlově. V dopise velmi obšírném, hned po návratu do Nového Města u Vídně složeném a dne 21. srpna téhož roku datovaném, píše kardinálu Karavajalovi o všelijakých svých pozorováních, která v Čechách, zvláště pak na Táboře učinil. Město Tábor bylo tenkráte před dobytím Jiříkem z Poděbrad ještě radikálně husitským městem.

Mezi jiným tu také vypravuje, že na zevnější bráně městské nalézají se dva štíty; na jednom že jest vymalován anděl s kalichem, jakoby lidu přijímání pod obojí doporučoval; na druhém že jest vymalován Žižka, muž starý, na obě oči slepý, k němuž prý Táboři jako k nějakému zjevení hledí; ačkoliv prý obrazy vůbec zavrhují, obraz tento nábožně ctí a památku Žižky před ním každoročně slaví. ***)

Poznámka o Žižkovi, že byl starec, jest patrně psána z dojmu, který malba Táborská na Sylvia učinila, a muselo tedy na ní stáří nějakým patrným způsobem býti vyznačeno: buď šedivým vousem, neb vráskami, neb nesením těla starci přiměřeným. (Dokončení.)

*) L. c. In exteriori civitatis porta duo fuerunt scuta, in altero pictura erat Angeli calicem tenentis quasi communionem sub specie vini svaderet populo: in altero Zizca pictus fuit, homo senex et utroque lumine cassus; hunc veluti numen Thaborenses habent. Et quamvis picturas omnes abominantur, hujus tamen picturam religiose colunt et honorem, quem Christi negant, contendunt Zischae. Na jiném místě a sice v dějepisu č. v kap. 46. praví: Thaborenses, qui reliquas picturas abominantur, Zischae tantum modo et Angeli cujuspiam calicem manu tenentis effigiem supra portam urbis pinxere eique sacra quotannis agunt. Netřeba zvláště podotýkati, že Táborské podobizny dle Sylviova a dle Balbínova popisu byly podobizny rozdílné, což z popisů samých i z ostatních okolností jasno jest. Nelze však upříti, že v pozdější podobizně Táborské stará tradice anděle s kalichem se pamatovala.

Santa Barbara.

Napsala Ouida. Z angl. přel. Marie Kalašova.

náte San Francesco della Vigna v Benátkách?

Říká se, že vysoká jeho věž bývá první pevný bod nad vlnami, jenž vítá vracející se plavce benátské z jihovýchodu nebo z mělčin u Chioggie a Malamocca; štíhlá tyč, trčící do vzduchu, zvoucí je k návratu v domov. Všichni plavci a lodníci na vodách Adrie chovají zvláštní lásku a úctu ku klášteru sv. Františka na Vinici. Vinice není zde více; jen malý sad, obehnaný klenutou chodbou, s arkadami, sloupy a mramorovou dlažbou, pod jejímiž vyšlapanými kameny spočívají mrtví, a záhony zimostrázu, mateří doušky, balšámu a bazalek, hvozdíku, lupkamene a jiných ještě otužilých rostlin, jež nevyžadují zvláštní péče a ošetřování.

Burácíť zde mocně mořský vichr a táhnou husté mlhy, a tam, kde kdysi vznášely se nad zelenavě šedou lagunou balkony a terassy patriciů benátských, visí nyní kouř a dým a pára z nedalekých kolkol sléváren; a přec jest sad sv. Františka pln něhy a svěžesti, uprostřed mramorového sloupořadí, v hlubokém šeru temných stínů, jež vrhá naň chrámové zdivo; sem zaznívají hlahol zvonů a melodie varhan proudící se hlubokou vlnou, přerušovány jen občas zabušením kladiva na měď neb železo z blízkých továren; jindy opět pohroužen v snivé ticho, do něhož zaléhá jen lehounké šplounání vesla loděk, semo tamo po tichých vodách úzkého canalu plujících.

Pro tento sad klášterní přistala jednoho letního dne gondola u hráze sv. Františka. V gondole byl umělec, malíř z Paříže, Yvon Dorât, jenž seznav tento snivý koutek, tak si jej zamiloval, že den co den přicházel sem malovati, nalézaje nevýslovný půvab ve hře světel a stínů, ve vysokém temném zdivu vedle těch hrobů dole, v bujné zeleni květin a rostlin, a v dumných klášterních chodbách z nepamětných dob. Umínil si vytvořiti z toho velký obraz, s tím průsvitným vzduchem benátským nade vším, s mnichem osamělým, kráčejícím v zadumání po uzounké stezce mezi zimostrázem. Yvon Dorât byl všecek jat kouzlem Benátek; tím jemným snivým kouzlem, tak plným rozkoše a spolu produševnělým, jemuž nižádný umělec ani básník neodolá, a tyto letní měsíce byly jako vidina krásy a tužby a spočinutí, v níž mísila se bílá křídla racků a chvějný třpyt vln, slavnostní postavy Carpaccia a zlatá vroucnost Palmy Vecchia, veleba západů slunce za Euganejské hory a taj temných nocí bezměsíčných, když vlny šplounají kol omšených sloupů Madonny na laguně — to vše mísilo se v jedinou vidinu minulosti a přítomnosti, umění a přírody, roztouženosti a klidu, jež naplňují duši a smysly všech, kdož milují Benátky a oddali se jejich kouzlu.

Doràt byl dosti mlád, by ucítil celé toto kouzlo, a stár dosti, by těšil se z vlastního vzrušení, vítaje je jako mládí dech, jako v žáru letních nocí vítával jarý svěží vánek, vanoucí s padovanských hor přes tiché vody Murana. V Paříži byl slovutný, znaven, přesycen; v Benátkách stal se opět žákem, učněm, milovníkem všeho krásna, šťasten, moha pobyti u nohou Tiziana nebo Giorgiona; šťasten, moha prosníti celé dny, když slunce svit pronikal klenbou révoví, aby spočinul na skupině nahých dětí, skotačících jako hejno mladých delfínů v zelenavé vodě; nebo na směsi pestrých lodí, červených, žlutých, oranžových, rudých, jež jako plameny míhaly se v tichosti kol zelených ostrovů nebo kol zvětralého zdiva hrází. V Paříži žil u věčném víru; zde v Benátkách byl spokojen de s'écouter vivre, snivě, bezstarostně, proniknut tím božstvím krásna, které jest životní silou každého pravého umělce, a tou skromností, jež tají jedině zárodek budoucí velikosti.

— „Je me sens si jeune ici, — psal svému příteli do Paříže, — je me retrempe corps et âme dans cet air pur, dans ces eaux ensoleillées. Laissez crier les gueuses et les cabotines, je n'ai pas besoin d'elles; j'ai la Sainte Barbara qui se donne à moi.“

A přicházel do kláštera sv. Františka každého jitra po dobu čtrnácti dnů, maluje tu jeho chladnou šeď, temné stíny, bílé stěny, prosté zelené listy a chudobné osamělé mnichy, on, jenž budil obdiv Paříže svými obrazy nahých žen a zpitých hýřilů, smělých vidin řeckých a egyptských orgií a divných krajin z prahnoucí přírody Asie nebo Afriky.

Chtěl nazvati tento svůj obraz „Le Passé“, Minulost. Ten mramor mechem porostlých hrobů, stíny vysokého chrámu, ty prosté vonné květy, ty dumné chodby a sloupořadí, zda nebyly výrazem všeho toho, co moderní náš život ztratil: klidu, ticha, prostoty, víry? On sám neměl víry žádné, ale záviděl všem, již slunili se v jejích illusích: a zatím v dáli, v osamělém domku venkovském, na pusté stepi morbihanské, kde moře hučí mezi černými skalami a dlouhá zima nehostinné břehy do mlhy a sněhu halí, matka jeho, žena opuštěná, modlila se za něho den i noc. Všechna dosavadní jeho sláva zdála se předpojaté zbožnosti její jen dílem pekelným a na žádný z jeho obrazů nesnesl se bolestný její zrak: tento obraz minulosti měl býti malován pro ni — dumal — bylať jí minulost jako těmto mnichům dosud přítomností, a legendy její skutečností.

Ten nevýslovný soulad stavby a něhyplná směs barev byly to z prvu, jež připoutaly jej; na symbol vlastní pomyslil teprv později, jednoho dne, když z vnitra chrámu zaznívaly hlasy zpěvu k jeho sluchu; zpívána mše od Palestriny. Jen v starých chrámech starých historických měst lze uslyšeti ještě krásnou hudbu starých mistrů, jichž partitury leží v prachu a od molů nahryzlé kdes ve skříních, ve varhanách neb sakristijích, v jichž sežloutlých listech němy a zanedbány tají se božské melodie, co svět se pachtí za ohlušujícími hřmotnými tony, melodii s trůnu sesadiv.

Bylo to v srpnu, a srpen jest žhavý v Benátkách; celá ta širá planina mělkého, lehounce zbrázděného moře, beze stínu, zdá se, že slunce přitahuje a jako zrcadlo desetkráte lesk jeho odráží, a není uniknutí

před panujícím žárem, leda ve vodních vratech paláců, nebo za těžkou záclonou chrámovou; všudy, ba i pod samou klenbou Rialta, i pod vyprahlými stromy u San Trovasia, proniká vedro; a zde v klášteře sv. Františka, v samé poledne, Dorât, ustav v malování pro přílišný jas, a domů se vrátit nehodlaje, cítil, jak víčka se mu tíží a ruka usíná.

Všecko zvalo ku spočinutí; chladný mramor balustrády, uspávavý bzukot včel, ssajících z květů a poupat, monotonní zpěv choristů, i ticho vůkol; neboť o polednách ustává i bušení kladiv ve slévárnách. Dorât, na chvíli jen odolav přemahající jej ospalosti, vstal a popošed pod arkády hodil sebou na mramorovou dlažbu do stínu. Za malou chvíli usnul; bzukot včel a zpěv v chrámu působily jako ukolébavka; pak i zpěv ustal a vše bylo pohříženo v ticho. Ni hlesu, jen jeho dech a semo tamo poletujícího hmyzu šum; v refektáři seděli mniši u své ryby a chleba, tiše hovoříce; slunce lilo se na temně hnědou cihlovou zeď chrámovou a květiny vadly pod silou jeho paprsků. Dorât spal nerušen, hlavu maje o rámě opřenu, tu hlavu krásnou, jako hlava Antinoa od Canovy, štíhlé půvabné údy nedbale maje rozloženy, spal v úplném bezvědomí. Z mezery mramoru náhle prohlédla jakás hlavinka, a temného cos mihlo se vedle něho; nebylo to jasně zelené svižné tílko ještěrky, ale černá hlavička zmije. Ve starém zvětralém zdivu bývá celé množství všemožných tvorů, a není nebezpečnějšího místa pro unaveného poutníka nad staré, k odpočinku mile zvoucí zdivo italské.

Všichni hadi, velcí i malí, milují polední slunce; i tato zmije, žárným vedrem vylákána, slunila se dle své vrozené přirozenosti. Věděla-li, co činí, či neděla? Člověk jest si svého konání vědom, když vraždí; avšak ostatní tvorové, zda-li vědí? Kdo může říci, že vědí, co činí, ač zdají se často moudřejšími nás?

Hleděla z dutiny, těšíc se žáru poledního slunce, jenž lil se na plochou, kropenatou její hlavu; po chvíli odvážila se dále a vylezši z mezery, spatřila ruku spícího muže, na zemi nedbale spočívající; útlou, jemnou ruku umělcovu, jež tak krásné věci vytváří a schopna jest luzné vidiny vykouzliti ze světů jinými netušených.

Nezdálo se zmiji za dobré dotknouti se té ruky. Připlížila se po břichu těsně k ní a ovinula se lichotně kol kloubu. Ale ani dotknutí ani přivinutí, tak lehounké, nevzbudilo spícího; i mrsknuvši hlavinkou zpět, jako dítě před skokem couvající, vyplázla jazýček jako smrtonosný šíp a vycenila dvě řady malinkých jemňounkých zoubků, jako nýtky.

Však dříve, než zoubky zmije mohly dotknouti se a vniknouti do masa ruky, jiná ruka uchvátila ji za hrdlo, a sevřevši ji tak pevně, že nebylo uniknutí, mrštila jí na zem a kamenem ji utloukla.

Rána na mramor dopadnuvšího kamene vzbudila Dorâta; probudiv se a opřev hlavu o levé rámě, hleděl zrakem plným úžasu do bílého teplého světla nad sebou.

— Santa Barbara! — šeptl; žena nad ním vztýčená divuhodně podobala se obrazu, jejž tak nevýslovně miloval a na nějž právě téhož jitra se byl po stokráte díval tam v přítmí postranního oltáře v chrámu Sta. Maria Formosa.

— Není dobře spáti na blízku starých zdí, obývajíť je nebezpeční

tvorové — promluvila žena, vážně, sladkou, plynnou řečí benátskou. — Vizte, pane, zabila jsem ji, jinak jistě byla by vás uštknula.

— Prokázala jste mně zajisté službu; usnul jsem a snil o svaté Barboře, řekl Dorât; byl na polo jen vzbuzen, a hleděl snivě na malou černou zmiji, jež ležela zabita na dlaždici mramorové. Bylo-li možná? Jediné dotknutí tohoto nepatrného tvora, jediná kapka jedu z bílého jejího zoubku a veškera činnost mozku jeho, všecko umění ruky jeho bylo by ochromeno, mrtvo na vždy!

Toto pomyšlení tak se mu zdálo záhadným, že na chvíli jím byl všecek zaujat. Po chvíli však jeho zrak zemdlený a těžký a plný spánku zaryl se do tváře té, jež byla mu zachránila život. Tvář rázu svaté Barbory, ušlechtilého benátského teplého koloritu, v jejíchž rysech pojila se síla a krása, temně zlatorudý vlas a ústa jako květ karafiátu. Byla to žena z lidu. Hlavu její halil temný šátek, jak nosívají jej Benátčanky, k tomu měla plátěnou košilku a vlněnou suknici; avšak chudobný šat nebyl s to zakrýti křepké linie její postavy a luznost a sílu jejích údů; šíj, ňadra a rámě byly jako u Veronesovy „Evropy“.

— Co spojeno tu krásy! šeptal u vytržení, pase svůj zrak na vtělené této ženskosti, až roznícenost a ztrnulost očí jeho vzbudily živý ruměnec na líci mladé matrony, jež zpola pohněvána, zpola rozveselena, zakabonivši a pousmávši se, tvář odvrátila.

— Svatá Panno, jak to hledíte, illustrissimo! — zašeptla, šátek kol ňader těsněji utahujíc. — Dobře pro vás, že muž můj je na moři.

Dorât, vzpamatovav se po těchto slovech, vstal a poděkovav jí za službu mu prokázanou, tázal se jí, komu že dluhuje zachránění svého života.

— Jsem Veronika Venierova, a muž můj je Zuan Tron, odpověděla. — Ano, jsme oba Benátčané, co také jiného? Bydlíme zde na blízku, v Campiello dei Merli, tam, kde je ta studna s mramorovými anděly. Říkají, že je velmi stará a cizinci ji často kreslívají. Vy jste také malíř?

— Jsem, řekl Dorât; — smím též přijít podívati se na studnu s anděly?

— Ovšem že, jest na veřejném Campu, nenáleží mně. Každý tam smí. Proč však zde ležíte a spíte? Proč nejdete domů, chce-li se vám spat?

— Vedro mne přemohlo, a nebýti vás, byl bych se vzbudil ze své siesty k věčnému spánku v hrobě. Smím se vás tázati, jak sem přicházíte do svatyně klášterní?

— Přinesla jsem prádlo Cattině, ženě kostelníkově; dovolila, bych natrhala si trochu levandule; bývám zde často, mniši to dovolují.

— Nebyli by lidé, kdyby nedovolili.

Klidný, hluboký zrak Veroniky spočinul na něm bez porozumění jeho holdu.

Zdála-li ona se mu svatou Barborou a Evropou, zdál on se jí bytostí z jiného světa, tak jemný, tak ladný, s tím hlasem tak sladkým a něhy plným; tak zcela jiný než plavci a lodníci z příbuzenstva a sousedstva z jejího světa. Stála tak chvíli, dumajíc, v žáru slunečním, nohou bosou stojíc na mramorové dlažbě, any temně zlaté vlny vlasu

jejího leskly se v jasné záři. Pak, shýbnuvši se, zdvihla se země kytici levandule, jíž byla upustila, zočivši zmiji a hodivši po ní kamenem, a kynouc hlavou na rozloučenou, měla se k odchodu.

— A nespěte již na starých zdech — řekla, chystajíc se, opustiti sad klášterní.

— Prodlete chvilenku — šeptl Dorât — rcete, kde naleznu Campiello?

— Za třetím rohem, jeden v levo, dva v pravo; nelze minouti.

— A přijměte aspoň tohle, — dodal, tiskna jí do ruky hodinky; — •přijměte v upomínku na svou statečnost a duchapřítomnost, jimž děkuji za to, že ještě dýši.

Chopila hodinky a hleděla na ně s obdivem; byly to hodinky velké ceny; pak, nahleděvši se na ně, vrátila mu je.

— Nepotřebuji ničeho, — řekla poněkud chladně. — Nejste mi ostatně ničím zavázán; a kdyby Zuan zvěděl, že přijala jsem odplatu za vykonání své povinnosti, ucítila bych jeho lano, až by se domů vrátil.

— Zvíře! — zamručel Dorât, nenutě ji déle ku přijetí daru ni ku setrvání.

— Dám vám tedy jinou památku v upomínku na dnešní den, — promluvil, s něžným půvabem její ruku ke rtům tiskna a líbaje ji s šetrnou uctivostí. To překvapilo ji mile; cítila toho políbení uctivý hold a zároveň velký rozdíl Zuanova milování.

— Addé! — zvolala, vztáhnuvši ruku zpět; a sebravši do náruče natrhanou levanduli, opustila klášterní sad.

Hleděl za ní, jak sloupořadím tam kráčela, s divnou jakousi směsicí poetické analysy a smyslné tužby, což obé charakterisuje povahu každého umělce.

Dorât dával obyčejně malířské své náčiní, plátno a barvy starému kostelníkovi v klášteře k uschování; odevzdávaje mu je dnes, as hodinu po jejím odchodu, optal se ho po Veronice. Stařec nevěděl mnoho co říci; byla dcerou Ruffa Veniera, kotláře; muž její byl plavcem na obchodní lodi pobřežní. Byli lidé chudí; ona nebyla ještě dvacet let; měla dítě, jež jí zemřelo; hezká žena je, ano, ale jsou jiné také tak hezké, ale lidé na Campiellu říkají, že je domýšlivá; jaký že jest Tron, její muž? Pěkný hoch, poctivý, pracovitý, hodný, jen že tak prchlý a nakloněn k žárlivosti; přede dvěma dny teprve zase odplul s nákladem dříví do Řecka; jsou to lodi loudavé, ale za to bezpečné. Tolik věděl kostelník a vstrčiv zpropitné do kapsy a uloživ malířské náčiní v sakristii, vypravoval po chvíli své ženě, že Veronika zachránila cizinci život před uštknutím zmije.

— Bláhová — řekla jeho žena — nač to činí, leda že zmije obrátí se proti ní a uštkne ji samu.

— To je pravda, — odvětil sakristán omývaje štětce malířovy, — jen že — dodal úsměšně — tahle zmije spíše uštkne Trona.

Odpoledne kráčel Dorât ulicí Merceria, onou ulicí benátskou, plnou ruchu, jež pestrou směsí barev a množstvím obchodů připomíná bazary Východu, a vešel do jednoho z mnoha krámů zlatnických, temné díry, v jejímž přítmí zlato a stříbro, koraly a achaty, perle a diamanty a

všeho druhu skvosty filigránové práce s drahokamy se třpytily a svítily. Dorât vybral náhrdelník z cenného kovu a vzácné práce; byl to zlatý had, tak pružný, že zdál se živým, když smaragdové oči šerem zazářily; zaplatil jej, vstrčil do kapsy, nepřijav krabici, do níž klenotník chtěl hada vložiti. Pak sestoupil do gondoly, jež očekávala jej u schodů Piazetty, a po hodině as, když den se připozdil, přistál u hráze u Campiella dei Merli, malého osamělého náměstí, jednoho z oněch zelených zákoutí, kde staří Benátčané přechovávali kdysi svá stáda ovcí; náměstíčko je se tří stran obehnáno sešlými, spustlými paláci a v středu jeho nalézá se studna s dvěma klečícími mramorovými anděly, o nichž Veronika byla učinila zmínku, a jež pokládají se za práci Tullia Lombarda.

Chudý jen lid obýval vznešené kdysi domy; vlající cáry visely z gotických oken, polonahé děti skotačily na nízkém trávníku. Zde tedy žila jeho svatá Barbora, jeho Evropa! Dorâtovi, uvyklému přepychu a bohatství, zdálo se býti potupou přírody a umění, že stvoření tak dokonalé krásy mělo žíti zde v této špíně a nouzi, v tomto rmutném ovzduší chudoby.

— Bydlí-li zde Veronika Venierova, žena plavce Trona? — tázal se lidu na Campiellu naň zevlujícího. Odpověděli, že ano, a jméno její skrácené v: Nika! Nika! neslo se ozvěnou starým rozbrázděným zdivem. Vyšla na volání z kamenného klenutého portica, s hlavou nepokrytou, rukou oči stíníc před jasem zapadajícího slunce. Očekávala mě, pomyslil si Dorât, neboť šat její byl úhlednější než onen, jejž měla ráno a na prsou červenala se jí kytice rudých karafiátů.

— Přišel jsem, bych se podíval na studni s anděly, — řekl Dorât něžně — a spolu abych přinesl vám tuto maličkost v upomínku na dnešní den.

Stála opřena nyní o mramorovou stěnu studně a sousedé a děti tlačili se kol ní, zevlujíce a naslouchajíce, když Dorât, nežli se nadála, náhle obepjal krk její zlatým hadem.

— Ach! vzkřikla a po tváři i šíji rozlil se jí ruměnec, který ještě zvyšoval její krásu.

Dorât, obrátiv se ku kolemstojícím, pravil: — Zachránila mi život před uštknutím hada dnes ráno; není-li v pořádku, že v upomínku toho bude nositi hada? A hadi přinášejí štěstí, říká se?

— Ba věru přinášejí štěstí — reptala jedna stařena, — ovinujíce vám krk zlatem!

Veronika, vztáhnuvši obě ramena vzhůru, snažila se sejmouti hada s krku; však marně, byl stažen pevně a chvějící se prsty její nebyly s to, nahmatati uzavírající pružiny. A on s úsměvem hleděl na marnou její námahu.

— Nemějte mi to za zlé, šeptal; — jest to jen maličkosť, hračka; podržte jej, prosím vás snažně. Spočívá na místě hodnějším, než kdyby zdobil šij kterékoli kněžny. Podržte jej v upomínku na mne.

Veronika byla nerozhodnuta. Jak byla nyní krásna! Ramena měla dosud vzhůru vztažena a na výrazné líci mihotaly se šlehy touhy a nerozhodnosti, rozkoše a bázně, nesnází a přirozené hrdosti; kol ní tulily se skupiny dětí; jeden květ karafiátu, uvolniv se na jejích ňadrech, spadl

na dlažbu. Dorât, shýbnuv se, květ zdvihl. Pak, jsa znatelem všeho umění v žití i lásce jako v samém svém malířství, nedal jí vzpamatovati se k odporu nebo lítosti, a ukloniv se hluboce jako před kteroukoli velkou dámou, opustil Campiello, zatím co ona, stále nerozhodnuta, tu stála, se zlatým hadem kol šije; a děti a sousedky lomozily kolem ní, a po obou stranách klečeli mramoroví andělé se svislýma křídloma, tak jak je vytvořil sochař před třemi sty léty.

Stála tu jako ve snách, naslouchajíc lehounkému šplounání vesla gondoly, vzdalující se do úzkého postranního canalu, jehož lehounce zčeřená voda byla nachově zbarvena zapadajícím sluncem.

Když Dorât, sedaje do gondoly, se nahnul, vypadl mu květ karafiátu . . .

Chudobné ženy v Italii často mívají krásné a cenné šperky; buď dostávají je výbavou, nebo dědictvím; ale Veronika pocházela z příliš chudé rodiny a nic nenazývala svým, kromě náušnic stříbrných, jež byl jí daroval Tron v den svatební. Otec její i bratři byli dělníky v jedné ze slévären, a Tron byl jen chudý plavec, jenž málo co přivážel jí s sebou ze svých cest; obývala dvě světničky spolu se sestrou Tronovou a sama vydělávala si nějaký groš praním prádla. Jméno její bylo jméno bývalých dožů benatských, Venier; a snad, kdo ví, proudila jí v žilách krev starých dóžů, snad pramáti její nosívala kdys šat dogaressy, perlami a zlatem vyšívaný, při slavné mši ve sv. Marku, ale Veronice nezbylo z toho všeho nic, a i sama tradice bývalé slávy zapadla během století do tmy zapomnění a chudoby. Ona byla jen chudého plavce žena, žena, jež tloukla prádlo až zbělelo a věšela je k uschnutí na provaz.

Proto ta zlatá zmije jí tak prsa plesem a radostí a vítězoslávou naplnila! Ba věru — ba věru — byla hrdá! hrdá a přec nevinná; nejednala dobře, podrževši jeho dar, to cítila.

Sňavši jej s krku večer, když uléhala, a položivši jej vedle sebe na podušku, nebyla s to usnouti.

Noc byla bouřná, bez deště; obloha byla plna blyskavice a ohnivé blesky vnikaly nezavřenými okny a ozařovaly malého hada se smaragdovýma očima, jak tam ležel na hrubé lněné podušce, na níž hlava Tronova tak často byla spočívala.

S prvním svitem jitra vstala a schovavši hada za ňadra, vyšla, aby doprala prádlo a rozložila je k uschnutí po kamenech a drnu Campiella. Odpoledne pak ubírala se ku klášteru sv. Františka. Dorât tam maloval; viděl ji přicházeti a usmál se; zmýlil se; zároveň pocítil jakousi nechuť — nemilovalť žen, jež se samy nabízejí.

— Mohla posečkati — pomyslil si, vstav a vítaje ji lichotnými slovy.

Ona nedbala jeho slov; vyňavši zlatého hada ze záňadří, podávala mu jej.

— Je krásný — pravila s uzarděním — nehodí se však pro mne; dejte si jej své „dámě“; nechci žádné odplaty.

Dorât byl tak překvapen, že v okamžiku nenalezal slova; žena, jež vzdává se šperku! To musí být žert!

— Nechci jej — zlobil se — patří vám. Zahoďte si jej, chcete-li. Pak spočinul na ní zrakem a když viděl, jak slunce ozařovalo skvělosť její pleti, zlatorudý vlas a ústa jako květ, hlas jeho stával se vášnivým, prosebným.

— Nechte si jej, nechte si jej, nikoliv jako odplatu, jen v upomínku. Což nezachránila jste mi život před tou malou jedovatou zmijí? Nemám žádné „dámy“; všeckny ženy jsou mi ničím, co spatřil jsem vás. Víte-li, jak veliká jest vaše krása?

Veronika naslouchala mu s tajemnou hrůzou a zároveň s jakýmsi vzmahajícím se pocitem sebevědomí a rozkoše. Slýchávala často od mužů, jak jest krásna; nikdy však dosud takto, těmi slovy.

— Nechci jej — opakovala, lnouc k této jediné myšlénce, jež ji sem byla vedla, neschopna vysloviti, co cítí. — Nemohu jej podržeti; až Tron se vrátí, uviděl by jej a ztrestal by mě. Přišla jsem sem, bych vám jej vrátila, protože jste cizinec a nevím, kde dlíte. Nemusíte mně být za nic vděčen. Odhodila jsem jen hada s ruky vaší; Cattina byla by učinila totéž, kdyby byla bývala na blízku.

Dorât hleděl na ni beze slova; skoumal, zdali mluví upřímně; nepřikládalť slovům ženy nikdy víry.

— Jste-li tak hrda, nechtíc přijmouti ode mne daru, — pravil, — nechtěla byste si jej zasloužiti? To bylo by tak snadné.

Její velké klidné oči, ty oči svaté Barbory, zazářily radostí a nadějí.

— Zasloužit? Jak bych mohla? Míníte snad vypráním vašeho prádla; to trvalo by léta.

— Ne, — můžete si jej vydělati za týden, chcete-li.

— Čím?

Aniž sama tušila, celá její tvář jevila dychtivost a žádostivost, dosíci šperku; celá bytost zdála se chvěti dětinným, avšak vášnivým přáním.

— Dovolíte-li, abych vás maloval, řekl Dorât prostě.

— Mne? Vždyť nikdo nejsem! zvolala ve své prostotě s úžasem. — K čemu by to bylo?

Dorât se usmál; věděl, že mluvila upřímně.

— Proto, že jste tak krásna — odpověděl. — Vy nevíte snad sama ani, nebo nedbáte toho. Chcete-li státi mně na několik hodin tu a tam, vyděláte si více než zač stojí zlatý had, a váš muž, až zví a obraz uhlídá, nebude míti proč se na vás horšiti.

— Snad — pravila váhavě a nedůvěřivě; bylať jí ta myšlenka tak cizí; pocházela ovšem z města Tintoretta a Tiziana, o obrazích však sotva tušila, ač klekávala před nimi a k nim se modlívala.

— To byste si přál, bych přicházela sem? tázala se.

— Zprvu sem, ano; — řekl Dorât, nehledě na ni zatím co mluvil, — později musila byste ovšem přicházeti ke mně do studovny. Nemohl bych ukončiti obraz zde.

— Malujete přec tento obraz také zde?

— To je jiná věc. Slibte mi, smím malovat vaši podobiznu? Tak, zcela tak, jak spatřil jsem vás poprvé, s tou sluneční září kolem hlavy vaší, s kyticí levandule u nohou; celý svět můj obraz uzří a pozná, že dosud žijí ženy v Benátkách jako na obrazech Palmy Vecchia a Veronesa.

Byla ticha; ten celý velký jeho svět nevábil ji; neznala ničeho, mimo své moře, nebývala dále než na ostrovech Murano a Mazzarbo, když uzrávalo ovoce, a ač byla ženou plavce, nevěděla, co to jsou cizí kraje, cizí národy. Za to pochopila ihned, že Dorât má za to, že jest krásna, i nebyla by bývala ženou zrozenou z lůna ženina, by nebyla ucítila toto vědomí v nejvnitřnější své bytosti.

— Přijdete? tázal se něžně Dorât.

— Ano, — odpověděla váhavě, — přijdu.

— A podržíte šperk?

— Ne dříve, dokud si jej nevydělám.

Musila odejíti; měla na spěch, očekávalať ji její švakrová.

— Přijdete zítra? tázal se jí ještě.

— Přijdu, řekla klidně, a se svým „Addé, 'cellenza", odcházela tím jasem slunečním, až zmizela za sloupovím klášterním.

Dorât hleděl za ní nyjícím zrakem se zanícením a přec chladně. Skládaje hada do krabice na barvy, šeptal si: však přijde opět a brzy octneš se na její šíji; co na tom, bude-li to o den dříve nebo později, kyne-li jen na konci vítězství?

A přec, ta klidná, ušlechtilá její prostota a krása zaryla se hlubším, trvalejším dojmem do jeho duše přesycené, sobecké, smyslné.

— Je vznešená, vzdor své chudobě a nevědomosti a dětinské touze po té zlaté hračce.

Pracoval jen málo toho dne, jen tak dlel a snil v tomto luzném sadě, snil o dávných tužbách svého mládí, jichž vidiny zahnány byly vlnou oněch vášní a pošetilostí a ctižádostí, jež vyplňovaly všecka ta leta s dob, co se stal ve světě věhlasným.

— Sta. Barbara se donne à moi; šeptal, vzpomínaje slov, jež byl napsal svému příteli — je ne croyais pas avoir si bien dit.

A nedaleko něho, pode stvolem trávy, kamž je smetl as kostelník, leželo mrtvé tílko zmije; vyschlý, scvrklý kousek kůže, podobající se suché snĕti. Dílo jeho bylo dokonáno.

Obraz klášterního sadu byl uložen stranou, malbou ke zdi v kostelníkově bytu. Na místě jeho přibývalo podobizně Veroniky. Obraz ten byl malován v plném světle denním, pln toho silného slunečního jasu, v němž Dorât tak vynikal; mramorová dlažba pod její bosou nohou, za ní růžové květy lomkamene a žlutých lilií, a nade vším ten modrý benátský vzduch, od něhož odrážela se jediná jen snět oleandru, plná bílých květů.

— Pósa připomíná snad příliš Sv. Barboru, a celek tónu Cabanela, pomyslil si Dorât, u něhož vlastní díla brzy pozbývala kouzla. — Není to žádný Tizian ani Veronese; jest to jen Bouguereau!

A byl překrásný; jemu ostatně nejednalo se ani tak o obraz, jako o ženu; bylť umělcem, však především byl muž.

Tak přicházela po sedm dní, vždy časně z rána a stála tam, obklíčena ženou a dětmi kostelníka; ba i mniši, jsouce družni a nikoli samotáři, přicházeli z křídla klášterního, aby si pohovořili; bratr zahradník, stavě se zde s rýčem a hráběmi a konví, býval zvlášť hovorným.

— Byl by to krásný oltářní obraz, můj synu, a mohl jste nám ho

tu zůstaviti, — říkal, — jen to, že dal jste jí příliš světský výraz; nebude z toho nikdy řádný obraz kostelní, dokud jeho výraz nezměníte. Divím se vůbec, nač ještě nové obrazy malujete; chromolitografie, jež prodávají pod Prokuraciemi, jsou tak krásné; máte tam redukci Assunty od našeho Tiziana, jež jest mně milejší než originál; tak svěží jsou barvy a tak znatelná kresba.

— Vaše vláda dala natřít Assuntu, že ovšem není o mnoho lepší chromolitografie, a vy jste právě tak moudrý, jako doba vaše, otče, — zlobil se Dorât, když kulatá postava mnicha v hnědé kápi, s motykou na ramenou zastínila mu světlo.

— Nemohu zde pracovati, netrpěliv řekl později Veronice. — Nemohu zde pracovati mezi těmito tlachavými pošetilci; musíte přijít ke mně do studovny, zítra.

— Kde to?

— Na Fondamentu di Malcantone; znáte dům, u jehož zdí se sklání fík? —

— Jen sluší-li se to? Cattina teprve včera mně řekla: Vidíte, jsem tu já, jsou tu mé děti a i velební páni přicházejí a odcházejí, tak že, až se Tron vrátí, nebude míti co říci; jen se chraňte jíti k němu . . . mínila vás.

— Nedbejte Cattiny, aniž kohokoliv, a co Tron? Však nevrátí se tak brzy; jest v Řecku a lodi s těžkým nákladem neplují rychle.

— Jednou vrátí se přec, byť sebe pomaleji plul a —

— Bojíte se ho?

— Nevím. — Nevěděla; lidé chudí jsou tak prostomyslní a nezkoumají, nerozebírají a nerozjímají dojmy a pocity, jako činívají lidé vzdělaní.

— Proč provdala jste se zaň? tázal se jí Dorât s nádechem posměšku.

— Nevím — řekla opět; ale otázka tato ji zarmoutila, jako kámen hozený do klidné hladiny vodu zkalí.

— Já sám vám povím; řekl Dorât, — byla jste dívkou a dívky jsou zvědavy a ješitny a první muž, jenž přijde, jest jim vítán; není-li pravda?

— Snad — a plachý ruměnec přelétl její líc. — Tron je čacký hoch — doložila hrdě — silný a stepilý; jistě chtěl byste jej malovati, seznav jej.

— Ach, — zvolal Dorât rozechvěn — tedy pro tu jeho pěknou líc a ty jeho zdravé údy se vám zalíbil?

— Snad — odpověděla opět, ač váhavě; byla rozpačita zkoumáním jejích pohnutek a pocitů. Zuan byl ovšem čacký, byl však surový a prchlý; lál jí ve své zlosti, jako lál na lana a plachty, když bouře burácela a loď pracně bojovala proti vichru a vlnám podél břehů Dalmacie nebo Albanie.

Dorât zřel na ni, jak tu stála v průsvitném světle, hlavu i šij majíc nepokryty, dmoucí se ňadra sevřena v bílé lněné košilce, jedna z oněch bujarých, silných žen, jaké plnily ulice a mosty a „calle“ benátské, když Giorgione a Veronese a Tizian malovali své svaté a bohyně dle dívek

z lidu, hovících si na dřevěných vzdušných terasách a v slunečním žáru sušících své zlaté kštice; nebo když braly si za modelly *k* svým madonnám mladé matky, kojící své velkooké dítky v poledním vedru pod révovým loubím v „Traghettu".

— Musíte přijíti ke mně — řekl náhle; — nemohu zde pracovati se všemi těmi lidmi kol a v tom příliš jasném světle. Čeho byste se bála? Nikdo zde neuzří mého obrazu, vezmu jej s sebou do Paříže.

— Co je to Paříž?

— Ráj pro ženy a tavírna pro muže. Nerozumíte mi? Jistě nerozumíte. To je právě to božské ve vás. Mohla byste býti Evou nebo Lilitou, žijící v prasvětě.

Mluvil snivě, spíše sám k sobě než k ní; pak vyňav krabici na barvy, do níž byl uložil zlatého hada, ledabylo se v ní hrabal, jakoby hledal barvu.

Zrak její utkvěl na hadu a srdce znovu se jí dmulo v ňadrech.

— Přijďte, prosil Dorât něžně, přijďte zítra ke mně.

Váhala chvíli, pohleděvši stranou na ženu kostelníkovu, jež mezi dvěma mramorovými sloupy stála a omývala mrkev a bílou cibuli.

— Přijdu, — šeptla tichým hlasem; — jen ať nezví o tom Cattina.

— Cattina tak málo zví, jako tato mrtvá zmije v trávě.

Pak dotknul se tu a tam obrazu štětcem, aby mnichové a žena sakristanova mysleli, že pracuje, a po chvíli nechal ji odejíti; kráčela z kláštera do uzounkých uliček, zatáčejících se kol chrámu, plných kadeřavých dětí a vlajících z oken plen; zde onde rudé úponkovité květy vinuly se kol provazů a réva rostla zdánlivě bez hlíny, a mezi tím vším, v té špíně a směsi a kalu překvapovala tu měděná nádoba krásného tvaru, onde mramorová ozdoba ušlechtilé práce a železné zábradlí balkonu, jenž byl by hoden Desdemony, onde opět gotické okno se zbytkem malby freskové, pod nímž snad Stradella hrával své serenaty ve svitu měsíčním.

Dorât vložil šperk opět do krabice a odešel ke své gondole.

— Dcera bohů, sestra svatých, myslil, a přec získám ji za kousek zlata! Jsou všecky stejné, všecky!

Zatím Veronika, jež znala všecka bludiště města na zpaměť, ubíhala křivolakými uličkami a můstky, přímo městem, až za palácem Grimani došla ku chrámu Sta. Maria Formosa.

Vešla, znamenajíc se křížem a pokleknuvši na chvíli, vstala a otázala se jednoho z kostelních sluhův, kde že jest ten věhlasný obraz. Zvěděvši to, pokročila k prvnímu oltáři v pravo u vchodu a zadívala se na obraz svaté Barbory, až jí přecházel zrak.

— Jako já! Jako já! — dumala. Nerozuměla malbě, méně snad než onen mnich, jenž dával přednosť chromolitografii, tolik však viděla, že tato svatá na obraze byla krásná a k ní že přirovnal ji on, ji ubohou, prostou ženu lodníkovu.

Sklesla před oltářem na kolena; avšak marně pokoušela se sebrati mysl k modlitbě; srdce bušilo jí dosti bouřlivě, duše její byla plna hrdosti a rozkoše. Ona, že podobala se té vznešené nebeské ženě, na niž zdaleka široka lidé přicházeli se dívat!

— Byl ten obraz malován podle samé svaté Barbory? — tázala se jednoho žebráka poblíže ní stojícího. Stařec po tichounku se zachechtal, jak se slušelo na takovém místě, a pak řekl:

— Kde pak! Říká se, že byla malována podle Violanty, dcery malířovy, milenky Tizianovy. Tizian měl štěstí; musila to býti vzácná žena a krásná!

Veronika vyšla z chrámu s jakousi závratnou něhou, jež plnila jí mysl i duši, a brala se cestou přes půvabný most del Paradiso domů. Bylo již pozdě, když došla ke Campiellu; švakrová láteřila, děti křičely, sousedky se hádaly, ryby na pekáči se pálily, vyprané prádlo leželo v kotouči na podlaze v kuchyni, nevyžehlené, neoškrobené. Dotklo se jí to vše nemile, poprvé jaksi porozuměla svému okolí, pocitem dosud nepoznaným, té bídě a špíně, lomozu a surovosti. Nebyla si nikdy dříve toho vědoma. Býváme hluši i slepi pro to, čemu jsme uvykli, až nenadále paprsek z jiného světa zjeví nám naši vlastní, nás obkličující tmu. Klid zeleného sadu, chodby klášterní, sladký dojemný hlas Dorâtův, výmluvný a lichotný jeho zrak, — to vše zdálo se jí té chvíle tak vzdáleno, jako zapadlý noci sen.

— Prodala's zlatého hada a neseš zaň peníze? — tázala se jí švakrová.

— Vrátila jsem jej pánovi již před týdnem — odpověděla Veronika tichým, nejistým hlasem.

— Bláhová! — vinila ji ženština. (Dokončení.)

V říši Panny.

Cestopisný obrázek ze Švýcarska.

Napsala Anna Řehákova.

(Pokračování.)

Ráno bylo překrásné. S chutí spěchaly jsme za svým výletem. V krátké čtvrthodině dovezl nás vlak do Bönigen, kdež nás parník přejal k rozkošné projížďce po jezeře Brienzském. Pleso to není veliké, má při hloubce 150—262 m. délku 14 km., šířku 2—2·5 km.; avšak tím není ublíženo jeho leposti. Zadumanou, místy přísnou hladinu jeho uzavírají nebetyčné bašty, ostré a posupné skalin hrady, jen tu a tam ponechávajíce skrovného útulku na tom neb onom břehu některé vesničce, hôtelu, letohradu, kostelíku, sříceníně. Pouze jedna větší obec nalezá se a to na severovýchodním konci jezera, Brienz, hlavní sídlo uměleckého průmyslu řezbářského. Jemu protějškem náš cíl Giessbach.

Množství turistův vystupuje s námi. Jsou Giessbašské vodopády proslavenou švýcarskou partií. Mezi skvělým, elegantním, na mnoze blaseovaným obecenstvem, sehnaným z nejrůznějších končin světa, mile dojímá prostá družina dětská, podávající se radosti výletní s celým nadšením mládí. Dívčí to škola švýcarská, jejíž chovanky se svými učitelkami vylétly si do světa. Není to ve Švýcarsku nijak vzácný zjev. Bezmála na každé své vycházce setkaly jsme se s podobnou dětskou výpravou. Chlapecká i dívčí mládež, malá, dospívající a dospělá, podniká často se svými učiteli kratší a delší výlety, by naučila se znáti a milovati svou krásnou domovinu. Občanstvo jakož i podniky veřejné (dráhy, parníky, hôtely), podporují a usnadňují velice tyto excurse mládeže, z nichž následkem obětavosti švýcarské není chudé dítě vyloučeno. Žel, že u nás tak málo dosud se dbá tohoto nikterak nepatrného momentu vychovávacího, kterýž není jen velikým činitelem u vypěstění a upevnění lásky k vlasti, ale rovněž i znamenitým prostředkem ku povzbuzení a posilnění samostatnosti. Mysl mládeže se osvěží, duch se obohatí vědomostmi, zdraví a síly se utuží.

Než dejme se k vodopádům. Pohodlní lidé sedají v přístavišti na dráhu lanovou, by je vytáhla 100 m. vysoko na malé plateau, kamž my přicházíme po lesní stinné cestě ve 20 minutách. Zde uprostřed lesní samoty vypínají se hôtely, obrovské nádherné zámky s nesčetnými balkony. Majetek to jako vše, co vůkol vidíme, bratří Hauserů. Budovy, lesy, lanovka, skvěle upravené terasy, vyhlídky, cesty, příchody a mosty slapu a co nejzvláštnějšího vodopád sám jsou tudíž majetkem soukromým. Taký jest spůsob švýcarský!

Vodopády Giessbašské tajily se dlouho světu. Teprve r. 1818 učitel Kehrli objevil je v jich lesním, dosti nepřístupném úkrytu. V nynější době navštěvují je spousty turistů.

Zasedly jsme před hôtelem na skvostně a vkusně zařízenou velikou terasu, s níž můžeme Giessbach úplně přehlednouti.

Na protější severní straně přes strmou lesní stráň se skaliny na skalinu řítí se s bouřným hukotem mohutný proud, hravě překonávaje všechny překážky, jež se mu v cestu staví. Smělými sedmi skoky, tvořícími divokrásné kaskady, vykoná krkolomnou pouť přes vysoký (350 m.) sráz, načež hrouží se jeho bujné vody v tichou hladinu jezera Brienzského.

Vydáváme se ku slapu samému. Na cestě před námi a za námi všude plno turistů. Kde které příhodné místečko, již se ho zmocnila švýcarská obchodnická podnikavost a vydíravost. Tu se prodávají fotografie, jinde hole, kameny, různé řezbářské výrobky. Děti nabízejí květiny alpské, jahody, krajky, vyšívání. Jsou zde i lidé, kteří ukazují sviště, sovy, psy. Zpívá se, hraje na alpský roh, střílí se. Zkrátka provozuje se vše, co by poskytlo výdělku. A kdo ničím nemůže kupčiti, ten zcela bez obalu žebrá. Jsme v Bernském kraji, kde svého času musila vláda zakročiti, by žebrota a drzá dotěrnost oproti cestujícím nestala se povážlivou pro pověst a povahu lidu švýcarského.

Uprostřed té pusté vřavy vzpomínala jsem s povděkem a touhou své idylické pouti po slovinských Alpách, kde příroda uchovala sobě

Bönigen.

až dosud svou vzácnou původnost, prostou nehledanost, čistou vznešenost, kde bodrý, svérázný, inteligentní lid není dosud pokažen duchem cizoty a vydělkářství, čímž cestování Slovinskem stává se bohatým zdrojem cenných dojmů, zkušenosti a poznání národního.

Když pak stála jsem při Giessbachu na gallerii, zbudované za tím účelem, by obešel se vodopád, nad naší hlavou bouřící, a slyšela jsem nadšená slova obdivu ode všech turistův, tu tanul mi na mysli slap Peričnika na území Triglavském v horním Kraňsku, který, ač o něm svět neví, jest pro krásu a originelnost svou sourodým druhem světoznámého Giessbachu. Co by Švýcarsko s podobným vodopádem, jako je Peričnik, vyvádělo, jakby se ho reklama zmocnila! A jak s Peričnikem, jest i se slovinskými Alpami. Svět o nich neví. To by snad neškodilo. Ale že český a slovanský svět o krásné ty kraje dosud tak málo dbá, toť přečin, k němuž nás zavádí jen ta osudná nevšímavost a neváznost ke všemu, což slovanské.

Než kam jsem se to dostala! Píši o Švýcarsku a posýlám české turisty na Slovinsko. Nemohu za to. Proč jsou slovinské kraje tak vzácnými, že i cesta švýcarská nemůže jich přivésti v zapomenutí, nemůže jim ublížiti.

Došly jsme po hodině silného stoupání k nejvyššímu ze sedmi spádů. Stojíme na můstku, pod nímž burácí a víří s plesným hlaholem bujný tok, který tu vyráží z divoké skalní sluje, by vrhnul se ihned střemhlav do propasti 60 m. hluboké. Jest k polednímu. Slunce plným svým leskem opírá se o zpěněné vlny a mění slap v zářný proud drahokamů, nad nímž klenou se mosty duhové. (Dokončení.)

Z Národního divadla.

Činohra.

Směry života. Činohra o 3 jednáních. Napsal Fr. X. Svoboda. Jindřich Urban. Drama z pražského života o 4 dějstvích. Napsal Fr. Ruth.

Dvě hry vyšlé z konkursu nejmenované abonetky, Svobodovy Směry života a Ruthův Jindřich Urban, podaly zajímavou a charakteristickou illustraci k poměrům literatury naší dramatické a k nynější době její přechodné.

Kdo stopuje vývoj našeho dramatu v době novější, vycítí zajisté onen hluboký, vnitřní proces, jenž odehrává se zvolna a pracně v jeho nitru a jehož znaky počínají prorážeti již i na povrch; proces, vzbuzený působením dvou hlavních proudů literatury naší dramatické: proudu domácího a proudu cizího. Věc jest zcela přirozena. Když život náš du-

chovní procitl z mrtvého spánku, nebylo možno z domácí zanedbané, ladem ležící půdy zaopatřiti mu ihned dostatečně potravy bez předcházejícího postupného vývinu od připravování a vzdělávání prsti, setí, pěstění, atd. až ke sklizení. A tak brány zatím hotové, připravené již zásoby z ciziny.

K těmto poměrům intellektuálním, otvírajícím volnou cestu importaci, přidružily se ještě poměry naše geografické: umístění Čech v středu Evropy. Jako tato poloha vyměřila podnebí našemu průměrnou teplotu evropskou, tak vtiskla též půdě naší literární jakýs nevyslovený ráz, jenž jest výslednicí různých živlů a vlivů, sbíhajících se k nám z našeho okolí. Tím půda nabyla oné zvláštní vlastnosti, že ujímají se v ní a domácní sazeničky literární, zanesené z nejrůznějších stran kol nás za hranicemi a výhonky nejrůznějších směrů, škol a hesel. Však taková půda bývá nejméně přízniva zdravému a přirozenému vzrůstu literatury domácí, právě jako smísená, připravovaná půda skleníku by nebyla přízniva vzrůstu zdravého domácího stromoví.

A tak literatura naše dramatická stala se spíše podobna jakés mosaice, v níž sledovati lze odrazy různých úkazů literárního života za hranicemi, než — jako bývá tomu jinde — obrazu života domácího.

Však jedna věc jest zvláštní a nápadna při tomto úkaze: Ačkoli literatura naše dramatická měla a má tak silnou náchylnosť k přidržování se cizích vzorů a směrů, přec tato snaha nepošinula ji do časového proudu myšlénkového. Zachycujeť po výtce jen zevnější obal, modu, formu, slova nějakého hesla, cíp praporu některé školy, však vnitřni, intellektuální myšlénkové jádro zůstavuje nepovšimnuto. Nepěstovala směr domácí, ale nepřidržela se též proudu evropského. Byl to většinou jakýs zvláštní prozatímní stav, jenž dělá dojem známých Potemkinových vesnic, dle pověsti jen namalovaných na rychlo k vyplnění a oživení pusté krajiny, za nimiž však neskrývala se ani skutečnosť ani život. —

Neb když literatura naše dramatická po výtce nevěnovala pozornosti životu domácímu, jaké stanovisko zaujala tedy ve velikém, osvobozujícím procesu duchovním nové doby? Zůstala většinou při opakování a přemílání starých látek a mrtvých myšlének, neb při hádkách o hesla a mody. Zda na jevišti dovoleno lidem opíjeti se jen champagnským neb též kořalkou, zda nevěra vypadá lépe v salonním obleku neb v cárech, zda antická říza a selská halena oprávněny jsou jako kabát měšťanský, atd.

Však v současný proud myšlénkový literatura naše dramatická nestržena, stojí stranou hnutí evropského a přec není domácí; neobírá se životem naším vlastním, ale neuvádí nás též do styku s hnutím života evropského. Obal bývá střižen dle nejnovější mody zahraničné, ale jádro po většině složeno ze starších, často vychudlých a zvětralých již myšlének.

Literatura naše dramatická, zdá se, necítila posud určitě a jasně povinnosť svou ani vůči životu našemu domácímu ani vůči myšlénkám doby, nebyla k nim posud v onom úzkém, vřelém poměru, který je nutný, má-li býti nám tím, čím literatura dramatická jest jiným národům: věrným obrazem života domácího a intellektuálním vůdcem; není tu posud onoho vroucího, životního svazku, jejž Brandes vylíčil tak krásně: „Praví básníci bývají uchváceni myšlénkami, dokud tyto ještě klíčí, vzrůstají

a o bytí své zápasiti musí a staví se v boji jim pomáhajíce na jejich stranu. Bývají strženi a nemohou jednati jinak; rozumějí myšlénkám, neučivše se jim. — Špatní básníci, ti, již nemají nic společného s básníky než zděděnou neb nabytou routinu, nemají sluchu pro temné hučení myšlének pod zemí podkopy své kladoucích, nemají sluchu pro šelest křídel jejich ve vzduchu. Heine v předmluvě k „Novým básním“ pravil: „Mezi psaním bylo mi, jako bych slyšel nad hlavou svou šum pocházející z mávání křídel ptačích. Když vypravoval jsem o tom svým přátelům, mladým básníkům berlinským, pohlíželi na sebe se zvláštními výrazy a ubezpečovali mě jednohlasně, že něco podobného nikdy jim se nestalo.“ Tento šum, který berlínští básníci nikdy neslyšeli, byl právě šelest křídel myšlének. Však bez myšlének žádný básník nemůže nic vytvořiti. Proto i špatní básníci mají jakés myšlénky a sice myšlénky minulosti; a tyto, jež mistři starší periody byli oděli dokonalým výrazem básnickým, podávají opět s výrazem mdlým, chabým. Myšlénky přítomnosti zdají se jim zcela nepoetické, jest jim nemožno, aby čerpali z nich poesii.“ —

Kolik z básníků našich nachyluje sluch svůj k onomu tajemnému, vzdálenému šumu křídel myšlének? Kolik cítí jejich klíčení, vzrůstání, tísnění se ve skutečnosť? Kolik věnovalo síly své jejich obraně?

Neb snad podobné myšlénky, k jejichž obraně a vtělení pozvedli hlasu svého řady velkých duchů moderních, neklíčí též v naší půdě, nepoletují naším ovzduším? Zajisté! Ale jen míti pro ně sluch a zrak. Přimknouti se úzce a vřele k životu domácímu a z proudu jeho vycházeti pak k širokým, mocným vlnám současného života duchovního. Pak vyvine se již zdravá, původní produkce, jež vyrůstati bude z našeho života, živena naší krví, sílena naším duchem a jež zároveň spojovati nás bude se současným hnutím života intellektuálního. —

Volání po podporování domácí produkce, jež ozývá se u nás časem, nezpomůže. Obecenstvo se táže: „Ale, jest ta domácí produkce vskutku domácí?“

A zkušenosť dává mu odpověď zápornou. Tu nelze diviti se, že milejší mu cizí originál, než domácí jeho odvar. Vzývání k podporování naší produkce dramatické nezpomůže, dokud produkce ta nebude skutečně naší; a pak volání bude již zbytečno, poněvadž sama vydobude si své stanovisko. To jest tak přirozeno, jako že nutno dříve strom zasaditi, než možno bráti z něho ovoce.

Nejlepším dokladem zde Lessing. Co bylo by pomohlo pouhé volání k Němcům: „Odvraťte se od cizího, francouzského vkusu, podporujte domácí produkci!“ Upravil půdu k německému dramatu, přiložil vlastní ruky k jeho vytvoření, a dílo hotové vydobylo si již samo své místo a uznání. —

Však i u nás připravuje se již změna.

Zmínili jsme se již o hlubokém vnitřním procesu, jenž v nynějších poměrech našeho dramatu krokem pomalým, ale jistým chystá obrat. Vedle silného proudu starších i moderních vlivů cizích sbíral se zvolna tenounký, slabý pramének z domácí vláhy a počíná prýštiti se již z české půdy. Byl nepatrný z počátku u porovnání s oním proudem, mizel v něm téměř, však pracně prodíral se dále, sílil, rostl, šířil se, tak že nyní

cítíme již, jak oba proudy se tříští, lámou, spolu zápasí. Mladý pramen nezmohutněl sice ještě tak, aby vybavil se z přesily onoho proudu staršího a aby tryskl úplně samostatně, však přec projevil se již velice pěkně a slibně v mnohých dramatických ukázkách let posledních, z nichž leckterá znamenala krůček ku předu, a třeba by nebyla pošinula drama domácí ještě v přítomný moment života našeho a v proudy současného hnutí intellektuálního, poněvadž buď látka náležela minulosti, neb život duchovní, jejž předváděla, byl posud velmi prostý, jednoduchý, bez zajímavých, složitých a nových záhybů ideí moderních, přec byla tu již zřejma upřímná snaha po postavení se na původní a vlastní dráhu. A tak domácí onen pramen stal se aspoň již tak určitým, že můžeme s ním počítati, a dle něho srovnávati a odlišovati vliv cizí a pak snahu po vybavení se z něho. Stal se tak zřejmým, že můžeme jím označiti hranici rozdělující spisovatele, které zapíšeme jen literarní historii a spisovatele, kteří náležeti budou našemu životu; spisovatele, kterým patřiti bude jen naše zvědavost a spisovatele, kterým patřiti bude též naše náklonnost a srozumění.

Podobná doba přechodní bývá velmi choulostivá, tu může státi se snadno některému básníku, že ještě za života svého vykračuje si světem jako mrtvý klassik, podobně jako ku př. ve Francii přihodilo se i tak velkému duchu, jakým byl Hugo. —

Za takových poměrů připravujících obrat záleží při každém novém díle literárním daleko více na druhu jeho než na stupni. Cena jeho relativní platí více než cena absolutní. Dílo o sobě vynikající může zůstati bez významu a vlivu, kdežto dílo hodnoty poměrně menší, znamená krok ku předu. Historie všech literatur podávají nám tu dostatek dokladů; připomínáme jen ve Francii přechodní dobu z klassicismu do romantismu, vítězství „Hernaniho“ nad „Cidem“. V takové přechodní době literární nejzajímavější a nejdůležitější bývá stanovisko spisovatele, poměr, v jakém postaví se k zápasícím proudům; to znamená vždy krok k vítězství jednoho a k porážce druhého. —

Nic nemohlo by illustrovati ostřeji naznačené poměry našeho dramatu, než oba svrchu uvedené kusy konkurenční.

Přihlédněme nejprve k stanovisku autorů.

Obě hry, „Jindřich Urban“ i „Směry života,“ volily látku z přítomného života českého, obě hlásí se do táboru realistů, a každá směrem svým, ovzduším i postavením jest pravý opak druhé. První připlavily kalné vlny onoho staršího proudu cizího, druhá vynořila se ze zdravého, svěžího pramene domácího; první označuje cestu, již literatura naše dramatická musí opustiti, druhá cestu, již má a hodlá nastoupiti; první náleží době odumírající, druhá době se rodící. Každá jasně a určitě charakterisuje stanovisko svého autora: první, stanovisko v nezdravých prozatímních poměrech za nepřirozených cizích vlivů; druhá, stanovisko, kdy probouzející se snaha emancipační provanuje již svěžím duchem dusné, mrtvými myšlénkami a cizími živly vyplněné ovzduší a nutí k razení vlastní, pevné dráhy. Ačkoli obě díla vystoupila na veřejnost ve stejné době, pod stejným praporem a před totéž obecenstvo, přec ny-

nější přechodní poměry našeho dramatu vložily mezi ně nepřekročitelnou hranici, jež dělí mrtvou minulost od nadějné budoucnosti. —

„Jindřich Urban“ vzdor zabarvení současným životem českým dělá velice přežilý, nezdravý dojem. Jest to stará, vychudlá romantická látka, obratně zakrytá křiklavým obalem nejmodnějšího naturalismu, což zavinilo trapný nesouhlas a rozpor mezi obsahem a formou.

Dílo Ruthovo skládá se ze tří živlů: předně jsou zde reminiscence na pohnutlivá kdysi dramata romantická v genru „Dcery pana Fabricia,“ dále obratně vypůjčené effekty ze sensačních her francouzských v genru Sardouových modních, mechanických výrobků dramatických, a konečně notná dávka peprného koření naturalistického, a celek autor podává nám jako „původní“ drama z pražského života!

Dle zevnějšího rázu hry patrno, že autor chtěl postaviti se pod prapor realismu; chtěl líčiti bezohlednou skutečnost, život v celé hluboké a drsné pravdivosti a myslil, že k tomu dostačí, když postavy hry své ověsí cáry a když vloží jim v ústa drsné vtipy v podskaláckém jargonu a pouliční odrhovačky. Však pro duši toho života, pro tluk jeho srdce, pro teplý dech jeho neměl smyslu, a nedovedl je zachytiti ani podati. V realismu viděl jen lákavý a pikantní obal modní, jímž možno přikrýti velmi výhodně zastaralý, chudý obsah, ale k vnitřnímu, intellektuálnímu jádru jeho nepronikl. A proto zpod povrchního nátěru naturalistického zírá k nám místo teplého života a skutečnosti jen pravdě nepodobnost, prázdnota a klam.

Děj kusu připomíná Sardouovu „Odettu,“ ovšem s rozdílem, že „Odetta“ pařížská odehrává se v hedvábí a v salonech, kdežto „Odetta“ naše pražská v cárech a v krčmách.

Hlavním cílem autorovým byl — jak zřejmo — hrubý, zevnější effekt. K dosažení jeho obětoval ochotně uměleckou důstojnost díla.

Objevují se tu všechny dobře vyzkoušené prostředky sensačních her romantických: Překvapující obraty, akrobatické přemety náhody; napínavé, na samém ostří effektu balançující scény; nepředvídaná setkání, kterými navázána opět ztrácející se nitka děje; záhadné osoby, jež objevením svým nahrazují dramatickou nutnosť a vnitřní logiku díla; na otřásání a napínání nervů namířené scény mezi kajícími matkami hříšnicemi, v nichž po dvaceti letech veselého života probudí se náhle láska mateřská a mezi dětmi jejich, jež byly kdysi opustily, v bídu uvrhly, a které zůstávají nyní neúprosny vůči pohnutlivě stylisovaným prosbám; k tomu vždy v pravý moment příšerné šero, bledé světlo měsíce, trhaná slova, kletba, mrtvice, jed. — —

Přihlédněme blíže k obsahu:

Jednání první: Domácnosť Jindřicha Urbana, zámožného, řádného, intelligentního měšťana pražského. Elegantní salon, v něm Urbanova žena, mladá, krásná dáma. Urban pojal ji za choť před osmi lety, miluje ji vroucně, mají tři dítky, domácnosť dělá dojem dokonalého štěstí rodinného. Záhy dovídáme se, že štěstí jest jen zdánlivé. Katastrofa již připravena. Urban, rozloučiv se něžně, odchází do besedy. Za chvíli objeví se žena jeho v cestovním obleku. Přichází milenec. Vše připraveno na cestu. Ona prodala bez vědomí muže svého dům, on padělal směnky.

Effektní moment, obratně připravený; polohlasná slova, trapné rozechvění; pohnutlivé váhání, svit měsíce. —

Prchnou.

Vrací se manžel ničeho netuše. Dovídá se vše: zrazen a oloupen. Opustila jeho i děti. Kletba. —

Jednání druhé: Bezstarostný skok o dvacet let později s touže lehkostí a naivností, jako dělo se kdysi za vlády romantismu.

Ale k tomu skoku romantickému autor dal si notně naturalistický rámec: uvádí nás do krčmy nejnižšího řádu v Podskalí. Všude znak bídy a spustlosti. V koutě narovnány sudy s kořalkou; kol nich po lavicích kupí se nejhorší chátra, sešlí pobudové, ubožáci bez přístřeší. Stranou u stolu nějaký zneuznaný básník utápí světobol svůj v lihu.

Harfeník drnká pouliční odrhovačky, jež luza provází chraplavým zpěvem. Hranaté vtipy a rozhovory vedou se v květnaté mluvě podskalácké. Obraz velmi účinně doplňují kaštanář a policejní hlídka.

Dekorace jest vskutku zdařilá a charakteristická; ostatní již méně.

Autor, jenž chtěl by přistoupiti k líčení podobné scény, složené z lidské bídy, utrpení a zpustlosti, jenž chtěl by dotýkati se perem svým nejpalčivějších, nejbolestnějších ran lidstva, ten musil by býti předně hluboký psycholog, za druhé pravý umělec, abychom cítili, že jest veden zájmem uměleckým a všelidským a ne honbou po effektu. Rozhodně se nám příčí, když spisovatel sahá k cárům lidské bídy, jen aby ověsil jimi pikantě vychudlou kostru svého díla a když za utrpením fysickým i morálním, jež rozvinuje před námi, vidíme stále ruce jeho, řídící s chladnou vypočítavostí effekty.

Pojednou ozve se v krčmě volání: „Pan baron, pan baron!“ Sešlý, bídný stařec se stopami alkoholu ve tváři, se šibeničním humorem a s otupělostí vůči bídě své: jest to Urban. Zpustl, zapadl mezi chátru, stal se sešlým proletářem. Jen jedna touha v něm žije: aby sešel se se svůdcem své ženy a mohl ho zabiti.

Novotný uprchl sice před dvaceti lety s ženou Urbanovou kamsi za oceán, ale jak Urban vysloví své přání, objeví se ihned v krčmě jako na zavolání. Vejde totiž sešlá, zbědovaná postava, propuštěný trestanec, vypravuje společnosti své memoiry, Urban sezná, že to Novotný. Vrhne se na něho, strhne ho k zemi; ale v čas odtržen a tak zabráněno vraždě. Novotného odvedou. Chátra se rozprchne. Po tomto fortissimu, v němž autor nechal hlasně zníti všechny bubny a trouby effektů, přichází v důmyslném kontrastu idylický moment, con sordini. Urban zůstane sám s oním zneuznaným básníkem. Jest právě štědrý večer. Okny vniká bledá měsíční záře. Naproti v bývalém domě Urbanově rozsvěcují právě vánoční stromek. Urban upadá v dojemné upomínky; náhle klesá k zemi; ranila ho mrtvice.

A čím autor vysvětluje a odůvodňuje přechod mezi Urbanem jednání prvního a Urbanem jednání druhého? Předvedení hotové události nedostačuje. Vyžadujeme vysvětlení, postupného vylíčení onoho psychologického processu, jímž Urban prošel z řádného, intelligentního muže až k sešlému proletáři. Okolnost, že v prvním jednání utekla mu žena, nepostačí, abychom shledávali zcela přirozeným, když objeví se v druhém

jednání jako zpustlý pobuda. Přehlédnutí onoho procesu duchovního dokazuje nejlépe, jak autorovi, při veškeré křečovité snaze po zevnějším naturalismu, málo záleželo na skutečné, vnitřní pravdivosti životní a na lidské duši. —

Jednání třetí a čtvrté: Chudobný příbytek Urbanův. Všechny osoby, rozdělené dvaceti lety a oceánem — většinou osoby cizí, nás nezajímající — sejdou se tu, vždy v pravý moment, vypočítaný s arithmetickou přesností, naivní náhodou: starý Urban, jenž pozdravil se již z mrtvice, jeho dcera, syn, onen básník, jenž uchází se o dceru, trestanec Novotný, a konečně též žena Urbanova, jež vrací se jako zchátralá, sešlá nešťastnice.

Po unavujících trapných scénách, vypočítaných na nervy obecenstva, mezi kající hříšnicí, matkou, jejími dětmi a mužem, probudí se v Novotném mocné výčitky svědomí, když vidí, co všechno zavinil, a on otráví Urbanovou a pak sebe.

Myslím, že nikdo nebude řaditi tento z cizích, nezdravých a zastaralých živlů složený a jediným cílem: hrubým zevnějším effektem řízený dramatický kvodlibet k původní české produkci. —

„Směry života“ tvoří výtečný kontrast k „Jindřichu Urbanovi“.

Fr. X. Svoboda představil se tímto dílem poprvé na velkém jevišti, ale zaujal ihned stanovisko, jež vzbuzuje plné uznání a oprávňuje k nejkrásnějším nadějím stran dalšího vývoje činnosti autorovy. Již první dílo dokazuje, že autor má svůj pevný, opravdový cíl a že hodlá raziti si k němu svou vlastní dráhu: dráhu na české půdě a k českému dramatu; a v tomto stanovisku spočívá hlavní význam jeho hry. Mezi dílem Svobodovým a mezi životem naším panuje úzký, vřelý svazek, jenž svědčí, že básník dovede vhroužiti se v jeho nitro, v jeho proudy a směry, že má sluch pro tluk jeho srdce a zrak pro jeho vrásky i úsměvy; že vyborným talentem svým pozorovacím dovede vnikati v jeho skryté záhyby a vážnou snahou dobývati z nich své zkušenosti a náhledy; a že to, co vřele a pravdivě vycítil, poznal, uvážil a přemyslil, dovede vlíti v uměleckou formu s celým teplem životním, s veškerým nedotknutým pelem skutečnosti.

Aby autor mohl přivésti k platnosti všechny vlastnosti svého nadání a aby zřejmě a určitě rozvinouti mohl jeho ráz, v tom vadí mu, že posud nenabyl dostatečné vyspělosti technické a zručnosti a zkušenosti v ovládání apparátu divadelního. Jest nucen obmeziti se posud na prostý, skrovný děj, pohybovati se v úzkém rámci a pracovati jednoduchými prostředky, tak že obraz jeho neotvírá posud onen široký obzor, jehož vyžadujeme při zpracování současných látek společenských.

Avšak silné, zdravé jádro jeho hry jest zárukou, že záhy i v tom ohledu autor dospěje k žádoucímu stanovisku. Schopenhauer pravil, že hlavní podmínkou dobrého slohu jest, aby člověk měl vskutku co říci. — Klíčí-li v duši jeho cos skutečného, opravdového, najde pro to též vhodný výraz. A že Svoboda má nám ještě mnoho co říci, tušíme z celého jeho díla; proto doufáme, že dopracuje se též záhy pravé formy. —

Látka „Směrů života“ vyňata přímo ze středu našeho života, vyrůstá bezprostředně z naší půdy, z našich poměrů, dýše teplem našeho ovzduší.

Jest to vlastně zoufalý zápas vroucího, teplého srdce lidského, plného idealu, obětavosti, nadšení, s ledovou vypočítavostí, sobectvím, bezcitností a prodajností; zápas, z něhož srdce lidské vychází s mravním vítězstvím, však krvácející, hluboce raněno a otráveno pro celý život. — Láska, důstojnosť, mravní hodnota člověka vloženy v jednu misku společenské váhy, kousek chladného zlata v druhou — a děsná logika sobectví, prodajnosti a mravní zvrhlosti klade s krutým cynismem převahu na stranu mrtvého kovu.

Dva směry života: morálka lidskosti a morálka společnosti se tu křižují, na sebe narážejí, o sebe se tříští a ve víru jejich vln potácí se a zápasí lidské srdce. — Chudobný chalupník Černý dal syna svého, Antonína, do Prahy na studie. Kromě svých upracovaných rukou má jen tu chalupu, ale rád ji chce obětovati, aby syn se stal „panem doktorem" a měl lepší život než jeho rodiče. Vždyť vezme pak otce a matku k sobě a vynahradí jim všechno strádání a dření. Antonín jest nadaný a pilný student, učení působí mu radosť a zkoušky odbývá výborně, tak že nemá již daleko do doktorátu. Vždyť se učí pro své rodiče, jež obětovali mu poslední, a pak ještě pro někoho: miluje celým zápalem první, čisté lásky sličnou Boženku, dceru paní Soukupové, u níž jest bytem. Antonín jest idealista, nadšenec, pln illusí o životě, jejž zná posud jen měkkou, růžovou clonou svých ideálů, a o lidech, jež posuzuje jen dle vlastního čistého nitra, dle vlastní poctivosti. Dle ideálů svých vytknul si cíl, chce pracovati neunavně, postupovati vždy výše, státi se užitečným členem společnosti, aby mohl přiložiti ruky své k všeobecnému dobru, aby mohl síti radosť a štěstí kol sebe a pak z díla svého míti radosť sám — tu pravou, čistou, vnitřní radosť, — jak horuje. A nadšení k dílu svému bude čerpati z velké lásky své k Boženě, již pojati chce za ženu.

Tyto scény, v nichž Černý líčí svůj cíl, své ideály, svou krásnou, čistou radosť ze života, dokazují nejlépe, že Svoboda vedle bystrého, hlubokého pozorovatele jest též pravý duch básnický.

Že mohl by býti zamítnut Boženou, nepřichází Antonínovi ani na mysl. Vždyť chování její, pohledy a úsměvy dokazují nejlépe, že mu rozumí, s city jeho souhlasí.

Ovšem Antonín jest nezkušený blouznílek, jenž nevidí, že Božena jest povrchní, bezcitné, vypočítavé stvoření, pravá dcera své doby, která vyžaduje k manželství zcela jiných věcí než — lásky, a která s ním jen pohrává a koketuje. Však tvrdá ruka skutečnosti ztrhá záhy illuse, jež halily mu pravý stav věcí. Než dokončí ještě svá studia a může požádati o ruku Boženy, počne ucházeti se o ni sešlý, směšný staroch, však boháč, a dívka se mu zasnoubí. Marny všechen bol a zoufalství Antonína, marny jeho prosby a zapřísahání, aby se neprodávala, neotravovala takovou lží a podlostí svůj mladý život. Vroucně a upřímně líčí jí svou velkou, čistou lásku, slibuje, jak bude pro ni pracovati, pro ni se snažiti, jak láskou svou a pílí jí připraví radostný, šťastný život.

Boženka naslouchá s koketním úsměvem slovům jeho, v nichž chvěje se celá jeho bytosť, a pak odbývá ho cynicky a pohrdavě: Co mu to napadá! K vůli němu měla by odříci Červenkovi, k vůli němu, jenž

ničím posud není, nic nemá a dostane snad na rok sotva osm set, kdežto Červenka jen byt ji najal za třináct set, a koupí jí nádherné zařízení, ano i tu „báječně“ krásnou kredenc, kterou viděla na Příkopech! A pak neměla prý vůbec Antonína nikdy ráda. Ostatně když ho to tak trápí, nemusejí se rozloučiti úplně; budou se scházeti, bude ho zváti k sobě, na čajové večírky — — Antonín se na ni vrhne, uchopí ji za hrdlo, strhne k zemi, snad by vykonal na místě soud, kdyby nepřikvapila stará Soukupová.

Antonín ze zoufalství vrhne se v hýřivý, rozmařilý život, studií zanechá, peníze, jež rodiče z posledních zbytků majetku posýlají mu na zkoušky, promrhává v hospodě — klesá a nemůže se vzchopiti. Rodiče byli již nuceni prodati chalupu a se zbytkem chudobného nábytku přistěhují se do Prahy, k synovi, v mínění, že jest již doktorem. Ubožáci zvědí vše; syn peníze promarnil, studie nedokončil, a oni v stáří svém stojí zde nyní bez podpory, ožebračeni.

Toto shledání ubohých, životem těžkým utýraných staroušků se synem zbloudilým patří k nejkrásnějším scénám, jež známe na jevišti. Ta slova prostá a přec tak nevýslovně dojímavá, provanutá tak hlubokým, vroucím citem, diktovala ryzí lidskosť a pravá poesie.

Pohled na nebohé rodiče, na jejich bolesť, očistí a povznese opět duši Antonínovu a vyrve ho zkáze, jež před ním se rozvírala; vzmuží se, cítí svou povinnosť, jest zachráněn.

Všechny postavy hry kresleny výborně, s výraznou charakteristikou, s životním reliefem. Kol celé látky, vyňaté ze střízlivé skutečnosti, rozprostírá duch básníkův jakýs měkký, třpytný závoj, jenž každému prostému, jednoduchému detailu dodává nevýslovného půvabu a poutavosti.

Jest to teplý, pravdivý život, ryzí skutečnosť, jež ale prošly očistou ducha básníkova.

Dle první této ukázky soudíme, že Svoboda prokáže dramatu našemu domácímu mnohou platnou službu a zaujme v repertoiru našem jedno z předních míst.

Anežka Schulzova.

SLOVINSKÝ KROJ

(Z KRAJINY.)

Z cyklu: Mythem a dějinami.

Od Jarosl. Vrchlického.

Odysseus na moři.

V bezbarvém vzduchu, v kterém se křídla
Snů prchajících míhají,
dlí mladičké Jitro u Času zřídla
a Hory se již stíhají,
v jichž tanci dítě zvedne se junem,
zajásá, zatleská ve světle slunném;
Charona pošle s příšerným člunem
v říš, kde se Stíny zdvíhají.

Oh! kdo tu pluje na zvlněném moři,
jak vztahuje k Věčným ramena!
Jak toužebně zrak v žeh rostoucí noří,
jak jásá duše znavená!
Ač neví, co nový den přinese strázně,
co nových zápasů, touhy a bázně,
zdraví přec Hélia, z paprsků lázně
s nímž vstává Eos plamenná!

Sám, dokola sám je tu z živoucích tvorů!
Dí mu to vlastních ňader ston,
jakby ji poprv zřel, patří tak v Zoru . . .
Ni delfinů kolem lodě shon.
Jen světlo a vlny a vlny a světlo!
I patří, kde v hloubi nebes to zkvětlo
a na slunce, které z propasti vzletlo
jak nádherný, zlatý alkyon.

I sáhne si k srdci, zda on je to v skutku?
Tak docela na sebe zapomněl,
nemyslí na zašlou, na příští půtku,
necítí sirotu, prázdno ni žel;
jak bytost šťastná, jak tvor ve všem celý,
je lehký jak pták, jak paprslek vřelý;
silný teď vlnám jak zástupům velí.
V střed bohů hrdý vstoupit by chtěl.

Ó jak se to vlní, jak obzor to plní
to báječné mořské zrcadlo!

Jak ženy prsy tak pne se, plá, sluí
zří s žasem v to děsné divadlo,
a cítí, co bylo v něm trudů a bludů,
co tkalo v duši rmut, hořkost a nudu,
jak s hlavy mu dýmem a šupinou s údů
v tu orgii světla zapadlo!

A vztahuje ruce své, velebí Věčné
a toužně zrak v dálku upíná,
ba děkuje za bouře zlé, nekonečné;
je svátkem ta velká mu vteřina.
Svůj osud cení si nad lósy druhů,
jimž plynou s dny noci v únavném kruhu,
cítí, jak duchu bouře jdou k duhu,
jak samotou roste hrdina.

Velebná chvíle! — Mihne se, bleskne,
již prchá, on cítí to, s oblaky
večera bude zas ve dumě teskné
ždáti po kouři své Ithaky!
Zas bude chtít svoji obejmout ženu,
zas políbit dítě! — Za jakou cenu
se dotřel k tomuto Nesmrtných věnu?!
Ó zpátky, zpátky, vy přízraky!

Je velký a silný! Edenské růže
tká v kadeře jemu světla lom,
teď cítí jarost a odvahu muže,
jak mohutný v pláni si připadá strom.
Ať vlna se vzepne a zčeří a zpeří,
ať loď se mu zachví větrem jak peří,
on žil a plně žil, neb v sebe věří,
jest nesmrtelný v citu tom!

Smrť Lucanova.

Být větším doby své, je velká vina,
být lepším jí, toť teprv kletba hrozná;
ve svoru obého je velduch třtina
a brzy strašný obého trest pozná.

Tak myslil Lucan. Kynul otrokovi,
leh na lože tu proklínaje chvíli,
kdy Senecou představen Neronovi...
Teď za to dal si otevříti žíly.

Byl větším tyrana — to k zmaru stačí.
Byl lepším tyrana — teď musí zmizet.
Co s moudrostí mu strýc? Co žena v pláči?
Čas nejvyšší plod ctnosti svojí sklízet,

Jeť vinou doby jen, že zraje v krvi.
Však jeho báseň, torso příští době,
té k vůli mohl okamžik jen prvý
se zachvět, zapírat, být třtinou v mdlobě,

Však posléz co i s tou? Výš pravdu cení
a přísnost reka, vzdor své mužné síly.
Můj pozdrav, strýče! Ženo, políbení!
A klidně dal si otevříti žíly . . .

*

My všichni, po věcích kdo jdeme za ním
a doby tyranství a tíhu nesem,
laur laciný dnes tisknem ku svým skráním,
však před bohem se vlastních ňader třesem;

Jichž Nero doba je — ó proč jsme větší?
Být lepším skoro ani zázrak není,
však za obé trest ve smrtelné křeči
my odnášíme v stálém utrpení.

Svou každou knihou otvíráme žíly
a naše krev z nich teče tiše, tiše,
v ní vzruch a vzlet a nadšení, dar síly
a teplo, žár jak z plné slunce číše.

Po boku rozum — strýc Seneca stojí,
u nohou žena — rozkoš lásky marné;
my klidně páže nastavujem dvojí
a otrok bodne, paprsk krve parné

Se valí dál a zas a dolů stéká,
až srdce v slední zastaví se křeči,
zrak upřen klidně v kout zří, kde Smrt čeká, —
Však než náš Nero lepší jsme a větší!

Píseň Walkyr na bojiště ujíždějících.

Jedeme, jedem
ve mračnu šedém.
na hřebci hnědém
sedí z nás každá.

Vedle ní sedí
Odboj a Vražda,
z oka Smrt bledí.

Co dál, se neptáme, s listím jen šeptáme a všecko deptáme
v divoký cval,
blesk tmou-li prokmitá, našeho kopyta jiskra to vlnitá,
jak hřmíme dál.

Jedeme, jedem
v měsíci bledém,
rubáše předem
pro mrtvé muže,
pro mrtvé panny.
poupata, růže
z Walhaly brány.

Kdo že nás zastaví? Kolem kraj mlhavý, západ jen krvavý,
tam zuří řež!
Na poli, na stráni, krákají havrani, o štít meč vyzvání . . .
S vichřicí spěš!

Jedeme, jedem,
vlnami, ledem
za sebou vedem
hladové supy,
vlky a kance
na mrtvol kupy
v divoké tance.

Otec tvůj? — Zbodni jej! Matka tvá? — V divý rej na
chvoště za ní spěj!
My přijdem v čas!
Bratr tvůj? — Sraz mu leb! Sestra tvá? — Koně tep,
zdvihni leb jako střep,
žízeň svou has!

Jedeme, jedem,
močály břeedem.
Krví jak medem
sládnou nám ústa.
Houkáme v dálku
mlha kde hustá,
čicháme válku.

Před námi: Strach a chvat! Vedle nás: Děs a chlad!
Za námi: Mor a hlad!
Divoký let!
Mrtvol kde tmí se stoh, zvedáme s krví roh, padl muž,
padl hoch,
nám patří svět!

Ve mračnu šedém
na hřebci hnědém
přes močál, podél skal v divý cval
jedem . . . . .

Mistr Jeroným.

Je boží zákon sladký
a hrozný zároveň.
Kdo učiní krok zpátky,
svou rajskou zkazí žeň.

Ó já to těžce zkusil,
to, mistře Jene, víš;
teď život se mi zhnusil,
pout jeho cítím tíž.

Teď svrh jsem vše, co světské,
čím slabý jsem se chvěl;
v zahradě Olivetské
co božský Mistr děl,

Již chápu. V bojích stálých
již mohu pevný stát;
dej, Pane, sem svůj kalich,
já vyprázdním jej rád.

Ve přesvědčení čistém
jak skála pevný jsem,
dech cítím, jako s Kristem
když mluvil Nikodem.

Dech slyším, Huse, duje
z tvé do mé hranice;
to světy obnovuje
ta boží vichřice.

A já ji douti slyším
a já ji slyším vlát,
jak děcko v ní se stiším
a s anděly jdu spat.

Je boží zákon sladký
a hrozný zároveň.
Vím, boj můj bude krátký,
jdu dovršit svou žeň.

Caesar Borgia.

On poznal každou rozkoš lásky,
on poznal každý viny hlod
a cítil osten první vrásky,
jak zvolna v tvář se jemu vbod.

I podíval se do zrcadla —
ó krásný muž byl posavad!
ač duše dávno schřadla, svadla
a v srdci sníh a led a chlad.

Dnes divno, večer bez programu.
Jak moh tak hloupě počítat,
neuzří žádnou s maskou dámu
u dveří ložnice své stát.

I páže, hoch ten kučeravý,
si dovolenou pro dnes vzal,
a městem bloudit do únavy
bez cíle, nač — a co pak dál?

Ó dlouhá chvíle! Vousem rusým
své bílé prsty zvolna táh:
Co jiných život? Já žít musím —
a ku fiole s jedem sáh.

Dnes divně naladěn je k všemu
i dobrým z nudy byl by hned;
psu, jenž se v lásce tulil k němu,
pod kůži začal stříkat jed.

Mandragora.

Před Norimberkem rozložen byl Valdštýn se svým táborem.
Noc tmavá byla, pochmurná, to noc před prvním únorem,
kraj samý led a samý sníh, a vítr fičel severák,
až od úst lidem mrznul dech, až ve vzduchu mrz rychlý pták.

Tu stráží křik a vojska ryk: byl chycen jakýs dobrodruh.
— To špehoun, na strom první s ním! — Dál pochodní se čeřil kruh.
— Ne, k vůdci s ním, ať soudí sám! V to polnice pad hlasný jek
a Isolani s Buttlerem již dobrodruha ve stan vlek.

Nad mapami tu zadumán u kvadrantů a v středu knih
bděl vůdce v hvězdách stopuje běh cizích osudů i svých.
— „Co stalo se?“ — ‚Zde vyzvědač! — rač soudit nad ním, pane, sám.‘
— „Tys Hebrej!“ — „Ano, pane, rač si vybrati, zde jest můj krám!“

A rázem mužík zrzavý již skládá s beder starý vak,
jej otvírá a šklebí se: „Mám vzácné věci, žádný brak,
jsem jako alchymisty půl, vše najdeš zde v mém tlumoku —
zde Aronova zkvetlá hůl, zde Alborak, když do skoku

Se pustil, v cval, a podkovu když ztratil zlatem zářící,
již hledá věrný Musulman ve blýskajícím měsíci,
zde máš ji, pane — Směješ se? Zde Evy jabko hříšné též,
zde Al-Rašida tajný klíč k haremu nebes nalezneš.

To neláká tě? — V krámech mých ty lhostejně se hrabeš dál?
Hleď, tady mandragora jest, již míval druhdy Rudolf král;
to divný, divný kořínek, jak mužíček je chlupatý.“ —
„Co pravíš?“ ptal se Valdštýn hned a poslouchal již dojatý.

„Slul Thrudacias, červenou na tílku nosil košilku,
spal v ebenové skřínce své, však zdřímnul jenom na chvilku.
Jak nový měsíc nebem vzplál, tu probudil se v divý chvat
a přežalostně zaplakal, neb tu se musil vykoupat.

A ženušku měl rozmilou, a jméno její Marion,
a ta se rovněž vzbudila, když vyšel měsíc v nebesklon,
a plakala a kvílela, až s Thrudaciem veselí
se vykoupali vespolek v lidského mléka koupeli.

Pak oblečeni pěkně zas do hedvábí a šarlátu
si lehli v úzkou rakvičku pod baldachýnem z brokátu
a spali, tílka chlupatá tisknouce k sobě navzájem,
než měsíc plný v běhu svém obletěl bídnou naši zem.

Když Rudolf král, buď požehnán! — šel k otcům — Jaký pláč a žel!
na mandragory ubohé hofmistr dávno zapomněl;
tu starý mnich, jenž v středu svíc u katafalku v modlitbách
dlel, náhle slyšel v půlnoci kvil tajemný — jej schvátil strach.

Tam z klenotnice císaře to znělo žalně víc a víc,
tam z kuchyně těch kouzel všech, tam od retort a od krabic,
i svíci vzal a kráčel dál a poslouchal ten pláč a kvil,
až u té skřínky z ebenu se, divně dojat, zastavil.

V tom Thrudacias vztyčil se a z rakvičky té víko strh,
pak na ubohou Marion se jako živ a šílen vrh;
tu jizbou chlupy lítaly, on roztrhal ji v prach a dým;
pak pad a chcíp — zde kořínek ti pouhý pane nabízím.“

Ztich Hebrej, v tváři divý škleb, a mandragoru Valdštýn vzal,
kořínek dlouho prohlížel a pak se nad ním zadumal,
to vskutku lidské tváře tvar i tílko v chlupů rubáši.
„Co, starče, měl bych dělat s tím?“ — „To, pane, štěstí přináší!“

A Valdštýn hleděl na kořen — „Zde vskutku jako oček tvar;
i víčka zde i zornice, jen schází lesk a schází žár,
zde vpadlá, úzká prsíčka, zde zakrsalých rukou sled
a celek tvrdý kořen jen — ó klamné dno ty lidských věd!

Kde pravdy zdroj, kde pravdy číš, a kol jen samé mátohy!
Lže pevná zem i člověk lže, jen hvězdy nelhou oblohy.
Těm věřím jen!“ — Však posléze vzal mandragoru s úsměvem.
„Co za to chceš?“ — „Svou svobodu z tábora s volným průchodem.“

A vůdce hlavou pokývnul a na stráž před svým stanem hvizd,
a Hebrej samá úklona se vzdálil svoboden a jist.
Nad mandragorou vůdce bděl, již půlnoc zde, slyš strážní hlas;
je třeba tábor obejít, než upře oči v hvězdný jas.

Vzal mandragoru, za ňadra ji strčil si a vyšel ven.
Šel v řasnatý plášť zahalen — kol ticho hluboké a sen —
jen sem tam ohně hořely a chýlily se již v svůj sklon —
To, věru, divná pohádka — Thrudacias i Marion!

Ba podivná — a jak by ne? Ta bajka zvoní z drahých Čech,
a Valdštýn stanul v myšlenkách. — Jak dávno nebyl v krajích těch
a viděl zem a viděl kraj a viděl staré Hradčany
nad městem v hloubi jako z par do večerních par vetkány.

Tam jeho choť — proč v cizině má týrat se a plahočit?
Zda není lépe pánem tam, sám králem, českým králem být?
Proč nemoh by? Co vadí mu? Jen zmužilost a odvaha!
Zří město v mlze, slyší hluk — do dálky ruce rozpřahá.

V tom divý šum jej zplašil z dum, kol něho tmavý stín se kmit,
to bylo bleskem, noční pták jak byl by kolem něho lít,
však ránu cítil na prsou, křik — ale v dáli byl již stín. —
Jen blesk to byl, jejž pohltil do pláště svého noci klín.

A vůdce vrátil se v svůj stan a byl v své duši divně hnut. —
Hle, jeho plášť a kabátec pod pláštěm dýkou probodnut!
Šat rychle sťáh, za ňadra sáh a mandragoru vyňal ven
a chvíli, věru, nevěděl, zda přelud to a divný sen.

Ten zrudlý kořen chlupatý se celý krví rdění
a na šatu i na plášti je rudé krve znamení,
o mandragoru odrazil se dýky ráz — zda bděl či snil? —
Teď jasně zřel, Thrudacias že teprv nyní mrtev byl.

VŮNĚ.

Ze zápisků na cestách Julia Zeyera.

(Dokončení.)

Hledal tenkráte cizince, s nímž ujednával nějaké obchody, a ten jej zavlekl do prostoru, kde tančila veřejná tanečnice. Ve velkém, starém dvoře seděli muži, kouřící čibuky, na zemi na chatrných kobercích a na rohožkách; na sloupech, patrně z rozvalin Karthaginských sem zavlečených, hořely v železných ramenech pochodně, kapající velké ohnivé své slzy na dlažbu a dýmající černě vzhůru ku světlým klidným hvězdám. Uprostřed dvoru tančila ta ženština, přišlá odněkud z daleka. Hudba kotlů duněla, jásala hřmotem měděných cimbálů, plakala smutnými tóny nějakých fléten. Ta ženština byla divukrásná. Pleť její byla jantarová, průhledný gáz zakrýval ledva krásná její ňadra, oči její byly velké, strašidelně temné, horečně svítící a některou chvíli jako v slzách tonoucí, jako ve mdlobě hasnoucí. Hlava její klesala unyle zpět v týl, vlasy její, černé jako havraní perutě, byly volné, propletené krvavými květy, šat její, žlutý s brunátnými stíny v záhybech, byl pln kovových záblesků. Polonahým jejím tělem šly ustavičně záchvěvy, ze zraku linula žádost palčivá, pohyby její byly vyzývavé, vilné a se rtů, záhadně se usmívajících, plynuly zlomky necudných zpěvů.

Nurrudyn bledl a červenal se a odcházel konečně v úplném zmatku smyslů svých. Nikdy nebyl opojení roznícené žádosti tak silně cítil jako dnes. A doma čekal naň úsměv mrazivý, odpuzující, podobající se téměř nenávisti! Což měl celý jeho život takto plynouti? Neměl sladkosti rozrušených smyslů, bouři jejich, nikdy poznati v objetí ženy, cítící jako on? A bylo to přece snadné! Nebylo než na něm! Nebažil po rozkoši koupené. Ale byla Majmuna žena jediná na světě?

Řekl jí druhý den velmi střízlivě a chladně:

„Majmuno, vidím, že pro mne nemáš pravé lásky a nevyčítám ti to. Povaha tvá jest mrazivá. Pojmu ženu ještě druhou. Na práva tvoje, ženy první, nesáhnu. Jsem správný vždy a v každém svém jednání."

Počítal trochu na její žárlivost, myslil, že ji popudí. Ale na čele jejím neukázal se mráček. Pravila pouze: „Jsi pánem v domě svém, jednej dle svého rozumu."

Ale když byla sama, lekla se. — Žena druhá v domě, nebyl to věčný špeh? S nepokojem největším čekala na Mansura a když přišel, letěla mu vstříc, chtěla mu svou obavu žalovati, ale šťastná jí přišla zároveň myšlénka: „Můj milený," zvolala, „spása naše se blíží! Nurrudyn chce pojmouti druhou ženu. Je mi to lhostejné, však zahraju si

na žárlivou, nebudu chtíti svoliti, uteku k svému otci, budu žádat o rozvod! Pak budu tvou a nedosáhnu-li rozvodu, bude snadné z domu mého otce s tebou uniknouti, daleko, daleko někam, do těch modrých krajů pod zlatými vrchy u břehu jasných vod!"

Tulila se k němu. Mansur tiskl ji k sobě a bílý jeho plášť svezl se mu s ramen. Majmuna vykřikla překvapením a couvla o krok. Mansur stál před ní v plném lesku rytířů stráže bejovy, postava jeho hořela purpurem a zlatem a posadil si nyní přilbu na hlavu, vysokou, skutou ze stříbra a zlata, s třemi hvězdami z démantů, třesoucími se na jejím vrcholu na dlouhých jakýchsi zlatých, pohyblivě pružných, kývajících lodyhách. Mansur viděl s radostí nadšení její, a ješitnost jeho působila mu zvýšený tlukot srdce. Vytáhl svůj meč: byl zlatý, zdobený lapis lazuli a ocelový čepel měl stříbrem vkládaný nápis. Obdivující se Majmuna četla: „Jest Bůh věčně živá, jen sama sebou jsoucí bytost! Nikdy nedříme a nespí. Nemá druha. Nebudem se nikdy klanět nikomu než jemu. On jest bohem jediným a Mohamed jest jeho Prorok."

„Ten meč," řekl Mansur, „visel někdy v mešitě v Damašku, odkud jej praotec můj měl. Je to meč bohatýrský. On proklestí nám cestu k blahu. Vím, že k vůli tobě jej někdy vytasím a že bude krvavý."

„Je mi jako ve snu," řekla Majmuna. „Jsem to já, jež stojí zde, a jsi to ty, mé blaho nejsladší? Jsi jako boží anděl, tak luzný a tak mocný a tak vznešený. Můj Mansure, zamávej mečem svým, chce se mi blesk jeho viděti v tom krásném modru poledne! A nápis ten jak je divný: „Bůh nikdy nespí, nikdy nedříme!" Víš, že mě ta slova poněkud polekala? Je to jako hrozba trestu za můj hřích!"

Mansur učinil tři kroky od ní, by z dosahu meče vyšla a zamával jím třikráte nad hlavou. Jak svištěl ve vzduchu ten meč, jak blýskal se!

„Bůh nikdy nespí ani nedříme!" šeptala Majmuna a nějak se zachvěla, ač na svůj strach v té radosti, vidět Mansura tak krásného, bohatýrského, zapomínala.

V tom okamžení vyšel muezzin Humam na výši mešity, by k modlitbě zval. Zaslyšel to zasvištění meče a obrátil místo v dál, překvapen, zraky svoje do dvora sousedního. Nemohl Mansura samého spatřiti, ale stín bohatýrův rýsoval se na bledošedé dlažbě, ostře a temně, vysoká jeho přilba a tři chvějící se hvězdy na ní z démantů, sypaly na dlaždice zřejmě a jasně jiskry své a zachovaly ve světlé záři odlesku plně své obrysy. Muezzin zůstal jako zkamenělý, trnul však ještě více, když teď zahlédl druhý stín, luzný a ztepilý, stín ženské postavy, letící ke stínu prvnímu. Teď se objaly, splynuly v jedno a dlouhé, žhoucí jejich polibky plnily Humama úžasem. Teď zmizelo vše, a tu teprve vzpamatoval se muezzin a volal věřící k obvyklé modlitbě. — Nesešel však na to s minaretu. Střežil dům sousední, ulici, pustou zahradu vedle Nurrudynova příbytku, strmé skály Kasby, které i onu zahradu i sousedící dům jako v těsném objetí držely, pátraje po odcházejícím milenci nevěrné ženy, jejíž muž se vracel z bazaru. Ale nikde nebyla po něm stopa! Zmizel tak úplně, jako na světlé dlažbě temný, ostrý jeho stín s tou zrcadelní na hlavě září. Muezzin nespal celou noc a přemítal a rozjímal o tom, co nyní jeho povinností. Ráno byl rozhodnut.

Bral se úzkými, šerými, klikatými, lehce krytými uličkami bazaru a hlučným davem, tam se všude tlačícím, přímo do skladu Nurrudynova. Usedl na koberec, a kupec kýval na něho vlídně hlavou na přivítanou, kázal hochovi, by hostu podal kávy a mu zapálil dýmku, neměl však času dáti se s ním do rozhovoru, neb tři cizí šejkové, smědí a vážní, s pyšným držením těla a ušlechtilými pohyby, vyhledávali si sedla tunisská, tak proslulá, zdobená stříbrem a kameny, vybírali si třemeny, široké a těžké z tohotéž kovu a pak hledali dlouho drahé koberce, vykládané zbraně a žádali posléze perel a voňavek pro své ženy. Bylo téměř už poledne, když odešli; sklady suken a hedbávu, šešií a koberců už byly zavřeny, a i voňavkáři, kteří nejdéle v bazaru bývají, zavírali už krámy.

Tu teprvé měl Nurrudyn čas, promluviti si se svým hostem. Podivil se, vida, že Humam nebyl se kávy dotekl a že nebyl kouřil. Seděl tiše na koberci a upíral zraky pevně na sněhobílý turban Nurrudynův.

„Co je ti, příteli? tázal se kupec. Muezzin neodpovídal a hleděl upřeně stále na turban. Konečně, aniž by směr svých zraků změnil, řekl pomalu:

„Je čas, bych se odebral volat k modlitbě, však dříve nutno, bych ti něco pověděl."

„Mluv," pobízel jej kupec, znepokojen jeho divným počínáním.

„Na turbanu tvém je skvrna," řekl krátce muezzin.

Nurrudyn lekl se, zbledl lehce, ale pak zatřásl hlavou a vzal příruční zrcadlo. Hleděl na svůj turban. Byl sněhobílý, nebylo na něm skvrny. Tu začala se ruka Nurrudynova chvěti, měl jistotu, že mluví muezzin obrazně. Přece řekl hlasem co možná bezstarostným: „Nevidím ničeho."

„Marně přelháváš se," řekl Humam. „Rozumíš mi dobře. Na turbanu tvém je skvrna."

Kupec zbledl nyní smrtelně.

„Kdo poskvrnil můj turban?" zašeptal.

„Tvá žena," řekl muezzin a vstal. Nurrudyn zavrávoral.

„Buď mužem", řekl muezzin. „Dej sklad svůj zavříti a pojď se mnou."

Po cestě pak vypravoval vše, co včera viděl.

Po dlouhém mlčení pravil Nurrudyn: „A což, mýlil-li jsi se? Neusnuls na minaretu a nezdálo se ti to jen ve snu?"

„Možno," řekl muezzin. „Protož buď opatrný, nezmiňuj se slovem a snaž se přesvědčiti se sám, než budeš jednati."

Na to se rozešli, a Nurrudyn poslechl rady starého muže. Nezmínil se slovem nikomu, neprozradil se naproti Majmuně ani pohledem. Místo do bazaru však chodil nyní do džamie, skrýval se za zábradlím minaretu a zíral v ulici, zíral všude kolem jako jestřáb slídící po kořisti. Tak uplynuly dva dny, v nichž se milenec Majmunin neobjevil. V den třetí však přišel záhy z rána, hned když třpytící se stříbrem závoj nevěrné ženy od jejího okna vlál na znamení, že manžel její více v domě není. Mansur přišel se loučiti s Majmunou na několik dní. Bej stěhoval

se do svého paláce mimo město, do Barda, a rytíři jeho stráže jeli s ním. Pláč Majmunin byl srdcelomný.

„Neviděti tě několik dní!" úpěla, „toť znamená pro mě smrt! Ach, snad tě nikdy více neuvidím, a mám pro tebe tajemství, tak krásné a tak sladké!"

„Jaké?" ptal se jí.

„Neřeknu ti je v tom dešti slzí svých," odpověděla. „Ach, snad loučíme se na věky!"

Tu sevřel ji těsně v náruč a pravil jí:

„Teď loučíme se, ale sejdem se za krátko, bychom se nerozloučili už nikdy! Uzrálo ve mně předsevzetí moje v čin. Unesu tě, Majmuno. Unesu tě zatím do svého domova, do Medyny, do sladké Medyny, jejíž samo jméno Bůh utvořil tak, že dobré jest a vůněnosné! Uzříš to moje město, dřímající v objetí zahrad a hájů datlových, město, jehož zahrady jsou plny studní jasných vod! Projedeš na mém orlím koni branou medynskou; vedou tři do jeho lůna, plného chladu, toho chladu, jenž dle dávného výroku jest otcem vidin a čistou vláhou práhnoucím rtům! Uvidíš fialové mlhy nad smaragdovými sady palmovými blouditi, jak závoje hurisek, uvidíš kupole a minarety města, uvidíš „klenot Medyny," mešitu o čtyřech mohutných věžích, s kupolí zelenou a zlatou, nad níž hoří půlměsíc a v jejímž stínu popel Mohamedův dlí! A když Majmuna plakat nepřestala, povídal jí jako dítěti o slavných hájích datlových rodného svého města, o jejich plodech, vůně jako balsámu, o jiných, které zůstávají zelené, i když zralé jsou, a pak o těch se stromů, které se jednou poklonily na pozdrav Prorokovi, a jejichž široké, divukrásné koruny od té doby zůstaly k zemi schýlené. Pak vypravoval jí o příšerných basaltových, zemětřesením roztrhaných pouštích za městem, kde leží balvany jak těla zabitých obrů a kde věčně vítr, horký jako výheň, žaluje.

Vypravoval o pohřebišti, kde sto tisíc svatých odpočívá. To pohřebiště rozevře hroby své nejdříve ze všech ve velký den zmrtvých vstání, Prorok povstane první ze všech smrtelných a pak vyjde těch sto tisíc svatých ze hrobů, každý s tváří jako planoucí luna! Pak vypravoval o lesku mešity, o závoji před hrobem Mohamedovým, o skupení zářivých lamp, které se nazývají „plejadami" pro podobnost svou s oněmi hvězdami, a posléze o bývalé komnatě Ajišy, ženy Mohamedovy, kde Prorok zemřel. Sloup světla svítí věčně nad kupolí zelenou, pod níž se ta komnata nalezá, a je tu záři na dva dni vzdálenosti od města viděti.

„Je to nejsvětější ze všech svatyň na zemi," řekl Mansur, „neb svolil tam Prorok, by Azrael, anděl smrti, duši jeho z těla odejmul, mezi tím co hlava jeho v klíně jeho ženy Ajišy ležela. A tak, ó Majmuno, prosím Boha, abych někdy též skončiti směl ať v poušti nebo na poli, v Medyně nebo jinde, hlavu svou podpíraje o bílá ňádra tvá, ty ženo moje, ty mé víc nežli žití, ty moje lásko! Říká se, že život jest štěstím, které nám uniká jako voda z ruky, které nás klame jako lživý sen! Co na tom, uteče-li voda života, jen ovlažila-li nám rty, co na tom, že prchá sen, že klamal nás. Jen byl-li klam jeho tak nekonečně sladký, jako je lásky sen!"

Majmuna neplakala už, vyprovázela jej na dvůr. „Vrať se brzy, můj bohatýre, modlo má," řekla a když odcházel, spěchala za ním, objala jej znova, zarděla se a klopíc oči řekla: „A moje sladké tajemství, ty nebažíš je zvěděti?" A než odpovědět mohl, zašeptala mu, tisknouc ruku jeho pod své srdce: „Zde nosím dítě tvé." Táhl ji k sobě a líbal témě skloněné její hlavy. Tu zazněl výkřik divoký vzduchem, jako dravého ptáka. Majmuna poznala Nurrudynův hlas. Byli se odvážili příliš na slunce, a zrádné jejich stíny zjevily se zrakům slídícího manžela.

„Je-li ti žití moje drahé," řekla Majmuna bleda jako smrt, „pak prchej!"

Za chvíli byla ve své komnatě. Nurrudyn bouřil do domu a nalezl ženu svou, na oko klidnou u vyšívání. Ruka její se však chvěla jako list. Počítala chvíle. Vnikl už Mansur v hrobku a do skryté chodby?

Nurrudyn vrhal jí největší urážky v tvář, trhal ji za bílé ruce, snaže se, srazit ji na kolena, udeřil ji. Mlčela a usmívala se v duchu. Ztrácel takto svůj čas a Mansur mohl zatím uniknout. Teď byla jista, že milenec její jest zachráněn. Tu teprve vzpřímila se a pohledla na Nurrudyna tak záštiplně, že se téměř ulekl. Ty zraky byly hrozné jako smrt.

Vyšel z komnaty a prohledal marně nyní teprve celý dům. Vrátil se k ženě, klesl na polštáře a vypukl v málomocný pláč.

„Dítě!" zašeptala Majmuna pohrdlivě a odvrátila se.

Nurrudyn se zastyděl, vzchopil se a utíkal k otci. — Abdurrahman nechtěl z počátku věřiti, pak šel se synem k Majmuně. Ta však neodpovídala jediným slovem na starcovy otázky, nevšímala si jeho vyhrůžek a nedbala jeho napomínání. Nejraději byla by zvolala: „Ano, ano, miluji Mansura plným žárem své duše!" Byla by to třeba volala se střechy domu, byla by se chlubila před Bohem i lidmi láskou svou, ale bála se příliš o tu lásku, o život a o bezpečnost svého milence. Mlčela tedy zatvrzele a hleděla neurčitě do prázdna. Zapírati zřejmě slovy svého milence? To zdálo se jí nemožné. Raději by byla život svůj stokráte dala, než by byla řekla: nemiluji!

Abdurrahman odcházel tedy s nepořízenou a syn jej doprovázel.

„Buď kliden," řekl mu stařec po cestě. „Nezmiňuj se nikomu o svém neštěstí. Ženu tu zapudíš a na milenci se pomstíme. Ne, zákon nás pomstí. Půjdu k bejovi."

„Je v Bardu," řekl Nurrudyn.

„Vím to," odpověděl otec, „a zýtra tam zajedem. Ale tajně, a tajně s bejem promluvím."

Bylo ještě šero, když vyjeli z města a brzy profilovaly se valy a věže zámku Barda před jejich zraky na projasňujícím se nebi. Abdurrahman, který byl znám se služebníky nejblíže bejovi sloužícími, dostal se pomocí eunucha z haremu vdov, nikým neviděn, do zámku, do dvora, kde na stupních, vedoucích do velkých síní veřejných, šest bílých mramorových lvů, v pravém majestátě své krásy, leží. Bej se tam ráno často procházel sám pod krásným sloupořadím, ten dvůr zdobícím, a tam podpíral se nyní Abdurrahman o ztepilý sloup. Byl kliden a káral svého syna, jenž velmi zasmušen ob čas ve velkém rozčilení se ocitnul a pak

hlasitě a s pláčem na svůj osud naříkal a velkými kroky po dvoře kráčel.

Abdurrahman zatáhl jej za šat.

„Nepozbývej vážnosti a nevybízej posměvače k smíchu," pravil mu. „Takovým způsobem nezískáš si soucit nikoho. Nezapomínej, co psáno jest: Umírni kroků svých a mluv hlasem tichým, neboť věru není zvuku nepříjemnějšího nad hlas oslů." Úsměch jeho zahanbil Nurrudyna, sklopil oči a byl tichý.

Za chvíli zjevil se bej, byl zamračen a zamyšlen. Chodil po dvoře sám a když přišel k místu, kde Abdurrahman a syn jeho stáli, nevšiml si jich hrubě, ač se hluboce před ním klaněli. Šel dále, ale nevrátil se do domu, jak se obávali, kráčel pořáde sloupovím a tak přišel za nějakou chvilku opět k místu, kde oba muži čekali. Oko jeho spočinulo na okamžik na tváři starého kupce, a zdálo se, že už méně nepříznivě. Tu vyňal Abdurrahman pravou ruku z burnusu, pozvedl ji, ukázal prstem na nebe a řekl tiše, ale pevně: „Spravedlnosti se dovolávám!"

Bej však zasmušil se opět a pravil: „Bouře hrozí mé říši, starosti o blaho všech tíží mi srdce. Nemám chvíle pro jednotlivce. K čemu máte soudy?"

„Pane můj," řekl Abdurrahman, klaně se hluboce, „odpusť mi, už mlčím a jdu."

„Ne," odpověděl bej. „To by bylo, jako bych tě od sebe odháněl. Pověz ještě několik slov o čem koli a pak jdi v míru a pokoji."

„S radostí, pane můj dobrý a vznešený," odvětil schytralý kupec. „Dovol mi deset slov ku chvále Hospodina. Sláva buď mu od věků do věků! Není bůh než Bůh a nikdo není jemu rovný, nikdo ani stínu jeho podoben! Kdo zná míru jeho milosrdenství? U zlatých bran nebes slyšel jednou Gabriel dvojí slovo Hospodinovo, svědčící ku podivu o nesmírnosti jeho slitování. „Jdi na zemi," velel tenkráte Pan archandělovi, „jdi tam, kde v slávě největší na trůnu sedí Salomón. Sláva jeho leží mu však příliš na srdci, tak že o ní stále rozjímá, a hle, slunce moje se kloní, i samy stíny stromů a věží padají v pokorném zbožňování dlouze na zem před tváří mou, a Salomón přehlížeje řady svých bojovníků, zapomíná modlitby! Neřekne snad jeho lid: Ten král, tak velký a tak zbožný, tak zabrán jest slávou svou, že zapomíná Boha? Gabrieli, jdi a uvaruj věrného mého sluhu toho poklesku!" Už letěl archanděl, však Hospodin jej zadržel: „Na pravé straně východní brány města Jerusalema," řekl Pán, „zahlédneš mravence. Zabloudil příliš daleko od svého hnízda. Bude bouř a zhyne, nenajde-li cestu dřív. Pomoz mu." Tak řekl Hospodin a letěl Gabriel a varoval krále nejmocnějšího světa před hříchem — a zachránil též mravence."

Domluviv, poklonil se Abdurrahman opět hluboce, dal svému synu znamení a měl se k odchodu. Ale bej mu zastoupil cestu a pravil: „Rozumím ti, příteli. Chybil jsem. Ale říká se: Odpusťte lidem dobré vůle poklesek a sultanovi spravedlivému hnutí nevole, neboť Bůh jim pomáhá z bludu vždy, kdykoli se mýlí."

Abdurrahman klekl: „Jsi veliký a dobrý," řekl slavně. Bej kynul mu, by vstal a ptal se ho, co jej do Barda přivedlo. Když vyslyšel vše,

zamyslil se a pravil: „Myslíš tedy, že jeden z mých rytířů jest svůdcem tvé snachy. Miluji svoje rytířstvo, ale nenadržuju jim. Snažím se býti spravedlivým. Vraťte se do města. Budu tam za týden též. Ty, Nurrudyne, hleď, abys se zdál klidným, tvař se, jakobys pozbýval jistoty o hříchu své ženy. Milenci se osmělí a bude snadněji na stopu vinníka přijíti."

Kývl rukou a Abdurrahman s Nurrudynem vrátili se tak nepozorovaně z Barda, jak tam byli vešli. — Nurrudyn předsevzal si, že bude statečně se přetvařovat, že bude docela lásku lhát své nevěrné ženě, jen aby časem pomstu svou vykonati mohl, avšak dělo se něco podivného v něm: Vylhávaje lásku, začal nyní Majmunu do opravdy jako milenec nějaký milovati, začal vášnivěji cítiti, než kdy před tím a začal sama sebe přemlouvati, že je Majmuna nevinna. Ležel před ní takřka na kolenou, prosil ji denně o odpuštění za své jednání a byl by jí snad i svěřil, že ji u samého beje obžaloval, kdyby se hněvu jejího nebyl bál. Zahrnoval ji vzácnými dary, přinášel jí šperky a látky, vůně a lahůdky. Ale Majmuna zůstávala chladna, dávala lahůdky holubům, zahazovala látky a šperky do temných koutů a jedině vůně lila si do lázně. Pro Nurrudyna neměla než stále vzrůstající opovržení, a jednou, když u nohou jejích plakal a řekl: „Odpusť mi, že jsem tě podezříval, zapomeň to jako já! Nebo buď třeba vinna, ale miluj mě!" — tu vzkřikla nevolí a byla by jej málem udeřila v tvář. Nurrudyn se jí hnusil. Napsala list, krátký, ale vášnivý Mansurovi: „Osvoboď mě! Spas mě! Vyveď mě z toho domu prokletí nebo mě usmrť! Chtěla jsem ti říci: prchni z Tunisu a zanechej mě osudu! Ale nyní tě prosím na kolenou: slituj se nade mnou! Odveď mě! Prchejme spolu do těch pouští, o kterýchž jsi mi vypravoval, nebo do Medyny, nebo kam chceš. Ale nemohu bez tebe žíti, nemohu žíti pod touto střechou!"

Složila ten list a zavolala Zajnábu. Oči její hořely jako požáry, když stařeně pravila: „Buď prokleta a nepřijď nikdy více před mou tvář, nenajdeš-li Mansura a neodevzdáš-li mu tento list. Vrátil se včera z Barda, vím to."

Stařena plakala a šla. Dva dni trvalo, než se jí poštěstilo v temné, pusté uličce Mansura zastaviti, kde ji nikdo viděti nemohl. „Zýtra v kobce," zašeptal, když list přečetl, a stařena spěchala domů.

Tentýž den vyhledal tajný posel bejův Abdurrahmana a vyřídil mu, by bezodkladně do paláce se dostavil.

Vedli jej do vnitřních komnat bejových a brzy objevil se panovník v malé síni, celé z bílého štuku a ze zrcadel, kde kupec, očekávaje ho, ve výklenku hustě zamřížovaného okna seděl. Povstal ihned a čekal skloněn slov bejových.

„Pověz mi vše ještě jednou do podrobna," velel bej, a pak chodil chvíli mlčky po pokoji. Pozvedl oponu z perské tkaniny, za níž ve výklenku stálo mnoho zlatých, stříbrných a křišťálových nádob, krabic a skříní. Vzal jednu z těchto posledních, nevelkou, z ebenu, jemně vyřezávanou, vykládanou stříbrem, posázenou perlami. Nebylo na ní zámku viděti ani skuliny jejího těsně přiléhajícího víka. Avšak sotva že bejovy prsty zvláštním spůsobem se jedné z jejích postranních ozdob

dotekly, rozlehal se síní podivný zvuk, jako zaklokotání ptáka, skříň se otevřela a celý pokoj byl naplněn cizí, rozkošnou, omamující vůní. Oči obou mužů se zajiskřily, cítili srdce svá živěji tlouci, a cosi jako nadšení jim šířilo prsa. Bej vzal mlčky nyní malou stříbrnou krabičku, vylil něco té vzácné vůně z větší, zlaté, v té skříni se nacházející láhve do krabičky, uzavřel ji pevně a podávaje ji kupci, pravil: „Tuto vůni, kterou nikdo v celé zemi mé nemá, ať syn tvůj své ženě darem podá. Stačí to. Účinek je čaromocný. Necítíš sám na sobě změnu? A jen chvíli ssál jsi, řekl bych pouhý stín té vůně do sebe. Snacha tvá bude omámena, zapomene vše kromě své lásky, a buď jist, že tu vůni svému milenci dá. Ta jej však prozradí. Je-li, jak myslíš, z mých rytířů, povede jej ta vůně sama do mých károjících rukou."

Tak řekl bej a odcházel. Abdurrahman, polospit, odebral se ke svému synu a tentýž večer ještě stala se zrádná vůně Majmuniným majetkem.

„Přišla karavana od konce světa," pravil jí Nurrudyn, „a přinesla nevídané, neslýchané věci, šperky, o jakých jsi nikdy nesnila, závoje a látky zázračné, vůně, kterým není na světě rovných. Zde jedna z nich!" Otevřel stříbrnou krabičku a pokoj plnil se pachem čarovným. Majmuna, vždy tak lhostejná ke všem jeho darům, natáhla dychtivě ruku po té vůni, ssála ji s rozkoší, krev probíhala jí jako oheň tělem a slzy se jí řinuly z očí. Duše její jásala. Mansure! Mansure! Mansure! volalo to v ní a touha tak silná, jak ji nebyla snad posud ucítila, zmocňovala se jí mocí živelnou. Zapomínala na přítomnost svého chotě a roztouženě otvírala náruč vidině vstříc, která před nadšeným zrakem jejím stála.

„Můj milený! můj milený!" šeptaly chvějící se její rty.

Zbledlý Nurrudyn, naplněn náhle nenávistí a žízní po krvi svého soka, pravil ženě, zatínaje pěstě:

„Vůně, kterou ti dávám, je tak vzácná, že ti ji podruhé asi sotva darem přinesu. Protož buď skoupá s ní. Nedávej z ní nikomu krůpěje, ani nejmilejší družce své."

„Na krále lásky své tě pomažu tím vonným balsamem!" šeptala Majmuna své vidině, zavřela těsně krabici a uschovala ji v řasy svého roucha.

Nurrudyn spěchal z pokoje, aby se neprozradil výkřikem záští a vítězoslávy. Byl slova její více uhodl než slyšel.

„Zvěr se lapne do sítě!" pravil si na dvoře, chladě svou tvář o kamenný sloup.

Majmuna vešla na druhý den do kobky, kde milenec její posud nečekal. Nesmírný smutek padl jí jako stín do duše. Ohlížela se po tom šerém prostoru, tak mystickém a tak příšerném, teď, když tu stála sama, sama bez Mansura. Na štěstí ozvaly se náhle lehké jeho kroky a vešel. Letěla mu vstříc a němá štěstím vrhla se mu na prsa.

„Tak dlouho, dlouho, dlouho žila jsem bez tebe," zvolala konečně s pláčem. Pak se vzpřímila a ohlížela se kolem sebe.

„Pojďme odsud," řekla. „Mrazí mě zde jako v přítomnosti smrti."

„Majmuno," odvětil, zdržuje ji, „zůstaň! Víš, že nás špehují. Jen zde jsme jisti. Za tímto prahem číhá snad zrada."

„Prchni! Prchni!“ zvolala v náhlém strachu a když sebou nehnul, padla mu k nohám a objímala mu kolena.

„Prchni! Prchni!“ opakovala. „Buď požehnán za všechnu lásku svou! Ale nevydávej se v nebezpečí! Špehují nás! Zemru, zemru, nebudu-li tvář tvou už více viděti, ale co na tom! Žij, žij, můj drahý Mansure!“

„Bez tebe?“ řekl smutně. „Jak bych to mohl! Promiň mi, postrašil jsem tě. Pojď do zahrady na slunce. Stín toho hrobu nás zasmušuje oba. Slunce nám vrátí radost. Pojď do zahrady.“

Ale Majmuna lehla na práh, aby jej překročiti nemohl. „Nepustím tě tam!“ zvolala. „Mansure, měj se mnou slitování a usmrť mne. Vidím to v té chvíli jasně, že se jim podaří nás rozloučit, a pak, pak budeme oba hynout žalostí a touhou. Nebylo by lépe zemříti hned? Usmrť mne, usmrť sebe též! Zemřeme zde, my tři, ty, já, a zde pod mým srdcem drahý obraz tvůj, který slunce ještě neuzřel. Mansure, zemřeme! Jak sladká bude smrt!“

A táhla jej k sobě.

„Jak sladký bude život!“ zvolal Mansur, tahaje ji na bouřící své srdce. „Jak bude život jediná dlouhá, nekonečná rozkoš! Budeme šťastni, Majmuno, ale ne ve tmě a v hrůze smrti! Dnes ještě řeknu bejovi, že touha po domovu mě pudí odsud, vzdám se jeho služby a unesu tě do Medyny. Krátký ještě čas a sen náš bude vyplněn! Volný vzduch pouště ovane naše tváře! Prostor bez meze bude naším královstvím! Blaho naším živlem! Láska naším životem! Rozkoš naším rájem! Volnost naším bohem!“

Couvla o krok a hleděla na něho. Byl v plné zbroji, v nachovém oděvu, démantové hvězdy kývaly mu nad přilbou, zlatý meč houpal se mu po boku. Skvělá jeho krása v tom požáru purpuru, zlata a kamů ji uchvacovala. Za pasem jeho viděla bílý cíp toho vyšívání, které mu byla darovala, když jel z Ariany. S úsměvem ukázala na ně prstem, a s úsměvem vzal Mansur bílý onen gáz, třpytící se hedbávnými růžemi a narcisy a šeptaje slova průpovědi tam stříbrem a zlatem vyšité, mával jím nad hlavou.

„Taj lásky poznati lze, jako Boha, pouze v duši zjevením!“ opakoval a líbaje Majmunu na rty, vinul jí gázové to rouško kolem skráně jako diadém.

„Ty zjevilas mi velké ono tajemství, ó svaté lásky kněžko!“ šeptal jí. A Majmuna sňala rychle bílý gáz, vyňala stříbrnou krabici z řas svého roucha a lila obsah její ve třpytné vyšívání, pak vrátila je Mansurovi.

„Nikdy, nikdy, nikdy nerozluč se s prvním darem mým,“ šeptala mu, „králi lásky, králi duše mé!“

A oba spiti rozkoší té vůně, zavírali na chvíli oči, a když je pak otevřeli, zdálo se jim, že se vidí na vzájem poprvé, v glorii ráje, že se milují silněji, než se byli kdy před tím milovali; beze slova padli si v náručí a obejmutí toto bylo vrcholem všeho štěstí, které byli posud okusili.

„Zítra! Zítra! Zítra!“ šeptali si jako ze sna, když se loučili posléze

v zahradě při šumu stromů, v plném proudu slunce, za pění všech ptáků. Nezpomněli už ani na nebezpečí a na rozluku, na zradu a na celý mimo sebe svět.

Mansur neprodlel v Kasbě; šel rovnou cestou do paláce bejova, kam jej povinnost jeho volala, neb shromažďoval panovník dnes své rytíře na zvláštní rozkaz kolem sebe. Mansur přišel poslední, spěchal zahradou, kde šuměly palmy a vodotrysky, a vešel tiše v otevřenou síň, kde bej uprostřed svého dvora dlel. Síň byla plna chladu a stínu, stěny její byly pokryty krásnými modrými fajansemi s reliefními arabeskami, pocházejícími ze starých slavných dílen v Džebel-Usebtu. Bej zdál se v nejlepším rozmaru, procházel se síní a zastavoval se téměř u každého z přítomných rytířů. Mansur doufal, že nezpozoruje jeho zpozdění. Však nedbal o to hrubě, mysl jeho byla posud naplněna obrazem Majmuniným a byla plna myšlenek na blízkou volnost. Co mu konečně záleželo na bejovi! Daleko v poušti, v čarokrásných, lidu prázdých pásmech, tváří v tvář jen Bohu a širému, volnému jeho světu, ani si už nevzpomene na to, že vůli svou a osobu podrobil na čas nějakému pánu. Hleděl kolem sebe s hlavou vzpřímenou; zdálo se mu, že boží dech, mocný van větru pouště, už mu ovívá tvář. V tom okamžiku zasťavil se bej, čelo jeho se svraštělo, oči jeho sršely blesky. Natáhl ruku, ukázal na Mansura a zahřměl hrozným hlasem: „Zavlečte v pouta toho otroka!“

Celé shromáždění zůstalo jako zkamenělé podivem, tak že nikdo sebou nehnul, a podruhé zavolal bej: „Zavlečte v pouta toho otroka!“

Tu zkypěl Mansur hněvem.

„Jsem volný muž a žádným otrokem!“ zvolal, a hlas jeho hřměl tak silně jako bejův a oči jeho sršely stejně blesky. Strhl přilbu svou s hlavy a hodil ji na dlažbu, neb na ní byl znak bejův, a tím posuňkem jevil Mansur nevoli svou a pohrdání. Pak řekl poněkud klidněji: „Pane, z čeho mne viníš?“

„Pse,“ zařval bej, „kdo dal ti onu vůni, která z řas tvého šatu dýše a síň sladkostí svou naplňuje? Ty's ukradl ji v mé nejvnitřnější komnatě!“

Úsměv blaha zahrál na tváři Mansurově, vyňal bílý gazový šat, třpytící se zlatým vyšíváním průpovědi o lásce, přitiskl jej ke rtům a naplněn nadšenou svou láskou, zvolal šíleně: „Nejkrásnější ruka v Tunisu lila onu vůni v šat, jenž darem její lásky. Co je ti po tom? Kterým zákonům podléhá moje láska? Jen zákonům mého srdce!“

„Dost na tom vyznání!“ zvolal bej. „Podlehاš zákonům mým, svůdný bídníku, jenž jsi se vkradl v dům kupce Nurrudyna. Přiznal jsi se a podléháš mému soudu.“

Kývl rukou. Mansur zbledl. Pojednou viděl celé své šílené jednání, pojednou mu bylo vše jasné. Už věděl, jaká to vůně z toho šatu dýše a proroctví marabua o velkém nebezpečí, které pro něho v té vůni číhalo, zablesklo mu mozkem. Ale když se mu blížili, aby jej odzbrojili, probudila se celá bohatýrská jeho pýcha, zařval jako lev pouště a meč jeho letěl ze zlaté pochvy. Bojoval zoufale a prosekal se davem ke dveřím. Prchal zahradou, mávaje mečem a bílým šátkem své milenky

a volání: „Majmuno, hvězdo mého žití!“ a „Allah pomoc moje!“ mísilo se v ryk a v pokřiky pronásledujících jej mužů. Ale stromy jej kryly a vyběhl otevřenou branou na ulici. Tam bylo nebezpečí silnější, neb celé tlupy se za ním hnaly, kamení, fičící vzduchem, jej ranilo, krev lila se mu z hlavy, dech jeho se krátil a nohy se posléze pod ním třásly. Mansur byl již slep krví a prachem a potem, řinoucím se mu s čela, a dav přicházel blíž a blíže a rostl každým krokem, výstřely ozývaly se nyní za ním též a úzké uličky, kterými prchal, zdálo se, že se s ním točí, a dlažba jejich, raníci mu nohy, že se pod ním boří. Pojednou ocitl se ve slepé ulici, všude trčely stěny, chátra jásala za ním vítězoslavně a Mansur klopýtl o jakési stupně. Byl ztracen.

Tu otevřely se před ním náhle dveře a tichý hlas pravil mu: „Rychle, rychle sem!“ Mansur sebral poslední síly, vylezl na stupně a padl na práh.

„Asyl! Asyl! Asyl!“ volal hromem nyní ten tichý dříve hlas. Dav sebou nehnul, bylo hluboké mlčení a Mansur pozvedl hlavu. Ležel na prahu mešity Sidi Mahres. Sidi Mahres, svatý ochránce Tunisu, otvíral mu tedy útočiště. Věděl, že nikomu, ani bejovi není dovoleno sáhnouti na zločince, který se uteče v tu svatyni. Kdo v ni vkročí, dává se samému Bohu na soud a žádný jiný soud jej nesmí tedy stíhati.

Mansur padal unavením v mrákotu, cítil však, že jej někdo vtáhl do mešity a slyšel, že brána její se zavřela mezi ním a mezi světem.

Dav stál zklamán před budovou, avšak náhle zvolal někdo: „Ušel soudu. Ale hříšnice mu neušla!“

Zvěst o hříchu toho muže se ženou Nurrudyna kupce rozlítla se bleskem celým tlumem a jako hukot moře valilo se to nyní k domu vedle mešity „Tří růžových stromů.“

„Smrt! Smrt! Smrt!“ hučelo ulicí.

Nurrudyn věděl už, co se událo, křik na ulici zbouzel jeho nenávist divoce, tu nenávist, jež ho omamovala jako jedovatý výpar. Burácela mu v prsou a sklamaná pomsta, které unikl Mansur, obracela se nyní v něm vší silou proti Majmuně. Vrazil do jejího pokoje.

„Slyšíš ty ryky?“ tázal se jí. „Žádají tvé smrti, neb hanba tvoje je na jazycích všech.“

Majmuna byla bledá jako mramor. Věděla též, však neurčitě o výjevu v paláci. Zajnába přinesla jí zvěst. Srdce její netlouklo, však nebyl to strach, co jí lomcovalo, ale nesmírná bolest rozrývala jí srdce, neb otázka: Co stalo se s Mansurem? ležela na ní jako břemeno, a bála se možné odpovědi.

„Tvůj milenec pykal už za svou vinu,“ zalhal krutě Nurrudyn. „Zaplatil hřích svůj životem, tvůj Mansur.“

Majmuna zavrávorala. Nurrudyn znal jmeno jejího milence, tedy bylo vše prozrazeno, vše na jevě, a věřila tedy snadně, že jej zabili. Zakryla si tvář a zvolala bolestně: „Můj bohatýre, můj Mansure!“ Trhala sebou křečovitě, ale neprolila slzu.

„Jak,“ zvolal Nurrudyn, „před mým zrakem o něho truchlíš? Ne-

stoudná!“ A vzal ji za vlasy a vlekl ji na práh domu. Tam strhl jí roucho, kterým si tvář zakrýti hleděla, a zvolal s posměchem: „Zde ji máte, hříšnici! Milenec její byl tak podlý, že sam ji udal v bázni před smrtí!“

Tu vzpřímila se Majmuna v plnou výši, zapomněla na svou bolest a na svou potupu.

„Lháři!“ zahřměla a plivla Nurrudynovi do tváře. Nurrudyn vrhl ji davu. Majmuna podala tiše a klidně ruce své, by je svázali, a dala se vléci do žaláře. Nedbala křiku, nedbala urážek, nedbala surovosti, nedbala ničeho. Oči její, suché a smutné, pálily ji jako oheň. Nenašla jedinou slzu. Sáhla si svázanýma rukama na srdce, pod nímž se mladý život ku světlu hlásil.

„Půjdeme spolu za ním,“ šeptala a sladký úsměv jí zahrál kolem úst. „Vykveteš v ráji světla, poupě moje, a ne zde v tom prachu, kde štěstí nemá stálosti.“

Zatím zoufal si Mansur nemužně ve svém posvátném útočišti. Po prvních okamžicích radosti nad zachráněním svého života, dostavilo se velké leknutí. Hleděl kolem sebe a viděl se uprostřed davu zločinců sem uteklých Odpuzující jejich tváře vítaly jej úsměvem, který v něm budil hnus. Považovali jej za sobě rovného. Začali se smíchem vypravovat své nedůstojné skutky, líčiti svůj život zde v té věčné zahálce, kde některý z nich trávil už více než deset, patnácte let. Mansurovi ježily se vlasy. Nebylo toto útočiště vězením nejhorším, jež dovedl pojmouti lidský duch? Nebylo lépe, odevzdati se soudu, než zde život tráviti? Mansur rval si vlasy a proklínal svůj osud. Noc, která následovala tomu strašnému dni, byla nevýslovně trapná. Horečka jím lomcovala a sotva že slunce v růžové glorii vycházelo, utekl se na výši jednoho z minaretů, aby vdychal volného vzduchu. Pod ním bělelo se sněžně město, podobalo se nesmírnému táboru velkých stanů, minarety jako olbřímé stromy vyčnívaly z toho vlnění domů a kupol, vlnění budov sestupujících mírným svahem až k modrým vodám jezera El Bahira. Za sebou měl starou Kasbu, chmurnou, u jejíž paty ležel dům Nurrudynův. Mansur se tam ani nepodíval. Hleděl směrem k moři, od jehož temného azuru se budovaly vysoké břehy, stoupající výš a výše, díval se na vrchy Gorbésské, na hory Hammamské, na nesmírné štíty hory Zaguan. Ten neobsáhlý prostor budil divokou touhu po volnosti v jeho prsou, slzy tekly Mansurovi z očí i rozpřáhl náručí proti velkému, neobmezenému divadlu, plnému slunečního svitu, plnému stínu, proti pohledu skvoucímu se všemi barvami, proti pohledu tak dokonalému krásou svých lahodných neb smělých obrysů.

Ah, kéž mohu letěti tam tou plání, ku svěžím oásám Manuby! Ah, jeti na svém krásném koni tam tou cestou, kde pomalu kráčeli velbloudi k Džeridu, kraji datlových hájů! Moci blouditi těmi zelenými zahradami, v jejichž lůně jako bílá hvězda, vesnice Sidi-bu-Saïd dřímala, kde o něco dále rozvaliny tajuplného města, zapadlé Kartaginy snily! Jak vznášeli se ti ohromní ptáci vysoko, letící k nahým úbočinám skalního velikána, hory Zaguan! Celé tvorstvo bylo volné. jen on, on, neblahý Mansur, on dítě pouště, vždy volný a nevázaný jako vítr, vězel

v poutech, byl zaklet do úzkých zdí! Mansur myslil, že bude nejlépe vrhnouti se střemhlav s minaretu dolů na dlažbu. Sedl na balustradu a zakryl si tvář. Nehleděl už v tu lákající, vábící modrou, slunnou, volnou dál. Začal přemýšleti. Což nebylo lze vyváznouti? Neměl přátel? Vzpomněl si na jednoho ze svých druhů, Ali-Jibrila. Ano! Ten zajisté jej miloval. Mansur sešel pomalu dolů s minaretu a napsal Ali-Jibrilovi list.

„Není možné,“ psal mu, „bys mě zde zanechal! Hleď mě vyvésti z pekla, v němž vězím. Poskytni mi možnost vyváznouti z města. Kdybych seděl na drahém, krásném, bilém koni svém, byl bych zachráněn! Orel neletí tak rychle, jak běží ten kůň. Dosáhl bych brzy hranic toho panství a byl bych šťasten! Jsem mlád a miluji život a slunce a volnost! Miluji ruch, miluji boj! Nedej mi zahynouti zde v tom truchlém stínu. Pomni, jak by bylo tobě! Co je můj zločin? Ta žena! Ale odolal bys pokušení ty? Neb kdo jiný z nás, kteří jsme mladí s horkou v žilách krví? Ta žena! Ó, proklínám okamžik, kdy jsem ji spatřil! Ta láska byla šílenstvím! Ta žena byla jako démon. Ne já ji, však ona vábila mne. Více než jednou šla mi z ní hrůza a řekl jsem si: toť není žena, toť je G h u l, příšera pouště, krásná jako nebe, ale hrozná a osudná jako plamen pekla! Můj Jibrile, měj se mnou slitování! Můj hřích jest pouze hříchem mého věku, jsi jist, že mu ujdeš sám? Démon hledí nás lapiti a osidlo jeho jest žena.“

Složil svůj list a přemýšlel o tom, jak by jej poslal svému příteli. Pojednou cítil bolest v srdci. Poprvé napadlo mu, s jakým osudem se setkala Majmuna! Velké, temné její oči, plny výčitky a plamenů, zdály se na něho hleděti z prázdna. Zachvěl se. Pak šeptaly jeho rty: „Proč vábilas mě? Já vyjel z Ariany a zapomínal na tvou krásu! Ty volalas mě! Ty lákalas mě! Tvá je vina, tvá! Já byl pouze sláb! Ty bylas démonem. Ghul, Ghul!“

A zavřel oči. Pak myslil zas na to, jak asi ten list svůj poslat Ali-Jibrilovi. A jako zázrakem, jako samým nebem poslán zjevil se druh jeho sám nyní před ním a podával mu ruku s úsměvem.

„Ty neseš mi dobrou zprávu!“ zvolal celý blažen Mansur.

Ali-Jibril ohlížel se opatrně a pak zašeptal:

„Ano, nesu ti volnost. Za branou El Baloadž, tak blízkou této mešité, čeká dobrý tvůj kůň a na něm jsou tvoje zbraně. Buď jist, že nebudeš ani brzy ani horlivě stíhán, až přijde na jevo, že nejsi déle zde a že tedy zajisté šťastně unikneš, dostaneš-li se jen nepozorován z tohoto vězení, jež útočištěm nazývají. Ale i to se ti podaří snadně, neboť jedině příbuzní té neblahé ženy, kterou jsi miloval, muž její a jeho otec tě špehují, a víme bezpečně, že se dnes o tebe nestarají, jsouce příliš osudem té nešťastnice zaujati. Vím to od staré ženy, která ráda by s tebou mluvila a s kterou jsem se zde sešel.“

Mansur ohlédl se a poznal Zajnábu. Nemohla dlouho mluviti, pak vypukla v pláč a řekla: „Majmuna je souzena! Zahyne! Patří smrti.“

Mansur zalomil rukama,

„Není pomoci! Není pomoci?“ zvolal několikráte, bled a chvěje se.

„Není,“ řekla Zajnába.

„Běda! běda!“ úpěl Mansur a klesl štkaje k zemi.

„Buď mužem!“ řekl mu Ali-Jibril. „Nemysli teď než na svou spásu. Přinesl jsem ti velký, ošumělý plášť. V ten se zahalíš. Půjdeš do mešity. Zavážeš si oči, jako slepec. Vmísíš se mezi modlící se a vyjdeš s nimi pomalu z mešity. Někdo povede tě, slepce, potom k bráně El Baloadž. Tam nabudeš zraku, spásy a svobody.“

Mansur vyskočil a halil se tiše dle rady svého přítele v onen roztrhaný plášť a dal si oči zavázat. Pak vedl jej Ali-Jibril do mešity mezi modlící se lid. Zajnába postavila se mu v cestu.

„Jaký je poslední tvůj pozdrav mé paní?“ tázala se hlasem smutným. „Nemohla jsem se posud k ní dostat, ale doufám, že se mi to podaří teď, a vím, že budu jedině vítána, přinesu-li jí od tebe vzkaz.“ Mansur vypukl v nový pláč, strhl si šátek, kterým měl oči zavázané, utíral si slzy bílým vyšívaným gázem, napuštěným tou sladkou, zrádnou vůní, který skrýval pod svým rouchem, a opíral se slabě bez vlády o zeď.

„Bolest moje bude bez konce, jak byla moje láska,“ zašeptal. Ale druh jeho zavázal mu opět oči.

„Buď mužem!“ pravil mu. „Spěchej.“

Mansur dal se odváděť. Pustil vyšívání Majmunino na zem. Vzpomněl si, že ta vůně mu přináší nebezpečí a takto se jí zbavil. Bylo mu té památky sice líto, ale nebyla to jediná na Majmunu. Zajnába zvedla rouško a skryla je v řasy svého pláště.

V jeden konec gázu byl zavázán list, jejž Mansur Ali-Jibrilovi psal a neodevzdal.

Vidouc jej, myslila stařena: „Jest zajisté pro mou paní a posílá jej s tím šatem, jímž slzy svoje, pro ni prolité, si utíral.“

V tom vrátil se Ali-Jibril z mešity a pravil jí:

„Nechtěla by's, matko, čekati u vrat džamie a býti vůdcem našemu slepci ku bráně El Baloadž? Bude se to zdáti prosté, že stará žena vede nešťastného beze zraků. Já budu vás z dálí sledovat, bych přispěl na pomoc, bude-li třeba.“

Zajnába kývla hlavou a šla. Nečekala dlouho, lid, pomodliv se, šel z mešity a mezi pobožnými kráčel zakuklený Mansur.

Podala mu mlčky ruku. Poznal ji hned podle stisknutí a opřel se důvěrně o ni. Pomalu vedla jej se stupňů. Srdce mu tlouklo hlasitě. Šli beze slova malým náměstím, dali se do temných, klikatých, pustých uliček. Za nedlouho prošli městskou branou. Blízko studny stál černý otrok a držel koně Mansurova za úzdu. Když viděl slepce, šel od studně dál, stranou, kde nikoho nebylo, a na to místo dovedla Zajnába Mansura. V tom okamžiku dorazil k nim Ali-Jibril.

„Jsi zachráněn!“ řekl prostě.

Mansur strhl šátek s očí, odhodil plášť, divoký výkřik radosti zazněl vzduchem, vrhl se na koně, líbal jej, pak vyšvihl se v sedlo, kývl Zajnábě a Ali-Jibrilovi, druhý ještě divočejší výkřik radosti letěl od jeho rtů.

„Jsem svoboden, šťasten, šťasten!“ zvolal Mansur a kůň jeho letěl jako orel, oblak prachu zdvihl se k nebi a kůň a jezdec zmizeli za několik okamžiků jako zázrakem.

Zajnába zatřásla hlavou. „Je volný, je šťastný,“ šeptala si, „a Majmuna?“

Brala se pomalu zpět k městu a k vězení, kde hledala Majmunu. Ale vězení bylo už prázdné, Majmuna byla už souzena a vedli ji za město, kde ji kamenovat chtěli.

Bylo velké parno a Majmuna byla prostovlasá. Kráčela pomalu, bez závoje. Kráčela klidně, ač děti po ní prachem a blátem a shnilými odpadky házely, ač hrubé nadávky se na ni sypaly a surový dav ji proklínal a pěstmi jí hrozil. Viděla, jak sbírali po cestě kameny a přimhuřovala pouze oči. Jak byl ten svět smutný! Jak byl ten svět pustý! On, bůh její duše, už po něm nekráčel, Mansur byl mrtev, svět byl tedy prázdný. Co by zde bez něho si počala?

Smrt byla pro ni vykoupením a prahla tedy po ní. Kdyby byla před soudem slovem se o tom zmínila, že nosí budoucí žití v útrobách svých, že plod jejího hříchu pod srdcem jejím se hlásí, byla by život svůj zachránila, věděla to, a proto mlčela. Náhle vkročil jí někdo do cesty, byl to její otec. Tu zrosila jí poprvé slza zraky.

„Promiň mi bolesť, kterou ti působím!“ zašeptala a hleděla v jeho oči, kde soustrast více očekávala než hledala.

Zrak jeho byl však přísný a stařec pravil pouze:

„Starost o duši tvou mě přivedla, dítě prokletí. Rci, pykáš svého hříchu? Pokání jest návrat k Bohu. Kdo hříchu svého lituje, jest jako ten, jenž hříchu nespáchal.“

Majmuna utřela si slzu a zrakem nyní suchým hleděla ve tvrdou jeho tvář.

„Jen proto ke mně přišel jsi, můj otče?“ tázala se smutně.

„Jen proto,“ řekl přísně.

„Jdi v pokoji a míru božím,“ řekla mu. „Pykat svého hříchu, což nebylo by to jako zříkati se lásky své? Ne, nečiním pokání, nelituji, že jsem Mansura milovala. Byl to zločin před tváří lidí? Nuž, nevzpouzím se jejich trestu, podrobuji se jejich soudu. Jsme tedy vyrovnáni. Před tváří boží je láska moje chloubou mou. Jest to jediný krásný čin, jejž na světě jsem konala.“

„Ty nejsi moje dítě, ty's dítě Satana,“ řekl stařec a zmizel v davu. Sklonila hlavu.

„Mansure,“ řekla, „jsem cele tvá. Všickni ode mne se odvracejí. Není pro mne jediného pohledu lásky mimo v očích tvých.“

V tom zastavila se, neb dav byl kolem ní tak hustý, že jí v cestě překážel. Zaslechla vedle sebe bolestné kňučení. Byl to pes. Padal v strašném znoji žízní a ležel téměř umíraje u kamenné obruby hluboké studně. V korytě, v stínu, byla voda, ale pes jí dosáhnouti nemohl, a netečný k jeho strádání dav, příliš dychtiv Majmuniny trýzně, neměl pro ubohé zvíře než kopnutí. Majmuna viděla mroucí oko němé té tváře a velká soustrast se zbytečnou mukou zvířete zmocnila se jejího srdce.

„Ubohá němá tvář!“ zašeptala. „V jejím pohledu není záští!“. Zula střevíc svůj a naplnila jej vodou, klekla a napájela psa. Oči jeho hleděly plny vděčnosti na ni, pil, a lízal pak pokorně její ruku. Velká slza vyhrkla jí z oka a padla na prachem pokrytou, pokornou tu jeho

hlavu. Kat vzal ji za ramena a řekl surově: „Dále! Dále!“ Noha jeho mířila na psa, ale Majmuna nastavila prsa svá a rána katova zatřásla jejím krásným tělem. V tom okamžiku však zněl velitelský hlas: „Stůjte! Ta žena dosáhla mé milosti!“

Byl to bejův hlas. Jel právě ulicí, setkal se náhodou s tím smutným průvodem, a oči jeho zahlédly, co se dělo u studně. Překvapeně hleděli všickni na vladaře, sedícího na pyšném koni.

„Ty nezapomněla's ve velkém vlastním strádání na bolest němé této tváře,“ řekl bej, „a nemohu tě tedy odsoudit, ať hřích tvůj jakýkoli. Ty měla's slitování a proto slitování našla jsi. Bůh sám kladl si milosrdí za zákon — a stanovil nám příklad. Buď s tebou mír!“

Kývl rukou a vzdálil se.

Dav, který před chvílí kamení sbíral, aby Majmunu usmrtil, vypukl nyní v radostné volání nad jejím zachráněním, a ženy přinášely jí ihned závoj, aby zahalila svou tvář, a vody, aby pila, a ovoce, aby se osvěžila. —

Majmuna stála bez rady v té horké ulici. Srdce její bylo jediné ze všech přítomných, které nejásalo. Co bylo jí do žití a volnosti? Mansur byl mrtev. Kam měla jíti? Kde byl jeho hrob?

Tu objala ji dvě ramena a tiskla ji vší silou. Byla to Zajnába.

„Pojď, pojď!“ šeptala jí. „Buď chválen Bůh, buď chválen Bůh!“ A táhla ji za sebou, vzdalujíc se davu, hluku a křiku.

Jako ve snu kráčela Majmuna se stařenou a ta vedla ji někam daleko a zastavila se s ní někde o samotě, kde šuměly temné stromy. Byl to hřbitov za městem.

„K čemu jsem zde?“ tázala se Majmuna, však náhle zazářily její oči. „Ty víš, v kterém hrobě Mansur spí?“

„Blouzníš?“ řekla stařena. „Vedla jsem tě sem, abychom se zbavily těch lidí, abychom se radily zde tiše a klidně, co nyní počíti. Což nevíš, že Mansur žije, že hledal útočiště v mešitě El Mahres? Oni ti to zamlčeli, ti ukrutní! To ale vědět ovšem nemůžeš, že Mansur unikl, že druh jeho jej vyvedl z mešity a z města ven a že Mansur šťasten, že Mansur zachráněn!“

„Mansur žije!“ zajásala Majmuna. „A mne ti lidé nezabijou?“ a padla do mrákot tak hlubokých, že ji stařena zpět k paměti vzkřísiti nijak nemohla. Hledala tedy pomoc v osamělém, se hřbitovem sousedícím malém domě. Lidé tam bydlící byli milosrdní. Odnesli Majmunu a ošetřovali ji se vší péčí. Když se zotavila úplně, byl už pozdní večer, nebe bylo plno hvězd, bílých, velkých, tichých a slavných. Majmuna vyšla z domu se Zajnábou. Nevěděly, kam se uchýlit a sedly opět na hřbitově pod stromy. Při jejich tichém šumotě pravila Majmuna: „Nyní pověz mi vše.“

Stařena vypravovala, líčila svou návštěvu v mešitě, pláč Mansurův, když slyšel, že Majmuna odsouzena, šílenou jeho radosť, když byl na svobodě.

Při této zmínce zbledla Majmuna.

„Buď prokleta!“ zvolala vášnivě. „Buď prokleta, ty lžeš!“

Zajnába se zachvěla. „Ty blouzníš!“ zvolala překvapeně. „Což ne-

přinesla jsem ti zprávy nejlepší? On žije, slyšíš? Žije! Vy se sejdete a budete spolu šťastni.“

„Odpusť, odpusť,“ prosila lstivě Majmuna. „Vždyť vidíš, že se rozum můj kalí, zajisté jen radostí! Pověz mi ještě jednou vše, vše, vše. Buď žehnána, má věrná Zajnábo.“

A stařena opakovala pošetile vše. Když opět o té šílené jeho radosti mluvila, třásla se Majmuna jako osyka.

„On věděl, že mě vlekou k popravišti,“ šeptala si zoufale, „on myslil, že jsem mrtva, a pamatoval na svůj život! On dovede beze mne tedy býti šťastným?“

Zajnába jí nerozuměla. „Což šeptáš neustále?“ tázala se.

„Opakuj mi jeho poslední slova,“ řekla Majmuna. „Slyšíš, opakuj mi jeho slova beze změny! Jak ráda je slyším!“

„Vždyť desetkráte jsi je už slyšela,“ řekla stařena. „Vykřikl divoce, radostí až šílenou, a zvolal: Jsem svoboden! Šťasten, šťasten!“

„Ty velký bože,“ řekla zničena Majmuna, „tvůj soud je těžší než můj hřích! Zajnábo, jaká bolest! Ten muž mě nemiloval nikdy!“ A zaryla tvář do vysoké trávy. Zajnába se lekla. Viděla, jak neprozřetelně byla mluvila. Chtěla však Majmunu těšit.

„Vždyť pravím ti,“ řekla nesměle, „že plakal jako dítě nad tvým osudem. A pak, psal ti list. Zde, čti. A hle, zde je ten šátek tvůj.“

A podávala jí vyšívání a psaní, které Mansur Ali-Jibrilovi psal.

„On ztratil, on zapomněl, on zahodil můj dar!“ řekla Majmuna trpce. „K čemu list ten číst?“ dodala. „Vždyť slovem na mě nevzpomněl, když odjížděl na koni svém, své spáse vstříc! Ovšem, ovšem, měl velice na spěch, není divu, že na mne zapomněl!“

Udeřila se zuřivě ve tvář a v prsa. „Prokletí na mou hlavu,“ řekla, „že takto o něm mysliti, že takto o něm mluviti se odvažuji! Ó, Mansure, ty modlo duše mé!“ A propukla v šílený pláč.

„Čti jeho list,“ řekla konejšivě stařena, „tam najdeš zajisté mnohé slovo lásky! Půjdu opět do domu těch dobrých lidí, nechceš-li se tam vrátit a přinesu ti kahan.“

Odešla a Majmuna rozložila list. Hvězdy svítily tak jasně, že přísvit jejich ke čtení stačil. Zraky Majmuniny hltaly písmo, mezi tím co srdce její tlouci přestávalo . . . „Jsem mlád,“ stálo tam, „miluji život a slunce a volnost! Miluji ruch, miluji boj! . . .“

Majmuna sušila si slzy, které ji oslepovaly.

„A to,“ šeptala, „psal v okamžiku, kde mně odsoudili, v okamžiku, kde věděl, že zhynu pod kameny!“

Chtěla odložiti list, ale vábilo ji to, vábilo a četla:

„Co je můj zločin? Ta žena! Ó, proklínám okamžik, kdy jsem ji spatřil! Ta láska byla šílenstvím! Ta žena byla démonem!“

Majmuna zaúpěla temně. Sáhla si na čelo. Byl na něm studený pot. Hleděla kolem sebe. V hlubokém soumraku stály ty vysoké náhrobní kameny jako zsinalé mátohy pod temnými pustými stromy. Všecko bylo tak pravdě nepodobné! Usmála se.

„Ó,“ řekla si, „sním! Toť pouze můra horeční. Proberu se z ní!“

Ale ten strašlivý list ležel na jejím klíně a vzala jej zase do chvějících se rukou. Při plání hvězd jala se opět čísti.

„Toť není žena, to je Ghul!“ stálo tam. A na konci: „Démon hledá nás lapiti a osidlo jeho jest žena.“

Pustila list. Sáhla si k srdci. Bylo těžké a v nitru jejím bylo náhle takové prázdno! Zavřela oči a v té tmě viděla fantóm bílého koně, uháněl pouští a nesl Mansura, jásajícího, šťastného, neohlížejícího se ani jednou v tu stranu, kde ji zanechal! Nesmírná bolest svírala jí prsa. Otevřela oči, aby vidinu zaplašila. Ale bolest zůstala v srdci, rána tam pálila tak nesnesitelně, že způsobila tupost. Majmuně bylo zima. Sáhla si na hlavu, vlasy se jí ježily. Vytáhla mimoděk silnou, dlouhou jehlici, která je držela, a volně tekly jí nyní jako černé vody na ramena, v klín, k nohám, do trávy, kde seděla. Hleděla chvilku jako udivena na tu jehlici, neměla už jasné ponětí o věcech, ale pak roztrhla šat a vnořila si ji pomalu do srdce. Hlava klesala jí zpět na náhrobní kámen, pod nímž seděla, a oči hleděly zase na bílá ta světla na nebi, která nyní jako mlhou viděla. Umírala něma při zádumčivém šelestu prastarých cypřišů.

Zajnába blížila se s hořícím kahanem ve společnosti ženy, která s ní přicházela, aby paní její milosrdně zpět do svého domu zvala. Zkameněly obě leknutím, pak vyrazila Zajnába divoký skřek. Pustila kahan a pozvedla ruce nad hlavu.

„Pomoc! Pomoc! Pomoc!“ zvolala s nesmyslnými posuňky. Posléz vrhla se k Majmuně a chtěla ji pozvednout. Umírající kynula k obraně své slabě rukou a šepot šel od jejích rtů. Zajnába klekla a nastavila ucho. „Nech mne zemříti. Jsem mučednice lásky,“ ševelila Majmuna.

„Ruka tvoje vlastní vyryla ti hrob! Bůh bude tě souditi!“ zaúpěla stařena.

Majmuna usmála se snivě a řekla blouznivě, s polovičným jen už vědomím, mluvíc jako ze sna, s neurčitými vzpomínkami na cosi někdy slýchaného: ... „A pravil Bůh: mučedníky pochovejte jak zemřeli, tak jak jsou, s rouchem jejich a s ranami a s řinoucí se z nich krví .... Nemyjte je ... neboť rány jejich ... budou v den velkého soudu vydávati vůni jako pižma ...“

Větřík táhl cypřišemi a z gázového rouška, jež byla Mansurovi dala, a jež leželo jí nyní v klíně, stoupal sladký pach.

Žena, která se Zajnábou přišla, zatáhla ji za rukáv.

„Rána její dýchá vůní jako květ,“ zašeptala. Ta vůně však působila Majmuně nové svírání srdce. V agonii své viděla opět fantóm toho, jenž někdy tím bílým rouškem mával, viděla jej opět prchajícího, jásajícího nad svým štěstím, v němž ona podílu neměla. Viděla vítězný jeho úsměv, znamenající tak úplné na ni zapomenutí. Na její krásné, mramorně bílé tváři jevil se neskonalý žal.

„Duše její prchá,“ zaplakala Zajnába. „O bože milosrdný, na dvéře tvého slitování přichází zaklepat! Ó, otevř jí!“

Obě slzící ženy byly pak na chvíli němy, ziraly na Majmunu a Zajnába začala potom modlitbu pohřební odříkávati. Hlas její, hluboký a pevný, nesl se tichem:

„Chválen budiž Bůh, jenž dává život a jenž dává smrt... Chvála jemu, který mrtvé vzkřísí!... Bože, pohledni útrpně na toto stvoření své... Bylo-li dobré, učiň je lepším ještě! Bylo-li hříšné, promiň hříchům jeho!... Ó bože, utekla se k tobě, neboť ty jsi útočištěm nejlepším! Duše tato ubohá hledá štědrost tvou!... ty's příliš bohat slitováním, než abys odepřel jí almužnu milosrdí... Ó netrestej ji a nedej jí trpěti..."

Hlas umlkl. Všecko mlčelo kolem s hroby, jen dýchání noci neslo se z neznáma v nekonečno slyšitelným jakýmsi vlněním. Bez pohybu, v úzkosti neurčité zíraly obě staré ženy na Majmunu, bílou jako přízrak, smutnou jako poušť. Z krásna bledých ňader kapala jí pomalu krev do klína na bílý gazový šat, rukou její někdy vyšívaný, kde mezi hedbávnými růžemi a narcissy zlatá a stříbrná písma průpovědi hlásala, že „lásky taj poznati lze, jako Boha, pouze v duši zjevením".

A z jemné látky vystupovala mystická, přesladká, cizí vůně, jíž šat ten napuštěn byl a vznášela se v hloub a temno noci, kde se ztrácela rovněž jako poslední Majmunin vzdech — —

Dvě ballady

Ant. Klášterského.

Ballada ze zámku.

Komorné své při česání,
zahalena v roucha sněžná,
„Co nového?" z nenadání
optala se paní kněžna.

— Co nového? Věru málo,
co as jasnou paní baví.
Sedlák Jíra — už se zdálo,
že je líp, — se nepozdraví.

Synu bránil vzít si chudou,
neoblomný v hrdé pýše. —
Paní kněžna, trpíc nudou,
zívnula si při tom tiše.

— Správcova se neustále
s důchodňovou ještě hádá,
toiletou že by v bále
zastínit ji chtěla ráda.

Správce slíbil, látku s květy
vtkanými že koupí na ni. —
Odhrnuvši krásné rety,
usmála se mladá paní.

— Učitelův syn se vrátil,
krásný musil bývat kdysi,
divný osud snad ho schvátil,
cáry s něho jenom visí.

Pravý tulák s tváří bědnou,
shaslým okem, chorým tělem,
je to pravda, že byl jednou
tady v zámku učitelem? —

„Pozor, pícháš!“ vzkřikla hbitě
kněžna, klopíc tmavé oko.
— Píchnula jsem? — Ach, mé dítě,
píchnulas tak přehluboko . . .

Ballada z továrny.

Po díle jeden za druhým šel,
pohodil vzdorně hlavou a děl:
„Vaše mzda bídně nám splácí,
zítra už nepřijdem k práci!“

Dvorem se bujný rozlehal smích,
každý byl vítán od přátel svých,
čapky v tom naděje ruchu
létaly azurem vzduchu.

Naposled předstoup stařičký kmet,
sotva se vlekl, slabý a bled,
potřásl stříbrným vlasem,
výpověď chvějným dal hlasem.

„I ty jdeš, starý? — nejsi-li slep,
tolik jsi roků jedl můj chléb.“
Slza s řas kmetových kane.
— Musí to býti, můj pane! —

„Co je ti do těch, byl jsi, buď náš!
Bez sil a zdraví dlaň tvá i páž,
bez ceny dnes je tvá práce.“
— Pane můj, nebudu zrádce! —

„Kdybys pak hladem klesl a sbas..“
— Pomyslím, pane, přišel můj čas,
nad hrobem za moji muku
vděčný se zachví ret vnuků —

Ještě se rozhléd kolem a kol,
v pohledu tom byl nesmírný bol,
potom se bídně vlek' domů
alejí sežloutlých stromů . . .

V práci se lidé vracejí zpět,
červánkem jitra září jim svět,
stroj zní i kladiva rázy —
jenom ten bílý kmet schází . . .

Ze zápisků Phil. stud. Filipa Kořínka.

Studie k novellám. Prozrazuje Martin Havel.

Rodina Janebova.

I.

U Bečvářů na hořejším Novém městě měly chutné obědy po osmadvaceti krejcařích a v úterý vždy opíkané brambory s jitrničkou; protože úterky neměl jsem ve druhém roce obsazeny, chodíval jsem tam na tu jitrničku s brambory. Někdy zašel jsem tam i večer. Zřídka sic, ale přec týdně jednou. Měl jsem tři velmi slušné kondice a tak jsem si mohl již někdy dopřáti sklenice nebo dvou piva.

U Bečvářů byl menší pivovar, ale se slušnými hostinskými místnostmi. Vcházelo se z ulice skleněnými dveřmi do jakéhosi průjezdu, v němž před výčepem v poledne i večer tlačilo se vždy hodně služek, žen a učedníků z okolí, neboť pivo od Bečvářů bylo vyleželé a zejmena míra byla jako nikde jinde. Místo litru dobrých pět čtvrtek. Z tohoto průjezdu s kamennou dlažbou, naplněného nakyslým zápachem obyčejného piva, vcházelo se v pravo do tří místností hostinských.

Já chodíval do druhé, klenuté, jejíž okna na ulici zakrývaly večer bledězelené záclony, pomalované bílými a černě stínovanými kyticemi a guirlandami, vodotrysky a ptáky. Na stěnách pod klenbou visela dvě nakloněná zrcadla, v nichž viděti bylo obraz stolů pokrytých červeně vzorkovanými ubrusy a zeleného sukna pyramidového kulečníku

s velikými děrami. Po obou stranách zrcadel rozvěšeny byly v úzkých ozlacených rámech černě litografované podobizny zasloužilých vlastenců s jejich hesly a podpisy. Byl tu Havlíček s přehozeným kožichem, Jungmann v upjatém kabátě se širokým límcem a úzkými rukávy, Palacký sedící u psacího stolu, s heslem „Svůj k svému a vždy dle pravdy!“, Šafařík, Čelakovský, pružná postava Riegrova s rukou do boku, Štulc v klerice a j. a j. Mezi okny bylo bronzované poprsí Husovo, proti němu nad vchodem do zadní místnosti, v níž večer zasedali kol jediného širokého a dlouhého stolu kmenoví hosté, poprsí Žižkovo.

Líbilo se mi zde, ač známí sem nechodívali. Sedával jsem obyčejně sám u stolu hned v pravo od vchodu a bavil se pozorováním častějších hostů. Znal jsem je brzy skorem všechny. Jen někdy večer přisedl ke mně suplent Trhaný, ale ten byl celkem nemluva. A když promluvil, jen se ptal anebo o někom učinil bodavou poznámku.

U panského stolu v této místnosti, jenž stál v rohu proti kamnům, upoutal již po několikráte mou pozornost pán asi šestatřicetiletý, bledý, vysoký a tenký, jakoby ho z konopí vytáhl. Měl řídký nazrzlý knír i kozí bradku a na krátkozrakých, trochu vytlačených, bleděmodrých očích zlaté brejle. Šat nebyl elegantní, ale vždy pečlivý, a bylo zřejmo, že je naň neobyčejně šetrný.

Nestihl jsem ho pokaždé, když jsem sem přišel, — z čehož jsem soudil, že nechodívá sem denně — ale kdykoliv jsem jej spatřil sem vcházet, stalo se tak vždy na minutu, rázem o osmé hodině.

Vešel dlouhým, tichým krokem, smekl vždy až u samé své židle, uklonil se zvlášť každému z hostí u panského stolu zasedajících, podal všem po řadě zdrželivě svou dlouhou, hubenou ruku a přelétnul při tom přes brejle plachým pohledem jejich tváře. Pak pozorně rozepjal svrchní kabát, odbalil lehký šátek, jejž nosil na krku, složil jej pečlivě, pak kabát svlékl, pověsil pod klobouk za své místo a složený šátek vstrčil do jeho postranní kapsy. Usedaje ještě jednou se uklonil a usmál, při čemž bylo vidět řídké zuby jeho trochu vyčnívajících čelistí. Usednuv zamnul si ruce, pak skřížil prsty a propnul je, až to v nich zapraskalo, načež vždy stejně se zeptal: „Tak co pak máme dnes k večeři, pane Hvižďálku?“

Traktér Hvižďálek byl malý mužíček v šedivém velkém kabátě, s chorobnou zarostlou tváří a ohromným vypouklým čelem, pod nímž mžikaly rychle dvě ustaraná očka jako ve strachu, že je to čelo jednou zalehne.

„Je tam paprika, vašnost pane profesore, čerstvý guláš, prosím, karbonátek se zelím — nebo roštěnku, je-li libo — — taky bifsteček bychom mohli udělat — — anebo řízek vídeňský — — či snad míchaná vajíčka čerstvá — —“ Hvižďálek stál při tom napnut, s nešťastnou tváří, očka jeho starostlivě dívala se na pana profesora a jednotlivé pomlčky mezi vyjmenováním jídel vyplněny byly rozpačitými pohyby rukou, jako by si jednu druhou omýval chtěje tím zoufale naznačiti: „Já za to nemohu, že tam je jen paprika a roštěná a ne bažanti a srnčí — vždyť to celý čas nikdo nechce.“

„No, tak víte co, pane Hvižďálku,“ shovívavě a povzbudlivě pravil pan profesor maje ruce v předloktí o stůl způsobně opřeny a dlaněma zvolna a neslyšně tleskaje, „přineste mi tu roštěnku. Ale měkká ať jest.“

„Prosím, ta se jen rozpadá, vašnost pane profesore,“ vděčně a radostně jistil traktér, „nelíb — vlastně neračte mít starost.“

„Spolehám na to, pane Hvižďálku,“ řekl pan profesor a zakývl vlídně hlavou, jako že Hvižďálka propouští. Ten drobným krokem kolébaje se v chůzi a dávaje špičky velice od sebe běžel do první místnosti, tak zvané formanky, do níž vedlo z kuchyně okno.

„Měkkou roštěnku pro pana profesora,“ zavolal odtamtud do kuchyně tak, že bylo s podivením, odkud se ten přísný hlas v tom ulekaném mužíčkovi bere.

Zatím již přinášela sklepnice Fanynka, bledá brunetka s ostříhanými vlasy, panu profesoru jeho sklenici s víčkem a nakroutila mu ji uchem k pravé ruce.

Pan profesor na ni vzhlédl, usmál se a zakýval: „Tak, tak Fanynko. Vy jste dnes nějak čiperna. Dobře jste se vyspala, co?“ To slyšel jsem od něho pokaždé stejně a Fanča pokaždé přikývla a řekla: „Já se vyspím vždycky dobře, pane profesore.“

Pan profesor zakýval vlídně hlavou, přejel očima živůtek Fančin, na němž připjata byla bílá zástěrka a optal se: „Od koho pak máte tu kytičku,“ aneb neměla-li kytičku, „od koho pak máte tu jehlici,“ a když Fanča pokaždé odpovídala: „tu jsem si koupila, pane profesore,“ zavrtěl zvolna hlavou a říkal: „Nevěřím, nevěřím — tu jste jistě dostala, od někoho, kdo vás má rád. Dejte mi aspoň přivonět,“ aneb měla-li jen broš, „ukažte, ať se aspoň na ni podívám,“ i přivoněl si, neb podíval se z blízka, poněvadž byl krátkozraký.

„Jest-li pak víte,“ ozval se jednou suplent Trhaný, „proč pan profesor smeká až u samého stolu a sedá vždy zády ke zdi?“

Pohleděl jsem do jeho ospalých, ale vysměvačných očí pod důmyslným čelem a zavrtěl jsem hlavou.

„Podívejte se přec, jaký má humenec na hlavě a pochopíte, proč nesedí zády do místnosti.“

Pan profesor měl vskutku hodnou pleš, jen že zakrytou — pokud ji ovšem zakrýt bylo lze — dlouhými, světle hnědými vlasy, sčesanými ze zátemení přes lebku a k ní pečlivě přihlazenými.

„A proto že by?“ řekl jsem nedůvěřivě.

„Ano, proto!“ jistil suplent důrazně. „Vypozoroval jsem ho. Dívejte se na něj chvíli a uhlídáte, jak někdy, když se domnívá, že se na něj nikdo nedívá, přejede si prsty po vlasech a urovnává je. Anebo počkejte — začněme mluvit o plešatění — uvidíte, jak se bude čertit.“

Usmál se, napil a začal mi vypravovat nezvykle hlasitě, že četl onehdy Starou historii od Gončarova. Chválil, jaké to výtečné dílo, a jaký místy i skvostný humor. Na příklad vrací se tam syn po osmi letech petrohradského života domů, na statek. Matička se ho dočkat nemůže. A když přijde, kterak je, chudáček stará, sklamána. ‚Sášenko,‘ pláče nad synem, ‚Sášenko, kam pak jsi dal své vlásky, dítě — Bože, jako hedvábí byly a takové husté, kam's je dal?“

„Sášenka totiž vrátil se k mamince s klouzačkou — prosím vás, osm let Petrohradu! — Není to skvostná scéna?“ mrkl na mne.

Pan profesor, jehož jsem pozoroval, tvářil se ze začátku, jakoby neslyšel, ač jeho sousedé i jiní hosté Trhanému naslouchali, ale na konec vrhal k našemu stolu nepřátelské pohledy, zejména když Trhaný si dopřál poznámky, že na získání řádné plišky není vlastně třeba ani Petrohradu, že je dost Prahy, atd. Tu pan profesor začal svými dlouhými prsty soukat nervosně svou nazrzlou bradku a povážlivě pokašlávat.

Šťouchl jsem Trhaného, aby již přestal, a on vskutku za chvíli se napil a odmlčel se.

„Chtěl jsem vás jen přesvědčit,“ pravil mi pak šeptem, a nepromluvil už potom za celý večer ani slova.

Jednou setkal jsem se s ním v úterý u oběda, a nevím již, jak to přišlo, že jsem se zmínil o panu profesoru.

„Dobře, že mi vzpomínáte,“ chytil se zmínky Trhaný. „Nevíte, kde vlastně profesorem je?“

„Nevím,“ pravil jsem.

„A bezpochyby to neví nikdo,“ řekl Trhaný svým řezavým tónem dojídaje polévku, do níž si lámal chleba.

„Jak to?“ upřel jsem naň oči.

„Jak to?“ opáčil — „inu dobře — v seznamu učitelstva středních škol by každý marně hledal jeho jméno, tak jako jsem je hledal já.“

„Já ani nevím, jak se jmenuje“, usmál jsem se.

„Janeba — Julius Janeba — to jsem konečně vypátral, ale nic více.“ —

„Snad bude někde na obecné škole, nebo měšťanské,“ prohodil jsem. „Ti někdy si také nechají říkat pane profesore.“

„Dost možná,“ řekl Trhaný po krátké pomlčce, v níž rozkrajoval maso a poléval omáčkou. „Podíváme se.“

Ale když jsem se s ním za nedlouho setkal, oznamoval krátce, že ani v seznamu učitelském žádný Janeba není.

„Je v tom nějaká čertovina,“ pravil a zavolal Hvižďálka a přímo se ho optal.

„To nemohu sloužit,“ odpovídal pan Hvižďálek, „jen tolik vím, že chodí každý den někam na Malou stranu.“

„Snad vůbec ani profesorem ani učitelem není,“ prohodil Trhaný a zavrtával se do nešťastné tváře Hvižďálkovy.

„A to je, prosím,“ bral jej v ochranu pan Hvižďálek. „Zůstává nedaleko, a z domu přicházejí k nám holky pro pivo, i domovnice chodí, a ty všechny ho znají a říkají, že učí —“

„Inu, učí, ale koho a čemu,“ řekl netrpělivě Trhaný a vzhlédl k panu Hvižďálkovi. „Snad na piano —“

„To jistě ne, piano nemá rád a hudbu vůbec. Jednou jsme zde měli sextetto a on odešel.“

„I to právě takový zažraný muzikant je zbrklý.“

„Ne, prosím, hudebník on není, to bych přece věděl.“

„Tedy snad učí tančit,“ ušklíbl se Trhaný.

Sám pan Hvižďálek vypadl na okamžik ze své navyklé pokory

a zoufalého tváření se a zkřivil ústa k úsměvu, jak tato myšlenka byla pravdě nepodobna.

„Ne, vašnostpane profesore,“ pravil po chvíli, „to já myslím, že přec jen učí, jak se říká, tomu liternímu. Protože o tom hovořívá. O zeměpise, o fysice, o mluvnici a všech těch zástojích ze škol. Kolikrát se ho ti pánové, co s ním jako sedí, na všelicos ptají a on o všem ví.“

„A co pak žádný z těch pánů neví, čím vlastně ten pan Janeba je,“ ptal se netrpělivě Trhaný.

„Prosím, to já nemohu sloužit. Na takovou věc je těžko se ptát. Hosti nemají nikdy rádi, když hostinský vyzvídá — a to je taky v pořádku,“ dodal pan Hvižďálek a zamrkal několikrát očima a myl si na sucho ruce, jakoby před ním ve vzduchu stálo neviditelné umyvadlo.

„Snad učí někde v nějakém privátním ústavě,“ poznamenal jsem, když Hvižďálek spěšným, neslyšitelným krokem v plstěných střevících odcházel, jakoby jej byl někdo na rychlo zavolal.

„Pochybuji — s tím jeho profesorstvím je to nějaké divné,“ odvětil suše Trhaný, vytíraje posledním soustem chleba omáčku z talíře.

Tato episoda podrážďila mou zvědavost. Dával jsem si od toho dne na pana profesora ještě větší pozor.

Jeho tón, jeho výslovnosť, jeho vědomá úmyslná správnosť mluvy, (na př. říkal vždy jest, nikdy je), jeho gesta, jeho vášeň vše široce vykládat, vysvětlovat i věci nejobyčejnější, poučovat své sousedy, to vše zdálo se mi nasvědčovati zcela zřetelně a neklamně, že neohání-li se již pan profesor křídou a houbou po školní tabuli, jistě se někdy jimi na kathedře oháněl. A čím déle jsem jej pozoroval, tím více utvrzoval jsem se ve svém domnění.

Pan Komárek, obecní starší a majetník domu, starý tlustý pán, jenž sedává u panského stolu obyčejně vedle pana profesora, prohodí na příklad svým chrčivým hlasem: „Dnes je zatrolený vítr venku“, a pan profesor hned se toho chytne: „Ano máme západní prudký vítr. Věje od Šumavy, od bavorských hranic. Vítr ten přinášívá pravidelně déšť.“

Pan Záruba, jenž sedává proti panu profesorovi a je úředníkem u nějaké pojišťovny, zmínil se předešlý úterek, že byl v sobotu v Strakonicích, a pan profesor hned uváděl: „Strakonice na levém břehu Otavy, asi šest tisíc obyvatel — není-liž pravda — slynou výrobou fezů. Ano, Strakonice jsou znamenité město“.

„Strakonický dudák je prý také odtamtud,“ píchl pan Komárek, jenž, jak pozoruji, nemá tyto výklady rád.

Pan profesor nevšiml si poznámky, nebo snad necítil její hrot, poněvadž prohodil svým klidným, vážným, přitlumeným hlasem: „Nad Otavou leží z větších měst také ještě Horažďovice, Sušice, Písek,“ a obrátiv se k panu Zárubovi řekl: „Není-liž pravda, pane inspektore?“

„Což vy máte zeměpis v malíku,“ pane profesore, zalichotil pan Záruba, ale nějak podivně škubl rty a hned se napil.

Jindy, když mu přinášela Fanča pivo, pan profesor přívětivě se optal: „Je dnes dobré, dobré?“ a usmál se na ni.

„Právě jej načali, Vašnosti,“ řekla Fanča, jež s panem profesorem snažila se mluvit co nejsprávněji a proto bezpochyby neřekla ho.

Ale dala si.

„Neříká se jej,“ začal pan profesor shovívavě, „mluví-li se o pivě, nýbrž je; tedy: právě je načali, neboť pivo jest středního rodu. Pamatujte si to, Fanynko!“

Nemohlo a nemohlo býti pochyby, že pan profesor jest učitelem, neboť tyto známky neklamaly. Že by byl profesorem na střední škole, ani mi již nenapadlo.

„Ale v seznamu není,“ připamatoval jsem si vždy tvrzení Trhaného, jemuž jsem věřil na slovo, i snažil jsem se pro okolnosť tu najíti vysvětlení.

Na pensi přece ještě být nemůže — uvažoval jsem — je poměrně mlád a zdá se zdráv. Pije, jí, kouří, co by mu scházelo?

Byl by snad propuštěn? Ale proč? — —

Něco mi ovšem bylo nápadno. Jakkoliv skákal nějakým výkladem, poučením neb aspoň poznámkou do řeči o čemkoliv, jediného oboru jakoby se štítil.

Politiky.

Politisovalo-li se, pan profesor ani nemukal a byl-li přímo tázán, odpověděl vyhýbavě, že se o ty věci nestará, že je přenechává jiným, aneb že těžko o tom mluvit a utvořit si pravý úsudek. Na štěstí se u panského stolu málo politisovalo (snad právě k vůli panu profesorovi), a tak pan profesor jen málokdy byl odsouzen k potlačování své poučovací libůstky.

Novin nikdy nebral do ruky, a ležely-li před ním, vzal je a pověsil co možná nejdále.

Tato okolnosť polehtala jen ještě více mou zvědavosť a nezůstala ovšem ani bez vlivu na mé kombinace.

Proč se vyhýbá politice? Z opatrnosti, nebo nerozumí jí opravdu, nebo z antipatie? Ublížila mu někdy, trpěl někdy pro své přesvědčení? —

Snad proto není již v seznamu — — — —

Jednou jsem přišel k Bečvářům po osmé hodině a hned jak jsem vstoupil, slyšel jsem pana profesora neobyčejně živě mluvit:

„Tak Karásek se stal inženýrem — vida, vida. Toho jsem učil, ten býval mým žákem. To mu bylo asi čtrnáct, patnáct let“ — vzpomínal. „Nu ano, ovšem — nic víc, v první vyšší reálce byl tehda. Podívejme se na Edáčka,“ — pronesl znova udiven, a hned obracel se k panu Komárkovi: „Eduard se přece jmenuje?“

„Jo, Eduard,“ přisvědčoval pan Komárek chrčivě.

„Je to štěstí. Tak brzy inženýrem!“ řekl pan profesor po chvíli a vzdychl při tom zlehka. Bylo zjevno, že zpráva o tom Karáskovi nepřestane hned tak zaujímati jeho mysl.

„Kolik pak mu teď asi může být?“ — pozvedl oči ke stropu a počítal polohlasně: „To máme deset, jedenáct, dvanáct let. Asi dvacetsedm let nanejvýš,“ obrátil se náhle na pana Komárka.

„Kdo ví, jestli,“ zahučel pan domácí. „Synovi ještě není šestadvacet a študýrovali na technice spolu.“

„Tak vida, vida, Edáček inženýrem“ — ještě po chvíli vzpomněl si pan profesor, vrtě slabě hlavou, jakoby tomu ani uvěřiti nemohl. „No,

toho mu přeji. Co naplat — základ jest hlavní věcí. Kdo má dobrý základ, pak již snadno pokračuje. A koho já učil, má každý dobrý základ."

„Můj Bože," pokračoval po chvíli, v níž nejspíš očekával, že někdo mu přisvědčí, zalichotí, „můj Bože, takhle malinkého," a ukázal dlaní nad stůl, „takhle malinkého jej pamatuji, kloučka s ostříhanou hlavou a s očima jako srnka. — Inu základ — základ" — opakoval a přelétl všechny pohledem.

Tenkrát ne nadarmo. Pan mistr Eliáš, jenž sedal v čele stolu, opřen o ruce celou váhou těla, již to nemohl snésti. Vyndal dýmku z úst, pustil kouř, odplivl a řekl: „Ba!" Pak se napil. Byl to nemluvný klempíř s huňatou hlavou a býčím týlem. Krom charakteristického tohoto jeho: Ba! neslyšel jsem od něho snad ani pět slov.

Kdybych byl měl ještě nějaké pochyby, tento hovor by je byl dokonale potlačil. Jen ta reálka zase mne mýlila. Jeho žákem ve čtvrté reálce — přece výslovně tak řekl — — A na profesora z reálky přece se mi pan Janeba zase jen nezdál — —

Další rozprávka točila se pak ještě asi půl hodiny kolem onoho Edáčka a nynějšího jeho postavení, i kolem syna paně Komárkova, na němž tento velice si zakládal mluvě o něm se zálibou a pýchou a tak, aby to celá hospoda slyšela, a pak přešla řeč na počasí a na pravšední záležitosti a události denní.

Mrzelo mne to a rozčilovalo. Čekal jsem pořád, že se ještě něčeho dovím, co by ukojovalo mou zvědavosť a vybočilo z obyčejného hospodského šplechtu, ale jako naschvál lípl další hovor na nejobyčejnějších věcech, jakoby se nemohl od nich odtrhnout.

Jindy odcházel jsem nanejdéle v půl desáté, abych nemusel platit domovníka, ale tentokrát rozdrážděn zůstal jsem sedět, namlouvaje si, že musí ještě něco zajímavého přijít, co zhltne žíznivá má zvědavosť.

Ale pan profesor se o čtvrt na jedenáct zdvihl a sahal po klobouku. Zdržovali jej, aby ještě poseděl a dal si aspoň půlku, Fanynka držela již sklenici v ruce a dívala se na něho s tázavým úsměvem, ale pan profesor byl neoblomný.

„To chodívá vždy tak brzy?" neodolal jsem zeptati se polohlasně pana Hvižďálka, jenž tu chvíli běžel kolem mého stolu nesa příbor.

„Vždycky na minutu," zakývl.

„A prosím vás, ještě něco," zadržel jsem jej: „Je ženat, nevíte?"

„Dosud svobodný, prosím," zašeptal opět pan Hvižďálek a úzkostlivě pohlédl k panskému stolu. Pan profesor již sahal po kabátu, pan Hvižďálek položil příbor přede mne a běžel k němu, aby mu pomohl.

„Ne, vskutku nemohu, sestry by nespaly" — bránil se pan profesor domluvám svých soustolovníků, aby ještě posečkal.

„Tak jsme si popovídali o Edáčkovi, tak jste nám vypravoval o svých žácích — radosť poslouchat, — viďte, sousede," obracel se pan Komárek na mistra Eliáše, „a najednou vstane a jakoby uříz'. To není hezké od vás, pane profesore," dráždil.

„Jakáž pomoc, pánové, nemohu."

„A co kdybych dal nalít botu, pane profesore, a řekl: Prokažte mi tu česť a zavdejte si?“ dorážel rozkurážený pan Komárek a vzhlédl na rozpačitého pana profesora svýma očkama, jež byla jako černé obloučky v jeho tlustém obličeji.

„Nemohu, nemohu, pánové — lituji velice, ale nutno jít domů. Pozítří, doufám, se zase shledáme.“

A dořeknuv to zdvořile ale důrazně, pan profesor se uklonil, podal zas každému ruku, poklonil se ještě jednou, a v pečlivě zapjatém svrchníku a se šátkem kolem krku uvázaným slabě odkašlávaje prošel místností, kývaje vlídně na pozdrav Fančin a komplimenty páně Hvižďálkovy.

„Jestli pak ho jednou zdržíme,“ pravil pan Komárek, když již se za ním zavřely dvéře.

„To asi sotva, vašnostpane domácí,“ ozval se pokorně pan Hvižďálek. „Pan profesor ráčí být vtělený pořádek. Večeři, dvě portoricka, tři sklenice ležáčku — tak ho znám už, co jsem zde a to už je na šestý rok. Nikdy víc a nikdy míň. Já myslím, že v celém životě neráčil jít po jedenácté spát.“

V tom odkašlal u rohového stolu u okna neznámý jeden host, člověk asi padesátiletý, dle zevnějšku nějaký chudší řemeslník a pravil nakřaplým tenkým hlasem zvolna a lhostejně:

„A já toho pána viděl předešlý týden po půlnoci v jedné hospodě na Smíchově.“ Všichni se naň obrátili.

„Kterého pána?“ zeptal se trochu nezdvořile pan Záruba a přimhouřil na neznámého oči.

„Toho, co teď odešel a co tady pan hostinský o něm mluvil.“

„To se mýlíte, můj zlatý.“

„Jak pak bych se mýlil — to není možná. Takovou tvář si člověk pamatuje. A pak jsem ho tam neviděl poprvé.“

„Ten ani na Smíchov nepáchne, můj drahý,“ hodil pan Záruba shovívavě po hostu a pak se obrátil, jako že je škoda mluvit s takovým člověkem, který patrně má již trochu v hořejším patře.

„Inu, páchne, nepáchne,“ nemlčel však host. „Svým očím přec každý nejvíc věří.“

„A který den to mělo být?“ natočil se na polo k němu pan Komárek, ač pan inspektor mu dával znamení, aby toho již nechal.

„To já se, prosím, určitě nepamatuju,“ řekl host a odmlčel se.

„Aha, to je to, to jsem si myslel,“ ozval se úsměšně za nastalé krátké pomlčky pan Záruba, ale v tom již opět host se ozýval:

„Počkejme, už vím — byl jsem tenkrát v Praze pro kůže — ve středu to bylo — akorát ve středu.“

„To sem, pravda, nechodí —“ podotkl pan Komárek tonem, v kterém již bylo zcela určitě znáti: „Něco na tom pravdy může být — něco,“ a to také dojista vycítil pan Záruba, na jehož tváři oči páně Komárkovy tázavě spočinuly.

„Ale kde!“ ozval se na obranu pana profesora. „Kdo ví, koho viděl. Ve středu a v sobotu přece pan profesor bývá doma a nikam nechodí — má hodinu, já to vím, sám mi to říkal —“

„Když já ho ale přece jen předešlou středu viděl na Smíchově," stál svéhlavě na svém onen neznámý host.

Teď se však do sporu vložil pan Hvižďálek, jenž nemohl strpěti, aby hostům u panského stolu někdo oponoval.

„Já myslím, že se mýlíte," obrátil se na neznámého.

„Nemejlím, nic se nemejlím," skočil mu tento do řeči.

„No počkejte, počkejte, nechte mě hezky domluvit," důrazně teď ozval se pan Hvižďálek. „Jak jsem povídal, vašnost pánové, znám pana profesora už na šestý rok. Dříve sem chodíval denně. Ale teď už to bude třetí rok, co občas vynechává. Nejdřív den, pak dva, teď už tři dny a někdy i čtyry v týdnu nepřichází. Jak kdy. Já právě myslím, že to dělá s ohledem na zdraví. Není zrovna nejsilnější — a pak se mi zdá, že je i trochu úzkostlivý. To je už vidět z té jeho pravidelnosti. Tedy taky z toho ohledu myslím, že není ani možná, aby chodil někam až na Smíchov, aby tam byl přes půlnoc. A mám tedy za to, že ten pán se jistě mýlí s někým jiným, kdo je mu snad podobný."

„Ba," řekl mistr Eliáš, odplivl, napil se, pak přitlačil palcem tabák v dýmce a bafal dál.

„No, to se rozumí," svědčil také pan Záruba. „Vždyť je to k smíchu," dodával.

Pan Komárek, zdálo se, dal se také přesvědčit. Aspoň se již ani neozval.

„No tak se tedy mejlím," zabručel host, vida tyto známky souhlasu. „Hádat se nebudu — když nechodí, tak nechodí, ale já ho viděl."

Nikdo si ho již nevšiml. Nestál jim za to; byl úplně poražen. Pan Hvižďálek si myl spokojeně ruce.

Hovor u panského stolu svezl se pak na jiné koleje a já brzy po tom odešel. Vypil jsem ten večer tři sklenice piva a tváře mi jen hořely. Nejsem na tolik piva zvyklý. Druhý den mě silně bolela hlava a já již až do příštího úterku k Bečvářům nepáchl. Ale pan profesor mi nedával pokoje. Chodí na ten Smíchov nebo nechodí? A co tam dělá? A tak pozdě? Tvářil by se jen tak spořádaně, tak pedanticky a zatím — — Mýlili by se všichni v něm? — —

Zvědavosť má byla napjata více než před tím. (Pokrač.)

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

V.

Táh' Karel dřív před zámek bordóský
a kázal kolem tábor rozložit,
stan jeho pak na vrchu rozbili
a připevnili zlatou orlici
(tu slavnou, před níž v strachu prchali
vždy zdaleka už voje pohanů)
na střechu stanu, rudý šel z ní svit
jak z krvavého slunce. Vnikaly
ty hrozné pablesky a příšerné
v síň nyní krále Ijóna a strach
pad v jeho srdce jako velká tíž
a díval se na tábor nesmírný
a svolal věrné svoje rádce hned
a tázal se jich: co teď počíti.

Tu zazněl mocných rohů burný třesk,
a poselství se králi hlásilo
a rychle kázal, aby vešlo v hrad,
sed na trůn svůj a řekl vyslancům:
„Co přinášíte, páni? Boj či smír?"

„Jest na tobě, bys volbu učinil
sám, králi Ijóne," mu posel řek.
„Hleď z oken svých. To jsou tví přátelé,
jichž stany v nekonečno tratí se —
neb nepřátelé tvoji urputní,
dle toho, jsi-li Karla poslušen,
neb hlásíš-li se k vzpouře. Takto zní
vzkaz císaře: ‚Buď věrným manem mým
a odřekni se zjevně Renalda
a pýchu jeho skrušit pomahej,
pak zapomenu, proti mně že stál's.
Však setrváš-li v zpouře, zničím tě
a Bordó zbourám, hrad a město tvé
a s půdou srovnám je a zaseju
v těch místech, kde dřív stály, konopě.
Až vyroste, dám stočit provazy
pro hrdla těch, již zradu spáchali.

Tvou hlavu ale k nohám položím
ti s korunou a s vlastním žezlem tvým‘.“

Zbled Ijón král a jeho rádcové
a odpověděl: „Odejděte v síň,
ó poslové, kde čeká víno vás;
jste mými hostmi. Zatím uradím
se s věrnými zde svými v rychlosti
a odpověď svou slavně sdělím vám.“

Šli poslové, však bled a chvěje se,
král Ijón zůstal sedět na trůnu
a na kolena rádci klesali
a povznášeli ruce prosebně
a jedním hrdlem, v bázni, volali:
„Ó zachraň nás od strašné záhuby!
Sláb proti ohromné té moci jsi!
Což může třtina čelit vichřici?
Ó podej se! Ó zachraň, zachraň nás!
Své město zachraň, sebe, království!
Čím je ti Renald? Sestry tvé je choť.
Nuž, čím však nám je? Čím je bordóským?
Jsme blíže tvému srdci, než je on!
Jsa králem naším, otcem naším jsi.
Krev dětí našich padniž na tebe,
když v nerovný a nespravedlivý
ten boj se vrhneš. Ty jsi Karlův man.
Jak na nás žádat můžeš věrnosti,
když sám se zpurně jemu postavíš?“

Tu v slabosti své Ijón propuk v pláč
a zvolal: „Tedy podrobuji se,
ač srdce moje žalem krvácí.“

Tvář zahalil, a rádci spěchali,
by zavolali posly Karlovy,
však Ijón pravil: „Nežádejte, ach,
bych s nimi mluvil. Za mne jednejte.“
A v komnatu svou spěchal, zavřel se
a ponořil se v smutek hluboký.
A za něj, za slabého jednali,
a černou zradu kuli za něho,
a vše když ujednáno bylo pak,
zas přišli k němu, takto mluvíce:
„Má císař nyní pevné slovo tvé,
jak žádal's, za tebe jsme jednali,
teď podrob se a jednej důsledně.
Jeď v Montalbán a pozvi Renalda

a bratry jeho k sobě, na cestě
je lapnou v lese. Jednej schytrale."

Žas Ijón král a vzkřikl: „Zrádcové!
Ne, podlost takou nikdy nespášu!"

Však druhý den, když přišlo poselství
zas v jeho hrad a když se tázali:
„Kdy v Montalbán se vydáš jednati,
jak věrní tvoji za tě slíbili?"
tu svěsil hlavu, chvěl a zarděl se
a šeptal: „Zýtra, zýtra se tam dám."
A sám když byl, v pláč vypuk nový zas
a šeptal si: „Kéž zemru, bože můj!"
Však s ránem vstal a zajel v Montalbán. —

Když města strážcové na cimbuří
jej přijížděti z dáli viděli
a jeho komonstvo, hned vítali
jej zvukem trub a kotlů vířením
co hosta vzácného a spojence,
a svěží hlahol zvonů veselý
se rozléhal a v síni vysoké
se Renald tázal, co to znamená,
a uslyšev, že jede Ijón král,
hned kázal vyzváněti v hradě též
a mosty spouštět, brány otvírat
a svému svaku radostně jel vstříc
a nikdo netušil, v ten slavný den
že při hlaholu zvonů, surem, trub
v hrad vjíždí neštěstí a blízký zmar.
Bled Ijón byl, když sestru viděl svou,
a srdce jeho mocně dmulo se,
však řekl si: „Je pozdě, couvnouti
už nemohu! Ať padne na hlavy
mých rádců trest, neb vina jejich jest."
A výkřik velký svého svědomí
tak potlačil, a jako štvaná zvěř
se střemhlav vrhá v útěk šílený,
když smečku slyší láti za sebou,
tak vrhal v hřích se svůj a v proradu,
štván slovy rádců svých a hrozbami
a zraky klopě rychle mluvil tak:
„Jak dobře činíš, drahý Renalde,
že vítáš dnes mě zvonů hlaholem
a hudbou veselou, neb přináším
ti zprávu takovou, že užasneš —
však radostně! Já přináším ti smír!

Jak oči tvoje hned se zjasňují!
Nuž ano, ano, přináším ti smír!“

A Renald mlčky za ruku jej jal
a tisk ji k srdci. Pak se ozval tak:
„Ó, rci mi ještě jednou, bratře můj,
to sladké slovo! Karel že chce smír?
Už déle tedy nepoteče krev
a uschnou slzy? Vezmi, bože můj,
za tuto zprávu třeba život můj,
jen dej, by byla jistá, neklamná!“

Král Ijón cítil v srdci bodnutí
a jal se opět rychle mluviti:
„Je neklamná, je jistá zpráva má.
Vždyť sám jsem s císařem vše vyjednal.
Slyš tedy, jak se všecko díti má,
by k šťastným koncům pře se chýlila,
jež dlouho tak už hubí Francii.
Víš, Karel táborem že rozložen
jest nedaleko města. Nesmírný
je jeho voj a hrůza z něho jde,
on zkrušit chtěl nás, zničit, rozdupat
a jako orel letěl z Paříže
a jako bouř a chmura přikvačil
před moje město, které třáslo se.
Já lekl se té moci nesmírné
a sbíral vojsko své a hotovil
se k zoufalému boji. Přiznám se,
že smrt jsem čekal, zmar — ne vítězství.
Tu zachránil mě Bůh a tebe též.
Měl Karel sen, měl velké vidění.
Když v noci stál před stanem vysokým,
nad kterým zlatá hoří orlice
jak vlasatice války věštící,
tu náhle v jasu bílém jako sníh
se svatý Jakub zjevil apoštol
mu žasnoucímu, a ten pravil mu:
‚Meč nepozvedni proti křesťanům!
Krev neprolívej, která bratrská.
Zem hispanská pod jarmem pohanů
co nevolnice úpí, k nebesům
vzlyk její bídy zní. Já miluji
nad jiné onen kraj. Tam potáhni,
tam z pochvy trhej meč, tam rekem buď!‘
A zmizel hvězdný obraz, svatý stín.
Tu císař ke mně poslal poselství
a vzkázal tak: ‚Jeď s Bohem v Montalbán,

mým prostředníkem buď. Nuž, přijel jsem.
Co, Renalde můj, na to odpovíš?"

„Že Boha chválím," Renald prostě řek,
„že Karlu děkuji a tobě též.
Co činit mám, bych smíru hodným byl?
V tvé ruce s důvěrou vše odevzdám,
neb jako bratr jsi mi pokrevný."

Šleh tváří Ijónovou ruměnec
a sklopil zrak, však rychle mluvil dál:
„Ví Karel dobře, kolik trpkosti
boj dlouhý v srdci vás všech spůsobil
a nesnadno že bude smířit se
jak ruky obratem, a proto hned
můj návrh schválil, který takto zněl:
Ať budí nejdříve se důvěra
ve srdcích bohatýrů obou stran,
pak ať je sblíží píseň, hudba, zpěv;
až rozjařeni všichni sbratří se,
pak bude snadné klásti podmínky,
neb co by příkré zdáti mohlo se
jen chladné mysli, málo bude jim,
když teplá láska v srdci promluví,
a víc než požádáno poskytnou.
Pak velkodušně můžeš mírniti
svůj nárok původní a sklidíš tak
jen větší vděčnosti a lásky žeň.
Tak pravil jsem, a Karel souhlasil.
Slyš tedy, Renalde, co zamýšlím.
Pláň valkolórskou znáš. Jest zahrada
to pravá, plná květů, stromoví,
a věčně nad ní nebe jasní se
a ve vodách se sblíží čistých tam
háj mnohý, hlučný ptáků klokotem.
Na louce jako smaragd zelené
a skalami kol kolem vroubené
loď jako katedrály sloupovím,
sjezd pěvců z různých krajů svolal jsem,
a za pět dní se sjedou k zápasu,
ne zbraněmi, však vzletem písní svých,
a zlatý věnec bude odměnou,
jej nejkrásnější paní položí
pak na skráň slavenému vítězi.
Sám Karel přijede a Roland též
a sbratřený mu plavý Olivier
a všickni beze zbraně. Přijeď též
ty a tví bratři, Malgis též, tvůj druh

Ó, vidím už, jak zpěvem zjařeni
si v náruč klesáte, vy rekové,
jak smíru dáváte si polibek,
a Karel dojmut jak vám žehná všem!
Den nejkrasší tak vzchází Francii!
Nuž, za pět dní se dostav k slavnosti.“

Tak končil Ijón král a dojat byl
až k slzám Renald, ruku tiskl mu
a zvolal: „Přijedu i bratři mí
a s námi Malgis. Bůh ti odplatiž,
ó sladký bratře drahé ženy mé,
za vše a vše, co pro mne učinils!“
A objal jej a Ijón strašně zbled,
když Renaldovu viděl důvěru,
a bez prodlení z hradu ujížděl,
jak by se bál, že spadne škraboška
mu s licoměrné tváře.

Renald však
se chystal odjet v nastrojenou past. —

(Pokrač.)

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

(Pokračování.)

II. Pan Šimon.

1.

bor svatého Václava byl pohromadě. Byl společností lidí naskrze zvláštních. Spiritismus měl na ně týž účinek, jakým v dějinách působívaly reformace náboženské. Mravní lidé stali se ještě mravnějšími; lidé pokažení lepšími; pijáci zanechali kořalky; tuláci chopili se práce; neznabozi se obraceli na víru; na duchu slepí počali vidět, na duchu kulhaví počali chodit.

Ve sboru tom byl nejčelnější postavou Šimon, muž asi pětačtyřicetiletý; lidé mu říkali „pan Šimon.“ Život jeho byl pestrý a zajímavý. Otec jeho býval správcem na velkostatku Návarovském.

Návarov leží v nejkrásnější krajině našeho Jizerského pohoří. Dole hučí přes balvany řeka Kamenice; po obou stranách trčí příkré, skalnaté stráně, nahoře na vysočině je panský dvůr, a na rozeklaném ostrohu strmí v lesní houštině zříceniny starého hradu. Pod zříceninou vlévá se do Kamenice Olešnický potok, a za ním naproti zříceninám vystupuje z černého lesa šedá skála, na níž před lety stával kříž. Daleko široko šumívaly kolem za oněch dob bory, jichž tmavý stín pokrýval krajinu tajemným pološerem. Tam narodil se a rostl mladý Šimon. Studoval v Praze a jsa ještě mladíkem, býval povahy vždy výstřední. Do patnáctého roku nebylo divočejšího chlapce nad něho; o prázdninách promítal stráně, lezl na skály, házel s kopců do propasti veliké balvany, jež se s třeskem řítily dolů, činil krkolomné skoky a byl postrachem všech, kdo se mu blížili. Nikomu nedal pokoje a každému ve dvoře přilepil nějaký vhodný přídomek: šafáře pojmenoval „ředitelem ratejny", šafářce, jež měla osm dětí a páchla kořalkou na deset kroků, přezdíval „mateřídouška", sládkovi „pivoňka", polesnému Františku Nakovi, jenž se podpisoval Fr. Nak, říkal „frňák" anebo „panák", a tak každému něco, ba ani pan baron s paní, kteří v letě přijížděli z Prahy, nebyli před ním jisti. Ostatní výrostkové v stejných letech se ho báli jako ohně, neboť byl silný, nehorázný a při tom zručný i chytrý. Panský kovář ho jinak nepojmenoval než správcův mladý „ancikryst." — V patnáctém roku stala se s ním změna. Učení, které mu dříve nevalně vonělo, nyní ho zajímalo; dal se do neumorného čtení a zabýval se krásnou slovesností. Po celé noci sedával nad německými básníky a hltal do sebe romány. I cizím jazykům se učil, ač měl při tom nepřekonatelnou nechuť ke všem řeckým aoristům. — O prázdninách choval se zcela jinak, než dříve; kniha se mu stala nerozlučnou družkou; po celé dny toulal se po lesích, učil se nazpaměť Göthovu Faustu nebo si vyšel při západě slunce do zřícenin Návarovského hradu a chodě mezi starými, rozbořenými zdmi, deklamoval večerním červánkům Byronova Manfreda. Takováto změna v synově povaze netěšila otce, který byl mužem naskrze dělným, a nenáviděl, co páchlo veršem. Za to ostatní lidé nemohli si nyní ani dost vynachválit správcova Bohuslávka; sám panský kovář, dříve největší jeho nepřítel, vypravoval každému, že se z něho stal člověk, a všichni měli za to, že se stane knězem.

Z bujného, divokého hocha, jenž překypoval životní silou, stal se nevhodnou četbou snivý, sentimentalní mladík, který měl vždy slzy na kahánku, jakmile někde četl nějaký tklivý veršík — a takových veršů četl moc. Při tom ho záhy pojal světobol, zvláštní duševní nemoc, kterou nynější mladé pokolení zná méně, která ale v letech padesátých a šedesátých zhoubně řádila mezi naší mládeží. Lidi, kterým nebylo ani dvacet let, omrzel svět, ač ho ještě ani neznali; mladíci pro samé světoborné a světobolné myšlenky nedospěli ani k tomu, aby dokonali studia a stali se řádnými občany. V takovém duševním rozpoložení byl i mladý Šimon, když skončil gymnasium a měl si vybrati životní povolání. Stál před těžkou úlohou; otec z něho chtěl míti právníka, matka lékaře, pan baron radil k profesuře, lidé si vypravovali, že z něho nebude jiného, než pan páter. On sám neměl chuti k ničemu; jen chvil-

kami blouznil o tom, že půjde do kláštera. Všechno ho omrzelo; na světě ho těšily jen ještě — holky a pivo.

Bylo pěkné odpoledne na počátku srpna, doba žní. Na modrém nebi nebylo ani obláčku; Návarovské lesy dřímaly v letním žáru; byl v nich hluchý klid. Jen někde přeletěla sojka nebo straka a v dáli zazněl ošklivý jejich hlas. Ptáčkové se skryli do houštin a pokojně čekali, až sluníčko se skloní k horám a vzduch se ochladí. — V lesích bylo ticho, ale na polích řinčely kosy a srpy, rozlehal se hovor a křik, bylo slyšet práskání bičů, rachocení vozů a porůznu i zpěv. Mladý Šimon hověl si v stinném chládku mezi zříceninami, jež byly porostlé vysokými stromy a se všech stran obklopené černými lesy. Dole pod ním v hluboké propasti pěnila se a hučela Kamenice, a jednostejný její šumot byl jediným zvukem, který dorážel k jeho uchu. — Byl, jako obyčejně, v sentimentální náladě; seděl na mechu pod starou, vysokou jedlí a díval se vzhůru do oblohy, jejíž světlo prokmitalo hustými a tmavými větvemi. Žíznivý světobol zapíjel dobrým ležákem ze džbánku, jejž měl opřený o jedlový kmen, a sžíravý smutek sytil výborným kozím sýrem, který měl v papíře. Vedle sýra povaloval se v zelené obálce český překlad Shakespearova Hamleta a tři svazky Schillerových divadelních her jakéhosi prastarého vydání, nad nímž snad už jeho prababička prolévala hořké slzy. Sedě pojídal sýr s chlebem a když dojedl, vstal, zajel si všemi prsty do dlouhých vlasů, rozčechral je, chopil se džbánku, učinil klut, postavil nádobu zas na mech, pozorně ji ucpal, aby pivo nevyvětralo, zdvihl knížku a přecházeje deklamoval známý Hamletův monolog: Být či nebýt! — Když byl u konce, odhodil Hamleta na zem, zdvihl zase džbán a učinil opět notný doušek. Dopil až na dno, postavil nádobu k jedli, strčil od každé ruky dva prsty do úst a zvláštním jich sestrojením, jež mu zůstalo známo z klukovských let, třikrát pronikavě hvizdnul, až se rozlehalo po lesích. Za malou chvilku přiběhla mladá holčice. Byla domácí dcerkou z blízké hospody, jež stála nedaleko zříceniu vedle cesty, kady se chodí do Lhotky. Znala již umluvené znamení od otce a matky, kteří byli na poli, a měla rozkaz, aby na každé zapísknutí, jež bylo v dálce slyšet, posloužila „mladému pánovi“ novým džbánkem čerstvého ležáku. Byla kypré, hezké, asi osmnáctileté děvče; říkali jí Tonča. Přichvátala bosá, prostovlasá a lehce i nedbale odětá, neboť bylo úpalné vedro. Plavé vlasy měla spleteny do dlouhého vrkoče; tváře kypěly zdravým ruměncem. S Bohuslavem se již znali.

Zeptala se: „Poroučejí pivo?“ — a nečekajíc odpovědi, vzala prázdný džbánek a chtěla odkvapit. Bohuslav ji chopil za obě ruce. Bránila se, ale jen ledabylo, aby se neřeklo.

„Pojď, Tončo, sedneme si na mech pod jedli; chtěl bych s tebou pohovořit“ — pravil Bohuslav. Děvče se trochu upejpalo, ale konečně usedli oba do stínu rozložitých větví.

„Nu tak, co pak mně chcete?“ — tázala se Tonča, držíc v rukou pořád džbánek. Sedíce těsně vedle sebe, počali rozmluvu. Mladík natahoval a ladil v rozhovoru tklivé struny, ukazoval na krásné zříceniny hradu a počal dle zvyku nadšeně mluvit a sentimentálně blouznit. Ale

venkovská dívčice, jež ve své samotě většinou zacházela jen s kravami a kozami a někdy o muzikách také s venkovskými výrostky, neměla pro jeho řeči nejmenšího smyslu a o tom ošklivém zámčišti, jak říkala zříceninám, věděla jen, že tam v noci straší. Nebavila se a jen se hloupě usmívala; čekala něčeho jiného. Také Bohuslav cítil, že to, co povídá, není vlastně to, co chce; jal ho nepříjemný pocit, který ho srazil s cesty jeho myšlenek, a nastalo rozpačité mlčení. Tonča, nemohouc se ničeho dočkati, sebrala se, pravila mrzutým hlasem, že tu pivo bude hned, a odešla se džbánkem. Mladík ji nezdržoval a jen se za ní díval, jak se ztrácí v houštině. Dívčice šla volným krokem po stezce domů, a křivíc pohrdlivě oba rty, šeptala si: „To je kus vosla; tamhle Francek Kolářů, ten je jinší chlapík!“ — Francek Kolářů byl opravdu jinší chlapík, a veliká stará hruška na stráni pod jejich hospodou bývala toho o muzikách svědkem. —

Bohuslav, sedě pod jedlí, zamyšleně díval se před sebe, pak vstal, zlostně máchnul pravicí a šeptal si také: „Jsem kus osla!“ — Netrpělivě přecházel a umínil si, že to napraví, jakmile se Tonča vrátí s pivem. V žilách mu bouřila krev, srdce v něm bušilo, myšlénky se mozkem valily jako o překot; čekal a upjatě se díval v stranu, odkud po pěšince měla přijíti. Konečně slyšel kroky, šustot a z houští se objevila stará, škaredá baba Kubánková, jež byla v hospodě na podruží. Přinesla mu pivo.

„Proč nejde Tonča?“ osopil se zlostně na babici.

„Nemá kdy, musí poklízet“ — ušklíbla se podruhyně, postavila mu džbánek s pivem a odešla, mumlajíc sama pro sebe: „Tohle bude pěknej pan páter! Bodejť, to tak... Tonču mu ještě do chřtánu!“

Mladíka jaly stud a zlost; hněval se na sebe, styděl se před dívčicí a notně pil. Ještě třikráte vyprázdnil džbánek, tolikráte opakoval též pronikavý hvizdot, ale pokaždé se objevilo protivné babiště. Bylo patrno, že jím Tonča pohrdá. Hnětlo ho to. Přemožen city a pivem, usnul v stínu zamilované jedle. Spal hodnou chvíli a probudil se v dobu, kdy se nosí na pole žencům svačina, a kdy ptáčkové hledají odpolední žír. Vstal a cítil, že je mu horko, a stezkou po stráni sestoupil dolů k řece. Voda byla mu zamilovaným živlem; buď že se proháněl na loďce po Vltavě, buď že se koupal anebo viděl, jak se chrlí s oblohy spousty vod, blesky šlehají a hrom rachotí — pokaždé pociťoval nejen příjemné rozechvění a rozkoš, ale i odvahu, jež ho pudila, pustiti se s rozkaceným živlem v boj. Při takové chvíli vyhledával naschvál nejnebezpečnější místa. Šumot a hukot vody býval mu sladkou hudbou. Dnes dlouho hledal, kde by se vykoupal. Šel po břehu vzhůru; blíže místa, kde Olešnický potok vtéká do Kamenice, našel vysoký skalní balvan, který vyčníval se stráně do řeky. Pod ním byla hluboká, vírná tůň, a do ní hučivým peřejem s vysoka se řítila rozpěněná voda. Do polovice sahal tmavý stín protějších černých lesů; s této strany byl slunný jas. Vystoupil na skálu, svlékl se, střemhlav se s ní vrhl do hlubáně, vynořil se, podplaval na místa, kde voda slapem se valila dolů, a bylo mu rozkoší, bojovati s vlnami a potáceti se ve víru, kde nejdravěji naň dorážel. Když byl umdlen, vystoupil na balvan, natáhl se na něm tak, jak byl, a dal do

sebe pražiti žárnému slunku. I to mu působívalo rozkoš. Bývalo mu, jako by s paprsky ssál do sebe bujnou, divokou sílu svých chlapeckých let. Četl někde, že stejným způsobem líhává se zálibou na nejparnějším letním slunci jakýsi americký básník, a shoda ta mu lichotila. Okřál a dal se na zpáteční cestu do zřícenin, kde trávil celé dny jako divoch v brlohu. Vjela veň zbojnická nálada a chuť rváti se s celým světem. Chodil po starém hradě jako rozkacený lev v kleci; v tom okamžiku se mu zdálo, že má ohromnou sílu, a že, kdyby chtěl, vykonal by vše, co by si pomyslil. Ale ten ošemetný svět mu nestál za to. Chopil se Schillerových „Loupežníků", odříkával si dlouhé a chvástavé tirády Karla Moora a snil o tom, že sám je podivným rekem tím. Při tom mu Tonča nevycházela z mysli; její přihlouplá, ale zdravá, červená a hezká tvář vyskakovala před ním jako šotek z ohromné spousty světobornych myšlének. Praštil o zem starým Schillerem a opětoval si: „Jsem kus vosla!" Trápil ho pocit, že něco zmeškal, a bylo mu, jakoby to musil dohonit.

Chýlilo se k večeru; sebral se a šel podél Kamenice dolů na Bohňovsko do Hamrů, kde bývaly ještě v letech šedesátých knížecí železné hutě a v nich dva správcové, kteří měli hezké dcerušky. Jedna z nich se jmenovala Hermína a vyprávělo se, že je zvláštní krasavicí, neboť měla modré oči a černé vlasy, což prý je velikou vzácností. Neměla matky, měla jen babičku. Znala Bohuslava a Bohuslav znal ji; byla jeho láskou, ale sváteční. Tonča byla jen tak pro všední den.

Slunce právě zapadlo za Lastibořské lesy, když mladík dospěl k cíli.

Cíl ten byla studánka na palouku při pokraji mladého lesa po levém břehu Kamenice, na níž ležely hamry. Bylo tam roztomilé místečko. Kolem v houštinách vydávali čermáci večerní zvuky, čemu se na horách říká „cechtání"; opodál hučela voda s jezu, a níže byly prastaré železné hutě, pochmurná a nepěkná budova, jež vypadala spíše jako středověký hrad. Naproti za řekou černaly se po stráních ponuré lesy Lastibořské, a dále pod nimi pestřily se malé pruhy rolí s dozrávajícím ovsem a se záhony bramborů. Po obou březích prostírala se kyprá, svěží zeleň luk. Bohuslav si liboval na tomto místě více, než v brlohu zřícenin hradu Návarovského a přicházíval sem při západu slunce, kdy starý Šmíd, otec Herminin, sedával v hospodě při pivě a kartách, a kdy stará, neduživá babička bývala již v posteli. Dívka mívala v dobu tu naprostou volnost; postavila se k oknu, odkud bylo vidět v stranu ke studánce, a čekala na umluvené znamení. Bohuslav pokaždé na kraji lesa rozžehl sirku, učinil plamínkem kruh, potom shasil, zas rozžehl a několikráte po sobě opakoval světelné kruhy. Brávala vždy džbánek a předstírajíc čeládce, že jde otci na noc pro strumennou vodu, spěchávala k milému dostavenéčku.

Hermina byla od babičky Němky vychována po starosvětsku. Sedávala nad knihami, jaké se čítávaly v Němcích na konci předešlého století, když ještě ani Schiller ani Göthe nebyli v modě; nudila se nad Klopštokovými odami, plakala nad Matthisonovými elegiemi, a byla samý cit, samá něha, samý měsíční paprslek, samá slza. Při tom vařila knedlíky, pekla buchty, pletla punčochy, žehlila prádlo a činila to vše po spůsobu Němců s velikou horlivostí a opravdivostí. Přemýšlela o odavkách s některým svobodným knížecím správcem nebo lesním

a tajně milovala Bohuslava. Bylo jí tenkráte asi dvaadvacet let; byla o něco starší než on.

Mladík se dostavil dnes později; dívka už netrpělivě čekala a jakmile zahlédla znamení, běžela jako laňka ke studánce. Ze skály tekl silný pramének po dřevěném žlábku a zurčel padaje do nádržky. Po straně stálo pět velikých košatých javorů, výše šuměl mladý les, po zemi bujel vlhký, měkký mech, níže se zelenal bujný palouček a vedle pramene bylo kamenné, uměle urobené sedátko, na němž sedávala sama paní kněžna, když občas přijela. Dnes na něm seděla Hermina s Bohuslavem; čermáci přestali cechtat, a jen zurčení pramene vedle nich a hučení vody u jezu pod nimi naplňovalo vzduch jednostejným šumotem. Nad Lastibořskými lesy rděly se poslední hasnoucí červánky, jež k nim prokmitaly skrze lupeny rozložitých javorů. Povětří bylo teplé, vlahé, plné večerních výparů; vše kolem bylo svůdné. Vyprávěli si o hvězdách, jež se třpytily na nebi, o měsíčku, který právě vycházel, o stříbrných oblacích, jež pluly po obloze, o srdci, které v nich silně bušilo, o malinové šťávě, kterou Hermina právě tyto dny připravovala, o hřibcích, které v tu dobu nejvíce rostly, o novém klobouku, který si nedávno přivezla z Liberce, o správci Kunzovi a jeho dceři Mathildě, o nichž si dle všech pravidel slušnosti řádně a důkladně poklepali, a o mnohých věcech jiných. — Bohuslavovi se vedl rozhovor výborně; bylo s podivením, jak byl nemotorný u Tonči a jak čiperný u Herminy. Ale přece byl sám s sebou nespokojen; cítil jakousi mezeru; zdálo se mu, že vše, co povídá, je vlastně nejapná přetvářka a že to není to, co mu leží na mysli. Za to ona byla samá něha, samé štěstí; již několikráte opakovala, že se cítí nevýslovně blaženou, a dvakráte zvolala: „Okamžiky, krásné okamžiky, stůjte, neodletujte!“ Ale čas kvapil. Právě když potřetí chtěla v nadšení tutéž prosbu pronésti, ozývaly se jakési hlasy, které se k nim blížily.

„Kam do horoucího pekla lezete, táto?!“ ptal se jeden.

„Jdu se podívat na struhu, co páni počali stavět a nedokončili . . . škoda, Franto, škoda . . . tady se vydělalo . . . za každý přivežený kvádr tolar . . . celý tvrdý tolar“, odpovídal druhý.

Šámal se tam tady se synem starý vozka Jindra; byl až z Olešnice, a náhoda ho přivedla do hospody u hamrů, odkud se zpitý na maděru vracel v noci domů. V hlavě ochmeleného starocha počaly se plašit formanské vzpomínky z doby tvrdých tolarů, a chtěl při té příležitosti mermocí vidět struhu, k níž před pradávnými lety vozil tesané kameny.

„Vždyť to není tady; to je tamhle dál; od toho piva se vám pletou nohy i mozek; pojďte raději domů,“ přemlouval Franta otce. Ale táta stál na svém, že se chce podívat na kvádry. Teprve po hrozbě, že bude máma hubovat, přijdou-li pozdě, upustil od předsevzetí a dal se na pravou cestu.

Tato všední skutečnost připomněla Hermině, že se v té chvíli otec vrací domů z hospody. Musili se rozloučiti. Ona činila tak smutně, on byl skoro rád.

Luna stála právě kolmo nad hamry; voda se leskla a valila jako

roztavené stříbro. Byla teplá letní noc v horách mezi lesními stráněmi s šumivou řekou v rokli. Pološero, polosvit, dlouhé stíny, páry po údolí se valící, hukot vody, jasné nebe, měnivé třpyty záře měsíčné, vzdálené hukání sov z dřímavých lesů — to vše bylo Bohuslavovi nevýslovně půvabnou a tajemně kouzelnou pohádkou z dávných, šerých dob. Kolem kol bylo mu známo každé místečko, každý keř, každý záhyb řeky. Šel podél Kamenice nahoru k Návarovu. Často stanul a díval se k obloze; vzpomněl si, jak býval malým dítětem a viděl v měsíčku krále Davida s harfou, když mu to vyprávěla chůva; hned k tomu přidal i velebné žalmy harfy té, jak se nesou nekonečnou prostorou a hlaholem rozvlňují vzduch. Nápad ten mu působil radost; rozpřádal jej se zálibou v dlouhou motaninu blouznivých obrazů.

A jako dříve Tonča, tak nyní Hermina nevycházela mu z mysli; vplétala se do všech představ, jež ho zaměstnávaly, a do všech citů, jež se čeřily v nitru. Vyobrazil si, že je mocným a bohatým knížetem, a před jeho vnitrným zrakem rozvinoval se celý román. Ona je dcerou chudého hajného v službách jeho, v službách pana knížete. On dojíždí koňmo do hájovny, jejíž okolí oplývá přírodními krásami; nechybí u ní ani zahrádka, v níž kvete kosatec a voní reseda, ani ochočená srnka, jež se zvonečkem na krku prohání se po bujném trávníku. Ale nejkrásnější je ona, je Hermina — ne, nejmenuje se tak; říkají jí Boženka. On, kníže, přijíždívá na večer, a Boženka ho častuje pod košatou lipou dobrým mlékem, černým chlebem a sladkými malinami. Oba se mají rádi, nevýslovně rádi.

Ale co dál? Pan kníže nemůže anebo nechce z místa. Stále týž obraz: hájovna, srnka, lípa, bílé mléko, černý chleb, červené maliny a krásná Boženka s rozhalenou košilkou na lepém tílku; román nejde ku předu.

„Jsem přece kus vosla!“ — pomyslil si Bohuslav, máchnul rukou, ohlédl se kolem a viděl, že dospěl pod Návarov k mostu, odkud vede nahoru do dvora vozová cesta. Blíže mostu vedle cesty stála hájovna a naproti ní hospoda; byly jediné dva domy v těch místech. V hospodě ještě svítili, a Bohuslav vstoupil do vnitř. Zastihl tam spolužáka Valentu ze Zásady a známého bohoslovce Bažanta z Držkova, kteří sedíce u dlouhého stolu měli prudký rozhovor s hostinským Hýskem, o němž bylo známo, že k pohoršení všech dobrých křesťanů měl mnohé pochybnosti o některých zásadách církevní věrouky, jmenovitě o jednom ovčinci a jednom pastýři a pak o vzkříšení i z mrtvých vstání.

V letech šedesátých nebyl náš horský lid ještě vydán do moci a libovůle cizího kapitálu; byl jiným, než jakým je dnes. Nebyl tělesně zmrzačen, hmotně ožebračen, duševně otupen, nebyl mravně pokleslý, ani otrokem úmorné práce a v prázdných chvilkách si rád zamudroval o otázkách náboženských i politických. Horských venkovských mudrlantů a písmářů bylo dost a dost, a takovým byl i hospodský Hýsek. Již přes půl hodiny dokazoval svým hostům, že vzkříšení a z mrtvých vstání nebude nic jiného, než založení jediné velké republiky. Světová všeobecná republika — to mu byl ten jeden ovčinec a jeden pastýř, to mu bylo zároveň vzkříšení a z mrtvých vstání. Byl nezvratně přesvědčen, že pán

Ježíš obcoval a hodoval nikoliv s publikány, nýbrž s republikány, a že to byli republikáni a nikoliv publikáni, které obracel na svou víru a si zamiloval, ale že jezuiti zfalšovali evangelia a vynechali písmeno re; proto také pálili a ničili česká stará písma svatá, v nichž to bylo dobře a správně povědíno. Jeho dva mladí hosté měli nešťastný nápad, že mu chtěli v noci při pivě vyvracet pradávný náhled, jenž srostl v jeden celek s jeho duší, jako jeho tmavomodrá kazajka s jeho tělem; proto ve vůkolí ho jinak ani nepojmenovali, než „mostecká republika" — jeho hospodě se říkalo totiž „u mostu". Byl právě v nejlepším a pomáhal dokazovat svou zamilovanou větu palcem u pravé ruky, který byl neobyčejně veliký a kterým při rozhovoru stále hýbal, an do světnice vstoupil mladý Šimon. Přisedl k ostatním a přidal se ke straně protirepublikánské. Hýsek měl nyní na sebe tři, ale nedal se.

Hosté hovořili, hádali se, dokazovali, vyvraceli a při tom popíjeli, až se hory zelenaly, ale nejvíce Bohuslav. Bylo dávno po půl noci, ba i kohouti již kokrhali, když opouštěli hospodu. Všem se motaly nohy, a mladému Šimonovi i rozum. Jeho dva soudruzi šourali se přes mez k Držkovu, on měl namířeno domů v opáčnou stranu. Bylo mu jíti vedle hájovny, která ležela u cesty po druhé straně o málo výše než hospoda. Měsíček dosud svítil jako rybí oko; hajný Bouda, maje ručnici přehozenou přes rameno, vycházel právě na hlídku; poznav správcova synka, uctivě pozdravil, zabočil na pěšinku, jež vedla do lesa, a ztratil se v houštinách. Bohuslav upřel oči na hájovnu a zpozoroval, že ve dveřích, z nichž vyšel hajný, stojí dcera Evička, jež otce pouštěla ven. Zdálo se mu, že se usmívá a ukazuje mu bílé zoubky. Ohlédl se, jestli ho nikdo nevidí, a maje za to, že není pozorován, blížil se k ní; děvče ani nezavíralo ani neutíkalo.

„Evičko, pusť mne k vám," šeptal, a chytil ji za ruku.

„Pst, nechte mne, máma spí dole ve světnici, uslyší nás, a bude zle" — odporovalo děvče, ale jen na oko.

„Kde pak spíš Evičko ty?" ptal se mladík.

„Na půdě u srubu," šeptala holka.

„Pusť mne zadem" — prosil hoch a hladil jí líčko.

„Jděte tam tiše a pozor na psa; je nad domem v boudě," pravila šeptem, usmála se, couvla a zavřela před ním déře.

Horské domy, stojící na svahu, mají obyčejně v zadu přístavek, tak zvaný srub, jehož otvorem vchází se s té strany na půdu. Bohuslav plížil se po špičkách, obešel stavení a octl se u srubu před zavřenými dvířky. Ozýval se v něm hlas, aby utekl a mladík by se byl snad vrátil; ale v tom proklatý pes vyskočil z boudy a počal naň dorážet; neměl již kdy, aby couvl; Evička otevřela, uchlácholila psa, a Bohuslav vešel. Dvířka se za ním zavřela a ubohý hoch byl v zajetí. Zajetí to bylo mu na půdě mezi senem u Evičky tak sladké, jako Rinaldovi na zahradě mezi květinami u Armidy.

„Co pak ta holka dnes ještě nevstává?" bručela ráno matka, vyšla ze světnice do síně, vystoupila na několik schodů, jež vedly na půdu, a křičela, co jí hrdlo stačilo: „Hývo, vstávej dojit!"

Děvče se probudilo, mnulo si oči a vidělo, že zaspalo i s Bohuslavem, který dosud ležel, jakoby ho do vody hodil.

„Teď nemůže domů; lidé jdou právě do práce, viděli by ho“ — myslila si Evička, vstala sama, šla podojit krávu a nechala ho, aby se vyspal, přes den ukryt zůstal a na večer za tmy nepozorovaně se vykradl.

Bylo po obědě; hajný odešel s ručnicí do lesa a hajná do dvora na žně; dcera zůstala sama doma poklízet, přinesla z mlíčnice hrníček mléka, ukrojila kus chleba, a donesla na půdu svému zajatci, který se teprve nyní probudil. Mladík pojedl, a oba usedli vedle sebe na seně. Bylo jim kale, a Bohuslav by byl nejraději zůstal na půdě přes celé prázdniny; tak se mu u Evičky líbilo. Zapomněl na přísného otce, na světobol, na Tonču i Herminu, násilně v sobě tlumil každý nepříjemný cit, každé hnutí svědomí, které mu kalilo rozkošné okamžiky. Když přišla na večer hajná domů, nemálo se divila, že ubylo tolik mléka a chleba. Domlouvala dceři, jež se vymlouvala jak mohla, ale mámě to vrtalo mozkem.

Děvče šlo dnes spat dříve, než obyčejně; to zas vrtalo mozkem tátovi, který byl zvyklý, s ní po večeři chvilku posedět.

„Bohuslávku, jdi domů; hledají tě již na všech stranách; bude s tebou hrozně zle“ — domlouvala Evička Šimonovi, když přišla na noc na půdu. Již mu tykala. „Jen ještě do rána, a před svítáním půjdu“ — šeptal mladík.

Z jednoho rána byla dvě. Bohuslavovi se z půdy nechtělo, a zařídil se tam po domácku, jakoby se nemínil ani vystěhovat. Nebylo nebezpečí, že by ho tam našli; dcera poklízela kravičku sama, sama ji krmila, sama jí seno nosila, a staří nepřicházeli na půdu; máma byla skoro celý den ve dvoře na žních, a táta měl právě mnoho práce v lesích. Mladík byl v úkrytu jist, ale dívčice se trápila. Činila si výčitky, vždyť ve dvoře u správců byli všichni zoufalí. Pátrali již třetí den po ztraceném synovi, rozeslali posly na všechny strany, psali ba i telegrafovali všem známým, prohlédli každý keř, prošťourali každou houštinu, obešli celou Kamenici, u hamrů vypustili struhu a probrali jez, jestli se neutopil; i četnictvu to oznámili; ale hledání bylo marné, po synáčkovi nebylo ani potuchy.

Správce Šimon byl starým justiciarem z doby robot a znalcem lidí i svého syna. Bylo mu po důkladných poptávkách a prohlídkách s podivením, že po Bohuslavovi není nikde ani páry; měl podezření, že je někde uschován. Třetí den odpoledne zavolal si hospodského Hýska, hajného Boudu a ponocného Bubeníka, a vyslýchal každého zvlášť. Nejdřív přišel na řadu hospodský.

„Kolik bylo hodin, když od vás odcházel?“ ptal se ho starý.

„Bylo asi půl třetí s půl noci.“

„Na kterou stranu šel?“

„Nahoru k Návarovu; zavíral jsem za ním dveře a viděl jsem ho ještě před hájovnou.“

„Byl opilý?“

Inu, hodně to s ním cloumalo.“

„Jděte a podruhé takovým mladíkům tolik nenalejvejte.“

Po něm přišel ponocný Bubeník.

„Mluv pravdu, sic tě vyženu ze služby!“ osopil se naň správec.

„Poníženě ručičku líbám, svatou, božskou pravdu, jako knězi ve zpovědnici,“ zaříkal se chuďas a pokorně se krčil.

„Kdo otvírával Bohuslavovi, když přicházíval v noci domů?“

Do ponocného jakoby hrom udeřil. Viděl, že je vše zrazeno; pan správce patrně již věděl, že on, ubohý Bubeník, synáčka v nočních tulkách podporoval, zahradní branku mu otvíral a k oknu jeho postranního pokoje řebřík přistavoval. Přiznal se raději hned ke všemu. Starý Šimon, jako pravý vyšetřující soudce, zachoval klid a ptal se dále: „Pozoroval jsi tu noc, když se Bohuslav nevrátil, že někdo šel dolů po cestě k mostu anebo opáčně?“

„Poníženě ručičku líbám, za celou noc nikdo. Měsíček svítil jako rybí oko, a já obcházel pořád dolení stranu, protože jsme měli před stodolou zvrácené obilí, které jsem hlídal. Hostii na to mohu vzít, že tu noc živá duše po cestě ani dolů ani nahoru nepřešla.“

„Dobře, můžeš jít.“

Bubeník se skroušeně poroučel, a starý Šimon přemítal: „Šel z hospody nahoru, nahoru nedošel, nikoho nemohl potkat, kdo by mu ublížil, daleko široko po něm žádné stopy, četníci nic nevědí — snad by ten hoch nebyl uschován v hájovně u proklaté důry!?“

Na řadu přišel hajný a chtěl opakovati to, co asi po padesátkráte vypravoval, že totiž mladého pána v noci potkal a uctivě pozdravil.

„To již vím, milý hajný, proto jsem vás nevolal. Věc je jiná. Povídal jste mně, že vám vaše dcera otvírala tenkráte dveře a že ho viděla také, jak šel mimo hájovnu. Pošlete mi sem to děvče, rád bych s ním promluvil.“

„Přijde hned, milostpane. Věřejí, že ta holka si to neštěstí moc bere do hlavy. Je bledá, zmámená, chodí jako potlučená, jen by spala a z alterace dostala chudinka k tomu ještě snědek; jindy za čtrnácte dnů tolik nesnědla, jako tyhle tři dny; ztrácí se jí pod rukama cezák za cezákem a chleba bochník za bochníkem.“

„Vida, vida“ — prohodil správec.

„Opravdu, milostpane. Vědí, Bohuslávek k ní býval vždy hodný a pokaždé s ní žertoval, když šel mimo nás. Holka ho měla moc a moc ráda,“ dotvrzoval hajný a šel domů pro Evičku.

Starý Šimon přemítal dále: „Není pochyby, kluk vězí u ní. No počkej, kloučku! Teď ale jde o to, aby se to nikdo nedozvěděl.“

Mezi tím přišel Bouda do hájovny, zavolal dceru a nařídil jí, aby šla do dvora k panu správci. Začervenala se jako pivoňka, řekla, že půjde hned, odběhla na půdu a vyprávěla ukrytému tam mladíku, co se stalo. Po krátké poradě ujednali, že ona půjde napřed a nedá na sobě nic znát; on pak že mezi tím se vytratí z půdy zadem, uskočí do lesa, na noc že bude doma a pro výmluvu že si něco vymyslí.

Šla a Bohuslav se chystal k odchodu. Ale právě v okamžiku, když otevíral uvnitř srub a chtěl se zadem vytratiti, stál hajný nad domem u psa, jenž byl uvázán k boudě. Pes zavrčel, hajný se ohlédl, mladý

Šimon uskočil zpět, ale již bylo pozdě. Našel ho, měl velikou radost k vůli panu správcovi, vedl ho do dvora a každému, koho potkal, vítězoslavně vypravoval, že je Bohuslávek živ a že byl uschován v hájovně. Přišel s nalezeným synem k otci, když právě Evička statně zapírala, že o mladém pánu nic neví. Náhle se vše vysvětlilo, a hajný byl nemálo překvapen, když na místě díků starý Šimon se naň osupil slovy: „Vaše dcera je chytrá holka; ale vy — vy jste vůl!“

Bylo po audienci, a Bouda na zpáteční cestě do hájovny přemýšlel, proč byl tak nemilostivě propuštěn. Již mu příčina toho trošku lezla do hlavy, ale celou pravdu slov páně správcových poznal teprve druhý den, když se stal terčem všeobecného posměchu; i „mostecký republikán“ tropil si z něho pošklebky.

Pan baron s paní byli právě v Návarově; dozvěděli se všeho ještě týž den od polesného, jenž byl soupeřem starého Šimona; nepřál mu, že je u pánů v neobyčejné milosti, a doufal, že vrchnost bude nemálo pohoršena. Ale pan baron se smál, až mu tekly slzy s očí a jen paní baronka vykřikla několikrát po sobě: „fi donc!“

Bohuslavova matka, dobrá paní a vždy laskavá matička, z leknutí se rozstonala; otce jal hněv. Byl by dle svých názorů přál synovi Evičky, ale zlobil se, že „hloupý kluk“ se dal polapit, že stal se spolu s hajným a jeho dcerou terčem všeobecného posměchu. Určil mu proto za trest přísné domácí vězení na celé prázdniny.

Tato komická a celkem malicherná událost měla pro Bohuslava osudné následky. Domácí vězení ho z počátku nevalně tísnilo; zahrabal se do kněh, hrál si tu na Hamleta, tu na Manfreda, tu na Fausta, a nejčastěji na Karla Moora. Ale již za týden mu počalo být nevýslovně teskno a úzko. Matička mírnila sice přísnost trestu, jak mohla, ale synovi tím bylo málo ulehčeno. Byl zavřen ve svém pokoji na prvním patře; okna hleděla do parku. Viděl nad sebou modré nebe, před sebou bujnou zeleň stromů, a v pozadí tměly se černé lesy; ba za tichých nocí dorážel k němu otevřeným oknem i šumot jeho zamilované Kamenice. Usmyslil si, že uteče. Věděl z románů, že provazy k tomu dělají se z prostěradel na lůžko, a když to nestačilo, rozřezal mamince všechny povlaky z peřin. Bylo toho právě dost, a když nastala noc, spustil se dolů do zahrady, přelezl zeď a octl se na svobodě. Byl zas volný, ale nevěděl co počít; byl bez krejcaru peněz. Šel na zdařbůh, ráno se octl ve Vysokém, prodal zlaté hodinky, jež mu dal otec k svátku, i s krásným, ozdobně pracovaným prstenem, který mu darovala Hermina, přemýšlel chvíli, co činit, a pak se vydal pěšky na Sněžku. Všechny holky se mu prozatím vykouřily z hlavy i ze srdce, a jedinou touhou mu nyní bylo, cestovat. Byl na Krkonoších, toulal se nějaký čas po Slezsku, a když mu došly peníze, vrátil se přes Nový Svět do Čech a potloukal se po svých známých, až přišel do Českého Dubu k faráři, jenž byl jeho strýcem a dovedl ho domů.

Škodolibý polesný povídal sládkovi téhož dne, když mladý Šimon se vrátil, že mladíci v těch letech jsou jako psi: který se počne toulat, z toho že již nikdy nic kalého nebývá. Nepěkné porovnání to se na Bohuslavovi osvědčilo; nebylo z něho opravdu nic kalého. Rozhněvaný

otec se naň neudobřil, a syn musil si odbýt domácí vězení. Byl tím roztrpčen. Po prázdninách šel sice dle přání otcova do Prahy na práva, ale nedokončil jich.

Od té doby stonal na tři nemoce. První byla nestálost, která ho honila od místa k místu, od zaměstnání k zaměstnání, od myšlenky k myšlence, od jedné protivy do druhé. Když byl doma na horách, stýskalo se mu po ostatním světě; když byl ve světě, stýskalo se mu po horách. Žádné zaměstnání ho neuspokojovalo, on pak zase žádnému nevyhověl. Vše se mu zdálo být malicherným, a přece nedovedl vykonati ani toho nejmenšího. Žádná věc mu nestála za to, aby se pro ni namáhal. Umínil si ku příkladu, že bude pracovat, a dal se do něčeho. Aie sotva počal, již ho pojal odpor, a stále mu tanulo na mysli, že to, co dělá, není vlastně to, co by dělati měl, že je to nepotřebné, a hned se mu při tom počalo stýskat po zlaté svobodě. Zlatou svobodou nazýval zahálku, a šel ven do boží přírody. Byla-li zima, jala ho touha po teplých krajinách, kde sluníčko stále hřeje; bylo-li léto, záviděl ptáčkům, ba i tulákům, a dělal jako oni — zanechal všeho a šel do božího světa. Okamžitá choutka, okamžitý nápad byl mu vodítkem všeho konání; a nechápal, proč lidé s takovou rozvahou a s takovým úsilím pracují a se dřou, ač jsou při tom většinou nespokojeni, ba přímo nešťastni.

Druhou jeho nemocí byl poměr k druhému pohlaví. Běhal, jak se říká, za každou zástěrou; každá ženská, o níž se domníval, že je hezká, ho vábila. Šel ku příkladu po ulici a viděl někde v okně bílou, něžnou ručku. Z toho si vykouzlil v duši celý obraz a zamiloval se do pouhého, vzdušného fantomu. Na štěstí netrvaly jeho lásky dlouho, a bývaly mu proti nim dobrým lékem dopisy. Jakmile dostal od děvčete list, v němž mu něžnou ručkou psalo, že ho „nevislovně myluje“, bylo po lásce. Každičká pravopisná chyba v zamilovaných psaníčkách byla hřebem do rakve jeho lásek, jež rychle umíraly. Ač jinak nepořádný až do krajnosti, byl v té věci pedant a obětoval nejněžnější city tvrdému nebo měkkému *i*. Sám byl horší než Oblomov; jakmile mu při dopisování ukanula na papír byť sebe menší slohová nesprávnost nebo tvrdost, zahodil vše a vícekrát nepsal.

Nejosudnější však nemocí byla jeho náklonnost k pití. Dovedl sedět u piva po celé dny a když k tomu neměl společnost, činil tak sám. Slabosti té si byl vědom a bránival se proti ní, ale marně. Kdežto toulavé zahálce i něžným citům ku krásnému pohlaví podával se s rozkoší a radostí, pil s bolestí, aneb alespoň s výčitkami svědomí. Když pak byl napilý, pojímal ho světobol v nejhroznější míře: jeho opičky bývaly vždy s hlavou k zemi svěšenou, smutné, truchlivé a potácely se v žalných vzpomínkách, trapných citech a neukojitelných touhách.

Dle toho byly i osudy jeho zevnějšího života. Práv zanechal. Měl k nim již původně nechuť. Jednou poslouchal profesora Esmarcha, jak přednáší římské právo o Ulpianovi, Papinianovi a Julianovi; první prý byl právník ze všech nejvýtečnější, druhý nade všechny nejvíce vynikající a nejvýbornější, třetí mezi všemi nejznamenitější; ale každý z nich rozřešil jednu a tutéž právnickou otázku zcela jinak, než dva ostatní, takže na jednu věc, jež mohla býti jen jednou správně rozluštěna, dány

tři různé odpovědi, a přece byla každá z odpovědí — nejvýtečnější, nejvýbornější, nejznamenitější. Bohuslav se tomu smál, a římské právo se mu znechutilo; nazýval je moderní scholastikou, a jeho spletilosti a důmyslnosti zajímaly ho tak, jako asi otázka a odpověď, kolik čertů dovede tančit na špendlíkové hlavičce anebo co dělal pán bůh prve, než stvořil svět.

Myslil na okamžik, že zpytování dějin jest jeho vlastním oborem a chtěl dle toho zaříditi své povolání. Ale sotva k tomu důkladněji přičichl, již se mu zdálo, že zabývati se dějinami jest planou, prázdnou a bezúčelnou hračkou. Nepochopoval, co na tom lidem sejde, věděti, jak lidstvo od pravěků se mezi sebou rvalo, dralo a vraždilo; nepochopoval, jak se moudří lidé o to mohou hádati, kolik tisíc Peršanů táhlo na Řeky, kdy a kde se narodil Karel Veliký, a co si myslil Richelieu. Jednou mu přišel nápad, že dějiny jsou vlastně snůškou klepů a že i největší a nejvýtečnější muž má takovou pověst, jakou mu udělal jeho buď špatně zpravený buď nesvědomitý aneb zlomyslný a mrzutý dějepisec. „Dějepisci dob starých a novináři dob nových, to je jedna chaska“ — říkával si a měl s vrchu na Tacita, jmenoval ho jedovatým mrzoutem, a vzal si do hlavy pošetilou myšlenku, že očistí od klevet Kaligulu a Nerona, jichž mu bylo líto. Měl s nimi soustrast, ba přímo nepochopitelnou k nim sympatii — bůh sám ví, proč a zač. Snad proto, že z té duše nenáviděl Římanů a že jim a jejich protivným velmožům ze srdce přál císařů, jakými byli Kaligula a Nero. Sedl, snášel materiál a počal s jejich očistou. Nebyl ještě s prací daleko a již si pomyslil: „Mně vlastně do těch lidí pranic není; nevím, proč bych se pro ně namáhal.“ Hodil tím, šel na Letnou, kam rád chodíval pro krásnou vyhlídku, sedl si tam v zahradě k pivu, díval se dolů na Prahu a umínil si, že nechá dějin a dá se na lékařství. Otec k tomu svolil, ač mrzutě. Ale ani tam nepřišel daleko; uvázl již u anatomie; nemohl pochopiti, proč a k čemu každá kostička a žilka na lidském těle má své prazvláštní těžké a jazykolomné pojmenování, které se musí pamatovat.

„Hlouposti!“ pomyslil si, a bylo po medicíně.

Počal opovrhovati každou vědou, ačkoliv nepřestával hltat do sebe knihy nejrozmanitějšího obsahu, a mudroval asi takto: „Obyčejný člověk se dívá na silný, bujný strom v letě a má při tom příjemný pocit, neboť tvar kmenu a rozložitých větví jakož i zeleň lupení lahodí jeho oku a šum větru v listech lahodí jeho uchu. Přijde člověk vědec a učiní krok dál: zná, co se v stromě děje, ví, jak rozloženy jsou kořínky a cevy, jak jimi probíhá šťáva a míza, jak se tvoří listy a květy. Snad přijde budoucně druhý, který bude vědět víc, a třetí, který v tom ohledu předčí předešlého: Ale žádnému se z nich v budoucnosti nepodaří, i kdyby lidstvo trvalo ještě miliony milionů let, aby pronikl až k veliké záhadě o bytí; nikdo nikdy nebude s to, aby dal odpověď na prostou otázku, co vlastně ten strom je, a co se skrývá jako původní prapříčina za zjevem tím, jenž tvarem a zelení naráží na naše oko a šumem na naše ucho. Čím tedy vyniká vědec stromu nad prostého jeho pozorovatele? Jedině tím, že při něm zná více zjevů, má tedy o něm více dojmů, ale za to méně lahodných a příjemných.

A tak je to s vědami vůbec a s přírodními zvláště. Každá věda je nejprve sbírání zjevů, pak jich souborné seřaďování a konečně vysvětlování příčin a účinků, to jest vysvětlování jednoho zjevu zjevem druhým, tedy nesmírná spletenina, motanina a točenice v labyrintě bez konce a hranic — circulus vitiosus. Hrdě vynalezené a prohlašované zákony přírodní nejsou ničím jiným, než zase a opět nově odkryté zjevy v tom nekonečném labyrintě. Ku prazjevu, který je původní příčinou všech a skrývá se za všemi ostatními, nedospěje duch lidský nikdy, a proto je vědecké dychtění a pachtění marné a lhostejné, tak jako by bylo lhostejno, jestli by pidimužík, jenž si předsevzal, že dojde na konec věčné prostory, by udělal ku předu jeden krok anebo kroků myriady. Na tom nic nesejde, jestli lidstvo zná zjevů tisíce nebo miliony, protože i tisíce i miliony jsou holé titěrné nic v porovnání k jich nekonečnosti a k nevystižitelnosti cíle. Nově odkrytý zjev aneb zákon má pro lidstvo jen tehdy význam, když mu může býti k prospěchu neb užitku, a ulehčit mu boj o existenci. Věda, která se chlubí, že jest sama sobě cílem a vědění samo sobě že jest účelem, nemá žádné ceny a je pouhou scholastikou.

Jindy zase rozumoval takto: „Všechny zjevy dají se nazpět uvésti na dojmy smyslové a takové, jež se staly pomocí dalekohledů, drobnohledů, vážek, lučebních rozborů, geometrických a matematických výpočtů a jiných pomůcek, které jsou náhradou nedokonalým smyslům lidským. Pokrok věd jest vlastně stále se množícím kupením a hromaděním dojmů; dojmy však mají pro člověka jen tenkráte cenu, když jsou příjemné. Ale věda jako věda není s to, vzbuzovati dojmy lahodné, a nestojí za to, aby se ubohý smrtelník pro ni pachtil a trápil.“

Protože lahoda dojmů byla mu nade všechno, šel vždy po mudrování na pivo. Rozumování takové, nebylo-li správné, bylo alespoň velmi pohodlné, a činilo mladému Šimonovi možným, že z důvodů tak sestrojených nepotřeboval se zabývati vědou žádnou.

Jednu chvíli se mu zdálo, že má básnické nadání. Bylo to v té době, když zanechal mediciny. Pudilo ho dělat básně, a osvědčilo se na něm, co říkával jeden jeho starý, mrzutý učitel, že zahálka je počátkem nepravostí a — veršů! Sedl si na večer, a do rána bývala hotova dlouhá báseň. Po namahání takovém se vyspal a když pak probudiv se ji pročetl, seznal, že nestojí za čerta. Roztrhal, co napsal, a opakoval své pokusy, ale se stejným nezdarem. Často se mu i ve snu zdálo, že má překrásnou myšlénku; byl si vědom, že sní, a pevně si umínil, že si pěkný nápad ten zapamatuje. Prozřel, nezapomněl, a viděl, že to, co mu připadlo ve spaní a co pokládal za vrchol vší krásy, je holým nesmyslem. Podobně se dálo i s jeho verši: pokud je sestrojoval, líbily se mu, a když se na ně vyspal, shledával, že nejlépe je hodit do pece. Při vznětlivé obraznosti a veliké, byť neuspořádané obečtělosti byl by se snad stal znamenitým básníkem, ale nevytrval, a měl po ruce hned výmluvu, že k tomu, aby byl člověk poetou, není potřebí, aby psal verše; že stačí, když má básnický názor na svět, po básnicku cítí, myslí a sám v sobě obrazy si spřádá, které ho baví a mu lahodí. Dal proto přednost básnictví takovému, jež ho nestálo žádného namahání.

Celé hodiny, ba celé dny kochal se v představách a v obrazech, jež se mu hrnuly na mysl, jako voda na mlýnské kolo. Tu byl znamenitým politikem a diplomatem, který neobyčejným důmyslem svým pomáhá českému národu k bývalé slávě, tu světákem, do něhož jsou zamilovány všechny hezké děvy celého království; tu zas milionářem, jenž si beře za ženu chudou dívku. Ale nejčastěji a nejraději si představoval, že je genialním, velikým vojevůdcem, že vyhrává bitvu za bitvou, prohání se na koni jako vítr, poráží napořád nepřítele Němce, žene ho před sebou úprkem až k Baltu, a tam ho smítá do moře, jako zaplašené stádo. Tak rozpřádal před svým vnitrným zrakem ohromné světové epopeje, jichž hrdinou byl sám — vždy veliký, šlechetný, rekovný, dělný. Ale při té vnitrné ráznosti neměl ani tolik zevnější síly, aby si sám přišil utržený knoflík u kalhot; chodil raději několik dní bez kšand s ošlapanými na patě spodky, než by se byl odhodlal, učiniti nepatrnou nápravu svého zevnějšku, až se nad ním obyčejně smilovala služka. Chabě se vždy podával bujné, nezřízené obraznosti, jež ho měla v naprosté moci, honila ho do nejpodivnějších končin světa a kouzlila mu luzné obrazy, jichž předmětem byl vždy sám. Činil tak i tenkráte, když stál před životní otázkou, jež řešena měla býti pouze a toliko rozumem. Šlo ku příkladu o to, zdali by se po zmařených v povolání pokusech neměl státi hospodářským úředníkem. Ani chvilku o tom neuvažoval, hodí-li se k tomu, čili nic; ale hned ho chytila do klepet představa, že úředníkem tím již je, že činí nové vynálezy, koná v oboru tom pravé divy a má slávu, štěstí i peníze; na místě zralého rozmyslu lítal ve vzduchu na divokém oři, jehož uzda mu vypadla z rukou. Byl nespůsobilý k boji o existenci a k dělné činnosti. A přece si toho nebyl vědom; klamal sám sebe, že by mohl míti vše: postavení, slávu, čest, bohatství, jen kdyby chtěl. (Pokračování.)

Když zemřela školačka.

I.

„Zemřela školačka!“ tak slech jsem po ránu,
jež šedé, špinavé v předměstí vláčelo se.
Tu v úzké alkovny setmělém čtyrhranu
jen sporé paprsky se zachytily kosé . . .
A ženy v nedbalkách a muži v županech
se v klubko tísnili před dveřmi na pospěch,
a trochu tajemné tlumice krátké věty,
se vážné s povzdechem hned rozcházeli zas.
I domovnice šla a zaplakala v ráz
v skučivém pláči svém: Oh Jetty, slečna Jetty!
Pak mluvka u schodů zbyl s jakous paní sám,
jak rudka červené své ruce svěsil matně,

a právě lenivým uvolniv myšlénkám
cos mluvil bez konce tak trhaně a chvatně:

„Teď právě ve věku, kdy všecko mění se,
kdy radosť nastat má, kdy děvče žitím vzkypí,
kdy čistší bývá pleť a tahy plní se . . .“
— — — — — — — — — —
A jaksi dojmem též zacuklo jeho chřípí. —

II.

Já dobrou Jetty znal . . . U cizí rodiny
v předměstské ulici bydlila neustále,
k svým pracem budíc se tak jako hodiny
a přesně chodíc spat, rty chladem zamodralé.
A ruce ustydlé za nocí zimavých
své vychovatelství, dějiny memorujíc
a frázi za frazí na paměť svoji snujíc,
vzpomínkou usnula, dech slyšíc družek svých.
U vdovy byly tu tři družky ze školy,
jež přísna, hubena, je nespustila s očí;
v neděli vedla je procházkou do polí,
za město přes luka a sady kde se točí,
krok každý střežila a ostře pátrajíc
co za den stalo se, buď ve škole neb doma,
vždy všechněm stížnostem a pomluvám šla vstříc,
že Jetty bázlivá, nepohnouc ani rtoma,
již horší známky své a skvrnky na živůtku
jak smrti bála se a neštěstí a smutku.
Však dívčí pokojík byl útulný, tak malý!
Tu kopce za Prahou vyhlídkou v mlze spaly
a dole ulice se s vrchu točila,
šum vozů supivý, brzd zatažených splýval
tu ve křik uhlířů a v dětských hlasů příval
a hádku kramářů, jichž tlupa rozbila
své stánky v neděli a kolotočů řadu,
i boudy s nápisem „Museum“; vzdálený
se štěkot ozýval a ze zvěřince hlasy,
tu blízkých na stavbách duněly trámy v pádu,
a z koksu zápach vál tu jak prach spálený.

Vždy večer po škole, kdy sešeřil se den
(zvlášť v zimních večerech), v svém koutku u piana
si Jetty skromničký svůj upřádala sen,
tak tichý, malebný, družkami nevšímána.
Ty všecky na „bábu“ si hrály v alkovně,
jich smíchem klenutí že vždycky otřáslo se,
že vdova ve předsíň vbíhala varovně

s brýlemi černými na orličím svém nose . . .
Tu Jetty skrčena v koutku za etagèrem
do prázdna hledící, tím zkolébána šerem
o jednom snívala: Ó za tři roky snad
se vyplní jí sen! . . . Ó jak to krásné bude,
až přijde professor a řekne: Jak jsem rád
měl Jetty! Výborně! a jeho líce rudé
plát budou blaženě z šedivých kotletů!
Výborně! řekne pak a vysvědčení v ruce
ji bude vynášet v řečnickém rozletu,
že ona zapláče tak hlasité a prudce,
tak šťastna, blažena . . . Ó, než ten přijde den!
Po hlučném „Te deum“ jak výskne si, můj Bože,
jak bude chlubit se s tou koketností žen,
jak bez vší starosti si poprv lehne v lože
a plný činnosti uběhne lehce den!
Neb kandidátkou již, tou poníženou kdys,
jak dříve bývala, přestane rázem býti;
po otci zdědila ten samotářský rys,
chce jenom škole své a drobným dětem žíti,
neb otec říkával: Drahoušku, Jetty slyš!
Ty holka, jen se uč! Až zemřeme, co bude?
Je jmění na mále, však ty to dobře víš, —
jen kdo se naučí, ten udrží se všude;
co myslíš, prosím tě? princ nebude tě chtít,
děvečko, jen se uč, pokud to může být!
— — — — — — — — — — —
Ó učitelkou být! Jí ve snech je to novým,
ten pocit vábivý, žít sobě sama stále,
svůj míti pokojík s nábytkem ořechovým,
klec s ptáky velikou a květy na oknech,
skříň s plátnem zeleným, jíž ve přihrady malé
jí truhlář rozdělil a v každé plno kněh,
hodiny s kukačkou, kdys matkou darované,
a housle na stěně u stolku psacího . . .
V kraj bude vyhlídka . . . Tu ráno vždycky vstane,
punčochy oblékne, zavolá Amiho . . .
A trochu dráždíc jej, své připraví si knihy.
Tam venku ve zlatě vřezané polí ryhy
se budou černati a vlny po obilí
van zčeří lichotně . . . K deváté rafij pílí
na věžních hodinách . . . Hle, starý učitel
již řadou dětí jde, jež stichly okamžitě
před školní budovou a jako zlatý pel
spí na všem slunce lesk. To na vsi jenom bývá,
kdy švehol skřivanů vysoko v modru zpívá.
A brzy poslední ve škole zmizí dítě,
nastane učení . . . Pak děti závodíce

pištivě počnou číst, prst v řádky vbodajíce . . .

— — — — — — — — — —

A farář z farních vrat, kdy vzduch je mírný, tich,
dle zvyku starého ku lesu kráčí teď,
v šosatém kabátě . . . A všude v lavicích,
síť zlata na stěny se vhoupne, blesků změť
hned blyskne v pavučí, hned v rozcuchané hlavě
nemytých darebů tak úporně a žhavě
a z lesklé tabule paprsků vrhá sítě,
až oko zaslzí tím leskem okamžitě . . .

— — — — — — — — — —

A v poledne je čas psát staré matince,
jen třeba zeptat se, jen málo, kratince,
jen málo, kratince . . . o kompotu, jak vždycky
jej doma mívali a střihu na šaty,
že ráda měla by zelené obě klícky,
jež doma v prostřední světnici visely,
že staré Maruně posýlá záplaty,
jak prosívala ji, jichž barva proměňavá,
a zda se housátka uvedla zlatoplavá
a stará krejčová do jara zemře-li? . . .

— — — — — — — — — —

Jaké to procházky po škole do obory!
Pod nohou chrupají žaludů shnilé misky,
ten zápach fialek a rudé skorem hory,
ten výhled v mlhavě se rysující vísky! . . . .
A starý řídící, modrého šátku cíp
u nosu, šňupne si, vykládá s pathosem,
oh, někdy dobrý má až k smíchu skorem vtip!
Do trávy sedne si, co stařec kucká v smíchu
a cuká šelmovsky zvětralým svojím rtem.
Tak sedě dívá se na pláně, kolem v tichu
jež rozloženy jsou . . . Chrpy se modrají
a rudé koukoly, jahody potají
se hustě těsnají pod listí svěží háv
co kapky krvavé ve tkani třeslic, trav.
A bílá kora bříz a můstků ve stržích
jak sníh bys nahodil, se ztrácí v modré půdě
večera jarního . . . Jak plech, jímž bys jen hnul,
se třpytí rybníky tam dole v údolích
a v cípech červánky se lesknou krvorudě,
stín letí, jak by síť kol země v dálku snul.

— — — — — — — — — —

A sotva setmí se, otevře dokořán
svá okna k západu . . . Úhozem na klavíru
vzduch zčeří večerní . . . To z „Kinderscenen“ hrán
útržek suity té, již nejvíc ráda měla,
tak zpola laškovný a lehký nad míru,

se ozve nesměle, pak v „Humoresku“ sráznou
let prstů vybočí a „Polonaisou“ ráznou
po mnohém bloudění zakončí úsečně . . .
Je tmavé nebe tak . . . Hvězd plno . . . Alejí
jde mladý kontrolor, hvízdá si netečně,
pak správce s myslivcem . . . V paprsků závěji
jich stíny dlouží se na půdě zdupané;
to do hostince jdou, skrz bezu bílý květ
jich mizí obrysy . . . A Jetty v ustlané
si lehá podušky, ó jak je krásný svět!
Pak čísti počíná; bzuk tichý komárů
a můra šelestíc na hladkém skle se snuje,
v topolech před okny cos vítr vypravuje
a oknem trávy dech sem vlá . . . Je po jaru . . .
— — — — — — — — — —
U mamky prázdniny prožije šťastné zas . . .
„Ty jsi tak dětinská!“ jí matka řekne. „Jetty!
už můžeš rozum mít!“ Však ona tlumíc hlas
se na ni zavěsí, se vpije v její rety
a nespustí se jí . . . Neb nesestárla, zdá se,
ta mamka drobounká! Je čilá jako dřív,
má tentýž čepeček a tutéž svěžest v hlase
a tytéž choutky má, se neměníc, ó div!
I dolè v zahrádce, kde bují lopuchy,
jsou tytéž okurky, jež v sklennících se hřejí,
a tytéž melouny! A tytéž blatuchy
a bledé řeřichy se nad potokem chvějí!
Tam v boudě na poli si tentýž stařík dýmá.
Tam zřít je přes něho jak jehlu tenkou věž
silnicí širokou ku okresnímu městu,
les v měkkých obláčcích, kde drvo pádem hřímá
dozvukem mizícím . . . Jak ráda má tu cestu!
Jsi v háji dubovém dřív, než se nadéješ!
Pak přijdou návštěvy všech příbuzných a tet,
jež budou laskat ji tak jako miláčka;
hra s dětmi divoká a uvolněný let,
jejž skytne na rychlo skřípavá houpačka.
Tu bude vyprávět, maliny cukrem bílé
v svém loví talířku, chléb s medem kousajíc,
jak škola krásná je, že všecky teskné chvíle
zahubí povinnosť. — Ó nikdy nechce víc!
— — — — — — — — — —
Však v zimě školačky si bude k sobě zvát,
když budou vánice, zařičí zima z lad
a dlouhé rampouchy se budou lesknout v duze.
A na roráty v tmě ty ranní časné chůze!
Zem zachumelena . . . A dech jak dýmu proud
po mrazném kostele se vinout bude z retů,

mdle hvězdy zasvitnou . . . Co v duši dřímá vznětů
a tichých modliteb, nadějí ztajených,
teď z duše vyvíří, zahoří v světle víry
a ze rtů vymizí slov spoustou znavených . . .
Se hřbetem černavým na klíně zpěvník leží . . .
Tam v oknech kostelních je zřít, jak zvolna sněží
a chumle sněhové s říms tají kamenných . . .
— — — — — — — — — —
Toť štěstí života! Být zrovna určena
z tmy jiskry probouzet v nevinných duších dětí
a zřít, jak jejích slov zní nazpět ozvěna
z rtů dětí . . . Později pak zrní rozeseti
pravd prvních životních o Bohu, zemi své,
by v hloubce vkotveno vše rozkvětlo a zrálo
pod teplem lásky té, o které se jí zdálo,
a navždy tkvělo tam, i když bouř hruď nám rve,
i když se otevře nám propasť nenadálá
po děctví klidných dnech, v nichž pouze láska plála! . . .
— — — — — — — — — —

III.

— Ah, teď již vzpomínám: Ten ozlacený sen
plál ještě v chorobné té před půl rokem líci.
A to vše slýchal jsem, když červnový byl den,
v předměstské zahrádce, vlašťovky šveholící
kdy rej svůj počaly. Tu Jetty schýlena
krčila žertovně drobounká ramena
a skryta za knihou mi vyprávěla dlouze.
Co tepla bylo tam v té probuzené touze! . . .

Však propast předčasná! Víš, co to znamená
odejít potichu z jeviště mrzké hrudy,
pod bílým rubášem svá schýlit ramena? . . .
To byly sladké předc, jež snívala jsi, bludy,
to záhy skončen byl ten skromný, jarní sen
a děcké blouznění, jak snila je tvá hlava!
Já, básník míjení až v hloubi rozrušen
jsem žalost pocítil pro mrtvé dítě z davu.
A hořkou zlostí až se duch můj tenkrát chvěl,
když u hlav dítěte Smrť tušil jsem, jak stála
a tyhle všecky sny, s nimiž jsem soucit měl,
na prvky nevidné v svých rukou roztrhala! . . .

A. Sova.

O podobiznách a pravé podobě Jana Žižky z Trocnova.

Ze širších studií o Žižkovi podává dr. Hugo Toman.

(Dokončení.)

Tuším že se nám podařilo, na základě památek z 15. stol. jak uměleckých tak písemných zjistiti alespoň typ neboli vlastnosti hlavy a tváře Žižkovy v hlavních rysech, jeho kroje i spůsobu objevování se mezi svými za dob veřejného vystoupení jeho ve vlasti. Tento povšechný obraz neboli spíše jako stín osobnosti Žižkovy jest nám již velice cenným, právě že můžeme s plnou důvěrou míti jej na základě zkoumání svého za pravdivý, stářím a písemnými památkami pověřený; než chceme-li obraz ten osobnosti Žižkovy pokud možná v jednotlivostech doplniti a věrnější podobu jeho získati, můžeme toho při úplném nedostatku dokonalé podobizny současné neb alespoň z doby současníků Žižkových pocházející dosíci pouze jedinou cestou. Víme, že v 15. století muselo býti věrných a dobrých podobizen Jana Žižky s dostatek. Třeba nám tedy hledati, nenalezneme-li podobizen třeba z 16. století pocházejících, o nichž mohli bychom dokázati, že souhlasí s typem starším podoby Žižkovy, který jsme za pravý a věrný zjistili alespoň ve věci základní; a když podobizen takových nalezneme, můžeme o nich vším právem tvrditi, že povstaly na základě dobrých starších předloh a staré věrné tradice. A když jsme tak daleko dospěli, zbývá nám ještě nesnadná práce přísné a střízlivé kritiky, pokud totiž podobiznám takovým dle jejich původu a stáří, dle umělecké dokonalosti, dle materiálu a stupně zachování a jiných okolností víry přidati lze, abychom jimi starý typ doplniti mohli i tam, kde nás nedokonalosť jeho neuspokojuje.

Podobizny toho druhu ze 16. století ovšem rozličné dokonalosti máme jen tři.

Především nalézá se podobizna současným nápisem ověřená ve veřejné knihovně v Ženevě ve Švýcařích, kde se pod č. 113 sbírky podobizen chová. Malována jest dle mého zpravodaje v oleji, na dřevě dubovém; jest 0·31 *cm* vysoká a 0·21 *cm* široká. Na samé podobizně a sice na barrieře, za kterou jest představena, čteme v majuskuli latinské, charakter 16. století jevící, tento nápis: Joannes . Ziska . Bohemus . a . Trocznow . superbiae . simul et . avariciae . clericorum . severus . ultor. *)

*) Česky: Jan Žižka, Čech z Trocnova, přepychu jakož i lakomství kněžského přísný mstitel. Slova „superbiae simul et avariciae clericorum severus ultor“ byla právě tak na náhrobním nápisu v Čáslavi (srovnej dole str. 570), jenž zajisté v první polovici 16. věku povstal, napsána. To ukazuje jaksi, že předloha k podobizně Ženevské vzala původ v Čechách.

Podobizna ta dostala se do bibliothéky Ženevské r. 1724 ještě s devíti jinými podobiznami a sice darem patricia Ženevského Ludvíka Tronchina, který se stal později pastorem a profesorem theologie. Poznámka při přijmutí obrazu toho v zápiskách knihovny učiněná poučuje nás, že obraz ten s devíti ostatními byly jednou vlastnictvím známého reformatora Švýcarského, Theodora de Bèze (1519—1605). De Bèze, hlava kalvínské církve Švýcarské, seznámil se též s bratřími českými a jich konfessí r. 1573, když tito hledali podporu mezi Kalvinisty proti Luteránům, a poznal, že se od nich dělí jen ve věcech případných, o nichž sdělil bratřím svoje námitky. Dopisoval si o těch věcech zvláště se starším bratří českých, bratrem Štěpánem.

Druhá žena reformatora tohoto měla z prvního lože dceru jménem Annu Taruffo, která však vůbec byla zvána „mademoiselle de Bèze", jménem otčíma svého. Tato paní byla praprababičkou Ludvíka Tronchina. *)

Podobizna ta jest dle formátu, materiálu, celé úpravy a malby, umístění nápisu atd. malována asi v první polovici 16. století. Co se týče provedení, dostupuje průměrné výše tehdejšího umění v Němcích a Nizozemí. Bohužel však byla již asi od 16. století všelijak opravována a při tom částečně přemalována, tak že sluší její pozdější přímětky a přídavky kriticky dříve odstraniti. K poznání jich sloužila mně také stará rytina dle této podobizny asi v 17. století rytá, dle které a patrně dle pozdějších opakování její povstala celá řada podobizen; v pozdějších replikách jest originál téměř již k nepoznání; jediné nemotorná přilba se špicí na temeni ku předu ohnutou jest na všech zachována a proto charakteristickou známkou provenience podobizny. Zajímavé jest též, že čím pozdější rytina, tím úplnější a mohutnější podává kníry i bradu. Dle rytiny té dají se pozdější změny na originálu od 17. století, a sice nepřirozeně vykrojené čelní kosti nad očima, doplnění mezery v knírech pod nosem atd. zjistiti. Veškeré však starší i novější pentimenty nejlépe objevuje fotografie. Z pravidla ukazuje místa přemalovaná, která jinak okem nedají se rozeznati, co temnější skvrny a objevuje též leckdes ztracené staré kontury. O této vlastnosti fotografie pokud vím první zmínil se Roubillac Conder v Art journalu (Chronique des arts, 1876, str. 19). Fotografií dle originálu v Ženevě zhotovenou dá se provésti, že neforemná, jako dyně na hlavě Žižkově sedící přilba, neobyčejný palcát v ruce Žižkově i s rukou jsou pozdější dle fantasie namalované přídavky snad ještě z 16. století. Pod přilbou a palcátem vidíme totiž temnější skvrny, které bez ohledu na kresbu těchto přídavků na tmavém pozadí podobizny se kreslí. Jsou to retuše čili opravy pozadí z doby, kdy podobizna ještě neměla ani přilby ani palcátu.

Bohužel nelze zjistiti, čím byla hlava původně kryta; nejspíše také známou čepicí, která se majiteli podobizny as v 16. neb 17. století více nelíbila, však dosud, jak se mně zdá, v některých konturách na fotografii vystupuje. Čelo a obočí, snad i oči jsou retušovány a klípec na

---

*) Za veškeré tyto zprávy děkuji p. Théofilovi Dufourovi, řediteli knihovny v Ženevě.

oku byl původně snad větší. Poněvadž pozadí okolo hlavy jest vůbec silně přemalováno, nelze původní tvar vlasů více určiti. Nejlépe zachován jest nos a dolní partie tváře vůbec; ústa však jsou též pokažena.

Na podobizně Ženevské nalézáme charakteristické známky, které jsme na typu hlavy Žižkovy z 15. století již zjistili: kulatou, širokou tvář, nepříliš dlouhou bradu, nadbradí bez vousů jakož i mezeru vyholenou v knírech pod nosem. Mimo to byla drátěná košile Žižkova*) s železným náprsníkem na řemenech přes ramena jdoucích připevněným právě za dob Žižkových obvyklá a malíř ji mohl jen dle staré předlohy opakovati. Sluší připomenouti, že také na této podobizně není sledu po nose orličím. Podobizna Ženevská byla, jak za to mám i dle nápisu („Bohemus"), v cizině od cizího malíře buď dle kresby aneb jiné podobizny malována, a sice dle podobizny Žižkovy, jak tuším nelze pochybovati, pravé. Mimo to stáří její samo o sobě, ale i dobře osvědčený původ z rukou švýcarského reformatora de Bèze, jenž jak praveno s českými bratry a církví českou byl v bližším spojení, tento náhled náš podporuje. Ostatně jest to jediná malovaná podobizna Žižkova, která z 16. století se udržela. Přes to však jest pouze potud důležita, pokud odjinud známé charakteristické známky podoby Žižkovy potvrzuje a za pravý výraz tváře Žižkovy ji považovati nemůžeme, již za příčinou cizího jejího původu a znalého znešvaření v době pozdější. Proto také ani česká tvář, ani duch Žižkův z ní po mém náhledu nemluví.**)

Druhá podobizna ze 16. století jest Čáslavská. U ní třeba poněkud déle se zdržeti.

Po smrti našeho válečníka v táboře u Přibyslavi dne 11. října 1424 bylo tělo jeho v průvodu faráře Hradeckého Ambrože, pak kněze Prokůpka, pozdějšího vůdce Sirotků, odvezeno do Hradce, kdež v kostele sv. Ducha před velkým oltářem bylo pohřbeno. Jak se zdá nedlouho na to, snad ihned po návratu všech účastníků tehdejší společné výpravy z Moravy, bylo na nalehání Čáslavských do Čáslavi přeneseno a tam v hlavním kostele Čáslavském pohřbeno.***) Při hrobě Žižkově v Čáslavi připomíná se ovšem teprv v 16. století oltář s nadací; jest však pravdě podobno, že brzo po přenesení ostatků Žižkových do Čáslavi oltář i nadací založeno bylo.

Bohuslav Bílejovský (asi 1480—1556), kněz pod obojí a kazatel dříve v Kutné Hoře, pak v Praze, rodem z Malína, zmiňuje se ve své kronice České, kterou „v pondělí před dnem sv. Barnabáše" (10. června)

*) Takovou v pozdějších dobách v Čáslavi na radnici ještě po Žižkovi chovali. Podobnou drátěnou košili a železný náprsník ukazuje i rytina u Kuthena (r. 1539), ač jinak jako podobizna jest bezcenná. O tom viz dole na str. 576.

**) Z důvodu v textu uvedeného nepodávám zde její reprodukci; fotografii dle podobizny té v Ženevě pro mne zhotovenou daroval jsem Českému Museu, kde ji volno bude nahlédnouti.

***) Srovnati sluší při otázce té zprávu Theobaldovu (I, 311): Man hat ihn, wie man wol weiss, erstlichen gen Königin-Grätz geführet in die Kapellen zu den 11.000 Jungfrauen legen wollen, da derweil die Czaslawer solches nicht wollten zugeben, ist er gen Czaslau geführet und begraben.

r. 1532 dokonal, o hrobě Žižkově takto: „Pochován (byl Žižka), jak praví někteří v Hradci, jiní v Čáslavi, a to podobněji, neb oltář u hrobu a dvě kopě grošův bílých kaplanství k němu (omylem vytištěno děkanu), a já ho také užíval.“ Dle slov těchto oltář s fundací za Bílejovského paměti založen nebyl, ale v době starší a kaplanoval při něm Bílejovský podle všeho také již před r. 1522. Roku 1522 totiž vyhořelo skoro celé město Čáslava a dle zpráv Dačického „též kostel městský vyhořel, varhany, obrazy kostelní a i něco klenotův zkaženo .. děla i jiné nástroje bojovné, jakož knihy městské, téměř vše, jímž jsme se spravovali o statcích.“

Kostel byl na to teprv v letech 1537—1539 dostaven, mezi tím však jistě uvnitř k bohoslužbě upraven, nebo z r. 1524 jest dosud v kostele tom zachována křtitelnice.

R. 1523 konaly se již některé přípravy k stavbě kostela, neboť čteme u pokračovatele Beneše z Hořovic*), že nalezli v hrobě Žižkově při jeho těle tehdáž, „když základy dobývali po shoření města Čáslavi, v témž kostele r. 1523 palcát i jiné věci (ale ty jsou zmrhány) s tou truhličkou, v kteréž kosti jeho zůstávají.“ Není pochybnosti, že v době nového upravení kostela vznikla také nová tumba nad hrobem Žižkovým, s vytesaným obrazem jeho v brnění ve slohu doby té, kterou známe dle nákresu i věrné kopie nápisu.**)

Nápis byl tento: Anno 1424 die Jovis ante festum Galli vita functus Joannes Žizka a calice rector rerum publicarum laborancium in nomine et pro nomine Dei, hoc templo conditus est.***)

Velké latinské litery nápisu, chybné datum úmrtí Žižkova, humanistické užívání dies Jovis jest nezvratným důkazem, že nápis ten povstal sto let po smrti Žižkově. Zdali také oltář při hrobě Žižkově

*) Vyd. od Zimmermanna, str. 119.

**) Jak se zdá, nebyly ale ostatky Žižkovy po r. 1522 uloženy tam, kde nová tumba postavena byla, aneb kde ještě v 17. století stávala. Vypravujeť bratrský současník v Historii o těžkých protivenstvích církve české (1648), že když r. 1623 při reformaci katolické zamýšleli dle domnění pod náhrobkem odpočívající kosti Žižkovy odstraniti, ač hluboko velmi kopali, nic nenalezli, kromě prachu; načež ztloukli hrobový kámen, na němž někdy obraz Žižkův byl vytesán; tenkráte ale již zetřen a nápis málo čitelný byl. Je-li tedy bratrská pamět správná a pod tumbou r. 1623 ostatky Žižkovy nenaleženy, jest možné, že hned po ohni r. 1523 na jiném místě v kostele uloženy byly a tam též i zůstaly, když nová tumba po letech postavena byla. Je-liž bezvýznamné, že na této napsáno hoc templo místo obyčejnějšího hoc loco?

***) Roku 1424, ve čtvrtek před sv. Havlem s životem rozloučil se Jan Žižka z Kalicha, správce obcí jménem i pro jméno boží pracujících, v tomto chrámě pohřben jest.

Mimo jiné nápisy připomíná se u hrobu jeho epitaf čili náhrobní nápis tento:

Johannes Ziska, nulli imperatorum ducumve militari peritia inferior, superbiae et avariciae clericorum severus ultor, patriaeque acerrimus propugnator hic jacet. Quod Appius Claudius caecus bene consulendo et M. Furius Camillus strenue agendo suis Romanis praestitere, hoc ipsum Bohemis ego meis praestiti; fortunae belli nunquam defui, nec illa mihi; omnem opportunitatem rerum gerendarum, eciam caecus praevidi; signis collatis undecies semper victor depugnavi. Visus mihi sum miserorum et esurientium justissimam causam adversus delicatos, pingues et saginatos sacerdotes, egregie egisse et ob hoc Dei auxilium sensisse. Nisi illorum

ohněm r. 1522 zničen byl, nelze na jisto postaviti; tolik však nedá se upříti, že rozličné nápisy vůkol oltáře a i na rámcích obrazových desek na oltáři pocházely teprv ze 16. století, tedy patrně asi z doby po r. 1522. Vidíme nápisy ty i popis hrobu zachovány nejprve u Nathana Chytraea v díle: Variorum Europa itinerum deliciae, r. 1594 po prve vydaném, pak u Theobalda v obou jeho vydáních.

Náhrobek Žižkův stál ve vedlejší lodi u pilíře a na straně ke zdi od hrobu tohoto dle Chytraea oltář, na jehož zevnější straně namalováni byli Hus a Žižka. Tomu sluší rozuměti, že oltář byl dle zvyku 15. a 16. století skládací. Co uvnitř bylo malováno, nevíme, ale na zevnějších stranách křídel byl namalován na jednom Hus, na druhém Žižka, tak že když oltář byl zavřen, obě postavy vedle sebe stály. Na rámcích*) těchto obrazů, do kterých desky s vlastní malbou založeny byly, nacházely se pod Žižkou i pod Husem nápisy opět patrně z 16. století pocházející.

Obraz tohoto obnoveného náhrobku Žižkova s věrnou kopií nápisu již uvedeného se všemi zkratkami, konečně pak i obraz Žižkův z oltáře Čáslavského zachoval se nám v dobré rytině na základě kresby nizozemského malíře Jiřího Hufnagla zhotovené.

Jiří Hufnagl, nar. 1545 v Antverpách, proslul hlavně co miniaturista a kreslič, cestoval od r. 1570 po Evropě a kreslil města i znamenitosti, kterýchž užito k velkému dílu, které od r. 1572 v Kolíně nad Rýnem vycházelo: Civitates orbis terrarum in aes incisae et excusae cum descriptione topographica, morali et politica illustratae až do r. 1618, kterého roku šestým foliantem ukončeno bylo. Později dostal se Hufnagel ke dvoru císaře Rudolfa a zemřel r. 1601.**) V šestém svazku tohoto právě zpomenutého díla obsažena jest také rytina s pohledem na město Čáslav v obdélníku 40 cm. širokém a 80 cm. vysokém. V pravém úhlu nahoře jest umístěn snímek hrobového nápisu Žižkova, dole náhrobek Žižkův s jeho postavou v brnění a skupení tří vojínů táborských, na levé pak straně jest na stromě zavěšená tabulka v rámci s podobiznou Žižkovou a podpisem: Effigies Joannis Zizkae vivi.***) K rytině té sestavil a

---

invidia obstaret, inter illustres viros numerari meruissem. Tamen ossa mea sacrato loco cubant, etiam insalutato Papa, invitoque Diis manibus sacrum.

Johanni Ziska Gregorius avunculus

P. P.

Nápis tento nejspíše na dřevěné neb kamenné desce ve zdi nad hrobem byl umístěn. Dle svého znění na humanistický vzlet 16. století připomíná a byl beze vší pochyby také teprv sto let po smrti Žižkově sestaven. Avšak podpis bez nucení nemůžeme jinak vykládati, než: „Janu Žižkovi Řehoř ujec (jeho) postaviti dal.“ Ujec znamená však nejen bratra matčina, ale též z matčina bratra syna. Tak v Arch. č. I, 183 ve výslechu svědků z r. 1456 čteme: „A byl jsem jemu ujec, neb jest byl syn mé tety.“ Byl tedy Žižkův ujec Řehoř asi současník Žižkův a nápis zmíněný vztahuje se na původní vyzdvižení náhrobku a snad i oltáře s nadací; byl pouze po ohni r. 1522 jako nápis na samém hrobu v duchu doby rozmnožen a obnoven.

*) Správa z ruk. Historia civitatis Pilsnae fol 54 původně v Beckovského Poselkyni obsažená.

**) Van den Branden, Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool, p 1421.

***) Obraz Jana Žižky, jak byl za živa.

Hufnaglova rytinka dle Čáslavského obrazu Žižky, zvětšená.

nakreslil toto tableau syn Jiřího Houfnagla, kdežto původní snímky dle přírody poskytl otec jeho.*)

Náhrobek i obraz Žižkův kreslen jest dle památek tehdáž v kostele Čáslavském ještě zachovaných, jak nás text v díle tom uvedený poučuje; **) jest tedy rytina dle podobizny Žižkovy na oltáři umístěné zhotovena. Kámen náhrobku byl, jak víme, již před rokem 1609 setřen (Theobald) a nápis málo čitelný; ostatně nemá podoba Žižky na něm vyobrazená pro náš úkol žádné ceny. Brnění takové Žižka nikdy nenosil, poněvadž jest úplně v charakteru 16. století, jako i forma štítu. Ba ani tolik nedokazuje, že by Žižka byl vůbec brnění nosil, poněvadž jest to pouze šablonovitý náhrobní kámen, na němž kameník 16. století vůbec každého rytíře v brnění zvěčňoval, nosil-li kdy jaké nebo nic.***)

Naproti tomu jest rytinka dle Hufnagelovy kresby pro nás velice zajímavá, ač bohužel podoba tváře dle účelu i rozměru jeho podobizny byla pro rytce věcí vedlejší a proto jen několika povrchnými čárkami jest vyznačena. Na první pohled ukazuje nám muže jakoby úplně bezvousého; přihlédneme-li však blíže, shledáme, že jen horní pysk pod nosem a nadbradí jest bez odporu holé; já alespoň soudím, že umělec lehce naznačil vousy na líci a sice malými čárkami ve směru takovém, že se zdá, jakoby original byl měl vousy od špičky brady na dvě strany česané. Vezmeme-li konturu líce, jakoby tato měla být bez vousů myšlená, činila by bezvousou tvář až příliš širokou. Přidávám zde malou rytinku tu dle zvláště dobrého otisku ve fotografii zvětšenou.†) Zpozorujeme také, že Žižka jest představen s dlouhými vlasy a že má zde klípec na pravém oku.††)

*) Tak a nejinak sluší rozuměti nápisu na rytině umístěnému, jenž se podobně i na jiných obrazích toho díla nalézá a zní: Communicavit G. Houfnaglius, depictum a filio a. 1617. Dějepis umění zná jen jediného Jiřího Houfnagla, který zemřel 1601, pak se připomíná syn Jakub, který po smrti otcově při dvoře v Praze trval jako umělec, kreslil a ryl; druhý syn Jan byl prý též umělec. Že G (eorgius) Houfnagel, otec, jest původcem našich kreseb, vysvítá i z toho, že jméno sestavovatele, syna, ani udáno není. Srovnej o tom též článek od A. V. Šembery v Pam. arch. VI, 75, 76, kdež tatáž podobizna uveřejněna jest, však chybně, pak se změnami libovolnými.

**) Cujus (Joannis Zizkae) et vivi effigies et mortui sepulchrum in hac tabula delineatum cernitur, in templo vero ipsum monumentum ostenditur

***) Ve vévodské bibliotéce ve Wolfenbüttelu jest pod signaturou 16. Extrav. svazek rozličných spisův s titulem Miscellanea a v něm na celé přední straně listu desátého kresba z $^{16}/_{17}$. věku, představující tento kámen náhrobní s obrazem Žižky, jak se na něm nalezal. Na listu tom čte se také: „Teď na žádost Tvou čistý a pravý kontrfekt nebožtíka Jana Žižky odesílám, co jsem mohl na pospěch.“ Vidíme z toho, co tenkráte všecko za pravou podobiznu Žižkovu bylo považováno. Dle toho sluší zmínku o tom v Pam arch. VI, 179 poopraviti.

Jako vzal náhrobek Žižkův v r. 1623 za své, tak byl i oltář s obrazy tehdáž odstraněn. Dle starší zprávy dostala se podobizna Žižkova z něho rektoru Kutnohorských Jezovitů, který ji prý r. 1651 daroval vyslanci Dánského krále tudy jedoucímu. Moje poptávky v té příčině v Dánsku učiněné zůstaly bez výsledku.

†) Rytinka má rozměry poloviční.

††) Těžko jest uhodnouti, na které oko byl Žižka původně slepý. Předce však spíše věřiti jest soše Táborské, o které později bude řeč, a ve které má klípec na oku levém. Malíř původního obrazu Čáslavského, maje úkol vymalovati Žižku a Husa na proti sobě a Žižku se strany pravé, spíše změnil slepé oko, aby neztratil charakteristickou známku podobizny.

Co se týče kroje, srovnává se s naším typem Jenenským, jako sukně krátká a čepice; pozoruhodný jest však delší klok bez rukávů, napřed otevřený, pak opásání a dlouhý rovný meč formy staré. Pozorujeme též škorně napřed se šněrováním a úzké nohavice do nich. Nejzajímavější na podobizně té jest však charakteristika postavy Žižkovy; dle ní byl muž nevelký, složitý, silný v těle, od polou těla jako ku předu naklo-

Hlavička Táborská (se strany pravé).

něný, čímž dostává podoba jeho výraz muže starého. Na oltáři v Čáslavi mohli míti podobiznu Žižky nejen pravdivou, ale ve spůsobu doby, v které povstala, charakteristickou a dobrou, které ovšem opět jen umělec, jaký byl Hufnagel, porozuměl, zachovav nám původní charakteristiku osoby Žižkovy ve výborné rytince své. Obrázek ten má právě pro tuto vlastnosť svoji zvláštní cenu, poněvadž žádný jiný typ buď pro neúplné zachování, neb pro patrnou nedostatečnost umělecké dovednosti nás v tom směru neuspokojuje.

Že však obraz Čáslavský, ať si byl kopií původního obrazu na oltáři u hrobu Žižkova aneb prastarým obrazem, při požáru r. 1522 zachrá-

něným, alespoň dle nejstaršího typu Žižkova z polovice 15. století byl pracován, to nám dokazuje palcát ve formu zaťaté pěstě končící v pravici Žižkově; neboť palcát této zvláštní a neobyčejné formy nalezli jsme jen na nejstarším náčrtku podobizny Žižkovy v rukopise Gotingském a můžeme dle toho věřiti, že palcát podobného druhu Žižka vskutku za živa nosil, tím spíše, an obraz Čáslavský

Hlavička Táborská (se strany levé).

i Gotingský patrně dělány jsou dle rozličných podobizen Žižkových. Zbraň podobnou nalezl jsem také na dvou obrázcích přidaných k letopisům sboru Kostnického od Oldřicha Richentala dle exempláře v císařské bibliotéce Pražské. Richental psal a kreslil své letopisy asi r. 1434. Pražský exemplář jest kopie zdělaná („erneuert“) od Eckharta Dachera v Kostnici r. 1464. Že však palcát v rukopise Gotingském není úplně nakreslen, nýbrž že k němu náleží ještě klaničník čili kladivo, které do pěstě na vrchním konci tyče vstrčeno bylo, to nám dokazuje vyobrazení Čáslavské

a obrázky u Richentála. Že Žižka této zbraně užíval, podporuje znamenitě ještě jiná okolnost. Pokračovatel Beneše z Hořovic nahoře citovaný píše, že nad hrobem Jana Žižky v Čáslavi „visí jeho palcát železný, prostřední, z dýlí dvou pídí na řetízku, jako klaničník slove, kterýžto palcát jest nalezen v hrobě témž při jeho těle, když základů dobývali po shoření města Čáslavi r. 1523." Bylo by vskutku k neuvěření, že by Žižka, který k tomu jezdil na koni, takovým kratičkým palcátkem byl chtěl něčeho poříditi. Výklad, který dává letopisec, že to byl klaničník, to jest zbraň, která na klánici (žerď) bývala nasazována, tu věc vysvětluje. Buď dali Žižkovi do hrobu jen klaničník bez žerdě, aneb se žerď ta, jsouc asi dřevěná a kůží montovaná, nezachovala neporušena, a tedy také na památku pouze klaničník železný zavěsili. Známe nyní nejen formu, ale i míru Žižkova palcátu.

Žižkův oblíbený palcát dosáhl během časů, jak se zdá, zvláštního významu. Tak prý husitští hejtmané*) podobné válečné kladivo neboli palcát nosili více již jako znamení svého vůdcovství než jako zbraň. Podobné válečné kladivo po nějakém vůdci husitském prý pocházející chová se dosud v museu v Sigmaringách. Taková prý kladiva, která u Husitů palcáty slula, měla krátkou žerď, jako buzygan, a jezdci, jichž zbraní zvláště byla, měli ji viseti na sedle na koni. Dle jiných**) nosili také vyšší vojenští důstojníci ve Švýcařích v 16. století, kteří na koni vojsko provázeli, buzygány***) neb podobná kladiva jako žerď velitelskou, a tyto buzigány neb kladiva během časů, poněvadž vždy více přestaly býti zbraní, změnily se úplně v žerď velitelskou. Na některých pozdějších z 16. stol. pocházejících podobiznách, jako na rytině v kronice Martina Kuthena z r. 1539, vypodobněn jest Žižka s takovou palicí (buzigánem) na místě kladiva. †)

Bude snad na místě zmíniti se zde, nosil-li Žižka odění a přilbu. Veškeré staré podobizny, jak typy Jenenské a obrázek Čáslavský, pak soška Táborská, o které co nevidět mluviti budeme, představují Žižku bez odění a v čepici. Pozdější, jako rytina u Kuthena i podobizna Ženevská, představují Žižku jen v drátěné košili s železným náprsníkem, ale bez přilby. Předce však letopisec v kronice o Janu Žižkovi as z polovice 15. století zmiňuje se, že Hradečtí dali sobě na prapor vymalovati Žižku „s palcátem a v odění, jak živ jsa jezdil." Také ukazovali v Čáslavi ještě za doby Theobaldovy zbraň i odění Žižkovo, vyjma přilbici, o které se nečiní zmínka. ††) Dle toho zdá se, že Žižka

*) Demmin, Waffenkunde, 2 vyd. str. 602 a 650.

**) Elger, Kriegswesen der Schweizerischen Eidgenossen, Luzern, 1873, 431 a 432; pak str. 101.

***) Železná palice čili buzygan, slovo tatarské, znamená zbraň pozůstávající z žerdi dřevěné neb i železné a s hruškovitou železnou hlavou, která od konce 15. století obecněji ve zvyk vešla (Streitkolben).

†) Podobizna ta v profilu jest divoce ve spůsobu Lukáše Kranacha kreslené poprsí, jako podobizna bez ceny. Žižka jest vyobrazen ve známé své čepici s delšími vlasy a má na sobě drátěnou košili i železný náprsní pancíř řemením přes ramena jdoucím připevněný jako na podobizně Ženevské. V ruce drží železnou palici čili buzygan formy v 16. věku obvyklé.

††) Theobald, l. c. 230: Sein Küriss und Leibesrüstung, Säbel, Pusikan und Halskleidung liegt zu Časlau auf'm Rathaus in einem Gewölb.

přilbu nenosil, ale vždy pouze známou svoji čepici; v posledních třech letech svého života, když jsa úplně slep boje osobně účastniti se nemohl, nenosil zajisté také odění, nýbrž jezdil na svém bělouši, jak jej vidíme v Jenenském a Gotingském rukopise vyobrazeného, pouze se svým palcátem, který mu sloužil při velení.

Třetí v každém ohledu nejzajímavější podobu Žižkovu podává nám malá, 5 cm. široká a 6·5 cm. vysoká hlavička z opuky, která byla patrně uražena s nějaké sošky, tvořící výzdobu stavitelskou. (Viz na str. 574-575 fotografickou reprodukci z dvou stran zhotovenou). S Pachlovskou sbírkou dostala se do Českého musea v Praze zároveň se správou, že prý byla nalezena v Starém Táboře. Pachl, známý sběratel všeho druhu starožitností, žil až do r. 1848 v Táboře. Byla-li hlavička tato nalezena ve Starém Táboře, byla by se tam musela zvláštní nějakou náhodou dostati. Buď si tomu však jakkoli, jest pravdě nejpodobnější, že pochází z nějaké umělé řezby Táborské. Tam právě v prvních desítiletích 16. století stavbou kostela, radnice a jiných nákladných domů měšťanských živý a ušlechtilý ruch stavební zavládl a jmenovitě na radnici tamější, na nosičích gotických sklepení velmi charakteristické a zajímavé hlavy nalezáme vytesány. Připomínám zvláště dvě hlavy: mladého muže v čepici a knírech vedle starého bradáče, pak hlavu paní nějaké v kulatém čecheli, což má prý býti sestra Žižkova. Avšak úbor vlasů, částečně i kroj hlav těch spíše ukazuje na 16. století.

Také charakter i způsob provedení hlavičky Žižkovy svědčí, že povstala za doby Vladislavovy. Myslelo se dotud, že pochází z umělého znaku města Tábora označeného letopočty 1515 a 1516, nyní v tamějším museu městském chovaného, na němž rozličné figurky jsou vytesány; tak prý Adamité, Hus a Jeroným na hranici, Žižka a Prokop, kterýmžto figurkám však někdy okolo r. 1860 hlavičky většinou byly zuráženy. To jest však omyl a hlavička Žižkova z Pachlovské sbírky z tohoto znaku Táborského rozhodně nepochází.*) Že pak vskutku

---

*) Znak Táborský byl r. 1857, kdy jsem jej poprvé viděl a v Památkách arch. o něm se zmínil (II, 320), vůbec červenou barvou natřený, tak že jsem při zběžném pohledu za to měl, že je z červeného mramoru. Tenkráte, jak se zdá, hlavička domněle Žižkova ještě uražena nebyla, neboť bych se byl asi o takovém znešvaření zmínil. Nyní opět, (prohlédl jsem jej v prosinci r. 1891), jest znak ten celý natřen tupě zelenou (olivovou) barvou, což se asi před nedávnem stalo, když poškozené figurky novými hlavičkami doplňovali. Hlavička však z Pachlovy sbírky sotva kdy byla červenou olejovou barvou natřena; alespoň po takovém nátěru v žádném záhybu nejmenší stopy zpozorovati nelze. Hlavička tato jest naproti tomu polychromovaná, vlasy a vousy hnědé, čepice černá a na tvářích přirozená červeň, což by se sotva bylo v té míře při odstraňování červeného nátěru mohlo zachovati. Nynější poškozeniny na hlavičce, jmenovitě stopa silné rány přes hlavu, kterou štít na čepici a klípec na oku utrpěl a další znatelná stopa ostří na tváři učiněna byla, jest zánovní. Tuto ránu nezavinil sběratel, ale škůdce, který hlavičku od trupu odstraniti chtěl — bezpochyby sekyrou. Pan prof. Martin Kolář vypravuje, že nalezl z uražených hlaviček znaku Táborského pohozenou kdesi hlavu Adamitky. Tedy také znak Táborský nebyl poškozen sběratelem, ale škůdcem, jemuž na zachování hlaviček ovšem nezáleželo. Figurky na znaku Táborském jsou jen asi na píď vysoké, kdežto hlavička z Pachlovy sbírky pochází ze sošky značné větší. Figurka na znaku Táborském, která měla míti hlavu Žižkovu, ničím na to neukazuje; není při ní žádné stopy po zbrani, ani po meči ani po palcátu,

představovati má Žižku, o tom nemůže být pochybnosti. Svědčí o tom odjinud známá Žižkova čepice, klípec na oku a vůbec spůsob tváře nám již ze starého typu v rukopise Jenenském známý; má dlouhé, lehce kadeřené, hojné vlasy, krátký, kulatou a širokou tvář lemující hustý vous, vrchní pysk pod nosem vyholený; což jest ale nové a zajímavé a co jsme již dle nedokonalé tváře podobizny Čáslavské tušili, nosil Žižka vous na bradě na obě strany rozdělený. Klípec má na levém oku a na hlavě známou čepici. Dle rozdílně vypracované plochy na temeni čepice představoval si umělec štít její z kožešiny. Hlavička ta byla, jak víme, polychromována a sluší připomenouti, že byly vousy i vlasy hnědě a čepice černě pomalována. Po orličím nose není stopy.

Podobizně této bylo dle mého náhledu valně ublíženo. Tomek, který se o ní zmiňuje,*) klade ji na roveň s oním nejasným a nedokonalým výkresem v kancionálu Táborském (viz nahoře str. 479) a praví o obou: „Avšak i tato dvě malá vyobrazení nečiní v tazích a výrazu obličeje zadost požadavkům skutečné podobizny.“ Při prvním pohledu činí originál ovšem dojem nepatrný, a to proto, že zbytky barev pokažených na originálu, kterými hlavička byla kolorována, pak poškození zúmyslná i nahodilá dojem její značně ruší. Teprv při bližším prohlédnutí, jmenovitě ale v bezbarvé fotografii shledáme v ní hlavu nad míru charakteristickou a individuelní. Myslím, že není ani třeba, abych široce doplňoval dojem, který připojená vyobrazení činí. Nejen že máme zde typ tentýž, jako v Jenenském rukopise, kde Žižka představen jest v nebi (viz na str. 477), ale rysy tváře jsou plny života a výrazu. Čím pak déle zadíváme se do hlavičky té, tím více nabývá zajímavosti. V tom právě zračí se nepřekonatelná moc pravdy. Naopak děje se při dílech mělkých, strojených. Dále představuje podobizna Táborská — kterou z důvodů shora položených nám budiž dovoleno tak nazývati — vskutku tvář českou. Veškeré představy, myšlénky a skutky, které o Žižkovi máme a známe, můžeme sobě do této hlavy důvěřovati. Tuto hlavičku, která při delším pozorování činí dojem hlavy v životní velikosti, nepracoval obyčejný řemeslník, ale ve svém oboru mistr a zároveň věrný Čech. Měli jsme v době Vladislavské více vzácných mistrů v stavitelství a sochařství, snad se ještě podaří, původ i původce díla zjistiti.

A po tolika osudech hlavičku tu před pětadvacíti lety pro Památky archaeologické vykreslili*) a učinili z ní pouhou, bezvýraznou loutku, která pak zase jiným sloužila za model.

---

a sprostý motiv figurky té náhled takový přímo vylučuje. Roku 1515 neb 1516 by se sotva kdo byl směl odvážiti, na radnici Táborské vystaviti Žižku veřejně jako figurku posměšnou. Kdyby ale všecko souhlasilo, nesouhlasí rozhodně vnitřní cena obou řezeb; kdežto znak Táborský v celku a jednotlivostech jest dílo nad míru slabé a nedokonalé, jest hlavička z Pachlovské sbírky, jak z obrázků zde připojených snadno jest se přesvědčiti, mistrovskou rukou charakterisována a s původcem znaku Táborského ničeho společného nemá, leda snad material, opuku, z které obě řezby jsou zhotoveny. K tomu sluší srovnati náhled v Pam. arch. VI, 287, VII 58 a 59, pak v Tomkově Žižkovi 208 na domnění prof. Mart. Koláře se zakládající.

*) Žižka, 208.

**) VI, 186.

Podobně hřešilo se na podobizně Čáslavské tamtéž uveřejněné. *) Nejen že tu veškerá charakteristika postavy Žižkovy zmizela, ale dána mu hladká tvář Napoleona I. a k tomu kníry! V Českomoravské kronice jej pak ještě více zdokonalili: zastrčili mu za čepici vysoké péro s kokardou, aby nikterak nezapřeli divadelní původ ideí svých o starověku Českém.

Přehlédneme-li výsledky svého zkoumání o podobiznách a podobě Žižkově, musíme vyznati, že podobizny tak věrné a dokonalé, jaké nynější v tomto směru vyhejčkaný svět sobě přeje, nebylo nám ovšem lze nalézti; avšak typ, ten pravdivý typ Žižkův, v kterém jeho poznáme vždy, jako poznáváme znamenité osobnosti našeho věku v těch nejrůznějších a nejchatrnějších podobiznách jejich, ten pravý charakter hlavy jeho, myslím, že podařilo se nám vytknouti. A na základě tom může se nám také časem svým podařiti, v některém zákoutí našich panských sídel neb i v cizině v obrazárnách starší a dokonalejší podobiznu Žižkovu nalézti. Při hledání třeba ovšem především vyloučiti podobizny, které povstaly na základě popisu Theobaldova. Jsou to z pravidla chatrné a hrubé malby z 17. neb 18. století, které nás, srovnáme-li je s tím, co nahoře jest položeno, nemohou více mýliti. Za druhé sluší odmítnouti podobizny, které od 18. století vznikaly na základě rytin dle podobizny Ženevské učiněných, znatelné po ohyzdné přilbici, která končí ve špici ku předu obrácenou, a představující muže hustě zarostlého v nemožném brnění 17. století.

Konečně ale i starý, pravý typ zachoval se u nás ještě i v malbách pozdějších. Tak v Museu Táborském visí chatrný olejový obraz na plátně, asi z předešlého století. Hlavní místo zaujímá Žižka, jak na rytinách dle Ženevské podobizny se objevuje, ve vysoké přilbici se špicí, v brnění a s tváří hustě zarostlou. Nad ním pak tři menší medaliony s poprsími: Husa, Jeronýma a opět Žižky, však malovaného dle starého, pravého typu. Má svoji kulatou čepici se svrškem červeným, tvář širokou, krátkým vousem obrostlou, jest ale bez knírů. Škoda, že obrázek ten jest mnoho porouchaný, a patrně opravovaný a přemalovaný. Odkud vzal asi malíř k tomuto obrázku svoji předlohu?

Pokusme se ještě jednou, nakresliti sobě přehledně a v celku na základě výsledků svého zkoumání podobu našeho válečníka Žižky.

Byl při svém veřejném vystoupení v Čechách jako obhájce kalicha r. 1419 muž asi šedesátiletý, nepříliš velký, ale složitý, obtloustlý, tělem poněkud ku předu nachýlený. Tvář měl kulatou, širokou, dosud hnědým, ne příliš dlouhým, na bradě rozděleným vousem obrostlou; nos rovný a nikoli orličí. Vrchní pysk měl pod nosem vyholený, i nadbradí jen sporým vousem zastíněné. Dlouhé, hojné vlasy téměř až na šiji mu spadaly. Jsa od mládí na jedno oko slep, nosil klípec na něm; později když úplně oslepl, roušku přes obě oči. Na hlavě míval kulatou čepici se štítem z kožešiny pro případ ohrnutí jeho vykrojeným.

*) l. c. VI, 75 a 76.

Jako bratři nosíval dle příhody také kuklu, pak sukni nad kolena sahájící s opásáním, v němž visel dlouhý, rovný meč; úzké nohavice a na nohou škorně ke šněrování napřed. Přes sukni nosíval delší klok bez rukávů, v předu otevřený; když jezdil, měl dlouhé ostruhy na škorních připnuté.

K boji oblékal drátěnou košili a přes ni připínal řemením přes ramena jdoucím železný náprsník. Obvyklá zbraň jeho byl palcát, to jest na žerď ve formě zavřené pěstě ukončenou zastrčený železný klaničník dvě pídě dlouhý, jenž mu sloužil též při velení. Tak nedělil se oděním svým hrubě od ostatních bratří, kteří bývali většinou neodění v pouhých sukních neb kabátcích a kuklách.

Jezdil na bělouši po boku maje svého praporečníka, červený prapor nesoucího, na němž byl zlatý kalich s hostií vymalován; před ním kráčel kněz plešatý, v bílé komži, svátosť nesa na hůlce v monstranci. Za ním pak a za družinou jeho střelci a cepníci ve svých rotách následovali.

Tak jeví se nám bratr Žižka v čele svých božích bojovníků dle historické pravdy nakreslený.

Žena v Tunisu.

Causerie z cest. Napsal dr. Jiří Guth.

(Dokončení.)

III.

Židovkám v Tunisu můžeš volně dívati se na výrazný obličej, a poněvadž nenosí hajku, i na oblek, zvláště v den sobotní nad míru skvostný a nádherný. Všeobecně sice typ mužů israelských je tam hezčí nežli typ ženský, jak ostatně také u Arabů poznáš, ale dokud děvče židovské je poupětem a nezačíná se akkomodovati tamější krasochuti, přibývajíc v objemu, bývá hezké, velmi hezoučké a pamatuji se dobře, jak mnohá ta jemná tvářička půvabem a zvláštním svým tklivým výrazem byla toho příčinou, že já, starý kos, jsem se pozastavil, zadíval se a oči neodvrátil, až když zmizelo židovské zjevení. Průvodčí, nevšímaje si esthetických studií svého klienta, zatím šel napřed, zmizel v klikaté ulici a tak jsme se potom hodnou chvíli honili, než mohl černý Mohamed pokračovati ve svých přednáškách.

Židovky starší bývají ještě tlustší než Arabky a nevhodný kostum, — nevhodný pro naše oko, neboť vkus tamější nic lepšího nemůže si přáti, — ještě více přivádí ku platnosti formy, v nichž libá vlnitá čára naší ženské krásy přechází v kruh a oblé formy přímo v koule. V tazích obličeje najdeš málo toho, co charakterisuje semitský typ u nás: nos je

rovný, ústa trochu veliká a dolení čelisti široké; pleť jemná a bílá, kdežto pleť Arabek jest ztemnělá. Poněvadž, jak jsme pověděli, židovky nenosí hajku, zjev jejich na ulici jest méně poetický než bílá postava ženy arabské s černým zastřeným obličejem: představte si tlustou ženu v přiléhajících bílých spodkách mužských, na svrchní část těla přehozenu košili něco pod boky volně splývající, buď světle barevnou nebo v parném létě bílou, na hlavě špičatou kuffii, na nohou hedvábné punčochy a pantoflíčky s vysokými podpatky, jež však pata přesahuje — a v představě té darmo hledáte andělský půvab, kterým my galantní mužové obestíráme svoje paní a královny. Židovka taková vypadá jako venkovský pekař, který od práce vyběhl na ulici. — Dostati se do vnitř židovského domu není věcí nijak nesnadnou a průvodčí zavedl nás do několika; když vysvětlil domácím (židé mluví zde nikoli německy, nýbrž jazykem domácím, arabským), že jsem jen zvědavec, pustili a vítali nás rádi. Patio bývá v domě obklopeno arkádami, stěny vykládány jsou majolikou . . . podobně jako v domech arabských.

Nic není zajímavějšího nad židovskou svatbu v Tunisu. Svatba vůbec jest věc interessantní: i u nás, kde obyčeje a způsoby svatební známy jsou až příliš, přece při každé z těch nesčetných příležitostí davy zvědavých hrnou se ke kostelním dveřím, do kostela a na kůr, aby nic jim neušlo z té podívané. Ale tak to je při každém neštěstí, a čím je hroznější, tím je zajímavější, tím je zvědavců víc.

Assistovati při tunisko-židovské svatbě není cizinci nesnadno. Židé tam rádi ukazují všecken svůj lesk a svoje bohatství, které při svatbě na světlo denní vynášejí. Pokud sami nemohli jsme věci stopovati, z podání doplňujeme: slavnosť svatební sama trvá totiž více než tři neděle a jako turisté neměli jsme tolik času, abychom mohli trvati od začátku až do konce.

Děvčata židovská vdávají se v tak útlém mládí, ve 12 nejvýše 13 letech, že ještě po svatbě — chodí do školy. Ovšem dovolí-li mladý manžel, nenalézající ve školní lavici respective před ní žádného nebezpečí pro štěstí manželské. Čtrnácte dní před svatbou pošle snoubenec své nevěstě střevíce hedvábné, vyšívané zlatem a stříbrem, voňavky, líčidla, zejména líčidlo henné, mýdla a různé jiné dary, jichž hned k ústroji svatebnímu lze upotřebiti. Týden po tom nevěsta odebéře se do lázní se svými přítelkyněmi a jednou nebo dvěma matronami, které řídí lázeňské obřady a líčení nevěsty; ta při všem, co s ní teď dělají, musí chudák mlčeti, úkol do jista pro ni nejtěžší a nevím, zda-li by to vydržela, kdyby po tomto mlčelivém očistci nečekal ji ráj, ve kterém bude bezpochyby mluvit pořád a sama vésti slovo. Vlasy beztoho již černé mažou matrony a mastí pomádami, aby se leskly jako peří havraní, celé ostatní tělo mimo obličej natrou zvláštní essencí, jejímž působením kůže sprostí se všech chloupků, vlasů a vlásků, obočí se omaluje a spojí náležitě, řasy natrou se „kohelem“, oči uměle se rozšíří a zvětší až ku spánkům a konce prstů obarví líčidlem henné na oranžovo. Obkladky tohoto líčidla musí se nositi skoro týden, aby barva působila, a po ten čas děvče ovšem není schopno samo si něco udělati a ve všem musí býti obsluhováno.

Již před tím bylo pečlivě toho dbáno, aby nevěsta byla dobře živena a nabyla plných forem. Dříve posýlával ženich dokonce náramek valného průměru jaksi na míru, po kterou si přeje, aby nastávající jeho ne půle, ale už dobré dvě třetiny byly silny.

Den před svatbou navěsí se na nevěstu, která teď nesmí býti než loutkou a hříčkou ve tlustých rukou matron a přítelkyň, všecko, co židovka zove svým skvostem a svým bohatstvím. Přese všechen nádherný oděv, serual, fermlu atd. přehodí jemný závoj, který zahalí ji až po kolena; nevěsta jako kus netečného dřeva jen se dívá na rej kolem sebe, který jest arci nad míru malebný, díky množství vyšperkovaných kulatých matron. Všecko přátelstvo a příbuzenstvo je pohromadě, jen že ne tak klidno a němo, jako nevěsta, — naopak! Když toiletta je hotova, zavedou nevěstu na dvůr, kde zřízen je jakýsi trůn (stolice postavená na stůl a pokrytá kobercem a polštáři), načež celá společnost shromáždí se na dvorci, ženich pak postaví se před trůn své budoucí paní a velitelky. Posléze jedna z nejváženějších assistentek pozvedne závoj nevěstin a má řeč o její kráse a vynikajících vlastnostech slohem plným extravagantních obrazů a frasí i přesvědčí posluchače, že všecky ty vlastnosti viditelné i skryté (kterých je vždycky víc) jsou neomezeny a že to bude nejlepší žena na světě. Tak bývá před svatbou pokaždé a každý ženich je o tom přesvědčen . . . ale hned druhý den při polévce přesolené a připálených buchtách opravuje představu utvrzenou, z níž pak během několika let zbude sotva upomínka, podporována jen vybledlou fotografií manželky ještě jako osmnáctiletého děvčete . . .

Účastníci té chvalořeči v každé přestávce řečnice dávají na jevo svůj souhlas hlasitým a radostným „jú, jú.“

Po té nevěsta sestoupí a ženich poprvé smí ji políbiti, načež vtiskne jí do ruky zlatý peníz. Po něm všichni přítomní tak činí, jenom že peníze nevkládají nevěstě do ruky, nýbrž dovedně lepí jí je na čelo a tváře, kteréž zlato realní je ženichu asi milejší nežli všecko zlato idealní, kterým obyčejně nevěsty v titulaturách se zasypávají.

Sňatek odbývá se druhý den po tom. Toho rána ženich dá si oholiti hlavu a omočí ji sedmkráte ve studené vodě, — snad aby ochlazení, jež po tom nastane, nebylo tak náhlé. Pak ve průvodu, majícím v čele dva rabbíny, odebéře se k nevěstě, kde oba pokryjí se posvátným závojem, který již včera vykonal první část své služby, jeden z rabbínů prosloví oddací formule, ženich nastrčí nevěstě prsten, řka: „Jsi mojí chotí před zákonem Mojžíšovým a Israele“ a jsou svoji.

Přináší se sklenice vína, snoubenci, rodiče a rabbíni, potom všichni ostatní aspoň rty svoje v ní omočí, sklenice pak se rozbije a střepiny mezi účastníky se rozdělí.

Někdy však se přihodí něco, co nepatří do programu: buďto rodiče nastrčí sestru ujednané nevěsty a obcházejíce ostatní obřady, pod závojem ji propašují překvapenému ženichovi nebo má-li nevěsta už před svatbou zvláštního milovníka, smluví se s ním, ten snadno v té matenici připlete se mezi hosty, před rozhodným okamžikem nastrčí nevěstě prsten sám a ženich oklamaný může si dát růsti oholené vlasy znovu. Nic mu ne-

zbývá než přenechati opanované pole dovednému sokovi a odejít, — načež ve slavnosti se pokračuje, jen že s obsazením úloh poněkud jiným.

Patří k bon-tonu, aby mladá paní se vzpírala následovat svého chotě do jeho domu. Odcházejíc tedy, musí učiniti tři kroky v před (k muži), dva kroky v zad (k rodičům zpět), při čemž ji předcházejí nosiči svíček, jdoucí po zpátku; aby se zdálo, že tento odchod jest jí hrozně bolestným a ji unavuje, co chvíli usedá na stoličku, kterou za ní nesou. Čím volněji se jde, tím více účastníci zpívají, blahořečí a se modlí. Mladá paní je tím ctnostnější a tím moudřejší, čím déle při této příležitosti byly opěvány její ctnosti. Tak někdy jde se až i hodinu kousek cesty třeba jen několik minut dlouhé.

Žena nesmí překročiti prah svého domu, aniž šlápne dříve svému muži na nohu, — obyčej významný příliš.

Následovati mladou choť ještě dále, nemáme práva. —

Že při hodech a slavnostech svatebních, které po tom následují, nechybí hudba, je přirozeno. Hodovníci snědí nesmírné množství sladkých věcí a koláčů a vypijí likérů všelijakých, po nichž nám nevolno by bylo.

Z ostatních zvyků svatebních ještě tento je zajímavý: Před svatbou schová nevěsta někam do kouta pečené kuře, jež ženich se svými přátely přichází hledat tu sobotu před oddavky. Hledání provázeno je velkým povykem, až kuře se najde. Po tom následuje radost ukrutná, nebo kdo najde tu pečeni, za rok se ožení. Plakat by měl.

Týden po svatbě mladí manželé otevrou nový byt přátelům a známým. Při této příležitosti veliká syrová ryba je na stole prostřed salónu. Potají do úst rybě byl dán silný železný hřebík nebo hák. Muž dostane tupý nůž, žena však ostrý jako břitva. Na dané určité znamení muž má uříznouti hlavu, žena ocas, což se jí ovšem podaří hravě. Za to muž chudák se potí a namahá, však marně. Vykládám sobě tento symbolický obyčej tak, že muž má v manželství se ženou práci mnohou, valnou a klopotnou, žena s mužem žádnou a že je s ním brzy hotova.

O svatbách musulmanských cizinec nezví nic, leda to nejposlednější a co se vlastně svatby netýká: přivážení darů svatebních, jež děje se ve slavnostním průvodu do domu snoubenců. Poněvadž v úzkých a křivolakých ulicích povozů užiti nelze, naloží se věci na koně a mezky, již ve dlouhém procesí a v průvodu veselých mladíků a hudby procházejí městem. Průvod zastavuje se na křižovatkách a před obydlím známých rodin, zpívá a v očích diváka neznajícího zdejšího jazyka a zvyku provádí komedii. Koně a mezci prohýbají se pod tíží hedvábných látek, podušek, koberců, skříní a truhel pestře malovaných, jichž obsah nám zůstal tajemstvím. —

Žena Araba kočovného je volnější nežli měštka potud, že nemusí se zakrývati, ano muž někdy i o radu se jí zeptá, ale za to život její pln je trudné práce. Vdávají, lépe řečeno prodávají ji v jedenácti, nejdéle ve třinácti letech a v tom stáří, pověděli jsme, děvče těch nomadů bývá jako růže v rozpuku. Za to brzo po svatbě schází a za málo let mladá žena je zase jako květ, když jej spálí krutý mráz. Měl jsem příležitost v jedné oase saharsko-alžírské nahlédnouti do domácnosti venkovského Araba, — což nebylo spojeno s valnými obtížemi, ba zdá se

mi, že by ten Arab, který se svým uzoučkým haremem mnoho okolků nedělal, za několik louisdorů byl mi přenechal veškeru tu „rozkoš a potěšení svého života“, jež však, bohužel, necenil jsem ani za groš, — a tam přišla mi naproti žena s děckem na ruce, hádal jsem jí tak asi třicet, nanejvýše pětatřicet let, — a byla to žena osmnáctiletá! — Žena v městě žije a tyje v nečinnosti, žena kočovná strádá v těžké práci. Zatím co muž prohání se na koni, pije kávu a kouří cigaretty, žena nosí těžké vaky vody, často z pramenů daleko vzdálených, sbírá dříví a shromažďuje ho ve stanech a musí starati se o veškeru domácnost; posléze vyrábí látky na burnusy a tká plátno na stany. Když kde Arab venkovský se usadil a vzdělává-li pole, žena táhne pluh. — Na pochodech žena jde pěšky, bosa, s děckem na zádech podle soumarů, jichž Arab často více si váží nežli ženy: unesouť více a dal za ně také větší peníz. Je-li žena v bolestech a když rozhodný okamžik dlouho nepřichází, přijde nejsilnější muž z celého duáru, vesnice, „ku pomoci“. Vyzvedne trpící ženu hodně vysoko a praští ubohým tvorem o tvrdou půdu v domněnce, tím že urychlí zdlouhavý fysiologický pochod. Pomůže ovšem, i ženě i oné bytosti, která měla spatřiti chmurné světlo denního života, ale nejspíše na onen svět! Žena se pohřbí a účastníci pohřbu odcházejí pít kávu, utěšujíce se mezi sebou: „Allah tomu tak chtěl! Allah jest veliký i jeho prorok! Žena, která zemřela, není než obláčkem dýmu.“

Žena městská v Tunisu trpí duševně, žena venkovská duševně i tělesně zároveň.

Není hodný závidění osud ženy tuniské!...

IV.

Nesměle teď čtenáře vedu k městským dámám s tváří neodkrytou, do arabského café chantant. — Ostatek proč ne? Kdybych sám to napřed byl nevěděl a tobě čtenáři neprozradil, nepoznali bychom nijak, že víly na jevišti nepatří mezi kůry andělské; odbývátˇ se všecko mnohem klidněji a mnohem zakrytěji než naše balety, před nimiž Arab studem by utekl neb aspoň za roubení divadelní lože by se schoval, aby ho nebylo vidět, jak se dívá.

V devět hodin, tedy už za temného večera, vstupujeme do předsíně, kde u kasy sedí Arab. Zaplatíme frank vstupného a ocítíme se v prostorné, obdélníkové síni, v níž v čele je vyvýšené jeviště, před jevištěm pak po délce řady sedadel, uprostřed s uličkou; také na jevišti po obou stranách jsou sedadla, tuším dvoufranková, poněvadž tam k tanečnicím je nejblíže. Úprava tedy celkem evropská. Na jevišti samém už jsou herci: po stranách hudebníci, na každé po třech, sedící s nohama skříženýma, vzadu pět tanečnic, tři zdejší, dvě prý z Egypta a uprostřed nich matrona ještě dosti mladá před otevřeným harmoniem. Průvodčí vykládal, že prý to bývalá choť nějakého ministra, s nímž se rozešla. Tanečnice kouří cigaretty a občerstvují se absintem; jedna z nich kouří docela nargilé. Netečně dívají se do světa na obecenstvo zvolna

se scházející: většinou přicházejí Arabové, málo Evropanů a mimo mne ještě jeden cizinec. Začne se ovšem, až se obecenstva sejde náležitý počet a zatím jen hudebníci krátí nám dlouhou chvíli. První z nich tluče zuřivě na bubínek, jakým obyčejně medvědáři medvědy rozveselují a krotí, druhý je virtuosem na arabské housličky, zvané rebab nebo rebeb, s ozvučníkem skoro kulatým a o dvou strunách, třetí drbe kytaru. Ostatní tři, jeden s nástrojem klarinetovým, zvaným naj, druhý a třetí tlukoucí na darbuku, budou se produkovati až při tanci; prozatím kouří a pijí mokka. Darbuka nebo darabukka, či darâbukkeh, nevím, který z těchto názvů je méně chybný, je buben, jehož ozvučník má podobu trychtýře a je ze dřeva nebo z pálené hlíny. Přes široký otvor trychtýře přepjata jest blána, na okraj přilepená a tudyž ladění pevného; hráč vezme úzký válec darbuky pod levé rameno a tluče na blánu prsty levé ruky a loktem ruky pravé; dohromady dělá to přeukrutný hlomoz.

Čekáme čtvrt hodiny, čekáme půl hodiny: sál pořád ještě více prázdný než plný. — Divná ta hudba arabská hned divě zvučí a bouřlivě, což zvlášť markiruje rozezlená tamburina, hned zase snivě a loudavě svých pár tónů, v nichž se pohybuje, nese poloprázdnou prostorou. Hudebníci, jichž ústa nejsou nástrojem angažována, provázejí svoje melodie, — pravím „svoje“, poněvadž se opravdu zdá, jakoby každý hrál něco zvláštního, — zpěvem arabským, až uši brní. Zvláště starý šedivý kytarista zuřivě si při tom počínal, až bečel. A tak pořád a pořád, až už mne to rozčilovalo: jednotvárné ty chansony, mámivé a ospalé, místy náhle vzrušené fortissimem a prestem, vlekoucí se v horkém večerním vzduchu uzavřené místnosti, neměly konce .... Kávu, pak jakýsi druh studené granity, kterou za jeden sou prodávali na občerstvení, dávno již jsme vypili, a průvodčí už neměl, co by vysvětloval a vykládal, leda že sem tam mi překládal poznámky arabských „lvů“, sedících za námi. Tanečnice pořád jen kouřily sedíce s nohama skříženýma a nic nezdály se zajímati o publikum ani dost málo netrpělivé. Arabové seděli tiše čekajíce na věci, které přijíti měly, s klidem důstojným filosofa a trousili se do síně jako fantomy a teprve když o tři čtvrti na deset jsem se ohledl na zadní řady, sál byl plný vážných obličejů v turbanech a tarbuších a bílých nebo barevných burnusech.

Konečně madame u harmonia dává znamení a vystupuje první z arabských almées. Měla skvostný arabský oblek, jak svrchu jsme jej popsali, bez hajku, skládající se v podstatě z krátké kazajky, modré a bohatě vyšívané zlatem, a ze širokých spodků, jen nad kotníky zúžených. Volná košile byla až ke krku zapjata a jen ruce byly trochu obnaženy; celkem tedy ústroj na nejvýš decentní. Tahy tváře byly měkké, korpulentností až příliš měkké, oči rozšířené líčidlem a na černých, lesklých vlasech třpytila se drahocenná kuffia. Tato jakož i ostatní dvě tanečnice arabské vynikaly již objemem a zvláště poprsí i z pod volného řasnatého šatu mohutností nepřirozenou. Krásou opravdovou vynikala jen jedna. Tanečnice egyptské byly útly — proto úspěch jejich byl slabý.

Hudebníci teď všichni chopili se svých nástrojů a paní exministrová provázela na harmonium.

Všecka taneční produkce jak v Alžíru tak také v Tunisu vrcholí v proslulém onom tanci břišním, plném smyslnosti, unylosti, žáru a lascivnosti povahy jižní, v němž my darmo hledáme nějaké krásy. Jinak soudil bohatý kupec tuniský, který usadil se hned vedle jeviště a kdykoli almée kolem něho se zatočila, podával jí zlatý peníz. Asi mnohý ze čtenářů vídal „danse du ventre“ v egyptské ulici na výstavě pařížské, na kterou znova poukazuji, — ale tam přece jen to byl pouhý odlesk pravého umění arabského, které zde nejsouc tísněno ohledy na evropskou slušnost, vyvíjelo se v plné, nepopsatelné bujnosti ... Tanečnice pohrávajíc bílým šátkem pohybovala se volně a jenom zvolna mávala rukama přendávajíc cípy šátečku z jedné ruky do druhé; sem tam také trochu se otočila na prostoře ostatek nevelikém, snad nějakých patnácti čtverečných metrů. Při všech těchto volných pohybech veškera dovednost soustředila se ve svalech břišních; abychom tak řekli, tancovalo jen břicho...

Potom ostatní v různých variacích opakovaly totéž, jenom že oheň a smyslnosť čím dále tím více se stupňovaly, nabývajíce vrcholu v akrobatické produkci tanečnice, která v přerůzných polohách těla, sedíc i ležíc na znaku pohrávala lahvemi s nastrčenými, hořícími svícemi, při čemž pobřišní svaly byly v neustálé práci. Ale to vše podivuhodně souhlasilo s hudbou, rythmu vždy víc a více unášejícího: tichému, sladkému šveholení rebabu a darbuky, pokud darbuka vůbec sladko může šveholiti, odpovídala stejně přesládlá gesta a když všecky nástroje bouřily dohromady, harmonium kvíčelo, starý kytarista trhal struny, div nepopraskaly, hudebníci zpěváci řvali, jakož i náčelnice toho koncertu ještě ústy i nosem se namahala korunovati tu kocovinu, — i pohyby tanečnice tomu se přispůsobily ... Pojednou tanečnice položí na zem hůlku, podle hudby k ní se přiblíží a zvolna klekne; ruce majíc skříženy na zádech hledí teď ústy hůlku pozvednouti. Při tom „tančí“ pořád celé tělo a hlava víc a více k zemi se sklání. Hudba teď tlumeně a tiše, pořád tišeji a volněji doprovází divné pohyby a už už myslíte, že almée triumfuje... V tom klarinet zavřískne a jakoby had ji uštknul, dívka se vzpruží a lítostivé tančí kolem předmětu, jehož nemohla dostihnouti. Tak i po druhé; až po třetí chopí se konečně hůlky a vítězoslavně zase se vzchopí a radostně tančí dál. Bylo to tak krásné a úchvatné, že i starý kytarista zapomněl na svoji povinnost a teprve soused nešetrným štulcem mu připamatoval, aby strunky drbal dál ... Pak zase dvě dohromady točí se kolem, — pořád ty unylé pohyby a smyslné škádlení, které nabývá vzezření až odporného ...

Jen ještě egyptských tanečnic trochu si všimneme; můžeme tak směle učiniti, poněvadž výkony jejich, sice podivné, přece nikterak neurážejí severanský náš mrav. Již ústrojem svým valně se líší ode svých tří arabských družek, majíce počestné suknice a živůtky, ano jedna, ta bledší z nich, připomínala jednoduchostí svého šedivého ústroje a rozpuštěným vlasem anglickou lady. Její umění nejvíce se mne dotklo. Nejprv, jakoby se přítomným jen uvésti a zavděčiti chtěla, provedla také něco jako předcházející tanec břišní, ale viděli jsme hned, to

že jest jen věcí vedlejší. Potom, když hudba a zvláště klarinet všelijak trilkovati začal, tanečnice stála jako socha a jenom souhlasně s trilkem třásla hlavou a krkem, pořád čerstvěji a čerstvěji, až pouhý divák skoro také třesení z toho dostal. Potom se pohyb ten šířil až k ramenům, rukám, prsům a posléze na celé tělo, až tanečnice se chvěla jako rozvátý list osykový, veškera, každým svalem. — Jenom tvář zůstávala nepohnuta a jako z kamene tesaná, ani úsměv jediný . . . Trilek teď rázem přestal, almée trhla zpět hlavou tak, jakoby smrt na ni byla sáhla, celé tělo sebou škublo, jako když list ten osykový spadne, — a zase hudba jakoby ji volala k novému životu a v jemných tónech oheň tanečnice zase pomalu roztával . . .

V tom všem bylo něco živého, ohnivého, co neznáme u nás; tančilo se nejen tělem, ale i duší celou. U nás při tanci seká se většinou jen nohama, zde tančila bytost všeckna . . .

Nevydržel jsem do konce. Dívání unavovalo, unavoval i zpěv tanečnic, prý milostná píseň nějaká, velmi melodická a tklivá a zdálo se mi, jakobych slyšel z ní ozvěnu nějaké melancholické písně slovanské...

Poesii toho večera kazil jediný prosaický moment: po každém čísle některá z těch pěti víl sestoupila k nám dolů a snížila se k nám divákům, — s miskou v ruce. Z počátku, neočekávaje, že tato scena se bude opakovati každých pět nebo deset minut, byl jsem dosti štědrý, ale potom dárky nezkušeného menšily a menšily se, až zbyl z nich jediný sou, který však také byl přijat s povděkem. — — —

Později ještě častokrát i jinde v Tuniském kraji tanec tamějších bajader připomínal mi kontrastem svým chlad a vážnost našich tanečních evolucí, ať už při zábavách tanečních, plesích nebo baletech; jak my křepčíme, máme v těle více rozumu a moudré rozvahy než skutečného umění tanečního. Ale přiznávám se, že nic toho nelituji: pěkně bych se poděkoval, aby dívka, kterou k srdci tiskna po nějakém sále besedním otáčím, začala mi tancovati danse du ventre.

Rukopisy s miniaturami.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Dokončení.)

Nizozemská iniciala D.

oba renesance, v níž umění illuminatorské svého nejvyššího stupně dokonalosti dosáhlo, způsobila také v Nizozemsku a později v Německu, jakož vůbec v celé severní Evropě znamenitý rozkvět tohoto umění. Již před bratřími Eycky, zakladateli staroflanderské školy malířské, snažili se pisatelé a malíři knih v Nizozemsku, dosíci přirozenějšího, přesnějšího a mnohostrannějšího provedení na základě naturalističtějším, tedy co nejpodrobněji dle přírody vystihnutým. Krajiny, šat, arhitektura a především lidské bytosti staly se předmětem pilného studia těchto mistrů. Již na miniaturách Jana z Brügge, kterého patrně bratří Eyckové velmi dobře znali, jeví se ve skupinách figuralních energické přirozené uspořádání zobrazeného výjevu, šat jest vkusně upraven, podrobnosti v látkách zřetelné a přesně provedeny, krajina dle požadavků perspektivy sestupňována a i hloubka v toninách barev zmírněna v souladný celek. Že náležejí miniatury slavných Eycků mezi nejskvostnější odkazy našim dobám, nebude zajisté nikdo upírati a také napodobitelům jejich patří všechna česť a chvála. Z výtvorů této školy chovají sbírky císařské ve Vídni zejmena „Dějiny království v Jerusalemě“, psané v jazyku francouzském a krášlené Janem Eyckem, Memlingem a Veydenem, dále „Gestes du comte Gerard de Roussillon“ (hrdinné činy hraběte Roussillona), s miniaturami, jež provedli žákové bratří Eycků, a několik modlitebních knih s výbornými okraji, výjevy ze starého a nového zákona a legendami svatých. V Paříži jest celá řada nádherných kodexů téže školy, mezi nimiž nejprvnější místo zaujímá bez odporu breviář vévody Bedfordského, v němž se jakožto miniatoři zvěčnili Jan, Hubert a Markéta Eyckovi (dokončen 1424). Město Brugy

bylo nejhlavnějším střediskem illuminatorů, kteří pod záštitou panovníků Filipa Dobrého, Karla Smělého a Marie Burgundské značný počet rukopisů s miniaturami zhotovili, tak že odtud první knihkupci pravidelný obchod těmito kodexy do ciziny vedli, kdež umělecké jejich zboží na dvorech mocnářů bývalo velmi hledáno a draze placeno. Jak účinné podpory docházela společnosť „enlumineurů", hojnými privilejemi obdařené, vysvítá nejlépe z toho, že Filip Dobrý nakoupil z nenáhla tisíc bohatě illuminovaných kodexů za cenu, tehdy ohromnou, as jednoho millionu tolarů ve zlatě, kteréžto drahocenné poklady pak daroval městu Brugám. Také Karel Smělý byl velikým milovníkem rukopisů s miniaturami, zejména od slavných mistrů pařížských, tak že francouzští pro-

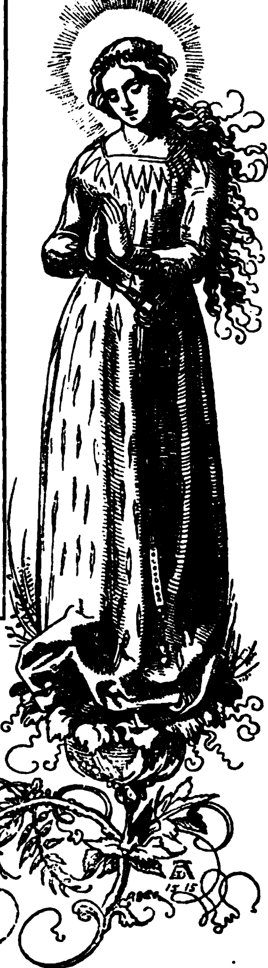

Miniatura z kodexu „Hortulus animae" ve Vídni.

davači často přicházívali do Brug, kdež prodávali své a kupovali navzájem kodexy burgundské Vredeland, Liédet, Pol Fruit, Loiset a Gerard Horebout jsou nejslovutnější mistři z oněch dob; přidržovali se v provedení spůsobu Jana Memlinga, jehož neslavnější prací v tomto oboru jest čtrnácte obrazů breviáře kardinála Grimaniho v knihovně sv. Marka v Benátkách. Jak jemně a vkusně pracovány na př. inicialy, viděti na začátečním D našeho článku na předcházející stránce, které jest provedeno po spůsobu šperkovém, a na připojené „plavbě z jara" z německého kodexu „Hortulus animae" ve Vídni. Přiznáte, že na obrázku tom výtečně se podařilo illuminátoru vyznačiti klid a mír spokojených lidiček, kteří za tichého, jasného dne jarního, hudbu provozujíce, po hladké vodní ploše vesele plují; ještě lépe vyniká arci výborné provedení v barvitém originálu. Celá tato slavná epocha nizozemských miniatorů jde od r. 1430 až do r. 1600 a poskytuje ve své kráse a bohatosti ohromný materiál studijní, do něhož nejlépe nám dávají nahlédnouti velké sbírky císařské ve Vídni a několik pařížských knihoven, především v Arsenale.

Z německých mistrů se nám z počátku renesance nechce zamlouvati ani mnich Bunschairt ani Wagner, Schwabinenchingen a Furtmayr (kodexy v Treviru, Mnichově a Augšpurku) v jejichž pracích všude pozorovati lze stopy Eycků. Za to jsou Dürerovy perokresby (43 listů) sloužící za okrajnice pro modlitební knihu císaře Maximiliana I., k nimž připojil Lukáš Kranach osm kusů zcela po spůsobu Dürerově pracovaných, pravými perličkami miniaturního umění (v Mnichově). Všechny ty arabesky, květinové okrasy, figurální ozdoby, ba i karrikované hlavy jsou s oslňující virtuositou v barvě červené a modré provedeny. Pochybovati lze ovšem, že tyto roztomilé miniatury císaře Maximiliana ku větší zbožnosti pobádaly; jestliže se modlíval z této nádherné knihy, jistě musel se často zasmáti při pohledu na žánrovité obrázky v dolejších okrajnicích. Missál a modlitební knihu ve Volfenbüttelu, které připisují též Dürerovi, nepokládám za jeho práce a myslím, že byly krášleny dle jeho vzoru Janem Scheuffelinem, který ve směru svého mistra znamenitě pracoval. Od konce

Z modlitební knihy císaře Maximiliana I. od A. Dürera.

stol. 15. do konce stol. 16. byl počet německých illuminatorů největší a města Norimberk, Augšpurk, Řezno a Vircpurk ovládala četné zakázky rukopisů s miniaturami na trhu německém. Velice často krášlena díla společně ode dvou, ba i tří malířů a nalezáme takto na znamenitých kodexech sdružena jmena proslulých mistrů, jakými byli Sebald Beham a bratří Glockentonové, Jan Keim a M. Eichstädt, Jan Kot a Baumgartner, Tutinger a Ruprecht a t. d. Zmínky zde zasluhuje také německý kodex malovaný a psaný malířem Richenthalem (v c. k. knihovně universitní nalezá se kopie od Dachera z roku 1464), který vypsal celý děj Kostnického koncilu a namaloval k němu hlavní výjevy, karrikující často velice řízně jednání knížat církevních. Kodex tento leží k nahlédnutí v purkmistrovském úřadě v Kostnici. Kromě kostelních a modlitebních knih malována nejvíce válečná dobrodružství, dějiny světa, čítanky, herbáře, knihy znakové, kalendáře a satirické komposice různého druhu. Povšechný dojem, jaký na nás činí německá illuministika v době znovuzrození, jest až na některé tvrdosti v kresbě i malbě příznivý, ačkoliv nedosahuje výše stejnodobých prací miniaturních ve Francii.

Tam odpočívala ruka miniatorů po dobu krutých válek občanských a za války s Anglií — tedy bezmála čtyřicet roků — nadobro a teprve v polovičce stol. 15., když se vrátil blahodárný mír, vzmohla se znovu francouzská malba knihová. Z počátku malováno ještě dle starého podání, ale brzy slavila i zde illuministika své znovuzrození a Jehanu Foucquetovi (nar. 1419, zemř. 1485), dvornímu malíři Ludvíka XI., náleží zásluha, že bez dlouhého váhání se chopil vzorů vlašských. Radosť je podívati se na jeho podrobně propracované hlavy a pečlivě provedené kostumy, a také krajinářské přípojky jeho miniatur vynikají detaily znamenitě pracovanými. Díla jenom jeho rukou krášlená jsou: modlitební kniha ministra Chevaliera, která byla jedním z majitelů za našich dob na listy oddělena a rozprodána, (majitelem 40 listů jest bankéř Brentano ve Frankfurtu), dále ve francouzském překladu Boccaccia třicet miniatur, a to překrásných (z jedenadevadesáti, ostatní pocházejí od jeho synů) a pak „Starožitnosti židů“ (Flav. Jos.). Mnohé z pozdějších prací, jemu dříve zcela připisovaných, pracovali z větší části jeho synové František a Ludvík s celou řadou znamenitých žáků, tak že máme z těchto dob značný počet kodexů, z nichž přechovává dvorní knihovna ve Vídni několik, na př. román, básněný králem Renéem (který se nazýval s pýchou miniatorem: enlumineur), modlitby a chvalozpěvnou pastorálku, svědčící tomuto umění milovnému panovníku, na jehož dvoře zaměstnáno bylo stále šest znamenitých illuminatorů. Pravými skvosty jsou bohaté květinové, arabeskní, ovocné a fantastické okrajnice, které se nacházejí ve vídeňských rukopisech původu francouzského. Jako zvláštnůstkářské umělecké přestřelky uvedeny buďtež miniaturní obrázky v tom spůsobu jako email limusinský provedené (brevíř Jindřicha IV. ve Vídni) a jiné opět mdlého šedošedého tonu. (Zpěvy královské v Paříži.) Postupem času ovládla ve Francii téměř výhradně italská škola renesanční a ve spolku s nejvytříbenějším vkusem illuminatorů francouzských provedeno tehdy ne příliš mnoho — poněvadž nastala doba tisku —, ale za to několik přímo oslňujících prací za dozoru Primaticcia a Toryho,

které malovány v zámku Fontainebleauském. Jsou to modlitební knihy, jichž svatí a světice představují podobizny dvorních osobností a panovníků; spatřujeme tu zejmena půvabné dvorní dámy v nejsvůdnějších kostumech, jaké si jen bujná obraznosť může vymysliti, a to v provedení tak rozkošném, že se i nejzarputilejšímu nepříteli krásného pohlaví srdce v těle radostně zachvěje. „Honební kniha,“ „Rozmluvy velkého Cesara z Františkem prvním“ (z r. 1520) a „Králové Francie“ jsou rovněž kabinetními kousky francouzské knihomalby. Později zanikalo i zde psaní a krášlení rukopisů s miniaturami a jen jako zvláštnost uvádím poslední kodex, který malován roku 1700 mnichem D'Aubonem v městě Rouenu, — jest to snad největší missál celého světa.

Na českou školu illuministickou nepůsobilo z počátku závažněji čerstvé ovzduší renesance, poněvadž její vývoj trpěl rozháranými poměry vnějšími. Ostatně následkem pozdějšího zničení mnohých rukopisů s miniaturami nelze ani zcela přesně posouditi celkový stav malby knihové v oněch dobách. Týž ráz, který ovládal práce tyto na konci stol. 14. a jaký na př. vidíme v biblí Kunše oltářníka, psané a krášlené písařem Martinem v Praze r. 1389. a v missálu fary Kaplické — týž ráz přenesen do stol. 15., čehož doklady jsou nám především: první a třetí díl biblí Litoměřické, které provedl písař Matyáš Jakub v letech 1411 a 1414, skvostná biblí Kladrubská, jejíž initialy i versály jsou bohatě krášleny, starý zákon české bible v univ. knihovně s kresbami buď malovanými neb v obrysech provedenými, tamtéž české hodinky panny Marie a Táborská biblí. Veliká mezera zeje od roku 1425 až do let šedesátých téhož století, tedy po celou dobu hnutí husitského až ku zvolení Jiříka Poděbradského za krále (r. 1458); v tuto dobu kladu rukopis s miniaturami „Žalmy“ (V univ. knihov.) V missálu Kutnohorském od Jana z Humpolce (r. 1486) a ještě více v gradualu literátů Jindřichohradeckých, v latinské řeči psaném a r. 1491 dokončeném, vidíme částečnou změnu dřívějšího směru, hlavně v individualisování části figuralní a v kostumech; větší ještě pokrok na této dráze jeví se v kancionálu Kutnohorském (neb kancionálu „pánů starších nad horníky“ z r. 1500) a nejzřejměji v modlitbách pánů z Lobkovic s 21 miniaturami celostránkovými a okrajnicemi práce velice pilné a podrobností vysoce zajímavých, které však nejsou beze stop cizího vlivu (poč. 16. stol.). Od tohoto času zkvétalo umění illuminatorské v Čechách čím dále tím utěšeněji, tak že máme dosti značný výběr všech možných kodexů. V největším rozměru založený kancionál Mladoboleslavský může se pochlubiti pěknými květovými okrajnicemi a graduál pánů Trčků z Lípy, dokončený Mělnickým roku 1506, vyniká znamenitými miniaturami z nového zákona, práce velmi pilné (chová se v Německém Brodě). K těmto dvěma památkám druží se dva kodexy Ladislava ze Šternberka, psané 1510 a 1517: „Život sv. Františka“ a „Život sv. otců,“ z nichž druhé dílo se honosí nemalou zručností v provedení, ušlechtilostí komposice a souladem barev. Od roku 1530 do roku 1580 setkáváme se dosti často se jmény miniatorů Pavla Mělnického, Jana Táborského, Matouše Ornyse z Lindperka, Matěje Pecky z Klatov, Fabiana Pulíře, Jana Kantora, Lachesa Nepomuckého, Jana Lašťovičky a Matouše Radouše. Přední místo mezi nimi náleží bez

odporu Fabianu Puleru neb Pulíři, který krášlil mezi jinými graduál Žlutický a kancionál Lounský (r. 1563), pak M. Radouši, jenž vyzdobil skvostně kancionály Královéhradecký a Chrudimský (r. 1570); oba měli více svéráznosti nežli Pavel Mělnický, který si velmi rád zacházel pro vzory do škol německých, zejmena Dürerovské, což částečně pozorujeme na miniaturách dříve uvedeného graduálu pánů z Lípy a zcela zjevně v graduálu Lounském z r. 1530, při němž postrádáme též náležité píle. Jan Kantor, který maloval velice zajímavý kancionál Malostranský (r. 1572) a Mladoboleslavský pánů Krajířů z Krajku, snažil se překonati mistry vlašské, a tato snaha stala se jemu samému záhubnou, neboť neznaje míry zaběhl ve slohu i kresbě do pitvorného přepínání, následkem čehož práce jeho činí dojem neutěšený. Ve skriptoriu pana Jana Táborského z Klokotské Hory, který měl patrně podnikavého ducha a byl znalým mnohého umění, pracováno o výzdobě kostelních kodexů velice záslužně a rukopisy s miniaturami, které jeho officinu opouštěly, mohou se nazvati vzornými. Důkazem toho jsou nám „kancionál literátů Chrudimských“ (r. 1530) a „kancionál Klatovský“ (r. 1560), první malován vlastní rukou Táborského, druhý Matějem Peckou Klatovským ve slohu čisté renesance s ornamentikou velice pěknou a pilně provedenou. V městském archivu pražském nachází se kodex „Vypsání orloje pražského“ s podobiznou Jana Táborského, majícího tehdáž sedmdesáte let stáří (r. 1570), a s jeho monogramem. Na pana Matouše Ornyse z Lindperka, který byl illuminator na slovo vzatý, nesmíme arci zapomenouti; zvěčnil se v „graduálu Litomyšlském“ (r. 1563) a v „kancionálu Třebenickém“ (r. 1575) krásnými miniaturami ze života Kristova, které sice jeví tu a tam vady v kresbě a poněkud naivní pojmutí, ale svými podrobnostmi nad míru jsou zajímavy. Od neznámého miniatora zdoben jest kancionál Českobrodský (r. 1557) velice pěknými initialami, znaky, podobiznami, především pak vzorně pracovanými krajovými ozdobami skvělé renesanční faktury, které smíme nazvati do jisté míry svéráznými. Nejposlednější větší rukopis český na pergamenu s miniaturami jest „graduál literátů Nového Města nad Metují“ (dokončen 1604), z něhož vane doba Rudolfinská, ačkoliv se v tomto díle nerepresentuje příliš skvěle — ze všeho hledí tu na nás jakási lhostejnost a únava — řekl bych únava stárnoucí krásky: illuministiky, která již vykonala svoji povinnost a jejíž staletá sláva tu končí. Odešla, ale zanechala nesmírně bohatý odkaz svému nástupci knihotisku, illustratoru, uměleckému průmyslu doby naší a badateli na poli kulturně historickém — bylo by v pravdě již na čase, aby ohromný ten poklad, jenž dosud s veliké části téměř nedotknut odpočívá, konečně byl vynesen plně na světlo. Zevrubné dílo o českých rukopisech s miniaturami bylo by bez odporu činem včasným a velikým.

Zklamal by se, kdo by myslel, že najde ve Španělsku a Portugalsku četné a svérázné rukopisy s miniaturami. Naopak, v obou zemích shledáme sotva padesát kodexů — i s těmi, mimochodem řečeno, nejlepšími, které se nalezají v Britském museu — a svérázností tyto památky také nevynikají, neboť v nejstarších panuje vliv irských mnichů, v pozdějších následují motivy byzantinské, reminiscence vlašské, pomíchané s arabskou

tradicí okrasných arabesek a krášleného písma a na posled setkáváme se hlavně se vzory flanderskými, ba částečně i s německými. Nejstarší práce jsou nejslabší a tudíž neimponují nám nikterak ani kodex mnicha Vigilia v Madridské knihovně ze stol. 10., ani výklad k apokalypse (poč. 12. stol.) v museu Britském, aniž konečně Liber feudorum Alfonsi I. (polov. 12. stol.) a Constituce Katalonská (poč. 13. stol.) v městském archivu v Barceloně; a jako tyto španělské rukopisy s miniaturami, nemůžeme příliš chváliti ani „Portugalské kostituce“ (z r. 1277 v archivu Lisabonském) a několik jiných menších rukopisů portugalských. Velice se nám za to zamlouvají práce dle způsobu nizozemského v 16. stol. vytvořené, a dvorní písaři Filipa II., bratři Ramirezové, Hernandez, Vlach Castello, dále mniši Martino, Morales, Tuente de Saz a jiní zanechali krásně minirované práce (nejlepší v Escurialu). V Portugalech pak mají o illuministiku největší zásluhy: Šimon z Antverp, Antonio Hollanda otec, Francisco Hollanda syn, Denkirk a Duarte d'Armas, jejichž práce se chovají v král. knihovně lisabonské a ve slavných klášteřích Belemském a Thomarském. Karakteristické známky těchto rukopisů s miniaturami a to v obou zemích jsou jakási ztlumenosť koloritu při temné škále barev, pak časté užívání kobercovitých okras, ornamentů a štíhlých sloupořadí, na nichž spočívá klenutí stalaktitové, přívěsky to ze slohu maurského. Příčina, že se na pyrenejském poloostrově zachoval tak skrovničký počet těchto rukopisných památek, vězí prostě v bohopusté netečnosti obou jmenovaných národů, kterou výmluvně charakterisují slova: „Cosas de España!“ Věci španělské! Co v těchto zemích lehkomyslně nebylo zničeno, skoupili Angličané.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

K vůli úplnosti této studie chci se ještě zmíniti o dalekém Orientě, který se arci v rukopisech s miniaturami nepředstavuje příliš lákavě, čemuž se nemůžeme diviti, vědouce, že mohamedanism nenávidí zobrazování živých tvorů. Následkem toho spokojovali se písaři koranů nejvíce jen okrašlováním obrub písma v podobě úhledných arabesek; u Turků bychom ovšem i těchto marně hledali, za to však Arabové mohou se pochlubiti množstvím takto okrášlených koranů ze 14. až do 18. století, které se chovají v některých mešitách v Kairu, Damašku, Brusse. Také básnické plody bývaly krášleny okrajnicemi přímo skvělými. Abu Mohammed Kasim ben Ali el „Hariri“ (1054—1122), nejslavnější básník arabských „makam“, těšil se vždy veliké oblibě a proto jsou nádherně krášlené „makamy“ jeho velice četné. I ve vídeňské dvorní knihovně nalezáme makamy Haririho z r. 1333, které jsou tím vzácnějšími, že v nich nalezá se velká miniatura a viněty vyplněné obrazem Haririho, jak své básně předčítá.

Volněji počínali si tolerantnější Peršané a Indové; knihova drobnomalba zkvétala v Persii za dob šacha Abbase (zvolen 1582, zemřel 1627) a v Indii za vlády velkomogula Akbara (1542—1605). Nejlepším illuminatorem Peršanů byl Širinkalam, Indů Dasvant. Koho by práce tyto zajímaly, může si je prohlédnouti ve Vídni, při čemž arci nesmí na tyto orientálské práce klásti přísné měřítko, zejmena vzhledem

k části figurální; pokud se však týče kostymů, vyhovují i nepřísnějším požadavkům.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Od té doby, kdy objevilo se knihtiskařství, které pomocí dřevorytu začalo illustrovati text, a kdy vzrůstala záliba ve velkých tabulových obrazech, nastal illuministice přirozený proces neuáhlého úpadku, hynula pozvolna a zemřela konečně, dosáhši svého věku v Evropě třinácet set let, tak pokojně a tiše, že to takřka nikdo ani nezpozoroval. Po dlouhou dobu svého trvání vykonávala povinnosti své v míře všestranné a když je vykonala, zanikla navždy. O jejím opětném vzniku nemůže býti řeči a tento moment naznačil mi velice pěkně ten, který mne uváděl první do studia illuministiky, slovy: „Celá staletá osvěta by se musila rázem zbortit a v niveč obrátit, kdyby měla illuministika slaviti své znovuvzkříšení!“ A co nám odkázala? Nám specielně, naší době, ve které žijeme, snad nejvíce. Široké vrstvy obecenstva, prohlížejíce okrasy výrobků umělecko-průmyslových, nemají ani tušení, odkud ty skvostné ozdoby, každému se zamlouvající, pocházejí; prohlížejíce skostná illustrovaná díla s nesčíslnými přídavky čelnic, vinět, okrajů a arabesek, nevědí, že ten neb onen vzorec pochází z dědictví, které nám odkázala illuministika. A na poli kulturně historickém teprve nás oslňuje nesmírná bohatosť toho dědictví. Teprve nyní počíná se jeviti pravá, zdravá chuť lačných vědců: berouce plnýma rukama, štědře rozdávají ostatním a jen ať rozdávají — vždyť bude velmi dlouho trvati, než báječné ty poklady budou vyčerpány.

Některé podrobnosti k této studii čerpány z odborných spisů: Labarte, Histoire des arts industriels. — Waagen, Geschichte der Malerei. — De Laborde, La Renaissance. — J. O. Westwood, Facsimile's of the miniatures . . . — P. Lacroix et F. Seré, Le Moyenâge et la Renaissance. — B. Bucher, Miniatur. — Milanesi e C. Pini, Nuove indagini. —

Santa Barbara.

Napsala Ouida. Z angl. přel. Marie Kalašova.

(Dokončení.)

ruhého dne nešla Veronika, jak byla slíbila, do paláce na Malcantonu.

Bylo to den po tom, za časného rána, Veronika máchala prádlo v laguně, stojíc na staré černé lodi Zuanově ve stínu akátu nad ní se klonícího, když šplounání vesla blížící se gondoly zarazilo jí v sluch; vzhlednuvši spatřila Dorâta. Gondola stanula u ní.

— Proč jste nevlídna ke mně? šeptal, opíraje se rukou o příď lodi, na níž Veronika stála; temný ruměnec polil ji a mokrými prsty jala se upravovati živůtek mácháním prádla v nelad uvedený; cítila, že vlasy se jí uvolnily a líc a šij že jsou v jednom žáru.

— Proč jste nevlídna ke mně? opakoval. Bez vás nemohu pokračovati na obraze, jenž byl by tak krásný.

— Je tolik jiných ženštin, a já nemám času, jak vidíte.

— Nechte těch cárů, a pojďte se mnou. Není druhé ženy v celých Benátkách s tváří svaté Barbory a postavou Evropy. Pojďte!

— S vámi? Takto? Ne, ne! — bránila se ve svrchované nesnázi, nevědomky rukama hrubou modrou bluzu Zuanovu ždímajíc.

— Dobře, ne-li hned, přijďte, kdy vám libo, jen přijďte brzy — totiž dokud trvá dopolední světlo. Mia cara, k čemu zachránila jste můj život před záhubou, sama nyní jej otravujíc?

— Tropíte si ze mne žerty, říkaje mi takové pošetilosti — odporovala Veronika uzarděvši se spola ze zloby spola ze skromnosti, ale s pocitem rozkoše v duši, jenž nade vše byl silnější.

— Nikoliv, něžně domlouval jí Dorât — mluvím vážně. Krása vaše mě uchvátila; nesvolíte-li, abych aspoň na plátně zachytil vaši podobu, nenabudu klidu a vzpomínka na vás bude bezradostna. Vy neznáte svět, já však učiním, že bude klaněti se vaší kráse. Neznajíc knih, znáte jistě z ulice verše Ariostovy? Nuže, Ariosto též setkal se jednoho dne s krásnou ženou, a tato žena dala nový směr životu jeho; tak i vy učinila jste s mým.

Tato lahodná a něžná slova, jimž snad ani zcela neporozuměla, vnikala jí do duše, jak naslouchala mu, před zrakem jeho pod snětí akátovou se skrývajíc. V té chvíli ozval se pronikavý hlas její švakrové, volající ji.

— Ať neuzří vás — zvolala Veronika sděšena; — jděte, jděte, pro Bůh! Je zlá žena a Zuan požádal ji, by nade mnou bděla.

— Přijďte tedy tam, kde nebude moci nad vámi bdíti!

— Přijdu! zašeptala Veronika, uslyševši těžký krok švakrové, vždy víc a více se blížící.

— Nejsi ještě hotova, Niko? — křičela ženština — jsi to pěkná žena lodníkova; kdyby Zuan dal na má slova, nepřivezl by ti nic s sebou domů, leda metlu. Pár košil vymáchat, a trvá jí to celé ráno! Vzal si tě můj bratr proto, abys lenošila jako ňáká princezna?

— Přijďte ke mně a máte mít vše, čeho si přejete — zašeptl ještě Dorât; pak dal znamení svému gondolierovi, jenž jedním vzmachem vesla zabočil s loďkou mezi velké černé lodi u břehu, uniknuv takto zraku sestry Zuanovy, jež bez dechu, prostovlasá, láteříc sestupovala dolů k laguně, kde stál akát.

Avšak Veronika nepřicházela; nepřišla ani téhož ani příštího dne. To vzněcovalo jeho po ní tužbu. Sledoval každý její krok, dolehal na ni; co že od ní žádal? Tak nepatrnou věc! Jen těch několik hodin ranního světla, aby učinil krásu její tak věhlasnou celému světu, jako jemu byla drahá. Kdykoliv modlila se v blízkých chrámech, což činívala velmi zhusta, — jsouť Benátčanky zbožné a oddané dcery církve, — býval přítomen stajen v šeru chrámu kadidlem naplněného, a vědomí jeho přítomnosti naplňovalo celou její bytost; nespala již, nepracovala, nejedla pro toto všeovládající na něho myšlení; byla mysli prosté, čistého svědomí, duše poctivé, avšak povahou vášniva a proto tak neodolatelně lnula k němu. Brutální milování Zuanovo nebylo láskou. V pravdě nedalo se zváti ani Dorâtovo milování láskou. Avšak jí zdálo se jeho milování, plné snivosti a zdánlivé vroucnosti a něžnosti, jako vlahý jemný vánek vedle severního, s hor vanoucího vichru. Boj mezi oběma milovníky byl nestejný; tak nestejný jako onen boj mezi loutnistou a slavíkem ve velké básni Fordově: Loutnista užil vší dovednosti a všech pomůcek umění a umělosti; slavík jen svého malého vlastního srdéčka a tlukoucího hrdélka.

Dnové plynuli a ona nepřicházela; sad klášterní nespatřil více jí ni Dorâta.

— Ten cizí pán je ti neustále v patách; kdybys aspoň něco z toho měla, aby to stálo za to; — říkala její švakrová, — snad dala bych si pak říci a nevyzradila bych ničeho Zuanovi, až se vrátí.

— Tys podlá ženština — odpověděla Veronika, všecka ve tváři hoříc studem a zlostí; netušila ovšem, jak mnoho již učinily Dorâtovy dukáty pro bdělost švakrové.

Veronika sama byla neklidna, horečna, cítila se nevolna; usnula-li, měla divné, divoké sny; a marné byly její modlitby ku svaté Barboře.

Svatá Barbora bývala kněžna a bojovnice; neposkvrněnost její chráněna byla zbraní a mocí, dělo a věž byly příznaky její síly. Co ona věděla o pokušení ubohé ženy plavcovy?!

— Jste kruta — říkal jí Dorât, a tak často vinil ji z její k němu krutosti, že v prosté mysli a vřelosti povahy činívala si sama z toho trapné výčitky; věřila, že Dorât trpí; bledá jeho líc, jeho neklid, ten žhavý zrak — to vše svědčilo o jeho útrapě duševní, i uvěřila mu. Byl upřímný věru té chvíle; toužíce po něčem s celou duší, lidé lhou ani sami nevědouce, a dosažení kýženého jest jim, jako malému děcku, vším.

— Přišla byste do sadu klášterního jen jednou, jedinkrát? — tázal se jí. — Čeho se bojíte? Sám Zuan Tron mohl by vás tam viděti, nemohl by nic říci. Tam nejsme ani samotni téměř. A jest to místo svaté.

— Přijdu tedy ještě jednou — slíbila Veronika zdráhavě a přece s duší plnou toužebné bázně a rozkoše. Jaké hrozilo nebezpečí, co bylo na tom zlého, dumala; tam hrály si děti, žena kostelníkova byla vždy na blízku a mniši procházeli se chodbami; co na tom zlého, půjde-li?

Bylo zářivé jitro, když vešla do sadu kláštera sv. Františka.

V noci bylo pršelo a vše bylo svěží a plno krásy. Květy okřálé v sadu plnily vzduch silnou vůní. Ještěrky slunily se na květech oleandru. Holubi ozobávali balšám a basalky.

— Děkuji vám, že jste přišla — řekl Dorât vážně a s úctou; její podobizna stála na velkém malířském podstavci mezi dvěma sloupy. Upravil Veroniku dle obrazu sv. Barbory, pak, zpola zády k ní obrácen, jen občas zběžně na ni pohlédnuv, maloval vytrvale, nevšímaje si Cattiny, jež přihlížela k jeho práci až do omrzení, ani bratra zahradníka, jenž okopával nedaleko záhon, ani kostelníka, jenž ujišťoval Doráta, že obraz byl by mnohem zdařilejší, kdyby Veronika vypůjčila si od jeho ženy sváteční šat, pěkný modrý šat, červenými a žlutými stužkami pošitý.

Dorât ani neodpověděl.

Bylo poledne, když ustal po dvouhodinné práci; dusné vedro kladlo se těžce na víčka; listy pozbývaly zelené a chřadly; dřevěná okenice u okna kostelníkova byla přivřena a sám kostel zamčen; všudy panoval klid. Dorât, odloživ paletu a štětce, obrátil se nyní a hleděl na ni; uzarděla se pod jeho pohledem, jenž zdál se jí živým ohněm, vnikajícím jí do nejskrytější duše. Byla tak stála nehnutě jako socha mramorová po celé dvě hodiny. Jakkoliv plna síly a mládí, cítila se umdlenou, sklíčenou.

— Jsem unavena a žízniva, šeptla; — mohu odejíti?

Dorât neodpověděl; přiblíživ se k ní těsně, že až rty jeho dotýkaly se jejích vlasů, něžným, rychlým pohybem, jako to uštknutí zmije, obepjal její hrdlo zlatým hadem. A ona, neodolavši více, sklesla na jeho prsa.

* * *

Slunné, teplé dny letní byly na sklonu; nastaly deště a bílé, husté mlhy stoupaly z Adrie, halíce sochy chrámu Sta. Maria della Salute a zlaté budovy sv. Marka do bílé páry; v poledne bývalo ještě horko a moře bývalo krásné, na něm pluly lodi s ovocem a barky plné hroznů z blízkých ostrovů. A ve studovně v paláci na Malcantonu ukončen stál

velký obraz, svědčící o svrchovaném geniu umělcově a dokonalém umění barev, obraz ženy s hlavou sv. Barbory a postavou Evropy; malován s nevšední silou, činil dojem náhle vznícené vášně; žil, dýchal, mluvil; bylo to vtělení ženy.

Však zaplacen cenou vysokou. Vznítil vášeň v prsou Veroniky, vášeň nezměrnou, divokou, nesmírnou, kteréž schopny jsou povahy plné citu, jimž nevelí smysl a jichž rozum jest hluch.

Zničil klid její a prostotu a neporušenost a na místě jich vzbudil onu náhlou, šílenou, zhoubnou bouři lásky, jež na krátko nalézala v duši jeho ohlasu, brzy však unavovala jej a tížila a osudně na něm lpěla jako šat Nessův.

Byla krásna, ano; ale nyní, kdy získal tu krásu a poznal ji uměním i smysly, co zbývalo? Mysl její nemluvila k mysli jeho a on tázal se nyní s povzdechem, co dále s vášní, již byl vznítil? Necítil lásky k ní; a její bouřná, nesmírná, hluboká k němu láska jej děsila. Byl snil o krátké letní zábavě, a ona snila o spojení na věčnost. Všechen utlumený dosud žár vzňat v prsou jejích; milovala jej tou silou, jež dala se jedině měřiti silou jejího zdravého, mladého těla. Někdy zdálo se mu, že zmije, kterou byla usmrtila, v ní samé k životu se probudivši, nyní jej svírala a v něho se vpíjela, ssajíc mu život z těla až do zemdlení. Byl zapomněl číré zvířecí přirozenosti v nevázané povaze lidské, vzdělaností nespoutané. Sám též byl jednal bez rozumu. Neměl klidu, pokud nezbavil ji té skromnosti a prostoty a neznalosti vášně a nyní horšil se, že nebyla již toutéž ženou, s tím klidným zrakem svaté od Palmy Vecchia.

Nastaly smutné, mrazivé dny jeseně; mlhy podzimkové kladly se na plachty lodí, na zasmušilé, osiřelé laguny, na temné zlaté oltáře v šeru chrámovém. Benátky znenáhla pozbývaly svého kouzla. Též Dorát si zastesknul a zatoužil po změně, pohybu a jiných městech a družných lidech.

— Vše, čeho chtěl jsem dosáhnouti, jest obsaženo zde — dumal, zahleděv se na dokončený svůj obraz — k čemu mi ženy žijící? A cítil, jak jest nevlídný, nevděčný, ba podlý; avšak básník dí pravdu:

„Nemilovat či milovat,
což v naší je moci?“

Kdyby i vzal ji s sebou do svého světa, znal předem, jaký by toho byl konec. Ta stará, stará historie. S jedné strany kruté zbožňování, jež jako by vzrůstalo z nevšímavosti a chladnosti zbožňovaného, se strany druhé pak lhostejnost a netečnost, z níž pod nátlakem výtek a nároků stává se roztrpčenost, nesnášenlivost, ba v posled i nenávisť, ona nenávisť ze všech nejkrutější: jež opovrhuje tou, po níž kdysi srdce prahlo.

Viděl to vše jasně a bylo mu jí líto, neboť tak, jak neschopen byl cítiti s ní, cítil soustrast, jež byla téměř láskou, k té ženě, která mu byla dřímajícímu tam v sadu klášterním zachránila život, kterou, probudiv se, měl za bohyni a světici; kdo za to, že byla ubohou jen ženou plavce, nuzné dítě prosté chudoby a bídy, s níž jeho myšlenky a duch neměly nic společného, jakkoliv věrně pojil se tlukot jejich srdcí. Jak jí to říci? Jak měl jí to říci on, jenž byl jí světem, nebem, vším? jemuž

ona byla rájem po dobu několika krátkých týdnů letních v tom něhyplném vzduchu benátském? Za to, že zachránila život jeho před uštknutím hada, vrazil jí smrtonosný oštěp neukojitelné tužby do prsou. Věděl, cítil, že jednal surově, nehodně, nevděčně a přec nemohl jinak, věděl, že ji opustí, až první větry listopadu zadují. Pomyšlení na Zuana, jejího muže, bylo mu nepříjemné, byť ne více tak nesnesitelné, jako kdys bývalo. Nemiloval ji tou láskou, jež budí žárlivost.

Čeho obával se, bylo, že Veronika bude žíti v nesváru se svým mužem. Jak mohl jí to říci, když přicházela k němu ve svitu měsíčním s tou lásky jistotou a se zanícením v zraku?

— Ubohá Veroniko, lépe bylo by bývalo, kdybys byla nechala zmiji dokonati dílo zhouby — šeptal jednou. Ale ona nechtěla mu rozuměti. Usmívala se jen a pak zavzdychla, tím vzdechem, jenž má za to, že radost nelze vysloviti slovy. Jak měla neuvěřiti, že ta jeho vášeň, ta objetí nebyla láskou? — že byla jen hračkou velkého rozmarného dítěte? Zuan Tron mohl ji usmrtit, to věděla; někdy hrůza před jeho pomstou projela jí ledově žilami. Ale vždy opět zavrhla od sebe tuto myšlenku. Žila nyní svému mládí a štěstí. Jiným slula jen prostě Veronika Venierova, provdaná za Trona; sobě, proto že on ji tak nazýval, byla bohyní, královnou nebes, jako svatá Barbora, nesmrtelná, jako Evropa. Pila z poháru vášně: a šla-li ulicí, bylo jí, jakoby okřídlená noha její kráčela vzduchem. Což nebyla více než jiné ženy? Neshledal ji nade vše krásnou on?

— Bláhová, bláhová! Já aspoň mám dukáty a až pan galán s letem odejde, dukáty zůstanou — rozumovala její švakrová, přepočítávajíc peníze, jež byla od Doráta obdržela, a které měla uschovány u svátečního šatu s posvěcenou olivovou snětí na ochranu proti zlodějům. Zuanovi málo by prospělo, kdyby zvěděl, že na poklad jeho dostali se zloději; plavci přicházejí a odcházejí a musí se spokojiti s tím, co děje se za jejich nepřítomnosti.

— Vrátí se o Všech svatých — pravila jednou Veronika, a oko její bylo plno prosby a hrůzy, jak hleděla na Doráta. Dorát odvrátil zrak.

— Do Všech svatých je ještě daleko, — odpověděl — a lodi nepřiplují vždy v dobu určitou.

— Má loď dobrou a zná své moře jako své „calle“ — pravila a mráz přejel její hebkou měkkou pletí jako chladný vánek přes prohřátou hladinu vodní.

— Okážeme mu svůj obraz — smál se Dorát. Nebál se toho druhu Otellů. Dá se bezpochyby zkrotiti zlatem, jako sestra jeho.

— On jest jen plavcem, ne-li? doložil, — dobře, koupíme mu loď vlastní, pak bude pánem a svým kapitánem a bude stále na moři, a vy budete mít pokoj.

— Ne — zvolala náhle Veronika — to neučiníte! Surovost vzdělance dotkla se jí a zranila čest prosté ženy. Pak s vášnivou vroucností zašeptala prosebně, své bílé rámě kol šije jeho ovinuvši:

— Vezměte mě s sebou, vezměte mě s sebou, než on se vrátí! Vezměte mě s sebou do své vlasti, kamkoliv!

— Bojíte se ho tak? — tázal se, vyhýbaje se její prosbě. Veronika mlčela, ukrývajíc svou tvář na jeho prsou. Pak promluvila:

— Bojím se, ano; neboť jako že je madonna v nebi, tak jistě přisáhám, dotkne-li se mne nyní, zabiju jej, zabiju jej.

Dorât s úžasem na ni pohledl, zaražen divokostí její lásky. Pak usmáv se a hladě ji, řekl chlácholivě: — Ty můj anděli! Toho nebyl by hoden ani on ani já. Jsme v městě Desdemony a Stradelly, ovšem, ale tak velká vášeň nehodí se do naší doby, ani do mého světa. Zůstavte mně, jak se dohodnu s vaším mužem. Nebojte se, nebudu vás znepokojovati.

Cítil, že jest sketou, zrádcem; věděl, že nezasluhovala toho, že nebyla to oddanost, kterou jí byl sliboval. Byl si toho vědom, že vedle nesmírnosti, vroucnosti její lásky, sobectví jeho bylo hanebné, nešlechetné, bídné, surové. Nebyl s to jednati jinak. Bál se její náruživosti, až muž její zví pravdu. Nebyl to strach fysický, byltˇ statečný, ale děsil se všeho, co mohlo učiniti jej před světem směšným. Proto umínil si odejíti. Veronika bude nešťastna, ano, však na krátko jen; ženy jsou všecky stejné. Však zmoudří a vpraví se do nutnosti; on vrátí se k ní s jarem opět, měltˇ ji věru rád a pak byla jeho svatou Barborou, jeho Evropou. Byla hodna jeho vzpomínky.

Veronika nepromluvila již toho dne více, ale na rtech a v očích utkvěl jí divný výraz, který jej znepokojoval; výraz, jaký by si byl přál postihnouti na obraze Klytemnestry nebo Medey.

— O zuřivý Otelle! pomyslil si jda kol domu Otellova. — Dosud bloudí tvůj šerý duch po těchto vodách?

Duch jeho nebyl mu příbuzen; jako všichni lidé potěšení milovní, bál a stranil se všeho hlubokého cítění.

Byl pozdní říjen. Dny se krátily; ještě bývaly krásné, když mlha nestoupala z lagun Lida, nebo z bažinatých nížin u Mestre a Fuciny. Dosud pluly loďky s nachovým svitem na oranžových plachtách, přivážející náklad podzimního ovoce, jablek a hrušek k ovocnému trhu nad Rialtem. Záhy však, již záhy nastane zima; po lagunách budou blouditi temné, osiřelé gondoly, mezi Benátkami a Lidem rozloží se širá chvějná pustina vod, na náměstí sv. Marka snese se vítr s hor, lidé těsně zahalení spěšným krokem mihnou se ulicemi; a ty divné velké lodě potáhnou namahavou drahou podél vodních kolů ku přístavišti, ku vzdálené Giudecce. A on půjde též. Jen jak jí to říci? Jak vraziti nůž do šlechetných jejích prsou? Jak zahnati lživý sen se zbožňujících jejích očí? Nebyl bez srdce, a vědomí, že tak krutě ji zraní, bolelo jej.

Dnové plynuli, jeden kratší druhého, jeden chladnější druhého; na tisíce racků, nenalezajících potravy dostatečné na severu, přilétalo k městu.

Jednoho dne, časně z rána, vyšedši z paláce Malcantonu, Veronika jako obyčejně šla na mši; byl sváteční den a z věží sezváněly zvony chrámů, pestré korouhve vály z kostelních portalů a zvuky varhan a chorálních zpěvů hlaholily ulicemi.

Dorât ležel tiše na loži a hleděl na její obraz. Bylo to mistrovské dílo, dokonalé, jež jistě vzbudí ve světě obdiv. Byla to ona, jak tam stála v jasu ranního slunce, jak ji byl poprvé zřel v sadu klášterním.

Sotva deset týdnů uplynulo, ale nebyla to více ona! A přec byla krásna a pak, jak jej milovala! dobrý Bože, jak jej milovala!

— Voilà le mal — myslil smutně, s krutým vědomím muže, jenž mnoho miloval a často byl milován.

Všudy kol něho vládl klid. Zvuky hlaholících zvonů ustaly. Ve všech kostelích byla mše dozpívána. Dorât, protáhnuv údy, opět usnul, hluboce. Asi hodina uplynula, když vzbudil jej hlas Veroniky. Byla děsně rozrušena, a sklánějíc se nad ním, křičela: — Vzbuďte se! Vzhůru! Loď jeho se blíží. Viděli ji plouti u Tre Porte, vyprávěl mi známý plavec. K večeru přistane u přístavu; slyšíte? Jeho loď se blíží!

Dorât, všecek pobouřen, spola ve snách ještě, zíral na ni klečící vedle jeho lože, sklesnuvší pod tíhou dojmů, chvějící se po celém těle.

— Vašeho muže loď? tázal se jí ospale a pomateně.

— Koho jiného? Odveďte mne odtud, odveďte mne pryč odtud! Nesmí na mne pohlédnouti, nesmí se mne dotknouti! Slyšíte? Dnes večer tu bude!

— Ano, slyším.

Dorât, opřev se o rámě, hleděl na ni bolestně znepokojen. Chápal ji; ale co učiniti, aby i ona chápala jeho?

— Proč bojíte se tak toho muže? k čemu? — chlácholil ji. — Nemusí ničeho zvěděti, nezví ničeho, jen budete-li moudrá; já budu k němu i k vám vždy dobrým přítelem, drahé dítě. Je-li Tron divoká šelma, věřte, i šelmy dají se zkrotiti; lidské šelmy dají se zkrotiti zlatem a vy víte, že jsem bohat. Vynasnažím se seč budu, abych učinil život váš snesitelnější, šťastnější.

Umlkl, zaražen výrazem jejích očí; ruce její svíraly křečovitě hedvábnou přikrývku na jeho loži.

— Musíte mě vzíti s sebou, šeptala, musíte, daleko daleko odtud, než se vrátí.

— Nemohu tak učiniti.

— Nemůžete, proč?

Mlčel v nesnázích, nevěda, jak přesvědčiti ji o nerozumu její vášně.

— Proč nemůžete? Milujete mne! mluvila všecka divoce se chvějíc, a v hlase třásla se jí nedůvěra.

— Miluji vás, zajisté — odpověděl, s lehkým povzdechem nad nepravdou, jež v jistém smyslu byla přec pravdou před několika nedělmi — avšak nemohu vás vzíti s sebou. Byla byste nešťastna a já s vámi. Měl jsem vám to říci dříve již, myslil jsem však, že sama porozumíte... že . . . slovem, je to nemožno. Přijdu opět, vrátím se k vám vždy v letě. Budeme opět šťastni, jako jsme bývali. Jen musíte být moudrá, mé dítě. Tron ničeho nezví. Rozumíte mně? Chápete? Okážeme mu vaši podobiznu; řeknete mu, že byla jste mým modellem, nebude se pak diviti, že jsme spřáteleni. Koupím mu loď, tu nejlepší. — Veroniko, nehleďte tak, uhlídáme se opět, každý rok; jen buďte moudrá. Nenávidím truchlohry a žalostné výstupy.

Vstala znenáhla se země a stála vzpřímena u jeho lože, shlížejíc k němu dolů; zdálo se mu, jakoby oči její sršely oheň a jakoby oheň

ten vnikal mu do samé duše a zpytoval a zkoumal tu jeho nízkost a bědnost.

— Vy chcete, bych dále s ním žila, vás milujíc? — promluvilá váhavě, zaťavši bílé zuby do krvavě rudého spodního retu.

Lehounký stín studu přelétl jeho tvář; přízvuk jejího hlasu zranil jej jako mrsknutí bičem.

— Já zde nebudu — šeptal — myslím jen, abyste byla moudrá; jste ušlechtilá, vznešená povaha, mám vás rád, ale nerozumíte mně.

— Rozumím.

Všecka její krásná tvář, chvějící se chřípě, bezdechá ústa, ztrhaný zrak zaplály v ohromném pohrdání. Beze slova odešla pak; porozuměla, ba až příliš dobře: všechen chlad a prázdno a krutost tužby jeho bez lásky zjevily se jí náhle obnaženy. Ruce její uchvátily zlatého hada, jenž ve dne v noci objímal její hrdlo; nepodařilo se jí sponu rozepnouti.

— Nemiloval mne nikdy, nemiloval mne! — šeptala, utíkajíc nádhernými pokoji dolů po schodech ku mramorovému schodišti vedoucímu k vodě.

Plné světlo denní zranilo ji jako úder. Nemiloval ji nikdy a ona byla jeho. Než nadejde večer, muž její se vrátí. Byla by jej zavraždila, kdyby milenec její byl dbal; ale on nedbal toho a její vlastní žití se jí protivilo.

Palác na Malcantonu byl tich a prázden; ani ptáka zde nebylo, jenž by na ni hleděl z bezlistých větví fíku.

— Nemiloval mne! opakovala stále, jektajíc zuby. A já byla jeho! jsem jeho, Zuan nikdy již nesmí se mne dotknouti.

Pak, plně jsouc si toho vědoma, co činí, sestoupila na nejnižší stupeň a spolehounka nořila se do chladné, žlutavé, rmutné vody, až vrhnuvši sebou v před tváří dolů, zmizela pod neprůsvitnou hladinou.

Voda byla několik jen stop hluboka, však hluboká dost, by v ní utonula. Bahno v brzku ji udusilo; hustý, kalný proud plul nad ní a ssál se do jejích zlatorudých zářivých vlasů, do jejích bílých ňader, do jejích krásných údů.

A když večer loď přistala, ležela mrtva na loži Dorâtově, v rukou svírajíc stvol vodní trávy; a kol hrdla vinul se jí malý zlatý had.

V říši Panny.

Cestopisný obrázek ze Švýcarska.

Napsala Anna Řeháková.

(Dokončení.)

Jsme bohudíky samy. Až sem málo kdo dojde. Však přece někdo sdílí tu s námi samotu a klid. Na nedalekém skalním výstupku stojí dvě turistky v jednoduché, ale velice elegantní toiletě. Poznávám mladičkou dámu z naší pensiou, která si tehdáž v saloně naše české knihy prohlížela a pak na Rugenu tak zvědavě nás pozorovala, s její starší společnicí. I dnes, jak se podobá, umínily si pronásledovati nás svou zvědavostí. Viděla jsem je ráno na parníku v našem nejbližším sousedství; zasedly vedle nás na terase a teď opět je tu máme. Již na lodi podrobila jsem dámy důkladné prohlídce. Starší z nich presentuje se jako elegantní, rozšafná dáma. Druhá pak, mladá dívka vděkuplných pohybů, poutá svým zajímavým vzhledem, distingovaným spůsobem. Není sice žádnou kráskou, naopak její obličej jest nepravidelný ano nepěkný, pleť tmavá a chorá; avšak v ušlechtilé tváři jeví se duch. Hluboké černé oko dívalo se snivě a — jak se mi tehdy zdálo — ne-li smutně, tedy vážně v svět; než přece chvílemi diblík mládí vykouzlil mu laškovný veselý pohled, který z pod clony tmavých dlouhých řas zazářil teple jak osvěžující jarní paprslek sluneční.

Zahleděla jsem se u vodopádu zkoumavým zrakem na mladou dámu, jež vůči nám, byť se i pohybovala v mezích společenského mravu, jevila tak nápadnou zvědavosť. Čeho si vlastně žádá? Při odchodu, těsně ubírajíc se kolem nás, uklonila se velice zdvořile a lahodným, měkkým hlasem zdravila francouzsky, při čemž k nám tak milým, výmluvným a prosebným pohledem zalétla, že já přes všechnu svou nevrlosť opětovala jsem s vlídným úsměvem pozdrav její.

Téhož dne u večer seděly jsme na „Heimwehfluh.“ Jest to pahorek pouze 676 m. vysoký, jehož temene dostihneme z Interlakenu v půl hodině, a přece poskytuje vzácný výhled v horský dálný kraj. Kdož prožil několik ze svých interlakenských večerů na Heimwehfluh, ten přáti sobě bude vždy, by opětně shledal se s místem tím rozkošným.

Na Heimwehfluh bývá stále živo. Na sta turistů se tu za den vystřídá. Prohlížím si zábavný ten dav a hle, koho vidím? Svou intresantní dívčí známosť. Jako stín nás sleduje. Ale zdraví s tak dětsky upřímnou zdvořilostí, s pohledem tak poctivým, že všechna myšlenka o nějaké nepěkné zvědavosti mizí mně z hlavy. Prosí důtklivě svou starší společ-

nici za něco; ale ta odpírá a odchází. Dívka jí následuje se zachmuřenou tváří.

Po večeři, zanechavši sestru ve společnosti paní F., zašla jsem si do sadu, rozkládajícího se kolem naší pension. Byla pěkná měsíčná noc. Škoda ztrávit ji pod střechou, zvláště máme-li k disposici takový park jako jest Schönbühlský. Pension Schönbühl a její zahrada nalezají se totiž na mírném vrcholku, z něhož je daleká vyhlídka v horský kraj. Zasedla jsem v besídku, z níž pěkně viděti Pannu a její komonstvo. Pohroužena ve velkolepé to panorama, jehož krásu zvyšoval tajemný temnosvit měsíční, nevrle jsem se ohlédla, slyšíc kroky blížící se k mému útulku.

Byla to má známá neznámá, která pozdravivši, lichotivým hlasem francouzsky ke mně promluvila: „Prosím, mnoho prosím, madame, za odpuštění mé veliké smělosti, že dovoluji si vás vyrušovati a oslovovati. Avšak doba jest tak příhodná. Prosím, dovoltež mi otázku, ráčíte býti Slovankou?“ Pouhé „ano“ bylo dívce odpovědí. Zamlčela se rozpaky, ale po chvíli znova nesměle se dotazovala: „Paní přece není Polkou?“ Když uslyšela mé „ne“, radostně zvolala: „Ach to je dobře.“ A hned dodala: „A k jaké slovanské národnosti vlastně madame patří?“ „Jsem Češka“, odpověděla jsem, načež ona prohlásila se Ruskou.

Proud slov mne zaplavil, z nichž vyrozuměla jsem, že mladá dáma, poznavši v nás Slovanky, toužila po sblížení s námi. Stopovala nás, by přesvědčila se, zda nejsme nenáviděnými Polkami, s nimiž jakožto Ruska nechtěla míti ničeho společného. Tím její záhadná zvědavosť byla rozluštěna.

Osudná ta naše slovanská nevraživosť objevuje se při každé i malicherné příležitosti. Zdá se mi, že přece jen my Čechové jsme ze všech Slovanův nejpřístupnější a nejoddanější všeslovanské myšlence a vzájemnosti.

Zahradou zaznělo volání: „Nešťastná Olgo Pavlovno! Kde jste? Kde vězíte?“

Poroučela se mi s novou omluvou své smělosti.

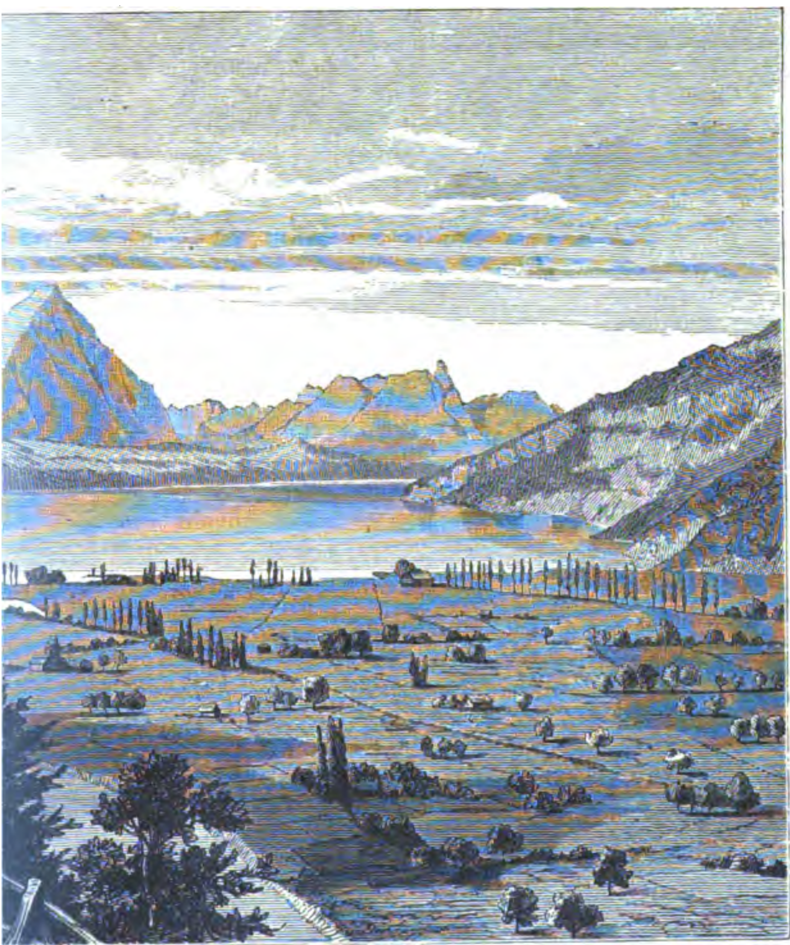
Druhého dne dopoledne přišly k nám formelní návštěvou obě dámy, Olga Pavlovna, dcera bohatého velkokupce z Rigy, a její společnice mademoiselle Claire Mallot, učitelka francouzského ústavu v Rize, Švýcarka rodem z Neufchâtelu.

V krátkém čase sdružily jsme se velice, konaly společné výlety, trávily pospolu rána i večery. Zvláště večery přispěly velice k našemu sblížení. Byl pěkný, vlahý, měsíční čas a tu sedávaly jsme často v krásném zátiší Schönbühlského parku pozdě do noci v důvěrném hovoru.

O látku k rozmluvě a zábavě nebyla nikdy nouze. Slovanská vzájemnosť, lhostejnosť a nevraživosť, nihilistické hnutí, ženské vzdělání na Rusi, ruské a české společenské, národní poměry, literatura, umění vystřídaly se v našich dýchánkách. V mnohém sice jsme se rozcházely, ale v jednom byly jsme svorny a to ve své nenávisti oproti výbojnému a nadutému němectví, které jako všude i v Rusku dosud rozpínavě a hrabivě kořistí z měkkosti slovanské povahy.

Vyhlídka s Heimwehfluh na T

.nské jezero, Niesen a Stockhorn.

Mademoiselle Claire byla sice vzdělaná, zkušená dáma, ale přece jen všechnu mou pozornosť poutala Olga Pavlovna, majíc na své mládí veliké vědění a co více značnou vyspělost mysli, vážný směr ducha a zajímavou samostatnosť náhledův a úsudkův, kterouž, tak hádala jsem, vypěstovaly šťastné rodinné a společenské poměry. Neobyčejná ta dívka mile mne také dojímala prostou otevřeností povahy, bodrou vrozenou veselostí, bohatým vtipem, jemným a půvabným spůsobem, Ruskám vlastním. Jen někdy byla mi Olga Pavlovna záhadnou. Stávalo se, že uprostřed živé a veselé rozmluvy stala se náhle zamlklou, stísněnou, ano smutnou a její mladistvá tvář pokryla se stínem strasti. Však jakmile postřehla mé pátravé a tázavé pohledy, setřásla z duše těžkou dumu a byla opět veselou Olgou Pavlovnou.

Byly to milé, vzácné chvíle, jež prožila jsem se zajímavou Ruskou, s kterou jsem se upřímně spřátelila.

Než bohužel náš pobyt v Interlakenu chýlil se kvapně ku konci. Pro poslední odpoldne na rozloučenou ujednaly jsme si výlet, jehož cílem neměla býti žádná z vycházek, kde by přílišný turistický rej překážel nám v přátelském hovoru. Kde však najíti takové vzácné místo v okolí interlakenském? Navrhla jsem dámám údolí Saxeten, uzavřené gigantickými valy Abendbergu a Bellenhöchstu. Jest to zajímavé horské zakoutí; než poněvadž jest odlehlé od běžné cesty a přístup k němu není právě nejpohodlnější, dopřávají mu cestující pokoje.

Hluboká lesní samota objala nás hned na počátku naší cesty. Stoupáme bezmála tři hodiny hustými hvozdy. Jednu stranu příkré horské silnice lemují srázné vysoké stráně; druhá strana spadá v divoké rokle, jimiž víří a šumí bělosněžná bystřina Saxeten. Došly jsme vesničky Saxeten, nepotkavše jediného turisty. Dědina, ležící rozkošně na konci vysoce položeného údolí, přímo na úpatí mohutných horských skupin, z nichž především na jihozápadě vyniká pohoří Schwalmern, podává malebný obrázek švýcarské vzorné obce. Vesnička celá jako na sloupku; všechny její chaty, vystavěny ve vkusném bernském slohu, skví se úpravností a čistotou. Patrno, že obyvatelstvo jest velice spořádané, čemuž nasvědčuje i ta okolnosť, že ni jediný z příslušníkův zdejších nežádá si podpory z peněz obecných. Nejsou sice občané saxetenští nikterakž majetnými, ale tvrdou, úsilovnou prací dobývají sobě i toho, čeho potřebují na zabezpečení svého živobytí v čas nemoci a pro dobu stáří. Prostí ti horalé žijí v té své uzavřenosti a odlehlosti ode všeho světa život přísný, ale neodvislý; jsou to praví republikáni. Před nějakým časem udělalo Saxeten, oplývající bohatstvím vody, dobrý obchod. Interlaken, jemuž se nedostávalo pitné vody, zakoupilo zde jeden z hojných křišťálových pramenů, z něhož se vede znamenitá voda nákladným vodovodem až po Interlaken.

Chutě zasedly jsme ke stolu v zahradě prostého horského hostince. Saxeten, o dive švýcarský! nemá ni jediného hôtelu. Káva sice nebyla znamenitá; ale za to mléko a černý chléb s máslem a medem dobře chutnaly. Zjevno z jídla, obsluhy a náčiní, že zde nejsou zvyklí turistům. Opravdu zvláštnosť to v okolí interlakenském, která stojí za podívanou. Prostá svačina neublížila naší veselé náladě a hlučný hovor rozléhal se

Stanice Scherzlingen u Thunského jezera.

údolím, jehož tichem neslo se pouze melancholické šumění slapů Gürbenského a Weisbašského, spadajících v údolí se strmých skalních stěn, kteréž tvoří imposantní pozadí liliputanské vesničce.

Než jsme se nadály, byl tu čas návratu. Večer byl skvostný a cesta k domovu zadumanou lesní samotou stala se nám požitkem opravdu vzácným.

Olga Pavlovna a já, zanechavše své společnice jich živé rozmluvě, šly jsme delší dobu v mlčení, ztrácejíce se v dojmech, kterými dovede zaujati ducha a srdce lidské jedině neobsáhlá horská příroda. Ale na to zabraly jsme se v důvěrnou přátelskou rozmluvu, za které Olga Pavlovna odestřela přede mnou celou svoji duši a konečně mi zjevila, co časem tak nenadále zachmuřuje milý obličej devatenáctileté, vzdělané, bohaté dívky, těšící se na pohled nejšťastnějším poměrům životním.

Hlavní část její zpovědi zněla takto: „Přede dvěma roky ještě byla jsem pouhým blaženým děckem, hýčkaným od celého světa. I láska zavítala v mé srdce a já domnívala se, že není šťastnější bytosti nade mne; vždyť byla jsem zbožňovanou dcerou, milenkou, nevěstou. Než, počala jsem pojednou churavěti; nemoc má jevila se neobyčejnou ochablostí tělesnou a duševní. Lékaři v Rize nevěděli pomoci. Rodiče jeli tedy se mnou do Petrohradu. Byla jsem vzata v léčbu a rodiče i lékaři mne ujišťovali, že stav můj není povážlivým; pouhé prý obyčejné dívčí stonky. Ale nemoc se nelepšila a rodiče odjeli se mnou na radu do ciziny. Zde navštívili jsme mnohé proslavené doktory, až konečně nešetrnosť německého lékaře, jenž chtěl mne získati pro léčebný svůj ústav, mně vyzradila, co rodiče přede mnou dosud zatajovali. Záhadná má nemoc bylo rozpoznána jakožto počátky — málomocenství.“

S hrůzou a hlubokým soucitem pohledla jsem na Olgu Pavlovnu. Zděsila jsem se již pouhého jmena té strašné nemoci, u nás tak neobyčejné — jakž měla jsem uvěřiti, že jest ubohou obětí její tato milá dívčí bytost, která ve mně vzbudila toliko sympatie! Ona usmála se bolestně a s obdivuhodnou resignací vyprávěla dále: „Ubozí rodiče! Nedokázali toho, aby ponechali mne soukromému ústavu, kde léčí se ti ubožáci, jimž pro děsnou, nakažlivou jejich chorobu, jen zřídka zhojitelnou, jest se zříci vší útěchy lidské společnosti. Jsou držáni v pusté odloučenosti ode všeho světa, s nikým se nestýkajíce než se svým lékařem a svými smutnými soudruhy v utrpení. Jakž byli jsme blaženi, moji rodiče a já, když vyslovena byla některými lékaři možnosť uzdravení mého, jestliže změním ponebí, pobudu delší dobu v Alpách. A skutečně zdálo se, že mi horský pobyt pomohl. Vracela jsem se po půlroce na Rus svěží, vesela, zdánlivě zdráva. Ale štěstí mé trvalo celých sedm měsíců. Nemoc má se opět objevila a vystupovala u větší míře, v hroznější podobě než před rokem. Zas musela jsem se vydati do ciziny. Před svým odjezdem vrátila jsem slovo Štěpánu Petroviči, svému ženichu. Přijal je. Rozešli jsme se. Srdce moje zaplakalo; ale zdaž mohla, směla jsem něčeho jiného žádati, čekati?

Meškám nyní po čtyři měsíce v Alpách. Od pěti týdnů smím opět mezi lidi. Jsem zdráva, ale na jak dlouho? Před třemi nedělmi bylo mi rozloučiti se s matkou; odvolaly ji domů důležité rodinné záležitosti,

Brienzské jezero.

a já se svým steskem po drahých duších, po domovině musila zůstati zde se svou společnicí. Zdraví tomu chce. Až teprve za tři měsíce smím se navrátiti. Zdaž přijedu zdráva, pro vždy zdráva? Nevěřím, byť mne i těšili, že mládí snad mou nemoc přemůže. Co mne pak čeká, ukáže-li se děsná choroba poznovu? Neuniknu již více léčebnému ústavu, poslednímu zoufalému prostředku proti mé nemoci, a budu vřaděna v tu obec nešťastnou, jíž heslem: „Kdož k nám se dáváš, vzdej se naděje."

Však i v nejlepším případě, v úplné zdraví více doufati nesmím; a tak stává se ze mne vyobcovanec z lidské společnosti, neb stigma mého neštěstí budí ošklivosť a bázeň."

Zaplakala, ale po chvíli s bolestnou odhodlaností prohlásila: „Nevzdávám se přes to vše boje se svým osudem. Mám dobré spojence: životní sílu, pevnou vůli, chuť k práci a vrozenou veselou mysl. Budu nucena poustevničiti, ale proto nebudu žíti bez cíle. Bohudíky, jsem bohata a takž mohu i v té své samovazbě býti prospěšnou. Mohu dobročiniti, mohu zdokonalovati své vzdělání a snad po čase i duševní prací státi se užitečnou svému národu. Jsem žena; té odříkání údělem, povinností, silou. Jen jednoho se bojím, by hrozná ta nemoc nesáhla vražedně na mého ducha."

Na to vidouc, jak velice jsem vzrušena velkou její bídou, pravila tím svým neskonale milým a lichotivým způsobem: „A teď, prosím, vypravujte o sobě, svém životě. O mně a mé nemoci, prosím, nemluvte. Vím, že mne litujete. Vždyť slyšela jste příběh můj a nelekáte se mne. To mně nejvýmluvnější soustrastí. Prosím, ani slova o mně."

Uposlechla jsem; neb matná slova útěchy a soucitu zdála se mi profanací neobyčejné té síly duševní, jakouž jevila Olga Pavlovna ve svém neštěstí. Rozloučily jsme se v ten poslední večer vřelým obejmutím.

Druhý den časně ráno vydaly jsme se já a sestra z Schönbühlu na další svou cestu do Lucerny. Celá pension dlela ještě v hlubokém spánku. Jen Olga Pavlovna byla vzhůru, aby nám dala s Bohem. Těžce jsme se rozloučily. Slíbily jsme, že si budeme psáti.

List prvý, druhý, třetí přinesl mi dobré zprávy. Olga Pavlovna cítila se zdravou, starala se o své chudé a pohroužila se s velikým úsilím v přísnou práci duševní. Čtvrtým a pátým listem vyznívala těžká melancholie; ni zmínky neučinila o svých studiích. Další dopisy nenásledovaly. Dvě léta tomu, co neodpovídá. Jaký jest její život? Kde mešká? Mlčení to je zlověstné. Ubohá Olga Pavlovna!

Otcovská a mateřská péče u ryb.

Napsal dr. František Bayer.

(Dokončení.)

Některé ryby nepřestávají však na podobných úkrytech, v nichž jsou líhnoucí se mláďata jejich přece hosty jen trpěnými, nýbrž pro vajíčka svá i zvláštní hnízda staví. Jsou to převážnou většinou ryby tvrdoploutvé a z měkkoploutvých někteří druhové sumců. K prvopočátkům takových hnízd počítáme jamky, jež si některé ryby pro potěr na dně dělají; známotě na př. o rybách lososovitých, že si na mělčinách, na dně oblázky nebo pískem pokrytém, pro jikry ocasem svým vyhrabávají vejčitou, mělkou prohlubinu „trdlem“ anebo „trdlištěm“ řečenou; o jikry však ani o zárodky se tyto ryby dále nestarají. Za to drobná naše vranka nebo-li pulec (Cottus gobio), rybka štítohlavá, jež není v některých našich potocích nikterak vzácná, již upřímnější o plod svůj péči na jevo dává. Sameček vyhledá si z jara mezi kamínky na dně potoka pro potěr jamku, o niž přečasto s jinými samci kruté musí podstoupiti boje; samičku však k jamce pustí ihned, tato ji ocasem ještě trochu vyhrabe a vyčistí, načež tam jikry vpustí. Oplodiv je, sameček jme se vytrvale je hlídati a nehne se od nich čtyři až i pět neděl, leda že se z hladu na chvílku vzdálí, na rychlo si něčeho ulovit. Umí jich také statečně od nepřátel brániti; blížíme-li se holí ku „hnízdu“ jeho, kouše do ní, ba dá prý se z lásky otcovské pro plod svůj ubíti, než by ho opustil. Někteří příbuzní druhové mořští (Cottus bubalis a j.) staví pro jikry skutečná hnízda z býlí vodního, kamínky obložená. Také samci hranáči (Cyclopterus lumpus), zavalité ryby z čeledi tvrdoploutvých terčovníků, žijící v mořích kolem severní Evropy, dělají prý v trsech chaluh v písku na mělčinách jamku pro jikry, jež pak se vzácnou u ryb tak lenivých ochotou hlídají; i když byly malé rybky již povyrostly, bdí starostlivý otec nad nimi a jsou-li v nebezpečí, rád si je na tělo své nechá zavěsiti: majíť hranáči místo ploutví břišních desku přissavnou, jížto mláďata k tělu samcovu tak pevně přilnou, že je sotva lze odtrhnouti, vyhledávajíce tedy u otce ochrany podobným způsobem, jako bezbranná kuřata pod křídloma slepice; někteří také vypravují, že prý se k tělu hranáčovu mláďata přissají ihned, jakmile se byla vylíhla, a teprve když byla povyrostla, otec se s nimi opatrně do hlubin spouští.

Neznámějšími z ryb skutečná hnízda pro jikry robících, jsou kolišky (koljušky), dravé a bojovné rybky tvrdoploutvé, jichž jeden druh, koliška obecná (Gasterosteus aculeatus) žije v potocích a řekách střední Evropy kromě poříčí Dunajského, a jak posud víme, i ve vodách českých

schází; ostatní druhové evropští, na př. štíhlá koliška mořská (G. spinachia) a zakrslá (G. pungitius), jsou hojni zejména v Baltu a v severním německém moři. Kolišky rozmnožují se měrou přehojnou; příčinou toho mimo tuhé ostny, jimiž hřbet a břicho ozbrojeno, tak že taková koliška vzbudí laskominy jen ve dravci nejhladovějším, jest zajisté i vydatná ochrana vajíček i mláďat. Blíží-li se doba jejich, vyhledá si sameček, zářící rouchem svatebním, příhodné místo pro hnízdo; u sladkovodních druhů bývá to na mělčině, kde voda mírným žene se proudem, u mořských houština řas nedaleko břehu, přečasto již ve vodě smíšené. Vyslídiv takové místo a uhájiv si ho zuřivými často půtkami se svými druhy, jme se snášeti v ústech stavivo, vlákna rostlinná, kořínky, často i zbytky provázků, hobliny a jiné podobné odpadky; po té zkouší váhu jejich, totiž spouští je ke dnu a užije ku stavbě hnízda jen vláken těžších, jež rychleji ke dnu klesají. Klada jedno na druhé, zrobí nejprve dno hnízda, pak pobočné stěny a konečně je i nahoře uzavře; při tom stále pevnosť jednotlivých vláken bedlivě zkouší, chatrná odstraňuje, hnízdo upravuje, hladí a také mohli bychom skoro říci klíží: plove po hotových částech hnízda povypjatým bříškem a při tom z otvoru za řití vypustí kapku slizu z ledvin prý vyloučeného, jímž se na hnízdě vlákno ku vláknu přilepí. Hnízda kolišek mořských bývají jako opředena lesklými vlákny, v něž se sliz ve vodě tuhnoucí protáhne. Stavba hnízda i s dopravou staviva trvá sotva déle osmi hodin; dodělav je, sameček hýbe jím, je-li dosti pevné, opět a opět je uhlazuje a rychlými pohyby ploutví vodu zčeří, aby se proudem vlákna špatně upevněná utrhla Konečně je i pískem a kamínky upevniti neopomene, ač nepověsil-li je na předmět do vody ponořený, jakož někdy kolišky mořské činívají.

Hotové hnízdo mívá podobu duté koule, někdy trochu sploštělé, zvící vlaského ořechu (u druhů sladkovodních) až i pěsti a má po straně s počátku otvor jediný. Sameček přivede si k němu samici, vleze nejprve do hnízda sám, aby jí dodal odvahy a co tam zbytečného, z něho vymetl, a pak tam samici dostati hledí: strká ji tam předním koncem hlavy své a nechce-li se jí, popohání ji ploutví ocasní, ba často ostnem hřbetním či břišním jí bodne — patrno, že mu jde spíše o to, aby již již měl ve hnízdě jikry, než o zbytečné projevy něžnosti. Konečně se mu podaří, že po dobrém nebo po zlém některou samici do hnízda dostane; ta snese tam jen dvě, tři jikry a pak si na druhé straně prorazí východ, tak že má pak hnízdo otvory dva, jimiž voda proudí a tak potřebný kyslík stále jikrám dodává. Návštěvy samiček ve hnízdě se opakují, až tam jiker z pravidla hned po odchodu samičky oplozených s dostatek, totiž asi padesát, šedesát až i osmdesát. A teď sameček s nemenší vytrvalostí jikry hlídá a statečně jich brání od hladových kolišek, zvláště samic, jež rády i mláďata svého druhu požírají; zdá-li se mu, že neproudí čerstvé vody hnízdem s dostatek, stane před ním neb i v ně vleze a ploutvemi třepetaje vodu čeří, aby líhnoucí se zárodky nedostatkem kyslíku netrpěly. Když pak se z jiker malé rybky líhnouti počnou, pěstoun hnízdo sbourá a písek i bahno se zárodkův ústy svými smetá a i po té ještě bělavý, ve vodě se vznášející mráček, roj to

mladých rybiček, dlouho s očí nespustí a nad nimi potud bdí, pokud se samy uživiti nedovedou.

Nemenší péči o plod lze znamenati u hlaváčů (Gobiidae), najmě u hlaváče černého (Gobius niger), rybky v mořích evropských obývající. Majíce se třiti, ubírají se tyto ryby na pobřežní mělčiny řasami porostlé; samec tam vyhrabe pro jikry hlubokou jamku, nad níž jako střecha klenou se spletené kořeny řas. Také on hlídá jikry až i dva měsíce, tak že za tu dobu hladem všecek zhubne. Příbuzný hlaváč říční (Gobius fluviatilis), jenž jest domovem v řekách a jezerech italských, naproti tomu hnízda nestaví a potěru nehlídá; samička po způsobu okounů jikry jen na listí býlí vodního lepí.

Z podivného staviva robí hnízdo, vlastně jen ochrannou stříšku nad jikrami rájovci (Macropodus viridi-auratus). Jsou to úhledné rybky tvrdoploutvé s prodlouženou ploutví hřbetní, ocasní a řitní, jež pocházejí z Číny, tou dobou se jako jich krajané, karáskové zlatí, zhusta v Evropě chovají v akvariích a tutéž se i plemení.*) Sameček totiž plove ku hladině vodní, naloká vzduchu do úst a vrátiv se pod vodu, vypouští jej v podobě nepatrných bublinek teninkou vrstvou slin obalených, až se kdes v koutku vězení jeho shluknou v chumáč pěny. Samička pak s tělem na znak převráceným pod takovým chomáčem do vody něco jiker vypustí; ty prý stoupají, až se dostanou pod stříšku z bublinek, pod niž pak plovou, jakoby ku pěně byly přilepeny. Opakuje se to několikráte do dne; mezi tím, co si samička odpočívá, samec „hnízdo“ opravuje, jikry ke dnu spadlé v ústech vzhůru vynáší a zejména o to péči má, aby se každé vajíčko bublinky vzduchové dotýkalo, tedy aby zárodek nedostatkem vzduchu nestrádal. Tento líhne se z jikry po dvou dnech a mladí rájovci mají v prvém témdni žití svého podobu pulců žabích. I pak o ně starostlivý otec péči míti neustane, vytrvale je hlídá a zachce-li se některému toulky, popadne jej do úst a zase pod krov rodný donese. Sotva však trochu povyrostou, rázem vší lásce konec; nejen že si samec mladých rybek nepovšimne, ale z hladu často je pohltá, jakož rády činí samičky i tou dobou, kdy samec u plodu svého jest na stráži.

Z cizích ryb, u nichž samečkové hnízda staví a jikry i mláďata pečlivě hlídají, ještě tu následujícím stručnou zmínku věnujmež. Činí tak na př. někteří druhové rodu Antennarius, ramenoploutvé ryby s pitvorným ďasem mořským (Lophius piscatorius) příbuzné a v mořích mezi obratníkoma, zejména v trsech řas mořských (v „moři Sargassovém“) obývající.

Z čeledi ryb sumcovitých staví brasilští a guianští hasaři (Callichthys asper, pictus), obrnění na hlavě a na trupu kostěnými deskami, hnízdo ze trav v podobě duté koule s postranním otvorem; nehlídá tu však potěru samec, nýbrž po příkladě ptáků samička, jež jiker snesených a oplozených neopustí, pokud se mladé rybky nevylíhnou, leda že se na chvilku vzdálí polapit něčeho, čím by hlad ukojila. U příbuzných

*) Někteří (Günther) mají tyto rájovce jen za druh příbuzného rodu Polyacanthus, domestikací pozměněný.

salínů (Doras costatus, marmoratus a j.), již obývají v řekách jihoamerických, do atlantského okeanu tekoucích, zase se jikrnáči a mlíčníci svorně o práci dělí a jeden druhého u stavbě hnízda i na stráži u jiker vystřídají; staví si je z listí, poblíž břehu, ba často v jamce, již k tomu cíli na samém okraji břehu ocasem vyhrabou. U některých ryb zase není posud na jisto vyšetřeno, staví-li hnízdo a ostříhá-li mláďat samec či samice. Sem náležejí varali (Ophiocephalus punctatus a j.), tvrdoploutvé ryby sladkých vod indických a afrických, pak některé ryby srostlohrdlé z čeledi Chromid (Chromidae; na př. rod Hygrogonus) z tropické Afriky a Ameriky, konečně pak někteří rodové ryb okounovitých (Percidae), již jsou domovem ve sladkých vodách Spojených obcí severoamerických (na př. Pomotis, Bryttus a j.).

O některých rybách víme, že hnízda stavějí, ale není po tu chvíli známo, hlídají-li jikry a mají-li vůbec o plod svůj jakou péči. Tak drozdáci (Crenilabrus melops, massa), pestrobarevné ryby srostlohrdlé z čeledi pyskounů (Labridae), obývající po přednosti ve Středozemním moři i kolem západních břehův evropských, stavějí pevná hnízda z řas mořských i prázdných ulit plžů mořských. U statných čichavců, tvrdoploutvých ryb z čeledi lezounů (Labyrinthici) zase pozorováno, že robí hnízdo samci i samice; čichavec jedlý nebo gurami (Osphromenus olfax), žijící ve stojatých vodách některých ostrovů sundských, buduje z vodního býlí i bahna veliké, vejčité hnízdo, v něž pak samice četné jikry své ukládají. Mladé rybky prý se v prvých dnech života svého živí drobty rostlin, z nichžto hnízdo vystaveno. A to na výběr staviva zajisté není bez vlivu.

* * *

Promluvme posléze o těch rodech ryb, již neslynou sice jako obratní stavitelé hnízd a srdnatí strážcové plodu svého, již však v náhradu za to popřávají útulku jikrám i zárodkům na vlastním těle svém, ba i přímo v některých jeho dutinách. Kdo zná nepatrné zárodky na př. igly mořské a pomyslí-li, co jim hrozí nástrah na pobřežních mělčinách, všelikými tvory mořskými obydlených, přisvědčí nám, že jest nějaké takové opatření nezbytným, nemají-li mláďata před časem pohynouti šmahem. U ryb, o nichž teď vypravovati hodláme — náležejí velikou většinou v řád ryb chvostožábrých — jest péče o mláďata z téže příčiny nutností, a také podobným se děje způsobem, jako na př. u ssavců vačnatých, u nichžto samice slabounká mláďata tak dlouho nosí ve vaku svém, až alespoň trochu povyrostou. U ryb chvostožábrých to však bývá častěji sameček, jemuž ochrana vlastního plodu přírodou svěřena.

Platí to především o některých rodech a druzích čeledi hranatek (Syngnathidae), jichžto samci mají na břiše vak, ve kterém se z jiker malé rybky líhnou a také prý později, po rozvoji dokonaném druhdy ukrývají. Igly neboli jehly mořské, na př. igla hranatá (Syngnathus acus) a jiní druhové příbuzní, obývající v mořích mírného i horkého pásma poblíž břehů (Syngnathus pelagicus, S. typhle atd.), mají na zpodní straně dlouhého a štíhlého těla podélnou rýhu zdélí až i dvou třetin délky trupu, na průřezu trojbokou, jež může býti uzavřena dvěma dlouhými a úzkými chlopněmi blánitými, okraji svými uprostřed se stýka-

jícími. Tyto chlopně bývají po celý rok teninké a v rýze zapadlé, ale v měsíci dubnu naběhnou a také rýha naplní se slizem. V květnu snese samička samci jikry do rýhy, obě chlopně se na ni přiklopí a neotevrou se až asi po čtyřech nedělích, kdy mladé rybky poprvé z úkrytu vyplovou. U samečků příbuzných, vůbec známých koníčků mořských (Hippocampus antiquorum a j.) viděti zase nad chápavým ocáskem místo rýhy váček s malým otvorem nahoře. Není posud najisto vyšetřeno, je-li pravda, jakož často čteme, že samička samci jikry na ploché bříško přilepí, a když byla oplozena, že kolem nich vakovité to pouzdro vyrůstá. Ještě méně ku pravdě se podobá tvrzení Američana (!) Lockwooda, že prý se ve vaku mladé rybky živí výměskem žlaz kožních, čímž by ovšem shoda se ssavci vačnatými byla dovršena. Nemajíť ryby kromě sporých výjimek, k nimž koníčkové arci nenáležejí, nikde po těle pravých žlaz kožních. Některé ryby příbuzné (na př. Nerophis ophidion z atlantského oceanu a moře středozemního) nemají vaku, ale samečkové nosí jikry na břiše svém přilepené; u jiných opět (Gastrotokeus aculeatus z indijského oceanu) bývají jikry do měkké kůže břicha odpolu vmáčknuty, opět u jiných (Doryichthys a j.) na břiše jen v ryhách beze chlopní uloženy. Ani podivný řasovník rozedraný (Phyllopteryx eques), ryba moří australských, jejíž tělo plno trnů, přívěsků páskovitých a vláknitých, nemá vaku na břiše; jikry a zárodky bývají jen ku zpodní straně třepenitého ocasu přilepeny.

Pokud jsme již péči ryb o vlastní plod vylíčili, pozorováno zajisté, že jest u nich hojnějším úkazem péče otcovská, než mateřská; také na těle svém nosí jikry samice jen dvou známých plemen. V řád ryb chvostožábrých, o němž právě byla řeč, počítáme vedle hranatek i rouryše (Solenostomidae), malé rybky, jež mají na rozdíl od iglv, koníčka mořského a j. ploutve všecky. U všech tří druhů rouryšů (Solenostoma cyanopterum z oceanu indijského atd.), jíž mají jméno po tom, že ústa jejich prodloužena ve krátkou rourku, srůstají samicím veliké ploutve břišní ve vak, v němž bývají drobounké jikry i zárodky uloženy. Pro bezpečnější jich upevnění pokryty jsou vnitřní stěny tohoto vaku vlákny sestavenými v řadách podél paprsků ploutví břišních, opatřenými přívěsky a uvnitř teninkou rourkou vlnitou neznámého úkonu. Darwin dokládá, že jsou samice vajíčka nosící světlejší, než samci, kdežto na př. u koníků mořských bývají světleji zbarveni zase samečkové, kteří také jsou pěstouny mláďat v prvé době jich života; není to zajisté shoda v barvě a úkolu toho neb onoho pohlaví nahodilá, ale vysvětliti ji Darwinovi se nepodařilo.

Také čeleď ryb sumcovitých (Siluridae) honosí se jedním druhem, jikry na vlastním těle opatrujícím. Ve Guianně žije neveliký sumec Aspredo batrachus, jehož samice na jikry snesené břichem si lehne a tak si je do změklé tou dobou a houbovité kůže na spodní straně těla vmačká. Jikry i později zárodky těchto ryb vězí v jamkách kůže jako u žáby pipy americké tak dlouho, pokud se malé rybičky nevylíhnou; když byly z prohlubin na břiše matčině vyplovaly, jamky zmizí a kůže pak bývá zas hladká, jako jindy. —

Bylo již řečeno, že některé ryby hlídající mláďata svá popadají je do tlamy, kdykoli by se chtěla z rodného útulku odvážiti do vody jinam

a zase je do hnízda z úst vypouštějí neporušená. Jsou však ryby, jichž mláďata ze tlamy pěstounovy po celou prvou dobu svého života nevyjdou, u nichž se totiž z jiker zárodky vyvíjejí a mladé rybky líhnou v hltanu nebo v žaberní dutině otcově.

V čeleď Chromid, o nížto již byla zmínka učiněna, náleží také „ryba otcovská“ (Chromis pater familias), obývající zejména v potocích kolem jezera tiberiadského v Palestině, všech druhů svého rodu nejpamátnější. Jest to ryba neveliká (18 *cm* zdélí), pěkně zbarvená; má žábry neobyčejně husté, tak že jimi kromě vody sotva co z dutiny žaberní může uniknouti ven. A není to u tohoto druhu opatřením zbytečným. Když byla totiž samice jikry na dno vody vypustila, sameček se k nim přiblíží, náhle ústa otevře a tak s proudem vody jikry do tlamy vsrkne; odtud dostanou se i do dutiny žaberní, kdež se z jiker ovšem prve oplozených vyvíjejí zárodky a malé rybičky, jež otec drahnou dobu v podivném tom úkrytu přechovává, a že jich bývá někdy až ku dvěma stům, mívá až líce odulé. Činí-li tak i některý jiný ze dvaceti druhů Chromis, žijících ve sladkých vodách Afriky a Palestiny, po tu chvíli vypátráno nebylo.

A podobná péče pozorována kromě několika málo známých ryb (Geophagus, Osteogenius a j.) u sumic (Arius), velikých ryb z čeledi sumců (Siluridae), jež ve velikých řekách krajin tropických jsou domovem a rády odtud plovou do moří a vod smíšených. Tak sumice ceylonská (Arius boakii), ovšem že samec, polyká velké jikry své (o průměru až 10 *mm*) a v obšírném hltanu je přechovává, pokud rozvoj mladých rybiček není ukončen. Ještě větší jikry má statný Arius Commersonii z Rio Grande a některých jezer (Lagon dos patos) v Brasilii. Ihering vypravuje, že mají průměr až i 18 *mm* a že jsou největší z těch vajec obratlovčích, jež nemají skořápek a pouzder. Veliké tyto ryby trou se v měsících listopadu, prosinci a lednu a tu se jich sejdou v řekách hejna převeliká, kteráž však záhy prořídnou, ježto je rybáci horlivě loví. Samci mívají v hltanu ukrytých tři čtyři tucty jiker; jen zřídka nalezl je Ihering i ve tlamě samic. Ježto mívají tyto v životě i nad sto jiker zralých, samci pak ve tlamě, jak uvedeno, mnohem méně, domnívá se jmenovaný přírodozpytec, že buď jest samců daleko více než samic, buď že se ze všech jiker mláďata nelíhnou. Zárodky a mladé rybičky i zdélí 60 *mm* — ještě se žloutkovým vakem — nalezeny v hltanu samců i v měsíci únoru.

Darwin takto asi vykládá podivnou tuto péči o plod. Jakož bylo řečeno, brávají některé ryby buď mláďata, ba také již jikry do tlamy, aby je jinam odnesly. Nemohla-li některá ryba taková na př. z bázně před nepřátely potěr zase vypustiti do vody, jest přirozeno, že za stálých úkladů jej raději v ústech podržela, až se jí tam konečně z něho vylíhly malé rybičky. A rovněž jest pochopitelno, že se to mohlo opakovati, státi za jistých poměrů zvykem a jako zvyk zděděný, ustálený, to pozorujeme u potomků takových ryb podnes. —

* * *

Provedli jsme trpělivého čtenáře řadami ryb, u nichžto po tu chvíli pozorováno, že se naučily v boji o existenci míti o plod svůj péči někdy sice dosti povrchní, ale často velice upřímnou. Vylíčiti zevrubně veškery okolnosti, věnovati zejména rozvoji mláďat slovo obšírnější — to vymyká se z mezí článku, jenž chce býti popularním a nečiní nároků na to, aby zván byl vědeckým. Chtěli jsme jen ukázati, jak by křivdil rybám, kdož o nich míní, že náležejí k živočichům, péče mateřské a otcovské naprosto neznajícím; jsouté i ryby druhdy přístupny citům něžnějším, než by kdo soudil podle jich netečnosti a povahy zvláště u těch druhů převahou passivní, jiż nejsou dravci. Ani to snad řečené péči ceny neubírá, nazve-li ji ten „pudem", ten zase „zvykem zděděným". U některých z těch němých vody obyvatelů pozorovati víc úsilí o zachování plodu a tedy také druhu, než u leckterých obratlovců nejvyšších, již obecně slynou jako starostliví pěstouni drobných svých mláďat. Ba sám ten Linnéův druh Homo sapiens smutně se honosí exempláry, jež se ani takové rybě péčí otcovskou nebo mateřskou nevyrovnají!

Lví dráp.

Napsal Fraçois Coppée. Přel. Albr. J. Kroupa.

Námořní poručík, Julien de Rhé, vrátil se ze své stanice v Kočinčině velice zběďován, a teprve po třech měsících nemoci, jež ztrávil v domě otcovském v Touraine, počínal se zotavovati, tak že mohl již učiniti několik kroků po terasse na břehu Loiry, podporován jsa při tom matkou i sestrou. S jakou láskou pečovaly o něho ty drahé ženy! Bylo však již v podjeseni, a mladý muž dosti často pocítil nelibě mrazivý dech podzimu.

„Jeďte na zimu do Pau," radil lékař... „Klima je tam lahodné, ani příliš teplé, ani tuze studené, mírní a tiší bolesti výborně... Je to pro vás nejlepší.. a za tři měsíce vrátíte se ku své paní matince zase jako bodrý hoch."

Toť příčina, že Julien de Rhé v polovici listopadu pozoroval z okna, do něhož celý den usmívalo se sluněčko, skvostné panorama Pyrenejí a kouřil při tom jemnou cigaretku, tak vábnou pro chuť znovu oživlou a budící v něm vzpomínku na ony nezapomenutelné chvíle mládí, kdy leckdy potají někde v podstřeší zapálil si papirosku.

Ach, vida!... tohle Pau... Co tu krásných žen! To zpozoroval mladý muž hned poprvé, když šel poslechnout vojenskou hudbu na náměstí Royal a procházet se na sluníčku kolem sochy dobrého krále Jindřicha, zbudované ve slohu troubadourském.

Námořník náš nebyl zhýralcem ani hlupákem a pocítil proto opravdovou lásku k životu. Vzal si také hned nejlepší čepici a kabát se zlatými portami, na němž skvěla se ona rosetta čestné legie, kterou mu

jeho matka položila na lůžko, když byl tak nemocen, a o níž se domníval, že se zaleskne toliko na černém sukně jeho rakve.

Opravdu, dobře učinil, že šel do Pau! Bylo tu tak rozkošně; slunce jemně hřálo a nad prostorným krajem usmívala se stále krásná modrá obloha, v dálce vypínal se amfiteatr vrchů, a nejzáze trčely k nebi zasněžené vrcholy hor! A jak zajímavé bylo proplétati se tím kosmopolitickým množstvím, mezi krásnými cizinkami a naslouchati jich hlasům, ozývajícím se ve všech evropských jazycích a spleteným jako zpěv různého ptactva v jedné kleci. Ovšem, nahodila se mu také smutná setkání, jako s onou mladou Angličankou, souchotinářkou v nejvyšším stupni, kterou sluha vozil v malém vozíku, všecku zaobalenu v plaid a shawl, s očima vyhaslýma a s tmavým respiratorem na ústech. Ach, to zamrazilo až v kostech! Ale po prvním hnutí soustrasti — člověk je takový egoista! — pomyslil si Julien, že on zrovna tak strašil, když přistál v Toulonu hubený jako kostra, s černými pruhy pod očima, ale nyní že je zdráv a jakoby se byl z dálky navrátil.

A Julien de Rhé, vdechuje vlahý vzduch plnými plicemi, opojen láskou k životu, líbán lichotnými paprsky slunečními, ve skvostné uniformě s novou rosettou a čerstvě oholen, cítil se šťastným na světě, vyměňoval pohledy s krásnými dámami, křižujícími na pasáži, a zastavoval se hluboce dojat před silnými, malými děvčaty americkými s černými punčoškami a rukavičkami, v poletujících bílých šatech, které tančily kolem nějakého stromu na náměstí Royal v rythmu hudby vojenské. —

* * *

Jaká to znamenitá příležitosť zamilovati se, neníliž pravda?

Náš šťastný rekonvalescent jako bleskem zasažen byl onoho dne, kdy spatřil slečnu Olgu Babarinovu, nejspanilejší dívku ruské kolonie, sestupovati s koně před hôtelem Gassion, kde bydlela se svou matkou.

Bylo asi k páté hodině večer, a ona se navracela z honby na lišky. Pět nebo šest zbožňovatelů v červených oblecích, kteří ji doprovázeli, vrhlo se hbitě s koní a tlačili se, aby ji podrželi třemen. Ona seskočila do náruče prvnímu, který se namanul, a vešedši pod verandu, nenuceně udeřila knoflíkem svého bičíku na stůl, žádajíc šálek mléka, a když je vypila, zvedla své štíhlé tílko, zahalené v černý šat amazonky, a její bohatý zlatý vlas, zbaven mužského klobouku, svezl se na ramena. Smála se, držíc v obou rukách prázdný šálek, patrně občerstvena nápojem; kolem jejích rtů zbyl bílý proužek, a slunce, hrajíc v jejím vlase, obestřelo její postavu svým zlatým jasem. Konečně, zvážněvši pojednou, postavila šálek na stůl, uklonila se lehce a opovržlivě červené skupině, a vstoupila do hôtelu majestátním krokem, šlehajíc při tom svým bičíkem.

Julien de Rhé tři dni potom — nemaje zatím jiného co dělati, než běhati po svých známých a říkati: „Co chcete? Jsem blázen, zbožňuju ji!“ atd. — byl damám Babarinovým představen, což ostatně nebylo tak nesnadné, a rozmnožil klubko zbožňovatelů krásné Rusky.

Bylo toto stvoření, jež od počátku saisony jezdilo celé dni na koni a tančilo celé noci, opravdu Ruskou? Ano, po svém domnělém otci, prvním manželu matčině, hraběti Babarinovi. Ale všechen svět věděl

velmi dobře, že matka rozešla se s mužem po narození své dcery, a že paní Babarinová, jejímž otcem byl New-Yorkský bankéř Jacobson, udržovala po celý čas poměr skoro veřejný s jistým princem ze severu — nějakým Christianem nebo Oskarem — poměr, jemuž Olga děkuje za svůj původ. A mělo toto dítě, které bylo vychováno částečně ve Škotsku, v klášteře v Neapoli, v pensionátě v Ženevě, a které spalo každou třetí noc na poduškách expresního vlaku, nějakou národnosť? V jejích vzpomínkách jako v nějakém stereoskopu mihala se města lázeňská, mořské lázně a jiná místa, kde dával si vznešený svět dostaveníčko, a kam její matka, ještě hezká osůbka, od patnácti let zavážela nudu uvádající koketty, samovar a své skvostné roby. Bohužel, Olga neměla vlasti. Postrádajíc vší panenskosti, vynikala mužskou smělostí a říkávala smějíc se sama sobě:

„Já nejsem ani z Londýna, ani z Paříže, ani z Vídně, ani z Petrohradu . . . Jsem z table d'hôte".

Měla rodinu? Ani to. Její skutečný otec — Oskar nebo Christian, na něhož paní Babarinová nepřestávala narážeti — byl již kolik let mrtev, a co se týče ruského hraběte, jejího zákonitého otce, týž nehlásil se k ní nikdy. Úplně opuštěna, neměla nic nežli svoji nikdy nechybující pušku, a žila vyhrávajíc všechny ceny při střelbě do vypuštěných holubů, jako nějaký civilisovaný divoch. Co se týče hraběnky, bylo všemu světu zřejmo, že její občasná něžnosť mateřská je strojena; byla proniklá zvláštním, silným egoismem, jemuž však nelze nikdy nic vytýkati. A když osmiletá Olga byla na smrť nemocna tyfem, paní Babarinová nezapomněla ani jednou — pečujíc k vůli lidem o svou dcerku — navlékati si na noc šedé své rukavičky, které jí zachovaly ruce tak bělostné. Julien de Rhé pochopil všechny tyto věci, jsa v kruhu ctitelů, jenž neustával manevrovati kolem slečny Olgy Babarinovy. Avšak on zahořel šílenou láskou k této zvláštní a neklidné dívce, která nechala si pohlížeti do očí, a která, když jí kdysi nějaký známý představoval námořního poručíka, řekla mu, zapalujíc si cigarettu:

„Ah, to jste vy, který jste tak do mne zamilován? . . . Dobrý den, pane!" Potom stiskla mu ruku jako muž.

A statečný náš námořník jal se ji milovati vždy více, počínaje ji pochopovati a litovati. Neklamal se v ní. Olga byla sice fantastická, špatně vychovaná, ale beze vší koketterie a její duše byla čistá a hrdá. Kdo ví? Snad cítila všechnu tu marnivosť svého života, plného ruchu a radovánek? Tolik je jisto, že odsuzovala, a to přísně, ony mladíky, kteří honili se za ní při honbě na lišky a kteří se co večer zapisovali do jejího tanečního pořádku. Všickni po ní bažili, ale nikdo ji nectil, neboť žádný z nich neodhodlal se ještě nabídnouti jí ruku. Chovala se k nim drsně a zjednala si úctu a vážnosť ranou bičíkem, mluvilo-li se příliš dvojsmyslně před ní na plese, nebo tiskli-li jí příliš silně a dlouho ruku, kterou kamarádsky podala.

Julien, jehož něžné srdce vidělo hlouběji — inu, bývá to často, že právě nejnaivnější vidí nejlépe — odkryl tajný poklad hrdé ušlechtilosti v této dívce, jinak tolik nešťastné. Není pochyby, že ji miloval pro její krásu, a hlava šla mu kolem, když za tance opřela se o jeho

rámě, ona, s tím zářivým pohledem černých očí, s pletí jako růže po bouři, mluvíc s ním nenuceně a opojujíc jej hvězdami svých očí a vonným dechem svým. A on miloval, miloval ji zvláště pro své strasti milostné, které pečlivě tajil; a pocítil divné hnutí srdce, postřehnuv a pochopiv smutný a bolestný pohled, jaký vrhla Olga na svou matku, když madame Babarinová při svém čajovém dychánku, sedíc proti světlu, aby ukryla černé skvrny na svém nose, připomínala slovy co možná málo nejasnými své královské úspěchy na dvorech severních.

Zachrániti ji! Ano, vyrvati z tohoto středu plného nebezpečí, uvésti k jeho matce, která byla ženou svatou, dáti jí dýchati čistou atmosferu pravé rodiny — jedním slovem, zachrániti ji! Myslil na to stále! Ba, domníval se často, že Olga uhodla jeho přání, a když jednou za čajového dychánku paní Babarinovy, odpudivši svým drsným způsobem nudné zbožňovatele, podala mu šálek čaje po rusku, zdálo se mu, jakoby v hlubinách jejích očí bylo se něco zablesklo, co zdálo se odpovídati k jeho velkodušnému soucitu a nekonečné lásce jeho.

* * *

„Ano, slečno, lhůta mého zotavování se uplyne za týden. Opustím Pau zítra, půjdu ztrávit několik dní do Touraine ku své sestře, odkud vrátím se do Brestu, jakožto pobočník námořního velitele a po roce a osmi měsících uzřím zase moře.“

Byli sami v jednom koutě hôtelové čítárny, u otevřeného okna, kterým pohlíželo noční nebe, na němž třpytily se milliardy hvězd.

„S Bohem tedy a šťastnou cestu!“ odtušila Olga hlasem čistým a pevným. „Ale mám k vám prosbu, pane de Rhé ... Onen lví dráp, zadělaný v malém zlatém kroužku, který nosíte u hodinek ... Měla bych jej ráda ... Jest ze lva, jehož jste zabil na honbě v Africe, není-liž pravda? ... Ta drobnůstka se mi tolik líbí ... Dejte mi ji: budu ji nositi jako památku na vás.“

Julien odepjal kroužek a vložil jej do ruky dívčiny; ale pak uchopil tu ruku a zašeptal toužebně:

„Miluji vás! Chtěla byste se státi mojí ženou?“

Olga vyprostila lehce svoji ruku, tisknouc v ní lví dráp. Pak, složivši ruce na prsou, pohlížela dlouho Julienovi do tváře beze všeho patrného pohnutí.

„Ne“, řekla konečně, „nikoli! ... Ačkoli jste první, kdož mne miluje a kdo ke mně pronesl tak krásná slova. Toť také příčina, proč musím zamítnouti ...“

„Olgo!“ zvolal Julien udiveně.

„Vyslechněte mne,“ odtušila, přerušujíc jej pohybem ruky, „a pochopíte, proč musím vám odpověděti záporně ... Pamatujete se jistě, kterak jste se soužil, ztrativ dopis od sestry ... Nuže, nalezla a četla jsem jej ... Vaše sestra odpovídala k důvěrnému vašemu sdělení o vašich citech pro mne ... o citech, jež dávno již nebyly mne tajny ... Ona, prosté a cnostné dítě, vyjadřovala svou radosť nad tím, ale slovy takovými, z nichž seznala jsem, jaký rozdíl, jaká obrovská propasť jest mezi skutečnou mladou dívkou a mnou! ... Čtouc tento lístek, plný důvěrných a něžných podrobností, pochopila jsem také, že musíte do rodiny, do

domu tak čestného rodu, uvésti jen ženu beze všeho stínu poskvrny . . . Děkujte Bohu, pane de Rhé, že máte matku, jejíž hlavu kryjí šediny a na niž nemůžete pomysliti jinak než s úctou a sladkým pocitem lásky, jdoucím ze srdce . . . Já také mám matku, já také! . . . byla bych však nucena souditi . . . Vy neviděl jste, pane, nežli její směšnosti, ale já znám více . . . Kdybyste ji žádal o moji ruku, odepřela by vám ji, poněvadž nejste dosti vznešen a vaše kariéra je skromná . . . Moje matka ustanovila, že vejdu jen ve sňatek zvlášť výhodný, jinak . . . jinak pro mne najde něco jiného . . . Jak? jsou to zkušenosti dívky devatenáctileté? . . . Toť hrozné, není-liž pravda? Ale je tomu tak . . . Proto byly jsme poslední zimu v Nice, v létě ve Skéweningách a proto jsme nyní v Pau! Proto vlečeme se od jednoho konce Europy na druhý, proto neukládáme se ku spánku nežli v hôtelech a nejíme než à la table d'hôte. Moje matka byla skoro korunní princeznou — pochopíte — a v patnácti letech mých dala mi na srozuměnou, že jsem určena státi se nejméně arcivévodkyní, třeba na levou ruku . . . Sňatek s člověkem nepatrným, téměř s měšťanem! . . . V jejích očích bych se snížila. Ach, vzbuzuji ve vás ošklivosť, a hanbím se sama nad sebou! Neodporujte! . . . Vy nemůžete uvésti k matce své jako přítelkyni a ženu svou dívku, na kterou vrhli tolik špíny . . . A já jsem jenom předmět přepychu, drahý a neužitečný, jehož vám není třeba a jenž by vám štěstí nepřinesl . . . Ostatně, ani vás nemiluji, nemiluji vůbec nikoho . . . Láska náleží mezi věci, které jsou mi zakázány . . . S Bohem pane de Rhé, odejděte, prosím vás velice, bez odpovědi . . . Jediné, ponecháte mi svůj ‚lví dráp', není-liž pravda? Bude mi vždy připomínati poctivého mladého muže, s nímž jednala jsem jako dívka počestná . . . Neříkejte ničeho, a rozlučme se navždy . . . S Bohem!“

* * *

Tři léta potom navracel se od Senegalu parník Du Couëdic. Zastavil se na Kanárských ostrovech, aby přijal poštu, a pokračoval pak ve své cestě za noci bořlivé. — Do místností důstojnických dodal námořník balík časopisů. Julien de Rhé maně uchopil noviny z Paříže, staré přes tři neděle, a četl v rubrice „Přibylí cizinci a villegiatury“ následující řádky:

„J. V. král bavorský, který cestuje, jak známo, v nejpřísnějším incognitu jako vévoda z Augšburku, prodlévá ode včíra v našem městě.

Nepříjemná nehoda stala se na nádraží za příjezdu králova. Baronka z Hallu, která v průvodu své matky, hraběnky Babarinovy, cestuje s J. V., ztratila drobný šperk nepatrné ceny, který však — zdá se — paní z Hallu jest nad míru drahý. Jest to prostý dráp lví, zadělaný v malém zlatém kroužku. Paní z Hallu slíbila dva tisíce franků odměny tomu, kdo ztracený klenot přinese.“

„Juliene, dejte pozor . . . Zapomínáte, můj drahý, že nadešla hodina vaší služby.“

„Díky,“ řekl Julien de Rhé, odhodiv časopis, jakoby byl ze sna procitl.

Této noci pozoroval podkormidelník, jenž byl sám na můstku s důstojníkem od stráže, kterak si tento několikrát otřel šátkem tvář, ačkoli po dešti nebylo ani památky, třebaže vál prudký vítr a vlny mocně se vzdouvaly . . .

Chopin a George Sandová.

Napsal Arnaldo Lucci Z italského přeložil Václav Hanus.

aristokratickém salonku v Paříži seděl jednoho večera u piana jinoch ušlechtilé postavy a neobyčejné, až nervosní pohyblivosti. Ze slonové klaviatury, brzy drsně trýzněné, brzy něžně dotýkané dvěma malýma rukama, vířivě se pohybujícíma, vycházely podivuhodné akkordy, náhlé trilky, splývající ve sladkou harmonii. Uprostřed oné spousty tonů, uprostřed oněch divokých přechodů, jež podobaly se nejrozkošnějšímu vyšívání, vytryskovala jedna melodie: v ní pak jevil se pocit námahy a špatně tajené únavy: podobala se hluboké bolesti, jež neuznávala za hodno, objeviti se v plném světle, skrývajíc se za hlučným smíchem a veselým břinkotem.

Byla to snad historie zrazeného milence, jenž vzdychal na břehu mořském, byl to snad vzdech vyhnance po zemi rodné, bylo to snad delirium duše chorobné, byly to snad běsné mrákoty smrti.

Jinoch hrál dále a dále: mluvil k pianu a piano odpovídalo mu vzdechem: duše jeho, vrhnuvši se na bílou klaviaturu, žádala o výraz své bolesti nezměrné, svého umění neskonalého.

Byl to Bedřich Chopin.

Za ním Jindřich Heine, rozložen ve své lenošce, pohřížen byl ve snění: ony vášnivé zvuky, ony smutné melodie, ony přerývané přechody odlučovaly jej od světa: snad snil o zasněženém smrku krajů nordických, který s výše ledovců vzdychal vstříc hrdé palmě horké Afriky.

A Jakub Meyerbeer poslouchal zamyšlen: čas od času vyrušil ho ze zadumání ostřejší tón, nenadálejší přechod: v těch chvílích plamennými zraky utkvíval na bílé klaviatuře a vdychoval do sebe vlny oné nekonečné harmonie. Opodál, s hlavou opřenou o polštář, plakala žena neobyčejné krásy: na jejím obličeji kreslily slzy celou její prožitou historii radostí i žalostí. Vzdechy piana, ony vášnivé výkřiky bolesti, ony bezuzdné tóny, vyvolávaly v její roznícené fantasii celé děsné drama. celou minulou epochu jejího života. Vracela se jí v mysl malá komůrka v Benátkách, odkud s takovou rozkoší naslouchávala těkavému šumu lagun; vracela se jí v mysl i podoba mladého, chorobného básníka.

Piano zaplavovalo celou její bytosť svými harmonickými vlnami, všechny vzpomínky vyvstaly živě před její duší: byla to celá historie polibků, rozkoše, poesie, která stále v živých barvách se vracela, stále ještě ji rozechvívajíc; piano bouřlivě lkalo a uprostřed oněch nářků

v černých barvách objevila se ona prokletá noc říjnová, kdy veškerá její láska proměnila se v nenávisť, jež zlomila mladou jednu a po slávě dychtící bytosť.

Piano vysýlalo nářky a šumíc proklínalo — k uším pak jejím hrozivě vracely se dva verše:

„Et si je doute des larmes
C' est que je t' ai vu pleurer.“

Zvuky ponenáhlu tichly umírajíce, rozplývajíce se v lehounkém chvění, jako plamének, jemuž nedostává se již potravy, a spanilá žena ovinula ramena svá kolem krku mladého pianisty.

Žena ona byla Aurora Dupinova, tehdy známá pode jménem George Sandová. —

* * *

Byla to žena nejoriginelnější a největší své doby. Při svém velikém umění měla potřebí lásky bezuzdné a ohnivé: jsouc rázné povahy, odhodlaná a smělá, že by nebyla se rozpakovala ani chopiti se pušky a vrhnouti se v boj, vyhledávala u svého milence vlastnosti, jež byly příkrou protivou vlastností jejích: toužila po muži slabém, chorobném, jehož by mohla udusiti tíhou své veliké vášně. Zamilovala si Alfreda de Musset a na lagunách benátských zlomila jeho bytosť; zamilovala si Chopina a láskou svou poznenáhlu ho usmrtila. Četné své ctitele odbyla lhostejností a pohrdáním, těm pak několika málo vyvoleným, jež oblažila svou láskou, stala se osudnou.

Když pak, unavena pověstí a slávou, s chvěním počínala pozorovati blížící se stáří, když poznala, že její mohutná fantasie, jež stvořila „Indiánku“ a „Lelii“, ponenáhlu hasne, hledala útěchy v minulosti, v prožitém mládí, snažila se nalézti oporu v hrdých vzpomínkách jedné doby, volajíc: vraťme se k tomu, co bývalo!

I napsala „Histoire de ma vie“.

Brzy chladnými slovy a jen povrchně dotýká se velikých událostí a lidí, brzy tajemně zmiňuje se o nějakém činu, klade jej do pološera, ponechávajíc volný let fantasii čtenářově. Jakmile však rozpomene se na oněch osm let, prožitých se slavným hudebníkem polským, tu stává se opět ženou: onen mužný klid, který chtěla zachovati ve shodě se svým pseudonymem, mizí před probuzenou vášní ženy.

Zdá se mi, jako bych ji viděl, jak počíná novou kapitolu své historie s jménem Chopinovým na rtech: krásné oči její náhle se rozšiřují a bílá ruka chvěje se na papíře: vzpomínka nad jiné sladká probíhá její myslí. Snad v onom okamžiku líbezně dotýká se jejího ucha nějaká veliká sonata a ony rozkošné akkordy, v nichž bylo uzavřeno tolik vzdechů, tolik duševních dojmů polského hudebníka, útokem na ni dorážejí.

A z chvějícího se péra v jejích bílých prstech vyplyne věta prostá, citúplná, ušlechtilá. Vypravuje.

Jak se na vzájem milovali? Jako dvě veliké duše umělců, které si rozumějí bleskem pohledu; umění jednoho nalézá svůj obraz ve druhém a sbližuje srdce, v nichž se uhnízdilo.

Jednoho večera hrál Chopin v kroužku umělců: objevil se v celé své

pravé podobě a rozechvěl všechny. Ono jeho nové, podivuhodné umění vábilo mocí neodolatelnou: byly to vzdechy, výkřiky úzkosti, záchvěvy jeho vlastního srdce, jež řinuly se s bílé klaviatury a magické účinky vyvolávaly. Pozvednuv pak náhodou prudčím pohybem svou hlavu, spatřil opodál ženu přespanilou, která ho ohnivým pohledem téměř pohlcovala; po tváři její volně stékala slza. Pohled onen ho pomátl; plamenná jiskra zaletěla v jeho oči, udeřil ještě jednou na bílou klaviaturu, jež bolestně zalkala, a povstal.

Povstal potáceje se: pohled spanilé dámy ho okouzloval a přimrazoval asi tak, jako přimrazuje neodolatelnou mocí slavíka zelený pohled hada.

Duše Sandové, po vášních dychtící, a chorobný duch Chopinův si porozuměli. Spanilá dáma najednou zmizela a on, na celém těle se chvěje, tázal se přítomných na její jméno.

Zamilovali si jeden druhého. Veliká spisovatelka stala se Chopinovi věrnou přítelkyní, cituplnou matkou, něžnou milenkou. A v Paříži uzavřeli se se svou láskou v útulné hnízdečko. Navštěvoval je tam Jindřich Heine s Jakubem Mayerbeerem, a na večer, shromážděni všichni kolem magického piana, žili v ustavičném snění, jich ohnivá fantasie vznášela se za oněmi akkordy a pronásledovala je až do závratné výše.

Těžká nemoc, stihnuvší Chopina, zkalila onen jasný život, veškeru lásku i umění; odjeli z Paříže na ostrov Malorku. Nic neprospěl nekonečný azur moře, nic neprospělo nebe jak zrcadlo čisté; odbojná choroba porušila duši polského umělce; duševní jeho nálada stala se nesnesitelnou. Všude spatřoval hořká sklamání; všude pronásledovaly ho příšery, jež mu vyhrožovaly, pokoušely se usmrtiti jej a stále sledovala ho myšlénka, že se zblázní.

Nebyl to však jen chorobný organismus, který jej usmrcoval, byla to i jeho povaha neuropatická a snad i touha po ujařmené jeho polské vlasti.

A od toho dne, kdy neočekávaně došla ho zpráva o smrti otcově, upadl ve stav hluboké strnulosti a zmalátnělosti: všechny vrtochy a předsudky, jemu od maličkosti náboženským vychováním do srdce vštípené, v něm znovu a mocně se probudily.

Bál se o duši svou: myslil, že dopouští se hříchu, žije tak se Sandovou: miloval stále stejně tuto ženu, avšak strach, že bude zatracen, byl silnější, i snažil se všemožně přerušiti ono spojení.

Zbytečno by bylo připomínati zde podezřívání, žárlivosť, výstřednosti a nenadálé strachy Chopinovy: byla to děsná nemoc nešťastného Tassa, ubohého Hoffmanna.

Nešťastnou náhodou jedna událosť, vyvolaná Sandovou, snad jen bezděčně, přetrhla jejich spojení. Dobrá Aurora uveřejnila spis „Lucrezia Floriani“. A v ušlechtilé, dobré, ale nervósní, chorobné a svévolné osobnosti knížete Karola mnohým zdál se býti představen sám Chopin.

Nestalo se kromě toho nic jiného.

Následovalo rozloučení, příkré rozloučení: avšak Chopin zanechal duši i srdce své u krásné Sandové, a sám vydal se na cestu ke hrobu.

Zůstal zádumčivým a tupým po celý zbytek svého života; jediné

neobmezená láska jeho ušlechtilých žaček a přátelství Meyerbeerovo udržely ho ještě několik let při životě.

Spolužití Chopina se Sandovou vyznačuje perioda umění té veliké ženy; podlehla úplně vlivu polského hudebníka.

Její oba romány, „Konsuelo“ i „Hraběnka z Rudolštatu,“ napsané pod čarovným dojmem neodolatelné hudby, prodchnuty jsou jím na každé stránce. Veliké umění zpěvu, sdružené se jmény Konsuela, Porporina, Anzoleta, znamenitá hudba mistra Porpory vytryskuje na každém místě.

A netoliko umění Chopinovo vlilo se do oněch románů, ale i choroba duše jeho: skvělými příklady toho jsou osoby princezny Amalie, somnambula Gottlieba, Alberta z Rudolštatu, onoho zarputilého svobodného zednáře, černokněžníka Cagliostra a ony tajemné, vášnivé rozhovory, s nimiž často se potkáváme.

I ve znamenité osnově oněch románů zrcadlí se život Chopinův: veliké bolesti, vznešená resignace, náhlé výbuchy a něco neurčitého, chorobného, neurotického těká tam, přispůsobuje se každé situaci, aby divoce pak vybuchlo, jako dravá řeka, jež strhala své hráze.

* * *

A když Chopin zemřel a jeho duše odlétla, sladce ovívána něžným dechem Beatrice di Tenda, opěvána hraběnkou Potockou, když Jakub Meyerbeer doprovodil máry svého přítele a zaznělo vznešené requiem Mozartovo, tu vypukla George Sandová v usedavý pláč, a ještě téhož dne psala vřelá slova lásky svému krásnému princi Ludvíku Napoleonovi.

Bylať ženou.

Oženěný.

Napsal A. A. Sokolov. Přeložil Václav Znojemský.

Rozlehla se rána z děla.

Poledne. Mnozí upamatovali se, že se tím ohlašuje hodina oběda a zamířili do hostinců. Jiní si nařídili hodinky a pak pokračovali teprve v chůzi; jen mladík, který seděl na lavičce v sadu proti admiralské budově, nenařídil si hodinek, buď že jich neměl, nebo neměl na oběd, ač slyšel ránu z děla.

Mladý muž jmenoval se Petr Petrovič Gorobačev. Pocházel z četné schudlé rodiny šlechtické, studoval, ale nedostudoval pro nedostatek prostředků, přijal pak službu v jistém závodě, ale byl propuštěn „bez objasnění příčin“, a nyní již půl léta byl bez práce. Před desíti dny, obdržev tři ruble od starého přítele, dal se zapsati do jedné z kanceláří, které berou peníze za opatřování míst, ale míst nezaopatří, a právě v předvečer dne, kterého se začíná naše vypravování, dostal vyrozumění od kancelářského písaře (ale ne snad od kanceláře), že písař má s ním,

klientem kanceláře, co jednat. Byla mu udána schůzka na bulváru právě ve 12 hodin.

Proto obrátil nyní zvláštní zřetel na výstřel a počal s jakýmsi nepokojem pozorovati bedlivě lidi procházející se v aleji.

Neuplynuly ani dvě minuty, když objevil se písař, provázený nějakým zcela solidním pánem.

Solidní pán usedl opodál a písař zaměřil ke klientu kanceláře. Pozdraviv tázal se, může-li věc objasniti, prose zároveň, aby návrh jeho nebyl pokládán za urážku.

— Neračte se ostýchati, jaká pak urážka! Netřeba mezi námi okolků, vždyť jsme si cizí.

— Dovolím si tedy věc vysvětliti.

Následoval pak návrh starý jako svět, spočívající v tom, nechtěl-li by mladík dáti své jméno ženě a po svatbě navždy se s ní rozejíti.

Gorobačev byl návrhem pokořen, ale . . .

— Vyplatíme vám za to — hovořil písař — deset tisíc po příjezdu do kostela. Budete-li souhlasiti, ihned vás ošatíme, dáme vám byt, stravu a druhý den po svatbě ujedete na místo, které si zvolíte.

Gorobačov váhal.

— Chcete-li snad promluviti s pánem, který sedí tamto v aleji, on vám vše objasní podrobněji.

— Dobře, pravil Gorobačev a s povzdechem vstal.

Sestoupili se všichni tři. Solidní pán dal návrh, aby se šlo do hostince. Kráčeli mlčky, a teprve když přijal je ve svoji náruč jeden z nádherných kabinetů Malého Jaroslavce, začal solidní pán mluviti.

Poručil chutné zákusky a objednal oběd.

Hladový Gorobačev vypil dvě veliké čišky vodky a hltavě pojedl zákusek.

Utišiv hlad a pocítiv malé kroužení v hlavě, otázal se již dosti nenuceně:

— Nuže pane, oč se vlastně jedná?

— Vždyť vám bylo už vše vysvětleno.

— A nač toho potřebujete?

— Takové potřeby se tuším neobjasňují, ale řeknu vám to zkrátka. Jména vašeho potřebuje velmi hezká dívka prostého rodu, ale vzdělaná. Jest milována, ona by lásku opětovala, ale . . . ale . . . Zanechme podrobností . . . Slovem mezi dívkou a milencem jejím není sňatek možný, neboť on je ženat. A ona, bojíc se o budoucnosť dětí, chce, aby měly jméno . . .

— Tak je tomu . . . Nu to je velmi hodná dívka . . .

Hovořili dlouho, umlouvali se. Jedli, pili, načali i šampaňské, a konečně pronesl Gorobačev rozhodné „ano“.

— Nuže pane, od dnešního dne jste — pardon — pod dozorem kancelářského . . . Vydáte mu své papíry i svoji osobu.

— Ovšem, tak se stane! pravil silně napilý Gorobačev, a podav obě ruce písaři, dodal: Berte a važte!

Solidní pán odešel, písař odvezl Gorobačeva a ubytoval ho u sebe.

Druhého dne byl mu koupen vkusný šat, a on jsa oděn a nasycen, stal se hezkým a příjemným mužem.

Pravidelné rysy tváře, hezký vzrůst, dobrodušné oko, jemný a milý hlas i vybraný hovor — takový byl Gorobačev.

Sňatek určili za týden, a čím více se blížil osudný den, tím více zajímala ho ta, které dá svoje jméno. Brzy ji nenáviděl, brzy zbožňoval, dle toho, v jaké byl náladě. Klna sobě za kupčení se svým jménem, klnul i jí za tuto koupi. Vzpomínaje na svoje strádání, na svoji bídu a ponížení, promíjel jí a netoliko promíjel, ale zdálo se mu, že ji i náruživě miluje.

Ji! . . které ani neznal, ani nespatřil! —

Konečně přišel osudný den. Uplynulo dopoledne. Slyšel opět výstřel z děla a zachvěl se při tomto zvuku. Zbývaly ještě tři hodiny do sňatku. Již i kočár vjel do dvora. Gorobačev byl ve špatné náladě. Brzy ho mrazilo, brzy mu bylo horko. Srdce měl stísněné, těžce oddychoval. Temné mraky zastíraly jeho mysl. Ležel na pohovce v modním obleku.

— Kdybych mohl zaplakat, ulehčilo by se mi . . .

Bohužel, slzy, blahodárné slzy nejevily se na zavolání. Oči byly suché a planuly.

— Což ještě není čas! Už dvě hodiny . . . Vždyť pojedeme daleko za město!

Vyskočil prudce, vzal plášť a klobouk a stanul na prahu před písařem.

— Počkejte! Buďte přece vážnější, začal písař, ale Gorobačev se naň prudce osopil:

— Pojeďme bez řečí!

— Myslím jen, abyste neztrácel mysli.

— A já myslím, abyste mne nechal na pokoji.

Mlčky odešli z bytu, mlčky vsedli do povozu, který rychle vyjel.

Náhle Gorobačevu napadlo: „Bože, snad při této divoké jízdě zajedeme někoho, zatknou nás a se svatby sejde."

Ale nestalo se nic podobného. Okolojdoucí byli opatrni, a za dvacet minut vyjel povoz za město, kdež nepotkávali již nikoho.

Brzy probleskla kupole chrámu, povoz zastavil. Sestoupili a vešli do kostela.

Ticho, temno a chudá nádhera vesnického kostela. Kostelník a strážník, nikoho více.

— Ještě nepřijeli? tázal se písař kostelníka.

— Jsou zde, sedí u bátušky.

— Oznamte náš příchod.

— Již jsem oznámil.

Za dvě minuty vešel solidní pán v průvodu kohosi, jenž vedl nevěstu.

Gorobačev, maje skloněnou hlavu, viděl, jak mimo něho kmitl se bílý šat bez vlečky, viděl drobné nožky, obuté v bílé střevíčky, ale neosmělil se vzhlednouti k té, s níž brzy bude spojen. V duši bylo mu velmi teskno. Táhlo jej to ze chrámu, myslil, že musí prchnouti neohlednuv se, ale konečně poddal se neznámé síle, šel a podepsal se do kostelní knihy.

Vzali ho stranou a doručili mu objemný balíček.

— Plných deset tisíc — uslyšel šeptem.

Zachvěl se, pocítil téměř úpal v ruce a mechanicky vložil balíček do kapsy.

A ona?

Hleděla naň potají a viděla, jak prodělávali s ním celou tu proceduru. I jí bylo nevolno, pozorovala jeho žal a zmatek. „Patrně je to pořádný člověk. Vypadá tak hezky, dobrácky, mile.“

Postavili je vedle sebe.

Odvážil se pohlédnouti na ni a ztrnul. Před ním stála krasavice, svěží, milé, nedotknuté stvoření. Povznesla k němu rovněž své holubičí oko, zrak jejich se střetl, ale jakoby hovořil: „I to jen na okamžik, a pak rozejdeme se na vždy, tak nečestně, tak hanebně!“

Obřad pokračoval a zraky jich stýkaly se častěji.

Na otázku, bere-li si ji dobrovolně za ženu, odpověděl rozhodně: „ano“!, ona odvětila rovněž tak.

Kněz spojil jim ruce. Ruce jich hořely a mrazily. On sevřel silně její ruku, ona odpověděla lehkým stisknutím. Obřad se končil. Měli se políbiti. Pohlédli na sebe, pak se smutně políbili. Jí vytryskly slzy, on těžce vzdychnul.

Kněz, jemuž byl stav věcí neznámý, blahopřál jim.

— Pravdali, že co Bůh spojil, člověk nemá rozlučovat? otázal se Gorobačev.

— Nu ovšem.

Gorobačev, pohlédnuv na solidního pána, pravil:

— Slyšel jste?

V kostele nastal zmatek.

— Dosti těch komedií! pravil Gorobačev a tázal se nevěsty:

— Pokládáte se za moji ženu?

— Ano, ano, ano! odvětila s jakýmsi nadšením.

— Nuže, pojeďte se mnou!

Všichni patřili na to mlčky.

Manželé se ohlédli kolem. Nebylo tu povozů kromě najatých solidním pánem. Než hle! u břehu stojí člun.

Seběhli rychle do člunu a odejeli po řece.

— — — — — — — — — — — — — — —

Stalo se skutečně, čtenáři.

Dívčí hlavy. Studie Jos. Ženíška.

V.

Román o čtyřech synech Ajmonových.

Napsal Julius Zeyer.

(Pokračování.)

Den přišel odjezdu a na koně
už bratři sedat měli na bílé
a stáli v síni v pláštích z purpuru,
když Ijonetta vešla ubledlá
a chotě svého jala za ruku
a třesoucím se hlasem pravila:
„Můj Renalde, můj víc než živote,
můj milený, ty otče synů mých,
slyš prosbu mou, ach, nejeď k slavnosti!
Mně trpce tak a těžko vyslovit,
co v srdci bodá mě jak ostrý trn —
však mlčet nelze! Ó můj Renalde,
ó Aláre, Gišáre, Ryšáre,
já svému bratru nedůvěřuji,
on kuje zradu! Odpusť mi to Bůh,
když křivdím mu!“

Tu Renald kabonil
své jasné čelo, zraky ztemnily
se chmurně mu, a ženě vyčítal:
„Jak podezřívat můžeš bratra tak?
Jest mužem, králem, bohatýrem jest!
Lhát jak by mohl, nízce podvádět?
A koho? Chotě vlastní sestry své!
Ó, styď se, Ijonetto! Láska tvá
tě na bezcestí vedla.“

Propukla
v pláč Ijonetta a pak pravila:
„Ty's pravdivý jak Kristus, pán nás všech,
jejž zradil proto Jidáš bídný přec,
a pravdiv sám, v lež věřit neumíš.
Já bratra svého milovala vždy,
a ctila jej, však vím, že slabý jest,
a slabost každou podlost dopouští,
všech zločinů je matkou nevolky.
Co mezi císařem a Ijónem
se stalo, nevím, to však jistě vím

že Ijón lhal! Já blednout viděla
tvář jeho, polívat se ruměncem,
když na tu slavnost horlivě tě zval,
já viděla, jak odvracoval zrak,
když oči tvoje, plny důvěry,
hled jeho hledaly! Ó, nerci mi,
že hanbou moje nedůvěra jest!
Ne o sebe, o tebe třesu se!
A slova bratrova když mámila
tě, přímého jak prudké střely let,
já tvého syna v klíně držela, —
proč mimoděk tu dítě vinula
jsem k svému srdci v náhlém leknutí,
k svým prsům zdmutým chmurným tušením?
Bůh sílu dal vám mužům, slabým nám
dal za to prozíravé vnuknutí!
Můj Renalde! Aláre! Gišáre,
a Ryšáre, vy všickni slyšte mne!
Zbraň skryjte pod plášť! Plane purpurem,
však též se horkou bude krví rdít,
než slunce zajde! To vám zvěstuju!"

A vrhla se na srdce Renaldu.
Ten tisk ji k sobě a pak řekl jí:
„Jak laňka leká se, když padá list,
tak láska matky všeho děsí se,
smrt, zdá se jí, že číhá v koutech všech,
a proto bez příčiny schvátí ji
strach každou chvíli. Lásky hodna je
ta slabost krásná, jež mě dojímá.
Však klidna buď, ty lani bázlivá,
mé rámě silné chrání děti tvé!
Ty chvěj se pro ně, nad nimi však bdím
a Bůh je s námi! . . . Nyní na koně!"

Tu Ijonetta klidna zdála se
a řekla pouze: „Osudů jsi mých,
jak vlastních, pánem. Tedy s Bohem jeď.
Však přání malé přece splníš mi?"
A velkou z bílých růží kytici
mu přinesla a takto pravila:
„Ty jedeš beze zbraně. V ruce měj
ty tedy vonné květy. Slib mi teď,
že věrně podržíš je, z rukou svých
že nedáš je, a přivez mi je zpět,
když vše se skončí v míru. Dejž to Bůh!
Však slib mi též, že kdyby nebezpeč
ti hrozila, že moji kytici

v dvé roztrhneš, mé jmeno volaje.
Proč tak si přeju — na to netaž se.
Já ti to povím, až se navrátíš."
A s úsměvem to Renald přislíbil.

Na prahu síně ale Malgis stál
a ten teď pravil: „Slyš mne, Renalde.
Smír blízký jest, však není ujednán,
a proto zavřen hrad tvůj zůstane,
kde věrní tvoji jsou, kde děti své
a ženu zanecháš. Kdo velí zde?
Ó, Renalde, na to jsi zapomněl!
Nuž, v klidu jeď, mne ale nech zde bdít,
hrad střežím tvůj a Bajára nám nech,
mně a svým dětem, přítelem nám jest,
a méně budem tesknit po tobě,
když bude Bajár s námi. Souhlasíš?"

„Vždyť musím," pravil Renald, „zdál bych se
přec tvrdošíjným jinak, odepřev
už ženě před tím, oč mě žádala."

A tak se tedy v smíchu rozešli,
a z hradu letěli jak boží blesk
ti plaví, jasnozrací rekové
v těch pláštích z purpuru a v ruce měl
z nich každý místo zbraně kytici. —
Tu z bílých růží, Ijonettin dar,
teď Renald líbal, vzpomínaje si
na vlahé její oči, chvějný hlas
a lásku její něžně mateřskou,
a zvon když nyní nad ním hlaholil,
jímž slavnostně na hradě zvonili,
by ještě pozdrav za ním vyslali
na cestu k smíru, tu zved Renald zrak
tam vzhůru k tomu nebi letnímu,
jež nad ním v jasu plálo bez oblak,
a šeptal tiše: „Krásný je tvůj svět,
ty králi ráje, králi lásky ty,
a nejsladší tvůj dar je svatý mír!
Ten údělem mým bude konečně!
A nový život tak mi vychází!"
Tak Renald šeptal, jeda zkáze vstříc. —

Den jasný byl a trávy voněly
a podél cest kvet všudy bíle hloh
a ptáci zpívali a do zpěvu
se bratři dali též, pěl s Alárem

o závod Gišár, přizvukoval jim
svým sladkým hlasem Ryšár, z prsou pak
jak slavné tóny varhan Renaldu
zpěv stoupal velebně a kraloval
nad hlasy ostatních, jak dubu šum
nad šelestěním bělokorých bříz.
Háj bratrům nyní kýval v ústrety
a první Renald vejel v ten libý stín
a zabrán v zpěv svůj nepozoroval,
že bratří jeho za ním umlkli,
tak náhle, jak když struna přerve se —
to umlknutí mělo příčinu,
neb sotva překročili háje lem,
když za kmenem za každým zjevil se
muž ozbrojený; věru zdálo se,
že náhle rostli lidé ze země,
háj ozbrojenci celý hemžil se
a v okamžiku, jako přízraky,
se vrhali ti némí vojíni
na netušící, klidné jezdce tři
a trhali je s koňů: zpívaje
jel Renald dál, a Ryšár zběsile,
tou zradou hnusnou dohnán v zuřivost,
vzkřik' rouhavě: „O běda, běda nám!
Jsme zrazeni! A v zmar kdo vedl nás?
Hle, Renald sám! On zpívá, jede dál!
My jati jsme a on je svoboden!
Je Jidášem! Je Renald Jidášem!“
A bratři jeho po něm volali:
„To nejtěžší je rána, Renald sám
že vydal nás! Co proti tomu smrt?“

A ohledl se Renald, v úžasu,
co stalo se, teď viděl, slyšel též,
co bratři jeho rodní volali
a úsměv bolestný, bolestný tak,
že bratrům jeho srdce rozrýval,
měl na rtech zbledlých, s koně svého slez
a v prostřed skočil davu nepřátel
a pravil bratrům: „Žel, že podobná
se v duši vaší zrodit myšlenka
kdy mohla na mžik jen!“ A zakryl tvář
si pláštěm svým, a bratři vrhali
se na zem v pláči, k nohám Renaldu
a prosili jej: „Promiň, promiň nám!
Hřích smrtelný jsme věru spáchali!“

A Renald na své srdce tahal je
na bohatýrské, silné, něžné však

a líbali se takto vespolek.
Tu hlas se ozval hrubý, který děl:
„Nuž, rozlučte se. Zajisté že smrt
vás čeká potupná, vy buřiči!“

Tu Renald vzhléd a řekl: „Koupit však
vám bude naše, věřte, životy,
a lacině je, Bůh ví, nedáme!“
A hleděl kolem. Vojskem hemžil se
háj jako mraveniště. Usmál se
tu Renald hrdě: „Zjevno,“ pravil jim,
„že lovit chcete ušlechtilou zvěř,
a množství vaše pro nás velkou ctí.“

Muž postavil se před něj vysoký
a pozved hledí přilby, poznal jej
tak Renald hned, a byl to Moriljón,
druh jeho někdy, pravil Renaldu:
„Je marné brániti se, vzdejte se!
Jste beze zbraně, nuže konečně
se dostane vám, co vám po právu.“

Řek na to Renald: „Kdyby po právu
se bylo dělo nám, tož nebyl bych
věř, Moriljóne, nikdy bouřil se.
Meč tasil jsem, když práv jsem nedosáh.“

Tu s posměchem mu řekl Moriljón:
„Chceš naklonit mě sobě řečí svou?
To marné je. Já přišel zatknout tě.
O práva svá se můžeš s katem přít,
jenž povede tě k smrti potupné.“

Tu rozzuřil se Renald, volaje:
„Mne nikdo potupiti nemůže,
neb nečinil jsem nikdy nejmenší,
zač bych se rdíti musil. Ty se styď,
neb zrádně napadáš mne! Nejsi muž!
Ty urážku mi drze metáš v tvář,
mě vida beze zbraně! Zde tvůj trest!“

A zdvihl kámen velký, silou vší
jím nepříteli v hlavu udeřil.
Zvuk kovu zahřměl lesem, přilbice
se v trávě válela a skolen kles
bez hlesu Moriljón, pak z hloubi vzdych
a nehnul sebou víc. A povstal řev
a hrnuli se nyní se všech stran

na děti Ajmonovy, zasáh meč
teď z davu hrotem onu kytici,
již, bílou z růží, svému manželi
dnes ráno Ijonetta podala,
byl Renald pustil ji a zapomněl,
však opět zdvih' ji, aby uchránil
ty květy od dupotu nepřátel
a třímal ji jak beze skvrny štít.
Hrot meče když ji ve dví rozpoltil,
tu jásal Renald, neboť uviděl,
že ostrá dýka v růžích kryla se
a v radosti své zvolal: „Ženo má,
ty, věru, strážným byla's andělem!
Teď nepodlehnem jako lovcům vlk!“
A vnořil dýku bleskem po jilec
v hruď nepřítele, jenž mu nejblíž stál
a raněnému vyrval hbitě meč
a dýku svou dal rychle Aláru,
jenž po příkladu jeho dobyl meč
a dýku Gišár měl a Ryšár pak
a spůsobem tím každý z bratrů tak
se ozbrojil, a opírali se
teď o stromy (tak záda kryli svá)
a jako lvi se v seči bránili.

Moc útočníků byla přílišná
a Gišár padl v jejich zajetí,
když znaven na okamžik, utíral
si pot a krev, a divý jásot zněl
teď hájem šumícím. Žal nesmírný
se zmocnil bratrů, v zoufalosti své
se vrhl Renald v nejhustší ten dav,
kde Gišár sténal. Divy chrabrosti
teď bratři konali, až bledý strach
vjel v nepřátelské šiky přečetné
Vnik Ryšár sléz k samému Gišáru
a v pravo, v levo skolil soky své
a vyrval bratra posléz z rukou jim,
sám ale kles, neb rána hluboká
mu zela v boku, krev se řinula
jak zdroj mu z těla, marně zdržoval
ji rozedraným z nachu pláštěm svým,
však volal: „Prchej, prchej, Gišáre!“
A Gišár vzal jej rychle na plece,
meč jeho zved a cestu klestil si,
jak temným si ji mrakem ryje blesk,
a dosáh' bratrů svých a pravil jim:
„Hřbet skalný vidím strmět stromovím:

tam spěchejme, to naše bude tvrz!"
A Renald s Alárem se stavěli
těm v cestu, kteří jinak Gišára
by snadně byli, věru, skolili,
neb s břemenem svým bez obrany byl.

A Bůh byl s nimi, paty dosáhli
té příkré skály dřív než nepřítel,
a šplhali se vzhůru, vlekouce
za sebou v pláštích z nachu Ryšára.
Pak uložili měkce na mech jej,
a polonazi, v rouších visících
jim v cárech s těl, a krví zbroceni
i svou i cizí, stáli v úpalu
a v znoji slunce jako v poušti lvi,
a těla jejich rysem olbřimým
se temně lišila od oblohy,
v jas jejíž čněla. Velký šel z nich strach
a chmurnou hrůzou byli vrahům svým.
Ti na úpatí stáli ztrnulí,
a bratři čekajíce jistou smrt
se drželi za ruce, za věrné
a truchlé žalmy umírajících
jim slavně, zbožně se rtů plynuly
a nesly modrým vzduchem nad hájem
se šumícím a smutně zmíraly
ve stromů vrcholcích. A pod skalou
se útočníci znova řadili
a chystali se k boji slednímu.
Zpěv bratrů umlk', ticho nastalo
a nyní k útoku hnal nepřítel,
v tom ozval hrom se, až se třásl háj:
to ohromné valili balvany
na nepřátely Renald s Alárem,
jež Gišár k rukám jejich hbitě vlek,
a vřava na to byla nesmírná,
neb rozkrušeni dole zmírali,
kdož za jisté už měli vítězství,
a v divém spěchu všecko prchalo
na tři sta kroků. Bratři jásali
a znova naděj v srdcích kmitla jim. —

(Pokračování.)

Ze zápisků Phil. stud. Filipa Kořínka.

Studie k novellám. Prozrazuje Martin Havel.

II.

Když jsem si pochutnával příští úterek za svým stolem na opíkaných brambůrkách s jitrničkou, přistoupil ke mně pan Hvižďálek a ptal se, nevěděl-li bych snad náhodou o nějakém chlapci z nižší reálky nebo konečně i z nižšího gymnasia, jenž by hledal byt. Že by o dobrém bytě věděl.

Nevěděl jsem. „A teď je už také pozdě," řekl jsem, „každý teď už byt má."

„Inu já vím," ztlumil pan Hvižďálek hlas. „Já jsem to taky vašnostpanu profesorovi řek' — a to se rozumí, že on tu věc taky zná, a jak pak by neznal, vždyť je od toho — no, ale přece mě jen žádal, abych se tak pozeptal mezi pány, co sem chodí, že někdy je třebas taková náhoda."

„Co pak on má študenty na bytě?"

„On vlastně ne, ale jeho sestry — a on s nimi bydlí," vysvětloval pan Hvižďálek. „No a tak tedy mi říkal — a já se tak poptávám — neračte mi mít za zlé, pane Kořínek —" (Já ještě nejsem vašnostpán, Trhaný již je.)

Ujistil jsem ovšem pana Hvižďálka, že pranic mu nemám za zlé, a že jen lituji, že nikoho nevím a že kdybych věděl, jistě mu řeknu —

„Inu, jsou kolikrát všelijaké náhody — a vašnost pan professor by měl opravdu velikou radost," povzbuzoval mě pan Hvižďálek, a ježto jsem již dojedl, vzal talíře a sám je odnášel.

A stala se vskutku náhoda, jako panu Hvižďálkovi zrovna k vůli.

Ještě týž týden v pátek dostal jsem do koleje z Hradce list od paní kontrolorové Ryšánkové, jejíhož hocha jsem v oktavě učil. Psala mi, že její sestra, správcová Muchová, má v Praze syna v první latinské na akademickém gymnasiu, a že hledá pro něho domácího učitele. Tak že v té věci na ni (paní kontrolorovou) se obrátila, poněvadž prý ví, že její František měl v Hradci nějakého spolehlivého praeceptora, který že teď je v Praze. Jestli prý by tedy ten nemohl jejího syna Emánka učit. A tak tedy že ona (paní kontrolorová) mi píše, poněvadž doufá, že mi taková dobrá kondice přijde vhod. (Slovo dobrá bylo podtrženo.) A zároveň že se na mne obrací ještě v jiné věci.

Muchův Emánek je prý nespokojen v bytě, jejž mu maminka u nějaké vzdálené příbuzné svého muže vyhledala. Stýská prý se mu v něm hrozně, poněvadž ona příbuzná je bezdětna a on celý den takřka

sám, kdežto doma viděl stále děti kolem sebe. Proto že by ho paní správcová ráda dala někam, kde mají syna nebo študenta na bytě stejného s ním věku, ale kde by ovšem měl i náležitý dohled a silnou stravu. (Hoch prý je slabý.) Nevím-li tedy o takovém bytě, a pak-li ano, abych jí bez odkladu odepsal.

Rozumí se, že jsem okamžitě vzpomněl na pana profesora a šel druhý večer k Bečvářům. Panu Hvižďálkovi hned ve formance jsem řekl, že bych teď věděl o chlapci, pro nějž hledají byt, ale že bych musel dřív s panem profesorem mluvit.

Pan Hvižďálek rozjasnil svou zoufalou tvář a bez odkladu běžel k panskému stolu; pan profesor již tam seděl s inspektorem Zárubou. Díval jsem se, jak se na pana Hvižďálka obrátil, jak zakýval hlavou, pohlédl na mne, slabě se usmál a konečně k panu Hvižďálkovi několik slov promluvil. Ten přiběhl a oznamoval, že mě vašnost pan profesor zdvořile žádá, abych, mohu-li na chvilku, k němu přisedl. Očekával jsem toto vyzvání, a bylo mi vítáno. Umínil jsem si příležitosti využitkovat.

Poklonil jsem se panu profesoru, jenž přívětivě dvakrát pokývl hlavou a zdrželivě mi podal svou dlouhou hubenou ruku. Chopil jsem se jí a cítil, že je studená jako bez krve. Snad se mi to dotknutí zdálo ještě chladnější proto, že rukou svou v mé ani nepohnul, tak že jsem svou pravici co nejrychleji odtáhl.

„Povídal mi pan Hvižďálek,“ začal pan profesor svým tlumeným, shovívavým tonem, „že byste věděl o nějakém hochu. Kam chodí?“

„Do parvy.“

„Tedy do gymnasia?“ a pan profesor sklopil víčka, stáhl rty a hleděl na špičky svých pečlivě očištěných nehtů.

„No, jakáž pomoc,“ řekl po chvíli a vzhlédl zas na mne svýma vytlačenýma očima s neobyčejně velikou panenkou. „A čí je syn?“

Pověděl jsem vše důkladně a pan profesor zdál se tentokrát mým sdělením uspokojenější.

„Ale třicet zlatých by nanejméně musel platit — pod tuto částku sestry nikoho neberou. Upozorňuji vás předem na tuto okolnosť,“ řekl.

„Dvanáctiletý hoch a třicet zlatých!“ myslil jsem. „Pane, hodně. V Hradci platili parváni dvanáct, nejvýš patnáct a neměli se zle. Třicet zlatých, můj Bože, kdybych já je měl —“

„Když je otec hospodářský správce a na takovém panství a když má toho jediného syna na studiích, snad nebude hledět na nějakou tu zlatku,“ řekl pan profesor, pozoruje, že jsem se zamlčel, a zaklepal dvakrát prsty na stůl. „U sestry je pět studentů, a platí jí až čtyřicet zlatých, bez prádla. A nejsou o mnoho starší. Dlužno uvážit, že mají silnou stravu, vzorný dozor a že já dohlížím sám k jejich učení. U nás nikdy nikdo nepropadl, a nepropadne ani on. Ta jistota také něco váží.“

„On dohlíží na učení — a to já bych snad přišel o hodinu,“ projelo mi hlavou.

„Paní správcová si přeje, abych já jej vyučoval,“ podotkl jsem nahlas sice, ale cítil jsem, že přece ne tak rozhodně, jak jsem si přál.

„Inu s Pánembohem,“ řekl pan profesor. „Latině jej vždycky můžete učit, ale na ostatní dohlédnu také sám.“

„Vy neráčíte být latinář, pane profesore?“ osmělil jsem se zeptati.

„Ne — já studoval reálku a techniku,“ odpověděl pan profesor nedbale a protáhl vážně svou kozí bradu. „U sester bývají většinou realisté,“ pokračoval po chvíli přitlumeně, „jen jednoho gymnasistu ještě máme — chodí do třetí; nějaký Klavík — konečně i s tím byste mohl latinu opakovat — kdybyste chtěl —“

„S radostí, pane profesore, budete-li si přát.“

Pan profesor se slabě usmál a na mne se zadíval; v tom okamžiku, nevím jak, napadla mi jeho pleš, a já nemohl a nemohl si pomoci a musel na ni pohlédnout, jakoby mi oči tam nakrucoval.

Panu profesoru neušel ten pohled i zakašlal slabě a pravil rychle: „Co koukáte?“ Při tom ruka jeho nervosně vznesla se k hlavě a konci prstů přejížděla po vlasech nad skráněmi přihlazujíc je směrem k čelu.

Sklopil jsem rychle oči a byl v rozpacích.

„No,“ řekl po chvíli jakýmsi nevlídnějším hlasem než prve, „jaké pak ujednávání již nyní. Nutno nejdřív zvědět mínění té paní správcové. Dopište jí tedy, a bude-li souhlasit, přijďte s chlapcem k nám.“

„Kde ráčíte bydlet, pane profesore?“ ptal jsem se neodvažuje se již oči pozvednout.

Udal mi ulici, číslo a poschodí a natáhl pak zas tak jen na polo svou pravici proti mně. Jako prve nepozoroval jsem ani teď nejmenší stisknutí. Prsty jeho zůstaly studeny a nehybny. Vycítil jsem, že nějak spěchá, abych již byl od stolu a nenalézal jsem proto jiné příčiny, než ten bezděčný pohled na jeho hlavu. Budu-li kdy ještě s ním mluvit, dám si pozor.

Odcházel jsem ten večer trochu sklamán. Očekával jsem, že se dovím více. Ale nepovolím teď a nepovolím. Musím se k panu profesoru dostat. Tu příležitosť nepropasu.

Těch třicet zlatých zdálo se mi ovšem požadavkem nemírným a domníval jsem se, že se bude jistě zdáti i paní správcové. Nicméně jsem paní kontrolorové do Hradce psal, že bych o bytu věděl, ba dokonce jsem jí ten byt i vychválil a zejmena k tomu poukázal, že tam Emánek bude mezi hochy stejného s ním věku, tudíž stesk že ho dojista přejde, a že nebude-li se milostpaní správcové zdát měsíční plat přílišný („snad konečně i něco sleví,“ připsal jsem), ochotně a rád ji do bytu vyprovodím, aby se na vše sama podívala a vyptala.

Na list ten dostal jsem odpověď od paní správcové samé. Sdělovala mi, že jí sestra o všem psala, a že ona by konečně ani třiceti zlatých nelitovala, jen kdyby hoch byl spokojen a měl se dobře. Proto že se na každý způsob na byt podívá a že byla by mi vděčna, kdybych tam šel s ní. Příští sobotu prý přijede s mužem do Prahy a budu-li tedy chtít býti tak laskav, že se na ni doptám k deváté hodině u Zlaté husy.

Paní správcová byla ještě mladá paní, tlustá, s podbradkem, červená, plná života. Měla tuže řeč jako její sestra; jak promluvila, bylo znáti, že je od Vysokého Mýta. —

„Neutíkejte tak,“ napomínala mě, když jsme šli od Zlaté husy do Vodičkovy ulice. „Já vám tak čerstva nemůžu postačit,“ dodávala celá udýchána. „Však máme dost času.“

A já přec šel jako obyčejně, jen že ovšem ona sotva se kutálela. Zapýřil jsem se trochu a zvolnil krok.

„Já už jsem tomu dláždění odvykla,“ pravila zas po chvíli. „Když přijedu z Prahy, jsem pokaždé jako rozlámaná. Tři dny do mne nic není.“

Věřil jsem jí na slovo. Potila se, ač byla již hodná zima.

„Tak kdák to už je?“ ptala se mne, když jsme přecházeli kolem Myslíků.“

„V Křemencové ulici, prosím, milostpaní,“ řekl jsem: „Hned tam budeme.“

Kolébala se dál, hubovala na tramvaye, a že je to tu o život. Doma často ouzkostí prý umírá, když si vzpomene na Emánka a jak tu snadně může přijít k úrazu. Ona že by tomu hluku již nenavykla, o hlavu by prý z něho přišla.

Konečně jsme vcházeli do domu, kde Janebovic bydlili. Byl to starší dům s prostranným dvorem, do něhož hledělo celé jedno křídlo. V tom křídle v druhém poschodí zůstávali Janebovic.

Pod paní správcovou skřípěly staré dřevěné schody.

„Ty schody, ty schody,“ naříkala jedva dechu popadajíc. „To je v Praze to nejhorší. Ty by byly má smrť. A pořád vyšší a vyšší domy dělají. To je hrůza!“

V prvním poschodí se zastavila nemohouc dál. Ňadra se jí mocně zvedala. Popošla k pavlači a dívala se na dvůr.

„Dům nezdá se moc čistý — a ticho tu taky nebude. Podívejte se, pane Kořínku, dole je zámečník.“

„V Praze je to sotva kde lepší, milostpaní,“ upokojoval jsem ji a nezdržel se úsměvu nad jejími nářky.

„Já bych o hlavu přišla“ — opakovala a obrátila se odevzdaně ke schodům. „No tak pojďme zas“ — pravila a již první schod pod ní táhle zasténal.

„To se nedivím, že tu tolik lidí umírá na souchotiny, když lezou do takových výšek“ — mluvila, hlasně oddychujíc. „Věřte mi, já doma často pláču, když si vzpomenu na toho našeho hocha. Takový chřástal to je a do takových schodů musí běhat.“

Konečně jsme byli nahoře a paní správcová se zas zastavila. „Nemohla bych ani mluvit, počkejte trochu,“ řekla, „až se utiším“ — Ty mi daly — zpropadené schody,“ dodávala utírajíc a ovívajíc se šátkem.

Na dveřích do bytu Janebových přibity byly kolem do kola pletence slámy, aby zima tam nemohla. To se paní správcové líbilo a pochvalovala to. Před dveřmi stála veliká starodávná špižírna s visacím zámkem a proti ní na zdi visel dřevěný skládací věšák na šaty. I to učinilo na paní správcovou nejlepší dojem.

Otírajíc si nohy o rohožku, podívala se ještě jednou na navštivenku, přilepenou na levém křídle dveří, na níž stálo tuší napsáno francouzským rondem Viktorie Janeba, a zaklepala.

Ozvalo se ňafavé zaštěknutí, pak ostré okřiknutí psa, a hned po tom tiché kroky nohou obutých bezpochyby v bačkory. Pak odstrčena ze vnitř závora, vzato za kliku a dveře jen malounko se pootevřely.

V skulině objevila se postava starší ženštiny s brejlemi na nose. Vidouc však, že přede dveřmi je slušně oděná paní, otevřela dvéře více a pravila krátce: „Prosím, račte jen dále.“

Vstoupili jsme do veliké kuchyně, rozdělené plentou na dva díly. Na podlaze byly nataženy laciné koberce z režného plátna, až ku dveřím do pokoje.

Ženština s vlasy přes uši sčesanými a s nitěným drdolem vzadu zavřela za námi rychle dveře, zakřikla malého pinče, jenž ještě vrčel a zuby cenil, a podívala se pak tázavě na paní správcovou a na mne.

„Jsem filosof Kořínek,“ měl jsem za povinnost uvésti se, „a to je paní správcová Muchová. Má syna zde na gymnasium, a ráda by mu vyhledala jiný byt. Slyšel jsem od pana profesora, s nímž jsem se u Bečvářů seznámil“ —

„Ach, Julinek, on už mi o tom řek' — no to mě těší, — račte jen do pokoje, prosím — prosím —“ a běžela ve svých soukenných bačkorách napřed a otevřela dvéře do pokoje, jenž byl veliký a světlý jako kuchyň a také měl dvě okna do dvora.

V pokoji stály u stěn čtyry vysoko nastlané postele s kartounovými pokrývkami, pečlivě vyžehlenými. Před postelí v rohu stála stará kožená lenoška a v ní seděla stařenka v bílém čepečku, ruce majíc složeny na široké zástěře.

„To je naše maminka,“ pravila ženština, a babička zahýbala svými vpadlými ústy, zakývala hlavou a řekla slabým třesavým hlasem: „Pěkně vítám!“

„Prosím, račte si sednout, prosím pěkně,“ nutila ženština přívětivě a ukazovala na pohovku mezi okny, potaženou červeně pruhovaným cvilinkem, o níž jsme se přesvědčili, že nemá per.

Sama vzala vycpanou těžkou starodávnou židli a sedla proti nám. Byla jistě už přes padesát let, vlasy měla sic ještě černé, ale řídké, tak že špatně zakrývaly hnědé vložky nad skráněmi. Brejle v kostěné obrubě ji činily ještě starší. Byla bledá a již vrásčitá, ale rysů tváře příjemných. Pohled černých očí a čelo jevily bystrý rozum, stažené tenké rty sílu vůle, špičatý nos přísnost a ostrosť. Brada byla trochu vystouplá, poněvadž přední zuby patrně scházely.

„Já myslím, že máme česť se slečnou Viktorií Janebovou,“ řekla paní správcová, ovívajíc se ještě šátkem, neboť v pokoji bylo zatopeno a když ženština pronesla obřadné „prosím“ a uklonila se, začala široce vykládat o svém Emánkovi. Slečna Janebova vážně a pozorně naslouchala a přikyvovala na rozličných místech zdvořile a rychle hlavou na srozuměnou.

„My máme vždycky šest, sedm studentů — u nás by se mu nestýskalo,“ pronesla klidně, když paní správcová domluvila. „To letos náhodou máme pět — na šestého jsme pořád čekali, ale on nepřijel. Rozstonal se chudák na vagacích — tak píšou, že snad letos ani nebude studovat. Už jsme mu poslali peřiny.“

„Ale prosím vás, tolik jich, kam pak je všechny uložíte?“ ptala se paní správcová a rozhlížela se pokojem.

„Co pak o to je nejmenší starosť,“ usmála se slečna a stáhla dro-

bátko rty. „Ti dva nejmenší spí tady u nás — jeden na kanapi, a druhý na zemi, a ti větší jsou vedle v pokoji, račte se podívat.“

Slečna se zdvihla a otevřela dvéře do sousedního, o něco tmavšího pokoje, v němž kolem stěn bylo pět postelí, u každého z dvou oken stolek s knihami a sešity pečlivě srovnanými, v prostřed veliký stůl s nenatřenou deskou, mezi postelemi kufry a v rozích dvě ohromné jarmary.

U velkého stolu seděla ženština o něco mladší, ale přece asi čtyřicetiletá, vysoká, ale hubená, s modrýma očima a kaštanovými dlouhými vrkoči, jež volně jsouce spleteny vězely v tenké síti. Měla po stole rozloženo vyprané prádlo a přebírala je. Když paní správcová vešla, uklonila se a nechala práce.

„To je sestra Helén,“ řekla slečna Viktorie, „zrovna dává mladým pánům prádlo do pořádku,“ usmála se. „To toho vždycky za týden je — a co správky! Hoši umějí trhat —“

„A to všem perete?“ ptala se paní správcová.

„Jen jednomu se posýlá prádlo domů. To vždycky, jak paní maminky si přejou,“ dodávala slečna.

„Doma se přece jen prádlo víc ušetří,“ řekla paní správcová.

Slečna podívala se na ni, usmála se a zavrtěla hlavou, jakoby chtěla říci: ale kdež pak! Pak chytla se stolu dvě košile a držela je paní správcové před očima.

„Račte se podívat — to jsou košile tři leta staré, a za ten celý čas u nás prané. To není jako jinde, kde berou na to kartáč. U nás nesmí děvečka ani moc na mašině prát — a když, tak jak se patří hezky po délce — a to lepší všecko jen v ruce. Já nad ní pořád stojím jako profous. Kde pak se hned může tomu věnovat taková pozornosť, jako u nás, když nemáme nic jiného na starosti než ty studenty.“

Paní správcová vzala košili do ruky, pomnula mezi prsty a řekla:

„A nejsou ani plátěné.“

„No, a tři roky takhle vydržet! Jinde by z toho dávno lítaly cáry!“ řekla slečna vítězoslavně. „Ach Bože, to už uznalo něco maminek! Tamhle paní direktorka z Ounic, co jsem měla od ní syna pět let — vystudoval tady u mne reálku — ta říkala vždycky: ‚Nad vás není, slečno Viki — v celé Praze by druhou takovou hospodyni nenašel.‘ Však už mi taky sem poslala tři studenty. Od pana doktora z Ounic mám chlapce už třetí rok — a paní doktorová jaká je nóbl paní a jak všecko musí být na vlas.“

„A to hned taky tady spravíte“ — řekla paní správcová jaksi překonána.

„Všechno, každou dirčičku — každý knoflík, každou tkaničku — Teď už přes dva roky to má tady sestra na starosti, já už na bílé tak dobře nevidím.

„Viki si nechala jen šaty,“ usmála se slečna Helén. „Na ty je pořád metr.“

„Jo,“ horlivě přisvědčila slečna Viki, usmála se a začervenala trochu. „To já našim studentům všechno vyspravím maňifik. Kalhoty, vesty, kabáty, všecinko — jak to začíná prosvitat, hned to podložím, a když je to víc, vysadím to a vyžehlím, že to ani krejčí tak nedovede.“

Paní správcová se usmála. „To jste hotový mistr?“ řekla.

„Kam pak by přišli, to by musili být pořád u krejčího,“ rozkládala slečna Viki. „Na nich to všecko jen hoří, a teď to sukno — hned se prošoupá!“

„Račte se podívat,“ dodávala a otevřela jarmaru, jež byla nabita samým šatstvem. „Kalhoty tu mají jenom nedělní — všední mají ve škole, tak ty nemohu ukázat,“ hovořila prohrabujíc se v té haldě oděvu, „ale tady na příklad kabát, co nosí doma, když přijde ze školy,“ a již přinášela paní správcové krátké šedivé sakko na ukázku — „tak se račte podívat, jak jsou lokte hezky vysazeny — kdyby to byla ta samá látka, ještě do školy by to mohli nosit. Ale to už jsem neměla ani kousek — kdepak, to už je druhá záplata — hned to prodřou.“

Správka byla opravdu velmi obratně provedena, Hradecká moje teta by byla mohla chodit k slečně Viki do školy.

„Podívejme se, a kdák jste se tak naučila?“ podivovala se paní správcová.

„Vždyť my už máme studenty třicet let; třicet let, račte považit, to je nějaká doba. A to už člověk získá nějakou praxi a zkušenosť a umí s nimi zacházet. Už jich jistě je přes sto, co u nás zůstávali — a doktoři z nich jsou, a inženýři, a profesoři, a oúředníci — Bože člověk ani neví, jsou rozprášeni po celém světě. Ale na všechny se pamatuji, všechny je ještě dovedu vyjmenovat — a když tak někdy večer vzpomínám, vidím je všecky, tak malinké, jak k nám přišli.“

V slovech slečny Viki bylo mnoho živosti, ale i jakýsi teskný dojemný ton z nich zněl. Měla černé oči upřeny do prvního pokoje, jako by v něm viděla všechny ty, o nichž mluvila.

„To Helén tady byla ještě žába,“ pokračovala slečna Viki po chvíli, „když nám tatínek zemřel. Co jsme měly dělat? Ovšem maminka dostala malou pensi, ale nás dětí bylo šest — — A když si považím, že jsme mohli mít všichni dost — fatrle byl finanční komisař — a v těch dobách, račte považit! Co byli jeho kolegové, všichni skoro si uhospodařili jmění, ale tatínek — toto! Pro samou poctivosť a pro samé škrupule zemřel bez krejcaru. Inu, čisté ruce vzal do hrobu, ale bídu tady nechal,“ řekla slečna Viki s povzdechem.

Za té řeči pověsila zas kabát a zvolna kráčela zpět do prvního pokoje, ani toho snad nepozorujíc, a my šli za ní. Paní správcová naslouchala jí s účastenstvím dobrosrdečných, měkkých lidí, ale i s nepotlačitelnou zvědavostí žen.

„Račte se posadit,“ nutila slečna, když jsme přišli opět do prvního pokoje, a paní správcová nedala se dvakrát pobízet. Usedli jsme na pohovku a slečna Viki zas proti nám. Věděl jsem, že teď přijde malá rodinná historie.

III.

„Já byla nejstarší, Lóri bylo asi dvacet, a Helén snad čtrnáct, když fatrle umřel. Julinek, bratr, počal chodit do reálky, a ti dva nejmladší, to ještě byli caparti takoví. Co teď dělat — račte jenom uvážit!

Krejcar tu nezůstal — a maminka se nám ke všemu ještě rozstonala. Běhala jsem tedy po známých, abych dostala nějaké studenty na byt. No, a dostala jsem dva. Ten jeden je teď ve Vídni už radou a ten druhý loni umřel jako profesor v Plzni. To byli první naši studenti — a od těch dob pořád je máme na bytě. A chvála Bohu, měli jsme štěstí. Vždycky jsme dostali z krásných domů, a co jsme jich měli, všichni se dobře učili. Nikdy ani jeden nepropad', a to je co říct, při tolika!"

„Co pak Viki — Viki je hodná, kdyby jí nebylo, já nevím, co bych si byla počala," ozval se v tom z fauteuilu třaslavý hlas stařenčin pln uznání.

Pohlédli jsme tam, paní správcová se usmála a zakývla na přisvědčenou hlavou.

„A jak to s těmi chlapci umí," řekla zas stará paní, cukrový její čepeček se zatřásl a vpadlá ústa se pohybovala, jakoby cosi žvýkala. Viděli jsme všichni, že ještě něco dodá i neodvraceli jsme od ní oči. Najednou jakýsi milý úsměv přeletl stařenčinu tvář, objasnil ji a stáhl pak její rty k nevýslovně milému výrazu starců, když se chystají pronésti nějaký žert, nějakou jim oblíbenou poznámku. „Ta je generál na ně," vyklouzlo konečně stařence po této přípravě se rtů a pohled její usmíval se na starou dceru ve tklivé mateřské lásce.

Nebylo to nic, všední slova, ale bylo třeba slyšet, s jakým významem a s jakou pýchou stará paní pronesla to slovo „generál."

„Ach jé," rozveselila se hned slečna Viki a oko její živěji zasvitlo, „to já je umím komandovat. Jak přijdou ze školy, hned kabáty dolů a vzít staré, zout boty a vzít střevice, a když je potřeba sednout a učit —"

„Ona už ví, co kdo ve škole měl," ozvala se zas stará paní.

„Jak pak bych nevěděla — vždyť je to skoro každý rok stejné. A každý má u svého stolku viset svůj rozvrh hodin. To já už vím, co se musí učit na odpoledne, a co na ráno. A už pozoruji, jest-li se učí a jest-li jen tak do toho nekouká. Pak přijde Julinek a opakuje s nimi a zkouší je, pomůže jim úlohy, prohlédne sešity, výkresy, všecko — A to je pak pořádek — a v tom to záleží, že vždycky všichni hezky projdou."

„To dělá mnoho, když jsou takhle k dobrému vedeni," řekla uznale paní správcová.

„A za tolik let," pokračovala slečna Viki přistrkujíc si židli blíže, „známe už všechny jejich pány profesory. A ti pánové zas nás. Julinek nebo já se jdeme každé dva měsíce na ně ptát, a ti pánové už na nás mají ohled a všecko nám řeknou. Vědí, že chlapci tady mají dohled a pořádek. Už kolikrát sami k nám doporučili študenty — vždyť ono často se stane, že rodiče se ptají profesora, kam by měli syna dát."

„Nebožtík pan profesor Burghardt vždycky říkával naší Viki ‚studentenmutr', ozvala se živě stařenka a slabounce se zasmála.

Paní správcová usměvavě na ni a pak na slečnu Viki pohleděla a zakývala na souhlas hlavou. Pozoroval jsem, že stará paní i slečna Viki již se jí zalíbily a že, co slyšela, ji uspokojuje. A postřehl jsem, že i slečna Viki již poznala, že učinila na paní správcovou dobrý dojem, neboť hlas její, dosud dosti obřadný a vážný, nabyl znenáhla jisté zá-

mluvné přívětivosti, ze které osmělujo se již ozývat i trochu důvěrné srdečnosti.

„Ale milostpaní správcová se ani u nás nesvlékne," zvolala náhle jakoby překvapena a pozdvihla se se židle, „můj Bože a my zde máme zatopeno — milostpaní, prosím, račte odložit kloboucek a pláštíček," (stačil by na dva zimníky pro mne) „prosím poníženě — aspoň na chvilčinku — je tu o nastuzení."

„Děkuji — děkuji," bránila se paní správcová, „já už hnedle budu muset jít —" ale při tom rozepjala přec dva knoflíky svého pláště, neboť jen hořela.

„Jen na minutku," hovořila horlivě slečna Viki pomáhajíc jí, — „vždyť se musí milostpaní ještě na všecko podívat, jak to u nás ti hoši mají — a že se Emánkovi nebude stýskat — prosím uctivě — tak, já rozvážu klobouček — to jsou těžké pentle — inu, je hned vidět důkladnosť — a že milostpaní nejde jen na oko —" a když pomohla paní správcové vytáhnout z klobouku ještě jehlu, pozorně jí ho sňala a nesla ke stolu. Než jej položila, otřela stůl zástěrou.

„My zde sice nemáme ani prášek — ale opatrnosti přece nezbývá," usmála se kladouc klobouk pozorně na stůl, „na čistotu to jsem moc a moc přísná," pokračovala usedajíc opět. „Podlaha musí být jako křída a nikde ani prášku, okna se myjou každých čtrnáct dní i teď v zimě." A řkouc to sama k nim pohlédla a svedla tak i oči paní správcové, že obrátily se k oknům. Leč v tom, jak milostpaní hlavu natočila, slečna překvapeně zvolala:

„To jsou vlasy, co milostpaní má, to je radosť se podívat — mutrle, to jsou krásné vlasy, zrovna jako paní profesorka Gabrielová — ta když je spustila, až ke kolenům jí šly."

Paní správcová měla vskutku pěkné rusé vlasy, spletené do silných vrkočů k temenu vyvěžených a připevněných. Vypadala teď opravdu mladší, jak tu seděla bez klobouku s touto korunou z copů na temeni. Pamatuji se, že i její sestra, paní kontrolorová, měla takový pěkný dlouhý vlas.

Na chválu slečny Viki jen se pousmála, ale bylo zjevno, že jí lichotí.

„Už šedivím," řekla narovnávajíc si účes v milých rozpacích.

Slečna jen se zasmála.

„Ale, ale, to snad ne," řekla žertovně, „vždyť milostpaní je ještě jako růžička."

„Pěkná růžička, když už mám doma čtrnáctiletou dceru, a chlapce v Praze."

„Milostpaní chce být mermomocí stará — a my staré chceme zas mládnout," usmála se slečna Viki a obracela se na stařenku.

„Na tom je nejlepší vidět, že paní správcová sama ví a cítí, že je ještě mladá," ozvala se tato na přisvědčenou.

„Vždyť vy, slečinko, taky ještě nemůžete mluvit o stáří," oplácela paní správcová.

„Už pětapadesát, milostpaní, vždyť tamhle naší mamince bude za dva roky už osmdesát."

„Paní matka vypadá ještě velmi dobře,“ pravil jsem chápaje se příležitosti, abych vůbec také promluvil.

„Pěkně dobře,“ zasmála se chraptivě stařenka, „už ani dobře chodit nemůžu.“

„Na to, co zkusila, na ty nemoce a ty starosti, maminka opravdu ještě dost se drží, chvála Pánubohu,“ přisvědčovala slečna, ale obrátila se s tím na paní správcovou, jako by mne zde vůbec nebylo. „Ještě když jme se sem přistěhovali, stonala po čtyři léta, každý rok,“ dodávala.

„Dvě děti mi tady Pánbůh vzal,“ ozvala se stařenka jako na omluvu, proč stonala.

„Ti dva nejmladší bratři nám tu zemřeli,“ dodávala slečna Viki na vysvětlenou.

„Bydlíte zde dlouho?“ ptala se paní správcová, aby zavedla hovor od těchto smutných vzpomínek.

„Už pětadvacet let,“ pravila slečna. „To byl ještě živ starý pan domácí, dej mu Pánbůh nebe. Ten vždycky říkal, že by si nepřál mít jiné partaje, než jako jsme my.“

„Však je to vzácnosť tak dlouho se držet na jednom místě,“ přisvědčila paní správcová.

„Není jen o to,“ dodávala slečna, „ale taky čistotu udržet. Však ona to paní domácí taky uznává. Za těch celých pětadvacet let ani krejcar na nás nepřirazili. Bože, když jsme sem přišli, milostpaní,“ zvolala slečna a spráskla ruce, „já bych vám byla přála ten byt vidět. Té špíny, a pak“ — tu naklonila se k paní správcové a dodávala tlumeně, „všecko to tu bylo živé, div to podlahu neodneslo.“

„Ale jděte,“ divila se paní správcová.

„O jé, to byla s tím práce!“ řekla slečna a učinila rukou pohyb, jenž znamenati měl, že ani ráda na to nevzpomíná. „Ale za půl leta ani mrvy tu nebylo. Všecko jsme vyplemenily.“

„Inu, to je vidět, že zde je pořádek — jak jsem sem vkročila, tak jsem to poznala,“ pochválila paní správcová.

„Já to viděla,“ usmála se slečna, „jak se milostpaní rozhlíží. „O jé, to já poznám dobrou hospodyni po prvním jejím pohledu, kam koukne a jak! Můj Bože, za tolik let, to už jsem něco těch maminek viděla, jedno kouknutí mi teď stačí a už vím, koho mám před sebou.“ A naklonivši se k paní správcové přitlumila hlas a svěřovala jakoby důvěrně: „Já ani z každé rodiny hocha nepřijmu. O jé — to byly už případy, že mi dávali na měsíc až pětačtyřicet zlatých — a já nevzala. Taková jsem! Prosím, z některé rodiny chlapec — kde není pořádek — ten by si u mne nezvyk' a já bych ho nesnesla. Pánbůh rač chránit! Všecky ostatní by mi pokazil. To raději za míň, ale z pořádné rodiny.“

Přišel rozhodný okamžik. Cítil jsem to a také paní správcová poposedla, pohlédla na slečnu a nejprve se usmála:

„Tedy našeho Emánka byste snad vzala za pětadvacet zlatých?“ řekla pak a úsměv její se rozšiřoval.

„No, milostpaní přidá pět zlatých a já s radostí —“

„Ale slečno — vždyť mu ještě není dvanáct let!“ domlouvala paní správcová.

„To jsou nejvíc při apetytu, já je znám, jak umějí pucat,“ smála se slečna. „No, ale abych milostpaní ukázala, jak si jí vážím a jak si hledím, abych z takové nóbl rodiny dostala dítě — tedy osumadvacet zlatých.“ A nepřipouštějíc již paní správcovou k slovu, pokračovala jedním proudem: „Milostpaní beztoho pošle něco do kuchyně — můj Bože, na takovém panství se nějaký ten kousek máslíčka, nějaké to vajíčko nebo kuřátko ani neucítí —“

„Ba ucítí — teď jsou deputáty malé,“ vskočila jí do řeči paní správcová.

„No však když bude milostpaní vidět, jak se tu Emánkovi líbí a jak se dobře učí, taky bude uznalá,“ domlouvala se slečna Viki.

„Inu, osumadvacet zlatých za jedenáctiletého chlapce —“

„Ale to nejvíc roste — a vždyť co milostpaní pošle, jen jemu zas přilepší. Račte se prosím podívat do špižírny,“ vybídla a vstala, „mám zde hocha od nadlesního z Ouvratě — předešlý týden tu byla jeho maminka a dva zajíce přinesla — však jsme v neděli jednoho měli — A na svátky zas slíbila, že pošle. A co zde mám toho latináře Klavíka — jeho tatínek má pachtovaný dvůr — o Bože, co od toho dostanu! Nedávno husu a kopu vajec — a zas šunku a sádlo — A jedí z toho všichni. Proto nemůže milostpaní na nějakou tu přilepšenou koukat. Hoši vědí dobře, co kde z domova pošlou — a tak už k vůli Emánkovi samému by to nemohla milostpaní udělat, aby ti ostatní na něj nějak se nedívali skrz prsty.“

„To bych nerada,“ řekla paní správcová důrazně.

„No právě, to já vím — tak už na nějakou tu maličkosť milostpaní také nebude hledět.“

„Já neříkám, že nepošlu, ale mnoho toho nemůže být. Těch osumadvacet zlatých je snad také dost —“

„Ale ten pořádek, milostpaní, ten dohled a jistota — a stýskat se mu jistě u nás nebude —“

„Však kdyby toho nebylo“ — řekla paní správcová berouc klobouk, „rozmýšlela bych se víc — Tam co teď je, platím dvacet zlatých, to je rozdíl!“

„A přec ho tam milostpaní nechce nechat“ — usmála se slečna.

„Když se klukovi stýská,“ řekla trochu netrpělivě paní správcová — „cák mám dělat!“

„Milostpaní to zas ušetří na šatech, na prádle, na všem. Račte se podívat“ — a slečna šla k prádelníku, jenž stál u levé zdi mezi dvěma jarmarami, vytáhla hořejší zásuvku a vyňala z ní několik osmerkových sešitků v modrých deskách s bílým štítkem — „sem se píšou všechny zvláštní výlohy: za papír, za sešity, za knihy, za péra, za tužky, za gumy — krátce za všecko, co každý potřebuje. Každý má na svojí knížce jméno a sám si do ní vpisuje, a Julinek to pak zkontroluje, poněvadž nejlíp ví, co každý z nich potřebuje a nevydává-li peníze zbytečně. Tak že i v tom je největší pořádek.“

Paní správcová prohlížela jeden sešitek a bylo zjevno, že toto zavedení se jí líbí.

„A domácího učitele milostpaní také ušetří — to dělá taky hned pár zlatek za měsíc. A pak — bratr mu dá základ. To je ňáký učitel — ten už má praxi. Komu Juli dal základ, ten pak už hračkou odbude další studie. O jé — to nikdo tak neumí, jako náš Juli, to se račte, milostpaní, zeptat všech, co u nás byli —“

„Ale na latinu přec jen bude muset mít praeceptora,“ řekla paní správcová, „ona mu jde z těžka —“

„Inu proto já beru raději z reálky,“ řekla slečna. „Snad když tady ten pán,“ obrátila se ke mně, „přijde dvakrát za týden, bude dost na tu latinu, když bratr všechno ostatní s ním prodělá?“

„To se ukáže,“ řekl jsem, „a ostatně se budu řídit dle toho, jak bude milostpaní poroučet,“ oplácel jsem slečně Viki její dřívější tváření se, jako bych tu byl pátým kolem u vozu.

„No to se rozumí, to se rozumí,“ řekla slečna Viki trochu ostře, „já do toho mluvit nebudu. Já jsem jen milostpaní uváděla, že není to tak mnoho, co požaduju, na ty výhody, jaké u nás každý student má.“

„Tak to zkusíme, slečinko,“ rozhodovala se paní správcová, na niž poslední důvody měly veliký účinek; „na druhý týden sem Emánka buď sama přivedu anebo ho sem zavede pan Kořínek, kdyby náhodou mi do toho něco přišlo, ale na každý způsob bych i pak za dva za tři dny sem přijela a vás navštívila.“

„Budu se těšit, milostpaní,“ uklonila se slečna Viki sladce se usmívajíc povadlými rty.

Paní správcová popošla hned potom k fauteuilu a podávala ruku staré paní.

„Tak se pěkně poroučím, paní Janebová, doufám, že se brzy zas uhlídáme?“

„Poroučím se pěkně, provázej Pánbůh,“ kývala stařena hlavou a bezzubými dásněmi pohybovala v pohnutí. „Už jsem jako ta pára nad hrncem,“ dodávala, „dnes zde a zítra kde —“

„Ale ještě mi můžete jít na funus,“ těšila paní správcová.

„Kde pak já,“ namítla stařenka a trpký úsměv přelétl její vráščitou tvář. „Ani bych už nechtěla být dlouho na světě. Co jsem si vždycky přála, toho už se nedočkám, tak co už tady?“

„Ale mutrle, mutrle!“ řekla slečna Viki. V hlase jejím byla shovívavá výčitka, ale v pohledu, jejž na stařenku upřela, byla vedle prosby i jistá rozpačitosť.

„Co pak ty, Vikinko!“ chlácholila stařenka, jakoby odprošovala. „Vždyť já jen tak“ — dodávala, „to víš, už jsem dětinská —“

Bylo tolik tklivého v tom omlouvání, že mi bylo stařenky líto. Ale zároveň mne dráždilo zvědět, co zamlčela — nač narážela, že se jí už nevyplní? — —

Paní správcová se však již měla k odchodu a také slečna Viki jaksi nápadně najednou pospíchala.

Když jsme šli skrz kuchyň, setkali jsme se s třetí ze sester, se slečnou Lóri. Byla to malá osůbka, trochu nahrbená, o málo mladší než

slečna Viki, ale s tvářičkou červenou a živýma očkama. Stála v šedivém šátku a starém sametovém klobouku u stolu a vyndavala z velikého košíku maso, zeleninu a všelijaké kornouty a pytlíky.

„Ruku líbám, milostpaní," pozdravovala paní správcovou, jakoby ji už dávno znala. „To tam dneska fouká."

„Z trhu, slečinko?" přívětivě ozvala se paní správcová a přistoupila k ní prohlížejíc bystrým pohledem, co slečna přinesla.

Slečna Viki ten pohled zpozorovala.

„Dnes toho zrovna moc nenakoupila," ozvala se hned jakýmsi zas obřadnějším hlasem, „máme ještě jitrničky, dáme je k čočce, tak jsme vzaly míň hovězího. To už tak rozdělujeme, aby bylo vždycky stejně —"

„Koukám, že by ho bylo málo pro tolik lidí," řekla paní správcová důrazně, ale hned, jakoby chtěla zmírnit tuto poznámku, dodávala přívětivě: „Tak slečinka tady má zas vaření na starosti?" a pohlédla při tom na slečnu Lóri.

„Nakupování, vaření, rozdělování — nad tím jsem já zas ministr," přisvědčovala tato s jakousi prostosrdečnou hovorností. „To už já znám, co každý rád. Ten libové, ten prorostlé, ten nerad hrách, ten zas rejži — tak už mu nechám od předešlého dne třeba knedlík, nebo kaši — a tak jim to rozdělím, že jsou všichni spokojeni." A červené tvářičky a malá očka slečny Lóri se usmívala na paní správcovou tak důvěrně a spokojeně, že ani ona nezdržela se úsměvu.

„To máte všechno pěkně rozděleno," řekla a obrátila se na slečnu Viki.

„A tak to musí být, milostpaní, když se má udržet pořádek, kde je tolik lidí," řekla tato vážně a přesvědčivě. „Každý svoje a druhý ať se mu do toho neplete. Tak jsem to zavedla a je to dobře."

„Paní matinka má pravdu, že slečna je generál," smála se paní správcová, ale ve smíchu tom byl souhlas i uznání. „Ale teď už musím jít," dodávala pohlednouc na visací kuchyňské hodiny s růžičkou nad žlutým ciferníkem, „hnedle čtvrt na jedenáct — pro Pánaboha, to jsem se zdržela."

Podala na kvap ruku slečně Lóri, pak slečně Viki, připomenula ještě jednou, že na druhý týden s Emánkem přijde a vytočila se konečně ze dveří.

Slečna Viki až ke schodům nás doprovodila, a když jsme již sestupovali, ještě asi třikrát za námi přívětivě volala:

„Ruku líbám, milostpaní, budu se tedy těšit."

Paní správcová si na cestě od slečen Janebových pochvalovala, ale já příliš spokojen nebyl. O panu profesorovi jsem se dověděl velice málo nového, tak že zvědavosť má nejen nebyla ukojena, nýbrž jen ještě více podrážděna nedopovězenou narážkou staré paní a neklidem slečny Viki, s jakým jí po prvních slovech vskočila do řeči.

Jaké bylo to přání stařenčino, jež se jí nevyplnilo? Ta otázka přibyla k předešlým, a já jen tou nadějí se těším, že snad časem přece něčeho určitějšího se dopídím. Rodina ta zajímá mne velice.

(Pokračování.)

Sursum corda!

Svatovítská pohádka

Otakara Mokrého.

Po bludné pouti Prahou věžatou
mně vlídně kynul Svatovítský dóm
do chladivého kleneb zátiší
v podvečer vlahý svátku Václava.

Used jsem v chrámu vetchou lavici
pod starodávnou řezbou nástěnnou,
z níž vypíná se hranou spuchřelou
Malého města zbledlá nádhera
a věkožizný, starý Karlův most,
zacloněn prachem, vláknem pavučin.
A dobře tak, že clonou touto skryt,
neb zrakům chodce sžáslým zjevuje
Falckého krále útěk nečestný,
jenž vyřezán tu rukou posměšnou.
O dlaň jsem opřel unavenou skráň
a zrak můj stíhal runy klikaté,
jež vpálila tu slza voskovic,
po věky horkým proudem hrkajíc
do spráchnivělé desky klekátka.
Hluboký soumrak zvolna zalehal
ve tajuplnou lodě tišinu,
již přerývalo v mžiku plachém jen
ptáčete pozdní táhlé písknutí,
když v přístropí tam kdesi zapadlo
v kamennou mitru světce biskupa,
vystlanou chmýřím žíní hebounkých,
jak rodné hnízdo kdesi pod římsou.

Pak velký měsíc vyplul na nebi
a hravá četa zlatých paprsků
se prolinula pestrou malbou skel,
jak pohádkových zjevů chorovod,
jenž krokem tichým stěny proniká —

Na dlažbu klesla vlhkou, zimavou,
v náhrobní desky, měkce hlazené

polibkem plachým lidských kročejů,
jež tlumí tady zvuk svůj od sta let,
by nerušily sladký smrti sen
těch spáčů, již tu zdřimli na věky
ve slávy české teskném kurhanu,
jímž Svantovíta týnec skromničký
a nyní Hradčan nebetyčný dóm
od věků býval i s tou nádherou
svých fiál svižných, oken kroužených,
vzepjatých směle k modrým nebesům . . .

V paprsků síti k zemi snesla se
s tabulí oken malby čarovné
mlhavých postav chvějná směsice
a po širokých stupních oltářů
dál roztáčela vidmo kouzelné,
po dlouhých, němých řadách lavicí . . . .
To světců byly mlžné postavy,
rostoucí mžikem v gigantickou šíř,
v těch řízách vláčných, pestře zbarvených,
s tou lící bledou, bradou visutou,
s tím zrakem snivě k nebi zdviženým,
s tou paží, která tiskne pokorně
si k srdci symból muky nástrojův,
jak nadechla je lehce v oken skla
nadšená bohem ruka mistrova!
V tom velebnou aj! klenbou chrámovou
se modrá záře náhle rozlila
a každý oltář mžikem zaplanul,
voskovic mešních kmitem zářivým.
Veliký svícen v kapli Trojice
jak rudý granát šerem zahořel,
tak právě, jako kdysi hárával
ve Šalamouna zlaté svatyni
u pyšných stupňů archy úmluvy,
než z triumfalných Tita trofejí
zapadl v chmurnou svatyň Milánu,
odkuď jej unes v šerý Víta chrám
král bohatýrský kdysi Vratislav.

A z kamenného hrobek podsvětí,
jak v soudného dne blesknѐm úsvitu,
postavy mrtvých svižně stoupaly
v zář světel z lůna hrobu tmavého.
To město mrtvých v Hradčan podzemí,
jak mravenisko v sprahlém jehličí
páchnoucí hořkou vůní kadidla,
oživlo náhle ruchem nezvyklým.

Rytíři dávní v těžkém brnění,
jichž kostrbaté, stuhlé postavy,
klečící zbožně s dlaní sepjatou,
se v koutku chrámu dosud tajily
na vypuklinách desek náhrobních: —
své heraldické lože na ručest
míjeli, mnouce víčka ospalá,
a s matron cudných rojem spanilým
spůsobně v před se brali dvé a dvé . . .
Za nimi kněží, jahnů, biskupů,
jeptišek, mnichů řada bez konce. —
Pak celé davy měšťek rozšafných
i měštěnínů vzácné paměti,
v španělských límců, krajek zátopě
i kadeřavých paruk příčesu,
do lavic chrámu jen se hrnuly.
Ten mrtvol dav jak vlna nesmírná
zatopil vratkou chrámu lodici,
že bylo mi tak teskno u srdce,
jak příval krve by se k němu hnal,
je hroze tepem schvátit šíleným.
Na duchů koráb chvatně usedla
má duše teskná a dál v mátohách
řídila hybké snění kormidlo . . .

V tom zvonů hlahol zavzněl hluboký
s chrámové věže v pustou, čirou noc,
pak sakristie zvonku stříbrohlas
se ozval dutým dómu sklepením,
jak v dáli snivý cinkot rolniček
po sněžné pláni v jitřní vánoční. —

Ze hlubin šerých kaple Václavské,
v níž jako v skřítků bájné jeskyni
se blyštil stěnou jaspis, ametyst,
se průvod mešní vážně k předu bral.
Na čele Vojtěch s mitrou biskupa,
ve zdobě perlou tkaných rukavic,
jichž — ač tu dřímou tisíc dlouhých let,
ukryty v bájném chrámu pokladě —
se netkla nikdy plíseň práchnivá.
Dál celá řada světců, patronů:
Jan z Nepomuku, v hvězdnou oděn zář,
jež kmitla kdysi vlnou Vltavy,
když mučeníka chladná mrtvola
zázrakem kalný oddělila brod,
že vyschnul náhle jako Mojžíši
rudého moře lůno písčité.

Pak Jiří, kopí břitké odloživ
a přilbu tiskna k ňadrům v pokoře,
rytíře krokem bral se dunivým.
A subiacký opat Benedikt,
zaměniv pohár jedu rozbitý
kadidla vonnou, dýmnou nádobou,
a Ivan svatý, stříbrobradý kmet,
se zrakem toužným, snivě teskným
po šumných borech tiché Sázavy;
blíženci něžní Kosma, Damian,
jak Kristus kdysi na kříž přibiti,
Vít, Norbert, Volfgang řadu končili,
tisknouce ke rtům v dvorné pokoře
velebné řízy okraj zlatistý,
jímž pramáť králů, svatá Ludmila,
jak krokem ze sna chrámem šustěla,
o Anežčino rámě opřena.
Na konec Václav, skromný podhájen,
k přísluze nesa mešní konvičky.

Stihal jsem průvod okem vzníceným
a duší mojí v mlžnou dáli táh
jak mořem smutku nekonečný řad
těch neslýchaných země mojí běd,
jež jako šumné roje buřňáků
vždy obletaly lepou její skráň,
věštíce v siných oblak soumraku
třepotem křídel, vzkřekem žalostným
vždy novou tíseň, nové neštěstí!
Od nepamětných věků šeření, —
kdy v hlubých hvozdů tiši panenské
se snivou písní bohům na počesť,
se ozývala již též sekera,
rubajíc kmeny v chvatu zoufalém
na zásek vzdornou, nerozbornou hráz,
by odrážela lebky krvavé
spřisáhlých vrahů čárné země té,
jejížto bledý, zasmušilý syn
jen kradmo vždycky plížiti se směl
po půdě kostmi předků svěcené
a když svou hrudu rodnou orat chtěl,
vždy v jedné ruce třímal radlici
a v druhé břitký na ochranu meč! —
Od slzavého jitra v Rufa dni —
ke krvavému Lipan soumraku, —
od chvíle smutku, při níž v Kostnici
uhasly svíce náhle v oltáři,
v znamení, křivda že tu děje se

ve samém svatém stánku Kristově: —
— až k pozdní oné těžké půlnoci,
kdy v Bílé Hory hluchých roklinách
se ve skřípavý hýkot krkavčí
mísily vzdechy mroucích hrdinů,
již pod srpem tu smrti ulehli —
uzrálých klasů žatva bohatá! —
Od kuropění, kterým procitlo
ve žhavém červnu staré náměstí,
když bubnů tluk se ozval šílený,
jak úder hromu který temně hřměl,
když synů země hlavy nejlepší
ve třesku polnic břitký kata meč
do hluchých plevin koše kutálel: — — —
až v listopadu pochmurnou tu noc,
když exulantů k smrti štvaný sbor
se ztrácel doubrav tiší mrákavou
na věky rodnou země hranicí . . .
— — — — — — — —
— — — — — — — —

V divokém kole bolných vzpomínek,
jež sáhaly mně prstem ledovým
na srdce bouřně v ňadrech bušící,
zaštkal jsem ze sna bolně, hlasitě. —

A tu aj! vedle náhle zdvihli se
dva kmeti vážní, kteří dříve již
v záplavě mrtvol ke mně přisedli,
a beze slova mlčky pod paží
mne vzavše vedli s ticha k oltáři,
kde lampa věčná zlatým úsvitem
jak rudá hvězda v sivých mlžinách
kadidel mrakem třpytně hárala.

„Utiš se! nelkej!“ vece ke mně kmet,
jehožto tvář jak slunce zářila —
byltˇ sám to Radim, bratr Vojtěchův,
jenž v křivolakém hrobů bludišti
tu odpočívá v místě neznámém.
„Hleď!“ pravil dále, „pojď a popatři
ve lampy této lůno tajemné:
tam uzříš, jaký osud byl by stih'
ten lid tvůj, pro nějž nyní hořce lkáš,
kdyby jej věčně moudrý Jehova
ranami Joba nebyl navštívil!“
To řka mně lampu zlatým řetězem
se stropu stáhl v tichém úsměvu . . .

Jak hřížil jsem v ni oko užaslé,
hned rmutná vlna v skelném kahanu
se rozedmula v širou hladinu
a v hloubi její tajemné jsem zřel
jak na dně moře v hluchém klíně vod
leknínem v skráních bledých věnčenou
své vlasti bědnou, stuhlou mrtvolu,
na niž se sápal vlastní rodný syn,
klnoucí mluvy cizí hlaholem
památce její! . . .

U oltáře v tom
se „Sursum corda“ se rtů biskupa
velebně sneslo chrámu prostorou
a v přitlumeném varhan průvodu
zvučelo nocí „Svatý Václave“! . . .
S oltáře k sluchu mému tajemně
se nesl šepot, jako větru svist:
„Utiš se, nelkej, k žití procitni,
já zahynouti nedám zemi té,
jíž Hospodin sám zve mne dědicem . . .“

Mé ruce k světci vroucí modlitbou
již pjat se chtěly, když tu procit jsem . . .

* * *

Po zemi ve hře stínů těkaly
barevných oken pestré obrysy,
kreslíce v staré desky náhrobní
patronů svatých mlžné postavy —
a nehybný svůj skamenělý sen
dál snilo mrtvé Hradčan podsvětí . . .

Blouznivci našich hor.

Řada postav z Pojizeří. Napsal Antal Stašek.

(Pokračování.)

Když se mu nedařilo ani s právnictvím ani s dějezpytem ani s lékařstvím, ba ani s básnictvím, musil na rozkaz otcův opustiti Prahu. Bylo právé v měsíci dubnu r. 1863. Přijel do Železného Brodu po dráze, a odtud šel časně z rána přes kopec pěšky do Návarova. Pohoda byla překrásná; sluníčko svítilo, skřivánci, prozpěvujíce, vznášeli se v povětří, a po polích pracovali lidé: byloť právě nejpilnější jarní setí.

Ale Bohuslavovi bylo nevýslovně teskno. Vše v něm budilo trudné pocity: i malé chaloupky, mimo něž kráčel, i stráně a rozlohy, jež se mu zdály holé a pusté, i oráčové, kteří po polích shrbeně kráčeli za svými volky. Nepochopoval, proč ti lidé tak úmorně pracují a se dřou. Jímala ho lítosť; myslil, že jsou všichni nešťastní, smutní, že všichni jsou ve svém nitru sklíčeni světobolem jako on, jen že nesou jho své tupě a lhostejně. Jediným lékem celému světu zdála se mu býti smrt a skonání. Zahlédl v dálce jakýsi kostel a kolem hřbitov; zadíval se naň a pravil si, že tam sídlí jediný dobrodinec celého lidského pokolení, a že celé lidstvo se vším úsilím, se vší prací, se vším, co již vykonalo neb vykonati se do úmoru pachtí, je bídnou hromadou pitvorných mravenců, kteří lezou po zeměkouli a kutí na ní a do ní titěrné své hračky. Nebylo mu nikdy tak úzko, jako v těchto okamžicích, když ponížen a pokořen všestranným nezdarem, vracel se do otcovského domu. Pod citem svíravého zármutku opustila ho i bujná obraznost, jejíž věrný oř unášíval ho jindy z každé prohrané bitvy do vzdušných prostor vysněného blaha. Ač se o to pokoušel, nebyl s to, vykouzliti před sebou ani jediného příjemného obrazu. Skutečnost, kterou viděl kolem sebe, a bol, který mu svíral srdce, zaplašily každou lahodu. Cítil se nevýslovně nešťastným, cit ten mrazil jej po celém těle a probíhal mu všemi čivy. — Kráčeje tak v trudných myšlenkách, přišel za Jilové, malou dědinu nad Brodem; stál tam vedle cesty o samotě domek, a za ním bylo políčko; mladý muž oral na něm hákem, do něhož dle spůsobu horských baráčníků a chalupníků zapřaženy byly dvě ženy. Táhly za provaz, a oráč na ně čas od času jako na volky pokřikoval „čihy" a „hot". Ač pohled takový nebyl Bohuslavovi ničím neobyčejným, přec si obou ženských povšimnul blíže a poznal, že na straně náruční je zapřažena Evička a na podsední Tonča. Obě se provdaly do Jilového za bratry Kostlány: Evička za Vincu, Tonča za Michala. Vinca dnes oral a vypůjčil si do páru ženu od Michala; zejtra bude orat Michal s Tončou, a Vinca mu k tomu půjčí na oplátku do páru zas Evičku.

Setkání to bylo Bohuslavovi velmi nemilé; byl by nejraději šel mimo nepozorován, ale ostýchal se, neboť horáci nepěkně pokřikují za každým, kdo na poli pracujícího nepozdraví a nepřeje mu: „pomahej pán bůh". Nečiní v tom žádného rozdílu, a čím větší pán, který to opomene, tím hrubší pokřiky, které se za ním sypou . . .

Vinca Kostlánů volal právě ku konci brázdy na své spřežení „čehy zas", což do lidské mluvy přeloženo znamená, aby se obrátily na levo, a Bohuslav pozdravil; oráč poděkoval obvyklým „dejž tak pán bůh", a obě ženské, jimž se horký pot řinul s tváří, podívaly se na mimojdoucího. Poznaly ho: Evička sklopila modré oko a usmála se. Ale Tonča se zaškaredila a odvrátila zraky v jinou stranu.

Nenadálé setkání to vzrušilo mladíkovu obraznost; příjemné i nepříjemné upomínky obetkaly jeho mysl, a tak dospěl na Lastibořské vrchy, odkud bylo vidět Návarov. Při pohledu domoviny jal ho strach před přísným otcem; s hlavou sklopenou blížil se pomalu dolů ku Kamenici, přešel přes most, kráčel vedle Hýskovy hospody, kde na práhu stála „mostecká republika" v modré kazajce, minul hájovnu a odtud stoupal s těžkým srdcem nahoru ke dvoru. Otec nebyl doma, a dobrá matička ho přivítala plačky.

2.

Zůstal u rodičů. Otec si ho v hněvu ani nevšímal, lidé ho pomlouvali, a kdekoliv se zjevil, šeptali si za ním „zkažený študent". Vyhýbal se světu, kde mohl, ba nechodil ani do hospody, jen aby se nemusil s nikým setkati. Jaro bylo krásné, a sklíčený mladík toulal se celé dny o samotě po lesích s knihou v ruce a světobolem v srdci. Jeho obraznost brala se nyní opáčným směrem; rozpřádal si vybásněné události, v nichž byl sice vždy rekem velikým, ale nešťastným, od celého světa zrazeným a opuštěným. Jeho sny dříve bývaly epopeje se šťastným koncem, jeho obrazy nyní byly tragedie s hroznými pohromami. Při tom mu stále tanulo na mysli, že musí něco vykonati; touha ho pudila nazpět do světa.

Bylo svatého Jana Nepomuckého a krásný jarní den v horách. Bohuslava jala větší tesknota než jindy. Po obědě se sebral a kráčel podél Kamenice do Hamrů. Myslil, že náhodou snad potká Herminu, o níž věděl, že se tam loňského masopustu vdala za mladého úředníka v knížecích hutích. Pobádala ho pouhá zvědavosť, neboť staré lásky nebral si nikdy do hlavy, a Hermina byla z těch, z nichž „se vystonal." — Šel pomalu; dospěl k cíli, když se sklánělo k večeru, ač sluníčko ještě příjemně hřálo. Mimovolně ho vedly kroky k studánce na pokraji lesa, kde zažil mnohé příjemné chvíle. Zastihl, co tušil. Hermina tam seděla o samotě na kamenné lavičce v stínu košatých javorů, na nichž se kmitaly zlaté paprsky. Oba se poznali, zdánlivě lhostejně pozdravili a dali se do hovoru jako dva ne příliš důvěrní známí. Neviděli se od oné osudné noci, kdy Bohuslav uvázl u hezké Evičky. Rozprava z počátku vázla; mladá paní, chtic vysvětliti svou osamělost, vykládala, že její muž byl volán do Prahy ku knížeti a že užil k cestě svatojanské

pouti. Jemným spůsobem dala spolu na jevo, že není dosud maminkou. Ačkoliv se namáhala, seč byla, aby se zdála klidnou, přece jí srdce bušilo a údy se jí chvěly. Bohuslav to hned vystihl, neboť byl nadán velmi jemným smyslem k rozpoznávání duševních stavů lidí, již mu byli na blízku. Hermina věděla, že ji pozoruje, a byla tím zmatenější. Chtěla vstát a rychle odejít; ale bylo jí tak, jako by každý úd byl spoután olověnou tíhou — nemohla s místa; čert ji držel v tenatech. Ještě malou chvilku hovořili o lhostejných věcech, ale zraky, kterými na sebe vzájemně hleděli, prozrazovaly, že ústa lhou. Náhle umlkli, zadívali se na sebe a — již si leželi v náručí. Kostka padla; Bohuslav vyhrál, Hermína prohrála. Její prohra nepůsobila jí poměrně tolik žalu, co radosti z toho měl on. Od té doby se scházívali tajně. Bohuslav věděl sta a sta krásných místeček ve vůkolních lesích, kde byli ukryti před lidskými zraky, a mladá paní věděla sta a sta záminek a cest, jak oklamati muže. Byla obyčejnou, ale velmi hezkou ženou pravšedních duševních vlastností. Pokud byla mladší, měla alespoň půvab snivé sentimentalnosti; v manželství ztratila i ten, a nezbylo při ní nic, než kypré tvary těla, malá nožka, bílá ručka, svěží pleť, modré oko a černý, havraní vlas. To bylo celé její bohatství; jinak v ní bylo chudo, pusto a prázdno. Podváděla muže s lehkou myslí, jako by vykonávala praobyčejnou denní práci; objímala Bohuslava s klidným svědomím, jako se sedá k obědu; ba činila tak bez zvláštního ohně a vášně, jako se člověk podává nějakému všednímu byť sladkému zvyku. Cení-li se výše mravních vlastností dle síly odporu, který člověk klade proti každému poklesku, a byl-li pak hřích mocnější, než člověk, dle síly vyčítavého svědomí, stála Hermina úžasně nízko. Nevzpírala se, ba ani svědomí jí ničeho nevyčítalo.

Za to u Bohuslava měl nynější poměr účinek opáčný. Všechny jeho dřívější lásky dotkly se jen vznětlivé obraznosti a rozčilených smyslů; byly povrchní, prchavé a nezůstavily po sobě žádných jizev. Ale nyní mu vnikl hrot hluboko do duše i srdce. Jeho osamělost byla hlavní toho příčinou a láska k mladé paní byla mu vším: štěstím i pohromou, radostí i žalem, klidem i bouří; vzdušným křídlem, jež jej povznášelo, i ohromným břemenem, které ho tížilo. Byl vzrušen, tísnilo ho vědomí, že to, co koná, jest špatné.

Při sladkých dostaveníčkách uplynulo několik týdnů; Hermina dovedla věci nastrojiti tak, že jí lékař poradil, aby k sesílení čivů časně ráno chodila do lesů pít jakousi mineralní vodu, kterou si nosívala v láhvích. To bylo nejlepší záminkou a nejpěknější příležitostí, scházeti se s Bohuslavem. Muž dlouho spával, a když vstal, šel po svém úřadě. Již i vrabci si cvrlikali na střeše, že mladá paní je svému manželi nevěrná, čili, jak na horách říkají, že „přechtívá“; věděl to celý svět, pouze pan Alfred, klamaný muž, neměl ani tušení. Byl jinak vtipný, ale žena ho obestřela celou sítí vytrvalé lsti, a právě v době, kdy ho nejvíce podváděla, zasypávala ho samou něhou a samou pozorností. Bylo mu proto těžko prozříti. Tím hroznější bylo jeho podivení, když jednou na večer dostal nepodepsaný list, v němž mu neznámý přítelíček vše vyjevil a poradil, kdy a kde by přistihl ženu. V prvním zápalu chtěl

list ukázati Hermině, aby jí dokázal svou šlechetnou důvěru; ale zápal vychladl, rozmyslil si to a umínil si, že ráno půjde na číhanou.

Bylo krásné jitro červnové a neděle; mladá paní velmi záhy vstala a šla s obvyklou láhví do lesa. Nepozorovaně vybral se za ní Alfred, který vnitrným pohnutím celou noc ani oka nezamhouřil, a sledoval ji zrakem. Viděl, jak kráčela podél Kamenice, a zabočil do lesa, aby si ji nadběhl. Stopoval ji, jako se stopuje zvěř. Lomcoval jím hněv, který dostoupil nejvyššího vrcholku, když na příkré stráni, kde bylo množství suchého jehličí, sklouzl, upadl a o vyčnívající ze země kohát notně se do boku narazil; sypěl zlostí ještě více, když zpozoroval, že si při tom roztrhl nové kalhoty, jež si nedávno přivezl z Prahy. Pohmožděný bok a roztržené kalhoty — to mu dodalo! Nezdržel se déle a namířil dolů mezi křoví na pěšinku, po které kráčela Hermina. Přišel v čas a vynořil se z houšti právě v tom okamžiku, když mladá paní unyle klesla do náručí Bohuslavovi, který tam na ni čekal pod velikým bukem. Žárlivostí v srdci a ranou v boku rozzuřen, skočil ku mladíku a uchopil ho pod krkem. Nastala rvačka, která je velmi krásná pro pohled, když se o samici potýkají dva parohatí, statní jeleni, která je však hnusná, když klamaný manžel napadá na svého soupeře. — Bohuslav byl silnější a zručnější; mohl snadno Alfreda přemoci, ale bránil se jen a křičel, že se zbraní v rukou dá zadostučinění. Vysílený Alfred ustál od marného útoku a obrátil se k ženě, kterou mezi tím chytily srdeční křeče. Upadla pod bukem na mech a svíjela se bolestí. Muži se v tom okamžiku zdálo, že by ji nejraději zastřelil, kdyby měl při sobě zbraň. Ale její hrozné sténání ho zarazilo. Nastalo příměří; Bohuslav si vzpomněl, že je tu zbytečným svědkem, a měl se k odchodu. Ještě jednou prohlásil Alfredovi, že chce-li, dá mu zadostučinění, a kvapil pryč. Za sebou zaslechl jen slova: „Jdi k čertu!“ — a manželé zůstali sami po bukem. Hermína padla po křečích do mdlob; muž na ni vycákal nejdřív celou láhev vody, kterou přinesla; když pak ani to nic nepomáhalo, lil na ni vodu z Kamenice, jež tekla při pěšině, a rozepjal jí svrchní šat se šněřovačkou. — Nezajímá nás, co se mezi nimi dále dělo; ale nebylo to nic hrozného, neboť již na večer téhož dne dostal Bohuslav od Herminy po věrné služce tajný dopis, v němž mu zvěstovala, že po „nadlidském namahání“ se jí podařilo Alfreda usmířiti. V čem nadlidské namahání to záleželo, neoznamovala, ale pro boha, pro všechny svaté a pro spásu duše své i jeho jej prosila, aby se jí nikdy více nepřibližoval a je-li mu možno, aby hned odejel pryč někam daleko do světa, že se oba do smrti nesmí spatřiti. Napsala na celých osmi stránkách všechny nesmysly, jež obyčejně píšou ženy, když mají svého nápadníka dost, anebo když klamaný manžel objeví se v jejich tragikomedii jako deus ex machina. Nescházela v dopise tom ani obvyklá přísaha, že jí bude jeho památka vždy drahá, pokud jí srdce v ňadrech bude bíti a mozek v hlavě vzpomínati. — Kdyby byl Bohuslav viděl, jak téhož dne odpoledne pan Alfred prohlížel kalhoty, jež mu krejčí přinesl spravené; jak pak večer Hermina zasedla k večeři u stolu, na němž bylo přistrojeno smažené kuře s hlávkovým salátem; a jak oba klidně šli spat: byl by sám musil uznati, že kypré tvary, malá nožka, bílá ručka, svěží pleť, modré oko a černý havraní

vlas zmohou velmi mnoho, byť jinak bylo v srdci chudo, pusto a prázdno, a nebyl by ani své ani její neštěstí kladl na váhy, na nichž se váží osudy člověčí. Ale byl vždy vznětlivý a ukvapený; k tomu měl i neštěstí, že dopis paní Herminy byl psán pravopisně správně, a takový list byl u něho vždy ve vážnosti. Bral ho do opravdy a běhal s ním při západu slunce po lesích a kopcích jako posedlý, čta opětně a opětně, co mu napsala, jakoby z každého slova vyčísti chtěl věštbu své budoucnosti. Umínil si, že učiní, jak Hermina chce.

Tenkráte zuřilo v Polsku povstání, a i v českém lidu bylo z toho obecné vzrušení. Také Bohuslava bouřila veliká událosť ta; cítil s Poláky proti Rusům a dychtivě čítával zprávy z bojiště. Byl v několika okamžicích odhodlán, že odjede a dá se k povstalcům. Co si usmyslil, vykonal. Vylákal na matce peníze, sebral, co mohl, a třetí den ráno pod záminkou, že jde navštívit strýce faráře, aby se s ním poradil o budoucím povolání svém, odejel do Krakova, kde bylo jedno z četných zahraničných středisk ruchu povstaleckého. Tehdejší rakouské úřady nepříliš se namahaly, aby lapaly ony povstalce, kteří chtěli překročiti ruské hranice; do rukou jim padl jen ten, komu z jakékoliv příčiny na tom záleželo, aby se lapiti dal, aneb kdo si vedl příliš okázale. Bohuslav to věděl a znal i jiné podrobnosti od svého spolužáka Mařana, který v Krakově chodil na práva a častěji mu dopisoval. —

„Brachu, to povstání vypadá jen z daleka poeticky; z blízka je holou prosou, a nejprosaičtější jsou kule, které člověku hvízdají u hlavy. Zkusil jsem to pod Langiewiczem, ale šťastně jsem vyvázl. Zůstaň raději v suchu. Čert vem nešťastnou lásku; o jednu víc nebo méně“ — vítal ho soudruh.

„Půjdu, ať mne zastřelí,“ odsekl Bohuslav.

„Nu, s pánem bohem! Ale dřív ti musím ukázat město, než se do něčeho dáš,“ pravil Mařan, a že bylo právě odpoledne, vedl ho do kavárny na „herbatę“, pak do „cukierni“ na „wódkę“ s „ciasteczkiem“, po tom do Slavkovské ulice na dobrý „miód“, tam odtud k starému Łętkowskému blíže Dominikánů na večeři, kterou zapili několika láhvemi červeného uherského, a konečně na tenčinské pivo ku krajanu Štěpánovi, který měl českou pivnici v jedné z postranních uliček. Před spaním je čert vedl ještě na Klepařské předměstí, a když bylo půl třetí s půlnoci, znal Bohuslav s pomocí svého přítele tak důkladně Krakov, až se mu z toho hlava točila a žaludek svíral. Vyspával velmi dlouho své první poznání, a teprve třetí den přistoupil k činu.

Přijel vhod; za několik dní měla pod vedením Palatyňského přes hranice vyraziti pěší četa asi padesáti mužů a měla býti jádrem velikého sboru v jižní kongresovce v okolí Měchova. Palatyňský bydlel ve Frantiskánském klášteře, kde měl vykázanou velikou jizbu a kde ukryta byla i valná část potřebných zbraní. Takové věci byly mezi Poláky veřejným tajemstvím, a Bohuslavovi nebylo nesnadno, opatřiti si k němu odporučení. Dal se ohlásiti a byl předpuštěn.

Palatyňský, litevský šlechtic, muž asi padesátiletý, prostřední postavy, byl hubený a nápadně Kościuszkovi podobný. Pleť měl nažloutlou a výraz tváře svědčil o bezohledné, divoké energii. S chladnou krví

zabíjel a s chladnou krví byl každou chvíli připraven, dáti se zabíti, jakmile na něho dojde řada. Byl revolucionářem z povolání aneb, jak tomu říkal náš nebožtík Palacký, revolucionářem z instinktu; ale při tom pobožným katolíkem, jenž při sobě nosil i dotýkaný růženec i škapulíř, a stejně nenáviděl jak pravoslavných „Moskalů“ tak „luteránských Švábů“. Jako nedospělý mladík bojoval pod Chłopickým a Skřineckým proti Rusům, jako muž pod Bémem a Garibaldim proti Rakušanům a byl všude, kdekoliv se v Evropě šustlo něco revolučního.

Prohlédl si znaleckým, pronikavým zrakem Bohuslava, vyptal se krátce na některé věci, zapsal ho do svého sboru, podáním ruky přijal od něho slib věrnosti, vyplatil mu přiměřený žold, vykázal mu byt v klášteře kapucínském, dal mu rozkaz, aby, pokud nevyrazí do pole, každého rána se dostavil k vojenskému cvičení, jež se odbývalo v lesním úkrytu na Bělanech blíže kláštera Kamedulů, a propustil ho slovy: „Do widzenia!“

Bohuslav si vše to představoval jinak, myslil, že vůdce bude horovat o lásce k vlasti, že každé druhé slovo bude „ojczyzna“, a že se spolu dají do rozhovoru o politických otázkách vůbec a polských zvláště, že budou mluviti o zlaté svobodě; a zatím to bylo jako u obyčejné rekrutýrky. Šel bydlet ku kapucínům, kde našel i jiné povstalce své čety, a připravoval se na výpravu. Dokud byl v Čechách, deklamoval přes tu chvíli Mickiewiczovu „odu do młodości“, až se to v Návarovských lesích rozlehalo; křičíval do vlnivého šumotu své zamilované Kamenice: „Młodości, podaj mi skrzydła, niechaj nad martwym wzlecę światem!“, a myslil, že každý povstalec vstávaje líhaje na místě modlitby odříkává tuto polskou „marseillézu mladého pokolení.“ Velice se podivil, že to našel zcela jinak. Viděl sice ohnivé, ale při tom vypočítavé lidi, kterým šlo o každou přesku na jich šatě a kteří starali se více o klubko nití s jehlou, aneb i o kus starého plátna, které jim bylo na výpravě nezbytné, než o všechny ody světa. Trochu vystřízlivěl a počal jako v mrákotách chápati, že k vítězství myšlénky nestačí pouhé horování a že nitě s jehlou jsou tak důležité a potřebné jako nadšení samo.

Již čtvrtého dne dostali rozkaz, aby byli pohotově, že v noci vyrazí. Celý sbor byl výkvětem mládeže a skládal se z šedesáti statných, krásně rostlých jonáků, z nichž bylo jen několik řemeslníků, ostatní samí studenti z vysokých škol. Všichni byli dobří střelci, nevyjímaje ani Bohuslava, jenž uměl s každou zbraní výborně zacházet. Když Palatyňský ráno za svítání v lese na Bělanech měl přehlídku, jiskřily se mu radostí oči. K dokonalému vojenskému výcviku scházelo sice velmi mnoho jeho četě, ale za to se výborně hodila k drobné, partyzánské válce, při níž osobní udatnost, odhodlanost, intelekt a dobrá střelba každého jednotlivce rozhoduje více, než výcvik v řadách a chumáčích. Celé válečné umění záleželo především na tom, jak překročiti hranice.

Se strany rakouských úřadů neměli se valně čeho báti, jen když jaks taks zachovali pláštík tajnosti a nepočínali si okázale. Ale přípravy nezůstaly skryty před ruskými špehy, kterých bylo všude dost. Že vyrazí, věděli, ale nevěděli kdy, jak a kudy. Palatyňský pustil proto jako potají hlas, že povede výpravu v noci směrem severozápadním podél

potoka Proudníku, překročí hranice blíže rakouské celnice u Modlnice a potáhne ku straně historických Ojcovských skal, kde polský král Vladislav Lokýtek dlouho se skrýval před svými nepřáteli. Takový též všem svým lidem dal denní rozkaz, dle něhož měli jednotlivě z města se vytratiti, večer jedenáctou hodinou po různu v Zielonkách, malé vsi nad Krakovem, při potoku Roudníku se shromážditi, a odtud pak na Ojcov táhnouti. Domýšlel se, že vyzvědači se toho dovědí, zavčas to oznámí a že proto Rusové číhati budou naň blíže hranice mezi Modlnicí a Ojcovem. Za tím chystal něco jiného.

Vedle vybraných šedesáti mužů měl ještě četu asi deseti chlapů, které žertem nazýval „létacím sborem". Byli tak zvaní „ucieknierzy", totiž lidé, kteří se dávali k povstalcům verbovat, přijali značný žold, při prvním nepřátelském výstřelu práskli do bot, pak zas jinde najmouti se dali, peníze přijali a tak to opakovali; každý poněkud zkušený náčelník poznal je na první pohled. Lidi ty pod různými záminkami měl oddělené od ostatního sboru.

Ráno se mračilo a povstalci čekali, že noc bude deštivá. Ale odpoledne se chmury ztrácely a vyjasnilo se krásným večerem. Bylo na několik dní před sv. Janem Křtitelem, kdy dny bývají nejdelší, a Bohuslav vycházel z města při západě slunce floryánskou branou. Pokřižoval se ve sklepení brány té před oltáříkem Matky Boží, na němž hořelo věčné světlo, a vzpomněl si na Jana Soběského, jenž se tu před výpravou k Vídni modlil, i na Karla XII., který branou tou vnikl do Krakova. Pak ubíral se směrem k Zielonkám. Oblečen byl v polský kroj a vypadal statně, ale na duši ležela chmura.

Jest známým úkazem, že lidem, kteří se přesídlí daleko z jednoho místa na jiné a tím přejdou do neobvyklých poměrů, zdá se, jakoby byli osobou zcela jinou, než prve; jich vědomí, jich představy jsou nejasné, neurčité, jakoby dřívější duše pomalu zmírala a nová jim dosud nenarostla. Je to účinek změněného náhle způsobu života a změněných náhle dojmů zevnějších. I Bohuslavovi bylo, jakoby se z něho byl stal jiný člověk, který ani nemyslí ani necítí co jindy, a jakoby nový člověk v něm byl pouhým strojem, který bez vlastní vůle hýbe se jen silou zevnějších událostí. I vědomí i paměť ba i obraznost jeho byly temné, a celý život duševní byl beze vší barvitosti, beze vší vnitrné ráznosti. Takové rozpoložení bývá skličující a slabé povahy upadají v apatickou melancholii. Ani Bohuslav nemohl se ubrániti všeobecné skleslosti mysli; jala ho lhostejnost ku všemu, co se s ním a kolem něho dálo, a jediné hnutí, jež se v něm vynořovalo, byla myšlénka, že by nyní neučinil, co učinil, kdyby měl ještě možnou volbu. Ale bylo pozdě honit bycha, a šel, kam jíti měl. Za ním duněly zvony krakovských kostelů k večernímu klekání, a jich hlahol rozlehal se daleko široko po vlnité pláni; báň věže „maryacké" se nořila do růžových červánků; Vavel se třpytil; v dáli se leskla Visla jako pozlacená stuha, a na konci obzoru k západu čněla v rudé večerní záplavě mohyla reka Kościušky jako trčící prst, jenž z hrobu hrozil nynějšímu pokolení. I město i celý obzor kolem něho byly jako velkolepým náhrobkem se zlatým nápisem: „Zde leží pohřbena minulost, plná slávy i pokoření, radosti i žalu, lesku i slzí.

Odpočívejž v pokoji!" A zvony duněly smutnou ozvěnou, bolnými vzpomínkami, smutečními žalmy a modlitbou za mrtvé s unylým připěvem: „potęsknić, podumać nad pomnikiem sławy!"

Ale Bohuslav kráčel jako stroj uprostřed lánů a niv, na nichž se vlnilo již vymetalé žitíčko. Nic necítil, nic nemyslil, nic ho nedojímalo — ani jeho vlastní osud; ba nebyl ani zvědav, co bude dnes, co bude zejtra, co bude v nejbližší budoucnosti. Jen tak mimochodem si představil, že snad ho zastihne ruská kule neb jiný spůsob smrti, ale strachu před tím neměl; nebyl schopen žádného vzrušení, ani bázně. Dohonil dva sedláky, kteří se ve večerním šeru klátili cestou. Zaslechl, jak druh povídal druhu: „Psia krew Józek przepił całą ojczyznę" — a chtěl je poslouchati dále; ale vybočili stranou na pěšinku, ztratili se mezi bujným osením, a Bohuslav marně přemýšlel a hádal, nemoha pochopiti, jak to „psia krew Józek" nastrojil, že propil celou ojczyznu. To byla jediná představa, jež mu trochu vrtala mozkem; nevěděl, že „ojczyzna" znamená sedlákům dědictví po otci, jen „pánům" že slovo to značí „vlast", a že polský „chłop" nemá ani slova pro pojem vlasti.

„Psia krew Józek przepił całą ojcyznę" — opakoval si ještě několikrát po sobě a spěchal po polní cestě mezi osením. Šel vedle žita a zaslechl křepelku, jež v hustém úkrytu zpívala „pět peněz". Tak volal kohoutek a vábil k sobě vzdálenou družku. To Bohuslava vzrušilo; stanul, naslouchal opakujícímu se hlasu, jenž se mu v tomto okamžiku zdál pěkným i dojemným, a v duši se mu náhle ozvala tesknota, bol a touha po domově. Vzpomněl si, jak chodíval po polích z Návarova do blízkého Jeseného, jak odpočíval často u kapličky, jež stojí u cesty, a jak naslouchával křepelkám, jež ozývaly se z bujného osení. Představa ta byla mlhavá jako ve snu, ale v její jemné síti viselo tolik touhy, tolik stesku, tolik unylého žalu, jakoby se citům těm byly otevřely najednou dveře dokořán. Po zádech mu přejel lehký mráz, ve špičce nosu cítil zvláštní štiplavé chvění čivů, které měl vždy, kdykoliv byl bolně dojat, a z očí se mu vyřítily dvě slzy, které si rychle utíral. Křepelka ho pohnula k pláči, a bylo mu lehčeji — lehčeji proto, že se v něm náhle k plnému proudu probudil duševní život. Zase cítil, zase myslil, a obraznost rozčeřila i dmula se v bujivých vlnách. Za několik okamžiků byl jiným člověkem, a bylo s podivem, jak rychle nastoupila proměna ta. Ale tak býval vždy, jakoby v sobě měl ne jednu ale více duší a každá z duší těch byla jiná. Vše jej opět dojímalo, i vůně jarního osení, kterým kráčel; i mlhy, které stoupaly ze země; i první hvězdičky, které prokmitly na obloze; i štěkot psů, jenž se rozlehal v dálavě z vůkolních dědin; i pronikavé hlasy polních chřástalů, jež se ozývaly z blízkých luk; a probuzená obraznost kouzlila mu do duše řadu nových dějů. Byl zas mladistvě rozjařen.

Tak dospěl k cíli před ves Zielonky, kde potkal rozestavenou přední stráž, jež mu ukázala nedaleko dědiny malý, osamělý borek. Tam byla již větší část soudruhů a všichni byli dobré mysli. Skoro každý měl torbu a čutoru; pozdravili vesele Bohuslava a ptali se, kde má torbu svou anebo nějaký vak s potřebnými věcmi. Neměl ničeho, neměl ani

klubka nití s jehlou, měl jen nadšení, bujnou obraznost a novou jarost duše. Novický, nový jeho známý, se ptal:

„Nemáš ani vodky?“

„Nic, pranic, jen revolver,“ odvětil Bohuslav.

„Tu máš mou,“ smál se soudruh, zavěsil mu svou polní láhev, a oba z ní pili. Nalévali si do skleničky, jež se dala k čutoře přistrojit a odstrojit, a jakmile měl Bohuslav v sobě čtyři „kieliszki“, zdálo se mu, že má sílu jako Samson.

Když docházela jedenáctá, objevil se Palatyňský, přicházeje se strany, odkud se ho nikdo nenadál; hned za ním přijely povozy se zbraněmi, a o jedenácté bylo vše na místě. Nikdo nescházel, vše šlo jako stroj, a jedno kolečko nevědělo o druhém. Povstalci dostali po šavli a výborné belgické ručnici, a kromě toho měl skoro každý svůj vlastní revolver. Jen „uciknierzy“ byli poděleni starými vybrakovanými puškami, ale tak, že ani nepozorovali, jak jsou v nevýhodě. Bohuslav se divil, jak vše bez jeho přičinění a vědomí sestrojilo se v celek; cítil, že je pouhým strojem, a nebylo mu to valně příjemné. Když byly zbraně rozdány a ručnice nabity, vrátily se tajemné povozy zpět, a náčelník měl přehlídku. Pak rozdělil sbor na tři čety a dal rozkaz k pochodu tak, aby jedna četa šla od druhé v určené vzdálenosti a „uciknieři“ napřed. Táhli na hranici směrem severozápadním k Ojcovu, a v nočním šeru je vedl jakýsi muž sukmanou po selsku odětý, jenž se dostavil naposled. Kromě Palatyňského nevěděl nikdo, kdo a odkud je. Když ušli hodný kus cesty, kázal velitel zastavit, poodešel s neznámým průvodcem stranou, oznámil mu, že si věc rozmyslil, že potáhne na severovýchod k rakouské celnici pod Baranem; tam že překročí hranice. Dal mu proto rozkaz, aby vedl sbor pěšinkami v tu stranu. Celý dosavádní pochod byl velikou zacházkou, a plán tím změněn. — Neznámý průvodčí odvětil: „Dobře, pane.“ Řekl to zdánlivě lhostejně, ale Palatyňský se lekl, neboť znaleckým sluchem vycítil ze dvou jeho slov, že člověk ten byl velmi nemile překvapen, ba zdálo se mu, že se zachvěl. Vzbouřilo se v něm podezření, že padl do rukou ruskému vyzvědači, který provozuje své řemeslo pod rouškou selské sukmany; ale přemohl nemilé hnutí, sestrojil obrat, a sbor se dal na změněný pochod ve třech četách jako dříve. Když to vykonal, třikrát se pokřižoval a dal tajný rozkaz dvěma mužům, aby stále a bedlivě pozorovali průvodčího a bez milosrdenství ho zastřelili, jestli se bude podezřele chovat aneb utíkat. Kromě dvou o tom nikdo z mužstva nevěděl.

Náhlá změna pochodu vzbudila ve všech milé překvapení; cítili i dosah i příčinu a každý v duchu blahořečil veliteli, ale druh druhu se o tom ani nezmiňoval. Jen Bohuslav ničeho nechápal; Novický mu musil dlouze a široce vykládat, proč se tak stalo a poučovat ho, aby se mnoho nevyptával, že přílišná zvědavost jednak budí zbytečné podezření, jednak že není po vojensku, babsky vyzvídat, co, kdy a kde bylo a bude, k čemuž doložil:

„Poslouchej, koho máš poslouchat; poroučej, komu máš poroučet — a ostatek basta! A propos — je ještě něco v čutoře?“

„Ani kapky,“ odvětil Bohuslav.

„Nic nevadí. Jsme blízko hranic, a hned za čárou je krčma. Vodky tam bude dost, jestli nás do té chvíle nesrazí kule“ — smál se Novický.

Bohuslav se mimovolně zachvěl. Blížili se k hraniční čáře, která měla prozatím rozhodnout jejich osud.

Na východě se šeřilo, ptáčkové se počali hýbati v hnízdech a po různu v dáli ozýval se chřástal. Palatyňský zkoumal polohu polním dalekohledem a seznal v šeru, že na ruské straně blíže pomezí je louka, po ní že teče malý potůček, po obou jeho březích že táhne se vysoké a husté křoví olšové, a že polními cestami dospěl sbor asi na dva tisíce kroků na západ od hlavní silnice, na níž leží rakouská a ruská celnice a o něco dále na malém pahorku krčma s rozsáhlými stavbami. Rusové mohli být buď v krčmě buď někde ve vůkolní dědině, a šlo hlavně o to, přebrodit potok a v šeru bez výstřelu dobrati se na ruské území. Není-li průvodčí zrádce, úkol nebude těžký. — Či by snad nepřítel byl ukryt v křoví? Stanuli v borku, odkud ku potoku nebylo více, než asi čtyři sta kroků. Borek byl poslední kus haličské půdy a po jeho kraji byly zasázeny veliké pohraničné mezníky. Palatyňský ukryl tam mužstvo, seřadil „ucikniery“ v malý řetěz a dal jim nazdařbůh rozkaz, aby poklusem přeběhli louku směrem k potoku a tam v křoví čekali na ostatní. Učinili tak a pelovali ku předu, co jim nohy stačily. Ale sotva byli v polovici, zajiskřilo se v olšinách, a od potoka bušily do nich střelné rány.

„Święta panno Częstochowska! Moskale!“ vykřikli všichni jako na povel, obrátili se a pádili nazpět k borku. Ač nikdo nebyl ani poraněn, přece tři z nich zahodili ručnice.

„W imię ojca i syna i ducha świętego! Zdrada“ — šeptal si Palatyňský, když slyšel výstřely, a ohlédl se po průvodčím, jenž v tom okamžiku uskočil stranou a utíkal borkem na pravo k ruské celnici, kroutě se motaninou mezi stromy.

„Palte do něho!“ volal velitel.

Houkly dvě rány, a průvodčí se svalil; kule mu vjela pod koleno, ale byl živ. Palatyňský k němu přiskočil, namířil mu do obličeje revolver, a ptal se:

„Lotře, co je?“

„Jen pohraničná nepatrná stráž . . . . . ruské oddělení vojska čeká mezi Modlnicí a Ojcovem, kam jsme původně táhli . . . . tady není nebezpečí . . . . vyraz a přejdeš . . . . . ale pro Boha a všechny svaté, šanuj mne“ — úpěl prosebně neznámý muž.

„Moskal?“ tázal se velitel.

„Jsem Polák, katolík“ — odpovídal třesoucím se hlasem raněný.

„Připrav se k smrti, budeš oběšen!“ pronesl Palatyňský krátce a suše, a za několik okamžiků houpal se vyzvědač na borovici.

Vůdce seřadil nanovo „uciekniery,“ velel jim, aby hnali útokem k potoku, a když počali reptat, pohrozil, že je dá postřílet. To působilo, a deset chlapíků pelášilo přes louku k olším, jakoby jim nad hlavami hořelo, neboť doufali, že vysoké a husté křoví bude jim dobrým útočištěm, třeba tam byli „Moskalé“. Když byli uprostřed, zahučely opět rány a jeden z nich převalil se mrtev na zem; tím byli ostatní přestrašeni, vzali do zaječích, obrátili se ani nevystřelivše a pádili zpět. Palatyňský

z výstřelů postřehl, že má opravdu činiti jen s nepatrnou pohraniční stráží, kterou páčil ledva na deset mužů, a pokládal nynější okamžik za nejvhodnější, aby vyrazil a dle možnosti se vším mužstvem v olšinách dříve se octl, než Rusové nanovo nabijí. Tenkráte nebylo ještě zadovek a nabíjení trvalo dost dlouho. Velel rychle „ku předu“ celému již připravenému sboru, a v rozptýleném řetězu hnalo a valilo se šedesát jonáků rychlým úprkem k potoku; letěli jako vystřelené šípky. Věděli, že na hbitosti nohou visí život a že v křoví je spása. — Rusů bylo pouze osm, a byli nemálo překvapeni, když viděli v ranním šeru řítiti se z borku proti sobě četný sbor. Jich velitel chtěl v prvním okamžiku, aby došlo na bodáky, neboť měl toho zkušenosť, že vojensky málo vycvičení povstalci zřídka vytrvají před hroznou zbraní tou, a že známý povel ruským vojákům: „štykami rebjata!“ šířívá strach. Ale hned seznal, že přesila je přílišná, a soudě dle postupování, že stojí před starým a zkušeným vůdcem. Viděl, že odpor byl by marný, záhuba jeho lidí jistá; nezahájil ani palby, neboť povstalci dostihli olšiny dříve, než se mohlo vystřelit, a kryt křovinami couvl ku krčmě na vršku. Palatyňský nebyl tak pošetilý, aby je pronásledoval; měl dost na úspěchu, že volně a skoro beze ztráty mohl překročit hranice, a kvapným pochodem spěchal ku předu, nic se na to neohlížeje, že při tom kromě jednoho mrtvého ztratil z „létacího sboru“ dva živé, kteří měli pěknou příležitost, šťastně upláchnouti. Než minulo poledne, byl v úplném bezpečí a tábořil v lese blíže pověstných Raclavic, kde Kościuszko dobyl nad Rusy stkvělého vítězství.

Nebudeme sledovati osudy čety, která se stala tím, k čemu byla určena, totiž jádrem jednoho z největších a nejlepších sborů povstaleckých na jihu království polského. Palatyňský osvědčil se nejen zkušeným vůdcem, ale i výtečným organisatorem, a trojhran mezi městy Měchovem, Skalměří a Kělcemi byl úplně v jeho moci; ba jednu dobu pomýšlel i na to, že potáhne přímo na Varšavu. Mnozí z oněch šedesáti mladíků, kteří s ním vyrazili z Krakova, stali se důstojníky, a mezi nimi i Bohuslav. Před jeho očima se otevřel nový, dosud mu neznámý svět. Byl z něho voják, a to dle obyčejného názoru voják dobrý; naučil se poslouchat a poroučet — poslouchat slepě, poroučet přísně. I jeho názor světa se pozměnil; po světobolu nezůstalo ani páry, a právě v době, kdy viděl a sám zakusil celou lidskou bídu v její nejhroznější podobě vzájemného se vraždění, necítil v sobě ani ošklivosti a odporu proti řádu světovému. Když ondy na horách někde v dálce zahlédl hřbitov aneb když namanulo se mu spatřiti oráče s hákem, do něhož zapřaženy byly ženské, kormoutily se mu útroby, a bolelo ho srdce; ale když sám proléval krev, probudilo se v něm zvíře, jež dřímá na dně ve propasti duše lidské. Necítil ani žalu ani bolu; zapomněl najednou, čemu ho naučili jiní, a čemu se naučil sám; vše, co do něho vmluvili a co sám pokládal za nejvnitřnější jádro své bytosti, ukázalo se pouhým nátěrem, pod nímž byl ukryt odvěký, dědičný, krvelačný dravec. Jeden jeho starý učitel hřímával na své žáky, když z úloh a porůznu uveřejněných básniček pozoroval, že se o některé pokouší světobol: „Pracujte, a nebude vás srdce bolet!“ Spíše měl volat: „Rvete i perte se, a nebude vás srdce bolet!“

„Poškrabte člověka, a najdete dravce!“ —

„Moskalů“ stejně nenáviděl, jako tehdy každý Polák, ba ani v tom nic zlého neshledával, když povstalci ruské vojáky úkladně vraždili, ano i věšeli. Jeho obvyklá pohodlnost ho opustila, a žádná práce mu nebyla malicherná: vždyť šlo většinou o život aneb o Sibíř! Sibíře se bál více než smrti. Zevnější život působil i v jeho vnitřní; obraznost neměla ho tak v moci jako dříve; a právě nyní, když byl vojákem, nepředstavoval si nikdy, že je geniálním, nepřemožitelným vojevůdcem, který smítá Němce do moře; nanejvýš si dal lahoditi obrazem, že je jenerálem, jenž proti Rusům dobývá Varšavy. Ani láska ho netrápila; na Herminu s panem Alfredem si málem ani nevzpomněl, a k hezkým venkovským holčicím se choval dle písničky:

„Citroňátko čerstvé mačkej, třeba ostře vonělo,
mlaďoučké děvčátko líbej, třeba trochu křičelo!“

V první polovici srpna bylo povstání na vrcholku moci, a Bohuslav s ním na vrcholku slávy. Ale brzy to šlo s kopce. Rusové v nepoměrné přesile počali se všech stran svírati a porážeti Palatyňského sbor, jehož ode dne ke dni ubývalo. Kdo nepadli a nebyli raněni na bojišti, rozutíkali se na všechny strany, i nastalo všeobecné rozstrojení, jež zameziti při vší bezohledné ráznosti vůdce nebyl s to. Z celého voje zbylo na konec po mnohých krvavých porážkách a po četném rozprchávání jen asi pětadvacet mužův, a mezi nimi Bohuslav. Nepatrná četa ta potloukala se krátký čas mezi městy Skalměří a Ďalošicemi, jsouc se všech stran sevřena od „Moskalů,“ jimž na tom záleželo, aby Palatyňského jali živého, neb dostali mrtvého. On sám neztrácel dosud naděje v konečný úspěch, neboť spoléhal dle tehdejšího názoru valné části Poláků na pomoc Francie, Anglie ano i Rakouska; dal proto rozkaz, aby se kromě revolverů všechny zbraně na určeném místě zakopaly, mužstvo aby se po jednotlivcích na všechny strany rozprchlo, a ti, kdož se spasí, aby se shromáždili několik mil na sever u Pinčova; tam sestrojiti se měl nový sbor.

Bylo večer v polovici září. Povstalci zakopali šavle i ručnice a úkryli se pak v smrkovém lese; aby se neprozradili, nerozdělali ani ohňů, ač bylo chladno, vítr fičel a dešť se valil jako z konve. Všichni byli zahaleni v burky a krčili se po různu pod stromy, jež trochu chránily před lijákem. Byli sklíčeni a hladovi, neboť nikdo se neodvážil pro potravné zásoby do okolních dědin. Štěstí, že nepřítel nevěděl o jich úkrytu. Bylo ještě šero, a čekali, až nastane noc, aby vykonali velitelův rozkaz. Civěli němě jako lidé, kteří přemítají o svém osudu. Někteří si kroutili cigaretky, a kouříce pouštěli dým nosem; tabák byla jediná zásoba, z které jim něco zbylo. Novický stál opřen o tlustý smrk blíže Bohuslava a bručel si z maloruské písničky: ... „čorti jevo baťko znajut“ ... Byl z Ukrajiny, znal mnoho kozáckých zpěvánek a kdykoliv si notoval „čorti jevo baťko znajut,“ bylo zle. Náhle se ohlédl a tázal se soudruhů:

„Kde je Palatyňský?“

Jako na povel ohlédli se i všichni ostatní a ptali se druh druha: „Kde je Palatyňský?“ Nebylo ho tu více; vytratil se jako pára, jakmile uložil mužstvu, aby se rozprchlo a na jiném místě sebralo. Byl nej-

chytřejší a volil nejvhodnější okamžik; ale jeho náhlé zmizení působilo na ostatní jako mráz. Byli tam naskrze lidé vynikající i vzděláním i duchem i odvahou, a kromě Bohuslava samí šlechtici; v poslední době nejednou dokázali před nepřítelem, že bez bázně a zachvění dovedou hleděti smrti tváří v tvář — ale po zprávě, že opustil je vůdce, zmocnil se jich děsný strach a jal je nepochopitelný úžas, jakoby ho někdo náhle z pytle na ně vysypal. Každý šum větru, každé zašelestění větví vzbuzovaly leknutí. Nevytrvali déle a jednotlivě neb po dvou rozprchli se dříve, než nastala úplná tma. — Bohuslav a Novický drželi se pospolu; měli úmysl, že se nerozejdou, ale nahledli po tom, že každému z nich jednotlivě bude snadněji. Strach činí lidi sobeckými, a bázeň před smrtí nezná nerozlučitelného přátelství. Oba si byli dříve dobrými druhy, ale rozhodný okamžik, kdy šlo o život, utlumil v nich cit přítulnosti. Jen když já se spasím — myslil si každý, a dle toho se i zachovali.

„Do widzenia," loučil se Novický.

„Do widzenia," odvětil Bohuslav.

Stiskli si ruce, rozešli se a vícekrát v životě se neshledali. Bohuslav znal trochu okolí. Věděl, že na silnici západně od Skalměře rozkládá se jedna z německých kolonií, které v tamtěch krajinách spůsobem staveb znešvařují krajinu. Řada jednotvárných domků stojí ve vyměřené vzdálenosti po obou stranách silnice, jako řada uniformovaných vojáků na „szyltwachu". Věděl také, že vystříhati se musí selských chat, neboť mu bylo o sedlácích známo, že chytají povstalce, vydávají je ruským úřadům a říkají tomu, že „lapią Polaków". Sedláci nepokládají se za Poláky, nýbrž za „chłopy". Polákem byl jim jen šlechtic neb povstalec, a necítili nic společného ani se šlechtou ani s „buntowniky".

Napadlo mu, že namíří ku kolonii, tam že se bude vydávat za Němce, jenž zabloudil mezi povstalce, že se dá po spůsobu „Švábův" oholit, vyprosí si jejich kroj a za kolonistu přestrojen že se protluče k Piňčovu. Jen kdyby tam nebylo Rusů a — psů! Od té doby, co měl u Evičky nemilou příhodu, počítal vždy se psy, jako dítě dmýchá do podmáslí, když se spálilo na horkém. Pozoroval, že němečtí kolonisté pěstují všude veliké hafany. To ho znepokojovalo, neboť jsou-li tam Rusové, bude štěkavými bestiemi hned prozrazen. Byl na vahách, ale nevěda nic lepšího, uřízl si notnou bandasku a dal se k německé vesnici na zdařbůh jižním směrem. Kam kročil, bylo bezedné bahno; lilť se dešť pořád jako z konve. Pěšinek neznal a šel po polích, která k podzimnímu setí byla většinou zorána a plna rozmoklých drnů. Tma bylo jako v ranci; ubožák byl hladem, namahavou chůzí a únavou utrmácen; každou chvíli se mu zdálo, že se vysílením převalí na zem a zůstane ležet, ať se děje co děje. Ale napínal poslední i duševní i tělesné síly, a když bylo asi půl noci, přišel na silnici. Přestalo pršet. Ve tmě nevěděl, kde leží kolonie, a má-li se k ní dáti na levo nebo na pravo. Na směru dalšího pochodu visel život, neboť půjde-li omylem v levo a jsou-li Němci v pravo, octne se v Skalměři, a tam bude po něm veta; dá-li se však omylem v pravo a jsou-li Němci v levo, padne na Měchovskou cestu, jež se hemží „Moskaly", a lapnou ho. „Buď šibenice nebo Sibíř" — šeptal si a počal se modliti. Byla to po dlouhé době zase

první modlitba. A div divoucí: v úmorné sklíčenosti a bázni mladík ten, který se zálibou čítával Byrona a Göthelio, modlil se ne jako člověk vzdělaný, který pouhým citem bez mnohých slov v těžkém okamžiku života povznáší mysl k božstvu, ale jako obyčejný, nejprostší smrtelník, ba jako nejposlednější baráčník v horské samotě. Odříkával polohlasitě modlitbičku za modlitbičkou tak, jako činíval, dokud byl dítětem, a když vyříkal všechny, které uměl, opakoval nesčíslněkráte prosbu: „Pane Bože, pomoz!" — Pak čekal jako fatalista na nějaké znamení, které by mu ukázalo, jakým směrem se má dáti; nepohnutě stál a napínal oko i ucho, ale marně: byla tma, a vůkol hrobové ticho. Konečně se mu zdálo, že na obloze mezi hustými mraky zakmitla se hvězda po levé ruce, a dal se na zdařbůh v tu stranu. Když ušel malý kousek, zaslechl štěkání psů; blížil se patrně k německé vesnici. Proklatí hafani, jakoby schválně byli čekali na přivítání, běželi mu vstříc; dva z nich jako přední stráž připelášili nejdříve a počali naň dorážeti. Přetáhl je bandaskou, a bestie kňučíce uskočily. Zatím přiběhli ostatní, a ve tmě nastal zuřivý boj, který skončil ústupem psů. — Ale v tom, když si Bohuslav proklestil cestu, slyšel hrozný proň výkřik ruské stráže: „Karaúl!" — Bylo zle; výkřik ten byl mu jako bodnutím nože do prsou. „Vesnice je obsazena, a voják na přední stráži chce vědět, kdo přichází. Bylo by šílenstvím se ozvati neb jíti ku předu. Nuže, nohy na ramena" — pomyslil si, a utíkal nazad, co mu stačil dech. Hafani štěkajíce běželi kus za ním. Stráž vystřelila do tmy v tu stranu, a Bohuslav ucítil štípnutí v levém stehně; sáhl si tam dlaní a nahmatal krev. Neměl žádné bolesti, ale věděl, že je raněn, ač jen lehce, a pelášil dále po silnici do mírného kopečku, až se octl na vršku. Za sebou slyšel, že ve vesnici volají na poplach, ba zdálo se mu, jakoby se za ním hnali jezdci. Byl hrozně umdlen; ale sebral poslední síly a běžel s vršku dolů. Připomněl si ve smrtelné úzkosti, že pod kopečkem je malá dědina s několika málo „chłopských" chat s panským zámkem na pravo, a naproti zámku na levo přes silnici že je nevelký, kolemkol hustými křovinami obroubený rybník. Asi před čtrnácti dny tudy táhl a nyní v běhu a po tmě si představil všechny podrobnosti. Srdce mu bušilo a mozek mu pracoval jako ve výhni; najednou mu bylo vše jasno, jako ve dne. Za malou chvilku octl se dole u vesničky, uhnul se se silnice, našel rybník, chytil se křáčí na břehu, skočil do vody, zkoumal, jak je hluboká a vida, že mu nejde ani po pás, pustil se a zašel hodný kus do prostřed, až mu tůně sahala po ramena. Sotvy tak učinil, slyšel, jak po silnici cválá tlupa několika jezdců se strany, odkud přišel. Přijížděli kozáci, někteří měli svítilny a všichni znali dopodrobna dědinu. Část jich obklopila osadu, aby z ní nemohl nikdo utéci ostatní slezli s koňů, uvázali je u stromů a dali se do prohlídky. Nejdříve prošukali zámek, neboť v panských sídlech mívali povstalci vždy jistý útulek, a když tam ničeho nenašli, prohledávali každou chatu a konečně i každý keř. Když i to bylo marné, počali obcházeti rybník, pikami prošťourávali křáčí, kterým byl obrouben, a svítili si při tom malými lucernami. Bohuslav měl život na kahánku, a dušička se mu třásla, ale nezapomněl schovati ruce a schouliti se ještě více, takže mu voda sahala až k samé bradě. „Něnajďóš, Griška, ně-

najďóš; perepál prekljátyj buntóvščik" — povídal menší kozáček velikému, který si nemálo dával záležet, aby sám našel, koho všichni hledali a dlouhým kozáckým kopím píchal do každého křoviska.

„Čort jevo!" zabručel druhý, a všichni odešli s nepořízenou.

Za několik okamžiků slyšel Bohuslav, jak kozáci odjíždějí; byl spasen. Čekal ještě chvíli, pak opatrně vylezl na břeh a napjal sluch, zdali se na blízku nic nehýbe. Věděl, jak jsou kozáci chytří, a bál se, aby některý z nich nebyl zůstal pozadu a přitajen někde nečíhal. Ale dlouho to nevydržel; lomcovala jím zimnice, rána nepřestávala krvácet, malátnost rozhostila se po všech údech a mdlá lhostejnost jala duši.

„Ať se děje, co děje, dál nemohu," šeptal si, dovlékl se s namaháním k zámku, kde, byvše ze spaní vyburcováni, v přízemí svítili, a zaťukal na okno.

„Kdo je?" ptal se jakýsi muž, jenž otevřel dveře, drže v ruce svítilnu.

„Dejte pomoc raněnému, na smrt umdlenému povstalci!" pravil Bohuslav.

„Po tichounku!" šeptal neznámý, vtáh mladíka rychle do veliké, cihlami dlážděné síně a vedl jej do prvního poschodí.

Za několik minut ležel Bohuslav na posteli; byl oděn čerstvým, čistým prádlem a držel v rukou sklenici na rychlo připravené herbaty, kterou lokal lačnými rty. Ránu měl obvázanou, a okolo něho šukala a posluhovala jakási dáma. Ani sám nevěděl, jak a kým se to vše tak rychle stalo. Ač nebyl omdlel, byl přece dříve jako v mrákotách a teprve nyní přišel k jasnému vědomí. — Posilniv se, ohlížel se kolem sebe; byl ve velkém pokoji s pěkným nábytkem a v krbu praskal veselý oheň, při němž se sušila jeho burka a ostatní šatstvo. Ale nejvíce ho zajímala neznámá mu ženská osoba; byla mladá paní s milým výrazem tváře; tvář ta nebyla sice krásná, ale příjemná, pravidelná a jemná; nosík byl trochu „zadarty."

„Pan więc Czech?" oslovila ho něžným hlasem, když zpozorovala, že se na ni dívá.

„Tak jest, paní!" odvětil, a mezi oběma se rozpředl rozhovor, z něhož se Bohuslav dozvěděl, že jest v sídle zámožného šlechtice Dolińského, a hostitelka že je domácí paní sama. Chtěl jí děkovati i něco velmi příjemného říci; ale jazyk mu selhal, a nebyl s to, ze sebe dostati ani slova. Obrátil k ní oči, a hostitelka, porozuměvši mu, usmála se naň. Úsměv ten mu lahodil jako jarní slunéčko, a usmál se také, ale nemluvil. Za to švitořila ona a to tak lehce, tak půvabně a nenuceně, jakoby ani nad ním ani nad ní a jejím domem nevisela chmura možné pohromy. Bohuslavu bylo u srdce teplo a milo; zapomněl i na ránu i na nebezpečné položení, v kterém vězel, a mimovolně mu připadla na mysl povídka o poutníku v poušti, jenž se ukryl před pronásledujícím ho divokým zvířetem na pokraj hluboké propasti; tam se chytil za keř a zobal s něho červené maliny, ač ho se všech stran sklíčovalo hrozné nebezpečí: nad ním rozkácená šelma, pod ním drak v šklebivé tůni a vedle něho dvě myšky, které hlodaly kořeny keře, na němž se držel. Milosrdná hostitelka nebyla sice malinou pro něho,

ale za to mu byla jako v letním žáru svěží pramének čerstvé vody, jenž prýští na pokraji stinného lesa.

Přišel Doliňský se svým správcem Juščakěvičem, oznamujíce mu, že je vše k odjezdu připraveno a že před svítáním musí pryč, protože na všech stranách jsou kozáci, a mimo to ani na čeládku se nelze spolehat. Neminuly ani tři hodinky a Bohuslav se již loučil; hostitelka mu podala malou, bílou ručku, kterou vřele políbil. Cítil jemné její stisknutí, jež mu projelo všemi údy jako živý oheň. Bylo dobře, že odjížděl, neboť byl již zamilován. Rozjařen novým dojmem, necítil velikých bolestí a když se ho ptali, zdali vydrží další cestu, řekl, ač nerad, že ano. Přestrojili ho do selských šatů, posadili na kozlík jako kočího, dali mu do rukou opratě, a jel. S ním byl správec, který seděl v povoze. Na východě se již šeřilo, když vyjížděli ze dvora zadními vraty.

„Jak pani Dolińskiéj na imię?“ ptal se Bohuslav, když byli kus za stodolami.

„Bronisława,“ odpovídal tázaný.

„Bardzo miła pani.“

„Tak jest — bardzo miła dobra pani,“ dotvrzoval správce a ukazoval prstem, v kterou stranu se má dáti.

Bohuslav na kozlíku nemyslil na nic, než na paní Bronislavu; starost o ostatní nechával svému průvodčímu a nevěděl, ani kam jedou, ani co bude. Ale rána na stehně, jež ho počala páliti, brzy mu připomněla krutou skutečnost: S bolestí, kterou cítil, vjel do něho i hněv na Němce a na jejich psy, jakoby byli vinni tím, co se mu přihodilo. V zlosti si představoval, že je vůdcem povstalců, že dobývá kolonie proti Rusům, a že se hrozně mstí: domy podpaluje, Němce vyhání a jejich hafany dává postřílet. Dětinská představa ta zdála se mu úlevou. Za malou hodinku viděl v ranním šeru dědinu a na jejím konci panské sídlo. Juščakěvič dal mu znamení, že jsou u cíle cesty, a Bohuslav zajel do dvora. — Bylo na čase, neboť rána bolela a držel se sotvy na kozlíku. Pomohli mu s vozu a uložili jej do postele. Byl v Kostějově, ve dvoře vdovce pana Rodzoně. Dům jeho nebyl sice po velkopansku zařízen, neboť pan Rodzoň měl jen jeden dvorec a utrpěl povstáním velikých ztrát, ale raněný byl tam ošetřován se vší přívětivou péčí, jaké se povstalcům dostávalo v každém sebe menším polském sídle šlechtickém. Rána byla horší, než se zdála, a trvalo celých čtrnácte dnů, než se Bohuslav zcela uzdravil. Jinak byl v bezpečí, neboť Rusové, rozprášivše sbor Palatyňského, odtáhli k severu a krajina kolem Kostějova byla jich prosta. (Pokrač.)

Bratr Klimachos.

Napsal Ranieri Aiazzi, přeložil Jar. Vrchlický.

To byla bídná chatrč v horách skotských,
v skal soutěscích, kde chudých poustevníků
žil vyvolený hlouček o samotě.
Tři věky prošly, co jim nahá hora
jen sporým chlebem oplácela těžké
a namáhavé práce mnišské. Malé
jim stádo čerstvým stůl dařilo mlékem
v dnech svátečních; pastýřem toho stáda
byl ctihodný kmet, bratr Klimachos,
snad nejvíc svatý ze všech poustevníků.
Den bílým světlem sotva věnčil hory,
on ovce provázel, jež vyšly v tlupě,
mečíce jedna za druhou a holou
se plání rozptýlily, hledajíce
pelyňku chudé lístky s hořkým pýrem.
Kol monastýru jednoho dne, vůkol
když Klimachos v dál těkal bludným zrakem
po kraji mlčícím, tu cítil zvolna,
jak s tichem přírody kol v souzvuk hraje
též ticho jeho srdce, cítil smutek,
jenž před láskou vždy v srdce sestupuje;
krev bouřněj v žilách tekla ubožáku,
a bytost jemu mladosti blesk prochvěl,
jak necítil jej nikdy ve svém mládí.
Blesk oči projel mu a oslnil jej,
neb nikdy před tím nezřel takou záři
jak slunce slnící. I upřel oči
na zanícenou skálu a tu viděl
zjev hodný zpěvů větších, než já, pěvců!
Div světla viděl sedět na té skále,
tož ptáka, jenž měl celé peří zlaté.
Tak sotva Foenix zjevoval se druhdy
v zrak zanícený věštců na východě,
když nesmrtelný po tisíci letech
z dřev sandelových hranici si vztyčil,
a třepotaje peřím plným očí,
trysk z plamenů, jež měly ztrávit ptáka
i božskou melodii jeho písní.
A nad Foenixe mnohem zářivější
byl pták, jenž učil srdce Klimachovo

vzplát lásky citem, ale sotva k letu
vzpjal třpytná křídla, začal vířit kruhem;
tu chvějící se mnich si myslil v srdci,
že uteče mu srdce z ňader; dále,
když spatřil odletnout jej a pak sednout
na jinou skálu v křídel třepotání,
se zastavit, tu za ním běžel bratr
a naň se začal dlouho, dlouho dívat
u vytržení. Opět v krátké chvíli
pták nádherný v let rozpjal zlatá křídla,
a za ním nevýslovným schvácen kouzlem
šel Klimachos od stáda, jež se páslo,
dál od kláštera, zapomněv i sebe.
V les dospěl konečně, kde obrovité
se duby tměly, na jednom pták stanul,
jenž mohutný do země vrýval kořen,
v žert prchajícím jasným vlnám zdroje.
A Klimach stál, zrak upíraje v záři,
v lesk peří zlatého, stál bez pohnutí,
stál stařeček bez oddechu a s ústy
stál polozavřenými, s lačnou duší
jed lokaje kouzelné písně ptáka.
A rozkoší se začly ztuhlé údy
mu chvěti, jeho celá duše prchla
se stajíc v oči ptáka, okřídlený
jak blesk jenž ku zemi jej přičaroval.
Ó mnichu ubohý, rozkoše vlna
a za ní druhá již tě zahrnula,
ples tebe usmrtí a radost velká.
Kol vlny zdroje a lupení dubů
a travin květy, vše se divě třese,
dech fialek a růží dýchá země
kol dokola, se slunce padá teplo,
ne světlo víc, neb to se proudí z ptáka,
jenž světla sám je zdrojem, z něhož paprsk
jak tancující duhy kol se tříští.
A světlo, teplo, vůně, ba i pohyb,
zvuk, ano zvuk se vlní kolem, bratru
ráj kyne otevřený, vane vítr
vždy teplejší a silnější, a v listí
to hučí víc, jsou živější vše barvy,
tajemné chvění každý atom jímá.
Kol jásot ohromný. Co jen to bude?
A božské ptáče začne takto zpívat:

„O dívko zanícená,
jež dáváš květ prvního obejmutí,
toť rozkoš roztavená

druhého srdce, tvoje v požár nutí;
to divoký ples žáru,
jenž k tobě vstoupá v hlase plném čáru.

V zářících barvách mého šatu
což nezříš božství pláti,
což nepoznáváš v tomto zlatu
věčného ohně záři plápolati?
Lucifer po tvém boku
jsem já, ó kmete, děs tvých mnohých roků.

Chceš věděti, ó mnichu,
proč vzal jsem ptáka tvary
v té záři a v tom pychu?
Proč stopil jsem tě v čáry
svou písní? Moje síly
bys dobře poznati moh, bratře milý!

I uzříš příští doby
a různé lidi, však ne lepší mravy,
jak boly tvé a mdloby,
můj bratře, nic mne nepobaví.
Tož zaklínám tě, k zemi! —
Sen dlouhý dřímej věků peřejemi!

A bratr Klimach ku zemi se sřítil
jak padá mrtvola, dech ňader stajen
a srdce bez pohnutí, chladné údy
kryl habit jeho, těžká lethargie,
démona dílo, začlo na něm práci.
Čas hlodavý se valil dál, a ďáblu
když zlíbilo se, on spícímu mnichu
zas vrátil život. Nálevníků čeleď
ve suchých kolejích cest deštěm k žití
se vrací tak, bez hnutí, dlouho, líně,
bez smyslu ve úpalu slunce spála,
však oživne, jak pouze jedna kapka
ji oceánem zatopí. Tak s žitím
se mnichu smysly vrátily, sen zmižel.
Ký děs jej schvátil, dokola když zrakem
do dálky těkal! Nebylo kol dubů,
ni zřídla s bouřným ruchem vln. A stádo,
kde stádo? ptal se Klimach, ó trest přísný
mne čeká v klášteře! A valnou stepí
on začal pátrati po sledu ovcí
a bekotu. Však samé nové divy
při každém kroku, jejž tu včera činil,
jej děsily; i kráčel zvolna dále

jak v polosnu a nejistě, až blahol
nábožných zvonů velebný a plný
se dálkou k němu nes, šel dále za ním
a viděl pod horami širé stezky
se táhnout do vinic v dál ku obzoru
a za těmi pak lučiny, jež malé
lesíky protkávaly, krytá loubí
a rybníky a sady a v nich sochy
mající tvary luzných nahých dívek.
Hrad v pozadí se zvedal mramorový
a veliký a osvícen — bylť večer,
věž strmá blaholy so zvonů třásla.
Jak v nejistotě Klimach kráčel dále,
chtěl vysvětlit si vše a zastavil se,
strach nedal velký práh mu přestoupiti,
zrak pozvedl a zarazil se, heslo,
jež nad fortnou se četlo monastýru,
jejž včera opustil, jej potěšilo:
„Buď pokání, buď peklo!“ Na klepátko
on pozlacené sáh, a sotva klaplo,
zvuk hřmotný rozlehl se uvnitř líně,
na veřejích se otočila vrata,
a ve bohatém atriu se zjevil
přitloustlý fortník, hlasně zívající.
Po představeném Klimach ptal se. „Volno
vám dále, otec opat dává právě
dnes slyšení.“ Dál po nádherných schodech
již bratr vstoupá v síň, kde trůn se vznáší
pod baldachýnem, na něm opat s mitrou
dlí v těžký halen hermelín, zkad hledí
tvář opatská, v níž malá očka hrají
v záplavě tuku, prsty živým zlatem
se lesknou prstenů až k nehtům, které
pod tukem mizí, noha, ta si hoví
ve drahokamy vyšívané trepce
na sametové podušce. Vlas plavý
má otec opat, ale bílé vousy,
na znamení, že dásněmi se cvičil
víc v práci nežli přemítavou hlavou.
I kyne tučný opat Klimachovi,
ten postoupí a nakloní svou hlavu
a s úctou stane před svým představeným.
— „Co, bratře, chceš?“ dí tenkým hlasem tlustouš.
— „Já hledám, otče, klášter svaté Susy,“
dí Klimachos. — „V něm právě stojíš, bratře.“
A Klimach: „Hledám svého quardiana,
on sluje otec Anselm“ — „Zbláznil jsi se?“
křik opat. „Deset uplynulo roků,

co řídím tento klášter svaté Susy,
a otec Anselm sto roků již dřímá
sen hrobový —". I začal bratr Klimach
svou vyprávěti celou historii,
svůj dávný život, tajemnou báj s ptákem,
a valný slzí proud mu tekl z očí,
a zdálo se, že sám i opat pláče,
však dobrý opat jen se pouze potil.
Svou Klimach skončil zvěsť a sotva skončil
svá věštná slova, ubožák pad na zem,
kles holou šíjí na bohatý polštář
a těžkou nohu zívající opat
na hlavu vložil jemu. Klimach mrtev
a opat hlavou kývaje z té báje
dobrácky usnul na biskupském křesle.

Pathos 1892.

Z básní Teodora Aubanela.

Z provençalštiny přeložil Zikmund Bouška

Válka.

Od vrchů hřebene v klín bystřin, údolí,
ve směsi děsivé se kupí mrtvoly;
již havran nežízní, vlk přestal hladověti.
Ó ženy, roďte děti!

Hřmí dělo chraptivé, od země zapálené
na čelo slunce až se mračno kouře žene,
vše prchá . . . kdo jest živ, na mrtvé tělo vletí.
Ó ženy, roďte děti!

Dés bitva působí. A lesem hořícím
kůň bloudí bez jezdce, zdroj všechněm studnicím
se ve krev proměnil, i řeka ve vln změti.
Ó ženy, roďte děti!

Dům v trosky sesutý, pes vyje cosi hledá.
Jest prázdna kolébka. Výš oběšená zvedá
se otce mrtvola, jest ztuhlá, modré pleti.
Ó ženy, roďte děti!

Tvář k zemi, páže v kříž, před dveřmi do kořán
zde mrtvá dívka jest, vlas její rozcuchán.
Jak anděl spanilá, jar deseti a pěti.
Ó ženy, roďte děti!

Ves leží zničena a v dáli na stráni
ze zámku, z kostela věž zbyla, vyzvání
tam zvoník před bouří, jež na ráz počla hřměti.
Ó ženy, roďte děti!

Však pod kulemi děl již zvonice se řítí
a statný zvoník ten se v pádu zvonu chytí
a slední bronzu vzmach jej drtí ve zápětí.
Ó ženy, roďte děti!

Křik lidí, dobytka a kulí ostrý syk
a chrapot raněných, jež smetá bomba v mžik,
trub, kotlů divou slyš tu symfonii zněti.
Ó ženy, roďte děti!

Tu hlava, noha, páž, hnát krví zbrocený
jsou koni šlapány, jsou vozy drceny.
A válka lásku, zášť — vše rovná v divé spleti.
Ó ženy, roďte děti!

A sněží, šeří se . . . Dnes, běda, sníh jest rudý,
voj bude rubáš mít. Ne! mrtvých tuhé údy
zlý vichr odkrývá a v sněhu ustál smetí.
Ó ženy, roďte děti!

Na lukách, v obilí, u vinic, v úhorech
je vizte . . . jedni hněv a pěnu na ústech,
a druzí padli, hle, a leží ve objetí.
Ó ženy, roďte děti!

Svá ňadra drásají si nehty ženy, matky
a k Bohu vzlykají: Nás pomsti, zbyla zpátky
jen troška synů nám, za králi musí spěti,
nač tedy rodit děti?

— —

Sedmero políbení.

(Li sèt poutoun.)

I.

Na temena hor i v step,
když před vichrem se všecko sklání,
vzhůru čelo, v duši plání,
rád v zápas jdu, když rve mě vichru tep.

V proud se větru řítím,
rázem křídla cítím,
chvím se v zápětí
větru v objetí.

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

II.

Plesný, blankytný den jest
a jasné slunce plane právě,
paprsky se smějou v trávě,
žhnou jehličím jak tisíc jisker, hvězd.
Jak tu úkryt milý!
ležím v mechu chvíli,
jaké něhy vděk
slunce polibek!

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

III.

Zelený se zlatí klas,
vzduch pálí, prší uhlí žhavé,
nikde mraku, horko dravé,
zvěř, lidé, orba, les i lučin pás,
všecko žízní hyne,
voda vábně kyne.
Jak jest čerstvý vděk
studní polibek!

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

IV.

Starého však vína číš
líp ještě sprahlé hrdlo vznítí,
víno, víno, to jest žití,
ve blahu, v lásce víno králem zříš.
Dejte jasné, rudé,
číš hned prázdna bude,
polibků já sto
vínu dát, jsem s to.

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

V.

Krásné děvy zardělé
pod mandlovníky bělostnými
probíhají s hochy svými,
pás štíhlý, šněrovačky přeskvělé.
Polibku, plaň v letu
při dvou retů střetu,
milenců ret jen
jím buď opojen!

Země v chorovodu krouží
po polibcích lačně touží.

VI.

Na svém srdci matička
tak dlouho skolébává spáče,
sotva zbudí se a pláče,
jej sterým polibkem hned uhýčká.
Políbení matky,
nade vše jsi statky,
nejlepší jsi vděk
z lásky hubiček!

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

VII.

Ty, jež cváláš skok a skok
a kostmi tlučeš v divém honě,
kostro, Smrti, svého koně,
na dvéře moje hleď, však nestav krok!
Hubičkou tvou lednou
mám-li zemřít jednou,
s písní čekám v sled:
přijdi za sto let!

Země v chorovodu krouží,
po polibcích lačně touží.

Když se připozdívá...

Obrazy z podhorského života. Napsal Karel V. Rais.

I.

Byl říjnový večer. Z baňaté věže vesnického bílého kostela zachraptěla osmá; třaslavé údery její vznášely se nad Borkem, rozlehlou, aspoň sto čísel mající obcí se zámečkem a dvorem, chvěly se nad holými, plným měsícem ozářenými poli a lučinami, jejichž travička zářila rosou, a skomírajíce zapadly do černých lesů, jež po stráních lemují borecký dol.

Sem tam zarachotily dvéře, zavyl nebo zaštěkl pes a zas bylo ticho. Z oken stavení, jejichž skrčené stěny a nakřivené střechy polévalo bělomodré měsíčné světlo, žlutě zářilo. Při ostrém světle úplňku byly všecky stromy, snětí již téměř holých, určitě narýsovány, každá zkřivená větev plně vynikala, každý hrbol na kmeni byl patrný, a stály ty stromy po zahradách mezi chalupami jako příšerné postavy, které se tu sběhly k tanci, ale teď odpočívaly, mrtvě hledíce do šeré dálky. Každý krajinový, pletený i tyčkový plot, každý prapisek, hromady kamení a hlíny, zásep, sloupy podsíní, každý příkop i stezka byly patrny a v bílém jasnu tvořily dlouhaté stíny nejpodivnějších tvarů.

V obloze kmitaly se drobné hvězdy, jichž čím blíže k uhánějícímu měsíci bylo méně a méně; dobrá čtvrtina nebeské klenby byla plna bílého světla a jemných, osvícených obláčků. Měsíc koupal se v té stříbrné pěně a marně namáhal se z nejhustších hlubin jejích uniknouti...

V sadech, od západních stavení obce pouze bublavou struhou oddělených, vzadu za Potěšilovou a Holoubkovou chalupou bylo slyšeti přitlumený hovor, jenž pronikal ze skrčené, malé sušírny na ovoce. Sušírna byla zpola prkenná, zpola z cihel a mazanice; také vnitřek její byl rozdělen na prázdnou prostoru přední a na cihlovou pec, jež sahala po samý okraj šindelové stříšky, v jejímž hřebeně byly kryté postranní otvory pro plující čoud.

Dvířka sušírny byla zavřena, ale štěrbinami mezi prkny pronikala zář. Se střechy nepřetržitě vylézal bělavý čoud, jenž rozlézal se po sadě a všechen vzduch naplňoval lahodnou, vábivou vůní, jež láká sliny na jazyk. Je to vůně, smíšená z dechu škvařícího se masa ovocného, ze zápachu smolnatého dříví a čmoudu jako z dětských ohníčků na strništích — není možno vypsati lahody její.

Celý Borek byl již řadu dní tou vůní ovanut jako teď v noci tím světlem úplňkovým. Prodrala se do světnic, vanula celým dolem a vnikala i na kraj lesů.

Vnitřek sušírny osvětlen byl pouze žhavým nitrem otevřené, žlutou hlinou oplácané a popryskané pece; vzduch byl tu pln štiplavého čoudu a silné vůně ovocné.

Uprostřed prázdného prostoru stál z kolů a nehoblovaných prken ubitý stůl, na nějž pokládaly se lísky se sušeným ovocem.

Půda byla hlinita, nepěchována, plna žlutého, jemného prachu, pecek, slámy, třístek. Kolem prkenných stěn místo lavic leželo po dvou pískovcových uhelnících, před pecí byla jáma pro dříví a pro nohy sušařů.

V sušírně byli tři lidé: u levé stěny seděl chalupník Potěšil, naproti němu Holoubek výminkář a před pecí, nohy maje ve čtyřhranné jámě, Potěšilů podruh Nerad, jenž jsa představeného Skřivánka čeledínem, pro svého hospodáře sušil.

Potěšil byl velký, hlavy trochu k levému rameni přikloněné a pokryté hustými, plesnivícími vlasy; líce měl bez vousů, v každé tváři hlubokou vrásku, ústa zapadlá, ve bradě žlábek. Z očí, tváří, úst vyhlédal mu stálý měkký, dobrácký úsměv, jenž Potěšila maloval plachým, nejistým. Měl krátkou kazajku, na krku vlněnou šálku na uzel, vestu skoro ke krku a tlusté, odřené kalhoty do nízkých, úplně rezavých bot.

Holoubek byl krňous, ale ramenáč. Na hlavě měl beranici, kolem níž rozplýval se rozházený věnec černých, šedivících vlasů, nízké čelo, husté a dlouhaté prošedivělé obočí, ostré, zapadlé oči, z nichž levé do koutka poblikávalo, velké rty, ústa ještě plná velkých zubů, kulatou bradu a pod ní chuchvalec plesnivých vousů, jejichž konce vězely pod košilí. Krátkou kořenku držel v zubech a statně hulil. Měl také jenom kazajku, ale boty těžké, shrnovací. Seděl, krátké nohy maje nataženy doprostřed sušírny; z kapsy kalhot čouhala mu nevelká tmavá láhev. Stále sebou vrtěl a nepokojně přesedal. Byl jako pařízek, zdravý, zachovalý a ne jako šedesátiletý výměnkář.

Představeného čeledín Nerad byl také malý silák, kulaté tlusté tváře, červený až krvavě, velkých, uslzených modrých očí, vlasů jako len bledých, ale řídkých. Měl krátký, tuze latovaný burnus, podšitý roztrhaným beránkem, štruksky do bot. Pohled jeho byl dobrácký, ale chladný, bez úsměvu.

„Máš sčesáno?“ ptal se Potěšil Holoubka a upřel naň ten svůj tklivý, měkký pohled.

„I ba nemám — ještě půl hrušky a jabloň; a roztrhal bych se — ne? Leda bych bláznil!“ drsně, křaplavě odpovídal Holoubek a přimhouřiv levé oko, zablikal stranou.

Potěšil neodpověděl, jenom hlavu rozkýval.

„Zeť si jako pán řemesluje, dcera jde po vejdělku a já jim budu zadarmo dřít — ne? Budu dědek stará prolézat snětě stromů, abych se uplahočil?“ prudce, křiklavě vykládal Holoubek a zlostně mžoural.

„A prosím tě, co bys dělal?“ usmál se Potěšil.

„Co bych dělal — a kakramente, co bych dělal — a kdybych nic nedělal, vždyť jsem na vejměnku, ne? Nenadřel jsem se a nenaplahočil dost a dost, abych si teď taky trochu odpočal?“ Ke konci již mluvil mírněji, jakoby byl unaven, a vytáhnuv láhev, ze hluboka zunknul a rukávem utřel ústa. Potom zíral utrápeně a bafal slabě.

„I jojo, léta jsou léta, ale člověku to nedá; já už taky kolikrát sotva lezu a přec to zas vedu dál. Achach, kdybych já byl, jak jsme v tom bývali před dvaceti lety — óchochocho — to bych pěkně krásně seděl u kamen, žádnému mé tvé a bylo by jináč," hovořil Potěšil a pohled jeho byl ještě měkčí.

„Taky mi bylo lepší", mávnul rukou Holoubek a bafnul.

„Vždyť jsme měli dvě sednice a čeledník" — Potěšil se třaslavě rozesmál — „rozumíš, Holoubku, dvě sednice a čeledník jako někde na faře nebo ve dvoře, stodolu jako hrad, pět kusů dobytka a dva krocany," — a Potěšil se smál, až mu slzy tekly.

„Čerta myslit!" zahučel Holoubek a plivnul.

„Teď tuhle s mrazkou vozím pytle a uzlíky, nohy si div neubrousím, sotva se vyspím" —

Z venčí bylo slyšeti šustot trávy a tiché kroky.

Holoubek, zuby maje zaťaty, obrátil hlavu ke dveřím, Potěšil ztichl, Nerad stále klidně patřil k roztopené, svítící peci a kale neposlouchal.

„Tak pojď, pojď, můj synáčku jedinej, mý srdéčko milovaný, pojď, pojď, hošíčku," bylo slyšeti z venku.

Holoubek sevřel rty, až se mu kořenka vzpříčila a Nerad také obrátil hlavu ke dveřím. Červené tváře měl oleštěny jemným potem.

„Máma k tobě jde," poobrátil se k němu Holoubek.

Dvířka se rozletěla a v nich ukázala se statná žena se synkem asi čtrnáctiletým. Byla velká, ještě ani dost málo skloněná, ale jemně vrásčitá. Čelo měla zrýžkované, špičatý nos, ústa sešpulená, bradu ostrou; oči měla zapadlé a byly plny únavy a mdloby. Měla vlněný šátek, krátký kožíšek, vlněnou sukni a punčochy do střevíců.

Hoch byl hodně vytáhlý, štíhlý, tváře velmi líbezné, skoro dívčí a vlasů nad len bledších.

„Tak jdi, jdi, Pepíčku," pravila plačtivě a strčila hocha napřed.

Zavřevši na provázek, zkoumavě rozhlédla se kolem, všemi prsty utřela si rty a povídala: „Tuhle si teď, Pepíčku, sedni; řekla jsem mu, aby si šel na pár opeček," dodala obrátivši se k muži. „To žádný neví, jak mi dnes je," spustila plačtivě, „tuhle jakobych měla žhavé kamení" — ukazovala na prsa — „vždyť pro Ježíše Krista mám do světa vypravit poslední dítě, tuhle toho ubožáčka, mé srdéčko jediné —" a hlasitě škytala.

Nerad všecek rozpálen vytahoval lísku se švestkami, Holoubek měl dolní ret vyhrnutý přes horní a mžoural stranou, Potěšil seděl skloněn a tich.

„Co jsem se o ty děti nastarala, co jsem se jich nachovala, z ruky na ruku překládala, a teď kdybych neměla tu dceru doma, zůstala bych jako ta jabloň v poli —"

„A zetě," zabručel Holoubek, ale nepodíval se na ni.

Neradka, utírajíc si rty, slzavýma očima hleděla do prázdna.

Nerad vytaženou lísku položil na stůl a synka pobídnul: „Tak pojď, Pepíčku!"

Z opečených sliv vystupoval vonící kouř a hustá šťáva rozlévala se po dně lísky i po slupce škvařícího se ovoce, jež se lesklo a vábilo jazyk.

Hoch, vybíraje si nejsušší slívy, dal se do jídla.

„A tak ty, Pepíčku, už ráno do Vídně — do Vídně —“ jakoby se byl právě probudil, pravil Potěšil.

Hoch přisvědčil a jakoby náhle byl nemohl polknouti, převaloval opečky po jazyku.

„Jde, jde, pantáto, tak mi to všecko uteklo, že ani nevím jak; zrovna mi to připadá, jakobych ho ještě včera byla na těchle rukách chovala, zatím je tomu tolik let,“ rozprávěla Neradka. Mluvila slovo za slovem, jakoby je rozmazovala.

„Tak na truhlařinu, rytíři, na truhlařinu,“ zadrmolil Holoubek a tvářil se velmi přátelsky.

„Mně se to líbí,“ ústa maje plna, přisvědčil Pepík.

„I co pak jemu tam zle nebude, přijde k tomu mistrovi, u kterého se náš Toník vyučil, to bude jako ve známosti; Toníka měli v lásce a vážnosti a pořád prý na něj vzpomínají. A vedle Toníka bude tam mít dvě sestry, toť bude jako doma! No, mám je tam hezky usazeny, to musí každý říct; starší, Filomenka, slouží u ministra“ — Neradka se odmlčela a ze široka, všemi prsty utírala ústa — „i to je vám, lidičky: osm pokojů mají a jakých, všude samé zrcadlo, fortepiano a kanape; to není jako tamhle ve dvoře, kde si správcová myslí, že když má jeden parádní pokoj, Bůh ví co že má, to je osm parádních pokojů jeden za druhým, jeden nádhernější druhého. Dvě děvečky mají, kuchařku, a Filomenka je u nich jako panská; od rána do večera cupe jenom z pokoje do pokoje, smetáčkem sem tam udělá šup, šup a to je skoro celá její práce. Rádi ji mají náramně, ondyno chtěla jít pryč, ale ministr i jeho paní povídali, to že nejde, oni že jí nedají; koupili jí na dvoje šaty a dvojku měsíčně jí přidali — bere šestnáct jednušek po všem zaopatření. Řekněte mi, kde která široko daleko se tak má?“ a Neradka zase labužnicky otřela rty.

Potěšil, hlavu maje nakloněnu, usmíval se a Holoubek zdlouha bafal.

„Druhá dcera Kačenka je u tajného rady — ten taky není o mnoho míň; to máte zeměpána, po něm přijde ministr a pak hned tajný rada — no, nemám pravdu? obrátila se k Holoubkovi.

„Je to tak,“ zakýval a dolní ret přehnul na horní.

„Lidičky, u těch pánů je nějakého šatstva i prádla! Naše holky to všecko musí držet v pořádku — to není jako sloužit v Jičíně nebo v Hořicích, ani někde na zámku není třeba tolik umět; tihle lidé jezdí přece ke dvoru na všelijaké traktace, se zeměpánem sedají za jedním stolem, to nesmí na ničem být ani prášku, kde pak, kolem dokola jsou samí princové a princezny, knížata, kněžny, hrabata, hraběnky a jiného a jiného panstva, že to ani jmenovat neumíme. No, naše holky to znají všecko, jsou v tom už tolik let a ti páni je mají jako své. Když tady Filomenka loni byla, vyřizovala nám všem pozdravení,“ a Neradka opět utírala rty.

„Pepíček se může těšit, uvidí tam, co jaktěživ neviděl, a naše holky ho můžou všude provést; když je ti jejich páni mají rádi, je pak vážnosť všude, toť víte. Toník je taky u jednoho fabrikanta, má dvacítku týdně,

je jako nad těmi druhými — co by mu tam scházelo?“ Neradka to všecko vypravovala s hlubokým přesvědčením a vroucností.

Potěšil i Holoubek to už mnohokráte slyšeli, ale poslouchali jako děti pohádku o diamantovém zámku a čarovné zahradě.

„Jo jo — co pak v Rakousích — o jé!“ povzdychl výminkář a zamával dlaní.

„A ve Vídni!“ kázavě přidala Neradka.

„No, Nerade, můžete mít radost!“ pravil Holoubek a zamžoural k peci.

„I já jsem tomu tuze bránil, aby mi Pepíček odešel,“ smutně řekl podruh a jen to vyslovil, slzy mu vhrkly na tvář, a jak se po osmahlé líci valily dolů, zanechávaly světlé pruhy.

„Tak ho vidíte, lidičky, on tomu bránil, ale jak by se o dítě postaral, to Kristus Pán sám ví,“ vyjekla.

„Taky by se doma nebo na blízku vyučil,“ pravil otec a zadívav se na synka, pohladil ho po hlavě. Hoch plaše pohlédnul na otce a v řasách zaleskly se mu drobné krůpěje.

Neradka kysele sešpulila rty, utřela je a pravila štiplavě: „I bodejť, bodejť, kdybys ty se staral, to by z těch našich dětí bylo! To jste, lidičky, takového člověka neviděli: o nic se nestará, celý boží den není doma a pak takhle mluví a hned se dá do breku. To žádný neví, jaké já mám trápení a kdyby nebylo mých starostí a rukou, já nevím, jaké by u nás bylo živobytí! Pět dětí, já je všecky vychovala, vypravila — co pak by mohly být u takových pánů, kdyby to máma do nich nebyla dala? To je to štěstí, že jsem za holčinských let taky někde sloužila a všelicos vídala, a že jsou děti po mně; kdyby byly po tátovi, vláčely by a kydaly hnůj jako on!“

Nerad sedl zase ke své jámě a tupě zíral do červené záře, jež z pece šlehala.

Holoubek silně bafal a tváře měl tuze zamračeny.

„Ba, ba, to je radosť, když se člověku s dětmi povede, óchochocho — mně se to taky povedlo,“ rozjařen, měkkým, šveholivým hlasem spustil Potěšil, „to je taky to jediné, co nám Pánbůh ke všem starostem dal! Jako tuhle jsme dostali psaní od Karla; píše, co má starostí, prosím vás, takové panství snad jako jičínské, a má to všecko pod mocí, vždyť namlátili asi osmnáct set korců pšenice“ — a Potěšil se dal do radostného smíchu.

Neradka pohleděla na Holoubka a koutky se jí stáhly.

„Tak ráno vyjdete, Pepíku — no, osm dní budete na cestě, je tam pořádných šestatřicet mil — já to znám, přešel jsem to kolikrát,“ breptal výminkář.

„Osm dní — já ze starostí nevyjdu, ve dne v noci budu v modlitbách, aby šťastně došli,“ mazlavě sténala Neradka a rohem zástěry utírala si oči.

„Proto nemusel chodit,“ smutně promluvil otec a velkýma očima zíral na synka.

„Bodejť — tři se tam dostali šťastně, taky jeho pán Bůh neopustí, aspoň bys hochovi nemusel dělat těžké srdce, napláče se tak dost, byl domovníček, pořád jen u mámy," odpověděla nevrle.

„Já bych radši byl doma," slzy maje v očích na matku smál se Pepík.

„I však zvykneš, co pak v Rakousích, tam je živobytí; každý podruh si na zimu zabije aspoň dva krmníky, potom celou zimu jedí jenom maso a zapíjejí vínem — toho je tam jako u nás vody," kázal Holoubek a kořenku drže v ruce rozkládal.

„Tomuhle našemu člověku byste kázal nadarmo; kdyby to neviděl a nezkusil, nic bych neřekla! Krystynka mu zůstala doma; no, není jí zle, Mařas je hodný člověk, ale jaké pak je tohle živobytí proti tomu, jaké mají naše holky! Co se u nás vydělá, jde z ruky do hrdla — holky můžou službu uložit, na sebe dostanou, a čeho všeho pojedí, my si ani pomyslet nemůžeme! Taková ministrová vezme kolikrát botky jednou na nohy a dá je panské — ne? Šaty vezme do bálu jednou a víckrát tam v nich přece nemůže, co pak by lidé řekli? Zvěře se tam sní — povídala Filomenka, že se na zajíce už nemohla ani dívat! Prosím vás, takovým pánům lidé taky mnoho do kuchyně přinesou! Tak půjdeme, Pepíčku, půjdeme, abys se vyspal. Pojď, pojď, chudáčku, vedu si tě dnes naposledy!"

„To je krásná noc; světlo, že by špendlík našel. Dej vám Pánbůh dobrou noc!" volala zavírajíc.

„Dobrou noc!"

V sušírně utichli. Nerad opět lísku zastrčil a železnými vidlicemi přiloživ tři polénka, sedl na své místo před pecí.

Holoubek přehodil nohu přes nohu a skrčiv se, seděl zamyšlen.

„Už jsem si kolikrát myslil, že se k tomu našemu hochovi podívám, ale nemůžu se nějak vypravit, živobytí nedá," dvakráte hrábnuv do vlasů, vypravoval Potěšil, jakoby se po prvějším hovoru jeho ani bylo nemluvilo. „V každém psaní píše, zve mne i mámu, peníze že pošle na cestu, abychom se vydali, ale trochu mne ta cesta zaráží; prosím vás až na slezských hranicích, to není jak u Hradce nebo u Pardubic!"

„A že nepřijede sám," prohodil Holoubek.

„Óchochocho, prosím tě, prosím tě, co pak on může? Hrabě má v něm pravou ruku, co pak by ho na tolik dní pustil? V takovém hospodářství nejsou jenom žně a setí jako v těchhle našich barákách, tam jde práce celý boží rok jedna za druhou. A pak — na panství jsou taky lesy a nad těmi je náš taky! Vida, jak je mu teď ten kousek myslivosti dobrý! Když tenkrát sběhl k hospodářství, měl jsem mu to za zlé, teď vidím, že mu to bylo ku štěstí. Jak přijde podzim, sjedou se tam z moravské, polské i slezské strany na hony. Je to samý kavalír, penězi jen házejí! Našeho mají všichni rádi, musí být pořád mezi nimi, jde ke všem tabulím, musí s nimi hrát karty — všude rozkazuje — jak pak by mohl odejet!" a Potěšil rozesmál se tichým smíchem.

„Ať teda přijede ona," zase řekl výminkář.

„Óchochocho — holenku, holenku, to je těžká věc, tomu rozumím. Je dcera ředitele z druhého panství, byla mazlíček — prosím tě, měla

všeho a všeho, jak pak by ji samotnou nechal k nám do tohohle baráku; vždyť bychom sami nevěděli, co s ní počít, co jí ustrojit, kam ji uložit a to všechno ostatní — to nejde, brachu, to nejde! Máma sic ledacos ukuchtí, ale takové jsou zvyklé na něco docela jiného; ani bysme nevěděli, jak co podat, ti jedí jináč než my, ne všecko z jedné mísy a lžicemi!" Potěšil se dobrácky usmíval a malá, modrá očka mu jenjen těkala.

„Nono — nono — jsi táta a je tu máma —" vybafnuv pravil Holoubek.

„Inu, inu, syn je náš, ale ona je z vysokého světa, to, brachu, přestává všecko!"

Holoubek zunknul až do dna a zastrčiv láhev, mrzutě hleděl k zemi.

Nerad seděl pořád skloněn; hlavu maje podepřenu v dlani, hleděl do rudé záře, jež z pece svítila. Když hovor zmlknul, rozhlédnul se a na Holoubka smutně zakýval.

„Leze mi to do hlavy — bez toho hocha snad umřu," povzdychnul.

„Ale ale, toť jako byste tam první dítě posílal! Vaše má pravdu, tady by vláčel a kydal hnůj jako vy; co vám na tom tak sejde, chodíte domů večer a tu jste rád, když sebou někde uhodíte!"

Nerad, maje tklivý úsměv kolem úst, hleděl do prázdna.

„Mám ho tuze rád," splynulo mu se rtů.

„A tam ty jste neměl?" ptal se Holoubek.

„Měl, měl a mám, ale tak mne trápí, že i ten nejmladší hošek odejde a člověk zůstane na světě pro nic za nic —"

Mluvil zdlouha, těžce, jakoby nemohl vzpomenout.

„Je tu taky dcera —"

„Je, je — ale už taky má svoje —"

„Chrrr," zasmál se Holoubek, „tak jako má; má svoje a myslí už zas jenom na svoje."

„Ale Pepík tuze rád nejde — jak se mi všecko zdá, tuze rád nejde," jemně se usmívaje, tlustým ukazovákem hroze do prázdna, pravil Nerad.

„Nevěděl bych, proč by nešel! Do Vídně — a zvláště když tam najde svoje. Človíčku, vy jste nikde nebyl, nemůžete mluvit; tady je člověk zaražen jako pařez, trouchniví, až dotrouchniví. Kde pak, když jsem já byl v Rakousích! Sedlařinou se tam nadělaly peníze — a co jsem s ní dokázal tady? Píchal jsem, píchal, až jsem toho radši nechal. Ó jé — v Rakousích! Bylo nás sedm ke stolu, ale když jsme vstávali, přes polovičku na něm zbylo. A toho masa — a toho vína! Dvoje hodiny jsem tenkrát měl, řetěz jako klanečník a šatstva jako kníže. Já tam měl tenkrát zůstat! Mistrova dcera mne chtěla, moh' jsem žít jako děkan; ale z domů psali, abych se toho tady ujal, já poslech' — a přišel jsem do žebroty žebrotské. Když si na to na všecko vzpomenu, oběma pěsťma bych se bouchal do čela!" mžouraje, brykal*) Holoubek a chtěl zunknouti; ale nahnuv naprázdno, odplivnul.

*) brykati — hulákati.

„Toho druhého, Bertu, mám teď až dole v Uhrách; tuhle psal, že se má tuze dobře a že už hnedle bude oficírem,“ jakoby všechen hovor byl přeslechnul, hledě k zemi, zase tak měkce, radostně vyprávěl Potěšil.

Nikdo neodpověděl.

„Inu, dobrá hlava — mysl pořád do větru, ale hlava kloudná. Tohle je něco pro něj — hledal, hledal, až to u vojančiny našel! Hvězdička šla za hvězdičkou a teď prý přijde nová, ale jinačí —“ a Potěšil se tiše zasmál — „teď bude šavli ploužit! I což, Berta byl šikovný hoch, já se nedivím, že ho ti páni mají rádi, německy umí jako česky!“

„Taky jsem tam dole vojákoval,“ spustil Holoubek, „ó Bože, co pak tam, lidičky zlatí! Nic a nic se nejedlo jenom tenký špek a zapíjela se slivovice — já byl vypasen jako major! Co pak tenkrát na vojně, člověk byl ve službě, ale jako pán! Byl jsem tenkrát u jednoho maďarského hraběte, ale ten mne měl jako bratra. Co jsem já mu řek, nesměl mu říct ani jenerál. Kolikrát po obědě spal na lavici a já přišel a povídám: Tak, kamaráde, teď zas dolů, teď chci zas já! Ani nemukl, vstal, pustil a já se natáhl. Za to ti ručím, kdyby vám Berta přišel domů, že ho nepoznáte. Co pak tam!“

Potěšil hledě k zemi, tiše se radostí chechtal.

Holoubek povstal, protáhnul se a vyklusal ze sušírny, aby nezunkal naprázdno. Do ticha sušírny z venčí pronikal jeho drsný, ztrácející se hlas:

„Až já povandruju
z Prahy do Budína,
já se tam napiju
červeného vína —“

„Jo jo,“ po chvílce začal Potěšil, „co pak Holoubek houby ví, co jsou děti, ty mu jaktěživy málo starostí nadělaly.“

Nerad přisvědčil.

V peci praskalo, plamenné jazyky rozlévaly žlutočervenou zář a na peci harašily myšky, jež se přišly ohřát.

„No, dcery máte hezky usazeny,“ usmíval se Potěšil.

„Když je nevidím,“ odpověděl Nerad a zamávnul rukou.

„Inu, naše se taky dobře vdala, psala tuhle z Turnova, že koupili dům — no, člověku je vždycky lepší ve svém.“

Po pěšině od struhy zaklepaly rychlé kroky.

Dvířka se pootevřela, a starší, lehce oblečená ženská vklouzla do vnitř.

Plaše se rozhlédla a pravila: „Já myslila, že je tu náš táta!“ a již opět chtěla ubíhati.

Byla bez šátku, trochu vlasu měla na temeni stočenu, kostnaté, hubené tváře, velké tmavé oči zapadlé; byla jen v košili a plandavé modračce, nohy měla bosy, z punčoch jenom lýtka bez tlapek.

„I jen teď odskočil,“ povídal jí Potěšil.

Složila ruce na prsou a zahleděvši se do pece, řekla rychle: „Ach, to je s ním trápení, to je s ním trápení!“

Měla málo zubů a šeplala.

„I seděl tady s námi a rozprávěli jsme, až teď najednou odskočil,“ vysvětloval Potěšil.

„Do krámku — kam jinam, to je jeho cesta! Kouska svědomí kdyby ten člověk měl, děti okrad o všecko a ještě si nedá pokoje! A ty dvě panny by taky mohly mít rozum a nemusely by nalejvat!“

Holoubek se již vracel; spatřiv ženu zamračil se a zahuboval:

„Že vám tu zas lamentuje? Ona jiného neumí!“

„Protože nemáš rozum, už přeci máš léta, ale jsi jako před třiceti roky!“ vyčítala.

„Prosím tě, jdi domů a nekaž!“ sedaje, pravil nevrle.

„Pojď se mnou, všichni šli ležet, ať je nezbudíš!“

„No no — nevídáno — jdi, přijdu hned!“ a levým okem zamžoural na ženu.

„Holky musí časně do práce — měj svědomí!“

„Nerozkládej a jdi mi!“ vzkřikl zlostně a zapadlé oči mu zasvítily.

Žena smutně zakývnuvši, vyletěla ze sušírny.

„Člověče, ty jsi nelida, na vejměnek musil, aby to neprodali a ještě teď dětem vejdělek propíjí!“ volala ubíhajíc.

Holoubek přehodil si nohy křížem a napiv se, zamžoural po druhých.

„I taky se budu muset sbírat, musím časně do Hořic,“ podotknul Potěšil.

„No počkej! Jestli pak by mi bylo nebylo lepší, kdybych byl v těch Rakousích zůstal?“

Žádný neodpověděl.

Holoubek bafaje, byl zamračen.

„Ale ty jsi se té cesty do Hořic už naměřil!“ začal zase.

„Ba — pár setkrát — inu, za dvacet let —“

„To je vám, lidé, noc — špendlík by našel. Takovéhle noci bývaly, když jsme leželi tam dole. Co pak tam — v zimě, v létě teplo; my se váleli venku po trávnících a zpívali jsme, až se hory zelenaly. Někdy nám hráli cikáni, cikánky tancovaly — jestli pak mne všickni čerti nenesli do téhle žebroty!“

„Nono, brachu, pojďme! Dej vám tu pán Bůh dobrou noc a už se na to loučení nějak připravte!“

Potěšil vyšel napřed, Holoubek hrabal se za ním.

„Je to noc, co? Podívej, kam je vidět — les bys hnedle prohlíd. Nebýt zima, hned bych se tuhle převalil!“

Vzduch byl pln jemných, bělavých par, takže vše bylo jako pod závojem.

Po šíru lučin a polí leskly se rosné krůpěje.

Přešli lávku a když zahnuli k Potěšilovu stavení, Holoubek se zastavil.

Hleďě do osvětleného okna Neradovy světničky, bručel:

„Koukej, jak tam Neradka zobe buchty! Napekla hochovi, ale na sebe taky nezapomněla. A ten se tam smaží za pecí. No, dej ti pán Bůh dobrou noc!“ a chechtaje se běžel domů.

Potěšil síní přešel do přistaveného chléva, staré kobyle nasypal z koše sena a skloniv se k ní, pohladil ji na čele. Pohodila dvakráte hlavou a dívala se za ním.

Dvéře Potěšilovy světnice zavrzly tichem.

„Už jdeš?“ s postele vítala hospodáře žena, „málo se, chudáku, vyspíš.“

„I tak jsme si v sušírně povídali o dětech,“ řekl klidně a odstrojoval se.

„Kde asi náš Berta spí —“ zašeptala Potěšilka.

Potěšil vzdychnuv, klekl k posteli a hlavu pohroužil do dlaní...

II.

„Opatruj té tu pán Bůh, s pánem Bohem!“ na prahu baráčku podruh Lejhanec volal na ženu, jež za ním zamykala.

Jednodílné dvéře zarachotily a zámek cvakl. Lejhanec, vykročiv na náves, spokojeně rozhlédnul se po nebi.

Byly čtyři hodiny ráno. Obloha byla jasna, plna světla úplňku, jenž uháněl dolů k lesům. Na východě jiskřila velká, bílá hvězda, jiné žlutavé byly jenom sem tam stříknuty.

Lejhanec měl čepici na uši, šosy klátily se mu až ke kolenům a na zádech nesl notný ranec, v němž kulatil se také velký bochník chleba; v pravici měl hůl zahnutého držadla a rozpřáhal se ní do široka jako šafář. Byl prostředně velký, ohnutého hřbetu a pravou nohu měl ke kolenu silně prohnutou, tak že se při chůzi kejklal. Byl už k šedesáti, v tváři měl hrubé vrásky, po stranách huňaté vousy, dlouhé obočí, oči jiskrné, kulatý nos.

Uprostřed návsi, pod třemi rozložitými, bezlistými lipami, v jejichž klíně stál tmavý kamenný kříž, čekal zástup velkých i malých.

„Dej pán Bůh dobrytro,“ Lejhanec na kus cesty je pozdravoval, „máme na cestu krásně až radosť, to se to půjde!“

Ze zástupu ozvaly se pozdravy.

„Tak jsme všichni?“ ptal se Lejhanec.

„Všichni — Neradovi ho už taky tamhle vedou.“

Tatíkové, mámy, bratři, sestry, strýcové, tetky, dědečkové, babičky vyprovázeli děti, které měl Lejhanec vésti do Vídně. Celý zástup byl rozdělen na menší tlupy, v každé byli staří i mladí.

Šlo šest hochů a dvě děvčata, čtyři hoši měli se ještě přidati cestou do Hořic. Všichni poutníci měli na zádech rance, doprovázející nesli jim uzlíky menší. Sem tam zaševelilo nějaké slovo, ale hned zas bylo ticho.

„Prosím vás, kmotře, opatrujte mi to dítě, aby nepřišlo k nějakému ourazu a dobře mi ho usaďte!“ náhle lítostivě zvolala baráčnice Tykalka.

„No, snad není první,“ odpověděl chladně.

„To ti povídám, ať strejce všude posloucháš, ať někam nezajdeš!“ malý baráčník Peterka domlouval synovi.

„Hned jak budeš na místě, piš a neplač — no neplač, vždyť nejdeš na smrt, vydrželo jich to tolik, vydržíš taky — jen neplač!“ Tykalka takto nevzrostlé, zavalité dceři své domlouvajíc, sama jen se třásla a bolestně štkala.

Dcera, hlavu majíc v loktuši, že jen část obličeje vyhlédala, usedavě plakala.

„Co já si bez toho hocha počnu, co já si počnu, tak jsem mu byla zvyklá; to dítě rozumělo každému mému pohledu — mý srdíčko ubohý, už tě taky vyprovázím!“ přes celou náves hořekovala Neradka a lomila rukama.

Pepíka vyprovázela celá rodina, matka v levo, tatík v pravo, sestra Krystyna vzadu. Šel smutně; hlavu maje skloněnu, klusal jako zmatené telátko na jatky. Starý Nerad, tak jak vyběhl ze sušírny, osmahlé, začmoudlé tváře maje plny bělejších stružek, šel skloněn; žalem v hrdle dušen, chrchlal.

„Bože nebeskej, Bože nebeskej, jaké trápení má chudý člověk, dítě za dítětem takhle musí vodit do světa!“ křičela Neradka a stále rukama lomila.

„Nono, nekřičte, tetka, nedělejte darmo těžké srdce, už na vás čekáme,“ bručel Lejhanec a zapaloval si krátkou ulmačku.

„I když já se s tím hochem rozloučit nemůžu!“ hlavu Pepíkovu tisknouc k prsům, sténala Neradka.

„Vy byste zvlášť měla mít rozum, tři děti tam už má a dělá jako by nevěděla, že tam budou mít jinačí časy nežli doma!“ chraplavě huboval vůdce.

„Inu, je to pravda, je to pravda, hoch bude pomalu jako doma, najde tam dvě sestry“ — Neradka mluvila stále klidněji — „jedna je u ministra, druhá u tajného rady, bratr má dvacítku na týden!“ a rozhlížejíc se po celém zástupu, utírala si rty.

Baráčník Peterka už asi po páté dělal synkovi kříže a pořád ho hladil.

Dědeček Březinů stál hlavu maje na prsou, všecek se třásl, brada mu jektala, ale slzy ze starých očí netekly. Babička Pácalka, velká suchoučká stařena, ruce majíc na klíně sepjaty, němě, smutně pohlížela na vnuka.

„Tak s pánem Bohem, Pepíčku!“ vykřikl Nerad a celýma pažema synka škrtě, líbal jej na ústa.

Pepíkovi rozechvěla se hlava a vypukl v usedavý pláč.

„Jenom na nás nezapomeň — všecky tam pozdravuj — nezapomeň se modlit — a brzy piš — jak se máš —“ jektal Nerad a zuby mu cvakaly.

„Bu — bu — bu —“ vyrážel hoch, ale celého slova říci nemohl.

„Vidíš, jak hocha přivedeš!“ ledovým hlasem káravě promluvila Neradka.

„I vždyť on nejde rád — vždyť on nejde rád —“ houkal Nerad.

„Pojďme, lidičky, pojďme, k Pardubicům je kus cesty a na noc tam být musíme!“ zvolal Lejhanec a vybafnuv chumel kouře, rozpřáhl se holí a ze široka vykročil.

Ze zástupu letěl pláč, stony a bolestné výkřiky.

„Tak s pánem Bohem!“

„Jen hodně piš!“

„Ančku Vydrovu pozdravuj! A ne, abys buchty dal sníst jiným, to ti povídám —“

„Tuze tam neplač, volej k panence Marii a svatému Janu, ti v žalosti pomohou!“

„Vášo, s pánem Bohem!“

„Tak s Bohem, Ferdo!“

„To vám povídám, strejče, ať je ochraňujete!“

„Ne, abyste je zavedl mezi zlé lidi!“

Lejhanec nevšímaje si kráčel jako jenerál; bylo tomu všemu zvyklý, již dvacet roků vodil takovou družinu do Vídně na učení a do služby. Za každého dostal doma dvě a ve Vídni také dvě zlatky za všecku práci a starosti.

Část zástupu zůstala pod lipami, ostatní táhli za Lejhancem.

Starý Nerad skloněn, upjatě zíral za vzdalujícím se synkem, Krystyna sama ubíhala domů.

„Je to živobytí, je to živobytí!“ zasteskl si baráčník Peterka.

Nerad jakoby byl neslyšel.

„Inu, nenaříkej, Josef, co pak já mám říkat, jde mi první — ale co dělat! Tys ho tam už posílat nemusel, máš to ostatní odbyto!“ —

Poutníci přešedše náves zmizeli mezi chalupami.

Nerad hlasité pláče vracel se k sušírně.

Tu naproti němu uháněl výminkář Holoubek; chumáče dýmu jen jen mu od tváře odletovaly.

„Jsou daleko?“ ptal se Nerada.

„Tuhle za chalupami!“ a Nerad opět se obrátiv, oči upřel do dálky, jakoby chtěl proniknouti stěny a viděti synka svého.

„Musím je vyprovodit,“ křičel Holoubek a dal se do klusu.

Když Nerad vedle Potěšilovy chalupy zahnul k sušírně, Potěšil právě kobylku zapřahal. Vida uplakaného podruha, lítostně naň zakýval:

„Tak už jste ho odvedl? Jo jo, brachu, člověku to srdce trhá, ale co je platno, živobytí je živobytí!“

Nerad si rukávem otřel tváře a strhanýma očima patře na hospodáře, pravil prudce: „A věřte mi, pantáto, ten hoch taky rád nešel!“

„I bodejť by šel — vždyť je to z domů — ale zvykne si, zapomene — to jináč není!“

„I Pepíček snad nezapomene!“ vzlykal podruh.

Potěšil naň stranou pohleděl, trpce se usmál a zakýval.

„Tak zas do roboty, stará, do roboty — bjí — bjí —“ obrátil se k vysokému, kostnatému koni.

Ten pohodil hlavou, zaklepal dolním, bílým pyskem, hnědé, kostnaté tělo se mu zatřáslo a již vyjížděl ze dvora. Na pravé oko byl slep a na levou zadní kulhal.

Nerad zašed k sušírně, zastavil se a znova hleděl v tu stranu, na kterou putovali borkovské děti . . .

Celý ten zástup valil se již mezi poli, plnými bílého, svítícího mrazu, jehož jiskry při měsíčném světle sršely bílým třpytem. Holé stromy kolem vozové cesty stály tichy, nehnuty. Na jedné vysoké mezi kouřilo se z popeliště po ohníčku, při kterém se včera pasáci do noci ohřívali.

Pácalčin vnuk se na ty čmoudy zadíval a potáhnuv babičku za šaty, povídal tiše: „Tuhle jme včera topili.“ Chřípí se mu široce rozvírala, vdechovalť vábivý, známý čoud z uschlých natí, listí a pejřavky.

„Dali jsme na to olšového listí, proto tak čmoudí,“ povídal si a náhle zaslzely mu oči. Vzpomněl si na všecky ty pěkné radovánky, kterých užil popásaje babiččinu kozu. Pod vysokým, jasně modrým nebem skákali, halekali, zpívali, při ohníčku povídali pohádky, kouřili rákos a pekli brambory, jež v brázdách napaděrkovali. Ještě včera tu seděl, běhal a Barče Buřilové ukazoval, že po jedné noze přeskáče celou dlouhou mez. Všickni dnes odpoledne vyženou jako jindy, budou zpívat, vypravovat — jenom on bude někde u Pardubic ležet na seně a vzpomínat. Rozhlížel se celým dolem a bylo mu tuze bolno.

„To ti povídám, Ferdo, ať si na mne vzpomeneš a ne abys se za mne a za maminku někdy styděl,“ růžkem zástěry vytírajíc rudé oči, skoro šeptem pravila babička.

Ferda z myšlének podíval se na ni tak podivně lítostně, že se usmála a pohladila ho po zádech.

Ferda měl jen babičku, máma loni umřela a táty neznal; maminka si ho přinesla ze služby.

„I mlč, nebreč, já bych s vámi šel hned,“ odcházející sestře domlouval Tykalů Honcka.

„Ať Frantu — hezky — chováš — to ti povídám, když já — musím chovat — cizí,“ vzlykajíc odpovídala.

„Taky že budu, to se nestarej!“

„Jen, Pepíčku, když tě holky vezmou k pánům, polib ruce a buď hezky zdvořilý; kdyby ti tam něco podali, ne abys se do toho hnal, pěkně poděkuj, a všecko mi vypiš, jaké mají holky šaty a s kým chodí. Na práci si nestejskej, vždycky si vzpomeň, co já se doma nadřela, než jsem vás všecky vypravila. Pěkně si skládej, abys měl hodně na sebe a potom hodinky a řetízek,“ vážně, zpívavě synkovi domlouvala Neradka a mluvíc o řetízku, labužnicky utírala si rty.

„Ale tatínek tolik plakal —“ pláče zasípal Pepík.

Neradce škublo ve tvářích, ale neodpověděla až po chvíli:

„Ale nepomohl by ti, vždyť vidíš, co vydělá, sotva se najíme, a kdybych se tak nestarala, pohoněl bys, nebo ševcoval!“

„O jé, v Rakousích — co pak tam —“ v čele zástupu křičel Holoubek a s Lejhancem hulili jeden více než druhý.

V zástupu bylo plno hovoru.

„Když budu vědět, kde jsi usazen, o posvícení ti pošlu pár koláčů.“

„Jabka taky přidejte!“

„Do dílny nos jen ty štruksky, druhé si šetři, kupovat nemůžeme a sám se tak hned nezmůžeš!“

„Šest roků — to je doba, Váša už bude chodit do třetí klasy.“

„Povídal Lejhanec, že hoši všelicos dostanou, zvláště po třech letech;

jaká pomoc, platit nemůžem', to bys mohl být doma, musí to jít rok za rok!"

„Tonda bude dělat jen bičiště — já knoflíky — to je přec lepší!"

„Až toho bulíka prodáte, pište mi, do kterého místa přišel."

„Ani na štědrý večer tu s vámi nebudu," ozval se vřískavý hlásek dívčí.

„I mlč, tam nebude jenom houbový jahelník!"

„Ten já radši, než co jiného."

„I mlč, jenom až uhlídáš, co se u pánů dělá."

„Na ty králíky mi dejte pozor, ať je zas myš nesežere, zavřete tam kocoura."

„A sní ti je kocour!"

„Nesní, bojí se jich, že mají červené oči."

„Mistra ať pěkně posloucháš a paní mistrovou taky; když budou vidět, že jsi z pořádku, přilepší ti."

„Jen kdyby to nebyli Němci — co já si počnu."

„I mlč, blázne, to budeš umět pojednou, a nic si z toho nedělej, když se ti budou smát, jen buď hezky zdvořilý, starší poslechni, všecko jim udělej a budeš vidět, že tě budou mít rádi!" —

„Snad abychom se, lidičky, vrátili, ne?" Neradčin hlas přeryl všecky hovory.

Došli právě na konec údolí a cesta stoupala do stráně, porostlé mladým jehličím.

„Tak se rozlučte, rozlučte," breptavě komandoval Lejhanec.

„Tak s pánem Bohem, Pepíčku, pán Bůh tě opatruj, a jak jsem ti povídala, jen si nestejskej, holky pěkně pozdravuj a všecko mi vypiš, to ti povídám!"

Z paseky vanul tichý šum a do něho vrývaly se výkřiky, steny, pozdravy, vzlyky i bolestné zvuky pláče.

„Jdi, jdi, Toníčku, a pán Bůh ti dej štěstí!"

„I mlč, vždyť nejdeš na věčnost, přestojíš to a zas se uvidíme, co pak nevíš, jak Podzimků loni přišel jako pán? A taky šel s nářkem! Povídal, že by za nic v těch našich barákách nezůstával."

„Ještě pozdravujte Barču a dědečka!"

„Pán Bůh vás provázej a opatruj!"

„Mějte se tu dobře!"

Měsíc zapadal za kopce, jež už jenom na temeni poléval bledou září, takže byly jako holohlavci s velkou, lesklou lysinou.

Pod kopci byl šerý stín, ale od východu šířila se již jemná, bleďoučká zář oblohy, jíž každou minutou přibývalo žlutavého jasna.

Děti, jež odcházely do Vídně sloužit nebo učit se rok za rok, ztrácely se v lese — řasnatými jeho clonami pronikaly barevné pleny a šaty i pronikavé plačtivé výkřiky.

Vesničtí stáli chvíli mlčky.

Když hlasy nadobro zanikly, když i rupot a šustot kročejů ztichnul, volně vykročili nazpátek.

Měsíc již téměř zapadl do bělavých hlubin obláčků, jenom temeno jeho rozlévalo ještě bělavé, mdlé pruhy paprsků.

„Tak jsme je vyprovodili — víckrát se s nimi takhle nesejdeme!“ povídala Tykalka a teprve teď spustila drsný, pronikavý pláč.

„Takhle ne —“

„Jen kdyby každý se svým!“

„I já už Ferdu neuvidím!“ vzdychla Pácalka a zase se tiše rozplakala.

„I mlčte, bude jim lepší než nám, těch pár let největšího dření přestojí a co jim bude, tady by byli žebráci. Náš Toník dělá u jednoho fabrikanta a má dvacet jednušek na týden, jen si to počítejte! Mám jen starost, aby si teď nevybral nějakou kde nic tu nic — může udělat štěstí. Věřte mi, kdyby se mu poštěstilo, hned bych nechala všeho a šla tam k němu,“ již klidně povídala Neradka.

Šli zvolna, skloněni, zamlklí. (Pokračování.)

Dvě zápasiště.

Arenu římskou moře na pobřeží
jsem velkou, tichou zřela v ssutinách,
tak její kostra bez pohnutí leží,
a nad ní zápas obrovitý v snách.

Moře je modré, vzduch se sluncem chvěje,
noc z temna září čistým zlatem hvězd,
co životů tam vešlo bez naděje,
že zpět jim zbude jedna volná z cest!

Tam člověk hnán byl v smrti zápas krutý —
a klesal v koloseu přemožen,
mně zdálo se, že šelem zrak zřím žlutý
svítící tmou, jak dějů dávných sen.

A na to doma k nebi zeti vzhůru
továrnu ve troskách jsem viděla —
moderní koloseum — padlou stvůru,
jak trestajícím mečem anděla.

Tam také mnohý zápas po člověku
lvím drápem sáhal k srdci — souzený,
však velkou silou v našem zlatém věku
byl gigant stroj a hluché řemeny.

Tak němé druhé zápasiště stojí,
jak první, nad nímž ortel času spěl, —
a cítím v srdci to, že zápas dvojí,
však jeden boj o život předcházel!

Růžena Jesenská.

Upomínka na bratra Miloše.

Příspěvek k našim literárním a politickým dějinám. Napsal Otakar Červinka.

I.

Úspěchy národů v kterékoliv době bývají podmíněny množstvím činitelů takořka nepřehledným. Jako horští velikáni nevystupují osaměle, ale vždy jsou jaksi dovršením celé řady hor, z nichž každá o sobě jest pozoruhodna, tak i velikolepé zjevy tak zvaných geniů lidstva, kteří zdánlivě o samotě stáli a době své předcházeli, nacházejí svého vysvětlení a pochopení jen v ovzduší své doby, svého okolí, svých současníků, v povšechném stavu duševním, hmotném a politickém svého národa a v působení na ten národ všech ostatních národů jako kulturních činitelů.

Vždy se kupí kolem větších hvězd množství planet a tyto opět mají své družice. Tak jest tomu i ve všech oborech lidských snah a zejména v literatuře.

Kritik cenívá obyčejně pouze to, co ten který spisovatel podal, ale vzhledem k oné pravdě, že množství pracovníků dobrých podmiňuje existenci talentů vynikajících, prospěšno jest přihlížeti i k těm, kdož nezískali si hlučného jmena, ale přece snahou poctivou vedeni byli podati alespoň to, co v okolnostech svých podati mohli.

„Nemůže každý býti generálem," napsal jednou J. Neruda, „ale každý může býti dobrým vojínem." Miloš Červinka byl takovým vojínem — arci náležel k těm polozapomenutým, ztraceným strážím našeho národa, kteří čestný, dobrý boj na místě svém bojovavše, v něm předčasně podlehli.

Poměr můj k zesnulému jest příčinou, že zdržuji se úsudků o jeho nadání a skrovné literární činnosti; ale tolik mohu směle pronésti, že za normálních poměrů společenských mohl se Miloš Č. státi platnou silou v řadách naší národní intelligence.

Na něm zejmena zračila se nepřízeň okolností, které tlumí každé živější hnutí v našem národě, a tolik již talentů, tolik sil, které mohly býti chloubou národa svého, buď nám odnárodnily, aneb zašlapaly v nicotu a bezvýznamnost, v předčasný hrob. Snad jednou nadejde doba, kdy bude možno uveřejniti jeho dopisy, z nichž vysvítá nejlépe onen beznadějný boj s nepřízní našich společenských a politických poměrů.

Budiž tato upomínka zároveň skromným příspěvkem k poznání doby naší. Dobré jest, zachovávati i podrobněji rysy její, aby jednou šťastnější bohdá pokolení příští plně poznalo, co bolu, práce, zmařených nadějí a existencí, co hmotných i duševních obětí stálo, než jsme dostoupili slunných výší, kde nebude již třeba budoucnosti se obávati.

II.

Bylo to ve Vrutici, dne 16. listopadu 1882, když pozdě večer někdo zaklepal na dveře mého pokoje. Ptám se, kdo to? A tu mi ponocný vede bratra Miloše. Přišel se podívat na Hrazsko u Kokořína, patřící tehdy kníž. Rohanovi, a zastavil se u mne, abych jej tam na druhý den dovezl, nedal-li by se tam provésti nějaký obchod.

Prohlížel jsem si bedlivě příchozího, jehož jsem po léta neviděl. Stal se z něho hezký hoch. Kučeravé, rusé kadeře vroubily krásně klenuté čelo, ze zdravých tváří zíraly velké, dobrácké, šedomodré oči, nad nimiž se klenulo dvé pěkně rýsovaných obočí; měl rovný, souměrný nos. Ústa, jakož i líce a brada byly částečně zakryty kaštanovým, jemným plnovousem. Myslivecký kroj slušel štíhlé postavě výtečně. Byl nadprostřední výše a tehdy 28 let stár.

Vyprávěli jsme si dlouho do noci.

Druhého dne o 10. hodině ráno vyjeli jsme směrem ke Kokořínu. V noci napadlo množství sněhu, tak že jízda po cestách nepříliš dobrých byla dosti obtížna. Jeli jsme nejvíce krokem. V poledne přijeli jsme do Kaniny. Tam pojedli jsme to jediné, co jsme v tom ztraceném koutě naší vlasti dostati mohli: něco míchaných vajec, zapili je sklenicí prostředního piva a vydali se po krátkém odpočinku přes rokli do Hrazska. Krásné, romantické skály divokého dolu Kaninského měly zvláštní ráz pod příkrovem sněhovým, Miloš hledě na ně prohodil, že nutno seznati milou nám krajinu za všech dob ročních, abychom si o ní pravý pojem utvořiti dovedli. Mohutná věž Kokořínu vyčnívala přes okraje skal zasmušile, majíc na hlavě bílý tentokráte klobouk; přes cimbuří její však převěšeny, houpaly se přece charakteristické břízy — ovšem bezlisté — jako opelichané péří za kloboukem sestárlého loupežníka. Věru, vyhlížela chudinka sestárlá v tom zimním bílém hávu, ačkoliv si hleděla i v tomto rouchu zachovati starou pověsť hrdé nedostupnosti.

Bílé těžké páry vystupovaly z prořídlých tmavých lesů a vznášely se nad hradem.

Krkolomnou stezičkou, po stupních do pískovcové skály vydlabaných a sněhem okluzkých, sešli jsme do dolu Kaninského a potom jsme obtížně vystupovali na protější straně po neméně krkolomné, sněhem zaváté pěšince ku Hrazsku. Pustili jsme se pěšinou tou, vedoucí labyrintem skal, na zdař bůh, poněvadž nám v hospodě řečeno, že i školní dítky tudy chodí. My však nenalezli ani stopy, „že by tu byla kráčela lidská noha.“

Po mnohém bloudění dostoupili jsme vrcholu, na němž malá víska Hrazsko leží. Za starých dob bývalo to zajisté „Hradisko“, jak posud název ukazuje. Z Hrazska (lid tamní vyslovuje „Hrasko“ a někde píše se i Hradsko) sestupovali jsme opět po příkré cestě postranním údolím do hlavního dolu Kokořínského, kde v pravo, as 50 kroků od cesty dolem tím vedoucí, na stráni stojí myslivna.

V ní uvítal nás šedivý lesní. Miloš mu sdělil, za jakou záležitostí přichází, načež nám lesní přinesl mapy, katastrální výnos a podobné pomůcky k odhadu ceny objektu nutné.

Po krátké rozmluvě vyšel s Milošem prohlédnouti revír. Před myslivnou jsem se s bratrem rozloučil. On se dal s lesním do skal a lesů na pravo — já kráčel na levo, cestou podle Kokořínských „Tůní“.

Ohlížel jsem se za odcházejícím, ale ten mi zmizel záhy v záhybu cesty skalnaté a já zamyšlen stanul, pohlížeje na strmící proti mně starý hrad Kokořín, a mimovolně mi připadla slova z Máchova Máje:

Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
spěchá ku cíli, než červánky pohynou?
Tohoto poutníka již zrak neuzří tvůj,
jak zajde za onou v obzoru skalinou —
nikdy — ach, nikdy!

Bylo ticho. Ani větérek nezašeptal. Rozkošný kokořínský dol neozýval se hrdliččiným, ku lásce zvoucím hlasem, jak jsem jej dosud znával: byl pokryt sněhem jako umrlčím rubášem. Ale i v této náladě měl jakýsi klidný, ba velebný ráz, jako drahá krásná tvář, která i mrtva ještě nás k sobě vábí.

V „Tůni“ neb jezírku kokořínském obrážel se na zamrzlé hladině ledové slabý paprslek červánku, který na chvíli protrhl na západě mračna a páry nad dolem se vznášející.

Zdaž odhrnuje člověku někdy ve chvílích hlubšího rozruchu duševního tajemná ruka nepronikuntelnou roušku, zastírající budoucnost? Či bývá to pouze následkem zvláštního daru kombinačního, který za jistých okolností zvlášť mohutně se jeví?

Nevím. Ale dnes, když porovnávám svou tehdejší náladu tesklivou a okolnosti, za nichž ta nálada zdánlivě bez příčiny ve mně vytanula při loučení s Milošem — s loňskou svojí poslední cestou za ním, také do lůna hor, ale v dálné cizině a daleko vyšších — nemohu se ubrániti myšlence, že jsem tehdy v dole Kokořínském mimovolně předzvídal, že běh tohoto mladého života nebude dlouhý ani šťastný.

Kdybych byl tato slova nenapsal do svého denníku hned po návštěvě Milošově — dnes bych sotva na ně vzpomínal. Ale denník můj uvádí mi na mysl toto nezvratné faktum s datem i všemi podrobnostmi.

Červánky mne upamatovaly, že je krátký podzimní den na sklonku. Vracel jsem se zamyšlen pomalu zpět dolem Kaninským, obešed celé Hrazsko t. j. vrchol skalnatý, přes který jsme před hodinou pracně lezli. Cestou se myšlenky mé ovšem obíraly Milošem; kus naší krásné společné, navždy ztracené mladosti kmitnul se mi duší . . .

Po kamenných schůdkách skalních vrátil jsem se do Kaniny a odjel povozem domů, kam jsem za tmy dorazil. Ale myšlenka na Miloše mne neopustila. Vyňal jsem jeho dobře uložené papíry ze svého stolku a prohlížel je.

III.

Viděl jsem opět v duchu tu milou, rusou, kadeřavou hlavu, když ještě v dálném domově o prázdninách se potuloval s námi staršími bratry v lesích tichého zákoutí zasázavského, a něco jako jasná zář okrášlila ty upomínky prvního mládí.

Narodil se v Ostředku dne 30. října 1853 a pacholetská jeho léta spadala v dobu, kdy bratří jeho již vesměs v mladistvém horování toužili za ideály více méně romantickými do divokého proudu života. Býval mazlíčkem rodičů i bratří, ale neokusil již plně toho štěstí rodinného, jako bratří jeho starší. Rrzy odervān byl od nich poměry, které zachvátivše nás všechny jako bouře i na jeho vývin měly osudný vliv. Nevyspěl duševně ani tělesně ještě tou měrou, aby jim byl mohl odolati, a proto záhy zapotácel se v jejich víru tak, že již v 16. roce svém zdál se býti téměř nadobro ztracen!

Opojen již z dětských let bývalou velikostí národa svého a vlasti, když poprvé v život vkročil, nemohl ovšem jinak než sníti o znovudobytí ztracené slávy. Bohužel nebyl si podstaty a směru citů svých dosti vědom; nebyl vzděláním dosti otužen a připraven pro tento osudný boj, který do dnes bojujeme všichni. Ký div, že když v Praze se ocitl v kruhu mladíků stejně horujících a snících — jemu, z nich nejohnivějšímu, zatočila se hlava? Ký div, že upadl v týž vznešený klam, který hrál osudnou roli v životě mužů o vlast naši nejzasloužilejších, ani chtěli bezprostředné činy svými vynutiti na roli národa květ i plod? Kteří zapomínali, že i Mojžíšovi, jenž po 40 let vodil svůj národ vyvolený poušti bojů a odříkání, jen ve smrti bylo přáno pohleděti s hory Nebo na zemi zaslíbenou?

Ale kdo odváží se odsouditi tyto duše blouznivé? Naopak, v nich jeví se záruka šťastnější budoucnosti: národ, jenž má syny takové, je schopen života a jistě dosáhne jednou, dříve či později, vytknutého cíle. —

Tak jsem dumal, prohlížeje staré svoje zápisky a vzpomínky mé zabloudily bezděky k jinošským hrám, kdy jsem s bratřími svými o prázdninách přijímal vesnickou mládež do tajného spolku, jehož hlavním úkolem bylo „cvičení se ve zbrani“ a jehož úplné stanovy dosud z bázně před konfiskací netroufal bych si uveřejniti; kdy jsme konali tajemné schůze v zahradě, na ladách a v lesích a na zkoušku sváděli dřevěnými šavlemi a pikami hotové bitvy pod praporem na dlouhé žerdi, na němž skvěl se rudý kalich v černém poli a na druhé straně nápis: „Žižka“ . . .

Ký div, že Miloš, vržen záhy na studiích v život skutečný, sny své mladistvé do něho přenesl a co nám bývalo pouhou hrou, v životě seriósně prováděti začal?

Vyrostl blízko pověstného Blaníku a tajůplná báje o jeho rytířích, každému Čechu tak drahá, dala za několik let později jmeno tajnému spolku 16letých studentů v Praze. Konány tajné schůze. Orgány bezpečnosti veřejné větřily však záhy v mladistvém tom blouznění široko daleko rozvětvené spiknutí a Miloš dne 7. června 1870 zatčen poprvé a podroben přísnému výslechu s jinými mladíky.

Bylo mu sice dovoleno dne 17. července v průvodu stráže navštíviti těžce nemocného otce, který marně se snažil, právními důvody svobodu mu zjednati; ale když otec již čtyři dni na to, dne 21. července, zemřel, nesměl se Miloš průvodu pohřebního súčastniti.

Tyto události vrhly první stíny v jeho život. Byl výborným studentem a právě měl dokonati nižší reálku, když byl zatčením vytržen poprvé ze životní dráhy.

Po marném vyšetřování vrácen konečně 28. prosince 1870 své rodině.

Divno, že přísné prostředky obyčejně naprosto se míjejí při chybujících účinku. Tak bylo i s ním. Přestálé nebezpečí a následky mladistvého pobloudení byly na vzdor slibům, před smrtí otci činěným, opět zapomenuty.

Vždy tušil však, že mu v Praze nové nebezpečí hrozí a počal toužiti po venkovu. Ačkoliv nyní reálku s prospěchem dokončil, octnul se sám s sebou v rozporu, co dále počíti. Vše táhlo jej mocně k přírodě — a proto přál si již tehdy, státi se lesníkem. Zatím nutily jej změněné poměry ku dráze bližší. Studoval tedy obchodní školu Skřivanovu a absolovav ji, obdržel záhy placené místo u banky Slavie, ba již to místo i nastoupil. Ubohý!

Všemi jeho dopisy vane předtucha, že vše, co podnikne, se mu zmaří před samým cílem. On to nazýval svým „osudem," ale vyplývalo to logicky z jeho povahy: jeho „osud" byl prostou její výslednicí.

Zapletl se opět se svými přátely v politické konspirace. Založen znovu tajný spolek „Blaník". Bohužel, že tentokráte byla věc ta vážnější. Za dvě leta volnosti dospěly též smělost a prostředky spolku až na „petardy". Mnoho však, zvláště prozrazení spolku, jest zahaleno rouškou tajemství, kterou zesnulý si nepřál míti širší veřejnosti odhalenu, a proto o podrobnostech pomlčím. Tehdejší politické poměry — za chabrusových voleb, táborů a dragonád — byly ovšem takové, že naše mládež snadno se mohla dáti strhnouti k výstřednostem.

Někde na Malé straně — tuším blíže místodržitelského paláce — praskla nějaká petarda nebo prskavka. Není ostatně dokázáno, odkud pocházela. Na to dne 11. července 1872 Miloš podruhé zatčen. V bytu jeho ten den vše zpřevraceno, „papíry" jeho a některé maličkosti zabaveny a nikdo z přítomných členů rodiny nesměl se s místa hnouti až do jeho návratu z kanceláře. Jakmile po 12. hodině domů přišel, zatčen a odveden.

Po několikaměsíčním vyšetřování odsouzen ku dlouholetému, tuhému žaláři. Za mladíkem sotva devatenáctiletým, který toužebně sníval o životě ve volné přírodě, zapadly najednou dveře úzké, tmavé kobky žalářní...

Mám od něho z doby té více listů, jejichž obsah je hluboce dojemný. Musily by se uveřejniti celé, aby bylo možno pochopiti, co mladík ten procítil a přetrpěl. Byl to hrozný proces duševní. V době, kdy se budí v nitru něžné prvosenky poesie, kdy probouzející se duch potřebuje sdílnosti, světla, květin, lásky, přátel, přírody — odsouzen k samotě, nečinnosti, temnu, vlhku a těm věčně stejným, do nekonečna se vlekoucím hodinám, dnům, rokům . . .

Jaké dojmy na začátku druhého toho věznění jej ovládaly, jeví se v jeho dopise ze dne 12. května 1873, tedy ne celý rok po jeho zatčení. Píše o svém stavu mezi jiným:

„. . . Přátel hejno — a najednou žádní . . . namáhání na vše strany . . . roztříštěnost, duševní ochablost, — a konečně tento výsledek všeho — s tím hrobovým tichem — a ozvěnou nedávných bouřlivých dob, stonásobně mi se v duši po dlouhou dobu ozývajících jako hromová

ozvěna — to vše následovalo tak rychle po sobě, že jsem se dosud nevzpamatoval — a nevím, kdy se úplně vzpamatuji. Že posud na ně myslím, toho důkazem tyto moje verše („Bouře“ doleji uvedená), ale čím dále tichnou víc a více. Jsem teprv na začátku jeskyně, do níž mne osud uvrhl... A ta tmavá cesta je ještě dlouhá. Zdali mne přivede na výši závratnou, odkud bude jasný na vše strany rozhled — aneb do hlubin? Skoro bych mínil toto poslední — neboť je plna bahna...“

V truchlivé této době byla mu útěchou poesie, kterou se i dříve zabýval. V dopisech svých rád vzpomíná Hálka, jak mu radíval, jak shovívavě o jeho prvotinách soudil.

V žaláři sv. Václavském vznikly básně, jichž část později sebral a vydal r. 1883 v malé sbírce, nadepsané prostě „básně“. Mnohé z nich však neuveřejněny; tak delší báseň „Kain“, allegorie „Duch a člověk“ a jiné. Byly to trudné rozmachy křídel, jimiž mladý pěvec marně bil o mříže žalářní — ne vysněné domnělým či skutečným byronovským bolem — ale básně ty procítěny za skutečnými mřížemi vězení a psány krví duše. Již r. 1872 vyšla první jeho malá báseň „deklamace“ v Besedníku na týž rok. Teprve po jeho propuštění po pětiletém žaláři r. 1877 vyšla „Bouře“ ve slovenském almanahu Hurbana Vajanského „Nitře“*), jejímž jednatelem byl Rudolf Pokorný. V básni té, kterou mi Miloš ze žaláře poslal, líčí výjev z českého venkova z let po r. 1620, z doby protireformace.

Přičiněním nejstaršího bratra, některých přátel a šlechetných duší dostalo se Milošovi anglických a ruských knih. Hlavně v angličině nalézal zalíbení a překládal z ní jakési povídky, určené pro uveřejnění. Zdali skutečně byly otištěny, nevím. Byl ve vězení též hmotně podporován některými známými vlasteneckými rodinami.

Konečně však počalo pětileté žalařování jeviti na zdravý organismus mladého muže zhoubný svůj vliv. Marně se těšíval od roku k roku, že milosti dosáhne. Když však jiný s ním za touže příčinou zatčený a spoluvězněný přítel jeho, rodem Srb, propuštěn byl na svobodu, o Milošovi pak za té příležitosti ani zmínka se nestala, počal tělesně chřadnouti, duševně pak obáváno se — nejhoršího. Mimo to jeho dříve bystrý zrak pokažen navždy a nezhojitelný neduh trápil jej od té doby po celý život, vraceje se při každém nastuzení neb delší práci kancelářské.

Tu teprve, když nastaly obavy nejhorší, hlavně přičiněním pana JUDra. F. L. R... propuštěn po druhé z vězení, jak noviny oznamovaly dne 24. března 1877.

(Pokračování.)

---

*) Budiž zde podotknuto, že v nekrolog jeho, záhy po jeho smrti uveřejněný, vloudilo se — při náhlosti zprávy a kvapu při sestavování — několik chyb. Mezi jinými uveden tam almanah „Hronka“, místo „Nitra“.

Hezká bys ty byla,
přes tebe tu není,
jen škoda, přeškoda,
že těch peněz není!

„Na peníze se ptáš,
budu-li je míti:
napřed se mne zeptej,
budu-li tě chtíti!

Jest-li že ty hledáš
bohaté dívčice,
já o tě nestojím,
třebas měl tisíce.

Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš.

Pražské obrázky.

Na základě archivních zápisů podává dr. Zikmund Winter.

I.

Pro tu lásku.

Kristina Utartova byla bita. Byla tuze bita. Kristina je neposlušna; ale není dívčička malinká, je urostlá panna, dospělá k svatému snětí manželskému; Kristina je ctná, pěkná dívčina, a když tak někdy stojí na paláci Hradu pražského při krámě svého pana otce, mohou šlechticové katoličtí i pod obojí, do sněmu i ze sněmu se beroucí, svoje oči na panně stepilé nechati.

Ale panna s urozenými panáčky nic. Panna má srdéčko zadané. Na témž paláci Hradu pražského čili v sále Vladislavském zahleděla se Kristina do mladého dvorského kramáře Krištofa, jehož sklad kupecký byl v jednom okně Vladislavského sálu nedaleko krámu Utartova, a Krištof ihned na pannu byl laskavější nežli na všecko ženské pohlaví jaktě živ. V tom davu a šumu, jenž v dopoledních hodinách už od božího rána naplňoval všecken prostor, mohli milenci snadno ob chvíli pověděti sobě některé dvorné slovíčko. Lidé nejrozmanitější běhali sem tam. Jedni hledali soudní síň, jiní sháněli se po deskách zemských, třetí běhali z kanceláře do kanceláře, advokáti a prokuratoři stáli nebo chodili se svými stranami; lidé všech stavů obhledovali krámy dvorských kupců, berouce do rukou všelikteraké věci tehdejší parády se týkající a smlouvajíce o ně i tržíce je, jako benátské a pařížské rukavice, oháňky panenské, peří, šmuky, štefty k sukním i ke kloboukům, váčky, rapíry, korduláče, dýky, nože, ozdobné pásy. Někteří obstupovali také cukrářské krámy, mlsně chrupajíce buď cukrované anyzy a mandly a jiná koření, marcipány, syrečky; nebo z křišťalových misek lžičkami pojídajíce sladké a lahodné konfekty.

V tom šumu narodila se a vykvetla Kristinina láska k mladému kupci, a jako mnohým milencům v starých i nových časech při tajných schůzkách a přísahách klenulo se širé hvězdnaté velebné nebe nad hlavami, Kristině a Krištofovi, když ponejprv si řekli, že se mají rádi, klenuly se nad hlavou pásy a žebra nádherného sálu královského. Láska těch dvou lidiček byla tajna. — Nesměli s ní ven pod širé nebe, ba nesměli ji světle prozrazovati ani na paláci pod gotickou klenbou za šumu lidí.

Pan otec Utart ještě neměl o lásce té ani tušení a již nesčíslněkrát dal na jevo, kterak svého kupeckého souseda Krištofa Tannera z duše nenávidí. Když se pak o lásce dověděl, byla Kristina bita, tuze bita. Pan otec sháněl ženichy jiné, a když Kristina pořád neposlušně vrtěla

hlavou, byla zase a zase bita. — Při tom paní mamka pomáhala bíti říkajíc neposlušné: „Dej si v tom raditi, vejce slepici nepřemůže, dej si raditi, my toho šelmu, toho lotra nahého, holého, holičkého nechceme za zetě!“ Děvče stiskalo ruce a prosívalo pro Bůh. Některou ránu sestry mladší, dobré duše, předešly a přejaly na svá těla, ale většina ran, holí i pěstí oteckou zdělaných, dopadla věrně tam, kam byla mířena. Z domu Utartova, jenž stál nedaleko královské lázně v Starém městě, často se rozhlašoval bolestný nářek týraného děvčete. Celé hodiny vystála ubohá v okně a snivě, toužebně i v tichém pláči zhlížela nahoru k Hradčanům k Vladislavskému sálu, a když slunce zacházejíc za horu všemi barvami lámalo své paprsky v tlustých sklenných kolečkách okenních, těšila se Kristina, že teď, právě teď k hodině dvacáté čtvrté ubírá se Krištof po schodech zámeckých dolů, že již již kráčí malostranskou mostní branou, již je u kříže a div že hlasně nekřikla, když ho konečně spatřila u paty mosta před domem otcovským. Chodil zvolna od celnice k malému románskému kostelíku rytířů špitálských s červenou hvězdou — nynější nádherný chrám křižovnický ještě nebyl na světě — a zamilovaný kupec dychtivě zhlížel do oken velikého domu Utartova, bohatou renesancí zdobeného. Někdy podruhyně, někdy mladší sestra přiskočivši nenadále dodala Krištofovi škartici i rudkou psanou, škartici, na níž psány buď vzdechy milostné, buď zoufání. Dodavatelkyni i Krištof honečkem vpravil svoji ceduli v kopertuře, obsahující také buď vzdechy milostné, buď zoufání. —

Kristina byla zase bita. Paní matka postihla korespondenci své dcery s kupcem nenáviděným. Oči zamilovaných jsou slepé; oko mateřino bystré, pronikavé. Byla bičována od dvou rodičů svých, div, že ji nezadávili. Jedna rána byla veliká. Pan otec udeřil v hlavu, jakoby v konev vodní uhodilo. Děvče bylo dlouho jako bez ducha.

K oknu víc nechodilo. —

Krištof Tanner pravil třem přátelům svým na paláci Hradu pražského: „Pro Bůh, veďte k němu, k Utartovi, práci a poproste způsobem obvyklým o jeho dceru, aby mi ji k svatému manželství dopřál! Pro Bůh prosím!“ Starý Knot z Vykyrchu, člověk jináč dobrý, položiv ruku na rameno zamilovanému kupčíku děl: „Neber si Utarta dceru, nebo sou to velmi zlí a protivní lidé, žádný měštěnín tobě dcery své neodepře, já bych sám k jednomu manželství tobě dopomohl, kteréž by lepší bylo!“ I oba druzí přátelé Tannerovi domlouvali, aby nechal dcery Utartovy, jsou prý to vůbec lidé hněviví, zlí, mamonou nadutí, a ten starý se nadýmá jako příšera. Ale zpívali hluchému. Krištof dobře věděl, že rodiče panny Kristinky jsou zlí, ale že panna jeho milovaná není zlá, na to byl by hned přijal velebnou svátosť stolu páně. A měl dobře. Vždyť to víme, že v starých časech přečasto nevěsta byla anděl a její mateř, paní tchýně, že měla dušičku s drápky; do našich dob prý se mateře nevěstinské poněkud již polepšily.

Tedy Krištof prositi neustal, až přátelé jeho tři došli v nedělský den hned po službách božích do Utartova domu požádat za ruku poctivé panny. Když mluvil řečník od svých druhů i od zamilovaného Krištofa, vrtěl sebou Utart a vrtěla se paní Utartova, a bylo znáti, že nechtějí

volně rozmlouvati ani že v nic přátelského nevejdou. „Prostranné řeči! prostranné řeči!“, ofukl se Utart, „nejsem úmysla mu ji dáti, je to nešlechetný obmysl, za hřbetem rodičů svozovati dívče!“ „Poctivý člověk!“, replikovali vyslanci, „nesvozoval, nesvozoval ctnou pannu!“ „Nevykládej mu to na zlou stranu — on věděl, že jsi proti němu zazlen — měj s těmi mladými utrpení; chtějí za sebe!“ pak prosil řečník Knot.

A nač líčit dále? Konec konců byl, že Utart vyslance z domu ven vyhuboval. Katastrofa ta vznikla hrubou řečnickou otázkou Utartovou, že neví, kdo je Tanner, čert že to ví! K tomu odvece Knot: „Inu vede živnosť kupeckou jako ty!“ A tím byl konec. Pro tu živnosť kupeckou bezpochyby už dávno vznikla nenávisť mezi oběma kupci, starým i mladým, a teď když se to kupectví připomnělo, bylo zle. Utart i Utartova láli zle. „Dceru nedám,“ pravil vztekle, „nedám, nedám, a kdyby mimo vůli mou jej sobě pojala, vyděd:m ji, odbudu ji jedním stem tolarů jako nevděčnou!“ Vyslaní žádajíce, aby se rozmyslil a lepší odpověď jim udělil, odcházeli trpce. Paní po nich zamrštila dveře, slibujíc, že horlivého ženicha, kdyby přišel, vykropí z domu horkým máslem.

Když vyřídili Krištofovi Tannerovi vyslaní, že je Utart prosbě jeho odporen a že jich přímluvu odvrhuje, zasmušil se; od té chvíle stával u svého krámu na paláci Hradu pražského jako tělo bez duše; k Utartovi, sousedu svému, neopovážil se zdvihnouti očí svých.

Zatím panně jeho bylo hůře než prve. „Trýzňovali se s ní a ondali“ přes tu chvíli. A k posledku, když nechtěla upustiti od své lásky, usnesli se rodiče spolu, že neposlušné dítě dají do zvláštního zavření, že ji ukovají, třeba na všecken čas života svého nebo jejího. Podle řádů městských tak učiniti směli a mohli. — — Nejprve uvlekli děvče do komory jakés zadní, kdež pobyla ubožička smutná za kolik dní. Některou chvíli přišukala se některá ze sester ke dveřím a přišeptala vězníci srdečné slovíčko. Některou chvíli přišla máti a obšírně i hněvivě jí vykládala marnosť všech vzdorů; a někdy přišel pan otec s trybýčem na psy nebo s holí, a když přišel, naplnila se komora žalostivým hlaholem. — —

Jednoho dne přišel z nenadání starý Knot ke Krištofu na palác a se starostlivou tváří oznamoval mu, že Kristina z toho zavření se dobyla a z domu otcovského pryč ušla. „Její sestry pravily k ní,“ tak oznamoval Knot udivenému Krištofovi, „aby prchla; pravily k ní, milá Kristino, můžeš-li ven a odtud vyjíti, to učiň, neb otec chce tě zazditi dáti! Nad tím v tak veliký strach přišla, že ledva odtud živa odešla; teď zůstává u mne, prosila mne a manželku, abychom jí hospodu dali, poněvadž nemůž doma býti oznamujíc, že jest od svých rodičů tak velmi zbita a zbičována byla, že by se kamenu slitovati mohlo, jakož sem pak očima svýma viděl, že jest velké prouhy měla krví zalité a všecka byla zbrunátnělá a zmodralá.“

Krištof byl, jako kdyby blesk ho poranil. Oživiv zase, pravil příteli Knotovi, že zle se děje, že by sobě toho spíše přál, aby se to bylo nestalo. „Co z toho bude?“ ptal se zoufale. „Nu, herež, co bude,“ odvětí Knot pevně, „zaplatíš si u arcibiskupa svolení a pojmeš ji za ženu, táta šelma sic nedá vám na pomoc manželstva nic, ale pán Bůh vás nadělí jináče.“

Večer přiběhl, přilétl Krištof ke Knotovům. Jak se milenci po dlouhém odloučení a utrpení přivítali, jak vřele se k sobě tiskli, o tom ovšem vypravovatel nic neví a věděti nemusí. Z vážných hovorů toho večera zapsáno v pamětech archivních,* že prosil Krištof: „Má milá Kristino, poněvadž se vaši rodičové tak proti mně posazují a vás již všudy hledají, tehdy prosím vás, že zase domů půjdete, a já, co sem vám slíbil, již chci zdržeti a všecky mírné prostředky a cesty před sebe vzíti, abych vaše rodiče k tomu nakloniti mohl!“ Ale Kristinka tuhle moudrou uvážlivou řeč neuměla srovnati ve své hlavě nikterak se svou láskou. I odpověděla odhodlaně: „Já nemohu a nechci, poněvadž mne tak tuze zle chovali, nežli bych to učinila, račí půjdu, kde mne nohy ponesou a žádný nemá věděti, kde sem se poděla. Jestli mne opustiti chcete, tehdy pán Bůh vás již proto najde a bude věděti, jak ztrestati!“

To řekla a dala se v srdnatý pláč. Krištof ji vzal do náručí a brzy ji ukonejšil. — —

Nazejtří přibralo se tré paní k domu Knotovu. Dvě byly v pláštích dlouhých, jedna v aksamitovém koláru s dlouhými rukávy. Ta byla paní kupcova Utartova. Před domem náhodou popadly klučíka Knotova, z něhož bez mučení vytáhly zprávu, že paní matka vodu růžovou vaří a panna Kristina že šije. Při jméně panny Kristiny vítězně zajiskřily se oči všech matron; nejjiskrněji zasvitlo v očích paní Utartové. Co se nahledaly paní a jiní lidé Kristiny zběhlé, a Kristina tady, tak na blízce! A proč jim to hned nepřišlo na mysl, že by nezvedené, nezdárné dítě v tom domě mohlo býti! Chutě zazvonily. —

Jak mile zvonek zacinkal, vyzřela paní Knotova ze špehýřky čili z okence malinkého ven a rychle, přerychle zmizela zase. Po chvíli drahné přišla slouha otevřít paním dveře. Matrony chutně hnaly se, pokud baňatá těla dovolovala, po schodě vzhůru a bez dlouhých okolků proběhše mazhauz vběhly do světnice. Tu stál Knot. Tváře nebyl přívětivé. — „Co chcete, paní Kateřinko?“ ptal se prudce, neboť věděl, co paní Kateřina chce. „Jdu si pro dceru!“ odvece paní. „Není jí tu!“ odsekl Knot. „Však víme, že je tu!“ odsekne paní — a hned tlačí se do dveří vedlejšího pokojíka. Knot ji uchytil za kolár a zdržel. Ale paní stála neústupně na svém, aby dcery nezdržoval, ale propustil; z ponoukání zlých lidí sem ušla, Knot že ji pokrývá neslušně! Na konec své řeči dostavila pohrůžku, že z toho jen zaneprázdnění půjde a nic dobrého nepovstane.“ Tu Knot jako zapálený v hněvu otevřel dvéře a vzkřikl tuze: „Kej čert pro tebe poslal? Já sem ani pro tebe ani pro tvou dceru neposlal, jdiž tam, vem ji sobě, a máš-li co ke mně, máš řád a právo, viň mne!“ Na to paní Kateřina: „Já sem tehdáž, když sem ji porodila, žádného práva nepotřebovala, také mi ho nynička potřebí není!“ Při té řeči paní Kateřina, marně hledajíc dceru svou i v koutních jarmarách, utrousila některé jedovaté slovo proti Knotovi, a teď začalo se hromobití. Knot „sakramentoval a nesnesitelné řeči mluvil.“ I to pravil, že Utartovic nejsou ani hodni, že Krištof o jejich příbuzenstvo

* Arch. pražs. č. 1078. 160.

stojí. A když i paničkám jazyk čím dále tím mrštněji se pohyboval, popadl Knot jednu po druhé a vystrkal je ven. Na Kateřinu křičel z plna hrdla: „Táhni z domu, nebo tě se schodu shodím!“ Ona ustupujíc mu, padla na prahu kuchyně.

V tom vešel Tanner Krištof a postihnuv zlou situaci, hned rytířsky jal se přichraňovati kleslou matronu, kteráž bez jeho pomoci jisto jistě byla by obdržela od vzteklého Knota bití.

Paní máti Kristinina odešla s kletbami. —

Ta noc před sv. Petrem a Pavlem r. 1617 byla noc před svatbou poctivé panny Kristiny. Krištof si svou nevěstu přistěhoval hodně blízko ke kostelu sv. Jakuba, v němž hned ranním jitrem měl kněz oběma požehnati.

Tu noc ztrávili oba milenci u ponocného podle kostela. Seděli poctivě ne sami, seděli s tovaryši šmukýři, které si Krištof schválně na to sedění pozval. Ponocná koupila svíčky, a při těch svících seděli ti lidičky do dne, čas trávíce v hovoru. Nevěstinský věneček, z drahých „karafilátů“ a jiných vonných kvítků uvitý, ležel na stole a panna chvílemi zadívala se do květů, jako by z nich vyčísti chtěla příští osud svůj. Byla zamlkla a nejedna slza sprchla s oka jejího. Je svatba těžký krok do života; často nezdaří se krok ten ani s požehnáním otcovým a mateřiným, na tož bez požehnání, s kletbou! Kristina měla v prsech duši stísněnou. —

Na ráno odešel ženich s mužskými do kostela k páterovi Kašparovi, aby u něho spravil, co se náleží. Zatím nevěsta připravila se pěkně pod věneček. Ponocná ji na místě mateře a družiček uvedla do kostela. Páter Kašpar srdečným slovem českým je oddal, obvinuv štolou chvějící se ruku Kristininu, kterou pevně svírala pravice Krištofova.

Právě ten den byla korunovace královská — korunovali Ferdinanda II. Lidí chodilo po městech Pražských síla. Krištof s Kristinou, od rána muž a žena, chodili davem na divadla; Kristina chodila celý den pod věncem, jako poctivá nevěsta. —

Večer uvedl si Krištof ženu do skromného obytu svého. Tu sňala s hlavy karafiláty. —

Jsme s obrázkem hotovi. Došly nám barvy; archivní paměti víc nehovoří aniž dopouštějí bezpečně hádati. Obraz tedy není celý. V rohu dole kdes je nedomalován — ale do toho nedomalovaného cípku právě vejde se malinké děťátko, chlapec nebo dívčička, která se bezpochyby Kristině a Krištofovi narodila a snad dědečka i s babičkou usmířila.

II.

Malý Faust.

Sotva že se přistěhoval kterýs den r. 1599 mladík Jan Bilholc k mistru svému na Nové město, aby se učil umění malířskému, změnil se.

Chodil jako tělo bez duše a často upadal v hluboké myšlení. Umění malířské chopilo se ho nějak mdle. Pochopil sic brzo, kterak barvami pokládati pavézu, štít krámný, oštěpy, rámce k obrazům, ba dovedl

brzy rudkou nebo uhlem tu onu figuralnou nebo ornamentálnou kresbičku, ale aby čiperně, chutně pracoval, toho nebylo při něm. Mistr musil mu stále pomáhati domluvou, pohubky a karabáčem. Jak mistr v tom ustal, Jan ustal v práci též a přemýšlel.

A kterak nepřemýšleti?

Již po kolik nocí budil ho muž dlouhé postavy v černých šatech s nohami v způsobu noh volových. Budil ho při půlnoci, bral ho za ruku a němě kýval, aby s ním šel.

Jan Bílholc, učenník malířský, s počátku bál se černého muže, ale přes to neřekl o něm nikomu nic. Černý muž přicházel do komory Janovy noc co noc. Na posled jal se mu i mluviti slovy přátelskými hlasem mírným, srdečným. Mluvil mu, že ho učiní pánem, že ho učiní moudrým mužem, že ho naučí běh a oblohu nebeskou znáti, že mu způsobí peníze v hojnosti. Mladík první noci neodpovídal přívětivému pánovi. Leže na posteli pokrýval se pod peřinu pruhovatou, od paní mámy jemu do učení danou, ale po některé návštěvě již nepokrýval se a naposledku rozhodl se, až pán přijde, že s ním půjde.

Tu noc po svém rozhodnutí ani neulehl, než očekával na muže černého o nohách volových.

Muž přišel. Vzal Jana tiše za ruku a šli. V domě všecko spalo. Muž otevřel vrata a kráčel na svých podivných nohách zvolna ke kamennému mostu a mladík s ním. Prošedše mosteckou branou dali se stranou pustou částí malostranskou podél chalup, na jichž místě stojí palác Valdštýnův, a odtud brali se vzhůru k Písecké bráně. Prošli fortničkou, aniž branný překážel. Tak přišli až nad Brusku, kdež stanuli na místě prostranném, porostlin prázdném. Tu vzal muž dlouhé postavy v černých šatech dlouhý nůž, a podávaje ho mládenci pravil mu zase, že ho naučí všecken běh a oblohu nebeskou znáti, a peněz i zboží že mu dosti způsobí, tak že bude moci pánem zůstati; teď aby jen nožem tím v žílu se ubodl, krev ze žíly vzal a ní se zapsal jemu do třiceti let; po vyjití těch let, že bude jeho tělem i duší.

Mládenec váhal. Nechtěl, neuměl se píchnouti. Měsíc trudně osvěcoval velebný chrám kathedrální, jenž v pozadí vypínal svoje kamenné tělo, a kraj povltavský všecek, jejž lze obhlédnouti od Brusky, utápěl se v stříbrných parách.

Když chvíli oba chodci postáli, popadl dlouhý muž svého menšího druha opět za ruku a vedl ho od Brusky dolů k Staré oboře. Přebravše se přes několik příkopů stanuli ku posledku na místě, na němž boroví bylo vyklučeno. Tu byl kámen veliký, na kterýž vstavil černý muž kalamář; pak vyndav z rukávu škartici tvrdého papíru i husí brk, jal se mládence opět pobízeti, aby zapsal se mu na třicet let; učiní-li tak, že bude potom učen a vyučen v astronomii a zboží pozemského že nabude vrchovatě.

Jan tedy vzal péro, namočil a psal. Ale nežli byl se zápisem na hotově, kohout zapěl, a po něm ihned tu a tam jiní „kouři“ zazpívali. Při prvém zakokrhání zmizel černý muž, a mladík zůstal se svou škarticí na kameni sám.

Když se muž nevracel, bral se Jan domů; nejprv dal se na běh, pak šel loudavě, bázlivě.

K ránu došel v dům svého mistra, který již na něho očekával s bitím pro noční toulky. — Ale Jan Bilholc, než by se byl nechal bíti, raději pověděl mistrovi všecku historii o černém muži. —

Mistr ulekl se velmi. Neulekl se černého muže, neboť v tehdejší době, u věku krále Rudolfa, velikého alchymisty, víra v zlé duchy byla všeobecnou, a zjevení takového ďábla mohlo snadno se přihoditi; ale mistr ulekl se, že ďábel vybral si k svým zlým a svodnickým návštěvám jeho obyt, jeho dům, jeho čeleď. I rozběhl se k rodičům Janovým a s velikým nářkem žádal, aby si svého synka hned vzali z učení, sliboval, že mu rok učení odpustí, že mu dá v cechovním shromáždění hned za vyučenou, jen aby si ho vzali; prý nechce, nemůže trpěti u sebe člověka, který má spolky s ďáblem, nepřítelem duší; prý nemůže v povržení uvésti svůj dům poctivý, v kterém po kolik let bydlí a nikdaž nic o ďáblu neslyšel!

Na tyto nářky starý Ginter, bohatý pražský mosazník, otčim Janův, dožádal se několika sousedů, kteří byli nejsnáze po ruce, a s nimi všecek poděšený bral se chvatně do malířova domu.

Mladík přijal staré pány beze vzdoru. Na tváři mu bylo znáti, že nespal celou noc, a škorně i zblácené punčochy vydávaly svědectví, že byl na dlouhé pouti. Staří sousedé hleděli na něho jako na člověka hrozně zajímavého; byl jim člověk nestrašlivý, smělý, který se čerta nebojí. Bylo a jest posavad mnoho lidí, kteří by i od čerta peníze brali, jen kdyby jim slíbil, že jich na konec nevezme s sebou. — A Jan Bilholc chtěl zapsati se ďáblu, že na konec půjde s ním a že bude jeho věčně věkův! Toť sic bohaprázdnosť, ale odhodlanosť! Chvílemi zase ani nevěřili, že Jan šel s černým mužem do Obory —

Jan jim všecko vypravoval skoro doslovně tak, jako jsme my svrchu vypravovali laskavým, ale nevěřícím čtoucím. Když skonal Jan své vypravování, ptal se starý Ginter otcovsky a měkce, z které příčiny míní se ďáblu podati a zamluviti? Mládenec s odpovědí dlouho otálel, nechtěl pověděti. Ku posledku přece vyznal, že mu jde o ty peníze, o bohatství, které mu byl černý muž zaslíbil. Teď se do něho pustili sousedé druh přes druha ho napomínaje pobožnými slovy, aby pána Boha před očima měl, ten že ho vyživí a ne takový host, který po krátkém čase jemu netoliko život, ale i duši odejme! *

V tom sobě jeden ze sousedů vzpomněl onoho zápisu ďábelského. „Kams děl ten zápis?“ optal se, a hned i ostatní chtěli viděti zápis, kteréhož černý muž nemohl přijmouti, poněvadž kohouti kokrhali. Jan dal se na všelijaké vytáčky a výmluvy. Starochové jali se mu nadávati. „Lhář, víc lže než dýše, všecko lež!“ tak pravili. V tom otčim postihnuv na prsou Janových pod kabátcem bouli, rychle kabát jemu z předu otrhl a tu při něm v škatulce nalezen ten zápis, který černému pánovi chtěl dáti. —

Pověsť o mládenci malířském Janovi, kandidátovi pekla horoucího

* Tak doslovně do něho mluvili. Archiv pražs. č. 1064. folio 3.

jemuž „dlouhý muž v černých šatech s nohami v způsobu noh volových“ sliboval vědy nebeské i zboží pozemské, rozběhla se po vší Praze přerychle. Zápis v oboře psaný na kameni dostal se do rukou velikých pánů. Císařův tělesný komorník Makovský, všemohoucí sluha, jemuž se kořili urození pánové, legáti i preláti, pozval si otce Gintera i syna jeho a zvědavě i laskavě, „examinoval ho a doptával se ho, kde se takovému umění naučil.“ — —

I císař pán, Rudolf Druhý, pozval si mládence, aby na něho pohleděl a zprávu vzal o černém muži. —

Byl ten mladý klacek šibal nebo blázen?

III.

Z tiché domácnosti.

Paní Marketa Suxova stonala. Její manžel měl radosť, že stonala. Její manžel Jan Petřík, po manželce Suxa jmenovaný, byl mladý muž, a Marketa Suxova byla bába. Proto teď, když ležela Marketa v nemoci čili „v těžkém trestání božím“, doufal roztomilý Petřík, že ho dobrotivý pán Bůh pozbaví shnilé babky a že sobě potom pojme mladici hladkou.

Za to je Petřík nevděčný nehodný člověk, ale babička, která jde za mladého, také nestojí za mnoho. Zdá se, že Bůh nikdy neslyšel a nevyslyšel kněze, když žehnal a štolou vázal lidi stářím sobě příliš nerovné. Aspoň žehnání Petříkovi a Suxové jistě neslyšel. —

Paní Markyta leží na lůžku pod nebesy a s trpkostí přemýšlí o tom, kterak ten hanebný Petřík zajisté již teď chodí mezi mladé; těžce na mysli považuje, kterak byla pošetila, že si ho brala. Stará bezzubá kočka, nejupřímnější miláček panin, sedí podle zvadlé ženy a dělá se, jako by jí rozuměla.

V tom vejde pan Jan po tichu, přiblíží se k ohromné posteli své ženy a začne co možná sladce: „Přinesl jsem ti několik čistých hroznů vína, jsou z mé vinice, má milá Maruško, jeziž je, bodejž mi je zdráva snědla, aby se po nich zhojila!“

Ale na ta slova laskavá což to zlá, nešvarná odpověď! Paní manželka vymrskla sebou div že svrchní šaty ložní nespadly a řekla: „Já tě za ně neprosím, zvjedená šelmo, zvoníčku,* nemohu na tebe hleděti, jdi mi pryč a z vočí!“

Pan Jan odskočil, ale postanuv ještě na chvíli odvece skoro žalostivé: „Milá Maruško, co mám sobě s tebou říci? Přijdu-li ráno nebo večer, vždycky se se mnou vadiš, nu nechať tedy ujdu z vočí, když jsem tak těžký!“ A pošed po světnici maloučko semo tam, vyšel. —

Venku na síni těšila ho kuchařka, že paní dlouho živa nebude, anať má všecky oči jako sklenny. Ale pan Jan vrtěl hlavou, vždyť věděl, že paní manželka jeho právě nemá oči sklenny, viděl před chvílí malitkou, kterak se jí v očích jiskřilo. Odešel smutně. Byli svědkové očití, kteří pana Jana viděli plakati. —

* Proč mu tak nadávala, nemohli jsme z archivních zpráv vypátrati.

Za několik dní nabyl pan Jan mysli zase. Zdálo se mu, že jeho milá paní manželka přece má oči sklenné. Doufal, že stůně opravdu již k hodince. I osmělil se přívětivými slovy připomenouti Marušce, aby dovolila povolati konšely dva s písařem, kteří by svědky byli poslední vůle. Chtěl věděti, co mu ze svého velikého statku zapíše, co bude potom jeho vlastní. Když skončil svou řeč, vymrštila se paní Marketa na posteli na podiv čiperně a pověděla mu, co bude jeho po její smrti. Řekla jen jediné slovo, ale tak hrubě nezdvořilé, že pan Jan již zanechal dotázek a šel.

Paní Marketa mnohými lektvary, sádly a výbornými pilulemi s pomocí boží se uzdravila. Z toho měl Jan Petřík veliký hněv v srdci a jevil ho i zřejmě. Byl-li prve očistec, teď měli u Suxů peklo. Manželé činili sobě důtky na potkání. Pan Jan dal se na veliké pití. Po každém pití dostal neblahý manžel švarnou kapitolu. Všude po sousedách naříkala Suxova na svého manžela, že když jde v noci domů, příliš tluče a hřímá, že jí utrácí statek, že provozuje lotrovinu. Petřík za dne pak zase poněkud ochlácholil svoji milou babičku, ale na dlouho již nemohlo nikdaž mezi nimi spokojeno býti.

Katastrofa musila se přihoditi.

Pan Jan Petřík, po své ženě Suxa zvaný, jedné noci přišel domů výminečně po tichu, po tichoučku. Přišel tak lehynce, protože nebyl sám. Vedl si hostě. Pili s Jiříkem Venclem, sousedem novoměstským, do kolikáté hodiny na noc, a za temna hustého kráčeli, klopotali domů. Z dobrého srdce svého pobídl Petřík Vencla, aby netloukl se ulicemi do svého obytu na Nové město, alebrž aby vzal za vděk noclehem v domě jeho. Soused novoměstský přijal pozvání; v oněch dobách taková srdečnost bývala obecnou a obyčejnou. Jen šlo teď o to, aby paní Marketa nebyla probuzena. Tedy lehyčko! Ohromného klíče domovitého dnes na štěstí pan Jan nezapomněl s sebou do hospody vzíti, tou příčinou bylo tedy dobře; nebylo potřebí domův tlouci ani hřměti. Také po schodě nahoru dostali se oba noční tuláci a pitelé s tichostí hodnou podivu. Pan Jan uvedl pana Jiříka do hořejší komory a tiše po něm zavřev dostal se brzy do jedné z komor dolejších, kdež jal se zvolna škorně a „kalihoty“ zouvati. Vzpomenuv si jakožto zbožný křesťan před ulehnutím na pána Boha a poděkovav mu za to štěstí, že dnes manželka zuřivě na něho nedomlouvá, vlehl do postele, kterouž si po tmě jak tak upravil.

Bylo ticho jako v hrobě. —

V tom — nastojte! — rozlehlo se tichým domem hrozné řvaní, mňoukání, šum a dus. Dusotem klopotal kdosi po hořejší prkenné podlaze, div ji nezbořil. A řval zoufale — Byl to host Petříkův, soused novoměstský. Běhal bos a polonah jako pominulý smyslem, běhal po dřevěném dlážení, až našel na sínci dvéře, jimiž chtěl uniknouti, ale minuv nějak schodu s ohromným hlukem skotalil se dolů právě k nohoum ustrašeného Jana Petříka, jenž rozkřesav ne bez námahy světlo, chvatně spěl svému hosti ku pomoci. Host přestal křičeti a v tom již rozhlašoval se hlas paní Markety čili Marušky; zlostně naříkala, že nemůže ani v noci pokoje užiti, ten utrátce jejích peněz nešlechetný, že ani nočně jí pokoje nedá a tak nápodobně vedla svou dále. Jiřík Vencl přišel

zatím k sobě samému. Povstal, ohmatal si hnáty a všecky kosti a s patrným rozechvěním jal se Petříkovi vykládati, že spatřil ďábla ve způsobě kočky; „kočka mi seděla na lůži,“ tak oznamoval, „seděla podle mne a votřásla ušima, já vzkočiv dolů dupal jsem, strhl peřinu s lůže — nu, teď jsem tady!“

Rozumí se, že kočka nebyla ďábel; byla to stará přítelnice paní Marušky, a neurvalý soused novoměstský Jiřík Vencl bezpochyby lehaje padl celým těžkým tělem svým na něžné bříško starožitné kočky, kteráž tou ranou náhle probudivši se dala se na běh a hrozné kvílení. Po tom se proháněli oba, kočka i soused, po hořejším mazhauze, až pan Jiřík spadl k nohám panu Janovi, jenž tu stál s lojovicí jako zmoklý pták. V tom již tu byla též paní Maruše. Na hlavě měla zavití ledajak obtočené, na těle měla kožich k noci. Ale pane Bože, když shlédla situaci, ta nadávala! Hromovala křičíc: „Koho to, šelmo, nahoru uvádíš, bodejž tě, šelmo, i s ním hrom zabil!“ Manžel ji napomínal, aby měla pokoj, aby skrotila hubu, aby slinami nemetala na něho ani na poctivého souseda novoměstského. Ale platnosti neneslo. Maruška byla jako litá. Podruzi vybíhali z komor, čeleď přišla podívat se na divadlo noční. Poctivý soused novoměstský sebral honem svoje šatky a rychle, přerychle utíkal z prokletého domu. Od té chvíle často vypravoval, kterak mu paní Marketa „lála, peskovala, hampejsovala jazykem neobřezovaným“, a končíval své o ní vypravování slovy vždy týmiž: „Pravím, že jest horší nežli čert!“

Den po oné strašné noci neměl Jan Petřík dobré hodiny. Paní Maruše byla tak příliš rozhněvaná, že nešla na svůj soukennický krám do Kotců, a Petřík, ať vstoupil do suknářské dílny, ať do komory, ať na dvůr, pořád slyšel pronikavý hlas své uražené i urážející manželky. Několikrát zaslechl, že s ním nemíní už déle spolu sbydleti.

K večeru posedla Petříka zlá jeho vášeň pijácká. Šel a v noci přiklopotal se ke vratům domovitým bez klíče. Dnes neměl bázeň, naopak dnes měl vůli vymstíti se nad svou ženou, kteráž mu včera zlým jazykem vyhnala z domu přítele. Jal se tedy tlouci a hřímati na dveře tak silně, a hřímal, i když mu slouha dvéře otevřela. Hřímal tak tuze, že v malých chvílích někteří sousedé přibíhali s konvemi, jakoby hořelo. To byla Petříkova msta. — Tu noc zdvihši ruce nahoru, volala paní Maruše, že úřad musí ji rozdělit od toho zrádce a lotra. Petřík popadl ruku její a dávil ji. Podruzi a čeládka manžely rozundali a rozstrkali.

Tentokráte však nedošlo ještě k rozvodu manželskému. Páni konšelé na radním domě předložili pěknými slovy, aby byla shovívava k manželu svému a cechmistři řemesla soukennického nabídli se, že oba rozvaděné manžely smíří v líbezný pokoj.

Sedění a smiřování v cechu bylo kratičké. Přišel Suxa, přišla Suxova. Ji posadili cechmistři šetrně a pěkně na koženou stolici. Nejprve začali jemu pěkně předkládati, kterak má ušetřovati svoji manželku a kterak má s ní v manželské lásce spolubydleti. Paní Maruše neříkala nic. Ale jakmile se obrátil cechmistr k ní s prosbou, aby svého manžela pěkně a trpělivě snášela, vymrštila se ze stolice kožené a cvoky žlutými pobité, a jala se Petříkovi nadávati. Jiřík Ferina, starší soukenník, dí k ní: „Neměli byste, paní, ho tak plundrovat, to nenáleží na manželství!“

A Jan Kostka, druhý suknář, jme se ji napomínati: „Milá paní Markyto, nelej, však z domu nevyhání než to troje, žena zlá, střecha děravá a dejm!“ Paní Maruše za toto dobré a pravdivé přísloví vynadala řečníkovi „vožralců“ a vylítla z cechovní světnice lajíc. Bylo po smíru. Když zanikl její hlas, pokrčil pan Jan Suxa ramenoma a propověděl: „Takovou radosť mám vždycky s ní!“ A páni soukenníci pro ten svár hned nic v cechu nezpůsobivše, se rozešli.

Pak bylo stání na radnici. Paní Marketa stížně vykládala pánům konšelům, že útratami muže jejího statek její brzo bude na zmatek a mizinu, peněz že na vrbě nevyčesala a nevyčesá, neníčko nedávno že ji zase připravil o kolik tolarů jako o malý peníz a mimo to že chodí mezi mladé. Páni nalezli a vyřekli, aby se oba manželé na čas rozešli a rozdělili. Petřík aby se opatřil bytem jinde a domu paní Markety aby byl prázden do té chvíle, až se všecko, co mezi nimi zašlo, spokojí.

Venku na radní předsíni, když oba manželé vyšli, nemohla se paní Maruše přemoci, aby svému mladému manželu na rozchod ještě jednou neřekla ohavné slovo. Ulála ho. A Petřík poskočiv jako lehkomyslný a přišňupav své choti k nosu, pravil posměšně: „Babičko, mlč, babičko, spokoj se!“ Ona proti tomu: „Nechceš-li starým býti, dej se oběsiti, pročs sobě babu bral, hodens oběšení!“

S tím ošklivým slovem se rozešli. —

Paní Maruška Suxova obžila. Aby obžila ještě víc a ozdravěla na duši, zvávala po svém rozvedení s manželem častěji sousedky a sousedy, přátely a přítelnice na kollací a hodokvasy.

Nevíme, bylo-li posvícení či co jiného slavného. U paní Suxové byla zase kollací. Vlastně byly to obědy veliké, k nimž pozváni byli i někteří přespolní hosté.

Právě dořekla paní Maruše s horlivou myslí, že psi budou jedenkráte střebati krev Petříkovu, v tom luskne klika, a vejde pan Jan Petřík, o jehož krvi řeč. V tu chvíli také přinesla a postavila kuchařka na stůl drobečky a prasátko na dvou velikých cínových okřínech. Petřík byl patrně přinapilý. Všickni hosté se ulekli, shlédnuvše hosta nezvaného, jenom paní Maruše ihned vzpružila se a okřikla se na něho slovy velice prudkými. Ale Petřík nic. Přistoupil ke stolu, popadl velikou vidlici stříbrnou, která ležela na pečeném prasátku, popadl do druhé ruky nůž a klidně jal se krájeti pečeni na drobné kusy. Zatím vedla paní Maruše svou. Rozkrájev prasátko, vzal Petřík jeden kus na cínový talíř, jejž postavil před sebe. Po té bral vidlicí kus po kuse a kladl hostům pořádkou, jak seděli, na talíře cínové, pěkně rýsované a „merkem“ paní Suxové poznamenané. Hosté se dívali druh na druha, dívali se panu Janu Petříkovi. Zatím paní pořáde vedla svou a čím dále tím hrubší, nekalejší.

Když nepřestávala paní láti a „psovati“, a když na posledku i kuchařka Marketa Pěchotka řekla panu Janovi, aby se styděl těch hostí, rozzlobil se Petřík, dal kuchařce pěstí, popadl okřín s drobečky, hodil ho na zemi a teď spustil na svou ženu drobnou střelbu. Nejprve mrštil po ní svým kouskem pečeného prasátka; potom bral, co na míse zbylo, a házel tím, na posledku, když nestačilo, bral na talířích před hostmi

a házel po manželce; již po prvních ranách spadla jí čepice, pak falešné vlasy. Klopotala stranou, zahrazovala si oči, aby jí je nevybil. Konečně byla „uházena co larva tak, že nebyla k ženě podobna“. Když potom neměl již čím házeti, udeřil ji talířem v rameno, až se ohnul. Zvolavši zoufale: „Bídníče bídný, bohaprázdný!“ vyběhla paní Maruše ven volat čeledi vinařské, na dvoře právě přítomné, na pomoc.

Hosté vstávali od stolu a ze zástolí. Valenta Jednuška, host ze Záběhlic, řekl vstávaje: „Kdybych o takovém obědu byl věděl, byl bych sem nešel.“ Ostatní přikyvovali a potřásajíce hlavami odcházeli ven.

Jan Petřík, čili Suxa klopotal za nimi na mazhauz. Tu již se potkal s čeledí vinařskou, která ho měla z domu vyhoditi. Tím přichází našemu obrázku konec nečekaný, drsný. „Uperte toho lotra, ztlucte ho!“ volala Suxová, „uperte ho na mé na všecko!“ Když poznali vinaři, že mohou práti na panino všecko odpovídání, jali se velmi chutě domácího pána ze síně vytahovati. Pan Jan vztekle popadal jednoho vinaře po druhém a metal jimi na hromadu jako drvy. Ale když utržil několik ran také, dobyl kordiska a začal se tím korduláčem horlivé oháněti. V chumelici nebylo lze rozeznati, ustrčil-li se pán svým kordem sám anebo padl-li pod ranami oklepáčů a kratcí vinařských. Převrhl se znak, chvíli ryčel a již duše jeho brala se na onen svět. V soudě potom pravil jeden ze svědků, že „v síni z něho vyteklo krve dvěma potoky co z jiného hovada“.

Páni soudcové v apellaci r. 1581 rozhodli, že paní Marketa Suxová není vinna smrtí svého manžela. Také vinaři nic neprovinili. Ti prý se musili brániti svému násilí.

Paní Maruše je tedy svobodná, nevinná — který z mládenců teď se bude ucházeti o ruku její?

IV.

Mluvte česky!

Professor české university, slovutný mistr Trajan Městecký, obratný veršovec latinský, dopil svůj baňatý koflík piva a pobídl svého kollegu professora kolleje Rejčkovic mistra Jana Kanhu, aby šli domů, že již čas.

Inu, byl čas. Bylo na třetí hodinu noční. Takto samo sebou není ona hodina ani tak hrubě pozdní: mladí páni a stateční pitelé by se s ní nespokojili a poseděli by i popíjeli by dále, třeba do hodiny šesté. Ale důstojní professoři Rejčkovič kolleje, majíce býti kollejatům vzorem, nechť již tedy nechají pití a jdou.

Učení páni vstali, ale nešli hned. Božíčku, nemějte jim za zlé. Je masopust, pondělí po Quinquagesima léta Páně 1579, je tedy masopustní pondělek a ferie bacchanalium, není čtení, není školy; všecko se dnes rozpustile bavilo, drobná mládež měla dnes po ulici několik medvědů třeskami obložených, šprýmovních; mužská zrostlejší mláď strojila se v larvy a tropila šašky po celý den, vbíhala i do klidných domácností, škádlila dívčiny, a to tak nenuceně a směle, že ctné matky, vidouce to,

kam se odvažují ti mladí potvorníci larvami a strojenými bradami připravení, div neomdlévaly.

Hoj! páni mistři musí domů, jiš aby šli! Napadla Trajana myšlénka, že by mohli ti mladí rozpustilci v kolleji za nepřítomnosti professorů dovésti v dnešní bujnou příhodnost některý nešvarný kousek. Tedy domů! Mistr Kanha ještě mínil, že pivo občerstvuje — Ceres recreat bibentem — a že veselé zvuky vlévá do mutných srdcí — solvit in maesta pectora laetos sonos — ale Trajan, jenž býval vždy o nějakou trochu vážnější a mrzutější nežli jiní jeho kollegové, přišeptal Kanhovi něco o tom, že bude míti hlavu podroušenou a že nazejtří bude jako Aetna kouřiti. Při tom se již rozhodně na odchod chystal. Služebník pánů professorů, mladý Šesták, poddaný universitní z Michle pocházející, rozžehl pochodeň; hospodář podal učeným pánům ještě jeden koflík, který vypili na stojačko a pak šli.

Šesták osvěcoval cestu čadivou svíčkou, na holi vztrčenou. Šli tiše po mostě Karla IV., hovořili klidně o školských věcech. Trajan trudil mysl svou nejvíc tím, že poslední léta tak často němečtí tovaryši bijí se s českými studenty a těžce toužil s mistrem Kanhou do onehdejší příhody, že šest tovaryšů, jdoucích z lázně, házeli na kollejaty kamením a běžíce za nimi až dovnitř po schodech hrubě bouchali na kollej cihlami.

Za těch hovorů došli do ulice jezuitův. Tu zaslechli rozpustilé bekání a hulákání za sebou. Netušíce sobě nic dobrého, zrychlili kroky. Ale řvoucí dva Němci již již se blížili. Zdržovala je chvílemi jen ta nevinná činnosť, že sousedům po dveřích tloukli, za zvonce trhali a do sloupů, po nichž piva pouštějí do sklepa, tepali, „až dřízhy od nich pršely".

Na rynku před domem Šmertošovic dohonili obě hulákající chlapiska naše učené pány professory. Přimísili se k nim hned. Rynk byl lidu prázdný. Jen chvílemi k radnímu domu přiběhl ten onen ponocný ohřít se na ohni plápolavém a pak šel zase. Za vraty rathouzními správce ponocných, pan Jan Škréta, klidně dřímal nebo chvílemi mrzutě chodil od vrat až k orloji semo tam. Jináče bylo ticho v masopustní noci až nepodobné k víře.

Jeden z němečků posvítil si lucernou na oba professory, kteří svou cestou kráčeli v dlouhých šubách velmi vážně, a vida obstarožnější pány promluvil k nim něco nepěkného po německu a hned jal se s mladým Šestákem tahati o pochodeň. Šlo patrně o hrubý žert, aby totiž staří páni zbaveni budouce světla, musili tapati přes nečisté stružky pražské po tmě.

Ale Šesták nedal. Trhl svící obratně. Při tom Němci chechtali se a zase něco vykládati se jali ctným professorům pražské university. Však tehda professorové české university neuměli ještě německy tak dobře jako dnes; ba mistr Trajan a mistr Kanha neuměli toho jazyka kusa nic. Začali se tedy oba páni dotěrným řečníkům německým uhýbati. Trajan bruče do brady šel před se, a mistr Kanha skromně cupal za ním.

Již bylo znáti, že chtějí všetečkové s mistry nějak z úmysla zacházeti. To, co svým jazykem neobebným tvrdě hovořili, již nebyly půtky ani dotěrná podrývání, to již byly nějaké nadávky. Bylo jasně slyšeti

slovo „huncfut“ a „šelmy sakrmentiše“, obě to nadávky od Němců k nám přinesené.

Pěkně to slušelo mladým floutkům cizinským, když svou nezbednou hubu o dobré, vážné lidi utírali.

Mistr Kanha již pochopil tu neb onu nadávku německou, a maje za to, že nezbednost mladých chlapisek o krátkých pláštích a vysokých kloboucích pod perem vzbuzuje se neodpovídáním professorův, směle stanuł a promluvil: „Promluvíme, však chtěli-li by páni latině nebo česky mluviti; v Čechách se mluví česky!“

To sis dal, mistře! Němečkové tobě rozuměli lépe nežli ty jim. Posupně odvětil jeden z nich, že raději promluví po francouzsku, nežli by česky mluvil a druhý, kterého slovo české do ucha i do srdce tuze štíplo, ihned tasil kordík, jímž rychle přiměřil k mistru Trajanovi kolmo. „Co to děláš, zvyjetěný lotře?“ vzkřikne mládenec Šesták a mžikem oka zaskočí Trajana a svící svou posrazí zbraň vzteklého cizince. Než zbraň přece vnikla do sukně, kterou mistr držel zdviženu, a ubodla ho v ruku. Druhou ránu obdržel Šesták, a to tak důkladnou, že mu proboden bok naskrze. Mládec se skácel.

Po té dali se hrdinové na běh do Konešovic (Sirkové ulice), kdež mínili ve tmách zmizeti. Ale nezmizeli. Mistr Kanha měl dobrý hlas. Volal, křičel hlasem velikým a ponocní brzy polapali oba dravé ptáky.

Na bojišti stál mistr Trajan ucpávaje facalitem krev, která mu ruku polévala. Mistr Kanha starostlivě klečel na zemi při ubohém Šestákovi mládenci, „z něhož tekla krev co z hovada, nebo byl probodnut hanebně.“

Noční neurvalci sluli Hendrych von Osterwicz a Egidius de Brucker; byli tovaryši zlatničtí.

Ortelem konšelů staroměstských odsouzeni jsou po všelijakých vytáčkách teprve r. 1580, a to nikoliv k tomu, aby pro svémyslné noční zranění ztratili pravou ruku, alebrž jen k tomu, aby poseděli v dolejší šatlavě městské čtrnáct dní a Šestákovi, jenž byl pořáde na váhách mezi životem a smrtí, aby zaplatili za bolest.

A kdo ví, zdali pan Osterwicz a Brucker, vynikše z české šatlavy netrousili po příkladě jiných svých rodáků světem zprávy, kterak ti Čechové jsou lid nevzdělaný, surový.

Let hmyzu a ptactva

ve světle novějších bádání.

Napsal Boh. Bauše.

Jakmile slunko jarní jen poněkud počne zahřívati polozmrzlou zemi, oživne vzduch vesele poletujícími broučky, kmitajícími se muškami a bzučícími blanokřídlíky. Všichni tito tvorové netěšili se hned od vylíhnutí svého z vajíček pohybu nejidealnějšímu bytosti okřídlených; plaziliť se jakožto larvy červovitě v zemi neb vězeli pod kameny ve vodě. Ale pak stala se s nimi podivná ona změna, že uzavřeni v kukle dostávali pozneuáhlu křídla; tuhá schránka pukla a dnes rojí se vesele v záři sluneční nahoru dolů, kolísavě neb střelhbitě v před, jak právě život jejich sebou nese.

A což teprve když velebným klidem vysoko nad hlavami našimi čápi přilétají, vykonavše tisíce mil, neb vlaštovky neunavně za hmyzem se honí, — zdaž neuchvátí tu člověka touha vznésti se podobně z hroudy zemské a plouti tam, kam srdce jej táhne. Ale tohoto cíle jest dalek i se svými balóny, které jsou hříčkou každého vánku a nemají vzoru v oživené přírodě.

Člověku podařilo se upoutati síly přírodní do jha, on předstihuje stroji svými rybu i delfína ve vodě, koně i sajku na suchu; ale pták v letu? — ten zůstává mu vzorem nedostiženým i musí dosud s Faustem vzdychati:

„Žel, křídlu ducha nepřipne se hned
též křídlo na smrtelné údy“ —

Od nejstarších dob označoval člověk vyšší bytosť svých bohů, geniů, andělů neb symbolických zvířat tím, že přidával jim křídla, ať se již k celé stavbě jejich hodila či nic; okřídlená Psyche opouští pozemskou svou schránku tělesnou.

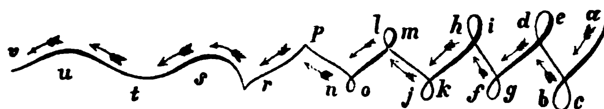
Vida však stále možnost letu i při skutečných tvorech z masa a krve: netopýrech, ptácích a poletujícím hmyzu, jichž tělo jest těžší vzduchu a údy namnoze našim podobné, vracel se člověk vždy znovu k myšlénce, zdaž by se mu nepodařilo vznésti se stejným způsobem do vzdušné výše. Třeba tu především vyzkoumati ony zvláště výhodné podmínky stavby a upotřebení sil, které oněm tvorům létání umožňují. Není to arci problém snadný. Výklad stroje letícího ptáka dle složení a účinku, jakož i stanovení podmínek, za nichž práce letu se děje, jsou úkoly, jichž řešením dnes badatelé úsilovně se zabývají. Rozluštěním tohoto problému nabude se teprve bezpečného úsudku, pokud stroj tento technicky lze napodobiti.

Již poznání letu jest obtížné, jakž teprv napodobení! Ale dokud lidé nepřestanou bádati, potud vždy znova drážditi bude problém, jehož rozluštění znamenalo by novou dobu. —

Chceme zde ukázati některé cesty, kterými mechanismus létajících tvorů se poznává; základem jest studium anatomie, fysiologie a zákonů mechaniky; arci mathematikové nebývají dosud uspokojeni prácemi fysiologů. Tohoto pevného základu vědeckého postrádaly právě ony pokusy umělých létadel od antického Daedala po moderního Penauda a jiné, jež mívaly výsledek komický neb tragický.

Pohlížíme-li okem anatoma na různé postavy allegorické, jak čas a zvyk je ustálily, vidíme, že vynalezavosť člověka jest v koncích, opouští-li vzory přírodní. Na stránku tuto ve tvorbě umělecké poukázal ve starším spise Ch. Bell (The hand, its mechanism and vital endowments), a myslím, že vědy přírodní v mnohém přetvoří ještě podání umělecké.

Mezi všemi vybájenými zvířaty starověku není totiž ani jediného, které by bylo ve skutečnosti mohlo žíti. Jsou to vymyšlené stvůry, spojené

Osmovitá čára, jakou křídlo v letu opisuje.

z částí různých zvířat bez vnitřní souvislosti v nemožný celek; hlava lví s tělem kozy, hlava ženy s tělem ptáka neb ocasem hada. Žádný kentaur, žádná sfinga neb noh nebyl by mohl státi, běhati neb lítati.

V kentaurovi, jak antika nám jej představuje, má býti podoba koně s podobou člověka spojena; spojení to však jest nemožné, neb těžký předek, dlouhý krk a velká hlava nedovolovaly by dýchání ani chod. Též faun neb satyr, kde lidský tvar s nohami zvířete se spojuje, jest nemožný tvor, jenž by nemohl zejmena tančiti. A taktéž u noha (gryphus) křídla orlí nikdy by neunesla tělo lví. Pozdvihne-li se tvor na křídlech, musí k rozsáhlým létadlům příslušeti přiměřené svalstvo a toto musí se opět opírati o kosti s dostatečnou plochou opornou. Ocas lví u noha byl by zbytečným přívěskem u porovnání s účinným kormidlem, kterým orel let svůj řídí.

Netřeba připomínati, že i naši andělé se šesti okončinami jsou tvorové postrádající rovnováhy údů a neschopní řádného pohybu.

Čím lépe vnikáme do ústrojnosti různých tvorů, tím zřetelněji jeví se nám, jak dokonale jsou všechny údy vně i vnitř přizpůsobeny k rozličným situacím, ve kterých život zvířete se pohybuje.

U obratlovců, nechť si běhají, lítají, plovou, šplhají neb hrabou, může nám ruka naše sloužiti za pravzor dle potřeby pozměněný. Mechanické nástroje členovců jeví naproti tomu podivuhodnou rozmanitosť a složitosť.

Tak křídla hmyzu třeba jinak si vyložiti, nežli jsou na př. rukám podobná létadla netopýra. Vznikajíť původně jako dvě kapsovité vybočeniny na hřbetní straně hrudi. U raků jsou podobnými přívěsky záklopky žaberní, as tak jako krásným kovovým leskem zářící krovky brouků méně slouží letu jako spíše k ochraně skutečných křídel.

Mžikové fotografie letící volavky.

Letí-li pták, zvětšuje a zmenšuje střídavě plochu perutí a pohybu křídlem, as jako my rukama při plování.

Jinak u hmyzu. Pohleďme na třpytivá křídla vážky — není tu rozčlenění jako na nožkách jejich. Představují spíše blánky široké, tenké a pružné, jež do mihotavého kmitu jsou uváděny jen pomocí svalů na hrudi se nalezajících. Tedy as jako když na lodi dlouhými vesly pohybujeme.

Křídla hmyzu jsou jistým pravzorem našich vějířů; každé žebírko, táhnoucí se po celé délce křídla, má u kořene zvláštní kloubek i sval, takže se dá jako vějíř po celé délce složiti i rozvinouti. Svaly tyto na pevné hrudi neúčinkují mnohdy bezprostředně na křídlo; při napínání většího motýla lze pozorovati, že stlačíme-li jej mezi prsty shůry dolů, křídla zvedají se do výše, tlačíme-li z předu nazad, klesají.

Svaly hmyzu účinkují velmi energicky; kmit křídel jest obyčejně tak rychlý, že oko pohyby jeho postihnouti nemůže. Moucha předstihne nejrychlejšího koně; do okna uhánějícího rychlovlaku snaží se někdy vosa neb včela vniknouti, obletujíc je; Leeuwenhoek vypravuje, jak viděl vlaštovku stihati šídlo: toto prchalo s takovou rychlostí a obratností, že vlaštovce uniklo.

Rychlým kmitáním křídel hmyzu povstávají různé zvuky od kontravioly těžkopádného čmeláka až po pískavý zvuk komára ve všech od stínech bzučení, šelestění. Některé zvuky jsou tak jemné, že ucho naše více je nevnímá; na př. plíživý způsob lumků, kteří housenky předadají, vyžaduje již sám sebou letu nezvučného. Jako chorál zní nám bzučení blánokřídlíků na kvetoucí lípě, bzučení některých much plaší dobytek

a na Quianě nazývají bodavý jeden hmyz pro jeho zvuk „čertovými trubači".

Když za teplých letních večerů komáři ve vzduchu se vznášejí v celých obláčcích, vyrážejí zřetelně hlas výšky tónu e'' neb d''. Zazpíváme-li tón ten na blízku roje neb vezmeme-li jej na houslích, přiletí celý roj ku zpěváku neb houslistovi, patrně zvukem přivolán. Landois, jenž zvukům zvířat mnoho pozornosti věnoval, vypravuje veselou historku ze své zkušenosti. Když jedenkráte sluhu svého jako obyčejně lelkujícího v zahradě nalezl, zavolal naň schválně hlasem do e'' povýšeným:

„Nebudeš-li pořádně pracovati, ať si tě, lenochu, komáři snědí!"

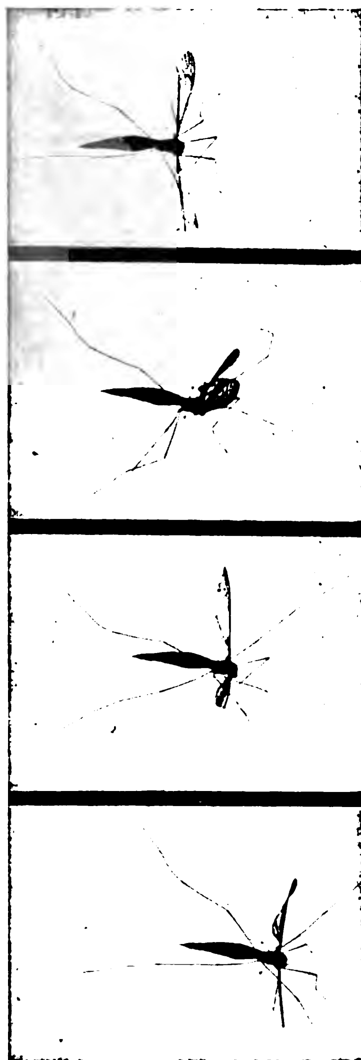
Mžikové fotografie dvou tiplic, z nichž jedna sedí nepohnutě na tabuli skla, kdežto druhá pod ní lítá, dávajíc nohám a tělu rozmanité polohy.
(Část delší blánky fotografické.)

A sotva dořekl, spustil se celý roj komárů naň, takže sluha na útěk se dal bruče: „Toť podivná čertovina, že již i komáři professora poslouchají."

Kmit křídel vzbuzuje tón tím vyšší, čím pohyb jest rychlejší, takže chtěli dle výšky tónu souditi na počet kmitů křídla. Jsou však jisté akustické klamy, které činí methodu tuto nespolehlivou. Letí-li na př. sršeň neb včela stejnou rychlostí kolem nás, zdá se tón křídel stoupati, blíží-li se a klesati, vzdaluje-li se.

Fysiolog Marey, jehož pozorovací methody nejvíce objasnily mechanismus pohybu živých tvorů, použil grafické methody podobným způsobem, jakým lze kmit zvučící ladičky znázorniti. Na válec sazemi počerněný, jenž stejnoměrně za půl druhé vteřiny jednou do kola se otáčí, otíralo se lehounce křídlo hmyzu, drženého v jemném skřipci. Na tutéž plochu píše zároveň ladička jisté výšky tónu počet svých záchvěvů a porovnáním obou fonogramů bylo lze počet kmitů bzučivého hmyzu udati.

Dráhu křídla pozoroval zase tak, že na křídlo vosy upevnil lesklý plátek pozlátka a nechal vosu přivázanou v paprsku slunce třepetati. Jako žhavý uhel při rychlém pohybu zanechává ohnivou čáru, tak okazovalo i třepetající křídlo dráhu v podobě osmy. (Obr. na str. 719.)

Tiplice v letu, okazující různé polohy křídel.

Vosa Cerceris, kmitající křídly, aniž by se povznesla od země.

Nedostatky těchto method pozorování jakož i theoretické výpočty bývají vydatně doplňovány momentními fotografiemi.

Když první mžikové fotografie jdoucích, zápasících, skákajících neb běžících lidí a zvířat se objevily, připadaly nám jako karrikatury. Ne-

zvyklé polohy, které pro krátkosť časových intervalů oku obyčejně úplně ušly, vzbudily podivení. Okázalo se, že obvyklé podání, jak kreslíři a zvyk aestheticko-umělecký je ustálily, odporuje namnoze skutečnosti.

Než od té doby rozmnožil se material momentních snímků úžasně, a poskytují bystrému pozorovateli a uměici studie, že nemusí věru obrazy letících bytostí z paměti tvořiti.

Mžikové fotografie letící včely.

Chronofotograf Mareyův přispěl velice k analysi pohybu živých tvorů na suchu, ve vodě i ve vzduchu. Nejnovější práce jeho mají za předmět studium letu hmyzu, kterýžto úkol poskytuje největší obtíže.

Čím se totiž předmět, jehož obraz fotografie má podati, pohybuje rychleji, tím musí býti doba zachycení jeho kratší.

Křídlo letícího holuba nemůže býti přesně zachyceno, leč trvá-li exposice $^{1}/_{1000}$ neb $^{1}/_{2000}$ vteřiny. Za vteřinu dělá však holub jen osm kmitů, kdežto hmyz činí v téže době: na př. vosa 110, čmelák 240, moucha 330 kmitů; i bylo třeba dobu exposice skrátiti na $^{1}/_{20000}$, $^{1}/_{30000}$ až $^{1}/_{40000}$ vteřiny!

Při tak krátkém dojmu světla bylo zase třeba velmi silného osvětlení, velmi citlivých desek a velmi rychle účinkující závěrky točivé. Heliostatem zachycené paprsky soustředila čočka na fotografický objektiv a za tímto držen byl hmyz kleštičkami tak, že silhouetta jeho zřetelně se všemi detaily nervatury křídel na citlivé desce se objevila.

A skutečně podařilo se nejen upoutaný, ale i volně poletující hmyz mžikem fotografovati.

Vyobrazení na str. 721. okazuje nám část delší blánky fotografické, představující dvě tiplice: jednu v klidu, druhou poletující, dávající nohám i tělu nejrůznější polohy.

Porovnáme-li oba komáry, vidíme, že svrchní drží křídla v rovině svislé tak, že každou žilku na křídlech, na konci zakulacených, viděti lze. Komár poletující naproti tomu zdá se míti křídlo zašpičatělé, neb zadní kraj jest pozdvižen, nervatura jest nezřetelná, neb křídla pohybují se v rovině svislé na osu těla.

Hrabavá vosa Cerceris podepírá se nohami, aby se vznesla tlukouc křídly; hlavou tluče do tabule skla, zadek jest vzdálen. V této poloze křídla obrácená nazad zdají se jakoby se zdvihala. (Obr. na str. 722.)

Bude třeba celé řady podobných snímků ku karakteristice letu různých druhů. Ale již dnes chronofotografie okazuje, potvrzuje a doplňuje to, o čem nás poučily jiné methody zkoumání mechanismu letu.

Křídlo hmyzu účinkuje ve vzduchu jako veslo ve vodě; v každé poloze totiž je nakloněnou plochou, která jest úplně passivní, beze svalů, ale tvar svůj mění odporem vzduchu. Tyto chronofotografie dokazují právě, že při skutečném hmyzu odpor vzduchu má podobný účinek na křídla, jako při umělé vose, kterou Marey sestrojil s křídly do předu tuhými, na zad ohebnými, která se pohybovala v před jen odporem vzduchu.

Velmi poučný jest pohled na poletující tiplici. (Str. 722.) Obrazec 1. v levo okazuje tuto s křídly vodorovně rozprostřenými; komár letí v tom okamžiku, ale mění právě směr od hřbetu ke spodu a tu neúčinkuje vzduch ani od spoda ani shůry. Na obraze 2. nese hmyz křídla na zad, třetí okazuje střední fázi kmitu, kde plocha vzduchem silně se kloní a konce zdají se vybíhati ve špici. Poslední obraz ukazuje skutečné zakřivení podajné plochy; na levém lépe nežli na pravém. Nesouměrný tento zjev v činnosti obou křídel objeví se při změně směru zvířete.

Povšimněme si ještě na fotografiích zvláštních oněch ústrojů komárů, které zastupují druhý pár křídel a slují kývadélka (halteres, tolik co činky, pro svou podobu). O úkolu těchto ústrojů, jichž odstranění ochromí úplně schopnosť k letu, bylo mnoho hádáno; z našich obrazů jest viděti, jak účastňují se pohybu křídel, i lze doufati, že zkoumáním tímto pravá povaha kývadélek se objasní.

Zde jest tedy počátek učiněn v luštění pohybů, které pro svou rapidnosť zdály se úplně unikati vší analyse.

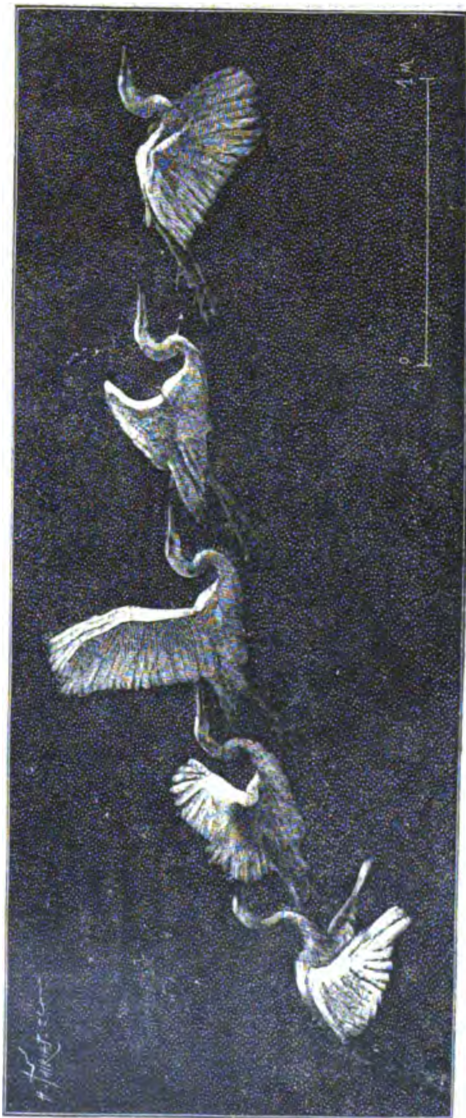
Křídlo hmyzu jest poměrně malé, nesnese též velkého břemene, ale k pohybu jest značné práce třeba. Stabilita polohy pojištěna jest velikou rychlostí kmitání, takže není zvláštního ocasu jakožto kormidla potřebí. Hmyz má značnou hbitosť a volnosť pohybu do výše; pro svou lehkosť stává se však snadno kořistí větru.

Křídlo ptačí jeví jinou stavbu nežli u hmyzu. Podél celého pákového stroje křídla účinkují svaly, které mezi zdvihem křídlo prohybají, skládají, při tlaku natahují a rozvinují. Pracují zde tedy nejen veliké svaly hrudní, ale i tyto podélné svaly a tím získává křídlo na síle, čeho na rychlosti se mu nedostává. Zde neslyšíme jako u hmyzu v letu hvízdavý tón; jen u některých větších ptáků rozmach křídel vzbuzuje buď pisklavý šramot, jako u labutě, neb zvuk nože na brusu, jako u bažanta, tetřeva a koroptve.

Naivní pokusy umělých křídel napodobených vypadají ovšem jinak nežli skutečné křídlo ptačí.

Jsme překvapeni pozorujíce kostru křídla a ruky. Princip konstrukce je zde týž: Silná kosť ramenná vkloubena mezi lopatkou a kostí klíční jako u ruky; následují dvě kosti loketní a vřetenní; jen ukončení jest jiné, ač netěžko i zde tři prsty rozeznati, z nichž jeden našemu palci

odpovídá, jsa vzdálen ostatních; záprstí obou ostatních srůstá, druhý má dva, ostatní mají po 1 článku. Na tomto podkladu rozkládá se pak ovšem plocha peří a perutí, kladoucí značný odpor vzduchu, který rovnati se musí při nejmenším váze ptáka.

Mžikové fotografie letící volavky (10 obrazů za vteřinu).

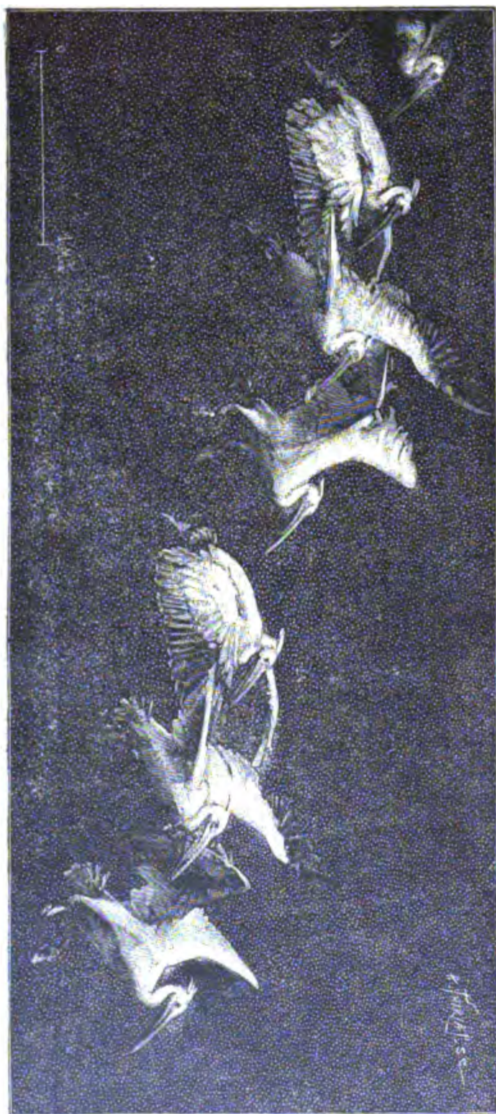
Při letu jest pro ptáka výhodné, že plocha rozmachu při neúčinném úderu v před a nahoru stane se skrčením klikatých pák *menší*, při úderu účinném, totiž při snížení křídel, *větší*.

Umění létati jeví se jako mechanický problém, o jehož rozluštění pokoušejí se s mnoha stran vědci i zkušení mechanikové školy aviatiků, kteří tvrdí, že jen přesné napodobení letu ptačího k rationelnímu letu člověka vésti může, poněvadž to jest jediná methoda, která připouští volný, rychlý a málo síly vyžadující let.

Jsou ovšem i skeptikové, kteří úkol ten prohlašují za nerozluštitelný, a jeden z novějších aviaterů (Lilienthal) těžce nese, že, kdežto ve všech technických oborech dnes panuje stkvělé soustavné pěstování, jen v technice letu zavládla největší rozháranost; výměna myšlenek jest chabá a skoro každý technik chová své zvláštní mínění o letu.“

Ale vraťme se ku ptactvu v letu. Na způsob letu účinkuje tvar křídla; u malých letounů, jakými jsou skřivani neb vlaštovky, oko nepostihuje tak snadno způsob pohybu pro značnou rychlosť a neposedavosť jejich. Za to rackové, fregatky, buřňáci, kteří při své důvěřivosti člověka se nestraní, poutají vytrvalostí a virtuositou letu.

Největším umělcem širého moře jest albatros, jenž tak miluje vítr, že vyhýbá se končinám bezvětří. Svými dlouhými, šavlovitými křídly čelí i orkánu; těžké tělo jeho neseno jest štíhlými létadly bez namáhání s větrem i proti němu.*) „Vol Kapska“ jest miláčkem lodníků, kteří sledují jeho majestátní let, když s obdivuhodnou jistotou prolétá ráhnovím a v letu uchvacuje, co se mu hodí. Naproti tomu velcí letouni na pevnině s kratšími křídly, jako supové a orlové, jsou při prudkých větrech méně pány svého letu.

Mžikové fotografie pelikána v letu (10 obrazů za vteřinu).

Jak tyto dva typy letounů různě se chovají při bouři, popisuje Monikard. „Na pobřeží Alžírském byl veliký orel strašnou bouří sirocca uchvácen a zahnán na širé moře. Ubohé zvíře bylo bídně sem a tam zmítáno. Křídla vypověděla mu službu; jen málo je maje roztažena, činil nejpodivnější otáčky v prostoru; sto metrů výšky prolétl teprve v pěti vteřinách. Po čtvrt hodinu trval rozčilující zápas mocného zvířete s rozzuřenými živly, kdežto zároveň

*) Jak velikou práci při letu ptáku jest vykonati, vypočítává Lilienthal na příklad takto: Čáp 4 *kg* těžký vykoná 2 údery křídel za vteřinu a cesta křídla obnáší ve středu odporu vzduchového as 0,4 metru. Rovná-li se práce vykonaná P

$$P = vns,$$

kde v znamená váhu, n počet úderů a s cestu křídla, vykoná čáp práci

$$P = 2.\ 4.\ 2.\ 0{,}4 = 6{,}4\ kg,$$ tedy ne docela desítinu koňské síly.

buřňáci a rackové pohodlně dle vůle své lovili na rozčeřených vlnách s nevýslovnou lehkostí."

R. 1883 počal Marey analysovati ptáky v letu pomocí momentní fotografie, a obrazy jeho od té doby velice se zdokonalily. Obrazy mžikové letících ptáků, z nichž některé zde podáváme, poskytují mnoho zajímavého a nového pro oko bedlivého pozorovatele. Jednou byl fotografován pták s výše, pak opět se strany aneb letící přímo k objektivu fotografickému. Obrazy tyto se doplňují navzájem, a každá poloha křídla byla zachycena. Způsobem tím možno 10, 20, 50 i 100 obrazů za vteřinu zhotoviti. U větších ptáků dostačí však méně obrazů, zde viděti jich deset za vteřinu, jež představují letící volavky, pelikány, holuby a j. V obrazích těch jeví se i rythmus letu. Pozorujme na příklad pelikána v letu: jistá poloha křídel opakuje se již na 3., 6. a 9. místě, pelikán dělá tedy $3^1/_3$ úderů za vteřinu; u volavky opakuje se táž poloha na 1., 5. a 10. místě, tak že volavka v tom čase dělá jen 2 údery.

Mžikové fotografie letícího holuba (se strany).

Amerikán Muybridge, jenž nabyl jakési světové pověsti svými seriovými obrazy pohybujících se tvorů, které otáčivými přístroji (phaenatistiskopy) obecenstvu předvádí, porovnával momentní snímky letících ptáků s podáním u malířů různých národů obvyklým. Poznamenává, že evropští malíři zobrazují ptáka v letu s křídloma pozdviženýma, Číňané a Japonci častěji s křídloma sníženýma, ale též se zdviženýma. Tito přiblížili se více pravdě, ale ani jejich oko nebylo s to, pochytiti pohyby, trvající jen překrátký okamžik.

Letí-li holub pod apparátem, okazuje křídlo jeho zvláštní skroucení v okamžiku, kdy klouby křídla se skládají, aby se připravily ke stoupání. Hle! obraz šroubu na křídle v činnosti. Ptáci pohybují, jak jest viděti, oběma křídloma soudobně, ale obrazy okazují, že pták vykonává

pohyby prudčí na straně, která rychleji má postupovati; vykonává tedy širší pohyby křídlem pravým, chce-li obrátiti se na levo a naopak. Neméně poučné jsou obrazy ptáků obloukem letících. Na poslední Pařížské výstavě vystaveny byly též Mareyovy plastické figuriny ptáků letících, kterých možno použíti pro pozorování pomocí zootropu a pohyby v tomto pomaleji opakovati, nežli se dějí ve skutečnosti.

Z obrazů Mareyových vysvítá též faktum, že při zdvihu u všech ptáků křídlo se zatahuje, při snížení mžikem se napne; trup ptáka v ploše vodorovné kolísá tím způsobem, že čára letu nepozorovatelně se vlní.

Pták jest sice silný tvor, ale někdy má také své potíže, což jeví se zvláště při vzletu; při klidném vzduchu těžce se zvedá z vody a jen namahavě vznáší se na jednom místě.

Padne-li vrabec do komína, nemůže kolmo vzhůru vzlétnouti; ano nepodaří se mu ani v šachtě dvou čtverečných metrů světlosti dostati se vzhůru, poněvadž potřebuje k rozběhu plochy šikmé.

Větší ptáci, jako jeřábi, čápi a volavky, usnadňují si vzlet tím, že vyskakují a rozbíhají se, tlukouce při tom křídloma; albatros i buřňák rozbíhají se na vlnách mořských a teprv pozvolna vystupují.

Všichni ptáci používají ku snazšímu vzlétnutí větru tak, že zdvihají se proti větru, což lovci i střelci umějí využitkovati k jich záhubě. V pasekách viděti někdy, jak bezvětří stěžuje vzlet ptáka; chce-li dravec vznésti se do výše, tluče křídloma a namahavě vzlétá, dokud jest mezi stromy; jakmile dostihne vzdušné vrstvy nad vrcholky stromů, počne volně kroužiti a šroubuje se vždy výš a výše.

Tento let, kde vidíme ptáka plouti beze všeho namahání, téměř s nehybnými křídly, jest nejvíce závidění hodný. Ostříži, volavky, supové vznášejí se takto bez úderu křídel po dlouhou dobu; pružné křídlo vzduch jaksi líbá. Chceli pták spustiti se na jisté místo povýšené, klesne níže a použije zbytku rychlosti vodorovné k povznešení se na místo žádoucí.

Toto vznášení se velkých ptáků bez patrného namahání svalů budí právě největší interess člověka, poněvadž (dle Lilienthala) provádí důkaz, že lze rozluštiti problém, jak by se mohlo lítati bez upotřebení veliké síly.

Nešlo nám ve vylíčení letu ptactva zatím o snahy aviaterů,*) ale ve spisech jejich mnoho jest složeno zajímavých pozorování a pokusů, které navzdor neúspěchu nápodobení mají cenu vědeckou pro pochopení letu ptactva. Vynález balónu považují za překážku pro rozluštění vlastního problému letu. Před tím každému jako vzor tanul na mysli pouze pták, když pojednou prvním balónem celá otázka letu dostala se na jiné

---

*) Aviatéři neb aviatikové (odvozeno ze slova actio avis, činnost ptáka) nazývají se ve Francii přivrženci vzduchoplavby stroji dynamickými, těžšími vzduchu, „plus lourd que l'air", jak heslo jejich zní; vzorem idealního stroje jejich jest pták volně prostorem prolétající.

pole. Vše bylo opojeno, když r. 1782 první člověk vznesl se do výše a zdál se již jen maličkostí krok další: libovolné řízení aerostatu.

Tato maličkosť vyklubala se zatím na nepřekonatelnou potíž, balón jest a zůstane pouhým prostředkem do vzduchu se povznésti, ale nikoli libovolně lítati. Po tolika sklamáních bude třeba tam se vrátiti, kde byla vzduchoplavba před vynalezením balónu. Není střední cesty mezi balónem a létacím strojem; špatně bychom sokolu posloužili, kdybychom mu balonky s lehkými plyny navěsili. Balón může posloužiti leda upoután, jedná-li se o přehlednutí velikého obzoru; lítati jím nelze, neb neletí tam, kam si přejeme, nýbrž kam vítr jej zanese.

Škola vědecky myslících větroplavců táhne se jen k nápodobení letu ptačího a všech aerodynamických zjevů jeho; jen zde kyne možnost volného, rychlého a málo síly vyžadujícího letu. Jen příroda jest pravou učitelkou lidstva.

Šroubovité skroucení křídel při letu holubice

Theorie kosmogonické.

Podává O. Frant. Vaněk.

Domněnky o vzniku a zaniknutí světa.

Počátkové přemýšlení o „původu světa“, vlastně země, ztrácejí se v mlhách dávnověku; theorie ty zajímavy jsou zejmena tím, že dle nižádné z nich „svět“ nevzniká z naprostého, nýbrž jen ze vztažného „nic“, t. j. ze záporu známého stavu světa, který však vezdy předpokládá cosi kladného, nechť se zove jakkoliv: Nûn, Um-arkâ, Tôhû va-Bôhû, Chaos, Zeruane akarene, Ginungagap atp. —

V náboženství utvořila si fantasie báje, ve filosofii rozum hypothese: hymny Rigvédy, Purány, Iliada (XV., 187.); první verše knihy „Genesis“; theorie víru, mechanická kosmogonie. — Platon v „Timaeu“ jako Lukretius ve svém spise „De natura deorum“ (lib. II.); iónští myslitelé, jakož i stoikové; každý sestrojil sobě zvláštní i charakteristický svůj názor o vzniku a rozvoji veškerenstva. —

Rovněž myslitelé a učenci doby nové: René des Cartes („Princip. philos.“ 1, III.), Vil. Leibnitz („Protogea“), pověstný Em. Swedenborg 1734 („Principia rerum naturalium“), T. Wright 1750 („An original theory or new hypothesis of the Universe“), George Louis Leclerc, hrabě Buffon 1774 („Histoire naturelle“.) ...

Theorie Im. Kanta 1755 („Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels“), již sice J. H. Lambert („Cosmologische Briefe über die Einrichtung des Weltbaues“. Augsb. 1761.) důsledně rozvedl, jí však přece nikterak širšího uznání nedovedl zjednati, nabyla opět náhle lesku, když byl r. 1796 vydal Pierre Simon La-Place své dílo: „Exposition du système du monde“ a byli to zejména naši sousedé Němci, kteří vítězoslavně jali se hlásati, že priorita této nové astrogonie náleží mysliteli Královeckému. —

Než theorie Kantova liší se od La-Placeovy jednak, že dle Kanta vzniká nejprve slunce a stále větším a větším se stává; dle La-Placea však jen zbytkem jest stále ubývající mlhové koule; jednak, že dle Kanta vznikají planety později, nežli slunce, kdežto dle La-Placea dříve. — Dle Kanta nabývá každá planeta svého rotačního pohybu tím, že naráží, padajíc na slunce, o jiná tělesa a těliska; dle La-Placea jest však pohyb ten výsledkem pravidelné a společné rotace všech částí mlhoviny. — Proto zove Ohlert (v Gaea, XII., 418) právem nauku Kantovu theorií dostředivou (centripetálnou), La-Placeovu: odstředivou (centrifugálnou).*)

*) Rozdílu toho nešetří dosud Dr. Herm. Klein, Kosmologische Briefe, Leipzig 1891, 42. —

Uvažuje o Saturnovi a jeho prstenci dospěl La-Place k myšlence, že prstence tyto mohly vzniknouti rychlou rotací Saturna. Jiné prstence uvolnily se snad již dříve a utvořily měsíce, které kol Saturna v rovině jeho prstencové soustavy a rovníku obíhají. — Faktum, že veškeré měsíce kolotají kolem svých planet v jich rovníkových rovinách a planety opět kolem rovníku slunce, vedlo k domněnce, že i ostatní planety byly vyvrženy ze slunce. Uznávaje spolu, že země dosud u svém nitru jest žhavě-tekutou, což bránilo La-Placeovi mysliti si, že dříve jednou byla skrz na skrz žhavě-tekutou, a při horku ještě větším — žhavě-plynnou? Byla-li veškerá tělesa světová rovněž tak plynně-žhavá, tož jest ovšem možno, že jich jemně rozptýlené látky tvořily před milióny a milióny roky obrovskou plynnou kouli — světovou mlhovinu, která zaujímala veškeré prostory. —

Mlhovina tato byla mnohem řidší a jemnější, nežli nejjemnější prach a nejřidší plyn; obsahovala však v sobě veškeré látky a pokud možno již také síly, pokud totiž tyto v ní se mohly jeviti. Tak mluví se zejména o přitažlivé síle částic mlhoviny a odpudivé síle tepla. Vystačují také prozatím úplně tyto dvě síly přírodní. Ostatním nezbývalo, leč pěkně čekati, až na ně později došla řada.

Tu pojednou nastalo na jakémsi místě mlhoviny či chaosu čímsi (*θεὸς ἀπὸ μηχανῆς*) porušení rovnováhy obou sil: přitažlivosti a tepla. Působí-li však protivné síly na tekutá neb vzdušná tělesa, tuť, jak známo, uvádějí se tato u vír a kolotání. Takovýchto vírů a kotoučů utvořilo se vždy víc a více, až v celé mlhovině nastala rotace stále větší a větší. —

Takovýmto kotoučem či vírem byl i onen, z něhož se vyvinula později naše sluneční soustava. Rotace byla tak prudká, že massa pozbývala ponenáhlu kulovitého svého tvaru a přijala na se podobu čočkovitou. —

Nyní sálala tato čočka své teplo v nastalé zatím mezery a chladnouc smršťovala se. Než zevnější massy byly ještě v pohybu příliš mocném, nemohly se tedy stáhnouti ku středobodu (těžišti); i odloučily se na způsob prstenců od rovníku světové čočky a takto vznikla mezi nimi a čočkou naší soustavy prázdná mezera.

Takto odděloval se pak prstenec za prstencem, až posléze poslední massa se sbalila ve středu v kouli — naše slunce. Vždyť v prostředku byl pohyb zvenčí vzbuzený menší a pak: vždyť zmenšila se odpudivosť tou měrou, že i na slunci nepozorujeme přes všechnu jeho rotaci žádné známky, že by bylo zploštěno na točnách. —

Snad nebyly ještě nejvniternější prsteny hotovy, když tu náhle nejzevnější prsten Neptunový se protrhl na slabém svém místě a lavinovitě se svinul tak, že celá massa se proměnila v kouli. Totéž dělo se pak dále s ostatními prstenci či okruhy. Byla-li pak některá planeta ještě příliš čočkovitá, tož oddělily se od ní opět nové prstence, z nichž vznikly pak planety vedlejší t. zv. měsíce, neb byly-li prstence ty velmi rovnoměrné, strnuly a kolotají dále kolem svých planet, jak nám toho právě Saturn dokladem.

Když byl vyvržen Neptun, zhustila se mlhová čočka až ku dráze Uranově, vymetla tu nový prsten či novou planetu atd., až došlo na

prstenec zemský, který rovněž se protrhl, v kouli sbalil a ze sebe menší massu — náš měsíc — vyloučil. —

Tehdá obnášel radius slunečné mlhoviny již jen 20 milióuů mil a předkové naši, kteří žili již „v druhé polovině terciérní doby,“ kdy země již značně se ochladila a tudíž smrštila, byli svědky mohútných změn našeho slunce. Viděli totiž zprvu „v příšerné blízkosti mlhovitě bledou kouli, kterak nad nimi vychází a zachází,“ později jak stále víc a víc od země se vzdaluje, jak Venuši a Merkura porodila a posléze kterak nabyla nynější své síly, světla a tepla. „Odloučiia-li se totiž země jako prstenec od slunce, bylo slunce druhdy mnohem větší nežli nyní a země dožila se jeho zmenšení.“ *)

S tím shodují se také „tradice“, jaké se nám zachovaly „v klassických zprávách bible o stvoření světa“, zejména pak potvrzuje se způsobem věru netušeným zpráva, že světlo t. j. bledá veliká mlhovina sluneční byla stvořena prvého dne, kdežto slunce a měsíc, jenž nemohl zářiti dříve, dokud slunce nedostalo dostatečného světla, teprve čtvrtého dne (Gen. 1, 3, 16), jakož i podání, že duha objevila se na obloze teprve po potopě světa (Gen. 9, 13), což vysvětluje se prostě tím, že pestrý lom paprsků v atmosféře nemohl nastati dříve, dokud sluneční světlo s důstatek nebylo soustředěno! **) —

Takto bylo by vše v pořádku — ale co dí tomu skutečnost? —

Dne 1. ledna 1801. objevil Piazzi v Palermu novou planetu (Ceres) mezi drahou Marsovou a Jupiterovou a dne 28. března 1802. objevena jiná (Pallas) v těchže končinách; později Juno; od r. 1845 pak celá řada maličkých, světlých tělisek, t. zv. asteroidů, jichž nyní 296 známe.

Tehdá již vznikly první pochybnosti o správnosti theorie La-Placeovy, neboť nebylo pravdě podobno, že by bylo slunce odmetlo tak jemné prstence v tak bezprostřední posloupnosti; vzato však útočiště k nové domněnce, dle níž prý se utvořil mezi drahou Marsovou a Jupiterovou buď velmi nepravidelný prstenec, jenž rozpadl se na mnoho malých kousků neb že jakási větší planeta se tu jakousi katastrofou roztříštila. Jiní opět se domýšleli, že srazilo se v této končině dvé větších planet, anižby udati mohli sebe nepatrnější důvod pro tuto srážku. Zejména hvězdář Olbers zaměstnával se tímto domnělým problémem, aniž dospěl ku jakémusi výkladu. —

Tím otřeseno theorií La-Placeovou poprve a prodlením dob nahromaděno proti ní tolik nových dát, že možno pokládati ji nyní za překonanou. —

Nebylo-li totiž možno vysvětliti theorií La-Placeovou vznik asteroidů, nebylo lze jí vyložiti též původ malých planet poblíž slunce. Merkur na př. není o mnoho větší než Ceres, Pallas neb Juno a přece byla prý ještě i tato malá planeta odmetnuta v době, kdy slunce nabylo již největší své hustoty! Aby zachránili svou theorii, střeží se úzkostlivě její stoupenci, aby srovnali skutečné poměry mass (velikostí) mezi sluncem a jeho planetami:

*) Doslovně dle Dra. Otta Ankela v „Auslandu“ 1890, č. 24, 479 a č. 25, 492.
**) Ibidem, č. 25, 495, pozn. —

	Země = 1.	Slunce = 1.
Merkur	0,07	$^1/_{4316\cdot550}$
Venuše	0,78	$^1/_{412\cdot150}$
Země	1,00	$^1/_{322\cdot800}$
Mars	0,11	$^1/_{2994\cdot800}$
Jupiter	307,00	$^1/_{1049\cdot9}$
Saturn	92,00	$^1/_{3501/6}$
Uran	15,00	$^1/_{20\cdot900}$
Neptun	16,00	$^1/_{20\cdot000}$
Slunce	322800,00	1.

Prvou pohnutkou theorie La-Placeovy byl prstenec Saturnův. Bessel pokusil se určiti jeho massu na základě rušivých jeho účinů na dráhu 6té družice a nalezl číslo $^1/_{118}$ massy Saturnovy. Učiníme-li parallelu mezi posledním odmetem Saturna a Slunce, dospějeme ku výsledku, totiž: kdežto Saturn se již vzdal pokusů odmétacích, když zůstal na něm lpíti prstenec $^1/_{118}$, bylo Slunce ještě tak virtuósním u vymétání, že podařilo se jemu od sebe odmésti ještě kruh Merkurový, obnášející pouze $^1/_{4316\cdot550}$ massy sluneční! — Jak, slunce nebylo by bývalo zmohlo částici tak pranepatrnou?! Jest ovšem snadno tlustou křídou na tabuli kresliti slunce a jeho prstence a uvésti svými výpočty povrchního diváka v němý úžas; než uvážíme-li pravé poměry velikosti, věru užasneme spíše nad vědeckou nesvědomitostí oněch, kdož nám cos podobného vydávati chtějí za bernou minci, neboť nižádná čára křídová nemohla by býti dosti jemnou, aby znázornila nám některý ze vniterných prstenců planetových! Bylo by třeba zpředu dovoditi, zda-li by slunce, byť by se točilo sebe rychleji, propustilo od sebe $^1/_{4316\cdot500}$ své massy!

Theorie La-Placeova není založena na nižádném skutečném kosmickém výjevu, neboť že by se byl býval okruh Saturnův odloučil od ústředního svého tělesa, jest pouhá domněnka a to tím více, ježto dle bedlivých pozorování Maxwella, Hirna a j. není tuhým prstencem (Tisserand), nýbrž sestává z velikého množství současně kolem Saturna obíhajících tělisek. —

Jest nepopíratelným faktem, že těleso zhušťujíc se pozbývá rychlosti rotační; ale vnější, od slunce vzdálenější a méně husté planety otáčejí se mnohem rychleji, nežli vniterné, bližší a hustší. — Klademe-li hustotu vody = 1, má nejmocnější od slunce vzdálená planeta

	Jupiter	hustotu	1,32
	Saturn	„	0,68
kdežto	Země	„	5,62
	Merkur	dokonce	7,90

Země (v průměru 1720 zem. mil) otáčí se ve 24 hodinách (čili v 1 dnu) jednou kolem své osy. Z ostatních příslunních planet otáčí se Mars v době přibližné; rotace Merkura a Venuše děje se však dle nejnovějšího pozorovaní milánského hvězdáře Schiaparelli-ho v téže době, v jaké oběžnice tyto dokonávají své elliptické dráhy kolem slunce, rotace Merkura tedy v 88, Venuše ve 225 dnech. Naproti

tomu Saturn (průměru 17,200 zem. mil) otočí se za 10 hodin, 29 minut kolem své osy a ještě větší Jupiter (průměru 20.000 zem. mil) dokonává jeden obrat již za 9 hodin 55 minut.

Dle theorie La-Placeovy zhušťovala se koule mlhová, zasahujíc až ku dráze Neptunově, až po dnešní dráhu Uranovu, odmétla tu prsten Uranův a zhustila se pak až ku dnešní dráze Saturnově atd. Než uznáme-li příbyt zhuštění, musíme uznati též zcela enormní a rovnoměrný úbyt rychlosti rotační. Pak nelze však pochopiti, kterak za úbytu rotační rychlosti po prvém výsledku odmétacím, mohl býti odmetnut ještě prsten druhý, třetí atd. Buď odmetla by se pouze jediná massa, což odporuje zkušenosti, neb *ne*ubývalo stejnoměrně rotační rychlosti slunce, nýbrž přibývalo, čemuž jsou opět na odpor neméně neklamné zkušenosti a fysikální zákony. Tvrdí-li se, že právě vzrůstající zhušťování a tudíž i vzrůstající „přitažlivosť“ mass byla příčinou rychlejší rotace, t. j. vzrůstající „přitažlivosť“ příčinou vzrůstající „odstředivosti“, byla by odstředivosť podmíněna přitažlivostí;*) oné přibývalo by v té míře, v jaké by této ubývalo a nemohlo nastati tudíž žádné převahy. —

Uznáme-li i tuto hypotétickou „převahu“, jaká mohla nastati, předpokládáme-li, že přitažlivosti nepřibývalo tou měrou jako rychlosti rotační a že by slunce odstředivostí či odmetem pozbylo třeba i jen 1 kilogram, tož jest zjevno, že muselo by se rychleji točiti, než se točilo. Kdyby se pak vskutku točilo jen jednou tak rychle pozbyvši na své váze odmetem části své massy, tož tím více zrychlila by se jeho rotace a slunce metalo by pak stále víc a víc hmoty do prostoru světového, až by nezbylo nic, co by se mohlo odmetnouti. Dosud nikdo nedokázal, čím se slunce v tomto případě opět utišilo a zbytek svého druhdy tak značného vlastnictví v míru si ponechalo. —

Babinet vypočetl r. 1861 (v Compt. rendus 72, 481.) dle věty o ploše čas, v němž by sluneční massa skončila jeden obrat, kdyby tvořila stejnoměrně hustou kouli sahající až ku zeměkouli neb až k Neptunu. Pro první případ nalezl číslo 3.181; pro druhé číslo více než 2,800.000 jako počet roků. Z těchto čísel, které se tak velice různí ode skutečných oběžných dob dotčených planet, lze souditi, že planety nemohly vzniknouti z prstenců, jak La-Place se domníval. —

Z La-Placeovy theorie následuje, že rotační doba každé oběžnice musí býti menší, nežli doba nejbližší jí družice; než obrovský dalekohled ve Washingtonu ukázal nám při Marsu dvé tělisek, z nichž bližší — Fobos — mající průměr asi 9 klm. třikrát rychleji kolem Marsa obíhá, než Mars sám se otáčí. —

Dále opírá se theorie La-Placeova o skutek, že veškeré družice (trabanty) se pohybují v rovníkové rovině a že byly tudíž z této roviny odmetnuty a zachovavše si pohyb v prvotném směru t. j. od západu

*) Franc. hvězdář Faye („L'origine du monde“. Paris 1884.) snažil se La-Placeovu theorii zachrániti tvrzením, že částice mlhoviny nesledovaly zákon Newtonův (dle něhož hmoty vzdálenější od přitažlivého středu pomaleji se pohybují, nežli hmoty bližší), nýbrž jiný, dle něhož prý pohybovaly se částice vzdálenější rychleji, nežli částice středu bližší. —

k východu se pohybují. Než měsíce Urana i Neptuna obíhají, jak nejnověji seznáno, směrem opačným, t. j. od východu k západu kolem svých ústředních těles, z čehož lze souditi, že též rotace obou těchto oběžnic se děje směrem opačným. — Také Země musela by, ježto slunce kolem své osy se otáčí od východu k západu, obíhati kolem slunce směrem od východu na západ; v pravdě pohybuje se však Země kolem slunce směrem právě opačným, totiž od západu k východu a p. — Roviny, v nichž leží dráhy a dějí se rotace veškerých planet naší soustavy, neodchylují se příliš od sebe tak, že bychom mohli rotace jednotlivých planet srovnati s víry tvořícími se na hladině vodní. Užijeme-li tedy tohoto porovnání, leželo by roztroušeně na hladině vodní šest virů otáčejících se stejným směrem, Neptun směrem opačným; soustava Uranova pak představovala by mlýnské kolo, otáčející se na hladině vodní. Děje se tedy otáčení Urana i pohyb jeho 4 satellitů v rovině kolmé k rovině, v níž dějí se pohyby větších planet!

Takto zvrátilo studium satellitů Urana a poznání soustavy Neptunovy úplně druhdy proslavenou theorii La-Placeovu, která dotýkajíc se těsně nauky Des-Cartesovy důsledně musela vésti k uznání zázraku t. j. transcendentního hýbatele „τὸ πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον“, hlubšímu přírodovědeckému myšlení tedy nižádnou měrou nevyhovuje. — Theorie La-Placeova nedovede na př. vyložiti domnělou příčinu „nerovnoměrného pohybu“ a „nerovného ochlazení,“ za jichž působení prý se prstence odtrhovaly. Hmota tvořila prý prvotně „mlhovinu,“ v níž se časem vytvořilo pevné jádro. Tomu příčí se zákon Daltonův o diffusi plynů. Částice plynové nejeví totiž nižádnou vzájemnou „přitažlivosť“; naopak trvale se odpuzují, snažíce se zajmouti co nejvíce prostoru. Nelze mluviti tudíž vůbec o žádné „plynové kouli,“ tím méně o jakési koncentraci. Mlhovina musela by býti nekonečnou, jakým jest vesmír sám. Naplňovala-li však hmota v podobě žhavého plynu světový prostor — nebylo možné žádné ochlazení, stav plynný by se zachoval; neboť kam podělo by se teplo? Zhušťují-li se tělesa neb přecházejí-li v nižší stav skupenství, uvolňuje se teplo; toto uvolněné teplo mohlo by sice sálati v mezery v chaosu vzniklé, čímž ovšem by vysvětleno bylo ochlazení naší soustavy, nikoliv však ostatních právě také se tvořících, jimž dařilo by se právě jako soustavě naší a které tedy k nám by sálaly tolikéž tepla, mnoho-li my k nim. Že se také ona nesmírná energie pohybová neproměnila v mechanickou práci těles světových, jest patrno, neboť tato otáčejíce se kolem svých os a kolem sebe nekonají žádné mechanické práce. Důsledné provedení theorie La-Placeovy není tedy možné; musí se omeziti na jednotlivé světové soustavy. —

Teplotu mlhoviny páčí mnozí až na 180 miliónů stupňů Celsia. Také žár fotosféry sluneční odhaduje se libovolně na mnoho tisíc neb miliónů stupňů. Někteří přestávají na 27 až 70.000 C^0, jiní, na př. prof. Langley přisuzují však slunci žár 120.000^0 C a více. — Při výpočtech těch není však vzato v úvahu, zda tyto stupně o sobě jsou vůbec možny, zda rychlosť tepelných výchvějů (podobně jako u zvuku a p.) nemá také svého maxima. Jako minimum tepla uznává mechanická theorie o teple — 273^0 C; na naší zeměkouli neznáme však žáru většího než asi 3035^0 C

(dle Bunsena), který vzniká spalováním kysličníku uhelnatého s vodíkem. Z toho soudí W. Siemens, že ani teplota na slunci neobnáší více než asi 3000° C. Rovněž mylně tvrdí se o mlhovině, že se zhustila následkem vysálání tepla; kterak shoduje se toto s jiným tvrzením, dle něhož světová tělesa nabývají tepla následkem svého zhušťování?

Ony „mlhoviny", jež dílem prostým zrakem jsou viditelny, pokládany jsou sice dlouho za zbytky kosmické mlhoviny, které prý se ještě nezhustily v pevná tělesa světová. Než použitím dokonalejších dalekohledů podařilo se již většinu rozlišiti v jednotlivé svítící body, v souhvězdí podobná naší mléčné dráze; u jiných se to dosud ovšem nepodařilo, než tvářnost jich změnila se tak, že domysl jest zcela odůvodněn, že záleží jen ještě na větší bystrosti našich teleskopů, aby se nám i tyto „mlhoviny" jevily jako skupiny hvězdné.*) —

Soudil-li tedy La-Place ve svém „Essai philosophique sur les probabilités," že pravděpodobnost jeho hypothése má se ku možnosti pouhé náhody jako 4 milióny ku 1 („de quatre mille milliards à parier contre un"), tak že pravděpodobnější jest, než světová fakta, na př. že kdysi žil Sokrates, Julius Ceasar a p., tož za doby naší neodpadly již jen veškeré nully, nýbrž i čtverka!

Promluvíme ještě stručně o fantastických domněnkách o zaniknutí světa, resp. naší sluneční soustavy, domněnkách, jež vesměs souvisí s theorií La-Placeovou. —

Známo, že vrazí-li na sebe dvé pohybujících se mass či těles, může se jich pohyb nárazem změniti v teplo, jež tím jest intensivnější, čím prudším byl náraz, tedy čím rychlejším pohyb. — Z toho soudí mnozí (na př. Im. Kant), že planety opustí jednoho dne své dráhy a vrhnou se do slunce. Nárazem tím vyvine prý se však takové horko, že celá massa slunce i planet opět se rozptýlí a novou mlhovou kouli vytvoří, z níž dle theorie La-Placeovy nová zase sluneční soustava prodlením dob vznikne atd.**)

Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo!

Než kterak lze s tím srovnati mínění oněch, dle nichž asteroidy vznikly nárazem a roztříštěním dvou planet? A přece dle domněnky této bylo příznivých podmínek, aby nastal úplný rozklad, ježto obé kollidujících těles prý mělo téměř stejnou velikosť, podmínek tedy, jichž nedostávalo by se pranepatrným planetám při záhubě sluneční soustavy. Planety tyto obnášejí, i když předpokládáme zcela pravdě nepodobný současný pád na slunce, pouze $^1/_{700}$ massy sluneční! Kde jest logika? Vskutku však komickým jest, dočítáme-li se v takovýchto theoriích doslova: Měsíc padne na zeměkouli jako veškeré družice na své oběžnice,

*) Pozoruhodno, že dle Aug. Secchiho jsou mnohé „mlhoviny" podoby „velmi nepravidelné, které neotáčejí se kolem jediné osy". —

**) F. A. Lange („Gesch. des Materialismus" II, 522): „Kant-Laplaceovský stav počátku jest pouze relativním stavem počátku; předpokládá shroucení dřívějších světů a bude se nekonečně často opakovati, ježto nemáme důvodu, pochybovati o nekonečnosti prostoru a hmoty." Podobně Karel du Prel („Kampf um's Dasein am Himmel." Berlin 1876, 102 a j.) —

planety pak s nimi do slunce a jich nárazem vyvodí se takové teplo, že celá massa slunce i planet se opět rozloží a mlhovitě rozptýlí! Jest přece patrno, že, kdyby měsíc padl na zemi, nejprve massa zemská a měsíčná by se as rozložila a mlhovitě rozprášila. Totéž dělo by se při jiných planetách a jich měsících. Kdyby však nastal takovýto rozklad planet, jaké zbyly by pak ještě pevné massy, jež by padnouce na slunce, mohly způsobiti onen v pravdě děsný náraz?

Než, aniž bychom dbali takovýchto eventualit, třeba míti opět jen zření ku pravým poměrům velikostí a přesvědčíme se brzy, jak lichým jest podobné tvrzení. Myslíme-li si totiž slunce jako kouli o 0,3 *m.* (= 1 stopě) v průměru, má se k němu největší planeta asi jako vlašský ořech k této kouli. Saturn jest téměř tak veliký. Země a Venuše jako dvé hrášků. Sloučili-li bychom veškeré planety v jedno těleso, bylo by těleso toto oproti slunci tím, čím jest asi prostřední jablko oproti kouli 0,3 *m.* průměru. Bylo by věru třeba valné neznalosti zákonů mechaniky, abychom uvěřili, že těleso velikosti obyčejného jablka jsouc mrštěno oproti kouli 0,3 *m.* průměru, by způsobilo, aby obé mass tímto nárazem se rozložilo!

Kdežto tedy dle theorie této bychom se museli obávati, že kdysi „nebesa s velikou prudkostí pominou a živlové horkostí se rozplynou, země pak i díla, jež jsou na ní, vypálena budou“ (II. Petr. 3, 10—11.) ujišťují nás jiní kosmologové opět, že slunce posléze své teplo do prostoru světového vyzáří a že časem tedy celý vesmír vychladne.

To jest t. zv. „entropie“, čili „smrť tepla“ (W. Thomson, R. Clausius a j.),*) jež líčí nám v dojemných obrazích neutěšenou perspektivu v příští dobu, aniž by uvážila, že spolu popírá nedávno teprve objevený a předůležitý zákon o zachování pohybu. —

Jest až příliš patrno, že na půdě přírodovědy hlásají se pod pláštíkem positivního zkoumání hypothese a theorie, jež na vlas podobají se bezuzdným spekulacím systemujících filosofů a na místě, aby se pochybovalo o správnosti praemisse, z níž vyvozují se různé dobrodružné důsledky a pátralo po faktorech kompensace, buduje metafysika věd přírodních na písku směle své vzdušné zámky! Za lesklou frází „přírodovědecké indukce“ skrývá se mnohdy rovněž tolik omylu a klamu jako za opovrženou methodou filosofické dedukce a theologické revelace!

Především nebylo pozorovati, pokud historická paměť lidstva sahá, žádného úbytu ani přibytu tepla. Denně sálá se slunce 18.

*) U nás M. Pokorný v „Kronice práce“. V Praze 1868, II, 5; Ant. Stecker v „Lumíru“ 1876, 161. a. j. — Viz a contr. Max. Meyner: „Untersuchungen üb r den Bildungsgang des Sonnensystems“. Weimar. 1873; Otto Caspari: „Die Thomson'sche Hypothese von der endlichen Temperaturausgleichung im Weltall“. Stuttgart 1874. — Zöllner se domníval, že zachrání vesmír před tímto „osudem“, postaví-li oproti hypothese Thomsonově hypothesu ještě smělejší, totiž domněnku, že náš prostor není ve skutečnosti nekonečným, nýbrž konečným a zakřiveným! Veškeré t. zv. přímky jsou prý de facto jen velikými kružnicemi, které vezdy tudíž opět do sebe vbíhají, a zanikají-li tedy na jednom místě světové a rozptylují-li se jich ssutiny, tož musí se zase setkati a sraziti na jiném místě prostoru a vytvořiti světy nové. —

miliónů jednotek tepelných,*) ze kteréhož ohromného množství tepla zeměkoule přijímá pouze 2250miliónton část.**)

O zdroji tohoto vysálaného množství tepla smýšleny theorie přerozmanité. Někteří fysikové, na př. H. Helmholtz se domnívali, že tuto ztrátu nahražuje stále smršťování či zhušťování sluneční massy; R. Mayer spatřoval náhradu v zástupech meteorů, které prý neustále padají na slunce a takto požár na něm udržují; W. Thomson, Stokes a j. myslili, že jest v nitru slunce nahromaděno ohromné množství tepla, které prý ponenáhlu proudí k povrchu atp. Nejprostší výklad podal r. 1882 C. W. Siemens:***)

Světový prostor vyplněn jest různými plyny, vodíkem, kyslíkem a zejména dle pozorování Abneye vodními parami a uhlovodíky ve stavu ovšem velmi rozředěném.†) V tomto stavu mohou složené plyny doznati pouhým účinem slunečního záření dissociace t. j. rozkladu v t. zv. „prvky“, což potvrzuje pokus s velmi zředěnou a v trubici uzavřenou vodní parou, která ihned působením slunečního světla se rozkládá na vodík a kyslík. —

Slunce otáčí se v nezměrném onom okeánu plynů a porušuje tím rovnováhu tlaku, ježto tangentiální jeho rychlosť na rovníku jest téměř 4½krát větší, než na zeměkouli; rotace sluneční působí tedy na způsob ventilatoru; proto jest na točnách tlak plynů větší, na rovníku následkem odstředivosti menší; i děje se takto ustavičné proudění ze prostoru světového k polům slunečním a odtud po povrchu slunce k rovníku, kdež proud se opět vrací do prostoru.††) Plyny přibližujíce se ke slunci zhušťují a slučují se t. j.: spalují se a uvolňují takto zásobu energie v prostoru při dissociaci pohlcenou. Slunce opouštějí při rovníku ve tvaru sloučenin, stoupajíce tuto výše, do prostoru světového, kdež opět pohlcujíce zářící energii slunce se rozkládají, končíce takto jeden koloběh a začínajíce druhý.†††)

*) Tepelnou jednotkou zove se ono množství tepla, jímž možno 1 kg. vody zahřáti z 0° na 1° C.

**) Ještě na počátku našeho století měli jsme o slunci názor velmi podivný, jenž opíral se o autoritu Heršla staršího. Slunce pojímáno totiž jako obrovská dutá koule z jemné, vzdušné, zářící látky. V jejím středobodu vznášelo se temné a pevné jádro sluneční u vzdálenosti 90.000 zem. mil od fotosféry, před jejímž žárem bylo chráněno hustými mraky Bylo lze tedy slunce zcela pohodlně osídliti živými bytostmi a fantasií okrášliti ono tak příznivě položené místo rajskou vegetací a nejblaženějšími tvory. —

***) „Uber die Erhaltung der Sonnen-Energie“, přel. C. E. Worms. Berlin 1885.

†) Ze značného procenta vodíku, jaký byl nalezen v povětroních analysovaných hned po pádu (zejm. od Dra. Flighta), lze souditi, že vodík a jeho sloučeniny tvoří hlavní součástku hmoty světový prostor vyplňující t zv. étheru. —

††) Že tomu tak, dokazuje pokus, jejž učinil abbé Bougerie („Les courants atmosphériques autour d'un Globe en rotation“. Limoges 1879). Otáčí-li se totiž prudce jakási koule, odmetá se vzduch na rovníku a přitahuje k točnám —

†††) Námitky anglických a amerických fysiků D. Archibalda, C. Morrise a S. Hunta spočívají pouze na neporozumění theorii Siemensově, z níž lze si vyložiti snadno též úkaz t. zv. světla zodiakálního jakož i vlasatic, v nichž absorbováno množství vodíku, uhlovodíku a p. Proto jsou odpuzovány od slunce, jakmile se byly k němu přiblížily, a takto vzniká ohon, který ve prostoru světovém ohromných nabývá rozměrů. (srv. „Osvěta“ 1885, 871—876). Skvrny na slunci, jež prohlašovány brzy za mraky dýmu (Weber, Kirchhof), brzy za mraky sestávající

Podobný nevyčerpatelný i nepřetržitý zdroj tepla, světla a p. možno předpokládati též u ostatních stálic čili slunci a s jistotou i důvěrou tvrditi, že vesmír nalezá se v teploměrné rovnováze, t. j.*) že každé místo v nekonečném prostoru světovém, nechť si je myslíme kdekoliv, se všech stran tolik tepla přijímá, mnoho-li ho zase vyzařuje.

Okolo slunce kroužící planety nemohou více tepla se slunce přijati, než mnoho-li tepla následující noci opět mohou pozbýti; též jest objem planet tak neskončeně malý a množství paprsků mimo ně prostorem letících tak neskončeně veliké, že by příbytem tepla planetám (jehož ve skutečnosti však není) nebyl ani možný znatelný úbyt tepla slunečního, jak nám toho dokladem naše zeměkoule. — Též tato jest, co se týče tepla, se sluncem v tepelné rovnováze: točny pokryty jsou věčně ledovci a tropické pásmo zahříváno jest kolmými paprsky slunečními, pokuď totiž intensita slunce a vzdálenost od něho jest tatáž. Slunce jest hlavní příčinou všelikých změn kůry zemské. Voda zemi pronikající uvádí veškeré látky ve vzájemný styk a vzájemnou činnost. Vodou vznikají lučebné děje, jež poznáváme v křišťálových křemenech; ponenáhlým zdviháním nad hladinu mořskou jeví se nám tyto jako nejvyšší vrchové země. Geologie již provedla důkaz, že podoba i sloh veškerých útvarů — vyjímaje útvary pozměněné místním ohněm — podmíněny jsou vodou. Vodou spojují se vápenné skořepiny malitkých mořských živočichů a tvoří hustý vápenec; písek stává se součástkami, jež byly v něm se rozplynuly a v něj vnikly, pevným pískovcem; náplav řek vyloužením a opětným uložením kyseliny křemíkové mění se v břidlici a drob; pod vodou tlí rostliny a poskytují takto ony tři známé druhy zkamenělého paliva; voda uvádí sůl na pevninu, kdež zdvihem byvši osamocena vysýchá a kamennou sůl tvoří atd. A jako voda tvůrkyní jest, tak jest téměř i všeho na zemi ničitelkou. Ze strání hor splachují bouře, laviny, ledovce a potoky látky (balvany neb i jen menší kousky skal) do moře. Spolu a nepřetržitě však činnou jest i příčina zdvihu, tak že nikdy nemůže nastati úplné snešení pevniny, jak dále ukážeme. Mezitím, co pohoří se níží, krajiny klesají, rozklad a zničení se děje na straně jedné, vznikají jinde náplavy, nové vrstvy, vynořují se nové souše a vystupují nová pohoří. Moře kolísá se bez poklidu sem i tam kolem stále rušené a přece vezdy se opět zjednávající rovnováhy. Odvěčná obnova jde v zápětí odvěčnému zmaru; není tudiž důvodu, že by zeměkoule kdysi se stala „mrtvolou“, jak mnozí dosud báji, dozvuk to oněch dávných naivních „kosmogonií“, jaké dosud nalezáme u kmenů nevzdělaných. —

Přerozmanité jsou polohy hvězd — věčně novými u věčném návratu.

---

z hydrátu kysličníku železitého (Reis), zejm. však za trusky vzniklé ochlazením žhavé massy sluneční (Fayo, Zöllner, Gautier, Spiller, Spörer) nejsou po názoru našem leč místa, z nichž sálají pro nás neviditelné t. j. temné paprsky, kdežto ostatní fotosféra září nám takové postupující vlnky, jež budí v oku našem dojem světla. Tím vysvětleno, proč právě skvrny sluneční sálají více tepla nežli ostatní části povrchu slunečního a vyloženy t. zv. protuberance, penumbra a pochodně, jež tyto skvrny vezdy obklopují. —

*) Viz čl. Hmota a pohyb v „Osvětě“ 1892 č. 5.

Denně v jiném poměru jsou k sobě hvězdy, které obíhají kolem našeho slunce, než poměry či polohy jich vrací se opět. Avšak ani slunce nestojí, nýbrž kolísá se kolem střední polohy klidné rovnováhy. Věčně kolotajíc přichází země, přicházejí veškeré hvězdy na totéž místo, jež zaujímaly před dobami dávnými. A vrátí-li se kdys opětně hvězda naše — tož skvíti se bude pod novou oblohou!

Tělesa světová nemají toliko doby roční v malém, t. j právě jako „doby roční“, nýbrž i u velkém, jako „doby věčné“, dovoleno-li nám toto oxymóron, a ve velebné knize vlastních dějin světových není to, co my dějinami světovými zoveme, nic, leč datum věčně se opakujícího skutku.

Se stanoviska našeho jest tedy věčné trvání všehomíra a jeho řádu zabezpečeno, neboť se slunci vysálané paprsky mohou dopadnouti zase jen na jiná slunce a každé slunce musí u věčné rovnováze tolik tepla přijati, mnoho-li ho vysálá.

Nekonečný vesmír prochvíván jest tudíž odvěčně vlnkami, které na sítnici našeho oka způsobují dojem světla, na každém tělese v teplo, jež cítíme, přecházejí a přerůzných změn důvodem jsou: uvádějí v pohyb vzduch i vodu, rozkládajíce kyselinu uhličitou, jsou zdrojem sopek, horkých zřídel, zemětřesení, jak nade všechnu pochybnosť nyní víme. Pak rozptýlivše se jako paprsky chladné do všehomíra, shromažďují se opět v atmosférách stálic či slunci a nahražují jim takto světlo, teplo atp., jež byla vysálala. —

Tak tedy svítí hvězdy věčně a děje jich teplem podmíněné nemají ni počátku ni konce. Domnívá-li se kdos, že časem přece ubývá sluncím tepla, nechť dokáže, kam že by se mohlo teplo podíti, nemohouc nikam zmizeti a trvá-li vesmír od věčnosti, tož časem nic jiného v něm se nemůže udáti, než co časem jedině jest podmíněno. Regressus v čase jest však regressus in infinitum a konečný stav byl by již dávno nastal, kdyby vůbec byl možným. Dávno již byly by se udály všeliké změny, jež časem vůbec udáti se mohly; dávno a jistě byly by se síly protivné vyrovnaly a pohyb dovršil. Vše bylo by již dávno ve strnulosti a klidu, t. zv. entropii. —

Ježto však entropie nenastala dosud, nemůže nastati také v budoucnosti. Konstantní poměr mezi mechanickým pohybem a teplem jest odvěčný. Vesmír nalezá se v teploměrné rovnováze.

Toť stanovisko, s něhož prohlédá nauka monistická na vše, což kolem nás se jeví, s něhož se snaží vše vysvětliti a všemu porozuměti. Jasný názor o všemmíru jest možný toliko uznáním odvěčné světové harmonie. Proto sluší zamítnouti všeliké názory založené na pravém opaku, totiž na domněnce o konečnosti světa, lhostejno, zda k ní se přiznávají čili nic.

Několik římských obrázků.

Napsal J. L. Turnovský.

ejživější částí Říma jsou asi Via Nazionale a dávno pověstné Corso, ulice poměrně úzká (12 metrů), kde v hodinách večerních na sta ekypáží, fiakrů a drožek se projíždí. K živosti této ovšem valně přispívá denní produkce hudebních kapel vojenských i občanských na náměstí Colona, kde shromažďuje se elegantní svět, zejmena damský. Polovina náměstí jest naplněna sedadly, a kdo místa nedostal, prochází se řadami sedících. Mužští obyčejně stojí za sedadly dám, jako rytíři k úsluze pohotovi. Mnoho známostí prý se tu buď na život celý nebo aspoň na čas mezi pletí pěknou a silnou zapřádá.

Dámy římské vynikají svou elegancí a vkusem. Jen jediná věc se mi na nich nelíbí: velkou většinou nosí ohromné naušnice jako nějaké indianské princezny. Vůči jinak vybroušenému vkusu Římanek jest tato záliba v náušních cetkách tím křiklavější. Ještě větší měrou než u elegantních dám jest nošení naušnic obvyklé u panen a žen z lidu. V postranních ulicích, kde jsou umístěny drobné závody řemeslnické, hospůdky a malé vinárny, kavárničky, v době novější s pivnicemi spojené, vynikají ženské nepatrnou čistotností a značnou nedbalostí a lhostejností v oděvu, ale bez velikých naušnic není žádná. Malé, otrhané děvče vede ulicí oslepiou starou žebračku a obě mají v uších velké lesklé kruhy.

V jednom menším kostele římském bylo mi téměř do hněvu. V chrámích italských, mistrnou architekturou a uměleckými výtvory malířskými a sochařskými od nepamětných dob až na časy naše zdobených, dbá se vkusu a zachovává se pieta k uměleckým a posvátným památkám. Prohlížeje tyto památky v kteréms menším kostelíčku shledal jsem, kterak nějaká nemotorná ruka zavěsila na pěknou sošku Matky boží dlouhé naušnice! Jest tu ovšem více diviti se dozorstvu chrámovému, že na soše tuto „ozdobu“ ponechává, než pošetilé ženské, která se na Matce boží takto bezděčně prohřešila. —

Řím zachovává svou nedobrou pověsť množstvím žebráků a dotěrných prodavačů pouličních. Ku podivu poznávají ti lidé na každém z daleka, kdo je v městě cizincem, a k tomu se obracejí se svými žádostmi. U znamenitějších chrámů bývá někdy třeba řadou žebráků téměř se prodírati. Bohatý, papežský i královský Řím, kde za příčinou rozšíření ulic a náměstí celé části starého města od obce i státu se kupují a strhovati dávají, má své chudinství nepříkladně opatřeno. Živiti se almužnou jest jistým vrstvám římské společnosti vrozeno.

A prodavači, nabízející fotografické nebo jinak reprodukované „Ricordo di Roma“, jsou pravou metlou pro cizince. Před Vatikanem, Lateranem, Pantheonem, sv. Petrem a všude, kam cizinci na prohlídku pa-

mátností docházejí, bere se za nimi průvod povalečů, nabízejících své zboží.

„Pohledy římské — 40 obrazů — jen za půltřetí líry," volá na tebe prodavač. Neodpovíš-li, jde za tebou a nabízí dále: „Tedy za dvě líry!" Ty nic. Obejde tě a s druhé strany dotírá: „Signore, za půldruhé líry — hleďte na tu krásu," a rozvine obrázky v červených deskách jako harmonika složené. „No, no, grazie!" odbýváš dotěru, ale on tě nepustí a s resignací volá: „Una — una lira!" A dá ti „Ricordo di Roma" za líru — chceš-li totiž. Jsi-li však zatvrzelý, pošle za tebou několik nelichotných slov a přepadá jiného.

Třetí známou metlou římskou jsou průvodci, jinak čičeroni. Zastav se před některým obeliskem, sochou nebo portálem chrámovým a buď jist, že aspoň jeden ochotný člověk se přitočí a průvod svůj a výklad nabídne. Obyčejně ti lidé nevědí nic více, než čeho se dočteš správněji v každém „Bedekru". Tu je třeba trochy kuráže, abys obejdu patřičně odbyl. Tito lidé potvrzují skutečně pověsť, kterak městský lid italský práce se štítí a rád žije, jak říkáme, na fatky.

Toto fatkaření jeví se tu způsoby rozmanitými. Kdes na nároží jsi upozorněn na hlouček lidu. Kdosi tam horlivě hovoří a živě gestikuluje. Je to prodavač hřebenů. Vychvaluje své zboží, ohýbá hřeben na všechny strany, mrští jím o zem, šlape po něm na důkaz, kterak je bytelný. Proud řeči jeho se při tom nezastavuje, pokud někdo z hloučku za několik soldi hřeben nekoupí. Hlouček se rozchází a prodavač o několik kroků dále počne znova vyvolávat a opakuje svou produkci se hřebenem, který „vydrží aspoň deset let".

Z těchto pouličních vyvolávačů rekrutují se prodavači při veřejných výprodejích dražebních. Takové výprodeje jsou u chytrých Italianů právě tak oblíbeny jako u našich Židů. Italian je vůbec obchodník podnikavý a k dosažení svých účelů v prostředcích si právě nevybírá. Proto je v Italii Židů velmi málo, poněvadž Italiany ve věcech obchodních překonati nemohou.

Kde je v krámě dražba, doví se obecenstvo snadno z pronikavého vyvolávání zboží. Tam na pultě nebo na stole zaujal místo prodavač, jenž jednotlivé kousky zboží — nejčastěji šatstva — pozdvihuje, na všechny strany obrací, dobrotu jeho vychvaluje, na dosvědčení pravdy v prsa se bije, zaklíná a vyzývá každého, aby mu veřejně oči zaplval, koho by ošidil nebo obelhal.

Abychom se vrátili k čičeronům, musíme dle pravdy doložiti, že jsou mnozí úctyhodní lidé mezi nimi, znají se ve věcech a poskytují cizinci bezpečné zprávy. Jsou mezi nimi též odborní znalci, kteří jmenovitě v oboru výtvarného umění vynikají spolehlivostí svých výkladů. Avšak většinou jsou průvodci italští, jmenovitě v Římě, právě jen fatkáři, kteří hledí cizince o nějakou líru „trhnout" a napovídají i věcí přímo nesmyslných. V pověstných zříceninách na Forum Romanum vykládal takový nepovolaný průvodce cizí společnosti zcela opravdově, že „Casino Farnese", moderní budova ve zříceninách Kaligulových na pahorku Palatině pro dozorce zřízená, jest letohrádek Julia Cesara! Toť jeden

příklad ze mnohých. Lidé tito dotírají se k cizincům drze a jest třeba odbyti každého důrazně.

Jednomu takovému dotěrovi jsme to učinili u Pantheonu a nejspíše si nás pamatoval, neboť když nazejtří jsme přišli na Kapitol, kde týž člověk na číhané stál, jen na nás úkosem pohlédl a dal pokoj. Probatum est.

I pleť něžná silně zde fatkaří. U vchodu do divadla, při obědě v hotelu, v sadech na vrchu Pincio a jinde přibere se k vám dáma, nesoucí úhledný košíček, z něhož rychle vyjme kytičku a než se nadějete, zatkne vám ji do dírky kabátové. Někteří energičtí lidé s touže rychlostí kytičku vytáhnou a dle okamžité nálady buď s úklonou nebo s nevrlostí ji spanilé květinářce vrátí; ale většině to asi nestojí za to a poskytují květinářce nejméně soldo, obyčejně dva soldi nebo i více. Dáma soldo přijme bez děkování, za dva soldi se ukloní, za větší výkupné řekne k tomu ještě: „Grazie tante.“ Než kytička vadnouti počne, už dávno nevoní — bylať jen parfumována, jako bývá květinářka sama k zakrytí uvadlé krásy své nalíčena.

Na zpropitné v Italii hledí více než naši číšnici. V museích a obrazárnách státních, obecních i papežských jest zavedeno vstupné — obyčejně líra — a nápisy v několika jazycích příchozího poučují, že služebníci a úřadníci mají pod ztrátou služby zakázáno dary přijímati. Mnozí zřízenci skutečně nedávají znáti, že by zpropitné přijímali, ale jiní svými úklonami a nemístnou, nežádanou úslužností dosvědčují starou pravdu o koukolu mezi pšenicí, neboť — berou. Když jsem v jedné sbírce antik upozornil přítele, do kapsy sahajícího, že zřízenec ničeho vzíti nesmí, odpověděl: „Myslím, že v Italii vzal by zpropitné i biskup a ministr.“ —

Divadlo počíná v Římě o půl deváté nebo až o deváté hodině — podle nárožních i novinářských programů. Skutečně však vyhrne se opona poprvé asi o čtvrt hodiny později. Navštívil jsem v Římě divadlo Valle, kde dávali Sardouovu „Odettu.“ Vstup do divadla stojí líru i může se s lístkem vstoupiti do přízemku nebo na galerii. V divadle teprv se můžeš rozhodnouti, zdali a kde chceš seděti dle toho, máš-li tam nějaké známé nebo chceš-li se s někým seznati. Kdo chce na sedadlo v přízemku, připlatí za lístek ještě půl líry, na křeslo dvě líry.

Teatro Valle je pěkná budova a dosti pohodlná. Po starším způsobu jest v divadle čtvero řad loží nad sebou, nad nimi galerie. V přízemku od orchestru asi do třetiny hloubky jsou křesla; ostatní prostor vypiňují obyčejná sedadla. Přízemí k stání jest skrovné.

Bylo mi překvapením, že jeviště bylo zastřeno pouze starým režným plátnem. Milý krajan, jenž se nám v Římě ochotně ke službám propůjčil, poučil mne, že je to rub opony, která teprv po prvém jednání k obecenstvu lícem se obrátí. To je v Italii obyčejem.

Vešel jsem do divadla s jistou mírou předpojatosti. Viděl jsem před několika lety slavného Rossia v Praze s italskou společností „Hamleta“ hráti, a společnost zůstavila ve mně dojem nevalně příznivý. Avšak shledal jsem, že herci italští, pokud dle společnosti signora Marinia, jenž Teatro Valle na ten čas v držení má, souditi lze, jsou vyškolení

a nadaní umělci. Solové úlohy byly dobře dávány a souhra byla po celý kus hladká. Titulní úlohu hraje dcera ředitele Marinia pečlivě a hlučný potlesk, jehožto se jí dostalo, byl zasloužený.

Obecenstvo divadelní počíná si zde trochu pohodlněji než u nás. Přijde-li kdo na sedadlo pozdě, není nucen vyčkati konce aktu v zadu na místě k stání, ale může ostatní obecenstvo vyrušovati, jako u nás v odpoledních představeních, kdy se mu přijíti zlíbí. Schvální opozďování začátku hry neprospívá, také až o 10. hodině přichází Italian do divadla, když se byl v hostinci řádně navečeřel a s přátely pobavil. Představení končívá pravidlem o půlnoci.

Jen v některých divadlech římských je zakázáno kouření, a to v hledišti, kdežto mezi akty pokuřuje se bez okolků na chodbách a ve vestibulech. V divadle Quirino, kde nejvíce opery a frašky se dávají, kouří se i v hledišti při hře a obecenstvo chová se tam také jinak nenuceně.

I herci, jichž výkony jinak zasluhují uznalosti, vynikají jakous — rceme jen mírně — pohodlností, jaké bychom našim umělcům na příklad v Národním divadle neprominuli. Úprava jeviště a kostumů v divadlech římských přísnější kritiky by nesnesla, o porovnání s naším divadlem nelze ani mluviti. A kdo naše herce posílá z Prahy někam do ciziny něčemu se přiučit, buď jim vědomě křivdí, nebo sám asi v cizině nepobyl. Ba mohu říci, kterak v divadle římském shledal jsem, že i dovední herci italští mohli by se u našich přiučiti. O čemž ostatně již dříve nabyl jsem přesvědčení i v Drážďanech a ve Vídni. —

Kteréhos podvečera napadlo nám počítati, kolik potkáme kněží na cestě z našeho hotelu Campidoglio, jenž stojí téměř na konci Corsa, až k baroknímu kostelu sv. Karla, za nímž stojí hostinec, v němžto jsme s některými přátely večeřívali. Cesta trvala asi deset minut a potkali jsme kněží pětatřicet. Napořád se mi zdálo, že potkáváme kněží nadbytečné množství a ani přítelova poznámka: „Kde pak jinde měl by velký počet kněží být, nežli v Římě?“ nezvrátila moje mínění, že jich tam je přece trochu mnoho, kdežto u nás na venkovských farách se kněží nedostává. Mnichů všech možných řeholí v odění, jaké jsme ve vlasti nikdy nespatřili, i kněží světských jen se hemží a bezděčně člověku připadá otázka, rovná-li se jich jakost ku mnohosti.

Na otázku tu, k nikomu nepronesenou, odpověděli nám mniši trapisté, jimž svěřeno jest hlídání památných katakomb.

Vyjeli jsme v drožce branou sv. Sebastiana z města, zastavili se u kostelíčka zvaného „Domine quo vadis“ (Pane, kam jdeš?), jehož původ vykládá se pěknou legendou. Legenda dí, kterak římský biskup Petr, prchaje z Říma před smrtí mučenickou, setkal se s Kristem, kříž nesoucím. „Pane, kam jdeš?“ táže se Petr. — „Jdu do Říma podruhé se dát ukřižovat.“ To řka zmizel. A Petr, vzav si k srdci toto pokárání, vrátil se do města a smrt tam podstoupil.

Od kostelíčka Domine quo vadis dospěli jsme brzo ku katakombám. Při vchodu prodávají mniši trappisté rozličné drobné věci na památku

a jeden z nich příchozí cizince provázívá. My dostali za průvodce starého pána, jenž nás voskovými svíčičkami opatřil a po schodech dolů sváděl. Než jsme úzkou chodbou došli k první stanici, „hrobce papežů,“ tázal se nás mnich, odkud, kam jdeme a co jsme. A uslyšev, že jsme „Boemi,“ úkosem na nás pohlédl. Vyrozuměl, že jsme cigáni. Můj soucestník, jenž italčinu sekal, jako když bičem mrská, vysvětloval, že nejsme synové kočovného kmene cigánského, nýbrž lidé usedlí jako jiní národové vzdělaní. „Ah, tedy jsou cigáni dvojí: kočovní a usedlí, pravda-li?“ tázal se mnich. A soudruh znova vykládal o rozdílu, a když konečně mnich uslyšel, že my Čechové máme dokonce i svou universitu v Praze — o nížto mnich myslil, že leží v Uhrách — a že můj soudruh je na té universitě profesorem, teprv uvěřil, že cigány nejsme. Tak skrovná byla etnografická a geografická znalost ubohého mnicha!

Ale nic ubohý! Jeť on synem velkého národa, majícího státní samostatnost a rozloženého na velikém území historickém, na němž odehrálo se kus dějin světových — — což je Italovi, jenž bez velkého přičinění všeho si dobyl, po národech malých, zápasících o svou existenci, o zachování jazyka mateřského!

On toho vědění nepotřebuje, Italie mu dostačí a Řím se svými vzpomínkami na události starodávné může naplnit celou mysl člověka. A řekl bych podle jmén, která si rádi dávají, žijí Italové skutečně ve vzpomínkách. Starořecká i starořímská jména křestná zhusta se vyskytují na štítech živnostních. Nad krejčovskou dílnou čteme: „Sokrates Rossi, sarto,“ jinde zase: „Pylades Manini,“ dále Caesar, Achilles, Tiberius, Aurelius, Oreste. Nad krámkem obuvnickým spatřil jsem nápis: „Marcus Aurelius Pinetti. Galzoleria.“

Což je Italům o příkladná jmena historická! Na Kapitolu stojí nádherná jezdecká socha bronzová Marka Aurelia, k nížto návrh dal slavný Michelangelo. Stojí na podstavci nízkém a tím právě dojem mohutnosti činí. Výrazná, mírná tvář císařova vzbuzuje pocit lahody a sebevědomí — proč by si moderní Říman nevolil pro dítě své jeho jméno proslulé? —

O nespočetných historických a uměleckých pokladech římských jste se již dočtli jinde. Neobmeškali jsme shlédnouti vše, o čem jsme od mládí čítali, a svědčíme, že všeliké představy o sbírkách ve Vatikáně, na Kapitolu, v paláci Doria a t. d. skutečnost předstihuje. I předměty samy, i účelné, vkusné uspořádání uměleckých galerií italských jsou vzácností. A přece vetře se tu i tam nějaká naivnosť, vzešlá obyčejně z časového enthusiasmu. Co na příklad znamená v uměleckých a antických sbírkách na Kapitolu široká skříň s oblekem a prádlem Garibaldia? Sedřený plaid, vyrudlá košile, šerpa, kazajka a široké spodky? To všecko tam rozvěšeno jako vzácnost. Inu, vlastenecké ctění Garibaldia má své místo, ale vyvěšování jeho obnošeného oděvu do sbírek uměleckých jistě nenáleží.

Jedna z nejkrásnějších památek uměleckých v Římě jest villa Farnesina, pořízená počátkem věku šestnáctého v půvabném slohu renai-

sančním a vyzdobená skvostnými stěnomalbami od Raffaela. V síni jedné mythus o Psyche a Amoru došel mistrovskou rukou nejskvělejšího výrazu, v síni druhé vyobrazil Raffael na stěně Galateu s družinou mořskou tak vábně, že host jen nerad s tímto zjevem dokonalého mistrovství se loučí. Pochopil jsem přítele Šuberta, že návštěva Farnesiny nadchla ho k dramatickému poematu „Láska Raffaelova.“ —

Perpetuus jurassor.

Povídka od K. Šandora-Gjalského. Z chorvatského přel. S. Beran.

Jedné zimy jel jsem k příteli na Vánoce. Měl jsem asi šest hodin jízdy před sebou. Když jsem vyjížděl z domova, bylo pěkné počasí, ale na polovině cesty spustila se chumelenice. Vítr fičel od hory k hoře, sníh padal a já se svým kočárem nemohl s místa. Nebylo jinak, než jízdu přerušiti, někde zastavit, a vypůjčiti si saně. Dospěl jsem přece ke krčmě žida Davida v L. Ten mi slíbil opatřiti všechno, ale ujišťoval, že to nelze dříve, než odpoledne. Musel jsem tedy u něho zůstati na oběd. Zavedl mě do svého soukromého bytu, ano dokonce do salónu s červenou garniturou a s podobiznami krále a královny.

Čekaje na oběd, stál jsem u okna a zcela bezděčně a bezmyšlenkovitě s největší nudou díval jsem se na hustě poletující ve vzduchu sníh. Cítil jsem v duši onu osamělost a tesknost, jakou zimní změny počasí často v člověku vzbuzují. Chtěl jsem již odstoupiti od okna. Ale v tu chvíli objevil se na cestě selský povoz. Malí koníci s dlouhou srstí sotva tahali nohy ze sněhu. Jen stěží se hýbali ku předu, a to jen proto, že dlouhán kočí křičel a máchal rukama a vyvstával na svém nízkém sedadle, aby jich bičem dosáhl a notně jim našvihal. V zadu na nízkém sedadle z kukuřičné slámy seděl stařec celý skřehlý zimou a schoulený v hromádku. Na hlavě měl astrachánskou šubaru, podobnou „kalpaku,“ tělo měl zabalené v chatrný skotský plaštík. Vedle sebe držel cestovní brašnu starodávné formy, kterou zdobil na obou stranách z vlny vyšitý pes, podobající se však spíše jelenu nebo divoké koze nežli psu.

Povoz stanul před krčmou. Stařec se nejprve rozhlédl na všechny strany, pak s velkou námahou povstal. Kočí musel mu pomoci s vozu. Nohy i ruce měl zimou skoro zdřevěnělé. Prošel se několikrát kolem vozu rychlým krokem, aby onu ztupělost údů vyhnal. Při procházce té odfukoval, se mu krátký pláštík a lehký převlečník podzimní přiléhal mu na nohy, dlouhé šedé vlasy a vousy se třásly, všechno představovalo tak politování hodnou a ubohou bytost, že mě až v duši zamrazilo, i obával jsem se, že ten chuďas ani do krčmy nedojde . . . Nyní vzhlédl vzhůru k oknu. Měl velké modré oči, neobyčejně milého a blaženého pohledu. Dojaly mě ty oči. Přál jsem si, aby stařec co nejdříve vešel do domu; potěšilo mne, když jsem spatřil, že vystoupil na práh

a vzal za kliku. „Ale — jestli ho žid sem neuvede?“ napadlo mi, a podoba starcova tanula mi na mysli; věděl jsem, že Davidův salon jest jen pro hosty, kterým se může dvojnásob účtovati. V tom přišel žid ke mně.

— Dole jest jeden cestující. Smím-li pak ho sem uvésti, — je starý — a je pán — a dole není vytopeno. Smím-li tedy?

— Inu ovšem. Bude mi to právě milé.

Za chvíli stařec vstoupil do pokoje. Viděl jsem nyní, jak má tváře naběhlé a zažloutlé. Ale tkvěla na nich jakási klidná blaženost. Ačkoliv byl nějak stísněn, a zrovna pokorně vyhlížel, přece byla patrna na něm jakási důstojnost. David přišel do pokoje s otázkou, přeje-li si oběda.

— Oběd? — Ano — ano. A prosím vás, dejte kočímu litr vína a kousek masa s příkrmem. — A co by bylo pro mne?

David mu vyjmenoval vše, co měl v kuchyni. Stařec zevrubně se vyptával na jednotlivé ceny, až posléze si vybral nejlacinější oběd. Hned na to usedl za stůl. Sáhl po chlebě a po přinesené láhvi, ale opět ani na okamžik nepozbyl onoho úctyhodného výrazu.

Budil ve mně ještě větší sympatii. Přistoupil jsem k němu a začal hovor. Pověděl jsem mu své jméno i svou nehodu. On trochu v rozpacích pozvedl se a podávaje mi ruku, představoval se.

— Jsem dr. Maljevič, soudní příručí.

Musím se přiznati, že jsem se velice podivil. Takový stařec — a dosud na nejnižším stupni úřednické hierarchie. K tomu člověk doktor — tedy velmi vzdělaný — a takových není u nás na zbyt! Stařec zajisté zpozoroval mé podivení.

— Jistě se tomu divíte — že mě vidíte tak starého a jenom „pristavem?“ Eh — to už je tak na tom světě. Dokud jsem byl mladší a viděl jsem stále, jak čilejší „Sokolovci“ ustavičně přes mou hlavu skákají — což bych se tajil — trápil jsem se nad tím. Ale ne ze závisti, nikoli, — bolelo mě jen to, že jsem nabýval stále pevnějšího přesvědčení, že rozhoduje na světě vždycky jen štěstí a nic nežli štěstí. Dávali mi na jevo, že já se musím odříkati jakékoli naděje — jakékoli přání. Konečně minula na dobro doba naděje a touhy — a teď proto snáze nesu svůj kříž.

Já přežil touhy svoje, svým snům jsem s bohem dal!
Teď pusté srdce moje zná stesky jen a žal!

Znáte-li Puškina? Ano — ano. „V zármutku žiju, osamělý, a ždám: Kdy přijde konec můj?“ — Takto básník — ale já myslím: jsem v duši přesvědčen, že jsem „viečnik stola sedmerice,“ jeden stár, druhý stár, — každého čeká konečně totéž! Leda že bych nejedl zelí, ale pečeni. Ale jaká by v tom byla velká přednost?

Slovům těm jsem se podivil. Způsob jeho řeči měl ráz filosofický. Byl to projev onoho klidu, jakého požívá člověk — vzdělanec, který umí mnoho mysliti a který kráčí pravou cestou všech lidských cílů zde na zemi. Kromě toho též ona znalosť ruského básníka přesvědčovala mě, že přede mnou stojí muž literárně vzdělaný. A já ho prve měřil jenom měřítkem „ledajakých“ našich úředníků.

— Dobře je pro vás, že takto soudíte. I já jsem měl přítele, který, ubožák, právě pro podobné „zlé štěstí“ dokonal v blázinci. Konečně člověk, který se dovede oceniti, vždycky musí mnoho vytrpěti.

— Pravda, i já jsem vám řekl, že jsem se trápil — oh — a jak trápil! Konečně — byl bych buď blázen neb pokrytec, kdybych myslil, — ano — kdybych nevěděl, že nejsem jen já právě poslední a nejhůře v tom. Vím také, že za něco stojím a že mne potřebují, — o — a jak potřebují! To mně i přiznávají. Kolikrát div jsem nepropukl v pláč neb v zoufalství, když jsem viděl, jak rychle postupují lidé bez vzdělání, bez charakteru, bez síly. Ale nedávám proto nikomu vinu. Takový je ten svět i život. Máš-li trochu „soli v hlavě" a kousek srdce v ňadrech — eh — pak ještě potřebuješ zvláštního štěstí, chceš-li se protlačiti tím množstvím silných balvanů, které se ti staví před nohy v podobě lži, prostředních duchů, zvláštních zájmů, protekce — eh — kdož by vypočítal všecky ty nepěkné překážky. A shledal jsem často — velmi často, že nemusí míti člověk ani nepřátel nebo protivných okolností neb pod. Často zlá náhoda, či abych lépe řekl, „zlé štěstí" člověka usadí tam, odkud nemůže dále.

Nač třeba viniti lidi? Nejsem fatalista, ale věřte mi, že jest nekonečně mnoho tajných, dosud ještě ani vědou ani filosofií nepoznaných momentů, které hlavně rozhodují v našem životě. Poznal jsem lidi moudré vážené a vzdělané, kteří se uchopili věcí podle vlastních zákonů logiky a nedodělali se úspěchů, — ale přišel pak místo nich nějaký docela — docela neznámý človíček, poměry se nezměnily, on pracoval zrovna tak jako jeho předchůdcové, a jaký div — on vynikl — a jak vynikl! A tak je to v našem životě, že postupují méně zasloužilí a ti lepší zůstávají pozadu. A tak je to i v historii. Genius Caesar klesl v hrob bez císařství — ale obyčejný Oktavián postavil si korunu na hlavu. —

Při obědě mi vyprávěl, že jest právě přeložen a že musí za několik dní někam daleko do Slavonie.

— Nuže — hleďte! Právě tento poslední případ mě nezvratně přesvědčil, jak jest marna všecka naše snaha, abychom byli skutečně klidni a nestěžovali si do nestejného rozdělení štěstí a úspěchu. Když jsem dostal dekret, div že jsem si nezoufal, jako dříve za mladých let.

A stařec vyňal ošumělé čslo „Národních Novin" a četl mi hlasitě, ale třesoucím se hlasem: „Nj. c. kr. ap. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od — od — imenovati Milana pl. Obradovića kr. sudbenoga pristava, kr. kotarskim sudcem u N." A tuhle dále: „Nj. preuzvišenost ban kraljevina — i tako dalje — obnašla je iz služebnih obzira premjestiti kr. sudb. pristava dra. Srećka Maljevića u istom svojstvu kr. kotarskomu sudu u N." —

Není-li pak to ironie už tom jméně N.? vyrušil se stařec.

Ale je třeba vám dáti vysvětlení, abyste tomu rozuměl. Ten Obradovič a já sloužíme pospolu. On je mladý, elegantní muž. Nebudu špatně mluviti o nikom. Ano — on je hezký, krásný mladík. Když byl na universitě, — jak mi sám vyprávěl — ztrávil nejvíce času v salonech. Potom ho dali k mému soudu, abych mu „dal praxi", a když se vzdělal prakticky, — není bez talentu — odbyl soudcovskou zkoušku, dostal se k „bánskému stolu" za pristava, stal se tu brzy tajemníkem — ale potom najednou s ním zpátky k našemu soudu. Opět u mne pracoval — opět nabýval ode mne praxe. U „bánského stolu" neměl příležitosti osvojiti si onu

obsáhlou a všestrannou praksi, jaké vyžaduje krajský soud. — Potom byl vypsán konkurs za soudce v N..... Já — čert mi nedal pokoje — ach — víte — člověk pořád doufá — tedy já jsem podal žádost. Nevěděl jsem, že též Obradovič žádal. Ani mi něco takového nenapadlo. Kam by se kasal on na takový soud, kde je kromě obyčejného soudnictví ještě odbor finanční a obchodní! A on je takořka bez prakse. Přece však pochodil lépe než já. Jeho jmenovali — ale aby měl svého učitele při sobě — přeložili hned i mne tamtéž.

— Pak nechcete naříkati na lidi! — podotkl jsem.

— Ano — ano! — kýval on smutně hlavou. Ale i v tom jest něco. Neštěstí, že právě Obradovič — rodem z onoho místa — zajímal se o to místo, — a on má přátele. Kde pak není přátel v takovýchto případech? — Při tom jest pro mne neštěstí, že jsou lidé, kteří mají málo smyslu pro nestranné, přísné právo. Byl bych šťasten, kdyby jednou přišli takoví lidé!

— Eh, je to bolestné — ano bolestné — pane můj! pravil jsem, dojat snad více než on.

— A má proč boleti! A právě tentokráte jsem velice potřeboval dosáhnouti onoho místa. Nikoli ze ctižádosti. Dávno už taková pohnutka je u mne nemožná. Ale — jak bych se vyjádřil? Jsou dvě příčiny, pro které jsem žádal. Nalezl jsem dvé hodných lidí. Ti mně vzali za kmotra — mne opuštěného — zavrženého — zapomenutého!

A mají dítě — roztomilé, překrásné děťátko — mají jich totiž více — ale zvláště ono dítko, moje „kumče“ je vám roztomilé „čedo“. Jakmile mě zhlédne, že k nim jdu, vesele křičí, natahuje buclaté ručičky proti mně, a celým tělem žene se do mé náruče. A pak těmi roztomilými, růžovými prstičky cuchá mi vousy, ohmatává mi tváře a raduje se z mého velkého nosu. Oh — malý andílek! Věříte-li pak, které slovo nejdříve vyslovilo? Docela znenadání vyžvatlala ta malá veveřička: „tume“ — „tume“! — A neříkala dosud ani „mama“ ani „tata“. K vůli ní jsem si přál státi se soudcem. Bylo by o nějakou stovku více platu, větší přídavek — mohl bych jim tedy ono zvýšení velmi snadno přidati, a chudáci potřebují toho — ach, a jak potřebují! On je mým kollegou a chudý je z domova, on i jeho žena. O ně se mi nejvíce jednalo. Ale — ještě o jednu bytosť. Pohleďte na mne, starce, jemuž chybí takořka jen několik hodin, aby přeskočil šedesátku. A chvála Bohu — mám ještě matku. Chudinka nemá daleko do osmdesátky. Zrovna jako by čekala na mé jmenování soudcem. V každém psaní se mne ptá, kdy to bude; pokaždé mi radí, u koho mám hledati odporučení, každého roku ta stařenka putuje k Panně Marii Bystřické, a tam obětuje Matce Boží největší „duplir“, aby jejího syna Bohu odporučila, by se stal co nejdříve soudcem. Tím byl i děd můj i otec můj, též její otec — skoro všichni moji předkové byli soudci. Proto stařenka tolik po tom touží. To jest jediné její přání. Oh — nemůže ani pochopiti mého zlého osudu! Vždyť jsem dokonce v jejích očích nejmoudřejší a nejlepší člověk pod sluncem. Ej, dobrá moje matička! Vidíte, to jest ještě jediné, co mě nutí žádati za soudce. Jaká by to byla radosť pro matku! „Neumru dříve, dokavad tě neuvidím na soudcovské stolici. Až se toho

dočkám — pak budu šťastna a lehce uložím se do hrobu!“ Ale ona ani neví, že jsem již stár; dívá se na mne pořád dřívějšíma očima a říká mi „sinčicu moj“. Nu, bude dnes ráda, až mě spatří.

— Tedy k ní jedete?

— Jedu. Dříve než odjedu do Slavonie, rád bych ji chudinku viděl. Vzal jsem si na několik dní dovolenou. Neví nic, že přijedu. Není daleko odtud. Má malý stateček s několika jitry. Tam ubohá žije na samotě. Jest vdovou už přes třicet let. Eh — kdyby nebožtík otec věděl, jak hyne se mnou, byl by mě místo učení nechal orati a kopati!

— Ale paní matka přece raději vás takto vidí; — podotkl jsem. — Mohl bych ji viděti? — dodal jsem nerozvážně.

— E, víte co? Pojeďte se mnou! Nemusíte býti právě již dnes ani zítra u přítele. Pojeďte se mnou.

Za hodinu ujížděli jsme ke stařenčině domovu.

— Nese slavné, panské jméno — ten můj dům. Je sice nepěkný, malý — ale z lepších časů zůstalo mu jméno „Kaštelovac — Neboj se“; je to s ním právě jako s mým křestním patronem Srećkem.

Dosti vysoko, právě pod nejvyšším hřebenem hor, stála stará, dřevěná „kurija“, podobná obyčejné selské kuči a obehnaná vysokým pleteným plotem, u něhož k nebi čněly dvě suché a slabé jabloně.

Hned za domem rozkládal se les. Štěpnice se zahrádkou prostírala se po straně domu. Při „kuriji“ bylo více jiných, zprohýbaných stavení. Při vší samotě, jež ze všech těch staveb zírala, byl to obraz pěkný a člověku bezděky napadlo, jak klidně a pěkně se žije v této samotě uprostřed tiché a „selské“ přírody — daleko od lidí a jejich nového světa. Maljevič jistě také tak cítil. Z prsou vydral se mu vzdech — vzdech hluboký — v očích se mu zaleskla slza, že sotva mohl mě pozvati do vnitř. Octli jsme se v kuchyni, kde na dvou stranách vedly dvéře do jiných světnic. Maljevič obrátil se v levo. Zde v nízké a prostranné jizbě, skoro zcela již tmavé a silně vytopené, nalezli jsme stařenku, sedící na dřevěné lavici u kamen a přebírající něco ve velkém koši.

— Matičko — tu jsem! — hlásil se Maljevič, přiskočil k matce jako chlapec a objal ji. Stařenka byla všecka vzrušena. Naříkala, smála se i plakala a líbala svého „synáčka“.

— Jak to přišlo, že's ty v zimě — v tuhle dobu u nás? Je-li možná? — začala hovor a oči jí zářily radostí; ale ženské oko rychle pozná, — sotva pohledla synovi lépe do očí, přestala dále se vyptávati. Začala přecházeti po jizbě, aby nám připravila místo. Omlouvala se, že nás ani nevede do předních pokojů, protože nejsou vytopené, pak vyšla ven, aby dala připraviti večeři a upraviti pokoje.

— Nuže — vidíte — začal Maljevič — první její bylo, že myslila, že přicházím jí oznámit kýženou zprávu. Chudinka!

— A jak hospodaří sama — tak stará?

— Má v domě sedláka s rodinou a ten hospodaří. Ale ona si dohlíží na všecko. Ostatně — chudince není zrovna nejlépe. Avšak odtud se jí nechce. I mně by bylo lépe, kdyby byla u mne, ale konečně, co je všecko platno? Do nedávna jsem měl službičku prabídnou, a teď nejsem právě boháčem — hahaha! — Měla by tedy také u mne

dost bídy a trampoty. I to jest mi hrozné, že jí nemohu ničím pomoci! — Chudák — chudák!

Stařenka do večeře se vrátila několikrát do jizby. Byla velice potěšena a blažena, že má syna hostem.

— Ach — přece je Bůh dobrý — myslí on na své ubožáky! Tak tě přece budu míti na Štědrý večer u sebe! Jak dlouho jsem Boha za to prosila! Eh — konečně vyslyší i tu mou prosbu, že budeš soudcem.

— Nejde to tak, matinko. Musím mít strpení. Teď jsou mladší a lepší na řadě, — odvětil syn.

— Nepovídej, prosím tě. A co dříve dělali? — Ale prosím vás, gospodine, — obrátila se ke mně — jací jsou to lidé, na kterých to záleží, aby Srećko byl soudcem? Což nemají rozumu v hlavě a oči pod čelem? Jak mohou nechat takového člověka tak dlouho čekat? Jsem jen žena a nerozumím těm věcem, ale přece tolik vím a vidím, jak je moudrý, jak učený a poctivý! Ale Bůh jim buď milostiv — jaké my tu máme soudce! A všichni se jimi stali — všichni jsou mladší — a můj Srećko se jím nestal! . . . .

Při večeři — oné slavné chorvatské večeři obrátil se hovor jiným směrem. Stařenka vyprávěla o bývalých časech, o mládí svého Srećka. Bylo velmi příjemno v té prosté jizbici slabě osvětlené, pod starým dřevěným stropem. V koutě cvrlikal zvučně cvrček.

— Vidíš — přijde nám štěstí! Zpívá, jako už dávno nezpíval. Srećko, ještě přijde nějaká „vánočka“, — hovořila stařenka.

Druhého dne přinesl poslíček z pošty list. Stařenka byla celá u vytržení. Ani téměř nedýchala, dokud syn psaní četl.

— Co je to, co je to? ptala se zvědavě, když Maljevič skončil.

— E — co bych měl říci! Tuhle mi píše můj kmotr, že pro mne dobře stojí „akcije“. Přišel ze Záhřeba list a zde je. Píše jeden veliký gospodin, že už je skoro rozhodnuto mé jmenování soudcem v K. Místo je pěkné a příhodné — a není daleko odtud. Bylo by prý dobře, kdybych jel hned do Záhřeba představit se pánům, — ale hned. —

— Nu, tak jeď — hned — hned! — pravila stařenka. — Vida, cvrček večer nadarmo necvrkal.

— Hm, má dobrá matičko, — kolikrát jsem už dostal takovéhle zprávy, ale dekretu nikdy! — trpce odvětil Maljevič.

— Co stokrát nebylo, bude, po stoprvníkrát. Honem, honem!

— A štědrý večer?

— Nu, těžko mi bude, ale tvoje štěstí jest u mne první.

A stařec neměl pokoje od staré matky, musel se hned vydati na cestu. Tak se vrátil opět se mnou.

Ačkoliv se namáhal přede mnou býti klidným a nejeviti patrné radosti ze svého štěstí, přece jsem zpozoroval, že je silně rozehřát a že mu naděje opět duši uchvátila. Ze srdce jsem mu přál, aby se nezklamal. Za těch několik hodin, co jsem s ním pobyl, přesvědčil jsem se, že je to muž neobyčejně moudrý, velkodušný a poctivec od kosti. A právě proto jsem se obával o jeho úspěch. U přítele měl jsem příležitosť dověděti se o něm více. Stalo se to náhodou. K mé poctě pozval větší společnost. Při večeři zapředl se hovor podobný tomu, jaký

jsem měl se svým starcem. Tlustý, bohatě vystrojený hodnostář tvrdil, že každý sám je strůjcem svého štěstí a svého postupu.

— Je třeba míti vždycky rozum na místě, konati své povinnosti, ceniti svůj zájem, neoddávati se žádné hloupé sentimentálnosti, považovati lidi za takové, jací jsou — a vzal by to ďas, aby se člověk nedodělal úspěchu. Hleďte na mne! Všeho jsem si sám dobyl. Z chudého selského hošíka jsem dnes tím, čím mě vidíte. A všecko jest pošetilé a hloupé, co bájí básnické hlavy o štěstí nebo neštěstí.

— Avšak, vezme-li se „in ultima analysi“ — záleží vaše štěstí v tom, že vás příroda obdařila tak peknými nervy!

Všichni se hlučně smáli. A přítel můj vyprávěl mi potají o hodnostáři, o mladém elegantním muži, vysloužilém důstojníku, který vojenskou kariéru musel opustiti, potom se bohatě oženil, dostal se do sněmu, a odtud na svou nynější hodnost. Vzpomněl jsem si na Maljeviče a vyprávěl jeho osud. Tu mě přerušil domácí farář, ctihodný stařec.

— Vy ho tedy znáte? Nuže, pánové, jestliže platí o někom, že uvedené zde zásady všude neodpovídají skutečnosti, pak nejvíce to platí o Maljeviči. Já ho znám od mladosti. Vždycky se myslilo, že postoupí nejdále a nejvýše ze všech. Byl prvním studentem, s každým byl dobrý, vždycky tichý a vždy u své povinnosti. Když studie skončil s výtečným prospěchem, neměl přítelíčka, aby mu pomohl na patřičné místo. Šel k soudu. Zde ho všichni museli jen chváliti, ale přece bylo něco, co mu bránilo v před. Pod německou vládou měli cizinci přednost a on nebyl tak nepoctivý, aby se dal ke všemu potřebovati, čeho se tehdy vyžadovalo; při návratu ústavy neměl přítele, aby mu dopomohl k županii.

Zůstal u soudu, a poněvadž vždy jen pro svou službu žil, nehleděl jinak dostati se ku předu. Posílali ho všude tam, kde bylo mnoho práce a těžké práce. V takových případech se pamatovalo toho, jak jest vzdělaný a pln učenosti, — ale v případě postupu docela se o tom mlčelo. Mohl by se prý někomu státi nemilým! I roznesli o něm zprávy, že je podivín, že je filosof — mudrc. Uměli ho také upotřebiti všude tam, kde bylo třeba vskutku „chytré hlavy“.

Později se zas okolnosti změnily. On se tuze nedral ku předu, ale právě proto předstihli ho ti, kteří se do popředí tlačili; a opět nadešel nový stav věcí i osob — kdy zas noví lidé, chráněnci a zásluhnici nového stavu měli přednost — až konečně už svět zvykl Maljeviče naprosto pomíjeti. Ještě nedávno přimlouval jsem se za něho u jednoho velmocného pána, ale ten mi odpověděl: „E, gospodine, ten už je starý; když se dříve nedostal výše, kampak teď s ním?“ Avšak týž velmocný pán nařídil, že Maljevič musel uspořádati jakousi těžkou záležitost, která vyžadovala právníka i finančníka i ekonoma. K tomu jim nebyl tuze stár! — Kolikrátkoli byste prozkoumali jeho život, nenašli byste nikdy na něm žádné viny. A přece jak mnoho trpěl! Již ona věčná podřízenost, ono zírání stále z nízka do výše, a vidíš-li v té výši lidi, kteří se ti nemohou ani přirovnati! K tomu i materielní stísněnost. Stále velmi málo — stále v bídné, nepatrné službičce, která se nikdy snad nezvětší. A proto chudák nemohl si zaříditi domácnost. On, muž stvořený pro domácnost a pro rodinu, se svou tichou a dobrou

duší, — on nemohl toho dosíci, neboť byl přemoudrý, nechtěje ke své bídě připoutati ještě jednu bytosť. A miloval upřímně a vroucně dívku hodnou a počestnou. Chudák, již za ta svá tehdejší muka zasloužil si místa v ráji!

Nebylo nikoho ve společnosti, kdo by mohl co namítati faráři. Všichni s ním souhlasili, a všichni též znali Maljeviče. —

O měsíc později četl jsem v „Národních Novinách“ jmenování soudce pro K. Nemusím snad říkati, že jím nebyl jmenován Maljevič. Dotklo se mne to tak bolestně, jako by se o mne jednalo. „Chuďas — opět — opět!“ opakoval jsem si. A nejtíže mi bylo, když jsem na několik dní musel zajeti v bezprostřední sousedství „Kaštelovca — Neboj se“. Onehdy jsem byl slíbil staré paní, že ji příležitostně vždycky navštívím. Kdybych k ní nahoru nezašel, mohla by si Bůh ví co mysliti. A v neštěstí posuzuje každý věci ještě trpčeji. Šel jsem tedy nahoru. Než jaký div — spatřil jsem před sebou samého Maljeviče.

— Což vy jste opět zde? — zvolal jsem v podivení.

— Ach, odpusťte, že jsem vám to neoznámil. Moje stará chudinka zemřela. Poslední rány nemohla již snésti. Nezastihl jsem jí už při životě, ale vyprávěl mi farář, že zrovna hořem a touhou zhynula. Plakala, stále plakala a toužila po mně. Ještě v poslední chvíli proklínala mé utiskovatele a blahořečila mně i modlila se za mne k Bohu, aby mne neopouštěl. — Daleko je to — daleko to mé nové místo. Zůstanu zde několik jen dní, abych zařídil věci a pak se opět vrátím.

— A proč nejdete na odpočinek? Bylo by vám nejlépe, kdybyste tady si upravil hnízdečko.

— Ano, šel bych, neboť nemám jinak už pražádné naděje, — ale — rozhodl jsem se, že přijmu za vlastní ono své malé „kumče“. Rodiče mají mnoho dětí — a proto budu já pro svou malou Danicu šetřiti. Dítě mi postonává, je třeba doktora, bude museti na léto do Lipiku. Jak bych mohl to všecko obstarati, kdybych šel na odpočinek? Nemám ještě čtyřicet let služby. Nejde to a nejde. Musím dále trpěti. Ještě však mám jedinou radost ze svého dítěte. Ach — kdybyste viděl, jak mě má rádo, jak je hezké a chytré! Poslali mi také onehdy jeho podobiznu. Oh, kdybyste viděl! Dříve než se vrátím zpět do Slavonie, půjdu se podívat na toho andílka.

Za celý čas, co jsem s ním ztrávil, nepronesl ani jediného slova stesku na své představené. Snášel všecko s podivuhodným klidem. Jen tehdy polily ho slzy, když si vzpomněl na matku.

— Ach, kéž by se bylo její přání vyplnilo! — Cítil jsem z jeho slov, že nemluvil tak k vůli sobě.

Při rozchodu žádal jsem ho, aby mi někdy o sobě psal. Dávno jsem si neoblíbil člověka tak, jako jeho jsem miloval. — Psal mi několikráte. V každém dopise byla vzpomínka na malou Danicu. Nemohl dosti se nalitovati, že při své službě nemůže jí více dáti, než co jí dává. Mezi řádky jsem vyčetl, že stařec odříká se všeho pro sebe a dává všecko jen svému miláčkovi, pro jehož nemoc velice se trápil, neboť se čím dál více horšila. V jednom listě mi sdělil, že má dítě u sebe a doktoři že mu řekli, že s ním musí do Vídně. Od té doby jsem nedostal dlouho

žádné zprávy. Až jednou z nenadání přišel mi dopis z „Kaštelovca-Neboj se“. Oznamoval mi, že přijel s malou Danicou, a abych přijel já k němu. Nalezl jsem ho náramně sestárlého. Docela zhubnul, vousy mu sešedivěly a utrpení zíralo velmi patrně z obličeje jeho.

— Přišel jsem proto sem, aby dítě dýchalo jiný vzduch. Všechno jsem již zkoušel, ale nic nepomáhá — i ukázal rukou na ubohé dítko, úplně hubené a žluté jako vosk, s ranami na krku. Leželo na divaně polomrtvé. Bylo mi líto stařečka. Viděl jsem na ošumělém obleku a na všem všude, že dal a obětoval všecko, jen aby zachránil dítě . . .

Ještě však té noci mu zemřelo!

Upadl do nemoci, do dlouhé, těžké nemoci . . . Zatím jsem četl v Národních Novinách jeho jmenování soudcem v městě F. Dal jsem hned zapřáhnouti a spěchal jsem k němu. Ležel zcela bez vlády na lůžku. Lékař mi sdělil, že jest katastrofa již na prahu.

— Ach, tedy i to! — vydralo se mi z prsou i spěchal jsem k němu . . . Mám-li mu to říci? . . .

Jeho bledý, skoro sivý obličej trochu oživnul, když mě spatřil. To mi dodalo odvahy. „Snad ho to posilní?“ — pomyslil jsem si.

— Pane soudce — gratuluji vám! — pozdravil jsem ho, srdečně mu tiskna ruku, chladnou, zapocenou a zcela hubenou pravici, a položil před něho Národní Noviny.

— Vím — četl jsem nedávno všechno ve snu. V městě F. — snad ne? Ach, tedy do poslední chvíle musí mě ten osud týrati? Ale — v tomhle já jim zkazím počet! Nejsem nadarmo „věčný příručí“ — „perpetuus jurassor“! Jmenování zůstane na papíře, neboť půjdu trochu dále než do F. Právě teď jim nebudu tak povolný. Pravda — to je proti úřední disciplině — řekl by můj přednosta; ale teď má slovo někdo větší než já i než všichni přednostové — než všichni „presvietli“ a než všichni „preuzvišeni“. Oh, jak hloupý — jak hloupý osud! . . .

Když za dva či tři dny přišel dekret — roztrhl jej na dvé a úplně vysílen tím činem a napnutím, pozbyl vědomí. Jen jednou ještě se vzpamatoval a pak zřetelným hlasem nařídil, že mu ani na pomník ani na úmrtní list nesmějí napsati „kotarski sudac“ — nýbrž jen „pristav“.

„Nesložil jsem přísahy ani nepotvrdil přijmutí dekretu. Čím jsem vždycky byl — tím ať zůstanu!“

Za dvě hodiny zahleděl jsem se již do mrtvého jeho obličeje. Tkvěl na něm výraz mučedníka.

